

שבוע פרשת ואתחנן - שבת נחמו

(11 - 17 August 2024)

ז' - י"ג מנחם-אב תשפ"ד

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ
 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאַסַּפְתָּ דָגְגָךְ וְתִירְשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
 עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאֵכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׂמֵרוּ לָכֶם
 פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעֲצַר אֶת הַשְּׂמִים
 וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַרְתֶּם
 מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָאָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם
 אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
 לְאֹזַת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם
 אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
 בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ,
 וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׂמִים עַל
 הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם
 לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתֵּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
 לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם
 אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
 אִתָּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל
 מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
 יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד:
 מַעוּה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי
 שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחוּדוּשׁ.
 יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
 אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי
 בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל
 הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן
 הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבָבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל
 מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ
 הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
 בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
 לְאֹזַת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל
 מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׂמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
 אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לְאִילֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ יְאֹמֵר-נָא
 יִשְׂרָאֵל: בְּלִילֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוֹם עָלֵינוּ אֲדָם:
 ג אָזִי חַיִּים בְּלַעֲוֵנוּ בְּחִרְוֹת אָפֶם בָּנוּ: ד אָזִי הַמּוֹם
 שִׁטְפוּנוּ נִחְלָה עֲבַר-עַל-נַפְשָׁנוּ: ה אָזִי עֲבַר-עַל-
 נַפְשָׁנוּ הַמּוֹם הַיּוֹדוּנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שְׁלֹא נִתְּנָנוּ טָרֶף
 לְשֹׁנֵיהֶם: ז נַפְשָׁנוּ כִּצְפוּר נִמְלְטָה מִפֶּחַ יּוֹקְשִׁים
 הַפֶּחַ נִשְׁבֵּר וְאַנְחָנוּ נִמְלְטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה
 שְׁמִים וְאַרְצָן:

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלְיָךְ נְשָׂאתִי אֶת עֵינֵי
 הַיֹּשְׁבֵי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְּעֵינֵי עֲבָדִים אֶל
 יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבֵרָתָהּ
 כֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְנוּ: ג חָנְנוּ
 יְיָ חָנְנוּ כִּי רַב שִׁבְעָנוּ כּוֹז: ד רַבֹּת שִׁבְעָה
 לָהּ נַפְשָׁנוּ הַלַּעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבוֹז לְגֹאֵי
 יוֹזְמִים:

זמן תחילת קידוש לבנה ביום שני בערב, ח' מנחה אב
 אך "מנהג ישראל לקדש את הלבנה דווקא במוצאי תשעה באב"
 (מומכתב מוצאי ת"ב ה'תשד"מ שנדפס להלן)

אגרות קודש

ב"ה, מוצאי ת"ב, יהפך בקרוב ממש (וכל הצומות) לששון
 ולשמחה ולמועדים טובים,
 יום רביעי פ' פנים בפנים דבר הוי' עמכם,
 שנת ה'תשד"מ. ברוקלין, נ.י.

תלמידים השלוחים-ישיבה גדולה קזבלנקה
 ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

המכוי והמצוי"ב והערות התמימים ואנ"ש נתקבלו ות"ח.

ע"פ מנהג ישראל אשר תורה היא לקדש הלבנה דווקא במוצאי ט"ב,

ומפרש הטעם בכ"מ, כי בשו"ט היא כי ישראל והשכינה עתידין להתחדש כמותה,
 וגם כי במנחת ט"ב נולד המשיח,

הרי הזמ"ג לחדש ההתעוררות להחלטות טובות בכל עניני תשובה והתנומ"צ, שהן
 המבטלות סיבת הגלות, אשר (רק) מפני חטאינו גלינו מארצנו, ובהבטל הסיבה מיד (בטל
 המסובב – הגלות) והן נגאלין.

המשך בעמוד 33

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 252..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
252..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
255..... לקוטי תורה

אדמו"ר האמצעי

- 260..... תורת חיים

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 261..... דרך מצוותיך

אדמו"ר מוהר"ש

- 263..... תורת שמואל תרל"ג

אדמו"ר מוהרש"ב

- 264..... ספר המאמרים - המשך תער"ב

אדמו"ר מוהרי"צ

- 265..... ספר המאמרים - תרפ"ט
266..... לקוטי דיבורים - בלה"ק
268..... רשימות אדמו"ר מוהרי"צ
270..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ

הוספות

- 34..... ילקוט לוי יצחק על התורה
36..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח
204..... נביאים וכתובים
214..... עין יעקב - מסכת ברכות
271..... נקודה משיחת קודש מעובדת
272..... הלכות בית הבחירה
274..... חומש לקריאה בציבור
283..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
285..... ביאורים לפרקי אבות - פרק ד
286..... לוח זמנים
287..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה ואתחנן אל הוי' וגו', שבת פרשת ואתחנן,
שבת נחמו, ט"ז מנחם-אב ה'תשכ"ה 5

התוועדויות

- משיחות ש"פ ואתחנן
י"ג מנחם-אב, ה'תש"נ 12

לקוטי שיחות

- פרשת ואתחנן, כך כד, א 20
פרשת ואתחנן, כך כד, ב 26

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת ואתחנן 38
לוח לתהלים היומי 65
תניא יומי 66
לוח 'היום יום' 83

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם 86
שלושה פרקים ליום 90
פרק אחד ליום 172
ספר המצוות 201

לימוד מזהולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת בבא קמא 206
גמרא עם ביאור - מסכת בבא בתרא 216
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 252

סוגיית 'בר קמצא' ללימוד בתשעה באב - מסכת גיטין בעמוד 244

חדש השבוע

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

38 שְׁהָרִי מִשָּׁה כּוֹ' עִם כָּל מַעֲלוֹתָיו הַגְּדוּלוֹת לֹא בָּא אֱלֹא בְּלִשׁוֹן
39 תַּחְנוּנִים. (וּמִמְשִׁיף שָׁם בְּמִדְרַשׁ) לָמָּה לֹא בָּא מִשָּׁה אֱלֹא
40 בְּלִשׁוֹן תַּחְנוּנִים כּוֹ' וְלֹא בִיקֵשׁ שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יִמְלֹא אֶת בִּקְשׁוֹ
41 בְּגַל גְּדוּלוֹת מִסּוּיָמָת, הִסִּיכָה לִכְךָ הִיא כִּי כָּךְ אָמַר הַקְּב"ה לְמִשָּׁה:
42 וַתַּחְנֵי⁴ אֶת אֲשֶׁר אָחֵן כּוֹ', מִי
43 שָׁאִין לוֹ בְּיָדֵי מַעֲלוֹת וּזְכוּיוֹת,
44 "וַתַּחְנֵי" בְּמִתְנַת הַנֶּחֱם אֲנִי
45 עוֹשֶׂה עִמּוֹ וְכוּ' וְלִכְךָ בִיקֵשׁ מִשָּׁה
46 שְׂגֵם הַתְּפִילָה שֶׁלּוֹ תִתְמַלֵּא כְּמִתְנַת
47 חִינִם.

48 וְהִעֲנִין הַפְּנִימִי בְּזָה⁵ עַל-פִּי
49 חֲסִידוֹת, שְׁלִפֵי הַמְּדַרְשׁ רַבָּה',
50 "וַאֲתַחֲנֵן" הוּא אֶחָד מֵעֲשָׂרָה
51 לְשׁוֹנוֹת שֶׁנִּקְרָאוֹת בְּהֵם תַּפְּלָה,
52 שְׁכָלְלוֹתָהּ הַתּוֹכֵן וְהַמְשַׁמְעוֹת
53 הַכְּלִילִית שֶׁל עֲנִין הַתְּפִילָה (כְּפִי
54 שְׁצָרִיכָה לְהִיּוֹת הַתְּפִילָה
55 מְלַכְתְּחִילָה עַל-פִּי "תּוֹרַת
56 אֲמַת") הוּא בְּאוֹפֵן הַקְּשׁוּר
57 עִם עֲבוּדַת הָאָדָם וְזְכוּיּוֹתָיו
58 כּוֹ' וְלַעֲבוּדָה הַרוּחָנִית שֶׁל הָאָדָם בַּעַת
59 הַתְּפִילָה וְכֵן לְמִידַת הַזְּכוּיוֹת הַרוּחָנִיּוֹת
60 שֶׁלּוֹ יֵשׁ מִשְׁמַעוֹת לְעִנִּין שֶׁתְּפִילָתוֹ
61 תִּתְקַבֵּל וּבִקְשׁוֹתָיו תִּיעֲנֶה [וְלִהְיֶיר
62 גַּם מִהַפִּירוּשׁ שֶׁ"תַּפְּלָה" בַּה
63 הָאָדָם מִתְקַרֵּב אֶל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
64 וּמִתְחַבֵּר עִם הָאֱלֹקוֹת הִיא מְלִשׁוֹן
65 הַתּוֹפֵל וּמְחַבְּרָה⁶ כְּלִשׁוֹן הַמְּשַׁנָּה
66 "הַתּוֹפֵל כְּלִי חֲרָס", הֵינּוּ שְׁמִיּוֹצֵר אֶת
67 הַכְּלִים עַל יְדֵי חִיבוּר וְהַדְּבָקָת הָעֵפֶר
68 בְּמִים וּבֵאֵשׁ, כִּי צָרִיף לְהִיּוֹת
69 חֲבוּר וְשִׁיכּוֹת בֵּין הָאָדָם הַמִּתְפַּלֵּל

1 נֹאמַר בְּתַחֲלִית פִּרְשַׁת הַשְּׁבוּעָה, מִשָּׁה רַבִּינוּ אֹמַר לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל:
2 וַאֲתַחֲנֵן הַתַּחְנֵנִתִּי אֵל הַיְי' וְגו'¹ וּבִקְשָׁתִי מִהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְהִיכַנֵּס
3 לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְאֵיתָא מוּבָא בְּסִפְרֵי² מִדְרַשׁ הַלְכָתִי עַל הַחוּמוֹשִׁים
4 בְּמִדְבַר וְדַבְרִים שְׁנֵי פְרָנְסִים מִנְהַיְיָגִים, רוּעִים טוֹבִים עֲמָדוֹ לָהֶם
5 לְיִשְׂרָאֵל, מִשָּׁה וְדוֹד מְלֶךְ
6 יִשְׂרָאֵל, וְהִיּוֹ יְכוּלִים לְתַלּוֹת
7 אֶת הַבִּקְשׁוֹת שֶׁלֹּהֶם מִהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-
8 הוּא כּוֹ' בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים
9 וְלִבְקֵשׁ אֶת מִלּוּי בִקְשׁוֹתֵיהֶם בְּזִכּוֹת
10 מַעֲשֵׂיהֶם, וְלֹא בִקְשׁוֹ מִן הַמְּקוֹם
11 שֶׁיִּתֵּן לָהֶם אֱלֹא בְּתוֹר מִתְנַת
12 הַנֶּחֱם כּוֹ' וְלֹא בְּגַל הַזְּכוּיוֹת שֶׁלֹּהֶם.
13 וּמִכָּאֵן לְמוֹדִים חֲכִמֵינוּ ז"ל ב'סִפְרֵי'²
14 וְזִמָּה אֱלוֹ כּוֹ' מִשָּׁה רַבִּנוּ וְדוֹד
15 הַמֶּלֶךְ שֶׁהִיּוֹ לֵהֶם מַעֲלוֹת וּזְכוּיוֹת רַבּוֹת
16 מִכְּלִי-מְקוֹם בִּיקֵשׁוּ לְקַבֵּל מִהַקְּדוּשׁ-
17 בְּרוּךְ-הוּא מִתְנַת חִינִם, מִי שְׁאִינוּ
18 בְּכָל הַמַּעֲלוֹת וְהַזְּכוּיוֹת הַלְלוּ אֵלֵינוּ הוּא
19 אָדָם פְּשוּט כּוֹ' עַל-אַחַת-כַּמָּה-
20 וְכַמָּה כְּלִשְׁכּוֹן וְקִלְיוֹמוֹר שְׁלֹא
21 בִּיקֵשׁ מִלְּפָנֵי הַמְּקוֹם שֶׁיִּתֵּן לוֹ
22 בְּגַל זְכוּיוֹת אֱלֹא הַנֶּחֱם.

בס"ד. שבת פרשת ואתחנן, שבת נחמו, ט"ז מנחם-אב, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

1 וַאֲתַחֲנֵן אֵל הַיְי' וְגו'¹, וְאֵיתָא בְּסִפְרֵי² שְׁנֵי
פְרָנְסִים טוֹבִים עֲמָדוֹ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל,
2 מִשָּׁה וְדוֹד מְלֶךְ יִשְׂרָאֵל, וְהִיּוֹ יְכוּלִים לְתַלּוֹת כּוֹ'
3 בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים, וְלֹא בִקְשׁוֹ מִן הַמְּקוֹם שֶׁיִּתֵּן
4 לָהֶם אֱלֹא הַנֶּחֱם כּוֹ'. וְזִמָּה אֱלוֹ כּוֹ', מִי שְׁאִינוּ כּוֹ'
5 עַל-אַחַת-כַּמָּה-וְכַמָּה שְׁלֹא יִבְקֵשׁ מִלְּפָנֵי הַמְּקוֹם
6 שֶׁיִּתֵּן לוֹ אֱלֹא הַנֶּחֱם. דְּבַר אַחַר: וַאֲתַחֲנֵן אֵל ה',
7 עֲשֶׂרָה לְשׁוֹנוֹת נִקְרָאוֹת תַּפְּלָה כּוֹ'. וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה
8 אֵיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה³, עֲשֶׂרָה לְשׁוֹנוֹת נִקְרָאוֹת
9 תַּפְּלָה, וְאֱלוֹ הֵן כּוֹ', וּמִכּוּלָּן לֹא נִתְפַּלֵּל מִשָּׁה
10 אֱלֹא בְּלִשׁוֹן תַּחְנוּנִים כּוֹ', מִכָּאֵן אֶתָּה לְמַד שְׁאִין
11 לְבַרְיָה כְּלוּם אֲצַל בּוֹרְאוֹ, שְׁהָרִי מִשָּׁה כּוֹ' לֹא
12 בָּא אֱלֹא בְּלִשׁוֹן תַּחְנוּנִים. (וּמִמְשִׁיף שָׁם) לָמָּה
13 לֹא בָּא מִשָּׁה אֱלֹא בְּלִשׁוֹן תַּחְנוּנִים כּוֹ', כָּךְ אָמַר
14 הַקְּב"ה לְמִשָּׁה: וַתַּחְנֵי⁴ אֶת אֲשֶׁר אָחֵן כּוֹ', מִי
15 שְׁאִין לוֹ בְּיָדֵי, "וַתַּחְנֵי" בְּמִתְנַת הַנֶּחֱם אֲנִי עוֹשֶׂה
16 עִמּוֹ וְכוּ'.

17 וְהִעֲנִין בְּזָה⁵, שְׁלִפֵי הַמְּדַרְשׁ רַבָּה', "וַאֲתַחֲנֵן"
18 הוּא אֶחָד מֵעֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת שֶׁנִּקְרָאוֹת
19 תַּפְּלָה, שְׁכָלְלוֹתָהּ (כְּפִי שְׁצָרִיכָה לְהִיּוֹת מְלַכְתְּחִילָה עַל-פִּי "תּוֹרַת אֲמַת") הוּא
20 בְּאוֹפֵן הַקְּשׁוּר עִם עֲבוּדַת הָאָדָם וְזְכוּיּוֹתָיו כּוֹ' [וְלִהְיֶיר
21 גַּם מִהַפִּירוּשׁ שֶׁ"תַּפְּלָה" מְלִשׁוֹן הַתּוֹפֵל וּמְחַבְּרָה,
22 כִּי צָרִיף לְהִיּוֹת חֲבוּר וְשִׁיכּוֹת לָזֶה

(1) ריש פרשתנו. (2) וראה גם פירוש רש"י שם – נתבאר בארוכה בהתוועדות. (3) דב"ר פ"ב, א. (4) תשא לג, יט. (5) בהבא לקמן – ראה לקו"ש חכ"ד ע' 28 ואילך (גם ממאמר זה). (6) תו"א תרומה עט, סע"ד. סה"מ תש"ט ע' 79 ובהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א שם.

ביאור בדרך אפשר

1 לְזֶה שֶׁמִּתְפַּלֵּל אֵלָיו, הוּא הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, עַל-יְדֵי-זֶה שֶׁהוּא
 2 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֹמֵן שֶׁעֲשָׂאָהוּ⁷ הַבּוּרָא שִׂיזַר וְעִשָּׂה אֹתוֹ, וַיֵּשׁ לוֹ
 3 זְכוּיֹת וְלַעֲנִינֵי הַחֵיבוֹר שֶׁל הָאֵדָם לֵאלוּקוֹת בְּתַפִּילָה אֲכַן יֵשׁ חֲשִׁיבוֹת לזְכוּיֹת
 4 שֶׁלוֹ שֶׁהוֹדוּת לִכְן הַחֵיבוֹר הוּא נַעֲלָה יוֹתֵר וּפּוֹעֵל אֶת פּוֹעֲלוֹת וְכוּ', שֶׁלְכֵן

5 בגלל הזכויות שלו ראוי הוא
 6 שתתמלא בקשתו, אלא שאין
 7 לתבוע מהקב"ה שימלא את
 8 הבקשה שבתפילה וּלְתַלּוֹת אֶת
 9 התפלה בזכות עצמו⁸, שהרי
 10 דיוע שאפילו מה שהקב"ה
 11 נוֹתֵן בְּתוֹרַת שִׁכָר עַל מַעֲשֵׂיו
 12 הטובים של האדם, אין זה באופן
 13 שהוא הקדוש-ברוך-הוא מחוייב
 14 ליתן, וכמו שכתוב⁹ וְלִפְנֵי ה'
 15 חֶסֶד כִּי אֶתָּה תִשְׁלַם לְאִישׁ
 16 כְּמַעֲשָׂהוּ, שְׂגָם הַתִּשְׁלוּם
 17 'כְּמַעֲשָׂהוּ' שְׂבָא בְּתוֹרַת תִּשְׁלוּם
 18 שְׂכָר עַל מַעֲשֵׂיו הַטּוֹבִים שֶׁל הָאֵדָם
 19 הוּא חֶסֶד שֶׁל הַקְּב"ה¹⁰ וְלֹא
 20 דָבָר שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מַחֲוִיב בוֹ,
 21 כְּכִיכּוֹל, מִצַּד הַדִּין [וְהִיגוֹ, וְטַעַם
 22 הַדְּבָר, מִדּוּעַ בִּאֲמַת כֹּל הַשְּׁפַעָה
 23 מִלְּמַעְלָה נַחֲשַׁבְתָּ חֶסֶד מִצַּד הַקְּדוּשׁ-
 24 בְּרוּךְ-הוּא לְאָדָם, לְפִי שֶׁכָּלְלוֹת
 25 הַעֲנִינֵי הָאָמּוֹר בּוֹוֹהַר דְּאֲתַעְרוּתָא-
 26 דְּלִתְמָא אֲתַעְרוּתָא-דְּלַעֲלִיא
 27 הַתַּעְרוּרוֹת מִלְּמַטָּה, מִצַּד הָאֵדָם,
 28 לְהַתְקַרֵּב לֵאלוּקוֹת, פּוֹעֵלֶת שֶׁתִּהְיֶה
 29 הַתַּעְרוּרוֹת מִלְּמַעְלָה, מִצַּד הַקְּדוּשׁ-
 30 בְּרוּךְ-הוּא לְהַתְקַרֵּב אֶל הָאֵדָם
 31 וְלַהֲשִׁיעַ לוֹ, וְכִיּוּן דְּבָרָה זֶה הוּא כֹּל
 32 וְסוֹד קְבוּעַ, לְכַאוּרָה מַעֲשֵׂי הָאֵדָם
 33 לְמַטָּה מַחֲיִיבִים תִּשְׁלוּם שְׂכָר מִלְּמַעְלָה,
 34 אֲבָל לְאֲמַתּוֹ שֶׁל דְּבָר הַכֹּל וְהַסֹּד הַזֶּה
 35 הוּא רַק מִפְּנֵי שֶׁכָּפַר עָלָה
 36 בְּרִצּוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ¹¹ וְלֹא מִפְּנֵי הַכֹּחַ
 37 כְּלִשְׁהוֹ, דְּבָר שֶׁלֹּא שִׁיךְ כֹּלֵל לְגַבִּי
 38 הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְאַף שֶׁלְאַחֲרֵי
 39 שֶׁעָלָה בְּרִצּוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ
 40 שֶׁהַעֲבוּדָה שֶׁל הָאֵדָם לְמַטָּה תַּעֲזוּר
 41 (מִפְּנֵי רִצּוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ) נַעֲשֶׂה פֶּן בְּאַמְתָּא¹² אֲכַן

ואתחנן אל הוי' וגו'

ביאור בדרך אפשר

ממשיכה ומעוררת 'אתערותא דלעילא', מִפְּלִ-מְקוֹם זֶה גּוֹפָא זֶה עֲצֻמו
 שכך הוא הדבר באמת הוא רק מפני חסדו יתברך ולא בגלל ההכרח,
 כאמור], וְלִכֵּן (שִׁיף וְצִרִיף) אֲפִילוּ אִם יֵשׁ לְאָדָם זְכוּיֹת רַבּוֹת כְּמוֹ
 שמצינו במשה רבינו לְהַתְפַּלֵּל לְהַקְּב"ה וְלֹא לְחַשׁוֹב שֶׁהִשְׁפַּע מִגִּיעַ לוֹ
 בגלל הזכויות שלו ומעשיו הטובים,

וְעַד לְהַפְלֵה בְּלִשׁוֹן תַּחֲנוּנִים,
 כְּמוֹ שֶׁמִּבְּקָשִׁים 'מִתְנַת חֲנָם'
 בקשה לקבל חנים, מצד חסדו של
 הנותן ולא בגלל מעשה או זכות של
 המקבל כלל (אף שבאמת אין זו
 'מתנת חנם', כִּינֵן שֶׁהָאָדָם
 ראוי לקח מצד עבודתו
 וזכויותיו, אבל הבקשה והתפילה
 היא שיקבל מתנת חנים) עד כאן הוא
 התוכן הכללי של התפילה כפי שעולה
 מדברי ה'מדרש רב'.

וְאֵלוֹ לְפִי ה'סַפְרִי',
 "וְאֲתַחֲנֵן" (שֶׁהִיא הַבְּקָשָׁה
 שֶׁהַקְּב"ה יִתֵּן חֲנָם) אֵינּוּ
 בְּכָלֵל עֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת
 שֶׁנִּקְרְאוֹת תְּפִלָּה (שֶׁקְשׁוּרָה
 עִם עֲבוּדָה וְזְכוּיֹת כו'), אֵלֹא
 מדובר בתחינה ובקשה שאינה מוגדרת
 כתפילה שבה אכן יש חשיבות לזכויות
 של המתפלל אלא בקשה מתוך גישה
 שאכן אין לו כל זכויות, לְהִיָּתוֹ
 בְּמִדְרַגָּה כְּזוֹ שֶׁנֶּרְגַּשׁ אֲצִלוֹ
 כפי שהוא רואה את עצמו שְׂאִין לוֹ
 זְכוּיֹת שֶׁבִּגְלָלָם יִהְיֶה רָאוּי
 שֶׁהַקְּב"ה יִמְלֵא בְּקִשְׁתּוֹ, וְלִכֵּן
 אינו מבקש מן המקום שיתן
 לוֹ אֵלֹא חֲנָם, 'מִתְנַת חֲנָם'
 מִמָּשׁ לֵלֵא כֹל קֶשֶׁר לְמַעֲשִׂים
 ולזכויות שלו ובעיניו אין לו זכויות
 כלל.

וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּזֶה, דְּהִנֵּה
 מִבְּאָר בְּדְרוּשֵׁי מֵאֲמָרֵי
 חֲסִידוֹת¹³ שֶׁעֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת
 שֶׁל תְּפִלָּה הַנּוֹכְרִים כְּדַבְרֵי חֲכָמֵינוּ
 וְלֵהֵם עֲשֵׂר סְפִירוֹת שֶׁמְלַכּוֹת דְּאֲצִילוֹת, כְּמִבּוּאָר
 בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת, הַסְּפִירוֹת 'מִתְכַלְלוֹת' זו בּוֹ וּבְכָל אַחַת מֵעֲשֵׂר הַסְּפִירוֹת יֵשׁ

שֶׁמִּתְפַּלֵּל אֵלָיו, עַל-יְדֵי-זֶה שֶׁהוּא אֹמֵן
 שֶׁעֲשָׂאָהוּ⁷, וַיֵּשׁ לוֹ זְכוּיֹת וְכוּ', שֶׁלְכֵן רָאוּי הוּא
 שֶׁתִּתְמַלֵּא בְּקִשְׁתּוֹ, אֵלֹא שֶׁאֵין לְתַבּוּעַ מִהַקְּב"ה
 וּלְתַלּוֹת אֶת הַתְּפִלָּה בְּזְכוּת עֲצֻמוֹ⁸, שֶׁהַרִי יְדוּעַ
 שֶׁאֲפִילוּ מִה שֶׁהַקְּב"ה נוֹתֵן בְּתוֹרַת שִׁכָר, אֵין זֶה
 בְּאוֹפֵן שֶׁהוּא מְחֻיָּב לִיתֵן, וְכְמוֹ שֶׁכְּתוּב⁹ וְלִפְנֵי ה'
 חֶסֶד כִּי אֶתָּה תִשְׁלַם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׂהוּ, שְׂגָם
 הַתִּשְׁלוּם "כְּמַעֲשָׂהוּ" הוּא חֶסֶד שֶׁל הַקְּב"ה¹⁰
 [וְהִיגוֹ, לְפִי שֶׁכָּלְלוֹת הַעֲנִינֵי דְּאֲתַעְרוּתָא-דְּלִתְמָא
 אֲתַעְרוּתָא-דְּלַעֲלִיא הוּא רַק מִפְּנֵי שֶׁכָּפַר עָלָה
 בְּרִצּוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ¹¹, וְאַף שֶׁלְאַחֲרֵי שֶׁעָלָה בְּרִצּוֹנוֹ
 יִתְבָּרַךְ שֶׁהַעֲבוּדָה תַּעֲזוּר (מִפְּנֵי רִצּוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ)
 נַעֲשֶׂה פֶּן בְּאַמְתָּא¹², מִפְּלִ-מְקוֹם זֶה גּוֹפָא הוּא רַק
 מִפְּנֵי חֶסֶדוֹ יִתְבָּרַךְ], וְלִכֵּן (שִׁיף וְצִרִיף) לְהַתְפַּלֵּל
 לְהַקְּב"ה, וְעַד לְתַפְלֵה בְּלִשׁוֹן תַּחֲנוּנִים, כְּמוֹ
 שֶׁמִּבְּקָשִׁים 'מִתְנַת חֲנָם' (אף שֶׁבְּאַמְתָּא אֵין זֶה
 'מִתְנַת חֲנָם', כִּינֵן שֶׁהָאָדָם רָאוּי לְקַח מִצַּד
 עֲבוּדָתוֹ וְזְכוּיֹתָיו). וְאֵלוֹ לְפִי ה'סַפְרִי',
 "וְאֲתַחֲנֵן" (שֶׁהִיא הַבְּקָשָׁה שֶׁהַקְּב"ה יִתֵּן חֲנָם)
 אֵינּוּ בְּכָלֵל עֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת שֶׁנִּקְרְאוֹת תְּפִלָּה
 (שֶׁקְשׁוּרָה עִם עֲבוּדָה וְזְכוּיֹת כו'), לְהִיָּתוֹ
 בְּמִדְרַגָּה כְּזוֹ שֶׁנֶּרְגַּשׁ אֲצִלוֹ שְׂאִין לוֹ זְכוּיֹת
 שֶׁבִּגְלָלָם יִהְיֶה רָאוּי שֶׁהַקְּב"ה יִמְלֵא בְּקִשְׁתּוֹ,
 וְלִכֵּן אֵינוֹ מִבְּקֶשׁ מִן הַמְּקוֹם שֶׁיִּתֵּן לוֹ אֵלֹא
 'חֲנָם', 'מִתְנַת חֲנָם' מִמָּשׁ.

(7) תענית כ, ריש ע"ב. (8) ראה ברכות י"ד, ב. (9) תהלים סב, יג. (10) ראה בהנסמן באוה"ת שה"ש (כרך ב) ע' תשמט ואילך. ועוד. ועיין שו"ע אדה"ו או"ח סצ"ח ס"ה. (11) לקו"ת שמע"צ פג, ב. שה"ש יב, א. ועוד. וראה בארוכה ד"ה אדון עולם תש"ג פ"ו. (12) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1133 הערה 13. וש"נ. (13) אוה"ת פרשתנו ע' קיח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 את כל עשר הבחינות (בספירת החכמה, לדוגמא, יש חכמה שבחכמה, בינה
2 שבחכמה, וכן הלאה עד מלכות שבחכמה), ועשר הלשונות של תפילה הם
3 כנגד עשר הספירות כפי שהן בספירת המלכות שבעולם האצילות (חכמה
4 שבמלכות, בינה שבמלכות, וכן הלאה, עד מלכות שבמלכות, ו**בְּקִשְׁת**
5 **'מִתְּנַת חֲנָם' היא בְּחִינַת פְּתָר**
6 **שְׁבַמְלָכוֹת**, בחינת 'כתר עליון' היא 1
7 למעלה מהספירות (שההתחלה 2
8 והראשית שלהן היא בחכמה, כמו כתר
9 כפשוטו שהוא מעל הראש והמוח),
10 ובענייניו הבקשה בתור מתנת חינוס
11 היא למעלה מעשר העניינים
12 שבתפילה, המרומזים בעשר הלשונות,
13 שהם כנגד עשר הספירות, **שְׁמַצַד**
14 **בְּחִינָה זו**, 'כתר שבמלכות',
15 הבחינה שלמעלה מהספירות כפי
16 שהיא יורדת ומאירה בספירה
17 האחרונה, ספירת המלכות, **פּוֹלָא**
18 **קָמִיָּה פְּלֵא חָשִׁיב** הכול לפניו 11
19 כלא נחשב, כלומר, מדריגה שלגביה
20 כל המציאות לא תופסת מקום כלל
21 וכאילו אינה קיימת.
22 **וְאוֹלֵי יֵשׁ לֹמֵר, שְׁשֻׁנֵי**
23 **הָאוֹפְנִים הַנִּלְבָּא בְּמִתְּנַת חֲנָם'**
24 האופן עליו מדובר ב'מדרש רבה, בו
25 לזכויות של האדם יש משמעות ומכל
26 'מקום הוא מבקש מתנת חינוס והאופן
27 בו מדובר ב'ספיר' שגם בעיני האדם
28 עצמו אין לו כל זכויות וכלא חשיב'
29 **הֵם פְּנֵדָה שְׁתֵּי הַבְּחִינּוֹת**
30 **שְׁבַפְתָּר** ב'כתר עליון' עצמו יש
31 'חיצוניות הכתר' הנקראת 'אריך אפנין'
32 (המקביל לו בכוחות הנפש הוא כוח
33 הרצון) ו'עניינות הכתר' הנקראת
34 'עתיק יומין' (המקביל לו בכוחות
35 הנפש הוא כוח העונג). **מַצַד**
36 **חִיצוֹנִיּוֹת הַפְּתָר ('אַרְיָה') שֵׁישׁ חֲשִׁיבוֹת לַנְּבָרָאִים**
37 **וְעַבְדֻתָּם, הַעֲנִין דְּמִתְּנַת חֲנָם' הוא רק בְּלִשׁוֹן הַמִּתְּפַלֵּל¹⁴**
38 אבל מצד ענין התפילה עצמו, כפי שהוא מלכתחילה, למעשים ולזכויות יש
39 חשיבות, **מַה־שְׁאִין־כֵּן מַצַד פְּנִימִיּוֹת הַפְּתָר ('עֵתִיק') דְּכּוֹלָא**

40 **קָמִיָּה לָא חָשִׁיב מְמַשׁ** ולגביו כל המציאות היא חסרת ערך לחלוטין,
41 **אֶפְשָׁר לְבַקֵּשׁ רַק בְּתוֹרַת 'מִתְּנַת חֲנָם' בְּאֶמְת** ואין מקום כלל
42 לבקש בגלל זכויות ומעשים טובים.
43 **(ב) וְיֵשׁ לֹמֵר, שְׁעֲנִין הַתְּפִלָּה בְּאוֹפֵן דְּמִתְּנַת חֲנָם'** בדרגה
44 הגבוהה, כשהאדם חש שבאמת אין לו
45 מציאות משלו וזכויות משלו, הוא
46 **עֲנִין תְּפִלַּת הַשְּׁבַת, שְׁהָרִי**
47 **עֲנִין הַשְּׁבַת הוא בְּאוֹפֵן שֶׁל**
48 **מִתְּנָה** מהקדוש-ברוך-הוא לפניו
49 ישראל, **כְּמֵאמַר רַבּוּתֵינוּ ז"ל¹⁵**
50 **בגמרא מִתְּנָה טוֹבָה יֵשׁ לִי**
51 **בְּבֵית גְּזֵי, וְשַׁבַּת שְׁמָה.**
52 **וּבְפָרְטִיּוֹת יוֹתֵר, הִנֵּה** בנוסף
53 לכך שתפילת השבת היא, באופן כללי,
54 מתוך הרגשה שהאדם מבקש 'מתנת
55 חינוס' גם **עֲנִין הַתְּפִלָּה שְׁבִימוֹת**
56 **החול הוא בְּחִינַת הַשְּׁבַת** כי
57 לעומת ענייני החולין שהאדם עוסק
58 בהם בשעות אחרות של היום, זמן
59 התפילה, והתוכן של עבודת התפילה
60 הוא בדוגמת שבת לעומת ימות החול,
61 **כְּפִדּוּעַ תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת שְׁזָהוּ עֵינִין**
62 **התפילה עֲנִין הָאֵרֶת הַשְּׁבַת כְּפִי**
63 **שְׁנַמְשַׁכְת** ובאה לידי ביטוי וגילוי
64 **בִּימוֹת הַחוֹל¹⁶.**
65 **וְעַל־פִּיזָה יֵשׁ לֹמֵר, שְׁשֻׁנֵי**
66 **אוֹפְנִים וּפִירוּשִׁים הַנִּלְבָּא**
67 **בְּעֲנִין וְאֶתְחַנֵּן,** תְּפִלָּה שְׂרָק
68 **נְאֻמַּרְת בְּלִשׁוֹן תְּחִנּוּנִים כְּמוֹ**
69 **שְׁמַבְקָשִׁים 'מִתְּנַת חֲנָם'**
70 **(כְּפִירוּשׁ ה'מְדַרְשׁ רַבָּה'),**
71 **וְתְּפִלָּה שְׁהִיא בְּקִשְׁת 'מִתְּנַת**
72 **חֲנָם' מְמַשׁ מתוך תחושה של**
73 **האדם שאין לו זכויות ואין לו מציאות**
74 **כלל (כְּפִירוּשׁ ה'סְפָרִי'), הֵם**
75 **שְׁנֵי הַעֲנִינִים דְּתְּפִלַּת יְמוֹת הַחוֹל וְתְּפִלַּת הַשְּׁבַת¹⁷, דְּתְּפִלַּת**
76 **יְמוֹת הַחוֹל, עִם הִיּוֹתָה בְּחִינַת שְׁבַת** כאמור לעיל שגם בימות החול
77 התפילה היא בדוגמת שבת, **הָרִי זו בְּחִינַת הַשְּׁבַת שְׁבִימוֹת הַחוֹל**
78 **ולא ענין השבת לאמתו, וְלִכֵּן הַתְּפִלָּה הִיא בְּאוֹפֵן שֶׁל עַבְדוּתָה**

14 ולכן נכלל בעשרה לשונות של תפילה, כי חיצוניות הכתר הוא מקיף הקרוב, ויתירה מזו – מתלבש בעשר ספירות. ולהעיר שכל תפילה ה"ז "יהי רצון" חדש – כתר, ובמילא מובן ששלימותה היא כשהיא באופן של "בכל מאדך" (כתר).
15 שבת י, ב. 16 ראה תו"א ויקהל פח, א. לקו"ת בהר מא, א. 17 ראה המשך תער"ב ח"ב ע' א'קכח ואילך. וראה שם ע' א'צב. ע' א'צו.

ביאור בדרך אפשר

1 וַיְגִיעָה וכדי להתעלות ולהתקרב לאלוקות על האדם להתייגע הרבה כי הוא
 2 מצידו עסוק ושקוע בעניינים גשמיים וחומריים ענייני חול, וַיֵּשׁ בָּהּ גַם
 3 הָעֵנָן דְּאֲמִירַת תַּחֲנוּן שמחיבת התייחסות והתעסקות עם דברים לא
 4 רצויים, חטאים ועוונות כו', אַבְל בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַתְּפִלָּה אֵינָה
 5 בְּאוֹפֵן שֶׁל עֲבוּדָה וַיְגִיעָה כו' כי בגלל קדושת השבת האדם נמצא
 7 במעמד ומצב מרומם יותר והוא מנותק
 8 ממעייני החול והחומריות, וְאֵין בָּהּ
 9 בתפילות השבת אֲמִירַת "סֶלַח
 10 לְנוּ" בקשת סליחה ומחילה על
 11 חטאים ועוונות (פִּינּוּן שְׂפָכָר
 12 בְּעֶרְב שַׁבַּת לְאַחֲרֵי חֲצוֹת, עוד
 13 לפני כניסת השבת הַיְהִי כמאמר
 14 הוהוּר "כֹּל דִּינֵין מְתַעֲבְרִין
 15 מִיְהוּר" כל הדינים עוברים ממנה
 16 ואינם קיימים וכו' 18), אֶלֶא
 17 הַתְּפִלָּה בשבת, בשונה מימות החול,
 18 היא בְּאוֹפֵן שֶׁל מַתְנָה, וסדר
 19 הדברים הוא שבשבת עצמה יש
 20 התעלות מדרגה לדרגה הַן בַּתְּפִלָּת
 21 לֵיל שַׁבַּת, וּבְאוֹפֵן נַעֲלָה יוֹתֵר
 22 בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וּבִכְפֻרַת בְּיוֹם
 23 הַשַּׁבָּת לְאַחֲרֵי חֲצוֹת, הזמן שבו
 24 יש התגלות של בחינה נעלית באלוקות
 25 הנקראת בוהר רַעְוָא דְרַעְוִין¹⁹,
 26 רצון הרצונות (כללות העניין הוא
 27 שלכל בחינה בסדר ההשתלשלות קדם
 28 רצון להתהוות בחינה זו (בחינת כת),
 29 ובראשית כל ההשתלשלות יש רצון
 30 כללי (כתר כללי, הנקרא "אדם
 31 קדמון") שהוא הרצון לכלל הרצונות
 32 וכל הבחינות כלולות בו בהשוואה אחת) שְׂאָזוּ לאחר חצות היום, בזמן
 33 תפילת מנחה, הוא עֶקֶר עֲנָן הַמַּתְנָה דְיוֹם הַשַּׁבָּת²⁰ כמבואר
 34 בחסידות ש'מתנה' היינו המשכה והשפעה שבה מלמעלה, לא מצד עבודת
 35 האדם, וענין זה קיים בהדרגה יתירה בעת 'רעוא דרעוין', כמבואר ב'המשך'
 36 תערוב' לאדמו"ר הרשב"ב נ"ע לגבי מעלת סעודה שלישית שהיא לעת המנחה
 37 של שבת על שתי הסעודות הקדומות: "... סעודה שלישית הוא גילוי בחינת
 38 פנימיות עתיק... מפני שהב' סעודות הן מה שבאתערותא דלתתא אתערותא

ואתחנן אל הוי' וגו'

ביאור בדרך אפשר

דלעילא דליל שבת הוא עלידי עבודת הביוררים ממש כו', וכמו כן ביום
 השבת הוא גם כן העונג מכל אשר עשה כו'... על כן ההמשכה היא בחינת
 העונג הבא בהתלבשות כו', אבל סעודה שלישית היא בחי' אתערותא דלעילא
 מצד עצמה והוא ענין צדיק אוכל לשובע בבחינת המשכה מלמעלה למטה...
 על כן הוא בחינת העונג העצמי כמו
 שהוא בעצמותו כו'. ובוה יובן מה
 שאין קידוש בסעודה זו... מפני שהיא
 בחינת אתערותא דלעילא מצד עצמה
 בחינת מתנה טובה..."
 ג) וַיֵּשׁ לְקָשֶׁר כֹּל זֶה עִם
 בְּאוֹר רַבְּנוּ הַזָּקֵן בְּלִקְוֵי
 תוֹרָה²¹ פרשתו, פרשת ואתחנן,
 בְּעֵנָן המשמעות הפנימית של מאמר
 חכמינו ז"ל "אֵין וְאֶתְחַנֵּן אֶלֶא
 מַתְנַת חֲנָם", שְׁעַל-יְדֵי
 כְּנִיסְתוֹ לְאֶרֶץ (שעל זה ביקש
 משה רבנו "אֶעֱבְרָה נָא את הירדן
 וְאֶרְאֶה" את הארץ גו'²²) רַצָּה
 מֹשֶׁה לְפַעוֹל אֶצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 מְדַרְגָּה כְּזוֹ בעבודת ה' שְׂאִי-
 אֶפְשֶׁר לְהִגִּיעַ אֵלֶיךָ עַל-יְדֵי
 עֲבוּדַת הַנְּבָרָאִים מצד עצמם,
 שְׂזוּהִי בְּחִינַת אֲתַעְרוּתָא-
 דְלַעֲלִיא התעוררות (והמשכה)
 מלמעלה, מצד האלוקות, שְׁלַמְעֵלָה
 לְגַמְרֵי מְאֲתַעְרוּתָא-דְלַתְתָּא
 התעוררות (והתעלות) מצד האדם
 עצמו. וְזוֹהוּ פִּירוּשׁ הַלְשׁוֹן
 'מַתְנַת חֲנָם', מתנה מלמעלה שלא
 תלויה בפעולה של האדם מלמטה
 כְּמוֹ שמבואר בחסידות לגבי
 המשמעות הפנימית של "חֲנָם בְּלֹא מַצּוֹת"²³, הַיְנוּ, מְדַרְגָּה
 שְׁהִיא לְמַעְלָה מֵעֵלָה מִבְּחִינַת הַמַּצּוֹת ולמעשה המצוות אין את
 הכוח להגיע למדרגה זו ולגרום להמשכה והשפעה ממדרגה זו.
 וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאֵר סְבֵרַת ה'סִפְרִי' שְׁוְאֶתְחַנֵּן" עם היותו
 עניין של תחנונים אֵינוּ מַעֲשֶׂרָה לְשׁוֹנוֹת שֶׁל תְּפִלָּה, כִּי הַתְּפִלָּה
 היא עֲבוּדָה בְּדֶרֶךְ אֲתַעְרוּתָא-דְלַתְתָּא²⁴ מלמטה, על-ידי עבודה
 מצד האדם וכאן מדובר בהמשכה שעבודת האדם אין בכוחה לגרום, וְלִכֵּן כְּדִי

(18) זח"ב קלה, ב. 19) ראה זהר ח"ב פח, סע"ב. ח"ג קכט, א (אד"ר). רפח, ב (אד"ז). וראה סידור עם דא"ח רד, ג. המשך תרס"ו ע' תקמה. 20) ראה המשך תער"ב שם. אוה"ת ויקהל ח"ז ע' ב'תשצד. בהר ע' תרטז. סה"מ תר"ל ס"ע רמד. עטר"ת ע' תיא. ה'ש"ת ע' 86. 21) ריש פרשתנו (ג, א. ג, ג ואילך). וראה גם ד"ה ואתחנן בס' מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ד. ובארוכה – באוה"ת עה"פ. 22) פרשתנו שם, כה. 23) ע"ד לשון חז"ל (ספרי ורש"י) עה"פ בהעלותך יא, ה – הובא בלקו"ת ג, ג. 24) כמבואר גם בלקו"ת כאן (ב, ג. ד, א). ובארוכה באוה"ת (ע' נא ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 פְּרִי לַפְּעוּל אֶצֶל הַקֶּבֶ"ה מְלוֹי הַמְּבוּקֵשׁ שֶׁתִּתְמַלֵּא הַבִּקְשָׁה שֶׁל
 2 מֹשֶׁה רַבִּינוּ ד' אֶעֱבְרָה נָא וְאָרְאָהּ גו', שְׁהִיָּה פּוֹעֵל אֶצֶל בְּנֵי
 3 יִשְׂרָאֵל אִילוּ בִקְשֵׁת מֹשֶׁה רַבִּינוּ הִייתָה מִתְמַלֵּאת וְהוּא הִיָּה עוֹבֵר אֶת הַיַּרְדֵּן
 4 וְנִכְסַס לְאֶרֶץ, אֵת הַגְּלוֹי בְּדֶרֶךְ אֲתַעְרוּתָא דְלַעֲיִלָא, הַמִּשְׁכָּה
 5 מִלְמַעְלָה שְׁאִין בְּכוּחוֹ שֶׁל הָאָדָם
 6 לְהַמְשִׁיךְ וּלְעוֹרֵר, הוֹצֵרֶךָ לְהִיּוֹת
 7 גַּם אוֹפֵן הַבִּקְשָׁה מֵעֵין זֶה²⁵,
 8 בְּאוֹפֵן שֶׁהַתְּעוֹרֵרוֹת וְהַמִּשְׁכָּה הִיא
 9 לֹא מִצַּד עֲבוּדַת הָאָדָם כִּלְל וְהִיָּנוּ,
 10 לְבָקֵשׁ (לֹא בְלִשׁוֹן שֶׁל תְּפִלָּה,
 11 שְׁקִשׁוּרָה עִם זְכוּיוֹת כו',
 12 אֶלָּא) מִתְּנַת חֲנָם מִמֶּשׁ, שְׁאִינָה קִשׁוּרָה כְּלָל
 13 שְׁאִינָה קִשׁוּרָה כְּלָל עִם
 14 זְכוּיוֹת כו' כַּמְבוֹאֵר לְעִיל לְגַבִּי
 15 הַמִּשְׁמַעוֹת שֶׁל 'מִתְּנַת חֲנָם' עַל-פִּי
 16 דְּבַרֵי הַסְּפָרִי.
 17 אֶף סְבָרַת ה'מְדַרְשׁ רַבְה' הִיא
 18 שְׁגָם "וְאֶתְחַנֵּן" הוּא מֵעֲשָׂרָה
 19 לְשׁוֹנוֹת שֶׁל תְּפִלָּה וִישׁ לְבֹאֵר
 20 מֵהוּ תוֹכֵן הַעֲנִיין וְמֵה הַתְּכוּיִן מִשֶּׁה
 21 רַבִּינוּ בִּבְקִשָּׁה מִתּוֹךְ גִּישָׁה זֹו שְׁלוֹכוֹיֹות,
 22 הֵינּוּ עֲבוּדַת הָאָדָם, יֵשׁ כֵּן מִשְׁמַעוֹת
 23 בְּנוֹשָׁא הַתְּפִילָּה.
 24 וְיִוָּכֵן בְּהַקְדִּים הַמְּבֹאֵר
 25 ב'לְקוּטֵי תוֹרָה'²⁶ שְׁבִקְשֵׁת
 26 מִשֶּׁה הַנ"ל בִּקְשָׁה ל'מִתְּנַת חֲנָם'
 27 שֶׁלֹּא תְלוּיָהּ בְּזְכוּיוֹת שֶׁל הָאָדָם
 28 (שְׁתִּיהִיָּה בְּחִינַת אֲתַעְרוּתָא-
 29 דְלַעֲיִלָא שְׁלִמְעֵלָה
 30 מֵאֲתַעְרוּתָא-דְלַתְמָא, הַמִּשְׁכָּה
 31 וְהַשְּׁפָעָה מִמְקוֹר נִעְלָה שְׁעוּבַת הָאָדָם
 32 לֹא נִוְנַעַת' וְלֹא מְגִיעָה' לְשֵׁם) הוּא
 33 עֲנִיין הַתּוֹרָה, שְׁהִיָּה עַל-יְדֵהּ
 34 עַל-יְדֵי (לִימּוֹד) הַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ

מִבְּחִינַת "אֲנֹכִי מִי שְׁאֲנֹכִי" וְכַמְבוֹאֵר בַּחֲסִידוֹת שֶׁלֵּכֵן הַתְּחַלַּת עֲשֵׂרֶת
 הַדְּבָרוֹת הִיא ב"אֲנֹכִי (ה' אֲלוֹקֶיךָ)", כִּי 'ה' אֲלוֹקֶיךָ" הֵם שְׁמוֹת קְדוּשִׁים
 הַמְּתִיחִים לְדִרְגוֹת פְּרִיטוֹת מוּגִדְרוֹת בְּאֲלוֹקוֹת, וְאִילוּ 'אֲנֹכִי' מִתִּיחַס לְאִין-
 סוֹף עֲצֻמוֹ 'אֲנֹכִי מִי שְׁאֲנֹכִי", הֵינּוּ הַקְדוּשׁ-בִּירוּךְ-הוּא בְּעֲצֻמוֹ שְׁהִיא
 'אֲנֹכִי מִי שְׁאֲנֹכִי' לְמַעְלָה מֵעֵלָה
 מֵאֲתַעְרוּתָא-דְלַתְמָא הַבֵּאת מִצַּד
 הָאָדָם, וְכֵּאֵלָּה בְּדֶרֶךְ מִתְּנָה
 מִלְמַעְלָה.
 אֶף עַל-פִּי-זֶה אֵינּוּ מוּכָן מֵה
 שְׁאוּמְרִים שְׁבִקְשֵׁת מִשֶּׁה לֹא
 נִתְקַיְמָה עֲכָשׁוּ, בְּזִמְן הַגְּלוּת
 וְתַתִּיקִים רַק לְעִתִּיד לְבֹא בִימֹת
 הַמְּשִׁיחַ הַרִי יִשְׁנֹו עֲנִיין הַתּוֹרָה
 שֶׁהִיא הַמִּשְׁכָּה בְּאוֹפֵן שֶׁל מִתְּנַת חֲנָם
 שְׁעַל-יְדֵהּ נִמְשָׁךְ גַּם עִתָּה
 מִבְּחִינָה זֹו דְאֲתַעְרוּתָא-
 דְלַעֲיִלָא בְּלִי אֲתַעְרוּתָא-
 דְלַתְמָא?²⁷
 וּמְבֹאֵר הַצִּמְח צֶדֶק²⁸,
 שְׁבִקְשֵׁת מִשֶּׁה הִיָּתָה
 שְׁהַהֲמִשְׁכָּה שְׁעַל-יְדֵי הַתּוֹרָה
 (שְׁבִאָה בְּדֶרֶךְ מִתְּנָה
 וְאֲתַעְרוּתָא-דְלַעֲיִלָא כְּנ"ל)
 וְהִיא הַמִּשְׁכָּה מִמְקוֹר עֲלִיִן בְּיֹוֹתָר,
 לְמַעְלָה מֵהַגְּבִלָה שֶׁל הָעוֹלָם לְגַמְרִי,
 תִּרְדַּ לְמִטָּה עַד אֲשֶׁר תִּפְעַל לְמִטָּה
 בְּעוֹלָם²⁹, שְׁזָהוּ הִיָּתְרוֹן
 בְּחִדוּשׁ שְׁבִתְפִלָּה לְגַבִּי
 הַתּוֹרָה³⁰, שְׁפַעוּלַת הַשְּׁפָעַת
 הַתּוֹרָה הִיא (בְּעֵקֶר) לְמַעְלָה
 (בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת), בְּעוֹלָמוֹת
 הָעֲלִיוֹנִים (שְׁזָהוּ עֲנִיין
 ש"הַקֶּבֶ"ה קוֹרָא וְשׁוֹנָה
 כְּנִגְדוֹ"³¹ כֹּאשֶׁר יְהוּדִי לֹמַד תּוֹרָה

(25) להעיר גם מסד"ה ואתחנן תעריג (בהמשך תערי"ב) בטעם אומרו "להראות את עבדך" – בדרך שפלות, עיי"ש. (26) שם ב, ד. ובארוכה באוה"ת שם. (27) ובלקו"ת שם (ג, סע"ד ואילך): אלא שהרי אמרו רז"ל [ביבמות קט, ב] כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו, כי גם המשכה זו שע"י התורה צ"ל ע"י שיתפלל תחילה מקרב איש ולב עמוק כו' (שע"ז מזכך גופו ונפשו הבהמית כו'), ועם היות שגם ע"י התורה לבד בלי הקדמת התפילה נמשך ג"כ המשכה עליונה מבחי' אתעדל"ע לבד, אך עכ"ז הרי נודע שיש מעלות ומדריגות אין קץ בהמשכה זו, ולכן לא דמי התורה שקודם התפילה לעסק התורה שאחר התפילה, וזהו מאמר אבא בנימין על תפילתי שתהא סמוכה למיטתי כו'. אך עיקר בקשת משה הי' להמשיך בחי' ראי' בעסק התורה כו'. (28) אוה"ת פרשתנו ס"ע נד ואילך. (29) ע"ד הורדת גשמים דרשב"י שהיא ע"י תורה (זח"ג נט, ב. נת' במאמרי אדמו"ר הזקן אתהלך לאזניא (ע' רי ואילך). אוה"ת אחרי (כרך א) ע' רנד ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' רסז ואילך. (ועוד). (30) ראה תניא קו"א רד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנה, א). (31) ראה תנא דבי אליהו רבה פ"ח. ילקוט שמעוני

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 למטה בעולם, הקדוש-בירון-הוא, כביכול, קורא ושונה כנגדו והדבר פועל
 2 המשכה וגילוי, אבל הגילוי הוא בעולמות העליונים, ואלו על-ידי
 3 התפלה פועלים לשנות הנבראים הגשמיים שבעולם הזה מקמות
 4 שהם כעת ולחולל בהם שינוי בפועל, שיתרפא החולה ויגד הגשם
 5 כו', והינו לפי שהתפלה באה
 6 בדרך מלמטה למעלה והיא
 7 התעוררות להתקרב לאלוקות מצד
 8 האדם כפי שהוא למטה בעולם הזה
 9 הגשמי, ולכן פועלת התפלה
 10 במטה כי זהו המקום שבו
 11 היא התפלה ולכן יש לה השפעה
 12 על המתרחש כאן בעולם הזה התחתון.
 13 ומשה רצה לפעול שגם
 14 ההמשכה מלמעלה למטה
 15 תהיה בדרך אתערוטא-
 16 דלעילא (על-ידי התורה) ולא
 17 באתערוטא דלתתא על ידי התפלה.
 18 ולכן סבירא ליה ל'מדרש'
 19 רבה' ודעתו היא שגם בקשת
 20 'מתנת חנם' של משה היתה
 21 לשון של תפלה וכונתו היתה
 22 לעורר ולהמשיך המשכה מלמעלה על
 23 'אתערוטא דלתתא', פיון שמושה
 24 רצה שיהיה חבור שתי
 25 המעלות, תפילה לשון תופל
 26 ומחבר, שאף-על-פי
 27 שההמשכה באה בדרך
 28 'מתנת חנם' (אתערוטא-
 29 דלעילא) והיא המשכה שברוך כלל
 30 אי אפשר להמשיך ב'אתערוטא
 31 דלתתא' שאינה מגעת עד כדי כך,
 32 מפל-מקום תומשף עד למטה
 33 מטה (במקום התפלה שהוא
 34 דווקא כאן למטה), ולכן למעשה
 35 היו בתפלתו שני הענינים,
 36 שהיתה לשון של תפלה שבו
 37 יש משמעות לעבודת האדם, אבל
 38 באופן שענינה הוא בקשת
 39 'מתנת חנם' בלי להתחשב במצבו
 40 של האדם.
 41 ד) ואף-על-פי-כן למרות רצונו ובקשתו, שענינה מבואר לעיל

באריכות, לא פעל משה רבנו ענין זה שהמשכה תהיה ב'אתערוטא
 דלעילא' ובכל זאת תומשך למטה ביותר בתפלתו, פיון שתכלית
 הפונה היא שכל הענינים יהיו על-ידי עבודה של האדם
 מלמטה דווקא ולא ב'אתערוטא דלעילא'.
 ולכן הנה אף-על-פי³²
 שבגלל שמושה לא נכנס
 לארץ היתה הפניסה לארץ
 על-ידי יהושע, פני לבנה³³,
 שיש בה שינויים, כמאמר
 חכמינו ז"ל שמעלת משה על יהושע
 היא בדוגמת מעלת השמש על הירח
 שאור השמש גדול הרבה יותר ולכן
 משה נקרא "פני חמה" ויהושע נקרא
 "פני לבנה", וכשם שהשמש מאירה
 תמיד באותה מידה אבל באור הירח יש
 שינויים במהלך החודש, כך אילו
 הכניסה לארץ היתה על ידי משה רבנו,
 הכניסה היתה נצחית, ללא שינויים
 במשך הזמן, וכיוון שלמעשה הכניסה
 הייתה על-ידי יהושע, יש אפשרות
 שיהיו בה שינויים, ובמילא הנה
 יכול להיות אחר-כך ענין
 הגלות שהוא סתירה מוחלטת
 לכניסה לארץ [מה-שאין-פן אם
 הפניסה לארץ היתה על-ידי
 משה, שאז היתה באופן של
 גאולה נצחית (פיון שלא
 היתה תלויה בעבודת המטה
 וגם אם מצד העבודה של בני ישראל
 יש ירידה, אין זה גורם את הגלות)],
 ואם כן לכאורה יש חסרון בכניסה
 לארץ על-ידי יהושע מפל-מקום
 דווקא על-ידי זה ישנה מעלת
 העבודה, כלשון הכתוב למעשה
 ידיו תקסוף³⁴, היינו שהקדוש-
 ברוך הוא משתוקק, כביכול, למעשיו
 של האדם, שעבודת האדם
 ממשיכה אור נעלה יותר³⁵
 (למעלה גם מהאור שנמשך
 על-ידי 'מתנת חנם'),
 שיתגלה אור נעלה זה למטה בגאולה האמתית והשלמה,

איכה רמז תתרלד. (32) בהבא לקמן – ראה אוה"ת פרשתנו ע' סה ואילך. (וש"נ. 33) ב"ב עה, א. 34) איוב יד, טו. 35) ראה אוה"ת שם ע' פז. ע' קט ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 על-ידי משיח צדקנו, שקשור גם עם משה רבנו, 2
 2 שְהָרִי גּוֹאֵל רְאשׁוֹן הוּא גּוֹאֵל אַחֲרוֹן³⁶, יבא ויגאלנו 3
 3 במהרה בימינו ממש, ובשני האופנים שְבֻזָּה בגאולה האמורים 4
 4 בדברי חכמינו ז"ל על הפסוק "אני ה' 5
 5 בעתה אחישנה" שהכתוב מרמז על 6
 6 שני אופנים בגאולה, באופן של 7
 7 "בעתה"³⁷, על-ידי-זה 8
 8 שְהַקְבֵּה מציורו "קץ שם 9
 9 לחשך"³⁸ בבוא העת, או באופן 10
 10 ד"אחישנה"³⁷, במהירות על- 11
 11 ידי-זה שישאל עושין 12
 12 תשובה ב'אתערוטא דלתתא' ומיד 13
 13 הן נגאלין³⁹, ובאופן שיהיו 14
 14 שני הענינים של "בעיתתה" 15
 15 ר'אחישנה" עם כל המעלות 16
 16 שֶבְכַל אַחַד מהם⁴⁰ ובכללות, 17
 17 באופן של "בעיתתה" יש מעלת העבודה 18
 18 ובאופן של "אחישנה" יש את המעלה 19
 19 של אור נעלה יותר.

1 וְהַשְׁלֵמָה, על-ידי משיח צדקנו, שקשור גם עם 2
 2 מֹשֶׁה רַבְּנוּ, שְהָרִי גּוֹאֵל רְאשׁוֹן הוּא גּוֹאֵל 3
 3 אַחֲרוֹן³⁶, יבא ויגאלנו במהרה בימינו ממש, 4
 4 ובשני האופנים שְבֻזָּה, באופן של "בעתה"³⁷, 5
 5 על-ידי-זה שְהַקְבֵּה "קץ שם לחשך"³⁸, או 6
 6 באופן ד"אחישנה"³⁷, על-ידי-זה שישאל 7
 7 עושין תשובה ומיד הן נגאלין³⁹, ובאופן שיהיו 8
 8 שני הענינים עם כל המעלות שֶבְכַל אַחַד 9
 9 מהם⁴⁰. וְכֵן זֶה נִפְעַל בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, שִׁישׁ בָּהּ 10
 10 בְּחִינָה שְׁלֵמָה גַם מ'מתנת חנם'^{*}, ועל-ידי-זה יכולים לבטל את כל הגזרות 11
 11 כו', ובכללם גם שלשת השבועות⁴⁴ כו' שלא ידחקו את הקץ⁴⁵. וְכֵן תְּהִיָּה 12
 12 לָנוּ, בְּעֵגְלָא דִּידָן.

20 וְכֵן זֶה נִפְעַל בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, שִׁישׁ בָּהּ בְּחִינָה שְׁלֵמָה גַם 21
 21 מ'מתנת חנם'^{*}, כמבואר בהערת הרבי בשולי הגיליון כאן במעלה 22
 22 השבת הן על פי הקבלה והן על פי נגלה ועל-ידי-זה יכולים לבטל 23
 23 אֵת כָּל הַגְּזֵרוֹת של דברים לא 24
 24 רצויים כו', ובכללם גם שלשת 25
 25 השבועות⁴⁴ שהשביע הקדוש- 26
 26 ברוך-הוא את בני ישראל כו' ואחת 27
 27 מהן היא שלא ידחקו את 28
 28 הקץ⁴⁵ כי הבקשה באופן של 'מתנת 29
 29 חנים' מבטלת את כל הגזרות. וְכֵן 30
 30 תְּהִיָּה לָנוּ, בְּעֵגְלָא במהירות 31
 31 דִּידָן שלנו, היינו מהר לפי המושגים 32
 32 שלנו, מהירות כפשוטה.

(* עֶשֶׂר לְשׁוֹנוֹת שְׁבֻזָּה – עֶשֶׂר סְפִירוֹת⁴¹ (לְכָל הַיּוֹתֵר כְּבִשְׂרֵשׁן ב'אריף אנפין).)

מִתְּנַת חֲנָם – פְּתוּר⁴¹ (לְכָל הַיּוֹתֵר 'עֲתִיקָא קְדִישָׁא' הַשֵּׁנִי (מִתְּלַבֵּשׁ) ב'אריף-אנפין'. עֲבִיד נִיחָא⁴², גַם-כֵּן מְעִין (על-כָּל-פְּנִינִים) דְּאֲתַעְרוּתָא-דְּלִתְמָא. שְׂבוּעָה מִתְּלַבֵּשֶׁת וּמְשַׁבְּעָה אֵת עֶשֶׂר הַפְּחוֹת 'לְקַיָּם – שְׁהֵם הַמְקַיָּמִים – אֵת הַמְצָנָה").

לְמַעַל מִהַנ"ל – מְנוּחַת מִתְּנָה לְאַחַר – כְּשֶׁנּוֹתֵן לְזֶה שֶׁהוּא "עֲצוּמוֹ" (בְּדוּגְמַת (וְעוֹד יוֹתֵר) עֲדִיפוֹת מִתְּנָה לְזֶה שְׂרָאוּי לְיִוְרְשׁוֹ) – יִבְחַר לָנוּ ('עֲתִיקָא קְדִישָׁא' שְׁלֵמָה מִהַתְּלַבְּשׁוֹת ב'אריף אנפין', ג' ראשונות ד'עֲתִיקָא קְדִישָׁא' וּלְמַעַל מִזֶּה וְכו').

בְּנִגְלָה יֵשׁ לוֹמֵר: הַפְּרַת הַשְּׂבוּעָה (ראוה ב"ב עד, א). תְּשׁוּבָה מוֹעִילָה אֶפִּילוּ עַל עֶזְרָן שְׂבוּעָה. הַצְּוִי בְּנִגְלָה אֵל תְּתַיָּאֵשׁ מִן הַפּוֹרְעָנוּת (עֵיִישׁ כְּפִירֵשׁי אַבּוֹת פ"א) – הוּא בְּלֵא הַגְּבֻלָּה.

יְאוּלֵי יֵשׁ לְפָרֵשׁ עַל-פִּי-זֶה הַשֵּׁנִי בְּשַׁבָּת (י, ב): הַנּוֹתֵן מִתְּנָה לְחִבְרוֹ כו' מִתְּנָה טוֹבָה וְשַׁבָּת שְׂמָה.

שְׁנֵי עֲנָנִים בְּשַׁבָּת: (1) מִתְּנָה (2) מִתְּנָה טוֹבָה (נִתְבָּאָר ב'43...).

(36) ראה שמו"ר פ"ב, ו. זח"א רנ"ג, א. שער הפסוקים פ' ויחי. לקו"ש ח"א ע' 8 ואילך. ספר השיחות תשנ"ב ח"א ע' 98 ואילך. (37) ישע"י ס, כב. סנהדרין צח, א. (38) איוב כח, ג. (39) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. (40) ראה שערי אורה פז, א ואילך. (41) ראה לעיל סוס"א. (42) ראה המשך תער"ב שבהערה 17. (43) תיבה זו אינה ברורה בכתי"ק (המו"ל). (44) ולכן אין זה בסתירה להאמור לעיל (בשיחות – הערה 20) שמתנת חנים אינה מועילה לבטל שבועה, כיון שמדובר כאן אודות בחי' שלמעלה גם ממתנת חנים. (45) ראה כתובות קיא, א.

התוועדות

בס"ד. משיחות ש"פ ואתחנן, י"ג מנחם-אב ה'תש"נ.

— תרגום מאידית —

- 25 מהלשון "לקו בכפליים" (והפסוק המובא על כך
26 — "כי לקחה מיד ה' כפליים בכל חטאותי")
27 מתנחמים בכפליים", משמע שהעונש והנחמה הם
28 כפולים (אפילו כאשר החטא הוא חטא אחד)
29 [דאל"כ — מאי קמ"ל: הרי זה דבר הפשוט
30 שמקבלים עונש על חטא, ולאח"ז — נחמה, ומהו
31 החידוש בזה שבשביל ש"חטאו בכפליים", "לקו
32 בכפליים" ו"מתנחמים בכפליים"?!] ולכאורה —
33 איך אפשר לומר בכלל שהקב"ה יעניש על חטא
34 בכפליים¹¹ ח"ו, ולהעיר מהכלל¹²: "מרובה מדה
35 טובה כו"¹³! ?
- 36 (ב) כיון שמדובר, לכאורה, אודות ב' נחמות (על
37 ב' המכות) — לשון הפסוק הי' צ"ל "נחמו עמי
38 נחמו עמי" שמדגיש יותר שבנ"י ("עמי")
39 מתנחמים ב' פעמים; משא"כ מהלשון "נחמו נחמו
40 עמי" משמע שישנו (רק) אירוע אחד שמורכב
41 מנחמה כפולה.
- 42 ובפרט ע"פ המבואר במדרשי חז"ל נוספים¹⁴
43 שהכפל ד"נחמו נחמו" מבטא ב' ענינים שונים
44 בנחמה: נחמה אחת "על בית ראשון", והב' "על
45 בית שני" (כנגד ב' הפעמים ד"בכה תבכה"),
46 ויתירה מזו: לפי פירושים אחרים במדרש, ב'
47 הנחמות (אינם רק ב' ענינים שונים, אלא) הם
48 ענינים הפכיים מן הקצה אל הקצה: "נחמוה
49 עליונים נחמוה תחתונים, נחמוה חיים, נחמוה
50 מתים, נחמוה בעולם הזה נחמוה לעולם הבא,
51 נחמוה על עשרת השבטים נחמוה על שבט יהודה.
- 1 א. הפטרת השבת — השבת הראשונה ד"שבע
2 דנחמתא¹ — מתחילה ב"נחמו נחמו עמי"².
- 3 והנה, במדרשי חז"ל מבוארים כמה טעמים
4 בכפל ד"נחמו נחמו" (כדלקמן). ואחד מהם באיכה
5 רבה³: "את מוצא שבדבר שחטאו ישראל בו לקו
6 ובו מתנחמין כו", חטאו בכפליים דכתיב⁴ חטא
7 חטאה ירושלים, ולקו בכפליים דכתיב⁵ כי לקחה
8 מיד ה' כפליים בכל חטאותי, ומתנחמים בכפליים
9 דכתיב נחמו נחמו עמי יאמר אלביכם". ועד"ז
10 מובא בילקוט שמעוני⁶: "כתיב נחמו נחמו עמי,
11 למה שני פעמים, רבי אומר לפי שכל מכות הללו
12 שלקו כפולות היו, שכן ירמי' אומר שבר על שבר
13 נקרא⁷, בכה תבכה⁸ כו' וכל כך למה, לפי שחטאה
14 בכפליים שנאמר⁹ כי שתיים רעות עשה עמי, וכיון
15 שחטאו בכפליים לקו בכפליים כו' ולפי שמצוותי'
16 כפולות נחמותי' כפולות שנאמר נחמו נחמו עמי
17 כו'".
- 18 ויש במדרש זה כמה דברים הדורשים ביאור:
- 19 (א) איך יתכן לומר שכאשר עשו חטא — אפילו
20 "חטאו בכפליים" — יהי' על כך עונש כפול ונחמה
21 כפולה ("לקו בכפליים, מתנחמים בכפליים"):
22 אפילו כאשר החטא הוא כפול — הרי העונש
23 ונחמה ע"ז היא, שעל כל חטא מקבלים עונש אחד
24 ואח"כ ישנה (ע"י התשובה) נחמה אחת¹⁰,
- 1 (ראה תוד"ה ראש — ר"ה לא, ב. טואו"ח סו"ס תכח. ועוד.
2 ישע"י מ, א.
3 ספ"א.
4 איכה א, ח.
5 ישע"י שם, ב.
6 איכה רמז תתריח.
7 ירמי' ד, כ.
8 איכה שם, ב.
9 ירמי' ב, יג.
10 ד"ה נחמו — בספר המאמרים אידיש ע' 126.
- 11 רד"ה נחמו תרכ"ו (סה"מ תרכ"ו ע' קצה). תער"ב (המשך
תער"ב ח"א ע' עז).
12 סוטה יא, א. וש"נ.
13 בשלמא הנחמה בכפליים — הוא מפני שמדה טובה
מרובה כו', אבל מה שייך לקחה בכפליים כו', ומפני שלקחה
בכפליים לכן נחמה בכפליים (המשך תער"ב שם).
14 יל"ש ישע"י רמז תמד. פסיקתא דפ' נחמו.

28 ולכן (וההכרח ע"ז הוא מכך ש) נאמר בפסוק
 29 "נחמו נחמו עמי", ולא "נחמו עמי נחמו עמי":
 30 אילו נאמר "נחמו עמי נחמו עמי" היתה המשמעות
 31 שישנם ב' נחמות (שונות) [כולל גם הפירוש
 32 ש"נחמו עמי" הב' הוא לאו דוקא עמוק יותר
 33 מ"נחמו עמי" הא', ואינו אלא הכפלה כדי לחזק
 34 את הנחמה]; "נחמו נחמו עמי" פירושו ש"עמי"
 35 האחד והיחיד מתנחם בנחמה כפולה – נחמה
 36 בכפליים – "נחמו נחמו", ב' לשונות של נחמה
 37 המתייחס לאותו "עמי" [שמזה מובן ש"נחמו" הב'
 38 הוא עוד ענין, ודרגא, בנחמה].

39 ועפ"ז מובן גם שכל הפירושים (הנ"ל)
 40 במדרז"ל בכפל ד"נחמו נחמו" אין משמעם ב'
 41 נחמות שונות, אלא נחמה אחת שהיא כפולה – על
 42 בית ראשון ועל בית שני, נחמה עליונים נחמה
 43 תחתונים וכו'.

44 ג. בית המקדש – שעליו קאי ה"נחמו נחמו" –
 45 הי' בית כפול, בית גשמי ורוחני גם יחד בגלוי: בית
 46 המקדש כולו וכל חלק ממנו (לא הי' מורכב משני
 47 חלקים – חלק גשמי וחלק רוחני, אלא כל כולו)
 48 הי' בית גשמי שהוא מקדש (רוחני) לה' – "ועשו
 49 לי מקדש ושכנתי בתוכם"¹⁹.

50 וגם בנין המשכן והמקדש לא הי' באופן כזה
 51 שקודם הביאו את הדברים הגשמיים ובנו את
 52 המקדש ולאח"כ הם נעשו כלי לרוחניות, אלא כבר
 53 בלקיחת תרומת המשכן, "זהב וכסף ונחושת גו"²⁰
 54 (וכל י"ג ט"ו) הדברים הגשמיים) היתה צ"ל,
 55 כציווי התורה, באופן ד"ויקחו לי תרומה – לי
 56 לשמי"²⁰ (רוחניות). וכמו"כ בנוגע לעשיית המשכן:
 57 "ועשו לי מקדש – לי לשמי"²¹.

58 ועאכו"כ לאחרי גמר עשיית המשכן והמקדש
 59 שהביאה להשראת השכינה – שאזי הי' בגלוי כיצד
 60 כל מציאות המשכן והמקדש היא כפול – גשמי
 61 ורוחני גם יחד: בנין גשמי וכלים גשמיים שיש
 62 בהם "ושכנתי בתוכם" בגלוי²² [ועד שגם לאחר

(19) תרומה כה, ח.

(20) ר"פ תרומה ובפרש"י.

(21) פרש"י תרומה כה, ח.

(22) ולא כמו שאר דברים גשמיים בעולם, להגם שיש בהן חיות רוחנית – ה"ז לא בגלוי, ועכ"פ הרוחניות והגשמיות הם לא באותו גילוי, עד שבגלוי – הגשמיות והרוחניות הם כמו שני

1 ובנימין"; וכן להפירוש ש"נחמו נחמו" הם כנגד
 2 ב' הנחמות דהקב"ה והנביאים – "אני¹⁵ ואתם נלך
 3 ונחמנה, הוי נחמו נחמו עמי, נחמו נחמו עמי
 4 (העיי"ן בחיריק, ופירוש – עמדי)",

5 וע"פ כל פירושים אלו הי' מתאים יותר,
 6 לכאורה, שיהי' כתוב "נחמו עמי נחמו עמי"
 7 שמשמעו ב' נחמות שונות ("נחמו עמי" על הבית
 8 הראשון, ו"נחמו עמי" פעם שני' על הבית השני,
 9 או נחמה אחת על עשרת השבטים ונחמה שני' על
 10 שבט יהודה ובנימין וכו'), ולא "נחמו נחמו עמי"¹⁶
 11 שמשמעו ש"עמי" מתנחם בנחמה כפולה, היינו
 12 נחמה אחת שיש בה ב' נחמות.

13 ג) "מצוותי כפולות" – מאן דכר שמי'?!
 14 מדובר כאן על "חטאו בכפליים" שהביא ל"לקו
 15 בכפליים" ולכן "מתנחמים בכפליים" – ומדוע
 16 מזכיר ש"מצוותי כפולות"¹⁷, ויתירה מזו –
 17 שהטעם לכך ש"מתנחמים בכפליים" הוא "לפי
 18 שמצוותי כפולות" (היפך מתחילת הענין שזהו
 19 לפי ש"לקו בכפליים")¹⁸.

20 ד) מהו הפירוש ד"מצוותי כפולות"?

21 ב. והביאור בזה:

22 מהלשון "חטאו בכפליים, לקו בכפליים,
 23 מצוותי כפולות, נחמותי כפולות" מובן, כנ"ל,
 24 שלא מדובר אודות ב' חטאים, וכנגדם – ב'
 25 עונשים, ב' מצוות, וכנגדם – ב' נחמות, אלא
 26 אודות כפליים – חטא כפול שמביא לעונש כפול
 27 ומצוות כפולות שמביאות לנחמה כפולה.

(15) יל"ש שם רמז תמג. פסיקתא שם.

(16) וגם לפי פרש"י (ישעי' שם) שהכפל "נחמו נחמו" פירושו – "נחמו אתם נביאי נחמו את עמי" (היינו, שזהו הדיבור לנביאים – שינחמו את ישראל) – "אינו מובן מהו ענין הדבור לנביאים שינחמו והלא דבור הנבואה זהו גופא הנחמה, וכשאומר לנביאים נחמו הרי המשמעות שיש איזה נחמה לבד דבור הנבואה עצמה, וצ"ל מהו הנחמה הזאת" (המשך תע"ב שם. סה"מ איריש שם). וראה לקמן הערה 50.

(17) ובפרט שבאיכ"ר שם לא הוזכר ענין זה (דמצוותי כפולות) כלל.

(18) הכוונה בזה בפשטות היא, דכשם שה"לקו בכפליים" בא כתוצאה מהחטא בכפליים, כמו"כ הנחמה בכפליים באה עיי"ז שמקיים מצוות שכפולות הן. אבל צריך ביאור בזה שמלשון המדרש משמע, שהכפל דנחמה קשור בזה שמצוותי כפולות, וגם – מהו הפירוש דמצוותי כפולות, כדלקמן בפנים.

33 העולם (עוה"ז הגשמי) נברא באופן שהעולם
 34 (מלשון העולם והסתור) מסתיר ומעלים אלקות (ז.א.
 35 שאלקות הוא כדבר נוסף לעולם), וע"י עבודת בני"י
 36 בתורה ומצוות, המלובשים בתוך דברים גשמיים,
 37 מחדירים אלקות (כח וחיות רוחני) בגשמיות
 38 העולם, עד שעושים את העולם (תחתונים) דירה
 39 לו יתברך – דירה אחת ויחידה, דירה כפולה,
 40 גשמית ורוחנית גם יחד: דירה גשמית (תחתונים),
 41 שאלקות (רוחניות) שורה שם בגלוי – עד שהקב"ה
 42 עצמו (לו יתברך) נמצא שם בגלוי, בכל עצמותו.
 43 וענין זה נעשה ע"י העבודה דתורה ומצוות,
 44 ש"מצוותי" כפולות: שלימות קיום המצוות היא
 45 כאשר פעולת המצוה היא כפולה, פעולה אחת
 46 ויחידה שמכילה בתוכה שתי ענינים: פעולה
 47 גשמית עם דבר גשמי (מצוות ה"ה מלובשות
 48 בדברים גשמיים, תפילין בקלף גשמי וכיו"ב,
 49 וקיומם הוא בכחות גשמיים), וביחד עם זה –
 50 כוונת המצוה, כוונה רוחנית בידיעה ורגש האדם
 51 בקיום המצוה, שיקיימנה לשמה.
 52 וכשם שהעולם בכלל הוא עולם גשמי שצריכים
 53 לגלות בו את הנשמה הרוחנית (אלקות), כמו"כ
 54 הוא גם באדם (עולם קטן זה האדם³⁰), המורכב
 55 מגוף ונשמה, ובאופן ששניהם הינם מציאות אחת
 56 (ולא יתכן להפריד ביניהם, שחלק זה שייך לגוף
 57 וחלק זה – לנשמה).
 58 ועד"ז עבודת היהודי צ"ל עם גופו ונשמתו גם
 59 יחד, עי"ז שהוא משתמש בגופו ובכחותיו
 60 הגשמיים ככלים להכחות הרוחניים של הנשמה,
 61 בכך שמקיים תורה ומצוות, באופן כפול כנ"ל,
 62 ועי"ז פועל – שכל מציאותו היא מציאות אחת
 63 ויחידה שעובדת את הקב"ה באופן שהוא כפול –
 64 בנשמתו וגופו גם יחד. ועי"ז – הוא גם מגלה
 65 בגשמיות העולם את "נשמתה", האלקות (והכוונה
 66 אלקית) שבעולם, אלקים בגימטריא הטבע³¹.

1 חורבן ביהמ"ק "בקדושתן הן עומדין", כי "שכינה
 2 אינה בטלה"²³]. ועד"ז גם בעבודה במקדש,
 3 שעיקרה עבודת הקרבנות, שהיתה ע"י הקרבת
 4 בהמות גשמיות "לשמה" – לשם ששה דברים²⁴ כו'.
 5 עפ"ז מובן שחורבן ביהמ"ק הי' חורבן כפול
 6 (לקו בכפליים): אין הכוונה לשני שלבים ודרגות
 7 בחורבן, אלא חורבן אחד שיש בו תוכן כפול²⁵:
 8 חורבן גשמי ורוחני בבת אחת; ולכן גם הנחמה
 9 ע"ז היא נחמה בכפליים: "נחמו נחמו", דהיינו, לא
 10 שתי נחמות שונות ("נחמו עמי נחמו עמי"), אלא
 11 נחמה כפולה – נחמה גשמית ורוחנית בבת אחת,
 12 ובלשון המדרש: "נחמה עליונים נחמה
 13 תחתונים" יחז. ועד – בשלימות הנחמה בביהמ"ק
 14 השלישי, "מקדש אדני כוננו ידיך"²⁶, שהי'
 15 מקדש נצחי²⁷, השלימות דבית כפול – מקדש
 16 רוחני שלמעלה (שבנוי ומשוכלל למעלה²⁸)
 17 שמתלבש במקדש הגשמי שלמטה, כך שנעשה
 18 מקדש אחד – גשמי ורוחני גם יחד.
 19 ד. הטעם והכח לזה ש"לקו בכפליים"
 20 ו"מתנחמים בכפליים" הוא מכיון שבנין וחורבן
 21 ביהמ"ק תלוי בעבודת האדם שגם היא כפולה –
 22 "מצוותי" כפולות" (והעדר קיומם הוא כפול,
 23 "חטאו בכפליים"):
 24 עי"ז שעבודת בני"י היא בשלימות, נשאר
 25 ביהמ"ק בשלימות ו"מפני חטאינו" הוא נחרב;
 26 ויתירה מזו: בית המקדש משקף את כללות עבודת
 27 האדם – לעשות דירה לו יתברך בתחתונים²⁹, שכל
 28 העולם כולו יהי' מקום ראוי להשראת השכינה
 29 (בדוגמא ל"ושכנתי בתוכם" במקדש), על-ידי
 30 העבודה בתורה ומצוות, שמזככים וממשיכים
 31 בגשמיות העולם קדושה ורוחניות, עד שנעשית
 32 דירה לו יתברך.

דברים נפרדים, משא"כ הביהמ"ק הוא בית אחד כפול מרוחניות
 וגשמיות בגלוי.

(23) רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ו הט"ז.

(24) זבחים מו, ב – במשנה. וש"נ.

(25) ולפי הפירוש שה"לקו (ונחמה) בכפליים" קאי על בית

ראשון ועל בית שני – ראה לקמן הערה 62.

(26) בשלח טו, יז.

(27) זח"א כח, א.

(28) רש"י ותוס' סוכה מא, סע"א.

(29) ראה תניא פל"ו.

(30) ראה תנחומא פקודי ג. תקו"ז תס"ט (ק, א). ועוד.

(31) ראה סד"ה נחמו (בסה"מ אידיש) שהפירוש ב"מצוותי
 כפולות" הוא – שכל מצוה יש לה פעולה כפולה: זיכוך האדם
 וזיכוך העולם. וכאן נתבאר, שזיכוך זה עצמו (באדם ובעולם) הוא
 באופן כפול, של הנשמה וגוף יחד (ולא כמו ב' עבודות נפרדות).

35 משפיע וחודר עד "בכל מאדך – בכל ממוחך"³⁷,
36 חלקו בעולם.

37 ועד"ז במצות תלמוד תורה, ומצוות התלויות
38 בשכל ומחשבה, שבזה החידוש גדול יותר:

39 שכל הוא עדין ורוחני יותר מרגש; ריחוק
40 השכל מגשמיות הוא רחוק יותר מאשר ריחוק
41 ההרגש מגשמיות³⁸. כמו שהאדם מבין זאת
42 בפשטות ממנו אישית: כאשר יש לו הרגש בלב
43 אזי הוא חש לפעמים תזוזה ותנועה בליבו (נוסף
44 על זה שהלב הרי מתנענע בתמידות); משא"כ
45 כשהוא מבין סברא אי"ז מביא לתזוזה במוחו
46 הגשמי (המוח הוא "קר", ובכלל אינו מתנענע).

47 השלימות בלימוד התורה (ומזה נשתלשל גם
48 במחשבה והתעמקות בשכל בכלל) הוא כאשר
49 השכל והמחשבה הם ביגיעה והתעמקות כזאת
50 שפועלת שינוי ותזוזה גם במוחו הגשמי, וכמבואר
51 בספרי רפואה (הובא בחסידות) שעל-ידי העמקה
52 בשכל נעשים יותר קמטים במוח הגשמי, וזה
53 מרחיב את המוח הגשמי ונותן אפשרות להבנה
54 עמוקה ורחבה יותר. ז.א. שנעשית מצוה ופעולה
55 כפולה – השכל והמוח הגשמי ביחד לומדים תורה.

56 ויתירה מזו: שלימות לימוד התורה צ"ל באופן
57 ד"ערוכה בכל רמ"ח איברים" (שאז פועלים
58 בלימוד התורה שהיא "משתמרת"³⁹). וכמנהג
59 ישראל – שבזמן לימוד התורה, ועד"ז בזמן
60 התפלה⁴⁰, מנענעים א"ע (את הגוף הגשמי) "על
61 שם כל⁴¹ עצמותי⁴² תאמרנה"⁴³, אע"פ שלכאורה
62 תנועת הגוף מבלבלת להתעמקות ולהתעסק בדבר
63 שכל, ויתירה מזו: אפילו תלמידים לפני רבם
64 מתנענעים, אע"פ ש"מורא רבך כמורא שמים"⁴⁴,

1 והפירוש בזה הוא, לא רק שיהודי צריך לעבוד
2 את ה' בין בנשמתו ובין בגופו, שבכך אין כל
3 חידוש – כיון ש"אני נבראתי לשמש את קוני"³²,
4 והרי ה"נבראתי" כולל הן את נשמתו והן את גופו
5 (ועד"ז בעולם – "כל מה שברא הקב"ה בעולמו
6 לא בראו אלא לכבודו"³³, בראו הן הנשמה והן
7 הגוף); החידוש ב"מצוותי כפולות" הוא –
8 ששלימות עבודת ה' היא, לא בכך שקיימים אצלו
9 שני אופני עבודה שונים (אופן אחד בנשמתו, ואופן
10 אחר בגופו)³⁴, אלא שאצלו ישנה עבודה אחת,
11 שהיא כפולה – בגשמיות ורוחניות גם יחד.

12 ה. וקיום המצוות בשלימות באופן ד"כפולות"
13 – הוא בשתי הקצוות:

14 המצוות שעיקר קיומן הוא ברגש הלב ודיעה
15 בשכל (רוחנית) – צריך לקיימם באופן שמשפיע
16 גם על הכלים והאברים גשמיים שבגוף, עד לחלקן
17 (הגשמי) בעולם, ולא רק שעבודתו, המצוה
18 משפיעה עליהם, אלא ששניהם יחד (החלק הגשמי
19 והחלק הרוחני של המצוה) נעשים מאוחדים בתור
20 עבודה אחת.

21 כמו מצות התפילה – שהיא (בעיקר) עבודה
22 שבלב (איזו היא עבודה שבלב זוהי תפלה³⁵),
23 ועד"ז במצוות התלויות בלב, אהבת ה', יראת ה':
24 רגש הלב (ע"ד הרגיל) הוא רגש רוחני, שלא פועל
25 בהכרח שינוי והזזה בגשמיות הלב; השלימות
26 ב"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך
27 ובכל מאדך"³⁶ היא, שנוסף להרגש והכוונה שבלב,
28 שהאהבה תחדור ותפעל שינוי והזזה בבשר לב
29 הגשמי, רגש האהבה לה' הוא גם פיזי – שמרגיש
30 איך שליבו משתוקק ובווער כאש (כרשפי אש) עם
31 אהבה לקב"ה; ליבו דופק בגשמיות עם יראה ופחד
32 מפני הקב"ה. עד שנעשית אהבה אחת ויחידה –
33 רגש רוחני ביחד עם הזזה גשמית של הלב [כולל
34 ונוסף על "בכל לבבך – בשני יצריך"³⁷]: עד שזה

(38) ראה תניא פל"ז (נד, סע"א).

(39) עירובין נד, רע"א.

(40) שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס מח. ושם הובא זה גבי קריאת
התורה ותפלה. ובכ"מ הובא מנהג זה גם גבי לימוד.

(41) תהלים לה, יו"ד.

(42) להעיר, שבהגוף ג' ענינים בכלל: גידים, שבהם הדם הוא
הנפש; למטה יותר – בשר שהוא רך; ולמטה יותר – עצמות שהם
קשים שבהם מודגש יותר ה"גשמיות" שבהם. והחידוש דכל
עצמותיו תאמרנה, שהאמירה דתורה ותפלה פועלת גם בהעצמות.

(43) שו"ע אדה"ז שם גבי תפלה. ולהעיר שבתניא שם הובא
כתוב זה גבי תורה.

(44) אבות פ"ד מי"ב.

(32) משנה וברייתא סוף קידושין.

(33) אבות ספ"ו.

(34) ולהעיר מב' דרגות וסוגים בעבודה – עובדי ה' בנשמתם,
עובדי ה' בגופם (ראה המשך תרס"ו ע' קנו ואילך. סה"מ תש"ח
ע' 210 ואילך).

(35) תענית ב, א.

(36) ואתחנן ו, ה.

(37) ברכות נד, א.

32 עמי", נשמה בגוף, בגשמיות וברוחניות גם יחד,
33 "נחמה עליונים נחמה תחתונים", עד להשלימות
34 בזה – בבנין ביהמ"ק הכפול, כנ"ל.

35 ז. ובעומק יותר – יש לומר:
36 הנחמה שקשורה עם גשמיות (תחתונים),
37 שנפעלת ע"י החלק הגשמי שבמצוה (שאינן בה
38 טעם ודעת) – שורשה הוא ממקום שנעלה יותר
39 מנחמה רוחנית (עליונים) שבאה מהחלק הרוחני
40 שבמצוה (כוונת המצוה שיש בה טעם ודעת) –
41 מדרגא שלמעלה מטעם ודעת, ולכן היא מתבטאת
42 בקיום המצוה במעשה (אפילו ללא כוונה), מצד
43 הביטול שלמעלה מטעם ודעת; רק בכדי שהדבר
44 יהי בשלימות, צ"ל בזה גם ההמשכה בטעם ודעת
45 – הכוונה (רוחניות) של המצוה.

46 ויש לומר, שזהו הטעם הפנימי לכך שהמאבד
47 סלע ומצאה עני ה"ה מקיים מצות צדקה אע"פ
48 שאין לו בזה כוונה כלשהי (ואדרבה – אפשר
49 שכוונתו להיפך כנ"ל) – כי המצב של המאבד סלע
50 (לגריעותא) למטה מטעם ודעת, מקורו בשרש
51 הענינים הוא מעבודה שלמעלה מטעם ודעת. אלא
52 שמוזה נשתלשל הענין דהמאבד לגריעותא, ע"ד
53 איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו⁵¹.

54 ויש לומר, שהמעלה בזה (קיום המצוה באופן
55 שלמעלה מטעם ודעת) נראית גם בגלוי במצות
56 הצדקה הנ"ל (כללות כל המצוות) – שהשלימות
57 במצוה היא כאשר הנותן אינו יודע מי הוא
58 המקבל⁵². ויתירה מזו: ע"ז יש לו את שתי
59 המעלות במצוה – הכוונה ברצון שהוא לא יראה מי
60 הוא המקבל, וביחד עם זה – המעלה שלמעלה
61 מטעם ודעת, נוסף על המעלה העיקרית בקיום
62 המצוה בגשמיות.

63 ומעין זה הוא גם בכל המצוות, שקיום המצוה
64 בפועל (בגשמיות) קשור עם קבלת עול שלמעלה
65 מטעם ודעת, והידיעה באופן קיום המצוה וכוונת
66 המצוה – היא ההמשכה בטעם ודעת.

67 עפ"ז נמצא שהפירוש ב"מצוותי" כפולות" הוא
68 לא רק שזה כולל ענין כפול, גשמיות ורוחניות,
69 אלא גם השלימות שלמעלה מטעם ודעת. בסגנון

1 ועד"ז בשעת התפלה כשעומדים כעבדא קמי מרי'
2 [ומאן דמחוי במחוג קמי מלכא כו' ה"ז מרידה
3 במלכות⁴⁵, ועאכו"כ לעמוד לפני מלך ולהתנענע...]
4 – כיון שהשלימות בלימוד התורה ועבודת התפלה
5 היא כאשר העבודה חודרת ופועלת גם בגוף
6 הגשמי (עד – ע"ד מנפשי' כרע⁴⁶).

7 ועד"ז גם לאידך גיסא: המצוות (רוב המצוות)
8 שעיקר קיומן הוא בגשמיות, במעשה בפועל –
9 השלימות בהם היא כשישנה בהם גם כוונת המצוה
10 לשמה. כמו במצות הצדקה – כללות כל המצוות:
11 אע"פ שעיקר המצוה היא נתינת הצדקה במעשה
12 בפועל, שזה עושה את "החיית נפש העני", שבוה
13 לא חשובה כוונת הנותן, הידיעה והרגש שלו
14 שבוה, ועד שהמאבד סלע ומצאה עני כו' הרי
15 המאבד קיים מצות צדקה⁴⁷, אע"פ שאין לו בזה
16 שום כוונה ודעת (ואדרבה – יתכן שאם הי' יודע
17 מזה הוא לא הי' מעוניין לתתו לצדקה) – מכל-
18 מקום, שלימות מצות הצדקה היא כשישנה בזה
19 הכוונה, הידיעה ורגש האדם שבוה, בסבר פנים
20 יפות וכו', כמבואר בהלכה הדרגות במעלת
21 הצדקה⁴⁸.

22 ו. ומוזה מובן, ש"חטאינו" (שבגללם הרי "גלינו
23 מארצנו") היינו חטא כפול – חסרון (חטא מלשון
24 חסרון⁴⁹) הן ברוחניות והן בגשמיות, ולכן גם
25 החורבן והגלות (תוצאת החטא) כפולים – "לקן
26 בכפליים", הן ברוחניות והן בגשמיות (בין באדם
27 ובין בעולם³¹), בין בבנ"י – שנשלחו לגלות, ובין
28 באלקות כביכול – שהקב"ה נמצא כביכול
29 בגלות⁵⁰;

30 וע"ז שיש בבנ"י קיום המצוות, "מצוותי"
31 כפולות", נעשה נחמה בכפליים – "נחמו נחמו

(45) חגיגה ה, ב.

(46) ירושלמי ברכות פ"ב סה"ד. תוד"ה עיון – שבת קיח, ב.

(47) ספרי תצא כד, יט.

(48) רמב"ם הל' מתנות עניים פרק י'.

(49) לקו"ת מטות פב, א. ובכ"מ.

(50) ראה ד"ה נחמו בסה"מ אידיש שם. תרכ"ו והמשך תער"ב שם.

ובמ"א נתבאר (אוה"ת פרשתנו ע' ב"ר ואילך. נ"ך ע' א"רטו.

ד"ה נחמו תרס"ט, עת"ר תער"ב) שהכפל "נחמו נחמו" קאי על

בחי' מקיף ופנימי והתחברות שניהם, עיי"ש. ובהמשך תער"ב שם

מבאר בזה דברי רש"י דלעיל הערה 16.

(51) חגיגה ג, סע"ב. וש"נ.

(52) רמב"ם שם ה"ח.

33 מכך יצא ממנה ישי, וישי הוליד את דוד⁶⁰, ובחיי
34 דוד עצמו הקב"ה בחן אותו בצאן⁶¹ כו', עד שבחר
35 בו להעמיד את מלכות בית דוד.

36 ומזה מובן, שה"נחמו נחמו" בכפליים (שקאי
37 בעיקר על ימות המשיח) מדגיש את נקודת היחידה
38 של משיח בן דוד, שכולל את כל הקוים
39 והשלימויות, עד א"ס, כמבואר במדרש הנ"ל
40 (ס"א) – נחמוה עליונים נחמוה תחתונים, עולם
41 הזה עולם הבא וכו'⁶².

42 ט. ויש לקשר זה עם פרשת ואתחנן: "ואתחנן
43 אל ה' גו' אעברה נא ואראה את הארץ הטובה גו"
44 קאי על תפלת משה להיכנס לארץ-ישראל, אשר
45 אם תפלת משה היתה מתקבלת והי' מכניס את
46 בני' לארץ ישראל ובונה את בית המקדש, אזי לא
47 הי' המקדש חרב והיתה זו גאולה נצחית⁶³.
48 תפלת משה כוללת בה הרבה מעלות –
49 כמאחז"ל⁶⁴ שמשה התפלל תקט"ו תפלות כמנין
50 "ואתחנן". ומבואר בכ"מ⁶⁵ שתקט"ו רומז על
51 ההמשכה דט"ו, בחי' י"ה, שלמעלה מסדר
52 השתלשלות, בת"ק – מהלך ת"ק שנה בין רקיע
53 לרקיע כו', עד ט"ו פעמים ת"ק⁶⁶ – שלימות סדר
54 ההשתלשלות.

55 ולאחר מכן באים לפ' עקב – "והי' עקב
56 תשמעון", שמדגיש גם את השלימות שלמעלה
57 מסדר השתלשלות וטעם ודעת – עקב שמורה על
58 קבלת עול, ותשמעון בפירושו שמיעה וקבלת עול,
59 וביחד עם זה – "תשמעון", מלשון שמיעה והבנה,
60 טעם ודעת, וזה נמשך בכל הדרגות דסדר
61 ההשתלשלות, עד לבחי' עקב, העקביים וסוף דכל
62 הדרגות, בזמן ובמקום.

(60) רות א, יו"ד ואילך.

(61) שמו"ר פ"ב, ג.

(62) ועפ"ז מובן שגם הכפל דנחמו על בית ראשון ועל בית שני קאי על שלימות שיש בשני בתי מקדשות אלו (עבודת הצדיקים ועבודת התשובה) – ראה סד"ה נחמו עת"ר. לקו"ש ח"ט ע' 61 ואילך.

(63) ראה מגלה עמוקות אופן קפה (הובא בילקוט ראובני פרשתנו). אלשיך אוה"ח ועוד ריש פרשתנו. אוה"ת פרשתנו ע' 180. צג. (כרך ו') בירא. ועוד.

(64) ראה דב"ר פי"א, ט.

(65) אוה"ת פרשתנו ע' קטז.

(66) תוס' וחדא"ג מהרש"א – חגיגה יג, א.

1 אחר: הכפל במצוות כולל לא רק שתיים, אלא ריבוי
2 עד א"ס (ע"ד הפירוש ב"כפליים לתושי"מ⁵³), ז.א.
3 שזו נקודה אחת שכוללת כל הקוים וכל המעלות
4 והשלימויות: גשמיות, רוחניות, טעם ודעת, למטה
5 מטעם ודעת, למעלה מטעם ודעת, חיבור שניהם
6 יחד וכו'.

7 ויש לומר שהטעם לכך הוא, כי כפל זה מראה
8 שזה קשור עם העצם, עצמותו ומהותו ית',
9 שלמעלה מכל גדרי גשמיות ורוחניות וחיבור
10 שניהם, ולכן נכללים כולם, בלי חילוק כלל, בכפל.

11 ח. עפ"ז מובן גם הכפל ד"נחמו נחמו" – שזה,
12 בעצם, נקודה אחת, לשון יחיד ("עמי") הכוללת
13 כל מיני שלימויות, כפי שזה מתבטא בכל הקוים:
14 "כל אלה הנחמות (מ"נחמו נחמו עמי") עתידה
15 לימות המשיח"⁵⁴. משיח הוא בחי' יחידה
16 הכללית⁵⁵, הקשורה עם יחידה לייחדך, עצמותו
17 ית', הכולל שלימות כל הקוים וכל הענינים: גם
18 השלימות שלמעלה מטעם ודעת – כידוע שמשח
19 בא בהיסח הדעת, שנאמר⁵⁶ מצאתי דוד עבדי⁵⁷,
20 וביחד עם זה – שלימות דטעם ודעת, כידוע
21 שמשח יהי' רב (נוסף להיותו מלך)⁵⁸, המלמד
22 תורה לכל העם כולו, תורתו של משיח. וכיון שכן,
23 צ"ל ההכנה לקבלת המשיח ע"י לימוד (בטעם
24 ודעת) המעיינות, תורתו של משיח, "יפוצו
25 מעיינותיך חוצה".

26 וכך גם אצל הקב"ה כביכול: הקב"ה אומר
27 ש"מצאתי דוד עבדי"⁵⁹, באופן של מציאה בהיסח
28 הדעת, למעלה מטעם ודעת שלמעלה כביכול;
29 וביחד עם זה אנו מוצאים שהבחירה בדוד עבדי
30 באה דרך סדר השתלשלות, שמשתי האחיות רות
31 וערפה, נשארה רות עם נעמי [שזה מורה על גילוי
32 הבחירה בין שני שווים, רות וערפה], וכתוצאה

(53) שמו"ר פמ"ו, א.

(54) פי' הרד"ק עה"פ.

(55) רמ"ז לוח"ג רס, ב. ועוד.

(56) תהלים פט, כא.

(57) סנהדרין צז, סע"א.

(58) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך.

(59) ועפ"ז יומתק מ"ש "מצאתי דוד עבדי", כי בכתוב זה קאי על מעלת דוד (מלכא משיחא) בתור עבדי, שמורה על הביטול שלמעלה מטעם ודעת. ולכן הוא באופן של "מצאתי", מציאה הבאה בהיסח הדעת.

27 שנוסף על המעלה ברוחניות (קיום מצות תלמוד
28 תורה) יש בה גם המעלה, שזה משפיע בגשמיות,
29 במצב של "חינו ואורך ימינו", "כדכתיב⁶⁸ הוא
30 חייך, וכתביב⁶⁹ אורך ימים ושנות חיים ושלום
31 יוסיפו לך"⁷⁰, שע"י ההוספה בלימוד התורה
32 ניתוסף גם בחיים גשמיים, באריכות ימים בפשטות.

33 ולהוסיף, שע"י שמנצלים את ההוספה
34 באריכות הלילה ללימוד התורה – מגלים בעולם
35 את הנשמה והפנימיות של הלילה (ואריכות
36 הלילה), ש"לא איברא ליליא אלא לגירסא"⁷¹.

37 וענין זה (הוספה בלימוד התורה מט"ו באב
38 ואילך) מרומז גם בפרשתנו שבה מדובר אודות
39 קיני קניזי וקדמוני, וכידוע⁷² שבעבודת האדם הרי
40 קיני קניזי וקדמוני הם כנגד הג' מוחין, שעיקר
41 עבודתם הוא – בלימוד התורה, בהבנה והשגה.

42 יא. ובנוגע לפועל:
43 כדאי ונכון לפרסם ולהכריז בכל מקום ומקום
44 את הוראת חז"ל ש"מחמשה עשר באב ואילך
45 דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה יוסיף חיים
46 על חייו",

47 החל מה"הכרזה ופרסום" בעצמו, שזה יעורר
48 אצל כל אחד הוספה בלימוד התורה, בכמות
49 ואיכות,

50 וכמו"כ לפרסם ולעורר את בני ביתו, וכל יהודי
51 שיכול להשפיע ולעורר אותו.

52 ההוספה בלימוד התורה עצמה יש בה מעלה
53 נוספת כאשר מצטרפים לשיעור בתורה ברבים
54 (ולא "בד בבד"⁷³), "שנים שיושבים ועוסקים
55 בתורה", עד "עשרה שיושבים ועוסקים בתורה"⁷⁴.
56 ולכן כדאי לנצל את ההוראה מחמשה עשר באב –
57 להוסיף במיוחד בשיעורי תורה ברבים, ע"י יסוד
58 שיעורים חדשים במקומות שעדיין לא קיים בהם
59 שיעור, ולחזק ולהרחיב השיעורים שכבר קיימים.

1 ואח"כ – "ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת
2 החסד אשר נשבע לאבותיך": הן המעלה ד"את
3 הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך", שהאבות
4 הן המרכבה – מעלת הביטול שלמעלה מטעם
5 ודעת, כפי שזה קודם מתן תורה, קודם למעליותא
6 – ביטול שלמעלה מטעם ודעת שבתורה; ואיך
7 שזה נמשך לבניי לאחרי מתן-תורה, כפי שהתורה
8 ניתנת בטעם ודעת בזמן ובמקום דעולם הזה
9 הגשמי.

10 י. ע"פ הנ"ל ישנו גם קשר בין שבת נחמו
11 וחמשה עשר באב (שמתברך משבת נחמו,
12 ולפעמים חלה קביעותו בשבת נחמו עצמו), וכן
13 ביאור בענין שקשור עם חמשה עשר באב:

14 הגמרא אומרת (בסוף מס' תענית), ש"מחמשה
15 עשר באב ואילך תשש כחה של חמה כו' מכאן
16 ואילך דמוסיף יוסיף", ופרש"י: "מחמשה עשר
17 באב ואילך דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה
18 יוסיף חיים על חייו". וענין זה מובא גם להלכה:
19 "ויש לאדם להתחיל ללמוד בלילה מט"ו באב
20 ואילך". "מט"ו באב ואילך יוסיף מעט מעט"⁶⁷.

21 וצריך להבין: מדוע מוסיפים גם שהשכר שניתן
22 עבור הוספה בעסק התורה (מט"ו באב ואילך),
23 הוא "יוסיף חיים על חייו"? ויש לומר: שמזה
24 למדים שהשלימות בלימוד התורה היא כאשר
25 הלימוד הוא באופן של כפל – שנכללות בו כל
26 המעלות והשלימויות, הן רוחניות והן גשמיות,

67 וראה גם ב"ח לטור או"ח סרל"ח: "האחרונים קבלו לומר משכבי כו' ומקומי עד שכבי קומי . . מט' באב שאומרים קומי עד חג השבועות שאומרים שכבי, קומי, חייב לקום קודם אור הבוקר כו' ללמוד, כיון דהלילות ארוכים". ועפ"ז ה"ז מט' באב*.
יש לומר שהוא ע"ד שבהטעם דבטלה גזירת מתי מדבר קבעו הו"ט, כמו שהי' בפעם הראשונה, כיום שנתברר – ט"ו באב (תענית ל', ב וברש"י ותוס' שם. איכ"ר פתיחה לג), אף שנתברר שבטלה בט' באב שלפניו (ראה מת"כ לאיכ"ר שם). וראה גם לקו"ש ח"ט ע' 447 בהערה. חכ"ד ע' 273 הערה 25.

68 ס"פ נציבים.

69 משלי ג, ב.

70 רשב"ם ב"ב קכא, ב.

71 עירובין סה, א. ושוש"ע או"ח סרל"ח.

72 ד"ה אל תצר את מואב לאדמו"ר האמצעי.

73 וסיום הכתוב (ירמ"ג, לו) ונואלו (כדרז"ל ברכות סג, ב.

וש"ג).

74 אבות פ"ג מ"ו.

(* ולהעיר ממונהג ישראל לקדש הלבנה במוצאי תשעה באב, די"ל שלאחרי שנתברר בט"ו באב שבטלה הגזירה בתשעה באב, יש מקום לקדש הלבנה תיכף במוצאי תשעה באב, שקידוש לבנה מורה על קידוש ועלי' בלבנה, ובישראל הדומין ומונין ללבנה. ולהעיר מהמובא בספרים שקידוש לבנה הוא טגולה לאריכות ימים ולנטיעות כו' וי"ל הטעם ע"פ מ"ש בפנים בנוגע להוספה באריכות ימים הבאה ע"י הוספה בלימוד התורה מט"ו באב ואילך).

18 (כנ"ל), בידועו שהקב"ה מספק לו כל צרכיו וצרכי
 19 בני ביתו, ואפילו אם ישנה דאגה – ה"ה מקבל
 20 החלטה שהדבר לא יפריע לו, וע"י עצם ההחלטה
 21 בזה – הקב"ה מברך אותו, שמלכתחילה לא יהי'
 22 לו דאגות (ובפרט שכך צ"ל ע"פ דין שכל יהודי
 23 ראוי לקבל ע"פ דין והלכה "כסעודת שלמה
 24 בשעתו", ואף יותר מכך⁷⁷), ולומד תורה במנוחת
 25 הנפש ומנוחת הגוף, באריכות ימים ושנים טובות,
 26 מתוך בריאות הגוף והנשמה.

27 עד שזוכים – כל יהודי וכל בני" בתוך כלל
 28 ישראל, "בנערינו ובזקנינו גוי' בכנינו ובכנותינו"⁷⁸
 29 – לגאולה האמיתית והשלמה, ועוברים, בלי
 30 הפסק כלל מחיינו עתה, לחיים נצחיים, ולקיום
 31 היעוד בסיום וחותם מסכת תענית: "בנין בית
 32 המקדש שיבנה במהרה בימינו", "ואמר ביום ההוא
 33 הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו
 34 נגילה ונשמחה בישועתו".

1 וההוספה בלימוד התורה – תביא בודאי
 2 להוספה בתלמוד גדול שמביא לידי מעשה⁷⁵,
 3 הוספה בקיום המצוות בהידור, ובאופן של
 4 "מצוותי כפולות", כנ"ל בארוכה.

5 וכאמור, ההכרזה ופרסום בנוגע להוספה
 6 בלימוד התורה צ"ל בהדגשה – עם הוספה שעי"ז
 7 "יוסיף חיים על חייו", היינו שישנה ההבטחה
 8 דתורתנו הקדושה, תורת אמת, שעי"ז יתוסף
 9 אריכות ימים בפשטות אצל המוסיף בלימוד
 10 התורה!

11 אשר, עצם הידיעה בזה, מחזקת יהודי לקבל
 12 החלטה טובה להוספה בלימוד התורה, ולהתעלות
 13 מעל הבלבולים, דאגות הפרנסה וכיו"ב, ולהעמיד
 14 א"ע במצב של "אוכלי המן" (ש"לא ניתנה תורה
 15 אלא לאוכלי המן"⁷⁶), עכ"פ בשעת הלימוד,
 16 ולהתמסר ללימוד התורה, באופן ד"כל עצמותי
 17 תאמרנה", בהתעמקות ונעימות ("געשמאק")

(77) ב"מ רפ"ז.
 (78) בא יו"ד, ט.

(75) קידושין מ, ב. ויש"נ.
 (76) מכילתא ר"פ בשלח. שם טז, ד.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב מני"א, תשי"ז
 ברוקלין.
 שלום וברכה!

במענה על מכתבו, נבהלתי לקרות בו אשר יש סברא לעשות נתוח בכדי להתפטור ח"ו מהריון, ובודאי תיכף ידבר על לב האומר סברא זו שתחזור מזה בהחלט ויוגמר ההריון כשורה ובנקל ללידה זחוי"ק כי כן הוא ציווי תורתנו הק' תורת חיים וכשהולכים בדרכי התורה ומתנהגים מתאים להוראותי מצליחים הן בגשמיות והן ברוחניות בבריאות ובפרנסה ובחיים מאושרים והי צון שיבשר טוב בכל האמור.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
 מזכיר

לקוטי שיחות

פרשת ואתחנן

כרך כד, א

מתורגם ללשון הקודש

22 יש להבין: מהו ההסבר למחלוקת בין הספרי לבין
23 המדרש אם אלה הם שני פירושים שונים, או פירוש
24 אחד?⁶

ב.

לשון "חנם" או לשון "תחנונים"

25 המפרשים⁷ מסבירים את ההבדל בין שתי הדעות
26 בספרי:

27 "לשון מתנת חנם"⁸, הרי זה כאילו נאמר
28 "ואתחנן", משה רבינו בקש מהקדוש-ברוך-הוא "לתת
29 לי מתנת חנם". ולכן אין זה אחד מלשונות התפילה,
30 כי במילה "ואתחנן" עצמה אין שום ביטוי של תפילה
31 ובקשה?⁹

32 לעומת זאת, לפי הפירוש השני, ש"ואתחנן" היא
33 מעשרה לשונות של תפילה, הרי "ואתחנן" הוא ביטוי
34 של תחינה ותחנונים, כנאמר במדרש שלעיל.

35 לפי זה יוצא, שלפי הדעה שבמדרש, המצרפת את
36 שני העניינים יחדיו, הרי למרות שהמילה "ואתחנן"
37 אינה מלשון "חנם", אלא מלשון "תחנונים", הרי תוכנה
38 של תפילת תחנונים היא בקשה של מתנת חנם¹⁰.

39 אך יש להבין: כיון שהן לפי הספרי¹¹ והן לפי
40 המדרש בקש משה מהקדוש-ברוך-הוא מתנת חנם –
41 על מה מתבססת המחלוקת, אם משה השתמש בביטוי

א.

"ואתחנן אל ה'"

1 על תחילת הפרשה – "ואתחנן אל ה'" – מובאות
2 ב"ספרי"¹ שתי דעות:

3 (א) "ואתחנן" – מלשון "חנם", כלומר, משה רבינו
4 בקש מהקב"ה, שירשה לו להכנס לארץ ישראל כמתנת
5 חנם, כי למרות שצדיקים² "היו יכולים לתלות ..
6 במעשיהם הטובים, (ו)לא בקשו מן המקום שיתן להם
7 אלא חנם".

8 (ב) "ואתחנן" – אחד מעשרה לשונות של תפילה.
9 גם במדרש רבה³ מובאים על פסוק זה שני עניינים אלו
10 – "ואתחנן" – (א) מעשרה לשונות של תפילה, (ב) מלשון
11 מתנת חנם – אך לא נשתי דעות שונות, אלא כפירוש
12 אחד⁴, של אותו בעל שמועה, וכך נאמר שם:

13 "אמר רבי יוחנן עשרה לשונות נקראת תפילה...
14 ותחנונים, דכתיב ואתחנן אל ה', ומכולן לא נתפלל משה
15 אלא בלשון תחנונים. אמר רבי יוחנן מכאן אתה למד שאין
16 לבריה כלום אצל בוראו שהרי משה .. לא בא אלא בלשון
17 תחנונים". כלומר, הביטוי "תחנונים" – (ואתחנן) מבטא
18 תפילה ובקשה שמבקשים כמתנת חנם, משום ש"אין
19 לבריה כלום אצל בוראו", וכפי שאומר מיד לאחר מכן
20 רבי לוי⁵: "למה לא בא משה אלא בלשון תחנונים ..
21 במתנת חנם אני עושה עמו".

(1) הובאו ג"כ בפירוש רש"י על התורה (בשינוי לשון. וראה גם הערה
(29).

(2) כ"ה בפירוש רש"י. ובספרי – משה ודוד.

(3) פ"ב, א. ועד"ז בתנחומא פרשתנו ג.

(4) ויש לומר שזהו מה שרש"י מציין "כדאיתא בספרי" (ולא
"מרבתינו עה"פ" – או כיר"ב) – לשגול פי' המדרש, כי גם בפשט"מ
הם ב' פירושים (כדעת הספרי), ולא פירוש אחד (כדעת המדרש),
כמשנ"ת בההתועדות.

(5) ומזה שאומר "אמר ר' לוי" (ולא – ר' לוי אמר) מוכח שבא לפרש
מילתא דר' יוחנן, ולא לחלוק עליו. וכן מוכח בתנחומא כאן.

(6) גם ברא"ם כאן מעיר על שינוי זה בין הספרי ומדרש, אבל אינו
מתרצו.

(7) חזקוני כאן. לבוש על פרש"י כאן. וראה הערה 10.

(8) ל' רש"י כאן.

(9) ראה גם דברי דוד (להט"ו) ומשכיל לדוד כאן.

(10) ראה עדי"ז בס' זכרון (על פרש"י) כאן בפירושו הב'.

– אלא שהוא כתב כן בפרש"י (וספרי) שאין ואתחנן אלא לשון מתנת
חנם. וצ"ע, דא"כ מדוע אין "ואתחנן" מהעשרה לשונות של תפלה גם
לפי זה שברש"י. ועד"ז צ"ע לפירושו הא' "שתחנה ותנון וחנם ותן כולם
משרש אחד ומענין אחד" (וראה גם רא"ם כאן), וכמו שהקשה בכאר
יצחק (על פרש"י) כאן.

ולכן מסתבר כהמפרשים שהובאו לעיל, שלפי פי' הראשון
ד"ואתחנן" הוא "לשון מתנת חנם", אינו שייך ללשון "תחינה" (ולכן אינו
מהלשונות של תפילה).

(11) בפ"י הא'.

16 מלכתחילה¹⁶ לפי תורת אמת¹⁷ היא משום שמגיע
17 לו.
18 ולמרות שאפשר לשאול: אם הדבר מגיע, ובמיוחד
19 על ידי מעשים טובים, מדוע צריך להתפלל לשם כך?
20 אלא¹⁸, שבנוסף לכך שעל-ידי-כך נותנים לו יותר
21 (בסבר פנים יפות) מן המגיע לו כשכר, ידוע, שגם מה
22 שהקדוש-ברוך-הוא נותן כשכר, הרי אין הוא חייב
23 לתת זאת¹⁹, כנאמר²⁰ "ולך ה' חסד כי אתה תשלם
24 לאיש כמעשהו" – שהענין של "אתה תשלם לאיש
25 כמעשהו" הוא חסד של הקדוש-ברוך-הוא²¹.
26 לכן צריך להתפלל²² לקדוש-ברוך-הוא, ואי אפשר
27 לתבוע²³ זאת מהקדוש-ברוך-הוא, אלא לבקשו למלא
28 את הבקשה כמתנת חנם.
29 וכדברי חז"ל²⁴ שאין לתלות תפילה "בזכות
30 עצמו"²⁵ – כי אף אם הקדוש-ברוך-הוא ממלא את
31 הבקשה משום המעשים הטובים, אין אפשרות לתלות
32 את הבקשה בזכות עצמו ולהתפלל "עשה לי
33 בזכותי"²⁶.

1 שיש בו רק משמעות של "חנם", כדעת הספרי¹¹, או
2 שהוא השתמש בביטוי של תפילה, שמתאים להשתמש
3 בו כשמבקשים מתנת חנם?
ג.
עבור קבלת שכר יש להתפלל
4 ההסבר לכך הוא:
5 כאשר מבקשים מהקב"ה צרכים מסויימים וכדומה,
6 יש בכך שני ענינים:
7 (א) אופן הבקשה, תחנונים או תביעה.
8 (ב) הסיבה שבעבורה ימלא הקדוש-ברוך-הוא את
9 הבקשה – אם כדבר המגיע לאדם, או כמתנת חנם.
10 כיון שהקב"ה בראו הוא צריך לספק לו את צרכיו,
11 "ורחמיו על כל מעשיו"¹², ובמיוחד בהיותו בן אברהם
12 יצחק ויעקב¹³ – הרי מגיעה לו סעודת שלמה בשעתה
13 ויותר¹⁴, ובמיוחד כאשר הוא שומר תורה ומצוות הרי
14 נאמר¹⁵ "אם בחוקותי תלכו... ונתתי גשמיכם...". ואם
15 כך, יש לומר שגם התפילה (כפי שצריכה להיות

(18) בהבא לקמן – ראה אוה"ת שה"ש (כרך ב) ע' תשמט (ואילך) וש"נ וראה גם עיקרים שהובא בהערה הקודמת.
(19) כי כללות הענין דאתעדל"ת אתעדל"ע הוא רק מפני שכן עלה ברצונו ית' (לקו"ת שמע"צ פג, ב. שה"ש יב, א. ועוד. וראה בארוכה ד"ה אדון עולם תש"ג פ"ו).
ולכן, אף שלאחרי שעלה ברצונו ית' שהעבודה תעורר (מפני רצונו ית') נעשה כן באמות (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 112 הערה 13. וש"נ. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"י ע' 413 (ועוד) ששכר מצות הוא הלכה, שהקב"ה מחוייב כביכול לשלם שכר מצות כמו שמשלמים לפועל, ע"ש באורך) – מ"מ, מכיון שזה גופא הוא רק מפני חסדו ית', שייך תפלה ע"ז, ככפנים. וראה גם ד"ה שיר המעלות תש"ג פ"ח.
(20) תהלים סב, יג.
(21) ראה הנסמן באוה"ת שה"ש שם. ועוד. ועיין שו"ע אדה"ז או"ח סצ"ח ס"ה.
(22) להעיר מברכות לב, ריש ע"ב ובמפרשים שם.
(23) ומה שארז"ל (ברכות יז, ב) "זהם נוזנין בזרוע" – היינו, שהקב"ה זן אותם "בזכות שבידם" (רש"י שם), אבל לא שמבקשים (תובעים) מהקב"ה מחמת זכות עצמם. ועכצ"ל כן שלא יסתור למחז"ל דלקמן בפנים (גבי חוקי). וראה גם לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 297 ואילך.
(24) ברכות י, ב. – הובא במפרשים כאן. וכלשון המד"ר כאן (נעתק לעיל ס"א): "מכאן .. שאין לברר כו".
(25) להעיר מקידושין (פב, א) ח"י ועוף כו' מתפרסין שלא בעצר כו' אלא שהרעותי* מעשי כו'.
(26) ל' רש"י ברכות שם. כהובא בשפ"ח כאן (בשם הנחלת יעקב). וראה שו"ע אדה"ז שם.

(12) תהלים קמה, ט. וראה כתובות סז, ב. וראה ב"מ פה, א.
(13) ועפ"ז תומתק הקדמת השבח אלקי אברהם יצחק ויעקב – לבקשת צרכיו.
(14) ב"מ פג, א.
(15) ר"פ בחוקותי.
(16) ויש לקשר זה בהפ"י (תו"א עט, סע"ד ובכ"מ) תפלה מל' התופל ומחבר – כי צ"ל חיבור ושייכות לזה שמתפלל אליו – עי"ז שהוא אומן ששעאהו (תענית כ, ריש ע"ב) ויש לו זכויות וכו'.
(17) בעיקרים (מאמר ד פט"ז) מבואר שנין התפלה הוא גם אם אין האדם ראוי לטובה זו (וגם רשע גמור – כמו מנשה בן חזקי' – צריך להתפלל). כי מכיון "שכל הטובות המגיעות מהשם הם על צד החסד הגמור לא שכר מעשיו הטובים" (וראה גם לקמן בפנים), לכן יכול להיות ש"יגיעו מאתו טובות הן שיהי' המקבל מוכן או בלתי מוכן". וראה תנא דבי אלי' זוטא פ"ו.
אבל זהו רק דגם אם אין לו מע"ט אעפ"כ יש לו להתפלל בתור מתנת חנם ממש (מכיון שבין כך, גם שכר המצות הוא רק "על צד החסד הגמור", ובמילא יכול להיות שגם אליו תגיע הטובה אף שהוא "בלתי מוכן"). ועי"ד תפלת משה בתור מתנת חנם (כי לא היתה מועלת תפלה סתם. כדלקמן סעיף ד ואילך בארוכה).
אבל ענין התפלה כפי שצ"ל מלכתחילה הוא – שממלאים בקשתו ע"י זכויות, ככפנים. וראה גם ח"י ופי' מהרי"ק (על פרש"י) כאן.
ולהעיר ג"כ מיראת יעקב "נתמעטו זכויותי כו' שמא כו", אף שהקב"ה הבטיחו כו' (פרש"י וישלח לב, יא), ושם (לב, יג) "ואתה אמרת היטב גו'" וברש"י שם "היטב בזכותך כו'"; כן להעיר מפרש"י תבוא (כו, טו). ועוד.

(* כן הוא במסנה שבמסניות ובע"י (וי"ל ע"ד שמות ה, כב) – ובש"ס בבלי ירושלמי "שהורעתי!" וראה בשינוי נוסחאות שבמסניות.

ד.

מתנת חנם – רק אופן הבקשה או גם תחושת המבקש?

1 וזהו ההבדל בין הספרי¹¹ לבין המדרש:

2 שתי הדרכים שצויינו לעיל אודות הקשר שבין
3 המילה "ואתחנן" לבין "מתנת חנם" מבטאות שני
4 אופנים בבקשת מתנת חנם:

5 לפי המדרש מתארת המילה "ואתחנן" – מתנת חנם
6 – רק את אופן הבקשה, כנאמר²⁷ "תחנונים ידבר רש
7 ועשיר יענה עזות": מי ששרוי במצב של התבטלות
8 וההיפך מעזות, הרי תפלתו היא "בלשון תחנונים" –
9 מתנת חנם.

10 כלומר: הוא יודע שבידיו מעשים טובים, אך בכל
11 זאת הוא מבקש זאת מהקדוש־ברוך־הוא כמתנת חנם,
12 ולפיכך מקשר המדרש את "מתנת חנם" עם "לשון
13 תחנונים" – הענין של מתנת חנם מתבטא רק בלשון
14 ובאופן התפלה.

15 ואילו לפי הספרי, הרי הענין של מתנת חנם אינו
16 קיים רק בלשון התפלה, אלא גם בתחושתו של
17 המתפלל: הוא מבקש מתנת חנם, כי הוא חש שאין הוא
18 ראוי לקבל זאת, שאין בידיו שום זכויות לכך שהקב"ה
19 ימלא משאלתו, ולפיכך הוא מבקש מתנת חנם.

20 ומסיבה זו סוברת הדעה הראשונה בספרי שהמילה

21 "ואתחנן" היא מלשון מתנת חנם, ואינה מלשונות
22 התפלה, כדלעיל, כי בקשה כזו, לקבל מתנת חנם
23 ממש, אינה מלכתחילה בגדר של תפלה²⁸, כדלעיל²⁹.

24 אמנם, משה רבינו בודאי זכר תמיד שהוא קיבל
25 תורה מסיני ועוד, ובודאי חש שיש בידיו מעשים
26 טובים חשובים מאד – אך ענוותנותו של משה היתה
27 גדולה כל כך, עד שסבר שלא מגיע לו דבר על כך³⁰,

28 כפי שידוע ההסבר³¹ על הפסוק³² "והאיש משה
29 עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה",
30 שלמרות שמשה ידע את מעלותיו הרבות לעומת
31 "כל האדם", הוא היה "עניו מאד מכל האדם", כי
32 הוא העריך שאין זו מעלתו שלו, אלא הוא קבל
33 הכל מלמעלה. ואדרבה: אילו היו למישהו אחר
34 כחות ומעלות כאלו, היה הלה טוב יותר ממנו.
35 וזהו ההסבר להבדל בין דברי הספרי לדברי
36 המדרש:

37 במדרש מודגש ש"אין לבריה כלום אצל בוראו" –
38 כלפי הקדוש־ברוך־הוא אין העבודה תופסת מקום, ולכן
39 מבקשים ממנו בלשון תחנונים – מתנת חנם.

40 ואילו בספרי מבואר ש"היו יכולים לתלות ..
41 במעשיהם הטובים ולא בקשו מן המקום שיתן להם
42 אלא חנם", אין הכוונה להדגיש בכך ש"מעשיהם
43 הטובים" אינם נחשבים כלפי הקב"ה, אלא להדגיש את

(30) ראה ער"ו ח"י ופי' מהרי"ק כאן (וראה גם פנים יפות כאן –
הובא באוה"ת הנ"ל. דרשות הר"ן דרוש ט. פנ"י לברכות לב, ריש ע"ב.
ועוד). ושם, שלשון רש"י "יש להם תלות בוכיותיהם" – "רצונו לומר
לפי מחשבת החמון יש להם תלות כו", אבל "הצדיקים בשכלם הוון
מכירים האמת כי הכל נחשב חנם". ובצידה לדרך כאן: לולא טעם זה
(ראין לאדם שום חוב על הקב"ה) ה' תולים בקשתם במעשיהם הטובים
ולא היו נמנעים מחמת ענוה.

ולפי המבואר בפנים אפשר לפרש הלשון "היו יכולים לתלות" –
שלפי האמת, כלפי שמאי גליא שיכולים לתלות במעשיהם, אלא
שבהרגשת הצדיקים אינו כן ולכן מבקשים מתנת חנם. ולהעיר בכ"ז
מלקו"ש חט"ו שם.

(31) ראה מאמרי אדה"ז תקס"ב ע' נא. סה"מ תשי"ז ע' 236. ס'
השיחות ה"ת"ש ע' 68. ועוד. נתי' בלקו"ש ח"ג ע' 30 ואילך. ח"ז ע' 1
ואילך.

(32) בהעלותך יב, ג.

(27) משלי יח, כג. – וצע"ק שפסוק זה הובא רק בספרי כאן, ולא
ברבי"ר שם (בפיסקא זו). ולהביאור בפנים שייך יותר לפירוש המדרש.
(28) עייג"כ אוה"ת פרשתנו (ע' קיח) שעשרה לשונות של תפלה הם
י"ט שבמלכות, ובקשת מתנת חנם – נתר' שבמלכות, שמצד בחי' זו כולא
קמי' כלא חשיב (ראה לקמן בפנים והערה 30).

ואולי יש לומר, שב' האופנים במתנת חנם המבוארים בפנים, הם כנגד
ב' הבחי' שבכתר: מצד חיצונית הכתר (אריך) שיש חשיבות לנבראים
ועבודתם, הענין ד"מתנת חנם" הוא רק בלשון המתפלל*; משא"כ מצד
פנימיות הכתר (עתיק) דכולא קמי' לא חשיב ממש, אפשר לבקש רק
בתורה מתנת חנם באמת. וראה לקמן סעיף ח.

(29) עפ"ז תובן גם כן הוספת רש"י (על לשון ומטעם זה מוסיף רש"י
ראי' מן הפסוק (תשא לג, יט) "וחנתי את אשר אחון" נשאל הובא בספרי
(הוא מדב"ר שם, שרש"י שוללו – כנ"ל הערה 4)) – כי מכיון שזה חידוש
שצדיקים מבקשים מתנת חנם, הוצרך רש"י להביא הוכחה שכך היא דרכו
של הקב"ה. וראה גם גר"א כאן.

(* ולכן נכלל ב' לשונות של תפלה. כי חיצונית הכתר הוא מקיף הקרוב, ויתירה מזו – מתלבש ב"ט. הספרי) "אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם" – כי לולא
זה לא היינו אומרים שמשם התפלל בלשון של מתנת חנם, מכיון שגנ"פ תורה "נתת גשמים גר" תלוי ב"באם בחוקותי תלכו גר". ורק מכיון ש"אין חנון בכל מקום
אלא לשון מתנת חנם", עכצ"ל שכן הוא בפירוש ד"ואתחנן" כאן.

ולהעיר שכל תפלה ה"ו "הרי רצון" חדש – כתר. ובמילא מובן שהשלימות שלה כשהיא באופן של בכל מאדך (כתר).

23 למחלוקת בין הספרי לבין המדרש, אם ההסבר של
24 "ואתחנן - מתנת חנם" בתפלת משה מתאר רק את
25 לשון התפלה, כדעת המדרש, או מתאר את הרגשתו של
26 משה שאכן אין מגיע לו שכר כלל, ולכן אין ביכולתו
27 להשתמש בלשון של תפלה, אלא רק לבקש מתנת
28 חנם³⁷, כדעת הספרי?

29 כדי להבין זאת יש להקדים ענין נוסף:

30 על משה רבינו נגזרה הגזירה שלא יכנס לארץ. כי
31 מחשבת משה ש"לאחרי שכבשתי ארץ סיחון ועוג ..
32 שמא הותר הנדר"³⁸, הרי זה רק³⁹ לגבי שבועתו של
33 הקדוש-ברוך-הוא ש"משה לא ייכנס לארץ ישראל, אשר
34 על כך ייתכן לומר, שהשבועה בטלה כי נדר שהותר
35 מקצתו הותר כולו.

36 אך הדבר אינו מבטל את עצם הגזירה והעונש שלא
37 ייכנס לארץ ישראל. לפיכך הוא התפלל לקדוש-ברוך-
38 הוא (מיד לאחר מחשבתו "שמא הותר הנדר") לבטל
39 את "נגזרה גזירה"⁴⁰.

40 לפי זה יש לומר, שהמחלוקת בין הספרי לבין
41 המדרש, כרוכה בשתי הדעות⁴¹, אם תפלה מועילה גם
42 "לאחר גזר דין", או רק "קודם גזר דין":

43 המדרש הוא בהתאם לדעה הסוברת שתפלה
44 מועילה גם לאחר גזר דין⁴², ולכן משה התפלל
45 לקדוש-ברוך-הוא באחד מעשרה הלשונות של
46 תפלה⁴³, ומהם הוא בחר דוקא בלשון תחנונים.

47 ואילו הפירוש הראשון שבספרי הוא בהתאם לדעה
48 הסוברת שתפלה מועילה רק קודם גזר דין, ולא היה

1 ענוותנות הצדיקים, שמעשיהם הטובים לא נחשבו
2 בעיני עצמם, עד כדי כך שהם מבקשים מהקב"ה רק
3 כמתנת חנם.

ה. "רב לך"

4 לפי הסבר זה על שתי הדרכים להבנת תפילת משה
5 "ואתחנן אל ה'", מובן גם ההבדל בין שני הפירושים
6 שמביא רש"י³³ על תשובת הקדוש-ברוך-הוא - "רב
7 לך": (א) שלא יאמרו, הרב כמה קשה והתלמיד כמה
8 סרבן (מפציר)³⁴, (ב) רב לך, הרבה מזה שמור לך רב
9 טוב הצפון לך³⁵.

10 שני פירושים אלו הם בהתאם לשני פירושים על
11 "ואתחנן"³⁶:

12 לפי הפירוש ש"משה בקש את בקשתו כמתנת חנם
13 ממש, ענה לו הקדוש-ברוך-הוא שהוא צריך להפסיק
14 את תחינתו "שלא יאמרו הרב... והתלמיד...". כי לולא
15 זאת, הרי משום שהוא מבקש מתנת חנם, אין גבול עד
16 כמה פעמים הוא יכול לבקש.

17 ולפי הפירוש ש"ואתחנן" הוא אחד מעשרה
18 לשונות של תפלה, אשר לה נענה הקדוש-ברוך-הוא
19 משום זכויות המתפלל, עונה הקדוש-ברוך-הוא "הרבה
20 מזה שמור לך רב טוב הצפון לך": השכר עבור מעשיך
21 הטובים הוא "הרבה מזה".

ו.

"קודם גזר דין" או "לאחר גזר דין"?

22 אך עדיין יש להבין: מהו, בכל זאת, הבסיס

(41) ר"ה יז, ב ואילך.

(42) ראה ר"ה שם שכ"ה דעת ר' יוחנן (דתשובה מקרעת גז"ד) - בעל

המאמר במדרש שם.

ולפי מסקנת הגמ' שם דבגז"ד על היחיד לא מהני - יש לומר, שהמדרש ס"ל שהגזירה על משה היתה גזירת הציבור (כהדיעה בספרי פינחס שם (פי' קלה), וכפי' הספרי דבי רב ועוד שם), מאחר ש"משה הוא ככל ישראל (רש"י חוקת כא, כא), ובפרט ש"משה רצה ליכנס לארץ בשביל טובת ישראל (כמבואר בלקו"ת כו' ריש פרשתנו. וראה לקמן בסוף השיחה). ובגזירת הציבור מהני תפלה גם לאחר גזר דין (ר"ה שם). וראה גם פרשת דרכים דרך הרבים דרוש יג. משא"כ להספרי הוי כגזירה על היחיד (כמפורש בתחומא פרשתנו ו). אבל ראה הערה 44.

(43) אבל רק לאחר שחשב שהותר הנדר, כי בלאה"כ הוי גזר דין שיש עמו שבועה שלכונ"ע אינו נקרע ע"י תפלה (ר"ה יח, א). ולכן לא הועילה תפלת משה כי "לפי האמת לא נתבטלה השבועה" (גו"א שם), והוי גז"ד עם שבועה (ראה גם עיקרים שם פכ"א. ספרי דבי רב שם. ועוד). אבל ראה הערה הבאה.

(33) עה"פ (ג, כו).

(34) סוטה יג, ב.

(35) ספרי פינחס כו, יב (פי' קלה). וראה ספרי פרשתנו עה"פ שם.

(36) ועפ"ז, הסדר בב' הפירושים בפרש"י על "ואתחנן". הם בהתאם להסדר שבב' הפירושים בפרש"י על "ואתחנן".

(37) לכאורה ה"י אפ"ל, דמכיון שהגזירה על משה היתה "למענכם" - "בשבילכם אתם גרמתם לי" (ג, כו וברש"י), ובני לא תקנו את זה, אין תפלה (שהיא בזכות מע"ט כנ"ל) מועילה.

אבל מלשון הספרי "היו יסולים לתלות .. במעשיהם הטובים ולא בקשו כו' אלא חנם" מוכח, שגם כאן ה"י יכול לתלות במעשיו הטובים, ורק מצד ענותנותו ביקש מתנת חנם.

(38) ל' רש"י כאן ד"ה בעת ההיא. וראה רש"י פינחס כו, יב.

(39) הבהא לקמן ראה גו"א ושפ"ח כאן. ספרי דבי רב לספרי פינחס שם (פי' קלה).

(40) ל' רש"י כאן (פסוק כד) ד"ה אתה החילות. - ומתורץ עפ"ז השינוי בלשון רש"י מ"נדר" ל"גזירה". ועד"ז החילוק בב' הפירושים שבפרש"י פינחס שם (וראה גם ספרי דבי רב שם).

28 קיימת גם בתפלה מתנת חנם שהיא ללא שום הגבלות,
29 עד כדי כך ש"אף היושבת על המשבר יכול
30 להשתנות".

ה.

אתערותא דלעילא שמעל לאתערותא דלתתא

31 ההסבר לכך בדרך החסידות הוא:
32 אדמו"ר הזקן מסביר בלקוטי תורה⁵² על הענין של
33 "אין ואתחנן אלא מתנת חנם", שבאמצעות כניסתו
34 לארץ חפץ משה להביא את ישראל לדרגה הנעלית
35 מכדי שיוכלו להגיע אליה על ידי עבודת הנבראים.
36 ובלשון החסידות: אתערותא דלעילא הנעלית לחלוטין
37 מאתערותא דלתתא. וזוהי משמעות הביטוי "מתנת
38 חנם" – "חנם בלא מצוות"⁵³: דרגה שהיא "למעלה
39 מעלה מבחינת המצוות".

40 לפי זה מובנת דעת הספרי, שלפי הפירוש
41 "ואתחנן" – "מתנת חנם" אין זה אחד מעשרה לשונות
42 של תפלה":

43 תפלה היא עבודה של אתערותא דלתתא⁵⁴. ולכן,
44 כדי להביא למילוי הבקשה "אעברה נא ואראה..."⁵⁵
45 על ידי הקב"ה, דבר שיביא לישראל גילוי של
46 אתערותא דלעילא – היה הכרחי שאופן הבקשה על
47 כך יהא כזה⁵⁶: לבקש (לא בלשון של תפלה, אלא)
48 מתנת חנם ממש, דבר שאינו תלוי כלל בזכויות
49 המבקש, כדלעיל.

ט.

"ואתחנן" – צירוף שתי המעלות

50 אף-על-פי-כן דעת המדרש היא שגם "ואתחנן" –
51 "מתנת חנם" הוא אחד מעשרה לשונות של תפלה.

1 מועיל כאן ביטוי של תפלה⁴⁴. אלא, משה בקש זאת
2 כמתנת חנם⁴⁵.

ז.

"שתלד אשתי זכר..."

3 ויש לומר, שזוהו ההסבר גם למחלוקת שבין
4 התלמוד הבבלי לתלמוד הירושלמי לגבי דברי
5 המשנה⁴⁶ שתפלה על אשה מעוברת "שתלד אשתי זכר
6 הרי זו תפלת שוא" –

7 לפי התלמוד הבבלי⁴⁷ מדברת המשנה גם על הזמן
8 שמיד לאחר ארבעים הימים הראשונים, כאשר כבר
9 נקבעה צורת הולד. ואילו לפי התלמוד הירושלמי⁴⁸
10 עוסקת המשנה רק "ביושבת על המשבר", אך לפני כן
11 מועילה התפלה לשנות מנקבה לזכר. ולפי דעה נוספת
12 הרי "אף היושבת על המשבר יכול להשתנות":

13 לפי התלמוד הבבלי, שדרך לימודו הוא⁴⁹ מלמטה
14 למעלה – כלומר, שיש קושיות רבות וכדומה וצריך
15 להגיע למסקנה הנכונה באמצעות יגיעת האדם – גם
16 התפלה נקבעת ומוגבלת בהתאם למגבלות של
17 המתפלל. וכיון שלפי הטבע אין הולד יכול להשתנות,
18 לאחר ארבעים יום, מנקבה לזכר – "הרי זו תפלת
19 שוא".

20 וזהו ההסבר לתירוץ המובא בתלמוד הבבלי
21 בסוגיא זו⁵⁰ מדוע אצל דינה הועילה התפלה לאחר
22 ארבעים יום, ששם התרחש "מעשה נסים": כיון שלא
23 היתה מלומדת בנסים, לכן אצלה⁵¹ מסוגלת תפלה
24 שמצד האדם להביא לידי נס.

25 לעומת זאת לפי התלמוד הירושלמי – ששיטת
26 לימודו אינה⁴⁹ כרוכה כל-כך ביגיעה רבה של האדם,
27 אלא היא באופן של "אור ישר", כמתנה מלמעלה –

44 את"ל (כנ"ל הערה 30) שהלשון "היו יכולים לתלות" פירושה, שלפי האמת היתה אפשרית תפלה בזכות מעשיו – צ"ל שגם להספרי הוי כאן כגזירת הציבור (ראה הערה 42), אלא שמה מצד ענוותנותו החשיב א"ע נחיד. אבל עפ"ז צ"ל דזה שלא הועילה תפלת משה אינו משום שהיתה עם שבועה (כנ"ל הערה הקודמת), כי על גזירת הציבור מהני תפלה גם אם יש עמה שבועה (כמ"ש בעיקרים שם).

45 ע"פ המבואר בפנים (שבקשת מתנת חנם אפשרית גם כשאין תפלה מועלת) מתורצת בפשטות קושיית התולדות יצחק (שהובאה בצירה לדרך כאן) "למה התפלל משה כו", עיי"ש.

46 ברכות ר"פ.

47 שם ס, א.

48 שם פ"ט ה"ג. וראה אוד"ת בא ע' ערב. לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 219. ולהעיר מדרמ"צ קמה, ב.

49 ראה בארוכה שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך. אוד"ת

פרשתנו ע' עה ואילך. סה"מ תש"ח ע' 121 ואילך. ועוד.
50 (בתי' האי) – אבל ראה פי' הר"ש סיריליאו (ובמאיר נתיב) לירושלמי שם.

51 להעיר מירושלמי שם: שנתפללה רחל כו' מנביאות הראשונות היתה. ולהעיר מתענית כה, א.

52 ריש פרשתנו (ג, א. ג, ג, ו ואילך). וראה גם ד"ה ואתחנן בס' מאמרי אדה"ז תקס"ד. ובארוכה באוה"ת עה"פ.

53 ע"ד לשון חז"ל (ספרי ורש"י) עה"פ בהעלותך יא, ה – הובא בלקו"ת ג, ג.

54 כמבואר גם בלקו"ת כאן (ב, ג, ד, א). ובארוכה באוה"ת (ע' נא ואילך).

55 ג, כה.

56 להעיר גם מסד"ה ואתחנן תרע"ג (בהמשך תער"ב) בטעם אומר "להראות את עבדך" – בדרך שפלות. ע"ש.

24 למתנת חנם היתה בלשון של תפלה, כי משה חפץ
25 באיחוד של שתי המעלות: למרות שהמשכה באה
26 כמתנת חנם, אתערותא דלעילא, למרות זאת היא תגיע
27 עד למטה-מטה, ב"מקום" של התפלה. ולכן היו גם
28 בתפלתו שני דברים: היה זה ביטוי של תפלה, אך
29 משמעותו – בקשת מתנת חנם.

י.

היתרון – עבודה

30 אף-על-פי-כן לא השיג זאת משה בתפלתו, כי
31 המטרה היא שהכל יושג באמצעות עבודה, ולפיכך,
32 למרות⁶² שמושם שמשך לא נכנס לארץ ישראל, היתה
33 הכניסה לארץ על ידי יהושע, שהוא לפני לבנה⁶³ שיש
34 בה שינויים, ולכן היתה אפשרית אחר כך הגלות,
35 אשר אילו היו נכנסים על ידי משה היתה זו גאולה
36 נצחית, שאינה תלויה בעבודת המטה,
37 הרי בכל זאת דוקא על ידי כך ישנה המעלה של
38 העבודה, "למעשה ידיך תכסוף"⁶⁴, ה"הממשיכה"
39 ומורידה אור נעלה יותר⁶⁵ מהאור המגיע כ"מתנת
40 חנם",
41 וזה יתגלה למטה בגאולה האמיתית והשלימה על
42 ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ ואתחנן תשכ"ה)

1 הדבר יובן לפי ביאור ה"צמח צדק" על המאמר
2 שהובא לעיל מלקוטי תורה: בלקוטי תורה⁵⁷ מוסבר,
3 שבקשתו זו של משה – שיגיעו לדרגת אתערותא
4 דלעילא שלמעלה מאתערותא דלתתא – היא מהות
5 התורה, כי באמצעות התורה "נמשכת" ויורדת לעולם
6 "בחינת אנכי מי שאנכי .. שהיא למעלה מעלה
7 מאתערותא דלתתא", והיא באה בדרך מתנה⁵⁸.

8 שואל ה"צמח צדק"⁵⁹: אם כך, מדוע אומרים
9 שמשך רבינו לא השיג את מבוקשו על ידי תפלתו,
10 והרי קבלנו את התורה, שבאמצעותו "נמשכת" גם
11 עתה "בחינה זו דאתערותא דלעילא"?

12 והוא מסביר, שבקשת משה היתה, שהמשכה זו
13 שעל ידי התורה – הבאה באופן של מתנה ואתערותא
14 דלעילא, כדלעיל – תשפיע למטה בעולם⁶⁰. שזהו
15 היתרון שבתפלה לעומת תורה⁶¹. התורה מחדשת
16 ופועלת בעיקר למעלה, בעולמות העליונים. ואילו על
17 ידי התפלה ניתן "לשנות הנבראים מכמות שהם
18 שיתרפא החולה וירד הגשם..." כי משום שהתפלה
19 באה מלמטה למעלה, היא משנה את ה"מטה", ששם
20 מתפללים. ומשה רצה להביא לידי כך שגם ההמשכה
21 למטה תהיה בדרך של אתערותא דלעילא, על ידי
22 התורה.

23 ולפיכך נאמר במדרש שגם בקשתו של משה

(57) שם ב, ד. ובארוכה באוה"ת שם.

(58) ובאוה"ת שם (ע' עה ואילך) שבקשת משה היתה שיהי' ע"ד הלימוד דתלמוד ירושלמי (ראה לעיל סעיף ז).

(59) אוה"ת ס"ע נד ואילך. וראה לקו"ת שם ג, סע"ד ואילך.

(60) ע"ד הורדת גשמים דרשב"י שהיא ע"י תורה (זח"ג נט, ב. נת' במאמרי אדה"ז אתהלך לאזניא (ע' רי ואילך). אוה"ת אחרי (כרך א) ע'

רנד ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' רסו ואילך. ועוד).

(61) קו"א רד"ה להבין מ"ש בפע"ח (הובא באוה"ת פרשתנו שם).

(62) בהבא לקמן – ראה בארוכה אוה"ת שם (ע' סה ואילך). וש"נ.

(63) ב"ב עה, א.

(64) איוב יד, טו.

(65) ראה אוה"ת שם ע' פז. קט ואילך.

אשרי חלקו של כל אחד ואחד שיצא בכרוז גדול: החלצו לצבאות ה'
נותן התורה ומצווה המצווה, שזהו הדרך לכבוש חוג אחר חוג מבני
הנוער הנבוכים, כי כאן מצטרפים ועולים בד בבד שני העניינים יחד,
תכונת הנפש עם עניין דיוצא צבא
ממכתב ט"ז מנחם-אב, ה'תשי"ט

לקוטי שיחות

פרשת ואתחנן

כרך כד, ב

מתורגם ללשון הקודש

21 התורה, שבהם רואים בגלוי שהם "יינה של תורה". ואחד
22 מהם הוא פירוש רש"י בפרשתנו על הפסוק "אתה הראת
23 לדעת..."⁶

ב.

"אתה הראת לדעת"

24 רש"י מצטט את המילה "הראת" ואומר "כתרגומו
25 אתחזיתא", ולאחר מכן הוא ממשיך ואומר "כשנתן הקדוש-
26 ברוך-הוא את התורה פתח להם שבעה רקיעים, וכשם שקרע
27 את העליונים כך קרע את התחתונים וראו שהוא יחיד, לכך
28 נאמר אתה הראת לדעת"⁷.

29 יש להבין: מהו הקשר בין דברי רש"י בהמשך פירושו,
30 "כשנתן הקדוש-ברוך-הוא... פתח..." לבין תחילת הפירוש
31 "כתרגומו אתחזיתא", והרי, לכאורה, אלה הם שני ענינים
32 נפרדים: בתחילת הפירוש מובאת המשמעות הפשוטה של
33 המילה "הראת" – "התגלית"⁸. ואילו בחלק השני של פירוש
34 רש"י מדובר על הפסוק בכלל – שבני ישראל ראו "כי הוי'
35 הוא האלקים..."

36 וכפי שרואים מסוף דברי רש"י – "לכך נאמר אתה
37 הראת לדעת"⁹. שהרי, לכאורה, סיום זה הוא מיותר. והכרחי
38 לומר, שרש"י מתכוון להדגיש בכך, שבפירושו אין הוא בא
39 להסביר רק את המילה "הראת", אלא "לכך נאמר אתה
40 הראת לדעת", תוכן הפסוק בכללותו.

שבעה רקיעים והראה להם לישראל כל מה שיש בתוכן.

בעקידה פרשתנו סוף שער פח: "ובמדרש מאי דכתיב חלקי ה' ..
וביום מתן תורה קרע הקב"ה את השמים רבי פנחס ורבי לוי כו' אמרו
כשם שקרע את העליונים כך קרע את התחתונים שנאמר אתה הראת
לדעת וגו'. אמר להם רואים אתם שאין אחר עמי". ובדברים רבה (הוצאת
ליברמן – מכת"י. ירושלים ת"ש) עה"פ שמע ישראל: וביום מתן תורה
קרע הקב"ה את השמים והראה לישראל מה שיש למעלן. רבי פנחס ..
קרע להם הקב"ה ז' רקיעים וכשם שקרע .. התחתונים שנא' אשר בשמים
ממעל ואשר בארץ מתחת אמר להם ראו שאין אחר עמי שנא' אתה הראת
לדעת. וראה בהמובא בהערות שם.

(8) ראה במפרשי רש"י (רא"ם, גו"א ועוד) כאן.

(9) בדפוס ראשון "לכך נאמר אתה הראת". אבל בדפוס שני וכו"כ
כת"י רש"י (שתח"י) נעתקה בסוף פירוש רש"י גם התיבה "לדעת"

א.

פירוש רש"י – יינה של תורה

1 ידועים דברי אדמו"ר הזקן¹, ש"פירוש רש"י על החומש
2 הוא יינה של תורה", אשר המשמעות של "יינה של תורה"
3 היא רזין דאורייתא² פנימיות התורה.

4 כבר דובר פעמים רבות³ על הכלל שקובע רש"י עצמו
5 לגבי פירושו – "אני לא באתי אלא לפשוטו"⁴ – שאין הוא
6 סותר לכך שגדולי ישראל הצביעו על ה"נפלאות" שבפירוש
7 רש"י על התורה בכל חלקי התורה, הן בחלק ההלכה
8 שבתורה, הן ברמז דרוש וסוד – כי פירוש רש"י הוא בראש
9 ובראשונה פשוטו של מקרא. אלא שב"פשט", שהוא "של
10 המקרא", – ורק לגביו נאמר – יותר מאשר בחלקים של
11 רמז דרוש וסוד – אין מקרא יוצא מידי פשוטו, כלולים
12 (גנוזים) ענינים נפלאים של כל חלקי התורה.

13 אך מן ההדגשה שלעיל, וכן מדברי אדמו"ר הזקן –
14 "פירוש רש"י על החומש הוא יינה של תורה" – מובן,
15 שלגבי יינה של תורה" הרי לא זו בלבד שיש רמזים נסתרים
16 וכדומה בדברי רש"י לגבי רזין דאורייתא, אלא, שפירוש
17 רש"י "הוא יינה של תורה", שכל קטע בפירוש רש"י הוא
18 "לא באתי אלא לפשוטו", ויחד עם זאת הוא "יינה של
19 תורה"⁵.

20 ובכל אופן, יש קטעים מסויימים בפירוש רש"י על

(1) היום יום ע' כד.

(2) ראה בארוכה אמרי בינה שער הק"ש ספג"ג ואילך.

(3) ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 ואילך.

(4) בראשית ג, ח, שם, כד. ובכ"מ.

(5) וראה לקו"ש שם הערה 3 בביאור השייכות המיוחדת ד"יינה של
תורה" לפשוטו של מקרא. וראה שם ע' 279 דחלק הרמז והדרוש אינו
מוכרח שיהיו בפירש"י.

(6) ד, לה.

(7) בש"ך (עה"ת) עה"פ לאחר שמתיק ל' רש"י (בשינויים קלים)
והוא מן המדרש".

יש שציניו את המקור לפרש"י בפסיקתא רבתי פ' מ"ת בסופו ומדרש
שה"ש הוצאת גרינהוט (ירושלים תרנ"ז. תשל"א) בתחלתו עה"פ ישקני.
אבל בפסיקתא רבתי הלשון "מיד פתח הקב"ה שבעת רקיעים ונגלה
עליהם עין בעין כו". ובמדרש שה"ש הלשון "באותה שעה פתח הקב"ה

ד.

הסרת הכיסוי, ולא פעולה חדשה

32 התורה מתבטאת בפסוק זה בלשון "אתה הראת", ולא
 33 "אתה ראית". כלומר, מודגש שהיתה כאן פעולה של הזולת
 34 "להראות". ולכאורה, אין מובן, מדוע מדיגשים את מקבל
 35 הפעולה - אתה - ולא את עושה הפעולה. לכאורה, צריך
 36 היה לומר "הקדוש-ברוך-הוא הראה לך", כפי שנאמר לפני
 37 כן "אשר עשה לכם הוי", ואף לאחר מכן¹⁵ "השמיעך את
 38 קולו... הראך את אשו...?"

39 מכך¹⁶ מסיק רש"י, שבפסוק זה מדובר על "הראת"
 40 אחר, שבו מודגש שהיתה זו פעולה של "להראות", אך יחד
 41 עם זאת לא היתה זו כפעולה ממש, כמו "הראך", אלא
 42 באופן שהחידוש העיקרי הוא מצד מקבל הפעולה -
 43 "אתה": המראה רק ביטל דבר מה שהפריע לראות, ופגולתו
 44 התבטאה בביטול הגורם המונע את הראיה.

45 ולכן מסביר רש"י שאין מדובר כאן על הנסים והנפלאות
 46 שהראה הקדוש-ברוך-הוא לישראל, שזוהי פעולה כפשוטה,
 47 עשיית פעולה ממש, אלא שכאן מדובר על הגילוי של "פנתח
 48 להם שבעה רקיעים...": הקדוש-ברוך-הוא לא עשה פעולה
 49 חדשה "להראות" לישראל, אלא, אלא רק הסיר את הכיסוי
 50 של "שבעה רקיעים", ואז ממילא "ראו שהוא יחידי"¹⁷.

ה.

"ראו שהוא יחידי"

51 לפי זה יוצא, שיש הבדל מהותי בהסבר המילים "אתה
 52 הראת" בין פירושם של המפרשים שהוזכרו לעיל, לבין
 53 פירוש רש"י:

54 אם מסבירים שהמילים "אתה הראת" קשורות לנסים של
 55 יציאת מצרים, יוצא, שלבני ישראל נראו הנסים - ולא "הראת"
 56 ש"הוי" הוא האלקים... - אלא, שמנסים אלו הבינו בני ישראל
 57 וידעו - "לדעת" - ש"ה" הוא האלקים, וכדברי הספורנו
 58 שהובאו לעיל "כדי שתתבונן ותדע... כי ה' הוא האלקים".

59 ואילו לפי פירוש רש"י נראה לבני ישראל עצם הענין
 60 ש"ה" הוא האלקים, ובלשון רש"י "ראו שהוא יחידי".

1 ואם כך, צריך היה רש"י לחלק את פירושו לשני קטעים
 2 - דבור המתחיל - נפרדים: בתחילה היה עליו לצטט
 3 ב"דבור המתחיל" את המילה "הראת"¹⁰ בלבד, ולומר
 4 "כתרגומו אתחזיתא", ולאחר מכן היה עליו לצטט את
 5 המילים "אתה הראת לדעת", ולפרט: "כשנתן הקדוש-ברוך-
 6 הוא... פתח...?"

ג.

"הראת" - ענין שונה מ"במצרים לעיניך"

7 ויש לומר, שההסבר לכך הוא:

8 בפסוק הקודם נאמר¹¹ "או הנסה אלקים לבוא לקחת לו
 9 גוי... במסות באותות ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה
 10 ובזרוע נטויה... ככל אשר עשה לכם ה' אלקיכם במצרים
 11 לעיניך", ולאחר מכן ממשיכה התורה ואומרת "אתה הראת
 12 לדעת...".

13 בפשטות ניתן היה לחשוב, ואכן כך מסבירים מספר
 14 מפרשים¹², שהמילים "אתה הראת לדעת" מהוות המשך
 15 לפסוק הקודם, ומוסבות על הנסים והנפלאות¹³ אשר עשה
 16 הקדוש-ברוך-הוא "במצרים לעיניך", ובלשון הספורנו¹⁴:
 17 "את כל אלה הראך האל-יתברך, לדעת, כדי שתתבונן ותדע
 18 בלי ספק כי ה' הוא האלקים...".

19 ואת זה שולל רש"י בפירושו "כשנתן הקדוש-ברוך-הוא
 20 את התורה פתח...". רש"י שולל את האפשרות שהמילים
 21 "אתה הראת..." קשורות לאותות ולמופתים "אשר עשה לכם
 22 ה' אלקיכם במצרים לעיניך", המוזכרים בפסוק הקודם, וכן,
 23 לפי דבריו, אין הכוונה לנפלאות המופיעות בפסוק הבא¹⁵,
 24 המדבר על מתן תורה, "מן השמים השמיעך... ועל הארץ
 25 הראך... - אלא הוא מסביר ש"אתה הראת" הוא ענין חדש,
 26 שבא לספר על מאורע שונה שהתרחש בשעת מתן תורה -
 27 "פתח להם שבעה רקיעים...".

28 וההכרח להסביר לפי פשוטו של מקרא שהמילים "אתה
 29 הראת" אינן מוסבות לנאמר לפני כן ולא לנאמר לאחר מכן,
 30 אלא הן ענין בפני עצמו. נובע מהמילה "הראת", כפי
 31 שיוסבר להלן.

שמתוכם תוכל לדעת. ולכאורה כן משמע שמפרש בספר זכרון על פרש"י
 "אתה ישראל הראוך כל זה כדי לדעת כו". וצ"ע.

(14) עה"פ.

(15) ד, לו.

(16) וראה גם דבק טוב ובאר מים חיים (לאחי המהר"ל) לפרש"י כאן.

(17) להעיר שבב' מכת"י רש"י שתח"י "והראה להן (לישראל) שהוא

יחידי".

(10) ולהעיר דבא' מכת"י רש"י שתח"י הד"ה ברש"י הוא "הראת
 לדעת", ועפ"ז צ"ע השייכות ד"אתחזיתא" ל"לדעת".

(11) ד, לד.

(12) ראה בעה"ט ד, לד. ראב"ע וספורנו עה"פ. וראה גם ד"ה אתה

הראת תרפ"ט (בסה"מ קונטרסים ח"א נו, א) בתחלתו.

(13) וכן משמע בחיב"ע כאן: אנת איתחמיתא ית פרישתא האלון, ובפי'

ינתן: נסים ונפלאות אלו. ובבחי"י כאן: אתה הראת אותות ומופתים

30 בתחילת דבריו הוא אומר "פתח להם שבעה רקיעים",
 31 ומיד לאחר מכן הוא ממשיך ואומר "וכשם שקרע את
 32 העליונים כך קרע את התחתונים?"
 33 ניתן היה לומר, שהביטוי "פתח" (בדומה ל"נפתחו
 34 השמים ואראה מראות אלקים"²¹) מתאים לגבי העליונים –
 35 שבעת הרקיעים, אך לא לגבי ה"תחתונים".
 36 אבל, כאמור, בתחילה אומר רש"י "פתח להם שבעה
 37 רקיעים", ואחר כך הוא ממשיך "וכשם שקרע את העליונים...".
 38 אם ההבדל בין הביטויים נובע מההבדל בין "עליונים" לבין
 39 "תחתונים", צריך היה רש"י לומר "וכשם שפתח את העליונים
 40 כך קרע את התחתונים".
 41 אך מכיון שרש"י משנה בלשונו לגבי העליונים עצמם,
 42 מובן, שבעליונים עצמם היו שתי פעולות – הן "פתח" והן
 43 "קרע". ואילו בתחתונים היתה פעולה אחת בלבד – "קרע".
 44 ובכך רואים את "יינה של תורה" אשר בפירוש רש"י,
 45 כדלקמן.

ה.

עבודת ביוריים ועבודת הנסיונות

46 הביטוי "פתח" מבטא ענין של תיקון, הוספת שלמות,
 47 חיודוש שלמות²² על ידי פתיחת דבר מסויים,
 48 ואילו הביטוי "קרע" מבטא ביטול דבר, אשר משום כך
 49 קריעת בגד מבטלת אותו²³ או את חשיבותו²⁴, קריעת ים
 50 סוף מבטלת את מהות הים לכסות²⁶ – ואב לכולם, הביטוי
 51 הנפוץ במקומות רבים – קריעת גזר דין²⁷.
 52 ההבדל בין שני ענינים אלו בעבודתו הרוחנית של האדם
 53 הוא:
 54 בעבודת האדם בעולם יש באופן כללי שני אופנים –
 55 דרך עבודה אחת היא עבודה הדורשת "פתח", והדרך השניה
 56 דורשת עבודה של "קרע".
 57 זהו ההבדל בין עבודת ה"ביוריים" לבין עבודת
 58 ה"נסיונות"²⁸: העבודה בעניני העולם בכלל היא עבודה

1 ולכן מסיים רש"י ואומר "לכך נאמר אתה הראת לדעת".
 2 בכך לא זו בלבד שרש"י מדגיש שדוקא על מאורע זה "לכך",
 3 "נאמר אתה הראת לדעת", ולא על הנסים שסופרו בפסוק
 4 הקודם, אלא בכונתו להדגיש גם, שלפי הסבר זה משתנה גם
 5 המשמעות של המילים "הראת לדעת", ואין אלה שני ענינים
 6 שונים ("הראת" – את הנסים, ועל ידי כך תוכל להגיע לידי
 7 "לדעת כי ה' הוא האלקים"), אלא זהו ענין אחד: האפשרות
 8 "לדעת כי הוי' הוא האלקים" היא באופן של "הראת" – ראו
 9 שהוא יחידי".

ו.

"אין עוד מלבדו"

10 הסבר נוסף לכך שרש"י אינו מבאר שהמילים "אתה
 11 הראת" אמורות לגבי הנסים שבמצרים, או לגבי מן השמים
 12 השמיעך את קולו... ועל הארץ... – רומז רש"י בדבריו
 13 "וראו שהוא יחידי", שזוהי המשמעות של "אין עוד מלבדו":
 14 הנסים שבמצרים הוכיחו ש"אני ה'¹⁸, ולא אחר ח"ו –
 15 הוי' הוא האלקים" כנאמר מספר פעמים על המצרים
 16 "וידעו מצרים כי אני ה'¹⁹, וכדומה. אך בכל זאת, אין
 17 מנסים אלו הכרח ש"אין עוד מלבדו"²⁰. כי ייתכן, שאמנם,
 18 הקדוש-ברוך-הוא גדול וחזק מכולם, ולכן אין אף אחד יכול
 19 לעכבו, ושום דבר אינו יכול ח"ו להפריעו בעשיית הנסים
 20 "לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי" וכדומה, אך אין מכאן הכרח
 21 שאין שום מציאות אחרת ח"ו שהיא בעלת כוח ויכולת, אם
 22 כי פחותה משל ה'.
 23 דווקא במתן תורה, כאשר "פתח להם שבעה רקיעים...
 24 – וראו שהוא יחידי" – שלא זו בלבד שאין שום מציאות
 25 של כוח שיכול ח"ו להשתוות אל הקדוש-ברוך-הוא, אלא
 26 שאין כלל מציאות אחרת חוץ ממנו – "ראו שהוא יחידי",
 27 שאין כלל מישהו אחר בעליונים ובתחתונים, "אין עוד
 28 מלבדו".

ז.

"פתח" או "קרע"?

29 אך יש להבין את השינוי בניסוח בפירוש רש"י:

(18) ראה לדוגמא: וארא, ו. ז. בא י. ב.

(19) ראה לדוגמא: וארא, ו. ה. בשלה יד, ד.

(20) נוסף ע"ז ששם הוא הכל בבחי' ידיעה כנאמר כמ"פ וידעתם וידעו כו' ולא ראי'.

(21) יחזקאל א, א. ולהעיר מנח ז, יא: וארובות השמים נפתחו. ולהעיר מדבר"ר פי"א, ח: ויבקעו כל השערים שבשמים ותהומות ויראו שאין זולתך כו'. וראה שינויי הלשונות במדרשים דלעיל ערה 7.

(22) נפתח הסתום (גדה ל, ב), ענין פתח בבית, ר"ש פתח (דרך חזקת – ד"ה כאשר השמים החדשים תרע"ח). ועוד.

(23) ראה כלים ספכ"ו. תוספתא כלים ב"ב פ"ה, א.

(24) ראה תצוה כח, לב. רש"י זבחים יח, ריש ע"ב.

(25) משא"כ הענין דבקיעת ים סוף וכו' (ראה המשך והחרים שנסמן בהערה הבאה).

(26) כטענת הים (שמות רבה פכ"א, ו. ראה המשך והחרים תרל"א ע' כג"כד).

(27) ר"ה טז, ב. ובכ"מ.

(28) בכל הבא לקמן – ראה לקו"ת ראה יט, ב ואילך. דרמ"צ קפו, א ואילך. סה"מ פר"ת ע' קז ואילך. ד"ה כי מנסה תשי"ח. ועוד.

העולמות ה"עליונים" מגלים אלקות מצד עצם³³
 מציאותם, באופן של "פתח". כפי שנאמר לגבי מציאות
 השמים כפשוטם³⁴ "השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו
 מגיד הרקיע", שהשמים עצמם "מספרים" ומגלים "כבוד
 אל", וה"רקיע" "מגיד" את "מעשה ידיו" של הקדוש-
 ברוך הוא. וכך לגבי כל ה"עליונים" – מציאותו של כל
 עולם וכל דרגה מגלה ענין נוסף באלקות, וכל זאת נכלל
 בענין האור³²: כשם שמציאות האור עצמה מגלה את
 המאור, כך עצם המציאות של העולמות והספירות שלמעלה
 מגלה את האלקות.

ואילו ה"תחתונים", ובמיוחד מציאות היש, הרי לא זו
 בלבד שאין הם מגלים אלקות, אלא להיפך, כל מהותה של
 מציאות הישות היא שמקורה האלקי אינו מורגש בה, עד
 אשר עלולים לחשוב שמציאותה נובעת ח"ו מעצמה, ושדבר
 זה אינו "עלול מאיזה עילה שקדמה לו"³³. ויוצא מכך,
 שמציאותם של ה"תחתונים" מציאות היש "מספרת",
 כביכול, שהיא קיימת.

ולמרות שמציאות זו מחייבת הכרה במציאותו של
 בורא³⁴ שהוא מחוייב המציאות, "שמציאותו הוא מעצמותו
 ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו ולכן הוא לבדו
 בכוחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש, בלי
 שום עילה וסיבה קודמת ליש הזה", כמבואר באגרת
 הקדש³⁵ – הרי לענין זה מגיעים על ידי לימוד והסקה בדרך
 הגיונית בשכל האדם, ולא על ידי שמציאות זו מגלה, את
 האלקות, אלא, להיפך, בהסתכלות על מציאות זו רואים
 מציאות שהיא נפרדת וקיימת בפני עצמה³⁵,

ולכן, גילוי האלקות ב"תחתונים" הוא באמצעות שבירת
 וביטול מציאותם – "קרע". ולכן מתבטא רש"י בפועל
 "פתח" רק לגבי ה"עליונים" – שבעת הרקיעים – ולא לגבי
 התחתונים, כי מהותם של ה"תחתונים" היא "בענין הסתר
 אורו יתברך וחושך כפול ומכופל עד שהוא מלא קליפות
 וסטרא אחרא שהן נגד ה' ממש לומר אני ואפסי עוד"³⁶,
 וגילוי אלקות כאן אינו נעשה על ידי "פתח" – על ידי גילוי
 הטוב והקדושה הטמונים שם, אלא על ידי שבירת וביטול
 חשיבותה של מציאות זו³⁷, כדלעיל.

שלמעלה הם אורות".

(33) אגה"ק סי' כ (קל, ב). וראה במקומות שבהערה הבאה.

(34) ראה בארוכה המשך תע"ב ח"ב ע' אקמר ואילך. ד"ה תקעו
 תרצ"ד (סה"מ תשי"א) פ"ד. ועוד.

(35) ראה סה"מ תרע"ח ע' קיג.

(36) תניא פל"ו.

(37) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 23 ואילך.

הבירורים, כאשר עוסקים בדברים גשמיים, וצריך "לפתח
 פתח" ונגלות את תכליתם, שנבראו לשמש את קונם, וכן
 נגלות את הניצוץ האלקי שבהם, שהוא המציאות האמיתית
 של כל דבר שבעולם.

אך לפעמים "מנטה ה' אלקיכם אתכם..."²⁹ האדם נתקל
 בנסיון, המסתיר ומעלים על האלקות, והחיות האלקית
 שבנסיון נפלה למטה ביותר עד כדי כך שהיא נעלמת
 ומוסתרת לחלוטין. וכדי שניצוץ אלקי זה יתגלה, אין די
 בעבודה של "פתח", אלא יש צורך בעבודה של "קרע" –
 לקרוע ולבטל את ההסתרה.

ההבדל בין אופני עבודה אלו אינו רק לגבי ה"חפצא",
 הדבר שבעולם, אלא גם ובעיקר בעבודת האדם, ה"גברא"
 בתוך עצמו:

עבודת הבירורים של האדם בתוך עצמו היא באופן של
 "פתח" – הוא מגלה את כוחותיו, המוחין והמדות, החל
 בהתבוננות בתפלה וכדומה המביאה לידי בירור הנפש
 הבהמית, ולאחר מכן בירור וזיכוך חלקו בעולם על ידי
 כוונה לשם שמים באכילתו ובשאר צרכיו.

עבודת הנסיונות של האדם בתוך עצמו היא – "קרע":
 הוא פועל להיפך מהרגלו ותכונותיו, עבודה של מסירות נפש
 למעלה מהגבלות, ובעבודה זו – "כשם שקרע את העליונים
 כך קרע את התחתונים", בדיוק כפי שהוא אינו מתחשב
 במגבלות, ומבטל את ההעלמות והמסכים של כוחותיו
 העליונים – תענוג, רצון, שכל ומדות – כך הוא מבטל גם
 את המסכים של כוחותיו התחתונים – של מגבלות הגוף
 והנפש הבהמית.

וכאשר היהודי עומד בנסיון "ומתגבר נגד כל מונע –
 אזי קורע כל המסכים ומסתירים ומעלימים אור וחיות ה'
 ונמצא שיוצא אור וחיות ה' מן ההעלם אל הגילוי"³⁰.

ט.

גילוי אלקות ב"תחתונים על ידי "קרע"

בדומה לשני אופנים אלו בעבודה הרוחנית, כך יש
 הבדל באופן כללי בין הדרך שבה מתגלה האלקות
 באמצעות ה"עליונים" או באמצעות ה"תחתונים":

(29) ראה יג, ד.

(30) לקו"ת שם יט, ג. ועד"ו בשאר מקומות שבהערה 28.

(31) תהלים יט, ב. וראה בארוכה סידור קעת, סע"א ואילך (בביאור
 זח"ב קלו, ב ואילך). רשימות הצ"צ (יהל אור) על הפסוק. וש"נ.

(32) ראה ד"ה כי מנסה הנ"ל פ"ב "דכל ענין המציאות למעלה הוא
 אור .. למעלה הגם שישנם נבראים וענינים כמו נשמות ע"ס מלאכים
 היכלות ומזלות אמנם כולם הם בבחי' המציאות שלמעלה המציאות

וכיון שבמתן תורה היה גילוי העצמות⁴⁴, לכן "כשם"²¹
 שקרע את העליונים, כך קרע את התחתונים", כפי שיוסבר
 להלן.²³

יא.

מציאות יהודה או מציאות אמיתית אחת?

ההסבר לכך הוא:²⁴
 בהלכות יסודי התורה⁴⁵ מביא הרמב"ם את סיום הפסוק
 "אתה הראת לדעת..." לאחר ההלכות העוסקות במצוה של
 ידיעת "מציאות האל", ואלה דבריו: "הוא שהנביא אומר
 וה' אלקים אמת, הוא לבדו האמת ואין לאחר אמת כאמיתתו,
 והוא שהתורה אומרת אין עוד מלבדו, כלומר אין שם מצוי
 אמת מלבדו כמותו".²⁵
 פירוש זה ל"אין עוד מלבדו" הוא בתוכן שונה לחלוטין
 מפירוש רש"י:²⁶
 לפי הרמב"ם, המשמעות של "אין עוד מלבדו" היא
 שיש, כביכול, מציאות מלבדו, אלא ש"אין שם מצוי אמת
 מלבדו נמותו". ומוכן ההכרח לפירוש זה של הרמב"ם,
 כמסבר במספר מקומות⁴⁶: אם נסביר, כפי שמשמע,
 לכאורה, מן המילים "אין עוד מלבדו" בפשטותן, שאין שום
 מצוי מלבדו, יוצא, שהעולם אינו קיים כלל, ואי אפשר
 לפרש כך, שהרי אם כך אין כלל קיום וחשיבות בעשיית
 מצוות, אשר כל מהותן היא קיום מצוה על ידי נטילת חפץ
 כלשהו בעולם והמשכת קדושה בתוכו.²⁷

משיחת י"ט כסלו תשל"ה) הערה 112 – בכיבור דברי הרמב"ם בחותם
 ספרו "ויודעים דברים הסתומים", ולא "יודעו", כי הידיעה בדברים
 הסתומים, בבחי' אינו מצוי, באה כמו בדרך ממילא. ואכ"מ.

(42) תניא שם.

(43) ראה המשך תער"ב ע' שכו. שנו. ועוד.

(44) ועפ"י יומתק מה שבפסוק זה דוקא מודגש ברש"י שהוא "יינה
 של תורה".* כי [בנוסף לזה שבפסוק זה נאמר הענין דאחדות הוי', "אין
 עוד מלבדו", שהוא הוא הענין המדובר ומבואר ב"יינה של תורה", ריזן
 דאורייתא בכלל, הרי' ההגבלה וההתחלקות דחלקי התורה שחלקי הפשט
 רמו ודרוש הם בגילוי וחלק הסוד הוא בהעלם – זהו מצד סדר
 ההשתלשלות שבתורה, אבל מצד עצמותו ית' שנתגלה במ"ת, שעי"ז
 נתגלה עצם ומהות התורה, בחי' יחידה שבתורה, לא קיימת התחלקות,
 וגם חלק הסוד הוא בגלוי בפשט. ראה בארוכה קונטרס ענינה של תורת
 החסידות פ"ו ואילך.

(45) פ"א ה"ד.

(46) ראה ראש אמנה (להר"י אברבנאל) פ"כ ד"ה ואמנם מה שהביא.
 וראה גם ד"ה מי כמוכה תרכ"ט. המשך תרס"ו ע' תלב. המשך תער"ב
 ח"ב ע' א'קמב. סה"מ תרמ"ג-ד ע' צה. סה"מ תשי"א ע' 8. ועוד. וראה
 בפרטיות "הדרן" על הרמב"ם שם ס"יב.

י.

במתן תורה "קרע" גם את ה"עליונים"

למרות זאת, לגבי ה"עליונים" אין רש"י מתבטא רק
 בפועל "פתח", אלא גם ב"קרע", כי בשביל ההתגלות האלקית
 שהיתה "כשנתן הקדוש-ברוך-הוא את התורה" צריכה היתה
 להיות פעולה של "קרע" לא רק של ה"תחתונים", כי אם גם
 של ה"עליונים".¹
 ההסבר לכך הוא: ידוע פירושו של אדמו"ר הזקן³⁸
 למילים "אתה הראת לדעת": "אתה – עצמות אין סוף ברוך
 הוא, הראת – התגלית, לדעת – שידעו ויכירו אותך".²
 ויש לומר, שכאשר רש"י מדייק ואומר "ראו שהוא
 יחיד", הוא רומז בכך לפירושו הנ"ל של אדמו"ר הזקן –
 כי המשמעות של יחיד, שנעלית לחלוטין מ"אחד" אשר
 ייתכן שיש שני לו³⁹, ובודאי נעלית מ"ראשון" המחייב קיום
 של "שני", קשורה לדרגה של עצמות אין סוף ברוך הוא⁴⁰.
 וזהו ההסבר לפרטים שצויינו לעיל לגבי אופן ההתגלות:
 (א) ההתגלות באה באופן של "הראת" – מאליה, כי
 בדרגה של עצמות אין מתאים להתבטא בלשון של פעולה,
 וגילוי העצמות נעשה בדרך ממילא⁴¹.
 (ב) הענין של "לדעת" נעשה באופן של "הראת" – ראייה
 חושית⁴², כי אופן הגילוי של דרגת העצמות הוא דוקא אופן
 של ראייה, ולא הבנה שכלית⁴³.

(38) סה"מ תש"ד ע' 220. ועד"ז הוא שם ע' 54. ועד"ז ברד"ה אתה
 הראת תרפ"ט שם ובסה"מ ה"ת"ש ס"ע 146. ובסה"מ ת"ש שם מתחיל
 בפ' התרגום "ותרגם את אתחזיתא למדע .. דו האסט זיך באוויזן אז מען
 זאל דיר וויסן", וממשיך "ויהא כמו שפירש רבנו נ"ע". וכנראה שמפרש
 גם בתרגום ש"אתה" קאי על הקב"ה. ולכאורה לא כן הוא לפרש"י כנ"ל
 ס"ד. וכמפורש בספר זכרון. ואכ"מ.

(39) כמ"ש: יום אחד (ראח"כ) .. יום שני, שלישי וכו' (בראשית א,
 ה. ת. יג).

(40) ראה בהנסמן לקמן הערה 51. ובכ"מ.

(41) וגם בענין ההתהוות שמצד העצמות נאמר הוא ציזה ונברא
 דהיינו עצמותו ומהותו ית' צוה ונברא ולא שברא .. רק כאלו צוה ונברא
 מנילא כו' (תו"א צו, ג. לקו"ת ראה כ, סע"ג. וראה לקו"ת שה"ש יד, ג.
 ולהעיר מד"ה ע"כ יאמרו המושלים תרצ"א, ובכ"מ, שגם ההתהוות
 שמצד שם הוי' היא בדרך ממילא). וראה גם לשון הרמב"ם בריש ה'ל'
 יסוה"ת שכל הנמצאים "לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו" (ראה המשך
 תרס"ו ע' שמג ואילך. ועיי"ש ע' תסה).

וענין שבדרך ממילא שמצד העצמות הוא לא רק באופן שנמצא
 הנפעל, אלא גם באופן הכרת הנפעל, היינו באופן שהאדם יודע ורואה
 את התגלות העצמות. ראה "הדרן" על הרמב"ם (קה"ת, תשמ"ה –

(* לא רק שישנה שייכות מיוחדת ביניהם, שלכן חלק הסוד שייך דוקא לחלק הפשט, נמבואר במקומות שבהערה 5. וש"נ. אבל עפ"י אינו מבואר עדיין מה שרש"י
 "איז יינה של תורה".

תורה" – "ראו שהוא יחיד", כי מצד הדרגה של עצמות
 "אין שום מציאות כלל",
 וכידוע⁵¹, שלגבי הדרגה של עצמות לא ייתכן לומר
 "מלת אחד", כי המילה "אחד" אינה שוללת את מציאות
 העולמות, אלא האחדות של ה' אחד" מצביעה על כך
 שמציאות העולמות מאוחדת עם הקדוש-ברוך-הוא,
 כפי שמפרש הסמ"ק⁵² על המילה "אחד", שיש שבעה
 רקיעים וארץ (הנרמזים באות ח"ת של אחד), ויש ארבע
 רוחות בעולם (הנרמזות באות דל"ת), וכל אלו בטלים
 ומאוחדים עם אלופו של עולם (האות אל"ף של אחד).
 והאחדות הזאת קשורה לכח האלקי הנמצא בתוך
 העולמות – "בחינת האור". ובלשון הרמב"ם "מצוי ראשון".
 לעומת זאת, מצד דרגת העצמות, אין אומרים שה' הוא
 ראשון, או אחד, אלא "יחיד", ש"הוא לבדו הוא ואפס
 זולתו".

יג.

ק"ע – ביטול כל העולמות

ולכך רומז רש"י בשינויי הלשון בפירושו – "פתח להם
 שבעה רקיעים וכשם שקרע את העליונים כך קרע את
 התחתונים":
 הבטוי "פתח להם שבעה רקיעים" מצביע על גילוי
 האלקות שבשבעת הרקיעים עצמם, בעולמות העליונים.
 כלומר, כשנתן הקדוש-ברוך-הוא את התורה לא התגלו
 לישראל רק הדרגות הנמוכות, כביכול, של האלקות, אשר
 בארץ, ברקיע הראשון, אלא כל הדרגות של גילויי אלקות,
 הנרמזים באופן כללי בביטוי "שבעה רקיעים".
 אך דרגות האלקות המתגלות בעולמות העליונים הן רק
 הדרגות הקשורות לאור ולגילוי, שאלה מתבטאות באמצעות
 העליונים, אך עצמות אין סוף, הנעלית לחלוטין מכל בחינה
 של אור וגילוי, הרי כשם שהנבראים התחתונים אינם מגלים
 אותה, כך לא ייתכן שהיא תתגלה על ידי העליונים ואף לא
 על ידי בחינת האור הנעלית ביותר.
 איך בכל זאת, יכולה העצמות להיראות, כביכול? – על
 ידי ביטול העולמות – "קרע" – כאשר מורגש ש"אין שום
 מציאות כלל"⁴⁸.

לכן אומר הרמב"ם "כלומר", שהמשמעות של "אין עוד
 מלבדו" איננה שאין כלל מציאות אחרת מלבדו, אלא "אין
 שם מצוי אמת מלבדו כמותו". זאת אומרת, העולם הוא
 מציאות, אך אין זו מציאות אמיתית⁴⁷ ואפילו לא "כמותו".
 לפי ההסבר הפנימי לפירוש רש"י – "וראו שהוא
 יחיד", יוצא, שהמשמעות של "אין עוד מלבדו" היא, שלא
 זו בלבד שהעולם איננו מציאות אמיתית, אלא שה' יתברך
 הוא המציאות האחת והיחידה, ואין כלל מציאות אחרת
 מלבדו.
 ולכאורה: כיצד מתאים פירוש זה לכל הענין, שהתורה
 והמצוות קשורות לקיום העולם, כדלעיל?
 ויש לומר, שההסבר לכך הוא: המושג של "הוא יחיד"
 מקורו בבחינת "יחיד", שהיא ההתגלות של עצמות אין סוף
 ברוך הוא, כמובא לעיל בפירושו של אדמו"ר הזקן, ולגבי
 דרגה זו של עצמות אין סוף ברוך הוא – "אין שום מציאות
 כלל"⁴⁸.

יב.

הרמב"ם – "מצוי ראשון"; רש"י – דרגת עצמות

וזהו ההבדל בין פירוש הרמב"ם לבין פירוש רש"י:
 הרמב"ם מדבר על המושג "אין עוד מלבדו" כפי שהוא
 בענין של הלכה ונוגע להלכה. וכיון שההלכה קשורה
 למציאות העולם, שבאמצעותה מקיימים את הלכות התורה,
 כך שההלכה יוצר את מציאות העולם למפרע⁴⁹. – לכן
 מבאר הרמב"ם "אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו".
 והכוונה לדרגה האלקית אשר השפילה את עצמה,
 כביכול, אל הבחינה של "מצוי ראשון" כדי להמציא את כל
 הנמצאים⁵⁰. ובדרגה זו יש "מקום" למציאות העולם,
 אך כיון שלעולם אין מציאות עצמאית, אלא רק מצד
 הקדוש-ברוך-הוא, שהוא "מצוי ראשון", לכן אין הוא
 מציאות אמיתית.
 לעומת זאת, רש"י מפרש את הפסוק לפי פשוטו של
 מקרא – שהקב"ה התגלה לישראל "כשנתן... את התורה".
 וכיון שבעת מתן תורה התגלתה עצמותו ית', כמוסבר בכמה
 מקומות, לפיכך אומר רש"י – שפירושו "הוא יינה של

50) לשון הרמב"ם ריש הל' יסוה"ת. וראה בארוכה "הדרן" שם ס"ח.
 51) בהבא לקמן ראה תו"א וראו נה, סע"ב ואילך. שהמ"צ להצ"צ
 שרש מצות התפלה פ"ח. ובכ"מ.
 52) הובא בכ"י או"ח סי' סא (ע"פ ברכות יג, ב).

47) ראה בפרטיות הביאור בזה במקומות בד"ח שבהערה שלפניו.
 48) המשך תרס"ו שם. ובלשון הרמב"ם שם ה"ב "אין דבר אחר יכול
 להמצאות".
 49) להעיר עד"ז גם לאחר הבריאה – ממרו"ל (ויק"ר פכ"ז, ב.
 במדבר"ר פ"ד, ב. ועוד) עה"פ מי הקדימני ואשלם.

27 לקיום התורה והמצוות, אלא גם הפרטים "פתח להם שבעה
28 רקיעים וכשם שקרע את העליונים..." כי מראה זו במתן
29 תורה שאבו ישראל את הכח וההוראה לשני האופנים
30 והדרגות שהוזכרו לעיל: עבודה באופן של "פתח" – בדומה
31 לעבודת הבריורים, ועבודה באופן של "קרע" – בדומה
32 לעבודת הנסיונות⁵⁷.

טו.

עבודה של "קרע" מביאה לגילוי אלקות

33 לפי כל האמור לעיל מובן גם לגבי גילוי האלקות
34 שבאמצעות עבודת האדם:

35 כשם שבמתן תורה, הרי באמצעות "קרע..." נגרם "אתה
36 הראת לדעת" – "ראו שהוא יחיד", גילוי העצמות באופן
37 של ראייה המביאה לידי ידיעה והכרה שכלית – "לדעת" –
38 כך גם בעבודת האדם, דווקא בעבודה של "קרע" את
39 העליונים ואת התחוננים, עבודה שמעל למדידה והגבלה,
40 עבודת הנסיונות שבדרגת היחידה שבנפש, ה"קורעת" את
41 כל המגבלות והמסכים של עליונים ותחוננים, מביאה לידי
42 גילוי דרגת "יחיד" עצמות אין סוף ברוך הוא, וזה מביא
43 לידי "לדעת" (כי מנסה... לדעת"), שנעשית "דעת והשגה
44 והרגשה בו יתברך בבחינת ראייה"⁵⁸, "הכרה באלקות כאילו
45 רואה בראיה חושית"⁵⁹.

46 ודוקא באמצעות עבודה זו, שהיא בעיקר בתקופת
47 הגלות⁶⁰, מחישים יותר את ביאת משיח צדקנו, ואז יהיה
48 "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר"⁶¹, ראיית המהות, "עין בעין
49 יראו"⁶² בראיה חושית⁶³.

50 אך אז לא יהיה הגילוי באופן של "קרע", כי אז "יודרך
51 גשמיות הגוף והעולם"⁶⁴, עצמותו יתברך תתגלה בתוך
52 מציאות העולם עצמו, שמציאותו האמיתית של הישות של
53 הנבראים⁶⁵ היא הישות האמיתית⁶⁶ –

1 ולכן מוסיף רש"י ואומר, שלאחר ש"פתח..." לאחר מן
2 נראתה דרגת העצמות על ידי "כשם שקרע את העליונים כך
3 קרע את התחוננים" – הן העליונים והן התחוננים אינם
4 מציאות, הקדוש-ברוך-הוא "קרע" את מציאותם, ועל ידי כך
5 "ראו שהוא יחיד" – התגלתה דרגת העצמות, יחיד⁵³.

יד.

"ראו שהוא יחיד" – הוראה בעבודת ה'

6 כיון שכל ישראל "ראו שהוא יחיד" בעת מתן תורה,
7 מובן שענין זה קשור לנתינת ולקבלת התורה, לקיום התורה
8 והמצוות על ידי ישראל. והרי מכל דבר שיהודי רואה או
9 שומע עליו ללמוד הוראה בעבודת ה'⁵⁴, ועל-אחת-כמה-
10 וכמה שהענין של "אתה הראת לדעת..." "פתח להם שבעה
11 רקיעים וכשם שקרע את העליונים כך קרע את התחוננים"
12 מהווה הוראה כללית בעבודה בפועל של קיום התורה
13 והמצוות על ידי ישראל בכל הדרות.

14 ההוראה הכללית הנלמדת מ"ראו שהוא יחיד" מובנת
15 בפשטות. וכפי שמשה, כאשר חזר בדבריו על הסיפור של
16 "אתה הראת לדעת..." אין עוד מלבדו" המשך והסיק מכך
17 בסוף הפרשה⁵⁵ "ושמרת את חוקי ואת מצותיו אשר אנכי
18 מצוך היום".

19 כי כאשר יהודי רואה שה' "הוא יחיד", מובן, שהוא
20 צריך לקיים את רצון ה' בלי להתחשב ברצונו שלו – כי
21 משום ש"הוא יחיד", הרי בסופו של דבר יתבצע רצון ה'.

22 וכך לא יוכל שום דבר למנוע מן היהודי לקיים את רצון ה'
23 ולהתנהג בכל דרכיו בהתאם להוראות ה' בתורתו, כי אין שום
24 מציאות (אמיתית⁵⁶) אחרת בעולם אשר תעלים ח' ולא תאפשר
25 לקיים את רצון ה'.

26 ולא רק הענין של "ראו שהוא יחיד" באופן כללי קשור

(58) לקו"ת ראה יט, סע"א. ומשך "שהדעת הוא נמשך מבחי' ראו כדכתיב אתה הראת לדעת שהוא בחי' ומבשרי אחזה אחזה ממש". וראה בשאר המקומות שבהערה 28.

(59) ד"ה כי מנסה שם רפ"ח. ועד"ז בשאר המקומות שבהערה שם. (60) סה"מ פר"ת שם. ד"ה כי מנסה שם ספ"ו. ובכ"מ.

(61) ישע"י מ, ה.

(62) שם נב, ח.

(63) תניא פל"ו. וראה גם המשך תער"ב ח"א ע' שנו. ע' תנו. ח"ב ע' תתקל ואילך. ע' תתקצו ואילך. סה"מ תש"ד ע' 220. ועוד.

(64) תניא שם. וראה במקומות שבהערה שלפנ"ז.

(65) כי בההעלם וההסתרה תחתונים – מציאות היש – ב' ענינים (ראה לעיל ס"ט), ובלשון התניא (פל"ו): (א) "אין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית' וחשך כפול ומכופל", עד שבהרגשתו "מציאותו הוא מעצמותו", (ב) "עד שהוא מלא קליפות וסט"א שהן נגד ה' ממש כו'.

(53) ואולי י"ל דאלה הם ב' הענינים שבפסוק: "פתח להם שבעה רקיעים" – "הוי' הוא האלקים"; "כשם שקרע כו' וראו שהוא יחיד" – "אין עוד מלבדו".

(54) ראה כתר שם טוב הוספות סי' קכז-כט. וש"נ.

(55) ד, מ.

(56) כי רק "כשנתן הקב"ה את התורה ראו שהוא יחיד", שהי' גילוי העצמות אשר "לגבי העצמות אין שום מציאות כלל", כנ"ל; אבל לאחרי מ"ת נראה ונרגש העולם למציאות, אלא שמצד זה שראו שהוא יחיד בעת מ"ת, נפעל בהם שירוגש תמיד שאין העולם מציאות אמיתית.

(57) להעיר מההמשך דפתגם אדה"ז בהיום יום שם: "פרש"י אויף חומש איז יניח של תורה פותח הלב ונגלה אהבה ויראה עצמיות". וי"ל שנרמזו כאן ב' הענינים הנ"ל: בחי' "פוחת הלב" הוא מה ששייך לגילוי, ו"מגלה אהבה ויראה עצמיות" בא ע"י "קרע", קריעת כחות הנפש ולבושי הנפש.

- 1 במהרה בימינו ממש, בבנין בית המקדש השלישי, מקדש אדניי כוננו ידיך⁶⁹.
- 2 שיהיה אבני גזית⁶⁷, המזבח עץ⁶⁸ וכו', ויחד עם זאת – (משיחת ליל שמחת תורה תשל"ט, ליל ויום שמחת תורה תשמ"ג)
- 3 ולעת"ל כיון שיודרך גשמיות הגוף והעולם, הרי זה שהוא "מלא קליפות וסט"א שהן נגד ה' ממש" יתבטל לגמרי, אבל מציאות התחתונים (גשמיות העולם) לא תתבטל (שהרי לא יתבטל אז הצמצום), אלא שיתגלה שמציאות היש (וההרגש דמציאותו מעצמותו – ראה בהנסמן לעיל הערה 34. ד"ה מצה זו תש"ז פ"ב. ובכ"מ) היא מ"בחי" יש האמיתי. ראה בהנסמן בהערה הבאה.
- 66 ביאורי הזהר בשלח ד"ה כגונא דלעילא קרוב לסופו (מג, ג ואילך). ובכ"מ. וראה ד"ה ולקחתם לכם תרס"א.
- 67 יחזקאל מ, מב.
- 68 שם מא, כב.
- 69 בשלח טו, יז. פרשי"ע פ. וראה זח"ג רכא, א.

המשך מעמוד 3

וכיון שגדול כח החלטות הנעשות בציבור – לקבלן בהתאסף רבים יחד בהתועדות שמחה, שמחה באמירת דברי תורה, שהיא המשמחת לב ועינים מאירה, ושמחה פורצת גדר והגבלה בלימוד התורה והידור בקיום מצותי,

התועדויות בפרט ביומין זכאין הסמוכין לט"ב ועכ"פ: בחמשה עשר באב, ובשבת "שלו" שלאחריו, ובשבת שלאחרי שבת מברכים דחודש אלול, חודש החשבון (והתשלומין) דימות שנה זו.

ובשלש פעמים הוי חזקה – חזקת תורה ומצוותי ומתוך שמחה וטוב לבב תמיד כל הימים.

בברכה להצלחה רבה בכהנ"ל,

והרי כ"ז גם ימהר ויחיש שבקרוב ממש יקוימו
היעודים-ההבטחות שיהפכו ימים דאזלין מינייהו
לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו
(אהבת ישראל) וידעו כי אתה שמך הוי' לבדך עליון
על כל הארץ,
בגאולה האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו

מ. שניאורסאהן.

ג.ב. השי"ק שלאחרי ט"ו במני"א – הוא כ"ף במני"א, יום היא"צ וההילולא של אאמו"ר לוי יצחק בן הרב א"י ברוך שניאור ז"ל – זה ארבעים שנה.

ועלי החוב והזכות גדול להציע ולבקש וכו' – ללמוד בהתועדות מתורתו, ולנדב ביומא דין לז"נ, שמסר נפשו על הפצת היהדות בתוככי בניי "מאחורי מסך הברזל", ועי"ז הי' חבוש בבית האסורים ונשפט לגלות ומת בגולה ושם מ"כ, זכותו יגן עלינו ועכ"י – שליט"א.

ילקוט לוי יצחק על התורה

והענין הוא, כי הנה רעב⁴ נמשך ממוחין דקטנות, דהיינו כשז"א אין לו מוחין דגדלות רק מוחין דקטנות בלבד, (או) דעיבור⁵ או דיניקה⁶) שאז הוא רק בבחי' ו' קצוות בלבד,

שמכבר א"א לבא השפעה הזאת בהתחדשות נוספת ע"פ מאמר קו המדה שכבר נמדד שאינו רק להתהוות עיקר מציאות העולמות, אבל מה שמחדש להם אור וחיות תמידי בלי הפסק כלל הנה זה בא מלמעלה מגדר ההשתלשול' . . . וזהו שאמרו רז"ל דבני זמוני במזלא תליא הרי הושווה זמוני לבני דבמזלא תליא, ובני נמשך מיחוד הפנימי דאו"א כמו"כ גם זמוני במזלא תליא, ומזלא הוא כתר, ובמא"א ב' ס"ז בני חיי ומזוני, בני מדעת, חיי מחכמה (נ' כי והחכמה תחיה) זמוני מבינה, זמונות קשים מצד הגבורות והכל תלוי במזלא דדיקנא כי הוא המזווגם עכ"ל. עיי"ש כל הביאור.

(4) מבאר ומרמז, תיבת "רעב" מורה על קטנות המוחין, ותיבת "שבע" מורה על גדלות המוחין. ובעבודת ה', הענין, דהמדות שכלב מקבלים השפעה מבחי' "בינה" (השכל), שנותנים "חיות" להמדות שכלב או הוא בחי' "שבע", משא"כ כשחסר החיות מבחי' "בינה" אז הוא "רעב", ומרמזו בני'.

(5) ראה אור התורה ואתחנן ע' של. וז"ל: החילוק שבין בחי' יניקה שהוא בחי' מוחי' דקטנות ובחי' מוחי' דגדלות, שכשהוא בבחי' קטנות אזי האהבה לה' הוא עיקר ולא השכל והאהבה היא מלוכשת ג"כ באהבה אחרת לאהוב דבר יש ודבר בפ"ע, ואכן תוכל ג"כ לשלוט אהבה אחרת ר"ל וז"ש ה' שהוא בחי' ז"א איש מלחמה, אבל כשאהבה בהתכללות שכלו והשכל מבין ורואה על בוריו שעיקר הוא אלקותו והכל אין ממש אזי אין התגברות מעשיו בא מצידו כ"כ, וזהו בחכמה אתברירו שעיקר ההתגברות הוא בשכלו כו' שהמדות אין להם שכל וזהו בחי' בהמה אכן תוכלל היות לגרמי' כו' אבל בשכל, והבן עיי"ש.

(6) עיבור יניקה מוחין: ראה תורת מנחם – ספר המאמרים ה'תשכ"ו ע' רנד. וז"ל: "הנה הגדלת המדות הוא מן המוחין, ויש בזה ג' מדריגות דעיבור יניקה ומוחין*. דהנה**, בחי' עיבור הוא כמו עד"מ הולד במעי אמו שהוא מקופל ראשו בין ברכיו כו' (נדד ל, ב), היינו, שההתגלות היא רק בחי' נה"י בלבד, ואילו חב"ד וחג"ת הם בקטנות והעלם. ובחי' יניקה היינו שנעשית התגלות המדות הבאים ע"י השגה והתבוננות, אלא שזהו רק מדריגת השכל ששייכת למדות, שענינו הוא לפעול הגדלת המדות, באופן שיהי' המוח שליט על הלב. ותכלית ההגדלה היא בחי' מוחין, והיינו, שההתבוננות היא בעצם הענין, בבחי' הפשטה מלבושי' ההשגה, ואז הנה האור שמאיר במוח נמשך ומאיר בגילוי גם בלב, והיינו, שהמדות הם במדריגת המוחין. עיי"ש.

וראה תורת מנחם התועודיות חלק לו (תשכ"ג ח"ב) ע' 263.

(* ראה דרך מצותיך עח, א. ספר המאמרים – בשעה שהקדימו ה'תער"ב חלק א עמוד תקטו ואילך [בהוצאה החדשה – חלק ג ע'

שמות כה, כג – ועשית שלחן עצי שמים אמתים ארכו ואמה רחבו ואמה וחצי קמתו

יח

טעם השולחן הי' בצד "צפון", השולחן ענינו להשפיע מזוונות. מבאר תיבות "שָׁבַע" ו"רָעַב" בעבודת ה', ומרמז בגימטריא

שלחן' בצפון²: כי שרש המזוונות הוא³ מבינה,

(1) מבאר ומרמז בסימן זה,

(א) טעם השולחן הי' בצד "צפון".

(ב) ה"שלחן" ענינו להשפיע מזוונות, וכשיש מזון נק' "שָׁבַע", וכשאין מזון ח"ו, נק' "רָעַב", ומבאר הענין בעבודת ה'.

ראה הערה 4.

(2) ראה תורת חיים תרומה שז, ג וז"ל: הנה ידוע דגם שהשולחן [הוא] בצפון שהוא בחי' קו השמאל בחי' הדין והצמצום, מ"מ כל עיקר ומקור כל השפעה אלקי' מאצ"י לבי"ע הכל בא מן השולחן שבצפון דוקא כמו"ש בוהר ע"פ כי השולחן המלך* תמיד הוא אוכל שלמעלה הוא בחי' השולחן שלפני ה' משכנ** עילאה שניתן בו וע"י כל שפע אור אלקי לכל העולמות, וכידוע שלחם הפנים (ראה זהר תרומה קנה, א) שבשולחן כו' הי' נמשך כל אור ושפע ומזון [לכל העולמות] [ודוקא] מפני שהוא בבחי' הגבו' וחסדים העליון[ות], שבגבורות יש כח וחיות גדול להשפיע כל שפע בהתחלקות לאין שיעור כידוע בענין גבורות גשמים שיורדים בגבורה*** עיי"ש.

וראה אור התורה ויקהל עמוד ב'קפח וז"ל: השולחן מקור ההשפעה לבי"ע, ולכן הוא על צלע צפון כי הדם הוא הנפש וכו' עיי"ש.

ראה גם לעיל סי' יז הערה 10.

(* כי השולחן המלך: שמואל-ב ט, יג. ראה זהר תרומה קנג, א. קנו, ב. קנד, רע"ב וברמ"ז שם. תורת חיים פ' ויקהל שפז, א. מאמרי אדה"ז תקס"ד ע' סט. מאמרי אדמו"ר האמצעי שמות ח"ב ע' תרעה. אור התורה ויקהל עמוד ב'קפח. ב"י.

(** בנוסח אחר שבכתי"י: מלכא.

(*** גבורות גשמים שיורדים בגבורה: תענית ב, א. ראה גם סידור עם דא"ח לד, ד [ובהוצאת תשע"ט – נח, ג]. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ד עמוד א'תכח ואילך.

(3) ראה ביאורי זוהר להצמח צדק ח"א ע' תקנ ואילך. וז"ל: הנה שרש ענין המזון לנשמות ומלאכים דבי"ע, היינו שגם לאחר שכבר נתהוו מאין ליש בעיקר מציאותם אין להם קיום המציאות בבחי' אור וחיות תמיד' בלתי השפעת אור וחיות מלמעלה שאור האלקי נשפע עליהם להחיותם תמיד בבחי' מזון . . . שלמעלה מכפי המדה הראשונה שנמשך ע"פ סדר השתלשלות, מפני שכפי סדר וגדר ההשתלשול'

לך ע"ש. והיינו הוי' ואלקים רומז על ז"א ומלכות, וכשז"א הוא רק בבחי' ו' קצוות, ומלכות היא קטנה, אז הם אחור באחור, והיינו רעב שהוא אחוריים דהוי' אלקים. וכשנמשך מוחין גדלות אז הם פנים בפנים ומתייחדין, אז הוא שבע שהוא הפנים דהוי' אלקים.

וזה תלוי באופן ההמשכה מבינה, כי בבינה הוא"ש שם הוי' בניקוד אלקים כידוע, ואם ההמשכה לזו"ן הוא מאחוריים דבינה, שאחוריים דבינה הוא מוחין דקטנות, אז הוא רעב, שרעב הוא אחוריים דהוי' אלקים שבבינה. ואם ההמשכה הוא מהפנים דבינה, שהפנים הוא מוחין גדלות, אז הוא שבע, הפנים דהוי' אלקים, כמובן.

והיינו כי שרש המזונות הוא מבינה, שלחן בצפון. והחילוק בין רעב לשבע הוא, אם מאחוריים דבינה או מהפנים דבינה. שאם נמשך מאחוריים דבינה לזו"א, אז הוא רעב, ואם נמשך מהפנים דבינה לזו"א, אז הוא שבע.

לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד נא

אז הוא רעב. ושבע הוא כשנמשך מוחין לז"א, שהמשכת המוחין הוא מבינה, כי בינה היא המולדת את ז"א וממשכת לו מוחין.

וזהו שרעב⁷ הוא מאחוריים⁸ דהוי' ואלקים, ושבע⁹ הוא מהפנים דהוי' ואלקים כמו"ש בלקוטי תורה להאריז"ל פ"ו

תשט].

(** ראה גם מאמרי אדמו"ר הקוץ ענינים ח"ב (הוצאת תשע"ה) ע' תיח ואילך. ע' תכח ואילך. ובכ"מ.

7 רעב הוא מאחוריים דהוי' אלקים. פירוש: מבאר ומרמז, דלא רק ה"פירוש" של תיבת "רעב" מורה דהוא בחי' קטנות המוחין, דחסר החיות מבחי' "בינה" כנ"ל, אלא דגם מרמז ב"גימטריא" אותיות "רעב", והוא:

אות "ר" בגי' שם "אלקים" באחוריים, היינו: א (1) + א"ל (31) + א"ה (36) + אלק"י (46) + אלק"ים (86) = 200, "ר".

ואותיות ע"ב בגי' שם הוי' באחוריים, היינו: י (10) + י"ה (15) + יה"ו (21) + יהו"ה (26) = 72, ע"ב.

ושמות הוי' אלקים רומזים על ז"א (המדות) ומלכות (בחי' מעשה), דהיינו דחסר הבחי' בינה (השכל) הנותן "חיות" להמדות והמעשה, שאז הוא בחי' "רעב".

וכל בחי' "אחוריים" מורה על בחי' גבורה והעלם. ראה הערה 8.

8 מאחוריים: ראה בלקוטי תורה להאריז"ל דניאל (ד, יד) וז"ל: הנה כל סוד אחוריים סוד הדינים עיי"ש. עץ חיים שער אנ"ך פ"ג. תניא – אגרת הקדש סימן כב. קונטרס אחרון ד"ה דוד זמירות (דף קסא, א). לקוטי תורה פ' במדבר יח, ג. ספר המאמרים פר"ת (לאדמו"ר מוהרש"ב) ע' פג.

9 שבע הוא מהפנים דהוי' ואלקים. פירוש: מבאר ומרמז, דלא רק ה"פירוש" של תיבת "שבע" מורה, דיש החיות מבחי' "בינה", שהוא שבע, אלא דגם מרמז ב"גימטריא" "שבע",

אות "ש" בגי' שם "אלקים" ב"מילוי" יודי"ן הנק' "פנים", היינו: אל"ף (111) + למ"ד (74) + ה"י (15) + יו"ד (20) + מ"ם (80) = 300, "ש",

ואותיות ע"ב מרמז לשם "הוי" ב"מילוי" יודי"ן הנק' "פנים", היינו: יו"ד (20) + ה"י (15) + וי"ו (22) + ה"י (15) = 72, "עב".

10 קטע ד"ה ויהי רעב. וז"ל: רעב, ר' אחוריים דאלקים שהם אחוריים שלה, וע"ב אחור דהוי' אחור שלו כי הוא אחור באחור, וזהו רעב ב'

אחוריים עיי"ש.

11 שם הוי' בניקוד אלקים: היינו שבעצם הוא שם הוי' בחי' אור וגילוי, רק שהניקוד הוא שם "אלקים" המורה, שבסופה דינין מתערין מיני'. ראה לקוטי תורה נצבים נא, א ואילך. תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט חלק א עמוד צח.

וראה אור התורה ואתחנן ע' קכב וז"ל: בבחי' שמו הגדול יש ב' בחי', הא' מצד עצמו הוא אור א"ס ממש, הב' מה שנכלל בו ג"כ כח הספירות שהוא הכח להאיר בבחי' גבול, וזהו ע"ד שבבינה דאצי' הוא שם הוי' בניקוד אלקים, ופי' בוח"ג פ' אחרי דס"ה ע"א שמצד עצמה היא הוי' בחי' רחמי', אך לפי שממנה דינין מתערין הוא בניקוד אלקים,

ובמ"א כתבתי ש"ל עוד הטעם כי הוי' הוא האורות דאצי', ושם אלקים הוא הכלי, והכלים הם ג' בחי' לנר"נ שמתחילי' מבינה עד מלכות היינו בינה ז"א ומלכות, וא"כ ע"י בינה הוא התחברות האור עם הכלי לכן הוא הוי' בניקוד אלקים שזהו מורה על חיבור אור בכלי, אבל חכמה נק' הוי' לבד כי שם רק איהו וחייהו חד למעלה מבחי' גרמוהו, שהם כלים דנר"נ כו'. עיי"ש.

פשוט שעליו להוסיף בהתמדה ושקידה בתורת הנגלה ובתורת החסידות ולהשפיע גם על חבריו בזה וטוב יהיה לו בגשמייות וברוחניות

ממכתב ט"ו מנחם-אב, תשי"ז

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

מהגלות, ועד שִׁיבואו לְהַשְׁתַּחוּת לַה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַיִם. בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ יִגָּאֵלוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, גַּם "הָאֲכָדִים בְּאַרְץ אֲשׁוּר וְהַנְּדָחִים בְּאַרְץ מִצְרַיִם", וְכִיּוֹן שֶׁבִיאַת הַמָּשִׁיחַ תְּלוּיָהּ בְּהַפְצַת הַמַּעֲנִינֹת, לְכֹן שׁוֹלְחִים שְׁלוּחִים בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת עַד לְאַשׁוּר וּמִצְרַיִם, כְּדֵי שִׁפְיָצוּ שָׁם אֶת הַמַּעֲנִינֹת, וְיָכִינוּ גַם אֶת הַיְהוּדִים הַנִּמְצָאִים שָׁם לְגֵאֻלָּה.

(לקוטי-שיחות חלק י"א ע' 2. מתוך לקראת-שבת)

"בְּמִנְחַת תְּשֻׁעָה - בָּאֵב נוֹלֵד הַמָּשִׁיחַ"

מֵיבֵא בַּמִּדְרָשׁ חַז"ל אֲשֶׁר בְּתֻשְׁעָה בָּאֵב, מִיָּד עִם הַחֶרֶב, נוֹלֵד מוֹשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. כְּמִסְפָּר בִּירוּשָׁלַיִם, שִׁיְהוּדֵי שְׁהִיָּה חוֹרֵשׁ שְׂדֵהוּ עִם פְּרָתוֹ, וְנִגְעָתָה פְּרָתוֹ, עֶבֶר לְפָנָיו עֲרִבֵי שְׁהִיָּה מִבֵּין שִׁיחַת בְּהֵמוֹת, וְאָמַר לוֹ: הִנֵּחַ הַמַּחְרָשָׁה, כִּיּוֹן שֶׁעֲכָשׁוּ חֶרֶב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. עוֹדוֹ מְדַבֵּר עִמּוֹ, גִּעְתָּה פְּרָתוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה, אָמַר לוֹ הַעֲרִיבִי: יְכוּל אַתָּה לְחַזֵּר וּלְהַמְשִׁיךְ לְחֶרֶשׁ אֶת שְׂדֵךְ, כִּיּוֹן שֶׁעָתָה נוֹלֵד מוֹשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל (בְּרִכּוֹת פ"ב ה"ד. וּבְעוֹד מְקוֹמוֹת בְּדִרְשׁוֹת רַז"ל).

וּמִכֵּן שְׁבִיּוֹם הוֹלֵדְתוֹ שֶׁל אָדָם גּוֹבֵר מִזְלוֹ (רֵאָה יְרוּשָׁלַיִם רֵאשׁ-הַשָּׁנָה פ"ג ה"ח, וּבְקָה"ע וּפְנֵי-מִשְׁחָה שָׁם), וְהוּא יוֹם שֶׁמִּסְגָּל בְּמִיחַד לְעֵנִינֵינוּ, הֵרִי גִמְצָא, שְׁבִיּוֹם תְּשֻׁעָה-בָּאֵב מִתְגַּבֵּר מִזְלוֹ שֶׁל מְלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, וְהוּא יוֹם מִסְגָּל בִּיּוֹתֵר לְגֵאֻלָּה.

(ע"פ ספר השיחות תנש"א ח"ב, עמ' 721 וְאֵילָן. מתוך לקראת-שבת)

הַכְּרָחוֹ שֶׁל הַיְחִיד לְהֵבִיא אֶת הַגֵּאֻלָּה

אֵיחָא בְּתַלְמוּד יְרוּשָׁלַיִם (יּוֹמָא פ"א, ה"א) "כֵּל דוֹר שְׂאִינוּ נִבְנָה (בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ) בְּיָמָיו, מַעְלִין עָלָיו כְּאִלוֹ הוּא הַחֲרִיבוֹ".

נִמְצָא, שֶׁכְּאֲשֶׁר יְהוּדֵי אֵינוּ עוֹשֶׂה כָּל הַתְּלוּי בּוֹ לְהִבָּאת הַגֵּאֻלָּה, הִנֵּה לֹא רַק שֶׁמִּנְעַע בְּזָה הִבָּאת הַגֵּאֻלָּה, כִּי-אִם גַּם "כְּאִלוֹ הוּא הַחֲרִיבוֹ", וּבְזָה מְדַגֵּשׁ הַצֶּרֶךְ וְהַיְחָרֵחַת שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַתְּלוּי בּוֹ כְּדֵי שֶׁתְּבוֹא הַגֵּאֻלָּה וּבְכֵן בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ תִּכְרַךְ וּמִיָּד מִמֶּשׁ.

(ע"פ שיחת ש"פ עקב תשד"מ. מתוך לקראת-שבת)

"כָּלֵם צְדִיקִים" לְבַקֵּשׁ אֶת הַגֵּאֻלָּה

כָּל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, נִחְשָׁב בְּמִוֶּכֶן מִסֵּי לְ"צְדִיק", כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "וְעַמְּךָ - כָּלֵם צְדִיקִים" (יִשְׁעִיָּה ס, כא), וְהֵלָא יָדוּעַ מֵאִמֵּר חַז"ל (ע"פ תַּעֲנִית כג, ב) "צְדִיק גּוֹזֵר - וְהִקְב"ה מַקְיִים".

נִמְצָא, אִפּוּא, שֶׁעַל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְבַקֵּשׁ וְלְדַרֵּשׁ אֶת הַגֵּאֻלָּה, וְכִי "צְדִיקִים" - בְּוֹדָאֵי תַתְּקַבֵּל בְּקִשְׁתְּנוּ וּדְרִישְׁתְּנוּ שֶׁתְּבוֹא הַגֵּאֻלָּה תִּכְרַךְ וּמִיָּד.

(ע"פ תורת-מנחם תשמ"ט חלק ד', עמ' 244. מתוך לקראת-שבת)

פְּקוּחַ נַפְשׁ לְהֵבִיא אֶת הַגֵּאֻלָּה!

הַלְכָה פְּסוּקָה הִיא, שֶׁפְּקוּחַ-נַפְשׁ דוֹחָה אֶת כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה (חוּץ מִשְׁלֹשֶׁה דְּבָרִים (רַמְבַּ"ם הַלְכוֹת יוֹדֵי הַתּוֹרָה, פ"ה ה"א)).

וּמִכֵּן שֶׁנִּמְצָאִים אֲנִי בְּתַקוּפָה קִשָּׁה בִּיּוֹתֵר ל"ע, כְּאֲשֶׁר קִיַּמְתָּ סִפְנָה תְּמִידִית שֶׁל פְּקוּחַ-נַפְשׁ רִוּחָנִי - נִשְׁוֵאֵי מַעְרֻבֹת וְהַתְּבוּלָה ר"ל, חֲזִיב הַקְּב"ה לְהוֹצִיא אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִן הַגְּלוּת. וְלֹא לְעַכְכֶּם אִפְּיִלוּ רִנַּע אֶחָד. שְׁהֵרִי עֲנִין זֶה פְּקוּחַ-נַפְשׁוֹת הוּא!

(שיחת ש"פ משפטים תשמ"ה. מתוך לקראת-שבת)

אַרְזִים בְּבֵית הַשְּׁלִישִׁי

בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא כְּנֶגֶד יַעֲקֹב אָבִינוּ. כְּטוּי מַעֲנִין לְכַף אֲנִי מוֹצִיאִים גַּם בְּזָה שֶׁהַמִּשְׁכָּן שֶׁבְּנָה מִשְׁחָה רַבְּנוּ בַּמִּדְבָּר, נִבְנָה מֵהָאֲרָזִים שֶׁנִּשְׁטַע יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּמִצְרַיִם, וְצוּהָ לְבָנָיו לִישׁוֹל אוֹתָם עִמָּהֶם כְּאֲשֶׁר יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם. לְעֵתִיד-לְבָא, בְּכִנְיֵן בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי - יִתְגַּלֶּה גַם הַמִּשְׁכָּן.

נִמְצָא, אִפּוּא, שֶׁיַּעֲקֹב אָבִינוּ עָשָׂה מַעֲשֶׂה שֵׁשׁ לוֹ זִיקָה (גַּם) אֶל הַבֵּית הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁיִּבְנֶה תִּכְרַךְ וּמִיָּד בְּגֵאֻלָּה הַשְּׁלֵמָה.

(ע"פ תורת-מנחם תשנ"ב ח"ב, ע' 88, וְבַהֲע' 135. מתוך לקראת-שבת)

וּמִי שֶׁלֹּא יִרְצֶה לְהַגְאֵל?

גַּם אִם "הָאוֹכְדִים וְהַנְּדָחִים" לֹא יִרְצוּ לְבֹא בְּגֵאֻלָּה הַעֲתִידָה, הַקְּב"ה יַעֲזֹר אוֹתָם בְּתֻשְׁבָּה, וְיִוְצִיאֵם

לְאִמְצָעִים דְּרָכָם אָנוּ פּוֹעֲלִים כְּדֵי לְהִבְיֵא אֶת הַגְּאֻלָּה, שְׁגָם הֵם יִהְיוּ בְּשִׁלְמוֹת. לָכֵן אֵין לְהִסְתַּפֵּק רַק בְּקִיּוֹם הַמְּצוֹת בְּפֶעַל, אֲלָא יֵשׁ לַעֲשׂוֹת בְּשִׁלְמוֹת כְּכֹל יְכַלְתָּנוּ גַם אֶת הַמַּחְשָׁבָה אֹדוֹת הַמְּצוּהָ וְאֶת הַדְּבֹר אֹדוֹתֶיהָ. שְׁכֵן הַגְּאֻלָּה צְרִיכָה לְהִקְיֵף אֶת כָּל חֻלְקֵי הָאָדָם - גַּם אֶת הַמַּחְשָׁבָה וְהַדְּבֹר, וְלֹא רַק אֶת הַמַּעֲשֵׂה.

(ע"פ שיחת ש"פ פנחס תנש"א. מתוך לקראת-שבת)

גַּם הָאִמְצָעִים לְהַשְׁגֵּת הַגְּאֻלָּה חֲשׂוּבִים!

מְקַבֵּל בְּעוֹלָם, שְׁכַשְׁאָדָם שׁוֹאֵף לְמַטְרָה מְסִימָת, וְנוֹקֵט בְּאִמְצָעִים שׁוֹנִים עַל-מְנַת לְהַשִּׁיג אֹתָהּ, הוּא מַעֲנִיק אֶת עֵקֶר הַחֲשִׁיבוּת לְמַטְרָה עֲצָמָה, וְלֹא כָל-כֶּךָ לְאִמְצָעִים.

אוּלָּם בְּנוֹגֵעַ לְגְאֻלָּה, כִּיּוֹן שְׁמַטְרָתָהּ הִיא לְגְאֻלָּה אֶת הָעוֹלָם עַל כָּל חֻלְקֵיוּ וּפְרִטָיו, יִשְׁנֶה חֲשִׁבוּת רַבָּה אֶף

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג מני"א, תשי"ז
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה ניסן שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיי"ט מני"א, ר"פ מהסידור בימי הקיץ. ות"ח ובעיקר על הבשו"ט אשר ניכרת הטבה במשמעת התלמידים וכן במשמעת המורים, כי שניהם מוכרחות, ואפשר משמעת המורים מוכרחת עוד יותר ממשמעת התלמידים, וק"ל. ומזה מובן שאין להתרשם ממה שהוכרחו לפטר אחד המורים, כיון שתועלת הרבים דוחה תועלת היחיד.

נעם לי לקרות שמתקדם ענין המציצה. ויהי רצון שיצליחו בזה בהקדם הכי אפשרי. ובאם יהיי הכרח בזה - יש להוסיף בהנוגע לשפופרת זכוכית שכותב אודותה, אשר ישנם כאלו המשימים מוך בהשפופרת ומוצצים דרך המוך, וטעם שימת המוך אשר עושה פעולה סטערליזאציע ומעכב הבאקטריעס העוברים דרכו. ליתר ביאור - כוונתי, שכשמימים בהשפופרת איזה כמות מוך באופן שלא יפריע לכח המציצה הבל הפה של המוצץ וכן הדם הנמצץ יעבור דרך המוך שהוא סטערעליזירט...

בברכת הצלחה לו ולכל חבריו שיחיו בעבודת הקדש בכל השטחים הנ"ל, מתוך בריאות הנכונה בריאות בגשמיות ובריאות ברוחניות,

מ. שניאורסאהן

... דרך אגב: בנוגע לאשה - בנוהג לכתוב " כל אבריי". כיון שנחלקו בזה בבכורות (מה, א).

[אף שיש דוחקין ומתצרין גם הנוסח - רמ"ח].

חומש יומי

פרשת ואתחנן

~ יום ראשון ז' מנחם-אב ~

כג וציליתי קדם יי בעדנא ההיא למימר :

ג (כג) ואתחנן אליהוה בעת ההוא לאמר :

מעשרה לשונות שנקראת תפלה, פדאיתא ב'ספרי'.
בעת ההוא • לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג,
דמיית שפא התר הנדר (ספרי). לאמר • זה אחד
משלשה מקומות שאמר משה לפני המקום: 'איני
מניחך עד שתודיעני אם תעשה שאלתי, אם לאו'.

כ"ג • ואתחנן • אין 'חנון' בכל מקום אלא לשון
מתנת חנם, אף-על-פי שיש להם לצדיקים לתלות
במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא
מתנת חנם, לפי שאמר לו (שמות לג): "והנתי את-אשר
אחן", אמר לו בלשון "ואתחנן". דבר אחר: זה אחד

כד יי אלהים את שריטא לאחזאה ית עבדך
ית רבוך וית ידך תקפמא די את הוא
אלהא דשכנתך בשמיא מלעלא ושלטי
בארעא ולית דיעבד פעובדיך ויגברתך :

(כד) אדני יהוה אתה החלוף להראות את-עבדך
את-גדלך ואת-ידך החזקה אשר מי-אל בשמים
ובארץ אשר-יעשה כמעשיך וכגבורתך :

ברחמים את מדת הדין החזקה. אשר מי-אל וגו'.
אינך דומה למלך בשר-ודם, שיש לו יועצים
וסנקתדרין הממחין בידו פשוטא לעשות חסד
ולעבר על מדותיו. אתה, אין מי ימחה בידך אם
תמחל לי ותבטל גזרתך. ולפי פשוטו: "אתה החלוף
להראות את עבדך", מלחמת סיחון ועוג, פדכתבי
(דברים ב): "ראה החלתי תת לפניך", הראני מלחמת
שלשים ואחד מלכים.

כ"ד • ה' אלהים • רחום בדין. אתה החלוף
להראות את-עבדך • (שם) פתח, להיות עומד
ומתפלל, אף-על-פי שנגזרה גזרה. אמר לו: ממך
למדתי, שאמרת לי (שמות לב): "ועתה, הניחה לי", וכי
תופס הייתי בך? אלא לפתח פתח, שבי הנה תלוי
להתפלל עליהם, כמו-כן הייתי סבור לעשות עכשו.
את-גדלך • זו מדת טובך, וכן הוא אומר (במדבר יד):
"ועתה גדל נא כח ה'". ואת-ידך • זו ימינך שהיא
פשוטה לכל באי עולם. החזקה • שאתה כובש

כה אעבר פנן ואחזי ית ארעא טבתא די
פעברא דירדנא טווא טבא הדין וביית
מקדשא :

(כה) אעברהנא ואראה את-הארץ הטובה אשר
בעבר הירדן הנה הטוב הזה והלבנון :

כ"ה • אעברהנא • אין נא' אלא לשון בקשה. הנה הטוב הזה • זו ירושלים. והלבנון • (יומא לט) זה בית
המקדש.

המקדש.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

שאמרת לי התנהג וכן לי במתנת חנם
שאעבור את הירדן, לכך אמר ואתחנן
לשון ונחתי (ראה דבר ב א). דבר אחר,
שהתפלל משה חמש מאות וחמש
עשרה תפלות כמנין ואתחנן (דבר יא
יא תורה כד

(שמות לג א) הודיעני נא את דרכיך, באיזו
מדה אתה מנהיג עולמך, ואמר לו
הקדוש-ברוך-הוא (שם פסוק ט) ונחתי
את אשר אחן, כלומר כל מה שאני
עושה עמם מתנת חנם אני נותן
להם, אמר לו משה באותה מדה

ג (כג) ואתחנן אל ה'. שמונה שמות
נקראו לתפלה, ואלו הן, תפלה,
תחינה, צעקה, זעקה, נפילה, פגיעה,
רנה, שיחה, ובכלן לא התפלל משה
אלא בתחינה. ולמה, לפי שבשעה
שאמר משה לפני הקדוש-ברוך-הוא

~ נקודות משיחות קודש ~

רצון משה להכנס לארץ

חלק כ"ו עמוד 4.

ומשעם זה, איתא בספרים (מגלה עמוקות אופן קפה, ועוד) שאם משה היה מכניס את בני ישראל לארץ, לא היה שניף עגנון של גלות וכו', והיתה זו ישיבה נצחית לעולם, כיון שמעשה ידיו נצחיים.

וזהו תכן בקשתו של משה "שיתקומו בלן (כל המצות) על ידי", דבבקשתו זו לא בקש אנפשיה "אכנס לארץ כדי שאני אקים את כל המצות", דלטובת עצמו קא מבעי? אלא טעם רצונו לכנס אל הארץ, הוא בכדי ש"ה[המצות] תקומו על ידי", היינו שהפצו היה שהמצות תקומו בארץ ישראל מכחו שלו, וכך יהיו קיימים לעולם, ללא כל הפסק של גלות.

(עלפי שיחת ליל ד' דחול-המועד סוכות תשמ"ו - מותר לקראת שבת)

אעפריה נא ואראה את-הארץ הטובה (ג, כה)

בגמרא (סוטה יד, א) אמרו: "מפני מה נתאנה משה רבנו לכנס לארץ ישראל? וכי לאכול מפרה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך? אלא כף אמר משה: הרבה מצות נצטוו ישראל, ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל. אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו בלן (כל המצות) על ידי". והנה, דייק הלשון "שיתקיימו בלן על ידי" תמויה, דלכאורה תהיה-ליה-למימר "שאקים את בלם". והבאור בזה:

ידוע שמדתו של משה רבנו היא מדת האמת, כדאיתא במדרש (שמות רבה ה, ט) "אמת זה משה", שמדה זו מורה על נצחיות וקביעות. ולכן 'מעשה ידי משה נצחיים' הקה, ללא כל שנוי. וכנגמרא בגמרא (סוטה ט, א) "משה ודוד לא שלטו שונאיהם במעשיהם" (ראה גם לקוטי-שיחות

כוונה רצונו מן קדם יי עלי בדילכוון ולא קביל מני ואמר יי לי סגי לך לא תוסף למלא קדמי עוד כפתגמא הדין:

ויתעבר יהוה בל למענכם ולא שמע אלי ויאמר יהוה אלי רב-לך אל-תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה:

רב-לך • (ספרי) שלא יאמרו: הרב כמה קשה, והתלמיד כמה סרבן ומפציר. דבר אחר: "רב-לך", הרבה מזה שמור לך, רב-טוב הצפון לך.

כש"כ ויתעבר ה' • (ספרי) נתמלא חמה. למענכם • בשבילכם, אתם גרמתם לי. וכן הוא אומר (תהלים קו): "ויקציפו עלי מי מריבה וירע למשה בעבורם".

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

ריב שלף כבר הוציא עליך גזירה שתמות, וזהו אדם הראשון שאכל מעץ הדעת וגרם מיתה לכל בריה. וזהו שאמר איוב (כ 1) אם יעלה לשמים שיאו וגו', שאפילו אם יעלה אדם לשמים כמו שעשה משה, שדש העב בגליו כמלאכי השרת ודיבר אליו הקדוש-ברוך-הוא פנים אל פנים, וכיון שהגיע זמנו למות נשתברו כנפיו ונפל לפני מלאך המות. ועוד כתיב (שם ג 17) ועבד הפשי מאדניו, שאפילו לקחו רבו באלף וזו, כיון שהגיע זמנו למות אינו יכול לומר עבדי אתה ולא תלך למות (תנחומא ד, 1) : תורה כו

משה לפני הקדוש-ברוך-הוא, רבון העולמים לי קראת עבדך שנגאמר (במדבר יב ז) לא כן עבדי משה, ולליתן עבד שנגאמר (איוב מ כח) תקחנו לעבד עולם, והתחנן לפניך שנגאמר (שם פסוק כז) הירבה אליך תחנונים, וכת עמו ושמעתי לו שנגאמר (שם פסוק כח) היתרת ברית עמך תקחנו לעבד עולם. ואני עבדך התחננתי לפניך ואמרת אלי (שמות לד ט) הנה אנכי כרת ברית וגו', ולא תתקיים בי שאתה אומר אלי עלה ומת בקר (להלן לב א). ועוד כתבת בתורה (שמות כא ה) ואם אמר יאמר העבד אהבתי וגו' ועבדו לעלם. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא רב לך, בעל

(כו) רב לך. אמר משה לפני הקדוש-ברוך-הוא, רבון העולמים אם נדרת ונשבעת שלא אכנס לארץ, לך והתיר נדרך כמו שהתרת לי נדרי כשנשבעת לייתרו, כדפירש רש"י כפרשת ואלה שמות (ב כא). אמר לו הקדוש-ברוך-הוא, משה רב לך, כלומר יש רב עליך שכול להתיר נדרך, אבל אני אין לי רב עלי ואין לי מי שיתיר נדרי (מדרש אגדה): דבר אחר, רב לך, ברב בשרת (במדבר יז ט) רב לכם בני לוי, ברב בשרוהו רב לך. דבר אחר, יש לך רב, ומנו יהושע, שהגיע זמנו למלוך (סוטה יג). דבר אחר, רב לך אל תוסף דבר, אמר

(כו) עלה | ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפנה | ותימנה ומזרחה וראה בעיניך כילא תעבר | את-הירדן הזה:
 כז סק לריש רמתא וזקוף עיניך למערבא ולצפונא ולדרומא ולמדינתא וחזי בעיניך ארי לא תעבר ית ירדנא הדין:

כט"א וראה בעיניך • בקשת ממני: "ואראה את הארץ הטובה". אני מראה לך את כללה, שגאמר (דברים לה): "ויראהו ה' את כל הארץ".

(כח) וצו את-יהושע וחזקהו ואמצהו כיהוא יעבר לפני העם הזה והוא ינחיל אותם את-הארץ אשר תראה:
 כח ופקד ית יהושע ותקפיה ואלמיה ארי הוא יעבר גדם עמא הדין והוא נחסן יתהון ית ארעא די תחזי:

העם אל העי, והוא ישב: (יהושע ז) "ויכו מהם אנשי העי וגו'", וכיון שנפל על פניו, אמר לו: "קם לך", 'קם לך' פתיב, אפה הוא העומד במקומך ומשלח את בני למלחמה, "למה זה אפה נופל על פניך", 'לא כף אמרתי למשה רבך: אם הוא עובר, עוברין. ואם לאו, אין עוברין'?!.

כט"א וצו את-יהושע • על הטרחות ועל המשאות ועל המריבות. וחזקהו ואמצהו • בדברך, שלא ירף לבו לומר: 'כשם שנענש רבי עליהם, כך סופי ליענש עליהם'! מבטיחו אני, כי הוא יעבר והוא ינחיל. כיהוא יעבר • אם יעבר לפניהם ינחלו, ואם לאו, לא ינחלו. וכן אפה מוצא כששלח מן

כט) ונשב בגיא מול בית פעור: פ

כט"א ונשב בגיא וגו' • (ספר) ונצמדתם לעבודת אלילים, ואף-על-פי-כן: "ועתה ישראל, שמע אל-הקקים", והכל מחול לך, ואני לא זכיתי למחל לי.

א וכען ישראל שמע לקנמא ולדינא די אנא מאלף יתכון למעבד בדיל דתיחון ומיתון ומיתון ית ארעא די יי אלהא דאבהתכון יחב לכון:

ד (א) ועתה ישראל שמע אל-הקקים ואל- המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות למען תחיו ובאתם וירשתם את-הארץ אשר יהיה אלהי אבותיכם נתן לכם:

ב לא תוספון על פתגמא די אנא מפקד יתכון ולא תמנעון מנה למטר ית פקודיא די יי אלהכון די אנא מפקד יתכון:

ב) לא תספו עליהדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו לשמור את-מצות יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם:

כט"א לא תספו • (ספר שם) כגון: חמש פרשיות בתפלין, חמשת מינין בלולב וחמש ציציות, וכן "לא תגרעו".

~ נקודות משיחות קודש ~

הוא אָחַד פְּחוֹת מַרְמָחָה, וּמַטְרָה הוּא אָחַד יוֹתֵר מַרְמָחָה, וְהַסֵּפֶה שׁוֹמֵרֵת הֵן מִפְּנֵי זֶרֶם, — "לֹא תִגְרְעוּ", וְהֵן מִפְּנֵי מַטְרָה — "לֹא תוֹסִיפוּ". (שיחת שמחת בית השואבה תשי"ד - תורת מנחם התועודיות י עמ' 61)	לֹא תוֹסִיפוּ וְלֹא תִגְרְעוּ (ד, ב) שְׁמַעְתִּי מֵאֲמוֹרֵי ז' ל, שְׁמֻצוֹת סָפָה רוֹמְזוֹת עַל שְׁלֵמוֹת הַקִּיּוֹם שֶׁל רַמ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶהוּ שְׁכָתוּב (ישעיה ד, ו) וְסָפָה תִהְיֶה . . . לְמַחְסֵה וּלְמַסְתוֹר מִזֶּרֶם וּמִמַּטְרָה זֶרֶם
--	--

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

ד (ב) לא תספו (עליו) [וגו']. שאם תוסיפו תגרעו, דכל המוסף גרע. שאם תעשה חמשה ציציות גרעת גם הארבעה,

ג עיניכֹן חָזַן יתֹ די עבֹד יי כֹּבֵעַל פֵּעֹר אַרִי
כֹּל גִּבְרָא די אֶזַל בְּתַר כֵּעַל פֵּעֹר שְׂצִיחָה יי
אַלְהֵךְ מִבְּיַנְךְ :

(ג) עֵינֵיכֶם הִרְאוּ אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה יְהוָה בְּכַעַל
פֶּעֹר בִּי כֹל־הָאִישׁ אֲשֶׁר הִלֵּךְ אַחֲרַי בְּעַל־פֶּעֹר
הַשְּׂמִידוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִקֶּרְבְּךָ :

ד וְאַתֵּן דְּאִדְבָקְתוּן בְּדַמְלִתָּא דִּי אֶלְהִיכֹן
קְזִימִן כֹּלְכֹן יוֹמָא דִּין :

(ד) וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כְּלַכֶּם
הַיּוֹם :

~ יום שני ח' מנחם-אב ~

ה חזו דְּאַלְפִית יְהִיבֹן קְזִמְיָא וְדִינְיָא כְּמָא די
פְּקֻדְנִי יי אֶלְהֵי לְמַעַבְד פֹּן כְּגוֹ אַרְעָא די
אַתוּן עֲלִין תְּמָן לְמִירְתָּה :

(ה) רֵאהוּ | לְמַדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר
צִוִּי יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת פֶּן בִּקְרַב הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ :

ו וְתִשְׂרִיזוּן וְתַעֲבְדוּן אַרִי הִיא חֻקְמִתְכֹן
וְסוֹכְלְתוּנְתְכֹן לְעִינֵי עַמְמִיָּא די יִשְׁמַעוּן יתֹ
כֹּל קְזִמְיָא הָאֵלִין וְיִמְרוּן לְחוּד עִם חֻפִּים
וְסוֹכְלְתוּן עֲמָא רְבָא הַדִּין :

(ו) וְשִׁמְרֹתֶם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הוּא חֻקְמִתְכֶם וּבִינְתְּכֶם
לְעִינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמַעוּן אֶת כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה
וְאַמְרוּ רַק עִם־חֻכְכֶם וּנְבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה :

ז וְשִׁמְרֹתֶם • זוּ מִשְׁנָה • וַעֲשִׂיתֶם • כְּמִשְׁמַעוּ • כִּי הוּא חֻקְמִתְכֶם וּבִינְתְּכֶם וְגו' • בְּזֹאת תִּחְשְׁבוּ חֻקְמִים
וּנְבוֹנִים לְעִינֵי הָעַמִּים •

ז וְשִׁמְרֹתֶם • זוּ מִשְׁנָה • וַעֲשִׂיתֶם • כְּמִשְׁמַעוּ • כִּי הוּא חֻקְמִתְכֶם וּבִינְתְּכֶם וְגו' • בְּזֹאת תִּחְשְׁבוּ חֻקְמִים
וּנְבוֹנִים לְעִינֵי הָעַמִּים •

ח אַרִי מִן עִם רַב די לֵה אֶלְהָא קְרִיב לֵה
לְקַבְּלָא צְלוֹתָהּ כְּעֵדן עֲקָתָה פִּי אֶלְהָנָא
כֹּכֵל עֵדן דְּאַנְחָנָא מִצְלִין קְדַמּוּהִי :

(ז) כִּי מִיַּגְוֵי גְדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרִיבִים אֵלָיו
בִּיהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קְרָאנוּ אֵלָיו :

ט וְיִמְן עִם רַב די לֵה קְזִמִּין וְדִינִין קְשִׁיטִין
כֹּכֵל אִוְרִיתָא הַדָּא די אֲנָא יְהִב קְדַמִּיכֹן
יוֹמָא דִּין :

(ח) וְיָוִי גּוֹי גְדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים
כָּכֵל הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לְפָנֵיכֶם הַיּוֹם :
ז"ש • חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים • הַגּוֹיִם וּמִקְבָּלִים •

י לְחוּד אִסְתַּמַּר לָךְ וְטַר נִפְשֶׁךָ לְחַדָּא
דִּילְמָא תְנַשִּׁי יתֹ פְתַגְמִיָּא די חִזּו עֵינִיךָ
וְדִילְמָא יַעֲדוּן מִלְבָּךְ כֹּל יוֹמֵי חַיִּיךָ
וְתַהוּדְעִינוּן לְבַנְיָךְ וְלְבַנֵּי בְנֵיךָ :

(ט) רַק הַשְּׁמֹר לָךְ וְשִׁמְרֵ נַפְשֶׁךָ מֵאֵד פֶּן־תִּשְׁכַּח
אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וּפְנִי־סוּרוּ מִלְּבַבְךָ
כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתֶּם לְבַנְיָךְ וְלְבַנֵּי בְנֵיךָ :

יא וְרַק הַשְּׁמֹר לָךְ וְגו' פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים •
אֲזוּ, כְּשִׁלָּא תִשְׁכַּחוּ אוֹתָם וְתַעֲשׂוּם עַל אַמְתַּתְּם,
תִּחְשְׁבוּ חֻקְמִים וּנְבוֹנִים, וְאִם תַּעֲזוּתוּ אוֹתָם מִתּוֹךְ
שְׂכַחְתָּה, תִּחְשְׁבוּ שׁוֹטִים •

יא וְרַק הַשְּׁמֹר לָךְ וְגו' פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים •
אֲזוּ, כְּשִׁלָּא תִשְׁכַּחוּ אוֹתָם וְתַעֲשׂוּם עַל אַמְתַּתְּם,
תִּחְשְׁבוּ חֻקְמִים וּנְבוֹנִים, וְאִם תַּעֲזוּתוּ אוֹתָם מִתּוֹךְ
שְׂכַחְתָּה, תִּחְשְׁבוּ שׁוֹטִים •

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

שְׁהָרִי אֵינִם כְּלוּם מֵאַחַר שְׁלָא עֲשִׂיתֹ
חֻמְשׁ פְּרִשְׁיֹת שְׁבַתְפִּילִין וְחֻמְשׁ מִינִין | שְׁבַלְוֹלָב. אֲכַל אִם יִשֵּׁב שְׂמוֹנָה יָמִים
הַמְצִיחָה כְּהִלְכָתָהּ. וְכֵן פִּירֵשׁ רַש"י, שְׁעֵשֶׂה עֲשׂוּי: תוֹרָה ג

י' וְיֹמָא דִּי קִמְתָּא קִדְּם יְיָ אֱלֹהֵךָ בְּחֵרֵב בְּדָאֲמַר
 יְיָ לִי פְנוּשׁ (אֲכַנְשׁ) קִדְּמִי יְתָ עֲמָא
 וְאַשְׁמַעְנוּן יְתָ פְתַגְמִי דִּי יִלְפוּן לְמַדְחַל
 קִדְּמִי כֹּל יוֹמָא דִּי אֲנוּן קִימִין עַל אֲרַעָא
 וְיֵת בְּנִיהוּן יִלְפוּן :

(י) יוֹם אֲשֶׁר עֲמַדְתָּ לְפָנַי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחֵרֵב
 בְּאֲמַר יְהוָה אֵלַי הִקְהַל־לִי אֶת־הָעָם וְאַשְׁמַעֵם
 אֶת־דְּבָרֵי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לִירְאָה אֹתִי כָּל־הַיָּמִים
 אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל־הָאָדָמָה וְאֶת־בְּנֵיהֶם יִלְמְדוּן :

י"א יוֹם אֲשֶׁר עֲמַדְתָּ • מוֹסֵב עַל מִקְרָא שְׁלַמְעֵלָה | אֲשֶׁר רְאִיתָ אֶת הַקּוֹלוֹת וְאֵת הַלְפִידִים • יִלְמְדוּן •
 מִמֶּנּוּ : "אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ", יוֹם אֲשֶׁר עֲמַדְתָּ בְּחֵרֵב, | יִלְפוּן לַעֲצָמָם • יִלְמְדוּן • יִאֲלַפּוּן לְאַחֲרֵים •

י"ב וְתִקְרְבוּן וְתַעֲמְדוּן תַּחַת הַהָר וְהָהָר בְּעַר בְּאֵשׁ
 עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם חֲשָׁד עֵנָן וְעַרְפָּל :

י"ב וְתִקְרְבוּן וְתַעֲמְדוּן וְקִמְתוּן בְּשׁוּלֵי טוּרָא וְטוּרָא
 בְּעַר בְּאֲשֵׁתָא עַד צִית שְׁמִיָּא חֲשׂוּכָא עֲנָנָא
 וְאַמִּיטָתָא :

י"ג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלֵיכֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ קוֹל דְּבָרִים
 אַתֶּם שְׁמַעִים וְתִמְוֹנָה אֵינְכֶם רְאִים זוֹלָתִי קוֹל :

י"ג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלֵיכֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ קוֹל דְּבָרִים
 אַתֶּם שְׁמַעִים וְתִמְוֹנָה אֵינְכֶם רְאִים זוֹלָתִי קוֹל :

י"ד וַיִּגַּד לָכֶם אֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת
 עֲשֵׂרֵת הַדְּבָרִים וַיְכַתְּבֶם עַל־שְׁנֵי לַחֹת אֲבָנִים :

י"ד וַיִּגַּד לָכֶם אֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת
 עֲשֵׂרֵת הַדְּבָרִים וַיְכַתְּבֶם עַל־שְׁנֵי לַחֹת אֲבָנִים :

י"ה וְאֹתִי צִוָּה יְהוָה בְּעַת הַהוּא לְלַמֵּד אֶתְכֶם
 חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים לַעֲשׂוֹתְכֶם אַתֶּם בְּאָרֶץ אֲשֶׁר
 אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ :

י"ה וְאֹתִי צִוָּה יְהוָה בְּעַת הַהוּא לְלַמֵּד אֶתְכֶם
 חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים לַעֲשׂוֹתְכֶם אַתֶּם בְּאָרֶץ אֲשֶׁר
 אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ :

י"ז וְאֹתִי צִוָּה ה' בְּעַת הַהוּא לְלַמֵּד אֶתְכֶם • תוֹרָה שְׁבַע־לִפְנֵיהֶ •

י"ח וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם כִּי לֹא רְאִיתֶם
 כָּל־תְּמוּנָה בַּיּוֹם דְּבַר יְהוָה אֵלֵיכֶם בְּחֵרֵב מִתּוֹךְ
 הָאֵשׁ :

י"ח וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם כִּי לֹא רְאִיתֶם
 כָּל־תְּמוּנָה בַּיּוֹם דְּבַר יְהוָה אֵלֵיכֶם בְּחֵרֵב מִתּוֹךְ
 הָאֵשׁ :

י"ט פֶּן־תִּשְׁחַתּוּן וְעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל־
 סִמָּל תְּבַנִּית זָכָר אוֹ נְקֵבָה :

י"ט פֶּן־תִּשְׁחַתּוּן וְעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל־
 סִמָּל תְּבַנִּית זָכָר אוֹ נְקֵבָה :

י"ז סִמָּל • צוּרָה •

י"י תְּבַנִּית כָּל־בְּהֵמָה אֲשֶׁר בְּאָרֶץ תְּבַנִּית כָּל־צְפוּר
 כָּנָף אֲשֶׁר תִּעְוֹף בַּשָּׁמַיִם :

י"י תְּבַנִּית כָּל־בְּהֵמָה אֲשֶׁר בְּאָרֶץ תְּבַנִּית כָּל־צְפוּר
 כָּנָף אֲשֶׁר תִּעְוֹף בַּשָּׁמַיִם :

י"ג תְּבַנִּית כָּל־רֶמֶשׂ בְּאָדָמָה תְּבַנִּית כָּל־דְּגָה
 אֲשֶׁר־בַּמַּיִם מִתַּחַת לְאָרֶץ :

י"ג תְּבַנִּית כָּל־רֶמֶשׂ בְּאָדָמָה תְּבַנִּית כָּל־דְּגָה
 אֲשֶׁר־בַּמַּיִם מִתַּחַת לְאָרֶץ :

יט וְדִלְמָא תְּזַקֹּף עֵינֶיךָ לְשִׁמְיָא וְתַחֲזִי יְתָ שְׂמֵשָׁא וְיָת סִיְהֵרָא וְיָת כּוֹכְבֵיָא כּל חִילֵי שְׂמֵיָא וְתַטְעֵי וְתַסְגִּיד לְהוּן וְתַפְלַחְנוּן דִּי זְמִין יְיָ אֱלֹהֵךְ יִתְהוּן לְכֹל עַמְמֵיָא תַּחֲתָ כּל שְׂמֵיָא :

(יט) וּפְנֵי-תִשָּׂא עֵינֶיךָ הַשְּׁמַיְמָה וְרֵאִיתְ אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הַיָּרֵחַ וְאֶת-הַכּוֹכָבִים כּל צְבָא הַשָּׁמַיִם וְנִדְחַתְ וְהִשְׁתַּחֲוִיתְ לָהֶם וְעַבַדְתֶּם אֲשֶׁר חָלַק יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכֹל הָעַמִּים תַּחַת כּל-הַשָּׁמַיִם :

לא מְנַעַן מְלֻטְעוֹת אַחְרֵיהֶם, אֲלֵא הַחֲלִיקִים בְּדַבְרֵי הַבְּלִיָּהִים לְטָרְדָם מִן הָעוֹלָם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים לו) : "כִּי הַחֲלִיק אֵלַי בְּעֵינַי לְמַצָּא עוֹנוֹ לְשֹׂנְאִי."

כז"י • וּפְנֵי-תִשָּׂא עֵינֶיךָ • לְהִסְתַּכֵּל בְּדַבֵּר וּלְתַת לֵב לְטְעוֹת אַחְרֵיהֶם. אֲשֶׁר חָלַק ה' וְגו' לְכֹל הָעַמִּים • (מגילה ח) לְהַאִיר לָהֶם. דַּבֵּר אַחַר: לְאַלְהוּת,

כ וְיִתְכּוֹן קָרִיב יְיָ לְדַחֲלַתָּהּ וְאַפֵּק יִתְכּוֹן מִפּוֹרָא דְפְרוּזָא לְמַצְרִים לְמַהוּי לָהּ לְעַמָּא אַחְסָנָא פְּיוּמָא הַדִּין :

(כ) וְאֹתְכֶם לָקַח יְהוָה וַיּוֹצֵא אֹתְכֶם מִכּוּר הַבְּרוּז לְמַצְרַיִם לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם נַחֲלָה בַּיּוֹם הַזֶּה :

כז"י • מְכּוּר • הוּא כְּלֵי שְׂמֻזְקִין בּוֹ אֵת הַזֶּהָב.

כא וּמִן קָדָם יְיָ הָיָה רְגִז עֲלֵי עַל פְּתַגְמֵיכּוֹן וְקִיָּים בְּדִיל דְּלֵא לְמַעַבְר יִת יִרְדְּנָא וּבְדִיל דְּלֵא לְמֵיעַל לְאַרְעָא טְבָא דִּי יְיָ אֱלֹהֵךְ יִהְיֶה לָךְ אַחְסָנָא :

(כא) וַיְהוָה הִתְאַנְּפָה בִּי עַל-דְּבַרְכֶּם וַיִּשְׁבַּע לְבַלְתִּי עֲבַרְי אֶת-הַיַּרְדֵּן וּלְבַלְתִּי-כֹּא אֶל-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה :

כז"י • הִתְאַנְּפָה • נִתְמַלֵּא רְגִזוֹ. עַל דְּבַרְכֶּם • עַל אוֹדוּתֵיכֶם, עַל עַסְקֵיכֶם.

כב אַרְי אָנָּא מְאִית בְּאַרְעָא הַדָּא לִית אָנָּא עֲבַר יִת יִרְדְּנָא וְאִתּוֹן עֲבַרִין וְתִירְתּוֹן יִת אַרְעָא טְבָא הַדָּא :

(כב) כִּי אָנֹכִי מֵת וְגו' מֵת בְּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינֶנִּי עֹבֵר אֶת הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם עֹבְרִים וַיִּרְשַׁתֶּם אֶת-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת :

כז"י • כִּי אָנֹכִי מֵת וְגו' • אֵינֶנִּי עוֹבֵר. מֵאַחַר שְׁמַת, מֵהִיכָן יַעֲבֹר? אֲלֵא אַף עַצְמוֹתַי אֵינִם עוֹבְרִים.

כג אַסְתְּמֵרוּ לְכוּן דִּילְמָא תַּתְנַשּׁוּן יִת קִימָא דִּי אֱלֹהֵכּוֹן דִּי גִזַר עֲמִכוֹן וְתַעֲבְדוּן לְכוּן צְלָם דְּמוֹת כְּלָא דִּי פְקַדְךָ יְיָ אֱלֹהֵךְ :

(כג) הַשְּׁמְרוּ לָכֶם פְּנֵי-תִשְׁכַּחוּ אֶת-בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר פָּרַת עִמָּכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פְּסָל תְּמוּנַת כּל אֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ :

כז"י • תְּמוּנַת כּל • תְּמוּנַת כּל דַּבֵּר. אֲשֶׁר צִוָּךְ ה' • אֲשֶׁר צִוָּךְ שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת.

כד אַרְי יְיָ אֱלֹהֵךְ מִימְרָה אֲשָׁא אֲכֵלָא הוּא אֵל קַנָּא :

(כד) כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אִישׁ אֲכֵלָה הוּא אֵל קַנָּא : פ

כז"י • אֵל קַנָּא • מְקַנָּא לְנֶקֶם, אַנְפֵּרְדֵּמֵנִי טַ בְּלַע"ז (אייפער), מִתְחַרָּה עַל רְגִזוֹ, לְהַפְרַע מִעוֹבְדֵי עֲבוּדַת כּוֹכְבִים.

כה אַרְי תּוֹלְדוֹן בְּנִין וּבְנֵי בְנִין וְתַתְעַתְקוֹן בְּאַרְעָא וְתַחֲכַלּוּן וְתַעֲבְדוּן צְלָם דְּמוֹת כְּלָא וְתַעֲבְדוּן דְּבִישׁ קָדָם יְיָ אֱלֹהֵךְ לְאַרְגִּזָּא קְדַמוּהִי :

(כה) כִּי-תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁתֶּם בְּאָרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם וַעֲשִׂיתֶם פְּסָל תְּמוּנַת כּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה-אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִימוֹ :

יִתְקַנֶּה בָּהֶם: "כִּי אָבֹד תֵּאבְדוּן", וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ט): "וַיִּשְׁקַד ה' עַל-הַרְעָה וַיְבִיאֶהָ עָלֵינוּ, כִּי-צָדִיק ה' אֱלֹהֵינוּ", צָדָקָה עָשָׂה עִמָּנוּ שֶׁמָּהָר לְהִבְיָאָה שְׁתֵּי שָׁנִים לִפְנֵי זְמַנָּהּ.

כִּי-יִנְוֹשְׁנֶתֶם • (סנהדרין לח) רָמַז לָהֶם שִׁיגְלוּ מִמְּנָה לְסוּף שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, כְּמִנְיַן "וְנוֹשְׁנֶתֶם", וְהוּא הַקָּדִים וְהַגֵּלָם לְסוּף שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים, וְהַקָּדִים שְׁתֵּי שָׁנִים ל"וּנוֹשְׁנֶתֶם" כְּדֵי שֶׁלֹּא

כִּי אֶסְהַדִּית כְּכֹן יוֹמָא דִּין יָת שְׁמִיָּא וְיָת אַרְעָא אַרִי מִיבֵד תִּיבְדוּן בְּפִרְעָה מַעַל אַרְעָא דִּי אַתּוּן עֲבָרִין יָת יִרְדְּנָא לְתַמְנָן לְמִירְתָּהּ לֹא תוֹרְכוּן יוֹמִין עֲלֵה אַרִי אֶשְׁתַּצֵּאָה תְּשַׁתְּצוּן:

(כו) הָעִידֶתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי־אָבֹד תֵּאבְדוּן מִהַר מַעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תֵאָרִיכוּ יָמִים עָלֶיהָ כִּי הִשְׁמַד תִּשְׁמַדוּן:

כִּי-יִנְוֹשְׁנֶתִי בְּכֶם • הַנְּנִי מִזְמִינֶם לְהִיּוֹת עֲדִים שֶׁהַתְּרִיתִי בְּכֶם.

כִּי וַיְבַדֵּר יְיָ יִתְכוּן בְּעַמְּמִיא וְתִשְׁתַּאֲרוּן עִם דְּמִנְיַן בְּעַמְּמִיא דִּי יְדַבֵּר יְיָ יִתְכוּן לְתַמְנָן:

(כז) וְהִפִּיץ יְהוָה אֶתְכֶם בְּעַמִּים וְנִשְׁאַרְתֶּם מִתִּי מִסֵּפֶר בְּגוֹיִם אֲשֶׁר יִנְהַג יְהוָה אֶתְכֶם שָׁמָּה:

כח וְתִפְלְחוּן תַּמְנָן לְעַמְּמִיא פְּלַחִי טַעוּתָא עֲבַד יְדֵי אֲנָשָׁא אַעָא וְאֶבְנָא דִּי לֹא יַחֲזוּן וְלֹא שְׁמַעִין וְלֹא אֶכְלִין וְלֹא מְרִיחִין:

(כח) וְעַבְדְּתֶם־שָׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וְאֶבֶן אֲשֶׁר לֹא־יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֵאָכְלוּן וְלֹא יִרְיַחוּן:

כִּי-יִנְוֹשְׁנֶתֶם־שָׁם אֱלֹהִים • כְּתַרְגוּמוֹ, מִשְׁאַתֶּם עוֹבְדִים לְעוֹבְדֵיהֶם, כְּאֵלוֹ אַתֶּם עוֹבְדִים לָהֶם.

כט וְתִתְבַּעוּן מִתַּמְנָן דִּחְלָתָא דִּי אֱלֹהֵךָ וְתִשְׁפַּח אַרִי תְבַעֵי מִן קְדָמוּהֵי בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ:

(כט) וּבְקִשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִצֵּאתָ כִּי תִדְרָשְׁנֻן בְּכָל־לִבְבְּךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ:

ל כִּד יַעֲזוֹק לָךְ וַיִּשְׁכַּחְנֶךָ כֹּל פְּתַגְמִיא הָאֵלִין בְּסוּף יוֹמִיָּא וְתַתּוּב לְדִחְלָתָא דִּי אֱלֹהֵךָ וְתִקְבַּל לְמִימְרָהּ:

(ל) בְּצַר לָךְ וּמִצָּאוּךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְשַׁבְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשִׁמַּעְתָּ בְּקוֹלֵךָ:

לא אַרִי אֱלֹהָה רַחֲמָנָא יְיָ אֱלֹהֵךָ לֹא יִשְׁכַּחְנֶךָ וְלֹא יִחְבַּלְנֶךָ וְלֹא יִתְנַשֵּׂי יָת קַיְמָא דְאַבְהַתְּךָ דִּי קַיְמִים לְהוֹן:

(לא) כִּי אֵל רַחוּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יִשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁפַח אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם:

אַרְפָּנוּ, שְׁלֹא נִנְקַד "אַרְפָּנוּ". כָּל לְשׁוֹן רְפִיּוֹן מוֹסֵב עַל לְשׁוֹן מְפַעֵל וּמִתְפַּעֵל, כְּמוֹ (מַלְכִים ב ד) "הִרְפָּה־לָּה", תַּן לָּהּ רְפִיּוֹן. (דְּבָרִים ט) "הִרְרָ מִמֶּנִּי", הַתְּרַפָּה מִמֶּנִּי.

כִּי-יִנְוֹשְׁנֶתֶם • מִלְּהַחֲזִיק בְּךָ בְּגִדְיִי וּלְשׁוֹן "לֹא יִרְפֶּךָ", לְשׁוֹן "לֹא יִפְעִילִי" הוּא, לֹא יִתֵּן לָךְ רְפִיּוֹן, לֹא יִפְרִישׁ אוֹתְךָ מֵאֲצִלּוֹ, וְכֵן (שִׁיר א: ב) "אֲחַזְתִּיו וְלֹא

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

הַחֲוָרְבָן לְמִנְיַן וְנוֹשְׁנֶתֶם, הִדָּא הוּא דְקָתִיב (דניאל ט יד) וַיִּשְׁקַד ה' עַל הַרְעָה וַיְבִיאֶהָ עָלֵינוּ כִּי צָדִיק ה' אֱלֹהֵינוּ: תוֹרָה כו

יִזְעִיל לְכֶם מֵה שְׁנַת־שִׁבְתֶּם בָּהּ. דְּבָר אַחֵר, פִּירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ וְ"ל (סנהדרין לח) אִם תִּהְיֶה בְּאָרֶץ כְּמִנְיַן וְנוֹשְׁנֶתֶם, אָבֹד תֵּאבְדוּן, וְצָדָקָה עָשָׂה לָנוּ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שֶׁהַקָּדִים שְׁתֵּי שָׁנִים

(כה-כו) כִּי תוֹלִיד. כְּלוֹמַר שְׁתֵּאמְרוּ כְּכֹר נִתְיַשְׁכְּנוּ בְּאָרֶץ וְלֹא יִרְבֶּה עוֹד כְּעַס וְהִשְׁחַתָּה, הַנְּנִי מַעֲיֵד עֲלֵיכֶם דְּבָרִים שֶׁהֵם קַיְמִים לְעוֹלָם, דְּהֵינּוּ שְׁמִים וְאָרֶץ, כִּי אָבֹד תֵּאבְדוּן וְלֹא

לב ארי שאל פען ליומא קדמאי דהווי
קדמך למן יומא די ברא יי אדם על ארעא
ולמספיי שמיא ועד ספיי שמיא הנהו
כפתמא רבא דדין או האשתמע כותה:

(לב) כִּי שָׁאַלְנָא לְיָמִים רִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ
לְמַן־הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אֶדְם עַל־הָאָרֶץ
וּלְמַקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד־קֵצֵה הַשָּׁמַיִם הִנְהִיחַ בְּדַבַּר
הַגְּדוֹל הַזֶּה או הַנְּשַׁמַּע כְּמָהוּ:

והוא השעור עצמו אשר מקצה אל קצה. הנהייה
בדבר הגדול הזה • ומהו הדבר הגדול? "השמע
עם וגו'".

כ"י • לְיָמִים רִאשׁוֹנִים • על ימים ראשונים.
וּלְמַקְצֵה הַשָּׁמַיִם • וגם שאל לכל הברואים אשר
מקצה אל קצה, זהו פשוטו. (תרגום י"ב) ומדרשו: מלמד
על קומתו של אדם, שהיתה מן הארץ עד השמים,

לג השמע עמא קל מימרא דיי ממלל מגו
אשתא כמא די שמעת את ויתקיים:

(לג) הַשְּׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ
כַּאֲשֶׁר־שָׁמַעְתָּ אֹתָהּ וַיַּחֲיֵ:

לד או נסין די עבד יי לאתגלאה למפרק לה
עם מגו עם בנסין באתין ובמופתין ובקרבא
ובידא תקיפא ובדרעא מרמא ובחזונו
בברבין ככל די עבד לכון יי אלהכון
במצרים לעיניך:

(לד) או הַנְּסֶה אֱלֹהִים לְבֹא לְקַחַת לּוֹ גֹי' מִקֶּרֶב
גֹּי' בְּמִסַּת בָּאֹתָת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבִיד חֲזָקָה
וּבְזוּרַע נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה
לְכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ:

לעשות כן, הרי זה נסיון. באתת • בסימנים,
להאמין שהוא שלוחו של מקום, כגון (סו ד): "מה זה
בידך"? • ובמופתים • הם נפלאות, שהביא עליהם
מכות מפלאות. ובמלחמה • בים, שנאמר (סו י"ג):
"כי ה' נלחם להם".

כ"י • או הַנְּסֶה אֱלֹהִים • הכי עשה נסים שום אלה,
לבא לקחת לו גוי וגו' ? כל התי"ן הללו תמיהות הן,
לכך נקודות הן בתסף פתח: הנהייה, הנשמע,
השמע, הנסה. במסת • על-ידי נסיונות הודיעם
גבורותיו, כגון: (שמות ח) "התפאר עלי", אם אוכל

לה את אתחזימא למדע ארי יי הוא אלהים
לית עוד בר מנה:

(לה) אֹתָהּ הִרְאֵתָ לְדַעַת כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין
עוֹד מִלְּבָדוֹ:

התחתונים, וראו שהוא יחידי, לכך נאמר: "אתה
הראת לדעת".

כ"י • הִרְאֵתָ • פתגומו: 'אתחזימא', כשנתן
הקדוש-ברוך-הוא את התורה, פתח להם שבעה
רקיעים, וכשם שקרע את העליונים, כך קרע את

~ נקודות משיחות קודש ~

באחדותו של הבורא: הוא לבדו הוא ואפס זולתו. אף
צריך להיות גם לדעת - יש להביא אמונה זו גם בדיעה

אתה הראת לדעת . . אין עוד מלבדו (ד, לה)
הראת - כל יהודי יראה ומאמין, מצד נשמתו,

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(לד) ובמלחמה. הוא קורא לים סוף
מלחמה, משום דכתיב שם (שמות יד יד)
ה' ילחם לכם: תורה לה

אם עשה כן לשום אומה בעולם או
הנסה אלהים וגו', כל זה
שאל: תורה לג

(לב) כי שאל נא וגו'. כלומר אם
תשאל מפני מה מקפיד הקדוש-
ברוך-הוא עלינו יותר מכל האומות,
כי שאל נא לַיָּמִים רִאשׁוֹנִים, כלומר

<p>במיחד באמינות היחוד, כי באשר נשאר כח וענין מסים שלא חדר לתוכו היחוד, הרי זה הפך ומנגד לחוד.</p> <p>(לקוטי שיחות, כרך ד', עמ' 1170)</p>	<p>והבנה שקלית. שכן, אדם אינו מתאחד עם דבר שמאמין בו, מה שאין-כן דבר שמבינו בשכלו. והדבר חשוב</p>
---	---

(לו) מן השמים השמיעך את קלו לִיִּפְרֹךְ וְעַל־הָאָרֶץ הִרְאֶךְ אֶת־אֲשׁוֹ הַגְּדוּלָּה וּדְבַרְיוֹ שָׁמַעַתְּ מִתּוֹךְ הָאֲשׁ:

לומן שמיא אשמעך ית קל מימרה לאלפותך ועל ארעא אחזקה ית אשתה רבתי ופתגמוהי שמעת מגו אשתא:

(לז) וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת־אֲבֹתֶיךָ וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ אַחֲרָיו וַיּוֹצֵאֲךָ בְּפָנָיו בְּכַחוֹ הַגָּדֹל מִמִּצְרַיִם:

לוחלף ארי רחים ית אבקהך ואתרעי בבנהי בתרזיה ואפקך במימרה בחילה רבא ממצרים:

כ"י - וְתַחַת כִּי אָהַב • וְכַל זֶה "תַּחַת אֲשֶׁר אָהַב" • וַיּוֹצֵאֲךָ בְּפָנָיו • כְּאֵדָם הַמְּנַהֵיג בְּנוֹ לְפָנָיו, שְׁנֵאמַר (שם י"ז): "וַיִּסַּע מִלֶּאֶף הָאֱלֹהִים הַהַלֵּף וְגו' וַיִּלְךְ מֵאַחֲרֵיהֶם" • דְּבַר אַחֵר: "וַיּוֹצֵאֲךָ בְּפָנָיו", בְּפָנָיו

אבותיו, כמו שנאמר (תהלים עח): "נגד אבותם עשה פלא". ואל תתמה על שהזכירם בלשון יחיד, שחרי כתבם בלשון יחיד (שם): "ויבחר בזרעו אחריו".

(לח) לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמִים מִמֶּךָ מִפְּנֵיךָ לְהַבְיִאֲךָ לְתַת־לֶךְ אֶת־אֲרָצָם נַחֲלָה בַּיּוֹם הַזֶּה:

לח לתרא עממין ברבין ותקיפין מנה מן קדמך לאעלותך למתן לך ית ארעהון אחסנא פיומא הדין:

כ"י - מִמֶּךָ מִפְּנֵיךָ • סָרְסְהוּ וְדַרְשׁהוּ: לְהוֹרִישׁ מִפְּנֵיךָ גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמוֹתֵיהֶם מִמֶּךָ • בַּיּוֹם הַזֶּה • כְּאֲשֶׁר אָתָּה רוֹאֶה הַיּוֹם.

לח לתרא עממין ברבין ותקיפין מנה מן קדמך לאעלותך למתן לך ית ארעהון אחסנא פיומא הדין:

(לט) וַיִּדְעַתְּ הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֶל־לִבְכֶּךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בְּשֵׁמִים מְמַעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד:

לט ותדע יומא דין ותתוב ללכך ארי יי הוא אלהא דשכנתה בשמיא מלעלא ושלטי על ארעא מלרע לית עוד:

(מ) וְשִׁמְרָתְךָ אֶת־חֻקֵּי וְאֶת־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךְ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִטַּב לָךְ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרָיִךְ וּלְמַעַן תִּאָּרִיךְ יָמִים עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ כְּלֵי־הַיָּמִים: פ

מ ותטר ית קמוהי ונת פקודיהי די אנא מפקדך יומא דין די ייטב לך ולבניך בתרך ובדיל דתוריה יומין על ארעא די יי אלהך יחב לך כל יומיא:

~ יום שלישי ט' מנחם-אב ~

(מא) אִזּוּ יִבְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרַחָה שְׁמוֹשׁ:

מא כגן פרש משה תלת קרוין בעברא דירדנא מנחם שמשא:

שְׁמֶשׁ • בָּאוֹתָוּ עִבְרָה שְׁבַמְזָרְחוֹ שֶׁל יִרְדֵּן. מְזָרְחָה שְׁמֶשׁ • לְפִי שֶׁהוּא דְבוּק, נְקוּדָה רִישׁ בְּחֻטָּף, מְזָרְחַת שֶׁל שְׁמֶשׁ, מְקוֹם זְרִיחַת הַשְּׁמֶשׁ.

כְּשִׁי • אֲזַי יִבְדִּיל • נִתֵּן לֵב לְהִיזוֹת תְּרַד לְדַבֵּר שְׁיִבְדִּילִים. (מכתי י) וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִינָן קוֹלְטוֹת עַד שְׁיִבְדְּלוּ אוֹתָן שֶׁבְּאַרְצָן כְּנַעַן, אָמַר מֹשֶׁה: 'מִצְוָה שְׁאִפְשֹׁר לְקַיְמָהּ, אֶקְיַמְנָה'. בְּעֵבֶר הִיִּרְדֵּן מְזָרְחָה

מִבְּלִי לְמַעֲרִיזוֹק תִּפְזֵן קְטוּלָא דִּי יִקְטוּל יִתְּ חֲבֵרָה בְּלֵא מְנַדְעִי וְהוּא לֹא סְגִי לָהּ מֵאֲתַמְלִי וּמְדַקְמוּהִי וְיַעֲרוֹק לְחַד מִן קְרוּבָא הָאֵלִין וְיִתְקַיֵּם:

(מב) לָנֶם שְׁמָה רוּצִחַ אֲשֶׁר יִרְצַח אֶת-רַעְהוֹ בְּבִלִי-דַעַת וְהוּא לֹא-שִׁנְאָ לֹו מִתְּמַל שְׁלֶשֶׁם וְנֶם אֶל-אַחַת מִן-הָעָרִים הָאֵל וְחִי:

מִגִּית בְּצִיר בְּמִדְבָּרָא בְּאַרְעָא מִיִּשְׂרָאֵל לְשִׁבְטָא דְרְאוּבֵן וְיִתְּ רֵאמוֹת בְּגֻלְעָד לְשִׁבְטָא דְגָד וְיִתְּ גוֹלָן בְּמִתְנָן לְשִׁבְטָא דְמִנְשֵׁה:

(מג) אֶת-בְּצִיר בְּמִדְבָּר בְּאַרְצָן הַמִּיִּשֵׁר לְרְאוּבֵנִי וְאֶת-רֵאמֹת בְּגֻלְעָד לְגָדִי וְאֶת-גּוֹלָן בְּבִשָּׁן לְמִנְשֵׁי:

מִדְּוָדָא אֲוִרְיָתָא דִּי סִדְרָא מֹשֶׁה קְדָם בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל:

(מד) וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר-שָׁם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל:

כְּשִׁי • וְזֹאת הַתּוֹרָה • זֶה שֶׁהוּא עֲתִיד לְסִדֵּר אַחַר פְּרִשָׁה זֶה.

מִה אֵלִין סְהַדוּתָא וְקַיְמִיא וְדִינְיָא דִּי מִלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִפְקְהוֹן מִמְצָרִים:

(מה) אֵלֶּה הַעֲדוֹת וְהַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם:

כְּשִׁי • אֵלֶּה הַעֲדוֹת וְגו' אֲשֶׁר דִּבֶּר • הֵם הֵם אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם, חִזֵּר וְשִׁנְאָה לָהֶם בְּעֵרְבוֹת מוֹאָב.

מִו בְּעֵבְרָא דִּירְדְנָא בְּחִילְתָא לְקַבֵּל בֵּית פְּעוֹר בְּאַרְעָא דְסִיחֵן מְלִפָא דְאַמְרָאָה דִּי יִתְּב בְּחֻטָּבּוֹן דִּי מְחָא מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִפְקְהוֹן מִמְצָרִים:

(מו) בְּעֵבֶר הִיִּרְדֵּן בְּנִיָא מוֹל בֵּית פְּעוֹר בְּאַרְצָן סִיחֵן מְלִיךְ הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֻטָּבּוֹן אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם:

מִז וִירִיתוּ יִתְּ אֲרַעָה וְיִתְּ אֲרַעָא דְעוּג מְלִפָא דְמִתְנָן תְּרִין מְלָכֵי אֲמֹרָאָה דִּי בְּעֵבְרָא דִּירְדְנָא מְדַנַּח שְׁמֶשׁ:

(מז) וַיִּירָשׁוּ אֶת-אַרְצוֹ וְאֶת-אַרְצָן עוּג מְלִיכֵי-הַבְּשָׁן שְׁנֵי מְלָכֵי הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הִיִּרְדֵּן מִזֶּרַח שְׁמֶשׁ:

כְּשִׁי • אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הִיִּרְדֵּן • שֶׁהוּא בְּמִזְרַח, שֶׁהַעֲבֵר הַשְּׁנַיִ הָיָה בְּמַעֲרָב.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

עֲדָן (תנחומא ישן שם): תורה מב (מג) אֶת בְּצִיר בְּמִדְבָּר. זְהוּ שְׁאֲמַר הַכְּתוּב (משלי כז) אָדָם עֹשֶׂק בְּדָם נִפְשׁ עַד בּוֹר יְנוּס וְגו', כְּלוֹמַר אָדָם שֶׁנֶּאֱמַר לְשַׁפּוֹף דָּם נִפְשׁ כְּלוֹמַר שֶׁהֵרַג בְּשׂוֹגֵג, עַד מְקוֹם אוֹתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (בראשית לו כט) וַיִּשָּׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר, יְנוּס לְמַקְלָט, דְּהֵיִינוּ בְּצִיר בְּמִדְבָּר לְרְאוּבֵנִי (תנחומא ישן שם): תורה מד

מֹשֶׁה בְּשֶׁהֵרַג הַמִּצְרִי וּבְרַח יְדַע מַה עָשָׂן שֶׁל הוֹרְגִים לְכַרוֹחַ (תנחומא ישן דוספה ד): מְזָרְחָה שְׁמֶשׁ. כָּל הוֹרְצִחִין בּוֹרְחִין [שְׁמָה]. אָדָם הָרֵאשׁוֹן שֶׁקָּנַס מִיתָה עַל בְּנֵי הָעוֹלָם בְּרַח לְמִזְרַח, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג כד) וַיִּשְׁכֵּן מִקְדָּם לְגַן עֵדֵן וְגו'. קָנַן בְּרַח לְמִזְרַח, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ד טז) וַיֵּצֵא קָנַן מִלְּפָנָי ה' וַיִּשָּׁב בְּאַרְצָן נוֹד קְדַמַּת

(מא) אֲזַי יִבְדִּיל מֹשֶׁה. אֲזַי לְשׁוֹן שִׁירָה, כְּמוֹ אֲזַי יִשִּׁיר מֹשֶׁה (שמות טו א). כִּי כִשְׁשָׁמְעוּ שְׁאֲמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא (במדבר לה ל) וְלְאַרְצָן לֹא יִכְפַּר לָדָם [וגו'] כִּי אִם בְּדָם שִׁפְכוּ, אָמְרוּ וְכִי מִי שֶׁהֵרַג בְּשׂוֹגֵג יִהְיֶה נִהְרָג, כִּינֵן שֶׁהֵגִיד מֹשֶׁה רְפוּאָתוֹ שֶׁל דְּבַר לְכַרוֹחַ לְעָרֵי מְקַלֵּט אֲזַי אָמְרוּ שִׁירָה. וְהֵיִינוּ דְאֲמַרֵי אֲיִנְשֵׁי, מִי שְׁאוּכַל הַתְּפִשִּׁיל יוֹדַע טַעְמוֹ, כִּן

מזח) מְעַרְעֵר אֲשֶׁר עַל־שֵׁפֶת־נַחַל אַרְנוֹן וְעַד־הַר שִׂיאֵן הוּא חֶרְמוֹן: (מט) וְכָל־הָעֲרֹבָה עֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָהּ וְעַד יַם הַיַּעַרְבָה תַּחַת אֲשֵׁרֶת הַפְּסָגָה: פ

מט וְכָל מִישְׁרָא עֲבָרָא דִּירְדְנָא לְמִדְיָנְחָא וְעַד יַמָּא דְמִישְׁרָא תַּחַת מְשַׁפְּד מְרַמְתָּא:

(מט) וְכָל־הָעֲרֹבָה עֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָהּ וְעַד יַם הַיַּעַרְבָה תַּחַת אֲשֵׁרֶת הַפְּסָגָה: פ

... ביום י"ז תמוז ותשעה-בבא יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר – ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום על-דבר "צום הרביעי" ו"צום החמישי" (על-דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא-בזה), ויתירה מזה – התורה היא נצחית גם לעתיד-לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על-דבר הצומות; אלא שבתורת אמת ותורה אור – מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שייחפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים לעתיד-לבוא, ואדרבה – על-ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הרי-זה מגדיל השמחה וה'יום טוב'.

(משיחת שבת פרשת פינחס ה'תשמ"ח – הערה 36)

עטרת מרים

יג (ה' אומר) אֶסְפָּא אֶסִּיפִים שִׁיתְאֶסְפוּ לְהַתְעִיז מַה לַעֲשׂוֹת, כִּי רְצוֹנִי לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם סוּף וְלִפְנֵי נְאֻם־יְהוָה (דברי העם) - הלא אִין עֲנָבִים בְּגִפְנָן וְאִין תְּאֵנִים בְּתַאנְהָ וְהַעֲלָה נָבֵל וְאִין אוֹכֵל לְהַשִּׁיב נַפְשׁ, (תשובת השם) אִיד אַתָּן לְהֵם עֲנָבִים וְתַאנִּים, הלא וְאִתָּן לְהֵם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה הלא וְעֲבָרוּם עֲלֵיהֶם: יד (דברי העם) עַל־מָה אֲנַחְנוּ וְיִשְׁבִּים כְּלִי עֲצֵה וְהַבְרִיחַ לְמַלְחָמָה הָאֶסְפּוּ וְנִבְּאוּ אֶל־עֵרֵי הַמְּבַצֵּר לְהַלָּחֵם מִשָּׁם עִם הָאוֹיֵב (תשובת הנביא) מַה צָּא מוֹדָה, וְנִדְמָה נִשְׁתּוֹק שָׁם כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֵינוּ הַדְּמֹנֵנוּ נִהְיֶה שָׁם כְּאֲבֵלִים הַיּוֹשְׁבִים וְדוֹמְמִים כִּי ה' וְיִשְׁקֹנוּ מִיִּרְאֵשׁ בְּמָקוֹם כּוֹס תְּנַחֲמִים הַיִּתֵּן לְאֲבֵלִים, כִּי חָטְאנוּ לַיהוָה: טו (דברי העם) הלא רָאוּ קִנְיָה לְקוֹזֹת לְשָׁלוֹם וַיַּדוּעַ וְאִין טוֹב (תשובת הנביא) מַפְנֵי שְׂהוּה רָאוּ לְקוֹזֹת לַעֲת מִרְפָּה וְהִנֵּה בְּעֵתָה עוֹדִים מְחוּזְקִים בְּרַעְתָּם: טז (דברי העם) הלא מִדָּן שְׁתַּבְּרַד מַשְׁעֵב לְהוֹיֹת 'הַנּוֹשֵׁף עֲקָבִי כּוֹס וַיִּפֵּל

עטרת מרים

וְחִבְּבוּ אַחֲרָי נִשְׁמַע עִתָּה נִחְרַת סוּסִיּוּ שֶׁל הָאוֹיֵב מְקוּל מִצְהָלוֹת אַבְיָרְיוּ רַעֲשָׂה כְּל־הָאַרְצֵן וְכָכֵל זֹאת לֹא נִשְׁדַּח הַנַּחֲשׁ עֲקָבֵי כּוֹס וְרוֹכְבוֹ וְהַנֶּה וְיִבְּאוּ וְיִאֲכָלוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ עֵיר וְיִשְׁבִּי בָּהּ: ז (תשובת ה') קַעַת כָּבֵד הַכֵּל הַפְּקוּד כִּי הַנְּנִי מִשְׁלַח בְּכֶם נַחֲשִׁים צַפְעֹנִים שְׁהֵם קָשִׁים מִנַּחֲשׁ אֲשֶׁר אִין־לָהֶם לַחֵשׁ בְּלֹא הַשְׁבָּעָה וְנִשְׁכּוּ אֲתֶכֶם וְלֹא אֵת סוּסִיכֶם נְאֻם־יְהוָה: יח (דברי העם) מִבְּלִיגִיתִי מַה שֶׁהַחֲחֻקִּי עָלַי יִגְזֹן לְכָל אֲחִמִּיד בְּתָה, אֲבָל לֹא אוֹכֵל עוֹד כִּי עָלַי לְכִי דַוְי וְנַעַת הַחֲלִי עַד הַנַּפֶּשׁ: יט הַנְּהַדְקוּל שְׁוַעַת בְּתַעֲמִי צוֹעֲקִים מִפְּחַד הָאוֹיֵב הַבָּא מֵאַרְצֵן מִרְחָקִים וְלִפְנֵי כָל זֹאת, הַיְהוּדָה וְכִי ה' אִין בְּצִיּוֹן אִם־מְלִכָּה אִין בָּהּ תִּשׁוּבוּ אֵלָיו וְאִין וְצָא לְהֵם מִדְּוַע אִם פֶּן הַכַּעֲסוֹנִי בְּפִסְלֵיהֶם בְּהַבְלִי נִכְרִי: כ הלא כָּבֵד עֵבֶר קָצִיר כְּלָה קִיץ וְכָכֵל זֹאת וְאֲנַחְנוּ לֹא נוֹשְׁעֵנוּ עַד: כא עַל־שֶׁבֶר בְּתַעֲמִי עַל

הפטרה לתשעה באב בירמיהו פרק ח"ט

יג אֶסְפָּא אֶסִּיפִים נְאֻם־יְהוָה אִין עֲנָבִים בְּגִפְנָן וְאִין תְּאֵנִים בְּתַאנְהָ וְהַעֲלָה נָבֵל וְאִתָּן לְהֵם יַעֲבָרוּם: יד עַל־מָה אֲנַחְנוּ וְיִשְׁבִּים הָאֶסְפּוּ וְנִבְּאוּ אֶל־עֵרֵי הַמְּבַצֵּר וְנִדְמָה־שָׁם כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֵינוּ הַדְּמֹנֵנוּ וְיִשְׁקֹנוּ מִיִּרְאֵשׁ כִּי חָטְאנוּ לַיהוָה: טו קוֹזֵה לְשָׁלוֹם וְאִין טוֹב לַעֲת מִרְפָּה וְהִנֵּה בְּעֵתָה: טז מִדָּן נִשְׁמַע נִחְרַת סוּסִיּוּ מְקוּל

מִצְהָלוֹת אַבְיָרְיוּ רַעֲשָׂה כְּל־הָאַרְצֵן וְיִבְּאוּ וְיִאֲכָלוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ עֵיר וְיִשְׁבִּי בָּהּ: ז (תשובת ה') קַעַת כָּבֵד הַכֵּל הַפְּקוּד כִּי הַנְּנִי מִשְׁלַח בְּכֶם נַחֲשִׁים צַפְעֹנִים אֲשֶׁר אִין־לָהֶם לַחֵשׁ וְנִשְׁכּוּ אֲתֶכֶם נְאֻם־יְהוָה: יח מִבְּלִיגִיתִי עָלַי יִגְזֹן עָלַי לְכִי דַוְי: יט הַנְּהַדְקוּל שְׁוַעַת בְּתַעֲמִי מֵאַרְצֵן מִרְחָקִים הַיְהוּדָה אִין בְּצִיּוֹן אִם־מְלִכָּה אִין בָּהּ מִדְּוַע הַכַּעֲסוֹנִי בְּפִסְלֵיהֶם בְּהַבְלִי נִכְרִי: כ עֵבֶר קָצִיר כְּלָה קִיץ וְאֲנַחְנוּ לֹא נוֹשְׁעֵנוּ: כא עַל־שֶׁבֶר בְּתַעֲמִי הַשְּׁבָרִי קִדְרָתִי שְׁמָה הַחֲחֻקִּתִּי:

אֶפְקֹד אֲשֵׁנִים בָּם לְהַפְרֵעַ מֵהֶם נְאֻם־יְהוָה אִם בְּגוּי אֲשֶׁר־פָּנָה לֹא תִתְנַקֵּם בְּפִשִׁי: ט עַל חֲרָבֵי הַהָרִים אֲשֶׁר לֹא צִמַח עֲלֵיהֶם מִרְעָה הַצֹּאן אֲשֶׁא בְּכִי וְנָהִי וְלֵלֵת, וְעַל־נְאוֹת מִדְּבַר קִינָה פִי נִצַּתוּ נְהִיו שְׂמֵמָה מִבְּלִי־אִישׁ עֵבֶר וְלֹא שָׁמְעוּ שֶׁם עוֹד קוֹל מִקְנֵה וְגַם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד־בְּהֵמָה נִדְרֹו מִמְקוֹמָם וְהִלְכוּ לָהֶם: י וְנִתְתִי אֶת־יְרוּשָׁלַם לְגִלְיָם שֶׁל אֲבָנִים מִתְּהִיִם וְהַחֹמוֹת שְׁהַרְסוּ, מֵעוֹן מִדְּרוֹ תִנָּם וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֲתֵן שְׂמֵמָה מִבְּלִי יוֹשֵׁב כִּי כֹלם יֵלֵט בְּגִלְתֹ: יא מִי־הָאִישׁ הַחֲכֵם וַיְבִן מִדְּעוֹתוֹ אֶת־זֹאת וְיָמִי וְנִבְיָא וְאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי־יְהוָה אֵלָיו וַיַּגִּדָה עַל־מֶה אֲבָדָה הָאָרֶץ לְמַרְיָ עַד שְׂלֵא תִהְיֶה רְאוּיָה לְיָשׁוּב כִּלְל נִצַּתָה כַּמְדָּבָר מִבְּלִי עֵבֶר: יב וַיֹּאמֶר יְהוָה בְּעֵצְמוֹ, עַל־עֲזוֹבֵם אֶת־תּוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֵיהֶם שְׂלֵא לְמַדּוֹ אֶת הַתּוֹרָה, וְלֹבֵן וְלֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי לְמַם מִצִּוְתֵי וְלֹא־הִלְכוּ בְּהַ דְּבַר הַתּוֹרָה: יג וַיִּלְכוּ אַחֲרֵי

הַפּוֹרְעָנוֹת הַעֲתִידָה לְבֹא הַשְּׁבִרְתִי וְנִשְׁבֵּרְתִי לְגַמְרִי גַם קִדְרְתִי הַשְּׁחַר תֹּארוֹ שְׂמָה הַתְּמָהוֹן הַחֹקְתָנִי: כב וְכִי הִצְרִי שָׂרָף אֵילָן מִיְהוּדָה לְרִפְאוּה אֵין בְּגִלְעָד שְׂהוּא מְקוֹם הַצָּר, רוּחָה לֹמַר: וכי אין בָּדָם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, אִם־רַפָּא אֵין שָׁם וכי אין לָהֶם חֲכָמִים לְהוֹרֹתָם הַדָּרָד פִּי מְדוּעַ לֹא עָלְתָה אֲרַכַּת

רְפוּאָת בַּת־עַמִּי לְהַחְיִים לְמוֹטָב, וְלִכְפֹּל אֶת הַמְיֹודָה: כג הִלְאוּ יִתְּה כִּי שִׁיתֵן רֵאשֵׁי מוֹיִם מֵלֹא מִי בְּכִי וְעֵינֵי מְקוֹר הַנּוֹבֵעַ דְּמַעְה וְאֲכַבְהָ יוֹמָם וְלֵילָה אֶת חֲלָלִי בַת־עַמִּי: א מִי יִתְנַנִּי לְצָרִי כַּמְדָּבָר מְלוֹן אֲרַחִים, אָ וְאֶעֱזָבָה אֶת־עַמִּי וְאֶלְכָה מֵאַתָּם אֵל מְלוֹן הַמְדָּבָר כִּי כֹלָם מְנַאֲפִים עֲצַרְתָּ קִבְצָת בְּגָדִים: כד בַּמָּה וַיִּדְרָכוּ הַמְיֹודֵי אֶת־לְשׁוֹנָם דוּמָה לְקִשְׁתָּם הַדְּרוּכָה לְדַבֵּר שְׂקָר וְלֹא לְאַמּוּנָה גְבֻרָה אֵלֶּה עַל אֵלֶּה כַּאֲרֵץ שִׁישְׁפָּטוּ מִשְׁפַּט אֲמַת וְשִׁמְעוּ הַעוֹשִׂים כִּי מִרְעָה מִפְּעֻשָׁה רַעָה אֵל מַעֲשֵׂה רַעָה ו יִצְאוּ וְאֵתִי לֹא־יָדְעוּ נְאֻם־יְהוָה: ג אֵינִי מַצְוֶה לָכֶם אִישׁ מִרְעֵהוּ הַשְּׂמֵרוֹ הִיוּ נִשְׁמָרִים יְהִי מוֹה וְעַל־כֹּל עַל שׁוֹם אֶח אֶל־תִּכְבַּחְחוּ כִּי כִל־אֶח עֲקוֹב יַעֲקֹב מְרַמָּה אֶת אֹהִיו וְכִל־רַע רְכִיל וְהִלְדָּ וְצַרְדָּ לְהַשְׁמֵר מִמֶּנּוּ: ד וְאִישׁ כֹּל אִישׁ בְּרַעְהוּ וְהִתְלוּ וּמְלַעֵי, וְאֲמַת לֹא יִדְבְּרוּ כִּי לְמַדּוֹ תִרְגְּלוּ לְשׁוֹנָם דְּבַר־שְׂקָר הַעוֹה נִלְאוּ נִתְנַעֵו כְּבִר לְהַעוֹה וְלַעֲסֵם הַדְּבָרִים: ה אֲמַר הָאֵל וְיִתְבָּרַךְ מֶה יַעֲלֵל שְׂבִתְךָ בְּתוֹךְ עַם מְרַמָּה שְׂלֵא תוֹכַל לְהַשִּׁיבֵם אֵלֶיךָ וּכְעִבוֹר עֲסָקָם בְּמְרַמָּה מֵאַנּוּ לְרַעַת־אוֹתִי נְאֻם־יְהוָה: ו לָכֵן כֹּה אֲמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַנְּנִי צוֹרְפָם בִּישׁוּרֵן לְהַסִּיר מֵהֶם סִינֵי הַעוֹן וּבְחַנּוּתִים אִם יִשְׁאָרוּ סִינֵם, כִּי־אֵיךְ אֲעֲשֶׂה כִּי אֵינִי אוֹכַל לְהַחִיִּים בְּרַעַתָם מִפְּנֵי שֶׁהֶם נִקְרָאִים בַּת־עַמִּי: ז חֵץ (שׁוּחַט) שְׁחוּט מִשׁוֹךְ הַחוּרָה מִרְחוֹק, נִדְמָה לְשׁוֹנָם וְעוֹד מְרַמָּה דְבַר כִּי בְּפִיו שְׁלוֹם אֶת־רַעְהוּ יִדְבֵר וּבְקִרְבּוֹ יִשִׁים אֲרָבוֹ מֵאַרְבִּ: ח וְכִי הָעַל מַעֲשִׂים פְּאֻלָּה לֹא־

כִּל־אֶח אֶל־תִּכְבַּחְחוּ כִּי כִל־אֶח עֲקוֹב יַעֲקֹב וְכִל־רַע רְכִיל יְהִלְדָּ: ד וְאִישׁ בְּרַעְהוּ יְהִתְלוּ וְאֲמַת לֹא יִדְבְּרוּ לְמַדּוֹ לְשׁוֹנָם דְּבַר־שְׂקָר הַעוֹה נִלְאוּ: ה שְׂבִתְךָ בְּתוֹךְ מְרַמָּה בְּמְרַמָּה מֵאַנּוּ דַעַת־אוֹתִי נְאֻם־יְהוָה: ו לָכֵן כֹּה אֲמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַנְּנִי צוֹרְפָם וּבְחַנּוּתִים כִּי־אֵיךְ אֲעֲשֶׂה מִפְּנֵי בַת־עַמִּי: ז חֵץ (שׁוּחַט) שְׁחוּט לְשׁוֹנָם מְרַמָּה דְבַר בְּפִיו שְׁלוֹם אֶת־רַעְהוּ יִדְבֵר וּבְקִרְבּוֹ יִשִׁים אֲרָבוֹ: ח הַעַל־אֵלֶּה לֹא־אֶפְקֹד־בָּם נְאֻם־יְהוָה אִם בְּגוּי אֲשֶׁר־פָּנָה לֹא תִתְנַקֵּם בְּפִשִׁי: ט עַל הַהָרִים אֲשֶׁא בְּכִי וְנָהִי וְעַל־נְאוֹת מִדְּבַר קִינָה פִי נִצַּתוּ מִבְּלִי־אִישׁ עֵבֶר וְלֹא שָׁמְעוּ קוֹל מִקְנֵה מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד־בְּהֵמָה נִדְרֹו הִלְכוּ: י וְנִתְתִי אֶת־יְרוּשָׁלַם לְגִלְיָם מֵעוֹן תִּנָּם וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֲתֵן שְׂמֵמָה מִבְּלִי יוֹשֵׁב: יא מִי־הָאִישׁ הַחֲכֵם וַיְבִן אֶת־זֹאת וְאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי־יְהוָה אֵלָיו וַיַּגִּדָה עַל־מֶה אֲבָדָה הָאָרֶץ נִצַּתָה כַּמְדָּבָר מִבְּלִי עֵבֶר: יב וַיֹּאמֶר יְהוָה עַל־עֲזוֹבֵם אֶת־תּוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֵיהֶם וְלֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְלֹא־הִלְכוּ בְּהַ: יג וַיִּלְכוּ אַחֲרֵי

עטרת מרים

שָׂרוֹת לִבָּם מִה שְׁלָמָם רָאָה וְהָמַד וְאַחֲרָי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר לְמִדּוּם הַרְגִילוּם אֲבוֹתָם: יד לִכֵּן כִּהְיֵאמֶר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֹאכִילִם אֶת־הָעֵם הַזֶּה לַעֲנָה עֹשֶׂב מֵרָשָׁתַי מִי־רֹאשׁ אֲדָם נִחַשׁ רֹצֵחַ לִמְרֵ: אָבִיא עֲלֵיכֶם צָרוֹת שׁוֹנוֹת: טו וְהִפְצוֹתִים אֲפֹר אוֹתָם בְּגוֹיִם בְּמִקְוֹמוֹת אֲשֶׁר לֹא יֵדְעוּ לֹא

עטרת מרים

אֵת רְעוּתָהּ קִינָה: כ כִּי־עֲלָה מֵוֹת הַאֲוִיב הַמִּמֵּת בְּחִלּוּנֵינוּ דְרָד הַחִלּוּנוֹת וְכֵד כָּא בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ לְהַכְרִית עוֹלָל מַחוּץ מֵאַחֲרֵי הַמַּיִם, שָׂשָׂם שׁוֹתֵקִים הַמֵּינִיקוֹת, וְכֵן הַכְּרִית הַבַּחּוּרִים מֵרַחְבּוֹת שָׂשָׂם מִתְּהַיָּם לִלְבַת תְּמִיד: כא מֵאִמֶר ה' אֵל הַנְּבִיא דְבַר אֵל יִשְׂרָאֵל כֹּה נֹאֲמֵי־יְהוָה וְנִפְלְאָה נִבְלַת הָאָדָם פְּגַר אָדָם יִפְלוּ עַל

שָׂרוֹת לִבָּם וְאַחֲרָי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר לְמִדּוּם אֲבוֹתָם: יד לִכֵּן כִּהְיֵאמֶר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֹאכִילִם אֶת־הָעֵם הַזֶּה לַעֲנָה וְהַשְּׂקִיתִים מִי־רֹאשׁ: טו וְהִפְצוֹתִים בְּגוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יֵדְעוּ הֵמָּה וְאֲבוֹתָם וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם אֶת־הַחֶרֶב עַד פְּלוֹתֵי אוֹתָם: טז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַתְּבוֹנָנוּ וְקִרְאוּ לְמִקְוֹנוֹת וְתַבֹּאוּיָנָה וְאַל־הַחֲכֵמוֹת שְׁלַחוּ וְתַבֹּאוּנָה: זי וְתַמְהַרְנָה וְתַשְׁנָה עֲלֵינוּ נְהִי וְתַרְדְּנָה עֲלֵינוּ דַמְעָה וְעַפְעָפִינוּ יוֹלֹדִימוּם: יח כִּי קוֹל נְהִי נִשְׁמַע מִצִּיּוֹן אִיד שְׁדַדְנוּ בְּשָׁנוּ מֵאִד כִּי־עֲזַבְנוּ אֶרֶץ כִּי

הַמִּידוּם מִקְוֹלָם גַּם הַמָּוָה גַּם וְאֲבוֹתָם וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם אֶל הַמִּקְוֹמוֹת אֲשֶׁר נִסְפוּ אֶת־הַחֶרֶב עַד פְּלוֹתֵי אוֹתָם: טז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַתְּבוֹנָנוּ בַּפּוֹרְעָנִית הַקְּרוּבָה לֹא וְקִרְאוּ מִעֵתָה לְמִקְוֹנוֹת הַנְּשִׂים הַיְדוּעוֹת לִסְפוֹד וְלַקּוֹנֵן עַל הַמַּתִּים וְתַבֹּאוּיָנָה וְקוֹנֵן עַל הַמַּתִּים וְאַל־הַחֲכֵמוֹת בְּדַבְרֵי הַסֵּפֶד וְקִינָה שְׁלַחוּ וְתַבֹּאוּנָה: זי וְתַמְהַרְנָה וְתַשְׁנָה וְתַרְמִינָה עֲלֵינוּ נְהִי יִלְאָה לִמְעַן יִתְעוֹרְרוּ לִבְבֵי וְתַרְדְּנָה עֲלֵינוּ דַמְעָה וְעַפְעָפִינוּ יוֹלֹדִימוּם: יח כִּי קוֹל נְהִי נִשְׁמַע מִצִּיּוֹן שְׁאוּמִרִים אִיד שְׁדַדְנוּ בְּשָׁנוּ מֵאִד כִּי־עֲזַבְנוּ אֶרֶץ לְצֹאת בְּגוֹלָה כִּי הָאוִיבִים הַשְּׁלִיכּוּ מִשְׁפְּחוֹתֵינוּ לִשְׁבוֹן בְּמִקוֹם רְחוֹק: יט חֵזֶן מֵהָ כִּר שְׁמַעְנָה אֶתְּוּ נְשִׂים הַמִּקְוֹנוֹת דְּבַר־יְהוָה עַל שְׁתֵּיהֶן הַדָּבָר בַּהֲשַׁנְחָה וְלֹא כְּמַקְרָה וְתַקַּח וְתַקַּח אֲזַנְכֶם דְּבַר־כִּי לִכֵּן וְלִמְדָנָה לְמִדּוּ בְּנוֹתֵיכֶם לְשֹׂאת נְהִי וְאִשָּׁה תִלְמַד

הַשְּׁלִיכּוּ מִשְׁפְּחוֹתֵינוּ: יט כִּי־שְׁמַעְנָה נְשִׂים דְּבַר־יְהוָה וְתַקַּח אֲזַנְכֶם דְּבַר־כִּי וְלִמְדָנָה בְּנוֹתֵיכֶם נְהִי וְאִשָּׁה רְעוּתָהּ קִינָה: כ כִּי־עֲלָה מֵוֹת בְּחִלּוּנֵינוּ כָּא בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ לְהַכְרִית עוֹלָל מַחוּץ בַּחּוּרִים מֵרַחְבּוֹת: כא דְּבַר כֹּה נֹאֲמֵי־יְהוָה וְנִפְלְאָה נִבְלַת הָאָדָם כְּדָמְנָה עַל־פְּנֵי הַשְּׂדָה וְכַעֲמִיר מֵאַחֲרֵי הַקִּצֵּר וְאִין מֵאִסְפָּף: כב כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל חֲכַם בְּחֲכָמָתוֹ וְאַל־יִתְהַלֵּל הַגְּבּוֹר בְּגִבּוֹרָתוֹ אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל עֲשִׂיר בְּעַשְׂרוֹ: כג כִּי אִם־בִּזְאוֹת יִתְהַלֵּל הַמְּתַהַלֵּל הַשְּׁפָל וַיִּדַע אוֹתִי כִּי אֲנִי יְהוָה עָשָׂה חֲסֵד מִשְׁפָּט וַיִּצְדַּקָה בְּאֶרֶץ כִּי־בָאֵלָה חֲפְצָתִי נֹאֲמֵי־יְהוָה:

עטרת מרים

ו דְּרָשׁוּ יְהוָה בְּהַמְּצָאוֹ כְּעוֹד הוּא מִצְוֵי בָכֶם קִרְאוּהוּ בְּהִיוֹתוֹ קְרוֹב: ז יַעֲזֹב רִשְׁעוֹ דְרָכּוֹ בְּמַעֲשֵׂה וְכַפָּה וְאִישׁ אֲנוֹן מִחֲשֻׁבְתּוֹ הַרְעוֹת וְיִשָּׁב וְיִשׁוּב אֱלֹהֵי־וִירַחְמָהּ וְאַל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יִרְבֶּה לְסָלוֹחַ: ח כִּי לֹא מִחֲשֻׁבוֹתֵי מִחֲשַׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דְרָכֵיכֶם דְּרָכֵי נֹאֲמֵי

הַפְּטֵרָה לַתְּעִינֵית צִיּוֹר בִּישְׁעִיהָ פָּרַק נָה

ו דְּרָשׁוּ יְהוָה בְּהַמְּצָאוֹ קִרְאוּהוּ בְּהִיוֹתוֹ קְרוֹב: ז יַעֲזֹב רִשְׁעוֹ דְרָכּוֹ וְאִישׁ אֲנוֹן מִחֲשֻׁבְתּוֹ וְיִשָּׁב אֱלֹהֵי־וִירַחְמָהּ וְאַל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יִרְבֶּה לְסָלוֹחַ: ח כִּי לֹא מִחֲשֻׁבוֹתֵי מִחֲשַׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דְרָכֵיכֶם דְּרָכֵי נֹאֲמֵי

מחשבותיכם כי אני מרבה לסלוח ולא ישאר אצלי מהעון דברי ולא דרכיכם דרכי דרך בשריכם לענוש את המורד בו ואין מעיל תשובה ופנים, אבל דרכי לא כן היא **נאם יהוה:** ט ואין פאן רק הבדל בפתחות וזמר, אלא כי כמו נבחרו שמים מארץ כן נבחרו בהבדל רב דרכי מדרכיכם

אנוש יעשה-זאת את האמור למטה ובן-אדם יחזיק בה שמר שבת מחללו מחללו ושמר ידו מעשות פל-רע: ג ואל-יאמר בן-הנזכר הנלוה אל-יהוה להאמין בו לאמר הבדל יבדילני יהוה מעל עמו בעת יקבלו המנוחה ולא אקבל עמכם, ואם כן למה אצדק ואל-יאמר הפרים

ומחשבותי ממחשבותיכם כי דרך בשריכם שלא ימחול כלל וכלל, ודרכי למחול מכל וכל: י כי פאשר ירד הגשם והשלג מן-השמים ושמה לא ישוב ריקם כי אם-הרעה השבע את-הארץ והולידה מוציא הצמח מהערען בעומק הארץ והצמיחה הצמח מפעל לארץ ונתן זרע לזרע ולחם לאכל: יא כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא-ישוב אלי ריקם כי אם-יעשה את-אשר חפצתי והצליח אשר שלחתי שפתיא מתקום הנפתחי: יב וזוהי ההבטחה כריבשמחה תצאו מן הגלות ובשלוש תובלון תוכיאו לארצכם, החרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה דרך משל, וכל-עצי השדה ימחאו-כף: יג בכפיתם לשמות, גם זה ענין מליצה: יד תחת במקום הנעצוץ הרשעים יעלה ברוש ומשלו צדיקים ותחת הפרפר ונעצוץ הם מיני קוצים יעלה הדם והיה הדבר הזה ליהוה לשם גבורה לאות עד עולם לא יפרת: א אמר לבני הגלות בה אמר יהוה שמרו משפט בין אדם לחבירו ועשו צדקה בין אדם למקום, כריקרוכה ישועתי לבוא על ידי זה וצדקתי להגלות ורק המשובה מעבבת ביאת המשיח: כ אשר

יהוה: ט פירגבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם: י כי פאשר ירד הגשם והשלג מן-השמים ושמה לא ישוב כי אם-הרעה את-הארץ והולידה והצמיחה ונתן זרע לזרע ולחם לאכל: יא כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא-ישוב אלי ריקם כי אם-יעשה את-אשר חפצתי והצליח אשר שלחתי: יב כריבשמחה תצאו ובשלוש תובלון תוכיאו והגבעות יפצחו לפניכם רנה וכל-עצי השדה ימחאו-כף: יג תחת הנעצוץ יעלה ברוש ותחת הפרפר יעלה הדם והיה ליהוה לשם לאות עולם לא יפרת: א אמר יהוה שמרו משפט וצדקה כריקרוכה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות: ב אשרי אנוש יעשה-זאת ובן-אדם יחזיק בה שמר שבת מחללו ושמר ידו מעשות פל-רע: ג ואל-יאמר בן-הנזכר הנלוה אל-

הן אני עץ יבש ואני מגדל פרי, ולא ישאר שמי לזכרון ועל מה אשר דרכי: ד כריכה א אמר יהוה לפריסים אשר ישמרו את-שבתותי ובחרו פאשר חפצתי ומחזיקים אותם בכריתי בתורת: ה ונתתי להם בביתי כהקל ובחומתי כמושב הסנהדרין והקנים יד מקום מעלה ושבת ולשם שקבור למנוחה, והוא דבר טוב יותר מנזרון הבא מבנים ומבנות שם לטובה עד עולם אתנולו אשר לא יפרת וזכרון שמו: ו ובני הנזכר ובני העמים הנלוים עלי-יהוה אל ה' לשרתו ולא-הבה את-שם יהוה להיות לו לעבדים כל מי בהם אשר שמר שבת מחללו ומחזיקים בכריתי בתורת: ז כשיבואו להחגיג: ו הכיאותים את העושים כל אלה אל-הר קדשי אל בית המקדש ושמוחתים אשמחם בבית תפילתי בבית המנוון להתפלל שם לפני עולתיהם וזכחיהם יהיו מקבלים לרצון על-מזבחי פי ביתי בית-תפלה יקרא יהוה מינון לכל-העמים: ח נאם אדני יהוה מקבץ מקבץ נדתי ישראל עוד אקבץ גרים עליו על ישראל להיות נוספים לנקבציו מישראל:

יהוה לאמר הבדל יבדילני יהוה מעל עמו ואל-יאמר הפרים הן אני עץ יבש: ד כריכה א אמר יהוה לפריסים אשר ישמרו את-שבתותי ובחרו פאשר חפצתי ומחזיקים בכרית: ה ונתתי להם בביתי ובחומתי יד ולשם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתנולו אשר לא יפרת: ו ובני הנזכר הנלוים עלי-יהוה לשרתו ולא-הבה את-שם יהוה להיות לו לעבדים פל-שמר שבת מחללו ומחזיקים בכרית: ז והכיאותים אל-הר קדשי ושמוחתים בבית תפילתי עולתיהם וזכחיהם לרצון על-מזבחי פי ביתי בית-תפלה יקרא לכל-העמים: ח נאם אדני יהוה מקבץ נדתי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו:

זכריה פרק ח

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת קִנְיַתִּי לְצִיּוֹן קִנְיָה גְדוֹלָה וְחִמָּה גְדוֹלָה קִנְיַתִּי לָהּ: ג כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁבִתִי אֶל־צִיּוֹן וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְנִקְרְאָה יְרוּשָׁלַם עִיר־הָאֱמֶת וְהָרִי־יְהוָה צְבָאוֹת הָר הַקֹּדֶשׁ: ד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד יֵשְׁבוּ וְקִנְיִים וְזִקְנֹת בְּרַחֲבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ בְּיָדוֹ מֵרַב יָמִים: ה וְרַחֲבוֹת הָעִיר יִמְלְאוּ יְלָדִים וְיִלְדוֹת מִשְׁחָקִים בְּרַחֲבֹתֶיהָ: ו כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כִּי יִפְלֵא בְעֵינַי שְׂאֵרֵית הָעָם הַזֶּה בְּיָמַי הֵם גַּם־בְּעֵינַי יִפְלֵא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי מוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מִזְרַח וּמֵאֶרֶץ מְבֹאֵה הַשָּׁמֶשׁ: ח וְהִבֵּאתִי אֹתָם וְשָׁכְנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְהָיוּ־לִי לְעָם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לְאֱלֹהִים בְּאֵמֶת וּבְצִדְקָה: ט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת תַּחֲזֹקְנָה יְדֵיכֶם הַשְׁמַעִים בְּיָמַי הָאֵלֶּה אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בָּיּוֹם יִסַּד בַּיִת־יְהוָה צְבָאוֹת הַחֵיכֶל לְהִבְנוֹת: י כִּי לִפְנֵי הַיָּמִים הֵחָם שָׁכַר הָאָדָם לֹא נִהְיָה וְשָׁכַר הַבְּהֵמָה אֵינְנָה וְלִיּוֹצֵא וְלִבְּאֵי אֵין־שְׁלוֹם מִן־הַצֹּר וְאִשְׁלַח אֶת־כָּל־הָאָדָם אִישׁ בְּרַעְיוֹ: יא וְעַתָּה לֹא כִּימִים הָרִאשׁוֹנִים אֲנִי לְשְׂאֵרֵית הָעָם הַזֶּה נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: יב כִּי־צֹרַע הַשְׁלוֹם הִגָּפָן תִּתֵּן פְּרִיָּה וְהָאֶרֶץ תִּתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלְמַם וְהִנְחַלְתִּי אֶת־שְׂאֵרֵית הָעָם הַזֶּה אֶת־כָּל־אֵלֶּה:

יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר־הָיִיתֶם קָלָלָה בְּגוֹיִם בַּיִת יְהוּדָה וּבַיִת יִשְׂרָאֵל בֶּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וְהָיִיתֶם בְּרֻכָּה אֶל־תִּירָאוּ תַחֲזֹקְנָה יְדֵיכֶם: יד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כַּאֲשֶׁר זָמַמְתִּי לְהַרְעֵ לָכֶם בְּהַקְצִיף אֲבֹתֵיכֶם אֲתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא נִחַמְתִּי: טו כֵּן שָׁבִתִּי וְזָמַמְתִּי בְּיָמַי הָאֵלֶּה לְהִיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלַם וְאֶת־בַּיִת יְהוּדָה אֶל־תִּירָאוּ: טז אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דְבַרְוֹ אֱמֶת אִישׁ אֶת־רַעְיוֹ אֱמֶת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם שִׁפְטוֹ בְּשַׁעֲרֵיכֶם: יז וְאִישׁ אֶת־רַעַת רַעְיוֹ אֶל־תַּחֲשְׁבוּ בְלִבְבְּכֶם וְשָׁכַעַת שָׁקַר אֶל־תַּאֲהָבוּ כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׁנֵאתִי נְאֻם־יְהוָה: יח וַיְהִי דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר: יט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צוֹם הַרְבִּיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבַיִת־יְהוּדָה לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה וּלְמַעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת וְהַשְׁלוֹם אָהָבוּ: כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וַיִּשְׁבְּו עָרִים רַבּוֹת: כא וְהָלְכוּ יִשְׁבְּו אַחַת אֶל־אַחַת לֵאמֹר גִּלְכָה הַלּוֹךְ לְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת אֲלֶכָה גַם־אֲנִי: כב וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים וְגוֹיִם עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת בִּירוּשָׁלַם וּלְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה: כג כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת בְּיָמַי הִהְפַּח אֲשֶׁר יַחֲזִיקוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִכָּל לְשָׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהַחֲזִיקוּ בְּכַנְף אִישׁ יְהוּדִי לֵאמֹר גִּלְכָה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים עִמָּכֶם:

~ יום רביעי י' מנחם-אב ~

א ויקרא משה לכל ישראל ואמר להון שמע ישראל ית קמניא וית דיניא די אנא ממלל קדמיכון יומא דין ותלפון יתהון ותטרון למעבדהון:

ה (א) ויקרא משה אל-כל-ישראל ויאמר אלהם שמע ישראל את-החקים ואת-המשפטים אשר אנכי דבר באזניכם היום ולמדתם אתם ושמרתם לעשתם:

ב וי אלהנא גור עמנא קים בחרב:

(ב) יהוה אלהינו פרת עמנו ברית בחרב:

ג לא עם אכהתנא גור וי ית קמא קדא אלהן עמנא אנחנא אליו קמא דין פלנא קמין:

(ג) לא את-אבותינו פרת יהוה את-הברית הזאת כי אתנו אנחנו אלה פה היום פלנו חיים:

דש"י לא את-אבותינו • בלבד פרת ה' וגו', כי אתנו וגו'.

ד ממלל עם ממלל מליל וי עמכון בטורא מגו אשתא:

(ד) פנים | בפנים דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש:

ה אנא הויתי קאם בין מימרא דני וביניכון בעדנא הדיא לתנא לכון ית פתגמא דני ארי דחלתון מקדם אשתא ולא סלקתון בטורא למימר:

דש"י פנים בפנים • אמר רבי ברכיה: 'כף אמר משה: אל תאמרו, אני מטעה אתכם על לא דבר,

(ה) אנכי עמד בין-יהוה וביניכם בעת ההוא להגיד לכם את-דבר יהוה כי יראתם מפני האש ולא עליתם בהר לאמר: ׀

דש"י לאמר • מוסב על: "דבר ה' עמכם בהר מתוך האש", לאמר: "אנכי ה' וגו', ואנכי עומד בין ה' וביניכם".

ו אנא וי אלהי די אפקתך מארעא דמצרים מבית עבדתיא:

(ו) אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים:

ז לא יהי לך אלה אחרן בר מגי:

(ז) לא-יהיה לך אלהים אחרים על-פני:

דש"י על-פני • בכל מקום אשר אני שם, וזהו כל העולם. דבר אחר: כל זמן שאני קים. עשרת הדברות כבר פרשתיים.

ח לא תעבד לך צלם כל דמות די בשמיא מלעלא ודי בארעא מלרע ודי במיא מלרע לארעא:

(ח) לא-תעשה לך פסל כל-תמונה אשר בשמים מפועל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ:

צורת לוחות הברית

משיחת יום שמחת תורה ה'תשמ"ב

התורה כלה [.] הרי הם מצירים זאת באפן הפכי מדברי הגמרא!

[.] ישנו רב מסים בכאר־שבע - לא חסיד חב"ד - שפרסם לאחונה ספר, ובו מבאר גם אודות צורת הלוחות - שעל־פי דברי הגמרא במסכת בבא־בתרא, בהכרח לומר שהלוחות היו מרבעות, ולא בצורת חצי עגול. ומסים, שלפלא בעיניו מדוע מצירים בכל מקום את הלוחות בצורת חצי עגול, ולא כפי דברי הגמרא במסכת בבא־בתרא!

והטענה הידועה שלא רוצים להוציא לעז על הראשונים - מאחר שמוסד זה קיים כבר כמה וכמה שנים, וכך צירו את הלוחות במשך כל הזמן כו' - הנה טענה זו אין לה מקום כלל כאשר מדבר אודות ענין שנוגע לחנוכה ילדי ישראל!

דהנה, כאשר הילד מקבל תעודה מזמן לזמן, ובה מופיע ציור הלוחות בצורת חצי עגול מלמעלה, מתקבל אצלו ללא כל ספק, שכה היתה צורת הלוחות. ואחר־כך כאשר ילמד את הגמרא הנ"ל, יבח שמה שהונח אצלו בפשטות כתוצאה מהלמוד במוסד זה, הרי זה הפך פשוט הגמרא! וכתוצאה מזה - הרי הוא מאבד את כל האמון במלמד ומחנה שלו, גם כאשר ילמדו עמו דבר אמתי מתחילתו ועד סופו!

ולכן, בהכרח לתקן ענין זה, ואין לחשוב שהיו דבר של מה בכך, כי אפילו כאשר מדבר אודות דבר קטן, נאמר אל תהי כן לקטנות, ועל־אחת־כמה וכמה כאשר מדבר אודות ענין הקשור עם הלוחות, שהם יסוד כל התורה כלה!

ובפרט שבענין זה ישנו דבר נוסף:

מקור ציור הלוחות בצורת חצי עגול - נלקח מאמות העולם, וציור זה הוא הפך דברי הגמרא. ואם כן, כאשר מצירים את הלוחות בצורת חצי עגול - הרי מעדיפים את גירסת אמות העולם על דברי הגמרא!

ויהי־רצון שמכאן ולהבא יתקנו ענין זה, ובפרט שתקון הדבר אינו כרוך עם קשי מיוחד [.]

ובפרט על־פי האמור לעיל שהיו ענין הקשור עם חנוכה ילדי ישראל - והרי ענין החנוכה צריך להיות בתכלית השלמות, וכפי שרואים במוחש שטבע האדם הוא שגם בהיותו במעמד ומצב שאינו רוצה להטריח את עצמו לקיים דבר מסים בתכלית השלמות, אלא הוא מסתפק בקיום הדבר על דרך המצוץ כו' - הנה כאשר מדבר אודות חנוכה בניו, הרי הוא מתנגע ומשתדל ביותר להעניק להם את החנוכה הטוב ביותר, בתכלית השלמות.

בנוגע לכליות ענין הלוחות - כאן המקום להעיר ענין מסים. ובהקדים:

...מקומם הקבוע של הלוחות הוא - בארון, כמו שכתוב "אין בארון רק שני לוחות האבנים גו". ותכלית השלמות שבזה - כאשר הלוחות היו בארון בתוך בית המקדש, לאחרי שבני ישראל הגיעו "אל המנוחה ואל הנחלה", כי כאשר הלוחות היו בארון כפי שהיה במשכן (לא בארון שעשה משה כו'), היה זה באפן של עראי וכו' [.]

והנה, ידוע הכלל שלא ברא הקב"ה בעולמו דבר אחד לבטלה, ובפרט כאשר מדבר אודות עניני קדשה. ועל־פי־זה מובן שהלוחות היו ממלאים את כל חלל הארון, באפן שלא נשאר מקום פנוי ומקום ריק, כי אם היה נשאר מקום ריק.

הרי מקום זה הוא לבטלה חס ושלום. ועל־דרך שמצינו שפלי שרת מקדשים כשהם מלאים ידוקא.

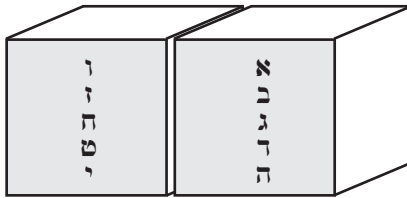
וכמפורש בגמרא (בבא בתרא יד, א) "ארון שעשה משה אמתיים וחצי ארכו, ואמה וחצי רחבו, ואמה וחצי קומתו, באמה בת

ששה טפחים, והלוחות ארפן ששה ורחבן ששה ועבן שלשה, מונחות כנגד ארכו של ארון, כמה לוחות אוכלות בארון כו', פרנסת ארון לארכו. צא ופרנס ארון לרחבו, כמה לוחות אוכלות בארון ששה טפחים וכו'" - זאת אומרת, שעל־פי חשבון הגמרא, היה הארון מלא באפן שלא היה בו מקום פנוי.

ועל־פי־זה הרי בהכרח לומר שכל אחד מהלוחות היה רבוע של ששה טפחים על ששה טפחים, ואי־אפשר לומר שקצהו העליון של הלוחות היה בצורת חצי עגול, כי אז יוצא שמלמטה היה אמנם הארון מלא לגמרי, אבל מלמעלה נשאר מקום פנוי, בגלל צורת חצי עגול - וזה הפך משמעות הגמרא.

ולפלא הכי גדול - שישנם כמה וכמה מוסדות וארגונים שמצירים ב"סמל" שלהם את הלוחות בצורת חצי עגול מלמעלה - הפך דברי הגמרא!

והמדבר, גם אודות מוסדות חנוכה שמתנכים ילדי ישראל על טהרת הקדש - הנה מבלי הבט על זה שתכלית כונת המוסד היא להגן על הילדים מפני השפעה מבחוץ כו', ולפעל עליהם שהנהגתם תהיה באפן ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעה", ועל־אחת־כמה וכמה בנוגע ללמוד התורה וכו', אף־על־פי־כן כאשר הם מצירים את הלוחות (על גבי טפסים השייכים למוסד, פנקסי קבלות וכו'), שבהם כלולים כל עניני

ט לא תסגוד להון ולא תפלהנון ארי אנא יי
אלהך אל קנא מסער חובי אבהן על בנין
מדין על דר תליתי ועל דר רביעי לשנאי
כד משלמין בניא למחטי כתר אבהתהון:

(ט) לא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא פְּקֹד עֹון אָבוֹת עַל־בְּנֵים וְעַל־
שְׁלֵשִׁים וְעַל־רַבָּעִים לְשִׁנְאֵי:

י ועבד טיבו לאפי דרין לרחמי ולנטרי
פקודי:

(י) וְעִשָּׂה חֶסֶד לְאֵלִים לְאֵהָבֵי וּלְשִׁמְרֵי מִצְוֹתַי: ׀

יא לא תימי ית שמא דיי אלהך למגנא ארי
לא ינפי יי ית די ימי בשמה לשקרא:

(יא) לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׂוֹא כִּי לֹא
יִנְקֶה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׂוֹא: ׀

יב טר ית יומא דשבתא לקדשותה כמא די
פקודי יי אלהך:

(יב) שָׁמֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקֹדֶשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ:

אחת נשמעו (מכילתא) • כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ • (שבת פז) קדם
מתן-תורה בקרה.

כט"א שְׁמֹר • וכראשונות הוא אומר: "זכור"! שְׁנִיחָם כְּדַבּוֹר אֶחָד וּבְתִיבָה אַחַת נֶאֱמְרוּ, וּבְשִׁמְיעָה

יג שמא יומין תפלה ומעבד כל עבדתך:

(יג) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעִשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכֶתֶךָ:

יד ויומא שביעאה שבתא קדם יי אלהך לא
מעבד כל עבדתא את וברך וברכתך ועבדתך
ואמתך ותורך וחמרתך וכל בעיך וגיוך די
קרוך בדיל די ינום עבדתך ואמתך כותך:

(יד) וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה
כָּל־מְלֹאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ
וְשׂוֹרְךָ וְחֹמְרֶךָ וְכָל־בְּהֵמַתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ
לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ כָּמוֹךָ:

טו ותדפר ארי עבדא הוימא בארעא
דמצרים ואפקך יי אלהך מתמן בידא
תקיפא וברעא מרמא על כן פקודי יי
אלהך למעבד ית יומא דשבתא:

(טו) וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִיאֲךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרַע נְטוּיָה עַל־כֵּן צִוָּךְ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת: ׀

כט"ב וזכרת כפי עבד היית וגו' • על-מנת-כן פדאך, שתהיה לו עבד ותשמר מצותיו.

טז וקר ית אבוך וית אמך כמא די פקודי יי
אלהך בדיל דיורכון יומיך ובדיל דיוטב לך
על ארעא דיי אלהך יתב לך:

(טז) כַּבֹּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יֵאָרִיכוּ יָמֶיךָ וּלְמַעַן יֵיטֵב לָךְ עַל
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: ׀

כט"ג כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ • (מהדרין נ) אף על כבוד אב ואם נצטוו בקרה, שְׁנֵאמַר (שמות טו): "שָׁם שָׁם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט".

יז לא תקטול נפש. ולא תגוף. ולא תגנוב
(נפשא). ולא תסדד במכרך סהדימא
דשקרא:

(יז) לֹא תִרְצַח ׀ וְלֹא תִנְאַף ׀ וְלֹא תִגְנוֹב ׀ וְלֹא־
תַעֲנֶה בְרַעְךָ עַד שׂוֹא: ׀

כט"ד וְלֹא תִנְאַף • אין לשון 'נאוף' אלא באשת איש.

יח וְלֹא תַחְמַד אֶתֶּם חֲבֵרְךָ וְלֹא תְרוּג בֵּית חֲבֵרְךָ חֻקְלָה וְעִבְדָה וְאַמְתָה תוֹרָה וְחֻמְרָה וְכָל דֵּי לְחֲבֵרְךָ :

(יח) וְלֹא תַחְמַד אֶשֶׁת רֵעֶךָ ׀ וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ שְׂדֵהוּ וְעִבְדוֹ וְאַמְתּוֹ שׁוֹרוֹ וְחֻמּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: ׀ ׀

כ"ט - וְלֹא תִתְאַוֶּה • לֹא תְרוּג, אִף הוּא לְשׁוֹן חֻמְדָּה, כְּמוֹ (בראשית ב): "נַחְמַד לְמַרְאֵה" דְּמַתְּרָגְמִינָן: 'דְּמַרְגַּג לְמַחְזוֹ'.

~ יום חמישי י"א מנחם-אב ~

יט יֵט פִּתְגָמָא הָאֲלִין מְלִיל יֵי עִם כָּל קְהֵלְכוֹן בְּטוֹרָא מְגוֹ אֶשְׁתָּא עֲנָנָא וְאַמִּיטְתָּא קָל רַב וְלֹא פֶסֶק וְכִתְבִּנוּן עַל תְּרִין לוּחֵי אֲבִנְיָא וְיִהְיִנוּן לִי :

(יט) אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְהוָה אֶל־כָּל־קְהֵלְכֶם בְּהַר מֹתוֹרַי הָאֵשׁ הַעֲנֵן וְהֶעֱרַפְלִי קוֹל גְּדוֹל וְלֹא יִסָּף וַיִּכְתַּבְתֶּם עַל־שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים וַיִּתְּנֶם אֵלָי:

לְעוֹלָם. דְּבַר אַחֵר: "וְלֹא יִסָּף", לֹא הוֹסִיף לְהִרְאוֹת בְּאוֹתוֹ פְּמָבִי.

כ"י - וְלֹא יִסָּף • מַתְּרָגְמִינָן: 'וְלֹא פֶסֶק', (לפי שמדת בשר נדם אינו יכול לדבר כל דבריו בנשימה אחת, וצריך להפסיק, ומדת הקדוש ברוף הוא אינו כן, לא הנה פוסק, ומשלא הנה פוסק, לא הנה מוסיף), כי קולו חזק וקיים

~ נקודות משיחות קודש ~

לְעֵקֶב שְׁלוֹ, "עֲרוּכָה בְּכָל רַמ"ח אַבְרָיִם", הֲרִי הִיא "מִשְׁתַּמְרָת", שְׂכָן הִיא מַגְעַת עַד בְּחֵינַת "לִפְנֵי כְּסֵא כְבוֹדְךָ", שֵׁם "אִין שְׂכָחָה", אִין כָּל הַגְּבֻלָּה - "וְלֹא יִסָּף". כְּאֲשֶׁר לִימוּד הַתּוֹרָה הוּא בְּאוֹפֵן כְּזֶה שֶׁהוּא חוֹדֵר גַּם בְּדוֹמָם שְׂבָאָדָם, הֲרִי זֶה "וְלֹא יִסָּף" גַּם בְּזִמְן (כַּנ"ל שְׂאִינוּ שׁוֹכְחִים) כִּי הַתּוֹרָה תּוֹפְסַת אוֹתוֹ לֹא רַק בְּשַׁעַת הַלִּימוּד, אֲלָא גַם לְאַחַר מִכֵּן, כְּשֶׁהוּא עֹסִיק (בְּהִיתֵר הַתּוֹרָה) בְּדַבְּרֵי הַרְשׁוֹת, נִכְרַ בּוֹ בְּכָל הַנְּהַגוֹתָיו שֶׁהוּא יְהוּדִי הַלּוֹמֵד תּוֹרָה, וְהַתּוֹרָה מוֹרְגֶשֶׁת בְּכָל עֲנִינָיו, גַּם הַגְּשָׁמִיִּים, עַד שֶׁ"בְּכָל דְּרָבִיךָ - דְּעָהוּ", וְעוֹשֶׂה מַחְלָקוֹ בְּעוֹלָם, דִּירָה לוֹ יִתְבָּרַךְ.

בְּמַתְּנֵי-תּוֹרָה חֲדַר הַקּוֹל שֶׁל עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת גַּם בְּתוֹךְ הַעוֹלָם הַזֶּה הַגְּשָׁמִי, מִשׁוֹם שֶׁהִיא "קוֹל גְּדוֹל וְלֹא יִסָּף", קוֹל לֹלָא הַגְּבֻלוֹת - כִּי הֲרִי רוּחַנִיּוֹת וְגִשְׁמִיּוֹת הֵם הַפְּכִיִּים: גִּשְׁמִיּוֹת אֵינָה יְכוּלָּה "לְסַפּוֹג" רוּחַנִיּוֹת, וְרוּחַנִיּוֹת אֵינָה יְכוּלָּה לְחַדּוֹר בְּגִשְׁמִיּוֹת; דְּוָקָא הַקּוֹל גְּדוֹל, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִהַגְּבֻלוֹת וְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, וְשֶׁלְּפָנָיו גִּשְׁמִיּוֹת וְרוּחַנִיּוֹת שׁוֹיִם, דְּוָקָא הוּא יְכוּל לְחַדּוֹר גַּם בְּגִשְׁמִיּוֹת. עַל־דִּרְבֵּי-זֶה הוּא גַם בְּעִבּוּדַת הָאָדָם: כַּח זֶה, שֶׁהַתּוֹרָה שְׂאָדָם לּוֹמֵד תַּחְדּוֹר גַּם בְּעֵקֶב, אֵינּוּ מַצַּד הַשְּׂכָל שֶׁבַתּוֹרָה, שְׂכָן אִין כָּל שִׁכּוֹת בֵּין שְׂכָל וְדוֹמָם, אֲלָא שְׂזָה מַצַּד הָאֱלָקוֹת שְׂבַתּוֹכָה, וְלַגְּבֵי אֱלָקוֹת אִין כָּל הַגְּבֻלוֹת. וְכַאֲשֶׁר לִימוּד הַתּוֹרָה חוֹדֵר בְּכָל הָאָדָם עַד

(לקוטי-שיחות, כרך ד', פרשת ואתחנן)

כ"ו וְהִיא כִּד שְׂמַעְכוֹן יֵט קָלָא מְגוֹ חֲשׁוּכָא וְטוֹרָא בְּעַר בְּאֶשְׁתָּא וְקַרְבָּתוֹן לְוֹתֵי כָּל רִישֵׁי שְׂבָטֵיכוֹן וְסָבִיכוֹן:

(כ) וְהִיא בְּשִׁמְעֶכֶם אֶת־הַקּוֹל מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ וְהַחֹר בְּעַר בְּאֶשׁ וְתִקְרְבוּן אֵלָי כָּל־רֵאשֵׁי שְׂבָטֵיכֶם וּזְקִינֵיכֶם:

כא וַתֹּאמְרוּ תָן הָרָאנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת־כְּבוֹדוֹ
וְאֶת־גְּדֻלּוֹ וְאֶת־קוֹלוֹ שָׁמַעְנוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הַיּוֹם הַזֶּה
אֲשֶׁתָּא יוֹמָא הַדִּין חֲזִינָא אַרִי זְמַל לִי עִם
אַנְשָׁא וַיִּתְקַנּוּ:

(כא) וְתֹאמְרוּ תָן הָרָאנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת־כְּבוֹדוֹ
וְאֶת־גְּדֻלּוֹ וְאֶת־קוֹלוֹ שָׁמַעְנוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הַיּוֹם הַזֶּה
רְאִינוּ כִּי־דִבֶּר אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַחֲיוּ:

כב וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר יְהוָה
לְמֹשֶׁה אֲנִי אֶתְּקַבֵּל וְנִעַבְדְּךָ וְנִשְׁמַע
לְקוֹלְךָ וְנִשְׁמַע לְקוֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִשְׁמַע
לְקוֹל מֹשֶׁה וְנִשְׁמַע לְקוֹל אֱלֹהִים:

(כב) וְעַתָּה לְמָה נָמוֹת כִּי תֹאכְלֵנוּ הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה
הַזֹּאת אִם־יֹסֵפִים אֲנַחְנוּ לְשֹׁמֵעַ אֶת־קוֹל יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ עוֹד וּמִתְּנוּ:

כג אַרִי מִן כָּל בְּשָׂרָא דִּי שָׁמַע קוֹל מִימְרָא
דְּזִי קִנְיָא מִמְלַל מַגּוּ אֲשֶׁתָּא כְּוַתְּנָא
וְאֶתְקַנּוּ:

(כג) כִּי מִי כָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹהִים תְּחִים
מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כְּמִנוּ וַיְחִי:

כד קָרַב אֶתְּךָ וְשָׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיֹּאמֶר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֲנִי אֶתְּקַבֵּל וְנִעַבְדְּךָ
וְנִשְׁמַע לְקוֹלְךָ וְנִשְׁמַע לְקוֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְנִשְׁמַע לְקוֹל מֹשֶׁה וְנִשְׁמַע לְקוֹל אֱלֹהִים:

(כד) קָרַב אֶתָּה וְשָׁמַע אֶת כָּל־אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וְאֶת־ תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ אֶת כָּל־אֲשֶׁר יְדַבֵּר יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ אֵלֶיךָ וְשָׁמַעְנוּ וְעָשִׂינוּ:

תּוֹרָה לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו מֵאֲהָבָה. וְכִי לֹא הָיָה יָפֵה לְכֶם
לְלַמַּד מִפִּי הַגְּבוּרָה וְלֹא לְלַמַּד מִמְּנִי?

כ"א וְאֶת תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ • הַתְּשִׁתֶּם אֶת כַּח כְּנֻקָּה,
שְׂנֻצְטֻעֵרְתִי עֲלֵיכֶם וּרְפִיתֶם אֶת יְדֵי, כִּי רֵאִיתִי שְׂאִינְכֶם

כה וְשָׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר יְהוָה
לְמֹשֶׁה אֲנִי אֶתְּקַבֵּל וְנִעַבְדְּךָ וְנִשְׁמַע לְקוֹלְךָ
וְנִשְׁמַע לְקוֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִשְׁמַע לְקוֹל מֹשֶׁה
וְנִשְׁמַע לְקוֹל אֱלֹהִים:

(כה) וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דְּבָרֵיכֶם בְּדַבְּרֵיכֶם אֵלָי
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָי שְׁמַעְתִּי אֶת־קוֹל דְּבָרֵי הָעָם הַזֶּה
אֲשֶׁר דִּבְּרוּ אֵלַיךְ הִיטִיבוּ כָּל־אֲשֶׁר דִּבְּרוּ:

כו לֹא יְהִי לְבָבְךָ לְהִוָּן לְמִדְּמַל קְדָמִי
וְלִמְטַר יְתָ כָּל פְּקוּדֵי כָּל יוֹמָא בְּדִיל דְּיִיטֵב
לְהוֹן וְלִבְנֵיהוֹן לְעֵלָם:

(כו) מִי־יִתֵּן וְהָיָה לְבַבְכֶם זֶה לָהֶם לִירְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר
אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי כָּל־הַיָּמִים לְמַעַן יִיטֵב לָהֶם
וְלִבְנֵיהֶם לְעֵלָם:

כז אֲזַל אָמַר לְהוֹן תּוֹבּוּ לְכוּן לְמִשְׁכְּנֵיכּוּן:

(כז) לָךְ אָמַר לָהֶם שׁוּבוּ לְכֶם לְאֲהֵלֵיכֶם:

כח וְאֶת הַבָּא קִים קְדָמִי וְאֲמַלֵּל עִמָּךְ יְתָ כָּל
תְּפִקְדָּתָא וְקִנְיָא וְדִינָא דִּי תִּלְפוּן וְנַעֲבִדוּן
בְּאַרְעָא דִּי אָנָּא יְהִיב לְהוֹן לְמִירְתָּה:

(כח) וְאֶתָּה פֹּה עֹמֵד עִמָּדִי וְאֲדַבְּרָה אֵלַיךְ אֶת
כָּל־הַמִּצְוָה וְהַחֲקִים וְהַמְּשַׁפְּטִים אֲשֶׁר תִּלְמַדְם
וְעָשׂוּ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נָתַן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ:

כט וְתִשְׁרִין לְמַעֲבַד קָמָא דִּי פְקִידִי וְיִי אֱלֹהֵיכֶם
יִתְכוּן לֹא תִסְטוּן וְיִמְיָא וְשִׁמְאָלָא:

(כט) וְשִׁמְרֵתֶם לַעֲשׂוֹת כָּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֶתְכֶם לֹא תִסְרוּ יָמִין וְשִׁמְאָל:

ל בכל ארץא די פקיד יי אלהכון תכון
תהכון בדיל דתיחון וייטב לכון ותורכון
יומין בארעא די תירתון :

(ל) בכל־הדרך אשר צוה יהוה אלהיכם אתכם
תלכו למען תחיון וטוב לכם והארכתם ימים
בארץ אשר תירשון:

א ודא מפקדתא קמיא ודינאי די פקיד יי
אלהכון לאלפא תכון למעבד בארעא די
אתון עבריו תמן למירתה :

ו (א) וזאת המצוה החקים והמשפטים אשר צוה
יהוה אלהיכם ללמד אתכם לעשות בארץ אשר
אתם עברים שמה לרשתה:

ב בדיל דתחיל קדם יי אלהך למטר תת כל
קמיהי ופקודיהי די אנא מפקדך את וברך
ובר ברך כל יומי תיך ובדיל דיורכון
יומיה :

ב) למען תירא את־יהוה אלהיך לשמר את־כל
חקתיו ומצותיו אשר אנכי מצוה אתה ובנדך ובן
בנדך כל ימי חייך ולמען יארכו ימיה:

ג ותקבל ישראל ותטר למעבד די ייטב לך
ודי תסגין לחדא פמא די מליל יי אלהא
דאבהתך לך ארעא עבדא חלב ודבש :

ג) ושמעת ישראל ושמרת לעשות אשר ייטב לך
ואשר תרבוין מאד באשר דבר יהוה אלהי אבתוך
לך ארץ זבת חלב ודבש: פ

~ יום שישי י"ב מנחם-אב ~

ד שמע ישראל יי אלהנא יי תד :

(ד) שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד:

ברורה לקרא כלם בשם ה', ונאמר (זכריה יד): "ביום
ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

כשי"ה אלהינו ה' אחד • ה' שהוא אלהינו עתה
ולא אלהי העובדי פוכבים, הוא עתיד להיות ה'
אחד, שנאמר (צפניה א): "כי אז אהפך אל־עמים שפה

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

בן חלפתא משל (למלך) [ולאדם]
שהיה לו כרם ביהודה ודירתו
בגליל, ולאחד יש לו כרם בגליל
ודירתו ביהודה, בכל שנה ושנה
צריך זה שביהודה לילך לגליל וזה
שבגליל לילך ליהודה לפרגס כל
אחד צרכי פרמו, לזמים פגעו זה
בזה, אקרו למה אנו מטריחין, אני
אפרגס פרמך שבעיירי ואתה תפרגס
פרמי שבעיירך, והנהר בה שאם אתה
משמר היטב את שלי ואני אשמור
היטב את שלך (תנחומא קדושים ו: תורה ה

עוד מלבדו: וצריך לומר אל מלך
נאמן קודם שמע ישראל, לפי
שבשלוש תיבות הללו עם ברוך שם
כבוד מלכותו לעולם ועד, תמצא
בקריאת שמע רמ"ח תיבות כנגד
רמ"ח איברים. וכל האומר רמ"ח
תיבות שבקריאת שמע כתקנן
הקדוש־ברוך־הוא משמר רמ"ח
איבריו, וזהו שאמר הכתוב (משלי ד ד)
שמר מצותי וחייה, אמר הקדוש־
ברוך־הוא שמור את שלי ואני
אשמור את שלך. אמר רבי שמעון

ו (ד) שמע ישראל ה' אלהינו ה'
אחד. בלא שלשה אנפות אי
אפשר. שאם אמר שמע ישראל ה'
אחד, כל אומה ואומה אומרת על
עבודה־זרה שלהם שהוא אחד.
כשהוא אומר אלהינו יודע שעל
אלהי ישראל הוא מדבר. ואם היינו
אומרים ה' ואלהינו אחד משמע
אלהינו אחד מן האלהות, וכל־שכן
אם היינו אומרים אלהינו אחד. אבל
כשאנו כופלים, הכי קאמר, ה' שהוא
אדון שלנו, הוא אחד באדנות ואין

ה) וְאֶהְבֶּתְּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לְבָבְךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ וּבְכָל-מְאֹדְךָ:

ש(ש סא ב) בְּכָל מְאוּדְךָ: ?ש לך אָדָם שְׁמוֹנוּ חָכִיב עֲלוּי
מגופו, לְכָף נְאָמַר: "וּבְכָל-מְאֹדְךָ". דָּבָר אַחֵר: "בְּכָל
מְאֹדְךָ", בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שְׁמוֹדָד לְךָ, בֵּין בְּמִדָּה
טוֹבָה, בֵּין בְּמִדַּת פְּרָעוּנוֹת, וְכֵן בְּדוֹד הוּא אוֹמֵר (תהלים
קט): "כֹּס יְשׁוּעוֹת אֲשָׂא וְגו', צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא
וְגו'".

כ"ט ◀ וְאֶהְבֶּתְּ • (ספרי) עֲשֵׂה דְבָרֶיךָ מְאֹדָה, אֵינוֹ
דוֹמָה עוֹשֶׂה מְאֹדָה לְעוֹשֶׂה מִרְאָה: הַעוֹשֶׂה אֶצֶל
רַבּוֹ מִרְאָה, כְּשֶׁהוּא מְטָרִיחַ עֲלוּי, מֵנִיחוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ.
בְּכָל-לְבָבְךָ • (ברכות נד) בְּשֵׁנֵי יְצִירְךָ. דָּבָר אַחֵר: "בְּכָל
לְבָבְךָ", שְׁלֵא יִהְיֶה לְכָף חֲלוּק עַל הַמָּקוֹם. וּבְכָל-
נַפְשְׁךָ • אֶפְלוֹ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ. וּבְכָל-מְאֹדְךָ •

וַיְהִיּוּן פִּתְגָמֵי הָאֱלֹוִין דִּי אֲנָא מְפַקְדִין
יוֹמָא דִּין עַל לְבָבְךָ:

ו) וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְּךָ עַל-לְבָבְךָ:

לֹא יְהִי בְּעֵינֶיךָ פְּדִיּוֹטִיגְמָא יִשְׁנָה, שְׂאִין אָדָם סוֹפְנָה,
אֶלֶּא בְּחִדְשָׁה שְׁהַל רְצִין לְקִרְאָתָהּ. דִּיּוֹטִיגְמָא, מְצוֹנוֹת
הַמְלָךְ הַבָּאָה בְּמַכְתָּב.

כ"ט ◀ וְהָיוּ הַדְּבָרִים וְגו' • וּמַהוּ אֶהְבֶּתְּ? וְהָיוּ
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, שְׁמַתוּךָ כֶּף אֶתָּה מַכִּיר בְּהַקְדוּשַׁת-
בְּרוּךְ-הוּא, וּמַדְבֵּק בְּדַרְכֵיךָ (ספרי) • מְצַוְּךָ הַיּוֹם • (ש)

וַיִּתְחַנְּנוּן לְבָבֶיךָ וְתִמְלַל בְּהוֹן בְּמַתְבָּר
בְּבִיתְךָ וּבְמַתְבָּר בְּאַרְחָא וּבְמַשְׁכַּבְךָ
וּבְמַקְוֶיךָ:

ז) וְשִׁנַּנְתָּם לְבָבוֹךָ וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ וּבְלִכְתֹּךָ בְּדַרְךָ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ:

בָּנִים, שְׁנַאֲמַר: "בָּנִים אַתָּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם", כֶּף הָרַב
קְרוּי אָב, שְׁנַאֲמַר (מלכים ב ב): "אָבִי אָבִי רַכֵּב יִשְׂרָאֵל
וְגו'". וְדַבַּרְתָּ בָּם • (ספרי) שְׁלֵא יְהֵא עַקֵּר דְּבוּרְךָ אֶלֶּא
בָּם, עֲשֵׂם עַקֵּר וְאֵל תַּעֲשֵׂם טַפֵּל. וּבְשֹׁכְבְּךָ • (ש) כֹּל
אֶפְלוֹ שְׁכַב בְּחִצֵי הַיּוֹם? תִּלְמוּד-לוֹמַר: "וּבְקוּמְךָ",
יְכַל אֶפְלוֹ עֲמַד בְּחִצֵי הַלַּיְלָה? תִּלְמוּד-לוֹמַר:
"בְּשִׁבְתְּךָ בְּבִיתְךָ וּבְלִכְתֹּךָ בְּדַרְךָ", דִּרְךָ-אַרְצֵי דְּבִרְהָ
תוֹרָה: זְמַן שְׁכִיבָה וְזְמַן קִימָה.

כ"ט ◀ וְשִׁנַּנְתָּם • (ש) לְשׁוֹן חֲדוּד הוּא: שִׂיְהִיּוּ מַחְדָּדִים
בְּפִיךָ, שְׂאֵם יִשְׂאֲלֶךָ אָדָם דָּבָר, לֹא תִּהְיֶה צְרִיךְ לְגַמְגֵּם
בוֹ, אֶלֶּא אֲמַר לוֹ מִיד. לְבָנֶיךָ • אֵלוֹ הַתְּלַמִּידִים.
מְצַיְנוֹ בְּכָל מָקוֹם, שֶׁהַתְּלַמִּידִים קְרוּיִים בָּנִים, שְׁנַאֲמַר
דְּבָרִים ד'): "בָּנִים אַתָּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם", וְאוֹמֵר (מלכים ב ב):
"בְּנֵי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בֵּית אֵל". וְכֵן בְּחִזְקָהּ שְׁלַמֵּד
תוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, קְרָאֵם בָּנִים, שְׁנַאֲמַר (ד"ה ב כט):
"בְּנֵי עֵתָה אֶל-תִּשְׁלוּ". וְכַשֵּׁם שֶׁהַתְּלַמִּידִים קְרוּיִים

ח וְקִשְׁרְתֶם לְאֹת עַל-יָדְךָ וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ:
עֵינֶיךָ:

ח) וְקִשְׁרְתֶם לְאֹת עַל-יָדְךָ וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ:

שְׁבָרָאש. (סנהדרין ד) וְעַל שֵׁם מִנִּין פְּרָשִׁיּוֹתֵיהֶם נִקְרָאוּ
טַטְפַּת, טַט בְּכַתְפֵי שְׂתִים, פֶּת בְּאַפְרִיקֵי שְׂתִים.

כ"ט ◀ וְקִשְׁרְתֶם לְאֹת עַל-יָדְךָ • אֵלוֹ תְּפִלִּין
שְׁבוּרָע. וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ • אֵלוֹ תְּפִלִּין

~ נקודות משיחות קודש ~

החלוק בין תפלין שליך לתפלין של-ראש בעבודת האדם

בצפנת פענח על הרמב"ם (הלכות תפלין פרק ד הלכה ד. מהדורא
תינא ע, ד. פט, א) שביאר על-פי חילוק זה לשון הרמב"ם).
וְיֵשׁ לְבָאָר זֶה בְּעִבּוּדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:
הַחֲלוּק הַפְּנִימִי בֵּין תְּפִלִּין שְׁלִיךְ וְתְּפִלִּין שְׁלִי-רֹאשׁ הוּא
בְּמַבָּר ב'שִׁלְחָן עֲרוּךְ' (אורח חיים סימן כה סעיף ה) דְּתְּפִלִּין
שְׁלִיךְ שְׁמַנְיָחִים עַל הַזְּרוּעַ כְּגוֹד הַלֵּב – מוֹרָה עַל עִבּוּדַת

וְקִשְׁרְתֶם לְאֹת עַל-יָדְךָ וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ: (ו, ח)
כְּנוֹעַ לְתְּפִלִּין שְׁלִיךְ נִקְט הַכְּתוּב הַלְשׁוֹן "וְקִשְׁרְתֶם",
וְאֵלוֹ בְּתְּפִלִּין שְׁלִי-רֹאשׁ כְּתַב "וְהָיוּ", וּמִזֶּה מוֹכַח דְּבְּתְּפִלִּין
שְׁלִיךְ הַמְצוּנָה הִיא רַק מְעֻשָׂה הַקְּשִׁירָה, מַה-שְּׂאִין-כֵּן
תְּפִלִּין שְׁלִי-רֹאשׁ – מְצוּתָן שִׂיְהִיּוּ מְנַחִים עַל הָרֹאשׁ,
וְנִמְצָא שְׁכָל רְגַע שְׁהוֹן עַל הָרֹאשׁ מְקַזֵּם מְצוֹת תְּפִלִּין (וראה

המדות, לשעבוד להקב"ה "הלב שהוא עקר התאוות והמחשבות", ותפלין של-ראש "על הראש כנגד המוח" – לשעבוד הנשמה שהיא במוח" להקב"ה.
 ועל-פי-זה יש לבאר החלוק הנ"ל בין תפלין של-יד ותפלין של-ראש:
 בנוגע למדות שבלב, הרי אין לבו של כל אדם ברשותו "להפך לבו מתאוות עולם הזה לאהבת ה' באמת" (תניא ריש פרק יז), כי רק צדיקים "לבם ברשותם" (תניא שם), ולכן אין מצות תפלין של-יד – שעבוד תאוות הלב – "שיהיה מנח", אלא רק על מעשה הקשירה, זאת אומרת,

דאף-על-פי שאין האדם יכול להפך את לבו מתאוות לבו לאהבת ה' באמת, שיהיה משעבד בתמידות לאהבת ה', מפל-מקום עליו לקשר את לבו, בדרך כפייה, לשלוט על עצמו שלא להוציא תאוותו מן הכח אל הפעל.
 מה-שאין-כן בנוגע למחו, הרי "מחו ברשותו" של כל אדם ואדם מישראל, ש"יכול להתבונן בו בכל אשר יחפץ" (תניא שם), ולכן מצות תפלין של-ראש היא מצוה תמידית, "שיהיה מנח", היינו שיהיה משעבד באפן תמידי לעבודתו יתברך.
 (על-פי לקוטי-סיוחות חלק ל"ט עמוד 22 ואילך – מותר 'לקראת שבת')

(ט) וכתבתם על-מזוזות ביתך ובשעריך: ם

ט ותכתבנין על מזוזנין ותקבענון בספי ביתך ובתריעיך:

כ"ט • מזוזות ביתך • מזוזות פתיב, שאין צריך אלא אחת. ובשעריך • לרבות שערי חצרות ושערי מדינות ושערי עירות (יזכא יא) •

י ויהי ארי ועלנך יי אלהך לארעא די קמים לאברהם לאצחק וליעקב למתן לך קרוין ברכון וטבן די לא בגיטא:

(י) וה"ה פייביאך | יהוה אלהיך אלהארין אשר נשבע לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב לתת לך ערים גדולות וטבת אשר לא-בנית:

יא ובתינ מלון כל טוב די לא מליטא וגבין פסילון די לא פסלמא פרמין וזיתין די לא נצבתא ותיכול ותשבע:

(יא) ובתיים מלאים כל-טוב אשר לא-מלאת וברת חצובים אשר לא-חצבת פרמים וזיתים אשר לא-נטעת ואכלת ושבעת:

כ"ט • חצובים • לפי שהוא מקום טרשין וסלעים, נופל בו לשון חציבה.

יב אסתמר לך דילמא תנשי ית דחלמא דיי די אפקון מארעא דמצרים מבית עבדוּתא:

(יב) השמר לך פן-תשפח את-יהוה אשר הוציאך מארץ מצרים מבית עבדים:

כ"ט • מבית עבדים • כתרגומו: 'מבית עבדותא', ממקום שהייתם שם עבדים.

יג ית יי אלהך תדמל וקדמוהי תפלח ובשמה תקנים:

(יג) את-יהוה אלהיך תירא ואתו תעבד ובשמו תשבע:

שמתוך שאתה ירא את שמו, תהא זיהר בשבועתך, ואם לאו, לא תשבע.

כ"ט • ובשמו תשבע • אם יש בך כל המדות הללו, שאתה ירא את שמו ועובד אותו, אז בשמו תשבע,

יד לא תלכון אחרי אלהים אחרים מאלהי העמים אשר סביבותיכם:

(יד) לא תלכון אחרי אלהים אחרים מאלהי העמים אשר סביבותיכם:

שיעור יומי ליום שישי י"ב מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - ו - פרשת ואתחנן סא
 כ"י • מַאֲלֵהי הַעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם • והוא- | סְבִיבוֹתֶיךָ תוֹעִים אַחֲרֵיהֶם, הַצֵּרֶךְ לְהִזְהִיר עֲלֵיהֶם
 הַדִּין לְרַחוּקִים, אֵלָּא לְפִי שְׁאֵתָה רוּאָה אֵת
 בְּיֹתֵר.

טו אַרְי אַל קָנָא יִי אֱלֹהֶיךָ שְׁכַנְתָּה בֵּינָךְ
 דִּילְמָא יִתְקַף רְגִזָּא דִּיִּי אֱלֹהֶיךָ כְּךָ וְיִשְׁעֶךָ
 מַעַל אֶפְרָעָא :
 (טו) כִּי אֵל קָנָא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ פִּן־יִחְרָה אַרְי
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּךָ וְהִשְׁמִידֶךָ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: ם

טז לֹא תִנְסֹוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם
 בַּמִּסָּה:
 טז לֹא תִנְסֹוּן קָדָם יִי אֱלֹהֵיכֹון כְּמָא דִּי נִסִּיתוּן
 בַּנְּסִיטָא :

כ"י • כְּשִׁינְצָאוּ מִמְצָרִים, שְׁנִסְוּהוּ בַּמַּיִם, שְׁנַאָמַר (שמות יז) : "הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ"? •

יז מִטָּוֵר תִּטְרוּן יָת פִּקּוּדֵיָא דִּיִּי אֱלֹהֵיכֹון
 וְסִדְדוּתָהּ וְקִימּוּהִי דִּי פִקּוּדֶיךָ :
 (יז) שָׁמֹוֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְעַדְתּוֹ
 וַחֲקוּיוֹ אֲשֶׁר צִוְּךָ:

יח וְתַעֲבֹד דְּקִשְׁר וְדִתְקֹון קָדָם יִי בְּדִיל דְּיִיטֵב
 לְךָ וְתַעֲוִל וְתִירַת יָת אֶרְעָא טְבָתָא דִּי קִיִּים
 יִי לְאַבְתִּיךָ :
 (יח) וְעִשִׂיתָ הַיֵּשֶׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְמַעַן יִיטֵב לְךָ
 וּבָאֵת וִירְשֶׁתְּ אֶת־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה
 לְאַבְתֶּיךָ:

כ"י • הַיֵּשֶׁר וְהַטּוֹב • זו פְּשָׁרָה, לִפְנֵים מִשׁוּבַת הַדִּין.

יט לְמַתְּכַר יָת כָּל בְּעַלֵּי דְבָבָךְ מִקְדָּמָךְ כְּמָא
 דִּי מְלִיל יִי :
 (יט) לְהִדְרֶךְ אֶת־כָּל־אִיבֶיךָ מִפְּנֵיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
 יְהוָה: ם

כ"י • כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר • וְהִיכֵן דִּבֶּר? (שמות כג) "וְהִמַּתִּי אֵת כָּל הַעָם וְגו'".

כא אַרְי יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךְ מָחָר לֵאמֹר מָה הָעֵדוּת וְהַחֲקוּיִם
 וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם:
 (כ) כִּי־יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךְ מָחָר לֵאמֹר מָה הָעֵדוּת וְהַחֲקוּיִם
 וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם:

כ"י • כִּי־יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךְ מָחָר • יֵשׁ "מָחָר" שֶׁהוּא אַחַר זְמַן.

כב וְתִמְרָ לְבָנֶךָ עַבְדִּין הֵינּוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם
 וַיִּצְיָאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה:
 (כא) וְאִמְרַתְּ לְבָנֶךָ עַבְדִּים הֵינּוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם
 וַיִּצְיָאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה:

כג וַיִּתֵּן יְהוָה אוֹתוֹת וּמִפְתֹּיִם גְּדֹלִים וְרַעִים
 בְּמִצְרַיִם בְּפָרְעָה וּבְכָל־בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ:
 (כב) וַיִּתֵּן יְהוָה אוֹתוֹת וּמִפְתֹּיִם גְּדֹלִים וְרַעִים
 בְּמִצְרַיִם בְּפָרְעָה וּבְכָל־בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

והאי דקאמר אתכם, לפי שעדיין לא
 נולד באותה שעה שהקדוש-ברוך-
 הוא ציוה אותה מצוה: תורה כא
 (מבילתא יג יד), מִכָּל־מְקוֹם פִּיּוֹן שְׁאָמַר
 אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵינוּ אֵינוּ מוֹצִיא
 עֲצָמוֹ מִן הַכֹּלל כְּמוֹ רִשְׁעֵי שְׁאוּמֵר
 (שמות יב כ) מָה הָעֵבֶדְהָ הַזֹּאת לָכֶם,
 (כ) כִּי יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךְ מָחָר. זו שאלת
 בן חכם מאותן ארבעה בנים הנזכרים
 בהגדה. ואף על פי שהוא אומר
 אתכם דמשמע כמו לכם ולא לוי

כג ויתנא אפק מתמן בדיל לאעלא יתנא למתן לנא ית ארעא די קיים לאכהתנא:

(כג) ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו:

כד ופקדנא יי למעבד ית כל קומיא האלין למדחל ית יי אלהנא לטב לנא כל יומיא לקנמותנא פיומא הדין:

(כד) ויצונו יהוה לעשות את כל החקים האלה ליראה את יהוה אלהינו לטוב לנו כל הימים לחיתנו פהיום הזה:

כה וזכותא תהי לנא ארי נשר למעבד ית כל תפקדתא קדא קדם יי אלהנא פמא די פקדנא:

(כה) וצדקה תהיה לנו פינשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני יהוה אלהינו כאשר צונו: ס

~ שבת קודש י"ג מנחם-אב ~

א ארי יעלף יי אלהך לארעא די את עלל לתמן למירתה ויתרף עממין סגיאין מן קדמך חסאי וגרגשאי ואמראי וקנענאי ופרזאי ותנאי ויבוסאי שבועא עממין סגיאין ומקיסין מנד:

ז (א) כי יביאך יהוה אלהיך אל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה ונשל גוים רבים מפניך החתי והגרגזשי והאמרי והכנעני והפרזי והחוי והיבוסים שבעה גוים רבים ועצומים ממוך:

כ"ט • ונשל • לשון השלכה והתזה, וכן (דברים יט): "ונשל הפרזל".

ב וימסרנן יי אלהך קדמך ותמחנן אמרא תגמר ותהון לא תגור להון קום ולא תריחם עליהון:

(ב) ונתתם יהוה אלהיך לפניך והפיתם החרם תחרים אתם לא תכרת להם ברית ולא תחנם:

ג ולא תתסמן בהון ברמך לא תמן לברה וברתה לא תסב לברך:

כ"ט • ולא תחנם • (ע"ז ט) לא תתן להם חן, אסור לו לאדם לומר: 'במה נאה כנעני הזה! דבר אחר: לא תתן להם חניה בארץ.

ד ארי יטעין ית ברך מפתר פלחני ויפלחון לטעות עממאי ויתקף רגזא דיי בכון וישעף בקריע:

(ג) ולא תתחתן בם בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנד:

ה ארי יטעין ית ברך מפתר פלחני ויפלחון לטעות עממאי ויתקף רגזא דיי בכון וישעף בקריע:

(ד) כי יסיר את בנד מאחרי ועברו אלהים אחרים וחרה אפי יהוה בכם והשמידך מהר:

ו ארי יטעין ית ברך מפתר פלחני ויפלחון לטעות עממאי ויתקף רגזא דיי בכון וישעף בקריע:

כ"ט • כי יסיר את בנד מאחרי • (קידושין סח) בנו של כנעני, כשישא את בתך יסיר את בנד אשר תלד לו בתך מאחרי, למדנו שכן בתך הבא מן הכנעני קרוי

ז ארי אם פדין מעבדון להון אגוריהון תתרון וקמתהון תתברון ואשריהון תקוצצון וצלמי טעותהון תוקדון בנורא:

(ה) כי אם פה תעשו להם מזבחתיהם תתצו ומצבתם תשברו ואשיריהם תגדעון ופסיליהם תשרפון באש:

שיעור יומי לשבת קודש י"ג מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - ז - פרשת ואתחנן
כ"ט • מזבחתיהם • של בנין • מצבתם • אכן אחת • ואשיריהם • אילנות שעובדין אותם.

וְאָרִי עִם קָדִישׁ אֶת קָדִים יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּךָ
אֲתַרְעִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְמַהְרֵי לֵה לְעַם חַסִּידִים מִכָּל
עַמֻּמֵּי דֵי עַל אִפִּי אֲרַעֵא :

(ו) כִּי עִם קָדוֹשׁ אֲתָהּ לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּךָ בָּחַר יְיָ הַיְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְהַיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָהּ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר
עַל-פְּנֵי הָאָרֶץ:

ז לא מדסגיאין אתון מפל עממיא צבי יי
בכון ואתרעי בכון ארי אתון זערינ מפל
עממיא :

(ז) לֹא מִרְבַּכֶּם מִכָּל-הָעַמִּים חֲשַׁק יְהוָה בָּכֶם וַיִּבְחַר
בָּכֶם כִּי-אַתֶּם הִמְעַט מִכָּל-הָעַמִּים:

(ט) : "וַנַּחֲנוּ מֶה", לא כנבוכדנאצר שאמר (ישעיה יד) :
"אֲדַמָּה לְעֵלְיוֹן", וסנחריב שאמר (שם לו) : "מִי כָּכָל
אֱלֹהֵי הָאָרְצוֹת", וחרים שאמר (יחזקאל כח) : "אֵל אֲנִי
מוֹשֵׁב אֱלֹהִים יִשְׁבְּתִי". כִּי אַתֶּם הִמְעַט • הָרִי 'כִּי'
מִשְׁמֵשׁ בַּלְשׁוֹן 'דְּהֵא'.

כ"ט • לא מרבכם • כפשוטו. ומדרשו: לפי שאין
אתם מגדילים עצמכם כשאני משפיע לכם טובה,
לפיכך "חשק ה' בכם". כִּי-אַתֶּם הִמְעַט •
הממעטין עצמכם, כגון אברהם שאמר (בראשית יח) :
"וְאֲנִי עֶפְרָא וְאַפְרָ", וכגון משה ואהרן שאמרו (שמות

ח ארי מדרבם יי יתכון ומדנטר ית קימא די
קיים לאבקהתכון אפק יי יתכון בידא תקיפא
ופרקק מבית עבודתא מידא דפרעה מלפא
דמצרים :

(ח) כִּי מֵאֲהַבְתָּ יְהוָה אֶתְכֶם וּמִשְׁמְרוּ אֶת-הַשְּׁבֻעָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִן
חֲזָקָה וּפִדְךָ מִבַּיַת עַבְדִּים מִיַּד פְּרַעֲה מִלְּדַמְצָרִים:

אתכם. ומשמרו את השבועה • מחמת שמרו את
השבועה.

כ"ט • כי מאהבת ה' • הרי 'כי' משמש בלשון
'אלא', לא מרבכם חשק ה' בכם אלא מאהבת ה'

ט ותדע ארי יי אלהך הוא אלהים אלהא
מהימנא נטר קימא וחסדא לרומיהי
ולנטרי פקודיהי לאלפי דרין :

(ט) וַיִּדְעַתְּ כִּי-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים הָאֵל
הַנְּאֻמָּן שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֹסֵד לְאַהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי
מִצְוֹתָיו לְאַלְף דֹּר:

יתר גדול, הוא אומר "לאלפים". לאוהביו • אלו
העושין מאהבה. ולשמרי מצותיו • אלו העושין
מיראה.

כ"ט • לאלף דור • ולהלן הוא אומר (דברים ה) :
"לְאַלְפִים". כאן שהוא סמוך אצל "לשמרי מצותיו",
העושין מיראה, הוא אומר "לאלף". ולהלן שהוא
סמוך אצל "לאוהביו", העושין מאהבה, ששכרם

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

לשנאו, לכן ושמרת [וגו'] את החקים
וגו', והיה עקב תשמעון, כלומר אם
תעשו בן ושמרתם, ושמר ה' אלהיך
לך מיד את הברית ואת החסד, לא
זמתין לאלף [דור] אלא לך ישלם זה
הגמול הטוב, כי הראשון לשמוע
המצוות יהיה זריו ונשקר:
חסלת פרשת ואתחנן

הברית, ממתין ברית השבועה והחסד
עד שימצא אוהביו ושמרי מצותיו
לאלף דור, כלומר עד אלף דור הוא
ממתין עד שימצא דור כשר שומרי
המצוות לקבל שכר השבועה אשר
נשבע לאבותינו:
ומשלם לשנאיו אל פניו. כלומר
לאותם שהם שונאיו מיד משלם להם
גמול מעשה ידיהם, ולא יאחר

ז (ז"א) לא מרבכם. רשב"ם היה
מחבר זה הפסוק ופסוק ראשון דוהנה
(פסוק יב), ומפרש הכי, לא מרבכם חשק
ה' בכם כִּי-אם מאהבת ה' אתכם
וישמרו את השבועה. ואם תאמר
כיון שלא חשק בנו כִּי-אם מלח תוקף
השבועה אם בן למה נטרח לקיים
מצותיו, לכך קתיב וידעת כי ה'
אלהיך הוא האלהים וגו' שמר

(י) וּמִשְׁלָם לְשִׁנְאוֹ אֶל־פָּנָיו לְהֶאֱבִידוֹ לֹא יֵאָחֵר
 לְשִׁנְאוֹ אֶל־פָּנָיו יִשְׁלַם־לוֹ:
 יומִשְׁלָם לְסָנְאוּהִי טָבָן דִּי אַנְוֹן עֲבָדִין
 קְדָמוּהִי בְּחֵייהוֹן לְאוֹבְדֵיהוֹן לֹא מְאַחֵר
 עֲבָד טָב לְסָנְאוּהִי טָבָן דִּי אַנְוֹן עֲבָדִין
 קְדָמוּהִי בְּחֵייהוֹן מִשְׁלָם לְהוֹן:

כש"י ◀ ומִשְׁלָם לְשִׁנְאוֹ אֶל־פָּנָיו • בְּחֵייו, מִשְׁלָם לוֹ גְּמוּלוֹ הַטּוֹב, כְּדִי לְהֶאֱבִידוֹ מִן הָעוֹלָם הַבָּא.

(יא) וְשִׁמְרַתְּ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־
 הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם:
 יֵא וְתִטֵּר יֵת תְּפַקְדָּתָא וְיֵת קְמִיָּא וְיֵת דִּינָא
 דִּי אָנָּא מְפַקְדֵּךְ יוֹמָא דִּין לְמַעַבְדֵּהוֹן:
 פ פ פ

כש"י ◀ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם • (עירובין כב) וּלְמַחֵר, לְעוֹלָם הַבָּא, לְטַל שְׂכָרְם:

קי"ח פסוקים, עזיא"ל סימן. חסלת פרשת ואתחנן

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפ - רפג

אגרות קודש

בי"ה, כ"א מני"א, תשי"ז
 ברוקלין.
 שלום וברכה!

במענה על מכתבו מטי"ז מני"א, בהערת כת"ר שלא הזכרתי במכתבי הקודם אודות מכתב המלצה.

הרי נדבר כבר עדי"ז בביקורו של כת"ר שי' כאן, ואמרתי אשר אין זה בנוהג בית הרב, וכבר ידועה הוראת רז"ל הזהירו במנהג אבותיכם. ובנדון האמור, בכלל אין צורך בכגון דא לפרסום גודל הענין בעיני כל החרדים לדבר ה' ולתורתו. והרי כל אחד מישראל עליו נאמר אני ישנה בגלותא ולבי ער להקב"ה לתורתו ולמצותיו. ועמך כולם צדיקים.

ויברך השי"ת את כת"ר, וכל העוזרים לו במפעלו הכי נעלה, אשר מתוך בריאות הנכונה יוסיף חיילים בעבודתו זו, ובפרט שנמצאים אנו בימים אשר עליהם נאמר כל המוסיף מוסיפין לו, ההצלחה בהענין עצמו, נוסף על ההצלחה בהענינים הפרטים.

ויהי רצון שיתבשרו כאו"א אך טוב, ואין טוב אלא תורה ומצות, טוב לשמים וטוב לבריות, וכמרוז"ל הידוע.

בכבוד ובברכה לבשו"ט מתוך בריאות,

מ. שניאורסאהן.

לוח תהלים

יום ראשון, ז' מנחם-אב < מפרק לט עד סוף פרק מג

יום שני, ח' מנחם-אב < מפרק מד עד סוף פרק מח

יום שלישי, ט' מנחם-אב < פרק כ, מפרק מט עד סוף פרק נד

יום רביעי, י' מנחם-אב < מפרק נה עד סוף פרק נט

יום חמישי, י"א מנחם-אב < מפרק ס עד סוף פרק סה

יום שישי, י"ב מנחם-אב < מפרק סו עד סוף פרק סח

שבת קודש, י"ג מנחם-אב < פרק כ, מפרק סט עד סוף פרק עא

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהלים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיד בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון ז' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קב, א. פותחין... עד עמ' 204, והגוף שבנפש:

אגרת הקודש¹

א. בהסכמתם לספר ה"תניא", מציינים הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע (נדפסה ב"מבוא" ל"תניא"), שכל סימני "אגרת הקודש" (כולל גם ה"קונטרס אחרון" הבא אחרי "אגרת הקודש" ואגרות הקודש שלאחריו). נכתבו בכתב-יד קדשו ובלשונו הקדוש של רבנו הזקן. השם "אגרת הקודש" ניתן, מפני שרוב הסימנים

שבחלק זה, הם אגרות שנשלחו על ידי רבנו הזקן (אל חסידים) "להורות לעם ה' הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשו", ובגלל זה מצאו הרבנים, בני הגאון המחבר, לנכון לצרף אגרות קודש אלו לספר ה"תניא".

בתחילת האגרת הראשונה, מדובר אודות המנהג שנתקן באותם הימים בין חסידים (מנהג שנהוג עד לימינו אנו), שבכל עיר או "מנין" של חסידים, מחלקים את הש"ס (וכפי שמובא בסוף "קונטרס אחרון" – שם דן רבנו הזקן שוב בענין זה – שאם אין ב"מנין" אחד מספיק אנשים לכך, מצרפים אליהם אנשים מ"מנין" אחר), על מנת ללמוד אותו במשך השנה. ונהוג שאת הסיום והחלוקה מחדש לקראת השנה הבאה – עורכים ב"ט בכסלו או בכ"ד בטבת.

נהרבי שליט"א דיבר כבר פעמים רבות (בשעת סיום הש"ס), שכשם שבמלאכה הנעשית בשבת על ידי שני אנשים, הרי אם אין אותה מלאכה יכולה להיעשות על ידי אחד מהם, נקרא הדבר שכל אחד מהם עשה את כל המלאכה? – כך הדבר גם לגבי ענין זה, שכיוון שלימוד וסיום הש"ס נעשים על ידי כל אלה המשתתפים בחלוקה (ומן הנמנע שכל אחד ילמוד את כל הש"ס בשנה אחת), הרי זה כאילו כל אחד למד והשלים את כל הש"ס.

באגרת זו מסביר רבנו הזקן, שלימוד ההלכות שבתורה שבעל-פה, מוסיף עליו (התעלות) בנפשו של יהודי גם בעבודתו הפנימית בהשגה ובהתבוננות בגדלות הוי', ובהתעוררות של אהבת ה' ויראת ה' שלו, וזה אזור את הנשמה בגבורה ומייצב גם את ראשו ולבו של יהודי, שכלו ומדותיו. אודות אגרת זו, סיפר הרבי הרי"צ נ"ע באחת משיחותיו (ב' בניסן תש"ח²):

בשנת תרמ"ח, בהתועדות שמחת בית השואבה, אמר הוד כ"ק אאמור"ר הרה"ק, שאת אגרת הקודש "פותחין בברכה" כתב רבנו הזקן בשלשה חלקים בשנים שונות. בפעם הראשונה – כשהוד כ"ק רבנו הזקן החליט ללכת למזריטש, או נתן למחונכיו פתק-התעוררות

"פותחין בברכה" עד

"והן בחינת הזרועות

והגוף שבנפש". בפעם

השניה – כשהוד כ"ק

רבנו הזקן שב ממזריטש,

ורבו הוד כ"ק המגיד ממזריטש, בפקודת מורנו הבעל-שם-טוב ובברכת מורו הקדוש ח"י³, גילה מי הוא – הוד כ"ק רבנו הזקן – מטרת ירידת נשמתו הקדושה והאחריות הגדולה וסכנות נפשות רוחניות הקשורות בכך – כתב הוד כ"ק רבנו הזקן את חלקה השני של אגרת הקודש מ"אך מי הוא הנותן" עד "עדי מיצוי הנפש".

הוד כ"ק רבנו הזקן מספר לבנו, הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי, ולנכדו, הוד כ"ק אאמור"ר הרה"ק "צמת צדק", את חוויותיו הפנימיות בשנים הראשונות מאז הודיע ומסר לו מורו הרב המגיד את השליחות של מורו רבנו הבעל-שם-טוב. האמונה הפשוטה, אומר הוד כ"ק רבנו הזקן, שהיתה לנו, תלמידי הרב המגיד, בכ"ק הרב המגיד, יחד עם ההתמסרות של מסירות נפש אליו, העניקה לי תוקף עז, לבצע את כל ציווייו של רבנו המגיד בדיוק גמור ובמסירות נפש פנימית ועצמותית. כעבור כמה שנים, כשהאברכים, תלמידיי, התיישבו בעיירות ובישובים שונים, הרי לרגלי המעמסה שהטיל עלי כ"ק רבנו המגיד, וכדי לבצע, בעזרת השם יתברך, את הכוונה הפנימית של ירידת נשמתו לעולם זה – הוספתי באגרת "פותחין בברכה" את הקטע "ועתה הפעם כו' נא ונא. אך בשבתות כו' וכגון דא כו' ואין טוב אלא תורה וכו'".

פּוֹתְחִין בְּבְרָכָה, לְבָרַךְ וּלְהוֹדוֹת לַה' כִּי טוֹב. שְׂמוּעָה טוֹבָה שְׂמָעָה וְתַחֲי נַפְשִׁי, – שמעתי שמועה טובה שהחייטה את נפשי, "אין טוב אלא תורה", – כשאומרים "טוב" הכוונה היא לתורה, כמאמר המשנה במסכת אבות⁴, ועל איזה טוב של תורה אנו מדברים כאן? – "תורת ה' תְּמִימָה"⁵ – שעל תורת ה' כפי שהיא "תמימה" הרי כתוב שהיא "משיבת נפש", היא מחיה ומרענת את הנפש, ז' שהיא

1. הרבי שליט"א מעיר, שלכאורה היה צריך להיות שם חלק זה "אגרות קודש", לשון רבים – "ואולי הוא אגב דהשם "אגרת התשובה" רצ"ע. 2. שבת צג, א. ראה לקוטי שיחות ח"י ע' 267. 3. ספר המאמרים ה'תש"ח ע' 170. 4. אחי השילוני. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בקשר ועל הבשו"ט שמועים ע"ז (פרש"י חיי שרה כד, נב. והוא מב"ר פנ"ח, וא"ו)". 6. פ"ו מג"ג. 7. תהלים יט, ח.

רוצה להיות שם, כִּךְ הוּא – גם, כְּבָחִינַת רִוְחָנִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ הַאֱלֹהִית, – שעל ה"מתניים" של הנשמה, עומד כל הגוף של הנשמה יחד עם הראש של הנשמה, ודבר זה מביא את הנשמה לתכליתה הנכספת. מה הם, איפוא, ה"מתניים" של הנשמה?

הרי זה – הַאֲמוּנָה הַאֲמִיתִית כַּה' אֶחָד – שהוא, אֵינ־סוּף – בלי קץ, כְּרוּךְ-הוּא, דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עֲלָמִין – שהוא ממלא כל העולמות בחיות פנימית המצומצמת ומותאמת לכל נברא במיוחד, וְסוּכָב כָּל עֲלָמִין, – והוא סוכב ומקיף כל העולמות ומחיה אותם בחיות שהיא למעלה מעלה מהם, ואשר לכן אין חיות זו יכולה להתקבל בהם בפנימיות, אלא היא מקיפה עליהם, וְלִית אֶתְר פְּנּוּי מְנִיָּה, – אין מקום (ומדריגה)

שיהיה פנוי ממנו, שלא יהיה מצוי שם, לְמַעְלָה עַד אֵין קִין – אין סוף וקץ לבחינת ההתעלות שלו והיותו נעלה מהעולם, ומהיותו "מופשט" מהעולם, וְלִמְטָה עַד אֵין תְּכָלִית, – שאין סוף וקץ לכוח ירידתו מטה מטה ולהתלבשותו בעולם באופן שהעולם מסתיר על האלקות – הרי, שה"אין סופיות" שלו היא גם למעלה וגם למטה. וְכֵן לְד' סְטָרִין – וכך הדבר כלפי ארבעת הצדדים, מזרח, מערב, דרום וצפון, כְּבָחִינַת אֵינ־סוּף מְמַשׁ, – כל האמור הוא ביחס ל"מקום", בשש הקצוות של מקום: מעלה, מטה וארבע רוחות. וְכֵן – וכך הדבר גם כְּבָחִינַת שְׁנֵה וְנֶפֶשׁ, כְּנֹדָע – שכן, הבריאה מתחלקת ל"עולם", "שנה" ו"נפש" (כפי שכתוב בספר יצירה²⁰): עולם – מקום (מעלה, מטה וד' רוחות), שנה – זמן (עבר, הווה ועתיד) ונפש – חיות. הרי, כשם שהוא "אחד" ו"אין-סוף" ב"עולם" (במקום), כך הדבר גם ב"שנה" (בזמן) וב"נפש". הִנֵּה אֲמוּנָה זו נִקְרָאת כְּשֵׁם כְּבָחִינַת "מְתַנִּים"²¹,

הַשְּׁלֵמַת כָּל הַנְּשִׁים בְּלוֹי – סיום כל הש"ס כולו²⁰, כְּרַב עִירוֹת וּמְנִינִים מֵאֲנִ"ש, – חסידים, הוֹדָאָה עַל הָעֶבֶר – תודה על שעשו זאת בעבר, וּבִקְשָׁה עַל הָעֵתִיד, – ובקשה לעשות זאת גם בעתיד, כַּה' יִתֵּן – ה', וְכֵה יוֹסִיף ה' לְאֲמִין

לְבָם כְּנִבְוִיִּים²¹, מְדֵי שְׁנֵה כְּשְׁנֵה, כְּנִבְוִיָּה שְׁל תוֹרָה. – כך יתן ויוסיף ה' (ותוספתו של השי"ת היא הרי הוספה יותר מאשר העיקר עצמו²²), לחזק ולייצב את לבותיהם בין החזקים (שגם ביחס לחזקים יהיה זה חזק) בגבורה ובחוזק שהתורה מעניקה. וְלַהּוֹדִיעַ לְכַנִּי אֲדָם גְּבוּרָתָהּ שְׁל תוֹרָה שְׂבָעֵלֶי פֶּה²³ וְכַתָּה עוֹ, – גבורה של תורה, הכוונה לתורה שבעל-פה דוקא, שכן הדבר בשורש התורה (בספירות העליונות), שבכתב היא ב"חכמה", וספירת החכמה היא הרי בקו הימין (חסד), ואילו תורה שבעל-פה היא ב"בינה"²⁴, וספירת הבינה ("אני בינה לי גבורה"²⁵) היא בקו השמאל (גבורה²⁶). וכדי להודיע ענין הגבורה שמעניקה תורה שבעל-פה לנשמתו של יהודי – פֶּרֶשׁ – פִּירַט וְהַסְבִּיר, שְׁלֵמָה הַמְלִיךְ עַל־יָד הַשְּׁלֹמֹם²⁷: "הַגְּרָה כְּעוֹ מְתַנִּיָּה כו'" – "אשת חיל", כנסת ישראל ונשמות ישראל, חוגרת את מתניה ב"עוז" של תורה, ("עוז" היינו תורה²⁸, "אין עוז אלא תורה"²⁹), שהתורה מחזקת מתניה של נשמה, כשם שגיבור מחזק את עצמו על ידי שחוגר עצמו בחגורה. מה הוא, איפוא, ענין ה"מתניים" ביחס לנשמה, שהתורה חוגרת ומחזקת אותם? – "מְתַנִּים", הֵם דְּכָר הַמְּעַמִּיד כָּל הַגּוֹף עִם הָרֵאשׁ הַנֶּנְצֵב וְעוֹמֵד עֲלֵיהֶם, וְהֵם הַמּוֹלִיכִים וּמְבִיאִים אוֹתוֹ – את הגוף והראש, לְמַחוּז חֲפָצוֹ. וְכֵמו שְׁהוּא כְּנֶשְׁמֵיּוֹת הַגּוֹף, – שה"מתניים" מעמידים ומייצבים את כל הגוף ומביאים אותו למקום שהוא

אגרת הקדש

זו השלמת כל הש"ס כולו רוב עיירות ומנינים מאנ"ש. הודאה על העבר ובקשה על העתיד. כה יתן וכה יוסיף ה' לאמץ לבם כגבורים מדי שנה בשנה בגבורה של תורה. ולהודיע לבני אדם גבורתה של תורה שבע"פ וכחה עזו. פי' שלמה המלך ע"ה חגרה בעזו מתניה כו'. מתנים הם דבר המעמיד כל הגוף עם הראש הנצב ועומד עליהם. והם המוליכים ומביאים אותו למחוז חפצו. וכמו שהוא בגשמיות הגוף כך הוא בבחי' רוחניות הנפש האלהית האמונה האמיתית כה' אחד א"ס כ"ה דאיהו ממכ"ע וסוכ"ע ולית אתר פנוי מנייה למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית וכן לד' סטרין בבחי' א"ס ממש. וכן בבחי' שנה ונפש כנודע. הנה אמונה זו נק' בשם בחי' מתנים דבר המעמיד ומקיים את הראש

8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מכאן דחלוקת הש"ס צ"ל גם המס' שאין בהם גמרא". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הכוונה לשלול רובו ככולו (עייני ט"ז ואחרונים בשו"ע או"ח סתקפ"ב ס"ז), גם זרעים וטהרות (כנ"ל), גם תמיד ומדות (ואף שאינן אלא סיפור - ראה פיהמ"ש, הועתק בתיו"ט שם)". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שאו 'תמימה' גם במובן זה". 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה בזה - שבנוד"ד ה"ז ת"ת דרבים, שעיי"ז הלימוד דכאו"א (בהיותו חלק מהרבים) ותוצאותיו (לאמץ הלב) ביותר". 12. בר"פ ס"א, ד. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דבה עסקינן - הש"ס". 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמ"ש כ אגה"ק סוסכ"ט". 15. משלי ג, ב. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יותר נ"ל: תושב"כ ותושבע"פ - זרין רובו חסידים או גבורות". 17. משלי לא, יז. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה תו"א (ואוה"ת) ס"פ יתרו". 19. ספרי האזינו לב, ב. ובכ"מ. 20. פ"ג מ"ג. ובכ"מ. 21. על השאלה, כיצד מתאים "מתנים" לי רבים למה שאמונה היא אחת, כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: (1) "גם מים חיים וכו' וכו' - לי רבים.

הוא הרי עצם הדבר, "וירם קרן לעמו" היינו, שלבני ישראל ("עמו") ההמשכה היא עצמית מ"אין-סוף", "אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצּוֹתָיו וְצִוָּנוּ בּוֹ". – כלומר, שבמצוות העלה אותנו להתעלותו הוא, לקדושה זו שהוא קדוש ומובדל מהעולם, בחינת "סובב כל עלמין",

כנזכר לעיל בפרק האחרון של "אגרת התשובה", ולפני כן בחלק הראשון, וכשאדם מתבונן בחסדו הגדול של הקב"ה אתנו, להיות עם קרובו ודבוקים בו יתברך ממש, צריך הרי הדבר לגלות ולעורר – וְ"כַמִּים הַפְּנִים בּוֹ"²⁸, לְהוֹלִיד מִתְּבוּנָה זו – שהוא מבין גדלותו של הקב"ה וחסדו הגדול אתנו, דְחִילוֹ וְרַחֲמָיו – יראה ואהבה, שְׂכָלִים –

הנולדות באמצעות השכל, או טְבַעִים, – האהבה והיראה שישנן בטבע בכל נשמה של יהודי, והשכל וההתבוננות מגלים אותן בלבד²⁹, לְהִיּוֹת – אצלו, בְּחִינַת "צֶעֶק לִבָּם אֶל ה'", – לבם צעק והתגעגע להקב"ה לרביקה בו. זוהי אהבה באופן של "צעקה", עגנועים ודביקות. או – שההתבוננות תעורר בו בְּחִינַת – אהבה של רִשְׁפֵי אֵשׁ וְשִׁלְהֶבֶת עֹזָה, בְּבְחִינַת "רְצוּא", – צמאון וכליון להקב"ה, וְאַחֲרֵי-כֵן – אחרי שהתעורר ב"רצוא", שהוא רוצה להיכלות ולהיכלל בהקב"ה, עליו להיות לאחר מכן בְּבְחִינַת "שׁוֹב", – לשוב אל מקומו, נשמה בגוף תוך ביטול אל הקב"ה, לְהִיּוֹת – כך שיהיה, פְּחַד ה' בְּלִבּוֹ וְלִבּוֹשׁ מְגִדְלָתוֹ בּוֹ", – שהיראה תהיה בבחינת הנעלית, להתבייש בפני גדלותו של הקב"ה, בושה המונעת אותו מלעשות דבר שהוא רע בעיני הקב"ה, וְהוּא – הבחינה של יראה, פחד ובושה, היא בְּחִינַת "שְׂמַאל דְּוַחָה", – בחינת שמאל וגבורה שלמעלה, הדוחה שלא לעמוד בקירוב

– המתנים של הנפש²², דְּבַר הַמְעַמֵּד וּמְקַיֵּם אֶת הָרֵאשִׁי, – של הנפש, הוּא הַשְּׂכָל הַמְתְּבוּנָן וּמְעִמֵּיק דְּעַת בְּגִדְלַת אֵינְסוֹף בְּרוּדֵי-הוּא בְּבְחִינַת עוֹלָם-שְׁנֵה-נֶפֶשׁ, – כפי שהוא אין-סופי במקום, זמן וחיות של כל הנבראים. אמנה זו

מקיימת ומחזיקה את הראש, השכל, שכן היסוד עליו עומד ומתקיים השכל וההבנה בגדלות ה' הוא האמונה באחדות הו'. וההתבוננות היא גם וְכַבֵּד חֶסְדוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו עִמָּנוּ, לְהִיּוֹת "עִם קְרוֹבוֹ", – עם שהוא קרוב אליו, וְלִדְבָקָה בּוֹ – יתברך, מִמֶּשׁ, בְּנוֹדַע – וכפי שידוע, מִמֵּאֲמַר – חכמינו ז"ל²³: "יָפָה שְׁעָה אַחַת בְּתְשׁוּבָה וּמְעִשִׁים טוֹבִים בְּעוֹלָם הַיָּה מִכָּל הַיּוֹם עוֹלָם הַבָּא", – זאת מדוע? משום, שְׁהוּא – העולם הבא, הוא רק זיו וְהָאָרֶז מִבְּחִינַת הַנְּקִרְאָת "שְׂכִינָה" – והוא נקרא "שכינה" מפני שהוא הַשׁוֹבֵן בּוֹ, – בנבראים ומחיה אותם. ואס־כן הרי זו בחינה ומדרגה שיש לה שייכות לנבראים, שכן הגילוי בגן עדן, שאליו מתכוונים כאן במשמעות "עולם הבא", הוא רק – הארה מבחינת "שכינה", וְנִבְרָא – והעולם הבא וגן העדן נבראו, בְּיוֹד אַחַת – באות אחת, יוֹד, מִשְׁמֹו יְתִבְרָךְ – כמאמר חכמינו ז"ל²⁴ על הפסוק²⁵: בִּי"ה ה' צור עולמים, בּוֹ, אֶבֶל – ואילו, תְּשׁוּבָה וּמְעִשִׁים טוֹבִים מְקַרְבִּין יִשְׂרָאֵל לְאֲבִיהֶם שְׂבִשְׂמִים מִמֶּשׁ, לְמַהוּתוֹ וְעִצְמוּתוֹ בְּבְכֹוֹל, – למהותו ועצמותו של הקב"ה עצמו, שהוא בְּחִינַת אֵינְסוֹף מִמֶּשׁ, וְכִמּוֹ שְׂפָתוֹב²⁶: "הודו – בלבד, הוא על אֶרֶץ וְשָׁמַיִם, – החיות של ארץ ושל שמים היא הוד וזיו בלבד ממנו יתברך, וְנִרְם קֶרֶן לְעַמּוֹ בּוֹ", – ולעמו ישראל ההמשכה היא מ"קרן", מ"עצמות". "קרן"²⁷

(2) עיי"ש [באוה"ת] עה"פ והי' צדק איזור מתניו דחלק הגוף למטה מהלב זהו "מתנים" ואולי י"ל דנק' לי' רבים מפני ש"נמשך" בשני ירכים, וכן ממש ואולי עוד יותר באמונה היא אחת אבל גם שתיים אנכי ולא יהי' לך. ויל"פ עפ"ז הטעם למה גם בזה אחת דיבר אלקי' שתיים זו שמעתי. ולהעיר ג"כ מתניא רפ"כ – לביאור הנ"ל וק"ל". 22. על השאלה, מדוע אין רבנו זוקן מבאר בנמשל (אמונה) הענין מה שהמתנים מוליכים את הגוף למחוז חפצו, כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיקר כוונת אגה"ז זו – אף שמחזק לימוד הש"ס וכו' – בנוגע לתפלה ועניני. וגם פ"י הכתוב חגרה בעוהו בא לבאר זה כו' (ולא כ"כ – לבאר הכתוב מצ"ע). ולכן מבאר בנוגע לזרועות – דו"ד – שזוהו ענין התפלה, בקיצור עכ"פ ע"ד ראש – התבוננות, אבל הגוף (מצות – כמוכן בספ"מ) אין ענין ביאורו כאן. וכמוכן ג"כ מההמשך בנוגע "עת וזמן – שעת תפלת כו" – שמשמ"ט "הגוף". עפ"ז יל"פ ג"כ הנמשל דענין דמוליכים ומביאים אותו למחוז חפצו שהרי התפלה ענינה הליכה בסולם המוצב כו". 23. אבות פ"ד מ"ז. 24. מנחות כט, ב. 25. ישעי' כו, ד. 26. תהלים קמה, יג. 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד הלי' קרן וחומש". 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמשנ"ת ח"א פמ"ט". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמשנ"ת ח"א פמ"ד".

של אהבה (הבאה מ"מינו תחבני" ³⁰) אלא בחד ובושה, לאחור, שירא לגשת אל הקודש, כו', וְהָן – האהבה והיראה, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב בְּמִתְנֵי תוֹרָה³¹: "וַיֵּרָא הָעַם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמְדוּ מֵרָחֵק – ההתגלות של מתן תורה פעלה בבני ישראל יראה וביטול המתבטאים בנסיגה

שמאל דוחה כמ"ש במ"ת וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק כו' והן בחי' הזרועות והגוף שבנפש:

דררועא ימינא" (זרוע ימין), ויראה – גבורה, היא "דררועא שמאלא" (זרוע שמאל) ³².

אגרת הקדש

~ יום שני ח' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 204, אך מי הוא... עד עמ' 204, מיצוי הנפש כו':

התורה בכלל הרי אומרים ³⁶ "אורייתא מחכמה נפקת", שתורה היא בחינת חכמה שלמעלה, אס-כן כיצד אומרים כאן, שהוא רצון העליון שלמעלה מ"חכמה"? – על כך אומר רבנו הזקן: דְּאוֹרֵיתָא מִחֲכָמָה הִיא דְּנִפְקַת, – יציאתה והתגלותה של התורה היא מבחינת "חכמה" שלמעלה, אָבֵל מְקוּרָה וְשִׂרְשָׁה – של התורה, הוּא לְמַעְלָה מְעַלָּה מִבְּחִינַת חֲכָמָה, והוּא הַנְּקֵרָא בְּשֵׁם "רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן" בְּרוּךְ הוּא, – רצון הוא למעלה מחכמה, והוא מקיף (סובב) ונותן כוח בחכמה, וכמו

אֲךָ מִי הוּא הַנּוֹתֵן כַּח וְעוֹ לְבַחֲנֵיהֶם" – לאמונה הנקראת "מתניים" כנזכר לעיל בתחילת האגרת, לְהַעֲמִיד וּלְקַיֵּם הָרָאשׁ וְהַזְרֻעוֹת – מי נותן את הכוח לאמונה זו להעמיד ולהחזיק את השכל המתבונן בגדלות ה', ה"ראש" שבנפש, ואת אהבת ה' ויראת ה', ה"זרועות" שבנפש? גם כשיש לאמונה ה"מזון" שלה, כמו שכתוב ³³: "ורעה אמונה", וממילא היא בגילוי – מה נותן כוח ועוז לאמונה זו להעמיד וכו' את ה"ראש" וה"זרועות" בבחינה שלמעלה מאמונה? הוּא

אגרת הקדש

אֲךָ מִי הוּא הַנּוֹתֵן כַּח וְעוֹ לְבַחֲנֵיהֶם" – לאמונה ולקיים הראש והזרועות הוא עסק ולימוד הלכות בתורה שבע"פ שהיא בחי' גילוי רצון העליון דאורייתא מחכמה היא דנפקת אבל מקורה ושרשה הוא למעלה מעלה מבחי' חכמה והוא הנקרא בשם רצון העליון ב"ה וכמ"ש כצנה רצון תעמרנו כעטרה שהיא על המוחין שבראש וכנודע ממו"ש ע"פ אשת חיל עטרת בעלה. וכל השונה הלכות בכל יום כו'. וזהו חגרה

– הרי זה, עֵסֶק וְלִמּוּד הַלְבוּת בְּתוֹרָה שֶׁבְעַל־פֶּה, – תורה היא הלחם והמזון לאמונה של הנשמה, כפי שכתוב ³⁴: "לכו לחמו בלחמיי", שהכוונה היא לתורה, ובמיוחד ללימוד תורה שבעל-פה, שְׁהִיא – תורה שבעל-פה, היא בְּחִינַת גְּלוּי רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, – הרצון העליון הוא באופן של "גילוי", כשהוא מתגלה בבהירות על כל פרטיו – זהו דוקא בתורה שבעל-פה. שכן, מן התורה שבכתב לא יודעים בבהירות ובדיוק מהו הרצון העליון במצוה מסוימת. כגון במצות תפילין: מן התורה שבכתב, בה כתוב רק "וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך" ³⁵, לא יודעים עדיין מה לקשר, כיצד הן הטוטפות והיכן הוא "בין עיניך"; רק בתורה שבעל-פה מתבהר בצורה ברורה מה הוא רצונו של הקב"ה במצות תפילין על כל פרטיו. וכך הדבר בשאר המצוות, שהתורה שבעל-פה היא הגילוי של הרצון העליון (כפי שהדבר מתבאר בפרוטרוט להלן ב"אגרת הקודש" סימן כ"ט). למרות שעל

שֶׁפָּתוּב³⁷: – כלפי הפעולה שהתורה פועלת בנשמה: "בְּצִנְהָ רְצוֹן תַּעֲמַרְנֵנוּ" ³⁸, – פעולתה של התורה על הנשמה הלומדת תורה היא עטרה ומחסה, בְּעִמְרָה שְׁהִיא עַל הַמּוֹחִין שְׁבִרָאשׁ, – לכן יש בכוחה להעניק חזק ועוז ל"מתניים" המעמידים את המוחין שבראש – השכל המתבונן, וכן ה"זרועות", האהבה והיראה שהשכל מוליד או מגלה. כל זה מתחזק על ידי לימוד ההלכות של תורה שבעל-פה. שכן, בהן מתבטא בגילוי הרצון העליון, בחינת ה"כתר" שלמעלה מבחינת "חכמה", וְכַנּוּדָע – וכמו שידוע, מִמָּה שֶׁפִּרְשׂוּ עַל פְּסוּק³⁹: "אִשְׁתְּ חֵיל עֲטַרְתָּ בְּעֵלָה"; – כפי שמסביר רבנו הזקן להלן ב"אגרת הקודש" סימן כ"ט, ש"אשת חיל" היינו תורה שבעל-פה, "מלכות" – פה, תורה שבעל-פה קרינן לה" ⁴⁰, וההלכות המרובות שבתורה שבעל-פה שהן בלי מספר, כמו שכתוב ⁴¹: "ועלמות אין מספר" שהם ההלכות ⁴² – הן "עטרה" וכתר ל"בעלה", בחינת חכמה ומוחין. וְכָל הַשּׁוֹנֵה הַלְבוּת

30. שה"ש ח, ג. 31. יתרו כ, טו. 32. תקו"ז בהקדמה (פתח אליהו). 33. תהלים לו, ג. 34. משלי ט, ה. 35. ואתחנן ו, ח. 36. זח"ב קא, א. ועוד. 37. תהלים ה, יג. 38. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דצינה בכ"מ – מגן המגין על הגוף מג' צדדים ובכ"ז מסיים תעטרנו (ולא תסובבנו – ראה פרש"י כאן) – היינו שגם ענין דעטרה כאן". 39. משלי יב, ד. 40. הקדמת התקו"ז. 41. שה"ש ו, ה. 42. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדאיאתא בשה"ש"ר (שם)".

המתבונן, שגם הוא מתחזק על ידי לימוד ההלכות של תורה שבעל-פה. אך עת זמן החזק ואמוץ הדרועות והראש, – האהבה והיראה, והשכל המתבונן, היא שעת תפלת השחר, שהיא שעת רחמים ועת רצון העליון למעלה. –

או מאיר ומתגלה הרצון העליון; וכיוון שהרצון הוא הרי מחזק את ה"זרועות", אהבת ה' ויראת ה', ואת ה"ראש", השכל המתבונן, לכן השעה בה מאיר הרצון העליון, הוא הזמן לחיזוק ה"זרועות" וה"ראש", שבשעת התפלה מתבונן יהודי בגדלות ה', ויוצר או מגלה בתוכו יראת ה' ואהבת ה'. ולזאת, – ולכן, אומר רבנו הזקן, "אותה אבקש" ממבקשי ה', שיבינו וישפילו יחדו, ולהיות – ושיהיה, לזכרון בין

עניניהם כל מה שכתבתי אליהם אשתקד⁴⁵ ככלל, ובפרט – מה שכתבתי, מענין פגנת התפלה מעמקא דלבא, – מעומק הלב, יום יום ידרשון ה' – להיות קרוב אל הקב"ה ולדבקה בו, ככל לבם ובכל נפשם, ונפשם תשתקף במים נכח פני ה', – תפלה הרי נקראת שפיכת הנפש⁴⁶, וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה ב'ספרי' – על הפסוק⁴⁷ "ובכל נפשך", שהתפילה צריכה להיות "עד מצוי הנפש בו": – שהנפש מתפרצת ומתבטאת בהשתפכות של אהבת ה'. המלה "מיצוי" מתפרשת לעתים, כמו למשל חבית כשהיא מלאה ואין בה מקום יותר לקלוט את היין או שאר משקין, מתפרץ – דרך הסדקים – החוצה קצת מהמשקה, שלמרות שמדובר במשהו מהמשקה, הרי זה נוצר ממה שה'עצם' דוחק זאת החוצה מפאת גדישותו. כך גם מובן שבשעה שעצם הנפש משתפך באהבה, הרי בהתגלות, בחיצוניות, יוצא מכך משהו בלבד, המתפרץ עד שהוא נראה בחיצוניות.

ככל יום בו⁴³. – מובטח לו שהוא בן עולם הבא", כי מה נותן את הכוח לקלוט את ההתגלות האלקית של עולם הבא? – הרי זה דוקא ההלכות של תורה שבעל-פה, שמהן נוצר לבוש לנשמה, שתוכל לקלוט את ההתגלות האלקית, כפי

שרבנו הזקן מסביר בפרוטרוט להלן בסימן כ"ט. וזהו – מה שכתוב: "חגרה בעז מתניה" – "אין עז אלא תורה"⁴⁴. – התורה נקראת "עוז", חזק, שהיא – מפני שהיא, נותנת פח ועז לבחינת מתנים – של הנשמה, החגורים ומלכשים פה, – בתורה שבעל-פה, לחזק ולאמץ זרועותיה, – של הנשמה, ש-הן דחילו ורחימו – יראה ואהבה, שכליים – שהשכל מוליד אותן, או טבעיים, – יראה ואהבה שהן

בטבע בנשמה, והשכל רק מגלה אותן, כל חד לפום שיעורא דילה – כל אחד בהתאם ל"שיעורו" הוא, אם הוא שייך ליראה ואהבה "שכליים", או שהוא שייך ליראה ואהבה "טבעיים" בלבד, כל זה מתחזק על ידי לימוד ההלכות של תורה שבעל-פה. לכן אומר הפסוק "חגרה בעוז מתני", כמו שהגיבור על ידי שהוא חוגר את מתניו – הוא מתחזק על ידי זה, כך מתחזקת הנשמה על ידי ה"חגירה" וה"אור מקיף" הנמשך עליה מהרצון העליון שבגילוי בהלכות של תורה שבעל-פה. (ועל העמדת וקיום בחינת הראש שבנפש, הוא השכל המתבונן בו, – כמסובר לעיל, אמר – על כך שלמה המלך: "מעמה כי טוב סתרה בו", – היא "טעמה" שה'מסחר" שלה טוב, ומבאר במקום אחר) – שכן, כאן מתכוון רבנו הזקן בעיקר להסביר ענינה של עבודת התפלה, אהבת ה' ויראת ה', כפי שהוא מציין להלן, שהזמן לחיזוק וייצוב ה"מתניים" (אהבת ה' ויראת ה') הוא זמן התפלה, לכן הוא מזכיר כאן בקיצור בלבד את ענין ה"ראש", השכל

43. סוף נדה, וש"נ. 44. ספרי האזינו שם. ובכ"מ. 45. באגה"ק ד"ה הוכח תוכיח – שבסוף הקו"א. 46. שמואל א' א, טו. 47. ואתחנן ה, ה.

~ יום שלישי ט' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קג, ועתה הפעם... עד עמ' קג, אלא תורה וכו':

תעבד כו' ויום השביעי שבת לה' אלהיך דיקא – שכל השבת צריך להיות לה' אלקיך, לענינים של ה' אלקיך, שלא כמו ביום טוב שנאמר בו גם "לכם", שצריך להיות גם "לכם", ואילו בשבת צריך להיות בלוי לה', – למסור הכל לענינים של ה' אלקיך.

מכיוון שכל זה הוא מפני שזה בא אחרי "ששת ימים תעבוד", אחרי שבששת ימי החול עובדים בענינים גשמיים, הרי בבועלי עסקים וכדומה, שבכל ימי השבוע הם עסוקים ב"תעבוד", בעבודה בענינים גשמיים, בודאי שצריך להיות אצלם שכל השבת תהיה לה'. ולזאת – ולכן, גם הם – בעלי העסקים, ירדו לפני התבה בשבת ויום טוב, על-פי הגורל – מי יהיה הבעל-תפלה, או ברצוני הרב, כמו שכתבתי אשתקד: ובגוון דא צריך לאודועי, – ובגוון זה יש להודיע, שפדעתי, אם ירצה ה', לשלח לכל המנינים מרגלים בפסח, לידע ולהודיע, – אודות, כל מי שאפשר לו וכל מי שיש לו פנאי להאריך ולעין בתפלה – להתפלל באריכות ומתוך כוונה, ומתעצל – יהיה נדון ברחוק מקום, להיות נדחה בשתי ידים בבואו לפה – אל רבנו הזקן, לשמע "דברי אלהים חיים", – דברי חסידות, ומפלל לאו – אתה שומע הן – מה"לאו" אתה שומע "הן", שמי שיאריך בעבודת התפלה יקרבוהו וכו', ולשומעים ינעם, ותבא עליהם ברכת טוב, ו"אין טוב אלא תורה" וכו':

ועתה הפעם, הנני יוסף שנית ידי בתוספת באור, ובקשה כפולה שמוחה ופרושה לפני כל אנשי שלומים הקרובים והרחוקים, לקיים עליהם, – ולהנהיג ביניהם, שכל ימי החול לא ירדו לפני התבה ה' בעלי עסקים שאין להם פנאי כל קד, רק אותם שיש להם פנאי, – ירדו לפני התיבה, או המלמדים, או הסמוכים על שלחן אביהם, שיכולים להאריך בתפלת השחר ערך שעה ומחצה לפחות⁴⁸ כל ימות החול⁴⁹, מהם יהיה היורד לפני התבה, על-פי הגורל, – שיעלו בגורל מי יתפלל לפני העמוד, או על-פי רצוני הרב. – של המתפללים, ייקבע מי יהיה הבעל-תפלה. והוא – הבעל-תפלה, יאסף אליו בסביב לו כל הסמוכים על שלחן אביהם, או מלמדים שיוכלו להאריך – בתפלה, במהרה, – שיעמדו סביבו, כדי שלא יבלבל אותו מי שממהר, בכל ישנה – שלא ישנו את הדברים, אלא כך יעשה, נא ונא:

אגרת הקדש

ועתה הפעם הנני יוסף שנית ידי בתוספת ביאור ובקשה כפולה שמוחה ופרושה לפני כל אנשי שלומים הקרובים והרחוקים לקיים עליהם שכל ימי החול לא ירדו לפני התיבה הבעלי עסקים שאין להם פנאי כ"כ. רק אותם שיש להם פנאי או המלמדים או הסמוכים על שלחן אביהם שיכולים להאריך בתפלת השחר ערך שעה ומחצה לפחות כל ימות החול מהם יהיה היורד לפני התיבה ע"פ הגורל או ע"פ ריצוי הרוב. והוא יאסוף אליו בסביב לו כל הסמוכים על שלחן אביהם או מלמדים שיוכלו להאריך כמוהו בכל ישונה נא ונא:

אך בשבתות וימים טובים שגם כל בעלי עסקים יש להם פנאי ושעת הכושר להאריך בתפלתם בכוונת לבם ונפשם לה'. ואדרבה עליהם מוטל ביתר שאת ויתר עז כמו שכתוב בשולחן ערוך אורח חיים וכמו שכתוב בתורת משה ששת ימים תעבוד כו' ויום השביעי שבת לה' אלהיך דייקא כולו לה'. ולזאת גם הם ירדו לפני התיבה בשבת ויום טוב על פי הגורל או ברצוני הרוב כמ"ש אשתקד: ובגוון דא צריך לאודועי שבדעתי אי"ה לשלוח לכל המנינים מרגלים בסתר לידע ולהודיע כל מי שאפשר לו וכל מי שיש לו פנאי להאריך ולעיון בתפלה ומתעצל יהי' נידון ברחוק מקום להיות נדחה בשתי ידים בבואו לפה לשמוע דא"ח ומכלל לאו אתה שומע הן ולשומעים יונעם ותבא עליהם ברכת טוב ואין טוב אלא תורה וכו':

שאלו להם פנאי כל קד, רק אותם שיש להם פנאי, – ירדו לפני התיבה, או המלמדים, או הסמוכים על שלחן אביהם, שיכולים להאריך בתפלת השחר ערך שעה ומחצה לפחות⁴⁸ כל ימות החול⁴⁹, מהם יהיה היורד לפני התבה, על-פי הגורל, – שיעלו בגורל מי יתפלל לפני העמוד, או על-פי רצוני הרב. – של המתפללים, ייקבע מי יהיה הבעל-תפלה. והוא – הבעל-תפלה, יאסף אליו בסביב לו כל הסמוכים על שלחן אביהם, או מלמדים שיוכלו להאריך – בתפלה, במהרה, – שיעמדו סביבו, כדי שלא יבלבל אותו מי שממהר, בכל ישנה – שלא ישנו את הדברים, אלא כך יעשה, נא ונא:

אך בשבתות וימים טובים, שגם כל 'בעלי עסקים' יש להם פנאי, ושעת הכושר – היא אז, להאריך בתפלתם בכוונת לבם ונפשם לה', ואדרבה, עליהם – על בעלי העסקים, מפל ביתר שאת ויתר עז, – להאריך בכוונת תפלת שבת, כמו שכתוב בשלחן ערוך' אר"ח חיים⁵⁰, – שעל בעלי העסקים העסוקים כל השבוע, להקדיש בשבתות זמן רב יותר לתורה ולתפלה, וכמו שכתוב בתורת משה⁵¹: "ששת ימים

48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולהעיר מזח"א סב, ב ובמפרשיו שם. ואגה"ק בס' מאה שערים ב, ב בהנסמן שם. וראה מאה שערים ט, ב". 49. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ימשיכ' (ברכות לב, ב) דאפילו חסידים הראשונים היו מאריכים בתפלה עצמה שעה אחת – שם הכוונה לתפלת העמידה". 50. סר"צ ס"ב בהגהה. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה תו"א ד"ה מי יתכן". 51. יתרו כ, ט.

~ יום רביעי י' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 206, ב. קטנתי מכל... עד עמ' קד, הפנים וגו':

אַחַר בִּיאָתוֹ מִפְּטְרֵבּוּרָג

ב. – אגרת זו כתב רבנו הזקן לאחר ששב מפטרבורג, (שם היה כלוא במאסר כתוצאה מהלשנה שהוגשה נגדו בגין פרסמו תורת ושיטת החסידות. שחרורו מהמאסר הביע (גם)

הסכמה מצד הממשלה להתפשטות תורת

החסידות. כיוון שהמאסר

היה הרי (כמאמר

הרביים¹) תוצאה מקטרוג

למעלה על שיטתו של

רבנו הזקן, "להוריד" את

תורת החסידות בשכל ובהבנה, כפי שהדבר מתבטא

בחסידות חב"ד, ולהפיצה באופן שתיגע אל כל אחד

מישראל, הרי מובן, שהשחרור למטה בא כתוצאה מביטול

הקטרוג למעלה, ואדרבה – ניתנה הסכמה וניתן כוח לפרסם

את תורת החסידות לפי שיטתו של רבנו הזקן) – אז כתב

רבנו הזקן אגרת קודש זו סימן ב. דבר המרמוז, שאז החלה

התקופה השנייה בהתפשטות תורת ושיטת החסידות. מעניין

לציין, שכאן כתוב "פרק ב" אחרי שצויין שזה נכתב "אחר

ביאתו מפ"ב".

בסימן כ"ז של "אגרת הקודש", שם מובאת, לפני הפנים של

האגרת, הקדמה (המסבירה את המאורע שבגללו כתב רבנו

הזקן אותה אגרת), כתוב בתחילה "סימן כ"ז", ולאחר מכן

ההקדמה לאגרת. ואילו באגרת שלפנינו מובאת בתחילה

ההקדמה ולאחריה "סימן ב", וזאת מפני שסימן ב' –

התקופה השנייה (או בלשון החסידות² "גדלות שני") החלה

אחרי ביאתו מפטרבורג.

"קַטְנַתִּי מִכָּל הַחֲסִידִים וּמִכָּל גּוֹ" – מילים אלו אמר יעקב

אבינו בתור הקדמה לבקשתו, שהקב"ה יציל אותו מעשו.

למרות שהקב"ה הרי הבטיח לו³ "והנה אנכי עמך ושמרתך

בכל אשר תלך", הרי שלא היה לו ממה לפחד? אלא כיוון

ש"קטנתי מכל החסידים" – בגין כל החסידים שעשה אתו

הקב"ה, נעשה יעקב קטן יותר והוא מפחד שהוא נתון במצב

שהוא זקוק לבקש מחדש "הצילני נא", שהקב"ה יציל אותו.

[מה שרבנו הזקן מביא מהפסוק רק המילים "מכל החסידים",

ואת המילים "מכל האמת" אין הוא מביא בפירושו, רק המלה

"ומכל" ו"וגומר" – הסביר פעם הרבי שליט"א, שלפי פירוש

רש"י, הכוונה ב"חסידים" היא שהקב"ה עשה אתו חסידים שלא

הבטיח לו, והכוונה ב"אמת" מה שהקב"ה אימת וקיים

ההבטחה שהבטיח לו במפורש. ואילו בגאולתו של רבנו הזקן,

היו אמנם "חסידים" בגלוי, אבל "אמת" – קיום הבטחה גלויה

לרבנו הזקן – הרי לא היה, שהרי לא היתה שום הבטחה גלויה

לגאולתו. לכן אין רבנו הזקן מביא בפירושו "ומכל" האמת".

ומה שהוא מביא את

המלה "ומכל" וגם מרמז

על ה"אמת" ב"וגו", הרי

זה מפני שלאמיתו של

דבר, קיימת הבטחה

שהובטחה לכל אחד

מישראל ההולך בדרך

התורה והמצוות, ש"אם בחוקתי תלכו" יחולו עליו כל

הברכות הכתובות לאחר מכן בפרשה⁴, ובמיוחד לנשיא

בישראל המוסר נפשו לפרסם שיטת החסידות. אלא, כיוון

שלא היתה זו הבטחה מפורשת לרבנו הזקן בפרט, הרי ביחס

אליו בפרט, ההבטחה היא באופן של העלם (לא בגלוי,

שהכוונה היא אליו), לכן גם רבנו הזקן מרמז זאת באופן של

העלם במלה "וגו"⁵. [פְּרִוּשׁ, – שהרי רש"י מפרש,

שה"קטנתי" בא כתוצאה מכל החסידים וכל האמת, כלומר,

ש"נתמעטו זכויותי על ידי החסידים והאמת שעשית עמי". על

כך אומר הרמב"ן "ואינו נכון בלשון הכתוב", שהרי בפסוק

כתוב "קטנתי", אני נעשיתי קטן יותר ולא שהזכויות נתקטנו,

מיעוט באיכות ולא מיעוט בכמות⁶, והרמב"ן מפרש באופן

אחר⁷ את ה"קטנתי", שאני קטן מדי לקלוט את כל החסידים

והאמת. בהתאם לפירושו זה של הרמב"ן, הרי ה"קטנתי" אינו

תוצאה מהחסידים והאמת, כ"אם שהוא קטן מדי ואינו זכאי

לכל החסידים והאמת. ברם, רבנו הזקן מפרש כפירוש רש"י,

שה"קטנתי" הוא תוצאה מהחסידים והאמת, כפשטות הפסוק

"קטנתי מכל החסידים", שמהחסידים והאמת נעשה "קטנתי".

אלא שרבנו הזקן יפרש זאת באופן שה"קטנתי" מוסב אכן על

האדם עצמו, שהוא עצמו התקטן כתוצאה מריבוי החסידים

והאמת (ולא שהזכויות נתקטנו ונתמעטו ובגלל כך נתקטן גם

הוא⁸, אלא שה"קטנתי" הוא תוצאה ישירה מהחסידים והאמת).

זה מה שרבנו הזקן אומר "פירושו", כלומר, "קטנתי" מוסב

אכן על האדם, ובכל זאת זה בא כתוצאה מהחסידים והאמת,

שְׂפָכְלָה חֶסֶד וְחֶסֶד שֶׁהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה לְאָדָם,

צָרִיךְ – האדם לעצמו, לְהוֹיֹת שְׁפָל רוּחַ בְּמֵאָדָּה. – להחזיק

עצמו נמוך ביותר כתוצאה מהחסד שעשה אתו הקב"ה, פִּי

חֶסֶד – למעלה, בספירות העליונות, דְּרוּעָא יְמִינָא, – הוא

1. ראה לקוטי שיחות ח"א ע' 74. 2. ראה אור התורה במדבר ע' שסז ואילך. 3. וישלח לב, יא. 4. ויצא כח, טו. 5. בחוקתי כו, ג.

6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מיוסד בש"ס שבת לב, א". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה חדא"ג שם". 8. הערת כ"ק

אדמו"ר שליט"א: "וכן הוא בב"ר כאן". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כבחדא"ג שם".

כפי שאמר¹⁴: "כִּי בְּמַקְלֵי בּוֹ", – "עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות", וסבר ש– וְאֵינּוּ רְאוּי וְכִדְאֵי כְּלָל לְהַנְצִיל בּוֹ, וְכִמְאֹמֶר רְפוּתֵינוּ וְקִרְוֵנִים לְכַרְכְּבָהּ¹⁵: – שיעקב פחד, "שָׁמָּא יִגְרַם הַחֲטָא", – שלא יינצל, שְׁנַדְמָה בְּעֵינָיו שְׁחָטָא. – עד

כדי כך פעל בו החסד ביטול והתקטנות, להחזיק עצמו במצב של חוטא. וזהו פירוש "קטנתי מכל החסדים", שריבוי החסדים פעל בו "קטנתי", להרגיש עצמו קטן ונמוך, עד לידי פחד שמא חטא, וזקוק הוא לכן לבקש מחדש "הצילני נא", למרות שכבר הובטח לו "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך" וכו'. ההוראה מהאמור לכל אחד מישראל היא, שכל חסד שהקב"ה עושה אתו,

צריך הדבר לפעול בו "קטנתי", להחזיק עצמו קטן ונמוך. מה שרבנו הזקן אומר "שבכל חסד וחסד", פירש פעם הרבי שליט"א, שהכוונה היא לשני סוגי חסדים: ישנו חסד של סדר ההשתלשלות הבא בענין של חסד הנעשה עם האדם על פי הטבע, וישנו חסד שלמעלה מהשתלשלות הבא בענין של חסד הנעשה עם האדם באופן שלמעלה מן הטבע. לכן הוא אומר גם הטעם "כי חסד דרועא ימינא", שזה ענין אחד, ו"ימינו תחבקני", שזה ענין שני, שכן "חסד דרועא ימינא" הוא חסד של הספירות העליונות, חסד של סדר השתלשלות, שזה אור בכלי, כמו הזרוע שהוא חיות וכוח באבר, ו"ימינו תחבקני" הוא ימין וחסד עליון שלמעלה מהשתלשלות, שמחבק (סובב) בלבד את האדם באופן של מקיף (ואינו מתלבש בפנימיות כמו חיות הזרוע באבר), מפני שזה למעלה מהתלבשות אורות בכלים. מַה־שְׁאִין־כֵּן בְּזֶה לְעֵמֶת זֶה, – הצד הנוגד לחסד של קדושה, הוּא יִשְׁמַעְאֵל חֶסֶד דְּקִלְפָּה, – שכן, הניגוד לחסד של קדושה, לאברהם, הוא ישמעאל, חסד של "קליפה"; והניגוד ליצחק, גבורה של קדושה, הוא עשו, גבורה של קליפה, שלגביו, אצל מי שהוא בבחינת ישמעאל – כָּל שְׁתַּחֲסֵד גְּדוּל – הוּא הוֹלֵךְ וְגֵדֵל בְּגִבְהַ וְנִסְתּוֹת הַרוּחַ וְרַחֵב לְבָבוֹ. – ועל יהודי להישמר ולהזהר מאופן חסד זה של ישמעאל, שחסד זה לא יפעול ח"ו עליו גדלות וגסות הרוח, אלא עליו להשתדל שהחסד יהיה אצלו באופן של חסד של

הבחינה של זרוע הימין, ענין של ימין וקירוב, "וְיִמֵּינוּ תְּחַבְּקֵנִי"¹⁶, – הימין שלמעלה מקיף את האדם, שְׁהִיא בְּחִינַת קְרִבַת אֱלֹהִים מִמֶּשׁ בְּיָתֵר שְׂאֵת מְלַפְּנִים, – בחסד שנעשה הקב"ה עם האדם, נעשה האדם קרוב יותר אל הקב"ה

מאשר היה לפני שנעשה אתו החסד, וְכָל תְּקִירָב אֶל ה' בְּיָתֵר שְׂאֵת וְתִגְבַּהּ לְמַעְלָה מְעַלָּה – צְרִיף לְהִיּוֹת – בתוך עצמו, יוֹתֵר שְׁפַל רוּחַ לְמַטָּה מִטָּה, – עליו להחזיק עצמו נמוך מאוד מאוד, כְּמוֹ שְׁפָתוֹבֵי: "מִרְחוֹק ה' נִרְאָה לִי". – כשהקב"ה נראה לאדם על ידי החסד שהוא עושה אתו – צריך הדבר לפעול על האדם הרגשה של "מרחוק", להחזיק עצמו בריחוק ובנמיכות, או שהכוונה היא, שהכלי לקלוט את "ה' נראה לי" – הוא כשהאדם מחזיק עצמו "מרחוק" ובנמיכות. וְכִנְדָּע, דְּכִלְא "קְמִיָּה" דְּוָקָא – כָּלָא חֲשִׁיב, – וכידוע שהכל נחשב לגביו דוקא ככלום, אפילו המדרגה הנעלית ביותר, להיות "קמי", להיות לפניו, קרוב אליו יתברך, היא "כלא חשיב", היא בטלה וכאילו איננה קיימת כלל (שכן, לגביו לא נחשב ולא קיים שום דבר), וְאִם־כֵּן כָּל שְׁהוּא "קְמִיָּה" יוֹתֵר – כל מי שהוא יותר "לפניו", קרוב יותר אליו יתברך, הוּא יוֹתֵר כָּלָא וְאִין וְאִפְסִי. – כל אחת משלוש המילים – "כלא", "אין" ו"אפס" – מבטאת אופן התבטלות מיוחד הבא מצד ה"קמי", מצד הקירוב אליו יתברך, וְזוֹ הִיא בְּחִינַת יְמִין שְׁבַקְדָּשָׁה, וְחֶסֶד – הנמשך לְאַבְרָהָם, – כלשון הפסוק¹²: "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם", הרי זה בבחינה ובאופן של ביטול. שְׁאֹמֶר¹³: – אברהם אבינו: "וְאֲנֹכִי עֶפְרַי וְאִפְרַי". – החסד "פעל" על אברהם אבינו את תכלית הביטול, עד שהחזיק עצמו ל"עפר ואפר"; שכן, כיוון שהימין שבקדושה למעלה הוא כך – שענין החסד הוא ביטול – לכן פועל הדבר גם במי שנמשך אליו החסד – ענין ההתבטלות, וְזוֹ הִיא גְּסִיפֵן מְדָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. – שהחסד פעל בו תכלית ההתבטלות. וְכִזְזָת תְּנַצֵּל – יַעֲקֹב, עַל יְרֵאתוֹ מִפְּנֵי עֲשׂוֹ, וְלֹא – היה, דִּי לֹא בְּתַבְּחָתוֹ¹⁴ – של הקב"ה אליו: "וְהִנֵּה אֲנֹכִי עִמָּךְ בּוֹ", – "ושמרתיך בכל אשר תלך", מִפְּנֵי הִיּוֹת קָטָן יַעֲקֹב בְּמֵאֵד מְאֹד בְּעֵינָיו, מַחֲמַת רַבּוּי הַחֲסָדִים –

אגרת הקדש

דרועא ימינא. וימינו תחבקני. שהיא בחי' קרבת אלהים ממש ביתר שאת מלפנים. וכל הקרוב אל ה' ביתר שאת והגבה למעלה מעלה. צריך להיות יותר שפל רוח למטה מטה כמ"ש מרחוק ה' נראה לי. וכנודע דכולא קמי' דווקא כלא חשיב. וא"כ כל שהוא קמי' יותר הוא יותר כלא ואין ואפס וזו בחי' ימין שבקדושה וחסד לאברהם שאמר אנכי עפר ואפר. וזו היא ג"כ מדתו של יעקב. ובזאת התנצל על יראתו מפני עשו ולא די לו בהתבטלותו והנה אנכי עמך כו'. מפני היות קטן יעקב במאד מאד בעיניו מחמת ריבוי החסדים כי במקלי כו'. ואינו ראוי וכדאי כלל להנצל כו'. וכמארו"ל שמא יגרום החטא שנדמה בעיניו שחטא. משא"כ בולע"ז הוא ישמעאל חסד דקליפה. כל שהחסד גדול הוא הולך וגדל כגובה וגסות הרוח ורוחב לבו.

הוא כשהאדם מחזיק עצמו "מרחוק" ובנמיכות. וְכִנְדָּע, דְּכִלְא "קְמִיָּה" דְּוָקָא – כָּלָא חֲשִׁיב, – וכידוע שהכל נחשב לגביו דוקא ככלום, אפילו המדרגה הנעלית ביותר, להיות "קמי", להיות לפניו, קרוב אליו יתברך, היא "כלא חשיב", היא בטלה וכאילו איננה קיימת כלל (שכן, לגביו לא נחשב ולא קיים שום דבר), וְאִם־כֵּן כָּל שְׁהוּא "קְמִיָּה" יוֹתֵר – כל מי שהוא יותר "לפניו", קרוב יותר אליו יתברך, הוּא יוֹתֵר כָּלָא וְאִין וְאִפְסִי. – כל אחת משלוש המילים – "כלא", "אין" ו"אפס" – מבטאת אופן התבטלות מיוחד הבא מצד ה"קמי", מצד הקירוב אליו יתברך, וְזוֹ הִיא בְּחִינַת יְמִין שְׁבַקְדָּשָׁה, וְחֶסֶד – הנמשך לְאַבְרָהָם, – כלשון הפסוק¹²: "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם", הרי זה בבחינה ובאופן של ביטול. שְׁאֹמֶר¹³: – אברהם אבינו: "וְאֲנֹכִי עֶפְרַי וְאִפְרַי". – החסד "פעל" על אברהם אבינו את תכלית הביטול, עד שהחזיק עצמו ל"עפר ואפר"; שכן, כיוון שהימין שבקדושה למעלה הוא כך – שענין החסד הוא ביטול – לכן פועל הדבר גם במי שנמשך אליו החסד – ענין ההתבטלות, וְזוֹ הִיא גְּסִיפֵן מְדָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. – שהחסד פעל בו תכלית ההתבטלות. וְכִזְזָת תְּנַצֵּל – יַעֲקֹב, עַל יְרֵאתוֹ מִפְּנֵי עֲשׂוֹ, וְלֹא – היה, דִּי לֹא בְּתַבְּחָתוֹ¹⁴ – של הקב"ה אליו: "וְהִנֵּה אֲנֹכִי עִמָּךְ בּוֹ", – "ושמרתיך בכל אשר תלך", מִפְּנֵי הִיּוֹת קָטָן יַעֲקֹב בְּמֵאֵד מְאֹד בְּעֵינָיו, מַחֲמַת רַבּוּי הַחֲסָדִים –

10. שיר השירים ב, ו. 11. ירמיה לא, ב. 12. מיכה ז, ב. 13. וירא יח, כו. 14. וישלח שם. 15. ברכות ד, א.

"שאר" ושל "שארית", שמשים עצמו – ומחזיק עצמו, כְּשִׁירִים וּמוֹתְרוֹת¹⁹ – דבר שאין הוא עיקר כלל, אלא שיריים מדבר שהוא מיותר, ממש שאין בו שום צורך. לְבִלְתִּי רוּם לְכַבֵּם מֵאַחֵיהֶם כו', – המנגדים שגרמו

למאסרו של רבינו הזקן, וְלֹא לְהַרְחִיב עֲלֵיהֶם פֶּה, – שלא לדבר אליהם ברחבות ובתנועה של ניצחון, אִי לְשָׂרֵק עֲלֵיהֶם חֵסֶד וְשָׁלוֹם, הֵם מְלַחֲזִים בְּאַחֲרָה נוֹרָאָה, – שלא לעשות זאת, רַק לְהַשְׁפִּיל רוּחָם וְלַכְּבֹּד בְּמִדַּת "אַמֶּת לְעֵקֶב", מִפְּנֵי כָּל אָדָם, בְּנִמְיֻכּוֹת רוּחַ, וּמַעֲנֵה רַךְ מְשִׁיב חַמָּה,

"רוּחַ נִכְאָה כו"²⁰, וְכֹלֵי הָאֵי וְאוֹלֵי – ועל ידי כל זה, וְאוֹלֵי, יִתֵּן ה' כָּלֵב אַחֲיהֶם – המנגדים, "בְּמִים הַפְּנִים וְגו'²¹ – שזה יבטל התנגדותם וגם הם יתנהגו באופן כזה.

קדושה, כמו שהיה אצל אברהם ואצל יעקב, שהחסד פועל ביטול וענוה. וְלֹאֲתִי – ולכן, בְּאֲתִי מִן הַמּוֹדִיעִים מוֹדֵעָה רַבָּה לְכָלֵּלֹת אֲנִי, – לכל החסידים, עַל רִבּוּי הַחֲסִידִים אֲשֶׁר הִגְדִּיל ה' לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ, – שבחינת חסד הרי נקראת

בשם "גדולה" (המדות העליונות כפי שהן מנויות בפסוק¹⁶: "לך ה' הגדולה והגבורה" וכו', הרי הכוונה ב"הגדולה" היא למדת החסד), וגדולה מבטאת מדריגה גבוהה יותר בחסד מאשר חסד סתם, לכן אומר רבינו הזקן "אשר הגדיל ה' לעשות עמנו", החסד הגדול שעשה ה' אתנו – חסידים – בגאולתו של

רבינו הזקן – יפעול חסד זה לְאַחֵז בְּמִדּוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב – "שָׂאֵר עִמּוֹ" ו"שָׂאֲרִית יִשְׂרָאֵל", – בני ישראל נקראים הרי "שאר עמו"¹⁷ ו"שארית ישראל"¹⁸, שיש בהם המדה של

אגרת הקדש

ולואת באתי מן המודיעים מודעה רבה לכללות אנ"ש על ריבוי החסדים אשר הגדיל ה' לעשות עמנו לאחוז במדותיו של יעקב שאר עמו ושארית ישראל שמשים עצמו כשיריים ומותרות ממש שאין בו שום צורך. לְבִלְתִּי רוּם לְכַבֵּם מֵאַחֵיהֶם כו' ולא להרחיב עליהם פה או לשרוק עליהם ח"ו. הם מלחזקו באזהרה נוראה רק להשפיל רוחם ולכם כמדת אמת ליעקב מפני כל אדם בנמיכות רוח ומענה רך משיב חימה. ורוח נכאה כו'. וכולי האי ואולי יתן ה' בלב אחיהם כמים הפנים וגו':

~ יום חמישי י"א מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קד, ג. וילבש... עד עמ' 208, וכול [ח"ו]:

הראש, וְדַרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרֵנוֹם לְבִרְכָּהּ: מֵה שְׁרִיזָה, כָּל קְלִיפָה וְקִלְפָה – מהן מורכב השריון, מִצְטַרְפֶּת לְשִׁרְיֹן גְּדוֹל, אִף צְדָקָה – כָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה – שנותנים לצדקה, מִצְטַרְפֶּת לְחֶשְׁבֹן גְּדוֹל. – לכאורה, אותו דבר שמוכן

במשל מובן מאליו גם בנמשל: כשם שבשריון מתהווה מפרטים רבים – ענין גדול אחד, כך בנמשל, מתהווה מהרבה פרטים ענין וחשבון אחד גדול. אס-כן מה מוסיף

המשל, שבלעדו לא היו מבינים את הדבר בנמשל? אלא הפירוש הוא: פְּרוּשׁ, שְׁהִשְׁרִיזָה עֲשׂוֹי קִשְׁקִישִׁים – כעין

ג. וְיִלְבֵּשׁ – לבוש של צְדָקָה כְּשִׁרְיֹן, – המגין על הגוף, וְכוּבֵעַ יְשׁוּעָה בְּרֵאשׁוֹ¹. – למרות שהפסוק מוסב כלפי הקב"ה, שהוא ילבש לבושים של צדקה וישועה לבני ישראל, ולבושים של נקמה (כפי שהוא מסיים בפסוק) כלפי אומות העולם, אך כיוון שהכלי לקליטת (או להתהוות) הענינים שלמעלה² –

נוצר מן הענינים שבני ישראל עושים למטה מעין ודוגמה מהם, הרי הכוונה היא (גס), שבעבודת הצדקה של בני ישראל ישנו הענין שצדקה היא לבוש, כמו שריון המגין על הגוף, ו"כוּבֵעַ יְשׁוּעָה" בשביל

אגרת הקדש

ג וילבש צדקה כשריון וכוּבֵעַ יְשׁוּעָה בְּרֵאשׁוֹ. ודרשו רז"ל מה שריון זה כל קליפה וקליפה לשריון גדול אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול. פי' שהשריון עשוי

המשל, שבלעדו לא היו מבינים את הדבר בנמשל? אלא הפירוש הוא: פְּרוּשׁ, שְׁהִשְׁרִיזָה עֲשׂוֹי קִשְׁקִישִׁים – כעין

16. דה"א כט, יב. 17. ראה ישעי' יא, יא. 18. ראה ירמ' ו, ט. לא, ו. ועוד. 19. ראה ר"ה יז, א. 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מובן: (1) מה מוסיף בזה. (2) למה מרמוז בכותבו גו' דכל ג' הכתובים (משלי טו, יג. יז, כב. יח, יד) המדברים ברוח נכאה לכאורה אין שייכים לכאן כלל (ואדרבא אינם לטוב). (3) לפני זה בהכתוב מענה גו' מביא כל הענין וכאן מרמוז ב"גו'". ו"ל דכוונתו למשלי (יז, כב) ורוח נכאה תיבש גרם. דגרם ענינו תוקף וקשה להתפייס (ב"ר ספ"ז). ו"ג וכן גם באדר"ג פ"ט – עה"פ עצם מעצמי) וע"י רוח נכאה יהי' לא רק משיב חמה כ"א גם שיתפייסו ועוד יותר וכולי האי כו' כמים הפנים וגו'. וכיון דפשוטו דחסידים הכתוב אינו בטוב לכן רק רמוז ב"גו'". 21. משלי כז, יט. 1. ישעי' נט, יז. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכפי' אדה"ז דע מה למע' – ממך (היום יום י"ג באייר)". 3. ב"ב ט, ב.

עצמן הן הרי אלקות – האלקות – של העולמות, אם-כן מדוע נדרשת המשכה מאור אין-סוף כלבוש לספירות? פרוש, – הכוונה היא, כי אור אין-סוף ברוך-הוא מתלבש ומאיר בתוך כל השתלשלות העשר ספירות – של העולמות, דאצילות בריאה יצירה עשיה, – כלומר, הוא

מאיר בהם בפנימיות, באופן של התלבשות, והוא המאציל העשר ספירות דאצילות, המשתלשלות לבריאה יצירה עשיה, – כידוע שהספירות והפרצופים של עולם ה"אצילות", מאירים בעולמות "בריאה", "יצירה", "עשיה", והם מהווים האלקות שבעולמות אלה. אך, כיצד מתבצעת ההאצלה של הספירות של עולם ה"אצילות" ומה שאור אין-סוף מאיר,

בהשתלשלות הספירות של שאר העולמות? הרי זה – על-ידי צמצום עצום המבאר ב' – ספר 'עץ חיים', – שאין זה סתם צמצום ומיעוט של האור, אלא זהו סילוק של האור באופן שאור שהוא אין-סוף וכלי-גבול יוכל להיות נאצל ולהאיר באופן של גבול, ונקרא "אור פנימי", – אור המתלבש בפנימיות, שכן הוא מצומצם לפי ערך הדבר שבו הוא מתלבש. ועל-ידי קיום המצות, נמשך "אור מקיף" הנזקק לעיל, ומאיר תוך העשר ספירות דאצילות בריאה יצירה עשיה, ומתיחד עם ה"אור פנימי", – הרי מאיר אז בתוך האור הפנימי (בסדר ההשתלשלות) אור שהוא בבחינת אין-סוף, ונקרא "יחוד קדשא בריך-הוא" – מה שהוא קדוש ומובדל, למעלה מהעולם, בחינת "סובב כל עלמין", ושכינתיה", – עם האור הפנימי הנקרא "שכינה", על שם ששוכן ומתלבש בהשתלשלות, כמו שנתבאר במקום אחר, – שעל-ידי מצוות נעשה יחוד של קודשא בריך-הוא עם השכינה שלו, שלכן אומרים לפני קיום המצוות "לשם יחוד קודשא בריך-הוא ושכינתיה", שכן המצוות "פרעלות" יחוד זה, המשכת אור ה"סובב כל עלמין" הנקרא "קודשא בריך הוא" – באור ה"ממלא כל עלמין" הנקרא "שכינה". אם כן, זהו עיקר ההמשכה הנמשכת מאור אין-סוף על ידי מצוות – ההמשכה מאור אין-סוף בהשתלשלות הספירות של העולמות, ומהארה דהארה מ"אור מקיף"

קשקשי הרג, על נקבים, והם – הקשקשים, מגנים שלא יבגס חץ בנקבים, וזכה הוא מעשה הצדקה: – שגם בצדקה ישנו הענין של נקבים וקשקשים המגינים על הנקבים, כפי שיסביר להלן, את זה מוסיף המשל על הנמשל, שישנו ענין של נקבים, והקשקשים – הפרוטות – מגינים על הנקבים.

ובאור הענין, – מהו ענין ה"נקבים" שה"קשקשים" של מעשה הצדקה מגינים עליהם? כי גדולה צדקה מפל המצות, שמהן – מהמצוות בכלל, נעשים – נוצרים, לבושים להנשמה, – כדי שהנשמה תוכל לקבל את הגילוי של גן-עדן ושלא תתבטל, היא זקוקה ללושים שבאמצעותם תוכל לקבל את הגילוי לבושים אלה מתהווים

ממעשה המצוות, הנמשכים – הלושים נמשכים, מאור אין-סוף ברוך-הוא – ומכיוון שהם באים ממקום שהוא אין-סוף, לכן אפשר לקבל על ידם הגילוי של גן-עדן שהוא גילוי של אין-סוף וכלי גבול, מפיחית "סובב כל עלמין" – שהוא אור שאינו מצומצם לפי ערך הנבראים, להתלבש בפנימיות גלויה בהם, כ"אם בחינה של סובב ומקיף מעליהם, ואור זה פועל בהם בהיותו למעלה מהם, (כמבאר הפרוש – של, "ממלא כל עלמין" ו"סובב כל עלמין" ב'לקומי אמרים', – בחלק הראשון של ספר ה"תניא", עין שם) – לבושים אלה שמבחינת "סובב כל עלמין", מתהווים באתערותא דלתתא, – בהתעוררות שמלטה, היא מצות ח' ורצון העליון ברוך-הוא. – שכיוון שהמצוה היא רצון העליון, הבחינה של רצון (שהוא כח מקיף) וסובב – לכן נמשכים על-ידה לבושים מבחינת "סובב כל עלמין". ועיקר המשכה זו מאור אין-סוף ברוך-הוא, הוא לבוש ו"אור מקיף" לעשר ספירות – של ארבעת העולמות, דאצילות בריאה יצירה עשיה, המשתלשלות – עשר הספירות של ארבעת העולמות, משתלשלות מעלה לעלה וממדרגה למדרגה כו', הנקראות – הספירות נקראות, בשם "ממלא כל עלמין". – ההמשכה מאור אין-סוף ברוך-הוא וסובב כל עלמין הנמשכת על ידי המצוות, נעשית בעיקר לבוש ומקיף להשתלשלותן של הספירות. ברם, לכאורה, כיוון שהספירות

אגרת הקדש

קשקשים על נקבים והם מגינים שלא יבגס חץ בנקבים. וככה הוא מעשה הצדקה:

ובאור הענין כי גדולה צדקה מכל המצות שמהן נעשי לבושי להנשמה הנמשכי מאור א"ס ב"ה מבחי' סובב כל עלמין (כמבואר הפי' ממכ"ע וסובב כ"ע בלק"א ע"ש) באתערותא דלתתא היא מצות ה' רצון העליון ב"ה. ועיקר המשכה זו מאור א"ס ב"ה הוא לבוש ואור מקיף ל"א"ס דאבי"ע המשתלשלות מעילה לעילה וממדרגה למדרגה כו' הנקראות בשם ממלא כ"ע. פי' כי אור א"ס ב"ה מתלבש ומאיר בתוך כל השתלשלו' הע"ס דאבי"ע והוא המאציל הע"ס דאצילות המשתלשלו' לבי"ע ע"י צמצום עצום המבואר בע"ח ונקרא אור פנימי. וע"י קיום המצות נמשך אור מקיף הנ"ל ומאיר תוך הע"ס דאבי"ע ומתייחד עם האור פנימי ונקרא יחוד קוב"ה ושכינתיה' כמ"ש במ"א. ומהארה דהארה מאור מקיף הנ"ל

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמשנת לקמן סכ"ט". 5. פרק מ"ח. 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מה"א פמ"א. אבל

– שכן, אַפְלו חֲכֵמָה עֲלָא, – עליונה, שְׁהִיא רֵאשִׁיתָ, – של העשר ספירות, הִיא בְּחִינַת עֲשִׂיהַ גּוֹפְנִית לְגַבֵּי אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא, – כשם שעשיה גופנית של האדם מרוחקת מעצם הנפש שלו, כְּמוֹ שְׁנַתְפָּאָר בְּלִקְוֵמֵי אִמְרִים.

– בחלק הראשון של ספר ה"תניא", בהגהה שבפרק ב¹⁰. וְאִי לְוָאתָ, – ולכן, בְּמַעֲשֵׂה הַצְדָקָה וְגִמְלוֹת חֲפְדִים, שְׂאָדָם אוֹכַל מִפְּרוֹתֵיהֶן בְּעוֹלָם הַחַיִּי, – הרי, אם בצדקה וגמילות חסדים יש לאדם משהו שֶׁכֵּן – הפירות – בעולם הזה, הַכוּוֹנָה הִיא שֶׁבְּמִצְוֹת אלו אכן יורד לעולם הזה משהו מהאור הַנּוֹכַח לְעֵיל, וְזֹאת מִפְּנֵי שִׁישׁ נְקֻבִים, עַל־דְּרָךְ־ מְשַׁל, בְּלִבּוֹשׁ הַעֲלִיּוֹן הַמְקִיף עַל – בְּחִינַת "גּוֹפָא", הֵם הַבְּלִיָּים דַּעֲשֵׂר סְפִירוֹת, – שֶׁמִּשְׁהוּ מֵהַכֹּלִים שֶׁל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת יֵרְדוּ דֶרֶךְ

הַנְּקֻבִים לְעוֹלָם הַזֶּה, לְהַאִיר מֵהֶם וּלְהַשְׁפִּיעַ אֹרֶךְ וְשִׁפְעַ מִ"חֶסֶד" – שֶׁהוּא בְּחִינַת דְּרוּעָא יְמִינָא" – הַזְרוּעַ הַיְמִנִית, נִמְשָׁךְ אֲרָךְ יָמִים בְּעוֹלָם הַחַיִּי וְעֵשֶׂר וְכָבוֹד – נִמְשָׁכִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, מִ"דְּרוּעָא שְׂמַאלָא", – מִסְּפִירוֹת הַגְּבוּרָה שֶׁהִיא בְּחִינַת הַזְרוּעַ הַשְּׂמַאלִית, וְכֵן – נִמְשָׁכֶת הַשְּׁפָעָה לְמַטָּה בְּתַפְאֲרָתָה – מִסְּפִירוֹת הַתְּפֹאֲרוֹת, וְהוֹדֵר וְהַדְרָה וְחִדּוּהָ וְכוּ'. – נִמְשָׁכִים לְמַטָּה מִסְּפִירוֹת הוֹד, יְסוּד, וְכוּ'. כֹּל הָאִמּוֹר הוּא הַשְּׁפָעָה הַנִּמְשָׁכֶת לְמַטָּה עַל יְדֵי הַנְּקֻבִים לְמַשֵּׁל, הַנוֹצְרִים בְּלִבּוֹשׁ וּבְאֹרֶךְ הַמְקִיף הַנִּמְשָׁךְ בְּתוֹךְ הַסְּפִירוֹת. אַךְ כְּדֵי שְׂלֵא יִנְקוּ חַיְצוֹנִים לְמַעְלָה – הַקְּלִיפּוֹת, מֵאֹרֶךְ וְשִׁפְעַ הַמְשַׁתְּלֶשֶׁל וְיִוָּרֵד לְמַטָּה מִמֶּנָּה עַד עוֹלָם הַחַיִּי הַנְּשָׁמֵי, – בְּשַׁעַת הַהִשְׁפָּעָה מִצְּמִצְמַצְמַת כֹּל כֵּךְ, הִרִי זֶה נּוֹתֵן מְקוֹם שִׁיּוּכְלוּ חַיְצוֹנִים לִינוּק מִזֶּה. כְּשֶׁמֵּאִיר הָאֹרֶךְ כְּמוֹ שֶׁהוּא, הִרִי הַכֹּלִי לְקַלִּיטָתוֹ הֵם רַק הַסְּפִירוֹת וְעֵנִינִים שֶׁל קְדוּשָׁה; וְאֵילּוּ כְּשֶׁהָאֹרֶךְ יִוָּרֵד לְמַטָּה אַחֲרַי צְמִצְמוּמִים רַבִּים עַד לְעוֹלָם

הַנּוֹכַח לְעֵיל, עַל־יְדֵי צְמִצְמוּם רַב, נַעֲשֶׂה לְבוֹשׁ לְבְּחִינַת נְפִשְׁרוּח־נְשָׁמָה שֶׁל הָאָדָם בְּגִוְעָדוֹן הַתַּחְתּוֹן וְהַעֲלִיּוֹן, וְשִׁיּוּכְלוּ – הַנְּפִשְׁרוּח־נְשָׁמָה שֶׁל הָאָדָם, לְיַהֲנוֹת וּלְהַשִּׁיג אִיזוּהַ שְׁנֵנָה וְהָאֲרָה מֵאֹרֶךְ אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא, – הַמֵּאִיר

בְּגִוְעָדוֹן, כִּי בְּהַעֲדֵר לְבוֹשׁ זֶה, לֹא הִיתָה הַנְּשָׁמָה, שֶׁהִיא בַעֲלַת גְּבוּל, יְכוּלָה לְקַבֵּל וּלְהַשִּׁיג הָאֲרָה מֵאֹרֶךְ אֵינְסוֹף שֶׁהוּא בְּלִי גְבוּל, כְּמוֹ שְׂמַבּוּאָר בְּמְקוֹם אַחֵר. – לְהֵלֵךְ בִּ"אֲגַרְתָּ הַקְּדוּשָׁה", וְזֶה שְׂאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְכוּנְסֵי לְכַרְכְּהָ: "שְׂכַר מִצְוָה בְּהָאֵי עֲלָמָא לִיבָא", – שֶׁכֵּן מִצְוָה בְּעוֹלָם הַזֶּה – אֵין. חֲכִמֵּנוּ ז"ל לֹא אוֹמְרִים שֶׁשְׂכַר מִצְוָה אֵינוֹ נִיתֵן בְּעוֹלָם הַזֶּה כִּי־אֵם בְּעוֹלָם הַבָּא, אֲלֵא הֵם אוֹמְרִים, שֶׁבְּעוֹלָם הַזֶּה אֵין שׁוּם שְׂכַר מִצְוָה. כִּי בְּעוֹלָם הַזֶּה הַנְּשָׁמֵי וְכַעֲלֵי גְבוּל וְ – הַחַיּוֹת שֶׁבּוֹ הוּא בִּ-

צְמִצְמוּם רַב וְעִצּוּם מֵאֹד מֵאֹד, – לֵכֵן, אֵי אִפְשָׁר לְהַתְּלַבֵּשׁ – בְּעוֹלָם הַזֶּה, שׁוּם הָאֲרָה מֵאֹרֶךְ אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא, כִּי־אֵם – אֵלָא, אֵךְ וּרְק עַל־יְדֵי – בְּאִמְצַעוֹת עֵשֶׂר סְפִירוֹת, הַנְּקֻבָּיִם "גּוֹפָא" בְּתַר הַקְּדוּשָׁה; – כִּפִּי שֶׁרְבִינוּ הַזֶּקֶן מִסְּבִיר מִיֵּד לְהֵלֵךְ שֶׁכֶּהֱשׁוּוֹת הַגּוֹף לְנִשְׁמָה, שֶׁהַגּוֹף הוּא בְּאֵין־עֲרוּךְ לְגַבֵּי הַנְּשָׁמָה, כֵּךְ הַסְּפִירוֹת הֵן בְּאֵין־עֲרוּךְ לְגַבֵּי אֵין־סוֹף, וּמֵאַחֵר שֶׁהַשְׂכַר לְמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת הוּא הַמְשַׁכָּה מִ"אֵין־סוֹף" – אֵין הוּא יְכוּל לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְלֵכֵן "שְׂכַר מִצְוָה בְּהָאֵי עֲלָמָא – לִיכָא", אֵין בְּעוֹלָם הַזֶּה סוּג הַמְשַׁכָּה הַתְּלַבְּשׁוֹתִית כּוּזוּ, כִּי הַמְשַׁכּוֹת הַמְתַּלְבְּשׁוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה בָּאוֹת רַק עַל יְדֵי הַעֲשֵׂר סְפִירוֹת הַנְּקֻבָּאוֹת בּוֹהֵר הַקְּדוּשׁ "גּוֹפָא", "חֶסֶד דְּרוּעָא יְמִינָא כּוּ". – חֶסֶד – נִקְרָא זְרוּעַ יְמִין, וּגְבוּרָה – זְרוּעַ שְׂמַאל, וְכֵךְ הֵלָא. לְפִי, שְׂכָמוֹ שְׂאֵין עֲרוּךְ לֹא לְהַגּוֹף הַנְּשָׁמֵי לְגַבֵּי הַנְּשָׁמָה, כֵּךְ אֵין עֲרוּךְ לְעֵשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוֹת לְגַבֵּי הַמֵּאֲצִיל הַעֲלִיּוֹן אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא, כִּי

אגרת הקדש

ע"י צמצום רב נעשה לבחי' נר"ן של האדם בג"ע התחתון והעליון שיוכלו ליהנות ולהשיג איזה השגה והארה מאור א"ס ב"ה כמו"ש במ"א. וזה שאמרו רז"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. כי בעוה"ז הגשמי ובעל גבול וצמצום רב ועצום מאד מאד א"א להתלבש שום הארה מאור א"ס ב"ה כ"א ע"י י"ס הנקראים גופא בזה"ק. חסד דרועא ימינא כו'. לפי שכמו שאין ערוך לו להגוף הגשמי לגבי הנשמה כך אין ערוך כלל ל"ס דאצילות לגבי המאציל העליון א"ס ב"ה. כי אפי' ח"ע שהיא ראשיתן היא בבחי' עשיה גופנית לגבי א"ס ב"ה כמו"ש בלק"א. ואי לזאת במעשה הצדקה וגמ"ח שאדם אוכל מפירותיהן בעוה"ז יש נקבים עד"מ בלבוש העליון המקיף על גופא הם הכלים די"ס. להאיר מהם ולהשפיע אור ושפע מחסד דרועא ימינא אורך ימים בעוה"ז הגשמי ועושר וכבוד מדרועא שמאלא. וכן בתפארת. והוד והדר וחידוה וכו': אך כדי שלא ינקו החיצונים למעלה מאור ושפע המשתלשל ויורד למטה מטה עד עוה"ז הגשמי. וכן למטה להגין על

אין לומר שלזה מתכוון – דא"כ הול"ל "בלק"א" – כדלעיל בזה האגרת בנוגע לסוכ"ע". 7. סימן כ"ט. 8. קידושין לט, ב. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבאין ערוך בירידה לנשמה דילי" – ואו"ס". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יותר נ"ל שהכוונה לח"ב פ"ח ט – ששם יש ב'י' נוסף על מש"כ כאן, משא"כ בהג"ה דאדרבא. ואף דבאגה"ת פ"ד (ועוד) מוסיף "ח"ב" על מש"כ "בלק"א" – הוא משום דשם מציין המקום בדיוק וכהסיוס פ"א, משא"כ כאן". 11. קידושין מ, א. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה השמיט נצח ומהו "וכו". וכנראה זהו ע"פ זח"ב (צח, סע"א ורע"ב – הובא בצ"צ לתהילים קד, א) דהוד והדר וחידוה הם נה"י. [ועפמש"כ שם י"ל ג"כ מה שכתב כאן כינויים אלו ולא נה"י]. ואופ"ל ד"וכו" היינו מלי' שהיא כולל דכהנ"ל".

באור המקיף ובלבוש, דרכה ירדו "פירותיהן" כשכר לאדם שבעולם הזה. והקשקשים הם האור המקיף הסותם את הנקבים שלא תוכל להיות יניקה לחיצונים, ולפי-זה הרי זה מכון למשל השריון העשוי מנקבים וקשקשים המגינים על הנקבים. וזהו שאמרו

רבותינו זכרונם לברכה: – כשם שבשריון מצטרפת כל קליפה וקליפה לשריון גדול, כך בצדקה

"מצטרפת" – כל פרוטה ופרוטה, לחשבון גדול

דיקא, – המלה "גדול" הוא בדיוק, "כי גדול ה' ומחלל מאד"¹³, פלי סוף

ותכלית וגבול [חסד ושלום]: – הרי שעל-ידי הפרוטות של צדקה ממשכים מהבחניה של "גדול ה'", כפי שהוי' המרמו

על עשר הספירות, "חכמה, ה' בינה, ו' ששת המדות, וה' אחרונה מלכות"¹⁴ – מקבל מאין-סוף והן בבחינת "גדולה"

מ"אין-סוף".

אגרת הקדש

האדם ולשמרו ולהצילו מכל דבר רע בגשמיות וברוחניות. לזאת חוזר ומאיר אור המקיף וסותם הנקב עד"מ. כי הוא מבחי' א"ס וסובב כ"ע כנ"ל. וזהו שאמרו רז"ל מצטרפת לחשבון גדול דייקא כי גדול ה' ומחלל מאד בלי סוף ותכלית וגבול [ח"ו]:

הזה הגשמי, יש מקום ח"ו שהחיצונים יוכלו לקבל יניקה מאור זה, וכן גם למטה יש צורך להגן על האדם ולשמרו ולהצילו מכל דבר רע בגשמיות וברוחניות, – שזה ענין שיכול להיות למטה על ידי יניקת החיצונים – ויש צורך למנוע זאת, לזאת – ולכן, חוזר ומאיר אור המקיף וסותם הנקב, על-דרך-משל, – הנקב שנוצר על ידי מעשה הצדקה וגמילות חסדים חוזר ונסתם, כדי שהחיצונים לא יוכלו לקבל שום יניקה ממהשפעה הנשפעת על ידי הנקב למשל, שכן מהאור המקיף אין הם יכולים לקבל יניקה, כי הוא – האור המקיף בא מבחינת אין-סוף וסובב כל עלמין, בנובר לעיל. – שמשם אין החיצונים יכולים לקבל יניקה. הרי, שגם במעשה הצדקה וגמילות חסדים יש ענין של נקבים וקשקשים הסותמים את הנקבים. הנקבים משמשים כפתיחה

החיצונים – ויש צורך למנוע זאת, לזאת – ולכן, חוזר ומאיר אור המקיף וסותם הנקב, על-דרך-משל, – הנקב שנוצר על ידי מעשה הצדקה וגמילות חסדים חוזר ונסתם, כדי שהחיצונים לא יוכלו לקבל שום יניקה ממהשפעה הנשפעת על ידי הנקב למשל, שכן מהאור המקיף אין הם יכולים לקבל יניקה, כי הוא – האור המקיף בא מבחינת אין-סוף וסובב כל עלמין, בנובר לעיל. – שמשם אין החיצונים יכולים לקבל יניקה. הרי, שגם במעשה הצדקה וגמילות חסדים יש ענין של נקבים וקשקשים הסותמים את הנקבים. הנקבים משמשים כפתיחה

~ יום שישי י"ב מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 208, אך מי הוא... עד עמ' קה, תדרשנו:

ה"אצילות", ו"השתלשלות" – של הספירות, וכו'. – הרי, כיוון שנמשכת תוספת אור שלמעלה מעלה מ"אצילות", ולגבי אור זה, "אצילות" ו"עשיה" שוים (כי האור הוא אין-סוף) – לכן יכול להימשך מצד אור זה השפעה מעשר ספירות של "אצילות" לעולם הזה הגשמי. וראשית תוספת ההארה וההשפעה, – הנמשכת בספירות ד"אצילות", היא לראשית העשר ספירות. – לספירת ה"חכמה" שהיא ראשיתן של עשר הספירות. וזהו – מה שכתוב אחרי "וילבש צדקה כשריון" –

אגרת הקדש

אך מי הוא הגורם לירידת האור והשפעת לעוה"ו הגשמי מ"ס הנקראים גופא הוא היחוד הנ"ל שהיא תוספת הארה והשפעה מבחי' אור א"ס המאציל העליון ב"ה ביתר שאת על ההארה וההשפעה שבתחילת האצילות וההשתלשלות וכו'. וראשית תוספת ההארה וההשפעה היא לראשית ה"ס וזה הוא וכובע ישועה בראשו ישועה הוא מלשון וישע ה' אל הבל ואל מנחתו. והוא ירדת האור והשפעת

אך מי הוא הגורם לירידת האור והשפעת לעולם הזה הגשמי, מעשר ספירות הנקראים "גופא"¹⁵, – מה הגורם, שאור כזה, שרק עשר הספירות של "אצילות" הן כלים אליו – ירד למטה בעולם הזה הגשמי? – הוא היחוד הנזכר לעיל, – היחוד של "קודש-ברוך-הוא ושכינתיה", היחוד של האור שבבחינת "אין-סוף" עם האור שמאיר בפנימיות בספירות והשתלשלות, הנעשה על ידי המצוות, שהיא תוספת ההארה וההשפעה מבחינת אור אין-סוף המאציל העליון ברוך-הוא, – שמאציל עשר הספירות של עולם ה"אצילות", ביתר שאת על ההארה וההשפעה – הנמשכות ב"אצילות", שבתחילת האצילות – של עולם

"ובכובע ישועה בראשו" – "ישועה" הוא מלשון וישע ה' אל הבל ואל מנחתו"¹⁶, – הרי שישועה היא מלשון פניה, שהקב"ה נפנה ונמשך, והוא ירדת – והמשכת האור

ה"אצילות", – מה הגורם, שאור כזה, שרק עשר הספירות של "אצילות" הן כלים אליו – ירד למטה בעולם הזה הגשמי? – הוא היחוד הנזכר לעיל, – היחוד של "קודש-ברוך-הוא ושכינתיה", היחוד של האור שבבחינת "אין-סוף" עם האור שמאיר בפנימיות בספירות והשתלשלות, הנעשה על ידי המצוות, שהיא תוספת ההארה וההשפעה מבחינת אור אין-סוף המאציל העליון ברוך-הוא, – שמאציל עשר הספירות של עולם ה"אצילות", ביתר שאת על ההארה וההשפעה – הנמשכות ב"אצילות", שבתחילת האצילות – של עולם

13. תהלים מח, ב. 14. ראה לעיל אגרת התשובה פ"ד. 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שלמעלה – דאז"ס – א"כ ה"ה באי"ע בעליו לגבי עוה"ז". 16. בראשית ד, ד.

מביאה את ענין הישועות, שיהיו צמיחה וגילוי מבחינת ישועה, מהאור של ש"ע נהורין. וְכִבְהִי יָאֵר ה' פְּנֵינוּ אֱלֵיָהֶם, צְדָקְתָם עוֹמְדֵת לְעַד²², – שכן, ההמשכה האמורה, שיורדת עתה בגילוי למטה הרי היא מהפירות בלבד, ואילו ה"קרן" ו"עצם" השכר, איננו יורד עתה בגילוי למטה, אלא נשאר בהעלם, עד לעתיד-לבוא בעולם התחיה, שאז יתגלה שכר המצוה עצמו כאן למטה, כי אז יאיר ויתלבש האור ה"סובב כל עלמין" למטה. – כפי שרבונו הזקן מסביר זאת

להלן ב"אגרת הקודש" סימן ל"ב, וְקִרְנֵם תְּרוֹם פִּישׁוּעָתָם מְצַמֵּיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה²³, "צמח צדקה" – שהקב"ה עושה עם ישראל, מִחֲבוּבֵי יְשׁוּעָה²⁴ הַנּוֹכֵחַ לְעֵיל, כִּנְפֵשׁ תְּדַרְשֵׁנוּ: – כפי הנפש הדורשת אותו.

וְהַשְּׁפַע דְּ – של בחינת ש"ע נְהוּרִין – אורות, שְׂבִיחָהּ הַקְדוּשָׁה²⁷, – אור שהוא למעלה מעלה מעשר הספירות של "אצילות": הש' מרמז על בחינת חב"ד, ג' המוחין, כפי שהם במדרגה של מאות – שלש מאות, והע' מרמז על ז' המדות

כפי שכל אחת מהן כוללת עשר – שבעים, אור נעלה זה ("וכובע ישועה") נמשך "בראשו", בראשיתן של עשר הספירות. וְכַמּוֹ שְׂפָתַיב²⁸: "יָאֵר ה' פְּנֵינוּ – הפנימיות שלו, פנימיות השפע של אור איך-סוף, אֱלֵיָךְ", – אל

בני ישראל כאן למטה, "יָאֵר פְּנֵינוּ – הפנימיות שלו, אֲתָנוּ סִלָּה²⁹. – "אֲתָנוּ" – כדי שהאור של פניו יתברך יימשך ויהיה אֲתָנוּ כאן למטה, הוּא עַל-יְדֵי מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה. וְזֶה הוּא – מה שכתוב²⁰: "זוֹרַע צְדָקוֹת – מְצַמֵּיחַ יְשׁוּעוֹת". – שצדקה

~ שבת קודש י"ג מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קה, ד. אין ישראל... עד עמ' קו, ושבי' בצדקה.

כך ואני מחפש את ה"פנים" שלך, ה'. ברם, לפי זה, ש"פני" היינו הפנים שלמעלה, הפנימיות שלמעלה, לא היה צריך, לכאורה, ולומר לאחר מכן "את פניך ה' אבקש", אלא "את פניך אבקש" שהרי גם בחלקו הראשון של הפסוק הוא מדבר על הפנים שלמעלה. לכן, מפרש כאן רבנו הזקן, ש"פני" היינו הפנימיות של הלב היהודי (ו"פניך ה'" הכוונה לפנימיות שלמעלה) פְּרוּשׁ, – "בקשו פני" היינו, בְּקִשׁוּ פְּנִימוֹת הַלֵּב. – שאיננה בגלוי, ויש לחפש

ולגלותה. כִּי הִנֵּה, בְּלִבְךָ יְסוּד הָאֵשׁ הָאֱלֹקִית שְׂפֵלֶב – שהיא אהבה הלוהטת לאלקות המהווה יסוד האש של הנפש האלקית, כפי שאמר רבנו הזקן בפרק ג' שבחלק הראשון של ה"תניא", (נִפְחָ אַחֲרֵי: הִנֵּה, בְּהַלֵּב [יְסוּד הָאֵשׁ הָאֱלֹקִית שְׂפֵלֶב]) יֵשׁ שְׂתֵי בְּחִינּוֹת: בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת, וּבְחִינַת

ד. "אין ישראל נגאלין אלא בצדקה", – בזכות הצדקה, שְׂנֵאמַר²: "וְיִשְׂכִּיחַ בְּצְדָקָה". – והשבים אליה – אל ציון – ייפרו על ידי צדקה, שעל ידי צדקה, שבים בני ישראל לציון ונגלים מהגלות. כְּתִיב: – כְּתוּב³: "צְדָק לְפָנָיו יְהִלֵּךְ", וְהוּוּ לִי לְמִימְרָה:

"יִלְךְ". – ולא "יהלך", שהרי משמעות "ילך" היא שהוא – הצדק – ילך, ואילו "יהלך" – שהוא יגרום לדבר אחר ללכת. ממה שנאמר "יהלך" מסתבר, איפוא, שהכוונה היא על ענין

אחר שהצדק – צדקה – גורם בו הליכה. אֲךָ הָעֵינָן, – הוא, עַל-פִּי מַח שְׂכָתוּב⁴: "לֵךְ אֲמַר לְבִי, בְּקִשׁוּ פְּנֵינוּ", – פירושו הפשוט של הפסוק הוא, – לך ובשליחותך (של הקב"ה) אומר לי לבי: חפש את הפנים והפנימיות שלי (כפי שרש"י מפרש פסוק זה), והוא מסיים: "את פניך ה' אבקש", אני אכן עושה

17. ראה זח"א ד, ב. ח"ג קלג, ב. ובכ"מ. 18. נשא ו, כה. 19. תהלים סז, ב. 20. נוסח ברכות ק"ש של שחרית. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מכאן – פניית אדה"ז למקבלי האגרת – נותני הצדקה". 22. תהלים קיב, ג. 1. ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א לקמן סוף סימן ט. 2. ישע' א, כז. 3. תהלים פה, יד. 4. שם כז, ח.

אהבה הנוגעת בעצם הנשמה, שהיא למעלה מדעת ומהבנה. והינה, לפי שבחינת נקודת פנימיות הלב היא למעלה מבחינת הדעת המתפשט ומתלבש – שהדעת מתפשטת ממקומה ומתלבשת במדות שגולדו מחכמה-בינה-דעת

פנודע, רק – נקודת

פנימיות הלב, היא

בחינת הארת חכמה

עליונה שלמעלה

מהבינה והדעת, ובה –

בחכמה העליונה, מלבש

ונגזו אור ה' ממש, כמו

שכתוב: "ה' בְּחֶכְמָה

בו", – אור איך-סוף

מלוכש ב"חכמה", והיא

היא בחינת ניצוץ

אלקות שבכל נפש

מישראל. – מ"הניצוץ

האלקי" שהוא למעלה

לגמרי מ"דעת" ו"השגה"

– באה האהבה

שבפנימיות הלב,

שלמעלה מדעת

ומהשגה.

ומה שאין כל אדם

זוכה למדרגה זו,

לעבודה שבכל מעמקא

דלפא – מעומק הלב,

בבחינת פנימיות, –

כיוון שאהבה ועבודה זו באות מצד הניצוץ האלקי שבנשמה

– וניצוץ אלקי זה הרי קיים בכל אחד מישראל – אס"כ היה

צריך כל אחד להגיע למדרגה זו ולעבודה זו – הינו לפי

שבחינה זו היא אצלו בבחינת גלות ושכינה, והיא בחינת

גלות השכינה ממש, – בנפשו של יהודי, פי היא –

השכינה, היא בחינת ניצוץ אלהות שבנפשו האלהית. –

וכאשר בחינה זו של הניצוץ האלקי של הנשמה נמצאת בגלות

– הרי זה גלות ה"שכינה", וכיוון שבחינת הניצוץ האלקי

נמצאת בגלות, אין היא פועלת בנפש שתהיה העבודה של

האהבה מפנימיות הלב. וקפת הגלות, – של הניצוץ האלקי

שבנשמה, הוא מאמר* רבותינו זכרונם לברכה: "גלו

לכל – שכינה עמם", – לגבי הגלות של הניצוץ הפרטי

פנימיות. – אהבה חיצונית ואהבה פנימית. חיצונית הלב, היא התלהבות – של אהבה, המתלהבת מבחינת הבינה והדעת – ההתעמקות, בגדלת ה' – שהוא איך-סוף פרוץ הוא, (להתבונן) [להתבונן] בגדלתו, ולהוליד מתבונה

זו אהבה עזה כרשפי

אש וכו'. – שזה

חיצונית הלב של הנפש

האלקית – אהבה שנוצרת

על ידי שכל והבנה

בגדולת ה'. אהבה זו

גלויה ומורגשת בלב היכן

שהאדם מרגיש את

אהבתו לה'. ופנימיות

הלב, היא הנקודה

שבפנימיות הלב

ועמקא דלפא, – ועומק

הלב, שהיא למעלה

מעלה מבחינת הדעת

והתבונה שיוכל האדם

להתבונן בלבו בגדלת

ה', – האדם בשכלו

ובהתבוננותו, לא היה

יכול אף פעם ליצור

בקרבו אהבה גדולה

ועמוקה כזו, אלא היא

ניתנת מלמעלה לנשמה,

כפי שיסביר להלן, ועל

האדם לגלות אהבה זו

בתוכו. וכמו שכתוב: "ממעמקים קראתיך ה'" –

"מעמקא דלפא" – מעומק הלב. לכן נאמר "מעמקים" לשון

רבים, שכן בלב יש עומק ועומק לעומק, (ועל-דרך-משל,

כמו במלי דעלמא, – בעניני העולם, לא בעניני עבודת ה',

לפעמים יש ענין גדול מאד מאד שכל חיות האדם תלוי

בו ונוגע – הענין, עד נקודת פנימיות הלב ועד בכלל,

וגורם לו לפעמים לעשות מעשים ולדבר דברים שלא

ברעת בלל)*. – שכן הדבר נוגע בעצם הנפש שלמעלה מדעת

ומהבנה. וזה לעמת זה, – בעבודת ה' ישנם אותם ענינים

שישנם בעניני העולם, ולכן כשם שבמילי דעלמא ישנו לפעמים

ענין הנוגע בפנימיות שלמעלה מהדעת, ככה הוא ממש

בעבודה שבכל. – באהבתו של יהודי להקב"ה – שישנה

אגרת הקדש

המתלהבת מבחי' הבינה והדעת בגדולת ה' א"ס ב"ה

(להתבונן) [להתבונן] בגדולתו ולהוליד מתבונה זו אהבה

עזה כרשפי אש וכו'. ופנימי' הלב היא הנקודה שבפנימיות

הלב ועומקא דליבא שהיא למעלה מעלה מבחי' הדעת

והתבונה שיוכל האדם להתבונן בלבו בגדולת ה'. וכמ"ש

ממעמקים קראתיך ה' מעומקא דליבא (ועד"מ כמו במילי

דעלמא לפעמים יש ענין גדול מאד מאד שכל חיות

האדם תלוי בו ונוגע עד נקודת פנימיות הלב ועד

בכלל וגורם לו לפעמים לעשות מעשים ולדבר דברים

שלא ברעת כלל) וזלע"ז ככה הוא ממש בעבודה

שבכל. והיינו לפי שבחי' נקודת פנימיות הלב היא

למעלה מבחי' הדעת המתפשט ומתלבש במדות

שגולדו מחב"ד כנודע. רק היא בחי' הארת חכמה

עליונה שלמעלה מהבינה והדעת ובה מלוכש ונגזו

אור ה' ממש כמ"ש ה' בחכמה כו' והיא היא בחי'

ניצוץ אלקות שבכל נפש מישראל. ומה שאין כל אדם

זוכה למדרגה זו לעבודה שבכל מעומקא דלפא בבחי'

פנימיות היינו לפי שבחינה זו היא אצלו בבחי' גלות

ושכינה והיא בחינת גלות השכינה ממש כי היא היא

בחינת ניצוץ אלהות שבנפשו האלהית וסבת הגלות

הוא מאמר רז"ל גלו לכל שכינה עמם דהיינו מפני

* חצאי העיגול הם בספר ה"תניא" המקורי. ברם, הרבי שליט"א מעיר, שסיום חצאי עיגול אלה צריך לבוא להלן, אחרי המילים "שבכל נפש מישראל".

5. תהלים קל, א. זח"ב סג, ב. 6. משלי ג, יט. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועיין ח"א פי"ט". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי צ"ל 'כמאמר'". 9. מגילה כט, א.

הגשמית, ערלת הגוף, וכך גם במילה הרוחנית ("ומלתם את ערלת לבבכם"), שאם אין הוא מסיר את המכסה של התאוות הדקות, ענין הפריעה, חסר אז כל ענין המילה, מפני שסוף סוף עדין נקדת פנימית חלב היא מכסה בלבוש שק דק, – של קליפה, בבחינת גלות ושביה.

– הנקודה הפנימית שבלבו נמצאת עדיין בגלות ושביה, ודוקא כשישנו גם הענין של פריעה, של התאוות הדקות – אז נגאלת הנקודה הפנימית. והנה, על מילת הערלה ממש – הסרת התאוות הגסות, כתיב – כתוב: "ומלתם את ערלת לבבכם" – אתם בעצמכם. – "ומלתם", שאתם תמולו, את זאת בכוחו של כל יהודי לעשות בעצמו. שכן, על ידי תשובה הוא מבטל ומסיר את המכסה וההסתר שהתאוות מכסות ומסתירות על הנקודה הפנימית שבלב. אך להסיר הקליפה הדקה, – הנוצרת

מהתאוות הדקות, והו דבר הקשה על האדם, ועל זה נאמר¹¹ בביאת המשיח: "ומל ה' אלהיך את לבבך בו, לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חיידך", כלומר: למען כי ה' לבדו הוא כל חיידך ממש, – שלא תהיה אהבה שהיא כוח וגילוי בלבד מהנפש, אלא אהבה באופן שהוא חיידך ממש. וכשם שאדם אינו מרגיש את חייו כדבר נפרד ממנו, אלא זה הוא עצמו, כך שלא ירגישו את האהבה כדבר נפרד, אלא כאהבה עצמית שאינה נרגשת כלל. שלכן אהבה זו היא מעמקא דלבא – באה מעומק הלב, מנקדה פנימית ממש, בנזכר לעיל, – והיא ולמעלה מבחינת הדעת. – למעלה מהבנה והרגשה. ולכן משיח בא בהפסח הדעת לכללות ישראל, – ביכלל ישראל, יהיה זה בהיסח הדעת, והיא – ביאת המשיח, גלוי בחינת נקדה פנימית הקללית, – של כל בני ישראל, ויציאת השכינה הקללית – של כלל ישראל, מהגלות והשביה, לעד

שבכל אחד מישראל, הכוונה היא, שבשעה שהוא נמצא ב"בבל", הוא עושה מעשי "בבל" – נמצאת השכינה יחד אתו בגלות. דהינו מפני שהלביש בחינת פנימית נקדת לבבו ב"זה לעמת זה", – בענינים שהם "לעומת זה", הניגוד, לקדושה, דהינו –

שהלביש עצמו בלבושים צואים דמלי דעלמא – דברי חולין של עולם, ותאות עולם הזה, הנקרא בשם "בבל", – ובגלל כך, ישנה גלות השכינה – של הניצוץ האלקי שלו – ב"בבל", בעניני עולם ותאוות. והיא – וענין זה כנפש הוא, בחינת ערלה המכסה על הפרית ר' על הנקדה הפנימית שבלב. ועל זה נאמר¹²: "ומלתם את ערלת לבבכם". – שצריכה להיות העבודה של "ומלתם את ערלת לבבכם", להסיר את המכסה המסתיר על הנקודה הפנימית שבלב. כפי שמובא¹³ בענין מילה זו – ענין התשובה,

שכשם שבגלות השכינה הכללית של כל בני ישראל, הרי "אם ישראל עושין תשובה – מיד הן נגאלין"¹⁴, שתשובה מביאה לגאולת השכינה, כך גם בגלות של הניצוץ האלקי שבכל אחד מישראל, שעל ידי תשובה באה הגאולה לשכינה הפרטית שלו – לניצוץ האלקי שלו, שהכיסוי וההעלם מוסרים ונתגלית הנקודה הפנימית. והנה, במילה יש שני – שתי בחינות: מילה ופריעה, שהן ערלה גסה וקליפה דקה. – "מילה" מסירה את הערלה הגסה, ו"פריעה" מסירה את הקליפה הדקה המכסה על הברית, וכן – וכך הדבר בערלת חלב – לגביה כתוב "ומלתם את ערלת לבבכם", יש גם בין תאות גסות – שהן למשל כמו הערלה הגסה, ונקודות – ותאוות דקות שהן למשל כמו הקליפה הדקה, והסרת הערלה הגסה והקליפה הדקה, התאוות הגסות והתאוות הדקות, היא על ידי מילה ופריעה; – בעבודה הרוחנית של הנפש, ו"מל ולא פרע – באלו לא מל"¹⁵, – כך הוא הדין לגבי מילת הערלה

אגרת הקדש

שהלביש בחינת פנימית נקודת לבבו בזה לעומת זה דהיינו בלבושים צואים דמלי דעלמא ותאות עוה"ז הנקרא בשם בבל והיא בחינת ערלה המכסה על הברית ונקודה הפנימית שבלב ועל זה נאמר ומלתם את ערלת לבבכם. והנה במילה יש שני בחינות מילה ופריעה שהן ערלה גסה וקליפה דקה וכן בערלת חלב יש ג"כ תאוות גסות ודקות מילה ופריעה ומל ולא פרע כאלו לא מל מפני שסוף סוף עדיין נקודת פנימית חלב היא מכוסה בלבוש שק דק בבחינת גלות ושביה. והנה על מילת הערלה ממש כת' ומלתם את ערלת לבבכם אתם בעצמכם אך להסיר הקליפה הדקה והו דבר הקשה על האדם וע"ז נא' בביאת המשיח ומל ה' אלהיך את לבבך כו' לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חיידך כלומר למען כי ה' לבדו הוא כל חיידך ממש. שלכן אהבה זו היא מעומקא דלבא מנקודה פנימית ממש כנ"ל ולמעלה מבחינת הדעת ולכן משיח בא בהיסח הדעת לכללות ישראל והיא גילוי בחינת נקודה פנימית הכללית ויציאת השכינה הכללית מהגלות והשביה לעד ולעולמו עולמים וכן כל ניצוץ פרטי מהשכינה שבנפש כל אחד מישראל יוצאת מהגלות

10. עקב י, טז. 11. ראה ספר הליקוטס דא"ח – צ"צ ערך מילה. 12. סנהדרין צח, א. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. 13. שבת קלו, ב במשנה. 14. נצבים ל, ו.

זקוקים להתעוררות מלמטה גם להמשכה מסוג זה, **בְּחִינַת הַעֲלֵאת "מִיּוֹן נִקְבְּיוֹ"**, – ההתעוררות והתשוקה מצד המקבל, המהוות כלי להמשכת "מיין דוכרין" – השפע מן המשפיע, **כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרֵנוֹם לְבִרְכָתָהּ: "אֵין טַפָּה יוֹרֶדֶת מִלְמַעְלָה בּוֹ"**. – שאין עולים

כנגדה טפיים". **וְלִבְנֵי צִרְיָה הָאָדָם לְעִשׂוֹת בְּעִצְמוֹ תַּחֲלַת מִילָה זוֹ, לְהַסִּיר עֶרְלַת הַלֵּב וְקַלִּיפָה הַנְּסָפָה וְדָקָה, הַמְלַבְּשִׁיטוֹת וּמְכַסּוֹת עַל בְּחִינַת נִקְדַּת פְּנִימִית הַלֵּב, שֶׁהִיא – פְּנִימִיּוֹת נְקוּדַת הַלֵּב, הִיא בְּחִינַת אֲהַבַת ה', בְּחִינַת "לְמַעַן תִּיָּד", –** שהאלקות היא כל חייו, **שֶׁהִיא בְּגִלּוֹת בְּתַאוּוֹת עוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהֵם –** התאוות הן **גַּם בְּכַחַת בְּחִינַת –** ובאופן של **"לְמַעַן תִּיָּד" בְּזוֹה לְעַמֵּת זֶה", –** בצד המנוגד לקדושה, שהוא מושקע בתאוות עד שהן כל חייו, **בְּנוֹכַח לְעֵיל. –** שישנם דברים שכל חיי האדם תלויים בהם, והוא

שקוע בהם בכל פנימיות לבו, **וְהֵינּוּ, –** הסרת הערלה האמורה, היא **עַל־יְדֵי נְתִינַת הַצְּדָקָה לַח' מִמְּמוֹנוֹ, שֶׁהוּא –** הממון הוא חיותו. – כפי שרבענו הזקן מסביר בפרק ל"ז שבחלק הראשון, שבכל אדם – כיוון שבממונו הוא יכול לקנות דבר שנותן לו חיי נפשו, הרי שבממון שהוא נותן לצדקה, הוא נותן "חיי נפשו" להקב"ה, **וּבְפֶרֶט מִי שְׂמֹזוֹנוֹתָיו מִצְמֻצְמִים וְדַחֲקָא לִיהִ שְׁעֵתָא טוֹבָא, –** והשעה דוחקת לו במדה מרובה, שמצב פרנסתו דחוק לו מאד באותה שעה, **שְׂנוֹתָן מִחַיָּו מִפְּשֵׁ. –** כשהוא נותן צדקה מבלי הבט על מצבו הקשה, **וּבְפֶרֶטוֹת אִם –** הוא נְהַנֵּה מִיּוֹנֵעַ כְּפִיו, – שהוא "חי" ממסחרו או ממלאכתו **שֶׁאִי־אֶפְשָׁר שְׁלֵא עֶסֶק פְּתָם פְּעֻמִּים רַבּוֹת בְּחִינַת נִקְדַּת פְּנִימִית הַלֵּב מִעֲמֻקָּא דְלִבָּא, –** מעומק הלב, **בְּמַנְהַג הָעוֹלָם בְּעֶסְקֵיהֶם בְּמִשְׁאֵלֵי־וּמְתָן וּבְחַיֵּי־וְנֻנָּא, –** וכיוצא בהם, הרי שבדודאי עסק בכך אי פעם להרוויח כספו מתוך הנקודה הפנימית של לבו, **וְהָרִי עֵתָה**

וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים. – כפי שהדבר מוסבר לגבי גאולת ויציאת השכינה הפרטית – הניצוץ האלקי – שהיא בהיסח הדעת, למעלה מדעת והשגה – כך גם לגבי היציאה של השכינה הכללית של כלל ישראל, תהיה יציאתה מהגלות וגאולתו של כלל ישראל על ידי המשיח בהיסח הדעת.

אמיתת הענין של "ומל ה' אלקיך את לבבך" ו"לאהבה את ה' אלקיך כי הוא חייד" תהיה אמנם, כאמור, כביאת המשיח, אך, גם כעת – יסביר להלן – ישנה יציאה מהגלות של השכינה הפרטית (של הניצוץ האלקי) – על כל-פנים יציאה לפי שעה – בעבודת התפילה. **ובלשון רבנו הזקן: וְכֵן, כֹּל נִיצוּץ פְּרָמִי מִהַשְׂכִּינָה שֶׁבְנַפְשׁ כֹּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, יוֹצֵאת מִהַגְלוֹת וְהַשְׂכִּינָה לְפִי שְׁעָה, בְּ"חַיֵּי שְׁעָה" זו תַּפִּילָה, –** כפי שהגמרא¹⁵ קוראת לתפילה "חיי שעה", **וְכִי־עֲבוּדָה שְׁבֵלֵב מִעֲמֻקָּא דְלִבָּא, –** מעומק הלב, **מִבְּחִינַת נִקְדַּת הַפְּנִימִית הַנְּגִלְתִּי מִהַעֲרָלָה, –** המכסה עליה, **וְעוֹלָה לְמַעְלָה, לְדַבְּקָה בּוֹ בְּתִשְׁבּוּחַ עֲזָה בְּחִינַת "לְמַעַן תִּיָּד".** – שהאלקות היא כל חייו, **וְהוּא –** היציאה לפי שעה של הנקודה הפנימית בעבודת התפילה, היא **גַּם בְּן –** כמו הגאולה הכללית, **בְּחִינַת הַסֵּחַ דְּעַת הָאָדָם, בִּי בְּחִינָה זוֹ הִיא לְמַעְלָה מִדְּעַת הָאָדָם וְהַתְּבוּנָתוֹ בְּגִדְלַת ה', רַק הִיא בְּחִינַת מַתְנֵה נְתוּנָה מֵאֵת ה' מִן הַשָּׁמַיִם, מִהֶאֱרַת בְּחִינַת פְּנִים הָעֵלְיוֹנִים, –** מהפנימיות שלמעלה, **כְּמוֹ שְׁכַתוֹב¹⁶: "יָאֵר ה' פְּנָיו –** הפנימיות שלו, **אֱלֹהֵיךָ, וְכֵמוֹ שְׁכַתוֹב: "וּמֵל ה' אֱלֹהֵיךָ בּוֹ". –** שלפי שעה קיים הדבר גם עתה. **אֶךְ מוֹדַעַת זֹאת, כִּי "אֲתַעְרוּתָא דְלְעִילָא" הִיא בְּ"אֲתַעְרוּתָא דְלְתַתָּא" דְּוָקָא, –** כל התעוררות מלמעלה הנמשכת לאדם, באה דוקא על ידי ההתעוררות שהאדם מעורר על ידי עבודתו למטה, הרי אפילו ענין הבא מלמעלה דוקא, ואין בכוח עבודת האדם לפעול ולהמשיך ענין זה – בכל זאת

15. שבת י, א. 16. נשא ו, כה. 17. זח"ג רמז, ב. תענית כה, ב.

אגרת הקדש

והשבייה לפי שעה בחיי שעה זו תפלה ועבודה שבלב מעומקא דלבא מבחינת נקודה הפנימית הנגלית מהערלה ועולה למעלה לדבקה בו בתשוקה עזה בבחינת למען חייד והוא גם כן בבחי' היסח דעת האדם כי בחינה זו היא למעלה מדעת האדם והתבוננותו בגדולת ה' רק היא בחינת מתנה נתונה מאת ה' מן השמים מהארת בחי' פנים העליונים כמו"ש יאר ה' פניו אליך וכמ"ש ומל ה' אלקיך בו'. אך מודעת זאת כי אתערותא דלעילא היא באתערותא דלתתא דוקא בבחינת העלאת מ"נ כמשארו"ל אין טפה יורדת מלמעלה בו'. ולכן צריך האדם לעשות בעצמו תחלת מילה זו להסיר ערלת הלב וקליפה הגסה ודקה המלבישות ומכסות על בחינת נקודת הגסה ודקה שהיא בחינת אהבת ה' בחינת למען חייד שהיא בגלות בתאוות עוה"ז שהם ג"כ בבחי' למען חייד בולע"ז כנ"ל והיינו ע"י נתינת הצדקה לה' מממונו שהוא חיותו ובפרט מי שמוזנותיו מצומצמים ודחיקא ליה שעתא טובא שנותן מחייו ממש ובפרטות אם נהנה מיוגע כפיו שא"א שלא עסק בהם פעמים רבות בבחי' נקודת פנימית הלב מעומקא דלבא כמנהג העולם בעסקיהם כמו"מ וכה"ג והרי עתה הפעם

הפעם כְּשֶׁמְפֹזֵר מוֹיְגֵעוֹ – שלא לפי מעמדו, וְנוֹתֵן לְה' כְּשֶׁמְחָה וְכַטּוֹב לְכַב – הִנֵּה כֹּזֵה פוֹדֶה נִפְשׁוֹ מִשְׁחַת, דְּהֵינּוּ – שהוא פודה כְּחֵינֵת נְקֻדַּת פְּנִימִית לְכַבּוֹ, שֶׁהִיָּתָה – עד לאותה שעה, כְּכַחֲנֵת גְּלוּת וְשִׁבְיָה בְּתוֹךְ הַקְּלִיפָה

נִפְסָה אוֹ דָקָה, כְּמוֹ שְׂבֻתוֹכֶם¹⁸: "מִכָּל מְשֻׁמֵּר נִצַּר לְכָדָ" – "מְשֻׁמֵּר" פְּרוּשׁ: בֵּית הָאֲסוּרִים, – ופירוש הפסוק "מכל משמר נצור לכך" הוא – שמור את לבך שלא יהא נתון במאסר ובגלות בתוך הקליפות והתאוות, הרי שעד לאותה שעה היה

אגרת הקדש

לבו בגלות ובשביה, וְעֵתָה נִפְדָּה – נקודת פנימיות לכבו, מִהַחֲצוּנִים – מהקליפות, בְּצַדְקָה זוּ. וְזֶה גַם-כֵּן לְשׁוֹן "פְּרִיעָה" – כמוסבר לעיל, שהסרת הקליפה הדקה, התאוות הדקות, נקראת בשם "פריעה", הרי זה גם כן פירוש המלה "פריעה" – עֲנִין פְּרִיעַת חוֹבֵי, וְנִשְׁתַּעֲבַד לְחֲצוּנִים שְׂמֻשְׁלוֹ בּוֹ עַל נְקֻדַּת פְּנִימִיּוֹת לְכַבּוֹ. וְזֶהוּ – מה שהפסוק אומר "וְשִׁבְיָה בְּצַדְקָה" – שגם אלה שהיו נתונים בכחינת שביה, נפדים ונגאלים על ידי צדקה.

כשמפזר מוֹיְגֵעוֹ וְנוֹתֵן לְה' בְּשִׂמְחָה וְכַטּוֹב לְכַב הִנֵּה בּוֹה פוֹדֶה נִפְשׁוֹ מִשְׁחַת דֵּהֵינּוּ בַחֲנִית נְקֻדַּת פְּנִימִית לְכַבּוֹ שֶׁהִיָּתָה בְּכַחֲוֹ גְּלוּת וְשִׁבְיָה בְּתוֹךְ הַקְּלִיפָה גְּסָה אוֹ דָקָה כְּמוֹ שֶׁמִּשְׁמֵר נִצּוֹר לְכָדָ מְשֻׁמֵּר פִּי בֵּית הָאֲסוּרִים וְעֵתָה נִפְדָּה מִהַחֲצוּנִים בְּצַדְקָה זוּ וְזֶה גַם כֵּן לְשׁוֹן פְּרִיעָה עֲנִין פְּרִיעַת חוֹב שְׂנִתְחַיֵּב וְנִשְׁתַּעֲבַד לְחֲצוּנִים שְׂמֻשְׁלוֹ בּוֹ עַל נְקֻדַּת פְּנִימִיּוֹת לְכַבּוֹ וְזֶהוּ וְשִׁבְיָה בְּצַדְקָה.

18. משלי ד, כג. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיין תקו"ז תל"ז: ודמא דמטיפין מפריעה למיהב מזונא כו'. ועד"ז תכ"ד בסופו. ועיין סהמ"צ להצ"צ מצות עגלה ערופה. לבוש ליו"ד סס"ה ס"י".

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב מני"א, תשי"ז
ברוקלין.

הו"ח אי"א נוי"נ משתתפי באמירת תהלים
נעים זמירות ישראל, אחרי התפלה, בבית הכנסת
אגודת בני יעקב נוסח האריז"ל, בוואוסטער
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

נעם לי לקבל הבשורה טובה מהרה"ח אי"א נוי"נ רב פעלים מו"ה ישראל שי' גארדאן, אשר נקבעה שמירת תקנת אמירת תהלים לאחרי תפלת הבקר בכל יום.

וכידוע עד כמה השתדל בזה כ"ק מו"ח אדמו"ר צוקלנה"ה נב"מ זי"ע ונתפרסמה בקשתו בזה וגם נתקבלה בכוי"כ קהלות קדושות בישראל, וגודל הענין ביאר בעל פה וגם בכתב כ"פ וכמבואר גם כן במכתביו שנדפסו בקובץ תהלים.

ויהי רצון אשר ילכו מחיל אל חיל בכל עניניהם, וההתחזקות בתקנה זו האמורה תשמש צנור וגם כלי להוספה בברכות השי"ת בזה ובכל עניניהם ועניני בני ביתם שיחיו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה.

לוח היום יום ...

יום ראשון	יום ראשון	ז מנחם אב	ה'תש"ג
		<p>שיעורים. חומש: ואתחנן, פ' ראשונה עם פירש"י. תהלים: לט"ג. תניא: א. פותחין . . . 204 והגוף שבנפש.</p>	
		<p>אגרת הקדש "פותחין בברכה", נכתבה עשרה שנים קדם כתיבת אגרת "קטנת".</p>	

יום שני	יום שני	ח מנחם אב	ה'תש"ג
		<p>שיעורים. חומש: ואתחנן, שני עם פירש"י. תהלים: מד"ח. תניא: אך מי . . . 204 מצוי הנפש.</p>	
		<p>יש זכירות אומרים אותם בכל יום, גם בשבת, יום טוב, ראש השנה ויום הכפורים. מפתגמי אאזמו"ר: וואס איז די פעולה פון חסידות און יראת שמים, אז עס פעלט דער עיקר – אהבת ישראל, און נאך גורם זיין ח"ו צער אל הזולת.</p>	
		תרגום	
		<p>מפתגמי אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש]: מהי פעלת חסידות ויראת שמים, אם חסר העקר – אהבת ישראל, ועוד גורם חסוֹשֶׁלום צער לזולת.</p>	

יום שלישי	יום שלישי	ט מנחם אב	ה'תש"ג
		<p>שיעורים. חומש: ואתחנן, שלישי עם פירש"י. תהלים: מט"ד. תניא: ועתה הפעם . . . תורה וכו'.</p>	
		<p>במנחה: קריאת שמע, שיר של יום, אין באלקינו, וכל השעורים השכים לשחרית, ואחר כך סדר תפלת מנחה. אין מברכין "שעשה לי כל צרכי" עד למחר.</p>	
		<p>אדני אבי מורי ורבי [הרשב"ב] היה לומד בכל שנה ושנה בתשעה באב איכה רבה' וסוגית רבי יוחנן דפרק הנזקין. בבקר אחר אמירת הקינות – שהיה אומרם כלם – היה אומר 'איכה'. היה עולה לתורה למפטיר, ולפעמים הן בשחרית הן במנחה.</p>	

יום רביעי	יום רביעי	י מנחם אב	ה'תש"ג
	<p>שיעורים. חומש: ואתחנן, רביעי עם פירש"י. תהלים: נהינט. תניא: ב. קטנתי . . . הפנים וגו'.</p>		
	<p>מסיפורי אאזמו"ר: (א) מתחלה הי' אגה"ק קטנתי מסיימת "ורוח נכאה כו", ואחרי אשר אמר רבינו הגדול שלש פעמים - בליאזנא - המאמר כמים הפנים גו' כפירש"י ולא כתרגומו, אז הוסיף התיבות "וכולי האי - הפנים וגו'", ובוזה נטע בהחסידים מידות טובות.</p>		
	<p>(ב) ווען דער רבי וואָלט ניט געשטעלט די דריי ווערטער "במדת אמת ליעקב" - באגה"ק קטנתי - וואָלט ער געהאַט נאָך פופציג טויזענט חסידים, אבער דער רבי מאָנט מדת אמת.</p>		
	— תרגום —		

מספורי אַדני אָבי זְקני מוֹרֵי וְרַבֵּי [מַהֲרַ"ש]: (א) מִתְחִלָּה הִיְתָה אַגְרַת הַקֹּדֶשׁ
 "קִטְנֵתִי" מְסִימַת "וְרוּחַ נְכֵאָה כו", וְאַחֲרֵי אֲשֶׁר אָמַר רַבְּנּוּ הַגְּדוֹל שְׁלֹשׁ פְּעָמִים
 - בְּלִיאֲזָנָא - הַמְאָמֵר "כְּמִים הַפְּנִים" גו' כְּפִירוּשׁ רִש"י וְלֹא כְתַרְגוּמוֹ, אַז הוֹסִיף
 הַתְּבוּת "וְכֹלֵי הָאֵי - הַפְּנִים וְגו'", וּבִזְהָ נָטַע בְּהַחֲסִידִים מִדּוֹת טוֹבוֹת.
 (ב) אֱלוּלֵי הָיָה הַרְבֵּי מְכַנִּים אֶת שְׁלֹשׁ הַמְּלִים "בְּמִדַּת אֱמֶת לְיַעֲקֹב" - בְּאַגְרַת
 הַקֹּדֶשׁ "קִטְנֵתִי" - הָיָה לוֹ עוֹד תְּמִשִּׁים אֶלֶף חֲסִידִים, אֲךָ הַרְבֵּי תוֹבֵעַ מִדַּת אֱמֶת.

יום חמישי	יום חמישי	יא מנחם אב	ה'תש"ג
	<p>שיעורים. חומש: ואתחנן, חמישי עם פירש"י. תהלים: ססה. תניא: ג. וילבש . . . 208 (ח"ו).</p>		
	<p>רַבְּנּוּ הַזְּקֵן הִלְךָ לְמַעְזְרֵיטֶשׁ, בְּיַחַד עִם אַחֵיו מְהַרִּי"ל בְּשַׁנַּת תַּקכ"ד. מְהַרִּי"ל הִלְךָ בְּלֵי רְשׁוֹת בֵּיתוֹ [=אַשְׁתוֹ], וְלִכְּן חָזַר מְדַרְכּוֹ, וְרַבְּנּוּ בָּא לְמַעְזְרֵיטֶשׁ - וְשָׁהָה שָׁם, בַּפֶּעַם הָרֵאשׁוֹנָה, עַד אַחֲרֵי חֵג הַפֶּסַח תַּקכ"ה. שְׁבוּעִים הָיָה מְסַפֵּק אִם לְהִשָּׁאֵר שָׁם, וְהַמְאָמֵר הָרֵאשׁוֹן שֶׁשָּׁמַע הָיָה "נַחְמוּ נַחְמוּ". וַיֵּשׁ בְּזֶה סִפְקָא אִם הוּא הַמְאָמֵר הָרֵאשׁוֹן לְבוֹאוֹ, אוֹ הָרֵאשׁוֹן לְאַחַר הַשְּׁבוּעִים שֶׁהַחֲלִיט לְהִשָּׁאֵר וְנִתְקַשֵּׁר.</p>		

יום שישי	יום שישי	יב מנחם אב	ה'תש"ג
	<p>שיעורים. חומש: ואתחנן, ששי עם פירש"י. תהלים: סוסח. תניא: אך מי . . . תדרשנו.</p>		
	<p>דער רבי - אדמו"ר הזקן - האָט געזאָגט פון מעזריטשער מגיד פון בעש"ט'ס וועגען: ואהבת לרעך כמוך איז א פירוש וביאור אויף ואהבת את ה' אלקיך. אז מ'האָט האָלט א אידען, האָט מען האָלט דעם אויבערשטען, ווייל א איד האָט דאָך אין זיך א חלק אלקה ממעל, איז אז מ'האָט האָלט דעם אידען, דעם אינוועניג פון איהם, ממילא האָט מען האָלט דעם אויבערשטען.</p>		

הַרְבִּי - אֲדַמּוּר הַזְקֵן - אָמַר בְּשֵׁם הַמַּגִּיד מִמַּעֲזְרֵיטָשׁ, מִשְׁמוּ שֵׁל הַבְּעַל-שָׁם-טוֹב: "וְאַהֲבַת לְרַעַף כְּמוֹךְ" הוּא פְרוּשׁ וּבְאוּר עַל "וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ": כְּאֲשֶׁר אוֹהֲבִים יְהוּדִי, אוֹהֲבִים אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁכֵּן יְהוּדִי יֵשׁ לוֹ הָרִי בְּתוֹכוֹ חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל, הָרִי שֶׁכְּאֲשֶׁר אוֹהֲבִים אֶת הַיהוּדִי, אֶת הַפְּנִימִיּוֹת שָׁבוּ, מִמִּילָא אוֹהֲבִים אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא.

שבת
קודש

ה'תש"ג

יג מנחם אב

שבת

בשעת קריאת עשה"ד עומדים ופניהם אל הס"ת.

שיעורים. חומש: ואתחנן, שביעי עם פירש"י.

תהלים: סט"עא.

תניא: ד. אין . . . קו בצדקה.

בשעת קריאת עשרת הדברות עומדים ופניהם אל הספר-תורה.

"וּדְבַרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ גו'", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנּוּם-לְבִרְכָה: "וּדְבַרְתָּ בָּם - בְּדַבְרֵי תוֹרָה הַכְּתוּב מְדַבֵּר". אָמְנָם בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה גּוֹפֵא יֵשׁ כְּמָה חֲלוּקֵי מַדְרָגוֹת, וּמְבָאָר כָּאֵן כָּל הַמַּדְרָגוֹת: בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ - הוּא מַעֲמַד הַנְּשֻׁמָּה לְמַעַלָּה בְּאוֹצֵר הַנְּשֻׁמוֹת, קִדְּם יְרִידָתָהּ לְמַטָּה, וְעוֹסֶקֶת שָׁם בְּתוֹרָה. בְּלִבְתְּךָ בְּהַרְדָּ - קָאֵי עַל הַזְמַן שֶׁהַנְּשֻׁמָּה יוֹרֶדֶת מֵעוֹלָם לְעוֹלָם וּמַמְדַרְגָּה לְמַדְרָגָה, עַד בּוֹאָה לְמַטָּה לְעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן לְהַתְּלִבֵּשׁ בְּגוֹף גְּשָׁמִי, וּמִתְחִיל לְלַקֵּת בְּדֶרֶךְ עוֹלָם זֶה עַד יָמֵי זְקֵנָה וְשִׁיבָה, עַד וּבְשִׁכְבְּךָ בְּבוֹא יָמֵי פְקֻדָּתוֹ, וְגַם אִז הִנֵּה הַתּוֹרָה תִּשְׁמַר עֲלֶיךָ כְּמִבְּאָר בְּשֵׁשׁ דְּאֵבוֹת, עַד וּבְקִיּוּצְךָ כְּאֲמוֹר "וְהִקִּיצוֹת גו'".

אגרות קודש

ב"ה, כ"א מני"א, תשי"ז

ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה יהושע שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בשאלתו, כיון שדרים בצפיפות, האם כדאי לשכור דירה חדשה אשר עי"ז יכנסו לחובות.

והנה כיון שאמרו חז"ל אשר דירה נאה מרחבת דעתו של אדם, ודעה קניית מה חסרת, נכון הדבר שיעתיקו לדירה חדשה יותר מרווחת כמובן באם זוגתו תח"ב עק"ב מסכמת בזה, ומתוך הרחבת הדעת יוסיף אומץ בעבודתו הכי נעלית בענייני טהרת המשפחה באה"ק ת"ו ובכלל בענייני תומ"צ, וכידוע פירוש ת"ז ת"ו הק' בענייני מרז"ל האמור דירה נאה וכו' מרחיבין דעתו של אדם.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

במ"ש בהנוגע לתפלין דר"ת - לא קבלתי בזה. וצריך לברר בזה אצל סופרי אנ"ש אשר באה"ק ת"ו.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון ז' מנחם-אב ~

חיוב ערלה בנטיעה לצורך רבים

הזכיר את ירושלים רק כדוגמא לנטיעה לרבים, ולא כדי לומר שרק אם נטע בירושלים (ובארץ ישראל) חייב בערלה!

ומבארים אחרונים (מנחת חינוך מצוה רמו. ערוך השלחן שם): הנוטע לצורך הרבים, לדעת חכמים חייב בערלה והלכה כמותו בארץ ישראל, אך לגבי חוץ-לארץ כלל הוא "כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ", ואף אם המיקל הוא יחיד כנגד רבים (ברכות לו, ב. שבת קלט, א). ואם-כן הלכה כרבי יהודה ופטור מערלה.

וה'קריית ספר' (להמב"ט, מע"ש פ"י) ביאר:

דין נטיעה לרבים שחייבת בערלה, נלמד מהפסוק "ונטעתם... שלש שנים יהיה לכם ערלים", ולימוד זה הוא רק על חיוב ערלה בארץ ישראל שהוא מן התורה (יור"ד סי' רצד ס"ח) ולא על חיוב ערלה בחוץ לארץ שאינו מפורש בתורה אלא הלכה למשה מסיני(ערלה פ"ג מ"ט).

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק י, הלכה ד: הנוטע לרבים בתוך שדהו, חייב בערלה – שנאמר: "ונטעתם", אפילו לרבים. כמה דברים אמורים? בארץ ישראל; אבל בחוצה לארץ, פטור.

הנוטע בתוך שדהו לצורך רבים, לדעת חכמים חייב בערלה ולדעת רבי מאיר פטור (ערלה פ"א מ"ב), והלכה כחכמים (רדב"ז). וכתב הרמב"ם שהלכה זו אמורה בארץ ישראל, אבל בחוצה לארץ פטור.

ויש לעיין מה מקורו?

וכתב הב"ח (יור"ד סי' רצד ד"ה ומ"ש בשם) כי מפורש בירושלמי (ערלה פ"א ה"ב) שנטיעה לרבים אשר לדעת חכמים חייבת בערלה הכוונה לירושלים ("שהיא לכל השבטים"), ומזה משמע שנטיעה לרבים חייבת בערלה רק בארץ ישראל ולא בחוץ לארץ. והערון השלחן (יור"ד שם סקמ"ג) תמה: הרי הירושלמי

~ יום שני ח' מנחם-אב ~

האם אישה נחשבת כהנת?

וכן יש שכתבו שבת-כהן אוכלת בתרומה לא משום שיש לה עצמה קדושת כהונה, אלא מחמת השייכות והייחוס שלה לאביה (אגרות משה יור"ד א, סי' קצג).

אולם בדברי הרמב"ם כאן מבואר שאישה מקבלת תרומה כאיש. ועוד יש שדייקו מלשונו כי אינה מקבלת מתנות שבמקדש (קדשים קלים) לא מפאת חיסרון ככהונתה אלא כפי שכתב ש"אין ניתנין אלא לזכרי כהונה שהרי אנשי משמר הן" וגם כהנים זכרים אחרים שאינם אנשי המשמר אינם מקבלים אותן, ולכן אין הכהנות מקבלות שהרי אין מאנשי המשמר (הגר"ד סולובייצ'יק – קובץ 'מסורה' יג, עמ' מב).

ולגבי פדיון-הבן נאמר דין מיוחד שאין האישה בכלל, כנלמד מהפסוק "ונתתה הכסף לאהרן ולבניו" ובטעם החילוק יש לפרש כי בשאר מתנות כהונה מהות המצוה היא הנתניה לאחד מכלל שבט הכהנים ובהו גם כהנת בכלל, אך בפדיון הבן יש ענין נוסף שהנתניה פועלת על הבן שעל ידה הוא משתחרר מהתלות שלו בכהן, ועל כך התחדש בפסוק כי רק כהנים זכרים יכולים לפעול הפקעה זו (עיטור ביכורים, בסוף ההלכה).

הלכות בכורים פרק א, הלכות י"א: הקמש שפירושו-שלים – קרשים קליו הן, ונאכלין לזכרים ולנקבות... ואף על פי כן, אין ניתנין אלא לזכרי כהנה, שהרי לאנשי משמר הן... וכן פדיון הבן לזכרי כהנה, שכן נאמר בו: "ונתתה הכסף לאהרן ולבניו". ופטור חמור, לזכרי כהנה – שדין הפבורות בלן שנה, לזכרים ולא לנקבות. הנה למדת, שהמתנות שניתנין לנקבות בזכרים, קמש מתנות: תרומה, ותרומת מעשר, וחלה, ומתנות כהנה, וראשית הנין.

לגבי 'מתנות בהמה' (זרוע לחיים וקיבה) מפורש בגמרא שניתנות גם לאישה כהנת, ולגבי פדיון הבן נחלקו ראשונים: לדעת התוספות (פסחים מט, ב) ניתן לפדות אצל כהנת, אולם הרמב"ם כותב שפדיון הבן ניתן רק לכהנים זכרים.

וה'פני יהושע' (קידושין ת, א) תמה על דברי התוספות, כי "לא מצאנו בשום מקום ולא בשום פוסק דאשה בכלל מתנות כהונה, ולא מצאנו לה אלא בזרוע לחיים וקיבה". ומדבריו נראה שהלימוד לגבי זרוע לחיים וקיבה הוא חידוש מיוחד, ואינו מלמד שיש לאישה קדושת כהונה כאיש.

~ יום שלישי ט' מנחם-אב ~

הגר מביא ביכורים וקורא

לחלק שניתן לו בחלוקת הארץ, אלא הכוונה ל'פרי האדמה' שבבעלותו "שהכל ניתן לו מיד ה'", מה שאין כן באשה אי אפשר לפרש כך שהרי "מה שקנתה אשה קנה בעלה" (גיטין עז, ב) ואינה יכולה לומר "אשר נתת לי" כי אין האדמה בבעלותה (אך בפנים מאירות (ח"א סי' סו) העיר: צריך עיון, כי לא מצינו שנאמר שאשה שאין לה בעל מביאה וקוראת!).

ומהי כוונת הרמב"ם בהוסיפו "ולאברהם היתה השבועה תחלה שירשו בניו את הארץ"?

מבאר ה'שבות יעקב' (ח"ג סי' טו):

אברהם אבינו הוא אכן אביהם של הגרים, אבל איך הגר אומר "אשר נשבעת לאבותינו", הרי רק אברהם היה 'אב המון גויים' ולא שאר האבות, יצחק ויעקב? והתשובה היא: "לאברהם היתה השבועה תחילה", והשבועה שנשבע הקב"ה לאחר מכן לשאר האבות באה מכוח השבועה לאברהם, ולכן יכול הגר לומר "נשבעת לאבותינו".

הלכות ביכורים פרק ד, הלכה ג: **הגר מביא וקורא** – לְפִי שֵׁנָאמַר לְאַבְרָהָם: "אֲבָ הַמּוֹן גּוֹיִם נִתְתִּיד", תְּרִי הוּא אֲבָ כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ שֶׁנִּכְנְסוּן תַּחַת כִּנְפֵי שְׂכִינָה, וְלְאַבְרָהָם הָיְתָה הַשְּׂבוּעָה תְּחִלָּה, שִׁירְשׁוּ בְּנָיו אֶת הָאָרֶץ.

הרמב"ם פסק בהלכה זו כדברי הירושלמי (בכורים פ"א ה"ד) שהגר יכול לקרוא את הוידוי ולומר בעת הבאת הביכורים "באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו...", כי אברהם אבינו הוא אב לגרים שנכנסו תחת כנפי השכינה (כסף משנה). והקשה ה'לחם משנה':

בהלכה הקודמת כתב הרמב"ם שאשה מביאה בכורים ואינה קוראת, כיון שאינה יכולה לומר "הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה'" כי הנשים לא נטלו חלק בארץ. ואם כן, איך יכולים הגרים לומר "אשר נתת לי", והרי גם הם לא נטלו חלק בארץ?

ותריך ה'תוספות אנשי שם' (ביכורים פ"א מ"ד):

באמירת הגר "פרי האדמה אשר נתת לי" אין הכוונה

~ יום רביעי י' מנחם-אב ~

הפרשת חלה מן המוקף

אבל בדבר שאינו מקפיד על התערבותו, די בצירוף הכלי ואין צורך בנגיעה.

ולדעת הרע"ב (חלה פ"ב מ"ד) יש צורך בצירוף כלי או בנגיעה רק לענין צירוף שתי עיסות שאין בכל אחת מהן שיעור לחיוב חלה, אבל להפריש מן ה'מוקף' שתהא החלה הניטלת סמוכה לעיסה שמפריש ממנה, אין צורך לא בצירוף כלי ולא בנגיעה אלא די שיהיו סמוכות זו לזו.

וכן נפסק ב'שלחן ערוך' (יור"ד סי' שכ"א-ב): בשתי עיסות שאין באף אחת מהן שיעור לחיוב חלה, צריך שיגעו זה בזה, ולא נגיעה סתם אלא שיהיו נדבקות מעט זו בזו, כמבואר במשנה (חלה שם) שיהיו 'נושכות' זו בזו, היינו, "שהיה כל כך דבוקות עד שאם ירצה להפרישם יתלש מעט עיסה מזו וידבק בחברתה" (ש"ע אדה"ז או"ח סי' תנו ס"ב). ואילו כשמפריש מעיסה שיש בה שיעור לחיוב חלה, "אין צריך לא צירוף כלי ולא נגיעה, אלא כיון ששתיהן לפניו, מפרישין מזו על זו".

הלכות בכורים פרק ז, הלכה יב: **שְׁתֵּי עֲפוֹת, אַחַת טַמְאָה וְאַחַת טְהוֹרָה** – נוֹטֵל כְּרִי חֶלֶת שְׁתֵּיהֶן מֵעֵפֶה שְׁלֹא הוֹרְמָה חֶלְתָּהּ, וְנוֹתְנָה בְּאִמְצַע סְמוּךְ לְעֵפֶה הַטְּהוֹרָה, וּמוֹשֵׁף מִן הַטַּמְאָה לַטְּהוֹרָה כְּרִי בִיצָה, כְּרִי לְתָרִים מִן מִקְּפָה.

כתבו התוספות (פסחים מו, ב ד"ה הואיל) ש'מן המוקף' היינו שהחלה תיגע בעיסה שמפריש עליה (ולא די שיהיו סמוכות זו לזו) והוכיחו כך מהלכה זו שהצריכו להניח עיסה כשיעור ביצה באמצע, בין החלה הטהורה ובין העיסה הטמאה, כדי שהחלה תינטל מן המוקף ולא יטמא מן העיסה הטמאה, ולא די בכך שמונחות בכלי אחד שיצרפם.

ומהר"י קורקוס (לעיל פ"ה ה"ג) הביא מ'פסקי חלה' להרשב"א (ועוד ראשונים) שדוקא בדבר שהוא מקפיד עליו שלא יתערב עם השני, צריך שתהא נגיעה, וצירוף על ידי כלי אינו מועיל, ולכן בשתי עיסות, אחת טהורה ואחת טמאה, שמקפיד שהטמאה לא תיגע בטהורה, צריכה להיות נגיעה,

~ יום חמישי י"א מנחם-אב ~

מתנות כהונה – לכהן אחד או לכהנים רבים?

שנות לאדם אחד, אבל מותר לתת את כל פירות המעשר-שני ללוי אחד ואת פירות המעשר-עני לעני אחד וכיוצא בזה. ולשיטה זו יתכן שמותר לתת מתנה אחת מסוימת לכהן אחד אף בקביעות. ויש אומרים שכן היא גם דעת הרמב"ם שהרי כתב בסתם "הרוצה ליתן המתנות לכהן אחד נותן" ולא חילק בין אם עושה כן בקביעות או באופן חד פעמי. ולכן יש לפרש שמדובר כאן אפילו בקביעות, אלא שמאחר ושלוש החלקים זרוע ולחיים וקיבה נחשבים כמתנה אחת, מותר לתת אותם לכהן אחד ואפילו בקביעות (ראה דרך אמונה, באר משה ה, סי' עסק"ג).

ובשולחן ערוך (יר"ד סי' רנו ס"ט) נפסק לגבי צדקה: "לא יתן אדם כל צדקותיו לעני אחד בלבד", ואע"פ שמדובר במתנה אחת. ולכאורה מוכח מכך שלהלכה אין לתת בקביעות אפילו מתנה אחת לאדם אחד. אך אולי יש לחלק בין צדקה שאינה דבר מסוים אלא סכום ממון המיועד לצורכי העניים שעדיף לחלקו בין מספר עניים, למתנת כהונה מסוימת (כגון הזרוע או הלחיים וכדומה) שאותה אפשר לייעד לאדם אחד (דרך אמונה).

הלכות בכורים פרק ט, הלכה יז: הרוצה לתן המתנות לכהן אחד, נותן.

לכאורה, דברי הרמב"ם בהלכה זו סותרים לדברי הגמרא (עירובין סג, א): "כל הנותן מתנותיו לכהן אחד – מביא רעב לעולם, ועל פי זה כתב הרמב"ם עצמו בפירוש המשניות (חולין סוף פ"י) שיש לחלק את "הזרוע לאחד, הקיבה לאחד, ולחיים לשנים", "לפי שאין מותר בכל מתנות כהונה לתתם לאיש אחד!"

וכתב ה'פרי חדש' (יר"ד סי' סא סקט"ו), כי הרמב"ם כאן חזר בו מדבריו בפירוש המשניות ופירש שהאיסור האמור בגמרא לתת את מתנותיו לכהן אחד נאמר רק כשעושה כן בקביעות, אך באקראי יכול לתת לכהן אחד את כולן, וזהו שכתב כאן "הרוצה ליתן המתנות לכהן אחד נותן" – והכוונה באופן חד פעמי.

אך לדעת כמה מהראשונים, אסור לתת את כל המתנות לכהן אחד אפילו פעם אחת (ראה תוספות כתובות כו, א, ר"ש מעשר שני פ"ה מ"ט), אלא שלדעתם האיסור הוא רק כשנותן מתנות

~ יום שישי י"ב מנחם-אב ~

איסור מראית העין – לכתחילה וביעבר

שיחשדו בו שמוליך את הזבל כדי לזבל עתה (משמרת להבית על היריד"ז שם).

ולכן פירשו כי כוונת הרמב"ם היא שאם כי לכתחילה אסור להוציא זבל מחצרו ולהעמיד אשפה בשדה, אולם אם עשה כן, בדיעבד לא נאסר עליו להשתמש בו לזבל את השדה לאחר השיטה. ובשונה מאדם שעבר וחרש את השדה בשביעית או שעשה בה דיר לבהמות ועל ידי כך זיבל את שדהו, שקנסוהו חכמים ואסרו עליו לזרעה לאחר השביעית כדי שלא ירוויח מהאיסור (ראה לעיל פ"א הי"ג), בנידון דידן, מאחר ולמעשה לא זיבל את השדה אלא עבר על איסור מראית העין בלבד, לא קנסוהו חכמים (משמרת להבית שם).

כיוצא בזה דנו הפוסקים לגבי האיסור לתלות ליבוש בשבת בגדים שנרטבו מחשש מראית העין שיחשדו שכיבסם בשבת, אם עבר ותלה – האם צריך להסירם או לא? ולפי האמור יש להוכיח מהמבואר בהלכה כאן שאם עבר והוציא את הזבל בדיעבד מותר להשתמש בו, שאם שטח את הבגדים, בדיעבד מותר להמתין שיתייבשו ולהשתמש בהם (שמן המשחה א, עמ' רכז).

הלכות שמיטה ויובל פרק ב, הלכה א: לא יוציא אדם זבלים מחצרו, ויתן בתוך שדהו בשביעית – מפני שנתראה כמזבל שדהו כדי שתהיה יפה לזריעה; ואם הוציא והעמיד ממנו אשפה, מותר.

המפרשים התקשו בהבנת הסיפא של דברי הרמב"ם: מאחר שכתב שאסור להוציא זבל מחצרו לשדה, מה הפירוש "ואם הוציא והעמיד ממנו אשפה מותר"? (וראה פאת השולחן כא, א ששינה את הגרסה בדברי הרמב"ם).

ויש מבארים:

לכתחילה אסור לא רק להוציא את הזבל לשדה אלא אף לערום אותו על פתח החצר, אולם בדיעבד, אם כבר העמיד אשפה (ערימה) על פתח החצר – מותר להוציא ממנה לשדה, משום שכעת מוכח שלקחת הזבל לשדה לא נועדה כדי לזבל כעת אלא רק כדי להעביר את הערימה מהחצר לשדה (בית ירד"ב"ז ב, א).

אך יש שכתבו כי אין מסתבר להתיר זאת, שכן אין הכרח שהעוברים ושבים הרואים אותו בכל פעם נוטל מעט זבל לשדה יודעים שיש לו ערימה בחצר והוא עוסק בהעברתה לשדה. ואם כן, אין בכך כדי למנוע את חשש מראית העין

~ שבת קודש י"ג מנחם-אב ~

הפסד פירות שביעית

אלא מוכח, שכל שאין ההפסד בידיים אלא 'גרמא' בלבד מותר, ורק בתרומה אסור להפסיד גם על ידי 'גרמא' כי מהפסוק "משמרת תרומותי" – לומדים "עשה לה שימור". ומטעם זה מותר גם לתת פירות שביעית לתינוק, אף שמפורר ומפסיד את הפרי, כי נתנית הפרי לתינוק היא גרימת הפסד ולא הפסד בידיים.

והקשה על זה הגר"נ ווידנפלד: שנינו (שבועות פ"ח) "אין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה שלא יביאנו לידי פסול". ופירושו הרמב"ם והרע"ב שהחשש הוא שמא יטמא שמן התרומה ויהא טעון שריפה ונמצא מפסיד את הירק של שביעית. ואם מותר לגרום הפסד של פירות שביעית, מדוע אסרו לבשל ירק שאינו אלא 'גרמא' וחשש בעלמא שמא יטמא?

ומבאר הרידב"ז (שם, משמרת להבית ס"ק יח) שיש לחלק: בבישול ירק של שביעית בשמן תרומה, החשש הוא שמא יצטרך לשרוף את ירק השביעית בידיים, וגרם הפסד מותר כאשר ההפסד בא מאליו.

הלכות שמיטה ויובל פרק ה, הלכה יז: מְשִׁיתְהוּל לְעִשׂוֹת פְּרִי – לֹא יִקָּץ אוֹתוֹ, שְׁהָרִי מִפְּסִיד הָאֵכָל, וְנִאָּמַר: "לָכֶם לְאֵכָלָהּ", וְלֹא לְהַפְסֵהּ.

איסור הפסד פירות שביעית נלמד מ'לאכלה ולא להפסיד', אבל אין שיעורו ב'כזית' כשיעור אכילה, כי מה שנתמעט מ'לאכלה' (הפסד) אינו 'אכילה', ואסור אפילו כל שהוא (בית הרידב"ז הל' שביעית פ"ה ס"א).

ולענין הפסד פירות שביעית על ידי 'גרמא' כתב המהרי"ט (ה"א סי' פ"ג) שכאשר אינו מפסיד בידיים הדבר מותר, והוכיח כן מהירושלמי (שביעית פ"ז ה"ב) המתיר להעלות ירק לגג כדי לייבשו אף שמפסידו, כיון שאינו עושה זאת בידיים.

והרידב"ז (בית הרידב"ז שם) הוסיף והביא ראיה להיתר זה אף מדין המשנה (סוכה לה, ב) האוסרת ליטול אתרוג של תרומה טהורה למצות ד' מינים, ולדעה אחת בגמרא (שם לה, ב) הסיבה היא כי "הקליפה החיצונית נמאסת במשמוש הידים ואסור להפסיד תרומה" (רש"י שם). ומדוע אין המשנה אוסרת גם נטילת אתרוג של שביעית מפני שנפסד על ידי משמוש היד?

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו מנ"א, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מעשירי במנחם, בו כותב אשר לפעמים מרגיש כמו שנעשה צר לו בהקנה

וכו'.

והנה אין זה אלא ענין הקשור בעצבים (ניערוויך) שמוזה מובן שבאם יסיח דעתו מזה ויחך בטחונו בהשי"ת הרופא כל בשר ומפליא לעשות שהוא נותן התורה והמצוה, תחול הטבה בדרך ממילא, אלא שצריך לעשות גם איזה אחיזה בדרך הטבע על ידי שאלת רופא ולמלאות הוראותו, ופשוט שעליו להוסיף בהתמדה ושקידה בתורת הנגלה ובתורת החסידות ולהשפיע גם על חבריו בזה וטוב יהי לו בגשמיות וברוחניות.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון ז' מנחם-אב ~

הלכות מעשר שני
ונטע רבעי

פרק שמיני

1) יבאר הלוקח בהמה לשלמים ממי שאינו תגר. והלוקח כדי יין סתומות במקום שדרכן להמכר כך. מי שהיה לו יין של מעשר שני והשאיל קנקניו לאותו מעשר. צבי שלקחו בכסף מעשר ומת. והמניח דינר מעשר להיות אוכל כנגדו עד שיצא לחולין. הלוקח פירות של מעשר ומשך הפירות ולא נתן הסלע עד שהוקרו. מי שהיו לו פירות חולין בירושלים ומעות מעשר חוץ ממנה. אם מותר לחלל מעשר שני על פירות ע"ה או על מעותיו. טמאים וטהורים שהיו אוכלים או שותים כאחד בירושלים.

א. הלוקח פהמה לזבחי שלמים וחייה לבשר תאונה ממי שאינו תגר ואינו מדקדק³ - יצא העור לחלין⁴, אפלו היו דמי העור מרביץ על דמי הבשר⁵. אבל הלוקח מן התגר - לא יצא העור לחלין⁶.

2) וכדין וכתורה עשה. 3) כלומר, אינו מקפיד על העור. 4) כלומר, אין צריך לאכול דמיו בקדושה, בירושלים, לפי שלא נתקדש כלל בקדושת מעשר שני, שהרי הוא כמתנה בידי הלוקח, שאין המוכר מקפיד על כך, ודין העור המחובר לגוף הבהמה, כדין חביות סתומות. 5) שנבלעים דמי העור בדמי הבשר. 6) ודינו כלוקח עבדים וקרקעות ובהמה טמאה.

ב. וכן הלוקח פדי יין סתומות⁷ במקום שדרכם להמכר סתומות⁸ ממי שאינו תגר - יצא הקנקן לחלין⁹. לפיכך¹⁰ צריך¹¹ המוכר לפתח ראשי הפדים¹², פדי שלא יצא הקנקן לחלין¹³. ואם רצה¹⁴ להחמיר על עצמו ולמכר במדה¹⁵ - יצא הקנקן לחלין¹⁶.

7) אבל פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין. 8) אבל הלוקח במקום שדרכם להימכר פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין. 9) שאז אינו מקפיד עליו, ונותנו בחינם אגב היין שבתוכו. 10) כלומר, לפי שאמרנו שאם המוכר אינו תגר, ומכר סתומות ובמקום שדרכם להימכר סתומות, יצאו הקנקנים לחולין. 11) שם פרק ג משנה יג. כבית הלל שאמרו: "מפתח (=פותח), ואינו צריך לערות", ולא כבית שמאי שהצריכו גם לערות את היין. 12) ומדובר במקום שדרכה להימכר סתומות כנ"ל, ובוזה שהוא מוכרם פתוחות, הוא מגלה דעתו שהוא מקפיד עליהם, והלוקח משלם בכסף המעשר גם עבור הכדים. 13) וכל זה כדי שיתרבה

המעשר, שהרי יאכל בקדושה כנגד הקנקן, ונראה שהוא הדין במוכר בהמה, שיאמר בפירוש שהוא מוכר העור בפני עצמו, כדי שלא יצא לחולין. 14) המוכר שאינו תגר. 15) כלומר, למדוד את היין בדיוק, כדי שלא יבוא להונות את חברו (כשהוא מוכר לו בבת אחת), ולמכור לו פחות יין ממה שהוא משלם עבורו. 16) אף על פי שהוא פותח את ראשי הכדים כדי למדוד את היין, שבנידון זה אין פתיחת ראשי הכדים הוכחה לכך שהוא מקפיד על הקנקנים.

ג. לקח פתוחות¹⁷ או סתומות¹⁸ במקום שדרכן להמכר פתוחות¹⁹, או שלקח מן התגר שמדקדק במקירתו - לא יצא הקנקן לחלין²⁰. לקח סלי תאנים וענבים עם הפלי²¹ - לא יצאו דמי הפלי לחלין²².

17) שאז נמכר הקנקן לחוד. 18) והמוכר אינו תגר. 19) שמכירתן פתוחות, היא הוכחה שמוכרין כל אחד בפני עצמו. 20) ונמצא ששילם הלוקח בכסף המעשר גם עבור הקנקן, וצריך לאכול כנגדו בירושלים. 21) שמיניחים הסלים בתוכו. 22) שוודאי מוכר הוא הכלי בפני עצמו אף אם אינו תגר, והרי הוא כמוכר חביות פתוחות. אבל הסלים יצאו לחולין, שאינו מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר.

ד. לקח אגוזים ושקדים וכיוצא בהן - יצאו קלפתן לחלין²³. לקח חותל²⁴ של תמרים - יצא החותל לחלין²⁵. קפה של תמרים, אם דרוסות²⁶ - יצאו הקפות²⁷ לחלין²⁸, ואם לאו - לא יצאו לחלין²⁹.

23) שוודאי אין המוכר מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר. 24) סל. 25) שאין המוכר מקפיד עליו, והרי הוא כסלי תאנים וענבים. 26) שאז הן מחוברות לקופה מחמת דריכתן, וצריכות לו. 27) פתח בלשון יחיד וסיים בלשון רבים. 28) שטפלות הקופות לתמרים, ואין המוכר מקפיד עליהן. 29) ודינן כדין הכלי של סלי התאנים הנוכר בסוף ההלכה הקודמת.

ה. מי שהיה לו יין³⁰ של מעשר שני³¹, והשאיל קנקניו לאותו מעשר³², אף על פי שסתם את פיהם³³ - לא קנה מעשר את הקנקנים³⁴. פנס היין³⁵ לתוכן סתם³⁶, אם קרא שם ועשהו מעשר³⁷ עד שלא סתם את פיהם - לא קנה מעשר את הקנקנים³⁸; ואם משסתם פיהן קרא שם ועשהו מעשר - קנה מעשר את הקנקן³⁹. הפקיד לתוף הקנקן רביעית חלין⁴⁰, או שפנס לתוכן שמן או חמץ או ציר⁴¹ או דבש של מעשר שני סתם⁴², בין⁴³ משסתם⁴⁴ בין עד שלא סתם - לא קנה מעשר את הקנקנים⁴⁵.

30) דווקא יין. 31) שעשאו מעשר שני על יין אחר. 32) אמר במפורש שהם מושאלים להוליך בהם מעשר שני. 33) של הקנקנים, ונמצא שהם בטלים ליין שיתקלקל אם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

54) שאם לא כן יהא מוציא מעשר בתורת חולין. 55) שכשם שהולכין אחר מקום הפדייה, כן הולכין אחר זמן הפדייה. 56) ולא יותר, וכאן לא כתב רבינו "צריך", כיוון שאין בכך כלום אם יאכל עליו ביותר מחמש מעות, שאז ימצא שאכל חולין בתורת מעשר.

ז. הלוקח⁵⁷ פירות⁵⁸ בסלע של פסח מעשר, ומשך הפירות⁵⁹ ולא הספיק לתן הסלע⁶⁰ עד שהוקרו הפירות ועמדו בשמים - הרי זה מפריש עליהן סלע בלבד⁶¹; שגאמר: ונתן את הפסח וקם לו - בנתינת הפסח קונה⁶², והשכר למעשר⁶³.

57) והמדובר בלוקח בירושלים. 58) של חולין על דעת לחלל עליהם סלע של מעשר שני שבידו. 59) ואילו לא משך על דעת לחלל, היה קונה אותם במשיכה כדין מטלטלין הנקנים במשיכה, אבל כיוון שמשך על דעת לפדות, אין הקניין נגמר לגבי החילול, אלא בנתינת הכסף. 60) ואילו נתן הסלע מייד, ונתפסו אז הפירות בקדושת המעשר, אין כל ספק שאם נתייקרו, נתייקרו למעשר שני. 61) כלומר, נותן למוכר סלע בלבד, לפי שבגדי דין מקח וממכר, קנה הפירות במשיכה כדין כל המטלטלין, ובוה נתפסה קדושת הסלע על כל הפירות, אף על פי שהם שווים עתה שני סלעים, לפי שלגבי קדושת המעשר אין המקח (שהוא המחלל) נגמר, אלא בכסף. 62) קידושישן נד: לרבי מאיר שמעשר שני ממון גבוה, והלכה כמותו. 63) כלומר, כל הפירות, ששווים עתה שני סלעים, נתפסים בקדושת המעשר.

ח. משך פירות בשתי סלעים, ולא הספיק לתן המעות עד שהוזלו הפירות ועמדו בסלע - אינו מפריש עליהן⁶⁴ ממעות מעשר שני אלא סלע אחת⁶⁵, ומוסיף עליה סלע שנייה מן החלון⁶⁶ ונותן למוכר⁶⁷. ואם הנה המוכר עם הארץ⁶⁸ - הרי זה מתן לתן סלע שנייה ממעות מעשר שני של⁶⁹ דמאי⁷⁰. נתן לו⁷¹ סלע של מעשר, ולא הספיק למשך הפירות עד שעמדו בשמים - מה שפדה פדה⁷², והדין ביניהן⁷³.

64) כלומר, אינו מחלל עליהם. 65) שהרי עתה, בשעת החילול אין הפירות שווים אלא סלע אחד. 66) אבל לא מן המעשר, שהרי אינו מתחלל על הפירות אלא סלע אחד בלבד, והרי המוכר צריך לקבל חולין ולא מעשר ששווי פחות משווי של חולין. 67) שהרי לעניין מקח וממכר קנה במשיכה, ואז היו שווים שני סלעים. 68) אבל לחבר הנזהר בקדושת מעשר שני של דמאי, אינו יכול לפטור עצמו בדמאי אלא בחולין, כפי שנתחייב. 69) "לפי שעם הארץ נופל ברוב בזה המכשול, וחזקתו שהוא משמש בדמאי, ואינו מוציא ממנו מעשר [כלומר, אינו מחלל מעות מעשר של דמאי מספק, וכיוון שהוא בין כה וכה מזולזל בדמאי, אין בכך כלום אם נמציא לו מעות דמאי]". ולא אסרו למכור דמאי לעם הארץ, אלא

יפתחו הקנקנים. 34) כיוון שפירש שהוא רק משאילם, ועוד שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר כך הכניסם לקליפתם, שבוודאי אינו פודה אלא כנגד הפרי גרידא והרי כאן תרתי לגרועותא. 35) שהוא עתה יין מעשר שני. 36) שלא פירש שהוא משאיל הקנקנים, ולא קרא לו שם עדיין, אלא כנסו כשהוא טבול למעשר שני. 37) על יין אחר. 38) אף שלאחר הסתימה צריך היין לקנקן, ואף שלא פירש שאינו אלא משאיל הקנקנים, בכל זאת לא קנה מעשר את הקנקן שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר כך מכניסם לקליפתם. 39) שכיוון שצריך היין לקנקן, הרי הוא כמפריש רמון בקליפתו, שפודה את כל הפרי עם הקליפה. אבל פשוט הוא שאין הקנקן נתפס בקדושת מעשר ואין אומרים שלאחר שתיית היין יישאר בקדושתו, שלא עדיף הוא מקליפות שנקלפו מן הפירות. 40) כלומר, טבל (שלבסוף יפריש עליה תרומות ומעשרות ממקום אחר), ועל רביעית זו הוסיף יין, ואפילו קרא שם ועשאו מעשר לאחר סתם פי הקנקן, לא קנה המעשר את הקנקן, שכיוון שיש לו רביעית יין טבל חוץ מן המעשר, לא בטל הקנקן לגבי המעשר. 41) הוא שמן דגים. ואינו חייב כלל במעשר, ולא נזכר בתוספתא שם אלא באשגרה מפרק א שם (תוספתא כפשוטה). או שעירבו בו שמן זית. 42) שלא פירש שהוא משאיל הקנקנים ולא קרא שם עדיין. 43) שקרא שם. 44) את פי הקנקנים. 45) שכל אלו אינם כיון הצריך לקנקן, אלא נשמרים בלעדו, ואינם כמפריש פרי בקליפתו.

ו. צבי שלקחו⁴⁶ בכסף מעשר ונת - יקבר בעורו⁴⁷. לקחו חי ושחטו⁴⁸ ונטמא - הרי זה יפדה בשאר פרות שנטמאו⁴⁹. המניח דינר מעשר שני להיות אוכל פגודה⁵⁰ עד שיצא לחלון⁵¹, והיה הדינר יוצא בעשרים מעה⁵², אכל עליו בעשר מעה⁵³ והוזלו המעות לאחר זמן והרי הדינר יוצא בארבעים מעה - צריך לאכל⁵⁴ עליו בעשרים מעה ואחר כך יצא לחלון⁵⁵. הוקרו המעות והרי הדינר יוצא בעשר מעין - אוכל עליו בחמש מעין⁵⁶ ואחר כך יצא לחלון.

46) לבשר תאוה. 47) שאין פודין את הקרשים להאכילם לכלבים, ומעשר שני קרוי "קדש". ואף על פי שכתב רבינו בהלכה א, שהלוקח חיה לבשר תאוה ממי שאינו תגר, יצא העור לחולין, זה אינו אלא כשהיא כשרה לאכילה, שאז אינו נותן דעתו אלא לבשר, אבל כשמת, שאינו ראוי לאכילה, הרי זה כאילו נתן עיניו בעור, ולכן החמירו לקברו עם עורו. 48) שראוי לאכילה, ואינו פודה להאכילם לכלבים. וקל וחומר כשלקחו שחוט. 49) שהם נפדים. 50) כלומר, שכשקונה פירות בירושלים מחלל מעות המעשר שבידו על הפירות. 51) כלומר, כשיאכל פירות בשווי של כל הדינר. 52) כלומר, היו עשרים מעות בדינר. 53) ונמצא חצי הדינר מעשר וחציו חולין. ודווקא כשלא אכל אלא כנגד חציו של הדינר, אבל אם אכל כנגד כולו, הרי נתחלל, ושוב אינו יכול לאכול כנגדו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּרוּתֵיךָ. וְנִמְצְאוּ אוֹתָם הַפְּרוֹת לְקוֹחוֹת בְּכֶסֶף מְעַשֵּׂר, וַיֵּאכַל אוֹתָם חֶבְרוֹ בְּטַהֲרָה⁸⁴ וְלֹא הִפְסִיד בָּלוֹם⁸⁵, וַיֵּצְאוּ הַמְּעוֹת לְחֻלִּין.

81) לדברים שאינם בכלל אכילה, שתייה וסיכה, שאסור להוציא עבורם מעות מעשר שני. 82) בין בירושלים ובין מחוצה לה. 83) ולא למכרם ולקנות בהם דברים אחרים, ואם כן לא איכפת לו להתפסם בקדושת מעשר שני שאינו עומד אלא לאכילה. 84) כדין פירות שנגנו בכסף מעשר שני. 85) בעל הפירות, אלא טבילה לשם מעשר שני, שאף על פי שטבל לחולין, אינו אוכל במעשר שני, אלא אם טבל לשם מעשר שני.

יג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁸⁶? בְּשֵׁהִי חֶבְרוֹ בְּעַל הַפְּרוֹת חֶבְרוֹ⁸⁷; שְׂאִין מוֹסְרִין פְּרוֹת שֶׁל מְעַשֵּׂר שְׁנֵי שָׁל וַדַּאי אֲלֵא לְחֶבְרוֹ⁸⁸. לְפִיכָּה⁸⁹, אִם הָיוּ הַמְּעוֹת שֶׁל דְּמַאי - אוֹמֵר כֵּן אֵף לְעַם הָאֶרֶץ⁹⁰. וּמִתָּר לְחַלֵּל מְעַשֵּׂר שְׁנֵי⁹¹ עַל פְּרוֹת⁹² עִם הָאֶרֶץ וְעַל מְעוֹתֵינוּ⁹³, וְאִין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם שְׁמָא שֶׁל מְעַשֵּׂר שְׁנֵי הֵם⁹⁴.

86) שהתירו לחלל מעות מעשר שלו, על פירות חולין של חברו. 87) אבל לעם הארץ אסור ליתן במעשר שני של ודאי. 88) אבל לא לעם הארץ, שהוא בחזקת טומאה. 89) לפי שלא אסרו לומר לחברו, אלא כשהמעות של מעשר ודאי. 90) כלומר, מחלל על פירותיו. 91) פירות ומעות מעשר שני של דמאי. 92) ראה למעלה פרק ד הלכה ב שלדעת רבינו מחללים פירות על פירות. 93) במשנה שם: "בראשונה היו אומרים, מחללין (מעות של מעשר דמאי) על פירות עם הארץ. חזרו לומר, אף על מעותיו". 94) "ואין קודש פודה קודש".

יד. הַמְּנִיחַ דִּינָר שֶׁל מְעַשֵּׂר לְהִיּוֹת אוֹכֵל כְּגִדְדֵינוּ⁹⁵ וְהוֹלֵךְ - בֵּינָן שְׂאֵכָל עָלָיו עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ אֲלֵא פְּחוֹת מִפְּרוּטָה יֵצֵא לְחֻלִּין. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשָׁל דְּמַאי⁹⁶; אֲבָל בְּשָׁל וַדַּאי - לֹא יֵצֵא לְחֻלִּין עַד שִׁישְׂאָר מִמֶּנּוּ פְּחוֹת מִשְׁוֶה פְּרוּטָה אַחַר שְׁמוֹסְפִין אֶת הַחֲמֵשׁ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׂאָר מִמֶּנּוּ פְּחוֹת מִאֲרִבְעָה חֲמִשֵּׁי שְׁוֶה פְּרוּטָה⁹⁷.

95) כלומר, מחללו על הפירות בירושלים, ואוכלם שם. 96) שאינו מוסיף עליו חומש. 97) אבל אם יש בו ארבעה חומשי שווה פרוטה, יכול לאכול כנגדו עוד פירות בשווי פרוטה, שהרי הוא מוסיף עליו חומש מלבד, שהוא רובע מלגיו, והרי הכל ביחד, פרוטה שלמה.

טו. טְמֵאִין וְטַהוֹרִין שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין אוֹ שוֹתִין⁹⁸ פְּאֶחָד בִּירוּשָׁלַיִם, וְרָצוּ הַטַּהוֹרִין לְהִיּוֹת אוֹכְלִין מְעַשֵּׂר שְׁנֵי שְׁלָהֶם - מְנִיחִין סֵלַע שֶׁל מְעַשֵּׂר שְׁנֵי וְאוֹמְרִין: כֹּל שֶׁהַטַּהוֹרִים אוֹכְלִים וְשׁוֹתִין - סֵלַע זֶה מִחֻלֵּל עָלָיו. וְתֵצֵא הַסֵּלַע לְחֻלִּין, שֶׁהָרִי אֲכָלוּ וְשָׁתוּ בְּשׁוֹנֵי בְּטַהֲרָה⁹⁹. וּבְלִבָּד שֶׁלֹּא יִגְעוּ הַטְּמֵאִים בְּמֵאֲכָל, שֶׁלֹּא יִטְמְאוּהוּ.

בפירות עצמן, אבל לא במעות. 70) אבל של ודאי לא, לפי שאין מוסרין מעות מעשר שני של ודאי לעם הארץ. 71) הלוקח למוכר. 72) כלומר, השכר למעשר, כי הפירות שהיו שווים אז סלע, ועכשיו שנים - נעשו מעשר. שפדית מעשר היא משיכתו, אף שיכול המוכר לחזור בו. 73) כלומר, לעניין קניין הפירות, הרי ההלכה היא כמו בקניין שאר מטלטלין שאינם נקנים אלא במשיכה, ואם המוכר רוצה לקבל "מי שפרע", מחזיר לו ללוקח את הסלע שנתחלל, ונשארים בידו פירות מעשר בשווי של שני סלעים, שאין פדיון המעשר קשור בקנייני הממון הרגילים.

טז. נִתֵּן לוֹ סֵלַעִים שְׁתַּיִם שֶׁל מְעַשֵּׂר, וְלֹא הִסְפִּיק לְמַשֵּׁף הַפְּרוֹת עַד שֶׁחֲזָרוּ לְהִיּוֹת בְּסֵלַע - מִה שֶׁפָּדָה פָּדָה⁷⁴, וּמִדַּת הַדִּין בִּינֵיהֶם. שֶׁהַמְּעַשֵּׂר שְׁנֵי - פָּדָתוֹ הִיא מְשִׁיכָתוֹ⁷⁵.

74) כלומר, הסלעים יצאו לחולין, והפירות שעתה שווים סלע אחד, הם פירות מעשר, והפסיד המעשר. 75) כלומר: נתינת הכסף במעשר שני קונה, כמו המשיכה בחולין.

יז. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פְּרוֹת חֻלִּין בִּירוּשָׁלַיִם, וְהָיוּ לוֹ מְעוֹת מְעַשֵּׂר שְׁנֵי חוּץ לִירוּשָׁלַיִם - אוֹמֵר: הָרִי הַמְּעוֹת הֵם מִחֻלִּין עַל הַפְּרוֹת הָאֵלוּ; וַיֵּאכְלֵם שָׁם⁷⁶ בְּטַהֲרָה, וַיֵּצְאוּ אוֹתָן הַמְּעוֹת לְחֻלִּין בְּמִקוֹמָן⁷⁷.

76) בירושלים. 77) שאין אנו צריכים שהמעות והפירות יהיו במקום אחד בשעת החילול.

יח. הָיוּ לוֹ מְעוֹת מְעַשֵּׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם, וַיֵּשׁ לוֹ פְּרוֹת⁷⁸ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם - אוֹמֵר⁷⁹: הָרִי הַמְּעוֹת הָאֵלוּ מִחֻלִּין עַל פְּרוֹת הֵם; וַיֵּצְאוּ הַמְּעוֹת לְחֻלִּין, וַיֵּעַלוּ הַפְּרוֹת וַיֵּאכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם⁸⁰. שְׂאִינוּ צָרִיךְ לְהִיּוֹת הַמְּעוֹת וְהַפְּרוֹת בְּמִקוֹם אֶחָד בְּשַׁעַת הַחִלּוּל.

78) חולין. 79) ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ד הלכה ו, שאין מחללין מעות מעשר שני על פירות של חולין חוץ לירושלים, אין זה אלא באופן שגם המעות של מעשר שני וגם הפירות של חולין מחוץ לירושלים, ולמדו כן בירושלמי ממה שנאמר "והלכת אל המקום וגו' ונתת את הכסף וגו' בבקר ובצאן", שאינו אלא בקירוב מקום (=בירושלים) ולא בריחוק מקום. אבל אם מעות מעשר שני בירושלים, אף על פי שפירות חולין מחוצה לה - מחללים, כשם שמחללים אם המעות מעשר שני מחוץ לירושלים ופירות חולין בירושלים. 80) ודווקא כשפירות חולין או מעות מעשר שני בירושלים, אבל אם פירות מעשר שני בירושלים, אין מחללים אותם לא על מעות חולין שבירושלים ולא שמחוצה לה.

יט. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ מְעוֹת מְעַשֵּׂר בִירוּשָׁלַיִם וְצָרִיךְ לָהֶם⁸¹, וַיֵּשׁ לְחֶבְרוֹ פְּרוֹת חֻלִּין⁸² שְׁרוּצָה לְאֲכָלָן⁸³ - אוֹמֵר לְחֶבְרוֹ: הָרִי הַמְּעוֹת הָאֵלוּ מִחֻלִּין עַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרַט וְלֹא עוֹלָלוֹת. וְאִין מְפָרִישִׁין מִמֶּנּוּ תְרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת, כְּשֵׁם שְׂאִין מְפָרִישִׁין מִמַּעֲשֵׂר שְׁנִי⁸; אֲלֵא כִּלּוּ עוֹלָה לִירוּשָׁלַיִם, אוֹ נִפְדָּה וַיַּעֲלוּ הַדָּמִים וַיֵּאָכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם, כְּמַעֲשֵׂר.

(8) שהקדימו בשבלים שפטור מן התרומות ומן המעשרות, ראה בר"ש לתרומות פ"א משנה ה.

ה. עֲנָבִים⁹ שֶׁל כֶּרֶם רְבִיעִי¹⁰ - הִתְקַיְּנוּ בֵּית דִּין¹¹, שְׁיִהְיֶה עוֹלֵיין¹² לִירוּשָׁלַיִם מִהַלֵּךְ יוֹם לְכָל צֵד, כְּדִי לַעֲטֹר¹³ שׁוֹקֵי יְרוּשָׁלַיִם בְּפִרוֹת¹⁴. וּמִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ¹⁵ - נִפְדָּה אֶפְלוֹ סְמוּךְ לַחֻמָּה. וְשָׂאָר כָּל הַפִּרוֹת - אֶפְלוֹ בְּזִמְן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִפְדִּין סְמוּךְ לַחֻמָּה.

(9) שם משנה ב, ותוספתא שם הלכה יד, והדגיש רבינו "ענבים", מפני שביתר הפירות לא תקנו, ראה להלן בסוף ההלכה. (10) לא התקינו אלא ברבעי ולא במעשר שני, ראה להלן בסוף ההלכה. (11) בביצה ה: "והא כרם רבעי דרבנן (זה שהוצרך להעלות הפירות עצמן - רש"י)". (12) הפירות עצמם, ולא יפדם במעות. (13) שם. ותוספתא מעשר שני שם. (14) כלומר, ימכרו אותם לבעלי החנויות והם ימכרו אותם בשוק. (15) והעיר ניתנה ביד האיובים - לא חששו לעטרה בפירות (פירוש המשנה).

ו. כִּיצַד¹⁶ פּוֹדִין נֹטֵעַ רְבִיעִי? מֵנִיחַ אֶת הַסֵּל¹⁷ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה¹⁸, וְאוֹמְרִין כְּמָה¹⁹ אָדָם רוֹצֵה לְפָדוֹת לוֹ בְּסֵלֵעַ²⁰ עַל מְנַת שְׁיִוְצִיא יְצִיאֹת הַשׁוֹמְרִים וְהַחֲמָרִים וְהַפּוֹעֲלִים מִבֵּיתוֹ. וְאַחַר שְׁקוֹצְבֵין אֶת הַשְּׂעִיר²¹, מֵנִיחַ אֶת הַמְּעוֹת וְאוֹמֵר: כָּל הַנִּלְקָט מִזֶּה²² מְחַלֵּל עַל הַמְּעוֹת אֵלּוּ²³ מִשְׁעַר כֶּף וְכָף סֵלִים בְּסֵלֵעַ²⁴. וּבְשִׁבְעֵיתָ²⁵ פּוֹדֵהוּ²⁶ בְּשׁוֹיֹו²⁷, שְׂאִין שָׁם לֹא שׁוֹמְרִים וְלֹא פּוֹעֲלִים²⁸. וְאִם²⁹ הָיָה הַפְּקָר³⁰ - אִין לוֹ אֲלֵא שְׂכָר לְקִיטָה בְּלֶבֶד.

(16) שם משנה ד. (17) עם פירות רבעי, לשער בו, כדלהלן. ויש מפרשים סל ריק, ומשערים על פי כמה הוא שוה, אם הוא מלא (תפארת ישראל). (18) אנשים, הבקאים בשומא. (19) כלומר, כמה סלים עם פירות. (20) כלומר, אלו היה אדם פודה את הפירות כשהם מחוברים, לפני שהוציאו עליהם את ההוצאות דלהלן, כמה פירות היה פודה, בהתחשב עם ההוצאות שעליו להוציא (שם). (21) כלומר, כמות הפירות עבור סלע אחד. (22) משדה זו. (23) במשנה שם: "האלו". (24) כפי שאמדו מתחילה לסלע אחד, כן לכל סלע וסלע, כמספר הסלים שישנם. (25) שם משנה ה, שהארץ אינה נעבדת ואינה נשמרת (פירוש המשנה שם). (26) את נטע הרבעי, אם חלה השנה הרביעית של הפירות, בשביעית. (27) כלומר, בלי ניכוי ההוצאות הנ"ל. (28) שהרי אין קוצרין בשביעית כדרך שקוצרין כל השנים, אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל (פ"ד מהלכות שמיטה הלכה א). וגם שכר לקיטה אין כאן,

(98) המדובר כשהמעשר בכד של חרס, שאינו מקבל תומאה מגבו אלא מתוכו, והטמאים לא היו זבים שטמאים גם כלי חרס בהיסט אלא טמאי מת. וכל אחד מהם מערה מהכד אל הכלי שלו, והחילול תופש כשמערה מן הכד אל הכלי שלו. וצריך לומר שאינם מסובים על שולחן אחד, או אינם מכירים זה את זה, שאם לא כן אסורים לאכול ביחד זה מעשר שני טהור, וזה חולין טמאים]. (99) [מכאן שאם חילל מעות של מעשר שני על פירות טמאים, שאם יתפשו בקדושת מעשר יהיו אסורים באכילה, כדין מעשר שני טמא - הרי זה כקונה עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאם המוכר כאן יחזרו הדמים למקומן].

פָּרֶק הַשְּׁעִי

(1) יבאר שנטע רבעי הוא קודש, והיכן דינו להאכל, ואם פודים אותו במחבור. אם משנים אותו מברייתו ואם מפרישין ממנו תרומה ומעשרות. שמהלך יום מעלים כרם רבעי לירושלים. וכיצד פודין אותו. מי שהיה לו נטע רבעי בשנת השמיטה או בשני הערלה. אימתי הוא ר"ה לערלה ולרבעי, ומאימתי מונין להם. העלין והלולבין והגפנים אם מותרין בערלה וברבעי.

א. נֹטֵעַ רְבִיעִי² - הֲרִי הוּא קֹדֶשׁ; שְׁנֹאֲמַר: וּבִשְׁנֵה הַרְבִּיעֵת יִהְיֶה כָּל פְּרִי קֹדֶשׁ הַלּוּלִים לֵי. וְדִינוֹ לְהֵאָכֵל בִירוּשָׁלַיִם לְבַעֲלֵיו, כְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי. וּכְשֵׁם שְׂאִין מַעֲשֵׂר שְׁנִי בְּסוּרְיָא, כֶּף אִין נֹטֵעַ רְבִיעִי בְּסוּרְיָא³. וּבְנֹטֵעַ רְבִיעִי הוּא אוֹמֵר: וְאִישׁ אֶת קֹדְשׁוֹ לוֹ יִהְיֶה; שְׂאִין לֶךְ קֹדֶשׁ שְׁלֵא נִתְפָּרַשׁ דִּינוֹ בְּתוֹרָה לְמִי שֶׁהוּא⁴ חוּץ מִנֹּטֵעַ רְבִיעִי.

(2) נטיעה בת ארבע שנים. (3) שהרי הוקש למעשר שני (ירושלמי פאה פ"ו הלכה ה, ומעשר שני פ"ה הלכה ב). (4) כלומר, למי שהוא צריך להנתן.

ב. הַרוֹצֵה לְפָדוֹת נֹטֵעַ רְבִיעִי - פּוֹדֵהוּ, כְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי. וְאִם פָּדָהוּ לְעַצְמוֹ - מוֹסִיף חֲמִשָּׁה. וְאִין פּוֹדִין אוֹתוֹ עַד שְׁנִינֵעַ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂר; שְׁנֹאֲמַר: לְהוֹסִיף לְכֶם תְּבוּאָתוֹ - עַד שְׁיַעֲשֶׂה תְבוּאָה. וְאִין פּוֹדִין אוֹתוֹ בְּמַחְבָּר, כְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי. וְהָרִי הוּא מְמוֹן גְּבוּהָ, כְּמַעֲשֵׂר. לְפִיכֶף⁵ אִינוֹ נִקְנָה בְּמַתְנָה, אֲלֵא אִם נִתְּנוּ בְּסֵר. וְדִינוֹ בְּשָׂאָר הַדְּבָרִים - לְעַנְן אֲכִילָה וְשִׁתְּיָה וּפְדִיָה - כְּמַעֲשֵׂר⁶.

(5) כלומר, לפי שהוא ממון גבוה. (6) שהרי הוקשו זה לזה, כנ"ל.

ג. וְהַפּוֹדֵה כֶּרֶם רְבִיעִי - רָצָה פּוֹדֵהוּ עֲנָבִים, רָצָה פּוֹדֵהוּ יֵין. וְכֵן הַזֵּיתִים⁷. אֲכָל שְׂאָר הַפִּרוֹת - אִין מְשַׁנִּין אוֹתָן מִבְּרִיתָן.

(7) שהרי מותר לעשות מזיתים, שמן, כמפורש בתרומות פ"א משנה ג.

ד. כֶּרֶם רְבִיעִי - אִין לוֹ לֹא שְׂכָחָה וְלֹא פָּאָה וְלֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אומרים שהנוטע מאמצע השנה, ימנה שלש שנים שלמות מראש השנה הבא. (48) כלומר, שני שבועות = ארבעה עשר יום.

ט. נִמְצְאָתָ לְמַדְ49, שֶׁהֲנוֹטֵעַ אֲרֻבֵּעָ וְאַרְבַּעִים יוֹם50 קִדְם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - עֲלָתָהּ לֹ שָׁנָה. וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין פְּרוֹת הַנְּטִיעָה הַזֹּאת51 מִתְּרוֹת בְּעֵרְלָה52 אֲלָא בְּרִבְעִית53 עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּשִׁבְטֵ54, שֶׁהוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְאֵילָנוֹת55.

(49) מההלכה הנ"ל, ששלשים יום בשנה חשובים כשנה. (50) מעת לעת. היינו: שתי שבתות של קליטה ושלשים של שנה ראשונה. והוא-הדין כשנוטע מטו בשבט עד מד יום קודם ראש השנה. וראה בשו"ע יו"ד סימן רצד, בביאור הגר"א אות יג. (51) דווקא זאת, לפי שיטת נטיעה אחרת המותרת מיד, בראש השנה, כדלהלן בהלכה יא. (52) מאיסור ערלה. (53) בשנה ברביעית. ובדפוס רומי: "אלא ברבעי". וטעות היא, וצ"ל: "או (תיבה זו נשתבשה לאלא) ברבעי" (ראה בגליון הרמב"ם בשם ספרים אחרים). ובכתב-יד: "וברבעי" (מעשה רוקח). וכן הוא בברייתא שם, וכן נראה מדברי רבינו להלן. (54) כלומר, אם נחננו (ראה בהלכה הסמוכה) מטו בשבט (וטו בשבט בכלל) ואילך. (55) למעלה פ"א הלכה ב. ואף-על-פי שבתחילת נטיעתו הלכו בו אחר אחד בתשרי, כיון שגדל הרי הוא כאילן (רש"י בראש השנה שם). ובירושלמי ראש השנה פ"א הלכה ב "מאי כדון (כלומר, למה אסרו עד טו בשבט). אמר רב מנא, מכיון שהוא עומד בתוך שנתו של אילן (שהיא מטו בשבט לטו בשבט), משלים שנתו".

י. בְּיַצֵּד56? הַנוֹטֵעַ אֵילָן מֵאֲכָל57 בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר בְּאֵב58 מִשָּׁנָה עֲשִׂירִית בַּיּוֹבֵל - הָרִי הוּא59 בְּתוֹךְ שְׁנֵי עֵרְלָה עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּשִׁבְטֵ מִשָּׁנַת שְׁלֹשׁ עָשָׂרָה, וְכָל מָה שִׁיּוֹצִיא60 הָאֵילָן בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הָרִי הוּא עֵרְלָה61, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרוּ62 לְאַחַר כְּמָה יָמִים63. וּמִחֻמְשָׁה עָשָׂר בְּשִׁבְטֵ64 מִשָּׁנַת שְׁלֹשׁ עָשָׂרָה בַּיּוֹבֵל עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּשִׁבְטֵ מִשָּׁנַת אֲרַבַּע עָשָׂרָה - הוּא נְטֵעַ רְבַעִי65, וְכָל מָה שִׁיּוֹצִיא66 בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הָרִי הוּא רְבַעִי וְצָרִיךְ פְּדִיּוֹן. וְאִם נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה - נִתְעַבְּרָה לְעֵרְלָה67 אוֹ לְרְבַעִי.

(56) כלומר, באיזה אופן אסורות הן עד טו בשבט, כנ"ל. (57) כמו שנאמר (ויקרא יט, כג): "ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פרוי, שלש שנים וגו' ובשנה הרביעית וגו' קודש". וצריך גם שייטע למאכל (להלן פ"א הלכה ב). וראה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ט. (58) כלומר, אפילו בסוף היום, שישנם ארבעים וארבעה ימים מעת לעת (= ארבעה עשר יום לקליטה, ושלשים יום שיחשבו שנה, כנ"ל) לפני האחד בתשרי, היינו מסוף טו באב עד סוף טז בו, יום אחד, עד סוף יז - שני ימים, וכן הלאה: יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כח, עד סוף כט, הרי ארבעה עשר לקליטה. עד סוף ל באב (שחודש אב

לפי שכל אחד מלקט לעצמו (פירוש המשנה שם). וראה במשנה ראשונה שם. ונמאן ששביעית נהגת בפירות של הקדש, שהרי נטע רבעי הוא ממון גבוה (למעלה הלכה ב) וכן הוא בתוספתא פאה פ"ג, ובירושלמי שם פ"ז הלכה ז שהנוטע להקדש חייב בשביעית. וראה בתוספות מנחות פד. ד"ה שומרין. (29) שם. (30) כלומר: פירות רבעי שבשאר השנים (לא בשנת השמיטה) שהיו הפקר.

ז. מִי שֶׁהָיָה לוֹ נְטֵעַ רְבַעִי בְּשָׁנַת הַשְּׂמִטָּה, שִׁיד הַפֶּל שָׁוָה31 - צָרִיךְ לְצִינּוֹ32 בְּקוֹזוֹת אֲדָמָה33, פְּדִי שִׁפְיָרוֹ בּוֹ וְלֹא יֵאָכְלוּ מִמֶּנּוּ עַד שִׁפְדוֹ34. וְאִם הָיָה35 בְּתוֹךְ שְׁנֵי עֵרְלָה36 - מְצִינּוֹן אוֹתוֹ בְּחֻרְסִים37, כְּדִי שִׁפְיָרוֹ מִמֶּנּוּ38. שְׂאֵם צִינּוֹ בְּקוֹזוֹת אֲדָמָה, שְׂאֵם יִתְפָּרְרוּ; שְׂאֵסוֹר עֵרְלָה חֲמוֹר הוּא, שֶׁהִיא39 אֲסוּרָה בְּהִנְיָה. וְהַצְנוּעִין הֵיוּ מְנִיחִין אֶת הַמְּעוֹת40 בְּשָׁנַת שְׂמִטָּה41 וְאוֹמְרִין: כָּל הַנְּלָקָט42 מִפְּרוֹת רְבַעִי אֵלּוֹ מְחֻלָּל43 עַל הַמְּעוֹת הָאֵלוֹ; שֶׁהָרִי אֵי אִפְשָׁר לְפָדוֹתוֹ בְּמַחְבָּר, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ.

(31) שכל הפירות הפקר. אבל בשאר השנים, שהנוטל מן הפירות הוא גזלן, אין צורך לציין, אלא "הלעיטהו לרשע וימות" (בבא קמא ט.ט), כלומר: "אין לנו לעשות תקנה לגזלן שלא יבוא לידי מכשול, לפי שעוון הגזלנות יותר גדול" (פירוש המשנה). (32) לסמנו. (33) "תלותיות [גושים של עפר] מן האדמה" (פירוש המשנה). (34) שעד אז אסור הוא באכילה, אף-על-פי שעוד לא נכנס לירושלים, ראה למעלה פ"ב הלכה ו, שלוקה על זה מכת מרדות, ושיש אומרים שעבר גם בעשה. (35) שם. (36) בשלש השנים הראשונות לנטיעתו. (37) "הוא הטיט השרוף" (פירוש המשנה). (38) כלומר, מן נטע הערלה. (39) כלומר, הערלה. (40) כלומר, מעות חולין. ולא היו מסתפקין בקוזות אדמה - שמה יתפררו. (41) שיד הכל שוה, אבל בשאר שני שבוע - "הלעיטהו לרשע וימות", כנ"ל, וראה בכבא קמא שם בתוס' ד"ה והצנועין. (42) בינוני נפעל, שהוא מתפרש גם הווה גם עתיד וגם עבר. וכאן הפירוש, עתיד. כלומר, כל מה שיילקט. וראה במבוא לנוסח המשנה להרי"ג אפשטיין עמוד 145. (43) כשיתלקט. ולפיכך אין לזה שום ענין לדין "ברירה", שאינו אלא לברר הדבר למפרע (רדב"ז).

ח. בְּאֵחָד בְּתִשְׁרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְעֵרְלָה44 וְלְרְבַעִי45. וּמֵאֵימָתִי מוֹנִין לָהֶם46? מִשְׁעַת נְטִיעָה. וְאֵינוּ מוֹנִה מִרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה47, אֲלָא שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּשָׁנָה חֲשׂוּבִין שָׁנָה. וְהוּא שֶׁתְּלַקֵּט הַנְּטִיעָה קִדְם שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְכְמָה הוּא סֵתֵם הַקְּלִיטָה לְכָל הָאֵילָנוֹת? שְׁתֵּי שַׁבְּתוֹת48.

(44) לשלש שנות הערלה, שמונים אותן מראש השנה במקרים מסוימים, כדלהלן בהלכות י"א. (45) לשנה רביעית הבאה לאחריהן. (46) לשנות הערלה, כשנהגים שלש שנים שלמות, כדלהלן בהלכה יב. (47) כלומר, אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פרי, פרט לעלים ולולבים ומי גפנים וסמדר ("שאינם פרי" – פירוש המשנה שם). ונראה שחזר בו רבינו מפירושו למשנה, ודעתו שאף בוסר אינו פרי (כנ"ל בהלכה ב), וכתב כאן: "סמדר", ולא "בוסר", משום שנקט לשון המשנה. ובמשנה רצו לחדש שלרבי יוסי אף סמדר קרוי פרי, אבל אין הכי נמי שלתנא-קמא, אף בוסר אינו פרי, כנ"ל. (76) "שמותר לאכול כל אלו הדברים מנטע רבעי בלא פדיון, לפי שהשם אמר בו (שם): יהיה כל פרי קודש הולולים לה, ואלו אינם פרי" (שם). (77) שם משנה א: "ענוקלות". ובירושלמי: "רבי זעירא וכו' בשם רב, ענבים שלקו, עד שלא הביאו שלישי (וכן פירש רבינו שם) אמר רבי יוסי כי רבי בון, אפילו לקו משהביאו שלישי". (78) רוח מזרחית המפסדת את האילנות. (79) בין קודם שהביאו שלישי ובין לאחר מכן, כרבי יוסי בירושלמי (רדב"ז). (80) "הם הגרעינים" (של הענבים, וראה להלן – פירוש המשנה). (81) "הקליפות שהם על גרגי הענבים" (שם). (82) "השייית" (שם). (83) כלומר, אפילו "קליפתו החיצונה" (שם). (84) "הפרח" (שם). (85) ולא כתב: "והנין שלהם", לפי שאין להם פרח. וראה בשו"ע י"ד שם סעיף א, ובביאור הגר"א אות ד, וש"ך אות ג. (86) "שבתוך הפרי, מכל דבר שיש לו גרעינים, כגון התמרים והזיתים והאפרסקים ודומיהן" (פירוש המשנה שם). ולמעלה הזכיר רבינו את גרעיני הענבים בפני עצמם. ולא כללם בכלל כל הגרעינים, כיון שבענבים אף הזגים והתמד בכלל. (87) "וטעם איסור כל אלו הדברים וכו', בערלה וכו', לא מפני שהם פרי, אלא לפי שהם ראויים לצבוע (ואלו שאינם ראויים לצביעה, ראויים להנאה אחרת), ואסור לצבוע בערלה, ואמר בספרי: "לא יאכל, אין לי אלא שלא יאכל, מנין שלא יצבע ולא ינהג, תלמוד לומר, וערלתם ערלתו ערלים, לרבות את כולם" (שם). וטעם איסורם של כל הקליפות הנ"ל, שנאמר: "וערלתם ערלתו את פריי", ודרשו: "את, לרבות הטפל לפרי", כלומר, הקליפות. (88) "לפי שנטע רבעי אינו אסור בהנאה, אבל הוא כמעשר שני ונאכל לבעליו, וכו', ולא יתקדש בו אלא פרי הראוי לאכילה" (שם). (89) כלומר, הנופלות "מן האילנות מן הפרי, קודם שיגמר בישולו" (שם). וראה שם סוף משנה ז, בביאור המלה "פגין", ובפ"ח מהלכות ברכות הלכה ח. (90) "אסורות בכל, רצונו לומר, בערלה וברבעי וכו'" (פירוש המשנה שם). וטעם הדבר, לפי שהם נקראים פרי, אף שעדיין לא נגמר בישולם. וראה בביאור הגר"א שם אות ט, ובש"ך אות ה.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי¹

(1) יבאר שכל שהוא חייב בערלה יש לו רבעי. הנוטע אילן מאכל לסייג או נטעו לסייג וחשב עליו למאכל. הנוטע לרבים בתוך שדהו, והנוטע ברה"ו. ונכרי או גולן שנטעו. הנוטע למצוה, או הקדישו ואח"כ נטעו, או איפכא. גוי שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק. הנוטע גרעינה או ייחור מן האילן ממקומו לעניין ערלה. ילדה פחותה מטפח.

לעולם מלא = שלשים יום) הרי אחד, א באלול, ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י, יא, יב, יג, יד, טו, טז, יז, יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כח, עד סוף כט (שהרי חודש אלו לעולם חסר, ואין בו אלא עשרים ותשעה ימים), הרי שלשים יום לפני ראש השנה (ועיין ש"ך ליורה-דעה סימן רצד, סעיף קטן ח). (59) האילן. (60) שהגיעו הפירות לעונת המעשרות. וכן למעלה בפ"א הלכה ב (לענין מעשר שני), ולהלן בפ"ד בהלכות שמיטה הלכה ט (לענין שביעית), פירש רבינו שחנטה היא, כשהגיעו הפירות לעונת המעשרות, וראה להלן. ודברי החזו"ן איש כאן צ"ע. (61) ואסור בהנאה לעולם (הלכות מאכלות אסורות שם). (62) שהגיעו לעונת המעשרות. (63) כלומר, לאחר טו בשבט. (64) כלומר, מה שיוציא האילן מכו בשבט. (65) ראה למעלה הערה צא. (66) כלומר, שיגיעו לעונת המעשרות, שהרי נטע רבעי הוקש למעשר שני, ובמעשר שני, חנטה פירושה, עונת המעשרות כנ"ל. (67) כלומר, אין גרע משלש שנים שלמות, כולל חדש העיבור.

יא. נְטַעוּ⁶⁸ בְּשֵׁשׁ עָשָׂר בָּאָב מְשַׁנֵּת עֵשָׂר⁶⁹ - לֹא עָלְתָהּ לֹו שְׁנַת עֵשָׂר⁷⁰, אֲלֵא הָרִי הוּא עָרְלָה שְׁנַת אַחַת עֵשָׂרָה וּשְׁתַּיִם עֵשָׂרָה וּשְׁלֹשׁ עֵשָׂרָה פְּלָה; וְהָרִי הוּא נְטַע רְבַעִי מְרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁנַת אַרְבַּע עֵשָׂרָה עַד סוּפָה.

(68) את אילן המאכל. (69) ביובל, כנ"ל. (70) שהרי לאחר יד יום של קליטה, לא ישארו שלשים יום של גידול בשנה זו.

יב. נְטַע הַנְּטִיעָה מְרֹאשׁ הַדָּשׁ תְּשִׁירִי עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּשִׁבְט - מוֹנֶה לָהּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים מִיּוֹם לְיוֹם⁷¹ לְעוֹרְלָה, וּמִיּוֹם לְיוֹם לְרַבְעִי. וְרֹאיתִי לְגֵאוּנִים דְּרַבִּירִים בְּחֻשְׁבוֹן עָרְלָה וּרְבַעִי, אִין רְאוּי לְהֶאֱרִיף וּלְהֶשִׁיב עֲלֵיהֶן, וּבְדֹאֵי טְעוֹת סוּפָרִים הֵם, וְהֶאֱמַת פְּכָר בְּאַרְנוּ דְּרַבָּה.

(71) משעת הנטיעה ממש, אף קודם הקליטה.

יג. הָעֲלִיין⁷² וְהַלּוּלְבִין⁷³ וּמִי גִפְנִים⁷⁴ וְהַסְּמֵדֵר⁷⁵ - מִתְּרִין בְּעָרְלָה וּבְרַבְעִי⁷⁶. וְהָעֲנָבִים⁷⁷ שֶׁשָּׂרְפָם הַקָּדִים⁷⁸ וְהַפְּסִידִין⁷⁹, וְהַתְּרַצִּינִים⁸⁰ וְהַזִּגִין⁸¹ וְהַתְּמֵד שְׁלֵהֶן⁸², וְהַלְּפִי רְמוֹן⁸³ וְהַגִּין⁸⁴ שְׁלוֹ, וְהַלְּפִי אֲגוּזִים⁸⁵ וְהַגְּרַעִינִים⁸⁶ - אֲסוּרִין בְּעָרְלָה⁸⁷, וּמִתְּרִין בְּרַבְעִי⁸⁸. וְהַנּוֹבְלוֹת⁸⁹ - פְּלֵן אֲסוּרוֹת⁹⁰.

(72) ערלה פ"א משנה ז. (73) "הם הענפים הרכים היוצאים בראשי הבלים הקשים, והם רכים מאד" (פירוש המשנה שם). (74) "המים היוצאים מן הגפנים כשפוצעין וחותרין הגפן או הזמורות בימי ניסן" (שם). (75) "הוא הפרח שממנו יהיה הפרי (ופסק רבינו כתנא-קמא ולא כרבי יוסי), אבל בבוסר אין חולק שהוא אסור, והשם יתברך אמר (ויקרא יט, כג) וערלתם ערלתו את פרי, ואמר בספרא:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנים חזר וחישוב עליו למאכל, כנ"ל (חזון איש).
 (18) בשנה הרביעית. אבל אם חשב עליו למאכל בתוך שלש
 שנים, יש לו רבעי, שהרי אנו אומרים אז שמתחייב למפרע
 משעת נטיעה, כנ"ל, וראה שם. (19) שהרי מחשבת החיוב
 באה לאחר שלש שנים ראשונות, ואין לחיוב ערלה על מה
 לחול. ועי' בלשון המחבר שם. (20) כנ"ל, בראש ההלכה
 הקודמת.

ג. נטע אילן וחישוב שיהיה הצד הפנימי שלו
 למאכל והחיצון לסוג, או שיהיה הצד התחתון
 למאכל²¹ והעליון לסוג - זה שחשב עליו למאכל
 חיב בערלה, וזה שחשב עליו לסוג או לעצים
 פטור; שהדבר תלוי בדעתו של נוטע. והצלה²² -
 חיב בערלה האביונות²³ בלבד, אכל הקפריסין²⁴ -
 מותרות.

(21) כלומר, אפילו באופן שכזה שיש מקום לאסור, כיון
 שההיתר גדל מן האסור, ראה למעלה וב'ירושלמי' שם:
 "כיצד הוא יודע (היכן מסתיים התחתון), אמר רבי יונה,
 מביא זמורה ומסיים, עד כאן לסייג, מאן ואילך למאכל".
 (22) מין עץ. (23) "הצלף וכו' יש ממנו עליון והוא הנקרא
 קפריסין, ויש ממנו פרי מבושל כל צרכו וכו' והוא הנקרא
 אביונות" (פירוש המשנה, מעשרות פ"ד מ"ו). (24) עליון,
 כנ"ל. וראה בפ"ח ה"ג.

ד. הנוטע²⁵ לרבים²⁶ בתוך שדהו - חיב בערלה;
 שגאמר: ונטעתם - אפלו לרבים. במה דברים
 אמורים?²⁷ פארץ ישראל; אכל בחוץ לארץ -
 פטור.

(25) ערלה פ"א מ"ב, כחכמים ולא כרבי יהודה. (26) "ענינו
 שיהא אדם נוטע אילנות בתוך שלו ולא לעצמו, אלא כוונתו
 שיאכלוהו בני אדם כולם, וכאילו הפקיר אותו הפרי הצומח
 באותו אילן שנטע" (פירוש המשנה, שם). (27) שחייב
 בערלה.

ה. הנוטע²⁸ ברשות הרבים²⁹ או בספינה³⁰, והעולה
 מאליה³¹ ברשות היחיד³², ועובד פוכבים שנטע, בין
 לישראל בין לעצמו³³, והגזלן שנטע³⁴ - חיבין
 בערלה וברבעי.

(28) משנה, שם. (29) לצורך עצמו. אבל לצורך הרבים
 פטור מערלה, שאין דרך לנטוע כן. וראה בהלכה הקודמת.
 (30) אף שאינה גוששת בקרקע, שלענין זרעים דינה כדין
 עציץ שאינו נקוב (ראה בפ"א מהל' תרומות הכ"ג) - לענין
 אילן, הרי היא כעציץ נקוב, כדלהלן ה"ח. (31) "הצומח
 מאליה, שלא נטעו שום אדם" (פירוש המשנה). (32) שאז
 האילן של בעל השדה, אבל העולה מאליה ברשות הרבים,
 פטור מערלה, שהפקר אינו חייב בערלה. וזוהי כוונת
 ה'ספרא' שם (ה"ב): "ונטעתם, פרט לעולה מאליה", היינו
 ברשות הרבים, כנ"ל (כסף-משנה). וראה בתוספתא שם,
 וב'תוספתא כפשוטה'. (33) שהרי בערלה שם, לא פטור

ורדין נוטעין ייחור של ערלה ולא אגוז ערלה. ודין עבר ונטע
 אגוז של ערלה.

א. כל² שהוא חיב³ בערלה - יש לו רבעי⁴, וכל
 שפטור מן הערלה - אינו חיב ברבעי⁵; שגאמר:
 שלש שנים יהיה לכם ערלים וגומר, ובשנה
 הרביעית.

(2) 'ירושלמי' ערלה פ"א ה"א: "אמר רבי יוחנן, דברי רבי
 ישמעאל, כל שאין לו ערלה אין לו רבעי". (3) כלומר, כל
 אילן שחייב בערלה, יש לו רבעי. אבל אין כוונת רבינו
 לומר, שכל מקום שחייב בערלה חייב ברבעי, שהרי ערלה
 נוהגת אף בחורץ לארץ על-פי הלכה למשה מסיני, ורבעי
 אינו נוהג שם כלל (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"י וט"ו).
 וכן אין כוונתו לומר, שכל האסור בערלה, אסור ברבעי,
 שהרי למעלה בפ"ט ה"ג, נזכרו דברים שאסורים בערלה
 ומותרים ברבעי. (4) כלומר, ממילא יש לו רבעי, שרבעי
 אינו אלא המשך לשלש שנות הערלה, אלא שדיניהם
 שונים: ערלה אסורה בהנאה, ורבעי נפדה או נאכל
 בירושלים. (5) לא כתב רבינו "פטור מרבעי", וכן למעלה:
 "חייב ברבעי", כיון שאין רבעי דין נפרד מערלה, אלא
 המשך לו כנ"ל, ולכן אם חייב בערלה ממילא יש כאן דין
 רבעי, וכן אם פטור מערלה לא שייך חיוב רבעי כלל.
 (6) ב'ירושלמי' שם לא למדו זאת מן הפסוק.

ב. הנוטע⁷ אילן מאכל⁸ ודעתו עליו⁹ שיהיה סוג
 לגינה, או שנטעו¹⁰ לקורות לא לפרות - הרי זה
 פטור מן הערלה. נטעו¹¹ לסוג וחוץ¹² וחיב עליו
 למאכל, או שנטעו למאכל וחוץ וחיב עליו לסוג
 - בין¹³ שעירב בו¹⁴ מחשבת חיוב חיב¹⁵. נטעו¹⁶
 שלש שנים לסוג, ומכאן ואילך למאכל¹⁷ - אין לו
 רבעי¹⁸; שכל שאין לו ערלה¹⁹ - אין לו רבעי²⁰.

(7) ערלה פ"א מ"א. ופירש רבינו שם: "אמר השם יתברך,
 ונטעתם כל עץ מאכל, וערלתם ערלתו. ולפיכך, כשנתכוון
 בנטיעתו לאכילה, אז יתחייב בערלה, אבל אם נתכוון בשעת
 נטיעת האילן שיהיה סייג (גדר לגינה), או ליקח ממנו קורות
 (לבנין) או עצים (להסקה - 'תוספות יום טוב'), אינו חייב
 בערלה". וכל זה ב'ירושלמי' שם. (8) שאין ערלה נוהגת
 אלא באילנות מאכל, שגאמר (ויקרא יט, כג) "וכי תבואו אל
 הארץ ונטעתם כל עץ מאכל, וערלתם ערלתו את פריו".
 וראה בהל' מאכלות אסורות שם ה"ט. (9) בשעת נטיעה,
 כנ"ל. (10) כלומר, לא היתה עיקר נטיעתו בשביל אכילת
 הפירות, שבאופן כזה אף אם חישוב גם לעצים - חייב (בית
 יוסף ל'טור' יורה-דעה סי' רצד, ד"ה הנוטע עץ מאכל).
 וראה להלן ה"ז בדברי 'ירושלמי'. (11) 'ירושלמי' שם.
 (12) לאחר זמן, תוך שלש שנים לנטיעתו. (13) שם.
 (14) באילן. (15) בערלה. ומונה לו משעת נטיעתו ('ספרא'
 פ' קדושים פ"ג ה"ג), שכיון שחשב למאכל תוך שלש
 השנים הראשונות, חל חיוב הערלה למפרע בשעת נטיעה
 (ועי' בלשון המחבר בשו"ע יו"ד שם סעיף כג. וראה ב'חזון
 איש'). (16) 'ירושלמי' שם. (17) כלומר, ולאחר שלש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- פטור; אָבֵל מִשְׁבָּאוֹ לְאָרְץ⁵³, אָף מִה שֶׁנִּטְעוּ עוֹבְדֵי פֹכְבִים - חֵיב; שְׁנֵאָמַר: כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם - מִשְׁעַת בִּיאָה.

(53) אפילו קודם שכבשו וחילקו.

י. עוֹבֵד פֹּכְבִים⁵⁴ שֶׁהֲרָפִיב אֵילָן מֵאֲבֵל עַל גְּבֵי אֵילָן סָרְקָ⁵⁵ - חֵיב בְּעֶרְלָה⁵⁶. וַיֵּשׁ לְעוֹבֵד פֹּכְבִים נִטַּע רְבָעִי. שָׂאֵם בָּא לְנִהֵג בְּמִצְוָה זוֹ - הֲרִי הוּא קִדְשׁ כְּנֹטֵעַ רְבָעִי⁵⁷ שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

(54) 'ירושלמי' שם. (55) אבל בסרק על מאכל, לא שייך ערלה, שהרי סרק אין לו פירות. (56) כמבואר להלן הי"ד, שהרכבה היא כנטיעה חדשה. (57) שכל שהוא חייב בערלה, יש לו רבעי (למעלה ה"א).

יא. אֶחָד הַנוֹטֵעַ גֵּרְעִינָה⁵⁸ אוֹ יַחֲוֹר⁵⁹ מִן הָאֵילָן, אוֹ שֶׁעָקַר אֶת כָּל הָאֵילָן מִמְקוֹמוֹ⁶⁰ וְנִטְעוּ בְּמִקוֹם אַחֵר⁶¹ - הֲרִי זֶה חֵיב בְּעֶרְלָה⁶². וּמִוִּנְה מִשְׁעַת נְטִיעָתוֹ. וְזַעֲזְעוּ⁶³ וְלֹא עָקְרוּ⁶⁴ וְאַחַר כֵּן מִלֵּא סְבִיבוֹתָיו עֲפָרִי: אִם יָכוֹל לְחַיֹּת אֵלָיו לֹא מִלֵּא סְבִיבוֹתָיו - הֲרִי זֶה פֶטוּר⁶⁶; וְאִם לֹא - הֲרִי זֶה כְּמוֹ שֶׁעָקַר וְנִטַּע, וְחֵיב.

(58) גרעין. ומדובר בארצות החמות, שעושה פרי בתוך שלש שנים (רדב"ז). (59) ענף. וב'ספרא' שם: "אין לי אלא שנטע אגוז ושקד, נטע ייחור מנין, תלמוד-לומר: כל עץ". (60) ולא נשאר ממנו אפילו שורש אחד מחובר לקרקע, כבהלכה הסמוכה, וכשלא נשאר אתו הסלע, כדלהלן שם. (61) צ"ע, הרי אף אם נטעו במקומו, חייב, כדלהלן. וראה ב'משנה ראשונה' ערלה פ"א מ"ג. (62) שהיא כנטיעה חדשה. (63) שם בסוף המשנה. (64) שאם עקרו, פשוט הוא שחייב בערלה, אם חזר ונטעו, כנ"ל. (65) כדי לכסות הבקעים שנוצרו מן הזעזוע. (66) שהרי הוא כאילו לא זעזעו כלל, אלא נטעו כשהיה.

יב. וְכֵן⁶⁷ אֵילָן שֶׁנִּעְקַר וְנִשְׂאָר מִמֶּנּוּ שְׂרֵשׁ אֶחָד, אֲפִלוּ כְּמַחֲט⁶⁸ שֶׁמְלַפְפִּין עָלָיו הַרוֹקְמִין אֶת הַשָּׂנִי, וְהַחֲזִירוּ לְמִקְוֵמוֹ וְנִטְעוּ - פֶטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיִּכּוֹל לְחַיֹּת⁶⁹. נִעְקַר⁷⁰ כְּלוּ וְנִעְקַרְהָ הַסְּלַע⁷¹ שֶׁשָּׂרְשׁוֹ בָּהּ עִמּוֹ, וְחִזֵּר וְנִטְעוּ כְּמָה שֶׁהוּא⁷² בְּכָל הָאֲדָמָה שֶׁסְּבִיבוֹת שָׂרְשׁוֹ: אִם הָיָה יָכוֹל לְחַיֹּת מֵאֲוֶתָהּ אֲדָמָה אֵלָיו לֹא נִטַּע⁷³ - הֲרִי הוּא כְּמוֹ שֶׁלֹּא נִיַּעַר⁷⁴; וְאִם לֹא - חֵיב.

(67) שם, מ"ד. (68) במשנה, שם: "כמחט של מיתון". ופירש רבינו שם: "אצל האורגים קנה או עץ, בשתי קצותיו שני ברזלים ארוכים, ויש לכל אחד מהם כמו שניים דקים כמחט, ומותחין בו רוחב הבגד כשאורגין אותו וכו'". (69) אף אם לא היה נוטעו. (70) שם, מ"ג. (71) "העפר המתעבה על עיקר האילן, קורין אותו סלע, והם קראו זה השם, לפי שהעפר הקשה היוצא אחר שמעמיק אדם לחפור, נקרא סלע אצלם, וממנהג האילנות שיימשכו שרשיהם

אלא אילנות שניטעו על ידי גויים לפני שנכנסו ישראל לארץ, משמע שמה שנטעו הגויים משבאו לארץ, חייב בערלה. (34) בין אם נתייאשו הבעלים מן השתיל שגזל, שהוא שלו, ובין אם לא נתייאשו, שהוא של הבעלים.

ו. הַעוֹלָה מֵאֵלָיו בְּמִקוֹם טְרָשִׁים³⁵ - פֶטוּר³⁶. אֲפִלוּ הַנוֹטֵעַ³⁷ בְּמִקוֹם שְׂאִינוֹ יָשׁוּב³⁸ - פֶטוּר. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה³⁹ עוֹשֶׂה⁴⁰ כְּדִי טְפוּלָה⁴¹ שֶׁמְטַפֵּל בְּפְרוֹתָיו עַד שֶׁמִּבְיָאָן לְיָשׁוּב⁴²; אֲבָל אִם הָיָה עוֹשֶׂה כְּדִי טְפוּלָה - חֵיב בְּעֶרְלָה.

(35) כלומר, במקום שאין בו ישוב, אף שהמקום שלו. שאילו ברשות הרבים - פטור העולה מאליו, אפילו אם הוא מקום ישוב, כנ"ל (רדב"ז). וה'ספ' משנה' הביא בלשון רבינו "חורשין", היינו יערות. וכן הגיה רדב"ז. וראה למעלה בלשון ה'ירושלמי'. (36) שכיון שאין הקרקע טובה, אין האילנות מגדלים אלא פירות מועטים שאין כדאי להתעסק בהם, והרי הוא כנוטע אילן שאינו למאכל ('חזון איש'). (37) 'ירושלמי' שם. (38) כלומר, במקום טרשים, או חורשין, כנ"ל. (39) האילן. (40) פירות. (41) כלומר, שיהא כדאי לטפל בו. (42) ואף שהנוטע מתעסק גם בפירות המועטים שגדלו, בטלה דעתו אצל כל אדם, ואין אילן זה קרוי אילן מאכל.

ז. הַנוֹטֵעַ לְמִצְוָה, כְּגוֹן שֶׁנִּטַּע אֶתְרוּג⁴³ לְלוּלָב⁴⁴ אוֹ זֵית לְמִנְוֵרָה⁴⁵ - חֵיב בְּעֶרְלָה⁴⁶. הַקְּדִישׁ⁴⁷ וְאַחַר כֵּן נִטַּע - פֶטוּר מִן הָעֶרְלָה⁴⁸; נִטַּע וְאַחַר כֵּן הַקְּדִישׁ - חֵיב בְּעֶרְלָה⁴⁹.

(43) כלומר, עץ אתרוג. (44) כלומר, לאגודה של ארבעת המינים, שהלולב העיקר שבהם וכולם נקראים על שמו, שכן מברכים עליהם "על נטילת לולב" (סוכה לז:). (45) לשמן המנורה בבית המקדש. (46) אף שאינו אוכל את האתרוג ואינו שותה את השמן, כיון שעיקר נטיעתו לפרי ולא לעצים, אף שאינו רוצה לאכלו, חייב בערלה. (47) 'ירושלמי' שם ה"ג, ותוספתא שם פ"א ה"ד. (48) שהקדש אינו חייב בערלה, משום שנאמר (שם יט, כג) "יהיה לכם ערלים", והקדש אינו "לכם" ("רי קורקוס). (49) שאין כח בהקדש להפקיע חיוב הערלה שחל בשעת הנטיעה. וראה בפ"ד מהל' שחיטה ה"ג, וב'אור שמח' ר'תוספתא כפשוטה'.

ח. הַנוֹטֵעַ⁵⁰ בְּעִצִּין שְׂאִינוֹ נְקוּב - חֵיב בְּעֶרְלָה. אָף עַל פִּי שְׂאִינוֹ כְּאָרֶץ לְזָרְעִים⁵¹, הֲרִי הוּא כְּאָרֶץ לְאֵילָנוֹת⁵².

(50) 'ירושלמי' שם סוף ה"ב. (51) שאין בכוחם לינוק מהארץ אלא בעצין נקוב. (52) שם: "רבי יוסי אמר, מפני שהשרשין מפעפעין אותו". והכוונה, שהאילנות יונקים מן הארץ. וכן למעלה בה"ה, לענין ספינה.

ט. אֵילָן שֶׁנִּטְעוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת - חֵיב בְּעֶרְלָה. זֶה שֶׁנִּטְעוּ עוֹבְדֵי פֹכְבִים עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ אֲבוֹתֵינוּ לְאָרֶץ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בזקינה, בטלה ילדה בזקינה, ואין בה דין ערלה", המדובר שאין בילדה פירות כלל (ר"ן שם). 93) כיון שהוא עיקר. אבל בכל תערובת שאין עיקר וטפל שייך בה, מתבטלת הערלה באחד ממאתיים. וראה בפ"ו מהל' מעשר ה"ו, ובפ"א מהל' תרומות הכ"א ובהערות.

יז. אילן⁹⁴ שהבריה ממנו בד בארץ, ואחר כך נעקר האילן פלו והרי הוא חי מן הבר שהבריה בארץ - נעשה אותו אילן פאלו עתה נטע, וחיב בערלה⁹⁵. ומונה⁹⁶ לאילן ולמה שצמח מן ההברכה משעה שנעקר.

94) ערלה פ"א מ"ה. 95) והחידוש כאן לגבי מה שכתב בהט"ו, שאף שגם לפני שנעקר היה האילן, אילן בפני עצמו, כיון שעתה הוא חי מן הבר, הרי הוא טפל לו, והבר הרי הוא כנטוע מחדש, כנ"ל שם. 96) שלש שנות ערלה.

יח. הריי⁹⁷ שהבריה בד בארץ וצמח, והבריה בד אחד ממה שצמח בארץ וצמח, וחזר והבריה מן השלישי, אפלו הן [מאה] מעריין זה בזה, הואיל ולא נפסקו מן העקר הראשון - הפל מתר⁹⁸. ואם⁹⁹ נפסק עקר הראשון - מונה לכל משעה שנפסק.

97) שם. 98) ואין אומרים: כיון שרבים הם הבדים שהבריכו זה אחר זה, שוב לא יהיו טפלים לאילן, וימנה שנות ערלה אף קודם שנפסקו ממנו, אלא הכל מותר. 99) שם.

יט. אילן היוצא מן הגזע - פטור מן הערלה¹⁰⁰; מן השרשים - חיב¹⁰¹. ילדה¹⁰² פחותה מטפח¹⁰³ - חיבת בערלה פל שנותיה¹⁰⁴, מפני שנתאית בנטיעה בת שנתה¹⁰⁵. במה דברים אמורים? ¹⁰⁶ בנטיעה אחת¹⁰⁷, או שתיים פנגד שתיים ואחת יוצאה זנב; אבל אם היה הפרם פלו פחות מטפח - הרי זה יש לו קול¹⁰⁸, ומונין פדרף שמונין לשאר האילנות.

100) שכיון שהוא יוצא מן הגזע, הרי הוא כהמשך מן האילן הקודם, שכבר עברו עליו שנות ערלה, כנ"ל. 101) שהרי הוא כנטיעה חדשה, כנ"ל. 102) סוטה שם, בשם רבי אליעזר בן יעקב. 103) "שהיא שפל[ת] קומה, ולא תגבה לעולם עד טפח" (רש"י שם). 104) מדרבנן. אף שעברו עליה שנות ערלה (שם). 105) "והרואה שאוכלין פירותיה, אומר שפירות ערלה מותרין" (שם). 106) סוטה, שם. 107) בפני עצמה, או בתוך כרם. 108) "הכל אומרים, כרם יש לפלוני משונה מכל הכרמים ויודעין שהיא זקינה" (רש"י שם).

כ. נוטעין¹⁰⁹ חזור¹¹⁰ של ערלה¹¹¹, ואין נוטעין אגוז¹¹² של ערלה, מפני שהוא פרי, ופירות ערלה אסורין בהנאה¹¹³, כמו שבארנו בהלכות אסורי מאכלות¹¹⁴. ואם עבר ונטע¹¹⁵ אגוז של ערלה - הרי הצומח מתר¹¹⁶ פשאר האילנות¹¹⁷.

בארץ הרבה, ויתעבה עליהם העפר, עד שיהיה סביב האילן כמו האבן, אפילו אחר עקירתו" (פירוש המשנה, שם). 72) כלומר, בלא למלא סביבותיו בעפר. 73) כלומר, לא חזר ונטע. 74) ופטור.

יג. אילן שקצצו מעם הארץ והחליף⁷⁵ - חיב בערלה⁷⁶. ומונין לו משעת קציצה⁷⁷.

75) שחזר האילן וגדל. 76) שהרי הוא כנטוע מחדש. ומדובר ביוצא האילן החדש מן השרשים, כדלהלן בהי"ט. 77) שהיא כנטיעה.

יד. אחד הנוטע ואחד המבריה ואחד המרכיב - חיב. במה דברים אמורים? בשיתוף בד⁷⁸ אחד מן האילן והבריכו בארץ או הרפיכו באילן אחר; אבל אם מתח בד אחד מן האילן הזקן והבריה בארץ או הרפיכו באילן אחר, ועקר הבר מערה באילן הזקן - הרי זה פטור⁷⁹.

78) ענף. 79) שכיון שהוא מחובר לאילן הזקן, אין זו נטיעה חדשה.

טו. גדל זה הילד⁸⁰ שהבריה ועשה פרות, ואחר כך פסק עקרו שהוא מערה באילן הזקן - מונה משעה שנפסק⁸¹. ואותן הפרות - מתריין, מפני שגדלו בהתר⁸². ואם⁸³ הניחן אחר שנפסק העקר עד שהוסיפו במאתים⁸⁴ - הרי אלו אסורין⁸⁵.

80) הבר שמתח מן האילן הזה, שכתבו רבינו בסוף ההלכה הקודמת. [וכן הוא נקרא בתורה (בראשית מט, כב) "בן פורת יוסף" - "ענף פורה וגו'", ראה ב'תורה שלמה' שם סי' רצב]. 81) אף-על-פי שלא נטעו עכשיו, כיון שעשאו על ידי פסיקה זו לאילן בפני עצמו, הרי הוא כנטיעה חדשה, וראה להלן בהי"ד. 82) בהיותם מחוברים לאילן הזקן. 83) שם. 84) כלומר, חלק אחד ממאתיים ממה שהיו הפירות בשעת פסיקת העיקר, וראה בפ"ה מהל' כלאים הכ"ב, כיצד משרעין שיעור זה. 85) ואין אומרים: קמא קמא (ראשון, ראשון) בטיל. אבל בפחות ממאתיים לא נאסר, ראה בפט"ו מהל' מאכלות אסורות הי"ד, שזהו שיעור האוסר בערלה.

טז. ילדה⁸⁶ שסבכה⁸⁷ בזקנה⁸⁸, והיו פרות⁸⁹ בילדה, אפלו הוסיפו⁹⁰ מאתים⁹¹ - הרי אלו הפרות של ילדה אסורין⁹², שאין גדולי התר מעלין את העקר האסור⁹³.

86) מימרא של רבי אבהו בשם רבי יוחנן בנדרים נז, ב. והכוונה שעדיין לא מלאו לה שלש שנים. 87) שהרכיבה. 88) שמלאו לה שלש שנים. 89) של ערלה. אבל אם לא היו בה פירות, בטילה היא לגבי הזקנה, ראה להלן. 90) הפירות שבילדה, לאחר שסיבכה. 91) כלומר, שעתה יש מאתיים כנגד מה שהיו הפירות בשעה שסיבכו את הילדה. 92) ואין הערלה מתבטלת במאתיים, כמו תמיד. ומה שאמר רבי אבהו בסוטה מג, ב: "ילדה שסיבכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומתנות עניים, לאפוקי מתנות אחרות שבבהמה ושבאדם, שאין להן כל קשר עם היודוי. (6 בלשון חכמים. 7) אף על פי שהיודוי הוא על ביעור כל המתנות שבזרע הארץ, קראוהו "יודוי מעשר", מפני שעיקר היודוי הוא במעשר שני.

ב. ואין מתנדוין ודוי זה אלא אחר השנה שמפרישין בה מעשר עני⁸; שנאמר: כי תכלה לעשר⁹ ואמרת¹⁰ לפני יי אלהיך בערתי הקדש מן הבית.

(8) כלומר, ברביעית ובשביעית שהן לאחר השנה השלישית והשישית, שהן שנות מעשר עני. (9) וגומר: "את כל מעשר תבואתך" וכו', היינו אף מעשר עני. (10) וזו היא מצוות יודוי מעשר.

ג. אימתי מתנדוין? במנחה¹¹ ביום טוב האחרון של פסח של רביעית ושל שביעית. שנאמר: כי תכלה לעשר - ברגל שפלה המעשרות פלים בו¹³; ואין הפסח¹⁴ מגיע משנה רביעית אלא כל¹⁵ פרות שלישית נתעשרו, בין פרות האילן¹⁶ בין פרות הארץ.

(11) ואף על פי ש"כל היום כשר ליודוי" - איחרוהו ליודוי כל עוד שיכולים לאחרו. ואין לך זמן מאוחר ביום טוב אלא מנחה. (12) "ויתודוה ביום טוב ראשון של פסח - כדי שיהיה לו מה לוכל (=לאכול) ברגל (כגון מעשר שני ונטע רבעי שהם נאכלים לבעלים, שאף על פי שכבר ביער מערב יום טוב, מותר להשאיר לעצמו לצורך סעודת יום טוב, ואינו יכול לומר "ביערת הקודש מן הבית") ויתודוה בשחרית - עד כאן מצוה לאכול (כלומר, סעודת שחרית של יום טוב שהיא מצוה. אבל סעודה שלישית אינה ביום טוב, ולכן מתודוה במנחה)". (13) כלומר, כשהרגל בא כבר הספיק לעשר את כל הפירות של השנה הקודמת. (14) ירושלמי שם הלכה ג: "אימתי הוא מכלה לעשר את כל הפירות, בפסח של רביעית", והוא הדין של שישית בשביעית. (15) כלומר, כשכל. (16) לדעת רבינו גם פירות האילן מתעשרים מן התורה.

ד. אין מתנדוין אלא ביום¹⁷, וכל היום¹⁸ כשר ליודוי המעשר. ובין בפני הבית ובין שלא בפני הבית - חזב לבער ולהתודות¹⁹.

(17) ולא בלילה. (18) משנה שם: "זה הכלל, דבר שמצוותו ביום, כשר כל היום". (19) אלא שבפני הבית מצוה להתודות במקדש, שנאמר: לפני ה', וכיוון שאף בפני הבית, אם התודוה בכל מקום יצא, בדיעבד, לכן מתודוה אף שלא בפני הבית, שכיוון שאין לנו מקדש, הרי זה כדיעבד. ובירושלמי תענית פ"ק א הלכה ד: "חד בר נש הווה מפיך מעשרותיו כתיקנן (=שהוציא מעשרותיו כתיקונן), אמר ליה רבי מנא, קום אמור: ביערתי הקודש מן הבית". הרי שמתודוין אף שלא בפני הבית. והראב"ד חולק וסובר שאין יודוי מעשר אלא במקדש.

ה. ודוי זה²⁰ נאמר בכל לשון²¹; שנאמר: ואמרת²²

(109) ערלה פ"א מ"ט, ותוספתא שם. (110) ענף. (111) של אילן שעדיין לא מלאו לו שלש שנים. והטעם: "לפי שאינו אסור בהנאה אלא הפרי, לא העץ" (פירוש המשנה, שם). (112) פרי האגוז. (113) ואם יטע האגוז ויצמיח פירות, נמצא נהנה מן האגוז. וראה בעבודה זרה מט, א - תוספות ד"ה שאם נטע ב, ורש"י שם מה: ד"ה שאם נטע. (114) בפ"ה ה"ט. (115) בעבודה זרה שם הסיקו, שאף לרבי יוסי, בדיעבד מותר, וראה בתוספות' שם ד"ה ואין, וב'תוספתא כפשוטה'. (116) אף באכילה. (117) וטעמו של דבר, כיון שזה וזה גורם מותר, כבסוף ההלכה הסמוכה.

כא. וכך¹¹⁸ אין מרפיבין בפניו¹¹⁹ של ערלה בקלים, מפני שהן כפרי. עבר והרפיב - מתר. שפלה דבר שיש לו שני גזרין, אחד אסור ואחד מתר - הרי זה הנגרם משניהם מתר. לפיכך, הצומח מפרות ערלה¹²⁰ - מתר, שהרי גרם לצומח הפרי האסור והארץ המתרת.

(118) משנה ותוספתא שם. (119) "לולבי תמרים" (פירוש המשנה). (120) כלומר, מאגוז שעבר ונטעו, כסוף ההלכה הקודמת.

~ יום שני ח' מנחם-אב ~

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) יבאר מהו יודוי מעשר, ובאיוו שנה הוא היודוי. ואם מתודוה ביום או בלילה. ודין שאינו מתודוה עד שלא ישאר אצלו אחת מהמתנות. וכיצד הוא עושה אם נשאר. שצריך להפריש כל המתנות על הסדר, ואח"כ יתודה. נשרף טבלו או אם נתן מעשר ראשון לכהן אם מתודוה. מי שאין לו אלא ביכורים או שאין לו אלא תרומה, אם הוא מתודוה. פסוקי היודוי.

א. מצות עשה להתודות² לפני יי אחר שמוציאין³ כל המתנות⁴ שבזרע הארץ⁵. וזהו הנקרא⁶ יודוי מעשר⁷.

(2) כל היודויים הם על החטא כמו "והתודוה אשר חטא עליה", "והתודוה עליו את כל עוונות בני ישראל", ואף כאן הוא מתודוה על כי בחטאינו ובעוונות אבותינו הוסרה העבודה מהבכורות אשר להם היו ראויות תרומות ומעשרות כאמרו "ואטמא אותם במתנותם, בהעביר כל פטר רחם" וזהו יודוי מעשר שהזכירו רבותינו ז"ל. והיודוי הוא: לקרוא את פסוקי התורה בדברים: "בערתי הקודש מן הבית וגו' כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש". ואינו אומר הדרשות שבמעשר שני. (3) כלומר, מוציאין מרשותו: תרומות ומעשרות, ולקט שכחה ופאה - לכהנים, ללויים, ולעניים, ומעשר שני ונטע רבעי הוא מבער על ידי זריקה לים או שריפה באש. (4) היינו מתנות כהונה ולוייה ועניים. ואף מעשר שני בכלל זה, שהוא מתנה לה' שנאמר "וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא קודש לה'", והוא ממון גבוה. (5) היינו תרומות ומעשרות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(34) כלומר, שחייב לבער. (35) כשהם חיים ולא מבושלים. (36) "לפי שאם יישאר וישהה (את התבשיל), יפסיד". (37) ירושלמי שם: "הכל מודים בפת ושמן שהוא צריך לבער [צריך לומר, שפת שהתקשתה אפשר לרככה במים ולא נפסדה] בין ותבלין שהוא כמבוער. מה פליגין [=במה נחלקין] בתבשיל". (38) שהיין אם ישהה יחמיץ והתבלין, יפוג טעמו.

י. פרות שלא הגיעו לעונת המעשרות בשעת הבעור³⁹ - אין מעפכין אותו להתודות, ואינו חייב לבערן.

(39) כלומר, בערב יום טוב אחרון של פסח.

יא. מי שהיו פרותיו⁴⁰ רחוקין ממנו והגיע יום הבעור - הרי זה קורא שם⁴¹ למתנות, ומזכה להן לבעליהן על גב קרקע⁴² או למי שזוכה להן⁴³ לבעליהן, ומתודה למחר. שנתנית המטלטלין על גבי קרקע אינה אלא מתנה שיש בה חזוקה⁴⁴. אבל אינו יכול להקנות להם המעשר בחליפין, מפני שנראה פמכירה, והמעשרות⁴⁵ והתרומות והמתנות⁴⁶ - נאמר בהן נתינה⁴⁷, לא מכירה.

(40) שהם טבל. (41) וצריך לציין מקום המתנות בכרי: "בצפוני או בדרומי". אבל בלי ציון מקום לא אמר כלום. (42) בבבא מציעא יא: "אמר ליה ההוא מדרבנן, רבן גמליאל, מטלטלי אגב קרקע הקנה להם". (43) כמו שזיכה רבן גמליאל לעניים, ביד עקיבא בן יוסף. (44) כלומר, אף שהקרקע עצמה נקנית בכסף, והרי זה כמכר המתנות, אינן אלא מתנה אגב הקרקע, ולא נקנו יחד עם הקרקע תמורת הכסף. (45) מעשר ראשון, תרומה גדולה ותרומת מעשר. (46) מתנות עניים. (47) במעשרות: "נתתיו ללוי" "זה מעשר לוי". ובתרומות: "וגם נתתיו" "זו תרומה ותרומת מעשר". ובמתנות עניים: "ולגר ליתום ולא למנה" "זה מעשר עני, הלקט והשכחה והפאה".

יב. ומצין שאינו יכול להתודות עד שיוציא כל המתנות? שונאמר: בערתי הקדש מן הבית. הקדש - זה מעשר שני ונטע רבעי, הקרוי קדש. מן הבית - זו חלה, שהיא המתנה של פהנים בבית. נתתיו ללוי - זה מעשר ראשון. וגם נתתיו - מפלל שקדמתו מתנה אחרת⁴⁸, והיא תרומה גדולה ותרומת מעשר⁴⁹. לגר ליתום ולאלמנה - זה מעשר עניים⁵⁰ ולקט שכחה ופאה⁵¹. אף על פי שאין לקט שכחה ופאה מעפכין את הודו⁵².

(48) ואמרו: וגם נתתיו ללוי, יורה על מעלה שניה קדמה לו [למעשר ראשון]. לפי שמלת "וגם" אצלם, תוספת, כמו הנוסף עליו". (49) אין הכוונה לומר ש"וגם נתתיו" מדבר על תרומת מעשר, שהרי אף על פי שבדיעבד חלה הפרשת תרומת מעשר לפני הפרשת מעשר ראשון, אבל הרי לכתחילה אין לעשות כן, אלא הכוונה שלמדים תרומת

לפני יי אלהיך - פכל לשון שאפה אומר. וכל אחד ואחד אומר בפני עצמו²², ואם רצו רבים להתודות באחד²³ - מתודין.

(20) אבל וידוי בכורים אינו אלא בלשון הקודש. (21) במשנה סוטה לב. "אלו נאמרין בכל לשון וכו', וידוי מעשר". ובגמרא שם: "מנלן, דכתיב, 'ואמרת לפני ד' אלוקיך ביערתי הקודש מן הבית", ויליף (=לומד) אמירה מסוטה, בכל לשון שהוא אומר". (22) ולא שיתוודו שניים בבת אחת, ולמד כן ממה שנאמרה כל הפרשה בלשון יחיד, ואולי מצא כן רבינו בדברי חכמינו ז"ל. (23) כלומר, אחד אומר וכולם שומעים.

ו. ומצות²⁴ במקדש, שונאמר: לפני יי; ואם התודה בקל מקום²⁵ - יצא²⁶.

(24) של הידוי, לכתחילה. (25) אפילו בזמן הבית. (26) למד כן רבינו, ממה שאמרו בירושלמי, שוידוי מעשר נוהג אף שלא בפני הבית, משמע שאף בזמן הבית יצא בדיעבד אם התוודה חוץ למקדש.

ז. אינו מתודה עד שלא ישאר אצלו אחת מן המתנות, שכן הוא אומר בודוי: בערתי הקדש מן הבית²⁷. וערב יום טוב האחרון²⁸ היה הבעור²⁹, ולמחר מתודין.

(27) ואם נשתירו בידו מתנות, הרי הוא משקר. (28) של פסח. (29) ואינו מבער ביום טוב עצמו, שאם עדיין לא הפריש אסור להפריש בחג.

ח. כיצד הוא עושה? אם נשאר אצלו תרומה ותרומת מעשר - נתנה לפה; מעשר ראשון - נתנו ללווי³⁰; מעשר עני - נתנו לעניים. נשאר אצלו פרות מעשר שני של ודאי או נטע רבעי או מעות פדיתן³¹ - הרי זה מבער ומשליך לים או שורף. נשאר אצלו מעשר שני של דמאי - אינו חייב לבערו³². נשאר אצלו בכורים - הרי הן מתבערין בכל מקום³³.

(30) שלא קנס עזרא, שלא יתנו ללוויים מעשר ראשון, אלא בזמנו. (31) כלומר, מעת שחילל עליהן מעשר שני או נטע רבעי. (32) דמאי פרק א משנה ב: "הדמאי וכו' ואין לו ביעור. והמדובר שם במעשר שני, ותרומת מעשר של דמאי שנתנו לכהן - גם בשעת הביעור נתנו לכהן, ומעשר ראשון ומעשר עני של דמאי, שאף בתחילה אינו נותנם לכהן, גם בשעת הביעור אינו נותנם. (33) כלומר, אף שמצוות עשה להביא בכורים למקדש, יכול לבערם בכל מקום כשמגיע זמן הביעור.

ט. במה דברים אמורים ששורף ומבער³⁴? ששונאמר אצלו פרות³⁵ שאינו יכול לאכל פלן קדם שיפגס יום טוב; אבל אם נשאר תבשיל של מעשר שני ונטע רבעי - אינו צריך לבערו, שהתבשיל פמבער³⁶. וכן³⁷ יין ותבלין - הרי הן פמבערין³⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעשר מתרומה גדולה. (50) [המתחלק בתוך הבית. אבל מעשר עני המתחלק בגורן אינו בכלל פסוק זה. (51) [אף על פי שאין בהם מצוות נתינה, שהרי "עזיבה" נאמר בהם - נראה שהחכמים תקנו כן למצוה לכתחילה, שלא תיורדה עד שיקיים גם מצוות אלו. ואם כן גם מעשר עני המתחלק בגורן, שגם בו לא נאמרה נתינה אלא עזיבה אף הוא בכלל זה, מדרבנן]. (52) כיוון שלא נאמרה "נתינה", אלא "עזיבה" ולכן אינם בכלל "וגם נתתיו", האמור בפרשת הוידי.

יג. וְצָרִיף לְהַפְרִישׁ הַמִּתְּנֹת עַל הַסֶּדֶר וְאַחַר כֵּן יִתְּנֶהָ. שְׁנַאֲמַר: כָּכָל מִצְוֹתָי אֲשֶׁר צִוִּיתִנִּי; הֲאֵא אִם הַקְּדִים מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי לְרֵאשׁוֹן⁵³ - אֵינוּ יָכוֹל לְהִתְּנֹדוֹת,⁵⁴ נִשְׁרָף טָבָלוֹ - אֵינוּ יָכוֹל לְהִתְּנֹדוֹת, שְׁהָרִי לֹא הַפְרִישׁ מִתְּנֹת וְלֹא נִתְּנָן לְבַעֲלֵיהֶן. וַיִּבְזְמֵן שְׁהָרִי נוֹתֵנִן מֵעֵשֶׂר רֵאשׁוֹן לְכֹהֲנִים⁵⁵ - לֹא הָיָה מִתְּנִידִין; שְׁנַאֲמַר: וְגַם נִתְּתִיו לְלוֹוִי⁵⁶.

(53) שעבר על לא תעשה. (54) שאינו יכול לומר: "עשיתי ככל אשר צויתני". (55) היינו בזמנו של עזרא. (56) שהרי הוא נותנו לכהן.

יד. מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי בְּלֶבֶד - מִתְּנֹדָה; שְׁעָקָר הַיְּדוּי בְּמֵעֵשֶׂר הוּא⁵⁷. וְכֵן אִם לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא בְּפוּרִים בְּלֶבֶד - מִתְּנֹדָה⁵⁸; שְׁנַאֲמַר: בְּעִרְתִּי הַקֹּדֶשׁ - הַקֹּדֶשׁ הָרֵאשׁוֹן⁵⁹, שֶׁהוּא הַבְּפוּרִים. אֲבָל מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא תְּרוּמָה בְּפָנָי עֲצֻמָּה - אֵינוּ מִתְּנֹדָה; שֶׁאֵין הַתְּרוּמָה טְעוּנָה וְדוּי אֶלָּא בְּכֻלָּל שְׁאָר הַמִּתְּנֹת⁶⁰.

(57) ששורפין אותו, ולשון "ביערת", שייך בו יותר מכולן. (58) שאף ביכורים מתבערים. (59) שהביכורים מפרישים אותם תחילה לכל. (60) ונראה שאף אם היה לו מעשר ראשון לבד אינו מתוודה. וטעם הדבר, שכל המתנות נותנן לבעליהם ואינו מבערם, ואינו יכול לומר עליהן "ביערת" הקודש מן הבית".

טו. לֹא עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתַיךָ - שֶׁלֹּא הַפְרִישׁ מִמִּין עַל שְׁאֵינוּ מִינוֹ, וְלֹא מִן הַתְּלוּשׁ עַל הַמְּחַבֵּר, וְלֹא מִן הַמְּחַבֵּר עַל הַתְּלוּשׁ, וְלֹא מִן הַחֲדָשׁ עַל הַיֶּשֶׁן, וְלֹא מִן הַיֶּשֶׁן עַל הַחֲדָשׁ. וְלֹא שְׂכַחְתִּי - שֶׁלֹּא שָׂכַחְתִּי⁶¹ מִלְּבָרְכוֹ⁶² וּמִלְּהַזְכִּיר שְׁמוֹ⁶³ עָלַי⁶⁴. לֹא אֲכַלְתִּי בְּאֵנִי מִמֶּנּוּ. הֲאֵא אִם אֲכָלוּ בְּאֵנֵיהָ - אֵינוּ מִתְּנֹדָה⁶⁵. וְלֹא בְּעִרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמָא. הֲאֵא אִם הַפְרִישׁוּ בְּטָמָא⁶⁶ - אֵינוּ מִתְּנֹדָה. וְלֹא נִתְּתִי מִמֶּנּוּ לְמֵת - שֶׁלֹּא לָקַח מִמֶּנּוּ אֶרֶון וְתַכְרִיכֵין, וְלֹא נִתְּנוּ לְאוֹנֵי אֲחֵרִים⁶⁷. שְׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֵי - שֶׁהֵבִיאוּ לְבֵית הַבְּחִירָה⁶⁸. עֲשִׂיתִי כָכָל אֲשֶׁר צִוִּיתִנִּי - שְׁשָׂמַח⁶⁹ וְשָׂמַח בּוֹ⁷⁰; שְׁנַאֲמַר: וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב.

טז. הַשְּׂקִיפָה מִמַּעַן קִדְשָׁךְ מִן הַשָּׁמַיִם, עַד פְּאֶשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתְּיֵנוּ אֲרָץ זְבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ - זֶה בְּקִשָּׁה שְׁשִׂיתָ⁷¹ טַעַם בְּפִרוֹת⁷².

(71) הקב"ה. (72) "עניינו, שיהיו שמנות וטובות הטעם. וזה הדרש שהוא דורש בכאן [במשנה] זו הפרשה מלה במלה אין רצונו שיאמר אדם זה בשעת הוידי, אבל יודיענו בכאן על דרך הפירוש ענייני זאת הפרשה, אבל בשעת הקריאה אינו קורא אלא הפרשה בלשונה כמו שניתנה על ידי הנביא [משה רבינו]". וצריך עיון למה השמיט רבינו יתר הבקשות שנזכרו במשנה שם "וברך את עמך ישראל בבנים ובכנות וכו' בטל ומטר ובוולדות בהמה" (רדב"ז).

יז. יִשְׂרָאֵל וּמִמְזֵרִים⁷³ - מִתְּנֹדִים, אֲבָל לֹא גֵרִים וְעַבְדִּים מְשֻׁחָרְרִים; מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם חֶלֶק בְּאֲרָץ, וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתְּ לָנוּ. כֹּהֲנִים וְלוֹוִיִּים - מִתְּנֹדִים; שֶׁאֵין עַל פִּי שֶׁלֹּא נָטְלוּ חֶלֶק בְּאֲרָץ, יֵשׁ לָהֶם עָרֵי מִגְדָּשׁ.

(73) נראה שהחידוש כאן, שלא נאמר כיוון שאין הוא זרע כשר, אין הוא בכלל הכתוב: "ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגורריך", שדרשו בו: "זרע המיוחס אחריו", אלא הרי הוא כבנו לכל דבר.

סלקו לְהוֹ הַלְכוֹת מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי וְנִטְעָ רְבָעֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלכה א, ולהלן הלכה ו). אבל לא ראשית הגז וכיוצא בה, שאינם קרויים קודש (להלן הלכות רי), שאכילתן מצוה, ראה בפט"ו מהלכות תרומות הלכה כב, ובפ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א ואילך.

ג. שְׁמֵנָה⁹ מִתְּנוֹת מִיָּמֶם¹⁰ - אֵין אוֹכְלִים אוֹתָן הַפְּהִינִים אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ¹¹ לְפָנִים מִחוּמַת הָעֶזְרָה¹². וְחֻמְשׁ¹³ מִתְּנוֹת - אֵין אוֹכְלִין אוֹתָן אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם לְפָנִים מִחוּמַת הָעִיר¹⁴. וְחֻמְשׁ¹⁵ מִתְּנוֹת - אֵין זֹכִין בָּהֶן¹⁶ מִן הַתּוֹרָה¹⁷ אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּד. וְחֻמְשׁ¹⁸ מִתְּנוֹת - זֹכִין בָּהֶן בֵּין בְּאֶרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לְאֶרֶץ. וּמִתְּנָה אַחַת¹⁹ - זֹכִין בָּהּ מִן הַמִּקְדָּשׁ.

9) בתוספתא שם, חלקו את המתנות באופן אחר, וכתבו רבינו להלן בהלכה יב. (10) מכ"ד המתנות הנ"ל. (11) ולא בכל העיר. (12) עזרת ישראל ולא עזרת נשים. וראה בהלכות מעשה הקרבנות שם, שלכתחילה אין לאכול בהיכל. (13) ראה להלן בהלכה ה. (14) והחלונות ועובי החומה - כלפנים (הלכות מעשה הקרבנות שם סוף הלכה ה). (15) ראה להלן הלכה ו. (16) הכהנים. (17) דקדק לכתוב "מן התורה", משום תרומה ותרומת מעשר וחלה, שהן מחמש המתנות הנ"ל (להלן שם), ונוהגות מדרבנן אף בחוצה לארץ, ראה למעלה פ"א מהלכות תרומות הלכות ד"ו. (18) ראה להלן הלכה ז. (19) ראה להלן הלכה ח.

ד. מָה הֵן הַשְּׁמֵנָה שְׂאִין נֹאֲכְלִין אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ? בְּשֵׁר הַחֻטָּאת, אֶחָד חֻטָּאת הָעוֹף וְאֶחָד חֻטָּאת הַבְּהֵמָה²⁰; וּבְשֵׁר הָאֵשֶׁם, בֵּין תְּלוּי בֵּין וְדַאי²¹; וְזִבְחֵי שְׁלָמֵי צְבוּר²²; וּמוֹתֵר הָעֶמֶר²³; וּשְׂוִירֵי מִנְחֹת²⁴ יִשְׂרָאֵל²⁵; וּשְׂוִירֵי הַלְּחֶם²⁶; וְלֶחֶם הַפָּנִים²⁷; וְלֵג שְׁמֹן²⁸ שֶׁל מִצְרַע. אֵלוֹ אֵינָן נֹאֲכְלִין אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ.

20) כן הוא בתוספתא שם, ובספרי לפרשת קרח (לבמדבר יח, כ). אבל להלן בהלכה יג מנאן בשתיים. (21) כנ"ל. (22) ראה בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד, ובפ"י שם סוף הלכה ג. (23) כלומר, הנשאר לאחר הקמיצה וההקטרה, וראה בפ"ו מהלכות תמידין ומוספין הלכה יב. (24) הנשאר אחר הקמיצה וההקטרה, כנ"ל. (25) אבל מנחת כהנים אינה נקמצת, אלא נשרפת כולה (פי"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ט). (26) ראה בפ"ח מהלכות תמידין ומוספין הי"א. (27) שם פ"ד הלכה ט. (28) ראה בפ"ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג.

ה. וּמָה הֵן הַחֻמְשׁ שְׂאִין נֹאֲכְלִין אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם? חֻזָּה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים²⁹; וְהַמּוֹרֶם מִן הַתּוֹדָה; וְהַמּוֹרֶם מֵאֵיל נְזִיר³⁰; וּבְכוּר פְּהֵמָה טְהוֹרָה³¹; וְהַבְּכוּרִים³². אֵלוֹ אֵינָן נֹאֲכְלִין אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם.

29) ראה בפ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכות ד-ה. (30) הלכות מעשה הקרבנות שם. (31) ראה בפ"א מהלכות בכורות הלכה ב. (32) להלן פ"ג הלכה ג.

הִלְכוֹת בְּכוּרִים עִם שְׂאֵר מִתְּנוֹת בְּהֵנָה שְׂפָנָבוּלִין

יֵשׁ בְּכֻלָּן תְּשַׁע מִצְוֹת. שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פְּרָטָן: (א) לְהַפְרִישׁ בְּכוּרִים וְלִהְיוֹתָם בַּמִּקְדָּשׁ. (ב) שְׁלֹא יֵאָכֵל הַבְּהֵנָה בְּכוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. (ג) לְקָרוֹת עֲלֵיהֶן. (ד) לְהַפְרִישׁ חֲלָה לַפְּהֵן. (ה) לְתַת לַפְּהֵן זֶרַע וְלַחֲמִים וְקֶבֶה. (ו) לְתַת לוֹ רֵאשִׁית הַגִּז. (ז) לְפָדוֹת בְּכוּר הַבֵּן וְלְתַת פְּדִיוֹנוֹ לַפְּהֵן. (ח) לְפָדוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר וְלְתַת פְּדִיוֹנוֹ לַפְּהֵן. (ט) לְעַרְף פֶּטֶר חֲמוֹר אִם לֹא רָצָה לְפָדוֹתוֹ. וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

פָּרֵק רֵאשׁוֹן

1) יבאר שכ"ד מתנות ניתנו לכהנים. והכהן שאינו מודה בהן. והאוכל מהן מאי מברך.

א. עֲשִׂירִים² וְאַרְבַּע מִתְּנוֹת נִתְּנוּ לַפְּהִינִים, וְכֻלָּן מִפְּרָשִׁין בְּתוֹרָה³, וְעַל כֵּן נִכְרְתָה בְּרִית לְאַהֲרֹן⁴. וְכָל כְּהֵנָה⁵ שְׂאִינוֹ מוֹדָה בָּהֶן - אֵין לוֹ חֵלֶק בַּכְּהִנִּים⁶, וְאֵין נוֹתְנִין לוֹ מִתְּנָה מִהֶן⁷.

2) תוספתא חלה פ"ב הלכה ח, הובאה בחולין קלג: ובכבא קמא קי: והקדים רבינו פרק זה, כדי ליתן טעם מדוע כתב הלכות ביכורים וחלה ומתנות וראשית הגז ופדיון הבן ופטר חמור, כאחד (רדב"ז). (3) בתוספתא שם: "עשרים וארבע מתנות כהונה לאהרן ובניו בכלל ובפרט ובברית מלח." "בכלל" היינו שנתפרשו בתורה בכללן, שנאמר (במדבר יח, ח) "לכל קדשי בני ישראל, לך נתתים." "ובפרט", היינו שכל מתנה ומתנה נתפרשה בתורה (תוספתא כפשוטה שם, בשם רב חנינאי גאון). (4) כמו שנאמר (שם, יט) "כל תרומות הקדשים וגו' ברית מלח עולם היא." (5) בחולין קלב: "ואמר רב חסדא, כ"ד מתנות כהונה, כל כהן שאינו בקי בהן, אין נותנין לו מתנה. ולא מילתא היא. דתניא, וכו' וכל כהן שאינו מודה בה (בעבודה), אין לו חלק בכהונה. טעמא, דאינו מודה בה, הא מודה בה אף-על-גב דאינו בקי בהן (וקשה לרב חסדא שתלה הדבר בבקיאיות במתנות)." ומדברי הגמרא נראה, שלא היה קשה לרב חסדא אלא משום שתלה הדבר בבקיאיות, כנ"ל, אבל אם היה רב חסדא אומר, כ"ד מתנות כל שאינו מודה בהן אין נותנין לו מתנה, לא היה קשה כלום. הרי שלא רק מי שאינו מודה בעבודה, אין לו חלק בכהונה, אלא אף מי שאינו מודה במתנות. וראה בכסף-משנה ובמעשה-רוקח. (6) כלומר, אין נותנים לו לעבוד עבודה. ומקור הדבר, מהברייתא הנ"ל, שהקשו ממנה על רב חסדא. (7) כרב חסדא הנ"ל.

ב. וְכָל הָאוֹכֵל מִתְּנָה שֵׁישׁ בַּהּ קִדְשָׁהּ⁸ - מְבָרַךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדְּשׁוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְצִנּוֹנוֹ לְאֹכֵל כֶּן וְכָן.

8) כמו תרומה וחלה שהן קודש (פ"ו מהלכות תרומות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

העולות⁴⁸. והוא הדין לשאר עורות קדשי הקדשים - בלן לכהנים⁴⁹.

(47) כלומר, שאין הישראל נותן לכהן, אלא נוטלין חלקם מן המקדש. (48) שהן קדשי קדשים. (49) ראה בפ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יט.

ט. השמנה מתנות⁵⁰ שאינן נאכלין אלא במקדש - בלן קדשי קדשים הן, ואינן נאכלים אלא לזכרי כהנה, כמו שיתבאר במקומו⁵¹. ובהן נאמר: פל זכר בכהנים יאכל אתו⁵² וגומר.

(50) הנ"ל בהלכה ד. (51) ראה הלכות מעשה הקרבנות שם הלכה ג. פ"ט ה"א, פ"י ה"ג, ופ"יב ה"ג. (52) צ"ל: אותה.

י. החמש שפירושם⁵³ - הן קדשים קלים, ונאכלין לזכרים ולנקבות⁵⁴. ובהן נאמר: לך נתתם ולבניך ולבנותיך אתך לחק עולם⁵⁵. ואף על פי כן, אין נתנין אלא לזכרי כהנה, שהרי לאנשי משמר הן⁵⁶. והבכור⁵⁷ - מקריבין חלבו ודמו, ואין מקריבו אלא איש⁵⁸. וכן עורות קדשי הקדשים⁵⁹, ושדה אחזה⁶⁰, והחרמים⁶¹, וגזל הגר⁶² - אין זוכין בהן אלא אנשי משמר, כמו שיתבאר⁶³. וכן פדיון הבן - לזכרי כהנה; שכן נאמר בו: ונתת הכסף לאהרן ולבניו⁶⁴. ופטר חמור - לזכרי כהנה; שדין הבכורות בלן שנה⁶⁵: לזכרים ולא לנקבות.

(53) הנ"ל בהלכה ה. (54) ראה בפ"י שם הלכות ד-ה. (55) פסוק זה נאמר בחזה ושוק של שלמים (שם הלכה ד). ובמורם מתודה ואיל נזיר נאמר (במדבר יח, יט) "כל תרומות הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה' נתתי לך ולבניך ולבנותיך" (שם הלכה ד). ובבכור נאמר (שם, יז-יח) "אך בכור שור וגו' ובשרם יהיה לך, כחזה התנופה וכשוק הימין" (שם הלכה ה). ובביכורים נאמר (שם, יג) "ביכורי כל אשר בארצם וגו' כל תהור בביתך יאכלנו" ו"כל תהור" לרבות אתו, ראה מנחות פד: (56) כמפורש להלן פ"ג הלכה א, וכן הוא במשנה סוף ביכורים: "נותנין אותם לאנשי משמר, והם מחלקין ביניהם כקדשי המקדש", והם נותנים אותם גם לנשים. וראה בחזון-איש. (57) שאינו ניתן לאנשי משמר (פ"א מהלכות בכורות הלכה טו). וראה בפירוש המשנה לחלה פ"ד משנה ט. (58) ולכן נותנים את הבכור לזכרי כהונה בלבד, והללו אם ירצו יתנוהו לכהנות לאכלו (רדב"ז). (59) ראה בפ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכות יט-כ. (60) ירושלמי חלה פ"ד הלכה ד. וראה בפ"ד מהלכות ערכין הלכה כד. (61) ירושלמי שם, והלכות ערכין שם. (62) ראה בפ"ב מהלכות גזילה הלכה ה. (63) במקומות הנ"ל. (64) ובחולין קלב. "אמר ליה רבי: מטונן, אהרן ובניו כתובין בפרשה (ולכן רק מנחת כהן קרבה כולה, אבל מנחת כהנת נאכלת)". וכדעת רבינו כן דעת הרא"ש והרשב"א (משנה-למלך), אבל התוספות בפסחים מט: ד"ה אמר ובעוד מקומות, חולקים וסבורים

ו. ומה הן החמש שבארץ ישראל? התרומה, ותרומת מעשר, והחלה³³. ושלשתן קדשי³⁴. וראשית הגז³⁵, ושדה אחזה³⁶. ושיניהן חליון³⁷. אלו אינן זוכין בהן מן התורה אלא בארץ ישראל³⁸. ואין אוכלין תרומות וחלות של ארץ ישראל אלא בארץ ישראל³⁹.

(33) שנקראת תרומה, כדלהלן בפ"ה הלכה יג. (34) ראה בפ"ז מהלכות תרומות הלכה א, ופ"טו שם הלכה כ. (35) להלן פ"י הלכה א. (36) ראה בפ"ד מהלכות ערכין, הלכות א-ב, יט. (37) שדה אחזה חולין הוא, שהרי הכהנים פודין אותו (שם הלכה יט). ולענין ראשית הגז, ראה להלן פ"י הלכה יז. (38) ראה למעלה בהלכה ג. (39) ולא בחוצה-לארץ, שכשיצאו לשם - נטמאו מיד (פ"ב מהלכות תרומות הלכה יז).

ז. ומה הן החמש שזוכין בהן הכהנים בכל מקום⁴⁰? המתנות⁴¹, ופדיון הבן⁴², ופטר חמור⁴³, וגזל הגר⁴⁴, והחרמים⁴⁵. וחמשותן חליון לכל דבר⁴⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

על פי פשט משמע, שגדר פדיון פטר חמור הוא שפודין את החמור מן הכהן, היינו שפטר חמור שייך לכהן מיד כשנולד, כדמוכח מפשטות הכתובים בפרשת קורח "כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך.. אלא שאח"כ ממעט הכתוב פטר אדם ופטר בהמה שהם עצמם אינם ניתנים לכהן אלא רק פדיונם. ונמצא שגדר פטר חמור הוא פדיית החמור מיד הכהן ששייך לו מיד כשנולד, וכ"כ במהרי"ט אלגאזי. אבל בצפע"נ הל' כלאיים (יט, ד) כתב: "דמצות מתנות כהונה לא חל רק לאחר פדיון".

ואולי זהו דיוק לשון הרמב"ם כאן "החמש שזוכין בהן הכהנים בכל מקום כו' ופדיון הבן ופטר חמור" ולא נקט "פדיון פטר חמור", כי גדר מתנות כהונה הוא שחל על פטר חמור עצמו (אלא שחייבים לפדות אותו מיד הכהן).

(על-פי לקו"ש חלק ל"ו עמוד 63 והערה 39 ושוה"ג)

(40) בין בארץ בין בחוץ-לארץ. (41) זרוע לחיים וקיבה שנותן כל זוכה בהמה טהורה. והן הנקראות בכל מקום מתנות (להלן פ"ט הלכה א). (42) להלן פ"א. ומצות פדיון הבן נוהגת אף בחוץ-לארץ (להלן פ"ב הלכה א). (43) להלן שם. (44) ראה בפ"ח מהלכות גזילה, מההלכה ה ואילך. (45) כלומר, חרמי כהנים. וראה בפ"ו מהלכות ערכין, מהלכה ד ואילך. (46) ראה להלן פ"ט הלכה כ, ובהלכות גזילה שם ראש הלכה ח, ובהלכות ערכין שם הלכה ה.

ח. והמתנה שזוכין בה מן המקדש⁴⁷ הוא עורות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שפדיום הבן ניתן אף לכהנות. (65) כן הוא בבכורות ד. שבכור בהמה טמאה הוקשה לכבדו אדם.

יא. הנה למדת, שהמתנות שנתנין לנקבות פזורים - חמש מתנות: תרומה, ותרומת מעשר⁶⁶, וחקלה⁶⁷, ומתנות בהמה⁶⁸, וראשית הגז⁶⁹. ומנין אתה אומר שראשית הגז נתנת לכהנות? שנאמר: ראשית דגנך תירשך ויצהרהך וראשית גז צאנך תתן לו; מה ראשית דגן נתנת לנקבות פזורים⁷⁰, אף ראשית הגז⁷¹.

(66) ראה בפ"ו מהלכות תרומות הלכה א. (67) היא כתרומה, כדלהלן בפ"ה הלכה יג. (68) להלן פ"ט הלכה כ. (69) להלן פ"י הלכה יז. (70) כנ"ל בהלכות תרומות שם. (71) ראה להלן פ"י שם, שראשית הגז שהיא כחולין, ניתנת לכהנת אף-על-פי שהיא נשואה לישראל, ואילו תרומה שיש בה קדושה, אסורה לכהנת הנשואה לישראל באכילה (הלכות תרומות שם הלכה ז). וראה משנה-למלך.

יב. מנו חכמים⁷² מתנות אלו על דרך אחרת ואמרו: עשרים וארבע מתנות פהנה נתנו לאהרן, ואלו הן: עשר במקדש⁷³, ארבע בירושלים, ועשר בגבולין⁷⁴.

(72) בתוספתא חלה פ"ב הלכה ז. (73) כלומר, שאין נאכלים אלא במקדש, כנ"ל בהלכה ד. (74) מחוץ לירושלים. מהן בתוך ארץ ישראל, ומהן אף מחוצה לה.

יג. עשר במקדש: חטאת בהמה, וחסאת העוף⁷⁵, אשם, ואשם תלויו⁷⁶, זבחי שלמי צבור, ולג שמן של מצרע, שתי הלחם, ולחם הפנים, שני מנחות, ומותר העמר.

(75) כן הוא בתוספתא. ולמעלה שם, מנה רבינו שתי החטאות כאחת. (76) כן הוא בתוספתא, ולמעלה שם מנאן רבינו כאחת.

יד. ארבע בירושלים: הבכור, והבכורים, ומורים⁷⁷ מתודה ואיל נזיר, ועורות קדשים⁷⁸.

(77) ראה להלן הלכה טו. (78) אף שכהנים זוכין בעורות מן המקדש (כנ"ל בהלכה ח), ואוכלים את דמיהן בכל מקום שירצו, מנאן רבינו בין המתנות שבירושלים, כיון שדרך הכהנים היתה למכור העורות ולאכול דמיהם בירושלים (רדב"ז למעלה בהלכה ג). וראה בתוספות חולין קלג: ד"ה ועורות, וברש"י לבבא קמא קי:

טו. עשר בגבולין: תרומה, ותרומת מעשר, וחקלה, וראשית הגז, והמתנות, ופדיון הבן, ופדיון פטר חמור, שדה חרמים, ושדה אחרה, וגזל הגר. ולפי חשבון זה, חשב כל המורים מקדשים קלים מתנה אחת. והן: חזקה ושוק המורים מכל זבח שלמים, עם הלחם המורים עמהם⁷⁹ [אם היה⁸⁰ תודה, עם הירוע המורמת מאיל נזיר עם הלחם המורים עמה]⁸¹ עם

(79) כלומר, עם החזה והשוק. (80) זבח השלמים. ופיסקא זו איננה בדפוס רומי, אבל ישנה בדפוסים ראשונים. (81) עם הזרוע. (82) המורמים עם הזרוע, מאיל הנזיר. (83) כן הוא בחולין שם: "כיון דדמיין להדדי, חשיב להו כחדא". (84) שלמים, תודה ואיל נזיר. (85) משלמים, ותודה, ואיל נזיר.

טז. כל המתנות שהן תלויות בקרבנות - תתבאר כל אחת ואחת במקומה בהלכות קרבנות⁸⁶. וכן גזל הגר ותבאר בהלכות גזלה⁸⁷. וכבר בארנו דין שדה אחרה ודין החרמים בהלכות ערכין, ודין תרומה ותרומת מעשר - בהלכות תרומות. ובהלכות אלו אבאר משפטי המתנות שאין תלוין בקרבנות, והן: הבכורים, וחקלה⁸⁸, והמתנות⁸⁹, וראשית הגז⁹⁰, ופדיון הנזיר⁹¹, ופטר חמור⁹².

(86) פ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכות ג-ה. (87) פרק ח הלכה ה ואילך. (88) להלן פרק ה ואילך. (89) להלן פרק ט. (90) להלן פרק י. (91) להלן פרק יא. (92) להלן פרק יב.

פרק שני

1) יבאר שמצות-עשה להביא ביכורים למקדש, והיכן נוהגין. אין מביאין ביכורים אלא משבעת המינין. ואם מביאין אותה משקין. אימתי מביאין הביכורים. ואם מביאין מן הישן על החדש או להיפך. הגדל בעצין נקוב והנוטע אילן לתוך שדהו והבריכו לתוך שדה חבירו. האריסין ובעלי זרוע שאונסין ולוקחין הארצות בפחות. הקונה אילן בתוך שדה חבירו או הלוקח פירות תלושין ולקח הקרקע. המוכר שדהו לגוי וחזר ולקחה ממנו. ואשרה שביטלה. הביכורים אם יש להן שיעור מן התורה. הפריש ביכוריו והוסיף עליהן. וכיצד מפרישין הביכורים אם נטמאו הפירות כולם. ואם הפריש ביכוריו ונמוחו או נכוזו. המפריש ביכוריו להעלותן בידו לירושלים.

א. מצות עשה להביא בכורים למקדש, ואינם נוהגין אלא בפני הבית² ובארץ ישראל בלבד³; שנאמר: ראשית בכורי אדמתך⁴ תביא בית יי אלהיך⁵. ומביאין⁶ בכורים של דבריהם⁷ מערי סיחון ועוג⁸ ומסוריא⁹; שהקונה¹⁰ בסוריא - פקונה בירושלים¹¹. [אבל¹² עמון ומואב¹³ וקבל¹⁴], אף על פי שהן חביבין בתרומה ובמעשרות מדבריהם¹⁵ - אין מביאין¹⁶ מהן בכורים¹⁷. ואם הביא בכורים מחוץ לארץ - אינן בכורים¹⁸.

2) שקלים פ"ח מ"ח, ותוספתא שם פ"ג, וספרי פרשת כ"תבוא (דברים כו, ד). (3) כלים פ"א מ"ו, וחולין קלו, א. (4) משמע, המיוחדת לך ולא לגוי. יצאה חוצה-לארץ שהיא גם לגוי (ראה ברש"י חולין שם, ד"ה ארצך). ושם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19) ביכורים פ"א מ"ג ומ"י. (20) בדברים ה, ח. וטעמו של דבר, אמרו ב'ירושלמי' (שם ה"ג), "מראשית כל פרי האדמה, מראשית, ולא כל ראשית וכו', אף "ארץ", שנאמר כאן, בשבעת המינים הכתוב מדבר". (21) וכוסמין אף-על-פי שהן מין חיטים, אינן בכלל שבעת המינים ('פני יהושע' בפסחים לו, ב - הגרע"א בשמו). [וכן הוא בתוספתא ברכות פ"ד: "וכוסמין אינן ממין שבעה"]. (22) בפסוק שם נאמר: "ודבש". ובי'ירושלמי' שם: "ודבש, אלו התמרים. יכול דבש ממש וכו', אלא אלו התמרים". וראה להלן ה"ד, ובפירושו המשנה שם למשנה ג, וצ"ע. (23) 'ירושלמי' שם: "פשיטא הדא מילתא (= פשוט הוא דבר זה), הפריש ביכורים חוץ משבעת המינים, לא קדשו".

ג. אין מביאין²⁴ לא מתמרים שְׁבַעֲהֵרִים²⁵, וְלֹא מִפְּרוֹת שְׁבַעֲמָקִים, וְלֹא מִזֵּיתִי שְׁמֵן שְׁאִינָן מִן הַמִּבְּחָר²⁶; אֶלֶּא²⁷ מִתְּמָרִים שְׁבַעֲמָקִים וּמִפְּרוֹת שְׁבַעֲהֵרִים, לְפִי שֶׁהֵן מִן הַמִּבְּחָר. [וְאִם הֵבִיא²⁸ שְׁלֹא מִן הַמִּבְּחָר], כְּגוֹן תְּמָרִים שְׁבַעֲהֵרִים, וְתֵאנִים סוּרוֹת וּמִרְקָבוֹת²⁹, וְעֵנָבִים מְאֻבָּקוֹת וּמְעֻשָׁנוֹת³⁰ - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ³¹.

24) שם, מ"ג. (25) שגדלים בהרים. (26) ב'ירושלמי' שם: זית שמן (הנוכח בכתוב), זה אגורי וכו'. ולמה נקרא שמו אגורי, שהוא אוגר שמנו לתוכו, וכל הזיתים מאברין שמנו. וכל אלו פטורין מביכורים. וראה במשנה-למלך. (27) שם, מ"י. (28) המוקף אינו בדפוס רומי, ונוסף בדפוסים אחרים, וכן צריך להיות (משנה-למלך). וכן הביא 'מעשה רוקח' בשם נוסח אחר. ובי'ירושלמי' שם: "בתמרים שבהרים ובפירות שבעמקים וכו', רבי יוחנן אמר לא קדשו, ורבי שמעון בן לקיש אמר קדשו". והלכה כרבי יוחנן, ולמד כן (מנחות פד): "ממה שנאמר "מארצך" - ולא כל ארצך". וכן אמר עולא שם. (29) [בי'ירושלמי' שם: "תאנים סוכות מנוקבות", וזה מתפרש על פי המשנה בשביעית (פ"ב מ"ה), והובאה להלן פ"א מהל' שמיטה ה"ה) "סכין את הפגין ומנקבים אותם". ופירש רבינו שם: "סכין, מושחין בשמן למהר בישולן. ומנקבין, עושין בתאנים נקבים, וכן מנהג התאנים בקצת מקומות אצלנו שאינן מתבשלין עד שימשחו בשמן עץ דק ונוקבין בו מקצת כל תאנה מהם". ובדפוס רומי "ותאנים סוכות ומנוקבות", וכן הביא 'מעשה רוקח' בשם נוסח אחר, וצ"ל כבי'ירושלמי' הנ"ל. (30) 'ירושלמי' שם. ואף זה מתפרש על-פי המשנה (שם, מ"ב) "מאבקין, מעשנין" (והובא להלן שם). ו'ירושלמי' היינו שמפזרים עליהם האבק, ו'מעשנין' היינו שעושים חתהים עשן להרוג התולעים (פירוש המשנה, שם). (31) בי'ירושלמי' ובבבלי מס' מנחות שם אמרו כן בתמרים שבהרים, ומזה למד רבינו לתאנים סורות (כסף-משנה).

ד. אין מביאין בפורים משקין³², חוץ מזיתים וְעֵנָבִים בְּלֶבֶד; שְׁנֵאֵמָר: פְּרִי³⁴ הָאֲדָמָה - [וְלֹא מִשְׁקָה]³⁵. וְאִם הֵבִיא³⁶ מִשְׁקִין - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ. (32) תרומות פ"א מ"ג. וכדעת הבבלי חולין קכ, ב. ולא

למדו כן ממה שנאמר (שם, ב) "אשר תביא מארצך". וכן הביא רבינו בפירושו המשנה לכלים שם. (5) כן הוא בתוספתא שם. אבל ב'ספרי' שם למדו כן ממה שנאמר (שם): "והניחו לפני מזבח ה' אלקיך" - "כל זמן שיש לך מזבח יש לך ביכורים, וכל זמן שאין לך מזבח אין לך ביכורים". וראה למעלה פ"ב מהל' מעשר שני ה"א. (6) לכתחילה בתורת חובה. (7) דברי סופרים. (8) שלא היו של עמון ומואב, וכבשון גם עולי מצרים וגם עולי בבל ('תוספות' יבמות טז. ד"ה עמון). ומה שאמרו בביכורים פ"א מ"י: "מביאין וקורין וכו' מעבר הירדן, רבי יוסי הגלילי אומר אין מביאין ביכורים מעבר הירדן, שאינה ארץ זבת חלב ודבש" - סיבר רבינו שלא חיבו חכמים אלא מדרבנן. וכן נראה ב'ספרי' (כסף-משנה ו'מלאכת שלמה' בשם מהרי"ק, וראה בספר "זמנים" עמוד נב). אבל מפירושו המשנה שם, נראה שחייבים מן התורה. וב'ספר המצוות' (עשה קכה) וכן ב'חינוך' (מצוה צא), נראה מפורש שערי סיחון ועוג וסוריא חייבין מן התורה, וראה בהערות ל'ספר המצוות' שם (הוצאת מוסד הרב קוק), ובהערות משנה-למלך על ה'חינוך' שם. (9) חלה פ"ד סוף מ"א, וראה בפירושו המשנה שם, וב'חזון איש'. (10) שם. וראה בפ"א מהל' תרומות ה"ד וט"ו. (11) וכל זה מדבריהם, כנ"ל. (12) המלים המוקפות אינן בדפוס רומי. (13) שטהרו בסיחון (ראה בפירושו המשנה לידים פ"ד מ"ג) ולא כבשוה עולי בבל, ראה ב'תוספות' יבמות שם. ובנוסחא אחרת נוסף: "ומצרים" ('מעשה רוקח'). (14) בתוספתא לא נזכרה "בבל", וכתבה רבנו מדעתו, שלעולם דינה שוה לדין עמון ומואב. (15) הל' תרומות שם ה"א. ושנער שכתב רבינו שם, היא בבל. (16) תוספתא ביכורים פ"א ה"ז. (17) [שהרי גם ביכורים טהורים אינם נאכלים אלא בירושלים, אחרי ההנחה בעזרה (להלן פ"ג ה"ג-ד), וביכורים אלה טמאים מחמת ארץ העמים, ואסורים באכילה גם בירושלים, ולפיכך לא חיבו חכמים להפריש ביכורים בחוצה לארץ, ורק תרומה וחלה שאין צורך להביאן לירושלים והן נאכלות במקומן - חיבו חכמים להפריש, שהרי בחוצה-לארץ הן נאכלות, אף-על-פי שהן טמאות בטומאת ארץ העמים, ראה פ"ז מהל' תרומות ה"ח, ולהלן פ"ה ה"י. וסוריא שלא גזרו טומאה אלא על גושה ולא על איריה (גיטין ח:), יתכן שהביכורים שבה אינם טמאים, ולפיכך מביאים ממנה ביכורים, כנ"ל. ואף-על-פי שתרומה אין מביאים אפילו מסוריא (פ"ב מהל' תרומות ה"ז), אין זה אלא משום גזירה, שמה ירדפו הכהנים אחריה וייצאו לחוצה לארץ. אבל ביכורים, שהחיוב על הבעלים להביא, אין חשש זה, ראה ב'ירושלמי' סוף פ"ו דשביעית]. (18) [כמבואר למעלה, שלא תיקנו חכמים ביכורים לשריפה].

ב. אין מביאין בפורים אֶלֶּא מִשְׁבַּעַת הַמֵּינִין הָאֲמוּרָיִם²⁰ בְּשִׁבַח הָאָרֶץ, וְהֵם: הַחֲטִיִּם²¹, וְהַשְּׂעוּרִים, וְהָעֵנָבִים, וְהַתְּאֵנִים, וְהָרְמוּנִים, וְהַזֵּיתִים, וְהַתְּמָרִים²². וְאִם הֵבִיא²³ חוץ מִשְׁבַּעַת הַמֵּינִין - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפרישם אחר החנוכה, אף-על-פי שביכרו קודם חנוכה) לא קדשו". וטעמו של דבר, שקבעו חכמים את הזמן שבין חג השבועות לחנוכה להבאה, לפי שהזמן הזה הוא בכלל: "וחג הקציר", כיון שעדיין פירות מצויין בשדה, אבל לאחר חנוכה, ששוב אין הפירות מצויין בשדה, אין מביאין כלל. וראה ברע"ב שם. (51) לענין זה שאין להביאם עתה למקדש, והרי הם כפירות השנה שהקדימו לצמות. אבל פשוט הוא שאין מביאין אותם כביכורים על פירות שחנטו לאחר טו בשבט, שזה הוא מן הישן על החדש, ראה להלן. (52) כנ"ל. והוא ב"ירושלמי" שם, וראה ב"מראה הפנים". והראב"ד חולק וסובר שהפירות שביכרו לאחר חנוכה לא נתקדשו כלל, כיון שהם פסולת בלבד, ודינם כדין תאנים סורות הנ"ל בה"ג. (53) בדפוס רומי, תיבה זו ליתא.

ז. **אִין מְבִיאִין בְּפִרְיֵים לֹא מִן הַחֹדֶשׁ עַל הַיֶּשֶׁן וְלֹא מִן הַיֶּשֶׁן עַל הַחֹדֶשׁ.**⁵⁴ פִּיצֵד? לֹא יָבִיא מִפְּרוֹת שְׁחָנְטוּ קִדְם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּשֶׁבֶט עַל פְּרוֹת שְׁחָנְטוּ אַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ⁵⁶. אֶחָד הַנְּטוּעִים⁵⁷ וְאֶחָד הַעוֹלָה מֵאֱלִי; וְשֵׁנָאֲמַר: בְּפִרְיֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם.

(54) "ירושלמי" שם. (55) שנאמר במעשר (דברים יד, כב) "עשר תעשר וגו', היוצא השדה שנה שנה", שאין מעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש (תרומות פ"א מ"ה), וביכורים הוקשו למעשר (יבמות עג:). (56) שזה הוא ישן על החדש, וכן להיפך ("ירושלמי" שם). וכל זה בפירות האילן שראש השנה שלהם בטו בשבט (פ"ה מהל' תרומות הי"א, ופ"א מהל' מעשר שני ה"ב), אבל תבואות וכיוצא בהן – ראש השנה שלהן באחד בתשרי (שם ושם). ועי' רדב"ז. (57) במנחות פד: "ואין לי אלא שתזרע, עלו מאליהן מנין, תלמוד לומר (שמות כג, טז) "בשדה" (כלומר, הצומח בשדה מאליו). ואין לי אלא בשדה, מנין לרבות שבגג ושבחרובה וכו' תלמוד לומר (במדבר יח, יג) בכורי כל אשר בארצם". ורבינו הביא הפסוק "אשר בארצם" גם לגבי עולה מאליו, שהוא כולל הכל (רדב"ז).

ח. **וּפְרוֹתֶיךָ שֶׁל שְׁתֵּיפִין⁵⁸ - חֲבִיבִין בְּפִרְיֵים; וְשֵׁנָאֲמַר: בְּפִרְיֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם [אֲשֶׁר יָבִיאוּ].**

(58) בחולין קלו, א: "ביכורים, אף-על-גב דכתיב (דברים כו, ב) [מ]ארצך (בלשון יחיד) דידך אין, דשותפות לא, כתב רחמנא: בכורי כל אשר בארצם (לשון רבים, לרבות שותפים)". (59) אפילו שותפות ישראל וגוי, לפי שאין קנין לגוי בארץ ישראל, להפקיעה מקדושתה (למעלה פ"א מהל' תרומות ה"י, ולהלן ה"ט). ולכן לא מעטו בחולין שם, שותפות עם גוי, כדרך שמעטו שם לענין בכור ועוד דברים ('אור שמח', וכן כתב 'מעשה רוקח').

ט. **הַגְּדֹל⁶⁰ בְּעֵצִין, אֵף עַל פִּי שְׁהוּא נְקוּב⁶¹, וְהַגְּדֹל בְּסִפִּינָה⁶² - אֵינוּ מְבִיאִין מִמֶּנּוּ כָּל עֵקֶר; וְשֵׁנָאֲמַר: בְּאַרְצָם⁶³. אֲבָל מְבִיאִין⁶⁴ מִן הַגְּדֹל פִּגְגַּא אוֹ בְּחֻרְבָּה⁶⁵.**

(60) ברייתא מנחות פה, א. (61) אף-על-פי שלדעת ריש

כדעת ה'ירושלמי' (תרומות שם ה"ג). וראה בפירושו המשנה לחלה פ"ד מ"א. (33) כלומר, מפריש פירות ביכורים וסוחטם, ומביא המשקה. (34) בחולין שם: "רתני רבי יוסף פרי", פרי אתה מביא, ואי אתה מביא משקה. הביא ענבים ודרכן, מנין (כלומר, מנין שמשקין היוצאים מזיתים וענבים מביאים אותם ביכורים), תלמוד לומר: תביא (=) אשר תביא מארצך. והיה לו לכתוב: אשר מארצך – רש"י". (35) בדפוס רומי, ליתא תיבות אלו. (36) בחלה שם: "יוסף הכהן הביא ביכורי יין ושמן ולא קיבלו ממנו". ואף שרבינו פסק כמשנת תרומות הנ"ל, שמביאין יין ושמן – למד רבינו מכאן ששאר משקין אין מקבלין אותם (כסף-משנה).

ה. **הַקְּרוֹבִים³⁷ לִירוּשָׁלַיִם מְבִיאִין תְּאֲנִים וְעֵנָבִים לְחַיִּים³⁸, וְהַרְחֹקִין מְבִיאִין אוֹתָן³⁹ גְּרוּגְרוֹת⁴⁰ וְצִמּוּקִין⁴¹.**

(37) ביכורים פ"ג מ"ג. (38) שהם יפים מן הגרוגרות והצימוקים. (39) את התאנים והענבים. (40) תאנים יבשות. (41) ענבים מיובשים שהם מתקיימים יותר בדרך הרחוקה. ונראה מדברי רבינו שאם הביאו הקרובים גרוגרות וצימוקים, שמקבלים מהם – שהרי הרחוקים מביאים אותם לכתחילה.

ו. **אִין מְבִיאִין בְּפִרְיֵים קִדְם לְעֶצֶרֶת; וְשֵׁנָאֲמַר: וְחַג הַקְּצִיר⁴³ בְּפִרְיֵי מַעֲשֵׂיךָ⁴⁴. וְאִם הִבִּיא⁴⁵ - אִין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, אֶלְאִי⁴⁶ וְיִנְיָחֵם שָׁם⁴⁷ עַד שֶׁמָּבֹא עֶצֶרֶת וְיִקְרָא עֲלֵיהֶן⁴⁸. וְכֵן⁴⁹ אִין מְבִיאִין בְּפִרְיֵים אַחַר חֲנֻכָּה⁵⁰, שֶׁהַבְּפִרְיֵים שֶׁבְּפִרְיֵי אַחַר חֲנֻכָּה הֵן חֲשׂוּבִין מִשְׁנָה הַבְּאָה⁵¹, וְיִנְיָחֵם⁵² עַד⁵³ אַחַר עֶצֶרֶת.**

(42) ביכורים פ"א מ"ג, וחלה פ"ד מ"י. (43) הוא חג השבועות, שנאמר (שמות לד, כב) "וחג שבועות תעשה לך ביכורי קציר חטים". (44) הן שתי הלחם הקרבים בו ביום (ויקרא כג, יז) וגו': "אשר תזרע בשדה". כלומר, שתי הלחם הם ביכורי מעשיך, והם קודמין לביכורים אשר תזרע בשדה, וראה להלן. (45) ביכורים וחלה שם: "אנשי הר צבועים הביאו ביכוריהם קודם לעצרת, ולא קיבלו מהם". (46) תוספתא ביכורים פ"א ה"א (כסף-משנה). (47) כלומר, בעזרה, שכיון שכבר הביאם – יצא ידי חובתו (מנחות סח: , ופ"ז מהל' תמידין ומוספין הי"ז). (48) וקודם לכן אינו קורא עליהן, אף-על-פי שבידעבד יצא (ראה למעלה) – חששו שמה יקבעו הדבר לחובה להביא ביכורים קודם לעצרת ("ירושלמי" סוף חלה). (49) בביכורים שם מ"ו: "מעצרת ועד החג (= חג הסוכות), מביא וקורא. מן החג ועד חנוכה, מביא ואינו קורא". משמע שמחנכה ואילך – אינו מביא (כסף-משנה). (50) ואילו אלו שביכרו לפני חנוכה, והיו ראויים להבא, נדחו לגמרי, ולא יביאם כלל, וכן אמרו ב"ירושלמי" שם: "הפרישן קודם לחנוכה, ועבר עליהן חנוכה, ירקבו (כן היא הגירסא המדוייקת. והכוונה, שנתקדשו כיון שהפרישם קודם חנוכה בזמן שהיו ראויים להבאה, אלא שאסרו להביאם). לאחר חנוכה (כלומר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(66) ביכורים פ"א מ"א. (67) כלומר, הטמין יחור של אילן בתוך שדה והוציאו ברשות הרבים. (68) שלא ברשות. וראה בהלכה הסמוכה. (69) שאינו ראוי לעשות כן. (70) שכשם שאינו ראוי לעשות כן באופן שדרך היחיד באמצע, כן אסור לעשות כן באופן שדרך הרבים מפסקת, שהרי אין עושין חלל תחת רשות הרבים ('ירושלמי' ה"א, וכן פסק רבינו בפי"ג מהל' נזקי ממון הכ"ג) ולא כרבי יהודה (במשנה שם) שאמר "כזה מביא", לפי שהוא סבר עושין חלל תחת רשות הרבים ('ירושלמי' שם). (71) שם. (72) כלומר, מן הפירות שיצאו מן העיקר. (73) כלומר, מן המוכר. (74) שם, מ"ב.

יא. נתן⁷⁵ לו חבריו⁷⁶ רשות להכריח⁷⁷ בתוף שלו, אפלו לשעה⁷⁸ - הרי זה מביא בפורים⁷⁹. ואם⁸⁰ היה האילן סמוך למצור חבריו⁸¹ או נוטה לשדה חברו, אף על פי שחייב להרחיק⁸² - הרי זה מביא ממנו וקורא; שיעל מנת פן⁸³ הנחיל יהושע את הארץ⁸⁴.

(75) 'ירושלמי' שם. (76) [אבל ברשות הרבים לא מועילה רשות, שלא אמרו (מגילה כו.) ששבעת טובי העיר (= נבחרי העיר) במעמד אנשי העיר יש להם רשות למכור בית הכנסת של רבים (שם) - אלא בכפרים, אבל בכרכים שאינו של הכפר אלא לכל ישראל - אין רשות לבני הכרך למכור בית הכנסת (שם)]. וכדעת רבינו חננאל (הובא ברשב"א בבא-בבא ס.) שבני רשות הרבים אינם רשאים למחול. ומה שאמרו (בבא-בבא כג.) "אחולי אחיל בני רשות הרבים גביה", זה אינו לא ברי"ף ולא ברא"ש, וכן אינו בשני כתבי-יד שם (דק"ס שם). ולפי נוסחתנו יש לומר שמדובר בכפר ולא בכרך, כנ"ל. ועי' ב'תוספות' שם ד"ה אחולי. (77) כן הוא ב'ירושלמי' שם. [ונראה שנטילת רשות אינה מועילה אלא להברכה, אבל לא לנטיעה בתוך של חבריו. וכן דעת הראב"ד להלן בהי"ג]. (78) כלומר, לתקופה מסוימת. וכדעת רבי יונה שם. (79) אפילו מן הפירות שגדלו ברשות חבריו. שכיון שנתן לו רשות, הרי זה בכלל: "ביכורי אדמתך". ופשוט שהוא מביא וגם קורא, וכן מפורש ב'ירושלמי' שם (ועי' ברי"ף קורקוס בשם השגת הראב"ד כ"י). ורבינו סמך על מה שכתב להלן בפ"ד ה"ג: "ושאר המביאין חוץ מאלו - מביאין וקורין". וראה עוד להלן הי"ג (רי"ף קורקוס). (80) בבא-בבא כז, ב - בשם רבי יוחנן. (81) כלומר, בתוך ד' אמות. (82) כמפורש בפי"ג מהל' שכנים ה"ח. וכסתם משנה שם כו, א. (וראה ב'תוספות' שם ב. ד"ה אומר, ושם כו: ד"ה גולן) ושם כז, ב. (83) שיוכל להביא ביכורים ולקרוא עליהם, ולא יחשב כגולן. (84) בפי"ג מהל' נזקי ממון ה"ג, מנה רבינו עשרה תנאים שהתנה יהושע בשעה שחלק את הארץ, ולא מנה שם תקנה זו. ובבא-בבא פב, א - הקשו מדוע לא נמנה תנאי זה בכלל התנאים, ותיצו שמחלוקת היא בדבר. ואם כן, דברי רבינו צריכים-עיון (משנה-למלך). וב'אור שמח' (בבא-בבא שם) יישב על נכון: הרי עשרה תנאים אלו נוהגים גם בחוצה-לארץ (שם ה"ה), ואילו תקנה זו אינה אלא משום מצות ביכורים, ואינה אלא בארץ ישראל.

לקיש, חילקו (שם פד): בין נקוב לאינו נקוב, על פי סתירה שבין שתי ברייתות, שהאחת אומרת שבעצין "מביא וקורא", והאחת אומרת "מביא ואינו קורא" - לפי הברייתא האחרונה (שם פה.), שעליה סמך רבי יוחנן, האומרת שבעצין "אינו מביא כל עיקר", ובגג ובחורבה "מביא וקורא", ואינה מחלקת בעצין גופו בין אינו נקוב, "שאינו מביא כל עיקר" לבין נקוב ש"מביא וקורא" - נראה מפורש, שאף בעצין נקוב אינו מביא כל עיקר (רי"ף קורקוס). וראה ב'קריית ספר' וב'מעשה רוקח'. (62) כל סוגי הספינה למיניה: של חרס ושל עץ, גוששת בארץ. ואף זה נלמד מהברייתא הנ"ל, שסתמה וכתבה "ושבספינה אינו מביא כל עיקר" ולא כסוגיית הגמרא (למעלה שם פד: לדעת ריש לקיש ע"פ הסתירה שבין שתי ברייתות) המחלקת בין ספינה של חרס, שמביא וקורא, לבין ספינה של עץ שמביא ואינו קורא. (63) בדפוס רומי: בארצכ' (= בארצכם), וראה ב'מעשה רוקח'. ונראה שצ"ל "מארצך", כמו שהוא במנחות שם לדעת רבי יוחנן: "מארצך, ולא כל ארצך", למעט שלא מן המוכר (ראה למעלה ה"ג), ואף הגדל בעצין ובספינה אינו מן המוכר, ראה במנחות שם. (64) וקורא. כמפורש בברייתא שם. וראה להלן סוף הי"ג, ובפי"ד הי"ג. (65) אף כאן אין חילוק בין גג של מערה לגג של בית, ובין חורבה עבודה לחורבה שאינה עבודה, ולא כמו שחילקו שם בגמרא, שהרי הברייתא הנ"ל אינה מחלקת ביניהם (רי"ף קורקוס).

י. הנוטע⁶⁶ אילן בתוף שדהו והבריכו⁶⁷ לתוף שדה חברו⁶⁸ או לרשות הרבים⁶⁹, או שהיה נוטע בשדה חברו או ברשות הרבים והבריכו בתוף שדהו, או שהיה עקרו בתוף שדהו והכריף קצתו בתוף שדהו ודרף הרבים או דרף היחיד מפסקת⁷⁰ באמצע בין העקר והצד המכרף - אינו מביא בפורים לא ממה⁷¹ שהוציא ברשות זו⁷² ולא מן הצד שפירשות האחרון⁷³; שנאמר: בפורי אדמתך - עד שיהיו כל הגדולין מאדמתך⁷⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...שנאמר: בפורי אדמתך - עד שיהיו כל הגדולין מאדמתך."

ברוב המצוות התלויות בארץ, חלות החיוב תלוי בכיבוש הארץ ובחלוקתה, שהם הגורמים את חיוב המצוה. משא"כ לגבי ביכורים חלות החיוב תלוי בביאה לארץ בלבד, והתנאי 'וירשתה וישבת בה' אינו גורם חלות החיוב אלא שהוא רק כהסרת 'ארי דרביע עליה', כי קיום המצוה אפשרי רק כשיש לאדם שדה, כמו שאומר 'הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה'', היינו לאחר ירושה וישיבה שלו כשיש לו חלק מבורר בארץ, אבל חלות החיוב הוא מיד בביאה לארץ ואינו תלוי בירושה וישיבה.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ד עמוד 149)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבי אילא, מכר לו שדה בקמתה (המחוברת לקרקע) מהו שיביא ממנה ביכורים, אמר ליה למה לאו. עד כדון לחה, אפילו יבישה (בתמיה), אמר ליה, אפילו יבישה, אפילו קצורה (כלומר, שתבואתה תלושה), מעתה אפילו חטים, כך אנו אומרים הלוקח מן השוק מביא ביכורים". כלומר: קנה פירות מן השוק, ושוב קנה גם הקרקע – הרי זה מביא ביכורים (ר"י קורקוס ורדב"ז). (102) כלומר, אפילו תלושין. (103) אפילו אחר שלקח הפירות, ראה למעלה. (104) וקורא. ראה למעלה הערה עח. (105) בשעת הבאת הביכורים. (106) "ירושלמי" שם: "מכר לו פירות ושייר לו קרקע, המוכר אינו יכול להביא שאין לו פירות וכו' הדא אמרה, חזר ולקחן ממנו, מביא". (107) כי דין הוא שהקונה פירות, לא קנה קרקע. קל-יחומר מקונה אילן שלא קנה קרקע (למעלה ה"ג). (108) החידוש בזה הוא לגבי הלוקח, שאף-על-פי שהפירות מחוברים, אינו מביא. (109) בבא זו של לוקח, אינה ב"ירושלמי" שם, ומקורה בבבלי בבא-בבא פא, א – שאמרו שם שהלוקח פירות מן השוק, אינו מביא ביכורים. (110) ולא כתב כאן אם חזר הלוקח ולקח הקרקע מה דינו, שכבר כתב כן למעלה בתחילת ההלכה.

טו. המוכרין ¹¹¹ שְׂדֵהוּ לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים וְחִזְרוּ וְלִקְחָהּ מִמֶּנּוּ ¹¹² - הָרִי זֶה מְבִיא מִמֶּנָּה בְּפוֹרִים מִן הַתּוֹרָה ¹¹³; שְׂאִינָה נִפְקַעַת מִן הַמִּצְוָה בְּקִנְיָן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים ¹¹⁴, כִּמּוֹ שְׂבָאֲרָנִי ¹¹⁵.

(111) משנה, גיטין מז, א. וגרס שם: "המוכר שדה לגוי, וחזר ולקחה ממנו ישראל, הלוקח מביא ממנו ביכורים". וכן הוא במשניות שם. (112) כלומר, חזר וקנה ממנו את השדה, וכן כתב בפ"א מהל' תרומות ה"י. [שאם לא קנה השדה – אינו מביא, שהרי אין לו קרקע. ראה בהלכה הקודמת]. (113) במשנה שם: "מפני תיקון העולם". אבל בגמרא (שם:) ביאור, שבאמת הוא חייב מן התורה, אלא ששתי תקנות היו: מתחילה תיקנו שלא יביא בכורים (אף-על-פי שמן התורה חייב הוא, לפי שאין קנין לגוי), ואחר-כך חזרו ותיקנו שיביא. (114) שאם יש לו קנין בארץ ישראל – אף-על-פי שחזר וקנה ממנו, הרי זה ככיבוש יחיד (הל' תרומות שם). (115) שם. וכתב ר"י קורקוס שאפשר שכשם שבתרומות ומעשרות, אם נתמרה ביד גוי, פטור מתרומות ומעשרות (שם ה"א), כמו כן לענין ביכורים, אם ביכרו ביד גוי – פטורים מביכורים. והראב"ד כתב: "אע"פ שביכרו ברשות גוי". [וכוונתו לחייב מדרבנן. והוא הולך לשיטתו, שגם במעשרות חייב מדרבנן, אם מרחו הגוי, ראה פ"א מהל' מעשר הט"ו בהשגת הראב"ד].

טז. אֲשֶׁרָה ¹¹⁶ שֶׁבִטְלָה ¹¹⁷ - אֵין מְבִיאִין מִמֶּנָּה בְּפוֹרִים ¹¹⁸; שֶׁהַבְּפוֹרִים בְּקִדְשֵׁי מִקְדָּשׁ הֵן ¹¹⁹.

(116) "ירושלמי" ביכורים פ"א ה"ב. (117) מדובר באשירה של גוי שביטלה (ראה פ"ח מהל' עבודה זרה ה"ח, י"א) וחזר ישראל ולקחה ממנו (ראה בהלכה הקודמת), אבל אשירה של ישראל אינה בטילה עולמית (הלכות עבודה זרה, שם ה"ט). (118) אף-על-פי שחנטו הפירות אחר

יב. הָאֲרִיסִין וְהַחֲכִירִין ⁸⁵, וּבַעֲלֵי זְרוּעֵי ⁸⁶ שְׂאוֹנְסִין אֶת הַבְּעָלִים וְלוֹקְחֵין מֵהֶן אֲרָצוֹתֵם בְּפָחוֹת ⁸⁷, וְהַגְּזִלְנִין ⁸⁸ - אֵין מְבִיאִין בְּפוֹרִים, וְאֶפְלוּ ⁸⁹ נִתְיָאוּ הַבְּעָלִים ⁹⁰; שְׂנֵאָמֵר: בְּפוֹרֵי אֲדַמְתָּדָּ ⁹¹.

(85) ביכורים פ"ב מ"ב (ודלא כרבי יהודה, שם מ"א). האריסים הם העובדים בשדה אחרים תמורת מחצה או שלישי או רביע מן התבואה. והחכירין הם החוכרים השדה תמורת סכום קצוב של תבואה. וראה בפ"ו מהל' מעשר ה"ג. ובפירוש המשנה שם פירש להיפך, וצ"ע. (86) במשנה: והסיקירין. (87) ולא אמרו שמי שאנסוהו עד שמכר שדהו, ממכרו ממכר, אלא כשלקח דמי המקח, ולא פחות. וראה בפ"י מהל' מכירה ה"א. (88) שגוזלים ואינם נותנים כסף כלל. (89) "ירושלמי" שם. (90) ש"הקרקע אינה נקנית לעולם לגזלן, אלא ברשות בעליה עומדת, ואפילו וכו' ונתייאו הבעלים" (פ"ח מהל' גזילה ה"ד). (91) וכל אלו, אין הקרקע שלהם (משנה, שם).

יג. הַקּוֹנֶה ⁹² אֵילָן בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ - אֵינוֹ מְבִיא, לְפִי שְׂאִין לוֹ קֶרְקַע ⁹³. שְׁלֹשָׁה ⁹⁴ - יֵשׁ לוֹ קֶרְקַע ⁹⁵. וְאִף עַל פִּי שְׂאִין לוֹ אֶלָּא אֵילָנוֹת בְּלִבְדָּ ⁹⁶, הָרִי הוּא כִּמְיֵי שְׂקֵנָה קֶרְקַע ⁹⁷. קֶנְהָ ⁹⁸ אֵילָן אֶחָד וְקֶרְקַע ⁹⁹ - הָרִי זֶה מְבִיא ¹⁰⁰.

(92) תוספתא ביכורים פ"א ה"ב (כדעת חכמים ולא כרבי מאיר), ו"ירושלמי" שם ה"א. (93) כלומר, ברור הדבר שאין לו קרקע (וראה להלן פ"ד ה"ד, שבקונה שני אילנות – הדבר בספק), ורוצה לומר שאין לו שום זכות שימוש בקרקע חוץ מעצם יניקת האילן בקרקע חבירו, ולכן אין זה בכלל "אדמתך". (94) כלומר, קנה שלשה אילנות בתוך שדה חבירו. (95) שם פ"א מ"א. כלומר, קרקע הראוי להם (פכ"ד מהל' מכירה ה"א-ב). והיא זכות השימוש בקרקע שבסביבות האילנות, לשטוח פירות וכיוצא בזה (שם, הערה כג), שכיון שמכר לו שלשה אילנות, מן הסתם מכר גם את זכות השימוש בשטח סביב האילנות. (96) כלומר, שאין לו קנין בעלות בגוף הקרקע, אלא זכות שימוש בלבד (רדב"ז. ועי' ראב"ד). (97) והרי זה בכלל "אדמתך", ומביא וקורא. (98) משנה, שם. (99) כלומר, התנה כן בשעת הקנייה. (100) וגם קורא, שהרי יש לו קרקע (ר"י קורקוס וכסף-משנה). ורבינו סמך על מה שכתב להלן פ"ד ה"ג, וראה למעלה הערה עח.

יד. הַלּוֹקְחַת ¹⁰¹ פְּרוֹת תְּלוּשִׁין ¹⁰² וְלִקְחַת הַקֶּרְקַע ¹⁰³ - הָרִי זֶה מְבִיא בְּפוֹרִים ¹⁰⁴, שְׁהָרִי יֵשׁ לוֹ ¹⁰⁵ קֶרְקַע וּפְרוֹתֶיהָ. מְכַר לוֹ ¹⁰⁶ פְּרוֹת חוּץ מִן הַקֶּרְקַע ¹⁰⁷, אֶפְלוּ מִחֲבֵרִים ¹⁰⁸ - מוֹכֵר אֵינוֹ מְבִיא, שְׁהָרִי אֵין לוֹ פְּרוֹת; וְלוֹקְחַת אֵינוֹ מְבִיא ¹⁰⁹, שְׁהָרִי אֵין לוֹ קֶרְקַע. תּוֹר הַמּוֹכֵר וְלִקְחַת הַפְּרוֹת מִן הַלּוֹקְחַת - הָרִי זֶה מְבִיא, שְׁהָרִי יֵשׁ לוֹ קֶרְקַע וּפְרוֹתֶיהָ ¹¹⁰.

(101) "ירושלמי" שם פ"א ה"ח: "רבי בון בר כהנא, בעי קומי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מסוריא. [שאינן חילוק בין ארץ ישראל לבין סוריא אלא לענין התוספת, ולא לענין העיטור, ראה למעלה].

יט. כיצד¹³³ מפרישין הפכורים? יורד¹³⁴ אךם לתוף שדהו¹³⁵ ורואה תאנה שבכרה¹³⁶, אשכול ענבים שבכרו, רמון שבכר - קושין בגמי¹³⁷ ואומר: הרי אלו בכורים. והם נעשים בכורים במחבר¹³⁸ משקרא להן שם¹³⁹, ואף על פי¹⁴⁰ שעדין לא בשלו כל צרפן. ומשיגמרו ויתלשם מן הקרקע - אינו צריך¹⁴¹ לחזר ולקרות להם שם. לא הפרישן במחבר¹⁴² ולא קרא להם שם¹⁴³ ותלשם - הרי זה מפרישם אחר שנתלשו¹⁴⁴. ואם נטמאו הפרות בלץ - אינו מפריש¹⁴⁵ בכורים בטמאה, אלא מפריש¹⁴⁶ מן הטהור¹⁴⁷ על הטמא לכתחלה. ואם אין לו פרות אחרות¹⁴⁸ להפריש מהן - יראה לי, שאינו מפריש בטמאה; שאין מפרישין לאבוד¹⁴⁹. וכן יראה ליו¹⁵⁰, שהפכורים שנטמאו - אינו מסיק בהן התנור¹⁵¹ פתרומה טמאה¹⁵², מפני שהן כקדשי מקדש¹⁵³.

(133) שם פ"ג מ"א. (134) כלומר, חייב להקדים ולקרוא לפירות שם, בעודם באילן. וראה ב'תוספות' בבבא-בבא, פא, א. וב'תוספות' אנשי שם' למשנה שם. (135) כלומר, כשהקרקע והפירות שלו (ראה למעלה הי"ד). (136) שבשלה, ואף אם לא בשלה כל צרכה, כדלהלן. (137) הוא גומא (מין עשב) שבשמות ב, ג (פירוש המשנה לשבת פ"ח מ"ב). וזוהי הפרשת הביכורים במחבור, ראה להלן. (138) שם, פ"ב מ"ד. ופ"ג שם, כדעת חכמים ולא כרבי שמעון. (139) אבל בלי קריאת שם, אין הפירות נעשים ביכורים. (140) 'ירושלמי' שם פ"ג ה"א: 'מה טעמא דרבנין, ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה, בשעת הבאה, פרי (כלומר, צריך) שיהא פרי מבושל כל צרכו. הא בשעת הפרשה, אפילו בוסר, אפילו פגין'. (141) משנה פ"ג שם, כתנא-קמא ולא כרבי שמעון. (142) שלא קשרן בגמי, כנ"ל. (143) שלא אמר: הרי אלו ביכורים, כנ"ל. (144) ב'ירושלמי' פאה פ"א ה"ה: 'הפריש ביכורים מכרי ממורה וכו'' (ומרוח הוא בתלוש. 'קריית מלך'). וכן נראה ממה שכתב רבינו להלן: 'נטמאו הפירות כולן, אינו מפריש ביכורים בטומאה', וטומאה אינה אלא בתלוש ולא במחבור (פ"ב מהל' טומאת אוכלין ה"א). וראה בפירוש המשנה ביכורים פ"ב מ"ה. ואין אנו אומרים, שלדעת חכמים החיוב להפריש הוא דוקא במחבור ולא בתלוש, ולדעת רבי שמעון החיוב הוא דוקא בתלוש - אלא שלתנא-קמא החידוש הוא, שאפילו במחבור יכול להפריש, אבל מודים הם שאפשר להפריש גם בתלוש. (145) דבר זה נלמד ממה שאמרו במשנה שם: 'תרומת מעשר שוה לביכורים בשתי דרכים וכו' ניטלת מן הטהור על הטמא'. משמע שמן הטמא עצמו אינו מפריש (כסף-משנה). וטעמו של דבר, ראה להלן. (146) כן הוא במשנה הנ"ל. (147) מפירות טהורים. (148) טהורים. (149) מעילה י, א. ומנחות עד, א. אבל תרומה ומעשר שני מפרישים מן הטמא

שנתבטלה, אין מביאין ממנה ביכורים, כשם שבנעבד אסור גם העובר (פ"ג מהל' איסורי מזבח הי"ב"ג). אולם, חפירות של השנה הבאה דומים לנתעברה אחר שנעברה, שכשר הוולד לקרבן (שם הי"ג). ועי' רדב"ז. (119) ראה להלן פ"ג ה"א.

יז. הפכורים¹²⁰ אין להם שעור מן התורה, אכל מדבריהם¹²¹ צריך להפריש אחד מששים. והרועה¹²² לעשות כל שדהו בכורים - עושהו¹²³.

(120) פאה פ"א מ"א. (121) אף-על-פי שבמשנה (שם פ"ב מ"ג) אמרו: "שהתרומה והמעשר וכו' ויש להם שיעור וכו' מה שאין בביכורים", והרי השיעור שבתרומה גדולה אינו אלא מדרבנן (פ"ג מהל' תרומות ה"א-ב), ואם כן, ביכורים אין להם שיעור אפילו מדרבנן (וראה בפירוש המשניות וברע"ב שם) - פסק רבינו כברייתא ב'ירושלמי' ביכורים פ"ג ה"א ('מלאכת שלמה' בפ"ב מ"ג). ועי' 'מאירי' חגיגה, הוצאת "מוריה" עמוד יא, ובהערת הרב ניסן זק"ש שם עמוד סא. (122) ביכורים פ"א מ"ד. (123) ב'ירושלמי' שם ה"ג: "דכתיב, וראשית כל בכורי כל" (אף אם הכל ביכורים).

יח. הפריש¹²⁴ בכוריו וחרז¹²⁵ והוסיף עליהן או עטרן¹²⁶ - הרי התוספת בפכורים¹²⁷. במה דברים אמורים? כשהביא מארץ ישראל¹²⁸; אכל אם הביא מעבר הירדן או מסוריא¹²⁹ - אינה בפכורים. ואף על פי שאינה בפכורים, אינה נאכלת אלא בטהרה¹³⁰. ואין¹³¹ מעטרין את הפכורים בכל מקום¹³² אלא משבעת המינים.

(124) שם פ"ג מ"א. (125) כלומר, שנמלך להוסיף או לעטר. ופשוט הוא שאינו חייב לא להוסיף על הביכורים ולא לעטרם, ואין זה אלא הידור מצוה, וראה ב'תוספות' אנשי שם' מ"י שם. (126) שם, מ"י: "תוספת הביכורים, מין במינו (שמוסיף מאותן פירות שמביא ביכורים). ועיטור הביכורים, מין בשאינו מינו (= משבעת המינים כדלהלן)". (127) במשנה, שם: "תוספת הביכורים מין במינו - נאכלת בטהרה - ופטורה מן הדמאי", אבל עיטור ביכורים: מין בשאינו מינו וחייב בדמאי, עיי"ש. וראה להלן בדין עיטור ביכורים לענין אכילה בטהרה. (128) משנה, שם. (129) שאין מביאים ביכורים מהם אלא מדבריהם (למעלה ה"א). (130) [שהרי לא מיעטו במשנה את ההבאה מחוצה-לארץ אלא מדין התוספת, ולא מדין העיטור (וראה להלן), ובמשנה שם נראה שהעיטור נאכל בטהרה כמו התוספת, שהרי לא מיעטוהו שם אלא מפטור דמאי (וראה ב'תוספות' יום טוב' שם), ואם העיטור שבחוצה-לארץ לא נתמעט מאכילה בטהרה, קל-והומר לתוספת שבחול' שלא נתמעטה. ומה שכתב הרדב"ז שלדעת רבינו מה שאמרו (מ"י) "תוספת הביכורים נאכלת בטהרה", היינו בחוצה-לארץ - תמוה שהרי בסיפא אמרו "פטורה מן הדמאי", ואילו בחוצה-לארץ לא גזרו כלל על הדמאי, כמפורש בפ"ג מהל' מעשר ה"ג. ועי' בר"י קורקוס]. (131) שם מ"ט, כרבי עקיבא. (132) כלומר, אפילו אם הביאם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

163) שם: "שכל הביכורים שנראו ליתור (= להתיר אותם באכילה) בקרייה, אינם ניתרים אלא בקרייה", שהרי שליה מביא ואינו קורא (להלן שם סוף ה"ד), וכיון שהפירות הופרשו על דעת להעלותם הוא בעצמו - שוב לא יהיו מותרים באכילה, אלא משיקרא עליהם פרשת ביכורים. 164) שבשעת הפרשתם לא נתחייבו בקריאה.

~ יום שלישי ט' מנחם-אב * ~

פָּרֵק שְׁלִישִׁי

1) יבאר שהביכורים נותנין אותם לאנשי משמר, ושהם קרויין תרומה. כהן שאכל ביכורים חוץ לירושלים, אחרי שנכנסו לחומה. מאימתי הותרו לכהן. ואם הקריאה מעכבת אכילתו. ביכורים שיצאו חוץ למחיצתו וחזור. ומה בין אכילת ביכורים לתרומה. שהביכורים טעונין כלי, ושלא יביאם בערוביבא. ואם הכלי הוא לכהן. תורים ובני יונה שמביאין עם הביכורים. ושיתודה עליהם. אם יש לאדם רשות ליתן הביכורים לעבדו בדרך. והסדר של התנופה. אם הביכורים טעונים לינה.

א. הַבְּכוּרִים נוֹתְנִין [אוֹתָן] לְאַנְשֵׁי מִשְׁמֶרֶת וְהֵן מִתְּלָקִים אוֹתָן בְּיַגְיָהֶן, כְּקִדְשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ³. וּכְבָר בְּאַרְנוּ שֶׁהֵן קְרוּיִין תְּרוּמָה. וְלִפְיָךְ, זָרֵ4 שְׂאֵכֵל בְּכוּרִים בְּכָל מְקוֹם⁵ - חַיֵּב מִיתָה בְּיַדִּי שְׂמִים⁶. וְהוּא שְׂיֵאכְלֵם מֵאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לְחֻמַּת יְרוּשָׁלַיִם.

2) כלומר, לכהנים של המשמר העובד באותה שעה.
3) כלומר, אם באו לחלק ביכורים של כל אחד ואחד בפני עצמם, אבל ביכורים של אחד כנגד ביכורים של שני - אין מחלקים. 4) מי שאינו כהן. 5) כלומר: בעזרה, בירושלים וחוצה להן. 6) כתרומה.

ב. הֵיוּ מְקַצְתָּן⁷ בְּפָנִים⁸ וּמְקַצְתָּן בַּחוּץ: זֶה שֶׁבְּפָנִים - חַיֵּבִין עָלֵיוֹ מִיתָה, וְהָרִי הוּא הַקֶּדֶשׁ¹⁰ לְכָל דְּבָרָיו; וְזֶה שֶׁבַּחוּץ - הָרִי הוּא חֲלִין לְכָל דְּבָרָיו.

7) של פירות הביכורים. 8) בתוך החומה. 9) זרים האוכלים אותו. אבל כהנים אינם חייבים עליו אלא מלקות. 10) שהרי הם כתרומה ותרומה קרוייה "קודש", ועוד שהרי הם כקדשי המקדש.

ג. פִּהֵן¹¹ שְׂאֵכֵל בְּכוּרִים חוּץ לְיְרוּשָׁלַיִם מֵאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לְפָנִים מִן הַחוּמָה¹² - לוֹקָה מִן הַתּוֹרָה. שְׂנֵאָמַר: לֹא תוּכַל לְאָכֵל בְּשַׁעֲרֶיהָ וּגְמוּר וְתְרוּמַת יָדָךְ; וְהֵם הַבְּכוּרִים, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּרוּמָה. וְכֵן¹³ אִם אֶכְלֵן הַפֶּהֶן בְּיְרוּשָׁלַיִם קֹדֶם הַנְּחָה בְּעִזְרָה - לוֹקָה מִן הַתּוֹרָה כְּמִי שֶׁאֶכְלֵן בַּחוּץ; לְפִי שֶׁהֵן טְעוּנִין הַנְּחָה בְּעִזְרָה, שְׂנֵאָמַר: וְהַנְּחָתוּ לְפָנֵי מִזְבֵּחַ יְיָ אֱלֹהֶיךָ.

על הטמא (פ"ב מהל' תרומות ה"ד-טו, ופ"ג מהל' מעשר שני ה"ג), לפי שאין הפרשתם לאיבוד, שהרי תרומה טמאה ניתנת לכהן ליהנות בה בשעת שריפתה (הל' תרומות, שם), ומעשר שני ניתן לפדיון (הל' מעשר שני, שם), ואילו ביכורים אינם ניתנים להנות, כדלהלן, ואינם נפדים. וראה להלן. 150) ראה להלן. 151) יבמות עג, א. וירושלמי ביכורים פ"ב ה"א. 152) ראה בהל' תרומות שם, ופי"א שם ה"א. ורוצה לומר: אע"פ שהביכורים כתרומה (שם פט"ו ה"כ, ולהלן פ"ג ה"א-ה) - לענין זה אינם כתרומה, כדלהלן. 153) ביבמות שם, לא נתבאר הטעם למה אסור לבער ביכורים בטומאה, אם מפני שהוקשו למעשר שני, ואם כן אין זה אלא לדעת חכמים, ולא כרבי שמעון החולק על היקש זה (שם): או מפני שהם כקדשי המקדש (ביכורים פ"ג מי"ב, כדעת חכמים ולא כרבי יהודה), וקודש אסור לבער בו בטומאה (ע"י ביבמות שם), ולפי זה יתכן כי גם לרבי שמעון שאינו מקיש ביכורים למעשר שני (שם), אסור להבער ביכורים בטומאה. אבל בירושלמי שם מפורש: "אמר רבי יהודה, אוף (= אף) בביכורים שנטמאו, דברי הכל (= אסור לבער)", היינו בין לחכמים המקישים ביכורים למעשר שני, ובין לרבי שמעון שאינו מקיש, אסור לבער בהם בטומאה, מפני שהם כקדשי המקדש. ומה שכתב רבינו "יראה לי" אינו על גוף ההלכה אלא על טעמה: "מפני שהן כקדשי מקדש" (כסף-משנה). ו'אור שמח' כתב שיש למחוק המילים "וכן יראה לי".

כ. הַמְּפָרִישׁ¹⁵⁴ בְּכוּרָיו וְנִמְקָה¹⁵⁵ או נְכוּזוּ¹⁵⁶ או אָבְרו או שֶׁנִּגְנְבוּ או שֶׁנִּטְמְאוּ¹⁵⁷ - חַיֵּב לְהַפְרִישׁ אַחֲרֵים תַּחְתֵּיהֶם¹⁵⁸; שְׂנֵאָמַר¹⁵⁹: תְּבִיא בֵּית יְיָ אֱלֹהֶיךָ - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא חַיֵּב בְּאַחֲרֵייתָן¹⁶⁰ עַד שֶׁיָּבִיאֵם לְהַר הַבַּיִת¹⁶¹.

154) ביכורים פ"א מ"ח. 155) "כמו נמסו. המק בשרו (זכריה יד, יב), אתם ימקו (ויקרא כו, לט), ואחרים רבים" (פירוש המשנה). ואינו מביא פירות רקובים, למעלה ה"ג. 156) כלומר, נגזלו. וכגירסת המשנה בירושלמי שנסמך "נכוזו" לנגנבו ואבדו, וע"י 'תוספות יום טוב'. 157) [שאינם ראויים לאכילה (להלן פ"ג ה"ה) והרי הם כתאנים מרוקבות (למעלה שם) ובתמרים שבהרים (למעלה ה"ב), שנתמעטו מן הפסוק (דברים כו, ב) "אשר תביא מארצך" - "מארצך, ולא כל ארצך", כמפורש במנחות פד, ב]. 158) ומביאם ואינו קורא (להלן פ"ד ה"ט). 159) שם, מ"ט. 160) שאם יפסלו מהבאה, חייב להעמיד אחרים תחתיהם, כנ"ל. 161) הר הבית לאו דוקא, אלא הכוונה לעזרה, וכן נראה להלן שם ה"י ('תוספות יום טוב').

כא. הַמְּפָרִישׁ¹⁶² בְּכוּרָיו לְהַעֲלוֹתָן בְּיָדוֹ לְיְרוּשָׁלַיִם - לֹא יִשְׁלַחֵם בְּיַד שְׂלִיחַ¹⁶³. וְאִם לְקַטֵּן מִתְּחִלָּה עַל מְנַת לְשַׁלְּחֵם בְּיַד שְׂלִיחַ - הָרִי זֶה מִתָּר לְשַׁלְּחֵם¹⁶⁴. 162) 'ירושלמי' ביכורים פ"א ה"ה, בשם רבי יוחנן.

(* השיעור של תשעה באב - ללמוד במוצאי היום.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גְּבִיֶּהֶן, וְזִיתִים עַל גְּבִיֶּהֶן, וְתַמְרִים עַל גְּבִיֶּהֶן, וְרִמּוֹנִים עַל גְּבִיֶּהֶן, וְתֵאֲנִים לְמַעַלָּה מִן הַכֹּל. וְיִהְיֶה דָּבָר אֶחָד מִפְּסִיק בֵּין מִין וּמִין, כְּגוֹן הוֹצִיָּן³⁰ וְחִלְּף³¹ אוֹ עָלִין וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן. וּמִקִּרְף לְהֵאָנִים אֲשֶׁכּוּלוֹת שֶׁל עֲנָבִים מִבְּחוּץ³².

26) משבעת המינים שחייבים בביכורים. (27) בתוספתא שם: "מצוה להביאם בשבעה כלים", והיינו כשיש לו ביכורים מכל שבעת המינים. (28) כל המינים יחד. (29) כן הוא בתוספתא. וטעם לסדר זה, שכל הנשמר (=אינו מתקלקל) ניתן למטה, וכל שאינו נשמר ניתן למעלה. (30) עלי דקל. (31) עשב בר, שהיו עושים ממנו מחצלאות. (32) כלומר, בתורת אחד מהמינים (שהרי עדיין לא מנה ענבים).

ח. הַבִּיאָם³³ בְּכָלֵי מַתְכוֹת - נוֹטֵל הַפֶּהֶן הַבְּפוּרִים וְחוֹזֵר הַפְּלִי לְבַעֲלֵיו³⁴. וְאִם הִבְיָאָם בְּכָלֵי עֲרֵבָה וְחִלְּף וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - הָרִי הַבְּפוּרִים וְהַסְּלִים לְפָנֵיהֶם³⁵. וְאִם נִטְמְאוּ³⁶ הַבְּפוּרִים³⁷ - אֵין הַסְּלִים לְפָנֵיהֶם³⁹.

33) בביכורים שם משנה ח: "העשירים מביאים ביכוריהם בקלתות (סלים) של כסף וכו', והעניים מביאים אותם בסלי נצרים וכו', והסלים והביכורים ניתנים לכהנים". ובבבא קמא צב. "מנא הא מילתא דאמרי אינשי, בתר ענייא אזלא עניותא, אמר ליה דנתן, עשירים מביאים ביכוריהם וכו'". וברש"י שם: והעשירים לא היו נותנים קלתותיהן לכהן (כלומר, היו נותנים להם והכהנים היו מחזירים אותם ולא מניחים אותם אצלם), וטעמו של דבר, שסלי כסף וזהב אינם טפלים לביכורים, אבל סלי נצרים בטלים אגב הביכורים. ויש שלמדו כן מן הפסוק "ולקח הכהן הטנא מידך", וטנא הוא סל של נצרים, הרי הכהן נוטל גם את הביכורים וגם את הטנא ואילו בכלי זהב ובכלי כסף לא נאמר כן. וזהו מה שאמרו בספרי שם: "ולקח הכהן הטנא מידך, מיכן אמרו העשירים וכו' ועניים וכו' וסלים ניתנים לכהנים". (34) כיוון שאינו בטל אגב הביכורים, מחמת יקרו. (35) שהסלים בטלים אגב הביכורים. ואף שבפרק ד מהלכות אבל הלכה א כתב רבינו, שהשוו חכמים עשירים לעניים שכולם מביאים בסלים של נצרים - כאן לא תקנו כן, מפני כבוד המקדש (שהביכורים יובאו בסלים יפים). ועוד, שזה שנוטלים הכהנים את הסלים במתנה, כבוד הוא לעניים. (36) בירושלמי ביכורים פרק א הלכה ז: "נטמאו הביכורים, הסלים ניתנים לכהנים, דכתיב: ולקח הכהן הטנא מידך". ונראה שרבינו גרס "אין הסלים ניתנים לכהנים". (37) שהוא נופצם. (38) העשויים מערבה וחלף, שהם לכהנים. (39) שכיוון שאין ביכורים, שהם עיקר, אין נתינת סלים, שהם טפל לביכורים. וביאור דברי הירושלמי הוא כן: "ולקח הכהן הטנא מידך והניחו וגו'" - כשמניחו לפני ה', אז לוקח הוא הטנא, אבל כשנטמאו, שאינו מניף, אין הכהן לוקח הטנא.

ט. פְּשְׁהִיו מְבִיאִין אֶת הַבְּפוּרִים, הִיוּ מְבִיאִין בְּיָדָם

11) ולפי שאין עונשין מן הדין (=מדין קל וחומר) אין לחייבו מלקות מקל וחומר ממעשר שני, אלא מן המפורש בפסוק. (12) שהרי קודם לכן הם כחולין. (13) משנה במכות שם: "האוכל ביכורים עד שלא קרא עליהם וכו' לוקה ארבעים". ובגמרא: "אמר רבי יוחנן זו דברי רבי עקיבא סתימתאה, אבל חכמים ואמרים, ביכורים הנחה מעכבת בהן, קריאה אין מעכבת בהן", ולכן שינה רבינו מלשון המשנה וכתב "קודם הנחה בעזרה".

ד. וּמְשִׁינֵיהֶם הַמְּבִיאָם בְּעֶזְרָה הִתְרוּ לְכֹהֵן וְאָף עַל פִּי שְׁעָדֵין לֹא הִתְרוּהָ עֲלֵיהֶן, שְׂאִין הַקְּרִיאָה מְעַפְּקָת אֲכִילָתָן. וּבְפוּרִים שְׂיָצֵאוּ חוּץ לְמַחֲצֵתָן¹⁴ וְחִזְרוּ¹⁵ - מִתְרִין בְּאֲכִילָה¹⁶.

14) חוץ לירושלים, שהיא מקום אכילתם. (15) אבל בחוץ אסורים. (16) ואף על פי שביכורים כקדשי מקדש הם, אינם נפסלים ביוצא כשאר קדשים, כיוון שאמרה התורה: "לא תוכל לאכול בשעריך" משמע: "בשעריך הוא דלא תיכול, אבל יצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין".

ה. אֲכִילַת בְּפוּרִים - בְּאֲכִילַת תְּרוּמָה לְכֹל דְּכָרִיו. יָתֵר בְּבַפּוּרִים¹⁷: שְׂהָן¹⁸ אֶסּוּרִין לְאוּגָן, וּטְעוּנִין הַבָּאָת מְקוּם¹⁹, וְכֹהֵן²⁰ טְהוּר שְׂאָכֵל בְּפוּרִים טְמֵאִים - לוֹקָה, בְּשֵׁם²¹ שְׁלוֹקָה יִשְׂרָאֵל טְהוּר שְׂאָכֵל מְעַשֵּׂר שְׁנֵי שָׁנָטְמָא. מַה שְׂאִין בֶּן בְּתוּרְמָה²².

17) על התרומה. (18) הביכורים. (19) שנאמר "ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה'". (20) ביבמות עג: "יש במעשר וביכורים מה שאין כן בתרומה וכו', ואילו אסור לבער מהן בטומאה, ואוכלן בטומאת עצמן (שהאדם טהור והם טמאים) לוקה, מה שאין כן בביכורים, לא קתני, אלמא תני ושייר". וכתב "כהן" לפי שזר האוכל ביכורים טמאים חייב מיתה בידי שמים, כאוכל תרומה טמאה. (21) שהרי הוקשו ביכורים למעשר שני. (22) שאינה אסורה לאונן ואינה טעונה הבאת מקום, וכהן שאכל תרומה טמאה, אינו אלא בעשה וקל וחומר לכהן טמא שאוכל ביכורים טהורים, שהוא לוקה, שהרי גם בתרומה הוא לוקה.

ו. וּמִנֵּין שֶׁהַבְּפוּרִים אֶסּוּרִין לְאוּגָן? שְׂהָרִי נֶאֱמַר בָּהֶן: וְשִׁמַּחְתָּ בְּכֹל הַטּוֹב; מִכָּלֵל שֶׁהוּא חַיֵּב לְאֶכְלֵן בְּשִׁמְחָה²³, לֹא בְּאִנּוּנִית²⁴. וְהָאוּכְלֵן בְּאִנּוּנִית - מִפִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרִדוֹת²⁵.

23) כן הוא בפסחים לו: אבל ביבמות שם, למדו כן בהיקש ממעשר שני. ואם כן היה לרבינו לומר שלוקה מן התורה, כמו במעשר שני. (24) אפילו אנינות של תורה. (25) כיוון שאין בהם אלא לאו הבא מכלל עשה, שדינו כעשה.

ז. הַבְּפוּרִים טְעוּנִין כָּלֵי, שְׁנֶאֱמַר: וְשִׁמַּחְתָּ בְּטָנְא. וּמִצְוָה מִן הַמְּבַחֵר לְהִבִּיאַת כָּל מִין וּמִין²⁶ בְּכָלֵי בְּפִי עֲצִמּוֹ²⁷; וְאִם הִבְיָאָם בְּכָלֵי אֶחָד - יָצֵא. וְלֹא יִבְיָאָם בְּעֲרֻבָם²⁸, אֲלֵא שְׁעוּרִים מְלֻמְטָה²⁹, וְחֵטִים עַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומניף, וקורא⁵⁹: ארמי אבד אבי וירד מצרימה וגומר, עד שגומר כל הפרשה, ומניחו בצד המזבח בקרן דרומית מערבית בדרומה של קרן, וישתתה⁶⁰ ויצא. ומנין שהיו⁶¹ טעונין תנופה? שנאמר: ולקח הפהן הטנא מידך⁶² - לרבות את הבפורים לתנופה. וכשם שטעונין תנופה, כך טעונין קרבן שלמים [ושיר]. שנאמר בהן: ושמתה בכל הטוב, וברגלים אומר: ושמתה בתנך; מה שמחת התג בשלמים⁶³, אף פאן - בשלמים. ואין הקרבן מעבב.

(54) להקל על משאו, ויכול לקרוא לאחר מכן פרשת ביכורים. שלא אמרו שאם אין לקחת הביכורים והבאתם על ידי אדם אחד, שאין לקרוא, אלא כשמסר לשליח על מנת שיביאם לעזרה, ומת השליח, שאז אפילו אם יביאם בעצמו, אינו קורא, לפי שהלקיחה וההבאה לא היו על ידי אחד. אבל אם מוסרם לקרובו, לשעה, כדי להקל על משאו, אין זו לקיחה כלל, והרי זו לקיחה והבאה באחד. (55) "לשון התורה הוא, שיהיה אדם בעצמו נושא הביכורים ונותן ביד הכהן, אמר השם יתברך: ולקח הכהן הטנא מידך". (56) אפילו אגריפס המלך, ופירש רבינו: אגריפס המלך ממלכי בית שני, בעל נפש גדולה ושררה רבה. (57) להורו הבית. (58) עד סוף הפסוק: "לתת לנו". (59) הבעלים. (60) שנאמר: "והשתחית לפני ה' אלוךך". (61) הביכורים. (62) ולמדו (שם) בגזירה שווה "ידיד" משלמים. (63) ושיר למדו שם: "נאמר כאן, בכל הטוב, ונאמר להלן והנך להם כשיר עגבים וכו' ומיטיב נגן".

יג. ואימתי קורין בשיר עליהן? משגייעו⁶⁴ לעזרה הלזים היו⁶⁵ מתחילין וקורין: ארוממך יי פי דליתני⁶⁶.

(64) מביאי הביכורים. (65) הלויים. (66) מזמור זה אמרוהו הלויים בתורת הודאה לה' על חסדיו, כדרך שאמרוהו בשיר של תורה.

יד. הפפורים טעונים לינה. פיצד? הביא פפוריו למקדש וקרא והקריב שלמיו⁶⁷ - לא יצא באותו היום מירושלים לחזור למקומו, אלא ילין שם ויחזור למקומו לעירו; שנאמר: ופנית בבקר והלכת לאהלך - כל פונות שאתה פונה מן המקדש לכשתבוא לו⁶⁸ לא יהיו אלא בבקר⁶⁹. נמצאת אומר, שהפפורים טעונין שבעה דברים: הבאת מקום, וכלי, וקריאה, וקרבן, ושיר, ותנופה, ולינה.

(67) אין כוונת רבינו לומר, שאינו חייב בלינה אלא אם הקריב קרבנו, שהרי מפורש בירושלמי שאם לא הביא קרבן, טעון לינה משום הביכורים, אלא כתב סדר הדברים של מביא ביכורים. ולא הזכיר רבינו שיר ותנופה, לפי שאינם חובותיו של מביא הביכורים, אלא שיר בלויים, ותנופה בכהן. וכן לא הזכיר רבינו קרבנות העולה, לפי שאינם

תורין ובני יונה⁴⁰. וכן היו תולין מצדי הפלים⁴¹ תורין ובני יונה, כדי לעטר את הבפורים. אלו שעם הפלים היו קרבים עולות⁴², ואלו שפדיהן היו נתנין לפניהם⁴³.

(40) להידור מצוה. (41) ולא היו נותנין אותן על גבי הסלין, שלא יבולו הביכורים. (42) שהרי נדבת עוף אינה באה אלא עולה. (43) [ואין בזה משום מביא חולין בעזרה, כיוון שאין בהם שום פעולת הקרבה כלל].

י. מצות עשה⁴⁴ להתודות⁴⁵ במקדש על הבפורים בשעה שמביאם. מתחיל וקורא: הגדת⁴⁶ היום ליי אלהיך פי באתי אל הארץ וגומר. ארמי⁴⁷ אבד אבי. עד שגומר כל הפרשה עד אשר נתת לי יי⁴⁸. ואין⁴⁹ קורין אותה אלא בלשון הקדש; שנאמר: וענית ואמרת - בלשון הזאת⁵⁰.

(44) שנאמר "ובאת אל הכהן וגו' ואמרת אליו וגו' וענית ואמרת לפני ה' אלוךך". (45) היינו להודות לה'. (46) מתחיל מאמצע הפסוק ולא מתחילתו, שמה שכתוב שם: "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם", אינו אלא ציווי. (47) דהיינו, שמדלג על הכתוב: "וענית ואמרת לפני ה' אלוךך", שאף הוא אינו אלא ציווי. (48) ואינו מסיים הפסוק: "והנחתו לפני ה' אלוךך וגו'", שאף הוא אינו אלא ציווי. (49) משנה בסוטה לב. "ואלו נאמרים בלשון הקודש, מקרא ביכורים וכו' כיצד (כלומר, היכן לומדים זאת), וענית ואמרת לפני ה' אלוךך. ולהלן הוא אומר וענו הלויים וכו', מה ענייה האמורה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש". (50) בגמרא שם לג. למדו זאת בגזירה שווה, נאמר כאן: "וענית ואמרת" ונאמר בברכות וקלות "וענו הלויים ואמר", ושם למדו עוד בגזירה שווה, נאמר שם "קול רם" ונאמר במתן תורה "משה ידבר והאלוקים יענו בקול" מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש".

יא. בראשונה, כל מי שהיה יודע לקרות⁵¹ - קורא, וכל מי שאינו יודע לקרות⁵² - מקרין אותו. נמנעו אלו שאין יודעין לקרות מלהביא⁵³, כדי שלא יקלמו. התקינו בית דין, שיהיו מקרין את מי שהוא יודע פמי שאינו יודע.

(51) פרשת ביכורים בלשון הקודש. (52) "מפני שכל בני אדם לא היו יודעים (כלומר: לא כל בני אדם היו יודעים) לשון הקודש. (53) ביכורים.

יב. המביא את הבפורים - יש לו רשות לתנם לעבדו וקרובו בכל הדרך⁵⁴ עד שמגיע להר הבית. הגיע להר הבית - נוטל הסל על כתפו הוא בעצמו⁵⁵, ואפלו היה מלך גדול שבישראל⁵⁶, ונכנס⁵⁷ עד שמגיע לעזרה, וקורא ועדהו הסל על כתפו: הגדתי היום ליי אלהיך וגומר⁵⁸, ומוריד הסל מעל כתפו ואוחזו בשפתיו, והכהן מניח ידו תחתיו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנראה כאילו אומר על האדמה, שממנה יצאו ישראל כנ"ל]. וראה בתוספות הגרע"א שהביא בשם טורי-אבן למה אינה פטורה גם מהבאה, משום מצות-עשה שהזמן גרמא, עיין שם. (12) משנה שם. והם "הממונים שממנים על היתומים, בין שמינה אותם אבי היתומים או בית-דין" (פירוש המשנה). [והנה במשנה שם חוברו אשה טומטום ואנדרוגינוס בבבא אחת עם אפטרופסין עבד ושליח, ורבינו חילקם, לפי שאין טעמם שוה: שלוש הראשונות נתמעטו מן "האדמה אשר נתת לי ה'", לפי שאין להם חלק בארץ. ואילו האפטרופסים והשליח, שיש להם חלק בארץ - לא נתמעטו אלא מ"פרי האדמה אשר נתת לי ה'". הפרי אינו שלהם, שהרי אינם אלא שלוחים בשביל אחרים, וגם עבד לא נתמעט אלא מ"פרי", שהרי כשישתחרר יהיה גר ויהיה לו חלק בארץ, ראה בהלכה הסמוכה]. (13) [עבד כנעני המביא ביכורים של רבו, ונתמעט מ"פרי" (ראה למעלה). ולהביא מקרקע שלו, לא יתכן, שהרי מה שקנה עבד קנה רבו, ראה בפ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יג. ולדעת הסובר שיש מציאות שלא קנה רבו (קידושין כג:) - מביא הוא ביכורים וקורא, כמו גר, בהלכה הסמוכה]. (14) כלומר, הפירות אינם שלהם, כמבואר למעלה.

ג. הגר' 15 - מביא וקורא. שְׁנֵאמַר לְאַבְרָהָם: אֵב הַמִּזֵּן גֹזֵם נִתְתִּיךָ - הָרִי הוּא אֵב כֹּל הָעוֹלָם פְּלוֹ שְׁנִכְנָסִין תַּחַת פְּנֵי שְׁכִינָה¹⁶; וְלְאַבְרָהָם הַיְתֵה הַשְּׁבוּעָה תַּחֲלֶה¹⁷ שְׁיִירְשׁוּ פְּנֵי אֶת הָאָרֶץ. וְכֵן¹⁸ כִּהְיִים וְלוֹיִם - מְבִיאִין וְקוֹרִין, מִפְּנֵי שֵׁשׁ לָהֶן עָרֵי מִגְרָשׁ¹⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~
 "...הרי היא אב כל העולם פלו..."

יסוד והתחלת קירובו של אברהם אבינו להקב"ה הוא הציווי "לך-לך מארצך וממולדתך כו", בשעה שעדיין לא נודעו כלל מעלותיו האחרות, כי הוא עיקר גדול בעבודת ה' שהדרך לחיבור עם הקב"ה היא על-ידי ציות מוחלט לציווי באמונה וקבלת עול פשוטה.

ולכן יובן מדוע אברהם אבינו הוא אב לגרים, כי קירובו להקב"ה הוא כמציאות חדשה בלי שום הקדמה לפני זה, וכמו גר שבא להתגיר.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ה עמוד 50 והערה 46)

(15) שם משנה ד: "אלו מביאין ולא קורין, הגר מביא ולא קורא, שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו". ובירושלמי שם: "תני בשם רבי יהודה, גר עצמו מביא וקורא. מה טעם, כי אב המון גויים נתתיך, לשעבר היית אב לארם, ועכשיו מכאן ואילך אתה אב להמון גויים. רבי יהושע בן לוי אמר, הלכה כרבי יהודה". וכן פסק רבינו בתשובה (הוצאת פריימן סימן מב). וראה בעיניי למשפט להגר"י אריאלי למכות יט. ובמשנה-למלך. (16) ולכן יכול הוא לומר: "אשר נשבע ה' לאבותינו", ויכול לומר: "לתת לנו", שלעתיד-לבוא יקבלו הגרים חלק בארץ, כמפורש

חובה, אלא מנהג כדי לעטר את הביכורים. (68) אליו. (69) וזהו בנין-אב לכל הקרבנות, שטעונים לינה.

פָּרָק רְבִיעִי

1) יבאר שהידוי אינו שוה בכל, ושיש מביא ואינו קורא, ומי הוא. הקונה שני אילנות בתוך שדה חבירו, או המוכר שדהו לפירות. אם צריך לקיחה והבאה כאחת. וזמן הבאת הביכורים. ודין התרומות והחלה והביכורים אם הם נכסי כהן ממש. הביכורים אם אוסרין בכל שהן. וכיצד מעלין אותם לירושלים.

א. כָּל הַמְּבִיא² בַּפּוּרִים טְעוֹן קֶרֶן וְשִׁיר³ וְתִנּוּפָה⁴ וְלִינָה⁵, אֲבָל הַיְדוּי אֵינוֹ שָׁוֶה בְּכָל, לְפִי שֵׁשׁ⁶ שְׁחִיבִין לְהַבִּיא בַּפּוּרִים וְאֵינָן קוֹרִין עֲלֵיהֶם.

2) המדובר כשכבר הביא בעזרה, ואם כן אין לדבר עוד על "הבאת מקום" (למעלה פ"ג הלכה ה) ועל "טעונין כלי" (שם הלכה ז), שהרי כבר קיימן. (3) שם הלכות יב"ד. 4) ואף ביכוריהם של אשה, טומטום ואנדרוגינוס ביכורים, שהן עצמן אינן יכולות להניף, ראה בפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טז - קרבנן טעון תנופה על-ידי כהן (מנחות סא: והלכות מעשה הקרבנות שם). (5) למד כן רבינו (שכל הביכורים טעונים הדברים הנ"ל), ממה ששינוי (ביכורים פ"א משנה א): "יש מביאים וקורין, (ויש) מביאין ולא קורין, ויש שאינן מביאין וכו'". הרי שרק לענין קריאה יש חילוק, אבל בשאר דברים שהביכורים טעונים - לא חלקו. (6) משנה שם.

ב. וְאֵלוֹ מְבִיאִין וְלֹא קוֹרִין: הָאִשָּׁה⁷ וְהַטְּמֵטוּם⁸ וְהָאֲנֶדְרוֹגִינוֹס⁹, לְפִי שֶׁהֵן סִפְקָ אִשָּׁה¹⁰, וְאֵינָן יְכוּלִין לֹמַר: אֲשֶׁר נָתַתְּ לִי יְיָ¹¹. וְכֵן הָאֲפוֹטְרוֹפִין¹² וְהָעֶבֶד¹³, וְהַשְּׁלִיחַ, לְפִי שְׁאֵינָן יְכוּלִין לֹמַר: אֲשֶׁר נָתַתְּ לִי יְיָ¹⁴.

7) שם משנה ה. אבל מביא הבעל מנכסי אשתו וקורא, כדלהלן הלכה ו. (8) "אינו ניכר אם זכר או נקבה" (פירוש המשנה). (9) "מי שיש לו אברי הזרע הידועים לזכר ולנקבה וכו' והוא מסופק" (שם). (10) ראה בפ"ב מהלכות שופר הלכה ב, ובהשגות הראב"ד שם. (11) "לפי שארץ ישראל לא נתחלקה אלא לזכרים וכו' והוא שאמר השם יתברך (במדבר כו, נה) לשמות מטות אבותם ינחלו" (פירוש המשנה). [ואף-על-פי-כן הן מביאות, שלענין הבאה לא נאמר "אשר נתן ה'" אלא (שמות כג, יט) "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אליך" (ועיין רשב"ם ותוספות בבא בתרא קלו: ד"ה מביא), והפסוק "האדמה אשר נתת לי ה'", אינו מכוון לקרקע שממנה הביא הפירות, שבזה מספיק אם קנה אותה, אלא הכוונה לחלקו בארץ ישראל בכל מקום שהוא. ולפיכך האשה שקנתה קרקע, מביאה ביכורים שזוהי "אדמתך", ואינה קוראה שאין כאן "אשר נתת לי ה'". והקונה שני אילנות בתוך של חבירו, שהדבר ספק אם קנה קרקע או לא, אף-על-פי שיש לו חלק בארץ ישראל, מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר "האדמה אשר נתת לי" "דמיחזי כשיקרא" (בבא בתרא פב). כלומר, נראה כמשקר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. (31) כנ"ל בפ"ג הלכה א. (32) והשליח אינו קורא, כנ"ל בהלכה ב. (33) את הביכורים. (34) בבא בתרא שם: "קריאה לא מעכבת. ולא (בתמיה), והאמר ר' זירא כל הראוי לבילה, אין בילה מעכבת בו. ושאינו ראוי לבילה (כמו כאן, שאינו קורא מחמת הספק), בילה מעכבת בו".

ה. הפריש³⁵ פפוריו ומכר שדהו - מביא³⁶ ואינו קורא; שאינו יכול לומר: אֲשֶׁר נָתַתְּ לִי יי³⁷, שְׁהָרִי אֵין לוֹ³⁸. והלוקח³⁹ אינו חייב להפריש פפורים אחרים מאותו המין שפכר הפריש ממנו המוכר; ואם הפריש - מביא⁴⁰ ואינו קורא⁴¹. אָבֵל מִמֵּין אַחַר - מִפְּרִישׁ וּמִבִּיא וְקוֹרֵא⁴².

(35) ביכורים שם, משנה ז, ותוספתא הלכה ג. ובירושלמי שם הלכה ה העמידו משנתנו כשהפריש על דעת למכור שדהו, שמתחילה לא נתחייבו בקריאה. אבל אם מתחילה נתחייבו בקריאה - כיון שנדחו אחר-כך מקריאה אחרי שמכר שדהו, דינם שייקבו. וראה להלן בהלכות יג"ד. (36) המוכר. (37) כלומר, נתת לי, ועדיין ישנה בידו. וראה למעלה הלכה ב, שעיקר פסוק זה לא על קרקע זו, אלא על חלקו בארץ, ואם-כן צריך לפרש כי גם כאן הכוונה שהוא נראה כמשקר. וראה בהלכה הקודמת. (38) ואף-על-פי-כן הוא מביא, שכיון נתחייב שוב אינו נפטר. (39) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. ובירושלמי: "מה טעמון דרבינן (שאינן השני מביא), הגדתי היום, פעם אחת הוא מגיד ואינו מגיד פעם שניה. הנה הבאתי, פעם אחת הוא מביא ואינו מביא פעם שנית" (כן היא גירסת הגר"א). ופירושו, שהפירות עצמם נפטרו מהבאה שניה, לאחר שהביאו מהם פעם אחת. (40) שהרי למדו כן בירושלמי (ראה למעלה) ממה שנאמר "הגדתי היום", ומתוך זה למד רבינו שלא נתמעטה ההבאה, אלא ההגדה (תוספות אנשי-שם). וכמו כן המביא ביכורים וחוזר והביא הוא עצמו ממין אחר - ביכורו ביכורים, אלא שאינו קורא, כמפורש להלן הלכה יא (תוספתא כפשוטה). וראה בפירוש המשנה ובתוספות הגרע"א. (41) אף-על-פי שהמוכר לא קרא, כנ"ל, ואם כן עדיין לא קרא על פירות שזה כלל, מכל-מקום אינו קורא שאינו יכול לומר: "הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה", לפי שאינם ראשית, כדלהלן בהלכה ט. וראה ברדב"ז. (42) שביכורי מין אחד, שהביא המוכר, אינם פוטרים את המין השני מהפרשת ביכורים.

ו. המוכר⁴³ שדהו לפירות⁴⁴ - הלוקח מביא ואינו קורא; ששקנן פרות אינו שקנן הגוף⁴⁵. אָבֵל מִבִּיא אָדָם מִנְכֵסִי אֲשֶׁתוֹ⁴⁷ בְּפּוֹרִים וְקוֹרֵא, אָף עַל פִּי שְׂאִין לוֹ גּוֹף הַקֶּרֶקֶע; וְשִׁנְאָמֵר; אֲשֶׁר נָתַתְּ לָךְ יי אֶלְהִיךָ וְלִבִּיתְךָ⁴⁸. אָף עַל פִּי שְׁמֵתָה⁴⁹ אֲשֶׁתוֹ אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ וְהוּא בְּדֶרֶךְ⁵⁰ - מִבִּיא וְקוֹרֵא⁵¹.

(43) גיטין מז: כריש לקיש ולא כרבי יוחנן, כיון שרבא אומר שם מח. "קרא ומתניתא מסייעי ליה לריש לקיש וכו'" (רדב"ז). (44) בזמן שאין היובל נוהג. ופירש שאינו מוכר אלא לפירות, אבל אם מכר סתם, כוונתו גם לגוף השדה.

ביחזקאל מז, כב (הגהה במשנה-למלך בשם כפות תמרים). [ומה שהוא אומר: "האדמה אשר נתת לי", כיון שהבטיח הקב"ה, הרי זה כאילו כבר נתן, אבל נשים שלא הבטיח להן, אינן בכלל זה]. (17) כלומר, לפני שנשבע ליצחק וליעקב. ואם כן "נשבעת לאבותינו" הכוונה לאברהם, שהוא אב לגרים, ולא ליצחק וליעקב (שאגת אריה סימן מט). (18) תוספתא ביכורים פ"א הלכה ב, כרבי יוסי. (19) ואף שישאל נתנו לכהנים את ערי המגרש, כיון שנתנו על-פי צווי ה', הרי זה בכלל: "אשר נתת לי ה'" (רדב"ז). וראה בתוספתא כפשוטה שם.

ד. הקונה²⁰ שני אילנות בתוך [שדה] של חברו - מביא ואינו קורא, לפי²¹ שהדבר ספק אם יש לו קרקע או אין לו²². וכיצד עושה? מקדיש²³ אותם תחלה²⁴ לבדק הפית²⁵, מפני שהן ספק חלין ואין מכניסין חלין לעזרה²⁶, והפנה פודה אותן מיד ההקדש ואחר כך אוכלן. ומפריש²⁷ מהן תרומה ומעשר, מפני שהן ספק חלין²⁸. ונתן המעשרות²⁹ שלהן לכהנים³⁰, שפא בפורים הם ואסורין לזרים³¹. ואינו מביא אותן בעצמו, אלא משלהן ביד שליח³², כדי שלא תעכב אותן³³ הקריאה מלאכלן; שפלה³⁴ שאינו ראוי לקריאה מפני הספק - הקריאה מעכבת בו.

(20) ביכורים פ"א משנה ו, כחכמים ולא כרבי מאיר. (21) בבא בתרא פא: (22) ולכן אינו קורא, שהרי אם אין לו קרקע, אינו חייב בביכורים כלל. ושאלו שם פב. "מכדי פטוקי נינהו, ליקרי (כלומר, מה בכך אם יקרא את הפטוקים של פרשת ביכורים). אמר ליה, משום דמיתוי כשיקרא (= נראה כמשקר שאומר "האדמה אשר נתת לי") (וראה למעלה הלכה א). רב משרשיא בריה דרב חייא אמר, דלמא אתי לאפקועי מתרומה ומעשר (יחשוב שהביכורים הם ודאי, ופטורים מתרומה ומעשר, ואין הדבר כן, כדלהלן). אבל צריך עיון: הרי למעשה לא קנה קרקע (משנה שם פא. ופכ"ד מהלכות מכירה הלכה ו), שכיון שהדבר ספק, אמרו: "המוציא מתבירו עליו הראיה" ולמה חייב להביא, הרי אין כאן ראשית ביכורי אדמתך", ראה במשנה ראשונה שם, ובאור-שמח לפ"ב הלכה יג. (23) שם. (24) קודם שמביא למקדש. (25) וקדושתם מספק, שמה חולין הם. אבל אם ביכורים הם, אינם קודש, שהרי הם ממון כהן, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (פ"ו מהלכות ערכין וחרמין הלכה טז ורדב"ז שם). (26) ראה בפ"ב מהלכות שחיטה הלכה ג, וברשב"ם בבא בתרא שם: ד"ה דילמא. (27) כלומר, מביא הפירות (שם). (28) אבל ביכורים פטורים מתרומות ומעשרות, ראה בפ"ג מהלכות תרומות הלכה כג, שהפרשת ביכורים קודמת לכל. ואם כן, הם פטורים מכל חיובי התרומות והמעשרות שאחריהם. (29) כלומר, אפילו מעשר שני שהוא תמיד לבעלים, ומעשר ראשון שהוא ללוי. אבל תרומות, פשוט הוא שניתנות לכהנים. (30) בבא בתרא שם, כרבי אלעזר בן עזריה, שמעשר ראשון ניתן מעיקר הדין, אף לכהן. וראה בפ"א מהלכות מעשר, הלכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּפוּרְיוֹ וְשִׁלְחָן בְּיַד אַחֵר, וּמַת הַשְּׁלִיחַ בְּדֶרֶךְ, אָף עַל פִּי שְׁחֵזַר הוּא⁶⁷ וְהִבְיֵאֵן - אֵינּוּ קוֹרָא; שְׁנֹאמַר: וְלִקְחֶתָּ וּבִאתָ - עַד שֶׁתִּהְיֶה לְקִיחָהּ⁶⁸ וְהִבְיָאָה פְּאֻחָתָּ.

(62) ירושלמי ביכורים פ"א הלכה ה, בשם רבי יוחנן. (63) לפנינו בירושלמי: "חולה או מסוכן". ורבינו גרס: "חולה ומסוכן" (כסף-משנה). (64) שמן הסתם רצונו שיהא הקרוב הראוי ליורשו, שלוחו להבאת הביכורים. ולכן סמך רבינו דין זה לדין שליח דלהלן. אבל אם חלה והוא אינו מסוכן, אין להביא ביכוריו עד שיעשה שליח במפורש. (65) כדין שליח הנזכר למעלה בהלכה ב. והשמיענו בזה שאף-על-פי שאם מת המשלח אחר ההפרשה, מביא היורש וקורא, שהם שלו - כל זמן שלא מת, אף-על-פי שהוא מסוכן, אינו אלא כשליח (ירושלמי שם). ואם מת החולה אחר שיצא השליח, גם כן אינו קורא, שהרי הלקיחה היא בתורת שליח, וההבאה בתורת בעלים שהרי הוא יורשו, ואין זה "לקיחה והבאה כאחת", כדלהלן. (66) מימרא של ר' יוסי בר חנינא בגיטין מז: (67) כלומר, המשלח, בעל הפירות. (68) כלומר, לקיחה מן הבית. כרבינו תם שם, בתוס' ד"ה בצרן ולא כרשב"ם.

ט. הַפְּרִישׁ⁶⁹ בְּפוּרְיוֹ וְאָבְדוּ⁷⁰ קָדָם שְׁיִגִיעַ לְהַר הַבֵּית, וְהַפְּרִישׁ אַחֲרֵים תַּחְתִּיהֶן⁷¹ - מְבִיא הַשְּׁנֵינִים וְאֵינּוּ קוֹרָא; לְפִי שְׁאֵינּוּ זְכוּל לומר: אֵת רֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה, לְפִי שְׁאֵינֶן רֵאשִׁית. וְאֵלוֹ הַשְּׁנֵינִים - אֵין חַיִּיבִים עֲלֵיהֶן חֲמֵשׁ בְּפִפּוּרִים⁷².

(69) ביכורים פ"א משנה ח. (70) או נמקו או נבזזו וכיוצא בזה, למעלה פ"ב הלכה כ, וקיצר רבינו כאן (המגיה על גליון רבינו). וראה בתוספות יום-טוב' שם. (71) כיון שהוא חייב באחריותם, כנ"ל שם. (72) שדינם כתרומה (למעלה פ"ג הלכה ה), והאוכל תרומה בשוגג מוסיף חומש (פ"ו מהלכות תרומות הלכה ו). כן הוא במשנה שם, ועיין שם ברע"ב.

י. הִבְיֵא⁷³ בְּפוּרְיוֹ וְנִטְמָאוּ בְּעִזְרָה⁷⁴ - נוֹפְצִים⁷⁵ שָׁם וְאֵינּוּ קוֹרָא⁷⁶.

(73) ביכורים שם. (74) ששוב אינו חייב באחריותם, למעלה פרק ב שם, עיין שם. (75) [כלומר מריקם מן הסל, שבאופן זה שנטמאו - אין הסל לכהנים (למעלה פרק ג הלכה ח). ונראה שלאחר כן הם נשרפים, כדין תרומה וקדשים שנטמאו (שבת כה). אלא שאסור ליהנות מהם בשעת שריפה, לפי שדינם כקדשי שמים, כמפורש למעלה שם הלכה ג (משנה ראשונה). והראב"ד (למעלה שם), סובר שאף באופן זה הכל ניתן לכהנים, ולכן הוכרח לפרש כאן "נופצים" - "ייניחו עד שירקבו או עד שיתמססו". ועיין ר"י קורקוס]. (76) שאין קריאה אלא בשעת שמחה (להלן הלכה יג), וכיון שנטמאו אין כאן שמחה (הר"ש שם).

יא. הִבְיֵא⁷⁷ בְּפוּרְיוֹ מֵאֶחָד מִן הַמֵּינִים⁷⁸ וְקָרָא, וְחֵזַר וְהִבְיֵא בְּפוּרִים מִמֵּין אַחֵר - אֵינּוּ קוֹרָא עֲלֵיהֶן;

וראה בהלכה הסמוכה. (45) ולפיכך אינו קורא, שאינו יכול לומר "האדמה אשר נתת לי" [שהרי הקב"ה נתן גם קנין הגוף, אבל לענין הבאה, שלא נאמר אלא "ביכורי אדמתך", כיון שיש לו קנין פירות הרי הוא מביא. ועיין תוספות בבא בתרא קלו: ד"ה מביא. אלא שצ"ע הרי הפסוק הזה (= האדמה אשר נתת לי ה") אינו מכוון לקרקע זו שממנה יצאו הפירות, אלא לחלקו בארץ ישראל, ראה למעלה הלכה ב]. (46) ברייתא שם. (47) נכסי מלוג, שאין לו בהם אלא פירות. וראה בפ"ב מהלכות אישות הלכה ג. (48) ואף-על-פי שאין אכילת הפירות שאוכל הבעל אלא מדבריהם (כנ"ל שם), מכל-מקום כיון שכך היתה דרכם של דורות הראשונים, לתת מהר ומתן (בראשית רבה פרשה פ), לכן חידשה התורה שמביא וקורא (מאירי לגיטין עמ' 205). ועיין תוספות שם ד"ה ולביתך. (49) ברייתא שם. (50) שכבר יצא מביתו כדי לעלות לירושלים, ודוקא בכהאי-גוונא שהוא בדרך, כדלהלן. (51) שהרי יש לו גם גוף הקרקע. והחידוש בזה, אמרו בגיטין שם: "סלקא דעתך אמינא, ליגזור משום דרבי יוסי בר חנינא דאמר וכו', בדרך ושרגון ביד שליח ומת שליח בדרך (ולכן נקט רבינו למעלה: "והוא בדרך") מביא ואינו קורא (ראה להלן הלכה ח) וכו', קא משמע לן". כלומר: כיון שבשעת לקיחה מן הבית היו לו רק פירות, ולאחר מיתת אשתו יש לו גם גוף הקרקע, היה מקום לטעות שאין זה "לקיחה והבאה כאחת". ואף-על-פי שדעת רבינו, שירושת הבעל אינה אלא מדבריהם (פ"ו מהלכות נחלות הלכה ח, והלכות אישות שם), מכל-מקום קורא, שכיון שתיקנו חכמים ירושת האשה לבעל, מדין "הפקר בית-דין הפקר", הרי היא שלו מן התורה. ש"הפקר בית-דין הפקר", הוא דין תורה. וראה באבני-מילואים להלכות קידושין סימן כח את לג.

ז. הַמוּכָר⁵² שְׁדָה⁵³ או שְׁמֵכָר⁵⁴ אֵילָנוֹת וְקָרְקָעָן⁵⁵ בְּזִמְן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג - הָרִי זֶה מְבִיא וְקוֹרָא יוֹבֵל רֵאשׁוֹן בְּלִבְדוֹ⁵⁶, שְׁעֵדִין לֹא סְמָכָה דְעֵתוֹ שֶׁל מוֹכֵר שֶׁתִּחְזַר לוֹ הַקָּרְקָע⁵⁷. אָבֵל אִם תִּזַּר וּמְכָרָהּ יוֹבֵל שְׁנֵינִים⁵⁸ - הָרִי זֶה מְבִיא וְאֵינּוּ קוֹרָא⁵⁹; שְׁהָרִי סְמָכָה דְעֵתוֹ⁶⁰ שְׁאֵין לוֹ אֲלָא הַפְּרוֹת, וְקָנְיָן פְּרוֹת אֵינּוּ פְּקָנְיָן הַגּוֹף⁶¹.

(52) גיטין שם. (53) סתם, שאז הכוונה בין לקרקע ובין לפירות. וראה בהלכה הקודמת. (54) שם מח. (55) כלומר, מכר אילן אחר או שני אילנות, ופירש שהוא מוכר גם הקרקע עמהם. (56) שם, כרב חסדא. (57) כיון שלא הורגלו עדיין להחזיר השדות ביובל, ולכן מכר לו גם את גוף הקרקע, אלא שהתורה הפקיעה את השדה מן הלוקח והחזירתו למוכר. וראה בפ"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה א. (58) שכבר הורגלו להחזיר שדותיהם ביובל הראשון. (59) שם, כריש לקיש ולא כרבי יוחנן. (60) של המוכר. (61) כבהלכה הקודמת.

ח. הַפְּרִישׁ⁶² בְּפוּרְיוֹ וְחָלָה וְהָרִי הוּא מְסַפֵּן⁶³ - זֶה שְׁרָאוֹי לִירְשׁוֹ מְבִיא⁶⁴ וְאֵינּוּ קוֹרָא⁶⁵. הַפְּרִישׁ⁶⁶

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בפסחים לו: ובירושלמי ביכורים פ"א סוף הלכה ז: "אמר רבי יונתן תני רבי שמעון בן יוחאי כן, "ואמרת", "ושמחת", "הוי אומר (וידוי ביכורים) על השמחה". וראה באורי-שמח. 92) שמתחילין להביא בו ביכורים, ונאמר בהם: "ושמחת בכל הטוב". 93) חג הסוכות, שנאמר בו: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם". וראה בפירוש המשנה. 94) שהזכרנו בפרק זה. וראה למעלה פ"ב סוף הלכה יג.

יד. הפפורים⁹⁵ והתרומות⁹⁶ והחלה⁹⁷ והקרבן והחמש⁹⁸ ומתנות פהמה⁹⁹ הם נכסי כהן. יש לו¹⁰⁰ לקנות מהן עבדים וקרקעות ובהמה טמאה¹⁰¹, ובעל חוב נוטלן בחובו, והאשה בכתבתה, וקונה כהן ספר תורה¹⁰².

95) ביכורים פ"ב משנה א. 96) תרומה גדולה ותרומת מעשר. 97) חלה פ"א משנה ט. 98) שמשלם זר האוכל תרומות בשגגה, שדינם כתרומה (פ"י מהלכות תרומות הלכה טו) - חולין קלא. 99) הם זרוע ולחיים וקיבה (שם). 100) ביכורים פ"ג משנה יב. 101) מה-שאיין-כן במעשר שני, שהוא ממון גבוה, כנ"ל בפ"ג מהלכות מעשר שני הלכות י"ז. 102) כלומר: לא רק עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאפשר למכרם שוב ולקנות בדמיהם צרכי אכילה, מותר לקנות בהם, אלא אפילו ספר תורה שאסור למכור אותו (פ"י מהלכות ספר תורה הלכה ב), בכל זאת מותר לקנותו (מעשה רוקח).

טו. אף על פי שהפפורים והתרומות אסור¹⁰³ להאכל לזרים¹⁰⁴, ואף על פי שהפפורים עולין באחד ומאה¹⁰⁵ כתרומה¹⁰⁶, אם נתערבו¹⁰⁷ בחלין בירושלים - אסורין בכל שהן¹⁰⁸ במינם¹⁰⁹, כמעשר שני¹¹⁰. מפני¹¹¹ שהוא מקום אכילתן¹¹², עשאו¹¹³ כדבר שיש לו מתירין¹¹⁴; ואף על פי שהפפורים אסורים לזרים אף בירושלים¹¹⁵ - הרי הן אסורין בכל שהן¹¹⁶. אפלו זרע הפפורים¹¹⁷ אחר שגננסו לירושלים - הרי הגדולין אסורין, ואוסרין בכל שהן אם נתערבו¹¹⁸ בירושלים¹¹⁹; אבל הזרע פפורים קדם שגננסו לירושלים - הגדולין חלין¹²⁰.

103) צ"ל: אסורים. 104) ביכורים פ"ב משנה א, וראה להלן. 105) שם. וראה בפט"ו מהלכות תרומות הלכות כ"א. 106) [שעיקר דין "אחד ומאה" נלמד מתרומה, שנאמר בה (במדבר יח, כט) "את מקדשו ממנו", ומזה למדו חז"ל (ירושלמי תרומות פ"ד הלכה ו) "דבר שאתה מרים ממנו, אם נפל לתוכו מקדשו"]. 107) שם, משנה ב, כחכמים ולא כרבי שמעון. 108) כלומר: לזרים אסורים באכילה, כביכורים, וכהנים חייבים לאכלם בקדושה (רדב"ז). 109) שהרי מין בשאינו מינו בטל, אפילו אם הוא דבר שיש לו מתירין, כמו שכתב בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה י (כסף-משנה). 110) ראה בפ"ו מהלכות מעשר שני הלכות יד-טו, ובהערות. 111) ירושלמי שם. 112) כלומר, לכהנים. 113) חכמים

שנאמר: הגדתי היום - פעם אחת בשנה הוא מגיד, ולא שתיים⁷⁹.

77) שם סוף משנה ט. 78) כלומר, משבעת המינים. 79) ירושלמי שם ה"ז. וראה בתוספתא פ"א ה"ד ובתוספתא כפשוטה שם.

יב. הפריש⁸⁰ בפורייו⁸¹ ויבש המעין⁸² או שנקצץ האילן⁸³ - מביא⁸⁴ ואינו קורא; לפי שזה פמי שאין לו קרקע⁸⁵, שהרי אגדה⁸⁶.

80) שם מ"ו, כחכמים ולא כרבי יהודה. ואע"פ שבברכות מ. העמיד סתם משנה כרבי יהודה - סמך רבינו על משנתנו כאן, שרבי יהודה יחיד הוא כנגד רבים. (והרי זה כסתם ואחר-כך מחלוקת, שאין הלכה כסתם). וראה בתוספות ר"י שירליאו ובתוספות הרא"ש ובשיטה-מקובצת לברכות שם, שפסקו כרבי יהודה. 81) בירושלמי שם הלכה ה, העמידו משנתנו שיבש המעין קודם שהפריש ביכוריו, שאם לא כן, הרי כבר נראו לקריאה. וכיון שכן, נדחו וירקבו (ראה ב"משנה ראשונה" שם). וראה בהלכה הסמוכה. 82) "שממנו היה משקה שדהו" (פירוש המשנה). 83) שממנו הביא ביכוריו. 84) כיון שבשעת ההפרשה, היתה לו קרקע. וראה למעלה הלכה ה ובפ"ב הלכה יד. 85) לפי זה אמרו בברכות שם שלענין ברכות, אם ברך על פרי העץ "בורא פרי האדמה" - לא יצא. וזה מתאים לנוסחא בדברי רבינו פ"ח מהלכות ברכות ה"י, ועיין שם בכסף-משנה. 86) כלומר, הקרקע. שאינה קרויה קרקע אלא-אם-כן יש לה מעיין המשקה ואילנות גדלים בה. ולכן אינו יכול לומר: "אשר נתת לי ה'", כמבואר למעלה בה"ה, ע"י שם. ועיין ברש"י לברכות שם.

יג. המביא⁸⁷ פפורים מאחר חג הסוכות ועד חנפה⁸⁸, אף על פי שהפרישן קדם החג⁸⁹ - מביא⁹⁰ ואינו קורא. שנאמר: ושמחת בכל הטוב; ואין⁹¹ קריאה אלא בשעת שמחה - מחג השבועות⁹² עד סוף החג⁹³. ושאר המביאין חוץ מאלו⁹⁴ - מביאין וקורין.

87) משנה שם, כחכמים ולא כרבי יהודה בן בתירא. 88) שהרי לאחר חנוכה אין מביאין ביכורים, כנ"ל. 89) חג הסוכות שאז הוא זמן קריאה. 90) ואף-על-פי שבמכות יח: אמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא, הפריש ביכורים קודם לחג ועבר עליהן החג, ירקבו, כיון שהיו ראויים לקריאה ונדחו, וכרבי זירא, שכל שאינו ראוי לבילה, בילה מעכבת בו. ואם כן, מדוע כתב רבינו כאן שמביא. ונראה, שסמך רבינו על מה שאמרו בגיטין מז: (כתבו רבינו למעלה בהלכה ח), שאם הפריש ביכורים ושלחן ביד אחר ומת וחזר הוא והביאן, שאינו קורא, ולא חילקו בין הפריש על דעת לשלחן, לבין הפריש שלא על דעת לשלחן, שאז כבר נראו הביכורים לקריאה, הרי שהגמרא שם אינה סוברת כהגמרא במכות שם (כסף-משנה). וראה למעלה הלכה ה וההלכה הקודמת. 91) ספרי לפרשת כ"תבוא. וכן הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּמִשִּׁיבְנֵי־וְיָ 140 **פְּלֵן בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַיִם יַתְחִילוּ לְקָרוֹת:**
עֲמֻדוֹת הָיוּ רְגֵלֵינוּ בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַיִם.

(121) ביכורים פ"ג משנה ב, ותוספתא שם פ"ב הלכה ח.
(122) ראה להלן בפ"ו מהלכות כלי המקדש ה"א.
(123) תוספתא שם. (124) משנה שם. (125) ירושלמי ותוספתא שם. כלומר, שלא יטמאו על-ידי שיהיו עם מת תחת אהל אחד, ולא יוכלו להכנס לעזרה. ועוד, שיטמאו הביכורים. (126) כ"ה בירמיה לא, ה. במשנה: "אל בית ה' אלהינו". ובמלא"ש שם, תיקן לפי המקרא. (127) שם מ"ג. (128) ירושלמי שם. (129) "ולפי שאין באילנות נאה כמו הזית, היו עושין העטרה מענפי הזית לבד" (פירוש המשנה). (130) ירושלמי שם הלכה ב. (131) תוספתא שם. (132) בתוספתא שם "כל היום". (133) כלומר, שני שלישי היום. וראה בתוספתא כפשוטה. (134) ראה למעלה בפ"ג הלכה ט. (135) ובירושלמי: תני, מי שהיו לו ביכורים גרוגרות, היה מעטרו תאנים. וצמוקים, היה מעטרו ענבים. וטעמו של דבר, שהלח נאה ומהודר יותר מן היבש. וראה למעלה בפ"ב הלכה ה. (136) סגני הכהנים. וראה בירמיהו נא, כג. (137) סגני הלויים (תוס' יו"ט). (138) הם הממונים על עסקי ההקדש ועל נכסיו (פירוש המשנה). (139) במשנה: "לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים". ובירושלמי: "וכי יש קטן גדול בישראל (כן גורס הגר"א), אלא וכו' לפי רוב הנכנסים, היו יוצאין". (140) ירושלמי שם הלכה ב.

יז. **פֵל בַעֲלֵי** 141 **אֲמָנוֹת שְׁבִירוּשָׁלַיִם עוֹמְדִין מִפְּנֵיהֶם** 142 **וְשׂוֹאֲלִין בְּשִׁלּוּמֵן: אַחִינוּ, אַנְשֵׁי מְקוֹם פְּלוּנִי, בּוֹאֲכֶם בְּשָׁלוֹם. וְהֵם מְהַלְכִין בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם וְהַחֲלִיל 143 מִפֶּה לְפִנְיָהֶם, עַד שֶׁהֵם מְגִיעִים לְהַר הַבַּיִת. הַגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת, נוֹטֵל פֶּל אֶחָד וְאֶחָד 144 סֹלוּ עַל פְּתָפוּ וְאוֹמְרִין 145: הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶל בְּקָדְשׁוֹ וְכוּ' עַד פֶּל הַנְּשָׁמָה 146 תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ. וְהֵם מְהַלְכִים בְּהַר הַבַּיִת וְקוֹרְאִין, עַד שֶׁמְגִיעִין לְעִזְרָה. הַגִּיעוּ לְעִזְרָה, דְּבָרוּ הַלּוּיִם 147 בְּשִׁיר: אַרְוִמְךָ יי פִי דְלִיתָנִי וְגוֹמֵר.**

(141) משנה שם. (142) בקידושין לג. "בא וראה כמה חביבה מצוה (של הבאת ביכורים) בשעתה, שהרי מפניהם (של מביאי הביכורים) עומדים, מפני תלמידי חכמים אינם עומדים" (בשעה שהם עוסקין במלאכתם - פ"ו מהלכות תלמוד תורה הלכה ב). (143) שם, משנה ד. (144) אפילו היה מלך, למעלה בפ"ג הלכה יב. (145) ירושלמי שם. (146) כלומר, "כל הנשמה וכו'" בכלל. אבל בירושלמי שם אמרו: "בעזרה היו אומרים כל הנשמה". (147) ראה למעלה שם הלכה יג.

פֶרֶק חַמִּישִׁי

(1) יבאר שמצות-עשה להפריש חלה מן העיסה וליתנה לכהן, ואם יש לה שיעור. עיסה שנטמאה בשוגג או באונס. ופירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ או להיפך. שלשה דינין

(114) "שאפילו אחד בכמה אלפים אינו בטל" (הלכות מאכלות אסורות שם, הלכה י). כיון שלגבי כהנים, שיכולים לאכלם בקדושה, הם דבר שיש לו מתירין. (115) כנ"ל בפ"ב הלכה א. כלומר, ואם כן הרי הם דבר שאין לו מתירין, והיה להם להתבטל בתערובת. (116) כיון שהם מותרים לכהן, כנ"ל. וראה בפירוש המשנה שם. (117) במשנת ביכורים שם: וגידוליהן (של המעשר והביכורים) אסורים מלאכול בירושלים וכו'. ובתרומות פ"ט משנה ד "והביכורים גידוליהן חולין". והקשו בירושלמי ביכורים שם ממשנה זו על משנת ביכורים הנ"ל, ותרצו: "הן דתימר (= מה שאמר) גידוליהן אסורים, איסור מחיצה (שזרעם בתוך מחיצת ירושלים), והן דתימר גידוליהן מותרים, היתר זרות" (שזרעם מחוץ לחומה). (118) במשנה שם: "וגידוליהן אסורים מלאכול בירושלים וכו' הרי אלו במעשר וביכורים, מה-שאין-כן בתרומה" (ותמה על זה ה'תוספות יום-טוב', שהרי גם תרומה גידוליה אסורים (פ"א מהלכות תרומות הלכה כא). וראה בתוספות חדשים שכתב, שליישב תמיהה זו פירשה (הר"מ) והרע"ב שם בזרע תערובתם, שבאופן זה גידולי תרומה מותרים (הלכות תרומות שם הכ"ב "והמדומע וכו' גידוליהן מותרין"). וכאן פירשה רבינו להיפך: בגידולין שנתערבו. וסובר רבינו שכשם שלא אסרו גידולי גידולין (הלכות תרומות שם) וכשם שלא אסרו גידולי תערובת תרומה, כמו"כ לא אסרו תערובת גידולים). (119) כנ"ל. (120) משנה בתרומות שם. שאע"פ שבתרומה גזרו חכמים משום תרומה טמאה ביד כהן, שמא ישהה אותה לזרעה, יבוא לאכלה (הלכות תרומות שם הכ"א) - בביכורים שאינם שכיחים כל כך, שהרי אינם נוהגים אלא בשבעת המינים, לא גזרו (רע"ב בתרומות שם). וראה בפ"ו מהלכות מעשר שני הלכה טו.

טז. **בִּיצַד 121 מַעֲלִין אֶת הַבְּפוּרִים? פֶּל הָעֵירוֹת שְׁבַמְעַמְד 122 מְתַפְּסוֹת לַעִירוֹ שֶׁל מַעְמָד, כְּדִי 123 שְׁלֵא יַעֲלוּ יְחִידִים; שְׁנֵאמַר: בְּרַב עִם הַדֶּרֶת מְלַךְ. וּבָאִים וְלָנִים בְּרַחוּבָה שֶׁל עִיר. וְלֹא יִכְנָסוּ 124 לְבַתֵּים, מִפְּנֵי אֵהָל הַטְּמֵאָה 125. וּבְשַׁחַר הַמִּמְנָה אוֹמֵר: קוֹמוּ וְנַעֲלָה צִיּוֹן אֶל יי אֱלֹהֵינוּ 126. וְהַשּׁוֹר 127 הוֹלֵךְ לְפִנְיָהֶם, וְקִרְוֵי מִצְפֵּין זָהָב, וְעֶטְרָה שֶׁל זֵית בְּרֵאשׁוֹ, לְהוֹדִיעַ 128 שֶׁהַבְּפוּרִים מְשַׁבְּעַת הַמִּינִין 129. וְהַחֲלִיל מִפֶּה לְפִנְיָהֶם, עַד שֶׁהֵם מְגִיעִין קְרוֹב לְירוּשָׁלַיִם. וְהֵם הוֹלְכִין בְּכָל הַדֶּרֶךְ וְקוֹרִין: שְׁמַחְתִּי בְּאֲמָרִים לִי בֵּית יי גִּלְךָ 130. וְלֹא הָיוּ 131 מְהַלְכִין בַּיּוֹם 132 אֶלֶּא שְׁתֵּי יָדוֹת 133 בְּלֶבֶד. הַגִּיעוּ קְרוֹב לְירוּשָׁלַיִם, שְׁלַחוּ לְפִנְיָהֶם שְׁלוּחִין לְהוֹדִיעַ לְאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, וְעֶטְרוּ אֶת בְּפוּרֵיהֶם וּפְרָכְסוּ 134 אוֹתָן. וְאִם הָיָה לָהֶם לַח וְיָבֵשׁ - מְרַאֲיִן אֶת הַלַּח 135 מִלְּמַעְלָה. וְהַפְּחוֹת 136 וְהַסְּגָנִים 137 וְהַגְּזָבִרִים 138 יוֹצְאִין לְקִרְאָתָן מִירוּשָׁלַיִם. לְפִי הַבָּאִים 139 הֵם יוֹצְאִין. אִם פָּאוּ אַנְשֵׁים הַרְבֵּה - יוֹצְאִין לְקִרְאָתָן רַבִּים, וְאִם מְעַט - מְעַט.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. נְטֻמָּאת¹⁹ הָעֵסָה²⁰ בְּשׂוּגָג אוּ בְּאֵנָס - מִפְּרִישׁ אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׂמוֹנֶה²¹. וְאִם טְמֵאָה בְּזָדוֹן - מִפְּרִישׁ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה חוֹטֵא וְנִשְׁפָּר²². וְחֻלָּה טְמֵאָה [מִיִּתְרָת] (לִכְהֵן) לְהִסְקָה, כְּתוּרָמָה טְמֵאָה²³.

(19) משנה, שם. (20) של בעל הבית. (21) כיון שאינה ראויה לאכילה לכהן, אלא להסיק בה בלבד, כדלהלן - הקילו בשיעורה. (22) "פירוש, שלא ירויח החוטא שטימאה, ויוציא פחות ממה שהיה מוציא אילו לא עבר וטימאה" (פירוש המשנה). (23) ראה בפ"א מהל' תרומות ה"א, וחלה נקראת תרומה (להלן ה"י"ג).

ה. אֵין²⁴ חִיבִין בְּחֻלָּה מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל בְּלִבְד, שְׁנֵאֲמַר: וְהָיָה בְּאַכְלֹכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ וְגוֹמַר; וּבְזִמְזוֹן²⁵ שְׂפָל יִשְׂרָאֵל שָׁם, שְׁנֵאֲמַר: בְּבִאֲכֶם - בִּיאַת כְּלֹכֶם, וְלֹא בִיאַת מִקְצַתְכֶם. לְפִיכֹךְ, חֻלָּה בְּזִמְזוֹן הַזֶּה, אֶפְלוּ בִימֵי עֶזְרָא בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, אֵינָה אֶלָּא מִדְּבָרֵיהֶם²⁶, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּתוֹרָמָה²⁷.

(24) כן הוא ב'ספרי' שם. וראה בפ"א מהל' תרומות ה"א. (25) כתובות כה, א. וראה למעלה שם הכ"ו, ובראב"ד שם. (26) כיון שלא עלו אלא מקצתם (גמרא שם). (27) שם.

ו. פְּרוֹת חוּצָה לְאַרְצֵי²⁸ שְׁנִכְנְסוּ לְאַרְצֵי²⁹ - חִיבִין בְּחֻלָּה, וּפְרוֹת הָאָרֶץ³⁰ שִׁיעָאוּ חוּצָה לְאַרְצֵי³¹ - פְּטוּרִין³²; שְׁנֵאֲמַר: אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה - שָׁמָּה אֲתֶם חִיבִין בֵּין עַל פְּרוֹת הָאָרֶץ בֵּין עַל פְּרוֹת חוּצָה לְאַרְצֵי.

(28) חלה פ"ב מ"א. (29) ושעת חיוב חלה, שהיא בשעת לישה, היתה בארץ. וראה ברדב"ז, ובמשנה-למלך הל' תרומות שם הכ"ב, וב'תוספות רבי עקיבא איגר' למשנה שם. (30) שם, כרבי עקיבא ולא כרבי אליעזר. (31) ונילושו שם (המפרשים הנ"ל). (32) לדעת הראב"ד חייבים הם מדרבנן, ועי' 'כסף משנה' כאן, ובהל' תרומות שם.

ז. מִפְּרִישֵׁין³³ חֻלָּה בְּחוּצָה לְאַרְצֵי³⁴ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, כְּדִי שְׁלֹא תִשְׁתַּכַּח תּוֹרַת חֻלָּה מִיִּשְׂרָאֵל. וְאֵין מְבִיאִין³⁵ חֻלּוֹת חוּצָה לְאַרְצֵי לְאַרְצֵי, כְּשֵׁם שֶׁאֵין מְבִיאִין תּוֹרָמָה³⁶ וּבְפִרְוִים³⁷ מִשָּׁם. וְאִם הִבִּיא - מְנִיחָה עַד עָרֵב הַפֶּסַח וְתִשְׁרָף, כְּתוּרָמָה³⁸.

(33) בכורות כז, א. (34) היינו בכל הארצות, שחלה שכיחה בכל אדם העושה עיסה, ולכן גזרו יותר מבתרומה, שאינה אלא בבעלי שדות, ולפיכך לא גזרו על כל הארצות, אלא על מצרים ובבל (ראה הל' תרומות שם ה"ו). וראה ב'תוספות יום-טוב' חלה פ"ד מ"ח, בשם ה'תוספות'. (35) שם מ"י: "אנשי אלכסנדריה הביאו חלותיהן מאלכסנדריה ולא קיבלו מהן". והיינו משום שנטמאו החלות בטומאת ארץ העמים. (36) פ"ב מהל' תרומות

לחלה בשלש ארצות. ואם היה כהן קטן בחוצה לארץ ורצה להפריש חלה. המפריש חלה מה מברך. ואם הערומה מברכת ומפרשת חלה, ואם הנדה מברכת ומפרשת חלה בחוצה לארץ. אם היא מדמעת. ואם רצה לאכול תחילה ואח"כ יפריש. והדברים שחלה ותרומה שוים בהם.

א. מִצֻּת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה מִן הָעֵסָה² לִכְהֵן³, שְׁנֵאֲמַר: רֵאשִׁית עֲרִסְתְּכֶם⁴ חֻלָּה תְּרִימוּ תְּרוּמָה. וְרֵאשִׁית זוֹ אֵין לָהּ שְׁעוֹר מִן הַתּוֹרָה⁵. אֶפְלוּ הַפְּרִישׁ כְּשִׁעוּרָה⁶ - פְּטוּר אֶת הָעֵסָה. וְהַעוֹשֶׂה⁷ כָּל עֲשֵׂתוֹ חֻלָּה - לֹא עֲשֵׂה כְּלוּם, עַד שִׁישִׁיר מִקְצָתוֹ⁸.

(2) של חמשת מיני דגן (להלן פ"ו ה"ב). (3) על מנת לתתה לכהן. וההפרשה והנתנה מצוה אחת הן, כמו שכתב רבינו ב'ספר המצוות' כלל יב (עיי"ש עמוד מד הערה א). ולדעת הרמב"ן שם, הן שתי מצוות. (4) ראה בפ"ג מהל' תרומות ה"א, שגם שם למדו כן ממה שנאמר "ראשית דגנך". (5) 'ספרי' לפרשת שלח. ושם למדו כן מתרומה גדולה. (6) בתרומה גדולה, כתב רבינו "חיטה" (שם). (7) חלה פ"א מ"ט. (8) ב'ירושלמי' שם: "מניין שלא עשה כלום עד שישיר מקצת, תלמוד-לומר: מראשית, ולא כל ראשית", וראה בהל' תרומות שם ה"ה. ובענין ביכורים כתב רבינו (למעלה פ"ב ה"י), שעושה אדם כל שדהו, ולמדו כן ממה שנאמר "וראשית כל בכורי כל", וראה שם הערה קכב.

ב. וּמִדְּבָרֵי סוּפְרִים, שֶׁמִּפְּרִישֵׁין אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים⁹ מִן הָעֵסָה, כְּדִי¹⁰ שִׁיחֵיהָ בְּהַ כְּדִי מִתְּנָה לִכְהֵן; שְׁנֵאֲמַר¹¹: תִּתֵּן לוֹ¹² - תֵּן לוֹ דָּבָר הָרְאוּי לְתָנוּ מִתְּנָה. וְהַנְּחָתוֹם הַעוֹשֶׂה לְמַכּוֹר בְּשׂוּק - מִפְּרִישׁ אֶחָד מִשְׂמוֹנֶה וְאַרְבָּעִים; לְפִי שֶׁעֲשֵׂתוֹ מְרַבָּה¹³, יֵשׁ כְּשִׁעוֹר זֶה כְּדִי מִתְּנָה.

(9) שם, פ"ב מ"ז. (10) ב'ירושלמי' שם, ובתוספתא שם פ"א ה"ז: "בעל הבית עיסתו מעוטה, ואין בה כדי מתנה לכהן (אלא-אם-כן יפריש אחד מכ"ד), נחתום עיסתו מרובה, ויש בה כדי מתנה לכהן (אפילו אם מפריש רק אחד ממ"ח)". וטעם זה הוא לחכמים, אבל לרבי יהודה אמרו שם טעם אחר. וראה בפירוש המשנה, וב'תוספתא כפשוטה' שם. (11) 'ספרי' פרשת שלח. (12) ב'ספרי' שם: "מראשית עריסותיכם נתנו לה". (13) ראה בש"ך סי' שכב ס"א ס"ק ב.

ג. הַעוֹשֶׂה¹⁴ עֵסָה לְמִשְׁתָּה בְּנוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא מְרַבָּה¹⁵ - מִפְּרִישׁ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה; שְׁלֹא לְחַלֵּק¹⁶ בְּעֵסַת בְּעַל הַבֵּית. וְהַנְּחָתוֹם שֶׁעֲשֵׂה עֵסָה קִטְנָה¹⁷ - אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׂמוֹנֶה; שְׁלֹא לְחַלֵּק¹⁸ בְּעֵסַת הַנְּחָתוֹם.

(14) משנה, שם. (15) ויש באחד ממ"ח, כדי מתנה. (16) 'ירושלמי' שם. (17) במשנה: וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק. (18) 'ירושלמי' שם לגירסת הגר"א. וראה ברידב"ז.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היתה הגירסא כנ"ל. ועי' במלאכת שלמה שם בשם הרשב"א. (55) שם מ"ז, כרבן גמליאל ולא כרבי אליעזר. (56) בטומאת ארץ העמים, כנ"ל. שכיון שהיא חוצה-לארץ ממש - ידועה טומאתה לכל, ראה להלן. (57) בכורות כז, א. וכאן לא שייך לגזור, שמה יאמרו תרומה טהורה נשרפת, כמו שגזרו בארץ שכבשוה עולי מצרים (למעלה) - לפי שחוצה-לארץ טומאתה ידועה (תוספות אנשי שם, שם). (58) "ירושלמי", שם. (59) שאין להן עיקר מן התורה. (60) כבהלכה הקודמת, וראה בפירושו המשנה, ובי"ירושלמי" שם, וכפירושו הפני משה. (61) במשנה, שם: "ואסורה לזבים ולזבות, לנדה ולילודת". וראה שרבינו גרס שם כנ"ל. ויתכן כי אין כאן מחלוקת בהלכה, אלא מה שאמרו "אסורות לזבות וכו'", היינו בחלה הנשרפת שהיא הראשונה, ולכן החמירו בה, ומה שאמר רבינו "מותרת לזבים וכו'", מדובר בחלה הנאכלת, שהקילו בה כיון שהיא שניה (רדב"ז וביאור הגר"א ליו"ד ס' שכב אות ד. וראה בפ"י מהל' תרומות ה"ח). (62) שנשמאו במגע הטומאה, שטומאתם קלה מטומאת אלו, שהיא יוצאת מגופם, וראה בכורות שם.

ט. בזמן הזה, שאין שם עפה טהורה מפני טמאת המת⁶³ - מפרישין חלה אחת בכל ארץ ישראל⁶⁴ אחד מארבעים ושמונה⁶⁵ ושורפין אותה, מפני שהיא טמאה ויש לה שם מן התורה⁶⁶. ומפני עד אַמְנָה⁶⁷ - מפרישין שניה לכהן לאכילה, ואין לה שעור, פשהיה הדבר מקדם⁶⁸.

(63) שכולנו טמאי מתים, ואין בידינו אפר פרה אדומה להוות עלינו. (64) כלומר, אף בארץ שהחזיקו בה עולי בבל. (65) כדיון חלה שנשמאה באונס, למעלה ה"ד. (66) כלומר, בזמן שכל ישראל עליה חייבים בחלה מן התורה, ולפיכך מפרישים אף בזמן הזה כשיעור. ויש אומרים שבזמן הזה אין מפרישים אלא כלשהו (ברכי יוסף ליו"ד שם ס"ד). (67) כלומר, במקום שהחזיקו בו עולי מצרים ולא החזיקו בו עולי בבל. (68) כלומר, אף-על-פי שעתה היא טמאה טומאת מת הידועה לכל. ולא שייך לחשוש שמה יאמרו תרומה טהורה נשרפת (ראה בהלכה הקודמת), והיה מן הדין שלא להצריך הפרשה שניה, ובכל זאת השאירו הדבר כפי שהיה.

י. חלת חוצה לארץ⁶⁹, אף על פי שהיא טמאה⁷⁰, הואיל ועקר חיוביה מדבריהם⁷¹ - אינה אסורה באכילה⁷² אלא על כהן שטמאה יוצאה עליו מגופו⁷³, והם: בעלי קריין וזבים וזבות ונדודות ויולדות ומצרעין⁷⁴; אכל שאר הטמאים במגע שאר הטמאות, אפלו טמאי מת - מתרים לאכילה⁷⁵. לפיכך, אם היה שם⁷⁶ כהן קטן בחוצה לארץ, בין בסוריא⁷⁷ בין בשאר ארצות, ורצה להפריש חלה אחת - מפריש אחד מארבעים ושמונה, ונאכלת לקטן שעדין לא ראה קרי או לקטנה שעדין לא ראתה נדה⁷⁸, ואין צריך להפריש שניה⁷⁹.

הי"ז. שהרי היא טמאה בטומאת ארץ העמים. (37) למעלה פ"ב ה"א [עיי"ש, שכל עיקר הטעם שאין מפרישים ביכורים בחוצה לארץ, הוא משום שאין מביאים תרומה טמאה לארץ ישראל, ואם הביאה אסורה שם באכילה]. (38) "ירושלמי" חלה, שם.

ח. שלשה³⁹ דינין לחלה בשלש ארצות: כל הארץ שהחזיקו בה עולי בכל⁴⁰ עד פזיב⁴¹ - מפרישין בה חלה אחת⁴² פשעור⁴³, והיא נאכלת לפניהם. ושאר ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים ולא עולי בכל, שהיא מפזיב ועד אַמְנָה⁴⁴ - מפרישין בה שתי חלות: האחת נשרפת, והאחת נאכלת. ומפני מה מפרישין בה שתי חלות? מפני שהחלה הראשונה טמאה⁴⁵, שהרי לא נתקדשה אותה הארץ בימי עזרא⁴⁶, וקדשה ראשונה בטלה משגלו⁴⁷; והואיל והיא ארץ ישראל⁴⁸ - מפרישין בה חלה אחד מארבעים ושמונה⁴⁹ ושורפין אותה; ומפרישין חלה שניה ונותנין אותה לכהן לאכילה, כדי שלא לאמרו: תרומה טהורה נשרפת, שהרי נשרפה הראשונה אף על פי שלא נטמאה טמאה ידועה לכל⁵¹. וזו שניה אין לה שעור, אלא כל שרופה מפריש⁵², מפני שהיא מדבריהם⁵³. וכל הארץ מאמנה ולחוצין⁵⁴, בין בסוריא⁵⁵ בין בשאר הארצות - מפרישין שתי חלות: אחת לשרפה, כדי שלא לאמרו: ראינו תרומה טמאה⁵⁶ נאכלת; ואחת לאכילה, כדי שלא השתפח תורת חלה⁵⁷ מישראל. והואיל⁵⁸ וזו וזו מדבריהם⁵⁹, מוטב לרבות בנאכלת. לפיכך: של שרפה - אין לה שעור, אלא כל שהוא; ושל אכילה - אחד מארבעים ושמונה⁶⁰. ומתרת לזבים⁶¹ ולזבות, ואין צריך לומר לשאר טמאים⁶².

(39) שם, מ"ח. (40) בזמן עזרא. (41) וכזיב עצמה לא החזיקו בה (פ"א מהל' תרומות ה"ח). (42) כלומר, פעם אחת. (43) אחד מכ"ד או ממ"ח (למעלה ה"ב). (44) ראה בהל' תרומות שם הי"ז. (45) בטומאת ארץ העמים. ראה בפ"א מהל' טומאת מת ה"א. (46) שם ה"ה. (47) שם. ולפיכך גזרו עליה טומאה כעל ארץ העמים. (48) כלומר, כשהחזיקו בה עולי מצרים היתה ארץ ישראל, והיתה חייבת אז בחלה מן התורה (ירושלמי שם ה"ד). (49) כדיון עיסה שנשמאת, כנ"ל בה"ד. וראה בפירושו המשנה וברע"ב ותוי"ט שם. (50) "ירושלמי" שם. (51) שהרי אינה טמאה אלא בטומאת ארץ העמים, ובארץ שהיתה פעם ארץ ישראל. וראה להלן שבחוצה-לארץ ממש, טומאה זו ידועה. (52) אף-על-פי שהיא נאכלת, וראה להלן. (53) "ירושלמי" שם. כלומר עיקרה מדבריהם, שלא נתקנה אלא "שלא יאמרו", כנ"ל. אבל חלה בזמן הזה, אף-על-פי שהיא מדבריהם, יש לה שיעור, כיון שיש לה עיקר מן התורה. (54) במשנה, שם: "ועד אמנה ולפנים". וכנראה שלפני רבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כך (כסף-משנה). וראה ב'תוספתא כפשוטה' ברכות פ"ו עמ' 116 הערה 52. 94) אף-על-פי שאין חיוב חלה שם אלא מדבריהם, מברך כדרך שמברך על כל מצוות דרבנן (שבת כג.). והראב"ד כתב בשם רב אחאי גאון (שאלות לפרשת צו, עג), שמלבד הברכה חייב לקרוא שם לחלה. ונראה שדעת רבינו שהברכה עצמה היא קריאת שם (ר"י קורקוס). 95) כן נראה בחלה פ"ב מ"ג, שאין הבדל בין טמאה לטהורה (כסף-משנה). 96) כלומר, לפי שחייב לברך על הפרשת חלה. 97) תרומות פ"א מ"ו, ופ"א מהל' ברכות ה"ט. 98) חלה, שם. 99) אף-על-פי שברכת המצוות היא במעומד, זה אינו אלא כשחייב לעשות המצוה, אבל כאן אין הפרשת החלה אלא הכשר אכילה גרידא (גליון מהרש"א ליו"ד שם, בשם 'מגן אברהם'). 100) בברכות כד, א. "דאמר רב הונא עגבות (= אחוריים) אין בהם משום ערוה. לימא (לדעת הגר"א אינו גורס רבינו: "לימא", ראה להלן) מסייע ליה לרב הונא, האשה יושבת וקוצה לה חלתה ערומה מפני שיכולה לכסות פניה בקרקע, אבל לא האיש. תרגמה רב נחמן בר יצחק, כגון שהיו פניה טוחות בקרקע". ונחלקו אחרונים בדעת רבינו. לדעת 'מגן אברהם' באו"ח סי' רו ס"ק ה, פוסק רבינו שלא כרב הונא, שהרי דחה רב נחמן בר יצחק את ראייתו, ואם כן אף עגבות יש בהם משום ערוה, ולכן כתב רבינו: "וכל פניה טוחות בקרקע". ולדעת הגר"א בבאוריו ליו"ד שם אות ג, פוסק רבינו כרב הונא, ואינו גורס בברכות שם את המילה: "לימא". ואם כן הביאה הגמרא ראייה לרב הונא. ודברי רב נחמן שם הם ענין בפני עצמו, ואינם דחיה לדברי רב הונא. ולשון רבינו בהל' ברכות שם נוטה לדעת הגר"א. 101) דבוקות ומכוסות. 102) וכל זה כשהיא מברכת, אבל האיש אסור לו לברך כנגד אשה ערומה, שהרי טפח באשה ערוה.

יב. הנדה וביציצא פה¹⁰³ - מברכת ומפרשת חלת חוצה לארץ¹⁰⁴; שאינה מזוהרת¹⁰⁵ על מגעיה, אלא על אכילתה. ואם היה שם פה¹⁰⁶ קטן או פה¹⁰⁷ שטבל, שהיא מתרת לו לאכילה פמו שבארנו¹⁰⁶ - הרי זה מתר לאכלה¹⁰⁷ עם הזר¹⁰⁸ על שלחן אחד, לפי שאינה מדמעעת¹⁰⁹ ואפלו נתערכה שנה בשנה¹¹⁰. ונותנין¹¹¹ אותה לכהן עם הארץ¹¹², מפני שהיא טמאה באויר ארץ העמים. [ואין¹¹³ פה משום פה¹¹⁴ המתנותיו שהיא אסור. ואם רצה¹¹⁵ לאכל תחלה] ואחר כך יפריש החלה בחוץ לארץ - מתר; שאין עקרה אלא מדבריהם.

103) כלומר, שאר הטמאים בטומאה היוצאת עליהם מגופם, כנ"ל ה"י. 104) שהיא טמאה בטומאת ארץ העמים. אבל חלת ארץ ישראל, אפילו בזמן הזה, אסורה אפילו במגע נדה וכיצא בה. 105) בכורות כז, א. 106) בה"י. 107) כלומר, אפילו את החלה המופרשת ראשונה. וראה בסוף ה"ח. 108) שאינו כהן. וראה חלה פ"ד סוף מ"ח. 109) כלומר, אינה אוסרת תערובתה כחלת ארץ ישראל. ואם כן, אף אם יתערב לחמו של הזר עם החלה של הכהן כ"ח בחד" - לא יאסר. 110) וכל-שכן אם נתערכה ברוב.

69) כלומר, כל הארץ מאמנה ולחוק, כנ"ל ה"ח. ומדובר כאן בחלה המופרשת ראשונה. ראה למעלה. 70) בטומאת ארץ העמים. ובזמן הזה היא טמאה מן התורה, מפני טומאת המת, כנ"ל. 71) כלומר, שלעולם אין חיוב חלה שם מן התורה. 72) אבל בניגיה מותר אפילו למי שטמאה יוצאה מגופו (בכורות, שם). 73) שם. וראה בהל' תרומות שם. 74) ומה שכתב רבינו בסוף ה"ח, שחלת חוץ לארץ מותרת לזבים וזבות, היינו החלה השניה, ראה בהערה ס. 75) בכורות, שם: טמא מת מהו שיטבול ואוכל תרומת חוצה-לארץ וכו'. אמר רב, טמא מת טובל ואוכל בתרומת חוצה לארץ, ולית הלכתא כוותיה (אלא אוכל בלא טבילה). וראה בהל' תרומות שם. 76) בחוץ לארץ. 77) שאינה כחוץ לארץ לענין חלה, כנ"ל בה"ח. 78) שחוקתן שלא יצאה טמאה עדיין עליהם, ולכן הם אוכלים תמיד בלא בדיקה (הל' תרומות, שם). 79) שכיון שהראשונה נאכלת, שוב לא תשתכח תורת חלה, ולא חששו שמא יאמרו ראינו תרומה טמאה נאכלת.

יא. וכן⁸⁰ אם היה שם⁸¹ פה⁸² גדול⁸² שטבל משקבת זרעו או מזיקתו⁸³, אף על פי שלא העריב⁸⁴ שמשו, ואף על פי שהוא טמא מת⁸⁵ - הרי זה מתר לאכל החלה הראשונה⁸⁶, ואינו צריך להפריש שניה⁸⁷ בחוצה לארץ⁸⁸. כל המפריש⁸⁹ חלה⁹⁰ - מברך⁹¹ תחלה⁹²: אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש חלה⁹³. בין בארץ בין בחוצה לארץ⁹⁴. וכשם⁹⁵ שמברך על הטהורה, כך מברך על הטמאה. לפיכך⁹⁶ אין האיש ערם מפריש חלה, שאינו יכול לברך⁹⁷. אבל⁹⁸ האשה הערמה שישבה⁹⁹ וכל פניה¹⁰⁰ טוחות¹⁰¹ בקרקע - מברכת ומפרשת חלה¹⁰².

80) נראה שהלכה י"א מתחילה להלן: "כל המפריש חלה וכו'", ובטעות ציינה כאן. 81) בחוץ לארץ. 82) כלומר, ביחס לקטן שלא ראה עוד קרי. 83) כלומר, מטומאה שיצאה עליו מגופו, כנ"ל. 84) ואין טמאים אוכלים בתרומה (וחלה - בתרומה) עד שיעריב שמשן (הל' תרומות שם ה"ב). 85) וטעון הזאה, ואי-אפשר לו היום להטהר. 86) בחלה פ"ד מ"ח "וטבול יום אוכלה". והכוונה למי שיצאה עליו טומאה מגופו וטבל, שהרי טמאי מגוע, אינם טעונים טבילה כלל, כנ"ל. 87) כנ"ל. 88) שעיקר חיוב חלה בה אינו אלא מדבריהם, כנ"ל. והראב"ד בהל' תרומות שם ה"ח, חולק - וסובר שזבים וזבות אסורים באכילת חלה אף לאחר טבילה. וראה ביו"ד סי' שכב ס"ה, ובש"ך וט"ז וביאור הגר"א שם. 89) נראה שהלכה י"א מתחילה כאן, ראה הערה עט. 90) כלומר, אפילו אותו שאסור לו לאכלה מחמת טומאתו, כנ"ל וכדלהלן בראש ההלכה הסמוכה. 91) ה'אור זרוע' ח"א סי' רכה, והריקנטי סי' רל, הביאו כן בשם ה'ירושלמי' בברכות פ"ט ה"ג. 92) כדרך שמברכין על המצוות עובר לעשייתן. וראה בפ"א מהל' מעשר הט"ז. 93) ביו"ד סי' שכב ס"א: להפריש תרומה, שכן הוא לשון הכתוב, ו"חלה" אינו אלא שם העוגה. אבל הסמ"ק כתב שאין להקפיד על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חייבים בחלה. לקט שכחה ופאה ותבואה שלא הביאה שליש אם חייבין בחלה. חלות תודה ורקיקי נזיר ועיט השותפין. והעושה עיסה מן הטבל. ודין עיט כלבים. ועיסה שישראל וגוי שותפין בה. המערב קמח חטים ואורז, ועיסה עשירה. העושה עיסה לייבשה בחמה ולחם העשוי לכותח. וכמה שיעור העיסה החייבת בחלה. אסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור. והכרות שנושכות זו בזו. קמח שלשו בסובין שלו. והעושה עיסה לחלקה בצק.

א. הלוקח מן הנחתום² - חיב בחלה. ומפריש מן החמה³ על הצוננת⁴ ומן הצוננת על החמה, אפלו מקדפוסי⁵ הרבה.

(2) שהוא חבר. (3) "הוא הלחם החם". (4) "הוא הלחם הקר". (5) מצורות רבות, שיש לחשוש שמא ישנם בין הכיכרות מחיטה ישנה, ואין מפרישין חלה מן החדש על הישן. וטעמו של דבר (שמפריש מן החמה על הצוננת), שאין זה מצוי שיאפה הנחתום מחיטה ישנה, אלא נוטל חיטה חדשה ואופה. ורק לגבי מעשר החמירו שאין מעשרין מן החמה על הצוננת אפילו בדפוס אחד, כיוון שמעשר שייך גם בקונה תבואה ופירות, ושם מצוי הדבר שיהיו בידו חדשים גם ישנים, שהרי קונה מבני אדם הרבה, ולכן לא חילקו והחמירו גם בלוקח מנחתום ואפילו בדפוס אחד, אבל בחלה שאינה שייכת אלא בלוקח מנחתום – לא חששו.

ב. אין חיבין בחלה אלא חמשה מיני תבואה בלבד, והם: החטין, והשעורים, והפסמין, ושבלת שועל, והשיפון; שנאמר: באכלכם מלחם הארץ⁶, ואין קרוי לחם אלא פת הנעשית מאלו. אכל העושה פת ארז או דחן וכיוצא בהן מן הקטניות - אינן חיבין בחלה כלל.

(6) ירושלמי שם: "נאמר לחם בפסח (לחם עוני), ונאמר לחם בחלה, מה לחם שנאמר בפסח דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ, אף לחם שנאמר בחלה דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ, ובדקו ומצאו שאין לך בא לידי מצה וחמץ אלא חמשה המינים בלבד, ושאר כל הדברים אינם באים לידי מצה וחמץ, אלא לידי סירחון".

ג. הלקט והשכחה והפאה וההפקר ותבואה שלא הביאה שליש, אף על פי שהן פטורין מן התרומה⁷ - חיבין בחלה⁸. וכן מעשר ראשון שהקדימו בשבילים שנטלה תרומתו⁹, אף על פי שיש בו חלק תרומה גדולה¹⁰, ומעשר שני¹¹ והקדש שגפדו, ומותר העמר¹² ושתי הלחם ולחם הפנים¹³ כשיפדו כל אותן המותרות - הפל חיבין בחלה¹⁴.

(7) וטעמו של דבר, "שנאמר: ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עימך. מה שיש לך ואין לו אתה חייב ליתן לו יצא הבקר שידך וידו שווין בו, היא לקט היא שכחה היא פאה היא הבקר". ותבואה שלא הביאה שליש פטורה משום שאינה בכלל תבואה. ובאופן זה, שהפקיר לאחר נתינת

ומקור דין זה בירושלמי שם: "אמר רבי זעירא, מתניתא אמרה אפילו אחד באחד" (כלומר, אפילו נתערבה החלה שוה בשוה). ומה שאמרו בבכורות, שם: אמר שמואל, תרומת חוצה-לארץ בטילה ברוב, הכוונה כשמבטל בידיים, וכפירוש רש"י שם, אבל בנתערב מעצמו, אפילו שוה בשוה (כסף-משנה, וביאור הגר"א ליו"ד סי' שכג אות ב). (111) משנה, שם. (112) "ירושלמי שם. בניגוד לתרומת ארץ ישראל שאינה ניתנת לכהן עם-הארץ שמא יטמאנה (פ"ו מהל' תרומות ה"ב), והוא-הדין לחלת ארץ ישראל. (113) כל המוקף בסוגריים, נוסף ע"פ ה'כסף משנה'. (114) בבכורות, שם. וראה בפ"ב מהל' תרומות ה"ט (משנה למלך). (115) ביצה ט, א.

יג. החלה נקראת תרומה¹¹⁶. לפיכך אינה נטלת¹¹⁷ אלא מן המוקף, פתומה¹¹⁸; ואינה נטלת מן הטהור על הטמא¹¹⁹ לכתחלה¹²⁰.

(116) במעילה טו, ב: "מאי טעמא (כלומר, מדוע תרומה וכו' וחלה מצטרפים זה עם זה לאסור עיסה של חולין שנפלו לתוכה), כולוהו איקרו תרומה, גבי חלה כתיב: ראשית ערסותיכם חלה תרימו תרומה וגו'". וראה בירושלמי ערלה, תחילת פ"ב. (117) חלה פ"א מ"ט. (118) כלומר: כתרומה גדולה, ולא כתרומת מעשר, פ"ג מהל' תרומות ה"ז. ועיי"ש ה"כ. (119) כתרומה גדולה ולא כתרומת מעשר (שם פ"ה ה"ז). משנה שם, ובפ"ב מ"ח, כחכמים ולא כרבי אליעזר. (120) אבל בדיעבד חלתו חלה, כמו בתרומה, ראה למעלה שם.

יד. וכל שאמרנו בתרומה: לא יתרם, ואם תרם - אינה תרומה¹²¹, כף בחלה¹²². וכל שאמרנו בתרומה: לא יתרם מזה על זה¹²³, כף בחלה. וכל שאינו אוכל תרומה¹²⁴ - אינו אוכל חלה; וכל האוכל תרומה¹²⁵ - אוכל חלה.

(121) כגון חרש שוטה וקטן וכיוצא בהם (שם פ"ד ה"ב), או ממין על שאינו מינו (שם פ"ה ה"ב). (122) שנקראת תרומה, כנ"ל. (123) כגון מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו (שם פ"ד ה"ד). (124) כגון זר (שם פ"ו ה"ה), או טמא (שם פ"ז ה"א). (125) שם.

טו. הסומא והשפור¹²⁶ מפרישין חלה לכתחלה; שאין בעסה רע ויפה כדי שיכוננו ויפרשו מן היפה¹²⁷.

(126) שאינם מפרישים תרומה גדולה, מפני שאינם יכולים לכוון ולהפריש את היפה (שם פ"ד ה"ד). ומדובר בשיכור שלא הגיע לשכרותו של לוט, שאם הגיע – הרי הוא כשוטה לכל דבריו (פכ"ט מהל' מכירה ה"ח). (127) ראה בירושלמי חלה פ"ד ה"ג, ובמפרשים שם.

~ יום רביעי י' מנחם-אב ~

פרק ששי

(1) יבאר שהלוקח מן הנחתום חייב בחלה. וכמה מינים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. עֵסֶת הַשְּׁתֵּפִין²² וְהַעֲשֵׂה עֵסֶה לְרִבִּים²³ - חֵיבֶת בְּחֻלָּה²⁴.

22) והחידוש בזה שאף על פי שאין לכל אחד ואחד מהשותפים שיעור עיסה – חייבת בחלה. והמדובר כשלא היה בדעתם לחלקה עד לאחר אפייה, שאם היה בדעתם לחלקה בצק, הרי זו פטורה מן החלה. (23) כלומר, נתן רשות לרבים לאכול מן העיסה שלו, אבל אינו מפקירה. (24) שאין זה כמפקיר עיסה ומגלגלה להפקר שהיא פטורה מחלה, – שהרי לא הפקירה.

ז. הַעֲשֵׂה עֵסֶה מִן הַטְּבֵל²⁵, בֵּין שְׁהֶקְדִים חֻלָּה לְתְרוּמָה בֵּין שְׁהֶקְדִים תְּרוּמָה לְחֻלָּה²⁶ - מֵה שְׁעֵשֶׂה עֲשׂוּי²⁷. וְאִם הִפְרִישׁ הַחֻלָּה תְּחִלָּה - לֹא תֵאָכֵל עַד שְׂיֻצֵיאַ עָלֶיהָ תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעְשֵׂר; וְאִם הִפְרִישׁ תְּחִלָּה תְּרוּמָה - לֹא תֵאָכֵל עַד שְׂיֻצֵיאַ עָלֶיהָ חֻלָּה.

25) כלומר, מחיטים שעדיין לא הוציאו מהן תרומות ומעשרות. (26) [לא דיברו אלא על תרומה וחלה, שבוה השמיעונו שאף על פי שמדומע פטור מן החלה – אין התרומה פטורה מן החלה, כיוון שבשעת גלגול לא הייתה תרומה, ונתחייבה בחלה, ושוב לא פקע, אבל במעשר שני אין שום חידוש, שהרי מעשר שני בירושלים חייב בחלה]. (27) כלומר: אף על פי שצריך להקדים תרומה, שכבר נתחייב בה מקודם, לחלה, שמתחייב בה זה עתה בשעת גלגול, בכל זאת הפרשתו הפרשה.

ח. הַעֲשֵׂה²⁸ עֵסֶה לְהֵאָכֵל הַפֶּת שְׁלֵהָ²⁹ לְבִהְמָה אוֹ לְחֵיהָ - פְּטוּרָה. עֵסֶת הַכְּלָבִים, בְּזִמְן שְׁהוֹעִים אוֹכְלֵין מִמֶּנָּה - חֵיבֶת בְּחֻלָּה³⁰. עֵסֶת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים - פְּטוּרָה³¹.

28) בספרי זוטא לפרשת שלח: "עריסותיכם, שלכם חייבת, של חיה אינה חייבת". (29) אפילו אם הפת נאפתה כדרך שאופים לבני אדם. (30) אבל אם אין הרועים אוכלים ממנה, אף על פי שעשאוה גלוסקין, כלומר, עוגה יפה – פטורה מחלה. (31) למדו כן ממה שנאמר: "עריסותיכם" – "עריסותיכם ולא של גוי", ואפילו עשאה ישראל.

ט. הָיוּ יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד פּוֹכְבִים שֶׁתְּפִין בְּעֵסֶה, אִם הָיָה בְּחֻלָּק יִשְׂרָאֵל שְׁעוֹר עֵסֶה הַחֵיבֶת בְּחֻלָּה - הָרִי 321 חֵיבֶת בְּחֻלָּה³³.

32) כלומר, כל העיסה כולה אף חלק הגוי, כיוון שיש לישראל בכל העיסה כולה. (33) אבל אם אין בחלקו של ישראל, שיעור עיסה, הרי היא פטורה מחלה.

י. עוֹבֵד פּוֹכְבִים שֶׁהִפְרִישׁ חֻלָּה³⁴, אֶפְלוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל³⁵ - אֵינָה חֻלָּה³⁶; אֲלֵא מוֹדִיעִין אוֹתוֹ שְׂאִינוֹ צְרִיךְ³⁷, וְתֵאָכֵל לְזֶרֶם³⁸. וְלָמָּה לֹא חֲשַׁשְׁנוּ לָהּ³⁹ שְׂמָא עֵסֶה שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא וְתָלָה אוֹתָהּ בְּיַד עוֹבֵד פּוֹכְבִים⁴⁰ פְּדֵי לְפִטְרָה⁴¹? שְׂאִם יִרְצֶה יִשְׂרָאֵל - יִפְטֹר עֲצֻמוֹ וְיַעֲשֵׂה יִשְׂרָאֵל עֵסֶתוֹ פְּחוֹת מִשְׁעוֹר חֻלָּה⁴².

המים בקמח, שאז דינה כשיבילים, חייב בחלה, אבל אם היה גלגול בהפקר פטור גם מן החלה. (8) כיוון שבשעת גלגול לא היו הפקר. ותבואה אף שלא הביאה שלישי יכולה לבוא לידי חמץ ולכן חייבת בחלה. (9) תרומת מעשר. (10) שפטור הלוי מלהפרישה. (11) בירושלמי העמידו את המשנה במעשר שני שהקדימו בשיבילים. אבל זה אינו אלא להאומר: מעשר שני ממון הדיוט, שאם לא כן אין שום חידוש לדבריו שחייב בחלה, אבל לרבינו הפוסק: מעשר שני ממון גבוה הוא – אפילו אם לא הקדימן בשיבילים חידוש הוא שחייב בחלה אף שקודם לכן היה קדוש ופטור. והמדובר במעשר שני שהוא מחוץ לירושלים, שאילו הוא בירושלים חייב הוא בחלה אפילו אם לא נפדה. (12) כי היו קוצרים שלוש סאים והיו מנפים אותו עד שנשאר עישרון לעומר, והשאר הוא מותר העומר. ומותר זה היה נפדה ונאכל לכל אדם. (13) המדובר כשנטמאו עד שלא קדשו בכלי שרת שאז יש להם פדיון, כיוון שלא חלה עוד עליהם קדושת הגוף, ולוקחים אחרים תחתיהם ולפיכך קורא להם "מותר שתי הלחם ולחם הפנים". (14) כיוון שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה העיסה חולין. אבל ממצעירות – פטורים, כיוון שבשעת מירוח הייתה התבואה הקדש.

ד. עֵסֶה שֶׁל מַעְשֵׂר שְׁנַיִם¹⁵ בִּירוּשָׁלַיִם, וְעֵסֶת שְׁבִיעִית¹⁶, וְסִפְק מְדַמְעֵ¹⁷ - חֵיבִין בְּחֻלָּה. אֲבָל הַמְדַמְעֵ¹⁸ - פְּטוּר מִן הַחֻלָּה¹⁹.

15) אף על פי שרבינו פוסק כר' מאיר, שמעשר שני ממון גבוה הוא ולדבריו פטורה עיסת מעשר שני אפילו בירושלים, ואם כן מדוע חייב בחלה? ותירצו רבינו מנוח ומהר"י קורקוס כאן, שרבינו פוסק כר' חייא בסוכה לה. שאין צורך שיהיה ממון כדי שיהא חייב בחלה, אלא שיהא לו היתר אכילה בעיסה, ולכן בירושלים שמתור לו לאכול מעשר שני, חייב בחלה, אף למאן דאמר ממון גבוה הוא. (16) וטעם הדבר, שדין עיסה זו כדין עיסה של הפקר. (17) כגון שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלה תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו נפלה, שאנו אומרים לתוך של תרומה נפלה והקופה של חולין מותרת וחייבת היא בחלה. (18) והיינו כשנפלה סאה של תרומה לפחות ממאה חולין שכולם נאסרו. ואף על פי שדימוע זה אינו אוסר אלא מדרבנן, מפקיע הוא מחיוב חלה, שהרי גם חלה אינה אלא מדרבנן בזמן הזה. (19) שנאמר: תרימו תרומה, ולא שכבר נתרמה.

ה. חֲלוֹת תוֹדָה וְרִיקְיָ נְזִיר²⁰: עֲשָׂאן לְעֲצֻמוֹ - פְּטוּרִין מִן הַחֻלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּן קִדְשָׁן²¹; לְמִכְרֵן בְּשׁוּק לְנְזִירִים וְלְמִקְרִיבֵי תוֹדָה - חֵיבִין בְּחֻלָּה, לְפִי שְׁבִדְעוֹתוֹ, שְׂאִם לֹא תִמְכֶּר - יֵאָכְלָנָה.

20) בתורה תפסו לשון "חלות" כיוון שישנם שני מיני חלות (=בלולות בשמן וסולת רבוכה), אבל בנוזר אין אלא מין אחד של חלות ולכן תפסו לשון "ריקין". (21) אף על פי שאין החלות מתקדשות קדושת הגוף, אלא בשעת שחיטת הקרבן – קדושת דמים יש בהן מיד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

50) "עיסה שנילושה במי פירות (כלומר, בכל המשקין חוץ משבעת המשקין שהן: יין דבש שמן חלב טל וכו' מים) חייבת בחלה". 51) דבש דבורים שהוא משבעת המשקים, אבל דבש תמרים אינו אלא מי פירות ואינו מחייב. 52) כלומר, שפך המים לקמח ולשו. 53) בברכות מב. אמרו שפת הבאה בכסנין (כלומר, שנתנו לתוכה תבלין) מברך עליה המוציא אם קבע סעודתו עליה. הרי שפת זו לחם היא, וחייבת בחלה. וסופגנין ודובשנין, שפירשם רבינו שם שהם הנילושים בדבש או בתבלין, ופטורים מן החלה, אינם עניין לכאן, שאלו שבמשנה "אופים אותם במינים משונים ממיני האפייה". כמו שהוסיף שם רבינו בפירושו, ואילו העיסה שבדברי רבינו היא הנאפית כדרך הלחם. 54) אבל בלא אפייה פטור מחלה. 55) כדרך שאופים לחם. 56) בברכות לז': "כי אתא רבין אמר ר' יוחנן, טרוקנין חייבין בחלה. מאי טרוקנין אמר אביי כובא דארעא" (שעושיין חפירה בקרקע ואופים בה). 57) כלומר, לא כדרך שאופים בתנור שמרתחים ולאחר מכן מדביקים הבצק. 58) ואם האש מהלכת אף מן הצד כמו בתנור - אף ריש לקיש מודה שחייב בחלה. 59) שאף ריש לקיש מודה בזה. 60) שגם ר' יוחנן מודה בזה, שפטור מחלה. 61) ולא לאפות אותה. 62) ירושלמי חלה שם הלכה ג': "רבי שמעון בן לקיש אמר, כל שהאור מהלך תחתיו (כלומר, נאפה במחבת), אינו חייב בחלה וכו' אמר ליה ר' יוחנן, ובלבד על ידי משקה (כלומר, שמבשל את העיסה ואינו אופה אותה)". 63) בירושלמי שם סוף הלכה ד': "קמח קלי שעשאו בצק חייב בחלה. רבי יוסי בשם רבי יוחנן, והוא שאפיין", כלומר, על דעת לאפותו פת. 64) שהם משבעת המשקים שהם חיבור לחלה. אבל אם לש במי פירות פטור מחלה אפילו אם אפה. 65) כלומר, לש על דעת כן, שלא יאפהו לחם. 66) כלומר, לש על דעת כן, אף על פי שלמעשה לא אפה אותה.

יג. עֶסֶה שֶׁלֹּשָׁה⁶⁷ תְּחִלָּה⁶⁸ לְעִשׂוֹתָהּ מֵעֵשֶׂה חֻמָּה⁶⁹ וְהִשְׁלִימָהּ⁷⁰ לְעִשׂוֹת פֶּת⁷¹, אוּ שֶׁהִתְחִיל בָּהּ לְאַפֹּתָהּ פֶּת⁷² וְהִשְׁלִימָהּ לְעִשׂוֹת מֵעֵשֶׂה חֻמָּה, וְכֵן קָלִי שֶׁלֹּשׁ לְאַפֹּתוֹ פֶּת - חֲיִבִּין בְּחִלָּה.

67) עשה אותה עיסה עבה. 68) התחיל ללוש אותה. 69) שאז היא פטורה מחלה. 70) כנראה שכן פירש רבינו מה שאמרו במשנה שם: "תחילתה סופגנין וסופה עיסה וכו' חייבת". היינו שבתחילת הלישה חשב לעשותה סופגנין ובסוף הלישה חשב לעשותה עיסה, חייבת, אף על פי שלמעשה לא עשאה פת. 71) והרי זו "עיסה שתחילתה סופגנין וסופה עיסה", שחייבת. אבל אם בסוף עשאה מעשה חמה הרי היא עיסה שתחילתה סופגנין וסופה סופגנין, שפטורה. אבל לדעת רבינו תם שם, לא במחשבה הדבר תלוי, אלא מעשה העיסה מחייב, ולפיכך אם עשה עיסה, אפילו חשב על דעת לעשותה סופגנין, ועשאה סופגנין - חייבת, כיוון שעשאה עיסה בתחילה, והרי זה "תחילתה עיסה וסופה סופגנין". ורק אם לא לש אותה כעיסה, אלא כסופגנין, שביללתם רכה, ולבסוף אפה אותה

34) מעיסה שברשותו. 35) שישאל חייב בה בחלה מן התורה, כשכל ישראל שם. 36) שהרי עיסתו פטורה. 37) כלומר, שהוא פטור מחלה. וכל זה כדי שלא יחשוד באלו שאכלו את חלתו, שהם מזולזלים בקדשים. 38) ואף על פי שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המצוות, כיוון שגלגול העיסה שהוא שעת החיוב, היה ברשותו, לא חל חיוב חלה. וכן הוא לעניין תרומות ומעשרות, שמירוח של גוי פוטר מתרומות ומעשרות. 39) לעיסה. 40) כלומר, נתנה לו ללוש אותה. 41) כלומר, וישאל זה אינו יודע הלכות חלה וחושב שהעיסה פטורה באופן זה, אבל האמת היא שאינה פטורה, שכשם שעיסת גוי פטורה אפילו כשלושה ישראל, כיוון שהיא עיסה של גוי, כמו כן עיסת ישראל חייבת אפילו לשה גוי. 42) ואף על פי שאסור לעשות כן, כדלהלן בהלכה טו - כיוון שאין ישראל יודע הלכות חלה, כנ"ל, אף דין זה אינו יודע. וייתכן עוד כי כשם שאסור להפקיע מן החלה על ידי עשייה פחות מכשיעור, כן אסור להפקיעה מן החלה (=כפי טעותו) על ידי מסירה לגוי].

יא. הַמְּעַרְבֵי קֶמַח חֲטִיץ⁴³ וְקֶמַח אֲרִז⁴⁴ וְעֵשֶׂה מֶהֵן עֶסֶה: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן⁴⁵ - חֲיִבַת בְּחִלָּה⁴⁶, וְאִם לֹא - פְּטוּרָה. אֲפִלּוּ הִיָּה הַשְּׂאֹר חֲטִיץ⁴⁷ לְתוֹךְ עֶסֶת אֲרִז⁴⁸: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן - חֲיִבַת בְּחִלָּה⁴⁹, וְאִם לֹא - פְּטוּרָה.

43) שהם מחמשת מיני דגן החייבים בחלה. 44) שאינו מחמשת המינים. 45) כלומר, טעם חטים. 46) אף על פי שיש בעיסה רוב אורז, ואף על פי שאין בחיטים לבד כדי שיעור עיסה החייבת בחלה - שהחיטים גוררות את האורז ומהפכות אותו לדגן. ולכן תפסה המשנה "חיטים ואורז" דווקא, שכן דרכן של החיטים, שהן גוררות אחריהן את האורז. 47) שעדיין לא הורמה ממנה חלה. 48) כלומר, נטל שאור מעיסת חיטים ונתן לתוך עיסת אורז. 49) ואין השאור מתבטל בעיסת האורז, כיוון שמין בשאינו מינו בנותן טעם.

יב. עֶסֶה⁵⁰ שֶׁנְּלוֹשָׁה בִּיָּד אוּ שֶׁמֶן אוּ דְבִשׁ⁵¹ אוּ מִים רוֹתְחִים⁵², אוּ שֶׁנָּתַן לְתוֹכָהּ תְּבַלִּין⁵³, אוּ הִרְתִּיחַ הַמִּים וְהִשְׁלִיף הַקֶּמַח לְתוֹכוֹ וְלָשׁוּ, אִם אֶפְאָה⁵⁴ - בֵּין פְּתוּרָה⁵⁵, בֵּין בְּקָרְקַע⁵⁶, בֵּין עַל הַמַּחְבֵּת וְהַמְרַחֶשֶׁת, בֵּין שֶׁהִדְבִּיק אֶת הַבָּצֵק בַּמַּחְבֵּת וּבַמְרַחֶשֶׁת וְאַחַר כֵּן הִרְתִּיחֵן⁵⁷ בְּאֵשׁ מְלֻמָּטָה⁵⁸ עַד שֶׁנֶּאֱפַת הַפֶּת, בֵּין שֶׁהִרְתִּיחָהּ וְאַחַר כֵּן הִדְבִּיק הַבָּצֵק⁵⁹ - כֹּל אֵלוֹ חֲיִבִּין בְּחִלָּה. אֲבָל הַעוֹשֶׂה עֶסֶה לְיִבֵּשָׁה בַחֲמָה⁶⁰ בְּלֶבֶד, אוּ לְבִשְׁלָה בְּקִדְרָה⁶¹ - הִרִי הִיא פְּטוּרָה מִן הַחִלָּה; שְׂאִין מֵעֵשֶׂה חֻמָּה לָחֶם. בֵּין שֶׁלֹּשָׁה בְּמִים, בֵּין שֶׁלֹּשָׁה בְּשָׂר מִשְׁקִין⁶². וְכֵן קָלִי⁶³ שֶׁלֹּשִׁין אוֹתוֹ בְּמִים אוּ בְּדִבְשׁ⁶⁴ וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּלֹא אֶפְיָה⁶⁵ - פְּטוּר. שְׂאִין חֲיִבַת אֶלָּא עֶסֶה שְׂסוּפָה לְהֵאָפוֹת לָחֶם לְמֵאֲבָל אֲדָם⁶⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המדה שלנו הם בערך: 1.728 קילו גרם, שהם 7.2 אוקיה. וראה בספר "שיעורי תורה" להרב חיים נאה עמודים קע-קעג.

טז. אסור לאדם לעשות עשתו פחות פחות מפשעור, כדי לפטרה מן החלה⁸⁸. והמפריש חלה מעסה שהיא פחותה מפשעור - לא עשה כלום⁸⁹, והרי היא⁹⁰ חלין כשהיתה. עשה עשה פחותה מפשעור ואפאה ונתן הפת לסל, וחזר ואפה פת אחרת ונתן לסל, אם נתקבץ בסל שעור חלה - הסל מצרפן לחלה⁹¹, ומפריש החלה מן הפת. שפאמר: והיה באכלכם מלחם הארץ - מלמד, שהוא מפריש מן האפוי. ואין התנור⁹² מצרפן לחלה⁹³.

(88 כלומר, יש לו כדי שיעור חלה, והוא רוצה לפטור עצמו, אבל אם אינו עושה כן כדי להפקיע חיוב חלה, אלא שאין לו אלא עיסה קטנה, פשוט הוא שמתר. (89) שאם הוסיף אחר כך וצירף כשיעור חלה, אינו נפטר בהפרשה ראשונה, וחייב להפריש חלה מחדש. (90) החלה שהפריש. (91) אף על פי שלא נשכו זה בזה (כלומר, לא נדבקו) בעודם בעיסה. (92) בפסחים שם, חולקים רבי אליעזר ורבי יהושע, שלדעת ר' אליעזר, הסל מצרפן, ולדעת ר' יהושע, התנור מצרפן. (93) וטעמו של דבר, שבתנור עדיין אינו קרוי "לחם", ומכלל "עריסותיכם" כבר יצא, ואינו מצרף אפילו אם נושכות זו בזו.

יז. היו הפפרות⁹⁴ נושכות זו בזו⁹⁵ ונתקבץ מן הכל שעור חלה - חביבין בחלה⁹⁶ אף על פי שאינן בסל. אפה מעט מעט⁹⁷ וקבץ הכל על לוח שאין לו תוף - הרי זה ספק⁹⁸. ואם חלה של דברייהם⁹⁹ היא - אינו חייב להפריש עד שיצרף אותו כלי שיש לו תוף¹⁰⁰.

(94) שאין בכל אחד מהם לבד, שיעור חלה. (95) בעודן עיסה. והנה בתוספתא טהרות פרק א הלכה ב אמרו: "ואיזהו הנשוך, התולש ממנו כל שהוא". כלומר, אי אפשר שיפרידם מבלי שיתלוש קצת מן השני. (96) ואף על פי שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה העיסה פטורה, חייבת בחלה, שאין הולכים אחר שעת הגלגול אלא כשיש בעיסה שיעור חלה. ואף על פי כן היא פטורה, מסיבה צדדית, כגון שעשאה לייבשה בחמה וכיוצא בזה. אבל כשאין בעיסה שיעור חלה, הרי לא באה לכלל חיוב כלל, ולא שייך לומר שנפטרה, ולכן כשנושכה בעיסה אחרת אפילו לאחר גלגול, נתחייבה עכשיו בחלה. (97) פחות מכשיעור חלה. (98) שם: תוך כלי בעינין והא ליכא, או דילמא אוויר כלי בעינין והא איכא. (99) כמו בזמן הזה. (100) שספק דרבנן - לקולא.

יח. קמח שלא רקדו אלא לשו בסבין שלו, הואיל ויש בכל הקמח עמור¹⁰¹ - חייב בחלה. אכל אם נטל המרסן¹⁰² מן הקמח וחזר והשלים שעור העסה במרסן שהחזירו לקמח - אינו חייב בחלה¹⁰³.

כסופגנין, אז הם פטורים. (72) זהו "תחילתה עיסה וסופה סופגנין", שחייבת.

יד. לחם העשוי לכותח⁷³ - מעשיה מוכיחין עליה: עשאה כעכין⁷⁴ - חייבת בחלה⁷⁵; עשאה פלמודין⁷⁶ - פטורה מן החלה⁷⁷.

(73) הוא תערובת של נסיובי דחלבא (=השיריים שבחלב לאחר עשיית החמאה) ופירורי לחם. ואופה אותו על מנת לשוחקו ולעשות ממנו כותח. (74) עוגות דקות. (75) שגילה דעתו בזה שעשאה לחם ולא לכותח. (76) כלומר, שחבר חתיכות בצק קצתן אל קצתן, ובזה נראה שהוא רוצה להפרידם לאחר מכן ולשוחקן. (77) שאינה נקראת לחם.

טו. כמה שעור העסה שחייבת בחלה? מלא העמור⁷⁸ קמח. בין מאחד מחמשה מינים בין מחמשתן - כלם⁷⁹ מצטרפין לשעור. וכמה הוא שעור העמור? שני קבין פחות חמש⁸⁰. והקב - ארבעה לגין, והלג - ארבע רביעיות, והרביעית - ארבעים על ארבעים ברום ארבעים וחצי ארבע וחמש ארבעים⁸¹, וכל הארבעות הם רחב גודל של יד⁸². נמצאת למד, שהמדה שיש בה עשור ארבעות על עשור ארבעות ברום שלש ארבעות ותשיע ארבע בקרוב⁸³ - הוא העמור. וכן מדה שיש בה שבע ארבעות פחות שני תשיעי ארבע על שבע ארבעות פחות שני תשיעי ארבע ברום שבע ארבעות פחות שני תשיעי ארבע - היא מדה העמור⁸⁴. ושתי המדות פאחד הם עולים⁸⁵. וכמה מכילה מדה זו? כמו ארבעים ושלש ביצים בינוניות וחמש ביצה⁸⁶. והם משקל ששה ושמונים סלעים ושני שלישי סלע מקמח החטים שבמזרים, שהם משקל חמש מאות ועשרים זוז⁸⁷ מזוזי מצרים בזמן הזה. ומדה שמכילה במשקל הזה מקמח החטים הזה - בה מודדין לחלה בכל מקום.

(78) למדו כן ממה שנאמר: "ראשית עריסותיכם חלה תרימו", היינו כדי עיסת מדבר, שהיא עומר לגולגולת. והעומר עשירית האיפה. (79) המדובר כשנילושו יחד, אבל על ידי נשיכה לחוד, אין כולם מצטרפים. (80) שהרי האיפה היא שלוש סאים שהן שמונה עשר קבים, ועשירית מזה היא 1,8. כלומר קב ושמונה עשיריות, שהן ארבע חמישיות. (81) שהן בסך הכל 10,8 אצבעות מעוקבות. (82) שהרי במנחות לט: אמרו: תנא, אצבע שאמרו אחד מארבעה בטפח של כל האדם. (83) כלומר, מעט פחות, שהרי נפח העומר הוא: 309,44 אצבעות מעוקבות. ואילו מדה זו: 311,1. בערך. שהרי מדה זו: 310,11. (85) בערך, כנ"ל. (86) שהרי האיפה - 3 סאים, הסאה - 6 קבים, הקב - 4 לוגים והלוג - 6 ביצים, הרי בכל איפה 432 ביצים, והעומר, שהוא שיעור חלה, הוא עשירית האפה - 43,2 ביצים. (87) הם חמש מאות ועשרים דרהם. ולפי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- מְצַטְרְפִין¹¹ וְחִיבוֹת בְּחֵלָה, וְאִם מְשַׁנֵּי מִיָּנִין הָיוּ - אֵין מְצַטְרְפִין; שְׁסֻתָּם¹² אֶחָד אֵינוּ מְקַפְּדִין¹³. וְאִם הָיָה מְקַפְּדִין¹⁴ שְׁלֹא תִגַּע עִסָּה זֹה כְּזוֹ וְלֹא תִתְעַרֵב עִמָּה, אֶפְלוּ הָיוּ מִמִּין אֶחָד - אֵין מְצַטְרְפוֹת¹⁵.

(9) משנה שם. (10) ראה בהלכה הסמוכה. (11) והמדובר כשאין בדעתו לחלק העיסה לכמה בני אדם, ראה למעלה שם הלכה יט. (12) ירושלמי שם. (13) כלומר, ולכן מצטרפות העיסות אם היו ממין אחד. (14) כלומר, ידוע שהוא מקפיד. (15) שם: אשה אחת שהיא מקפדת, עשו אותה כשתי נשים.

ג. וְכִיצַד מְצַטְרְפוֹת¹⁶ אִם הָיוּ שְׁלֹשׁ אֶחָד¹⁷ מִמִּין אֶחָד? עִסַת הַחֲטִיִּם שְׁנֹנְעָה¹⁸ בְּעִסַת הַכֶּסְמִין - מְצַטְרְפוֹת¹⁹; נִגְעָה בְּשֶׁאֵר הַמִּיָּנִין - אֵין מְצַטְרְפוֹת²⁰. וְכֵן עִסַת שְׁעוֹרִין שְׁנֹנְעָה בְּעִסַת הַכֶּסְמִין²¹ אוֹ שְׁבֻלַת שׁוּעַל אוֹ שִׁיפוֹן, וְכֵן עִסַת כֶּסְמִין²² וְשֵׁל שְׁבֻלַת שׁוּעַל וְשֵׁל שִׁיפוֹן שְׁנֹנְעָה כָּל אַחַת מִשְׁלֹשֶׁתָן בְּחִבְרָתָהּ - הָרִי אֵלוֹ מְצַטְרְפוֹת²³.

(16) שם, משנה ב. (17) ראה למעלה בהלכה א. (18) כלומר, נגעה ונשכה, כנ"ל שם. (19) אף-על-פי שלענין כלאים אינם מין אחד (ראה בפ"ג מהלכות כלאים הלכה ג) - כאן לענין חלה, הם מין אחד, לפי שהעיסות שלהם דומות (עיי' ר"ש ורע"ב בכלאים פ"א משנה א). ולא גזרו חכמים שמא יבואו לתרום מזה על זה, ובאמת אין תורמין מזה על זה, כיון שהם כלאים זה בזה, ראה בהלכות כלאים שם, ובפ"ה מהלכות תרומות הלכה ג - שהכל יודעים שאין תורמין ממין על שאינו מינו (ירושלמי חלה פ"ד הלכה ב). וראה בהלכה הסמוכה, לענין ישן וחדש. (20) וכל זה אינו אלא בנושכות זו את זו, אבל הבולל קמח ועושה עיסה - כל חמשת המינין מצטרפים, כבסוף ההלכה הסמוכה. (21) וממה שאמרו (מנחות ע.) "כוסמין מין חטיין", ראה להלן פ"ח הלכה ד. (22) משנה שם, כרבי יוחנן בן נורי. ויתכן שלא נחלק תנא-קמא על רבי יוחנן בן נורי בענין זה (כסף-משנה, וביאור הגר"א ליו"ד סימן שכד אות י). (23) שהכוסמין הם גם מין חטיים וגם מין שעורים.

ד. עִסַת חֲדָשׁ²⁴ - אֵינָה מְצַטְרְפֹת²⁵ לְשֵׁל וְשֹׁן²⁶, אֶף עַל פִּי שֶׁהֵן מִמִּין אֶחָד; כְּדִי שְׁלֹא יֵאמְרוּ²⁷: תּוֹרְמִין²⁸ מִן הַחֲדָשׁ עַל הַשֹּׁן²⁹. וְלֹא יִתְרֹם³⁰ מֵאֲמָצַע שְׁתִּיהֶן³¹, אֶלֶּא יִבְיֵא³² עִסָּה אַחֶרֶת חֲדָשׁ אוֹ יִשֶׁן וְיִצְטַרֵף לָהֶם לְהַשְׁלִים הַשְּׁעוֹר³³. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים³⁴? בְּעִסָּה שְׁנֹנְעָה³⁵ בְּעִסָּה אַחֶרֶת; אֶבֶל הַבּוֹלֵל קִמַח חֲמֻשֶׁת הַמִּיָּנִין וְעוֹשָׂה מֵהֶם עִסָּה אַחַת - הָרִי חֲמֻשֶׁת מְצַטְרְפִין לְשְׁעוֹר עִסַת חֵלָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ³⁶.

(24) מתבואה של שנה זו. (25) שם משנה ד: "קב חדש וקב ישן שנשכו זה בזה, רבי ישמעאל אומר יטול מן האמצע

(101) שהוא שיעור חלה. (102) צריך עיון, אם דווקא במורסן שהחזירו פטור מחלה אבל בסובין שהם דקים - חייב, או לאו דווקא. (103) "לפי שהמורסן אינו חייב בחלה". ובירושלמי שם הלכה ג "אמר רבי יוחנן, דרך עיסה שנו (בתורה) כאן, וכאן מכיוון שניטל מורסן וחזר לתוכן אין זה דרך עיסה".

יט. נִתְתוּם שְׁעוֹשָׂה עִסָּה¹⁰⁴ לְעִשׂוֹתָהּ שְׁאוּר¹⁰⁵ לְחִלְקָה¹⁰⁶ - חִיבַת בְּחֵלָה; וְשֵׁאִם לֹא תִמְכַר, יַעֲשֶׂנָה פֶת¹⁰⁷. אֶבֶל הָעוֹשָׂה¹⁰⁸ עִסָּה לְחִלְקָה בְּצִק¹⁰⁹ - פְּטוּרָה¹¹⁰.

(104) שיש בה שיעור חלה. (105) כלומר, אפילו דעתו לשאור ולא לבצק, שאינו חפץ לאפותה. (106) ואפילו אם לא היא בכל אחד מחלקי השאור כשיעור חלה. (107) והרי זה כאילו גלגלה לשם כך. (108) כלומר, מי שאינו נחתום. (109) לכמה אנשים, באופן שבכל חלק וחלק לא יהיה שיעור חלה. (110) ואין חוששין שמא יימלך לעשות אותה עיסה אחת.

כ. נְשִׁים שֶׁנִּתְנוּ קִמַח לְנִתְתוּם לְעִשׂוֹת לָהֶם שְׁאוּר, אִם אֵין בְּשֵׁל אַחַת מֵהֶן¹¹¹ בְּשְׁעוֹר, אֶף עַל פִּי שִׁישׁ בְּכֻלָּן בְּשְׁעוֹר - פְּטוּרָה¹¹².

(111) כלומר, אף באחת מהן. (112) שהרי הוא כעושה עיסה על מנת לחלקה. ולולא זאת הייתה הלישה מחייבת בחלה, אף על פי שערכה שלא מדעת הבעלים, שהרי "הגומר פירותיו של חבירו שלא מדעתו וכו' הרי אלו טבלו למעשר".

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) יבאר שתי עיסות שיש בשתייהן חיוב חלה ולא באחת מהן, אם מצטרפות. עיסת מין אחד אם מצטרפת עם מין אחר, או חדש עם ישן. עיסה פחותה מכשיעור מכאן ועיסה פחותה מכשיעור מכאן ואחרת באמצע. שני גויים שעשו עיסה כשיעור וחלקה ואח"כ נתגירו. הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה. עיסה הטבולה לחלה. ואם היא כחולין לעניין טומאה.

א. שְׁתֵּי עִסוֹת² שִׁישׁ בְּשִׁתִּיהֶן³ שְׁעוֹר הַחִיב בְּחֵלָה⁴, וְאֵין בְּאַחַת מֵהֶן בְּשְׁעוֹר, וְנִגְעוּ זֶה כְּזוֹ וְנִשְׁכּוּ⁵ זֶה אֶת זֶה: אִם הָיוּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים, אֶפְלוּ הֵן מִמִּין אֶחָד⁶ - פְּטוּרִין מִן הַחֵלָה; שְׁסֻתָּם⁷ שָׁנִים מְקַפְּדִין. וְאִם יָדוּעַ שְׁאֵינֶן מְקַפְּדִין עַל עֲרוּב הָעִסוֹת - הָרִי אֵלוֹ מְצַטְרְפוֹת⁸.

(2) חלה פ"ד משנה א. (3) ביחד. (4) ראה למעלה בפ"ו הלכה טו. (5) שבאופן זה אם היו של אדם אחד, מצטרפות (שם הלכה יז). (6) ראה להלן הלכה ג. (7) ירושלמי שם. (8) שם: שתי נשים שאינן מקפידות, עשו אותן כאשה אחת. וראה להלן.

ב. הָיוּ שְׁתִּיהֶן⁹ שְׁלֵשׁ אִישׁ אֶחָד: אִם הָיוּ מִמִּין אֶחָד¹⁰

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ממקום שנושכים זה את זה, ונמצא מפריש משתיהן – רע"ב), וחכמים אוסרים". אבל להפריש מזה על זה, לדברי שניהם, אי אפשר. (26) מתבואה של השנה הקודמת. (27) ירושלמי שם. (28) תרומה גדולה. (29) והלא דין הוא שאין תורמין מזה על זה, ראה בפ"ה מהלכות תרומות הלכה יא. (30) כחכמים הנ"ל, ולא כרבי ישמעאל. (31) שגם באופן זה יש חשש, שמא יאמרו: תורמין מן החדש על הישן. (32) כלומר, כיון שמן התורה נתחייבה עיסה זו (של חדש וישן) בחלה, אין להפרידה ולעשותה שתי עיסות. (33) כלומר, אם יביא עיסת חדש, נצא שחדש וחדש מכאן, וישן באמצע, והוא מצרפם, וכן להיפך, כדלהלן בסוף ה"ו. וכשהוא מפריש, מפריש על כל העיסה, כיון שבאופן כזה, אין חשש שמא יאמרו: תורמין מן החדש על הישן, שבני אדם רואים שצירף עיסה נוספת, וחושבים שאינו מתקן אלא מחדש על חדש ומישן על ישן. ועיין ברדב"ז. (34) שאין חיטים מצטרפים אלא עם הכוסמין בלבד (הלכה הקודמת). (35) ונשכה, כנ"ל. ירושלמי חלה פ"א הלכה א. (36) למעלה בפ"ו ראש הלכה טו. ומזה שכתבו רבינו כאן, ולא בסוף הלכה הקודמת, נראה שאפילו עיסת חדש ועיסת ישן, מצטרפות, אם נילושו יחד. ועיין ר"י קורקוס ו"משנה ראשונה" שם.

ה. עֶסֶה³⁷ שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִפְּשֵׁעוֹר מִכָּאֵן³⁸, וְעֶסֶה פְּחוּתָה מִפְּשֵׁעוֹר מִכָּאֵן, וְעֶסֶה שְׂאִינָה חֵיבָת בְּחֻלָּה בְּאֲמָצֵעַ, כְּגוֹן עֶסֶת אֲרִזִּי³⁹ או עֶסֶת תְּרוּמָה⁴⁰ או מְדַמְעֵי⁴¹ או עֶסֶת עוֹבֵד פּוֹכְבִּים⁴², אָף עַל פִּי שְׁנוּגְעוֹת⁴³ זו בְּזוֹ - אֵינָן מְצַטְרְפוֹת; שֶׁהָרִי דָּבָר הַפְּטוּר מִן הַחֻלָּה מְבַדִּיל בְּאֲמָצֵעַ⁴⁴.

(37) חלה פ"ד משנה ג. (38) ושתייהן ממין אחד. (39) שאינה חייבת בחלה, ראה למעלה בפ"ו הלכה ב. (40) כלומר, עיסה העשויה מקמח של תרומה. והתרומה פטורה מן החלה משום שנאמר: תרימו תרומה, ולא שכבר נתרמה. וראה למעלה שם סוף הלכה ד. (41) ירושלמי שם הלכה ג, ותוספתא שם פ"ב הלכה ד. שהרי הוא פטור מחלה, ראה למעלה שם פ"ו. (42) ירושלמי שם. שפטור מחלה, ראה למעלה שם סוף הלכה ח. (43) ונושכות. וראה שם הלכה יז, ובהערות, וברדב"ז להלן סוף הלכה ז, ולמעלה הלכה א והלכה ג. (44) וכל זה כשהעיסות נושכות זו את זו, אבל אם הן בלולות, ויש בעיסות החייבות בחלה כשיעור החייב בחלה, אין העיסות שאינן חייבות בחלה מעכבות את חיוב החלה. וראה למעלה שם הלכה ט, וביר"ד שם סעיף ו ואילך, ובביאור הגר"א שם ס"ק יג.

ז. שְׁתֵּי עֶסוֹת⁵², שְׁפָל אַחַת מִהֶן פְּחוּתָה מִפְּשֵׁעוֹר, שֶׁהַפְּרִישׁ חֻלָּה מִזּוֹ וְחֻלָּה מִזּוֹ, וְחֻזְרוּ וְנִגְעוּ⁵³ זו בְּזוֹ וְהָרִי בְּשִׁתֵּיהֶם פְּשֵׁעוֹר - חֵיבִין לְהַפְרִישׁ מִהֶן חֻלָּה; שֶׁהַחֻלוֹת הָרֵאוּשׁוֹנוֹת אֵינָן פְּלוּם⁵⁴.

(52) שם משנה ה, כחכמים ולא כרבי עקיבא. (53) וגם נשכו, כנ"ל. (54) שהרי הופרשו בשעת פטור.

ח. שְׁנֵי עוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים שֶׁעָשׂוּ עֶסֶה פְּשֵׁעוֹר⁵⁶ וְחֻלְקוֹהֶן⁵⁷, וְאַחַר כֵּן נִתְגַּדְּרוּ⁵⁸, וְהוֹסִיף כָּל אֶחָד עַל חֻלְקוֹ אַחַר שְׁנִתְגַּדְּרוּ עַד שֶׁהַשְּׂלִימוֹ לְשֵׁעוֹר⁵⁹ - הָרִי זו חֵיבָת; שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהֶן⁶⁰ שְׁעַת חוּבָה פְּשֵׁהוּ עוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים, שֶׁהָרִי פְּחוֹת מִפְּשֵׁעוֹר הָיָה פֶּיֶד כָּל אֶחָד מִהֶן⁶¹.

(55) ירושלמי חלה פ"ג הלכה ד. (56) [שעיסת שותפין ישראלים שאין בה אלא שיעור אחד – חייבת (למעלה פ"ו הלכה ו), לפי שיש כאן צירוף לחובה. אבל שותפים גויים,

56] שעיסת שותפין ישראלים שאין בה אלא שיעור אחד – חייבת (למעלה פ"ו הלכה ו), לפי שיש כאן צירוף לחובה. אבל שותפים גויים,

ו. הָיָה⁴⁵ בְּאֲמָצֵעַ עֶסֶה שֶׁהוֹרְמָה חֻלָּתָה - מְצַטְרְפוֹת; שֶׁהָעֶסֶה שֶׁבִּינֵיהֶן כְּבָר הָיְתָה מְחִיבָת בְּחֻלָּה⁴⁶. וְכֵן⁴⁷ אִם הָיָה בִּינֵיהֶן עֶסֶת הַקָּדֵשׁ - מְצַטְרְפוֹת; מִפְּנֵי שֶׁרְאוּי לְפָדוּתָהּ וְתִתְחַיֵּב בְּחֻלָּה⁴⁸. וְכֵן⁴⁹ אִם הָיְתָה בִּינֵיהֶן עֶסֶת מִין אַחֵר⁵⁰ או עֶסֶת אִישׁ אַחֵר או עֶסֶת חֵדֶשׁ - הָרִי שְׁתֵּי הָעֶסוֹת שֶׁבְּצַדְדֵינָן מְצַטְרְפוֹת לְחֻלָּה⁵¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עֶסֶה שְׁנִיָּה⁷³, שְׁיִהְיֶה בָּהּ עִם שְׂאוֹר זֶה שְׂעוֹר עֶסֶה שְׁחִיבֵת בְּחֵלֶה, וְנוֹתְנָה בְּתוֹךְ הָעֶסֶה⁷⁴ שֶׁהוֹרְמָה חֲלָתָהּ, וּמְפָרֵשׁ מִן הָעֶסֶה הַשְּׁנִיָּה שְׂעוֹר חֲלָה עֲלֶיהָ וְעַל הַשְּׂאוֹר, כְּדֵי שְׂיִטֵּל⁷⁵ מִן הַמֶּקֶף. וְאִם אֵין לוֹ עֶסֶה שְׁנִיָּה - נַעֲשִׂית זֹ כְּלָה טָבֵל וּמְפָרֵשׁ חֲלָה עַל הַכֹּל; שֶׁהַטָּבֵל בְּמִינוֹ אוֹסֵר בְּכֹל שֶׁהוּא⁷⁶.

70) חלה פ"ג משנה ח, ותוספתא שם, פ"ב הלכה ב. 71) ואם כן, השאור טבל לחלה. 72) ודין תורה הוא שתיכטל ברוב, אבל חכמים אמרו שהטבל אינו בטל, ראה להלן. 73) מהעיסה הנ"ל שלא הורמה חלתה, אי אפשר להפריש על זה שנתערב, שהרי העיסה הנ"ל מחוייבת בחלה מן התורה. ואילו השאור הנ"ל, אינו חייב אלא מדרבנן. אבל מהעיסה השנייה, שאין בה כשיעור בלי השאור הנ"ל, יכול להפריש (משנה ראשונה). 74) כלומר, מערובה בעיסה, באופן כזה שיוכל להפריש מן העיסה החדשה, שאף-על-פי שעיסה שהורמה חלתה הנמצאת בין שתי עיסות שאין בכל אחת כשיעור, הרי היא מצרפתן (למעלה הלכה ו), כל זה לענין שתהיינה העיסות כעיסה אחת שיש בה שיעור, אבל לענין שיהא זה מן המוקף, העיסה מפסקת ובספר מוגה: "סמוך לעיסה" (ר"י קורקוס, וכעין זה העתיק הסמ"ג עשין קמא). ולפי זה, העיסה שהורמה חלתה מצרפת אף לענין שיחשב מן המוקף, וכן הוא בשו"ת הרא"ש כלל ב סימן ב. אלא שלפי זה, לא מובן מה שסיים רבינו "כדי שיטול מן המוקף", הרי חוץ מדין מוקף, צריך להסמיק את העיסה השניה כדי שתצטרף לשאור ויהיו יחד כשיעור (תוספתא כפשוטה, וראה בהערה 21 שם). 75) כלומר, זהו הטעם למה שכתב: "ונותנה בתוך העיסה", ולא די בנתינת העיסה השנייה סמוך לה, כנ"ל. 76) שכיון שאפשר לתקנו, הרי הוא דבר שיש לו מתירין, ואפילו באלף אינו בטל. וראה בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו. יב. עֶסֶה הַטְּבוּלָה לְחֵלֶה - אֵינָה בְּחֵלֶה⁷⁷, וְהָרִי הִיא כְּחֵלִין לְעֵנִין הַטְּמֵאָה, שְׂאִין הַשְּׁנִי עוֹשֶׂה שְׂלִישֵׁי בְּחֵלִין, כְּמוֹ שְׂחִיבֵת בְּמִקְוֵי⁷⁸. וּמִתְרַ⁷⁹ לְגַרֵם טְמֵאָה לְחֵלִין⁸⁰ שֶׁבְּאֶרְצֵי יִשְׂרָאֵל. לְפִיכָּה, שְׁתֵּי עֶסוֹת⁸¹, אַחַת טְמֵאָה⁸² וְאַחַת טְהוֹרָה⁸³ - נוֹטֵל כְּדֵי חֲלַת שְׁתֵּיהֶם מֵעֶסֶה שְׂלֵא הוֹרְמָה חֲלָתָהּ⁸⁴ וְנוֹתְנָוּ בְּאֶמְצַע סְמוּךְ לְעֶסֶה הַטְּהוֹרָה⁸⁵, וּמוֹשֵׁף⁸⁶ מִן הַטְּמֵאָה לְטְהוֹרָה כְּדֵי בִיטוּל⁸⁷, כְּדֵי לְתַרֵם מִן הַמֶּקֶף⁸⁸.

77) כן היא מסקנת הגמרא בסוטה ל: 78) בפיי"א מהלכות אבות הטומאות הלכות ב, טו. 79) סוטה שם, ועבודה זרה נו. וראה בהלכות טומאת אוכלין פט"ז הלכה ט. 80) כלומר, חולין שאינם מתוקנים, אבל חולין מתוקנים, מותר לטמא גם בידיים, כנ"ל שם. 81) חלה פ"ב משנה ח, כרבי אליעזר שפסקו בירושלמי כמותו, ולא כחכמים. 82) כלומר, ראשונה לטומאה (סוטה שם). 83) ועדיין לא הורמה חלה מהן. 84) כן הוא במשנה שם. ופירש שם בספר בית דוד, שאינו מפריש מן העיסה הטהורה שלפניו,

שאינ עיסתם מצטרפת לכשיעור לחייבה בחלה, אינה מצטרפת גם להקל ולפוטרה כעיסת שני ישראלים שגלגלו על דעת לחלקה, בהלכה הסמוכה]. 57) כנראה שהמדובר כשעשו עיסה זו על דעת לחלקה, ראה בהלכה הסמוכה. וישנם כאן שני פטורים: א. גלגול על-מנת לחלק שפטור (למעלה שם הלכה יט): ב. גלגול גוי הפוטר מן החלה (שם הלכה ח). 58) (שכשנתגיירו כבר לא היה שיעור בעיסה. אבל אם נתגיירו ואחר-כך חלקו, אף-על-פי שהוסיפו אחר כך, פטורים מחלה, שהרי היתה העיסה כשיעור כשנתגיירו, והיה בדין לצרפה לחיוב ובכל זאת פטורים הם אז, לפי שהגלגול היה בגיותם - דינה כעיסה של שני ישראלים (בהלכה הסמוכה) שגלגול של פטור פוטרה לעולם]. 59) כלומר, ואין בעיסה השנייה לבדה כשיעור, שאם לא כן, בוודאי חייבת, כנ"ל שם הלכה ט. 60) לעיסה. 61) ואין גלגול הגוי פוטר, אלא באופן שהיה כשיעור, ונפקע על ידי הגלגול. וכמו כן אין הגלגול על-מנת לחלק פוטר, אלא כשיש שיעור המחייב, אבל כאן בגוי שאין עיסתם מצטרפת לחיוב, אינה מצטרפת גם לגרום קולא, כנ"ל).

ט. אֲבָל שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים⁶² שֶׁעָשׂוּ כֶּף⁶³, וְחָזַר כָּל אֶחָד אַחֵר שֶׁחֲלָקוֹ וְהוֹסִיף עַל חֲלָקוֹ עַד שֶׁשְׂלִימוֹ לְשְׂעוֹר - הָרִי זֶה פְּטוּרָה; שֶׁכֶּבֶר הִיתָה לָּהּ שְׁעַת חוֹבָה⁶⁴, וְהֵן הָיוּ פְּטוּרִין בְּאוֹתָהּ שְׁעָה מִפְּנֵי שֶׁעָשׂוּהָ לְחֵלֶק⁶⁵.

62) ירושלמי שם. 63) על-מנת לחלקה בצק. 64) בשעת לישה, שהרי היה בה שיעור, והיא עיסת ישראל. 65) ראה למעלה בפ"ו הלכה יט.

י. הִיתָה⁶⁶ הָעֶסֶה בְּיַד הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וְהִישְׂרָאֵל בְּשִׁתְּפוּת⁶⁷ וְחֲלָקוֹ, וְאַחֵר כֶּף נִתְגַּדֵּר הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים, וְהוֹסִיף הִגֵּר עַל שְׂלוֹ [וְיִשְׂרָאֵל עַל שְׂלוֹ] עַד שֶׁשְׂלִים כָּל אֶחָד עִסְתוֹ לְשְׂעוֹר - שֶׁל יִשְׂרָאֵל חִיבֵת⁶⁸, וְשֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִים פְּטוּרָה⁶⁹.

66) ירושלמי שם. 67) מלשון זה משמע, שלשה שלא על דעת לחלקה, ראה בכסף-משנה וביו"ד סימן של סעיף ו, ובביאור הגר"א שם אות ז. 68) שהרי בחלקו של הישראל אין גלגול הגוי פוטר (יו"ד שם סעיף א). 69) צריך עיון, הרי לא היתה לה שעת חובה, שהרי פחות מכשיעור היתה בידו, ראה למעלה הלכה ח. וראה בראב"ד. [ויתכן כי רק למעלה שם, שישנם שני פטורים: גלגול על-מנת לחלק, וגלגול של גוי, וכל אחד מהם סותר לשני, כלומר: גלגול על-מנת לחלק אינו מפקיע החיוב, שלא היתה לה שעת חובה כיון שיש כאן גלגול של גוי, וגלגול של גוי אינו מפקיע, שלא היתה לה שעת חובה מצד הגלגול על-מנת לחלק. וכאן שלא גלגלו על-מנת לחלק (ראה למעלה), גלגול הגוי מפקיע, אף-על-פי שבחלקו של הגוי בלבד לא היה כשיעור. אבל מלשון רבינו למעלה שם, נראה שהעיקוב הוא מצד פחות מכשיעור, ולא מצד שגלגל על-מנת לחלק].

יא. הַנוֹטֵל⁷⁰ שְׂאוֹר מֵעֶסֶה שְׂלֵא הוֹרְמָה חֲלָתָהּ⁷¹ וְנוֹתְנָוּ לְתוֹךְ עֶסֶה שֶׁהוֹרְמָה חֲלָתָהּ⁷² - הָרִי זֶה מְבִיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעם הארץ, כנ"ל. וראה בפ"ט מהלכות מעשר הלכה א, ובמשנה-למלך שם.

פָּרֵךְ שְׁמִינִי

1) יבאר המפריש חלתו קמח אם היא חלה. ואימתי מפרישין חלה. מאימתי תחייב העיסה בחלה. ואם נתגלגלה בחטים ונטמטמה בשעורים. עיסה שנדמעה בטומאה, אם לשין ועורכין עמה. הלוקח מנחתום עם-הארץ בסוריא ואמר לו הפרשתי חלה. והלוקח בחוצה לארץ מנחתום או מבעל הבית.

א. המפריש² חלתו קמח - אינה חלה³, וגזל ביד כהן⁴, ושאר העסה חייבת בחלה⁵. ואותו הקמח שפריש לשם חלה, אם יש בו עמור⁶ ועושהו עסה⁷ - הרי זה מפריש ממנו חלה, כשאר כל קמח חלין⁸.

2) חלה פ"ב מ"ה. 3) שהרי "עריסותיכם" אמר רחמנא ('מאירי' קידושין, עמ' 231). 4) וחייב להחזיר לבעל הקמח. ואף-על-פי שהוא תלמיד חכם, ויודע שאין מפרישים חלה קמח, ובוודאי נתן לו בתורת מתנה - גזרו חכמים שתהא גזל בידו, מחמת אלה שאינם יודעים שאין מפרישים חלה קמח, ואם תשאר ביד כהן יחשבו שנתקנה עיסתם (ט"ז ליו"ד סי' שכו ס"ק א, ע"פ הגמרא בקידושין מו:). 5) "ולא נאמר: זו העיסה אינה חייבת בחלה, כיון שהקמח שלה חלה היתה בו הכוונה" (פירוש המשנה). 6) שהוא שיעור חלה (למעלה פ"ו ה"טו). 7) אבל בעודו קמח אין חלתו חלה, כנ"ל. 8) כלומר, וחלה זו אסורה לזרים מן התורה, כיון שהפרשתו הראשונה מן הקמח לא היתה כלום (רדב"ז).

ב. אימתי מפרישין חלה⁹? כשיתן את המים¹⁰ ויתערב הקמח במים, מפריש החלה מתחלת דבר שגולוש¹¹; שנאמר: ראשית ערסתכם¹². והוא שלא ישאר שם בערבקה קמח שלא נתערב במים שיעור עמור¹³. ואם אמר¹⁴: הרי זו חלה¹⁵ על העסה¹⁶ ועל השאור ועל הקמח שגשתי, ולקשתעשה פלה עסה אחת¹⁷ תתקדש זו שבנדו¹⁸ לשם חלה - הרי זה מתר¹⁹.

9) ב'ירושלמי' פסחים פ"ג ה"ג: "אמר רבי יוסי בי רבי בון, בדין היה בעיסה טהורה שלא יפריש חלתה אלא בסוף (כלומר, כשתעשה העיסה גוף אחד, כדלהלן בה"ד) - תקנה תיקנו בה שיפרישנה תחילה, שלא תטמא את העיסה". וראה להלן הי"א. ואין כוונת רבינו כאן לומר שחובת החלה באה עכשיו, שהרי כתב להלן (ה"ד) מאימתי תחייב העיסה בחלה, משתעשה גוף אחד, אלא אם הוא חושש שמה טיטמא העיסה - מפריש בתחילת הלישה (כסף-משנה ורדב"ז). 10) חלה פ"ג סוף מ"א. 11) כלומר, מתחילת הלישה. אבל לא יפריש ממצט הקמח שעדיין לא נתערב במים. וראה להלן. 12) 'ירושלמי' שם ה"א. 13) שכיון שאין במשוויי שיעור חלה, אין הוא נחשב בפני עצמו, ומצטרף לקמח שכבר נתערב במים, והכל בכלל

אלא מעיסה אחרת (תוספות אנשי-שם). וצ"ע למה לא יפריש מאותה עיסה הטהורה, ועיין רע"ב שם. 85) ונוגע בה כדי שיתרום מן המוקף. ואף-על-פי שאין צריך נגיעה במוקף - טמא וטהור דינם כדבר שהוא מקפיד על תערובתו, וצריך נגיעה (ר"י קורקוס). וכאן אין צריך נשיכה, ראה להלן. 86) [צ"ל "ומנשך", וראה להלן. ועיין במשנה ראשונה שם. ואף-על-פי שעל-ידי נשיכה נעשה הכל כגוף אחד וכולם טמאים בעת מעשה כראשון לטומאה (פ"ו מהלכות טומאת אוכלין הלכה יח) - לאחר שפירשו לא נשאר בהם אלא טומאת מגע בלבד, כמפורש שם].

87) ["כדי-ביצה" זה הוא מן הטהורה, ועושה כן כדי שהעיסה הטמאה תהא נושכת עם ה"כדי-ביצה", ועם ה"כדי-חלה", ועל-ידי-זה הן נעשות כעיסה אחת, ורק באופן זה, כשהכל גוף אחד, מותר לתרום מן הטהור על הטמא, כמפורש למעלה בפ"ה מהלכות תרומות הלכה ז, אבל באופן אחר אסור, ראה למעלה פ"ה הלכה יג. וראה במשנה ראשונה. ואף-על-פי שבמשנה שם אמרו, ונותן פחות מכביצה באמצע" - פסק רבינו כברייתא בסוטה שם, שנותן כביצה באמצע, מפני: שאין שני עושה שלישי בחולין, וחולין הטבולין לחלה אינה כחלה אלא בחולין, ולפיכך אין שלישי בהם כנ"ל, וגם מותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל (אלא שצ"ע שאין זה "גורם", אלא מטמא בידים), ולפיכך מותר לתת כדי ביצה, שאף-על-פי ש"כדי-ביצה" זה נוגע בראשון, ומיטמא ונעשה שני, אף לאחר שפירש (ראה למעלה), אין הוא מטמא את ה"כדי-חלה", שמפרישה ואחר-כך קורא עליה שם חלה. 88) [זהו טעם למה שכתב "ונותנו באמצע סמוך לעיסה הטהורה", כנ"ל. וכאן אין צריך נשיכה, די בכך להתיר ולה"כדי-חלה" נשוכים כולם לעיסה הטמאה, די בכך להתיר לתרום מן הטהור על הטמא].

יג. עושה אדם⁸⁹ עסה טהורה⁹⁰ ואינו מפריש חלתה, ומניחה או מניח מקצתה להיות מפריש עליה והולך חלות של עסות אחרות ואפלו נטמאו העסות⁹¹, עד שתעשה העסה שהניח פלה חלה ויתגנה לכהן. והוא שלא תפסל מאכל אדם⁹²; אבל משתסרך⁹³ אינו מפריש עליה. במה דברים אמורים? כשהיו אותם העסות שפריש עליהן ספק אם הורמה חלה מהן או לא הורמה⁹⁴; שחלת דמאי⁹⁵ נטלת מן הטהור על הטמא לכתחלה ושללא מן המוקף.

89) חלה פ"ד משנה ו. 90) כדי שתהא החלה שיפריש, טהורה. 91) כלומר, שיש כאן שתי ריעותות: שמפריש מן הטהור על הטמא, ושלא מן המוקף (רדב"ז). 92) ירושלמי שם. 93) משנה שם. 94) כגון ששני עדים אומרים שהורמה, ושנים אומרים לא הורמה. אבל אין הכוונה שלקחה מעם הארץ, שהרי עמי הארץ מפרישין חלה, כשם שמפרישין תרומה גדולה (משנה ראשונה). וראה באורי-שמת. 95) כאן "דמאי" פירושו, ספק, ולא שלקחו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעשר ה"א. ועי' 'משנה ראשונה' שם. (29) במנחות ע, א: "תנא, כוסמין מין חיטים, שבולת שועל ושיפון מין שעורים". ומפרשה רבינו לענין לישא, ולא לענין צירוף, בכדי שלא יקשה לנו ממה שנאמר בחלה פ"ד מ"ב, הובא למעלה פ"ז ה"ג. ואף-על-פי ש'ירושלמי' (שם פ"ג ה"א) אמרו: "ושאר כל דברים, את מהלך בהן אחר הטיטוס", פסק רבינו כהברייתא במנחות הנ"ל ('בית יוסף' י"ד סי' שכז).

ה. נתגלגלה³⁰ בחטים ונטמטמה בשעורים, האוכל ממנה קדם הפרשת חלה - חייב מיתה³¹, מפני שהיא טבל³². לפיכך: אם היתה העשה חייבת בחלה מן התורה, האוכל ממנה - לוקה³³, ככל אוכל טבל³⁴; ואם היתה חייבת מדברייהם - מפני אותו מפת מרדות.

(30) משנה בפ"ג, שם. (31) בידי שמים. ואם התרו בו - לוקה, כדלהלן. (32) שהרי חלה דינה כתרומה, כנ"ל פ"ה ה"ג. וראה בפ"א מהל' מעשר ה"ה. אולם, האוכל מן העיסה לפני גלגול וטיטוס, אינו חייב מיתה, אף-על-פי שנתנו את המים ואפשר להפריש (למעלה ה"ב), שאין זה כאוכל טבל, אלא כאוכל מתבואה שלא נגמרה מלאכתה למעשר, ועי' רב"ז ו'מלאכת שלמה'. (33) 'ירושלמי' שם פ"א ה"ב: "זאת אומרת, שלוקין על חלתן דבר תורה". (34) מכות יג, א. ופי"ט מהל' סנהדרין ה"ב אותיות ה"ו.

ו. עשה³⁵ שנטמטמה³⁶ עד שלא נתגלגל - פטורה³⁷; משתתגלגל - חייבת³⁸. וכן המקדיש³⁹ עטתו או המפקיר אותה⁴⁰ קדם שנתגלגלה, ופדאה או זכה בה ואחר כך גלגלה⁴¹, או הקדישה או הפקיר אותה אחר שנתגלגלה, ופדאה או זכה בה - הרי זו חייבת בחלה⁴².

(35) שם, מ"ב. ומדובר לאחר נתינת המים בקמת, ראה ב'אור שמח'. (36) שנתערבה בה תרומה. (37) שהדומע פטור מן החלה, ראה למעלה פ"ו סוף ה"ד. ומדובר בחלה בזמן הזה, שאינה אלא מדרבנן (שם בהערה כג, ועי' ב'תוספות רבי עקיבא איגר'). (38) שכיון שנתחייבה בשעת גלגול, שוב אינה נפטרת. (39) שם, מ"ג. (40) דין הפקר לא נזכר במשנה שם, ולמדו רבינו מדין הקדש, כיון שבפ"א שם מ"ג נזכרו שניהם כאחד לענין חיוב חלה. וראה למעלה שם ה"ג, ובי"ד סי' של ס"ז, ובביאור הגר"א שם. (41) אבל אם בשעת גלגול היתה העיסה הפקר או הקדש, הרי זו פטורה, מן הטעם הנזכר בהלכה הסמוכה. וראה ב'מנחת חינוך' מצוה שפה, ב'תוספתא כפשוטה' חלה עמ' 800, וב'תרומת חלה' להר"ש אליעזרי עמ' ז ואילך. ואף-על-פי שבפ"ב מהל' תרומה ה"ב, כתב רבינו: "אם הפקיר שבלים וזכה בהן ועבר והפריש מהן תרומה - אינה תרומה", נראה שחלוקים תרומה וחלה לענין זה, שהרי שם בפ"א הכ"ב, כתב רבינו: "וכן פירות חוצה-לארץ שנכנסו לארץ, חייבין בחלה וכו' (כלומר, מן התורה, כשגלגול העיסה היה בארץ), ואם נקבעו למעשר ביד ישראל אחר שנכנסו לארץ

"עריסותיכם". ובספרים אחרים, במשנה שם: "ובלבד שיהא שם חמשה רבעי קמח", כלומר, במעורב. ולפי נוסחת רבינו "ובלבד שלא יהא וכו'", יתכן שאף אם אין במעורב שיעור חלה "הואיל ומכל-מקום התחילה ללוש, ואין בקמח הנשאר כדי חלה - נידון כנילוש" ('מאירי' חלה שם, עמ' 27). (14) 'ירושלמי' שם. ומדובר אפילו כשנשאר בעריבה קמח, שיעור עומר שלא נתערב במים. (15) ומדובר שהפריש מן הקמח שנתערב במים, ולא ממה שנשתייר, כנ"ל. (16) כלומר, על הקמח המעורב במים. (17) כלומר, לכשינתערב כל הקמח במים, כנ"ל. (18) כלומר, כל החלה בבת אחת. וצ"ע, מדוע אינו יכול לומר, שעל החלק שכבר נתערב במים, יחול מיד, ועל היתר יחול לכשתעשה כולה עיסה. (19) ואין זה כמפריש על דבר שלא בא לעולם, שכיון שבידו הדבר לערב הקמח במים ולחייבו בחלה, הרי זה כבא לעולם, כנ"ל בפ"ה מהל' תרומות ה"ט. וראה בר"ן לקידושין סב, ב. וב'תוספות רי"ד' על ה'ירושלמי' שם, וב'תוספות רבי עקיבא איגר' על המשנה שם. ואף-על-פי שבהל' תרומות שם, כתב רבינו: "והוא שיביאו שתיהן שליש בעת שאמר" - בערוגה שלא הביאה שליש, אין זה בידו להביאה לידי הבאת שליש. אבל עירוב הקמח במים, בידו הוא.

ג. הניח²⁰ העשה עד שלש הפל וערבה ואחר כך הפריש - אין בכך פלוג²¹. ואם לא הפריש החלה בציק, אלא אפה הפל - הרי זה מפריש מן הפת, כמו שבארנו²².

(20) 'ספרי' פרשת שלח, פיסקה קי. (21) כלומר, חלתו חלה אף-על-פי שעבר על תקנת חכמים, שתיקנו להפריש מיד עם נתינת המים לקמח, כנ"ל. (22) למעלה פ"ו, סוף ה"ט.

ד. מאימתי²³ תתחייב העשה²⁴ בחלה? משתגלגל²⁵ בחטים ונתערב הקמח במים²⁶, או שתטמטם²⁷ בשעורים ותעשה פלה גוף אחד. ואוכלין עראי²⁸ מן העשה עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים. והפסמין - בחטים²⁹, ושבלת שועל והשיפון - בשעורים.

(23) חלה, שם. (24) כלומר, מאימתי חל חיוב חלה מעיקר הדין, קודם שנתקנה התקנה להפריש מיד עם נתינת המים בקמת, ראה למעלה ה"ב ובהערות, והיינו לאסור אפילו אכילת עראי, כדלהלן. (25) כן הוא בדפוס רומי. וראה ב'תוספות אנשי שם'. (26) כלומר, כל הקמח, ולא יישאר קמח בלתי מעורב, ראה למעלה שם. (27) "פירוש, שידבקו חלקם קצתם בקצתם" (פירוש המשנה). "שעיסת שעורים אינה נגבלת יפה אלא נסדקת, להכי תטמטם, שמגבלה עד שיטמטמו (כלומר, יאטמו, יסתמו) סדקיה" (רבינו הלל בפירושו ל'ספרי' שם). וראה ב'ערוך' ערך טם ב, וב'תוספתא כפשוטה' חלה פ"א, עמ' 800. (28) משנה, שם. ואילו אכילת קבע אסורה משעה שהיא נותנת את המים. וכן גם לענין תרומות ומעשרות לא הותרה לפני גמר מלאכה אלא אכילת עראי בלבד, ראה למעלה פ"ג מהל'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

י"ד סי' של, ע"פ המשנה-למלך פ"ז מהל' תרומות הי"ז) שסוברים שדעת רבינו היא, שמפריש את החלה מספק ונותנה לכהן, כדרך שהוא נוהג בחלת ודאי, שכיון שיש בה עון מיתה, החמירו בה. וכיון שבבבלי (חולין שם), לא הזכירו שמותר למכרה לכהן, אין סומכים בזה על ה"ירושלמי" שהתיר לעשות כן. וראה בש"ך ליו"ד שם אות ח.

י. עֶסֶה⁵¹ שְׁנוּלַד בְּהַ סִּפְקַ טְמֵאָה⁵² קִדְּם שְׁתַּגְּלָגֵל - יַעֲשֶׂנָה בְּטֵמֵאָה⁵³, לְפִי שְׁמֵתָר לְטֵמֵא חֲלוּן שְׁבֹאֲרִין יִשְׂרָאֵל⁵⁴, וְתִשְׂרַף חֲלָתָה⁵⁵. נוֹלַד לָהּ אַחַר שְׁתַּגְּלָגֵל סִּפְקַ טְמֵאָה שְׁוֹדָאָה מְטֵמָא אֶת חֲחֻלִין⁵⁶ מִן הַתּוֹרָה - יִגְמַרְנָה בְּטַהֲרָה; שְׁפִלָּה⁵⁷ שְׁוֹדָאָה מְטֵמָא אֶת חֲחֻלִין - גְּזֹרַר עַל סִּפְקוֹ בְּחֻלִין הַטְּבוּלִים לְחַלָּה שְׁלֵא לְטֵמֵאֵוּ אֹתוֹן, הוֹאִיל וְנִטְבְּלוּ לְחַלָּה. וְתַהֲיָה⁵⁸ חֲחֻלָּה תְלוּיָהּ, לֹא נֶאֱכַלְתָּ⁵⁹ וְלֹא נִשְׂרַפְתָּ⁶⁰.

(51 שם מ"ב, ותוספתא שם סוף פ"א. 52) כיון שהעיסה הזו, קודם שנתגלגלה, דינה כחולין, כמבואר להלן, על כרחנו שמדובר בספק כזה שטמא אפילו חולין, ואילו ספק שאינו מטמא אלא תרומה ולא חולין, לא הותר לעשותה בטומאה, שהרי לא נטמאו כלל, ואסור לטמאה בידים, שרק לגרום לה טומאה מותר, כמבואר למעלה פ"ז הי"ב, ובפ"ז מהל' תומאת אוכלין ה"ט (רדב"ז). וראה להלן בדברי 'חסדי דוד'. 53) כלומר, אפילו לאחר גלגול, שכיון שנוולד בה ספק טומאה המטמא גם חולין, כמבואר למעלה - מותר לטמאה, שרק חלה ותרומה שנוולד בהם ספק טומאה אסור לטמאן (פ"ב מהל' תרומות ה"ג), אבל לא חולין הטבולים לחלה. וראה להלן. 54) אף-על-פי שהם טבולים לחלה, כיון שטמאה מספק, כנ"ל. 55) כדיון חלה טמאה (למעלה פ"ה ה"ד). 56) נדה לז, א. כלומר, רק ודאה מטמא את החולין, אבל ספיקה אינה מטמא את החולין, ולפיכך יגמרנה בטהרה, שהרי כל טומאת עיסה זו אינה אלא מפני שאנו אומרים: חולין הטבולין לחלה הרי הם כחלה, ולפיכך עלינו להחמיר בהם כמו בחלה ממש, שאף-על-פי שנוולד בה ספק טומאה, אין לטמאה, כמבואר בפ"ב מהל' תרומות ה"ג (ראה למעלה), אבל אם נולד בה ספק טומאה שטמאה גם את החולין, אין להחמיר לעשותה בטהרה כמו חלה ('חסדי דוד' שם). [ולפי זה, מתבאר היטב למה חולקה הלכה זו לשתי בבות ולא לבבא אחת: "נוולד לה ספק טומאה - עד שלא גלגלה תעשה בטומאה, ומשגלגלה תעשה בטהרה", לפי שבספק שנוולד לפני הגלגול, מותר לעשותה בטומאה גם לאחר הגלגול, כנ"ל]. 57) שם ז, א. 58) שם. 59) שמא היא טמאה, וכהן האוכלה עובר בעשה, כנ"ל בפ"ז מהל' תרומות ה"ג. 60) שמא טהורה היא.

יא. לֹא יַעֲשֶׂה⁶¹ אָדָם עֶסֶתוֹ בְּטֵמֵאָה לְכַתְּחָלָה, אֲלֵא יִזְהַר⁶² וְיִשְׂתַּדֵּל⁶³ וְיִטְהַר⁶⁴ הוּא וְכָלְיוֹ, פְּדִי לְהַפְּרִישׁ חֲלָה טְהוֹרָה. הִנְהוּ⁶⁵ בֵּינוֹ וּבֵין הַמִּיּוֹם⁶⁶ יִתָּר עַל אֲרֻבָּעָה מִיְלִין⁶⁷ - יַעֲשֶׂנָה בְּטֵמֵאָה⁶⁸ וְיַפְּרִישׁ חֲלָה טְמֵאָה⁶⁹.

- חייבין במעשרות מדבריהם" (לפי כסף-משנה בפירוש אחד), הרי שלפני גלגול אין לה לעיסה שייכות עם חובת חלה, פרט לזה שאם הפריש חלה - חלתו חלה (ראה ב'אור שמח'). 42) ואין ההקדש וההפקר מפקיעים את חובת החלה, שחלה בשעת הגלגול שקדם להם, כנ"ל.

ז. הַקְּדִישָׁה⁴³ קִדְּם שְׁתַּגְּלָגֵל, וְנִתְגַּלְגְּלָה בְּיַד הַהֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כֵּן פְּדָאָה - פְּטוּרָה⁴⁴; שְׁבִשְׁעַת חוֹבְתָהּ הִיתָה פְּטוּרָה.

(43 משנה, שם. 44) במנחות סז, א - למדו זאת ממה שנאמר "עריסותיכם", ולא עיסת גוי ולא עיסת הקדש. וכן הדין לענין הפקר כנ"ל, אלא שאין זה מצוי שיגלגל אדם עיסת הפקר ולא יזכה בה, ולכן לא כתב רבינו: הקדישה או הפקירה וכו', כמו בהלכה הקודמת. אבל בשו"ע יו"ד שם, כתב "הפקר", להשמיענו דין של פטור בשעת חובה, ואילו דין "הקדש" לא כתב, כיון שאינו נוהג בזמן הזה.

ח. וְכֵן עוֹבֵד פּוֹכְבִים⁴⁵ שְׁנַתָּן לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לוֹ עֶסֶה, וְנִתְנָהּ לוֹ בְּמִתְנָה עַד שְׁלֵא גִלְגְּלָה - חֲכִיבְתָּ⁴⁶; וּמְשַׁגְּלָגֵלָה - פְּטוּרָה⁴⁷.

(45) שם, מ"ה. וכוונת רבינו, שדין עיסת גוי כדיון עיסת הקדש, ושניהם נתמעטו במנחות שם, ממה שנאמר "עריסותיכם", כנ"ל. 46) כיון שבשעת גלגול היתה העיסה של ישראל. 47) כיון שבשעת גלגול היתה העיסה של גוי, ועיסת גוי פטורה. כנ"ל פ"ז סוף ה"ה. והחירוש בזה, שאין הולכים לענין חלה אחר המגלגל, לא לחיוב ולא לפטור, אלא אחר מי שהעיסה שלו בשעת גלגול (ש"ך יו"ד שם אות ב, וראה למעלה שם הי").

ט. גֵּר⁴⁸ שְׁתַּגְּיֵר וְהִיתָה לוֹ עֶסֶה: נִתְגַּלְגְּלָה עַד שְׁלֵא נִתְגַּיֵר - פְּטוּרָה⁴⁹; וְאִם מְשַׁתְּגַיֵר - חֲכִיבְתָּ. וְאִם סִּפְקַ - חֲכִיבְתָּ בְּחֻלָּה, לְפִי⁵⁰ שְׁהוּא עוֹן מִיתָה. וְזָר שְׂאֵכָל חֲלַת סִּפְקַ זֶו וְכִיּוֹצֵא בָּהּ - אֵין חֲכִיב עֲלֶיהָ חֲמֵשׁ.

(48) שם, מ"ו. 49) שעיסת גוי פטורה, כנ"ל. 50) "ירושלמי" שם ה"ד. וראה בחולין קלד, א. וברש"י שם ד"ה חלה. ואף-על-פי שלהלן בפ"ט הי"ג, לענין מתנות, כתב רבינו שאם ספק הוא אם נשחטה בהמה קודם שנתגייר או אחר שנתגייר, פטור והמוציא מחבירו עליו הראייה, בגמרא שם הקשו זאת, ותיצרו שיש הבדל בין ספק איסורא (כלומר, חלה שהיא קדושה) שהוא לחומרא, לבין ספק ממון (מתנות שהן חולין, כנ"ל בפ"ה ה"ז) שהוא לקולא (חולין, שם). ומלשון רבינו נראה, שאין הגר חייב לתת את חלת הספק לכהן, אלא יכול הוא להשהותה אצלו או למכרה לכהן ('ירושלמי' שם). ואף-על-פי שלגבי תרומת מעשר של דמאי, כתב רבינו (פ"ט מהל' מעשר ה"ה): "ונותנה לכהן", שם הטעם הוא, שהחמירו חכמים שלא יבא לאכלה אם ישנה אצלו, כדרך שהוא אוכל מעשר ראשון ומעשר עני שאינו נותנם ללוי ולעני (שם ה"ב), וישכח שהם מותרים לזרים, ולא תרומה (משנה-למלך שם). ויש אחרונים ('מראה הפנים' על ה'ירושלמי' שם, ו'יד אברהם'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

76) שביעית פ"ה מ"ט, וגיטין סא, א. 77) במשנה שם ושם: "לא אמרו אלא מפני דרכי שלום". ולא התירו זאת אלא באשת עם-הארץ, כיון שרוב עמי-הארץ מעשרין הן (ראה בפ"ט מהל' מעשר ה"א), אבל לא באשה החשודה על השביעית (ראה להלן בפ"ח מהל' שמיטה ויובל ה"ז). 78) "שאו תקבל העיסה טומאה" (פירוש המשנה). 79) ואסור לעשות כן, כנ"ל בהי"א. וראה בפ"י מהל' מטמאי משכב ומושב ה"א. 80) עבודה זרה נה, ב. 81) כיון שהוא עם-הארץ, כנ"ל. 82) אבל מרקדין ובורדין עמו מפני דרכי שלום, כמו עם אשת עם-הארץ. 83) כנ"ל בהלכה י"א. 84) כלומר, למי שהנחתום מוליך אצלו ככרותיו כדי שימכרום. אבל אין מוליקים עמו פת לאופה, שאפיה היא סוף הלישה (כפירוש ה'תוספות' שם ד"ה אבל, ולא כפירוש רש"י שם). וכן מפורש בתוספתא שם פ"ח.

יד. הלוקח⁸⁵ מנחתום עם הארץ בסוריא, ואמר לו⁸⁶: הפרשתי חלה - אינו צריך להפריש חלה מספק. כשם שלא נחשדו כל ישראל בארץ על תרומה גדולה⁸⁷, כך לא נחשדו בסוריא על החלה⁸⁸.

85) "ירושלמי" חלה פ"ד ה"ד, ותוספתא שם פ"ב ה"ו, כחכמים ולא כרבן גמליאל. 86) שאם לא אמר לו שהפריש, חייב הלוקח להפריש חלה, כיון חלה טמאה (למעלה פ"ו ה"א), שהרי גזרו חכמים טומאה על סוריא (פי"א מהל' טומאת מת ה"ו). 87) ראה למעלה פ"ט מהל' מעשר ה"א. 88) שאין לה שיעור מן התורה. וכל-שכן שבארץ ישראל לא נחשדו עליה, שהרי יש בה מיתה כמו בתרומה (רדב"ז). ולא נחשדו על לאו של "ולפני עור לא תתן מכשול".

טו. הלוקח⁸⁹ בחוצה לארץ⁹⁰ מן הנחתום⁹¹ - צריך להפריש⁹² חלה מספק. אבל הלוקח מבעל הבית⁹³, ואין צריך לומר⁹⁴ המתארח אצלו⁹⁵ - אינו צריך להפריש חלה מספק⁹⁶.

89) "ירושלמי" שם, ותוספתא שם פ"א ה"ח. 90) שם, כרבי מנא. אבל בסוריא ובארץ ישראל לא נחשדו על החלה, כנ"ל. 91) עם-הארץ. 92) ואפילו אמר הנחתום הפרשתי חלה, שהם חשודים על לאו של "ולפני עור" (רדב"ז). וכן גם במעשרות אינו נאמן לומר שהפריש, אלא בשבת שאימתה עליו, כנ"ל בפ"י"ב מהל' מעשר ה"א. 93) עם-הארץ. 94) כבריייתא בעבודה זרה לט, ב: "אם נתארח אצל בעל הבית - מותר. מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, שגר לו בעל הבית לביתו - מותר". משמע שרבי יהושע בן לוי בא להוסיף על כבריייתא, שאפילו הלוקח אצל בעל הבית מותר, ואין צריך לומר המתארח אצלו. 95) אצל בעל הבית. 96) ואפילו בחוץ-לארץ. שוודאי נתן לו ממה שהוא אוכל, והוא אינו חשוד על החלה. אבל לוקח מן הנחתום צריך להפריש מפני שהוא חשוד להכשילו, ואינו חש ללאו של "ולפני עור לא תתן מכשול", כנ"ל.

61) בחלה פ"ב מ"ג: "מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה, יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה, ורבי עקיבא אומר יעשנה בטומאה וכו'". הרי שאם יכול לעשות בטהרה, לא יעשנה בטומאה, לדברי הכל. 62) שלא יתקרב לטומאה. 63) להתרחק מטומאה הקרבה אליו. 64) כלומר, אם נטמא. 65) "ירושלמי" שם, ה"ב. 66) כלומר, בין המקוה שהוא רוצה להטהר בה. 67) בחולין קכב, ב: "ד' מילין לגבל (כלומר, לגבל עיסה בטהרה), ולתפלה ולנטילת ידיים ד' מילין, וכו'". לא שנו אלא לפניו, אבל לאחריו אפילו מיל אחד אינו חוזר". ונראה שדעת רבינו היא שזה לא קאי על "לגבל", אלא על היתר בלבד, כדעת רש"י שם (כסף-משנה), וכן נראה מלשון ה'ירושלמי' שם שלא חילקו בין לפניו ובין לאחריו ('מראה הפנים' סוף ה"א). וראה בפ"ד מהל' תפילה ה"ב-ג. 68) משנה, חלה שם, כרבי עקיבא ולא כחכמים שאמרו "יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה", כיון ששינו פ"ג מ"ב, והובאה למעלה ה"י) "נולד בה ספק טומאה עד שלא גלגלה יעשנה בטומאה", ולא אמרו: "יעשנה קבין" (משנה ראשונה). וראה ב'אור שמח' וב'חזון איש'. 69) ותנתן לכהן ויסיקנה, כנ"ל פ"ה ה"ד.

יב. אין עושים⁷⁰ חלת עם הארץ⁷¹ בטהרה, אבל עושים עסת חלין בטהרה. פיצד? מגבל העסה זה החבר, ומפריש ממנה פדי חלתה, ומניחה בכלי גללים או כלי אבנים או בכלי אדמה⁷² שאין מקבלין טמאה; וכשיבוא עם הארץ - נוטל את שתייהן, את העסה ואת החלה, ואומרים לו: הנהר שלא תגע בחלה, שקמא תחזר לטבלה⁷³. ומפני מה התירו לו זה? משום פדי חיייו של גבל⁷⁵.

70) תוספתא דמאי פ"ג, הובאה בגיטין סב, א. 71) כלומר, אסור לגבל עיסה שלמה בשביל עם-הארץ, כדי שיוכל עם-הארץ לעשות את כולה חלה על שאר העיסות שלו (רבינו חננאל, וקיבלו רוב הראשונים את פירושו. וראה ברש"י 'תוספות' שם, וב'תוספתא כפשוטה'). וטעמו של דבר, שכיון שעם-הארץ יפריש חלה ויטמאה, נמצא שהחבר גורם טומאה לחלה. 72) שכל הכלים האלה אינם מקבלים טומאה (פי"א מהל' כלים ה"ו). 73) אין זו אלא תחבולה ואיום של שוא על עם-הארץ שיפחד מליגע בחלה, שהרי לאימתו של דבר אינה חוזרת לטבלה אפילו אם נטמאה. 74) כלומר, דוקא באופן שהפריש החבר את החלה, והזהיר את עם-הארץ לבל יגע בה, כנ"ל, שאז אין הוא אלא גורם לטמא חולין, ודבר זה מותר, כנ"ל בפ"י ה"ב. 75) שאם נאסור עליו לגבל עיסת עם-הארץ, נמצאת פרנסתו מקופחת.

יג. אשת חבר⁷⁶ מרקדת ובוררת עם אשת עם הארץ⁷⁷; אבל משתטיל מים בעסה⁷⁸ לא תסיע אותה, מפני שהיא עושה עסיה בטמאה⁷⁹. וכן הנחתום⁸⁰ שעושה בטמאה⁸¹ - לא לשין ולא עורכין עמו⁸², שאין מחזיקין ידי עוברי עברה⁸³; אבל מוליכין עמו פת לפלטר⁸⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ יום חמישי י"א מנחם-אב ~

פָּרָק הַשִּׁיעוּר

1) יבאר שמצות-עשה ליתן הזרוע והלחיים והקיבה לכהן. הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן ונפדו. בהמת כלאים או בהמת שותפין או בהמת פירות שביעית, או של כהנים ולויים. השוחט לגוי ולכהן, והמשתתף עם הכהן. גר שנתגייר והייתה לו בהמה שחווטה, ובהמה שלא הורמו מתנותיה. השולח בשר לחבירו והיו בה מתנות, ומקום שאין בו כהן. הרוצה ליתן המתנות לשני כהנים, ואיזהו זרוע לחיים וקיבה. מי הוא הכשר לאכול את המתנות. ואם מזכה אותם לישראל. אם יחטוף הכהן המנות, או ישאל לישראל בפיו.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לִתֵּן כֹּל זֹבַח בְּהֵמָה טְהוֹרָה לַכֹּהֵן הַזֵּרוּעַ וְהַלְחָיִים וְהַקִּיבָה, שְׁנֵאָמַר: וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפֵּט הַכֹּהֲנִים. וְאֵלוּ הֵם הַנִּקְרָאִים בְּכָל מְקוֹם מִתְּנֻנֹת. ומצוה זו נוהגת תמיד, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית; ובכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ; ובחליץ, אבל לא במקדשין.

2) אף על פי שבחולין קל: אמר רבי יונתן שאין נותנין מתנה לכהן עם הארץ - סתם רבינו כדברי המשנה שהן ניתנות לכל כהן. 3) נקראות כן לפי הפסוק: "ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה" (רדב"ז). 4) שהרי לא נזכר בהם בתורה בית כמו שנזכר בביכורים. 5) במשנה שם: תלמוד לומר: "ואתן אותם (חזה ושוק של שלמים) לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם", אין לו (לכהן) אלא מה שאמור בעניין, כלומר: רק חזה ושוק, ולא זרוע ולחיים וקיבה.

ב. כָּל הַקְּדוּשִׁים שֶׁקָּדַם מוֹם קָבוע לְהַקְדִּישׁוֹ וְנִפְדוּ - חֲבִיבֵי מִתְּנֻנֹת; וְאִם קָדַם מוֹם עוֹבֵר לְהַקְדִּישׁוֹ, או שֶׁהַקְדִּישׁוֹן תְּמִימִים וְאַחַר כֵּן נוֹלַד בָּהֶם מוֹם, וְנִפְדוּ - הָרִי אֵלוֹ פְּטוּרִין מִן הַמִּתְּנֻנֹת.

6) כלומר, כשהקדשים היה בהם מום קבוע, שלא נתפסה בהם קדושת הגוף, אלא קדושת דמים. 7) שכיוון שלא נתפסה בהם אלא קדושת דמים, כיוון שנפדו הרי הם כחולין גמורים, שהרי הם מותרים אז בגיזה ועבודה. 8) שדינם להיאסר בגיזה ועבודה אף לאחר פדיונם. 9) קבוע. 10) כיוון שקדושתם חמורה, ואף לאחר שנפדו נותר בהם איסור גיזה ועבודה.

ג. סִפֵּק בְּכוֹר - חֲבִיב מִתְּנֻנֹת מִכָּל צֵד: שָׂאֵם בְּכוֹר הוּא - כָּלוּ לַכֹּהֵן, וְאִם אֵינוּ בְּכוֹר - מִתְּנֻנֹתָיו לַכֹּהֵן. וְאִם נִסְתַּפֵּק בְּשָׁנִים, וְלָקַח הַכֹּהֵן הָאֶחָד מִסִּפֵּק - הָרִי הַשֵּׁנִי פְטוּר מִן הַמִּתְּנֻנֹת; עֲשָׂאוֹהוּ כְּמִי שֶׁזָּכָה בוֹ הַכֹּהֵן וְנִתְּנוּ מִמּוֹ לְבַעֲלָיו. אֲבָל סִפֵּק מִעֲשָׂר - פְּטוּר מִכָּל מְקוֹם, שֶׁהַמוּצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרִאשִׁי.

11) והמדובר בחל שלא ביכרה שילדה זכר ונקבה, ולא ידוע מי יצא תחילה, הזכר או הנקבה. 12) כלומר, ממה

נפשו. 13) וכגון שילדה שני זכרים שאי אפשר שלא קדם אחד מהם. והואיל ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון, הכהן נוטל את הכחוש, והשני ספק בכור. 14) שכיוון שהכהן לקח אחד מספק, עשו את השני כחליפי הראשון. 15) שאין כאן אלא צד אחד בלבד ש"אם אינו בכור מתנותיו לכהן", אבל הצד השני "שאם בכור הוא כולו לכהן" איננו כאן, כיוון שמכרו לישראל. 16) מעשר בהמה שאין לכהן חלק בו אלא כולו לבעליו. 17) כלומר, בין נסתפק באחד ובין נסתפק בשניים. 18) ולא שייך לחייבו מכל צד, שאם מעשר הוא - כולו לבעלים.

ד. בְּהֵמַת קְדוּשִׁים שֶׁנִּפְסְלָה בְּמוֹמָה¹⁹ וְאֵינָה חֲבִיבַת מִתְּנֻנֹת שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּבִהְמוֹת אֲחֵרוֹת, אֲפִלּוּ אֶחָת בְּמֵאָה, בְּזִמְן שֶׁכָּל בְּהֵמָה מֵהֵן לְאַחַר²⁰ - כָּל פְּטוּרִין²¹; שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד סָפֵק, וְהַמוּצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרִאשִׁי. הִיָּה אֶחָד הוּא הַשּׁוֹחֵט אֶת כָּלם - פּוֹטֵר מִתְּנֻנֹת אֶחָת מֵהֵן בְּלִבְד²².

19) כלומר, שנולד בה מום לאחר שהקדישה. 20) כלומר, שכל בהמה שייכת לאדם אחר. 21) שאין הכהן יכול לבוא עליו משני צדדין כמו בככור, שהרי אין לכהן בבהמת קדשים כלום. 22) שהרי אחת מן הבהמות (היא בהמת הקדשים הנ"ל) פטורה.

ה. אֵין חֲבִיב מִתְּנֻנֹת אֲלָא בְּהֵמָה²³ טְהוֹרָה²⁴ בְּלִבְד; שְׁנֵאָמַר: אִם שׂוֹר אִם שֶׂה²⁵. כְּלֵאִים הֵבֵא מִכֶּבֶשׂ וְעֵז²⁶ - חֲבִיב מִתְּנֻנֹת²⁷. וְהַכּוֹי²⁸, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא סָפֵק - מִפְּרִישִׁין מִמּוֹ²⁹ כָּל הַמִּתְּנֻנֹת³⁰. צְבִי³¹ הֵבֵא עַל הַעֵז³² וְיִלְדָה - הַיֶּלֶד חֲבִיב בְּחֻצֵי מִתְּנֻנֹת³³; שְׁנֵאָמַר: אִם שֶׂה - אֲפִלּוּ מִקְצַת שֶׂה. תֵּישׁ הֵבֵא עַל הַצְּבִיָּה - הַיֶּלֶד פְּטוּר מִן הַמִּתְּנֻנֹת³⁴.

23) ולא חיה ולא עוף. 24) ולא טמאה. 25) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו ממה שאמרו שכלאיים הבא מן התייש ומן הצבייה פטור מן המתנות. הרי שחיה פטורה מן המתנות. 26) ששתיהן בהמות טהורות, אלא שהן שני מינים. 27) ברייתא שם: "תנו רבנן, הזרוע והלחיים והקיבה נוהגים בכלאיים ובכווי". וברייתא אחרת הביאו שם: דתניא, שור (כלומר, כך היה צריך להיות כתוב בתורה ולא יותר), מה תלמוד לומר "אם שור", לרבות את הכלאיים. 28) שהוא ספק חיה ספק בהמה, ודעת רבינו, שהוא ברייה בפני עצמה. 29) כלומר, מפרישים ונותנים לכהן. 30) ולא חציין. 31) שהוא חיה טהורה. 32) שהיא בהמה טהורה. 33) שהרי ספק הוא אם חוששין לזרע האב והוולד הוא גם מין חיה ופטור מן המתנות, או אם חוששין לזרע האם ואין הוא אלא בהמה וחייב במתנות. 34) כרב פפא. וטעמו של דבר, שכיוון שהדבר ספק אם חוששין לזרע האב או לא, ייתכן שאין חוששין, ואז הוולד כולו חיה כאמו, ולכן פטור ממתנות שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

ו. אֶחָד הַשּׁוֹחֵט לְאֶכִילַת עוֹבֵד פּוֹכְבִים או לְאֶכִילַת כְּלָבִים או לְרִפּוּאָה³⁵ - חֲבִיב מִתְּנֻנֹת³⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על מנת למכור בשוק. (49) לאחר שתיים ושלוש שבתות, או הקובע בית מטבחים, ומיד.

י. הַשׁוּחַט⁵⁰ לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים וְלַכְהֵן⁵¹ - פְּטוּר מִן הַמִּתְנֹת⁵². וְהַמְשַׁתֵּף⁵³ עִם הַכְּהֵן - צָרִיף שְׂרִישׁוֹ חֶלְקוֹ⁵⁴, כְּדֵי שְׂפִיחֵי הַמִּתְנֹת בְּחֶלֶק הַכְּהֵן⁵⁵; וְשֵׂאם לֹא צִיָּן חֶלְקוֹ - חֵיב בְּמִתְנֹת⁵⁶, מִפְּנֵי שְׂאִין הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהַכְּהֵן שִׁתֵּף לוֹ. לְפִיכֵךְ, אִם הָיָה הַכְּהֵן עוֹמֵד עִמּוֹ בְּמִטְבָּחִים וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן עִמּוֹ - אֵינוֹ צָרִיף לְרִשׁוֹ. וְהַמְשַׁתֵּף עִם הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים - אֵינוֹ צָרִיף לְרִשׁוֹ⁵⁷; וְשִׁתֵּם עוֹבֵד כּוֹכְבִים מְרַבֵּה דְבָרִים וּמוֹדִיעַ לְכֹל שֶׁהוּא שִׁתֵּף, וְאִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ עִמּוֹ בְּשַׁעַת מְכִירָה.

(50) ומדובר בשוחט ישראל. (51) כלומר, בהמה שכולה של גוי או של כהן. (52) שאין הדבר תלוי בשוחט אלא בבהמה, וכיוון שהיא של כהן הרי היא פטורה. והוא הדין אם הוא שוחט בהמה של לוי שהוא פטור מספק. (53) במשנה שם קלב. "השוחט לכהן ולנכרי פטור מן המתנות, והמשתתף עמהן צריך שירשום". ובמסקנת הגמרא קלג. "סתם עכו"ם מפעא פעי (=מודיע לכל שהוא שותף)" ומפרש רבינו שהמדובר אפילו באינו עומד בבית המטבחים ואינו נושא ונותן, ואף על פי כן ידוע שהוא שותפו של הישראל, ואין הבריות חושדות בישראל שהוא חייב במתנות ואינו נותן, אבל כהן שצנוע הוא ואינו מודיע ברבים [=שהוא שותפו של ישראל], חייבו את הישראל לרשום את חלקו, מפני מראית העין. ולפי זה, מה שאמרו במשנה שם "והמשתתף עמהן צריך שירשום", הכוונה, עם הכהנים, אבל עם הגוי, אף פעם אינו צריך לרשום. (54) שיסמן חלקו, מפני מראית העין. (55) ולא יבוא לידי חשד. (56) מדרבנן. אבל מן התורה, כיוון שהוא שותף עם הכהן או עם הגוי, הרי הוא פטור ממתנות. (57) כיוון שהכל יודעים שהוא שותף ואין חושדים בישראל.

יא. הַתְּנָה הַכְּהֵן עִמּוֹ⁵⁸ שֶׁהוּא שִׁתֵּף חוּץ מִן הַמִּתְנֹת - הֲרֵי הַמִּתְנֹת לַכְּהֵן; פִּיּוֹן שְׂאֵמֵר לוֹ חוּץ - הֲרֵי שִׁיר לוֹ הַכְּהֵן חֶלֶק בְּמִתְנֹת⁵⁹, וְלְפִיכֵךְ הֵם שְׂלוּ⁶⁰. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַכְּהֵן: עַל מְנַת שֶׁהַמִּתְנֹת שְׂלִי⁶¹ - הֲרֵי הַמִּתְנֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל זֶה⁶², וְנוֹתֵן לְכֹל כְּהֵן שְׂרִיבָה. אִף עַל פִּי שֶׁהַתְּנָה עִמּוֹ שֶׁהֵן שְׂלוּ - לֹא נִפְטָר מִן הַמִּתְנֹת⁶³. שֶׁהָאוֹמֵר עַל מְנַת - לֹא שִׁיר לוֹ בְּעֶצְמָן שֶׁל מִתְנֹת פְּלוּם. הוֹאִיל וְלֹא שִׁיר לוֹ כְּהֵן שִׁתֵּף⁶⁴ - לֹא קִנְיָן בְּתַנְאֵי זֶה.

(58) עם הישראל. (59) כלומר, משאיר את כל המתנות, לחלקו. (60) שם קלד. "חוץ, שיוורא. על מנת, לאו שיוורא". (61) כלומר, הריני מוכר לך את הבהמה על מנת שהמתנות שלי. (62) רק שלו. (63) ואף על פי שהכהן התנה את המקח או השותפות בתנאי זה, ואם כן היה המקח צריך להתבטל, מכל מקום אין המקח או השותפות בטלים, שהרי הוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהתורה הרשתו

(35) שאין זה נקרא שוחט לאכילה. (36) שאף על פי שהשוחט ונתנבלה בידו פטור מן המתנות, משום שנאמר "ונתן לכהן" - "לו ולא לכלבו" - כאן שהשחיטה כשרה, אלא שנתכוון להאכילה לגוי או לכלבים או לרפואה, חייב הוא במתנות.

ז. בְּהֵמַת שִׁתְּפִין - חֵיבָת; שְׂנֵאֵמֵר: זְבָחֵי הַזֶּבַח.

ח. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִפְּרוֹת שְׂבִיעִית - חֵיב בְּמִתְנֹת³⁷. פְּהָנִים³⁸ וְלוֹיִם³⁹ - פְּטוּרִים מִן הַמִּתְנֹת; שְׂנֵאֵמֵר: מֵאֵת הָעֵם. וְסָפֵק הֵם הַלּוֹיִם אִם הֵם בְּכֹלֵל הָעֵם אוֹ לֹא, לְפִיכֵךְ אֵין נוֹטְלִין מֵהֵם, וְאִם נוֹטֵל הַכְּהֵן⁴⁰ - לֹא יִחְזְרֵי⁴¹.

(37) אבל מן הבכורה פטורה הבהמה שלקח, שאם תהא חייבת נמצא שהוא משתכר בככור שהוא פטור מלבערו. אבל כאן שהבהמה היא חולין, וחייבת בביעור, אינו משתכר בפירות שביעית. (38) בחולין קלב: דרש רבא "מאת העם", ולא מאת הכהנים. (39) שם קלא. "ההוא ליואה (=לוי) דהווה חטף מתנתא, אתו אמרו ליה לרב. אמר להו, לא מסתייה (=לא דיו) דלא שקלינן מיניה, אלא מיחטף נמי חטף, וכו', מספקא ליה אי אקרו "עם", אי לא איקרו "עם". - ושם: - דרש מרימר, הלכתא כוותיה דרב". (40) אבל לוי אין לו זכות לקבל מתנות כהונה, שנאמר "וזוה יהיה משפט הכהנים". (41) דעת רבינו שתפיסה מועילה אפילו לאחר שנולד הספק.

ט. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים⁴²? בְּשׁוּחַט לְעֶצְמוֹ⁴³; אֲבָל כְּהֵן טַבַּח⁴⁴ שְׂשׁוּחַט⁴⁵ וּמוֹכֵר בְּשׁוּק - מִמְתִּינֵין לוֹ שְׁתֵּים וְשִׁלֵּשׁ שְׁבָתוֹת⁴⁶, מִכֵּן וְאֵילָף מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מִתְנֹת וְנוֹתֵנֵין אוֹתָם לְכַהֲנִים אַחֲרֵים⁴⁷. וְאִם קָבַע בֵּית מִטְבָּחִים לְמִכֹּר - אֵין מִמְתִּינֵין לוֹ, אֲלֵא מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מִיָּד⁴⁸. וְאִם נִמְנַע מִלְתֵּן⁴⁹ - מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שְׁתֵּתָן.

(42) שכהנים פטורים ממתנות. (43) כלומר, בהמה שלו. אבל אם שוחט לעצמו בהמת ישראל, פשוט הוא שחייב במתנות, כיוון שהבהמה של ישראל. (44) שם קלב: "דרש רבא, וכו', כשהוא אומר "מאת זובחי הזבח", הוי אומר, אפילו טבח כהן במשמע". ופירשה רבינו, שהכוונה היא בשוחט בהמות שלו ומוכרן. (45) בהמות שלו. (46) [ביבמות (סד: סה). פסקו בנישואין ובמלקיות כרב, שבשתי פעמים הוחזק, ובווסתות ושור המועד כרבן שמעון בן גמליאל, שבשלוש פעמים הוחזק, וייתכן כי גם כאן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, והדבר תלוי כמה פעמים שחט למכור בשוק, ו"שתי שבתות" היינו מיום ו עד יום ו השני, שהספיק לשחוט שלוש פעמים לצורך יום השבת, ו"שלוש שבתות" היינו מיום א עד יום א השלישי, שרק אז נודמנו לו שלוש פעמים. אבל מיום א עד יום א השני, אין שם שלוש פעמים. (47) ואין כהן נוטלו לעצמו, שכיוון שהוא טבח המוכר בשוק, דינו לעניין המתנות כישראל גמור. (48) שגילה דעתו בזה שהוא מוחזק מיד, לשחוט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כן אינו רשאי לקבלם, אלא, יש להניח שקנה את המתנות מן הכהן, או שלא היה כהן במקומו, והעלה המתנות בדמים. (83) כלומר, שם את המתנות בשוויין ומניח את דמיהן. ואפשר שצריך לשומן בפני בית דין של שלושה נאמנים היודעים בשומא. (84) אם יניחם - יתקלקלו וייפסדו.

יז. הרוצה לתן המתנות לכהן אחד - נותן. ואם רצה לחלק אותן - לא יתן חצי קבה לאחד או חצי זרוע, אלא זרוע לאחד, וקבה לאחד, ולחיים לשנים⁸⁵; שפנאמר: תתן לו - שיהיה בה פדי מתנה⁸⁶. ואם היו של שור⁸⁷ - חולק אותן חתיכות; והוא שיהיה בכל חתיכה פדי מתנה.

(85) כלומר, לחי אחד לכל כהן. (86) ודין זה הוא מן התורה. (87) ושור כיוון שהוא גדול ביותר, אף הזרוע והלחיים והקיבה גדולים, ויש אף בחלק מהן כדי נתינה.

יח. אי זהו הזרוע? זרוע של ימין⁸⁸, מן הפרק של ארכובה⁸⁹ עד פה של יד⁹⁰, שהן שני איברים⁹¹ זה מערה בזה. והלחיים - מן הפרק של לחי ועד פיקה של גרגרת⁹², טבעת גדולה⁹³ עם הלשון שביניהן, הכל לפנה.

(88) תנו רבנן, הזרוע, זה זרוע ימין, וכו', מאי תלמודא, כדאמר רבא, "הירך", המיומנת שבירך, הכא נמי "הזרוע" המיומן שבזרוע. (89) הוא החלק התחתון שבו הפרסות. (90) עצם רחב של כתף. (91) היינו, השוק המתחילה מהפרק של הארכובה ולמעלה והקולית שלמעלה הימנה עד הכתף, אבל מהארכובה ולמטה אינו בכלל זרוע. (92) הבליטה הבולטת בגרון. (93) שם: נוטלה ובית שחיטה עמה (כלומר, תופס בעומק הצוואר באלכסון יותר מן הפיקה).

יט. אין מולגין אותן⁹⁴ ואין מפשיטין אותן, אלא יתנו לו בעורן ובצמרן, והקבה⁹⁵ בחלב שעליה ובחלב שבתוכה. וכבר נהגו הפהנים להניח חלב הקבה לבצלים⁹⁶.

(94) כלומר, את הזרוע ואת הלחיים. ואף על פי שלא נתרבו מהכתוב, רק הלחיים, נראה שדינם שווה מחמת סמיכותם בכתוב. (95) שם: "והקיבה", למאי אתא, להביא חלב שעל גבי הקיבה וחלב שבתוך הקיבה. (96) שכיוון שהמתנות ממון כהנים, יש להם רשות להניח אצל הישראל.

כ. הפהנת אוכלת⁹⁷ המתנות אף על פי שהיא נשואה⁹⁸ לישראל⁹⁹, מפני שאין בהן קדשה¹⁰⁰. ולא עוד, אלא הפעל אוכל מתנות¹⁰¹ בגלל אשתו. אבל חללה¹⁰² - אינה אוכלת, שאין חללים בכלל פהנים¹⁰³. ואם רצה¹⁰⁴ הפהן למכור המתנות או לתתן במתנה, אפילו לעובד פוכבים, או להאכילם לפכבים - מאכילם, שאין בהן קדשה פלל.

ליתנם לכל כהן שירצה, ותנאו בטל. (64) כמו בכל הבהמה.

לב. היה הפהן שתף בראש⁶⁵ - פטור מן הלחי; שתף פיד - פטור מן הזרוע; שתף בכני מעים - פטור מן הקבה. אמר לו הפהן: הרי הפהמה פלה שלי והראש שלף - חיב בלחי; שהדבר החיב הרי הוא של ישראל⁶⁶.

(65) של הבהמה. וכל הבהמה הייתה של הישראל בלבד. (66) אף על פי שעיקר הבהמה של הכהן.

לג. גר שנתגיר והיתה לו בהמה שחוטטה: אם נשחטה עד שלא נתגיר - פטור⁶⁷, ואם אחר שנתגיר - חיב. ואם ספק - פטור, שהמוציא מחברו עליו הראיה.

(67) שהרי בשעת שחיטה הייתה הבהמה של גוי, ופטורה מן המתנות.

יד. בהמה שלא הורמו מתנותיה - מתר לאכל ממנה. שאינה דומה לטבל⁶⁸, שהרי מתנות פהנה מבודלין. והמתנות עצמן - אסור לישראל לאכלן אלא ברשות פהן⁶⁹. עבר ואכלן⁷⁰ או הזיקן או מקרן - אינו חיב לשלם⁷¹, מפני שהוא ממון שאין לו תובע ידוע⁷². והקונה אותם, אף על פי שאינו רשאי⁷³ - הרי זה מתר לאכלן, מפני שמתנות פהנה נגזלות.

(68) שאינו מסויים ומובדל בחלק מן הפירות. (69) שהרי ממונו הוא. אלא שחסרה לו מצוות עשה של נתינה לכהן, אם איננו ממכירי כהונה. (70) חולין קל: "אמר רב חסדא, המזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור מלשלם". (71) כלומר, אינו חייב בדיני אדם, אבל בדיני שמים חיב. (72) כיוון שלכל כהן יכול לומר: לאחר אתננו. (73) לקנותן.

טו. אמר לטבח: מכר לי בני מעיה של פרה, והיו בה מתנות⁷⁴ - נותנן⁷⁵ לפנה ואינו מנפה לו⁷⁶ מן הדמים⁷⁷. לקחם ממנו במשקל⁷⁸ - נותנם לפנה ומנפה לטבח⁷⁹ מן הדמים.

(74) כלומר, הקיבה. (75) הלוקח. (76) הטבח. (77) שהרי ידע הלוקח שהמתנות שם, ומה ששילם לא שילם עבור הקיבה, אלא עבור שאר הבשר. (78) והטבח נתן לו גם את הקיבה. (79) שהרי לא ידע שהקיבה בין בני המעיים, ונמצא שמכר לו הטבח דבר שאינו שלו.

טז. המשלח בשר לחברו והיו בה⁸⁰ מתנות⁸¹ - אינו חושש שפא עבר זה ויגזלן⁸². מקום שאין בו פהן - מעלה⁸³ המתנות בדמים ואוכלן, מפני הפסד פהן⁸⁴, ויתן הדמים לכל פהן שירצה.

(80) במתנה ששלח לו. (81) זרוע לחיים וקיבה. (82) ואם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָלָא אַם פֿן נִוְתְּנִין לֹו פֿכְּבוּד - נוּטֵל. וּבְזִמְן שְׁהֵם רַבִּים בְּבֵית הַמְּטַבְּחִים - הַצְּנוּעִים מוֹשְׁכִין יְדֵיהֶם, וְהַגְּרָגְרָנִים נוּטְלִין. וְאִם הִיָּה פֶּהָן צְנוּעֵי¹¹² וְאִין מְפִירִין אוֹתוֹ שְׁהוּא פֶּהָן - הָרִי זֶה נוּטֵל, פְּדֵי שְׁיִוְדַע לְפַל שְׁהוּא פֶּהָן. וְאִין הַפְּהָנִים אוֹכְלִין הַמְּתָנוֹת אָלָא צְלִי פְּתוּרָדֵל; שְׁנֶאֱמַר לְמַשְׁחָה¹¹³ - פְּדָרְךָ שְׁאוּכְלִים הַמְּלָכִים¹¹⁴.

(111) בחולין שם: "ונתן, ולא שיטול מעצמו. אמר אביי, מריש הוה חטיפנא מתנתא, אמינא חבובי קא מחביבנא מצוה. כיוון דשמענא להא, ונתן ולא שיטול בעצמו, מיחטף לא חטיפנא, מימר אמרי הבו לי, כיוון דשמענא להא דתניא: ויטו אחריי הבעצ. ר' מאיר אומר, בני שמואל חלקם שאלו בפיהם, מימר נמי לא אמינא. ואי יהבו לי שקילנא (כלמר, אפילו כשהיו כהנים רבים בבית המטבחים), כיוון דשמענא להא דתניא, הצנועים מושכין את ידיהם, והגררגרנים חולקים, משקל נמי לא שקילנא, לבר ממעלי יומי דכפורי (=בערב יום כיפור, שהוא יום טוב ומצוה לאכול בו, ומתנות מרובות, וכהנים רבים מתאספים, ואם לא יטול, יאמרו שאינו כהן - תוספות שם), לאחזוקי נפשי בכהני". (112) למד כן רבינו מדברי אביי, שהובאו למעלה, שנטל מתנות בערב יום הכיפורים בכדי להחזיק עצמו לכהן, ומכאן שכהן צנוע ואינו ידוע, מותר לו לקחת גם בזמן אחר חוץ מערב יום הכיפורים, כדי להחזיק עצמו לכהן. (113) פסוק זה נאמר בקדשים ולא במתנות כהונה, אבל למדו זאת ממה שנאמר: "לך נתתים למשחה" - "כל מתנות שנתתי לך בכהונתך, נתתי לך לגדולה". (114) משנה בזבחים צ: "ובכולן (כלומר, בכל הקדשים), כהנים רשאים לשנות באכילתן לאכלן צלויין ושלוקין ומבושלין, וכו'". ובגמרא: מאי טעמא, אמר קרא "למשחה, לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין". ולפי זה כתבו התוספות שגם לעניין מתנות, אין הדברים אמורים אלא כשנהנה מאכילת צלי כמו שנהנה מאכילת מבושל, אבל אם נהנה יותר באכילת מבושל, יאכל מבושל כמו שטוב לו.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1) יבאר שמצות-עשה ליתן לכהן ראשית הגז, ואם יש לו שיעור. ודין אם נוהגת בחולין ובמקודשין. ואם היה הצמר קשה או אדום או שחור. התולש צמר רחלים בידו. ואם נוהג בכלאים ובטרפה. אם חייב באחריותו. הלוקח גז צאנו של גוי אחר שגזו הגוי. הלוקח גז צאנו של חבירו. וגר שנתגייר והיו לו גיזות. כמה צאן יהיה לו ויהיה חייב בראשית הגז. וצאן השותפין. ראשית הגז מצותה בתחילה. ואם מפרישין מחדש על ישן. הרוצה לחלק גיזותיו לכהנים. ואם הוא חולין לכל דבר.

א. מְצוֹת עֲשִׂיהָ² לִתֵּן לַפֶּהָן³ רֵאשִׁית הַגִּז, שְׁנֶאֱמַר: וְרֵאשִׁית גִּזוֹ צִאֲנָךָ תִּתֵּן לוֹ. וְלוֹאִים בְּכֻלָּל יִשְׂרָאֵל⁴ בְּמִצְוָה זוֹ. וְאִין לְרֵאשִׁית הַגִּז זוֹ שְׁעוֹר מִן הַתּוֹרָה⁵. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שְׁלֹא יִפְחַת מֵאֶחָד מִשְׁשִׁים⁶. וְאִינָה נוֹהֲגָת אָלָא פְּאָרְצִי⁷, בֵּין פִּפְגֵי הַפִּית⁸ בֵּין שְׁלֹא פִּפְגֵי

(97) שם קלא: "עולא הוה יהיב מתנתא לכהנתא" (ומה שכתוב: ונתן לכהן, קסבר אפילו כהנת במשמע - רש"י). (98) שהרי אפילו הבעל עצמו אוכל מתנות בגלל אשתו. כל שכן שהיא עצמה אוכלת. (99) ואין בה קדושת כהונה, שהרי אסורה לאכול חזה ושוק של קדשים לעולם, ותרומה בהיותה אשת זר. (100) שאף על פי שקדושת כהונה אין בה, כנ"ל - דין כהנת יש לה. (101) שם קלב. "רב כהנא אכל בשביל אשתו (ישראל היה, ואשתו כהנת). וכן עשו עוד אמוראים כמו שנזכר שם. וצריך לומר, שהכוונה היא שקיבל מתנות במקום אשתו ומי שנתן לו אותן קיים בזה מצות נתינה. כיוון שאשתו כגופו, ואינו צריך הרשאה לקבל את המתנות. (102) שנבעלה לאסור לה, ופקעה קדושת כהונה ממנה, והרי היא כזרה לכל דבר. (103) ביבמות עד: חללה לאו זרעו דאהרן היא. ובבכורות מז. כהנת כיוון דאי בעיל לה (=הפסול) היא זרה, ומה שאינה משלמת חומש אם אכלה תרומה, אין זה מפני שיש לה דין כהנת אלא מפני שאינה זרה מתחילתה. (104) תוספתא חולין תחילת פרק ט: "מתנות אין בהם משום קדושה, אפילו מוכרן לעובד כוכבים אפילו נותנן לפני כלבו, אין בהן אלא מצוות כהונה בלבד" (כלומר, צריך לחיתן לכהן כיוון שהן ממונו).

כא. פֶּהָן¹⁰⁵ שְׁהִי לֹו חֲבָרִים שְׁנוֹתָנִים לֹו הַמְּתָנוֹת¹⁰⁶, אַם רְצָה לְזַכּוֹת פֶּהָן לְיִשְׂרָאֵל חֲבָרוֹ - הָרִי זֶה מְזַכֶּה לֹו וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא פָּאוֹ לְיָדוֹ, וְיִהְיֶה אוֹתָם הַחֲבָרִים זוֹכְחִים וְנוֹתְנִין הַמְּתָנוֹת לְזֶה הַיִּשְׂרָאֵל שְׁזָכָה פֶּהָן. וְהוּא שְׁיִהְיֶה הַיִּשְׂרָאֵל זֶה בְּדַחֲק¹⁰⁷ וְאִין לֹו לְקָנוֹת בְּשׂוֹר, וְיִהְיֶה הַפֶּהָן שְׁזָכָה לֹו חֲבָרוֹ¹⁰⁸; אֲבָל אַם הִיָּה הַפֶּהָן שְׁמִשׁוֹ שְׁלֹו יִשְׂרָאֵל זֶה¹⁰⁹ אוֹ שְׁכִירוֹ אוֹ לְקִיטוֹ - אִינוֹ מְזַכֶּה לֹו עַד שְׁיָבוֹאוֹ לְיָדוֹ, שְׁמָא יִזְכֶּה בְּעַל פְּרָחוֹ¹¹⁰.

(105) שם קלג. "אמר רב יוסף, האי כהנא דאית ליה צורבא מרבנן בשבכותיה (=בשכנותו) ודחיקא ליה מילתא, ליוכי ליה מתנתא ואף על גב דלא אתי לידיה במכרי כהונה ולויה" (בכהן שהיה ניכר בעיר, ורוב בני אדם אוהבים אותו ונותנין לו המתנות). (106) ולכן כל הכהנים שבעולם מוותרים על חלקם, ונמצא שהמתנות שלו, שהרי אין לישראל במתנותיו כי אם טובת הנאה בלבד. (107) חולין שם. ומה שהזכירו שם "צורבא מרבנן", סובר רבינו שהוא לאו דווקא. (108) ולא שמשו. (109) שם: "רבא ורב ספרא איקלעו לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר אדא, וכו', עביד להו עגלא תילתא. אמר ליה רבא לשמעיה (כלומר, לשמש שלו שהיה כהן, וכנראה שבעל הבית היה רגיל לתת מתנותיו לשמשו של רבו), זכי לן מתנתא, וכו', רבא אכל ורב ספרא לא אכל, וכו', אמר ליה (רב יוסף לרב ספרא), כי אמרי אנא באחר, שמעא בעל כרחיה מזכי, וכו'". (110) וחששא זו אינה אלא כשעוד לא הגיעו המתנות ליד כהן, אבל הגיעו לידו, אינו מזכה לאחרים, אף לבעלים שלו, אלא בריצונו הטוב.

כב. לֹא יִחְטֵף¹¹¹ הַפֶּהָן הַמְּתָנוֹת וְלֹא יִשְׁאֵל פִּפְיוֹ,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם הקשו: בדק הבית נמי כחשו (וברש"י: הגיזה הניטלת מכחשת הבר, ואסור לגוזזה), דאמר חוץ מגיזה וכחשה. ועוד אמרו שם: רבא אמר, במקדיש גיזה עצמה, סלקא דעתך-אמינא ליגוזו ולפרוק וליתבי ליה, אמר קרא גז צאנך תתן לו, מי שאינו מחוסר אלא גזיזה ונתינה, יצא זה שמחוסר גזיזה פדייה ונתינה. ורבינו השמיט כל זאת. וראה במנחת-חנינוך שם ובשערי-המלך.

ג. פל הַקְדָּשִׁים¹⁷ שְׁקָדָם מוּם קָבוֹעַ לְהַקְדֵּשׁ וְנִפְדוּ - חֲזִבִין בְּרֵאשִׁית הַגֹּז; אֲבָל אִם קָדָם לְהַקְדֵּשׁ אֶת מוּמָן, אִו שְׁקָדָם מוּם עוֹבֵר לְהַקְדֵּשׁ וְאַחַר כֵּן נוֹלַד לָהֶן מוּם קָבוֹעַ, וְנִפְדוּ - פְּטוּרִים מֵרֵאשִׁית הַגֹּז¹⁸.

(17) תוספתא חולין פ"י (הגהה על הגליון). (18) ראה בפ"ט הלכה ב ובהערות שם.

ד. אֵין חֲזִבִין בְּרֵאשִׁית הַגֹּז אֲלָא הַפְּכָשִׁים בְּלַבְדוֹ¹⁹, זְכָרִים פְּנִקְבוֹת²⁰, שְׁהַצְמֵר שְׁלֵהֶן הוּא הָרְאוּי לְבָגְדִים²¹. הִנֵּה צִמְרֵן קָשָׁה²² וְאִינוּ רְאוּי לְלִבִּישָׁה - פְּטוּרִין מֵרֵאשִׁית הַגֹּז; שְׁאִין מִתְּנָה זֶה לְכַהֵן אֲלָא פְדִי לְלִבְשׁ מְמֻנָה²³.

(19) משנה בחולין שם. ובגמרא שם קלו. במסקנא: "לעמוד לשרת, דבר הראוי לשירות". היינו בגדי כהונה, שאינם כשרים אלא מצמר רחלים, ומפשתן בלבד (להלן פ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה יב). (20) שם: מכר לו, וכו', זכרים אבל לא נקבות, זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו. (21) כלומר, לבגדי כהונה, כנ"ל (מהר"י קורקוס). (22) ברייתא של תנא דבי ר' ישמעאל שם: "כבשים שצמרן קשה פטורים מראשית הגז, שנאמר (איוב לא, כ) ומגז כבשי יתחמם". ובגמרא שם אמרו, שלמדו כן בגזירה-שוה "גז" - "גז", שהרי גם כאן נאמר "וראשית גז צאנך". (23) כלומר, לבישה כדרכה שיש בה חימום, ולמדו כן ממה שנאמר "ומגז כבשי יתחמם", ראה למעלה.

ה. פִּינֹן שְׂזֵבָה לוֹ הַקְדוֹשׁ פְּרוּף הוּא פְּתוּמוֹת, שֶׁהֵן לְחִמּוֹ וְיִינוּ²⁴, וְזָפָה לוֹ בְּמִתְנֹת בְּהֵמָה²⁵ וְקָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ²⁶, שֶׁהֵן הַפֶּשֶׁר שְׁלוֹ - זָפָה לוֹ בְּרֵאשִׁית הַגֹּז לְלִבּוֹשׁוֹ, וּבְגֹזֵל הַגֹּז²⁷ וְהַתְּרָמִים וְשֵׁדָה אַחֲזָה וּפְדִיוֹן בְּכוֹרוֹת לְהוֹצֵאוֹתָיו וּשְׂאָר צִרְכָּיו; שְׁהָרִי אֵין לוֹ חֵלֶק בְּנִחְלָה וּבִבְזָה²⁸.

(24) תפס לשון הכתוב (במדבר יח, כז) "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב". אבל גם שמן חייב בתרומות, כמפורש בפסוק אחר (דברים יח, ד) "ראשית דגנך תירושך ויצהרך - תתן לו" ולדעת רבינו (למעלה פ"א מהלכות מעשר הלכה ט, ופ"א מהלכות מעשר שני הלכה ג) כל פירות האילנות חייבים בתרומות. (25) זרוע ולחיים וקיבה מבהמת חולין (למעלה פ"ט הלכה א). (26) חזה ושוק מבהמת קדשים קלים. (27) כל המתנות האלו, נזכרו למעלה פ"א הלכה י. (28) בדברים שם, א: "לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה

הַבֵּית, בְּרֵאשִׁית הַדָּגָן⁹. וְנוֹהֶגֶת פְּחִלִין, אֲבָל לֹא בַמִּקְדָּשִׁין¹⁰.

(2) ראה בספר המצוות (עשה קמד), ובחולין קלו. (3) כלומר, ההפרשה והנתינה - מצוה אחת הן. וראה בספר המצוות כלל יב, ומצוות-עשה שם. (4) שם קלא: "ושאר מתנות כהונה, כגון הזרוע והלחיים והקיבה, אין מוציאין אותן לא מכהן לכהן ולא מלוי ללוי. הא מלוי לכהן מוציאין, אלמא איקרו עם, כגון הזרוע ולא זרוע, וכו', ומאי ניהו, ראשית הגז", וטעמו של דבר, שאף-על-פי שדין ראשית הגז ומתנות בהמה - אחד הוא, כדלהלן בהלכה יז, הברל ביניהם לענין לויים, שבמתנות פטורים, משום שנאמר בהם "מאת העם", וספק הוא אם הם בכלל עם, והמוציא מחבירו עליו הראיה, ובראשית הגז שלא נזכר "עם" כלל - חייבים (כסף-משנה ורדב"ז). (5) כיון שנאמר בה "וראשית", וכל מקום שנאמר ראשית אין בו שיעור, ראה בפ"ג מהלכות תרומות הלכה א, ולמעלה בפ"ה הלכה א. (6) שם קלז: רב ושמואל דאמרי תרווייהו, ראשית הגז בששים. ותיקנו כן משום שנאמר כאן: תתן לו, תן לו דבר הראוי ליתנו מתנה, כדלהלן בסוף הלכה טז. וראה למעלה פ"ה הלכה ב, ופ"ט הלכה יז. (7) שם קלו: "אמר רב נחמן בר יצחק, האידנא נהוג עלמא, וכו', כר' אלעאי בראשית הגז. דתניא, רבי אילעאי אומר, ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ". וטעמו של ר' אלעאי אמרו (שם): "אמר רבא, יליף נתינה נתינה מתרומה, מה תרומה בארץ אין, בחוצה לארץ לא. אף ראשית הגז, בארץ אין, בחוצה לארץ לא". ולא נהגו כן אלא בראשית הגז, אבל זרוע, לחיים וקיבה נוהגות בין בארץ ובין בחוצה לארץ (למעלה פ"ט הלכה א, עיין שם בהערה 1). ומכיון שדינה כמו תרומה, יתכן, שכשם שתרומה אינה נוהגת אלא כשכבאו כולם לארץ (הלכות תרומות פ"א הלכה כו), כמו כן אין ראשית הגז נוהגת אלא כשכבאו כולם, ובזמן הזה, אינה אלא מדרבנן (מנחת-חנינוך מצוה תקח). (8) משנה שם קלה. (9) ראה בהלכות תרומות שם הלכה א והלכה כו. (10) משנה שם. וראה למעלה פ"ט הלכה א.

ב. פִּיצַד¹¹ הָרִי שֶׁהַקְדֵּישׁ¹² בְּהֵמוֹת לְבָדֶק הַבֵּית¹³ וּגְזִזָן, יָכוֹל יִהְיֶה חֲזִב לְפָדוֹת¹⁴ וְלִתֵּן לְכַהֵן? אוֹ הַקְדֵּישׁ בְּהֵמָה¹⁵ חוּץ מִגְזֵתָה¹⁶, יָכוֹל יִהְיֶה חֲזִב בְּרֵאשִׁית הַגֹּז? תְּלַמּוּד לֹאֵמַר: צֹאנֶךָ - אֵין אֵלוֹ צֹאנִי.

(11) כלומר, כיצד אין ראשית הגז נוהגת במקדשין. (12) חולין שם. (13) שאינם אסורים בגיזה ועבודה אלא מדרבנן. לפיכך הוצרכו למעטם מן הפסוק "צאנך", אבל קדשי מזבח אסורים בגיזה ועבודה מן התורה, פטורים מראשית הגז מטעם אחר: שאינם בני גיזה (שם). (14) בגמרא שם אמרו, שלמי שסובר קדשי בדק הבית טעונים העמדה והערכה בעת פדיונם (וכן פסק רבינו בפ"ה מהלכות ערכין הלכות ה, יב) - אפילו בלי הפסוק "צאנך", הוא פטור מראשית הגז, שהרי אינו יכול להעמיד הגז ולהעריכו ולפדותו (מהרי"ק). וראה במנחת-חנינוך שם, ובחזון-איש. (15) לבדק הבית (חולין שם). (16) בגמרא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ ישראל, ולמדו כן מתרומה, הוא-הדין שהאומר כל גיזי ראשית הגז לא אמר כלום, כמו בתרומה, שהאומר כל גרני תרומה לא אמר כלום. ולדעת חכמים שראשית הגז נוהגת גם בחוץ לארץ ולא למדו מתרומה - אם אמר כל גיזי ראשית הגז דבריו קיימין. ואף-על-פי שלענין ארץ וחוצה לארץ, פסק רבינו (למעלה הלכה א) כר' אלעאי שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ, אין זה אלא משום שכן נהגו העולם (חולין שם). אבל לענין "כל גיזי ראשית הגז" שאין לנו מנהג העולם, בזה הלכה כרבנן (ר"י קורקוס והגר"א ביו"ד שם ס"ק ד).

ט. הלוקח⁴³ גז צאנו של עובד פוככים אחר שגזן העובד פוככים - פטור מראשית הגז⁴⁴. לקח הצאן לגזתו - חייב⁴⁵, אף על פי שגזלה הגזה פרושות העובד פוככים⁴⁶, ואף על פי שחוזרין הצאן לעובד פוככים אחר גזתו. הואיל והגזן ישראל והגזיות שלול⁴⁷ - חייב; שאין החיוב אלא בשעת הגזה.

(43) משנה שם קלה. (44) כיון שבשעת הגיזה (שהיא שעת החיוב, ראה להלן), היה הגז של הגוי. (45) שם קלה. כר' חסדא ולא כר' נתן בר אושעיא. ואף-על-פי ששיר הגוי מעט מצאנו להגזו, חייב הלוקח להפריש, שאין החזקה: "אין אדם מוכר מתנות כהונה", שייכת בגוי, וראה להלן בהלכה טו. ואין כוונת רבינו שהקנה לו את גוף הצאן לגיזתו (כדעת רש"י שם), אלא אף-על-פי שנתן לו הגוי את הצאן רק כדי לגזו אותו, חייב. וטעמו של דבר, שכיון שיש לו רשות לגזו את הצאן, הרי זה בכלל "צאנך". אבל המקדיש בהמה חוץ מגיזתה פטור מראשית הגז, כיון שלא ניתנה לו רשות לגזו. וראה בחזון-איש. (46) שם קלו. "וכי תימא הכי נמי (כלומר, שראשית הגז הגדל בפטור, פטור), והתנן, הלוקח גז צאן גוי, פטור מראשית הגז, הא צאנו לגזו חייב (כלומר, אף-על-פי שגדל בפטור, אצל הגוי), מתניתין דלא כר' אלעאי". וכבר העירונו שהלכה כר' אלעאי אלא לענין זה שראשית הגז נוהגת רק בארץ. (47) אבל לא גוף הצאן לגיזתו, כנ"ל. וראה ביו"ד שם סעיף ז, ובביאור הגר"א וש"ך שם.

י. הלוקח⁴⁸ גז צאנו של חברו: אם שיר המוכר מעט⁴⁹ מצאנו להגזו - המוכר חייב להפריש מן המשאר על הכל, ואף על פי שלא התחיל המוכר לגזו⁵⁰. תזקה⁵¹ אין אדם מוכר מתנות פהנה. ואם לא שיר פלוס - הלוקח חייב להפריש⁵².

(48) משנה שם. (49) כלומר, ויש באותו מעט כשיעור ראשית הגז, ראה להלן הלכה יג. (50) שם קלה. "וכי תימא הכא נמי, והוא שהתחיל לגזו, בשלמא התם (כלומר, בפאה), ובקוצרם את קציר ארצם כתיב, מעידנא דאתחיל לקצור מיחייב בכלה שדה. אלא הכא, מעידנא דאתחיל למיגז לא מיחייב בכליה עדריה" (כלומר, ואינו מתחייב בתחילת הגיזה אלא לאחר גיזת חמש צאן שיש בכל אחת מהן משקל יב סלע, כדלהלן) ואם כן אין הבדל בין אם

עם ישראל". ובספרי שם: "חלק, זו ביהוה, ונחלה, זו נחלת הארץ". וראה להלן פ"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה י.

ו. היה הצמר שלהן אדם או שחור או שחום - חייבות בראשית הגז²⁹. אבל אם גזו³⁰ הצמר וצבעו קדם שיתן - נפטור מראשית הגז³¹. הלפינו קדם שיתן - חייב להפריש³² אחר שלפנו. התולש³³ צמר רחלים בידו ולא גזו - חייב בראשית הגז.

(29) ראה להלן. (30) במשנה שם קלה. (31) שכיון שקנאו בשינוי, הרי הוא פטור, וראה בבבא קמא פג: וברש"י שם. (32) שאין זה שינוי. (33) חולין קלו. כרבנן ולא כר' יוסי. וראה בפ"ד מהלכות מתנות עניים הלכה ב, ושם פ"ב הלכה ו ובכסף-משנה שם.

ז. ראשית הגז נוהג בכלאים³⁴ ובכוי³⁵ ובטרפה³⁶; אבל הגזו את המתה³⁷ - פטור.

(34) תוספתא חולין פ"ו. ומדובר בכלאיים הבא מכבש ועז. אבל צבי הבא על הכבש וילדה, אין הולד חייב אפילו בחצי ראשית הגז, שמה שאמרו במתנות (למעלה פ"ט הלכה ה) שחייב בחצי מתנות, הוא מפסוק מיוחד: "אם שה, אפילו מקצת שה". (35) שם. וראה למעלה שם ובהערות. (36) תוספתא שם. ובחולין קלו: "וליתני חומר בראשית הגז שנוהג בטריפות, מה-שאיין-כן במתנות (שנאמר "ונתן לכהן" - לו, ולא לכלבו - רש"י שם). אמר רבינא, הא מני ר' שמעון היא, דתניא, ר' שמעון פוטר את הטריפות מראשית הגז". ופסק רבינו כחכמים. ודעת רבינו היא, שלא בא רבינא לומר שמשנתנו כר' שמעון, אלא שכיון שמחלוקת היא, לא הזכירה התנא במשנה (כסף-משנה). וראה באור-שמח. (37) תוספתא שם. וטעמו של דבר, שאין זה נקרא "גז" ולא "צאנך" (ר"י קורקוס וכסף-משנה). [ולענין שבת פסק רבינו, שהגזו מן המת חייב (פ"ט) מהלכות שבת הלכה ז ע"פ התוספתא שבת תחילת פ"ט), וצריך עיון].

ח. המפריש³⁸ ראשית הגז ואבד³⁹ - חייב פאתריותו עד שיתן לפהן⁴⁰. האומר⁴¹: פל גזותי ראשית - דבריו קיימין⁴².

(38) תוספתא שם. (39) כלומר, מה שהפריש, אבל שאר הגז קיים. (40) כלומר, שיפריש שנית משאר הגז שלא אבד. ודוקא בראשית הגז שאין החיוב להפריש חלק מסוים, אבל במתנות שהחיוב הוא זרוע ולחיים וקיבה דוקא, כיון שאבדו שוב אינו חייב באחריותו, ואין מחייבים אותו לשלם, מפני שהוא ממון שאין לו תובעין (כנ"ל בפ"ט הלכה יד). וכל זה כשאבדה רק ראשית הגז, אבל אם אבד כל הגז, אינו חייב באחריותו, כמו במתנות כהונה (משנה למלך). וראה ביו"ד סימן שלג סעיף ה, ובחידושי רע"ק שם. (41) חולין קלו: כחכמים ולא כרבי אלעאי, וראה להלן. (42) שם הביאו שתי ברייתות, באחת נאמר שהאומר כל גיזי ראשית הגז לא אמר כלום, ובשנייה נראה שדבריו קיימין, ותלו זאת בפלוגתת ר' אלעאי ורבנן: לדעת ר' אלעאי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ישמעאל בר' יוסי ורבי. וראה ביו"ד שם ובביאור הגר"א. (60) שם, כשמואל. ושיעורם לפי המשקל שלנו: כל סלע הוא ששה דרהמים (למעלה פ"ו הלכה טו, בכסף-משנה) דהיינו עשרים גרמים, נמצאו ששים סלעים: שלש מאות וששים דרהמים שהם אלף ומאתיים גרמים (= 1,200 ק"ג). (61) שם: אמר רב, וכו', ובלבד שיהו (כלומר, הגיזות) מחומשות. ואין חולק על רב בדיון זה (כסף-משנה). וראה בביאור הגר"א ליו"ד שם אות יב).

יד. השתפין - חיבין⁶² בראשית הגז. והוא שיהיה בחלק כל אחד מהן פשעור; אבל חמש צאן בלבד של שני שתפין - פטורין.

(62) ברייתא שם קלה. "בהמת השותפין חייבת (בראשית הגז, ור' אלעאי פטור. מאי טעמא דר' אלעאי, אמר קרא "צאנך" ולא של שותפות. ורבנן, למעוטי שותפות גוי. ור' אלעאי שותפות גוי מנא ליה, נפקא ליה מרישא דקרא "ראשית דגנך", ולא שותפות גוי". ופסק רבינו כר' אלעאי, שהשותפות פטורה, בין עם ישראל ובין עם גוי, ורק אם יש שיעור בכל חלק - חייב. וכן הוא בעיסה שישראל וגוי שותפין בה, ראה למעלה פ"ו הלכה ט (מנחת-חינוך מצוה תקח, ואור-שמח למעלה בהלכה א).

טו. ראשית הגז⁶³ מצותה בתחלה⁶⁴; ואם הפריש בין באמצע בין בסוף - יצא. היות⁶⁵ לו חמש צאן וגז אחת מהן בלבד ומכר גזתה, ואחר כך גזו שניה ומכר גזתה, ואחר כך גזו שלישית ומכר גזתה - הכל מצטרפות לראשית הגז⁶⁶, וחיב אפלו לאחר כמה שנים⁶⁷. ויש לו להפריש מן החדש על הישן⁶⁸, ומזה על זה⁶⁹. אבל אם היתה רחל אחת⁷⁰ וגזזה והניח גזתה, ואחר כך קנה שניה וגזזה והניח גזתה - אינן מצטרפות⁷¹.

(63) תוספתא חולין פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמ' 511 35). (64) שנאמר: "ראשית גז צאנך". (65) שם קלח. כרב חסדא ולא כר' נתן בר אושעיא. (66) כיון שבשעת התחלת הגיזה, היו לו חמש צאן. (67) ומפריש המוכר מן הגיזה האחרונה, שיחד אתה נעשה שיעור ששים סלע, על כל הגיזות שמכר, שיש לו להפריש מן החדש על הישן, כדלהלן. ואם לא שייר המוכר לעצמו מעט מן הגיזה, חייב הלוקח להפריש, כיון שהמתנות בידו, וחזקה אין אדם מוכר מתנות כהונה, כנ"ל בהלכה י. וראה ביו"ד שם ובביאור הגר"א אות טו. ונראה שהא-הדין אם גזו אחת מהחמש שיש לו ומכר אותה, וכן הלאה, שחייב לאחר שגזו את כל החמש, כיון שבתחילת הגיזה, שאז עיקר מצות ראשית הגז, כנ"ל, היו לו חמש צאן (וכן פירש רש"י שם). שהרי הקשו שם על ר' נתן בו אושעיא: תנינן הלוקח גז צאנו של גוי פטור מראשית הגז, הא צאנו לגזו חייב. אמאי, כל חד וחד בתר גיזה נפקא ליה מרשותיה (ולר' נתן, צריך שיהיו לו חמש צאן בשעה שיש לו כשיעור גיזה). ולר' חסדא לא הקשו משם, משמע שלדבריו אם מכר כל אחת מהן לאחר גיזתה, חייב בראשית הגז. ורבינו כתב באופן אחר, לומר

התחיל המוכר לגזו לבין אם לא התחיל. (51) שם: "מתנות דכהן לא מזבין איניש וכו', דאמר ליה לוקח, מתנה דכהן גבך היא". וטעמו של דבר, שאיסור הוא למכון ולהפטר ממתנות כהונה על ידי כך. וראה למעלה פ"ט הלכה יד. (52) שם: "דאמר ליה מוכר, מתנה דכהן לא זבני לך". וראה ביו"ד שם סעיף ח ובמפרשים שם, ובאור-שמח.

יא. היו שני מיני גזת⁵³, כגון גזת לבנה וגזת שחומה⁵⁴, או גזת זכרים וגזת נקבות, ומכר מין זה והניח המין האחר - זה נותן לעצמו, וזה נותן לעצמו. [זה נותן לעצמו] - על מה שלקח, וזה נותן לעצמו - על מה ששייר⁵⁵.

(53) משנה שם. (54) אדומה. ובמשנה שם: "שחופות". כלומר, לא שחור ולא לבן (רש"י). (55) אף-על-פי שמפרישין ראשית הגז ממין על שאינו מינו, כדלהלן בהלכה טו - אם מכר מין אחד אינו מפריש עליו, אף-על-פי ששייר לעצמו מין אחר. שהרי חיובו של המוכר, ששייר לעצמו מעט מצאנו להגזו, להפריש על מה שמכר, הוא משום אין אדם מוכר מתנות כהונה. וזהו דוקא כשמכר מאותו מין, שרוצה הוא לקיים מצות מתנות כהונה, ובוודאי לקח מן הלוקח דמים עבור המתנות שכנגד חלקו. אבל במוכר לבנות ונקבות, שהן יותר טובות משחומות וזכרים, ודאי שהמתנות ביד לוקח, שהרי רוצה המוכר שהכהן יקבל גם מן היפה והטוב. וכן אם מכר שחומות וזכרים, המתנות ביד לוקח, שאין המוכר רוצה להפסיד ולתת לכהן מצמר הלבנות והנקבות שהוא יקר על של השחומות והזכרים, שהם זולים יותר, שהרי לא יתן הלוקח דמים למוכר אלא בעד המתנות שכנגד חלקו, ולפי הצמר שיש לו, והרי הוא זול יותר. וראה ברדב"ז ואור-שמח.

יב. גר שנתגיר⁵⁶ והיו לו גזות, ואין ידוע אם עד שלא נתגיר נגזזו⁵⁷ או משנתגיר - הרי זה פטור, והמוציא מחברו עליו הראיה⁵⁸.

(56) חולין קלד. קלד: (57) והיתה הגיזיה שהיא שעת החיוב (למעלה הלכה ט), בהיותו גוי ופטור. (58) בחולין שם: "ספק איסורא לחומרא, ספק ממונא לקולא, דאמר רב חסדא וכן תני ר' חייא, שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור וכו', ראשית הגז ומתנות וכו', לפטור". וראה למעלה בפ"ט הלכה יג.

יג. כמה צאן יהיה לו ויהיו חיבות בראשית הגז? אין פחות מחמש⁵⁹. והוא שיהיה בגזת שלשהן אין פחות ממשקל ששים סלע⁶⁰, ויהיה גזת כל אחת מחמשותן⁶¹ אין פחות ממשקל שתים עשרה סלע. היתה אחת מהם גוזזת פחות משתים עשרה סלע, אף על פי שחמשותן גוזזות ששים סלע או יתר - הרי אלו פטורין מראשית הגז.

(59) משנה שם קלה. כבית-הלל ורבי דוסא וחכמים, שסוגיית הגמרא שם קלו: כמותם, ולא כבית-שמיא ורבי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נוהגת אלא בארץ (למעלה בהלכה א), ואילו מתנות נוהגות אף בחוצה לארץ (למעלה בפ"ט הלכה א). וראה בנדה נא.

פָּרָק אַחַד עָשָׂר

1) יבאר שמצות-עשה לפדות כל אחד מישראל בנו. ואם האשה חייבת בפדיון בנה. ואם חייב הבן לפדות את עצמו, ואם מברך. וכמה הוא הפדיון. אם כתב האב לכהן שהוא חייב לו. ואם נתן לו כלים שאינם שוים בשוק חמש סלעים. נתן חמש סלעים לעשרה כהנים. ואם רצה הכהן להחזיר לו הפדיון. מי הוא החייב בפדיון הבן. ושצריך שיהיה פטר רחם. מאימתי יתחייב בפדיון. ומי שהוא ספק אם חייב בפדיון אם לאו. שתי נשים שלא ביכרו וילדו שני זכרים או זכר ונקבה. ב' נשים אחת ביכרה ואחת לא ביכרה וילדו ב' זכרים ונתערבו. מבכרת שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים וילדה. ואם ילדו שתי נקבות וזכר או שתי נקבות ושני זכרים.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה² לְפִדּוֹת פֶּלַא אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל³ בְּנֵוֹ שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ⁴ הַיִּשְׂרָאֵלִית. שְׁנַאמֵר: פֶּלַא פֶּטֶר רַחֵם לִי⁵; וְנַאמֵר: אֶךְ פֶּדֶה תְּפִדֶה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם⁶.

2) משנה, קידושין כט, א. וראה ב'ספר המצוות' עשה פ. 3) אבל אשה פטורה מלפדות את בנה, כבהלכה הסמוכה. וכן כהנים ולויים פטורים מלפדות בניהם. כדלהלן ה"ט. 4) ולא בתו. "דאמר קרא, כל בכור בניך תפדה, בניך ולא בנותיך" (בגמרא שם). 5) אף-על-פי שאינו בכור לאביו, ראה להלן ה"כ"א. 6) אבל אם היא כהנת או לוייה – פטור, כדלהלן ה"י". 7) וכיון שהוא שייך לה' – צריך לפדותו. 8) כן הוא ב'ספר המצוות' שם. אבל בקידושין שם, לא למדו מצות פדיה מפסוק זה אלא מהפסוק (שמות לד, כ) "כל בכור בניך תפדה", ומן הפסוק "פדה תפדה" דרשו "פדה" לפדות את בנו, "תפדה" – שאם לא פדה האב את בנו – חייב הוא לפדות את עצמו לכשיגדל, כבהלכה הסמוכה.

ב. וְאֵיךְ הָאִשָּׁה¹⁰ תִּיָּבֵת לְפִדּוֹת אֶת בְּנָהּ; שֶׁחַיִּיב לְפִדּוֹת אֶת עַצְמוֹ¹¹ - הוּא שֶׁחַיִּיב לְפִדּוֹת אֶת בְּנֵוֹ¹². עֵבֶר הָאֵב¹³ וְלֹא פָּדֶהוּ - פְּשִׁיגְדֵל¹⁴ יְפִדֶה אֶת עַצְמוֹ¹⁵.

9) משנה וגמרא, שם. 10) כלומר, אפילו הישראלית. 11) שם. כלומר, האיש שפודה את עצמו, אם לא פדאו אביו, כדלהלן. 12) אבל האשה אינה חייבת לפדות את עצמה, ש"כל שאחרים מצווים לפדותו – מצווה לפדות את עצמו, וכל שאין אחרים מצווים לפדותו – אין מצווה לפדות את עצמו", ואשה אין אביה חייב לפדותה, כמבואר בהלכה הקודמת (קידושין, שם). 13) כלומר, בטל מצות עשה הנ"ל, החלה עליו. 14) שיהיה בן יג שנים ויום אחד. וראה ביו"ד סי' שה סט"ו, וב'פתחי תשובה' אות כה, וב'מנחת חינוך' מצוה שצב. 15) קידושין, שם.

ג. הִיָּה¹⁶ הוּא לְפִדּוֹת¹⁷ וּבְנֵוֹ לְפִדּוֹת¹⁸ - יְפִדֶה עַצְמוֹ תַּחֲלָה וְאַחַר כֶּךָ בְּנֵוֹ. וְאִם אֵינִי לִי¹⁹ אֶלֶא פְּדִי פְּדִיּוֹן אֶחָד - יְפִדֶה עַצְמוֹ.

שאינ חילוק אם מכר הגיזות או הצאן. וראה בכסף-משנה. 68) שם קלו. כחכמים ולא כר' אלעאי. 69) בספרים אחרים: "ומן גיזה על מין אחר". והוא בחולין שם: כחכמים. וראה למעלה בהלכה יא ובהערה נד. 70) תוספתא שם: "היו לו שתי צאן, גזו והניח גזו והניח, אע"פ שעתיד להוסיף עליהן אין מצטרפות". וראה ביו"ד שם סעיף יב, ובביאור הגר"א. 71) כיון שבתחילת גיזה לא היתה לו רק רחל אחת, וצריך שיהיו לו לפחות חמש, כנ"ל בהלכה יג. וראה במנחת-חינוך שם.

טז. מִי שֶׁהָיוּ לִי⁷² גִזְזוֹת רַבּוֹת שֶׁל רֵאשִׁית הַגִּזּוֹ וְרוֹצֵה לְחַלֵּק לְפִנְיָהֶם⁷³ - לֹא יִתֵּן לְכָל אֶחָד וְאַחַד פְּחוֹת מִמֶּשְׁקַל חֲמֵשׁ סֵלָעִים⁷⁴ מִלְּבֹן, פְּדִי בְּגָד קֶטָן⁷⁵. לֹא שִׁילְבְּנו⁷⁶ וְאַחַר כֵּן יִתֵּן לוֹ, אֶלֶא יִתֵּן לוֹ מִצֶּמֶר הַגִּזָּה פְּשִׁיחָה צוּאִי⁷⁷ פְּדִי שִׁיחָהּ בּוֹ אַחַר הַלְּבֹן חֲמֵשׁ סֵלָעִים אוֹ יֵתֵר. שְׁנַאמֵר: תִּתֵּן לוֹ - שִׁיחָהּ בּוֹ פְּדִי מִתְּנֶה הַמוֹעֵלָת.

72) במשנה שם קלה. "וכמה נותנין לו, משקל חמש סלעים ביהודה, שהן עשר סלעים בגליל, מלובן ולא צואי כדי לעשות ממנו בגד קטן. שנאמר, תתן לו, שיהא בו כדי מתנה". ובגמרא שם קלו: "רב ושמואל דאמרי תרוייהו, בישראל שיש לו גיזין הרבה עסקיני, ומבקש ליתנן לכהן. ואמרינן, כל חד וחד לא תבצר ליה מחמשת סלעים". 73) שהרי בידו לתת הכל לכהן אחד (למעלה פ"ט הלכה יז). 74) דהיינו שלשים דרהמים, שהם מאה גרמים, ראה למעלה הערה נט. 75) שם קלה. "מנא הני מילי, אמר ר' יהושע בן לוי, אמר קרא, לעמוד לשרת, דבר שהוא ראוי לשירות. מאי ניהו, אבנט". בפסוק הנ"ל מדובר בכהנים סתם, שהם כהנים הדיוטים, שאין בבגדיהם צמר אלא באבנט לבד, שהוא כלאים (כדעת רבי ביומא יב: ופ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה א, עיין שם בכסף-משנה) וידוע היה לחכמים כי הצמר הדרוש לאבנט שהוא כלאים, צמר ופשתים יחדיו, הוא כשיעור חמשת סלעים (= 100 גרם), ראה רש"י בחולין שם ד"ה מאי ניהו. [ומכאן שאין צורך בשלשה מיני צמר, אלא במין אחד בלבד, כדעת הרלב"ג (שהובאה במשנה-למלך בהלכות כלי המקדש שם). אחרת, לא יתכן שצמר שמשקלו מאה גרמים בלבד, יספיק לאבנט שארכו שלשים ושתים אמה ורחבו כשלש אצבעות (שם הלכה יט). וראה בתפארת ישראל לחולין פי"א אות טז]. 76) כלומר, אין הישראל מחויב ללבן הצמר (ברייתא שם). 77) בלתי מלובן.

יז. רֵאשִׁית הַגִּזּוֹ - חֲלִיץ לְכָל דְּבָר⁷⁸. לְפִיכֶךָ אֲנִי אוֹמֵר, שְׁנוֹתָנִים אוֹתוֹ לְכַהֵנָת אֶךְ עַל פִּי שֶׁהִיא נְשׁוּאָה לְיִשְׂרָאֵל, פְּמַתְנוֹת בְּהֵמָה⁷⁹. וְיִרְאֶה לִי, שְׂדֵיךָ שִׁיחָהּ אֶחָד הוּא⁸⁰.

78) כן הוא בספרי לפרשת שופטים סימן קסה, לגירסת הגר"א שם. וראה בביאור הגר"א ליו"ד שם, אות כא. 79) ראה למעלה פ"ט הלכה כ. 80) שראשית הגז אינה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשמיני אינו מקיים. ומילת עבדים וגרים שבוודאי אינה על העבדים ועל הגרים עצמם, אלא על הרב או על בית-הדין, מברך "למול" (הל' מילה שם ה"ד-ה). אלא שלפי סברא זו, אין הדברים אמורים אלא במילה בשמיני, אבל אם מל בנו לאחר יום השמיני, אינו מברך אלא "על המילה", וצ"ע. (25) פסחים קכא, ב. שכיון שעליו מוטל לפדות את בנו, הרי הוא כעושה מצוה לעצמו. וראה בהל' ברכות שם ה"י. (26) כדי שתהא הברכה קודמת לעשיית המצוה. וראה שם בפ"א ה"ג. ובפ"א מהל' מעשר הט"ז. (27) כשלא פדאו אביו. כנ"ל ה"ב. (28) כדין העושה מצוה לעצמו (פי"א מהל' ברכות שם).

ו. מצוה זו נוהגת בכל מקום²⁹ ובכל זמן³⁰. ובכמה פודיה? בהמשל סלעים³¹; שגאמר: ופדונו מן חדש תפדה³². בין בכסף בין בשוה פסוף³³ מן המטלטלין שגופין ממון, פגעני השקלים³⁴. לפיכך אין פודין בקרקעות³⁵; ולא בעבדים, מפני שהן בקרקעות³⁶; ולא בשטרות³⁷, לפי שאין גופן ממון³⁸. ואם פדהו בקהן - אינו פדונו³⁹.

(29) שהרי מצות פדיון הבן היא חובת הגוף, ו"כל שהוא חובת הגוף, נוהגת בין בארץ בין בחוץ-לארץ" (קידושין לז.). ובבכורות נ, א: "רב אשי שדר ליה שבסר זווי לרב אחא בריה דרבינא בפדיון הבן", ורב אשי הרי היה בבבל. וראה למעלה פ"א ה"ז. (30) אפילו שלא בפני הבית. (31) משנה, בכורות מט, ב. (32) ולאחר מכן כתוב: "בעורכך כסף חמשת שקלים". ושם נא, א: "כל מקום שאתה מוצא שתי כללות הסמוכים זה לזה, הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט". ושם: "ופדויו מן חודש, כלל. בערך, פרט. תפדה, חזר וכלל (כלומר, לאחר שהטיל פרט בין הכללות הסמוכים, כנ"ל). כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון (כלומר, שוה כסף), אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון, וכו'". (33) משנה, שם. (34) שהוסיפו חכמים על השקל, ועשו משקלו כמשקל סלע. וראה בפ"א מהל' ערכין ה"ד, ובפ"א מהל' שקלים ה"ב. (35) משנה, שם. (36) שהרי נאמר בהם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם לבניכם אחרים לרשת אחוזה" (קידושין כב.). (37) כלומר, בשטרי חוב שיש לו על אחרים, ורוצה לתתם לכהן. (38) אף-על-פי שהם מטלטלין. (39) שהרי אמרה תורה שהבן נפדה רק בכסף ובשוה כסף, כנ"ל. וראה ברש"י שם.

ז. כתב⁴⁰ האב לפהן שהוא חייב לו חמש סלעים - חייב לתן לו⁴¹, ובנו אינו פדונו⁴². נתן לו⁴³ פלי שאינו שוה בשוק חמש סלעים וקבלו הפהן בחמש סלעים - הרי בנו פדונו. נתן⁴⁴ חמש סלעים לעשרה פהנים⁴⁵, בין בבת אחת⁴⁶ בין בזה אחר זה⁴⁷ - יצא⁴⁸.

(40) משנה, בכורות שם. (41) כדין הכותב לחבירו בשטר הריני חייב לך מנה, חייב הוא לו, ואף-על-פי שאין שם עדים (כתובות קא: ופי"א מהל' מכירה הט"ו). (42) בכורות שם: "תני תנא קמיה דרב נחמן, בנו פדוי

(16) ברייתא שם, כחכמים, שמצוה שעל גופו קודמת, ולא כרבי יהודה. (17) שלא פדאו אביו. (18) כלומר, ויש לו כדי פדיון שניהם. (19) שם: אמר רבי ירמיה, הכל מודין (כלומר, אפילו רבי יהודה), כל היכא דליכא אלא חמש סלעים, הוא קודם לבנו, מאי טעמא מצוה דגופיה עדיפא (כלומר, ואין אומרים: בנו קודמו, שהאב - מצות פדיונו על אביו, והבן - מצות פדיונו על האב).

ד. ה"ה בנו²⁰ לפדות והגיע עת לעלות לרגל, ואין לו כדי לזה ולזה - פודה את בנו ואחר כך עולה לרגל²¹; שגאמר: פל בכור פניף תפדה, ואחר כך: ולא יראו פני ריקם²².

(20) ברייתא, שם: כחכמים ולא כרבי יהודה. וקל-וחומר הוא, שאם היה הוא לפדות, שפדיונו קודם, שהרי פדיונו קודם לשל בנו, כנ"ל. וכן הוא בתוספתא בכורות פ"ו (הוצאת צוקרמנדל עמ' 38 540). ועי' 'חסדי דוד' שם. (21) כלומר, ישתדל לחזור אחר הוצאת עליה לרגל. ובהלכה הקודמת תפס רבינו לשון זה, כשיש לו כדי פדיון שניהם. וה'מאירי' לקידושין שם (עמוד 176) דייק מלשון זה של הברייתא ש"אם יודע בוודאי שאם יפדה לא יוכל לעלות, עולה". (22) כלומר, חידשה התורה שאף-על-פי שעליה לרגל היא מצוה עוברת, ופדיון הבן אינה מצוה עוברת (ראה להלן בסוף ה"ז), ובכל מקום, מצוה עוברת קודמת, כאן יקדים פדיון הבן לעליה לרגל. ונראה מדברי רבינו שאין הדברים אמורים אלא כשאין לו כדי לזה ולזה. אבל כשיש לו כדי לזה ולזה, יעלה לרגל ואחר-כך יפדה את בנו. וראה בשיטה לא נודע למי, לקדושין שם (עמוד עג) ובהערות שם.

ה. הפודה²³ את בנו - מברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן²⁴, וחזור ומברך שהחיינו²⁵, ואחר כך נוטין²⁶ הפדיון לפהן. ואם פדה עצמו²⁷ - מברך לפדות הבכור²⁸, ומברך שהחיינו.

(23) פסחים קכא, ב. (24) כן מפורש שם. והנה בפ"א מהל' ברכות ה"א, כתב רבינו "כל העושה מצוה וכו', אם עשה אותה לעצמו, מברך: לעשות. עשה אותה לאחרים, מברך על העשייה". אבל צריך-עיון, שהרי שם בה"ב, וכן בפ"ג מהל' מילה ה"א כתב רבינו, שהמל את בנו מברך: למול את הבן, ולא על המילה (וכן מפורש בפסחים ז:). הרי מכיון שמילת בנו מוטלת עליו (קידושין כט.), הרי זה כעושה מצוה לעצמו, ואם כן מדוע אינו מברך: לפדות את הבן, כשהוא פודהו, הרי עליו הדבר מוטל, כנ"ל בה"א. וראה ביו"ד סי' ש"י, ובביאור הגר"א, ובסי' רסה ס"ב, וב'מנחת חינוך' מצוה שצב. ונראה שיש לחלק ולומר שפדיון הבן - עיקרו על הבן, אלא שכיון שאינו יכול לקיימו בקטנותו, הטילה אותו התורה על האב, שהרי אותו הפדיון שמבצע הרב, מבצע הבן כשגדל. אבל מילה שמצוותה ביום השמיני, אין מקום לומר שעיקרה על הבן, אלא עיקרה על האב, ואם לא מל האב בשמיני, ביטל מצוה זו, ולכשיגדל הבן חייב למול את עצמו, אבל מצות מילה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שגמר בלבו לתת לו מתנה גמורה, אלא שהתנה שיחזיר לו לאחר מכן. ובגמרא שם אמרו: "ואסור לעשות כן, מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות", ורבינו השמיט זה, מפני שסובר שאין הדברים אמורים אלא בתרומה בלבד, ראה בכסף-משנה, ובביאור הגר"א ליו"ד שם ס"ק יב.

ט. פְּהָנִים⁵⁵ וְלוּיִם⁵⁶ - פְּטוּרִים מִפְּדִיּוֹן הַבֶּן מִקָּל וְחֹמֶר: אִם פְּטוּרוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל⁵⁷ בְּמִדְבָּר, דִּין הוּא שִׁפְטוֹ עֲצָמָן⁵⁸.

(55 משנה, בכורות ג, ב. 56) אף-על-פי "שאינן הדבר תלוי באב אלא באם", כבהלכה הסמוכה, בכל זאת פטור מקל-וחומר, כדלהלן. (57) כלומר, אם הפקיעה קדושת הלוויים את קדושת בכורי ישראל, שפטרום מן הבכורה, שנאמר (במדבר ג, מה) "קח את הלוויים תחת כל בכור בכני ישראל". וראה בפירושו המשנה, שם. (58) ובגמרא שם ד, א: "כהנים מנלן, כרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, בכ"ד מקומות נקראו כהנים לויים, וזה אחד מהן, והכהנים הלוויים בני צדוק. ולדורות מנלן (שהרי מהקל- וחומר הנ"ל אין לפטור את הכהנים והלוויים, אלא במדבר) אמר קרא, והיו לי הלוויים, בהוייתן יהו".

י. יִשְׂרָאֵל הֶבֶא מִן הַכֹּהֲנִת וּמִן הַלוֹיָהּ⁵⁹ - פְּטוּר⁶⁰. שְׁאִין הַדְּבָר תְּלוּי בְּאָב, אֲלֵא בְּאִם; שְׁנֵאמַר: פְּטוּר רַחֲם בִּישְׂרָאֵל⁶¹.

(59) והאב ישראל, ואם-כן גם בנו ישראל. (60) שם מז, א. מימרא של רב אדא בר אהבה כפירושו של מר בריה דרב יוסף. ובחולין קלב, א - פסקו כמימרתו של רב אדא בר אהבה. וראה בכורות שם ב'תוספות ד"ה מר. (61) ראה להלן הערה עד.

יא. לוֹיָהּ⁶² הַמְעַבֶּרֶת מְעוּבֵד כּוֹכְבִים - בְּנֵה פְּטוּר⁶³. וְכֹהֲנֵת⁶⁴ הַמְעַבֶּרֶת מְעוּבֵד כּוֹכְבִים - בְּנֵה חֵיב⁶⁵; שְׁהָרִי נִפְסְלָה אִמּוֹ מִן הַפְּהִינָה⁶⁶ בְּבַעֲלֵית הַעוּבֵד כּוֹכְבִים⁶⁷.

(62) שם, כרב אדא בר אהבה, לפירושו של רב פפא. (63) שם: ולא תימא אליבא דמאן-דאמר אין מזהמין את הוולד (כלו', אין הוולד הולך אחר האב הגוי, אלא אחר האם וכשר הוא, וכן פסק רבינו בפט"ו מהל' איסורי ביאה ה"ג), אלא אפילו למאן-דאמר מזהמין את הוולד, לוי פסול מיקרי (כלומר, שאין קדושת לוייה פוקעת מן האם, כיון שאינה חמורה כל-כך). (64) שם. (65) כלומר, הוא עצמו חייב לפדות את עצמו לכשיגדיל, שהרי אין אמו חייבת לפדותו, למעלה בה"ב. ואם נבעלה לגוי, ולא נתעברה ממנו, ונשאה לישראל - הישראל חייב לפדותו (ש"ך ליו"ד סי' שה ס"ק כב). (66) שם: "לוייה בקדושתה קיימא, וכו'. אלא כהנת, כיון דאיבעלה הוויא זרה". וראה למעלה בפ"ט ה"כ, ובפ"א מהל' מעשר ה"ב. (67) ונעשתה חללה. ואפילו דין לוייה אין בה [וראה בגיטין נט, ב].

יב. פְּהֵן⁶⁸ שְׁנוּלָד לֹו בֶן חֲלָל⁶⁹: מֵת הָאָב בְּתוֹךְ

לכשיתן. אמר ליה רב נחמן, זו דברי רבי יוסי, וכו', אבל חכמים אמורים, אין בנו פדוי. והלכתא: אין בנו פדוי (כלומר, אפילו לכשיתן). "וטעמו של דבר, שאין זו אלא התחייבות חדשה, שהרי לא נזכר בה שמדובר בכסף פדיון הבן. ולכן צריך לתת לכהן חמשה סלעים נוספים עבור פדיון בנו. (43) בקידושין ח, א - אמרו: "עגל זה לפדיון בני, וכו', לא אמר כלום. עגל זה בחמשה סלעים לפדיון בני, וכו', בנו פדוי. האי פדיון היכי דמי, אלימא דלא שוי (חמשה סלעים), כל כמיניה. אלא לאו אף-על-גב דשוי, וכיון דלא קייצי - לא. אמר רבא לעולם דלא שוי, ורישא דאמר אבי הבן, וסיפא דקבלי כהן עילויה. כי הא דרב כהנא פריק בסודרא (כנוסחת בה"ג - כלומר, פדה את בנו בסודר יקר מאד). אמר, לדידי שוה חמשה סלעים". ומה שאמרו שם "לא אמרן אלא רב כהנא וכו'", אינו ענין לדין פדיון הבן אלא לדין אונאה (ש"ך ליו"ד סי' שה ס"ק ה, והגר"א שם ס"ק ח לגירסת הבה"ג). (44) ברייתא, בבכורות שם, ב. (45) כלומר, חצי סלע לכל כהן. (46) שמצד הנותן היתה כאן נתינה של חמשה סלעים, אף-על-פי שמצד המקבלים לא היתה אלא קבלה של חצי סלע לכל אחד. (47) שאף מצד הנותן לא היתה נתינה של חמשה סלעים. (48) אף-על-פי שמהלשון "יצא" משמע, שרק בדיעבד יצא, נראה שאף לכתחילה יכול לעשות כן, וראה ממתנות כהונה ומראשית הגז שאפשר לחלקם, אם נותן לכל אחד כדי נתינה (למעלה פ"א הי"ז, ופ"י הט"ז), ראה ב'פתחי תשובה' שם ס"ק י בשם 'חכמת אדם'. וכן נראה מהברייתא שם, שאחרי הדין הנ"ל, נאמר עוד: "נטלו והחזירו לו - יצא", וזה בוודאי לאו דוקא, שהרי במשנה (שם). מפורש: "אם רצה הכהן ליתן לו במתנה - רשאי", הרי שגם לכתחילה מותר לעשות כן, והוא-הדין למה שנאמר בראש הברייתא הנ"ל "נתנו לעשרה כהנים, יצא וכו'" שגם כן "יצא" לאו דוקא, אלא הוא-הדין לכתחילה.

ח. רְצָה⁴⁹ הַכֹּהֵן לַהֲחִזִּיר לֹו הַפְּדִיּוֹן - מִחֲזִיר⁵⁰; וְלֹא יִתֵּן לֹו הוּא⁵¹ וְדַעְתּוֹ שִׁחֲזִיר. וְאִם עָשָׂה בֶן וְהֲחִזִּיר לֹו - אֵין בְּנוֹ פְּדוּי⁵², עַד שִׁיגְמַר בְּלִבּוֹ לִתֵּן לֹו מִתְּנָה גְמוּרָה; וְאִם רְצָה הַכֹּהֵן אַחֵר כֶּף לַהֲחִזִּיר⁵³ - יִחֲזִיר. וְכֵן אִם פָּרַשׁ וְנָתַן לֹו עַל מְנַת לַהֲחִזִּיר - הָרִי בְּנוֹ פְּדוּי⁵⁴.

(49) במשנה, שם: "אם רצה הכהן ליתן לו במתנה - רשאי". (50) שכיון שנתן הפדיון לכהן במתנה - נפדה בנו. (51) כלומר, אבי הבן. ושם: "רבי חנינא היה רגיל ושקיל ומאדר (= נוטל הפדיון ומחזירו). חזייה לההוא גברא (שנתן לו פדיון בנו), דהוה קא אזיל ואתי קמיה. אמר ליה, לא גמרת ויחייבת, מידעם ביש (= עסק ביש), הילכך אין בנו פדוי". (52) שכיון שלא פירש שהוא נותן לו על-מנת שיחזיר, כדלהלן, לא גמר בדעתו לתת את הפדיון במתנה גמורה, כנ"ל. ודווקא אם החזיר לו, אבל אם לא החזיר לו, הרי בנו פדוי, שעתה הוא גומר בדעתו לתת הכסף במתנה גמורה. וכמו שכתב רש"י שם לפי הלשון הראשון. וראה ביו"ד שם ס"ח ובש"ך. (53) קידושין ו, ב. (54) כיון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(82) משנה שם, כחכמים ולא כרבי מאיר. והכוונה שנולד לאחר שהפילה אמו. (83) ראה להלן הט"ז, בדין יוצא דופן. (84) כשפניו בצורת פני אדם, אף-על-פי ששאר גופו בצורת בהמה או חיה או עוף. וראה בפ"י מהל' איסורי ביאה ה"א, ת. (85) הפלה כזאת נקראת לידה, וכבר נפטר רחמה. (86) משנה, שם מז, ב. (87) שכל שלא מלאו לו ארבעים יום שלמים, לא נגמרה צורתו. וראה בהל' איסורי ביאה שם ה"א. (88) ראה שם ה"ד. (89) שההפלה שקדמה לוולד אינה בכלל לידה. וראה להלן הט"ז בדין יוצא דופן.

טו. חתף⁹⁰ העפר במעיה והוציאו אבר אבר - הפא אחריו אינו פטר רחם⁹¹. בן שמונה⁹² חדשים שהוציאו ראשו והוא חי⁹³ והחזירו ומת, וכן בן תשעה שמת⁹⁴ ויצא ראשו והחזירו, ואחר כך יצא אהיו וילדה⁹⁵ - זה שילדה אינו פטר רחם, שהרי נפטר בראשו של ראשון⁹⁶. ומשתצא פדחתו⁹⁷ פוטר הפא אחריו.

(90) משנה, שם מז, א. (91) כיון שאמו טמאה לידה לאחר הוצאת העובר החתוך (הל' איסורי ביאה שם ה"ו). (92) במשנה, שם: "איהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן, הבא אחר נפלים אף-על-פי שיצא את ראשו חי, וכן ט' שיצא ראשו מת", וראה להלן. (93) משמע מלשון רבינו, שאם הוציא בן ח' ראשו והוא מת, אין זה פוטר את הבא אחריו מפדיון, וכן הוא ביו"ד שם סכ"ג. והג"ר"א שם באות לט, חולק - וסובר שאין הבהל בין הוציא ראשו כשהוא חי או כשהוא מת. ולכן לא נמנה במשנה שם מז, ב - בין הנפלים שאינם פוטרים את הבא אחריהם מפדיון הבן, גם בן ח' שהוציא ראשו והוא מת. ועיי"ש שהאריך בזה. (94) כלומר, אף-על-פי שמת, וכל-שכן אם הוא חי. (95) כלומר, לא חזר כמו אהיו. (96) שם מז, ב: ומאי קא-משמעילן, דכיון דמפיק ליה רישיה, הוה לידה. וראה בפ"ה מהל' מאכלות אסורות, סוף הט"ו. (97) משנה, נדה כח, א. ובהל' איסורי ביאה שם ה"ו, כתב רבינו: "משתצא רוב פדחתו, הרי זה כילוד". אבל היכסף משנה שם, מצא בספר רבינו מוגה, שנחקק בו תיבת "רוב".

טז. יוצא דופן⁹⁸ והפא אחריו פדכפו⁹⁹ - שניהם פטורים: הראשון - לפי שלא יצא מן הרחם¹⁰⁰, והשני - מפני שקדמו אחריו¹⁰¹.

(98) משנה, בכורות מז, ב - כחכמים ולא כרבי שמעון. ושם יט, א - כרבי עקיבא. ו"יוצא דופן", הוא ולד שלא יצא דרך הרחם, אלא הוצא מדופן בטן אמו על-ידי פתיחתה. (99) כלומר, דרך הרחם. (100) ו"פטר רחם בעינין" (גמרא, שם מז). (101) שם: "קסבר, בכור לדבר אחד (כגון זה שהוא בכור לציאיה מן הרחם, ואינו בכור לוולדות שהרי היה ולד קודם לו, ראה רש"י שם), לא הוי בכור. ואף-על-פי שיוצא דופן אין אמו טמאה לידה (הל' איסורי ביאה שם ה"ה), אין בכך כלום, שלא כתב רבינו בהלכה י"ד, שמי שאין אמו טמאה לידה הבא אחריו חייב לפדות אלא בנפל בלבד, ולא בבר קיימא.

שְׁלִשִׁים יום - הַבֵּן חַיֵּב לְפָדוֹת אֶת עַצְמוֹ⁷⁰, שְׁלֹא זָכָה הָאֵב בְּפָדְיוֹנוֹ⁷¹; מֵת אַחַר שְׁלִשִׁים יוֹם - אֵינוֹ חַיֵּב הַבֵּן לְפָדוֹת אֶת עַצְמוֹ, שְׁהָרִי זָכָה הָאֵב בְּפָדְיוֹנוֹ⁷².

(68) בכורות, שם. (69) שבא הכהן על הגרושה או על החללה, ונולד זה ממנה שהרי הוא ישראל ולא לוי (ראה בהלכה הקודמת), ולא כהן. וראה בפ"ט מהל' איסורי ביאה ה"ג. (70) שם, כרב חסדא ולא כרבה בר רב הונא. (71) שהרי חובת פדיון הבן חלה רק משישלים שלשים יום, כדלהלן בהי"ז. וטעמו של דבר (שהבן חייב) הוא, שמשחלה חובת פדיון על הבן, הרי זו חובתו הוא בלבד, ואין הוא בא מכח אביו, ולפיכך אינו יכול לומר כיון שאביו היה פטור אילו היה חי, אף הוא יפטר. (72) שהרי הוא כהן, ונמצא שנתן פדיון בנו לעצמו וקיים המצוה בכך, ומשמת הוריש את הכסף לבנו, והרי הוא שלו. וראה ביו"ד שם ס"ט, ובביאור הג"ר"א שם.

יג. השפחה⁷³ שנשפחה וכותית שנתגירה פשהן מעברות וילדו, אף על פי שהורתו שלא בקדשה⁷⁴, הואיל ונולד בקדשה - חייב⁷⁵; שנאמר: פטר רחם בישראל⁷⁶, והרי פטר ורחם⁷⁷ בישראל. אין ידוע⁷⁸ אם קדם שנתגירה ילדה⁷⁹ או אחר שנתגירה ילדה - המוציא מחברו עליו הראיה.

(73) משנה, שם מז, א: "נתגירה מעוברת, נשתחררה מעוברת וכו' בכור לכהן". (74) שהרי נאמר "פטר רחם בישראל", והן אינן בכלל ישראל. (75) כלומר, חייב לפדות עצמו כשיגדל, כנ"ל בה"ב. וראה בפירושו רגמ"ה שם. (76) כן הוא לשון המשנה, שם. אבל אין פסוק כזה בכל התורה, שהרי בשמות יג, ב נאמר: "פטר כל רחם בבני ישראל", ובבבבדג ג, יב נאמר: "פטר רחם מבני ישראל. (77) ביו"ד שם ס"כ: "פטור רחם". (78) למדו רבינו ממה שאמרו בחולין קלד, א. (הובא למעלה פ"ט הי"ג, ופי"ה"ב), לענין תמנות כהונה וראשית הגז, שספק ממון פטור, משום שהמוציא מחברו - עליו הראיה. (79) ופטור מפדיון, שאין זה "בישראל". ה'טור' ביו"ד שם, הביא: "ספק אם ילדו קודם שנשתחררה ונתגירה, אם לאו - פטור".

יד. הפותית⁸⁰ והשפחה שילדו, ואחר כך נתגירו ונשפתרו וילדו ולד אחר - הרי זה פטור; שנאמר: פטר רחם, ואין זה פטר רחם⁸¹. וכן הפא אחר הנפלים⁸²: כל נפל⁸³ שאמו טמאה לדה⁸⁴ - הפא אחריו אינו פטר רחם⁸⁵; וכל נפל שאין אמו טמאה לדה, כמו המפלת כמין דגים ונגבים⁸⁶ או המפלת יום ארבעים⁸⁷ וכיוצא בהן⁸⁸ - הפא אחריו בכור לפהן וחייב לפדות⁸⁹.

(80) משנה שם, כחכמים ולא כרבי יוסי הגלילי. (81) שהרי כבר נפטר רחמה על-ידי לידתה בגויותה ובעבודתה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

118) חולין קלד, א. וראה למעלה בסוף הי"ג ובהערה עו.
 119) ויש אומרים שגם אם תפס הכהן, את חמשה הסלעים, מוציאים אותם מידו, ואין זה דומה לכהן שתפס ספק בכור בהמה, שדעת רבינו היא, שאין מוציאין אותו מידו (פ"ה מהל' בכורות ה"ג), ששם תפס את הבכור, שבו הספק. אבל כאן תפס את הכסף ובו אין ספק כלל, כי הספק הוא על האדם אם הוא חייב, והכסף אינו אלא ערב לחובותיו, וכשיש ספק בחוב - אין הכסף נעשה ערב, ונמצא שתפס כספו של אחר, ראה ברב"ז, וב'מחנה אפרים' הל' זכיה ומתנה סי' ת. 120) משנה, בכורות, שם. 121) שאין אדם עשוי לפדות תוך שלשים, קודם זמן חיובו. וראה ברש"י שם וברב"ז. 122) שאמר לכהן: הרי בני פדוי לאחר ל' יום, כבהלכה הקודמת. 123) שמן הסתם פדה את בנו מיד ביום ל"א כדינו, ולא השהה את המצוה, וראה ביו"ד שם סי"א, ובביאור הגר"א סוף אות יח.

כ. מ"י 124) שלא בפרה אשתו 125) וילדה זכר ונקבה ואין ידוע אי זה מהן יצא ראשון - אין פאן לפהן פלום 126). וילדה שני זכרים 127), אף על פי שאין ידוע אי זה מהן הבכור - נותן חמש סלעים לפהן 128). מת אחד מהן 129) בתוך שלשים יום - פטור 130), שהמוציא מחברו עליו הראיה. מת האב 131), בין בתוך שלשים יום 132) בין אחר שלשים יום 133), בין שלא תלקו האחים בין שתלקו 134) - ינתן מן הנכסים חמש סלעים לפהן; שפכר נתחייבו הנכסים.

124) משנה, שם מח, א. 125) כלומר, עוד לא ילדה בכור. 126) כלומר, אף הבן פטור מלפדות עצמו כשיגדל, שמא הנקבה יצאה ראשונה, והיא הרי פטורה מפדיון (למעלה ה"א), ונמצא שהזכר שבא אחריה אינו בכור, והמוציא מחבירו עליו הראיה. וראה להלן הכי"ז. 127) שם. 128) שהרי אחד משניהם הוא ודאי בכור. והחידוש הוא, שאין צורך שיהא ידוע מי הוא הבכור (רב"ז). 129) שם. כלומר, אחד מאלה שאין ידוע איזה מהן הבכור. 130) שמא הבכור הוא שמת, והאב פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז, ונמצא שהשני החי אינו בכור, ומחמת ספק פטור האב לגמרי. 131) שם, כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. 132) שמשגיג יום ל"א יתחייבו הנכסים שהוריש האב, בחמשה סלעים לכהן. וכהלשון הראשון שם, ולא כהלשון השני (כסף-משנה ורב"ז). 133) כנ"ל. 134) כרבי יהודה, כנ"ל.

כא. שתי נשיו 135) שלא בפרו וילדו שני זכרים 136) - נותן עשר סלעים לפהן 137). מת אחד מהן בתוך שלשים יום 138): אם לכהן אחד נמתן 139) - יחזיר לו חמש סלעים 140); ואם לשני פהנים נמתן 141) - אינו יכול להוציא מהן; שהרי לא צנן פדיון זה על בן זה, וכל אחד מהן יכול לומר: החזר מחברי 142).

135) משנה, שם. 136) כלומר, שילדה כל אחת זכר. 137) אף-על-פי שרק אחד משניהם הוא בכור לאביו, אין

יז. מאימתי יתחייב 102) בפדיון? משלשלים 103) שלשים יום 104); שנתאמר: ופדונו מן חדש תפדה. מת הבן 105) בתוך שלשים, ואפלו ביום שלשים 106), וכן אם נעשה טרפה 107) - אינו חייב בחמש סלעים. ואם הקדים 108) ונתן לפהן 109) - יחזיר לו הפדיון. [ואם מת 110) אחר שלשים יום - חייב בפדיון]; ואם לא נתן - יתן.

102) האב. 103) ברייתא, שם יב: "אין בערכין ובפדיון הבן וכו', פחות משלשים יום, ומוסיפין עד עולם" (כלומר, אם לא פדה את בנו ביום ל"א, לא פקע חיובו, אלא בחיובו הוא עומד לעולם). וראה ביו"ד סי' שה סי"א, ובביאור הגר"א. 104) כלומר, משיכנס ליום ל"א. 105) משנה, שם מט, א. 106) שם, כחכמים ולא כרבי עקיבא הסובר שאם מת ביום שלשים, אם נתן לא יטול, ואם לא נתן לא יתן. ובגמרא שם: מאי טעמייהו דרבנן, גמרי "חודש" (כלומר, "מבן חודש תפדה" האמור בפדיון הבן) "חודש" ממדבר, מה התם "ומעלה" (כלומר, "מבן חודש ומעלה", ולא בן חודש ממש), אף הכא נמי "ומעלה". 107) בבא-קמא יא, ב: "ואמר עולא אמר רבי אלעזר, בכור שנטרף אין פודין אותו". ורבינו מפרש "שנטרף", נעשה טריפה, כלומר, שניקב מוחו או ריאתו וכיוצא בזה, שסופו למות בתוך יב חודש, וכן פירשו ב'תוספות' שם, ולא כרש"י. 108) משנה, בכורות, שם. והכוונה שנתן לכהן את הכסף בתוך שלשים, ואמר לו: לאחר שלשים יום בני פדוי, כדלהלן בה"ח. 109) ומת הבן בתוך שלשים. 110) שם.

יח. מי שפדה 111) בנו בתוך שלשים יום 112): אם אמר לו 113) מעבשיו 114) - אין בנו פדוי 115); ואם אמר לו לאחר שלשים יום 116) - בנו פדוי, ואף על פי שאין המעוה קיימין לאחר שלשים יום 117).

111) שם. 112) וכן ביום ל', כבהלכה הקודמת. 113) לכהן. 114) כלומר, עכשיו יחול הפדיון. 115) אף-על-פי שהמעוה קיימין (ש"ך ליו"ד שם ס"ק יח), שאין חובת פדיון אלא מיום ל"א ואילך. ובזה לא נחלקו רב ושמואל שם. וראה להלן. 116) כלומר, אז יחול הפדיון. 117) שם, כרב ולא כשמואל, שהלכה כרב באיסורי. ומה שאמרו בגמרא שם: "ואף-על-גב דקיימא-לן הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני, הכא הלכתא כוותיה דשמואל", כנראה שרבינו לא גרס כן (כסף-משנה), וכן כתב ב'שיטה מקובצת' שם, כי בקצת ספרים ישנים, אין זה, ושכן משמע מ'תוספות הרא"ש'. וכן נראה ממה שהקשו שם יב: מרב על רב נחמן, משמע שהלכה כמותו.

יט. מי שהוא ספק 118) אם חייב בפדיון או לא - הרי זה פטור 119), שהמוציא מחברו עליו הראיה. מת האב 120) בתוך שלשים יום - הרי הבן בתוקת שלא נפדה 121), עד שיקבא ראיה מאביו שפדהו קדם שפמות 122); מת האב לאחר שלשים יום - הרי הוא בתוקת פדוי 123), עד שיודעוהו שלא נפדה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יְלִדָה נִקְבָּה תְּחִלָּה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר¹⁵⁷, וְזוֹ שֶׁפָּרְהָ יְלִדָה זָכָר.

155) שתי נשיו שאחת ביכרה ואחת לא ביכרה. משנה, שם. 156) בגמרא שם מט, א: "תנא רב הונא, שני זכרים ונקבה, אין כאן לכהן כלום". 157) כן הוא באופן השני, ובאופן הראשון אני אומר, זו שלא ביכרה ילדה נקבה, וזו שביכרה ילדה זכר. וצריך עיון, הרי גם כאן אין האיש נפטר אלא בשני ספיקות, אם אשתו שלא ביכרה ילדה זכר בלבד חייב, ואם היא ילדה זכר ונקבה חייב, אלא-אם-כן ילדה נקבה תחילה, והואיל והדבר רחוק היה לו לתת פדיון בנו, כדלהלן ה"ל. ומה סברא יש לחלק בין אם מדובר באיש אחד ושתי נשים, לבין שני אנשים ושתי נשים. ולדעת הראב"ד הדין הוא להיפך: באיש אחד ושתי נשים, חייב האיש לשלם חמשה סלעים לכהן, ובשני אנשים ושתי נשים אין לכהן כלום. וזה תלוי בקביעות הנוסחא בגמרא שם. ועי' ביכספא משנה, ברדב"ז, ב'משנה למלך' וביור"ד שם סעיפים כח-לא, וט"ז וביאור הגר"א שם.

כו. שְׁתֵּי נָשִׁים¹⁵⁸ שֶׁל שְׁנֵי אַנְשִׁים שֶׁלֹּא פָּרְוּ, וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים וְנִתְעַרְבוּ - זֶה נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים, וְזֶה נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים¹⁵⁹. נִתְנָהוּ¹⁶⁰ כִּף מֵת אֶחָד מִן הַבָּנִים בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם¹⁶¹: אִם לְשְׁנֵי פְהָיִים נִתְנָהוּ¹⁶² - אֵינָן יְכוּלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָן¹⁶³; וְאִם לְכֹהֵן אֶחָד נִתְנָהוּ - פּוֹתֵב אֶחָד מֵהֶן¹⁶⁴ לְחִבְרוֹ הַרְשָׁאָה¹⁶⁵, וְיִלְךָ זֶה בְּהַרְשָׁאָה וְיִחְזִיר מִן הַפֶּה חֲמֵשׁ סְלָעִים¹⁶⁶.

158) משנה, שם. 159) שהרי ברור הדבר ששניהם בכורים, ואף-על-פי שלא ידוע מי אמו של זה ומי אמו של זה, וראה למעלה בהלכות כ"כד. 160) בתוך שלשים יום, ובאופן הנ"ל הי"ח. 161) שאביו פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז. אבל אם מת אחד מן הבנים קודם שנתנו, האבות פטורים, שכל אחד יכול לומר: שלי מת. אבל הבן חייב לפדות עצמו, לכשיגדל, שהרי הוא ודאי בכור (תוספתא בכורות פ"ו ה"ג. וראה בהלכה הסמוכה). 162) כלומר, שכל אחד נתן פדיון בנו לכהן אחר. 163) שכל כהן ידחה אותו אצל השני ויאמר: חמשה סלעים שקיבלתי הם עבור הבכור החי, והמוציא מחבירו עליו הראיה. 164) גמרא שם מט, א. כשמואל. 165) וכתוב לו: דון וזכה והוצא לעצמך, או לשון אחרת שיש בה הקנאה גמורה. ואף-על-פי שכתב לו כן, אינו אלא שליח, וראה בפ"ג מהל' שלוחין ושותפין ה"א. וכל זה כשאין הכהן כופר בקבלת חמשה סלעים, אבל אם הוא כופר אינו יכול לכתוב הרשאה עליו, שם ה"ו. ואין הרשאה מועילה אלא כשנתנו לכהן אחד, אבל נתנו לשני כהנים יכול כל כהן לומר להם: חמשה סלעים שקבלתי, עבור החי. וראה ב'רבינו גרושום' שם. 166) כלומר, יאמר לו: ממה-נפשך, אם בני הוא המת - החזר לי הכסף, ואם בן חבירי הוא שמת, הרי אני מורשה על ידו לקחת הכסף עבורו, ונוטל הכסף וחולקים ביניהם. וראה ברש"י במשנה שם, ד"ה מת. וכל זה כשלא באו שניהם יחד לתבוע ממנו, אבל אם באו שניהם יחד לתבוע

אנו הולכים אחר האב, אלא אחר האם (ראה למעלה ה"י), ושניהם פטור את רחם אמותיהם. 138) שאביו פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז. 139) את עשרת הסלעים בתוך שלשים, ואמר לו: לאחר שלשים יום יהא בני פדוי, כנ"ל הי"ח. 140) שקיבל עבור זה שמת בתוך שלשים. 141) לכל אחד חמשה סלעים, ולא ציין: פדיון זה על בן זה, ופדיון זה על זה, ראה להלן. 142) שהפדיון שנתן לו הוא עבור הזכר שמת. ואף-על-פי שבספק אם חייב בפדיון הבן, אם תפס כהן מוציאים מידו (ראה למעלה בתחילת הט"ו, ובהערה ק"ז), זה אינו אלא כשכהן אחד תפס שידוע מי תפס וממי להוציא, אבל כאן שמתחילה נתן לכהן בתורת מתנות כהונה, אף-על-פי שאחר-כך נתברר שאם לא היה נותן לו, לא היה ראוי ליטול עתה (ואם היה נוטל היו מוציאים מידו), בכל זאת אין מוציאים מידו (שם, ב'תוספות' ד"ה ואם).

כז. שְׁתֵּי נָשִׁים¹⁴³ שֶׁלֹּא בָּכְרוּ שְׁיִלְדוּ זָכָר וְנִקְבָּה, או שְׁנֵי זָכָרִים וְנִקְבָּה¹⁴⁴ - נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים לְפָנָיו; שְׁאֵי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה זָכָר אֶחָד מֵהֶן¹⁴⁵ פֶּטֹר רָחֵם.

143) משנה, שם. 144) כלומר, ולא ידוע מי יצא ראשון. וראה ברש"י שם. 145) כלומר, אחד משני הזכרים שנולדו. ובאופן הראשון שילדו זכר ונקבה, ברור הדבר שהזכר הוא בכור, אלא שלא ידוע של איזו אשה הוא. ואף כאן החידוש הוא שאין הבכור צריך להיות ידוע. וראה למעלה בה"כ ובהערה קכו.

כח. יְלִדוּ שְׁתֵּי נִקְבּוֹת וְזָכָר¹⁴⁶, או שְׁנֵי זָכָרִים וְשְׁתֵּי נִקְבּוֹת, וְאֵין יְדוּעָא אֵי זֶה נוֹלֵד רֵאשׁוֹן - אֵין פָּאן לְפָנָיו פְּלוּם¹⁴⁷; שְׁאֵנִי אוֹמֵר: נִקְבָּה נוֹלְדָה תְּחִלָּה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר¹⁴⁸.

146) שם. 147) שאף הבן פטור מלפדות עצמו לכשיגדל, כנ"ל. 148) כלומר, והשניה ילדה נקבה, זהו באופן הראשון. ובאופן השני, ייתכן שכל אחת ואחת ילדה זכר ונקבה, ושתי הנקבות יצאו תחילה, ואחריהן הזכרים, והמוציא מחבירו עליו הראיה.

כד. שְׁתֵּי נָשִׁים¹⁴⁹, אֶחָת בָּכְרָה¹⁵⁰ וְאַחַת לֹא בָּכְרָה, וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים וְנִתְעַרְבוּ - נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים לְפָנָיו¹⁵¹. מֵת אֶחָד מֵהֶם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָאָב פֶּטוּר¹⁵². מֵת הָאָב¹⁵³ - יִנְתֵּן מִן הַנְּכָסִים¹⁵⁴ חֲמֵשׁ סְלָעִים.

149) שם. 150) כלומר, ילדה כבר בכור, בן או בת. 151) שהרי ברור שיש כאן בכור. 152) שמא הבכור מת. 153) בין בתוך שלשים יום ובין לאחר שלשים, והבנים קיימים. 154) בין שחילקו הנכסים ובין שלא חילקו, כרבי יהודה שם שאמר: "נתחייבו נכסים". וראה למעלה הערה קל.

כה. יְלִדוּ¹⁵⁵ זָכָר וְנִקְבָּה או שְׁנֵי זָכָרִים וְנִקְבָּה¹⁵⁶ - אֵין פָּאן לְפָנָיו פְּלוּם; שְׁאֵנִי אוֹמֵר: זוֹ שֶׁלֹּא בָּכְרָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביכרה, זכר אחד; ב. שני זכרים; ג. זכר ואחריו נקבה; ד. נקבה בלבד; ה. נקבה ואחריה זכר. וכיון שרוב האפשרויות, כלומר, שלש האפשרויות הראשונות, הן לחיוב, חייב בעלה בפדיון הבן, שהרי זה כרוב נגד חזקת הבעל, ו"רובא וחזקה, רובא עדיף". וראה למעלה בהערה קנה. ולדעת הראב"ד הדבר להיפך: כאן פטור, ולמעלה בהלכה כה - חייב.

ממנו "ממה-נפשך" כנ"ל, אין צורך בהרשאה (תוספות) שם ד"ה הני מילי. וראה ביו"ד שם סכ"ט ובש"ך, וב'חזון איש'.

כזו. יְלִדוּ¹⁶⁷ זָכָר וְנִקְבָּה וְנִתְעַרְבוּ - הָאֲבוֹת פְּטוּרִין¹⁶⁸, וְהָבָן חַיִּב לְפָדוֹת אֶת עַצְמוֹ¹⁶⁹. וְכֵן מִבְּפִרְתָּ¹⁷⁰ שְׁלֹא שֶׁהָתָה אַחֵר בְּעֵלָה שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים¹⁷¹ וְיִלְדָה, וְאֵין יְדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה¹⁷² לְרֵאשִׁוֹן¹⁷³ אִו בֶּן שְׁבַעָה לְאַחֲרוֹן - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין¹⁷⁴, וְהָבָן חַיִּב לְפָדוֹת אֶת עַצְמוֹ¹⁷⁵.

~ יום שישי י"ב מנחם-אב ~

פֶּרֶק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

1) יבאר שמצות-עשה לפדות כל אדם מישראל פטר חמור בשה. השה שפודין בו למי הוא. ושפטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. אם חייב באחריות השה. ומאימתי חייב לפדותו. על מה פודין אותו. ואם פודהו בשוויו. וכהנים ולויים אם חייבים בו. הלוקח עובר חמורו של גוי או המוכרו. ואם היה הגוי שותף. ודין המקבל חמור מהגוי, או הגוי שקיבל מישראל. פרה שילדה כמין חמורה. וחמורה שלא ביכרה וילדה ב' זכרים. הספיקות שיש בשני זכרים ושתי נקבות, ומי שהיה לו עשרה פטרי חמורים בתוך ביתו.

167) שתי נשים של שני אנשים, שלא ביכרו, משנה שם. 168) שכל אחד מהם יכול לומר, הנקבה שלי. 169) לכשיגדל, כנ"ל ה"ב, שהרי ודאי שהוא בכור. 170) שזה עתה ילדה בכור. תוספתא שם פ"ו ה"ג. וראה בסוף המשנה בבכורות מו, א. 171) כדי להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני. וראה בפ"א מהל' גירושין הי"ח. 172) שנולד אחר תשעה חדשי הריון. 173) והראשון חייב לפדותו. 174) שכל אחד יכול לדחות את הכהן אל חבירו. 175) שהרי הוא בכור ודאי.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְפָדוֹת פֶּלְ אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל² פֶּטָר חֲמוֹרִים³ בְּשָׁה⁴. וְאִם לֹא רָצָה לְפָדוֹתוֹ - מִצְוַת עֲשֵׂה לְעַרְפוֹ⁵. שְׁנֵאמַר: וּפְטָר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְּשָׂה, וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעַרְפָּתוֹ. וּשְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלוֹ⁶ נוֹהֲגוֹת בְּכָל מְקוֹם⁷ וּבְכָל זְמַן⁸. וּמִצְוַת פְּדִיָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת עַרְיָפָה⁹.

כח. יְלִדוּ¹⁷⁶ שְׁתֵּי נִקְבוֹת וְזָכָר אִו שְׁתֵּי נִקְבוֹת וּשְׁנֵי זָכָרִים - אֵין כָּאֵן לִפְהֵן פְּלוּם¹⁷⁷.

176) משנה שם. וראה ביו"ד סי' שה ס"ל, ובביאור הגר"א. 177) כלומר, אף הבן אינו חייב לפדות את עצמו. וטעמו של דבר, כיון שמספר אפשרויות החיוב שווה למספר אפשרויות הפטור. ואלו הן לחיוב: א. שמא ילדה אשתו שני זכרים; ב. זכר ונקבה. ולפטור: א. שמא ילדה שתי נקבות; ב. נקבה וזכר. וכיון שהדבר ספק, אין מוציאין מיד המוחזק. וראה בהלכות כה"ל, ובהערות שם.

2) כלומר, בין איש ובין אשה, אבל לענין פדיון הבן כתב רבינו למעלה בפרק י"א הלכה א': "כל איש מישראל", כיוון שאשה אינה חייבת לפדות את בנה. 3) בכור של חמור בלבד. 4) ואין קרוי שה, אלא כבשים ועיזים חיים בלבד. ואם אין לו שה - פודהו בשוויו, ונותן דמיו לכהן. 5) למד כן רבינו ממה ששנינו במשנה שם: "מצות הפדייה קודמת למצות עריפה", הרי שגם עריפה היא מצוה. ומה שאמר "הוא הפסיד ממנו של כהן (בוזה שלא פדהו בשה ונתנו לכהן), לפיכך יופסד ממנו" (על ידי עריפה), אין זה אלא טעם למצות העריפה. 6) בספר המצוות (עשה פב) כתב רבינו: "אפשר למקשה להקשות עלי ולומר, מדוע אתה מונה פדייתו (של פטר חמור) ועריפתו כשתי מצוות, ואינך מונה אותן כמצוה אחת ותהיה עריפתו מהלכות המצוה כמו שביארת בכלל השביעי - מצאנו בענין זה לשון המורה על היותן שתי מצוות, והוא אמרם (משנה שם ג.): "מצות פדייה קודמת למצות עריפה ומצות ייבום קודמת למצות חליצה". היינו: כמו שהיבמה עומדת או לייבום או לחליצה, והייבום מצוה כמו שהזכיר, והחליצה מצוה בפני עצמה, כך פטר חמור עומד או לפדייה או לעריפה, וזו מצוה וזו מצוה כמו שאמר". 7) כן מפורש בקידושין לו. "והרי תפילין ופטר חמור דכתיב בהן ביאה, ונוהגין בין בארץ בין בחוץ לארץ". 8) גם שלא בפני הבית. 9) שנאמר ואם לא תפדה וערפתו".

כט. שְׁתֵּי נָשִׁים¹⁷⁸ שָׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים, אַחַת בְּפָרָה וְאַחַת לֹא בְּפָרָה, וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים - זֶה שְׁלֹא בְּפָרָה אֲשֶׁתוֹ נוֹתֵן חֲמֵשׁ סֵלָעִים לִפְהֵן¹⁷⁹. יְלִדוּ זָכָר וְנִקְבָּה - אֵין כָּאֵן לִפְהֵן פְּלוּם¹⁸⁰.

178) משנה שם. 179) שוודאי הוא שזכר אחד הוא בכורו, אף-על-פי שאינו ידוע, כנ"ל. 180) שאף הבן פטור מלפדות את עצמו כנ"ל, שהרי ספק הוא, שמא נולד לאשה שביכרה.

ב. הֵשָׂה שְׁפוּדִין בּוֹ נוֹתְנוֹ לִפְהֵן¹⁰, שְׁנֵאמַר: פֶּל פֶּטָר רָחֵם וְגוֹמְרָ¹¹.

ל. יְלִדוּ¹⁸¹ שְׁנֵי זָכָרִים וְנִקְבָּה - זֶה שְׁלֹא בְּפָרָה אֲשֶׁתוֹ¹⁸² נוֹתֵן חֲמֵשׁ סֵלָעִים. שְׁלֹא נִפְטָר אֶלָּא בְּשְׁנֵי סְפָקוֹת: אִם אֲשֶׁתוֹ יִלְדָה זָכָר בְּלִבְדָּ¹⁸³ - חַיִּב, וְאִם הִיא יִלְדָה הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה - חַיִּב, אֶלָּא אִם בֶּן יִלְדָה נִקְבָּה תַּחֲלָה; וְהוֹאִיל וְהִדְבָּר רְחוּק - יִתֵּן פְּדִיוֹנוֹ¹⁸⁴.

181) שתי הנשים הנ"ל, שאחת ביכרה ואחת שלא ביכרה, והן של שני אנשים. 182) אמר שם מט, א. לפי גירסת רבינו. וראה למעלה בהערה קנה. 183) כלומר, ולא נקבה בלבד, אבל הוא-הדין אם ילדה שני זכרים. 184) כלומר, ישנן חמש אפשרויות במקרה שלפנינו: א. שילדה זו שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20) שם, "ואם מת נהנים בו, וכו', אלא דמית בי בעלים ונהנה בו כהן, דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאיי".
21) שהרי הוא שלו. (22) של פטר החמור.

ו. **מְאַיְמְתִי**²³ **חֵיב לְפָדוֹתוֹ? מְשִׁינְלָד וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּמֵאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אִם רָצָה לְעַרְפוֹ**²⁴ - **עוֹרְפוֹ; אִם רָצָה לְפָדוֹתוֹ - פּוֹדָה, וְאִין פְּאֵן אֶלָּא מְצוֹת עֶכּוֹב בְּלִבְד**²⁵.

23) כבריייתא שהביא רמי בר חמא "מצוותו של (בכור בהמה טמאה) כל שלושים יום, מכאן ואילך או פודה או עורפו", וכמו שאמרו שם לדעת רב ששת, ש"מצוותו", היינו מצוה לפדותו כל שלושים יום, וכמו שאמר רבא שם, שלרבנן שחולקים על ר' אליעזר ואינם מקישים בכור בהמה טמאה לבכור אדם אינו עובר אף לאחר שלושים יום. 24) [מפשות הלשון נראה, שתוך שלושים יום אינו ראוי לעריפה. וצריך עיון]. (25) כלומר, אינו עובר עליו אף לאחר שעברו עליו שלושים יום, אלא שאמרו חכמים: "מצוה הבאה לדרך אל תחמיצנה", ולא היה לו לעכב את הפדיון.

ז. **לֹא רָצָה לְפָדוֹתוֹ - עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ**²⁶ **מְאַחֲרֵי**²⁷ **שְׁנָאֲמַר: וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעַרְפְּתוֹ**²⁸ **וְאִין מְמִיתִין אוֹתוֹ לֹא בְּמַקְלָל וְלֹא בְּקִנְיָה וְלֹא בְּקָרְדִים**²⁹ **וְלֹא בְּמַגְרָה**³⁰, **אֶלָּא בְּקוֹפִיץ**³¹. **וְלֹא יִכְנִיסֵנוּ לְחֹדֶר וְיִנְעַל הַדֶּלֶת בְּפָנָיו עַד שְׁמֹת; שְׁנָאֲמַר: וְעַרְפְּתוֹ**³².

26) "סכין גדול, כמין גרזן שהקצבים חותכים בו הבשר".
27) מצד ערפו. (28) "והפועל הזה נגזר מעורף, שאין מותר לשוחטו ולא לחנקו, אלא לחתוך ראשו ממול ערפו".
29) גרזן. (30) סכין בעלת להב משנן לנסר בו. (31) "שכן דרך עריפה". (32) לומר לך: בעריפה דווקא.

ח. **אִין פּוֹדִין לֹא בְּעַגְלָה, וְלֹא בְּחִיָּה, וְלֹא בְּשֵׂה שְׁחוֹט, וְלֹא בְּטָרְפָה**³³, **וְלֹא בְּכֹלָאִים**³⁴, **וְלֹא בְּכוֹרִים**³⁵; **שְׁנָאֲמַר: תִּפְדֶּה בְּשֵׂה, וְאִין קָרוֹי שֵׂה אֶלָּא כְּבָשִׁים וְעִזִּים חַיִּים בְּלִבְד**³⁶.

33) שאינה חיה. (34) ככש הבא על העז. וטעמו של דבר, שאין זה "שה", אלא תערובת של שני מינים. ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ט הלכה ה' כלאיים הבא מכבש ועז חייב במתנות, שמה אין זה אלא משום שנאמר "אם שה" ולמדו מכאן "אפילו מקצת שה". (35) ספק חיה ספק בהמה, שהוא ברייה בפני עצמה, ואינו שה. וכל זה כשהוא בא לפדות בעגל, לא מחמת שווי, אלא במקום שה שאמרה התורה, אבל אם רוצה לפדות בשווי, פודה בכל דבר. (36) בגמרא שם: "מתניתין מני, בן בג בג היא, דתניא בן בג בג אומר, נאמר כאן "שה" ונאמר להלן (בפסח) "שה", מה להלן פרט לכל השמות הללו, אף כאן פרט לכל השמות הללו". ורבינו סובר, שרב אשי שהוא בתרא אינו סובר גזירה שווה זו, שהרי אמרו שם: "אמר ליה רב אשי למר זוטרא מאי דעתך דילפת מפסח" - הרי שרב אשי עצמו לא למד מפסח, ולפיכך לא הביא גזירה שווה זו.

10) וכן אם פדאו בשווי, נותן דמיו לכהן. (11) "לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך (כלומר, לכהן), אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה", הרי הקיש הכתוב בכור בהמה טמאה לבכור אדם, לומר לך שכשם שפדיון בכור האדם - לכהן, כמו כן פדיון בכור בהמה טמאה.

ג. **וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִפְדֶּה. בְּהֵמָה טְמֵאָה הָאֲמוּרָה פְּאֵן הִיא הַחֲמוֹר בְּלִבְד**¹².

12) כבריייתא שם ה': "תלמוד לומר פטר חמור [תפדה בשח], פטר חמור אמרתי לך ולא פטרי סוסים וגמלים".

ד. **פֶּטֶר חֲמוֹר אֶסוּר בְּהֵנָא עַד שְׁיִפְדָּה; וְאִם מְכָרוּ קָדָם פְּדִינן - דְּמִי אֶסוּרִים**¹³. **וְאִם מֵת**¹⁴ **קָדָם פְּדִינן או שְׁעַרְפוֹ - יִקְבֵּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֶסוּר בְּהֵנָא אֶף לְאַחַר עֲרִיפָה, הוּאִיל וְלֹא נִפְדָּה. לְפִיכָף**¹⁵, **אִם לֹא פְדָהוּ וְנָתַן פֶּטֶר הַחֲמוֹר בְּעַצְמוֹ לְפָנָיו - אֶסוּר לְפָנָיו לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ עַד שְׁיִפְדָּהוּ בְּשֵׂה, וְיִקַּח הַשֵּׂה לְעַצְמוֹ, או יַעֲרַפְנוּ וְיִקְבְּרוּ. וְהִפְתָּגִים**¹⁶ **חֲשׂוּדִים עַל דְּבַר זֶה. לְפִיכָף אֶסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְתַן פֶּטֶר חֲמוֹר לְפָנָיו, אֶלָּא אִם בְּן פְדָהוּ הִפְתָּגִים בְּפָנָיו**¹⁷.

13) בכורות שם: רישא, בהנאת דמיו (של פטר החמור), סיפא, בהנאת גופו, כלומר, בשניהם אוסר רבי יהודה בהנאה, ורבי שמעון מתיר. וטעמו של רבי יהודה הוא, שכיוון שאין הכסף שבידו כסף פדיון, אלא כסף שקיבל עבור איסור הנאה, לכן אף על פי שאין איסור הנאה תופס את הדמים, בכל זאת אסור ליהנות מהם, שנמצא שהוא נהנה מן האיסור. וכל איסור זה אינו אלא למוכר, אבל אחר - מותר ליהנות מהדמים. ולכן שנינו בקידושין שם, בכמה איסורים ופטר חמור בכלל, ש"אם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת" לפי שהאשה מותרת ליהנות בדמים אלו. (14) משנה בבכורות יב: "מת פטר חמור (לאחר שהפריש טלה ולא הספיק ליתנו לכהן), רבי אליעזר אומר ייקבר וכו', וחכמים אומרים אין צריך להיקבר", ולא נחלקו אלא כשכבר הפריש טלה, שנפדה פטר החמור מיד עם הפרשת הטלה, אבל אם מת פטר החמור קודם פדיון, ייקבר לדברי הכל. (15) כלומר, לפי שפטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. (16) להשתמש בפטר חמור מבלי לפדותו, שהוא מורה היתר לעצמו באמרו: הרי השה שאפריש תחתיו הוא שלי, ולמה לי לפדותו. (17) או ערפו בפניו.

ה. **הַפְּרִישׁ פְּדִינן פֶּטֶר חֲמוֹר וּמֵת הַשֵּׂה קָדָם שְׁיִתְּנֵנוּ לְפָנָיו - אִינוֹ חֵיב בְּאַחֲרֵיתוֹ**¹⁸, **וְיִתֵּן הַנְּבִלָה לְפָנָיו**¹⁹.

18) "דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאיי". וטעמו של דבר, שכיוון שעל ידי הפרשת השה פוקעת קדושת פטר החמור, לכן מיד עם הפרשתו הרי השה של הכהן, ונמצא שבעל החמור נותן לכהן את שיו, שהוא שלו משעת הפרשה. (19) שהרי השה של הכהן מת.

לְהֵנֹת בְּהֵמָה²⁰. **מֵת פֶּטֶר הַחֲמוֹר אַחַר שְׁפָדָהוּ - יִתֵּן הַטְּלָה לְפָנָיו**²¹, **וּמֵתָר בְּהֵנָתוֹ**²², **שֶׁכְּבָר נִפְדָּה.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפדיון פטר חמור מקל וחומר, כדרך שאמרו בפדיון הבן - שלא מצינו שפטרו כהנים ולויים בהמות טמאות של ישראל במדבר, כדרך שפטרו את בניהם מפדיון.

טו. הלוקח עבר חמורו⁴⁴ של עובד פוככים, או המוכר עבר חמורו לעובד פוככים, אף על פי שאינו רשאי⁴⁵ - הרי זה פטור מן הבכורה⁴⁶, ואין קונסין אותו על דבר זה⁴⁷. הנה העובד פוככים שתף פאם או בפכור, אפלו לא היה לו אלא אחד מאלף ב⁴⁸ - הרי זה פטור⁴⁹. הנה לוי⁵⁰ בו או פאמו אבר אחד⁵¹, כגון ידו או רגלו, אפלו אגנו⁵²: כל שאלו יחתך יהיה בעל מום - הרי זה פטור⁵³ מן הבכורה; ואם לשיתתך חלק העובד פוככים לא יהיה בעל מום למזבח⁵⁴ - הרי זה חיב⁵⁵. וכן המקבל חמור מן העובד פוככים להיות מטפל בה והולד ביניהם⁵⁶, או עובד פוככים שקבל מישראל - הפל פטור מן הבכורה⁵⁷. שנאמר: פטר רחם בכני ישראל באדם ובבהמה - עד שיהיה הפל בישראל.

(44) והעובר הוא בכור. ואין זה לוקח דבר שלא בא לעולם, שהרי העובר קיים. (45) כלומר, למכור עובר חמורו לגוי, שהרי הוא מפקיע את העובר מן הכהן, שהרי פטור הוא מלפדותו, ונמצא הכהן מפסיד את השם. (46) מפדיון פטר חמור, שהרי בלוקח עובר חמורו של גוי, האם היא של הגוי, ובמוכר לו עובר חמורו, העובר הוא של הגוי, ואין חיוב פדיון פטר חמור אלא כשהאם והוולד של ישראל. (47) שם: "צריכי, דאי תנא לוקח, הוה אמינא משום דקא מייתי לה לקדושה, אבל מוכר דקא מפקע לה מקדושה, אימא לקנסיה (שיפדה את הבכור), קא משמע לן". (48) או באמו. (49) כיוון ששותפות גוי פוטרת. ואף על פי שאסור להשתתף עם הגוי לא קנסוהו. (50) לגוי. (51) ומלבד האבר - אין לו כלום. (52) שהוא אבר קטן. (53) שם: "וכמה תהא שותפות של עובד כוכבים ותהא פטורה מן הבכורה, אמר רב הונא אפילו אזנו, וכו', אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן אפילו מום קל (כלומר, אפילו יש לגוי אבר אחד שאם יחתכנו אין הבהמה נעשית נבלה או טריפה, הרי זה פטור), וכו', כדרב הונא". ואין כוונת רבינו שיש לגוי כל האבר, אלא אפילו אם יש לו רק חלק מן האבר, שאם יחתך יהא בעל מום הרי זה פטור. (54) אם היה הדבר בבהמה טהורה. (55) שאין שותפותו חשובה. (56) כלומר, של שניהם, בשכר הטיפול. (57) אף חציו של הישראלי.

טז. גר שנתגיר ואין ידוע אם עד שלא נתגיר ילדה חמורו⁵⁸ או אחר שנתגיר⁵⁹ - הרי זה חיב לערף⁶⁰ או לפדות⁶¹. ואם פדה פשה⁶² - השה של גר, שהמוציא מחברו עליו הראיה⁶³.

(58) ופטור מפדיון פטר חמורו, כיוון שאין זה "בכני ישראל". (59) ואז הוא חיב, כיוון שהעובר נעשה בכור משעת לידה ולא קודם לכן. (60) ולקבור. (61) בחולין קלד. "שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע

ט. אין פודין בשה הדומה לאחרא³⁷; ואם פדה - פדוי³⁸. ופודין בכך פקועה, אבל לא בפסולי המקדשין. שהרי נאמר בהן: פצבי וקאל; מה צבי ואיל - אין פודין בו, אף פסולי המקדשין אין פודין בהם.

(37) כלומר, רחל שילדה מין עז. ויש אומרים כי המדובר כשאין הוולד דומה כלל לרחל, אבל אם מקצת סימניו כשל רחל, פודין בו. (38) נראה שדעת רבינו היא, שלא נסתפקו שם אם פודין ב"נדמה" (=שה הדומה למין אחר), אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא פשוט הוא שפודין בו, שהרי הוא "שה", ומה בכך אם אינו דומה למין אמו אלא למין אחר.

י. פודין בשה בין זכרים בין נקבות, בין תמימים בין בעלי מומים, בין קטנים בין גדולים.

יא. שיה שלקחו מדמי שביעית - אין פודין בו את הנדאי, אבל פודין בו את הספק. אם אין לו שיה לפדותו - פודהו בשויו ונותן דמיו לפנה. לא אמרה תורה שיה להתמיר עליו, אלא להקל עליו; שאם היה לו פטר חמור ששוה עשר סלעים - יש לו לפדותו בשה שוה דינר. ולא יהיה זה חמור מן ההקדש, שנפדה בכסף בשויו.

יב. במה דברים אמורים? כשהיו דמי פטר חמור משלשה זוזים ולמעלה; אבל אם היו דמיו פחות משלשה זוזים - אין פודין אותו אלא בשה³⁹ או בשלשה זוזים. ועין יפה לא פחות מסלע, ועין רעה - בחצי סלע, ובינונית - בשלשה זוזים.

(39) אפילו שווה כל שהוא.

יג. והפודה פטר חמור של חברו⁴⁰ - הרי זה פדוי⁴¹, והחמור לבעליו⁴².

(40) בין בשה של הפודה, ובין בשה של בעל פטר החמור. (41) שפדיון פטר חמור אינו מוטל על בעל פטר החמור בלבד, אלא כל אחד ואחד יכול לפדותו, כמו בהקדש, ולכן אף אם גוי פדה פטר חמור של ישראל הרי זה פדוי, ולכן כתב רבינו "הפודה" סתם, ולא כתב: "ישראל שפדה". (42) וטעמו של דבר, שפטר חמור נחשב כממון הבעלים. ואף על פי שהוא אסור בהנאה עתה, הרי הוא ראוי להיות שלו לאחר שפדהו ולכן אפילו אם פדאו חברו, הרי הוא שלו (=של בעל החמור), אלא שפקע איסור ההנאה.

יד. פהנים ולזים - פטורין מפטר חמור. שנאמר: בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה; כל שישנו בכור אדם - ישנו בכור בהמה טמאה, והפטור מבכור אדם - פטור מבכור בהמה טמאה⁴³.

(43) וכיוון שכהנים ולויים פטורים מפדיון הבן, לכן פטורים הם אף מפדיון פטר חמור. ואין לפטור את הכהנים והלויים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נְקָבוֹת - אֵין כָּאֵן לְפָהֵן כְּלוּם⁷⁸. וְאֵינוּ צָרִיף לְהַפְרִישׁ טְלָה לְעֶצְמוֹ, לְפִי שְׂיֵשׁ כָּאֵן סְפָקוֹת הַרְבֵּה: שְׂמָא הָאֲחַת יִלְדָה זָכָר וְהַשְּׁנֵי יִלְדָה שְׁתֵּי נְקָבוֹת, אוּ שְׂמָא זוּ יִלְדָה נְקָבָה וְהָאֲחֶרֶת זָכָר וְאֲחֶרִיו נְקָבָה אוּ נְקָבָה וְאֲחֶרֶיהָ זָכָר⁷⁹. וְכֵן סְפָקוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ בְּשְׁנֵי זָכָרִים וּשְׁתֵּי נְקָבוֹת. אַחַת בְּכֶרֶה וְאַחַת שְׂלֵא בְּכֶרֶה, וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים וְנִתְעַרְבוּ - נִתְּן טְלָה אֶחָד לְפָהֵן. זָכָר וְנְקָבָה - מְפָרִישׁ טְלָה אֶחָד לְעֶצְמוֹ, וְאֵינוּ נִתְּנוּ לְפָהֵן, מְפָנֵי שֶׁהוּא סְפָק, וְהַמוֹצֵיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הַרְאָיָה.

78) שהרי אפשר שלא היה הזכר ראשון ואין כאן פטר חמור. 79) אף על פי שאם נדון על הולד הרי אין כאן אלא ספק אחד, שמא הזכר נולד ראשון והרי הוא פטר חמור, או שמא נולד אחר נקבה, בכל זאת אינו צריך להפריש לעצמו טלה כנגד כל אחד מהזכרים שיש לו. וטעמו של דבר, שכיוון שאם נדון על כל אחת מן החמורות שילדו, ייצא שהדבר הוא ספק ספיקא, שמא לא ילדה זכר כלל, ואפילו אם ילדה זכר, שמא ילדתו לאחר שנולדה הנקבה. וכיוון שכן, דבר זה מכריע את הספק השקול הקיים כשאנו הנים על הולד.

כב. וְכֵן הִלּוּקַת חֲמוֹר מִן הַעֹבֵד כּוֹכְבִים וְאֵין יָדוּעַ אִם בְּכֶרֶה אוּ לֹא בְּכֶרֶה וְיִלְדָה זָכָר - פּוֹדָה אוֹתוֹ בְּשָׂה⁸⁰ וְהוּא לְבַעֲלִים, מְפָנֵי שֶׁהוּא סְפָק.

80) כדי להפקיע ממנו קדושה.

כג. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ⁸¹ עֶשְׂרֵה טְלָאִים, כָּל אֶחָד מֵהֶן הַפְרִישׁוּ עַל סְפָק פֶּטֶר חֲמוֹר⁸² - הָרִי הֵן כְּחֻלִּין לְכָל דָּבָר, וּמִתְעַשְׂרִין לְשֶׁאֵר הַבְּהֵמָה⁸³. וּמְפָרִישׁ אֶחָד מֵהֶן מִעֶשְׂרִי⁸⁴, וְהַשְּׂאֵר שְׂלוֹ כְּשֶׁהָיוּ⁸⁵.

81) משנה בכורות ט. "נכנס (=פדיון פטר חמור) לדיר להתעשר". ואמרו על זה בגמרא: פטר חמור רגיל שהפרישו ישראל ונתנו לכהן, שהרי שנינו הלקוח ושניתן לו במתנה פטור ממעשר בהמה, אלא בישראל שהיו לו עשרה ספק פטרי חמורים בתוך ביתו, שמפריש עליהן עשרה שיין ומעשרן והן שלו". 82) שהם שלו, ואינו נותנם לכהן ולפיכך חייב במעשר בהמה, אבל פדיון פטר חמור וודאי, שהוא לכהן, אין לחייב במעשר בהמה. שהרי הלקוח ושניתן לו במתנה, פטור ממעשר בהמה. ואף אם הכהן החזירו לישראל לא יתחייב במעשר, שאף הישראל הוא בכלל מקבל מתנה. 83) מפני שהם חולין, ואילו מוקדשים פטורים ממעשר בהמה. 84) ומקטיר אימורין על גבי המזבח. 85) חולין ממש.

כד. יִשְׂרָאֵל⁸⁶ שֶׁהָיוּ לוֹ עֶשְׂרֵה פֶטְרֵי חֲמוֹרִים וְדָאִין⁸⁷ בְּתוֹף בֵּיתוֹ שֶׁנִּפְלוּ לוֹ⁸⁸ מִבֵּית אָבִי אָמוֹ כֶּהֵן⁸⁹, וְאוֹתוֹ אָבִי אָמוֹ הִכְהֵן נִפְלוּ לוֹ מִבֵּית אָבִי אָמוֹ יִשְׂרָאֵל⁹⁰ - הָרִי זֶה מְפָרִישׁ עֲלֵיהֶן עֶשְׂרֵה שְׂיִין וְהֵן שְׂלו⁹¹, וְחֲבִיבִין בְּמַעֲשֶׂר⁹².

לפטור, וכו', ובכור בהמה טמאה, וכו', לחיוב (שכיוון שפטר החמור אסור בהנאה מספק, ספיקא דאיסורא לחומרא, ופודהו כדי להפקיע איסורו), וכו', ופדיון פטר חמור לפטור (כלומר, שהוא פטור מלתת השה לכהן)". 62) או בכסף, בשוויו. 63) כיוון שאין זה ספק איסור, שהרי כבר פקע איסורו של פטר החמור, והשה הרי אין בו קדושה כלל, אלא ספק ממון הוא זה.

יז. עֹבֵד כּוֹכְבִים שֶׁהַפְרִישׁ פֶּטֶר חֲמוֹר⁶⁴ - מוֹדִיעִין אוֹתוֹ שְׂאֵינוּ חֲבִיב⁶⁵, וְהָרִי הוּא מְתָר⁶⁶ בְּגִזָּה וְעֹבֵד⁶⁷.

64) לדעת התוספות המדובר בפטר חמור עצמו ולא בפדיון פטר חמור שהוא השה. 65) בפטר חמור. ואינו אסור בהנאה. והודעה זו היא כדי שלא יחשוד הגוי בישראל שהם מזולזלים בקדשים. 66) לאחר שהודיעוהו. 67) ואין איסור הנאה חל על פטר החמור על ידי הפרשתו, כדרך שהוא חל בנדרים ונדבות שגויים מתנדיבים.

יח. פֶּרֶה שֶׁיִּלְדָה כְּמִין חֲמוֹר⁶⁸, או חֲמוֹר שֶׁיִּלְדָה כְּמִין סוֹס⁶⁹ - פֶּטֶר⁷⁰; שְׂנֵאָמָר: וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדָּה בְּשָׂה וּפֶטֶר חֲמוֹר, שְׁתֵּי פְעָמִים - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַיּוֹלֵד חֲמוֹר וְהַנּוֹלֵד חֲמוֹר. וְאִם יֵשׁ בּוֹ⁷¹ מְקַצֵּת סִמְנֵי חֲמוֹר - חֲבִיב בְּכֶרֶה⁷².

68) עגל הדומה לחמור. 69) ואין בו מסימני חמור כלל. 70) אף על פי שיש דבר משותף לפרה וחמור, ששניהם שייכים לקדושת בכורה, וכן לחמור וסוס, ששניהם מינים טמאים. 71) בסוס שנולד מן החמור. 72) בפטר חמור. ובחמור שנולד מפרה, ויש בו מקצת סימני פרה, הרי הוא בכור בהמה טהורה, וחייב לתיתו לכהן.

יט. חֲמוֹרוֹ שְׂלֵא בְּכֶרֶה וְיִלְדָה שְׁנֵי זָכָרִים - נִתְּן טְלָה לְפָהֵן⁷³. יִלְדָה זָכָר וְנְקָבָה - מְפָרִישׁ טְלָה אֶחָד, כְּדִי לְהַפְקִיעַ קְדֻשָׁה⁷⁴ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּהְיֶה מִתֵּר בְּהֵנִיה, שְׂמָא הַזָּכָר נוֹלֵד תְּחִלָּה⁷⁵; וְטָלָה זֶה שֶׁהַפְרִישׁ - לְבַעֲלִים, וְאֵינוּ לְפָהֵן, שֶׁהַמוֹצֵיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הַרְאָיָה.

73) שהרי ברור הוא שאחד משני הזכרים הוא פטר חמור. 74) שם: לאפקועי לאיסורא מיניה, כלומר, איסור ההנאה, וכוונת רבינו, שפטר החמור קדוש בקדושת דמים, שצריך לפדותו בשה. 75) והרי הוא פטר חמור.

כ. שְׁתֵּי חֲמוֹרָיו שְׂלֵא בְּכֶרֶה וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים - נִתְּן שְׁנֵי טְלָאִים לְפָהֵן⁷⁶. זָכָר וְנְקָבָה אוּ שְׁנֵי זָכָרִים וְנְקָבָה - נִתְּן טְלָה אֶחָד לְפָהֵן⁷⁷.

76) שהרי ברור הדבר ששניהם פטרי חמורים, אף על פי שאין הדבר ידוע זכר זה מי היא אמו וכן השני. 77) שהרי באופן הראשון ברור שהזכר הוא פטר חמור, וכן באופן השני, ברור שאחד משני הזכרים פטר חמור, אף על פי שאין ידוע מי הוא.

כא. יִלְדוּ שְׁתֵּי נְקָבוֹת וְזָכָר, אוּ שְׁנֵי זָכָרִים וּשְׁתֵּי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גם בלשונות הרמב"ם לא הוברר הדבר, שהרי כתב כאן: "שתשבות הארץ ממלאכתה בשביעית" שמשמעו חובת הקרקע, ובהלכה א' כתב "מצות-עשה לשבות בשנה שביעית מעבודת הארץ", שמשמעו חובת גברא.

ויש להביא ראיה שהיא חובת גברא, ממה שהוקשה שמיטת קרקעות לשמיטת כספים "וזה דבר השמיטה שמוט כו' בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע כו'".

על שמיטת כספים, אומרת המשנה "המחזיר חוב בשביעית (אחר זמן השמיטה) יאמר לו משמט אני, אמר לו אעפ"כ, יקבל ממנו שנאמר וזה דבר השמיטה" ומכאן יש לפשוט ששמיטת כספים היא חובת גברא ולא אפקעתא דמלכא שאל"כ איך יתאים לשון המשנה "משמט אני" והלא אין כאן חוב כי נפקע ממילא באפקעתא דמלכא ואינו תלוי במה שיאמר המלווה "משמט אני", אלא ששמיטת כספית היא חובת גברא, וכיון שהוקשה לשמיטת קרקעות י"ל שגם שמיטת קרקעות היא חובת גברא.

(לקוטי שיחות חלק י"ז עמוד 287)

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) יבאר שמצות-עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה השביעית. על איזו עבודה לוקה מן התורה. ואם נוטעין בשביעית אילן סרק. אם שורין הזרעים בשביעית והדברים המותרים בשביעית. משרבו האנשים אם מותר לזרוע בשביעית. המעביר קוצים מארצו או הטומן לפת או צנון או לוף וכיוצא בהן. בראשונה היו אוסרים ללקוט עצים ואבנים מתוך השדה. הקוצץ אילן אם מותר להוציא שרשיו מהארץ. ואם קוצצין בתולת שקמה בשביעית.

א. מצות עשה² לשבת³ מעבודת הארץ ועבודת האילן⁴ בשנה שביעית, שנאמר: וְשַׁבְתָּהּ הָאָרֶץ שְׁבַת לַיְי; וְנֹאֲמַר⁵: בְּחָרִישׁ⁶ וּבְקִצִיר⁷ תִּשְׁבַּת. וְכָל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה⁸ מְעֻבֶדֶת הָאָרֶץ⁹ או האילנות בשנה זו - בְּטַל מְצוֹת עֲשֵׂה, וְעֵבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר: שְׂדֵךְ לֹא תִזְרַע¹⁰ וְכַרְמֶךָ לֹא תִזְמַר¹¹.

2) ראה בספר המצוות, עשה קלה. 3) מלשון רבינו כאן ובספר המצוות שם נראה, שהמצוה היא שהאדם ישבות, ואין המצוה על הארץ שתשבות. ולפי זה, מותר לגוי לעבוד באדמת ישראל מן התורה (מהרי"ט חלק ב סימן נב). אבל במנין המצוות כאן כתב רבינו: "שתשבות הארץ בשביעית ממלאכתה", וכן כתב במנין המצוות על סדר ההלכות. משמע שהמצוה היא על הארץ, וכדוגמת מצות שביית בהמתו בשבת (מנחת-חינוך מצוה קיב). ונראה שהמצוה היא: שהארץ תשבות, אלא שביטול שבייתה אינו אלא

(86) בכורות שם. מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבהו, והשמיעונו בזה, שאף בפדיון פטר חמור וודאי, ייתכן כי יהיה של ישראל, ויתחייב במעשר בהמה. (87) כלומר, אפילו וודאין. (88) בירושה. (89) וירשם זה, כיוון שלא היו אחים לאמו. (90) שאם לא נפלו ליד הכהן בירושה, אלא נולדו ברשותו, אינם חייבים בפדיון. (91) שאינו חייב לתיתם לכהן כדרך שנותן לכהן כל שה שפודין בו. וטעמו של דבר, כיוון שישראל זה בא מכח הכהן שירש אותו. והכהן אף על פי שהיה חייב לפדות את פטרי החמורים שירש מן הישראל בשנין, הרי השיין הן שלו, ולכן אף הישראל אינו נותנם לכהן. (92) שהרי הם חולין לכל דבר.

סליקו להו הלכות בפרקים

הלכות שמיטה ויובל

יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתֵּים וְעֶשְׂרִים מְצוֹת: תַּשַּׁע מְצוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ עֲשָׂרֵה מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פְּרָטָן: (א) שְׁתִּשְׁבַּת הָאָרֶץ בְּשִׁבְעִיעִית מִמְּלֹאכְתָּהּ. (ב) שְׁלֹא יַעֲבֹד הָאֵילָן בְּשָׁנָה ז'ו. (ג) שְׁלֹא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הַקּוֹצְרִים. (ד) שְׁלֹא יִקְצַר הַסְּפִיחַ כְּדָרְךָ הַקּוֹצְרִים. (ה) שְׁלֹא יִבְצַר הַנְּזִירִים כְּדָרְךָ הַבוֹצְרִים. (ו) שְׁיִשְׁמַט מֵה שְׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ. (ז) שְׁיִשְׁמַט כָּל הַלְּוָאֲתוֹ. (ח) שְׁלֹא יִגְשׁ וְלֹא יִתְבַּע הַלְּוָה. (ט) שְׁלֹא יִמְנַע מִלְּהִלוֹת קֹדֶם שְׁמִטָּה כְּדִי שְׁלֹא יֵאָבֵד מִמּוֹנּוֹ. (י) לִסְפֹר הַשָּׁנִים שִׁבְעַת שָׁבַע. (יא) לְקַדֵּשׁ שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים. (יב) לְתַקַּע בְּשׁוֹפָר בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׂרִי כְּדִי לִצְאת עֲבָדִים חִפְשֵׁי. (יג) שְׁלֹא תַעֲבֹד אֲדָמָה בְּשָׁנָה ז'ו. (יד) שְׁלֹא יִקְצַר סְפִיחֶיהָ כְּנִגְדַּת הַקּוֹצְרִים. (טו) שְׁלֹא יִבְצַר נְזִירֶיהָ כְּנִגְדַּת הַבוֹצְרִים. (טז) לִתֵּן גְּאֻלָּה לְאָרֶץ בְּשָׁנָה ז'ו, וְזֶהוּ דִין שְׂדֵה אַחֲזָה וְשְׂדֵה מְקֻנָּה. (יז) שְׁלֹא תִמְכַר הָאָרֶץ לְצִמְיֹתוֹת. (יח) דִּין בְּתֵי עָרֵי חֻמָּה. (יט) שְׁלֹא יִנְחַל כָּל שִׁבְט לְזֵי בְּאָרֶץ וְשִׂרְאֵל, אֲלֵא נֹתְנִין לָהֶם עָרִים מְקֻנָּה לְשִׁבְתַּת בָּהֶם. (כ) שְׁלֹא יִקַּח שִׁבְט לְזֵי בַּבְּזָה. (כא) לִתֵּן לְלוֹיִם עָרִים לְשִׁבְתַּת וּמִגְרָשֵׁיהֶן. (כב) שְׁלֹא יִמְכַר מִגְרָשׁ עָרֵיהֶם, אֲלֵא גֹאֲלִים לְעוֹלָם, בֵּין לַפְּנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שתשבת הארץ בשביעית ממלאכתה".

במצוה זו ידועה החקירה, האם הציווי הוא על הארץ שתשבות או שהוא חיוב גברא על האדם לשבות בשמיטה, שהרי לא הוברר הדבר בפסוקי התורה:

בפסוק "ושבתה הארץ שבת לה" . . שבת שבתון יהיה לארץ . . שנת שבתון יהיה לארץ", משמע שהחיוב הוא על הארץ שתשבות, אבל מהפסוק "בחריש ובקציר תשבות" משמע שהוא חובת גברא, ונפק"מ לעבודת הקרקע על ידי גוי.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זומירה אסורה אף בשאר אילנות מן התורה. וראה להלן הלכות כא"כ. ובהוספות ותיקונים לפירוש מסכת משקין (הוצאת הגרמ"ל זק"ש) לעמ' ה.

ג. וזמירה¹³ בכלל זריעה, ובצירה בכלל קצירה. ולמה פירשן הפתוב? לומר לך: על שתי תולדות אלו בלבד הוא חיבב¹⁴, ועל שאר התולדות שבעבודת הארץ¹⁵ עם שאר האבות שלא נתפרשו בענין זה - אינו לוקה עליהן. אכל מפין אותו מפת מרדות¹⁶.

13) מועד קטן שם, כרובא ולא כאביי. 14) מלקות, משום הלאו הנ"ל. 15) ועבודת האילן בכלל זה, כבהלכה הסמוכה. 16) מדרבנן, ראה בהלכה הסמוכה.

ד. פיצד? החופר¹⁷ או החורש¹⁸ לצרף הקרקע¹⁹ או המסקל²⁰ או המזבל²¹ וכיוצא בהן משאר עבודת הארץ, וכן המכירף או המרכיב או הנוטע²² וכיוצא בהן מעבודת האילנות - מפין אותו מפת מרדות מדבריהן²³.

17) במועד קטן שם: אין לי אלא זירוע וזימור, מנין לניכוש ולעידור ולכיסוס, וכו' ומפרש רבינו ש"עידור" הכוונה לחופר בכל הקרקע לצרכה, שאז היא מלאכה שבשדה ושכרם. ולכן כשאמרו שם להלן, שמותר לעדור תחת הגפנים, לא הקשו מהעידור הנ"ל, כדרך שהקשו בקשקוש, כיון שחלוק עידור בכל הקרקע מעידור תחת הגפנים בלבד (פאת השולחן סימן כ אות ב). וראה ב"שבת הארץ" שם עמוד קב. 18) שאין בו לאו, אבל עשה יש בו, כמבואר למעלה הלכה א. 19) היא מלאכה שבשדה ושכרם, ולא תחת הגפנים בלבד, כנ"ל. וראה להלן בהלכה ז. 20) אבנים מן השדה. וראה במועד קטן שם. והמדובר כשעושה לצורך השדה, ואז אסור אפילו אם אינן נוגעות בארץ, ואם נוגעות בארץ אסור אפילו לצורך האבנים, ראה להלן פ"ב הלכה י. 21) את הקרקע קודם זריעתה, כדי להשביחה. וראה ברש"י שם ד"ה מזבלין. 22) שהוא אב לענין שבת (פ"ז מהלכות שבת הלכה ג) ובגטיטין נג: "דתניא, הנוטע בשבת, וכו' במזיד יעקר, ובשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקר, וכו', מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא, מאי שנת שבת ומאי שנת שביעית". הרי שניטעה בשביעית אסורה מן התורה. ונראה שדחה רבינו סוגיא זו מפני הסוגיא במועד קטן הנ"ל שאמרו בה שאין חייבין מן התורה אלא על ארבע המלאכות הנ"ל (פאת השולחן שם אות ד). ובהגהות וביאורים (הוצאת לונץ שם) להגרא"י קוק - חילק בין זריעת גרעין, שהיא זריעה מן התורה, וזוהי כוונת הגמרא בגיטין שם, לבין נוטע שתיל, שאינו אלא מדרבנן. 23) בירושלמי שביעית פ"ד הלכה ב, על טייב שדה (=חרש אותה - פירוש המשנה שם): "ולא שמיע רבי ירמיה שהוא לוקה", היינו מכת מרדות (מפרשים שם).

ה. אין²⁴ נוטעין בשביעית אפלו אילן סרק²⁵. ולא יחתיף²⁶ היפלת מן האילנות. ולא יפרק²⁷ העלין והפדים²⁸ היבשים. ולא יאבק²⁹ את צמרתו³⁰ באבק.

על-ידי ישראל העובד אותה. וראה בקונטרס אחרון לשבת הארץ להרא"ה קוק זצ"ל מהדורה ב, מעמוד פז ואילך. 4) היא זמירה, כדלהלן בסוף ההלכה, וגם בצירה הנעשית לעבודת האילן (ראה להלן פ"ד הלכה כב), ואף הן בכלל "ושבתה הארץ" הנ"ל, שהרי באותם הפסוקים הנ"ל שלאחריה, נאמר גם "לא תזמור וגו' לא תבצור". 5) וגם בספר המצוות (עשה שם) ובמנין המצוות שעל סדר ההלכות, הביא רבינו פסוק זה לענין שביעית. ואף-על-פי שלפי דברי הבבלי (מועד קטן ד.) יוצא שלפי דברי ר' ישמעאל (בענין תוספת השביעית), שאנו פוסקים כמותו (ראה להלן פ"ג הלכה א), פסוק זה לא נאמר לענין שביעית אלא לענין שבת - סמך רבינו על הירושלמי (שביעית פ"א הלכה ג), שגם לר' ישמעאל פסוק זה לענין שביעית נאמר, וכן פירשו ר"י בן מלכי צדק, ורבינו נתן אב הישיבה. ראה בספר המצוות שם, הערה נוספת תקצג. 6) לפי הנאמר כאן יוצא שהחורש בשביעית עובר בעשה, ואינו לוקה, לפי שאין בה לאו, וראה להלן הלכה ד והלכה י. 7) הכוונה לקציר שהוא לעבודת קרקע (ראה להלן פ"ד הלכה א), שאילו קציר שאינו אלא לאסיפת הפירות בלבד - אין בו משום "תשבות". 8) משמע מלשון רבינו, שגם הנשים חייבות במצוות-עשה של שביעית. (וכן כתב רבינו אברהם בנו של רבינו "סיני" כרך יד עמוד ו) לענין שמיטת כספים ש"דין שמיטה לנשים כמו לגברים". וראה בחינוך מצוות פד, קיב, ובמנחת-חינוך שם. 9) היא זריעה, כדלהלן בסוף ההלכה, וגם קצירה הנעשית לעבודת הארץ (ועיין בשבת עג: שיש קוצר שהוא גם נוטע, וראה להלן פ"ד הלכה א), ושתייה בכלל "ושבתה הארץ", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה למועד קטן פ"א משנה ב, שהרי נאמר שם אחריה "שש שנים תזרע וגו', ואספת וגו' ובשנה השביעית שבת שבתן וגו' לא תזרע וגו' לא תקצור וגו' לא תבצור", הרי שגם זריעה וגם קצירה (כשהיא לעבודת הארץ) הן בכלל שבת הארץ. וראה עוד להלן בסמוך. 10) זו עבודת הארץ. 11) זו עבודת אילנות. [וכוונת רבינו גם לפסוק שלאחרי: "את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור, שנת שבתן יהיה לארץ". ואולי חסרה כאן המלה וגו' (וגומר), שהרי בהלכה הבאה הוא אומר: "אינו לוקה מן התורה אלא על הזמירה ועל הקצירה וכו'". הרי שכבר דיבר מקודם על הקצירה. וזוהי כוונתו גם להלן בפ"ד שם: "או שקצר לעבודת הארץ כמו שביארנו".

ב. אינו לוקה מן התורה אלא על הזריעה או על הזמירה, ועל הקצירה או על הבצירה. ואחד הפרם ואחד שאר האילנות¹².

12) אין כוונת רבינו לומר, זומירה אסורה אף בשאר אילנות מן התורה, שהרי כתב בפירוש המשנה לשביעית פ"ב משנה ג, שזירוד הוא זימור, ובמועד קטן ד. אמרו מפורש שאיסור זירוד אינו אלא מדרבנן. אלא כוונתו לענין בצירה, שאף בשאר אילנות אסורה מן התורה (חזון-איש. וראה בספר המצוות שם, ובהערה תקצב). אבל ה'תוספות יום-טוב' לשביעית פ"ד משנה ד, וה'משנה ראשונה' (שם) משנה ה) והאור-שמח להלכה טו, ביארו את דברי רבינו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המיוחס ליונתן (בראשית כב, יג) מתרגם "נאחו בסכך", אחיד ברחישותא דאילנא (תוספתא כפשוטה). וראה בפאת השולחן שם. (44) שעושה כן כדי לייפות את הקרקע ולהכינה לזריעה (שם). (45) ירושלמי ותוספתא שם. (46) כלומר, במקום חולות, שאינו ראוי לזריעה ולנטיעה. אבל במקום הראוי לזריעה, אסור ללמד את הפרה, אף-על-פי שאינו חורש ממש. (47) ירושלמי שם. ועיין בתוספתא סוף פ"א. וענין הבדיקה הוא שלוקח דוגמא של זרעים לראות אם הם צומחים (תוספתא כפשוטה). (48) וכן בגללים על הקרקע (רדב"ז). לפי שהוא נראה כזורע בשביעית. (49) שאין דרך לזרוע בו. והכוונה לעציץ שאינו נקוב (מעשה רוקח בשם "נחפה בכסף", ועיין רדב"ז). ואף-על-פי שלענין שבת, חייב הזורע אפילו בעציץ שאינו נקוב (ראה ב"סיני" כרך יח עמ' שד, ובתשובות רבינו לספר "זמנים" חלק א עמ' 4 והערה 10) – בשביעית אין זריעה אלא בארץ, וראה להלן. (50) שם. כלומר, במים. והראב"ד גורס: ומשיירין. וכן הגירסא בתוספתא שם. וראה בתוספתא כפשוטה. (51) שאין זריעה זו לא בכלל "שדך לא תזרע", ולא בכלל "ושבתה הארץ" ("סיני" שם). (52) כלומר, מונעים ממנו דבר המזיקו. ו"אלו" הוא עץ הנותן ריח, והם ה"אהלות" הנזכרות בשיר-השירים (ד, יד), וחלה עליו קדושת שביעית, כמבואר להלן פ"ז הלכה יט. והיה מקום לאסור קיומו, מאחר שהגזע שלו רך ואדום, ויש חשד שנטעו בשביעית, שכן אסרו לקיים ירקות רכים (להלן פ"ד הלכה יח), והשמיענו בזה שבאילוי לא גזרו, כיון שהוא על הגג ואין דרך לזרוע שם (כסף-משנה). ועיין תוספתא כפשוטה. [וראה למעלה פ"א מהלכות מעשר הלכות י"א, שגג אינו בכלל שדך]. (53) שהרי אסור להשקות בשביעית, כיון שהוא כמברה את העץ ומשביחו. וראה להלן הלכה ח.

ז. סוקרין⁵⁴ אַתְּ הָאֵילָן⁵⁵ בְּסִקְרָא⁵⁶, וְטוֹעֲנִין אוֹתוֹ בְּאֲבָנִים⁵⁷. וְעוֹדְרִין⁵⁸ תַּחַת הַגְּפָנִים⁵⁹. וְהִמְקִשְׁקֵשׁ בְּזֵיתִים⁶⁰: אִם לְהַבְרוֹת⁶¹ אֶת הָאֵילָן - אָסוּר, וְאִם לְסַתֵּם אֶת הַפְּצִימִים⁶² - מִתְּרֵן⁶³.

(54) ירושלמי שם, ותוספתא שם הלכה י. (55) המשיר פירותיו קודם זמנו. (56) כלומר, צובעים אותו בצבע אדום (ראה בפ"ד מהלכות גירושין הלכה א, ובהערות שם). ובחולין עח. "סוקרו בסיקרא – כי היכי דליחזיה אינשי, וליבעי רחמי עלויה" (= שיראוהו אנשים ויבקשו רחמים עליו שלא ישיר פירותיו). ופשוט הוא שאין זו עבודת קרקע. (57) שם: "כי היכי דניכחשו חיליה". שהרי הוא משיר את פירותיו מרוב כוח ושומן, ולפיכך מחלישים את כוחו. והתירו לעשות כן כיון שאינו מברה את אילן, אלא אדרבה מחליש את כוחו (תוספתא כפשוטה). (58) מועד קטן ג. (59) כיון שאין זו עבודה שבשדה ובכרם, אלא בכרם בלבד (שם). וראה למעלה בהערה טז. (60) שם. כלומר, מסיר מיני פסולת מן האילן ("ר"ח לעבודה זרה נ:). ויש מפרשים שקשקוש הוא כמו עידור, אלא שזה בזיתים וזה בגפנים (כסף-משנה בשם רש"י). (61) כלומר, להועיל ולהשביח.

וְלֹא יַעֲשֶׂן³¹ תַּחְתֵּיו פְּדֵי שְׂימּוֹת הַתּוֹלְעֹת³². וְלֹא יְסוּף³³ אֶת הַנְּטִיעוֹת בְּדָבָר שֵׁשׁ לוֹ זֶהְמָא, כְּדֵי שְׂלֵא יֵאכַל אוֹתוֹ הָעוֹף בְּשָׂהוּא רַף³⁴. וְלֹא יְסוּף³⁵ אֶת הַפְּגִיץ³⁶, וְלֹא יִנְקַב אוֹתוֹן³⁷. וְלֹא יִכְרֶף³⁸ אֶת הַנְּטִיעוֹת³⁹, וְלֹא יִקְטֹם⁴⁰ אוֹתָם. וְלֹא יִפְסֹג⁴¹ אֶת הָאֵילָנוֹת. וְכֵן שָׂאָר כָּל עֲבוֹדַת הָאֵילָן. וְאִם עָשָׂה אַחַת מֵאֵלּוּ בְּשִׁבְעִיעִית - מִפְּנֵי אוֹתוֹ מִפְּת מְרִדוֹת.

(24) בירושלמי שם הלכה ד, ובתוספתא שם פ"ג הלכה יט אמרו: "היה רבן שמעון בן גמליאל אומר נוטעין אילן סרק בשביעית", נראה שרק הוא מתיר, ואילו חכמים אחרים, והלכה כרבים (כסף-משנה). ותוספות הרא"ש למועד קטן ג. גרס בגמרא שם "אין מיבליץ", וראה במאירי שם בשם הירושלמי. (25) שאינו עושה פירות. (26) שביעית פ"ב משנה ב: "מיבליץ (= כורתים יבלות מהאילנות) וכו' עד ראש השנה". הרי שאחרי ראש השנה – אסור. (27) יסיר (פירוש המשנה). מועד קטן שם. (28) ענפים. (29) שם "ואין מאבקין". (30) ראש האילן. ויש מפרשים "מאבקין" לזכות השרשים המגולים באבק. (31) שם. (32) הדביקה באילן ואוכלת פריו (פירוש המשנה שם). (33) שביעית שם, משנה ד: "מזהמין עד ראש השנה", הרי שאחר כן – אסור. (34) כלומר, הנטיעה. ובעבודה זרה נ: "תרי זוהמומי הוי, חד לאוקומי אילני (= להעמידו, כלומר, למנוע ממנו הזיק בלבד) ושרי, וחד לאברויי (= להברותו, להועילו) אילני ואסורי". והמדובר כאן כשעל-ידי אכילת העוף מתעכב רק גידול האילן, נמצא שהזיהום המונע את אכילת העוף, גורם לגידול האילן והרי זה "לאברויי". וראה בפאת-השולחן שם אות יא, בשבת-הארץ שם עמוד קז ובחזון-איש. (35) בשמן. שם משנה ה: "סכין את הפגים – עד ראש השנה". (36) "תאנים שלא נגמרו כל צרכן. ועושים כן כדי למהר בישולן" (פירוש המשנה שם).

(37) "כן מנהג התאנים בקצת מקומות אצלנו שאינן מתבשלין עד ימשחו בשמן עץ דק, ונוקבים בו כל תאנה מהם" (שם). (38) משנה שם "וכורכין אותן (=את הנטיעות) – עד ראש השנה". (39) "הוא שיקבץ הענפים והפירות ויקשרם כדי שיעלו למעלה במישור ולא ינטו על הארץ" (פירוש המשנה שם). (40) משנה שם. והיינו לזכות קצתם כשנצרך לזה (שם). (41) מועד קטן ג. "ואין מפסגין באילן", כלומר, לא יסמוך בעצים, אילן שהוא צעיר מדי. וראה ברש"י שם.

ו. אֵין מְצִיתִין⁴² אֶת הָאוּר בְּאִישַׁת הַקְּנִים⁴³, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוֹדַת קֶרְקַע⁴⁴. וְאֵין מְלַמְדִין⁴⁵ אֶת הַפְּרָה לְחֶרֶשׁ אֶלָּא בְּחוּל⁴⁶. וְאֵין בּוֹדְקִין⁴⁷ אֶת הַזְּרָעִים בְּעֵצִין מְלֵא עֶפְרוֹ⁴⁸, אֶבֶל בּוֹדְקִין אוֹתָן בְּעֵצִין מְלֵא גִלְלִים⁴⁹. וְשׂוֹרִין⁵⁰ אֶת הַזְּרָעִים בְּשִׁבְעִיעִית, כְּדֵי לְזוּזְעַן בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית⁵¹. וּמְקִימִין הָאֵלּוּיִים⁵² בְּרֹאשׁ הַגֶּגֶן, אֶבֶל אֵין מְשַׁקֵּין אוֹתוֹ⁵³.

(42) ירושלמי שם פ"ד הלכה ד, ותוספתא שם פ"ג הלכה יט. (43) כמו: ברחישת הקנים. כלומר, סכך הקנים. ובתרגום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אליעזר בן יעקב במשנה שביעית שם (פאת השולחן שם). וראה בפ"ח מהלכות יום-טוב הלכה ג ובהערות שם.

ט. וְעוֹשֵׂינָהּ עוֹגִיזוֹת⁷³ לְגַפְנֵיהֶן⁷⁴. וְעוֹשֵׂינָהּ⁷⁵ אֶת אֲמַת הַמַּיִם בְּתַחֲלָה⁷⁶. וּמְמַלְאִין⁷⁷ אֶת הַנְּקָעִים⁷⁸ מַיִם.

(72) ברייתא במועד קטן ג. (73) "הוא שיחפור סביב עיקרי האילנות חפירות קטנות יתקבצו שם המים" (פירוש המשנה שם). (74) כדי להשקותם. ובחול-המועד התירו רק לתקן עוגיות עשויות שנתקלקלו, אבל לא לעשותן מתחילה (הלכות יום-טוב שם). וראה בהערות להלכה הקודמת. (75) משנה שם ב. כחכמים ולא כרבי אלעזר בן עזריה, האוסר משום שנראה כעוזר או מפני שמכשיר אנפיה לזריעה. (76) שם. ובחול-המועד לא התירו אלא לתקנה כשנתקלקלה (הלכות יום-טוב שם). (77) ברייתא שם ג. (78) תעלה המתברת את העוגיות אשר סביבות האילנות.

י. וּמְפַנֵּי מָה הַתִּירוֹ כֹּל אֵלֶּה⁷⁹? שְׂאֵם לֹא יִשְׁקָה - תַּעֲשֶׂה הָאָרֶץ מְלַחָה⁸⁰ וְנִמּוֹת כֹּל עֵץ שָׁפָה⁸¹; וְהוֹאִיל וְאָסוּר הַדְּבָרִים הָאֵלוּ וְכִיּוֹצֵא בָהֶם מְדַבְּרֵיהֶם, לֹא נִזְרוּ עַל אֵלוּ. שְׂאֵין אָסוּר מִן הַתּוֹרָה אֲלֵא אוֹתָן שְׁנֵי אֲבוֹת וּשְׁתֵּי תוֹלְדוֹת שְׁלָהֶם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹנָא⁸².

(79) ההשקאות הנזכרות למעלה. (80) זה מוסב על מה שהתירו להשקות שדה שלחין. (81) זה מוסב על שדה האילנות (חזון-איש). (82) בהלכות ב-ג. וראה למעלה הלכה א והלכה ד, שגם חרישה אסורה מן התורה, אלא שאין לוקין עליה. ועיין פאת-השולחן וחזון-איש.

יא. מְשֻׁרְבוּ הָאֲנָסִין וְהַטִּילוֹ⁸³ מְלָכֵי עוֹבְדֵי פוֹכְבֵּים עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת מַחְנוֹת⁸⁴ לְחִילוֹתֵיהֶן, הַתִּירוֹ⁸⁵ לְזַרְעֵי⁸⁶ בְּשִׁבְעֵינֵי דְבָרִים שְׁצָרִיכִין לָהֶם עֲבָדֵי הַמְּלָךְ בְּלַבָּד⁸⁷. וְכֵן מִי שֶׁפָּפֹא אֲנָסִים⁸⁸ לַעֲשׂוֹת בְּשִׁבְעֵינֵי בְּהַנְּסֵם⁸⁹, כְּמוֹ עֲבוֹדַת הַמְּלָךְ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה⁹⁰.

(83) בסנהדרין כו. "משרבו האנסים, ומאי נינהו ארנונא (=מס שגובה המלך מן התבואות - רש"י). (84) בהגהה שעל הגליון, בשם ספרים אחרים: "מזונות". וכן נראה מפירוש המשנה שם כד: וראה ברדב"ז. (85) שם: כדמכריז ר' ינאי, פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא. (86) אף-על-פי שזריעה היא מן התורה, כנ"ל בהלכה ב. (87) וטעמו של דבר, שאף-על-פי ששביעית בארץ בזמן הזה היא מן התורה, כמו שכתב הכסף-משנה לפ"ד הלכה ה, ולפ"י הלכה ט - התירו לעבוד בשביעית משום פיקוח נפש, וכן הוא בירושלמי סנהדרין פ"ג הלכה ה (תוספות שם ד"ה משרבו). ודעת הראב"ד, שלא התירו לזרוע בשביעית אלא במקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל, ולא היתה שביעית נוהגת בהם אלא מדרבנן, כנ"ל בפ"א מהלכות תרומות הלכה ה. ו"ארנונא" הוא זה שהמלך נוטל חומש מפירות הארץ, ומי שאינו עובדה גוזלין אותה הימנו. וראה מאירי שם עמוד 88. (88) אף-על-פי שאינו מלך (כסף-משנה ורדב"ז), וראה בחזון-איש. (89) אבל לא בשכר, שמא

(62) הסדקים. (63) שאין זה אלא מונע היזק מן האילן, ואין דבר זה מועיל לגידולו. וראה בהערות להלכות ה"ו.

ח. מְשַׁקֵּין⁶⁴ בֵּית הַשְּׁלַחִין בְּשִׁבְעֵינֵי⁶⁵, וְהִיא שְׂדֵה הַזְּרִיעָה שְׁצִמְמָה בִּיתוֹת⁶⁶. וְכֵן שְׂדֵה הָאֵילָנוֹת⁶⁷, אִם הָיוּ מְרַחֲקִין זֶה מִזֶּה יִתֵּר מְעַשֵּׂר לְבֵית סָאָה⁶⁸ - מוֹשְׁכִין אֶת הַמַּיִם מֵאֵילָן לְאֵילָן, אֲבָל לֹא יִשְׁקִין⁶⁹ אֶת כָּל הַשְּׂדֵה; וְאִם הָיוּ מְקַרְבִּין זֶה לְזֶה עֲשֵׂר לְבֵית סָאָה - מְשַׁקֵּין כָּל הַשְּׂדֵה בְּשִׁבְלֵן⁷⁰. וְכֵן עֹפֵר הַלְּבָן⁷¹ - מְרַבֵּצִין אוֹתוֹ בְּמַיִם בְּשִׁבְעֵינֵי, בְּשִׁבְלֵי הָאֵילָנוֹת שֶׁלֹּא יִפְסְדוּ.

(64) משנה במועד קטן ב. "משקין בית השלחין במועד ובשביעית". (65) שאם לא ישקה, ימות כל עץ שבה, כדלהלן בהלכה י. אבל אין משקין שדה המסתפקת ממי גשמים. ועין שם ו: בתוספות ד"ה מרביצין. (66) שם: ומאי משמע דהאי בית השלחין לישנא דצחותא היא, דכתיב ואתה עיף ויגע. ומתרגמינן, ואת משלהי ולא. ונראה מסתימת דברי רבינו, שאפילו ממי הגשמים וממי הקילון, מותר להשקות, ומה שאמרו במשנה שם: "אבל אין משקין לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון", אין זה אלא במועד (ראה בפ"ז מהלכות יום-טוב הלכה ב), ואסרום מחמת טירחא יתירה (שם ד.), אבל בשביעית לא נאסרה אלא עבודת הארץ ולא טירחא יתירה, וכן כתבו רוב הראשונים (ראה בשיטה לתלמיד ר"י מפריש שם עמ' ד, ועיין שם שהביא כן בשם הירושלמי). (67) משנה שם ו: "רבי אליעזר בן יעקב אומר, מושכין את המים מאילן לאילן, ובלבד שלא ישקה את כל השדה וכו', וחכמים מתירין". ובשביעית פ"ב משנה י: "ומרביצין בעפר לבן, דברי רבי שמעון. רבי אליעזר בן יעקב אוסר". ואמרו בירושלמי שם, ושם במסקנא, שדין הרבצת עפר לבן, כדין השקאת כל השדה. ולא נחלקו רבי שמעון ורבי אליעזר אלא כשהאילנות מרוחקין, דהיינו שישנם פחות מעשר אילנות בבית סאה, שרבי שמעון מתיר להשקות כל השדה, ורבי אליעזר אוסר. אבל כשישנם עשרה אילנות בבית סאה, אף רבי אליעזר מודה שיותר, וראה בפירוש המשנה לשביעית שם. ופסק רבינו כרבי אליעזר בן יעקב, שמשנתו קב ונקי, אף כנגד רבים (יבמות ס). וראה במקורי הרמב"ם לרש"ש, הוצאת הרכבי). וכן הוא בהגהות כ"י לדפוס ניאפולי בפירוש המשנה שם (ראה במבואו של הגר"ש ליברמן להלכות הירושלמי להרמב"ם עמוד ז). (68) כלומר, יותר מן המרחק שבין האילנות כשהם עשרה בבית סאה, והיינו, כשהם עשרה אילנות ביותר מבית סאה. (69) כיון שאף בלי השקאה זו, לא יפסדו האילנות. (70) שלא יפסדו, כדלהלן. (71) מזה שכתב "וכן", נראה שהמדובר כמו למעלה כשהאילנות מקורבין זה לזה עשר לבית סאה. אלא שעפר לבן, הנטועים בו עשרה אילנות לבית סאה, שונה משדה אילן אחר, בזה שבשדה אילן אחר לא התירו אלא להשקות, ואילו בעפר לבן התירו גם להרביץ בין השקאה להשקאה. אבל המרוחקין, אין מרביצין בשבילם, שאף בלי ההרבצה לא יפסדו, כמו בהשקאת כל השדה הנ"ל, וכרבי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְאוּ - אָסוּר¹⁰⁸. הַטּוֹמֵן¹⁰⁹ אֶת הַלוֹף¹¹⁰ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ¹¹¹ - לֹא יִפְחֹת מְאֹרְבָּעָה קָבִים¹¹² עַל גְּבַה טֶפַח, וְטֶפַח עֶפְרָל עַל גְּבִיּוֹ¹¹³. וְטוֹמְנוּ בְּמָקוֹם דְּרִיסַת הָאָדָם, כְּדִי שְׁלֹא יִצְמַח¹¹⁴. וּמִתְרַ¹¹⁵ לְמַרְס¹¹⁶ בְּאֵרֶז בְּשִׁבְעֵינִית¹¹⁷, אֲבָל לֹא יִכְסַח¹¹⁸.

(106) כלאים פ"א משנה ט. (107) משום "שדך לא תזרע", "מפני שאינם צמח מחובר בקרקע" (פירוש המשנה) וגם אינו רוצה בהשרשתם (פ"ב מהלכות כלאים הלכה יא). (108) משום זרע בשביעית, שבאופן זה הם משרישים בקרקע, והוא רוצה בהשרשתם. (109) שביעית פ"ה משנה ב, כחכמים ולא כרבי מאיר. (110) "ממיני הבצלים" (פירוש המשנה). (111) כגון בצלים. כן הוא בפירוש המשנה שם, וכדעת ר' יונה בירושלמי שם. (112) כלומר, מארבעת קבים לוף. ושיעורו לפי המדות שלנו, ראה למעלה פ"ו מהלכות ביכורים הלכה טו. ו"אינו מותר לו להטמין שיעור מועט (=פחות מזה), מפני שדומה לזרע וכאילו הוא זורע, ואינו נראה שהוא טומנו" (פירוש המשנה שם). (113) שנראה כטומן ולא כזורע. [וכנראה שאין מקצת עליו מגולין (ראה למעלה בדין לפת וצנונות), ואף-על-פי-כן מותר, אם הטמין כשיעור, ועיין "משנה ראשונה" שם]. (114) כלומר, שהרי אם יצמח נמצא שזרע בשביעית. (115) שם פ"ב משנה י, כרבי שמעון, שבא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק. וכן נראה מפירוש המשנה שם (כסף-משנה). (116) להשקות עפר האורז ולערבב המים בעפר. וראה בימא פ"ד משנה ג ובפירוש המשנה שם. (117) כדי שלא יפסד האורז, כדרך שמרביצים עפר לבן בשביל שלא יפסידו האילנות, כנ"ל בסוף הלכה ח. (118) כסוח הוא, כריתת הנטיעות היוצאות. ואונקלוס תרגם, לא תזמור, לא תכסח. ואסרו לעשות כן, כיון שגם בלא כן לא יפסד האורז. והאורז-שמח מפרש, שכיון שכיסוח הוא זימור, וזימור אסור מן התורה אף בשאר האילנות, לכן לא יכלו חכמים להתירו. וראה למעלה בהלכה ב ובהערות שם.

טז. בְּרֵאשׁוֹנָה¹¹⁹ הֵיוּ אוֹמְרִים: מְלַקֵּט אָדָם עֵצִים וְאֲבָנִים וְעֵשְׂבִים מִתּוֹף שְׂדֵהוּ¹²⁰, וְהוּא שְׂיִטֵּל הַגֶּס הַגֶּס¹²¹, כְּדִי שְׁלֹא יִתְפַּן לְנִקּוֹת הָאֶרֶץ¹²²; אֲבָל מִשְׂדֵה חֶבְרוֹ - נוֹטֵל בֵּין דֶּק בֵּין גֶּס¹²³. מִשְׂרָבּוּ עוֹבְרֵי עֲבָרָה, שְׂמֵתִפְנִינִי לְנִקּוֹת וְאוֹמְרִין: הַגֶּס הַגֶּס אָנוּ נוֹטְלִין - אֶסְרוּ לְטַל אָדָם מִשְׂדֵהוּ¹²⁴, אֲלֵא מִתּוֹף שְׂדֵה חֶבְרוֹ¹²⁵. וְהוּא שְׁלֹא יִלְקֵט בְּטוֹבָה; שְׁלֹא יֹאמֵר לוֹ: רֵאָה כְּמָה טוֹב עֲשִׂיתִי לָךְ, שְׁהָרִי נִקְיִיתִי שְׂדֵךְ¹²⁶.

(119) שביעית פ"ד מ"א, וכפירוש רבי יונה בירושלמי שם. וראה בפירוש המשנה. (120) המדובר במלקט לצורך העצים, האבנים והעשבים. (121) ולא הדקים, הקטנים. (122) ונמצא מסקל את שדהו ואסור, כמפורש למעלה הלכה ד. (123) שאין חשש שיתכוין לנקות שדה חבירו, ולפיכך מותר ליטול גם הדק. (124) אפילו הגס הגס. (125) בין דק בין גס, כנ"ל. ולדעת הרדב"ז, לא התיירו אלא בגס. (126) שאם יאמר לו כן, יבוא חבירו לנקות שדהו.

יבואו להערים ולעבוד בשביעית גם כשאין אנסים כופים (כסף-משנה). (90) שכיון שפיקוח נפש הוא, מה לי אם המלך כופה, או אם סתם אנס כופה (רדב"ז). ומקורו של רבינו ממה שאמרו שם: חזייה (ריש לקיש) לההוא גברא דקא כריב (=חורש, כלומר בשביעית). אמר לה: כהן וחורש. אמרו לו (ר' חייא ורבי שמעון בן יהוצדק), יכול לומר אגיסטון אני בתוכה (ומפרש רבינו: שאנסני הגוי בעל השדה לעבוד לו בשביעית). וראה בפאת-השולחן סימן כ אות לב.

יב. הַנּוֹטְעֵי⁹¹ בְּשִׁבְעֵינִית, בֵּין בְּשׁוּגָג בֵּין בְּמִזִּיד - יַעֲקֹר. מִפְּנֵי⁹² שִׁישְׁרָאֵל חֲשׂוּדִין עַל הַשְּׁבִיעִית⁹³, אִם תֹּאמְרוּ בְּשׁוּגָג יָקִים - יֹאמֵר הַמִּזִּיד שׁוּגָג הֵייתִי.

(91) תרומות פ"ב משנה ג. (92) ירושלמי שם, וכן בגיטין נד. (93) אבל לא על השבתות (שם). ולכן אם נטע בשבת בשוגג יקיים, וכן אם בישל בשבת בשוגג, יאכל במוצאי שבת מיד (פ"ו מהלכות שבת הלכה כג). וראה בהלכה הסמוכה, ובפאת-השולחן שם אות לג.

יג. הַחֹרֵשׁ⁹⁴ אֶת שְׂדֵהוּ אוֹ נְרָה⁹⁵ אוֹ זַבְלָה⁹⁶ בְּשִׁבְעֵינִית כְּדִי שִׁתְּהִיָּה יָפָה לְזִרְעָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - קוֹנְסִין אוֹתָהּ⁹⁷ וְלֹא יִזְרְעָנָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וְאִין חוֹכְרִין⁹⁸ אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ כְּדִי לְזַרְעָה⁹⁹, אֲלֵא תְּהִי בּוֹרָה לְפָנָיו. וְאִם מִתְ¹⁰⁰ - יִזְרְעָנָה בְּנוֹ.

(94) שביעית פ"ד משנה ב: "שדה וכו', שנטיבה (=חידשו אותה היטב, והפכו אותה היטב - פירוש המשנה) וכו' לא תזרע במוצאי שביעית". (95) בדפוס רומי: "כרה", ויש אומרים שצ"ל "דרה" (חזון-איש). והיינו שעשה דיר של בהמות שלא כדין (ראה להלן פ"ב הלכה ד), וזהו מה שאמרו במשנה שם "או שנידיירה". וכן פירשו הר"ש והרא"ש שם. (96) נלמד מדין "נידיירה" שם. (97) כיון שהכינה לזריעה (פאת-השולחן שם אות לד), וראה להלן. (98) שם, משנה ג. (99) "להיות קנס להם מפני שעבדוה והפכוה בשביעית" (פירוש המשנה). (100) בגיטין מד: "ואמר ר' יוסי בר חנינא: נקטינן, הטיבה ומת, בנו זורעה. לדידיה קנסו רבנן, לבריה לא קנסו רבנן". וראה להלן פ"ג סוף הלכה יא.

יד. הַמְעַבִּיר¹⁰¹ קוֹצִים¹⁰² מִצְרָצוּ בְּשִׁבְעֵינִית כְּדִי לְתַקְנָהּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, אוֹ שִׁסְקַל מִמֶּנָּה אֲבָנִים¹⁰³, אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ רִשְׁאִי¹⁰⁴ - לֹא קָנְסוּ אוֹתוֹ¹⁰⁵, וּמִתְרַ לּוֹ לְזִרְעָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית.

(101) שם. משנה ב: "שדה שנתקוצה, תזרע במוצאי שביעית". (102) ראה תוספות גיטין שם ד"ה שנתקוצה. (103) זה לא נמצא במשנה שם, ולמדו רבינו מהדין הקודם, שהרי בשניהם עדיין אין שדהו מוכן לזריעה. (104) כדלהלן בהלכה טז (פאת-השולחן שם). (105) כיון שעדיין אין שדהו מוכן לזריעה (שם).

טו. הַטּוֹמֵן¹⁰⁶ לְפֶת וְצִנּוֹנוֹת וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן בְּשִׁבְעֵינִית: אִם הָיוּ מְקַצֵּת הַעֲלִין מְגֻלִין - אִינוּ חוֹשְׁשִׁים¹⁰⁷, וְאִם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יתכוין לומר, ולכן לא אסרו כאן, כדרך שאסרו במלקט עצים ואבנים מתוך שדהו למעלה בהלכה טז.

כא. אין קוצצין¹⁴² בתולת¹⁴³ שקמה¹⁴⁴ בשביעית כדרך שקוצצין בשאר השנים, מפני שקוצצתה עבודת אילן, שקוצצתה זו תגדל ותוסיף¹⁴⁵. ואם צריך לעציה - קוצץ אותה שלא כדרך עבודתה¹⁴⁶.

(142) שם, משנה ה. (143) "שלא נקצצה מימיה" (תוספתא שם פ"ג הלכה טו, וראה בתוספתא כפשוטה שם). (144) "מין ממיני התאנים" (פירוש המשנה). (145) "שיתחזק כחו ויתן פריו בעתו לרוב, כמו הזמיר לכרמים" (שם). וראה ב"משנה ראשונה", ובהערות להלכה ב, ובהלכה הסמוכה. (146) שם, כרבי יהודה. ודעת רבינו היא, שלא בא רבי יהודה לחלוק אלא לפרש דברי חכמים (כספ-משנה).

כב. פיצד¹⁴⁷ קוצצתה¹⁴⁸? מעם הארץ¹⁴⁹ או למעלה מעשרה טפחים¹⁵⁰. אילן¹⁵¹ שנפסח¹⁵² - קושרין אותו בשביעית; לא שיעלה¹⁵³, אלא שלא יוסיף¹⁵⁴.

(147) משנה שם. (148) כלומר, שלא כדרך עבודתה, כנ"ל. (149) סמוך לקרקע. (150) בבבא בתרא פ: מכאן ואילך (מן הקרקע עד עשרה טפחים), לא מקשי קשי לה, ולא עוליי מעלי לה (כלומר, ספק מועיל לאילן, ספק אינו מועיל לו - תוספות שם), גבי שביעית עבדינן מידי דודאי קשי לה (כיון שהוא ספק דאורייתא, שזמירה בשאר אילנות היא מן התורה, כנ"ל בהלכה ב, ולכן אינו קוצץ בתוך עשרה טפחים). "ולא התירו לקצוץ בתוך עשרה טפחים, אף-על-פי שהוא מתכוין לעצים ולא להועיל לאילן, שכיון שהדבר מועיל לאילן יבא להתכוין לכך, כנ"ל בהלכה טז. (151) שם, משנה ו. (152) "נבקע. תרגום וישסף (שמואל-א טו, לג), ופסח" (פירוש המשנה). (153) "שיתחבר ויהיה נדבק ונקשר" (שם). כלומר, ואז זהו "לאברויי אילנא". (154) "להבקע" (שם). והרי זה "לאוקומי אילנא".

פֶּרֶק שְׁנַיִם

1) יבאר שלא יוציא אדם זבלים מחצריו ויתן בתוך שדהו בשביעית. מאימתי מותר לעשות אשפה בשדהו. וכמה שיעור האשפה. אם הותר להוציא זבל מן הסוהר של צאן לתוך שדהו. ואם עשה דיר בתוכו. אם יפתח אדם מחצב לתוך שדהו. ואם פינה ממנו גדר אבנים גבוה עשרה. ואם ימלא ויעפר פרצה שהיא סוגה בעפר. ואם אסור לבנות גדר.

א. לא יוציא² אדם זבלים מחצריו³ ויתן בתוך שדהו⁴ בשביעית, מפני שגורא⁵ פמזבל שדהו⁵ שתהיה יפה לזריעה⁶. ואם הוציא⁷ והעמיד ממנו אשפה⁸ - מתר⁹. ולא יעשה¹⁰ אשפה בתוך שדהו עד שיעבר זמן שמזבלין בו¹¹ לעבודת הארץ¹², והוא משיקשר¹³ המתוק¹⁴. ולא יעשה¹⁵ אשפה פחותה ממאה וחמשים סאה¹⁶ של זבל, פדי שתהיה נפרת שהיא אשפה¹⁷. ואם ירצה¹⁸ להוסיף¹⁹ - מוסיף²⁰.

יז. היתה¹²⁷ בהמתו עומדת בתוך שדהו - מלקט¹²⁸ ומביא לפניה¹²⁹; שבהמתו מוכחת עליו¹³⁰. וכן אם היתה שם פירתו - מלקט הכל¹³¹ ומדליק; שפירתו מוכחת עליו¹³².

(127) ירושלמי שם. (128) בין הדק ובין הגס. וראה להלן. (129) לאכילה. (130) שאינו מתכוין לנקות הארץ. ואף-על-פי שהוא "פסיק רישיה" - כיון שמסקל אינו אלא מלאכה דרבנן בשביעית (למעלה הלכה ד), לא אסרו "פסיק רישיה", כדעת התוספות והתרומת-הרשן (הובאו דבריהם במגן-אברהם סימן שיר, ס"ק ה). (131) בין הדק ובין הגס, כנ"ל. (132) כנ"ל. וראה בפאת-השולחן סימן כ אות מה, וברדב"ז.

יח. הקוצץ¹³³ אילן או שנים לעצים - הרי זה מתר לשרשן¹³⁴. קצץ שלשה או תר זה בצד זה - לא ישרש, שהרי מתקן את הארץ¹³⁵; אלא קוצץ מעל הארץ, ומניח שרשיו בארץ. במה דברים אמורים? מתוך שלו; אבל משדה חברו - מתר לשרש¹³⁶.

(133) שם, משנה ד, כבית-הלל. (134) לעקן עם השרשים. ואף-על-פי שעל-ידי-זה נהפכת האדמה, ונמצאת הקרקע מוכנה לזריעה - במקום קטן כזה שאין דרך לזרוע בו, לא אסרו, כיון שהוא קוצץ לעצים. וראה הלכה הקודמת שמצד "פסיק רישיה" לא נאסר כאן. (135) "מפני שהוא מקום גדול ומותקן לזרוע בו, ויהיה כאילו עוקר אילנות להחזירם לשדה הלבן, וכל זה עבודת הארץ" (פירוש המשנה). כלומר, יש חשש שיתכוין לתקן לזריעה. וראה למעלה הלכה טז. (136) אפילו שלשה או יותר, זה בצד זה. וכאן לא כתב רבינו "שלא יאמר לו, ראה כמה טובה עשיתי לך", כמו בסוף הלכה טז, שכאן לא ידוע אם חברו רוצה בעקירת האילנות, ואם טובה היא לו (רדב"ז).

יט. המבקע בזית¹³⁷ לטל עצים - לא יחפה מקום הבקוע בעפר, מפני שהיא עבודה¹³⁸. אכל מכסה באבנים או בקש¹³⁹.

(137) הכורת ענפים מעץ הזית, שם משנה ה. (138) כלומר, עבודת האילן, שעל-ידי-זה משיבית האילן. (139) שהרי הוא כמושיב שומר שלא ייבש (רע"ב). וזית לאו דווקא, שהרי שינוי "הקוצץ קורות שקמה לא יחפהו בעפר, אבל מכסה הוא באבנים או בקש". ועיין רדב"ז.

כ. המזנב¹⁴⁰ בגפנים והקוצץ קנים - הרי זה קוצץ כדרכו¹⁴¹ בקרדם ובמגל ובמגרה ובכל מה שירצה.

(140) הכורת קצת מן הענפים. שם משנה ו, כרבי עקיבא ולא כרבי יוסי הגלילי. (141) "שאין צריך שינוי בכרתו, וזה כשלא נתכוין לזמור" (פירוש המשנה), ואין הזינוב דומה לזמור האסור מן התורה, שהזמור חותך ראש הגזע. ואילו מזנב, חותך מן הצד ואינו אסור אלא מדרבנן (תפארת ישראל שם אות ל). ולפיכך לא נאסר בו "פסיק רישיה", ראה למעלה הערה 129. וכנראה שאין חשש במזנב, שמה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ב מנחם-אב - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּאַרְצָךְ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים וְהָעֲרִים³³ הַזֵּבֶל, או שְׁפָנָה עַל
הָאָרֶץ גְּבֵהָ³⁴ שְׁלֹשָׁה וְהַעֲמִיד עָלָיו הַזֵּבֶל - אֵינוֹ צָרִיךְ
שַׁעֲנֹר. אִפְלוּ עֲשֵׂה בֵּן בְּמָה אֲשַׁפְּתוֹת³⁵ לְתוֹךְ בַּיִת
סָאָה, בֵּין גְּדוּלוֹת בֵּין קְטַנּוֹת³⁶ - מִתֵּר. שְׁהִי הַדְּבָר
נֶכְר שְׂאִינָן לְעִבּוּדַת הָאָרֶץ, אֶלָּא לְכַנְיִסַת הַזֵּבֶל³⁷.

31) במשנה שם: "יתר מכאן (כלומר, יותר מג' אשפתות לבית סאה) מותר, דברי רבי שמעון. וחכמים אוסרין עד שיעמיק שלשה, או עד שיגביה שלשה". ולהלן שם: "היה לו דבר מועט, מוסיף עליו והולך. רבי אלעזר בן עזריה אוסר עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה או עד שיתן על הסלע". וסובר רבינו שאף לחכמים הנ"ל, יכול לתת הזבל על הסלע (כסף-משנה). וכן הוא ב'ירושלמי' שם סוף ה"ב: הכל מודים שאם היה לו שם (בשדה) סיד או צורות או אבנים גפסוס – מותר ('פאת השולחן'). 32) אף-על-פי שאינה גבוהה ג' טפחים, כיון שניכר הדבר שאין זה לעבודת הארץ, כדלהלן. וראה ב'כסף משנה' וב'תוספות יום-טוב'. 33) עשהו ערימה (הגהה על הגליון). 34) טפחים. 35) כלומר, יותר משלש לבית סאה. וראה למעלה בסוף ה"א. 36) כלומר, פחותות ממאה וחמשים סאה של זבל באשפה אחת. וראה למעלה שם. וכן הוא ב'ירושלמי' שם: כאן בפוחת מן האשפות. כלומר, שרבי שמעון מתיר גם לפחות ממאה וחמשים סאה זבל לאשפה אחת. וחכמים אוסרים, אלא-אם-כן העמיק או הגביה ('פאת השולחן'). 37) לאסיפת הזבל, כדי להשתמש בו לאחר שביעית. וראה בפירוש המשנה.

ד. מִתֵּר³⁸ לְאֹדָם לְהוֹצִיא זֵבֶל מִן הַסְּהַר³⁹ שֶׁל צֶאֱן וְנוֹתֵן לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ, כְּדָרְךָ כָּל מְכַנְיִסֵי זֵבֶל⁴⁰. וְהַעוֹשֶׂה⁴¹ דִּיר⁴² בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ בְּשִׁבְעִיעִית - לֹא יַעֲשֶׂהוּ יֵתֵר עַל בַּיִת סָאִתִּים⁴³, וְיִכְנִיֵס הַצֶּאֱן לְתוֹכוֹ, וְכִשְׂיִזְבְּלוּ אֶת כָּל הַדִּיר - מְנִיחַ דִּפְן אֶחָד מִדְּפָנֵי הַדִּיר, וְעוֹשֶׂה דִיר אַחֵר בְּצֵדוֹ⁴⁴. נִמְצָא מְזַבֵּל בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ בַּיִת אֲרַבְעַת סְאִין⁴⁵.

38) שם, סוף מ"ד. ובמשנה שם כתובה פיסקא זו בסוף, לאחר כל מה שכתב רבינו כאן בהלכה זו ושל אחריה. והקדים רבינו פיסקא זו כדי להדגיש שהיא דבר בפני עצמו, ואינו קשור למה שנאמר למעלה הימנה. וראה ב'כסף משנה', ולהלן בהערה מז. 39) "הוא גדרות צאן, ששם יאספו הצאן" (פירוש המשנה). ויתכן כי הוא מלשון "בית-סוהר", שהצאן כלואים בגדרות ובמכלאות ('מלאכת שלמה'). 40) "כפי מה שהתנה בעשיית האשפתות, במניינם (שלש לבית סאה), ושיעורם" (=לא פחות ממאה וחמשים סאה זבל לכל אשפה, כנ"ל ה"א – פירוש המשנה). ולמעלה בה"א לא השמיענו אלא שמוציא זבל מתוך ביתו או חצירו, שדרכו לפנות אותם מן הזבל מחמת הנקיון ואינו נראה כמזבל שדהו, וכאן נתחדש שמוציא אף מגדרות הצאן, ואין חשש למראית העין ('משנה ראשונה' ו'תוספתא כפשוטה' עמוד 509 הערה 53). 41) שם. 42) שם: סהר. וכנראה ש"סהר" הוא כשהצאן כלואים בתוכו, ו"דיר",

הִיָּה לֹא²¹ דְּבָר מוֹעֵט²² - מוֹסִיף עָלָיו וְהוֹלֵךְ²³. וְלֹא יַעֲשֶׂהוּ²⁴ בְּכָל בַּיִת סָאָה יֵתֵר מִשְׁלֹשׁ אֲשַׁפְּתוֹת²⁵.

2) שביעית פ"ג מ"א. 3) אפילו מעט מעט, שאין בכדי הכמות שהוא מוציא בפעם אחת כדי לזבל. וראה להלן. 4) כלומר, בכמה מקומות, ולא בערימה אחת. 5) וזיכור בשביעית אסור מדרבנן, כנ"ל בפ"א ה"ד. 6) במוציא שביעית. 7) את הזבל. 8) שיחד מקום בתוך שדהו כדי לאסוף את הזבל. 9) שניכר הדבר שאינו מתכוון לזבל עכשיו (משנה, שם). 10) משנה, שם. 11) בשאר שנים. 12) כלומר, שתהיה השדה יפה לזריעה. שלשם כך אין מזבלין אלא עד זמן ידוע. אבל אשפתות עושים תמיד, אף כשאין מזבלין. וטעמו של דבר, שכיון שעבר הזמן שמזבלין בו, אינו נראה כמזבל אלא כעושה אשפה לשנה הבאה. 13) שם, כרבי יוסי נגד רבי מאיר ורבי יהודה, ש"רבי יוסי – נימוקו עמו" (רב"ז). 14) ב'ירושלמי' שם: המתוק, פקועה (הוא פרי מר, ונקרא מתוק אף-על-פי שהוא מר, כמו שיקראו לעיור סגי-נהור – פירוש המשנה), וכו', משיקשור, משיעשה קשרים קשרים. 15) שם, מ"ב. 16) שם: "עשר משפלות (הוא הכלי שנושאין בו הזבל – פירוש המשנה) של לתך לתך (=לתך הוא חצי כור, שהוא חמש-עשרה סאה (שהרי הכור שלשים סאה), ועשרה לתכים הם מאה וחמשים סאה). 17) ולא כדי לזבל עתה את השדה. 18) שם. 19) על האשפה שתהיה יותר ממאה וחמשים סאה. 20) שכל מה שהאשפה גדולה יותר, ניכר יותר שעושה אוצר של אשפה, ולא לזבל שדהו מתכוון. 21) שם, סוף מ"ג, כחכמים ולא כרבי אלעזר בן עזריה. 22) כלומר, שהיה לו בתוך שדהו מערב שביעית זבל מועט (פירוש המשנה, וכן הוא ב'ירושלמי' שם לפי הפירוש הראשון). 23) "מעט מעט" (שם). ואין חשש שמא יאמר הרואה שלעבודת הארץ הוא מתכוון, כיון שכבר היה לו מעט זבל בשדה מערב שביעית, אבל להתחיל להוציא בשביעית מעט מעט – אסור. 24) שם, סוף מ"ב, כחכמים ולא כרבי שמעון. 25) שאז הוא נראה כרוצה לזבל בשביעית, אף-על-פי שאסף באשפתות ולא פיזר הזבל על פני השדה. ונראה מדברי רבינו, שלפחות מן האשפתות – מותר. וראה ב'משנה ראשונה', וב'תוספתא שם פ"ב, וב'תוספתא כפשוטה' עמוד 508.

ב. וְהָרוּצָה²⁶ לַעֲשׂוֹת כָּל שְׂדֵהוּ שְׁלֹשׁ שְׁלֹשׁ אֲשַׁפְּתוֹת לְתוֹךְ בַּיִת סָאָה - עוֹשֶׂה²⁷. וְהָרוּצָה²⁸ לַעֲשׂוֹת זֵבֶל אוֹצֵר²⁹ - עוֹשֶׂה³⁰.

26) שם, מ"ג. 27) ואינו חושש שמא יאמר הרואה את כל שדהו מלאה אשפתות, שלזבל אותה הוא עושה כן. וראה ב'ירושלמי' שם. 28) שם. 29) כלומר, אשפה אחת גדולה, ובה יותר מג' אשפתות בנות ק"ג סאה כל אחת (רע"ב). 30) שמוסיפין על כמות אשפה אחת כשם שמוסיפין על כמות שלש אשפתות (בהלכה הקודמת), אף-על-פי שאין מוסיפין אשפה נוספת על שלש אשפתות.

ג. הִיָּה³¹ מַעֲמִיד הַזֵּבֶל עַל הַסְּלַע³², או שְׁהַעֲמִיק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשמסיר ממנו הסלע" (פירוש המשנה). (54) כן הוא שם בסוף מ"ו, וזה עולה אף על משנתנו. (55) כלומר, הפריד מן הסלע, ראה בראשית ל, כח. (56) אמות. (57) לחצב מן הסלע. (58) שכיון שהתחיל מערב שביעית, נראה שהוא צריך לאבנים, ולא לייפות את שדהו. וכל זה אם לא נתכוון לתקן שדהו, אבל אם נתכוון - אסור ("אף-על-פי שאין הרואה יודע כוונתו" - פירוש המשנה). וראה ברדב"ז וב'ירושלמי' שם ה"ד, וב'תוספתא כפשוטה'.

ז. גדר⁵⁹ של אבנים שיש פניהו עשרה טפחים או יותר, ורצה לטל כל אבניו⁶⁰: אם היו בו עשר אבנים או יותר, כל אחת מהן משוי שנים⁶¹ או גדולות מזו - הרי זה נוטל; ושהוא יודע שלצורך האבנים הוא נוטל⁶². היתה⁶³ פחות מן עשרה⁶⁴, או שהיו פחות מן עשר אבנים, או שהיו אבניו קטנות ממשוי שנים - נוטל עד שניני טפח סמוך לארץ⁶⁵.

(59) שם, מ"ו. ותוספתא שם פ"ג. (60) היינו גם הקטנות, ולהלן הי"ב באבני הכתף, לא התירו אלא ליטול אותן אבני הכתף, אבל הקטנות לא התירו ('תוספות יום-טוב'). וגם אין צורך להניח טפח הסמוך לארץ (ראה להלן). ומדובר כשנתכוון לתקן שדהו, ראה להלן ה"ח (ועי' ר"ש, 'משנה ראשונה' ו'תוספתא כפשוטה'). (61) כלומר, משוי שני בני אדם. (62) ודוקא במספר כזה של אבנים ובמשא כזה, אפשר שמשתמשים לבנין. ולכן מותר לו לעשות כן, אף-על-פי שהוא מתכוון לייפות שדהו, כיון שלצורך מוצאי שביעית (ולא לצורך שביעית) הוא עושה זאת. (63) גובה הגדר. (64) טפחים. (65) כדי שידע הרואה, שאינו מתכוון לנקות שדהו, שאם היה מתכוון לכך, היה נוטל את כל האבנים ולא היה משייר טפח.

ח. כמה דברים אמורים? פשנתפון⁶⁷ לתקן שדהו⁶⁸, (או) שהתחיל⁶⁹ לטל בשביעית; אבל אם לא נתפון לתקן שדהו⁷⁰, או שהתחיל מקדם שביעית⁷¹ - נוטל בשביעית כל מה שירצה⁷² מכל מקום⁷³ וגומם⁷⁴ עד לארץ⁷⁵. וכן⁷⁶ אם היה נוטל משדה חברו, אף על פי שהוא קבלן⁷⁷ - גומם עד לארץ⁷⁸.

(66) שצריך להניח טפח סמוך לארץ, כנ"ל. (67) תוספתא שם, כרבי יהודה (שרבי יוסי הורה כמותו, ב'ירושלמי' שם) ולא כרשב"ג. (68) לצורך מוצאי שביעית, כנ"ל. (69) בדפוס רומי: "שהתחיל" (ותיבת "או" ליתא), וצ"ל "והתחיל". ואם כן, לא אסרו אלא כשישנן שתי ריעותות: גם נתכוון לייפות שדהו, וגם התחיל ליטול בשביעית. וראה ב'משנה ראשונה' שם. (70) אף-על-פי שהתחיל ליטול בשביעית. ומדובר כשמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, שלא נתכוון לייפות שדהו, כגון ישיש לו בנין, ובניינו מוכיח עליו (רדב"ז). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. (71) אף-על-פי שמתכוון לייפות שדהו, כנ"ל. וראה ב'ירושלמי' (פ"ב ה"ב) שנראה שלא התירו אלא באבנים תלושות. וראה להלן הי"י.

כשעדיין אינם בתוכו. (43) הוא מאה אמה על חמשים אמה. ואם עושהו יותר, יחשדוהו הרואים כי לזבל שדהו עשה כן. (44) כלומר, מעביר את שלש הדפנות לצדו השני של הדופן הרביעי, ובונה שם דיר חדש כדוגמת הראשון. וראה בפירוש המשנה. (45) שם, כחכמים ולא כרבן שמעון בן גמליאל.

ה. היתה⁴⁶ כל שדהו בית ארבעת סאין - משיר ממנה מקצת⁴⁷, מפני מראית העין; פדי שידעו הפל שהצאן הטילו בה ונדירה, ולא יאמרו: זבל זה כל שדהו בשביעית⁴⁸.

(46) משנה, שם. (47) כלומר, שעושה את הדיר קטן מבית סאתיים. וראה בפירוש המשנה. (48) כלומר, שאם היה מזבלה בידיים, לא היה משייר ממנה כלום. וב'ירושלמי' (שם ה"ג): "תמן תנינן (פ"ד מ"ב): שדה וכו', שנדיירה (=שנדבלה), לא תזרע למוצאי שביעית (כלומר, ומדוע התירו לו כאן לעשות דיר, כנ"ל), אמר רבי יונה, כיני מתניתין, הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו עושה סהר בית סאתיים". כלומר, כאן אינו מזבל בידיים אלא מעמיד את הצאן והם מזבלים את השדה, ולכן לא קנסוהו שלא תזרע השדה במוצאי שביעית, אבל במשנה שם מדובר שזבל את השדה בידיו, כמו שכתב רבינו בפ"א הי"ג, ולכן קנסוהו ('תוספות יום-טוב'). והראב"ד והר"ש חולקים ומפרשים את ה'ירושלמי' הנ"ל, שאסור להוציא זבל מן הסהר של צאן ולעשות אשפתות, כנזכר בה"א, וכן אסור לעשות דיר בתוך השדה ולהשאיר את הזבל במקומו (כדעת רבינו הנ"ל), ואם עשה כן, לא תזרע שדהו במוצאי שביעית, משום קנס כנ"ל. ומה שאמרו ב'ירושלמי': "כיני מתניתין, הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו וכו'", פירושו להעמיד שם צאנו לחלוב ולגזוז, וכשיתמלא הסהר זבל מוציאו לשדה ועושה אשפתות, כמו בה"א. ולפי זה, מה שאמרו שם בסוף מ"א: ומוציא מן הסהר ונותן לתוך שדהו כדרך המזבלין, אין זה דבר בפני עצמו, אלא המשך למה שלמעלה, שנוטל הזבל מן המקום שחלבו וגזזו בו את הצאן, ועושה ממנו אשפתות. ודברי התוספתא שם פ"ב ה"ט, נוטים לדעת רבינו. וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם.

ו. לא יפתח⁴⁹ אדם מחצב⁵⁰ בתחלה⁵¹ לתוך שדהו⁵² בשביעית, שמה יאמרו: לתקן שדהו נתפון, שייסיר ממנה הסלע⁵³. ואם התחיל⁵⁴ מקדם שביעית, ופצל ממנה⁵⁵ שבע ועשרים אבנים ברבוע שלש⁵⁶ על שלש על רום שלש, כל אבן מהן אמה על אמה ברום אמה או גדולות מזו - הרי זה מתר לנקר ממנו⁵⁷ בשביעית כל מה שירצה⁵⁸.

(49) שם, מ"ה, ותוספתא שם ה"א. (50) "מקום בתוך שדהו, יחצוב ממנו האבנים" (פירוש המשנה). (51) כלומר, שעתה בשביעית, הוא מתחיל בחציבה. (52) אבל בשדה חבירו עושה מחצב בתחילה בשביעית, כיון שאין חשש "שמה יאמרו" ('משנה ראשונה'). וראה למעלה בפ"א ה"ט-ז"ח, ולהלן סוף ה"ח. (53) "שהוא יפה לארץ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ב מנחם-אב - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האבנים הוא נוטל, שאלמלא כן, היה נוטל אף את הקש, ועוקר את הסלע.

יא. **לֹא יִמְלֵא⁹⁵ אָדָם גֵּיאַ עֶפְרָ⁹⁶ או יִתְקַנְנוּ בְּעֶפְרָ, מִפְּנֵי שְׂמֵתָן אֶת הָאָרֶץ⁹⁷. אָכֵל עוֹשֶׂה הוּא חֵיץ⁹⁸ עַל פְּנֵי הַגֵּיאַ⁹⁹, וְכֵל אֲכָן שְׂיִכּוֹל לִפְשֵׁט אֶת יָדוֹ וְלִטְלֶה וְהוּא עוֹמֵד עַל שְׂפַת הַגֵּיאַ¹⁰⁰ - הָרִי זֶה תִּנְטֵל¹⁰¹.**

95) שם במ"ח: "אין בונין מדריגות על פי הגאיות ערב שביעית וכו' (להלן פ"ג ה"י), אבל בונה הוא (מדריגות על פי הגאיות) בשביעית משיפסקו הגשמים, מפני שהוא מתקן למוצאי שביעית. ולא יסמוך בעפר, אבל עושה הוא חייץ. כל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו וליטלה, הרי זו תנטל". ודעת רבינו היא, שמה שאמרו שם: "ולא יסמוך בעפר וכו'" היינו בגאיות עצמן, ולא במדריגות שעל פיהן, וכן כתב בפירוש המשנה שם. והראב"ד חולק על זה, ופירשה במדריגות. 96) כדי להשוות את הגומות. 97) ועבודת הארץ אסורה בשביעית. 98) מחיצה. 99) "להבדיל אותו הגיא מכל השדה" (פירוש המשנה). 100) בין הגיא לשדה, כנ"ל. 101) "ומה שלא אפשר לקחתם עד שירד בגיא, אינו מותר לו לקחתם, מפני שכשנראה אותו יורד או ישלש עצמו לקחת אותם, [נ]אמר שהוא לתקן שדהו נתכוון" (פירוש המשנה שם).

יב. **אֲבָנֵי כְּתֵף¹⁰², וְהֵם¹⁰³ הַנְּטִלוֹת שְׂתִים שְׁלֹשׁ עַל הַכְּתֵף - מִתֵּר לְהִבְיֵאן מִפֶּל מְקוֹם¹⁰⁴, בֵּין מִשְׁדֵּה חִבְרוֹ¹⁰⁵ בֵּין מִשְׁדֵּה¹⁰⁶. וְכֵן הַקְּבֻלָּה¹⁰⁷ מְבִיא מִפֶּל מְקוֹם וְאֶפְלוֹ אֲבָנִים גְּדוּלוֹת [קְטָנוֹת]¹⁰⁸, בֵּין מִשְׁדֵּה שְׂקָבְלָה¹⁰⁹ בֵּין מִשְׁדֵּה שְׁלֹא קְבֻלָּה.**

102) שם, מ"ט. 103) שם, כרבי יוסי ולא כרבי מאיר. 104) משנה, שם. 105) 'ירושלמי', שם. 106) שהרואה יודע שלצורך האבנים הוא נוטל, ולא כדי לסקל ולייפות את שדהו. אבל אם הן קטנות וניטלות יותר מב' ג' על הכתף - אסור להביאן משדהו, אלא רק משדה חבירו, כנ"ל בסוף ה"ח. 107) שם. "וקבלן הוא שוכר הארץ לעבוד אותה" (פירוש המשנה). 108) כן צריך להיות (גליון הרמב"ם). וכן הוא בדפוס רומי ובדפוס מג"ע (מעשה רוקח), וכן הוא בר"י קורקוס, ועי' ראב"ד. 109) "כדין מביא מתוך של חבירו" (פירוש המשנה, שם), שהרי אין השדה שלו, ואין הוא אלא אריס בתוכה. ועי' ראב"ד.

יג. **פְּרָצָה¹¹⁰ שְׂהִיא סוּגָה¹¹¹ בְּעֶפְרָ : אִם אֵינָה מְכַשְׁלֵת אֶת הָרִבִּים - אֲסוּר לְבָנוֹתָהּ¹¹²; וְאִם הֵיחָה מְכַשְׁלֵת אֶת הָרִבִּים, או שְׁלֹא הֵיחָה סוּגָה בְּעֶפְרָ אֲלֵא פְתוּחָה לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים - מִתֵּר לְבָנוֹתָהּ¹¹³.**

110) 'ירושלמי' שם ה"ז, ומועד קטן פ"א ה"ד. ופירוש: פרצה בגדר שבינו לבין רשות הרבים. 111) מלשון "סייג", כלומר, היתה גדורה וסתומה בעפר, ולא באבנים, כדרך שצריך להיות. 112) שהרואה אומר: כדי לזרעה

72) כלומר, אפילו אבנים קטנות. 73) אפילו מגדר שאינו גבוה עשרה טפחים. 74) כן הוא בכת"י 'מעשה רוקח'. ופירושו: נוטל. ובדפוס רומי: "גודר". ובס"א: "גוהם" (מעשה רוקח). 75) בלי להשאיר טפח. 76) משנה, שם. 77) ראה להלן סוף ה"ב (רדב"ז). 78) כיון שהרואה אותו נוטל אבנים, יודע שלצורך אבנים הוא נוטל, ולא לייפות הקרקע. וראה בהערות לתחילת ה"ו. ובהתחיל מערב שביעית לא אסרו אפילו במתכוון לתקן שדהו, כיון שהן תלושות מן הקרקע.

ט. **אֲבָנִים⁷⁹ שְׂרָאוּיוֹת שְׂתוּעוּזָה אוֹתָן הַמְּחַרְשֶׁה⁸⁰, או שְׂהִי מְכַסוֹת⁸¹ וְנִתְגַּלּוּ⁸²: אִם יֵשׁ בָּהֶן שְׂתִים שֶׁל מְשׁוּי שְׁנַיִם⁸³ - הָרִי זֶה מִתֵּר לִטֵּל אוֹתָן⁸⁴; הִי קְטָנוֹת מְזָה - לֹא יִנְטֵלוּ⁸⁵.**

79) שם, מ"ז: אבנים שזועזעתן המחרישה, וכו'. ו'ירושלמי': לא סוף דבר בשזועזעתן המחרישה, אלא אפילו מחרישה עתידה לזעזען. 80) כלומר, שאינן מחוברות לגמרי. אבל אם היו מחוברות היטב, אסור היה לסקלן, כבהלכה הסמוכה. 81) שלא ידע שהן קיימות. 82) ואף-על-פי שאינן ראויות שתזעזע אותן המחרישה. 83) כלומר, שתי אבנים שיש בכל אחת מהן משוי בני אדם, ואז הן ראויות לבניין. 84) את כולן אגב אותן שתי האבנים, שהרואה יודע שלצורך האבנים הוא נוטל, ואינו מתכוון לייפות שדהו. וכאן לא הזקיקו שתהיינה עשר אבנים של משוי שנים שנים, כמו בגדר של אבנים הנזכר בה"ז, כיון שכאן האבנים מפורזות בשדהו, אבל בגדר של אבנים שהן מרוכזות במקום אחד, מראית העין גדולה ביותר. ועוד, שכאן האבנים מונחות מעצמן בשדה ולא הוא הניחן שם. אבל בגדר של אבנים, שהוא בנה את הגדר, ועתה הוא מפנה אותו, יאמר הרואה שלצורך שדהו הוא עושה כן ('פאת השולחן' סי' כא אות טו). 85) וכאן לא שייך להתיר באופן שיניח טפח סמוך לארץ, שהרי מדובר באבנים מפורזות ומחוברות לקרקע, ולא בגל או בגדר. וראה בהלכה הסמוכה. ומסתבר שאף כאן יהיה מותר ליטלן אם התחיל ליטול מלפני שביעית, כמו בהלכות ו, ח. וראה בתוספתא שם פ"ג ה"ד, ו'בתוספתא כפשוטה'.

י. **הַמְּסַקֵּל⁸⁶ שְׂדֵהוּ⁸⁷ בְּשִׁבְעִית מִפְּנֵי שְׂהִיא צְרִיךְ לְאֲבָנִים⁸⁸ - נוֹטֵל אֶת הָעֲלִיוֹנוֹת⁸⁹ וּמִנִּיחַ אֶת הַנּוֹגְעוֹת בְּאֶרֶץ⁹⁰. וְכֵן אִם הָיָה לוֹ בְּשְׂדֵהוּ גִרְגָּר⁹¹ שֶׁל צְרוּרוֹת או גֵּל שֶׁל אֲבָנִים - נוֹטֵל אֶת הָעֲלִיוֹנוֹת וּמִנִּיחַ אֶת הַנּוֹגְעוֹת בְּאֶרֶץ⁹². וְאִם יֵשׁ תַּחְתֵּיהֶן⁹³ סֵלַע או קֶשׁ - טֵל אֶת בְּלִיָּה⁹⁴.**

86) משנה, שם. 87) אבל שדה חבירו מותר, כנ"ל בסוף ה"ח. 88) אבל אם הוא מתכוון לייפות שדהו, אסור לעשות כן (רדב"ז). 89) כלומר, את האבנים התלושות. 90) כלומר, המחוברות לקרקע ('ירושלמי' שם פ"ב ה"ב). וראה למעלה פ"א ה"ד. 91) משנה, שם. והוא גל (פירוש המשנה). 92) אף כאן במחוברות, כמבואר למעלה. 93) תחת האבנים או הצרורות. 94) שהדבר ניכר שלצורך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִתְקַנְהָ לְשִׁבְעֵיטָה³. וְדָבָר זֶה בְּזִמְנֵי שְׁבִיטַת הַמִּקְדָּשׁ קָיָם הוּא שְׁנָאֶסֶר מִפִּי הַשְּׁמוּעָה. וְגִזְרוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא יִהְיוּ חוֹרְשִׁים שְׂדֵה הָאֵילָן עֲרֵב שְׁבִיעֵיטָה בְּזִמְנֵי הַמִּקְדָּשׁ אֲלָא עַד הָעֶצְרָת⁴, וְשְׂדֵה הַלֶּבֶן - עַד הַפֶּסַח. וּבְזִמְנֵי שְׁאִין מִקְדָּשׁ - מִתְרִין⁵ בְּעִבּוֹדַת הָאֶרֶץ עַד רֵאשׁ הַשָּׁנָה, כְּדִין תּוֹרָה.

2) למעלה בתחילת פרק א דיבר רבינו על "מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן", ואילו כאן השמיט "עבודת האילן", וכן לשון התוספתא: "רבן גמליאל ובית דינו התקינו שיהו מותרין בעבודת הארץ עד ראש השנה", הרי שלא דיברו אלא על "עבודת הארץ", בלבד. ואף על פי שמן התורה לא נאסרה עבודת האילן, ייתכן כי חכמים גזרו גם עליה, במלאכה שאסורה מן התורה, כגון זימור, שהרי לא מצאנו שיתירו חכמים אלא זירוד ופיסול, איבוק ועישון שאינם אסורים אלא מדרבנן. (3) שהרי עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה מותר לחרוש עבורן עד ראש השנה, מפני שחרישה זו אינה לתקן לצורך שביעית אלא לחזק את הנטיעות. (4) חג השבועות. (5) כרבן גמליאל ובית דינו הסוברים כו' ישמעאל שאיסור חרישה בערב שביעית אינה מפורשת בתורה, אלא נלמדה מהלכה למשה מסיני ומכיוון שנמסרו שלוש הלכות למשה מסיני בבת אחת: עשר נטיעות הנ"ל, ערבה וניסוך המים, למדים אנו, שכשם שניסוך המים אינו אלא בזמן שבית המקדש קיים, כן גם דין עשר נטיעות אינו אלא בזמן שבית המקדש קיים.

ב. אִי זֶה הַיָּא שְׂדֵה הָאֵילָן? כָּל שְׁלִשָּׁה אֵילָנוֹת? לְבֵית סָאָה⁸, אֶחָד אֵילָן סָרְקָ⁹ וְאֶחָד אֵילָן מֵאָבֶל, וְאֶפְלוֹ הֵן שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים¹⁰ - רֹאֵין אוֹתָן כְּאֵלוֹ הֵם תְּאֵנִים¹¹; אִם רְאוּיִין¹² לְעִשׂוֹת כְּפָר דְּבִלְהָ¹³ שְׁלֹשָׁה מְנָה - חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סָאָה בְּשִׁבְעִילָם¹⁴. וְהוּא שְׁיֵהִיָּה רְחוּק בֵּין כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּדִי שְׁיֵהִיָּה הַבְּקָר יָכוֹל לְעֵבֵר בְּכִלְיוֹ¹⁵.

6) שחורשין בה ערב שביעית עד העצרת. (7) ולא פחות, אבל היו יותר משלושה - חורשים עבורם. (8) והיא חמישים על חמישים אמה. (9) "אילן סרק הוא, שאינו עושה פרי כגון הארז ותרוזה ודומיהן". (10) "היינו חושבים שלא יצטרפו, וכל אחד מהם יחרוש סביבות אילנו כמלוא אורה וסלו חוצה לו, ובא ללמדנו שיצטרפו". (11) בירושלמי שם הלכה ג: "ולמה אמרו תאנים? - על ידי (=מכיוון) שפירותיהן גסין והן עושות הרבה". (12) כל ג' האילנות כאחד. (13) "הגוף המחובר מן התאנים שהן נקבצים זו על זו עד שיהיו כדמות כיכר לחם". (14) עד עצרת. (15) הוא ארבע אמות, שאם הם קרובים יותר, הם עומדים להיעקר.

ג. הֵיוּ פְּחוֹת מְשֻׁלְשָׁה לְבֵית סָאָה; אוּ שְׁהִיוּ שְׁלִשָּׁה, וְאֶחָד רְאוּי לְעִשׂוֹת שְׁשִׁים מְנָה אוּ יָתֵר, וְהַשְּׁנַיִם אֵינָן רְאוּיִין לְעִשׂוֹת; אוּ שְׁנַיִם רְאוּיִין לְעִשׂוֹת אֶפְלוֹ מְאָה

הוא סותם את הפרצה. ומה שהתירו (בהלכה הסמוכה) לבנות גדר בינו לבין רשות הרבים, ולא חששו למראית העין, כיון שאין דרך לזרוע סמוך לרשות הרבים, אין זה אלא כששדה פתוחה לרשות הרבים, אבל כאן שפרצתו מסוייגת בעפר, אלמלא הוא רוצה לזרוע שדהו, לא היה לו לגודרה. וראה להלן בהערות. (113) שהרואה יודע שהוא בונה כדי למנוע מכשול מן הרבים (או שבמקום מכשול של רבים לא חששו למראית העין), או כדי לסתום פרצתו הפתוחה. והראב"ד השיג ממה ששנו במועד קטן ו, ב: ובשביעית בונה (את הפרצה) כדרכו. ולא חילקו בין אם מכשלת הפרצה את הרבים ובין אם אינה מכשלת. ואין זה קשה לדעת רבינו, שהרי ב'ירושלמי' שם העמידו את המשנה כשהפרצה מכשלת את הרבים. וראה ב'פאת השולחן' סי' כא אות יט.

יד. אָסוּר לִזְרוֹעַ¹¹⁴ לְבָנוֹת גְּדֵר בְּשִׁבְעֵיטָה בֵּין שְׂדֵהוּ לְשְׂדֵה חֲבֵרוֹ¹¹⁵; אֶבֶל בּוֹנֵה גְּדֵר בֵּינוֹ¹¹⁷ וּבֵין רְשׁוֹת הָרְבִים¹¹⁸, וּמִתֵּר לְהַעֲמִיק עַד הַסְּלַע¹¹⁹. וּמוֹצִיא אֶת הָעֵפֶר וְצוֹבְרוֹ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ¹²⁰, כְּדָרְךָ כָּל מַעֲמִידִין זָכָל¹²¹. וְכֵן אִם חָפַר בּוֹר וְשִׁית וּמְעָרָה בְּשִׁבְעֵיטָה¹²² - צוֹבֵר הָעֵפֶר בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ¹²³, כְּדָרְךָ כָּל הַחוֹפְרִים¹²⁴.

114) "ירושלמי" שם. (115) שהרואה אומר: כדי לזרוע שדהו הוא עושה כן. ועוד, שמא באמת יבא לזרוע שדהו ("ש ורדב"ו). (116) שם, מ"י. (117) בין שדהו. (118) כיון שאין דרך לזרוע סמוך לרשות הרבים (שם). (119) כשהוא בונה את הגדר הנ"ל (כן נראה מן המשנה). ודוקא "עד הסלע", שמוכח שאינו חופר כדי לזרוע, שהרי אי-אפשר על גבי הסלע, אבל אם אינו חופר עד הסלע - אסור, מפני מראית העין, וכן שמא יבוא לזרוע שם. וראה בר"ש. (120) כרבי עקיבא, ולא כרבי יהושע. (121) כלומר, שלש אשפות לכל בית סאה, וכל אשפה אינה פחותה ממאה וחמשים סאה, כנ"ל ה"א (רע"ב ו'פאת השולחן' שם אות כב), וראה ב'משנה ראשונה'. (122) רבינו מפרש שהפיסקא הזאת במשנה עוסקת בשביעית, והר"ש חולק ומפרש שמדובר בשאר ימות השנה, ונחלקו רבי יהושע ורבי עקיבא, אם מותר להוציא את העפר לרשות הרבים ולקלקלה, על-מנת לתקנה לאחר מכן. (123) כרבי עקיבא. (124) כלומר, כל השנה, שאינם רשאים להוציא את העפר לרשות הרבים ולקלקלה על-מנת לתקנה. וכשהוא צובר את העפר ברשותו, צוברו כדרך המעמידים זבל, כנ"ל.

~ שבת קודש י"ג מנחם-אב ~

פָּרָק שְׁלִישִׁי

1) יבאר שעבודת הארץ סמוך לשביעית אסורה. שדה אילן ושדה הלבן ומה הם, ובזמן הזה עד אימתי מותרין. אם מותר לזבל השדות ולעבוד המקשאות והמדלעות.

א. עִבּוֹדַת הָאֶרֶץ² בְּשָׁנָה שְׁשִׁית שְׁלִשִׁים יוֹם סְמוּךְ לְשִׁבְעֵיטָה - אָסוּרָה הִלְכָה לְמִשְׁה מְסִינִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְנַהֵה, וְאַחַד אֵינוֹ עוֹשֶׂה - אֵין חוֹרְשִׁין לְהֵן אֱלֹא לְצַרְכָּם, וְהוּא מְלֵא הָאוֹרָה וְסֵלֹ חוֹצֵה לִוְיָ.¹⁶ וְלַמְעֵלָה - הֲרִי הוּא פְּאִילָן;³² מְטַפֵּחַ וְלַמְטָה - הֲרִי הוּא פְּנִטְיָה.³³

32) כיוון שקוראים לו אילן. 33) כיוון שקוראים לו נטיעה, ולגבי שביעית הדבר תלוי בשם. אבל לענין ערלה פסק רבינו שאינו ערלה אלא אם קצצו מעם הארץ, שבערלה הדבר תלוי בנטיעה ממש, וכיוון שנשתייר משהו על הארץ אין זו נטיעה.

ט. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּוּ - בְּזִמַּן הַמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ שְׂאֲמָרְנוּ; אֲבָל בְּזִמַּן הַזֶּה - מִתְרִין בְּעִבּוּדַת הָאָרֶץ עַד רֵאשׁ הַשָּׁנָה. אַף בְּזִמַּן הַמִּקְדָּשׁ מִתֵּר לְסַלְקוֹ וְלִזְבֹּל הַשְּׂדוֹת וְלַעֲדוֹר³⁵ הַמִּקְשָׁאוֹת³⁶ וְהַמְדַלְעוֹת³⁷ וּבֵית הַשְּׁלַחִין עַד רֵאשׁ הַשָּׁנָה. וּמְזַבְּלִין וּמְפָרְקִין³⁸, וּמְאַבְּקִין וּמְעַשְׂנִין, וּמְקַרְסְמִין³⁹ וּמְזַרְדִּין⁴⁰ וּמְפַסְּלִין⁴¹, וּמְזַהְמִין אֶת הַנְּטִיעוֹת וְכוֹרְכִין וְקוֹטְמִין אוֹתָן, וְעוֹשִׂין לְהֵם בְּתֵימָה⁴² וּמְשַׁקְּנִין⁴³ אוֹתָם, וְסִכִּין אֶת הַפְּגִין וּמְנַקְּבִין אוֹתָן. כָּל עִבּוּדוֹת אֵלֶּוּ מִתְרוֹת בְּעָרֵב שְׁבִיעִית עַד רֵאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית וְאַפְלוּ בְּזִמַּן הַמִּקְדָּשׁ.

34) וכל הדברים הנזכרים כאן, אינם אסורים בשביעית עצמה אלא מדרבנן, ולפיכך לא החמירו בהם בערב שביעית. 35) שעידור אינו בכלל חריש (האסור מן התורה) ואינו אסור אלא מדרבנן. ובירושלמי שם אמרו שהוא הדין לחרישה שמתורת למקשאות ומדלעות ורבינו השמיט זאת. 36) מקום זריעת הקישואים. 37) מקום זריעת הדלועין, ולא התירו לעדור אלא למקשאות ומדלעות שבהן מועיל העידור לפירות. אבל באילנות אחרים לא התירו, ואף על פי שעידור אינו אסור מן התורה, החמירו בו חכמים כיוון שהוא בגוף הקרקע. 38) מכאן ואילך כמה מעבודות האילן, והתירו לעשותן כיוון שלא נאמרה הלכה למשה מסיני לענין תוספת שביעית, אלא בעבודת הארץ בלבד. 39) ופירושו: לכרות השיבולת ביד ולהניח התבן, והוא כמו מכרסמין. 40) "לכרות הענפים המתפשטים מן האילן. וזרדים, שם הענפים הכרותים בעת הזמיר". 41) "לכרות מה שיבש מן הענפים, שהוא נפסד. גזור מן פסולת". 42) "עושים להם צללים להסך מן הגשם והשמש שלא יזיקום". 43) נראה שהמדובר בנטיעות המסתפקות במי גשמים, שהרי בשדה בית השלחין מותר להשקות גם בשביעית עצמה.

י. פָּגִי עָרֵב שְׁבִיעִית שְׂנַכְנְסוּ לְשְׁבִיעִית⁴⁴, וְשָׁל שְׁבִיעִית שְׂנִיצָאוּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית⁴⁵ - לֹא סִכִּין וְלֹא מְנַקְּבִין⁴⁶. וּבְזִמַּן הַמִּקְדָּשׁ אֵין בּוֹנִין מְדַרְגוֹת עַל פְּגִי הַגְּאִיּוֹת עָרֵב שְׁבִיעִית מְשִׁיפְסְקוּ הַגְּשָׁמִים, מְפַגְּי שְׁהוּא מִתְקַנְנִין⁴⁷ לְשְׁבִיעִית.

44) ואפילו הגיעו לעונת המעשרות קודם ראש השנה, שהרי הן כפירות שישית לכל דבר. 45) ואפילו יגיעו לעונת המעשרות אחרי ראש השנה של שמינית, שדינם כפירות שמינית. 46) אפילו בזמן הזה. ובין במקום שנהגו לסוך

16) ולפי זה "לא זו אף זו" שנו במשנתנו. לא זו, כשרק אילן אחד מן השלושה, אלא אף זו כששניים מהם עושים פירות. אין חורשין כל בית סאה בשבילם. ולא רק כשהאילן עשה ס מנה, אלא אף כששניהם עושים ק. 17) כלומר, הלאה מן העץ.

ד. הִיּוּ מְשַׁלְשָׁה וְעַד תְּשַׁע¹⁸ וְרֵאוּיִן לְעֵשׂוֹת שְׁשִׁים מְנַהֵה - חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלִין¹⁹ וְאַף עַל פִּי שִׁישׁ בָּהֵם מִי שְׂאֵינוֹ רְאוּי לְעֵשׂוֹת²⁰.

18) כלומר, עד תשעה אילנות לבית סאה. 19) עד עצרת. 20) כרב ביבי שאמר בירושלמי שם בשם רבי חנינא "ובלבד שלא יפחות מחשבון משולשים" כלומר, יהיו ראויים לעשות שישים מנה, כמו בשלושה אילנות, ולא פחות, ואף על פי שיש מהם שאינם ראויים לעשות.

ה. הִיּוּ עֹשְׂרָה אֵילָנוֹת לְתוֹף בֵּית סָאָה אוֹ יִתְרָה²¹, בֵּין עוֹשִׂין²² בֵּין אֵינָם עוֹשִׂין - חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלִין²³. עֶשְׂרֵי נְטִיעוֹת מְפַזְרוֹת לְתוֹף בֵּית סָאָה²⁴ - חוֹרְשִׁין²⁵ כָּל בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלִין עַד רֵאשׁ הַשָּׁנָה. וְדָבָר זֶה הֵלְכָה לְמִשְׁהָ מְסִינֵי²⁶.

21) כלומר, יותר מעשרה אילנות לבית סאה. 22) שישים מנה. 23) עד עצרת. 24) שלכל נטיעה יש עשירית מבית הסאה. ודווקא נטיעות שהן רכות ואין יניקתן גדולה הזיקין שתהינה מפוזרות, כדי שלא ימצא חורש שלא לצרוכך, אבל אילנות זקנים שניקתם גדולה, חורשין עבורם (עד עצרת) אף על פי שאינם מפוזרים, ובלבד שיהיו ביניהם ארבע אמות. 25) אפילו בזמן הבית. 26) וטעמה של הלכה זו: כיוון שהנטיעות רכות וטעונות חרישה, נמצא שאינו מתקן לשביעית, אבל באילנות זקנים שאינם טעונים חרישה כל כך, נמצא שהוא מתקן את הקרקע לשביעית. ואם היו פחות מעשר נטיעות לבית סאה – דינן כדין אילנות שחורשים עבורם עד עצרת.

ו. הִיּוּ עֵשׂוּיּוֹת²⁷ שוֹרָה אַחַת²⁸ (אוּ) מְקַפּוֹת עֶטְרָה - אֵין חוֹרְשִׁין לְהֵן אֱלֹא צְרָכָן²⁹ לְכָל אַחַת וְאַחַת. וְהַדְּלוּעִין³⁰ עִם הַנְּטִיעוֹת מְצַטְרְפוֹת לְעֶשְׂרָה.

27) הנטיעות. 28) "על קו (אחת) [אחד]". 29) ונראה מפשטות הלשון שחורש עד ראש השנה. 30) שינה מלשון המשנה שנאמר "הנטיעות והדילועים מצטרפין" – בכדי לרמז למה שנאמר בירושלמי שם "והן שיהו נטיעות רבות על הדילועין". והיינו עם הנטיעות שהנטיעות הן רוב.

ז. אֵי זוֹ הִיא נְטִיעָה³¹? זֶה הָאֵילָן הַקָּטָן, כָּל זִמַּן שְׁקוֹרְאִין לוֹ נְטִיעָה.

31) שנאמרה בה הלכה למשה מסיני שחורשין בשביל עשר מהן, כל בית סאה עד ראש השנה.

ח. אֵילָן שְׂנַקְצֵין וְהוֹצִיא חֲלִיפִין: אִם נִקְצֵין מְטַפֵּחַ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקדם וְחִזְרוּ וְעָשׂוּ, וְשָׁנִיָּהּ נִקְרְאוּ סְפִיחַ, בֵּין מִן הַעֲשָׂבִים וְהַיִּרְקוֹת שֶׁעָלוּ מֵאֲלֵיהֶן⁴ וְאֵין לָהֶן זֶרַע - הַכֹּל מִתֵּר לְאֹכְלוֹ מִן הַתּוֹרָה⁵; שְׁנֵאמַר: וְהִיתָה שֶׁבֶת הָאָרֶץ לְכֶם לְאֹכְלָהּ⁶. וְאֶפְלוּ שָׂדֵה שְׁנֵטִיבָה⁷ בְּשָׂבִיעִית וְצִמְחָה - פְּרוֹתֶיהָ מִתְרִין בְּאֹכְלָהּ⁸. וְזֶה שְׁנֵאמַר: אֵת סְפִיחַ קְצִירָךְ לֹא תִקְצֹר⁹ - שְׁלֹא יִקְצֹר¹⁰ כְּדָרְךָ שֶׁקּוֹצֵר בְּכָל שָׁנָה. וְאִם קָצַר כְּדָרְךָ הַקּוֹצֵרִין - לֹאֲהָ¹¹. כְּגוֹן שֶׁקָּצַר כָּל הַשָּׂדֵה וְהַעֲמִיד פְּרִי וְדֵשׁ בְּפִקְרָךְ, אוֹ שֶׁקָּצַר לְעִבּוֹדֵת הָאָרֶץ¹², כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹³. אֶלָּא קוֹצֵר מְעַט מְעַט¹⁴ וְחֹבֵט וְאוֹכֵל¹⁵.

(2) מאלי. (3) לפני שביעית. ובאו לעונת המעשרות לאחר ראש השנה (להלן הלכה ט), אבל אם באו לעונת המעשרות קודם ראש השנה – אינם אסורים באיסור ספיחין אפילו מדרבנן, ראה בהלכה הסמוכה. (4) בשביעית. בירושלמי שביעית פ"ח הלכה ו: "כתיב (ו) את ספיח קצירך לא תקצור. הא קצירה כנגד (=כדרך) הקוצרים לא, וכו'. אמר רבי מנא, לכך נצרכה, כשעלו מאליהן, שלא תאמר הואיל ועלו מאליהן יהא מותרין, לפום כן צריך מימר אסור". כלומר, כדרך הקוצרים. (5) כן הוא סתמא דגמרא במנחות ה: ודלא כר' עקיבא שאוסר ספיחין מן התורה. (6) ומה שאמרו בתורת כהנים פרשת בהר (פרשה א פסקא ה) "מן השבות בארץ (כלומר, שלא צמח על ידי עבודה אלא במצב של שביטה) אתה אוכל, ואין אתה אוכל מן השמור" (כלומר, על ידי שנעבדה הארץ. וראה בפירוש המיוחס לר"ש משנין), אינו אלא לדעת בית-שמאי, שכן אמרו שם בהמשך הדברים: "מיכן אמרו שדה שניטיבה, בית-שמאי אומרים אין אוכלין פירותיה, ובית-הלל אומרים אוכלין", וראה להלן. (7) שנחרשה. (8) כבית-הלל, בתורת כהנים שם, ובשביעית פ"ד משנה ב. וכל זה לפני גזירת ספיחין, וחולקים אם אסורים מן התורה או לא (משנה ראשונה). וראה בר"ש לשביעית פ"א משנה ד, שאפילו אם עבר זורע בשביעית אין הפירות אסורים מן התורה. וראה להלן הלכה טו. [ואין זה בכלל מה שאמרה תורה (דברים יד, ג) "לא תאכל כל תועבה", שעל זה אמרו חכמים (חולין קיד): "כל שתיעבתי לך הרי בבל תאכל", שכיון שאם נפלו ונזרעו מאליהם לא שייך לאסור מן התורה, אין זו תועבה, ואפילו אם עשה אינו נאסר, כמו שכתבו התוספות בתמורה ד: ד"ה רבא. ועיין בפרישה לחושן המשפט סימן קמא ס"ק יג]. (9) אין הכוונה שאסורים באכילה. (10) ירושלמי שביעית שם. ומה שאמרו בתורת כהנים שם הלכה ג: "לא תקצור, מיכן סמכו חכמים על הספיחין שיהו אסורין בשביעית", אם זהו מן התורה, אין זה אלא לדעת רבי עקיבא. [ונראה מדברי רבינו שאין הבדל בין מופקר לבין משומר (וראה גם להלן הלכות כב-כג). והר"ש (לשביעית פ"ה משנה ו) פירש בדברי התורת-כהנים הנ"ל: "ואת ענבי נזירך לא תבצור, מן השומר בארץ אי אתה בוצר, אבל אתה בוצר מן המבוצר (=המופקר), לא תבצור כדרך הבוצרים, מיכן אמרו תאנים של שביעית אין קוצרים אותה במוקצה", שגם הסיפא מדוברת במשומר כמו הרישא, אלא שהסיפא מבארת דברי

ובין במקום שלא נהגו לסוך ששם אין זו עבודה. וטעמו של איסור זה (בפגי ערב שביעית), נראה, שהוא מפני מראית העין, שלא יאמרו: פלוני סך ונוקב פגי שביעית בשביעית, והרי הדבר אסור. והוא הדין לפגין של מוצאי שביעית, שיאמרו: שהוא סך ומנוקב פגי שביעית, וזה אסור אפילו אחר שביעית ודלא כר' שמעון שם שמתיר עבודת האילן לאחר ראש השנה של שביעית. (47) את הגיאיות, אבל בשביעית עצמה מותר לעשות כן, שהרי הוא מתקנה למוצאי שביעית.

יא. אף בזמן הזה אין נוטעין⁴⁸ אילנות ואין מרביכין⁴⁹ ואין מבריכין⁵⁰ ערב שביעית אלא פדי שתקלט הנטיעה ותשקה אחר הקליטה שלשים יום קדם ראש השנה של שביעית. וסתם קליטה - שתי שבתות⁵¹. ודבר זה אסור לעולם, מפני מראית העין; שמה יאמר הרואה: בשיעית נטעו. נמצאת אומר, שהנטיע או המבריך או המרביב ערב שביעית קדם ראש השנה בארבעה וארבעים יום - קיים; פחות מכן - יעקר. ואם לא עקר - הפרות מתרין. ואם מת קדם שיעקר - מחיבין את היורש לעקר⁵².

(48) בשביעית פרק ב משנה ו: "אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית כו' לפני ראש השנה". וסבור רבינו כי משנה זו שנוייה לאחר שרבן גמליאל ובית דינו התירו לחרוש עד ראש השנה, וכדעתו בפירוש המשנה, שרבן גמליאל זה הוא רבן גמליאל דיבנה, שהיה בזמן חורבן בית המקדש, ואף על פי כן אסרו לנטוע ולהבריך וכו', שאם המדובר בזמן שביט המקדש היה קיים, למה לא אסרו גם לפני שלשים יום, כמו שאסרו את החרישה, מהפסח ומהעצרת. (49) ענף מאילן אחד על אילן אחר שהוא מינו. (50) ענף אילן בתוך האדמה, והוא נקלט שם ומצמיח אילן שני. (51) שני שבועות. (52) והטעם: מפני שיחשדוהו שנטעו בשביעית. ולמעלה בפרק א הלכה יג בחורש שדהו בשביעית לזרעה במוצאי שביעית, שאסור לזרעה במוצאי שביעית, יזרעה בנו אחריו, שאין שם חשד, אלא קנס, ולפיכך לא קנסו אלא את העבריין ולא את בנו.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) יבאר מה הוא הנקרא ספיח. ושלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה. אם הספיחין אסורין ולמה אסורין. וספיחים העולין בשדה בור עד מתי אסורין. ספיחי שביעית ופירות ששית שנכנסו לשביעית. דברים שזרעם לזרע או לירק. הדברים שקיימם לזרע והוקשו קודם ר"ה. ולוף של ערב שביעית. ודין הפירות שיוציא האילן בשביעית איך יאספו אותם. מצות-עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית. השביעית היכן נוהגת. וגוי שקנה קרקע בא"י וזרעה בשביעית.

א. כל שתוציא הארץ בשנה שביעית - בין מן הזרע שנפלה בה מקדם³ שביעית, בין מן העקרים שנגקצרו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הגשמים) על הספיחין בשביעית, מפני שיש בהן פרנסה לעניים". וראה ברש"י ותוספות שם. (22) שביעית שם. (23) הוא מין בשמים ונקרא "רודא". במשנה שם. (24) "הם שיש להם עלים רחבים" (פירוש המשנה). והוא איספרגוס מדברי (תפארת ישראל). (25) שבכל אלה אין חשש שיזרעו בני אדם בסתר. (26) כבהלכה הקודמת. (27) כן הוא בירושלמי שם: "ר"ש בן יוחי הוה עבר בשמיטתא וחמי חד מלקט [ספיחי, כן הוא שם בברכות פ"א הלכה א] אמר ליה ולית אסור? ולא ספיחין אינון?" - הרי שאסרו גם את הלקיטה, שכיון ספיחין אינם עולים בצפיפות - דרכם להתלש ביד. וזוהי דרך קצירתם, ואסור (למעלה הלכה א), וראה להלן הלכה ה.

ד. ספיחין²⁸ העולים בפשדה בפור²⁹ ובפשדה גיר³⁰ ובפשדה פרום ובפשדה זרע - מתירין באכילה. ומפני מה לא גזרו עליהם? לפי שאין אדם זורע מקומות אלו³¹: פשדה בור - אין אדם נפנה לשם³²; ופשדה גיר - רוצה הוא בתקונה³³; ופשדה פרום³⁴ - אינו אוסר פרומו³⁵; ופשדה זרע - הספיחין מפסידין אותה. וכן התבאר³⁶ של שביעית - מתיר בכל מקום, ולא גזרו עליה³⁷.

(28) ירושלמי בבא בתרא פ"ה הלכה א (כסף-משנה). והמדובר בספיחי ירקות תבואות וקטניות, שהיתה עליהן גזירת ספיחין, כנ"ל. (29) שאין זורעים בה כלום. (30) העומדת לחרישה. (31) ואין חשש שמא יזרע במקומות אלו בשביעית בסתר. (32) כלומר, אינו מתעניין בה. (33) כלומר, בחרישתה, ואינו עומד לזרעה עתה. (34) כנראה שהמדובר בשדה שהכין לנטוע בו כרם, ועוד לא נטע בו, וראה להלן. (35) לכשיטענו ייאסר על ידי הזרעים. וראה בפ"ו מהלכות כלאים הלכה א. (36) בירושלמי שביעית פ"ט הלכה ה: "תבן של שביעית מהו שיהא אסור משום ספיחין, רבי לוי שאל לרבי בא בר זבדי, ושרי". (37) כתב הראב"ד: "לא גזרו עליו איסור ספיחין, אבל קדושת שביעית ודאי יש בה, לאבדה אסור ושלל לעשות בה סחורה". ואף רבינו מודה לו בזה, ראה להלן פ"ה מהלכה יט ואילך (מהר"י קורקוס וכסף-משנה).

ה. ספיחין³⁸ של שביעית שפצאו³⁹ למוצאי שביעית - אסורין באכילה⁴⁰, ואין תולשין אותן פיד⁴¹, אלא חורש פדרפון⁴², ובהמה רוצה פדרפה⁴³.

(38) תוספתא שביעית פ"ה הלכה כג. (39) רבינו פירש כן על-פי מה ששנו שם: חורש כדרכו, וזה לא יתכן בשביעית (כסף-משנה ורדב"ז). (40) שאם היו מתירין ספיחי שביעית באכילה מיד בתחילת שמינית, עדיין יש לחשוש לעוברי עבירה שיזרעו בסוף שביעית בסתר, ויאמרו ספיחין הם כדי שיוכלו לאכול מיד בתחילת שמינית. (41) כיון שספיחין אינם עולים בצפיפות, הרי דרכם להתלש ביד וזוהי דרך קצירתם, ואסור, ראה למעלה הלכה א (תוספתא כפשוטה). ועיין עוד למעלה הלכה ג. (42) ואינו חושש שמא יבא לאכלם, וכן אינו חושש לזיבול שדהו ע"י

הרישא, שלא אסרו אלא לבצור כדרך הבוררים. ואילו מופקר, מותר לבצור גם כדרך הבוררים. ודעת התוספות (ראש השנה ט. ד"ה וקציר) שמשומר אסור אפילו באכילה, וזוהי הרישא, והסיפא באה להתיר מופקר באכילה, ולהצריך בו לשנות מדרך בצירה. ואילו לדעת רבינו מה שאמרו בסיפא "לא תבצור כדרך הבוררים וכו'" זוהי דיעה שניה בתורת כהנים החולקת על הדיעה הראשונה, וכן הוא בפירוש ר"י בן מלכי-צדק לשביעית (פ"ו משנה ב) שהביא בלשון התורת-כהנים "ואת ענבי נזירך לא תבצור, מן השומר בארץ אי אתה בוצר, בוצר אתה מן המבוקר (=המופקר). ד"א (= דבר אחר) לא תבצור כדרך הבוררים". וכן הוא בכפתור ופרח פרק מז. ואם כן לדיעה שניה אין הבדל בין מופקר למשומר, שלעולם מותר באכילה, ולעולם צריך לשנות מדרך הבצירה. ואין הלכה כדיעה הראשונה האוסרת משומר באכילה. וראה ב"סיני" כרך יז עמוד קעג (בהערות). (11) כדין כל עובר על לא-תעשה שבתורה, שיש בו מעשה, וראה בפ"ט מהלכות סנהדרין הלכה ד אות קט. (12) כלומר, כדי שתצמיח יותר טוב לאחר מכן. ואף זה נכלל בלאו של "לא תקצור". וברור שבקצירה זו, שהיא לעבודת הארץ, אין הבדל בין אם קצר כדרך הקוצרים או לא. (13) (ראה למעלה פ"א הלכות א-ב). (14) כמו שכתב רבינו כאן בקצירה, כתב להלן (הלכות כב-כג) לענין בצירה. (15) שלא הותר אלא בקוצר מעט מעט, וגם מביא לביתו מעט מעט, אבל אם קוצר הרבה, או שקוצר מעט מעט ומביא לביתו הרבה בבת אחת - אסור. וראה להלן הלכה כד, ופ"ח הלכה ג.

ב. ומדברי סופרים¹⁶, שיהיו כל הספיחים אסורין באכילה. ולמה גזרו עליהם? מפני עוברי עברה¹⁷. שלא לך? וזרע תבואה וקטניות וזרעוני גנה בתוך פשדה¹⁸ בסתר, וכשיצמח - יאכל מהם, ויאמר: ספיחים הן. לפיכך אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית.

(16) שביעית פ"ט משנה א, כחכמים. (17) במשנה שם: "רבי יהודה אומר, ספיחי חרדל מותרין שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה". ואף-על-פי שאין הלכה כדבריו, אלא כדעת חכמים שכל הספיחין אסורים, בכל זאת יש ללמוד מדברי ר' יהודה גם לרבנן, שטעמם של חכמים הוא, שנחשדו עוברי עבירה על כל הספיחין (כסף-משנה). (18) בשביעית.

ג. הא למדת¹⁹, שאין אוכלין מפרות שביעית²⁰ אלא פרות האילנות²¹ והעשבים שאין זורעין אותם²² רב האדם, כגון הפיגום²³ והיפרבוזין השוטים²⁴ וכל פיוצא כהן²⁵. אבל הירקות שדרך רב האדם לזרעם בגנות ומיני תבואה וקטניות - כל הצומח מהן אסור מדבריהם²⁶, והמלקטן²⁷ - מפין אותו מפת מרדות.

(19) מהטעם הנ"ל שגזרו על הספיחין. (20) כלומר, ספיחין. (21) בתענית יט: "רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף על האילנות מתריעין (= תוקעים בשופר ומתפללים על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במדה זו של אלה – מותרים, ואין כאן חשש. ולמד כן רבינו מדין ירק לדעת חכמים, ראה להלן (כסף-משנה). (57) שביעית פ"ו משנה ד. (58) "הוא הממהר לצאת בתחילת מוצאי שביעית" (פירוש המשנה). (59) "הוא המתאחר, שנשאר מפירות שנה שביעית שעברה" (שם). (60) שם, כרבי ולא כתנא-קמא. ובירושלמי שם משמע שהלכה כמותו. וטעם ההיתר, מפני שהיו רגילים להביא ירק מחוצה לארץ (רדב"ז).

ח. **מְאִימְתִי⁶¹ מִתָּר אָדָם לְקַח לֶחֶם לֶחֶף⁶² בְּמוֹצְאֵי שְׁבִיעִית⁶³ מִשְׁיִרְבָּה⁶⁴ הַחֹדֶשׁ⁶⁵.**

(61) שם פ"ה משנה ה, כחכמים ולא כרבי יהודה. (62) ממי שאינו נאמן על השביעית. (63) דרכם היה לעקרו אחר הפסח, ראה להלן, ולפני הפסח יש חשש שמא נלקט בשביעית. (64) כלומר, "שיוכל למצוא הרבה" (רבינו אליהו מלונדריש – 'תוספות יום-טוב' בשמו). ולפי"ז אין צורך שיהיה רוב בהיתר, וראה הלכה הקודמת. (65) כלומר, זה שנלקט במוצאי שביעית, והיינו מן הפסח ואילך (ירושלמי שם). ועיין רדב"ז.

ט. **בְּאֶחָד בְּתִשְׁרִי⁶⁶ - רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְשִׁמְטִין וְלִיּוֹבְלוֹת. פְּרוֹת שְׁשִׁית⁶⁷ שְׁנֹכְנֶסוּ לְשְׁבִיעִית: אִם הָיוּ תְּבוּאָה אוֹ קִטְנִיּוֹת אוֹ פְּרוֹת הָאֵילָן⁶⁸, וְהִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשָׂרוֹת⁶⁹ קָדָם רֹאשׁ הַשָּׁנָה⁷⁰ - הָרִי אֵלוֹ מִתְרִין. וְאִם עַל פִּי שְׂאוֹסֶף אוֹתָם בְּשְׁבִיעִית - הָרִי הֵן כְּפְרוֹת שְׁשִׁית לְכָל דְּבָר⁷¹. וְאִם לֹא בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשָׂרוֹת אֲלֵא אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הָרִי הֵן כְּפְרוֹת שְׁבִיעִית:**

(66) משנה בראש השנה ב. וראה להלן בפ"י הלכה ד. (67) תוספתא שביעית פ"ב הלכה יג. לענין תבואה וקטנית. ובירושלמי מעשרות פ"ה הלכה ב: "מניין לתבואה שהביאה שלישי (היא עונת המעשרות, כדלהלן), לפני ראש השנה, כונסין אותה (כלומר, קוצרה ומכניסה לבית) בשביעית, תלמוד לומר: ואספת את תבואתה, בשביעית". וראה להלן שם. (68) ראש השנה יג: (69) ראה בפ"ב מהלכות מעשר, מהלכה ה ואילך. (70) בהגהה שעל הגליון בדפוסים חדשים כתוב בשם השל"ה, שבפירות האילן הכוונה לטו בשבט שהוא ראש השנה לאילנות, כנ"ל בפ"א מהלכות מעשר שני הלכה ב. וכן דעת הר"ח (שם טו): והערך (ערך בנות שוח), ורבינו נתן אב הישיבה בא"י בשביעית סוף פ"א. ועיין שם עמ' כב והערה 65. ויש חולקים וסוברים שגם אילנות, ראש השנה שלהם הוא אחד בתשרי, ראה בפאת-השולחן וברדב"ז. ועיין בהלכות מעשר שני שם. (71) שמותרים באכילה ואינם בגזירת ספיחין, וגם אין בהם קדושת שביעית, וראה להלן.

י. **הַתְּבוּאָה⁷² וְהַקִּטְנִיּוֹת - אֲסוּרִין בְּאֲכִילָה מִשּׁוּם סְפִיחִים⁷³, וּפְרוֹת הָאֵילָן⁷⁴ - אוֹכְלִין אוֹתָן בְּקִדְשׁוֹ שְׁבִיעִית⁷⁵.**

(72) הלכה זו באה לבאר מהו "הרי הן כפירות שביעית", שנאמר בסוף ההלכה הקודמת. (73) מפני גזירת עוברי

הספיחין, כיון שאינם אסורים אלא באכילה ולא בהנאה. (43) שאין בהם איסור הנאה, כנ"ל. ובשביעית עצמה נראה שאין בהמה רועה בספיחין, שיש לחשוש לעוברי עבירה שיזרעו לבהמתם. וראה בתוספתא כפשוטה.

ו. **וְעַד מָתֵי אֲסוּרִין⁴⁴ סְפִיחֵי שְׁבִיעִית בְּמוֹצְאֵי שְׁבִיעִית? מִרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד חֲנֻכָּה. וּמִחֻנְכָּה וְאֵילָן - הֵן מִתְרִין⁴⁵. וְהַזֹּרֵעַ⁴⁶ סְפִיחֵי שְׁבִיעִית אַחַר שְׁבִיעִית - הַגְּדוּלִין מִתְרִין⁴⁷.**

(44) בירושלמי דמאי פ"ב הלכה א: "ולענין ספיחין מראש השנה עד חנוכה אסור ספיחין, מן חנוכה עד עצרת היתר ספיחין, מן העצרת עד ראש השנה צריכה (כלומר, ספק)". אבל התוספות בפסחים נא: (ד"ה כל) גורסים: "מראש השנה ועד חנוכה אסור ספיחין, ומחנוכה ועד ראש השנה היתר ספיחין", וכן גורס רבינו. ועיין רב"ד וכסף-משנה. (45) שמחנוכה ואילך, ההיתר (כלומר, תבואה של שמינית) רבה על האיסור (כלומר, תבואה של שביעית), כדברי רבי זעירא שם. (46) תרומות פ"ט משנה ד. (47) שכל שדבר אסור ודבר מותר גורמין לו (לגדול) הרי זה מותר בכל מקום (פ"ז מהלכות עבודת כוכבים הלכה יד). וכאן הרי זרע הספיחין של איסור והקרקע של היתר גורמים לגידולים שיגדלו, ולכן הם מותרים (רדב"ז). ואף-על-פי שבגידולי תרומה גזרו חכמים שיהיו אסורים לזר כמו תרומה (למעלה פ"א מהלכות תרומות הלכה כא) – בספיחי שביעית לא גזרו, לפי שאינם נוהגים אלא בשביעית ואינם מצויים תמיד (רע"ב). ויש שכתבו שגם קדושת שביעית אין עליהם (אור שמח).

ז. **בְּצִלִים⁴⁸ שְׁנִיעָאוּ מִשְׁבִּיעִית לְמוֹצְאֵי שְׁבִיעִית⁴⁹: אִם עִשּׂוֹ⁵⁰ פִּיּוּצָא בְּהָן⁵¹ - מִתְרִין⁵², וְאִם לֹאוּ - אֲסוּרִין⁵³. וְכֵן שְׂאֵר הַפְּרוֹת⁵⁴ - אֵין לֹוקְחִים אוֹתָם⁵⁵ בְּמוֹצְאֵי שְׁבִיעִית אֲלֵא מִשְׁיַעֲשׂוּ פִּיּוּצָא בְּהָן מִפְּרוֹת מוֹצְאֵי שְׁבִיעִית⁵⁶. עִשָּׂה⁵⁷ הַבְּפִיר⁵⁸ - הַתֵּר הָאֵפִיל⁵⁹. וּמִתְרִין⁶⁰ לְקַח יֶרֶק בְּמוֹצְאֵי שְׁבִיעִית מִיָּד.**

(48) תוספתא שביעית פ"ד הלכה יג. (49) ונלקטו במוצאי שביעית, ואם כן לפי הדין הם מותרים, שהרי בירק הולכים אחר הליקטה (להלן הלכות יג-טו). (50) כלומר, גדלו במוצאי שביעית. (51) כלומר, באותו הגודל. (52) שאין כאן חשש של מראית העין שנלקטו בשביעית, אלא יאמרו שנלקטו במוצאי שביעית. וראה להלן. (53) שיאמרו: בשביעית נלקטו, והרי הם אסורים כדין ספיחי שביעית, ולפיכך אסורים חכמים משום מראית העין, ראה בפאת-השולחן. (54) הן אלו שהולכים בהם אחר עונת המעשרות, והן אלו שהולכים בהם אחר גמר פרי (להלן הלכה יג), וראה להלן. (55) ממי שאינו נאמן על השביעית. (56) כלומר, אף-על-פי שאם באו לעונת המעשרות או לגמר פרי במוצאי שביעית, הרי הם מותרים – חששו שמא באו לעונת המעשרות או נגמרו בשנת השביעית ואסורים, אבל אם כיצא בהם מפירות שבאו לעונת המעשרות או נגמרו במוצאי שביעית, כבר בשלו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המעשרות; והפגין והשמשמין והארז והדחן ופול המצרי שזרעו⁹⁰ לזרע - אחר גמר הפרוי⁹¹; והירק - אחר לקיטתו⁹².

88) כלומר: כשם שפירות ששית שנכנסו לשביעית הולכים בהם אחר עונת המעשרות, כמפורש למעלה הלכה ט, כמו כן בפירות שביעית שנכנסו לשמינית (כסף-משנה). 89) בראש השנה יב: "כל תבואה שהביאה שליש (זוהי עונת המעשרות שלה, ראה בפ"ב מהלכות מעשר הלכה ה) בשביעית לפני ראש השנה (של שמינית), אתה נוהג בו מנהג שביעית בשמינית". 90) צ"ל: שזרען. וראה למעלה הי"א. 91) כנ"ל בהי"א. 92) כבהלכה הקודמת. ולא הזכיר רבינו דינו של אתרוג, כיון שפשוט הוא, שלענין שביעית הולכין אחר לקיטתו, בין להקל ובין להחמיר, כנ"ל, ולענין מעשר הולכים תמיד לחומרא, ואם כן כאן הולכים אחר לקיטתו ומתעשר כפירות שמינית. נמצא שלגבי דין זה, דין אתרוג כדין ירק לכל דבר.

יד. פול⁹³ המצרי שזרעו לזרע בששית ונגמר פרוי⁹⁴ קדם ראש השנה של שביעית - בין ירק שלו בין זרע שלו מתר בשביעית⁹⁵. ואם זרע לירק⁹⁶ ונכנסה עליו⁹⁷ שביעית - בין ירקו בין זרעו אסור פספיהי שביעית⁹⁸. וכן אם זרעו לזרע ולירק - אסור⁹⁹.

93) ירושלמי שביעית פ"ב סוף הלכה ה. 94) ראה למעלה בהלכה יא. 95) כיון שהולכין אחר גמר פרוי. ואף הירק מותר, כיון שהמחשבה היתה רק לזרע. 96) ונגמר פרוי בששית, כנ"ל. 97) כלומר, כשהוא מחובר קודם לקיטה. 98) כיון שהולכים אחר לקיטתו (ראה למעלה שם). והזרע בטל לירק, כיון שהמחשבה היתה רק לירק. 99) בירושלמי שם: "זרעו לזרע ולירק לפני ראש השנה השביעית, ונכנסה שביעית. פשיטא זרעו מותר, ירקו מהו, תני רבי חייא אסור, תני רבי חלפתא בן שאול מותר. מאן-דאמר מותר, דבר תורה. מאן-דאמר אסור, מפני מראית העין". ולפי זה, היה לרבינו לכתוב: זרעו מותר, וירקו אסור. ונראה שלפני רבינו היתה הגירסא שם: "פשיטא ירקו אסור, זרעו מהו". ופסק רבינו כרבי חייא, שאף זרעו אסור. וטעמו של דבר, כיון שהזרע סופו להיות ירק, יאמר הרואה שהקלו בירק, ולכן נתנו חכמים לזרע דין ירק להחמיר. וראה בהלכה הסמוכה ובאור-שמח.

טו. עבר¹⁰⁰ וזרעו¹⁰¹ בשביעית¹⁰² ויצא לשמינית: אם זרעו לזרע¹⁰³ - בין זרעו בין ירקו אסור במוצאי שביעית פשאור הספיהים¹⁰⁴; ואם זרעו לירק, הואיל ונלקט בשמינית - בין ירקו בין זרעו מתר¹⁰⁵; זרעו לזרע ולירק - זרעו אסור משום ספיהים¹⁰⁶, וירקו מתר¹⁰⁷.

100) ירושלמי שם. 101) את הפול המצרי. 102) ונגמר פרוי בשביעית, כנ"ל. 103) שהולכים בו אחר גמר פרוי (למעלה הלכה יא). 104) ראה להלן. 105) ראה למעלה (הלכה א) שאם עבר וחרש זרע בשביעית, אינו אסור מן

עבירה, כנ"ל, בהלכה ב. 74) שאין הגזירה בהן, כנ"ל בהלכה ג. 75) וראה להלן בפרקים הו, מהי קדושת שביעית.

יא. הארז⁷⁶ והדחן והפגים והשמשמין ופול המצרי⁷⁷ שזרעו⁷⁸ לזרע - הולכין בהן אחר גמר פרוי⁷⁹: אם נגמר פרים קדם ראש השנה - הרי אלו מתרין בשביעית כפירות ששית; ואם נגמרו אחר ראש השנה, אף על פי שהשרישו⁸⁰ קדם ראש השנה - הרי אלו אסורים משום ספיהים.

76) שביעית פ"ב משנה ז. וכל אלה אין הולכים בהם אחר עונת המעשרות (= הבאת שליש), כתבואה וקטנית (למעלה הלכה ט), לפי שאינן באים לעונת המעשרות בזמן אחד, ואין הולכים בהם אחר לקיטה כירק (בהלכה הסמוכה), לפי שאינם נקלטים כאחת, וראה בהלכות מעשר שני שם ה"ח. 77) ונקרא "לוביא". שם מ"ח בשם ר"ש שזורי. 78) צ"ל "שזרען". וראה להלן הי"ג. 79) כיון שאינם נקלטים כאחת, וכזרען לירק - הלכו אחר לקיטה כירק (להלן הי"ד) והיינו כשמואל, בראש השנה יג: ולא כחכמים ור"ש שזורי במשניות הנ"ל, שהולכים בהם אחר השרשה. ואף-על-פי ששמואל אמר כן לענין מעשרות, הוא-הדין לענין שביעית, שהרי הטעם שזה, שכיון שנגמר הפרוי הרי הוא פרי של שנה הקודמת (כסף-משנה). וראה בהלכות מעשר שני שם. 80) ולא כחכמים ורבי שמעון שזורי, שהולכים אחר השרשה.

יב. הירק⁸¹ - בשעת לקיטתו. והאתרוג, אפלו היה כפול⁸² קדם ראש השנה ונעשה כפפר⁸³ בשביעית - חייב במעשרות כפירות ששית⁸⁴; ואפלו היה כפפר⁸⁵ בששית, הואיל ונלקט בשביעית - הרי הוא כפירות שביעית⁸⁶, ומתעשר כפירות ששית להחמיר⁸⁷.

81) ראש השנה שם, לענין מעשר, והוא-הדין לענין שביעית, כנ"ל. 82) כלומר, נחנט והגיע לעונת המעשרות בששית. ולמעלה בהלכות מעשר שני שם הלכה ו, כתב רבינו: "היתה כזית", וראה בגליון הרמב"ם בדפוסים חדשים. 83) שנגמר ונלקט בשביעית, שלענין שביעית הרי הוא ודאי כפירות שביעית לגבי אסור אכילת ספיהין ולגבי אכילתו בקדושת שביעית, כדלהלן. 84) שלענין חומרא הלכו בו אחר חנטה, כרבינן אמר ר' יוחנן בראש השנה טו: "שאתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית, אפילו כזית ונעשית ככר חייבין עליה משום טבל". וראה בהלכות מעשר שני שם. 85) שנגמר הפרוי. 86) שלחומרא הולכין אחר לקיטתו כירק, כדעת רבותינו באושא ור' יוחנן וריש לקיש (בראש השנה שם) ולא כרבנן גמליאל ור' אליעזר (בביכורים פ"ב משנה ו) וחמשה זקנים (בראש השנה שם). וראה בכסף-משנה. 87) ללכת אחר חנטה, כנ"ל, וראה בהלכות מעשר שני שם.

יג. וכן⁸⁸ פרות שביעית⁸⁹ שצאמו למוצאי שביעית: בתבואה וקטניות ואילנות - הולכין אחר עונת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָסוּרִין¹²² פְּסִיחֵי שְׁבִיעִית¹²³. וְכֵן הִירְקוֹת¹²⁴ פֶּלֶן שֶׁהָקֵשׁוּ לְפָנָי רֵאשׁ הַשָּׁנָה - מִתֵּר לְקִימָן בְּשְׁבִיעִית¹²⁵; וְאִם הָיוּ רְפִים - אָסוּר לְקִימָן מִשׁוּם סְפִיחִים¹²⁶. אֵינִי¹²⁷ מְחִיבִין אוֹתוֹ לְשֵׁרֵשׁ¹²⁸ אֶת הַלוֹף¹²⁹, אֲלֵא מְנִיחוּ בְּאֶרֶץ פְּמוֹת שֶׁהוּא; אִם צָמַח לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - מִתֵּר¹³⁰. וְאֵינִי¹³¹ מְחִיבִין אוֹתוֹ לְשֵׁרֵשׁ אֶת הַקְּנֵדֶס¹³², אֲלֵא גּוֹזֵז בְּעֵלְיִן¹³³; וְאִם צָמַח לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - מִתֵּר¹³⁴.

(117) שם משנה י. (118) כתב רבינו כן, כיון שמשום כך באו הדלועין לידי קושי, אבל הוא-הדין אם זרען לירק, והוקשו (משנה ראשונה). (119) יבשו (פירוש המשנה). (120) ולזרעם לאחר שביעית, ואין בהם האיסור של "לאכלה ולא לזרעה" כבפירות שביעית (ע"פ פירוש המשנה שם, ועיין שבת הארץ). וגם אין בהם מצות ביעור, ראה להלן שם (תפארת ישראל). (121) כלומר, שלא הוקשו. (122) באכילה. (123) שאסורים באכילה (למעלה הלכה ב), ויש בהם גם איסור זריעה, שהרי מן התורה הם מותרים באכילה, ואני קורא בהם: "לאכלה ולא לזרעה", ראה למעלה. (124) תוספתא שם פ"ב הלכה יא. (125) ומה שאמרנו (למעלה הלכה יב) שבירק הולכים אחר לקיטה, זהו כשלא הוקשה קודם שביעית. (126) כלומר, אסור לקיימן לזרע, מפני שהם ספיחי שביעית שאסורים בזריעה, כמבואר למעלה]. ובתוספתא שם: "אסור לקיימן מפני מראית העין", ועפ"ז פירש הכסף-משנה: אסור לקיימן משום ספיחי שביעית, כלומר, אף-על-פי שהיה ראוי לומר שמותר לקיימן כמו שמותר לקיים הספיחין - אסור לקיימן מפני מראית העין, מתוך שהם רכים יבואו לומר שנזרעו בשביעית. והפיסקא הסמוכה, "אין מחייבין לרש את הלוף" מוכיחה כפירושו. (127) תוספתא שם. (128) לעקור. (129) לפי שדרכו של לוף לגדל בקרקע שלש שנים (כלאים פ"ב משנה ה), ואין כאן מראית העין (תוספתא כפשוטה). (130) כיון שיש בו רוב היתר. וראה להלן סוף הלכה כא, ולמעלה בהלכה ח, ובתוספתא כפשוטה. (131) תוספתא שם הלכה יב. (132) הוא מין ממני הקוצים והדרדרים (רע"ב לכלאים פ"ה משנה ח ו'תוספות יום-טוב' לעוקצין פ"ג משנה ב). ואף הוא מתקיים הרבה זמן בארץ אלא שמגדל עלים בכל שנה (תוספתא כפשוטה). (133) שהרי העלין רכין ואסור לקיימן מפני מראית העין, אף-על-פי שצמחו מדבר של היתר, כיון שהדבר המותר אינו גלוי אלא טמון בארץ (שם). (134) כנ"ל.

יט. לוף¹³⁵ שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית¹³⁶ וְכֵן בְּצֵלִים שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית הַקֵּיּוֹנִים¹³⁷ וּפּוֹאֵה¹³⁸ שֶׁנִּגְמְרוּ לְפָנָי שְׁבִיעִית - מִתֵּר לְעַקְרָן בְּשְׁבִיעִית בְּקִרְדָּמוֹת שֶׁל מִתְּכַת, וְאֵינִי בְּזָה מִשׁוּם עֲבוֹדַת הָאֶרֶץ¹³⁹.

(135) שביעית פ"ה משנה ד, כביית-הלל ולא כביית-שמאי. (136) "זה הדבר, כשישלם הלוף קודם שביעית ולא נשאר בו אלא לחפור עליו ולעקור הבצלים" (פירוש המשנה). (137) "מיוחדות לזמן הקיץ" (שם). (138) הוא עץ אדום

התורה אלא מטעם גזירת ספיחין, וכיון שנקלטו בשמינית, שאין כאן איסור ספיחין, הרי הם מותרים. ומה שאמרו "הנוטע בשביעית יעקור" (למעלה פ"א הלכה יב), אין זה אלא לכתחילה. אבל אם לא עקר, ויצאו פירות - אינם נאסרים באכילה, אם הביאו שלישי בשמינית. וכן כתב רבינו לענין נוטע ערב שביעית (למעלה פ"ג הלכה יא) שאף-על-פי שקנסוהו לעקור, אם לא עקר - פירותיו מותרים, ועיין כסף-משנה. (106) שהרי הולכים בו אחר חנטה. (107) שאף-על-פי שאפשר לטעות בזרע שהוא ירק (בהלכה הקודמת) - אין לטעות בירק שהוא זרע, ולכן לא גזרו בו. וראה בפ"א מהלכות מעשר שני הלכה י.

טז. בנות שוח¹⁰⁸, הואיל והן נגמרות לאחר שלש שנים, אם באו לעונת המעשרות¹⁰⁹ קדם ראש השנה של שמינית - הרי הן נאכלות בשנה שנייה מן השבוע¹¹⁰ בתורת שביעית¹¹¹.

(108) שביעית פ"ה משנה א, כחכמים ולא כרבי יהודה. ובנות שוח הן תאנים לבנות (פירוש המשנה שם על-פי עבודה זרה יד.). וראה בפירוש רב נתן אב הישיבה לשביעית שם, עמוד 48 הערה 1. (109) שהולכין אחריה באילן, כנ"ל בהלכה ט. (110) כלומר, מן השמיטה, היא שנה שלישית לגידול בנות השוח. (111) כלומר, בקדושת פירות שביעית. ודוקא בשנה שניה של השבוע. אבל קודם לכן, שעדיין לא נגמר בישולן, לא חלה עליהן קדושת פירות שביעית (משנה ראשונה).

יז. הבצלים¹¹² הסריסים¹¹³ ופול המצרי¹¹⁴ שֶׁמֵנַע מֵהֶם מִים שְׁלֹשִׁים יוֹם קִדְּם רֵאשׁ הַשָּׁנָה, וְשֶׁל בְּעַל שֶׁמֵנַע מֵהֶם שְׁלֹשׁ עֹנוֹת¹¹⁵ לְפָנָי רֵאשׁ הַשָּׁנָה - הָרִי אֵלּוּ מִפְּרוֹת שְׁשִׁית¹¹⁶; פָּחוֹת מִכֵּן - הָרִי הֵם פְּסִיחֵי שְׁבִיעִית.

(112) שם פ"ב משנה ט. (113) "ענין הבצלים כשימצאם לחות אחר שיעקרו אותם מן הארץ, יצמחו ויוציאו פרחים מבפנים. ויש ממנו מין שאין דרכו כך, והוא נקרא בצלים סריסים, המשילו אותם לסריס שאינו מוליד. ולא יזרעו המין הזה אלא במקום משקה, ומפני זה אמר בהפכו: ושל בעל" (פירוש המשנה). (114) בין שזרעו לזרע. שהולכים בו אחר גמר פרי (למעלה הלכה יא), ובין שזרעו לירק שהולכים בו אחר לקיטה (למעלה הלכה יד - "משנה ראשונה"). (115) שלש השקאות. מפני שישקו אותם לימים ידועים. וראה שם. (116) שאף-על-פי שבבצלים הלכו אחר לקיטה כירק, ובפול המצרי שנטעו לזרע הלכו אחר גמר פרו, וכשנטעו לירק הלכו בו אחר הלקיטה - כיון שהם צריכים הרבה מים ומנע מהם, הרי הם כתבואה וקיטנית שהלכו בהם אחר עונת המעשרות, כנ"ל הלכה ט (משנה ראשונה ותפארת ישראל).

יח. הדלועין¹¹⁷ שֶׁקִּימָן לְזַרְעָם¹¹⁸: אִם הָקֵשׁוּ¹¹⁹ לְפָנָי רֵאשׁ הַשָּׁנָה וְנִפְסְלוּ מִלְּאֹכַל אָדָם - מִתֵּר לְקִימָן בְּשְׁבִיעִית¹²⁰, שֶׁהֵן מִפְּרוֹת שְׁשִׁית; וְאִם לְאוֹרֵי¹²¹ -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"בטילתה", ושמה יש לגרוס כן גם בדברי רבינו. (146) מה-שאיין-כן בערלה שאיסורה תלוי בזמן (פ"י מהלכות מעשר שני הלכה טז), וכלאים שאיסורם תלוי בתערוכת (פ"ה מהלכות כלאים הלכה כד). וראה בר"ן שם.

כב. הפרות שיוציא האילן בשביעית 147 - לא יאספם קדרף שאוסף בכל שנה¹⁴⁸; שגאמר: ואת ענבי זיתך לא תבצר¹⁴⁹. ואם בצר לעבודת האילן או שפצר קדרף הבוצרים - לוקה¹⁵⁰.

(147) בלי הבדל בין מופקר לבין משומר, ראה למעלה בהלכה א. (148) אלא בשינוי. (149) שאין הכוונה שלא יבצרנו כלל, שהרי נאמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", אלא הכוונה, לא תבצרנו כדרך שבוצרים פירות שאר שנים. וכחדיעה השניה בתורת-כהנים בהר פרק א הלכה ג, ראה למעלה הערה ט. (150) ראה למעלה שם.

כג. וכיצד עושה? 151 תאנים¹⁵² של שביעית - אין קוצצין¹⁵³ אותן במקצה¹⁵⁴, אבל מיבשן בקרבה¹⁵⁵. ולא ידרף ענבים בנת¹⁵⁶, אבל דורף הוא בערבה¹⁵⁷. ולא יעשה¹⁵⁸ זיתים בבית הבד¹⁵⁹, אבל פותש הוא¹⁶⁰ ומכניס לתוף בד קטן ביותר¹⁶¹, וטוחן בבית הבד¹⁶² ובקטב¹⁶³ ומכניס לבד קטנה¹⁶⁴. וכן בשאר הדברים, כל שיכול לשנות - משנה.

(151) כלומר, כיצד משנה מדרך הבוצרים. (152) שביעית פ"ח משנה ו. (153) שוטחים לייבש. (154) שם מקום ששם שוטחין עליו שטחי התאנים והענבים (פירוש המשנה). (155) כלומר, בחורבה (מלאכת שלמה לדעת רבינו). (156) כדרכן. (157) כלי שלשין בו העיסה (שם). (158) (תוספות יו"ט ומלאכת שלמה). (159) יקב שדורכים בו הזיתים (שם). ובמשנה שם: "ואין עושין זיתים בבד ובקוטב" (קוטב הוא בד קטן - כסף-משנה). ונדלעת ה"חזון איש" יש להוסיף בדברי רבינו כאן "ובקוטב" שנכתבה בסמוך בטעות, ראה להלן. ומה שאמרו בירושלמי (שם הלכה ו) "ואין עושין זיתים בבד ובקוטב, ורבותינו התירו לעשות בקוטב", אין הכוונה לדברי תנא-קמא בעשיית הזיתים בתחילה, אלא לסוף המשנה בדברי ר' שמעון, ראה להלן]. (160) במכתשת, בבית הבד או בקוטב, ראה למעלה. (161) היא "הבודידה" (כסף-משנה) וכדעת תנא-קמא במשנה שם: "אבל כותש הוא ומכניס לבודידה" (אבל להכניס בקוטב, שהוא בד קטן, וגדול מן הבודידה - אסור, כנ"ל). (162) כדעת רבי שמעון במשנה שם, שאמר: "אף טוחן הוא בבית הבד", וכן פסקו בירושלמי שם [וראה להלן שהכוונה לטוחן אחר שכבר נכבש, והוציא השמן הראשון והשני]. (163) תיבה זו איננה בדפוס רומי, ולא היתה לפני מהר"י קורקוס וכסף-משנה, וראה בפאת-השולחן. ולפי מה שכתבנו למעלה בשם "חזון איש" נראה שנשתרבה לכאן בטעות מסוף השורה הקודמת: "ולא יעשה זיתים בבית הבד", ושם מקומה]. (164) [הוא הקוטב (כסף-משנה)]. וכן אמרו בירושלמי שם: "רבי יוחנן הורי (=הורה) לאילין דבית רבי

צובעים בו צבע אדום. ובין פואה של עידית, כלומר הפואה הטובה, שלא התירו בית-שמאי לעקרה אלא על ידי שינוי, ובין פואה של צלעות, שיש לה צלעות, והיא בעומק הארץ ואי-אפשר לעקור אותם בכלי עץ אלא בברזל, ומודים בה בית-שמאי. (139) כיון שמוכח שאין כוונתו לעבודת הארץ (משנה ראשונה).

כד. הבצלים 140 שידרו עליהם גשמים בשביעית וצמחו: כל זמן שהעלין שלהן ירקין - הרי אלו מתריין¹⁴¹; ואם השחירו - הרי הן פנטועין בארץ, ואותן העלין אסורין משום ספיחין. ובין כך ובין כך - הבצלים עצמן בהתן עומדין¹⁴².

(140) שם פ"ו משנה ג, כחכמים ולא כרבי חנינא בן אנטיגנוס. ומדובר בבצלים תלושים מערב שביעית. וזרכם של בצלים, כשלחות יורדת עליהם - הם מצמיחים עלים. וראה במשנה ראשונה. (141) "כל זמן שהן ירוקין, כאילו הם מן הפרי עצמו ומותר לאוכלן" (פירוש המשנה). (142) בירושלמי שם: כיני מתניתין, שחורין אסורין וירוקין מותרין. כלומר "אסורין" ו"מתריין" שאמרו במשנה, עולה על העלים ולא על הבצלים עצמם (רדב"ז). ובנדרים נט: "אמר ליה, מי סברת על עיקר קתני (כלומר, על הבצלים), אתוספת קתני אסורין (כלומר, על העלים). וראה בפאת-השולחן.

כא. בצל 143 שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גדוליו על עקרו - העלו גדוליו את עקרו והתרפל; הואיל ושביעית אסורה על ידי קרקע¹⁴⁴, כך נטילתה¹⁴⁵ על ידי קרקע¹⁴⁶.

(143) שם נז: "ישמעאל, וכו', העלה בידו (= שאל), בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גדוליו (היתר) על עיקרו וכו'", ולהלן שם נח: "למימרא דגידולי היתר מעלין את האיסור וכו', ודלמא במדוכנין (כלומר, שטחנו ודכו את הבצלים, ולכן נתבטלו בגידולים, אבל בלא-הכי הבצלים אסורים), חשוד על השביעית קתני (וממילא לא טחן את הבצלים, כיון שלא אכפת לו מן האסור), וכו'. אמר רבי יצחק, שניא שביעית, הואיל ואסורה ע"י קרקע, בטילתה נמי ע"י קרקע". ומשמע שמסקנת הגמרא היא, שהבצלים בטלים בגידוליהם, אף כשאינם מדוכנין. וכן הוא בירושלמי שביעית פ"ו הלכה ג: "בצל שעקרו (בשביעית) ושתלו (בשמינית), וכו', רבי זירא אמר מכיון שרבה עליו חדש (כלומר, הגידולים) מותר. רבי לא ורבי אימי תרוויהון אמרו אסור וכו'. רבי אבהו וכו', שאלון ליה באילין בוצלייא, והורי להון הדא דר' זעירא וכו', חמתון סמיכין עליו, אמר לון, אני לא אמרתי אלא במדוכנין (כמו "במדוכנין" בבבלי הנ"ל), אמר רבי יהודה בן פזי, אנא ידע ראשה וסופה, כד דשמע (רבי אבהו) רבי לא ורבי אימי פליגיין (ואוסרים הבצלים), שרע מינה (הסתייג מהיתרו. אבל לעולם מתיר רבי אבהו אף בשאינם מדוכנין)". והראב"ד השיג והתיר את הבצלים רק כשהם מדוכנים. וראה בכסף-משנה ורדב"ז. (144) שנאמר: ושבתה הארץ. (145) בנדרים שם:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ההפקר הוא חובה על האדם שמחוייב להפקיר שדהו בשמיטה, הנה זה שלא הפקיר שדהו (גודר שדהו כו') חייב במעשרות, אבל אם הוא "אפקעתא דמלכא" מובן שזה שלא הפקיר שדהו בשמיטה אינו כלום ויש לשדהו ממילא דין הפקר ופטור ממעשרות.

אלא, שבענין זה אפשר לומר, שגם אם בפירוש לא הפקיר פירות שביעית פטור ממעשרות כיון שזה שהפירות פטורות ממעשר מצד הפקר, אינו משום שהם הפקר בפועל אלא שיש חיוב להפקירם. ולדוגמא: כשם שבשש השנים הראשונות אין לומר שאם לא נתן מעשר שני בשנה ראשונה יתן מעשר עני, שהרי על תבואה של שנה זו אין כל חיוב למעשר עני, כך גם בנוגע לפירות שביעית מרגע שהתורה חייבה להפקירם נפקע מהם ממילא חיוב מעשרות.

ויש להביא ראיה שהיא חובת גברא, ממה שהוקשה שמיטת קרקעות לשמיטת כספים "וזה דבר השמיטה שמוט כו' בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע כו'".

על שמיטת כספים, אומרת המשנה "המחזיר חוב בשביעית (אחר זמן השמיטה) יאמר לו משמט אני, אמר לו אעפ"כ, יקבל ממנו שנאמר וזה דבר השמיטה" ומכאן יש לפשוט ששמיטת כספים היא חובת גברא ולא אפקעתא דמלכא שאל"כ איך יתאים לשון המשנה "משמט אני" והלא אין כאן חוב כי נפקע ממילא באפקעתא דמלכא ואינו תלוי במה שיאמר המלווה "משמט אני", אלא ששמיטת כספית היא חובת גברא, וכיון שהוקשה לשמיטת קרקעות י"ל שגם שמיטת קרקעות היא חובת גברא.

(לקוטי שיחות חלק י"ז עמוד 287)
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

165) ראה בספר המצוות, עשה קלד. (166) להפקיר. 167) גדר, מלשון סייג. וראה למעלה פ"ב הערה קט. 168) במכילתא שם: "שלא תאמר, וכי מפני מה אמרה תורה, לא שיאכלו אותה עניים, הרי אני מכניסה ומחלקה לעניים. תלמוד לומר, והשביעית תשמטנה, מגיד שהוא פורץ פרוצות (בגדר של שדהו)". אלא שבסוף סיימו שם בלשון זו: "אלא שגזרו חכמים (שלא יפרוץ) מפני תיקון העולם" (שלא יחריב ויקלקל אילנותיו - זית רענן). אבל לגדור בוודאי שאסור (רדב"ז). וכמו כן, לאסוף - אסור. 169) בין עניים ובין עשירים (ירושלמי פאה פ"ו הלכה א, ושביעית שם הלכה ו). 170) בין בשדה ובין בבית (אם אספם לשם). 171) שביעית פ"ה משנה ז. וראה למעלה סוף הלכה א, ולהלן פ"ח הלכה ג. 172) שיערו חכמים כי בדרך כלל צריכה הכמות הזאת למאכל בני ביתו. 173) משנה שם. כלומר, אם אמר שהוא צריך יותר למאכל אנשי ביתו - מותר (משנה ראשונה).

ינאי לטחון בריחיים (כלומר: בבית הבד) כו' שמעון ולעשות בקוטבי כרבנן", והם רבותינו, למעלה שם, שהתירו לעשות בקוטבי, והיינו לאחר שכבשו וטחנו בריחיים. שכן היתה מלאכת עשיית השמן: בתחילה כותשים את הזיתים ונותנם לסל ומוציאים שמן ראשון, ואחר כך טוענים אותם תחת קורת בית הבד להוציא שמן שני, ואחר כך טוחנם בריחיים ומכניסים שוב לבית הבד להוציא מהן שמן שלישי (משנה במנחות פו.). ומסתבר כי תפוקת השמן השני שאחר הכתישה, היא נוחה יותר מהתפוקה השלישית שלאחר הטחינה בריחיים, ולפיכך נהגו בתפוקה הראשונה לעשות גם בכד וגם בקוטב, אבל התפוקה השנייה, שהיא קשה, אין עושים אותה אלא בבית הבד ולא בקוטב. ולפיכך "כותש הוא ומכניס לתוך בד קטן ביותר", היא הבודידה, שרק בה הוא משנה מדרך הבוצרים, אבל לאחר הטחינה בריחיים מכניס גם לתוך בד קטן (=קוטב), שגם בו הוא משנה מדרך הבוצרים, הנוהגים לעשות דריכה שלישית זו רק בבית הבד, ובוזה מבוארים דברי רבינו על נכון. וראה בר"י קורקוס, בכסף-משנה, בפאת-השולחן ובחזון-איש).

כד. מַצוֹת עֲשֵׂה¹⁶⁵ לְהַשְׁמִיט¹⁶⁶ כָּל מַה שֶׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ בְּשִׁבְעִייתָ, שְׁנֵאמַר: וְהַשְׁבִּיעִית תְּשַׁמְטֶנָּה וְנִטְשָׁתָה. וְכָל הַנוֹעֵל בְּרֵמוֹ אוֹ סָגַד¹⁶⁷ שְׁדֵהוּ בְּשִׁבְעִייתָ - בָּטַל מַצּוֹת עֲשֵׂה. וְכֵן אִם אָסַף¹⁶⁸ כָּל פְּרוֹתָיו לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. אֲלֵא יִפְקִיר הַכֹּל וְיָד הַכֹּל שְׁוִין¹⁶⁹ בְּכָל מְקוֹם¹⁷⁰, שְׁנֵאמַר: וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ. וַיֵּשׁ לוֹ לְהִבְיֵא¹⁷¹ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ מְעַט, פְּדָרְךָ שְׁמִבְיָאִין מִן הַהֶפְקֵר - חֲמֵשׁ פְּדֵי שְׁמֵן, חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה פְּדֵי יַיִן¹⁷².
וְאִם הִבְיֵא יְתֵר מִזֶּה - מִתֵּר¹⁷³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית, שנאמר . . . גו'".

כשם שישנה חקירה בענין מצות השמיטה האם היא חובת הקרקע או חובת הגברא (ונפק"מ לעבודה על ידי גוי), כך ישנה חקירה בענין מצות שמיטת פירות - "השביעית תשמטנה ונטשתה" האם היא חובת גברא על בעה"ב להפקיר פירות שביעית כדמשמע מלשון הרמב"ם ביד החזקה - "להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית", ובסהמ"צ - "שצונו להפקיר כל מה שתצמח", או שהיא "אפקעתא דמלכא" היינו שהתורה הפקירה שדהו של אדם בשמיטה ואין בעה"ב עושה כלום בזה. ונפק"מ, אם במפורש לא הפקיר שדהו (גודר שדהו ונועל כרמו), שאם היא "אפקעתא דמלכא" יכול כל אדם ליטול הפירות, אבל אם היא חובת גברא עובר על איסור גזל אף שהבעלים ביטל מ"ע.

וי"ל נפק"מ נוספת בזה לענין מעשר, שכיון ששביעית פטורה ממעשרות מצד שהפירות הפקר, הרי שאם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - שבת קודש י"ג מנחם-אב - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קסז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בעמון ומואב ומצרים ושנער (=בבל) שהן כחוצן לארץ לכל דבר (שם), אין חשש שמא ישתקעו שם.

כת. **עבר הירדן**¹⁸⁹ - **שביעית נוהגת בה מדבריהם**¹⁹⁰. וספיקי סוריא ועבר הירדן - מתרין באכילה; לא יהיו ארצות אלו תמורין מארץ ישראל שחזיקו בה עולי מצרים¹⁹¹.

189) היא ארץ סיחון ועוג. (190) צריך עיון, מה טעם הנהיגו בה שביעית. (191) כלומר, ששביעית נוהגת שם, וספיקין מותרים, למעלה בהלכה כו.

כט. **עובד פוכבים שקנה קרקע בארץ ישראל**¹⁹² וזרעה בשביעית - פרותיה מתרין¹⁹³; שלא גזרו על הספיקין אלא מפני עוברי עברה¹⁹⁴, והעוברי פוכבים אינן מצוין על השביעית כדי שנגזר עליהם.

192) אפילו במקום שהחזיקו בו עולי בבל, שספיקין של ישראל אסורים בו (למעלה שם). (193) יש שמביאים ראיה מסנהדרין צא. שאמרו בבני כנען שבאו לדון עם ישראל והניחו שדותיהם (הם מפרשים ששדותיהם היו בארץ ישראל כשהן זרועות, ואותה שנה שביעית היתה - כסף-משנה בשם כפתור ופרח). (194) כנ"ל בהלכה ב. אבל קדושת שביעית יש בהם, שהרי אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מידי קדושתה (למעלה בהלכות תרומות שם הלכה י, ועיין שם בהערות).

ל. **עירות**¹⁹⁵ ארץ ישראל הסמוכות לספר¹⁹⁶ - מושיבים עליהם נאמן, כדי שלא יפוצו עוברי פוכבים ויבזו פרות שביעית¹⁹⁷.

195) תוספתא שביעית פ"ד הלכה ח. (196) לגבול. (197) כלומר, והרי שנינו שאין מאכילין לגוי פירות שביעית (להלן פ"ה הלכה יג, ובהערות שם), משום שנאמר: לכם, ולא לאחרים (ספרא פר' בהר פרק א הלכה ו). ובמקומות שאינם סמוכים לספר, שרובם ישראל ומיעוטם גויים - לא חששו למיעוט (רדב"ז).

פרק חמישי

1) יבאר שפירות שביעית מותר לאכלן וליהנות מהם. שלא ישנה ברייתן. פירות שביעית אם מוציאין אותם לחו"ל, ואם מאכילין לגוי. אם פוסקין לאשה פירות שביעית. ואם אוספין הפירות כשהם בוסר. ודין מאימתי מותר לאכול פירות האילן בשדה שביעית. מאימתי אין קוצצין האילן. ואם מותר לרחוץ במרחץ שהסיקוהו בתבן שביעית. ודין הקליפין והגרעינין שמתרין בתרומה לזרים. הצורך תבלין של שביעית ונותן לתוך התבשיל.

א. **פרות שביעית נתנו לאכילה ולשתיה ולסיכה**¹⁹⁸ ולהדלקת הנר ולצביעה. מפני השמועה למדוי: תהיה¹⁹⁹ - אף להדלקת נר ולצבע בה צבע.

2) שביעית פ"ח מ"ב. 3) שנאמר (ויקרא כה, ו): והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, וסיכה כשתיה, ושתיה בכלל

כה. אין שביעית נוהגת אלא בארץ ישראל בלבד¹⁷⁴; שנאמר: כי תבאו אל הארץ וגומר. ונוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית¹⁷⁵.

174) מן התורה (וראה הלכה הסמוכה). ש"כל מצוה שהיא תלויה בארץ, אינה נוהגת אלא בארץ" (קידושין לו:). 175) כי השביעית אינה תלויה בבית המקדש. אולם, בזמן שאין כל יושביה עליה, ואין היובל נוהג, וזה היה גם בזמן הבית השני, יתכן כי אינה נוהגת אז מן התורה, וראה להלן פ"י הלכה ט. וכן גבי תרומות ומעשרות, כתב רבינו (פ"א מהלכות תרומות הלכה א) שנוהגים בין בפני הבית ובין שלא בפני הבית, ואף-על-פי-כן כתב (שם הלכה כו) שאפילו בימי עזרא לא נהגו אלא מדרבנן, לפי שלא באו כולם לארץ ישראל, וראה בכסף-משנה ובפאת-השולחן.

כו. כל¹⁷⁶ שחזיקו בו עולי בבל עד קזיב¹⁷⁷ - אסור בעבודה, וכל הספיקין שצומחין בו אסורין באכילה. וכל שלא חזיקו בו אלא עולי מצרים בלבד, שהוא מפזיב ועד הנהר¹⁷⁸ ועד אקנה¹⁷⁹, אף על פי שהוא אסור בעבודה¹⁸⁰ בשביעית - הספיקין שצומחין בו מתרים באכילה¹⁸¹. ומהנהר ומאקנה והקאה - מתר בעבודה¹⁸² בשביעית.

176) שביעית פ"ו משנה א. (177) וכזיב עצמה לא החזיקו בה, ודינה כחוצן למקום שהחזיקו בו עולי בבל (הלכות תרומות שם הלכה ח, ופי"ג מהלכות מעשר הלכה ג). (178) והוא נחל מצרים (הלכות תרומות שם). (179) והוא אמנום (שם). (180) מדרבנן, כבהלכה הקודמת. (181) כן מפרש רבינו מה ששנינו שם: "נאכל אבל לא נעבד" (ועיין שם בפירוש המשנה), שכיון שאין שביעית נוהגת שם אלא מדרבנן, לא גזרו שם על הספיקין. (182) אפילו מדרבנן.

כו. סוריא¹⁸³, אף על פי שאין שביעית נוהגת בה מן התורה¹⁸⁴, גזרו עליה שתהיה אסורה בעבודה¹⁸⁵ בשביעית בארץ ישראל, כדי שלא יניחו ארץ ישראל וילכו וישתקעו שם. אבל עמון ומואב ומצרים ושנער, אף על פי שהם חבוות במעשרות מדבריהם¹⁸⁷ - אין שביעית נוהגת בהן¹⁸⁸.

183) שם משנה ב, כחכמים וכרבי עקיבא, וראה בהלכות תרומות שם הלכה ט, איזו היא סוריא. (184) אפילו בפני הבית בשום זמן, בניגוד למקומות בארץ ישראל שלא כבשום עולי בבל - שהיו חייבים בשביעית מן התורה, בשעה שהחזיקו בה עולי מצרים. (185) במחובר לקרקע (משנה שם, וראה להלן פ"ח הלכה ט). (186) ירושלמי שם. (187) כנ"ל בהלכות תרומות שם הלכה א. (188) ידים פ"ד משנה ג. וטעמו של דבר, כיון שרוב ישראל הולכין ושבין שם, ולכן חייבו במעשרות. אבל בשביעית שהחשש הוא שמא ישתקעו שם, כנ"ל, לא חששו אלא בסוריא, שיצאה מכלל חוצן לארץ, אף-על-פי שלהיות כארץ ישראל לא הגיעה (שם, הלכה ג), אבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אוֹתָן לְבַהֲמָה לְחִיָּה וְלְעוֹפוֹת. הַלֵּכָה הַבְּהֵמָה מֵאֲלֵיהָ לְתַחַת הַתְּאֵנָה וְאֶכְלָה - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְהַחְזִירָה; שְׁנֵאמַר: וְלַבְּהֵמָתָךְ וְלַחֲיָה אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ תִּהְיֶה כָּל הַבּוֹאֶתָהּ²⁰ לְאָכֹל.

(19) תוספתא שם פ"ה ה"כ. וכן הוא ב'ספרא' שם ה"ז. (20) כלומר, אף המיוחד למאכל אדם. [וראה בנדרים נה. שתבואה היא מחמשת מיני דגן, הרי שמדובר במאכל אדם, וראה עוד להלן פ"ז ה"א].

ו. לְסִיכָה פִּיּוֹד? לְסוּף²¹ דְּבָר שְׁדָרְכוּ לְסוּף. לֹא יִסּוּף יֵין וְחֶמֶץ, אֲבָל סֶף הוּא אֶת הַשְּׂמֶן. וְלֹא יִפְטֹם²² אֶת הַשְּׂמֶן. וְלֹא יִסּוּף²³ בְּמִרְחִיץ²⁴, אֲבָל סֶף הוּא מִבְּחוּץ וְנִכְסֵי²⁵.

(21) שביעית שם, מ"ב. (22) 'ירושלמי' שם, ותוספתא שם פ"ו ה"ג. ופיטום הוא, ששמים בשמן שרשי בשמים. והם מוציאים אותו מכלל מאכל ועושים אותו לשמן משחה (פ"א מהל' תרומות ה"ג). (23) 'ירושלמי' שם סוף ה"ב. וראה בתוספתא דמאי סוף פ"א (משנה-למלך). (24) שזה בזיון לפירות שביעית. (25) שכיון שסך את השמן ונבלע בגופו, שוב אין כאן בזיון.

ז. שְׂמֶן²⁶ שֶׁל שְׁבִיעִית - אֵין חוֹסְמִין²⁷ בּוֹ תַנּוּר וְכִירִים, וְאֵין סְכִין בּוֹ מְנַעַל וְסַנְדֵּל, וְאֵין סְכִין אוֹתוֹ בְּיָדִים טְמֵאוֹת²⁸. נִפְלוֹ²⁹ עַל בְּשָׂרוֹ - מְשַׁפְּשָׁפוֹ³⁰ בְּיָדִים טְמֵאוֹת. וְלֹא יִסּוּף רְגְלוֹ בְּתוֹךְ הַמְּנַעֵל³¹, אֲבָל סֶף הוּא רְגְלוֹ וְלוֹבֵשׁ הַמְּנַעֵל. וְסֶף גּוֹפּוֹ וּמְתַעֲגֵל עַל גְּבִי קֶטְבְּלִיא³².

(26) תוספתא שם ה"י. (27) כלומר, אין סותמין ומקשין בו סדקי התנור, שלא ניתן שמן של שביעית אלא לסיכת אדם בלבד. (28) [כלומר, בתם ידיים (כלי נטילת ידיים תחילה), שהן נשיות לטומאה (פ"ח מהל' אבות הטומאות ה"ח), שכשהן נוגעות במשקה עושים אותו ראשון לטומאה (שם ה"י), ונמצא ממעט באוכלי השמן, שהרי האוכלים חולין על טהרת תרומה או על טהרת הקודש, לא יאכלו ולא ישתו שמן זה, שנשטמא בידיים טמאות, וכן אמרו בתרומה שאין מבשלים יין של תרומה מפני שהוא ממעיטו (תרומות פ"א מ"א, ופי"א מהל' תרומות ה"ד), שאין הכל שותים יין מבושל והרי הוא ממעטו משותיו ('ירושלמי' שם, ועי' רדב"ז שם), והוא-הדין לשביעית, כנ"ל. ודין זה לא יתכן במשקה אחר של שביעית, שהרי אינו נוגע בו בידי, והכלי אינו טמא בנגיעת הידים בו (ברכות נב), וכשאוכל פירות של שביעית בידיים טמאות אינם טמאים, שהרי "אין שני עושה שלישי בחולין" (שם), אבל הסך שמן של שביעית בידיים טמאות, הרי הוא ראשון לטומאה, כנ"ל. ומה שאמרו בסוכה (לט). "הלוקח לולב מחבירו בשביעית נתן לו אתרוג במתנה", ולא אסרו ליטול אתרוג של שביעית, מפני שהוא מכשירו, כשם שאסרו אתרוג של תרומה טהורה (שם לה:) - שאיסור הכשרה אינו אלא משום שגורם טומאה, וזה אינו אלא בתרומה שכתוב בה "משמרת", אבל

אכילה (פ"א מהל' תרומות ה"א). וראה שם בפ"י ה"ב ובהערות שם, שדעת רבינו שסיכה כשתיה, מן התורה. וראה להלן בה"א. (4) 'ספרא' פרשת בהר פ"א ה"י. (5) כל הפסוק: "תהיה כל תבואתה לאכול" (שם, ז).

ב. לְאֶכְלָה וְלִשְׁתִּיהָ פִּיּוֹד? לְאָכֹל⁶ דְּבָר שְׁדָרְכוּ לְאָכֹל, וְלִשְׁתוֹת⁷ דְּבָר שְׁדָרְכוּ לִשְׁתוֹת, פְּדִין תְּרוּמָה⁸ וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי⁹.

(6) משנה, שם. (7) תוספתא שם פ"ו ה"א. (8) ראה בהל' תרומות, שם. (9) ראה בפ"ג מהל' מעשר שני ה"א.

ג. וְלֹא יִשְׁנֶה פְרוֹת מְבִרְיָתָן, כְּדָרְךָ שְׁאִינוֹ מִשְׁנֶה בְּתֵרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי¹⁰. דְּבָר¹¹ שְׁדָרְכוּ לְאָכֹל חֵי - לֹא יֵאָכְלוּ מִבֶּשֶׂל, וְדָבָר שְׁדָרְכוּ לְהֵאָכֵל מִבֶּשֶׂל - אֵין אוֹכְלִין אוֹתוֹ חֵי. לְפִיכָךְ¹² אֵין שׁוֹלְמִין¹³ אֲכָלֵי בְהֵמָה. וְאִינוֹ מִטְּפֵל¹⁴ לְאָכֹל תְּבַשִּׁיל שְׁנִפְסַד וְהִפְתְּ שְׁעַפְשָׂה, כְּדָרְךָ שְׁאִינוֹ אוֹכֵל בְּתֵרוּמָה וּמַעֲשֵׂר¹⁵.

(10) כנ"ל בהל' תרומות ובהל' מעשר שני, שם. (11) ב'ירושלמי' שם ה"ב: "שביקש לוכל תרדין חייין או לכוס חייטין חיות (ודברים אלו הם דבר שדרכו להאכל מבושל), אין שומעין לו". ומה שכתב: "דבר שדרכו לאכול חי, לא יאכלנו מבושל", נלמד ממה שאין שולקין מאכל בהמה דלהלן. (12) כלומר, לפי שאין משנים פירות שביעית מברייתם, כנ"ל. (13) 'ירושלמי' שם ה"א. וראה להלן בסוף ה"א. (14) 'ירושלמי' שם ה"ב. (15) בהל' מעשר שני, הביאו רבינו (פ"ג ה"א), אבל בתרומה אף-על-פי שכן הוא בתוספתא תרומות (פ"ט ה"י), אין זה בדברי רבינו בהל' תרומות.

ד. וְאֵין מְבַשְׁלִין¹⁶ יֶרֶק שֶׁל שְׁבִיעִית בְּשֶׁמֶן תְּרוּמָה, שְׁלֹא יִבְיָאֵנוּ לְיַדֵי פְסוּל¹⁷. וְאֵם בְּשֶׁל¹⁸ מְעַט וְאֶכְלוּ מִיָּד - מִתָּר, שְׁהָרִי לֹא הִנִּיחֵן פְּדִי לְבוֹא לְיַדֵי פְסוּל.

(16) שם מ"ז, כתנא-קמא (הוא רבי מאיר, כמו שנראה בזבחים צ:), ולא כרבי שמעון. ואף-על-פי שבי'ירושלמי' (שביעית שם) פסקו כרבי שמעון - סמך רבינו על דעת הבבלי בעירובין מו, ב - שלא הכריעו בפלוגתת רבי מאיר ורבי שמעון, הלכה כמי (כסף-משנה), והרי כאן במשנתנו לא נזכר רבי מאיר, והרי זה כסתם משנה, ועי' רידב"ז שם. (17) כלומר, אם יטמא התבשיל ויצטרך לשרוף התרומה (כדין תרומה טמאה) יצטרך לשרוף גם את השמן, ונמצא גורם הפסד לפירות שביעית (פירוש המשנה). וכן נראה מדברי רבינו כאן, שהביא הלכה זו בהל' שמיטה, ובפרק זה הדין באכילת פירות שביעית, הרי שהחשש הוא שמא יפסיד פירות שביעית, אבל הר"ש מפרש, שהתרומה תבוא לידי פסול אחר זמן הביעור, וכן נראה בזבחים עו, א. וראה בקובץ "אמנה" מעמ' פט ואילך. (18) 'ירושלמי' שם. רוצה לומר שאם רצה לבשל מעט, מותר לו לעשות כן (כסף-משנה). שבמעט אין חשש שיבוא לידי טומאה.

ה. פְרוֹת¹⁹ הַמִּיחְדִּין לְמֵאֵל אָדָם - אֵין מְאֶכְלִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשביעית לא נאמר "משמרת" ולא אסרו גרם הפסד (מהרי"ט ח"א סי' פג), ואם אם נחליט שדעת רבינו שגרם הפסד בפירות שביעית אסור, משום שלא נאמר בה בלשון לא-תעשה (ראה בשבת קכ:) אלא בלשון 'עשה' "לאכלה" (ראה למעלה הערה טז, וב"אמנה" שם), יש מקום לומר שלא החמירו בהכשרה, אלא בתרומה שנפסדת לגמרי על ידי הטומאה, אבל בשביעית שאינה נפסדת על ידי הטומאה, אלא מתמעטת ממכה אוכלים הנזוהרים בטהרה - לא החמירו כל כך. וראה בקונטרס-אחרון לשבת הארץ, שם. (29) תוספתא, שם. (30) כלומר, סך אותו, כרגיל, מפני שכבר נתחלל השמן. וראה בהל' תרומות שם ה"ז. (31) שמה ישפך מן השמן על הנעל, ונמצא מאבד פירות שביעית. וראה שם ה"ו. (32) היא טבלא של שיש. ואף-על-פי שהיא חדשה, אינו חושש שמה אגב התעגלותו נסוך מעט מן השמן על השיש. אבל לא יתן מן השמן על השיש כדי להתעמל עליו, ראה שם.

בשביעית לא נאמר "משמרת" ולא אסרו גרם הפסד (מהרי"ט ח"א סי' פג), ואם אם נחליט שדעת רבינו שגרם הפסד בפירות שביעית אסור, משום שלא נאמר בה בלשון לא-תעשה (ראה בשבת קכ:) אלא בלשון 'עשה' "לאכלה" (ראה למעלה הערה טז, וב"אמנה" שם), יש מקום לומר שלא החמירו בהכשרה, אלא בתרומה שנפסדת לגמרי על ידי הטומאה, אבל בשביעית שאינה נפסדת על ידי הטומאה, אלא מתמעטת ממכה אוכלים הנזוהרים בטהרה - לא החמירו כל כך. וראה בקונטרס-אחרון לשבת הארץ, שם. (29) תוספתא, שם. (30) כלומר, סך אותו, כרגיל, מפני שכבר נתחלל השמן. וראה בהל' תרומות שם ה"ז. (31) שמה ישפך מן השמן על הנעל, ונמצא מאבד פירות שביעית. וראה שם ה"ו. (32) היא טבלא של שיש. ואף-על-פי שהיא חדשה, אינו חושש שמה אגב התעגלותו נסוך מעט מן השמן על השיש. אבל לא יתן מן השמן על השיש כדי להתעמל עליו, ראה שם.

יא. פָּלַל גְּדוּלָּה⁵¹ אָמְרוּ בְּפָרוֹת שְׁבִיעִית: כָּל שֶׁהוּא מִיָּחַד לְמַאֲכַל אָדָם, כְּגוֹן חֲטִים תְּאֵנִים וְעֵנְבִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - אֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא אוֹ רְטִיבָה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ אֶפְלוֹ לְאָדָם; שְׁנַאֲמַר: לְכֶם לְאָכְלָה - כָּל שֶׁהוּא מִיָּחַד לְכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה וְלֹא לְרְפוּאָה⁵². וְכָל שְׂאִינוֹ מִיָּחַד לְמַאֲכַל אָדָם⁵³, כְּגוֹן קוֹצֵין וְדִרְדְּרִין⁵⁴ הַרְפִּים - עוֹשִׂין מִהֶן מְלוּגְמָא לְאָדָם⁵⁵, אֲכָל לֹא לְבַהֲמָה⁵⁶. וְכָל שְׂאִינוֹ מִיָּחַד לֹא לְזֶה וְלֹא לְזֶה⁵⁷, כְּגוֹן הַסִּיָּאָה וְהַאֲזוּב וְהַקְּוֹרְנִית - הֲרִי הוּא תְּלוּי בְּמַחְשְׁבָתוֹ: חֲשֵׁב עָלָיו לְעֵצִים - הֲרִי הוּא פְּעֻצִים⁵⁸; לְאֲכִילָה⁵⁹ - הֲרִי הוּא פְּפֹרֹת⁶⁰. לְמַאֲכַל אָדָם וְלְמַאֲכַל בְּהֵמָה - נוֹתְנִין עָלָיו חֲמָרֵי מַאֲכַל אָדָם, שְׂאִין עוֹשִׂין מִהֶן מְלוּגְמָא⁶¹, וְחֲמָרֵי מַאֲכַל בְּהֵמָה, שְׂאִין שׁוֹלְקִין אוֹתוֹ⁶².

ח. לְהִדְלִקַת הַנֵּר פִּיצֵד? שְׁמֵדְלִיק אֶת הַנֵּר בְּשִׁמּוֹן שְׁבִיעִית עֲצָמוֹ. מְכֹרֵץ³³ וְלִקַח בּוֹ³⁴ שִׁמּוֹן אַחַר אוֹ שֶׁחִלְּףָה³⁵ שִׁמּוֹן בְּשִׁמּוֹן - שְׁגִיחָם אֲסוּרִים בְּהִדְלִקָּה; שְׂאִין מְדִלִיקִין בְּדָמֵי שְׁבִיעִית³⁶. וְלֹא יִתֵּן³⁷ הַשִּׁמּוֹן לְתוֹךְ הַמְּדוּרָה³⁸, אֶלָּא מְדִלִיקוּ בְּנֵר.

(33) תוספתא, שם ה"ד. (34) ברמי השמן שמכר. (35) 'ירושלמי' שם פ"ו ה"א. (36) שהרי רק בשמן מותר להדליק, לפי שהוא עומד להדלקה, אבל באוכלין אחרים של שביעית, אסור להדליק, ודמי שביעית אינם נתפסים בקדושת השמן, אלא בקדושת שבת, שיש בה גם דברים שאסורים בהדלקה. (37) תוספתא, שם. (38) כיון שאין דרך להסיק מדורה בשמן, והרי אין משתמשין בפירות שביעית שלא כדרכן, כנ"ל.

ט. לְצִבְעִיָה פִּיצֵד? דְּבָרִים³⁹ שְׁדַרְכֵן לְצַבֵּעַ בְּהֵן, אֶף עַל פִּי שֶׁהֵן מַאֲכָלֵי אָדָם - צוֹבְעִין בְּהֵן לְאָדָם⁴⁰. אֲכָל אֵין צוֹבְעִין לְבַהֲמָה מִפְּרוֹת שְׁבִיעִית, אֶפְלוֹ מַאֲכָלֵי בְּהֵמָה; שְׂאִין קִדְשֵׁי שְׁבִיעִית חָלָה עַל צִבְעֵי בְּהֵמָה⁴¹.

ט. לְצִבְעִיָה פִּיצֵד? דְּבָרִים³⁹ שְׁדַרְכֵן לְצַבֵּעַ בְּהֵן, אֶף עַל פִּי שֶׁהֵן מַאֲכָלֵי אָדָם - צוֹבְעִין בְּהֵן לְאָדָם⁴⁰. אֲכָל אֵין צוֹבְעִין לְבַהֲמָה מִפְּרוֹת שְׁבִיעִית, אֶפְלוֹ מַאֲכָלֵי בְּהֵמָה; שְׂאִין קִדְשֵׁי שְׁבִיעִית חָלָה עַל צִבְעֵי בְּהֵמָה⁴¹.

(39) 'ירושלמי' שביעית פ"ח ה"א. (40) לצורך בן אדם. (41) שכשלמדו מפי השמועה שפירות שביעית ניתנים לצביעה (כנ"ל ה"א), לא למדו אלא לצבעי אדם, ולא לצבעי בהמה, ואף-על-פי שלענין אוכלין חלה קדושת שביעית אף על אוכלי בהמה, כדלהלן בהי"א (כסף-משנה).

יב. מִתְּרִי⁶³ לְמַפְרֵי⁶⁴ אֲכָלֵי אָדָם וְאֲכָלֵי בְּהֵמָה וְלִקַח בָּהֶם אֲכָלֵי אָדָם; אֲכָל אֵין מוֹכְרִין אֲכָלֵי בְּהֵמָה לִקַח בָּהֶם אֲכָלֵי בְּהֵמָה אַחֲרָת⁶⁵, וְאֵין צָרִין לֵאמֹר שְׂאִין

י. מִיָּנִי כְּבוֹסִים⁴², כְּגוֹן בּוּרִית וְאֶהֱלִי⁴³ - קִדְשֵׁי שְׁבִיעִית⁴⁴ חָלָה עָלֵיהֶן וּמְכַבְּסִין בָּהֶן; שְׁנַאֲמַר: וְהִיתָה שֶׁבֶת הָאָרֶץ לְכֶם - לְכָל צְרֻכֵיכֶם⁴⁵. אֲכָל אֵין מְכַבְּסִין⁴⁶ בְּפָרוֹת שְׁבִיעִית, וְאֵין עוֹשִׂין⁴⁷ מֵהֶם מְלוּגְמָא⁴⁸; שְׁנַאֲמַר: וְהִיתָה שֶׁבֶת הָאָרֶץ לְכֶם לְאָכְלָה - וְלֹא לְמְלוּגְמָא, וְלֹא לְזִלוֹף, וְלֹא לְהִקְיָא⁴⁹, וְלֹא לְמִשְׁרָה⁵⁰, וְלֹא לְכַבִּיסָה.

(42) שמכבסים בהם, ואינם ראויים לאכילה. וראה להלן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

81) 'ספרא' שם ה"י. 82) לפני שהגיעו לעונת המעשרות, כדלהלן. 83) שם למדו זאת מן הכתוב: תהיה כל תבואתה לאכול. 84) והיינו, משיגיעו לעונת המעשרות, כדלהלן. וזה הוא דרך אכילתן. 85) "כמו שמנהג בני אדם לאכול פירותיהם, ומנהגם כמו כן לאכול הפרי שלא בישל כל צרכו, ועודנו קשה מעט, על דרך שיזדמן להם" (פירוש המשנה). 86) היינו, קודם שהגיעו לעונת המעשרות. 87) כלומר, שאוכל בהן פתו, כדלהלן. 88) שאז הם קרויים "תבואה", וראה למעלה פ"ב מהל' מעשרות ה"ג.

טז. ומאימתי? 89) יהיה מתר לאכל פרות האילן בשדה בשביעית? 90) הפגין של תאנים - משני ריחו? 91) אוכל בהן פתו בשדה. וכן כל פיוצא בהן? 92) הבסר? 93) - משיוציא מים ואוכל? 94) בשדה. וכן כל פיוצא בו. הזיתים? 95) - משניכניסו? 96) סאה של זיתים רביעית? 97) שזמן פיוצא ואוכל? 98) בשדה. הכניסו חצי לג - פותש וסך? 99) בשדה. הכניסו שלישי? 100) - מתר להכניס לביתו, שהרי הגיעו לעונת המעשרות.

89) שביעית פ"ד מ"ז. 90) כלומר, שמאז דרך לאכלם מעט בשאר שני שבוע, כנ"ל. 91) "ביהיקו, וישוב גופם חלק. וכן דרך התאנים הפגים, כשיתחיל להכנס המים בתוכם" (פירוש המשנה). 92) נראה שרבינו מפרש שפיסקא זו במשנה עולה על מה שכתוב למעלה לענין שביעית, ולא על מעשר דלהלן שם. 93) שם מ"ח. 94) שם: אוכל בו פתו. 95) שם, מ"ט. 96) צריך לומר: משניכניסו. 97) הלוג. 98) שעדיין אין השמן ראוי לסוך בו. 99) גופו בשמן. 100) כלומר, שהזיתים עושים אחד מתשעה ממה שהן ראויין לעשות כשיגמרו, וזה שליש שלהן (פ"ב מהל' מעשר ה"ה).

יז. מתר? 101) לקץ אילנות לעצים בשביעית קדם שיהיה בהן פרי? 102) אכל משיתחיל? 103) לעשות פרי - לא יקץ אותו; שהרי מפסיד? 104) האכל, ונאמר: לכם לאכלה - ולא להפסיד. ואם הוציא? 105) פרות והגיעו לעונת המעשרות - מתר לקץ אותו; שהרי הוציא פרותיו, ובטל דין שביעית ממנו.

101) כן משמע ממה שכתב להלן מן המשנה בשביעית. 102) ומדובר באופן שאינו קוצץ דרך השחתה, אלא כשדמי האילן יקרים, שאם לא כן אסור לקצוץ לעולם אפילו בשאר שנים (ראה בפ"ו מהל' מלכים ה"ח) - פירוש המשנה. 103) כבהלכה הסמוכה. 104) פסחים נב, ב. וראה בפירוש המשנה לשביעית שם מ"ז. 105) משנה, שביעית שם.

יח. ומאימתי? 106) אין קוצצין האילן בשביעית? 107) החרובין - משישלשל? 108) והגפנים - משיוגרו? 109) והזיתים - משניצו? 110) ושאר כל האילנות - משיוציאו בסר. ואין קוצצין? 111) את הפפניות? 112) בשביעית, מפני שהוא הפסד פרי? 113) ואם אין דרכן? 114) להעשות תמרים אלא שיוציין? 115) - מתר לקץ אותן בפניות? 116)

מוכרין אכלי אדם לקח בהם אכלי בהמה. ואם לקח? 66) בהן או החליף בהן אכלי אדם באכלי בהמה - הרי הן באכלי אדם שאין עושין מהם מלוגמא לאדם? 67)

63) תוספתא שם פ"ה הי"ט, וירושלמי' שם פ"ז ה"א. 64) מעט מעט, כדלהלן בפ"ו ה"א. 65) לפי שדמי פירות שביעית אינם נתפסים בקדושת אותו הדבר שלקחו בו, אלא חלה עליהם קדושת שביעית סתם שהיא מאכל אדם, כדלהלן שם (תוספתא כפשוטה, וראה למעלה ה"ח). 66) 'ירושלמי' שם. וראה למעלה שם. 67) כבראש ההלכה הקודמת. והוא-הדין אם לקח אוכלי בהמה בדמי אוכלי בהמה, שהרי הן כאוכלי אדם, כמבואר למעלה, ואין עושים מהם מלוגמא לאדם.

יג. פרות? 68) שביעית - אין מוציאין אותן מהארץ לחוצה לארץ, ואפלו לסוריא? 69) ואין מאכילין? 70) אותן לא לעובד פוכבים? 71) ולא לשכיר? 72) ואם היה שכיר שבת? 73) או שכיר שנה או שכיר חדש, או שקצץ מזונותיו עליו? 74) - הרי הוא כאנשי ביתו ומאכילין אותו. ומאכילין את האכסניא? 75) פרות שביעית? 76)

68) שם פ"ו מ"ה. 69) שם, כתנא-קמא ולא כרבי שמעון. 70) תוספתא שם ה"כ. 71) שנאמר: לכם לאכלה, לכם ולא לאחרים ('ספרא' פרשת בהר פ"א ה"ו). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. 72) שכיר יום. שהוא נראה כמשלם חובו מפירות שביעית, לפי שהרואה אותו זמן קצר בבית בעל הבית אומר: אין זה מאנשי הבית, ובעל הבית משלם שכירותו בפירות שביעית, ואסור לעשות כן, כדלהלן בפ"ו ה"י. 73) כלומר, שכיר שבע שנים. 74) ראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. 75) חיל המלך שהיו גרים בבתי היהודים יחד עם היהודים. 76) וב'ירושלמי' דמאי פ"ג ה"א: כהדא דתני, "הגרים עמכם" לרבות את האכסניא. רבי לעזר אומר, זו אכסניא של גוי. ולכן מאכילין אותם אף שהם גויים. וראה ב'תוספתא כפשוטה'.

יד. אין? 77) בית דין פוסקין לאשה פרות שביעית? 78) מפני שזה כמשלם חוב מפרות שביעית; אבל נזונת היא? 79) משל בעלה? 80)

77) תוספתא שם הכ"ב. 78) במזונותיה, כשבעלה אינו לפנינו. 79) עצמה. 80) שהרי אין כאן מי שמשלם את החוב, אלא החוב משתלם מעצמו על-ידי-זה שהיא נזונת בעצמה.

טו. אין אוספין? 81) פרות שביעית פשהן בסר? 82) שנאמר: תאכלו? 83) את תבואתה - אינה נאכלת עד שתעשה תבואה? 84) אבל אוכל מהן מעט בשדה? 85) פשהם פגין? 86) פדרך? 87) שאוכל בשאר שני שבוע. ולא יכניס לאכל בתוך ביתו עד שיוגיעו לעונת המעשרות? 88)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כא. הַקְּלָפִין וְהַגְרֵעִינִין שְׂמֹתָרִין בְּתְרוּמָה לְזָרִים¹²⁶ - אֵין קְדָשָׁת שְׁבִיעִית חֲלָה עֲלֵיהֶם, וְהָרִי הֵן פְּעֻצִים, אֲלָא אִם בְּן רְאוּיָן לְצִבְעָה¹²⁷. וְהַקּוֹרֵס¹²⁸ - קְדָשָׁת שְׁבִיעִית חֲלָה עֲלָיו.

(126) ראה בפי"א מהל' תרומות ה"י-יא. (127) תוספתא שם ה"ט. שכיין שהם ראויים לצביעה, אסור לאבדם בהסקה אף-על-פי שרגילים להסיק בהם. וראה ב'תוספתא כפשוטה'. (128) 'ירושלמי' שם פ"ד סוף ה"ו. והוא ראש הדקל, וכשהוא רך אוכלים אותו (ברכות לו. ופ"ח מהל' ברכות ה"ו).

כב. הַצּוֹרֵר¹²⁹ תְּבָלִין שֶׁל שְׁבִיעִית וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַתְּבָשִׁיל¹³⁰: אִם בָּטַל טַעְמָן - הָרִי אֵלָיו מִתְרִין לְכָל דְּבָרִי¹³¹; וְאִם נִשְׁאָר בְּהֵן טַעַם - עֲדִין הֵם בְּקְדָשָׁת שְׁבִיעִית.

(129) תוספתא שם, ה"ז. (130) כלומר, צררו בשקיק ונתנו לתוך התבשיל. (131) שהרי הם כעצים.

כג. אֵין¹³² נוֹתֵנִין תְּבָן וְקָשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית לֹא לְתוֹךְ הַכֵּר וְלֹא לְתוֹךְ הַטֵּיט¹³³. וְאִם נִתְּן¹³⁴ - הָרִי זֶה כְּמַבְעֵר¹³⁵. תְּנור¹³⁶ שֶׁהִסְקִיהוּ¹³⁷ בְּתְבָן וּבְקָשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית - יוֹצֵן¹³⁸. וּמִשְׁתַּרְדֵּי¹³⁹ רְבִיעָה שְׁנִיָּה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית נִהְיִין וְשׁוֹרְפִין¹⁴⁰ בְּתְבָן וּבְקָשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית.

(132) תוספתא שם, פ"ה ה"ח. (133) מפני שהוא ראוי למאכל בהמה, כנ"ל בהי"ט. (134) משמע אפילו אם נתן הוא. ובתוספתא שם: "אם נתנוהו אחרים", משמע שאם נתן בעצמו לא התירו ('תוספתא כפשוטה'). (135) ובטל על-דידוה מלהיות מאכל בהמה. ובי'ירושלמי' לא התירו אלא-אם-כן ישן על גבי הכר וגבל בטיט, ורבינו פסק כתוספתא הנ"ל, שלא התנו כן (רדב"ז). (136) תוספתא שם, הי"ט. (137) בדיעבד, שהרי לכתחילה אסור לעשות כן, כנ"ל בהי"ט. (138) כלומר, ולא יאפו בו לחם, כיון שהסיקהו באיסור. ונראה שאם עברו ואפו בו לחם, שלא קנסוהו כל כך, ומותר לאכלו. ומטעם זה מותר לרחוץ במרחץ שהוסק באיסור (למעלה ה"כ), שהמים שחממו אותם הרי הם כלחם שנאפה בתנור. ועי' 'כסף משנה'. (139) שביעית פ"ט מ"ז. (140) משמירדה רביעה שנייה, צמחו זרעים חדשים לאכילת הבהמות, ותבן וקש מהשנה הקודמת שוב אינם עומדים למאכל בהמה ובטלה קדושתם ('אור שמח'). ובי'ירושלמי' שם אמרו: "מכיון שתסרח מה שבשדה, הותר מה שבבית".

(106) שם. (107) כלומר, מאימתי היא התחלת עשיית פרי. (108) שם, כבית הלל ולא כבית שמאי. ופירושו "משעה שהענפים נמשכים וגדלים" (פירוש המשנה). (109) "משיעשו להם הגרעינין" (שם). (110) "משעה שיראו בהם הנצנים" (שם). (111) פסחים, שם. (112) "תמרים קטנים שלא בשלו" (רש"י). (113) שהרי סופו לגדול. (114) שם נב, ב. נג, א. מעשה של רבי אילעא. (115) "ר"י קורקוס העתיק "שיצין" (עיי"ש בדבריו). ונזכרו בפסחים שם (וראה ב'שבת הארץ' שם). והם המכבדות ('אוצר הגאונים' פסחים שם, חלק התשובות עמ' 73), כלומר: האשכולות שבהם תלויים התמרים ('ערוך' ערך מכבד). באופן שכל קיומם של האילנות הללו אינו בשביל הכפניות, שיישאר לעולם כמו שהם, אלא בשביל השיצין, כלומר, המכבדות. (116) שהרי עתה אינם פרי, וגם אין סופם לגדול.

יט. אֵין¹¹⁷ שׁוֹרְפִין תְּבָן וְקָשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רְאוּי לְמַאֲכַל בְּהֵמָה¹¹⁸. אֲבָל¹¹⁹ מְסִיקִין בְּגִפְתּוֹ וּבְזִגְיָן שֶׁל שְׁבִיעִית¹²⁰.

(117) בשביעית פ"ט מ"ז: מאימתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית, משתרד רביעה שניה (ראה להלן הכ"ג), משמע שקודם לכן אין שורפין אותם (כסף-משנה). (118) ואף אוכלי בהמה חלה עליהם קדושת שביעית כנ"ל ה"ג, וט'. ואף עליהם אמרה תורה: לאכלה, ולא לסחורה. אבל לא גזרו על התבן משום ספחים, שלא חששו לעוברי עבירה אלא באוכלי אדם ולא באוכלי בהמה. ראה למעלה פ"ד ה"ד ובהערות שם, וברדב"ז. (119) תוספתא שם פ"ו ה"ט. (120) שאינם אוכל כלל, והרי הם כעצים, שאין בהם קדושת שביעית.

כ. מְרַחֵץ¹²¹ שֶׁהִסְקָה¹²² בְּתְבָן וּבְקָשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית - מִתֵּר לְרַחֵץ בָּהּ¹²³ בְּשֹׁכֵר¹²⁴. וְאִם אָדָם חָשׁוּב הוּא - אָסוּר; שְׂמָא נְסִיקוּ בָּהּ דְּבָרִים אַחֲרֵיהֶם¹²⁵ בְּשִׁבְלֵי פְדִי שִׁיחָהּ רִיחָה נוֹדֵף, וְנִמְצְאוּ מִפְּסִידִין פְּרוֹת שְׁבִיעִית.

(121) שם פ"ח מ"א. (122) בדיעבד, שהרי אין שורפין תבן וקש של שביעית, כנ"ל (כסף-משנה). (123) בדיעבד. שהרי כבר נשרפו התבן והקש (שם), ואין לחשוש שישרפו עוד. (124) אף-על-פי שנראה כסחורה, וכל-שכן שמותר בחינם, ועי' ראב"ד. ולמד כן שמדובר אפילו בשכר, מן הסיפא, שאסרו אדם חשוב, שמא יסיקו וכו', ומסתבר שבחינם לא יעשו כן (ר"י קורקוס). (125) כלומר, אוכלי אדם. אבל מאוכלי בהמה מותר לעשות מלוגמא לאדם (למעלה ה"א), והרי זה הנאתו וביעורו שווה.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון ז' מנחם-אב ~

הלכות מעשה הקרבנות

פרק שלישי

(1) בו יבואר דין שנים הרוצים להביא קרבן שלמים או עולה בשותפות, ואם מקבלים קרבן מגוי או ממומר.

א. שנים שרצו להביא שלמים או עולה בשתפות - מביאין, בין בנדר בין בנדבה. ואפלו עוף ובוא בשתפות.

ב. ואחד אנשים ואחד נשים או עבדים מביאין כל הקרבנות. אבל העובדי כוכבים אין מקבלין מהן אלא עולות בלבד, שנאמר: ומיד בן נקר לא תקריבו את לחם אלהיכם. אפלו עולת העוף מקבלין מן הנקרי, אף על פי שהוא עובד עבודה זרה. אבל אין מקבלין מהן שלמים ולא מנחות ולא חטאות ואשמות. וכן עולות שאינן באות בנדר ונדבה אין מקבלין אותן מן הנקרי, כגון עולת יולדת וכיוצא בה מעולות שאינן באות משום נדר ולא משום נדבה.

(2) בפרשת המומין. (3) וגו': "מכל אלה" - "מכל אלה (= מבעלי מומין) אין את מקריב, לוקח אתה תמימים ומקריב" ('ירושלמי' עבודה זרה פ"ב ה"א, ועי' 'תוספות' מנחות שם ד"ה איש איש). ומכיון שנאמר "את לחם אלקיכם", ולחם היינו עולה (ראה ב'ספרא' שם פ"ז ה"ב) - יש ללמוד שרק עולה הם מקריבים ולא קרבן אחר. ובבבלי (מנחות שם, וחולין ג:). למדו זאת ממה שנאמר (שם) "איש איש מבית ישראל וגו' אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעולה", "איש איש" לרבות את הגויים שנודרים נדרים ונדבות כישראל" - "לעולה, אין לי אלא עולה בלבד". (4) מקבלין ממנו נדרים ונדבות.

ג. נקרי שהביא שלמים - מקריבין אותן עולות; ושהעובד כוכבים לבו לשמים. נדר שלמים ונתנם לישראל על מנת שיתפטר בהן לישראל - אוכלין אותן הישראלים בשלמי ישראל. וכן אם נתנו להן - פהן אוכלין.

ד. ישראל שהוא מומר לעבודה זרה או מחלל שבת בפרהסיא - אין מקבלין ממנו קרבן כלל. אפלו העולה, שמקבלין אותה מן הנקרים, אין מקבלין אותה מן המומר הזה. שנאמר: אדם פי קריב מקם. מפי השמועה למדו: 'מקם' - ולא

בלקם, להוציא את המומר¹⁰. אבל אם היה מומר¹¹ לשאר עבדות¹² - מקבלין ממנו כל הקרבנות¹³, כדי שיחזור בתשובה¹⁴. היה מומר לעברה והוא מפרסם וידוע לעשותה והרגל בה, בין להכעיס¹⁵ בין לתאבון - אין מקבלין ממנו קרבן לאותה עברה. פיצד? כגון שהיה רגיל לאכל חלב, בין להכעיס בין לתאבון, וישגג ואכל חלב¹⁶ והביא חטאת - אין מקבלין אותה ממנו.

(5) עובד עבודה זרה בודון. (6) לעין כל. אבל המחלל שבת בצנעא, הרי הוא כמומר לעבירה אחרת, ראה בעירובין ט, א. (7) אף על עבירה אחרת. (8) אפילו אלה העובדים עבודה זרה. ראה למעלה ה"ב. (9) חולין, שם. (10) לכל התורה (שם). ועובדי עבודה זרה ומחללי שבת בפרהסיא הרי הם כמומרם לכל התורה כולה, כנ"ל. (11) לתיאבון, אבל המומר להכעיס, הרי הוא מין (פ"ג מהל' תשובה ה"ט, ופי"א מהל' עבודה זרה ה"ב, ופ"ד מהל' רוצח ה"י, וראה להלן). (12) כלומר, לעבירה אחת מיתר העבירות שבתורה, חוץ מעבודה זרה וחילול שבת. (13) חוץ מקרבן הבא לכפר על עבירה זו, שהוא מומר עליה, ראה להלן. (14) שם בחולין: "מכאן אמרו, מקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בהן בתשובה. (15) כלומר, בין להכעיס, שעליו אין לדבר, שהרי הוא מין, ואין מקבלים ממנו שום קרבן (ראה למעלה), אלא אפילו לתיאבון, שמביא קרבנות על עבירות אחרות - אין מקבלים ממנו קרבן על אותה עבירה שהוא מומר עליה. וראה ב'מעשה ורקח'. (16) כלומר, נעלם ממנו כי הוא חלב.

ה. עולות העובדי כוכבים¹⁷ אין מביאין עמהן נסכים¹⁸, שנאמר: כל האזרח יעשה פכה; אבל נספיהם קרבין משל צבור¹⁹, שנאמר: פכה תעשו לאחד פמספרם²⁰. ואינן טעונות סמיכה; שאין סמיכה אלא בישראל²¹, באנשים ולא בנשים²².

(17) ראה למעלה ה"ב. (18) כלומר, אין כופין אותם (כמו שכופין לישראל, ראה מנחות פא:) להביא נסכים. (19) מתרומת הלשכה, ראה בהל' שקלים שם, וכן בפירוש המשניות סוף פ"ז דשקלים, וז"ל: "ובכל מקום שאומר משל ציבור, הכוונה בו שיביא מתרומת הלשכה". (20) לעיכובא, שכל העולות וכו' טעונות נסכים. (21) משנה, מנחות צג, א. ונלמד בגמרא שם, ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "בני ישראל" - בני ישראל סומכין, ואין העכו"ם סומכין, וראה להלן ה"ח. (22) שנאמר (שם) "בני ישראל" - "בני ישראל סומכין, ואין בנות ישראל סומכות" (חגיגה טז:). וראה להלן ה"ח.

ו. כל קרבנות בהמה²³ שיקריב היחיד, בין חובה בין נדבה, סומך עליהן פשהן חיון; חוץ מן הפכור

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ז' מנחם-אב - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהרי הוא כבעל הקרבן, אף סוף הקדש - יורש סומך. (39) משנה, שם. שכיון שהוא סומך ואינו כשליח, שהרי השליח אינו סומך (למעלה ה"ח) - מביא נסכים כמו בעל הקרבן (אור גדול' מנחות פ"ט מ"ח).

י. אין סמיכה בקרבנות הצבור⁴⁰, חוץ משתי סמיכות: על שיעיר המשתלח ועל פר העלם דבר. ושלשה מן הסנהדרין סומכין עליו⁴¹. ודבר זה הלכה מפי משה רבנו, שאין בצבור אלא שתי סמיכות.

(40) משנה מנחות צב, א. שלא הוזכרה סמיכה בתורה אלא בקרבנות יחיד. (41) על פר העלם דבר של ציבור.

יא. אין סומכין אלא בעזרה⁴². סמך חוץ לעזרה - חוזר וסומך מבפנים⁴³. ואם היה בעל הקרבן עומד בחוץ והכניס ידו⁴⁴ לפנים וסמך - סמיכתו פשוטה⁴⁵. והוא שישמך בכל פחו. ואין סומך אלא טהור. ואם סמך הטמא - סמך.

(42) שנאמר (ויקרא א, ג) "יקריב אותו לרצונו לפני ה'", וסומך לו בפסוק השני "וסמך ידו על ראש העולה", ומקרא נדרש לפניו "לפני ה' וסמך", מכאן שהסמיכה בעזרה. (43) ב'ספרא' ויקרא, דיבורא דנבחה (פ"ד ה"א): "לפני ה' וסמך, אע"פ שסמך מבחוץ יחזור ויסומך בפנים". (44) ב'קריית ספר' העתיק "ידיו". וכן צריך להיות, ראה להלן ה"ג. (45) כן הוא בזבחים לב, א - דסמיכה אפשר להכניס ידיו.

יב. ובמקום שסומכין שוחטין. ותכף לסמיכה שחיטה⁴⁶. ואם שחט במקום אחר או ששטה - שחיטתו פשוטה. והסמיכה שירי מצוה היא⁴⁷. לפיכך, אם לא סמך - פשר, ואינה מעכבת. ואף על פי כן מעלין עליו כאלו לא פשר.

(46) היינו שלא ישחה, אלא ישחוט מיד. (47) משנה, מנחות צג, א. והיינו מצוה שהיא שיריים ואינה עיקר הכפרה, שכן גם שירי הדם הנשפכים ליסוד, אינם מעכבים (להלן פ"ט ה"ד).

יג. וצריך הסומך לסמך בכל פחו בשתי ידיו על ראש הבהמה, שנאמר: על ראש העלה - לא על הצואר ולא על הצדדין⁴⁸. ולא יהיה דבר חוצץ בין ידיו ובין הבהמה.

(48) של הראש. וכגון שסמך על הלחיים (רש"י שם). בעיא שנפשטה שם בגמרא, מברייתא של אבא ביראה, ש"ידו על ראשו ולא ידו על הצדדין".

יד. וכיצד סומך⁴⁹? אם היה הקרבן קדש קדשים - מעמידו בצפון⁵⁰ ופגיו למערב, והסומך עומד

והמעשר והפסח. שנאמר: וסמך ידו על ראש קרבנו. מפי השמועה למדו, שכל קרבן במשמע, חוץ מפסח ובכור ומעשר.

(23) בין מן הבקר ובין מן הצאן, ראה 'ספרא' ויקרא (דיבורא דנבחה, פ"ד ה"ה).

ז. העוף אינו טעון סמיכה²⁴. וכן כל המעות שדינן שפלו לתבות של נדבה, שפבר בארנו בהלכות שקלים²⁵ שפלו וזואו עולות - אין בעל אותן המעות סומך על אותה העולה²⁶, ואינו מביא עליה נסכים, אלא נסכה משל צבור²⁷. ואף על פי שהיה כהן²⁸ - עבודתה ועזרה של אנשי משמר²⁹.

(24) שנאמר (ויקרא א, ד) "וסמך ידו על ראש העולה", ודרשו ב'ספרא' שם פ"ד ה"ז: "העולה, פרט לעולת העוף", וראה גם בגיטין כח, ב. (25) פ"ב ה"ג, ופ"ג ה"י"ד. (26) משנה, תמורה כ, ב. (27) משנה, שם. ומשום שכיון שנפלו לתיבות, הרי הן קרבנות ציבור, ואין בהם סמיכה (ראה להלן ה"י). ומאותו הטעם אינו מביא נסכים משלו. ומכיון שכתוב בהם (במדבר טו, יג) "ככה" שהוא לעיכובא - מביא נסכים משל ציבור ('קריית ספר'). (28) וראה בפ"ד מהל' כלי המקדש ה"ז, כי כהן שהיה לו קרבן, הרי זה בא למקדש ומקריבו בכל יום שירצה וכו', והעור של קרבנו ואכילתו שלו. (29) משנה שם, משום שאין זה קרבנו.

ח. הכל סומכין³⁰, חוץ מחרש שוטה וקטן³¹ ועבד ואשה וסומא ונכרי³². ואין השליח סומך; שאין סמיכה אלא בבעלים, שנאמר: וסמך ידו - לא יד אשתו ולא יד עבדו ולא שלוחו.

(30) משנה, מנחות צג, א. (31) כשהביא אביהם קרבן עבורם (פ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"ה, ופ"ג שם ה"ו). וראה ב'תוספות חרשים' שם, וב'מנחת חינוך' מצוה קטו). (32) בקרבנות שלהם.

ט. חמשה שהביאו זבח אחד³³ - פלו סומכין עליו³⁴. זה אחר זה³⁵, לא שישמכו פלו בבת אחת³⁶. מי שמת והניח קרבנו עולה או שלמים³⁷ - הרי יורשו מביאו וסומך עליו³⁸ ומביא נסכיו³⁹.

(33) ראה למעלה ה"א. (34) מנחות צג, ב - במשנה, ו'ספרא' ויקרא פ"ב ה"א, ופ"ז ה"א "קרבנו" לרבות כל בעלי חבורין (= חבורה שנשתתפו בקרבן) לסמיכה. (35) תוספתא שם, ו'ספרא' ויקרא, דיבורא דחובה פ"ו ה"ג. (36) משום חציצה. (37) אבל חטאות ואשמות לא, שהרי חטאת שמתו בעליה תמות (פ"ד מהל' פסולי המוקדשין ה"א), וכל שבחטאת מתה, באשם ירעה עד שיסתאב (שם הי"ד). (38) משנה, שם. ולמדו זאת (שם צג). מדין תמורה, שנאמר (ויקרא כז, י) "המר ימיר", שהיורש ממיר. ולמידים סוף הקדש מתחילת הקדש, מה תחילת הקדש יורש ממיר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הקרבנות אין מקריבין אותן אלא ביום, שנאמר: ביום צותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם כו".

ענין מעשה הקרבנות בעבודת ה' של יהודי, הוא הקרבת עצמו - "אדם כי יקריב מכם קרבן לה" - ולהביא את עצמו למצב שכל כולו הוא קרבן לה', כדוגמת יצחק שהיה "עולה תמימה". ובוה גופא צריך להיות ביום דווקא, היינו באור ובגילוי, כי עבודה זו לא רק שאינה פוגעת ח"ו בבריאות אלא שמוסיפה בריאות ואריכות ימים ושנים טובות ומתוך הרחבה, בדוגמת יצחק שהיה "עולה תמימה" והאריך ימים יותר מכל האבות.

ואפילו אם נהיה מצב של "לילה" היינו העלם והסתר ח"ו, הנה "מותר להקטיר אמורין ואיברים בלילה", כי הקב"ה נותן כח ליהודי להפוך את ה"לילה" ליום, ולא רק עד חצות כדעת הרמב"ם, אלא גם כל הלילה כדעת רש"י, שזה נוגע במיוחד לרא דעקבתא דמשיחא, הלילה של הגלות סמוך לבוקר הגאולה.

(על-פי "ין מלכות" ספר עבודה, סימן לו מתוך רמב"ם "פרס המלך")

2) מגילה כ: במשנה. 3) במגילה שם למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא יט, ו) "ביום זבחכם", ובתוספות שם דיבור המתחיל לקמיצה כתבו, כי אין ללמוד שחיטה מהפסוק "ביום צותו", כי פסוק זה מדבר בעבודת הקרבנות ושחיטה אינה עבודה, שהרי היא כשרה בזו. 4) ולא ביום המחרת אלא רק ביום הזביחה.

ב. כל שקרבו מתיריו ביום - מעלין אותו על המזבח כל הלילה? ביצה? זבחים שנזרק דמם ביום - מקטירין אמוריהן בלילה עד שיעלה עמוד השחר. וכן איברי העולות מקטירין אותן בלילה עד שיעלה עמוד השחר. וכדי להרחיק מן הפשיעה, אמרו חכמים, שאין מקטירין האמורין ואיברי העולה אלא עד חצות הלילה.

5) זריקת הדם. 6) כלומר, אימוריו או אבריו. 7) אבל כל שלא קרב מתיריו ביום (=הקומץ, הלבונה והמנחות הנשרפות) אין מעלין אותו כל הלילה (תוספתא שם). ו"אף על פי שאין שוחטין אחר תמיד של בין הערביים וכו' מקטירין איברי העולות והאימורין וכו'". 8) שנאמר (שם ו, ב) "זאת תורת העולה, היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו". 9) "שלא תדחק עליו את השעה ונמצא עושה מהם דבר אחר עלות השחר".

ג. אף על פי שמותר להקטיר אמורין ואיברים בלילה - אין מאחרין אותן לדעת, אלא משתדלין להקטיר הכל ביום. חביבה מצוה בשעתה. שהרי

במזרה ופניו למערב, ומניח שתי ידיו בין שתי קרניו⁵¹, ומתודה⁵² על חטאת עון חטאת⁵³, ועל אשם עון אשם⁵⁴, ועל העלה מתודה עון עשה ועון לא תעשה שנתק לעשה⁵⁵.

49) ברייתא, יומא לו, א. 50) שקדשי קדשים שחיתטן בצפון, ראה להלן פ"ה ה"בג. וראה בפ"ה מהל' בית הבחירה ה"ט, מהו צפון. 51) ברייתא, שם. ובתוספתא מנחות פ"י (עמוד 1528) "מניח שתי ידיו על גבי קרניו". וראה ב'תוספתא ראשונים' שם. 52) שנאמר (במדבר ה, וז) "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וגו' והתורו את חטאתם אשר עשו", "ומשמע דידו דברים היו אצל הקרבן, ואין לבעל הקרבן מעשה בקרבן אלא סמיכה, אם כן בשעת סמיכה יתודה" (ק'רית ספר). 53) כלומר, על החטא הזה שעליו מביא החטאת, ראה בפ"א מהל' שגגות, פירוט חייבי חטאות. 54) ראה בפ"ט מהל' שגגות פירוט חייבי אשם ודאי, ובפ"ה שם - חייבי אשם תלוי. 55) כרבי עקיבא, ביומא שם.

טו. ביצה מתודה? 56) אומר: חטאתי עויתי פשעתי⁵⁷ ועשיתי כף וכף⁵⁸, וחזרתי בתשובה לפניך וזו פפרתי. הנה הקרבן שלמים - סומך בכל מקום שירצה מן העזרה⁵⁹ במקום שחיטה⁶⁰. ויראה לי, שאינו מתודה על השלמים⁶¹, אכל אומר דברי שבח⁶².

56) ראה בפ"א מהל' תשובה ה"א. 57) יומא שם, כדעת חכמים. 58) ראה פ"ב מהל' תשובה ה"ה, שהמתודה צריך לפרט החטא, וראה 'ירושלמי' סוף יומא. 59) שהרי קדשים קלים הם, ונשחטים בכל מקום בעזרה, ראה להלן פ"ה ה"בד. 60) שבמקום שסומכין - שוחטין (למעלה ה"ב). 61) שהרי אינם באים על חטא, ולא כתוב בו "ונרצה". 62) כמו מזמור לתודה (אור שמח), וכן הוא בתרגום רב יוסף לדברי הימים-ב (ל, כב) על הפסוק: "מזבחים זבחי שלמים ומתודים לה' אלקי אבותיהם" - "דבחין דבחי נכסת קודשיא ומהודן קדם ה' אלקי דאבתהון" (הגר"י ליינר ב"סיני" כרך מז עמוד נא-נב).

~ יום שני ח' מנחם-אב ~

פרק רביעי

1) יתבאר בו שאין מביאים קרבן אלא ביום, ושצריך שתהא עבודת הקרבנות לשמה.

א. כל הקרבנות אין מקריבין אותן אלא ביום, שנאמר: ביום צותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם - ביום ולא בלילה. לפיכך אין שוחטין זבחים אלא ביום³, ואין זורקין דמים אלא ביום השחיטה⁴; שנאמר: ביום הקריבו את זבחו - ביום הזביחה תהיה ההקרבה. וכיון ששקעה החמה נפסל הדם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ח' מנחם-אב - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּשֶׁר כָּל הַיּוֹם, וְדָבָר שֶׁמִּצְוֹתוֹ בְּלֵילָה - פֶּשֶׁר כָּל הַלַּיְלָה. וְאֵף עַל פִּי בֶן, זְרִיזִין מְקַדְמִין לְמִצְוֹת.

בגמרא שם למדו זאת ממה שנאמר בשחיטה (ויקרא יט, ו) "ביום זבחכם", לאפוקי לילה, ונאמר (שם ג, יג) "וסמך ושחט", מה שחיטה ביום אף סמיכה ביום. (23 מליקת העוף (ראה ויקרא א, טו), נלמדו כן בגמרא שם ממה שנאמר (שם ז, לח) "ביום צוותו את בני ישראל" - לאפוקי לילה. (24 הקטרת הקומץ, וגם זה נלמד שם ממה שכתוב (שם) "ביום צוותו". (25) כי "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח טעונות הגשה במערב כנגד חודה של קרן דרומית מערבית", ונלמד בגמרא שם ממה שהוקשה הגשה לתנופה שנאמר (במדבר ה, כה) ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות (=הגשה) והניף והקריב", מה תנופה ביום אף הגשה ביום. (26) זריקת דם הקרבנות והזיית דם פרים הנשרפים והטאות הפנימיות. וגם זה נלמד בגמרא שם ממה שכתוב (ויקרא שם) "ביום צוותו". (27) שמניף את עומר התנופה ומנחת הסוטה, וכמו כן את החזה של השלמים לפני שנותנה לכהן. ונלמד בגמרא שם ממה שכתוב (שם כג, יב) "ביום הניפכם את העומר", לאפוקי לילה. (28) קמיצת המנחה, וגם זה נלמד שם ממה שכתוב "ביום צוותו". (29) נלמד שם ממה שנאמר (שם, לו) "דבר יום ביומו", לאפוקי לילה. (30) שנאמר (שם ו, ב) "זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו" (שם כא).

ז. כָּל הַזְּבָחִים אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן לְתַחֲלָה אֶלָּא בְּסִפֵּין מְבִילֵי שְׂרָת; וְאֵם שָׁחַט בְּכָל דָּבָר שֶׁשׁוֹחֲטִין בוֹ הַחֲלִין, אֶפְלוּ בְּקְרוּמֵית שֶׁל קִנְהָ³¹ - פֶּשֶׁרִין³².

(31) "צלע של קנה" (רש"י חולין טו:), ובערוך ערך קרם "פירש מה שמשתייר מן המחצלת כשמתקנין אותה". (32) תוספתא מנחות שם: "חומר בקמיצה שהקמיצה טעון כהן וכלי שרת, מה שאין כן בשחיטה, קמיצה בכלי ושחיטה אפילו בקרומית של קנה".

ח. וְכָל הַזְּבָחִים שֶׁקָּבַל מִדָּמָם פְּחוֹת מִפְּדֵי הַזֵּיָה³³ - לֹא נִתְקַדְּשׁ הֶדֶם. וְצָרִיף לְהַתְּנֵן לְקַבֵּל כָּל הַדָּם³⁴. פִּיּוֹד הוּא עוֹשֶׂה? אוֹחֵז הַסִּמְנִים³⁵ בְּיָדוֹ וּמוֹצִיאָן עִם הַוִּירֵדִין לְתוֹךְ הַמְזֻרְק³⁶, וְשׁוֹחֵט שְׁנַיִם אוֹ רֶב שְׁנַיִם, פְּדֵי שֵׁיתִקְבַּל הֶדֶם פְּלוּ בְּפִלִי. וּמַגְבִּיֵה הַסִּפֵּין לְמַעְלָה, פְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרֵד הֶדֶם מֵעֲלֵיהָ אֶלָּא מִן הַצָּוָר. וְדָם שֶׁבְּסִפֵּין - מְזַנְהוּ בְּשִׁפְתַי הַמְזֻרְק³⁷.

(33) אחת, בכלי אחד, ופחות מכדי הזייה אחת בכלי שני וערבן ביחד, אבל אם קיבל בו אפילו כדי הזייה אחת בלבד קידש הדם, אף כי צריך להזות על הקרבנות כמה וכמה הזיות בכל קרבן וקרבן כדינו. אבל לדעת התוספות מנחות שם דיבור המתחיל ואם, ורש"י שם, כי צריך שיקבל דם בכל קרבן וקרבן מה שצריך לכל הזיותיו. (34) כלומר, אף כי אם קיבל דם רק כדי הזייה אחת - קידש, אין זה אלא בדיעבד, אבל לכתחילה צריך להתכוון לקבל כל הדם. והוא

הַקָּטָר אֲמוּרִין וְאֵיבָרִים, אֵף עַל פִּי שְׁפָשְׁרִים בְּלֵילָה, דוֹחִין אֶת הַשֶּׁבֶת בְּזִמְנוֹ, וְאֵין מֵאֲחֵרִין אוֹתָן לְמוֹצָאֵי שֶׁבֶת.

ד. כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ קָרֵב אֶלָּא בַּיּוֹם¹⁰, כְּגוֹן הַקֹּמֶץ¹¹ וְהַלְבוּנָה וְהַקְטָרֶת¹² וּמִנְחֹת הַנִּשְׁרָפוֹת¹³ - מִתֵּר לְהַקְרִיבָן עִם מִבּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ¹⁴, וְהֵם מִתְּאֶפְלִין וְהוֹלְכִין כָּל הַלַּיְלָה כְּאֵיבָרֵי עוֹלָה.

(10) שלא קרבו מתיריו ביום. (11) כלומר, הקטרת הקומץ, כי חלק גדול מהמנחות הקריבות על גבי המזבח, נקמצות, ומקטיר הקומץ כולו על גבי המזבח, והשאר נאכל לכהנים. (12) כלומר, הקטרת הקטורת על המזבח הפנימי. (13) ראה להלן פרק י"ב שם כי מנחות זכרי כהנים (=מנחת חינוך וחביתין וכהן שהביא מנחת חוטא או מנחת נדבה) נשרפות כליל על גבי המזבח, ואינן נקמצות. (14) זמן מועט קודם השקיעה "אף כי אין שהות שתצית האש ברובו לפני השקיעה, והם נקלטים על גבי המזבח".

ה. הַנִּסְכִּים הַבָּאִים עִם הַזְּבָח¹⁵ - אֵין קָרְבִּין אֶלָּא בַּיּוֹם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִנְסִיכֶם וְלִשְׁלֹמֵיכֶם - מִקִּישׁ נִסְכִּים לְשִׁלְמִים: מֵה שְׁלָמִים בַּיּוֹם, אֵף נִסְכִּים בַּיּוֹם. אֲבָל הַנִּסְכִּים הַבָּאִים בְּפָנָי עֲצֻמָּן¹⁶ - מִתְקַדְּשִׁין¹⁷ בְּלֵילָה וְקָרְבִּין בְּלֵילָה¹⁸. לְפִיכָף¹⁹, אֵם נִזְדַּמְנוּ לוֹ נִסְכִּים הַבָּאִין בְּפָנָי עֲצֻמָּן - מְקַדְּשִׁין וּמְקָרְבִּין בְּלֵילָה²⁰. וְעוֹלוֹת הַשְּׁחֵר פּוֹסְלוֹת בָּהֶן, כְּאֵיבָרֵי הָעוֹלוֹת²¹.

(15) שהביאם עם הזבח. (16) שלא הקדישם עם הזבח, שהרי יכול אדם להביא קרבנו היום ונסכיו לאחר עשרה ימים. (17) על ידי נתינתם בכלי שרת. (18) שכיוון דלא קדשו בשחיטת הזבח, יכול להקריב בלילה, שדווקא נסכים הבאים עם הזבח נתרבו ממה שכתוב "לנסכים ולשלמים", ומכיוון שקריבין בלילה, מתקדשין גם בלילה, שכן אמרו בתמורה יד. "זה הכלל כל הקרב ביום (=נסכים הבאים עם הזבח בכלל זה) אינו קדוש אלא ביום, וכל הקרב בלילה (=נסכים הבאים בפני עצמם) קדוש בין ביום בין בלילה. (19) כלומר, כיוון שנסכים הבאים בפני עצמם מתקדשים בלילה וקריבים בלילה. (20) כלומר, מקדישין לכתחילה בלילה ומקריבין מיד (כסף משנה) והכל משום זריות מצוה, שמיד שנודמנה לו המצוה, אין להחמיצנה. ומקור הדברים בתמורה שם: "אמר רב פפא השתא דאמרת נסכים הבאים בפני עצמן קריבין אפילו בלילה, נודמנו נסכים בלילה מקדישין בלילה ומקריבין". (21) בתמורה שם: "אמר רב אדא בר אהבה ועלות השחר פוסלת בהן כאברין" שהקדישין ולא הקריבין.

ו. כָּל הַיּוֹם פֶּשֶׁר לְסִמְיָה וְלִשְׁחִיטָה²² וְלִמְלִיקָה²³, לְהַקְטִיר²⁴ לְהַגִּישָׁה²⁵ וְלְהַזִּיָּה²⁶, וְלִתְנוּפָה²⁷ וְלִקְמִיצָה²⁸ וְלִקְרִיבָן הַמוֹסְפִין²⁹. וְכָל הַלַּיְלָה פֶּשֶׁר לְהַקְטִיר אֲמוּרִין וְאֵיבָרִים³⁰. זֶה הַפֶּלֶל: דָּבָר שֶׁמִּצְוֹתוֹ בַּיּוֹם -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְאֲשֵׁים⁴⁸, וְשֶׁהִקְטַרְתָּ לְרִיחַ בְּלֶבֶד⁴⁹, וְשָׂרִיחַ זֶה נִחַח רִיחַ לְפָנַי הַשָּׁם. וְאִם שָׁחַט סֶתֶם - פֶּשֶׁר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. וְהַשּׁוֹחֵט תִּטָּאת וְאִשָּׁם צָרִיף שְׂתִהְיֶה מִחֻשְׁבָּתוֹ לְשֵׁם אוֹתוֹ הַחֻטָּא שֶׁבָּא עָלָיו.

(46) של העובד. (47) דווקא בשעת שחיטה ולא בשעת ההקטרה. (48) כלומר, שיחשוב שיקטירו אותו על האש, ולא לעשותו צלי לאכילה. (49) ושלא יצלה אברים מחוץ למערכה ואחר כך יצלה אותן על המערכה, כי אז שוב אין בהם ריח.

~ יום שלישי ט' מנחם-אב * ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) יבאר בו שמקבלה ואילך מצות כהונה, ואם מקום השחיטה וקבלת הדם שוה בכל הזבחים.

א. כְּכֹר בְּאַרְנוֹ שֶׁשְׁחִיטַת הַקָּדָשִׁים כְּשֶׁרָה בְּזָרִים, וּמִקְבֻלַּת הַדָּם וְאֵילָף מִצְוַת פְּהִיָּה. וְכָל הַזְּבָחִים - קְבוּל דָּמָן בְּכָלִי שְׂרַת פִּיֵּד פִּהֵן; אֲבָל מְקוֹם שְׁחִיטָתָן וּמְקוֹם קְבוּל דָּמָן אֵינוֹ שׁוֹה בְּכָלָן.

ב. בִּיצַד? קָדָשִׁי קָדָשִׁים - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן וְאֵין מְקַבְּלִין אֶת דָּמָן אֲלָא בְּצִפּוֹן הַמִּזְבֵּחַ, בְּכָל הַמְּקוֹם שֶׁבְּאַרְנוֹ גְּבוּלוֹתָיו בְּתַחֲלַת סֶפֶר זֶה. וְקָדָשִׁים קָלִים - שְׁחִיטָתָן וְקְבוּל דָּמָן בְּכָל מְקוֹם מִן הָעִזָּרָה.²

2) כי מיד עם תחילת שחיטה צריך שיהא הדם נוזל לתוך הכלי, ומכיון ששחיטה בכל מקום בעזרה, גם קיבול דמן כן. וראה להלן סוף הלכה ג.

ג. וּמִנֵּין שָׂאִין שׁוֹחֲטִין קָדָשִׁי קָדָשִׁים אֲלָא בְּצִפּוֹן? שֶׁהָרִי נֹאֲמַר בְּעוֹלָה: וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יָרֵךְ הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה, וּבְחֻטָּאת הוּא אוֹמַר: בְּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁחַט הָעֹלָה תִּשְׁחַט הַחֻטָּאת; וְכִשֵּׁם שֶׁהַחֻטָּאת נִקְרָאת קָדָשׁ קָדָשִׁים, כִּי הָעֹלָה נִקְרָאת קָדָשׁ קָדָשִׁים. וּבְאִשָּׁם הוּא אוֹמַר: בְּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַטוּ אֶת הָעֹלָה יִשְׁחַטוּ אֶת הָאִשָּׁם. וְשֶׁלְמֵי צִבּוּר הִקְשׁוּ לְחֻטָּאת, שֶׁנֹּאֲמַר: וְעֲשִׂיתֶם שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת וּשְׁנֵי כִבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה לְזִבְחַת שְׁלָמִים; לְפִיכֵן הֵן קָדָשִׁי קָדָשִׁים פְּחֻטָּאת, וְנִשְׁחַטִּין בְּמְקוֹם שְׁחִיטָתָהּ. וּמְקוֹם שְׁחִיטָה הוּא מְקוֹם הַקְּבֻלָּה.³

3) כי מיד עם תחילת השחיטה צריך לקבל הדם לתוך הכלי. כלומר, שיהיה נוזל בכלי מיד (למעלה פ"ד הלכה ח), ואם כן, מקום השחיטה הוא מקום הקבלה. וראה עוד למעלה הלכה ב.

בזבחים כה. "אמר רב יהודה אמר רב השוחט צריך שיקבל את כל דמו של פרו, שנאמר (שם ד, ז) "ואת כל דם הפר ישפך" וכו', אם אינו עניין לשיריים וכו' תניהו עניין לקבלה". (35) הקנה והוושט. (36) כלומר, על אוויר המזרק. (37) "פירוש בשפת המזרק מאחריו שלא ייכנס דם במזרק" (כסף משנה). והוא בזבחים שם: "ודם סכין במאי מקנה ליה, אמר אביי בשפת מזרק כדכתיב (עזרא א, י) "כפורי זהב", כלומר, שמזרקין נקראים בשם כפורי זהב על שם קינוח.

ט. אֲוִיר הַכָּלִי הָרִי הוּא כְּכָלִי³⁸. הִיָּה מְקַבֵּל הַדָּם³⁹ וְנִפְתָּחוּ שׁוּלֵי הַמִּזְרָק קָדָם שֶׁיִּגִיעַ הַדָּם לְאֲוִיר הַמִּזְרָק⁴⁰ הַנִּפְתָּח - לֹא נִתְקַדַּשׁ הַדָּם; שֶׁהָאֲוִיר שָׂאִין סוּפו לְנוּחַ - אֵינוֹ כְּמִנְחָה.

(38) כלומר, אין צורך שיכניס את הוורידין לתוך הכלי ממש בעת שהוא מקבל הדם (כי דבר זה בלתי אפשרי), אלא הוא מחזיק הוורידין למעלה מן הכלי, נגד התוך של הכלי. ואם סופו לנוח (=כשלא נפתחו שוליו) נתקדש הדם עוד כשהם באוויר למעלה מן הכלי, ודבר זה איבעיא ונפשטה בזבחים כה: (39) באוויר הכלי (=למעלה מן הכלי, נגד תוך הכלי). (40) כלומר, לאוויר שהוא בתוך דופני המזרק, אבל אם הגיע הדם לתוך אוויר הדפנות, ורק אחרי כן נפתחו שוליו, אף שלא הגיע הדם לתחתית המזרק - נתקדש הדם.

י. כָּל הַזְּבָחִים צָרִיף הָעוֹבֵד שְׂתִהְיֶה מִחֻשְׁבָּתוֹ לְשֵׁם הַזְּבָח⁴¹ וְלִשְׁם בְּעֵלָיו⁴² בְּשַׁעַת זְבִיחָה, וּבְשַׁעַת קְבֻלַּת הַדָּם, וּבְשַׁעַת הוֹלֶכֶת הַדָּם, וּבְשַׁעַת זְרִיקָתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ; שֶׁנֹּאֲמַר: וּבִשְׂרָר זִבְחַת תֹּדֶת שְׁלָמֵינוּ - שְׂתִהְיֶה זְבִיחָה עִם שְׂאֵר אַרְבַּע הָעֲבוֹדוֹת⁴³ לְשֵׁם שְׁלָמֵינוּ. וְכֵן שְׂאֵר הַקְּרָבָנוֹת. וְאִם שָׁחַט וְעָבַד שְׂאֵר עֲבוֹדוֹת⁴⁴ סֶתֶם, לֹא חֲשַׁב כְּכָלִי⁴⁵ בְּעוֹלָה וּבְשְׁלָמִים - הָרִי הֵן בְּשָׂרִים, וְעָלוּ לְבַעֲלִים.

(41) עולה לשם עולה, שלמים לשם שלמים וכו'. (42) קרבן של ראובן לשם ראובן, קרבן של שמעון לשם שמעון וכו'. בזבחים ב, במשנה: "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן הפסח והחטאת". ומשמע בגמרא (שם ב: ד"ש"לא לשמן", היינו בין בשינוי קדש בין בשינוי בעלים (כסף משנה). (43) כלומר, השחיטה עם שאר ג' העבודות: קבלת הדם, הולכת הדם וזריקת הדם, שהן ביחד ארבע עבודות. (44) קבלת הדם, הולכתו וזריקתו. (45) לא לשמן ולא שלא לשמן.

יא. וְצָרִיף שְׂתִהְיֶה מִחֻשְׁבָּתוֹ⁴⁶ בְּשַׁעַת שְׁחִיטָתוֹ הָעוֹלָה לְשֵׁם שֶׁשָּׂה דְבָרִים: לְשֵׁם הַזְּבָח, וְלְשֵׁם הַזְּבָח, וְשֶׁהַזְּבָח לְהִשָּׁם בְּרוּף הוּא, וְשֶׁיִּקְטָרוּ

(* השיעור של תשעה באב - ללמוד במוצאי היום.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ט' מנחם-אב - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קעז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. ומניין ששוחטים קדשים קלים בכל העזרה, אפלו אחורי ההיכל? שהרי נאמר בשלמים: ושחטו פתח אהל מועד - להכשיר קל הרוחות, שהרי לא יחד להם רוח. והוא הדין לשאר הקדשים קלים. ואם שחטם בהיכל - פשרים. אבל אם שחטן בגגו של היכל - פסולין; שאין הגגות ראיות לשחיטה כלהלל, אלא בקרקע העזרה.

ה. שלמים ששחטן קדם שיפתחו דלתות ההיכל - פסולין; שנאמר: פתח אהל מועד - בזמן שפתוח. אפלו היו דלתותיו מוגפות - הרי זה כנעול. אבל הפרכת שעליו אינה פוסלת.

ז. ומניין הוא מתחיל? עולה בכפשי ופונה לימינו¹⁰ ומהלך על הסוכב¹¹ ונותן בקרן דרומית מזרחית תחלה, ואחר כך בקרן השנייה הסמוכה לה, שהיא מזרחית צפונית, ואחר כך בקרן שלישית הסמוכה לה, שהיא צפונית מערבית, ואחר כך בקרן רביעית הסמוכה לה, שהיא מערבית דרומית. ועל יסוד אותה הקרן שהשלים בה המתנות הוא שופך שגרי הדם; שנאמר: ואת כל הדם ישפך אל יסוד מזבח העלה - זה יסוד דרומי.

ה. שלמים ששחטן קדם שיפתחו דלתות ההיכל - פסולין; שנאמר: פתח אהל מועד - בזמן שפתוח. אפלו היו דלתותיו מוגפות - הרי זה כנעול. אבל הפרכת שעליו אינה פוסלת.

8. כלומר, על איזה קרן מזה ראשונה (משנה בזבחים נג). 9. ראה למעלה בפ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה יג, כי הכבש היה בנוי לדרומו של מזבח, וראה שם עוד בפ"א הלכה יז. 10. שהוא לצד מזרח. כי "כל פינות שאתה פונה, לא יהו אלא דרך ימין, שנאמר (יחזקאל מג, יז) ומעלותיהו פונות קדים" (זבחים סב:). 11. ראה למעלה שם הלכה ז.

4) סגורות ולא נעולות במנעול.

ו. העולה והאשם והשלמים, בין של יחיד בין של צבור, זריקת דם שלששתן על גבי המזבח שנה לעולם. וכיצד הוא עושה? בשלוקת הכהן הדם במזרק, וזרק ממנו במזרק שתי זריקות על שתי זוויות המזבח באלכסון⁵ מחצי המזבח ולמטה: על קרן מזרחית צפונית ועל קרן מערבית דרומית. ומתפוך כשיזרק הדם על הקרן שיהיה הדם מקיף על הזוויות כמין ג"ם, כדי שימצא הדם של שתי מתנות על ארבעה כתלי המזבח. לפי שנאמר בעולה ובשלמים 'סביב'. והוא הדין לאשם. ושגרי הדם נשפכין על היסוד הדרומי.

יא. כל החטאות הנשפרות¹² - דמם נכנס לפנים להיכל ומזין ממנו שם כאשר מפרש בתורה. ושגרי הדם שופכין על יסוד המערבי של מזבח החיצון, שהוא פוגע בו תחלה בצאתו מן ההיכל.

5) כלומר, שתי הקרנות תהיינה זו מול זו באלכסון, היינו קרן מזרחית צפונית, וכנגדה באלכסון קרן מערבית דרומית, כדי שיהיו "שתי מתנות שהן ארבע".

ז. החטאות הנאכלות - דמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות המזבח החיצון מחצי מזבח ולמעלה, לפי שנאמר בה: על קרנת המזבח⁶. וכיצד הוא עושה? בשלוקת הכהן הדם במזרק, מוליכו אצל המזבח, וטובל אצבעו הימנית הסמוכה לגודל בדם, וסומך באצבעו הגדולה מפאן ובגודל מפאן ומחטא ויורד כנגד חדה של קרן עד שיקלה כל הדם שבאצבעו. וכן הוא עושה בכל קרן וקרן. ואם נתן סמוך לקרן כאמה אחת מפאן או מפאן - כפר.

12) שהן שתיים ליחיד: פר כהן משיח ופרו של כהן גדול ביום הכיפורים, ושלש לציבור: שעירי עבודה-זרה ושעיר יום הכיפורים הפנימי (זוגו של שעיר המשתלח), ופר העלם דבר של ציבור, ראה למעלה פ"א הלכה טז.

6) בחטאות הנאכלות, נאמר "קרנות מזבח העולה". והיינו למעלה מחוט הסקרא, ראה למעלה.

ח. וצריך לטבל אצבעו על כל קרן וקרן. וכשגומר הנתינה על הקרן - מקנח אצבעו בשפת המזרק, ואחר כך טובל פעם שנייה; ושגרי הדם שבאצבעו פסולין לתן מהן על קרן אחרת.

יב. והיכן מזין מדמן? וכמה מזה מהם? פר¹³ ושעיר¹⁴ של יום הכפורים - דם כל אחד מהן טעון שמונה הזיות על בין הבדדים¹⁵ ושמונה על הפרכת. ומערב דם הפר והשעיר, ומזה משניהם ארבע הזאות על ארבע קרנות מזבח הזקב שבהיכל, ושבע הזיות על אמצעו של מזבח זה¹⁶, כמו שיתבאר בהלכות עבודת יום הכפורים. ואם לא פנון בהזיות שבפנים - כשרות.

ט. אין בכל הקרבנות קרבן שטעון הזית דם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נח:) "ויצא אל המזבח, עד דנפיק מכוליה מזבח", וכמו כן בפריש הנשרפים ושעירים הנשרפים, למדו ממה שנאמר (שם ד, ז) "מזבח קטורת הסמים לפני ה'" "מזבח לפני ה', ואין כהן לפני ה'. הא כיצד, עומד חוץ למזבח ומזה" (יומא שם).

טו. פֿר פֿהֿן מְשִׁיחַ הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת - פֿהֿן הַמְשִׁיחַ עֲצָמוֹ מִקֶּבֶל דָּמוֹ וּמִזֶּה מִמֶּנּוּ מִבְּפָנָיִם²².
וְאִם קֶבֶל וְהִזָּה פֿהֿן הַדְּיוּט - פֿשֶׁר.

(22) הזיות שעל המזבח הפנימי.

טז. שְׁעִירֵי עֲבוּדָה זָרָה, וְהֵן שְׁעִירֵין הַנְּשָׂרְפִין, לֹא נִתְפָּרֵשׁ בְּהֵן בְּתוֹרָה פֿיצֵד נוֹתֵן דָּמֵן וְלִהִיכֵן הוּא נוֹתֵן. אֲלֵא לְפִי שֶׁהֵן חֲטָאת הַקֶּהֱל - דִּינֵן פְּדִין פֿר הַעֵלֶם, שֶׁהוּא חֲטָאת הַקֶּהֱל, לְכָל הָאָמוֹר בּוֹ: לְמִתָּן דָּמִים²³, וְלִשְׂרָפָה²⁴, וְלִטְמֵא אֶת הַשְּׂוֹרֶף²⁵.

(23) שזורק שבע הזיות על הפרוכת, וארבע הזיות על ארבע קרנות המזבח, ראה למעלה שם. וראה במשנה-למלך אם צריכים לכתחילה כהן משיח. (24) ראה להלן פ"ז הלכות ג"ד. (25) לטמא בגדיו, ראה בפ"ה מהלכות פרה אדומה הלכה ד. ומה שנראה מדברי רבינו שלמים שעירי עבודה-זרה מפר העלם דבר, צריך עיון, שהרי בפר העלם דבר לא נאמרה טומאה, וכולם למדנו מפר ושעיר של יום הכיפורים (ראה בזבחים פג. ובספרא פ' אחרי פרשה ט הלכה ד, ובהר המוריה).

יז. הַבְּכוֹר²⁶ וְהַמְעַשֵּׂר וְהַפֶּסַח - דָּם כָּל אֶחָד מֵהֶן טְעוֹן מִתְּנֵה אַחַת, בְּשִׁפְיָה²⁷ כְּנֶגֶד הַיִּסוּד²⁸, בְּאֵי זו רֹחַ שְׂוִיעָה מְשַׁלֵּשׁ זְוִיּוֹת הַמִּזְבֵּחַ. שְׁהָרִי קָרָן מִזְרְחִית דְּרוֹמִית לֹא הִיָּה לָהּ יִסוּד, כְּמוֹ שֶׁבְּאֵרְנוּ. וּמִיָּן שְׂאִיֵּן טְעוֹנִין אֲלֵא מִתְּנֵה אַחַת? שְׁהָרִי נֶאֱמַר בְּכֹכּוֹר: וְאֵת דָּמֵן תִּזְרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדּוֹ, שֶׁהוּא הַדִּין בְּמַעַשֵּׂר וּבְפֶסַח שְׁנוֹתֵן דָּמֵן מִתְּנֵה אַחַת בְּכֹכּוֹר.

(26) זבחים נו: במשנה. (27) ע"י המזרק בסמוך למזבח ולא מרחוק. וראה גם בפ"א מהלכות קרבן פסח ה"ו. (28) תוספתא זבחים פ"ו: "הבכור והמעשר והפסח שופכן שפיכה אחת כנגד היסוד, שפכן שלא כנגד היסוד, הרי אלו פסולין", וראה גם זבחים נו: במשנה, וראה לח"מ כאן.

יח. כָּל הַזְּבָחִים מִקְטִירִין אֲמוּרֵיהֶן עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ אַחַר שְׂוִירָתֵן הַדָּם תְּחִלָּה²⁹. וְכָל הַזְּבָחִים מִפְּשִׁיטֵין אוֹתָן³⁰ וְאַחַר כֵּן מוֹצִיאִין אֶת אֲמוּרֵיהֶן³¹, וְאֵין מִפְּשִׁיטֵין אוֹתָן עַד שְׂוִירָתֵן הַדָּם. חוּץ מִחֲטָאוֹת הַנְּשָׂרְפוֹת³², שְׂאִין מִפְּשִׁיטֵין אוֹתָם כָּלָּל; שְׂנֶאֱמַר: אֵת עוֹרָם וְאֵת בְּשָׂרָם. נִמְצְאָתָּ אוֹמֵר: זוֹרֵק תְּחִלָּה וְאַחַר כֵּן מִפְּשִׁיט, וְקוֹרֵעַ וּמוֹצִיא הָאֲמוּרִין וּמִקְטִיר. (29) שבכולם כתוב זריקה קודם, ואחרי כן כתוב הקטרה,

~ נקודות משיחות קודש ~

"פֿר וְשִׁעִיר שֶׁל יוֹם הַפֶּסַחִים - דָּם כָּל אֶחָד מֵהֶן טְעוֹן שְׂמוּנָה הַזְוִיּוֹת עַל בֵּין הַבְּדִים וְשְׂמוּנָה עַל הַפְּרֻכֶת כו"ו.

ויש לבאר דיוק המספר 'שמונה' בהזיות שבין הבדים ועל הפרוכת, התשובה ביוה"כ צריכה להיות תשובה עילאה בתכלית שלימותה, ותשובה זו צריכה להיות מתוך שמחה דווקא כפס"ד אדה"ז בשו"ע "הלובש שק מחמת תשובה צריך לפשטו ביוה"כ מפני שהוא יו"ט וצריך לכבדו בכסות נקיה", היינו שצום יוה"כ אינו קשור עם ההנהגה של "קרעו בגדיכם" ולבוש 'שק', אלא שצריך להיות מתוך שמחה. ענין זה קשור למתן-תורה שביוה"כ "יום שניתנו בו לוחות אחרונות" כי תשובה עילאה ענינה תורה, ובתורה נאמר "פקודי ה' ישרים משמחי לב" ענין של שמחה. וזה שמדייק במספר 'שמונה' בהזאות של יוה"כ, כי המספר שמונה מורה על תשובה עילאה שהיא בספירת הבינה, וספירת הבינה ענינה "אם הבנים שמחה" - עניין השמחה, ובנוסף בינה היא "רחובות הנהר" המשכת הגילוי ד'עתיקא קדישא' למטה באופן של הרחבה.

(על-פי "יין מלכות" ספר עבודה, סימן לו

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(13) כלומר, פר של כהן גדול. (14) זוגו של המשתלח. (15) בדי הארון, ראה בפ"ד מהלכות עבודת יוה"כ פ"ה ב"ב. (16) בצד הדרום (שם).

יג. פָּרִים הַנְּשָׂרְפִין¹⁷ וְשִׁעִירִים הַנְּשָׂרְפִין¹⁸ - זוֹרֵק דָּם מִכָּל אֶחָד מֵהֶם שְׁבַע הַזְוִיּוֹת עַל הַפְּרֻכֶת הַמַּבְדֵּלֶת בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים, וְאַרְבַּע הַזְוִיּוֹת עַל אֲרַבַּע קְרָנוֹת מִזְבֵּחַ הַזֶּהָב.

(17) פר כהן משיח, ופר העלם דבר של ציבור. (18) שעירי עבודה-זרה.

יד. וְכָל הַדָּמִים הַנִּתְּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַזֶּהָב¹⁹, כְּשֶׁהוּא נִכְנָס - עוֹמֵד בֵּין הַמִּזְבֵּחַ לְמִנְזָרָה²⁰ וְהַמִּזְבֵּחַ לְפָנָיו²¹, וְנוֹתֵן עַל קְרָנוֹת הַמִּזְבֵּחַ מִבְּחוּץ. מִתְּחִיל מִקָּרָן מִזְרְחִית צְפוֹנִית, לְצְפוֹנִית מְעֻרְבִית, לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, לְדְרוֹמִית מִזְרְחִית.

(19) היינו פר ושעיר של יום הכיפורים (למעלה הלכה יב) ופרים הנשרפים ושעירים הנשרפים (למעלה הלכה יג), וראה להלן. (20) תוספתא שם. כלומר, בדרום, כי הרי המנורה היתה בדרום. ומכאן שדעת רבינו כסתם משנה ביומא נב: נג: ששתי הפרוכות שהיו (ראה בפ"ד מהלכות בית הבחירה הלכה ב) היתה החיצונה פרופה מן הדרום, ופנימית פרופה מן הצפון, וכניסתו היתה בדרום. (21) כלומר, הוא עומד בין המזבח למנורה, אבל כולו חוץ למזבח. כלומר, למזרחו, שכן נאמר ביום הכיפורים (שם טז, יח) "ויצא אל המזבח אשר לפני ה'", ודרשו חכמים (יומא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

45) כר' יהושע בשקלים פ"ד מ"ד: "המקדיש נכסיו, והיה בהן בהמה ראויה על גבי מזבח, זכרים ונקבות, רבי אליעזר אומר זכרים ימכרו לצרכי עולות וכו'. רבי יהושע אומר זכרים עצמן יקרבו עולות וכו'". ורבינו סותר עצמו, שפסק בפרק ה מהלכות ערכין הלכה ז כר"א, וראה לחם-משנה כאן. 46) זבחים קג. "ת"ר, עולת איש, פרט לעולת הקדש, דברי ר' יהודה וכו', מאי פרט להקדש וכו'. רבי אייבו א"ר ינאי, פרט למתפיס עולה לבדק הבית וכו'. אלא מר, במאי מוקים לה (להא דתני לעיל, פרט לעולת הקדש, רש"י) א"ל מוקמינא לה במקדיש נכסיו, וכרבי יהושע וכו'". 47) שם בגמ': "הני מילי בשר, אבל עור תפיס וכו' ואפילו לר' יהושע דאמר אדם חולק הקדישו, הני מילי בשר, אבל עור תפיס (לבדק הבית כשאר נכסיו שלו, רש"י)". 48) משנה שם: "אחד עולת האיש ואחד עולת האשה, עורותיהן לכהנים". 49) בגמ' שם: "ת"ר, עולת איש (ויקרא ז, ח), אין לי אלא עולת איש, עולות גרים נשים ועבדים מנין, תלמוד-לומר (שם) עור העולה, ריבה". ונוסחת רבינו שם: "גוים", במקום "גרים", ראה בהגהה בגמרא שם. וכתב הכסף-משנה כי נוסחת רבינו נראית נכונה, שהרי לנוסחא שלפנינו קשה, היאך יעלה על הדעת לחלק בין גר לישראל.

~ יום רביעי י' מנחם-אב ~

פְּרָק שְׁשִׁי

1) יבאר בו מצות עשיית העולה, וכיצד הם מעשה.

א. מְצוֹת עֲשֵׂה לְעֹלוֹת הָעוֹלָה² כְּמִשְׁפָּטָה הַפְּתוּבָה³ בַּתּוֹרָה. וְכִיצַד מַעֲשֵׂה הָעוֹלָה? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק הַדָּם כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו⁴, וּמִפְּשִׁיט וּמִנְתַּחַם⁵ וּמִקְטִיר כָּל הַנִּתְחַיֵּם עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ; שְׁנֹאֲמַר: וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבָּחָה.

2) שנאמר (ויקרא א, ג"ד) "אדם כי יקריב מכם וגו' אם עולה קרבנו וגו'", ועוד נאמר (שם ט, טז) "ויקרב את העולה ויעשה כמשפט". וראה ב'ספר המצוות' (עשה ג). 3) "הכתוב". וכן הוא בדפוס רומי. 4) למעלה פ"ה ה"א-ג לענין שחיטה, ושם ה"ו לענין זריקה. 5) כלומר, מפשיט את העור ואחר-כך מנתח את העולה לנתחיה, שנאמר (שם א, ו) "והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה", ועי' בזבחים נג, ב - במשנה. וראה להלן ה"ה-ט, כיצד מנתחין את העולה.

ב. צֹמֵר שֶׁבְּרֵאשֵׁי כְּבָשִׂים⁶ וְשֶׁעַר שְׁבֻזָּקָן הַתִּיָּשִׁים, וְהַעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים וְהַקְּרָנִים וְהַטְּלָפִים⁷: בְּזִמְן שֶׁהֵן מִחֲבָרִין⁸ - מִקְטִירֵיהֶן אֶת הַכֹּל⁹, וְאִם פָּרְשׁוּ¹⁰ - לֹא יַעֲלֶה¹¹; שְׁנֹאֲמַר: עַלְתִּיף הַבָּשָׂר וְהַדָּם¹². וְכֵלֶן¹³ שֶׁפָּקְעוּ¹⁴ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ¹⁵ - לֹא יִחְזִיר¹⁶. וְכֵן גִּחְלַת¹⁷ שֶׁפָּקְעָה מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ - לֹא יִחְזִיר.

6) זבחים פה, ב - במשנה. וברש"י שם: "שהראש אינו בכלל הפשט, וקרב עם עורו כדאמר בשחיטת חולין (כו.): אין לי אלא נתחים, שישנן בכלל הפשטה וישנן בכלל

וכמו שכתוב אצל בכור (במדבר שם) "את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר" (ראה קרית ספר כאן). 30) את העור. 31) כמו שנאמר (ויקרא א, ו) "והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה" (ראה קרית ספר). 32) בבית הדשן מחוץ לירושלים.

יט. פֶּלַע עוֹרוֹת קִדְשֵׁי הַקֹּדְשִׁים - לִפְהֵנִים³³, בֵּין בְּקַרְבָּנוֹת צִבּוֹר בֵּין בְּקַרְבָּנוֹת יָחִיד; שְׁנֹאֲמַר: עוֹר הָעוֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב³⁴. אֲבָל עוֹרוֹת קִדְשֵׁים קָלִים - לְבַעֲלִים³⁵. וְכָל עוֹלָה שְׁלֹא זָכָה הַמִּזְבֵּחַ בְּבִשְׂרָה³⁶ - לֹא זָכוּ הַפְּהֵנִים בְּעוֹרָה³⁷; שְׁנֹאֲמַר: עֹלַת אִישׁ - עוֹלָה שֶׁעֲלָתָהּ לְאִישׁ³⁸.

33) משנה זבחים קג. 34) לכהן יהיה. כלימורו של התנא-קמא בברייתא שם: "עור העולה, אין לי אלא עור העולה, עורות קדשי קדשים מנין, ת"ל "עור העולה אשר הקריב". אבל ר' ישמעאל, וכן במשנה שם למדים זאת מקל-וחומר, ומה אם אלו שלא זכו (כהנים) בבשרו זכו בעורה, קדשי קדשים שזכו בבשרה (=חטאות ואשמות לכהנים) אינו דין שייזכו בעורה". 35) במשנה שם, ונתמעטו בברייתא שם, "יכול שאני מרבה אף קדשים קלים, ת"ל עולה. מה עולה קדשי קדשים, אף כל קדשי קדשים". 36) "כגון שאירע בה פסול קודם זריקה, שלא היתה לה שעת היתר למזבח" (רש"י זבחים שם). 37) שם במשנה. 38) שם. "רוצה לומר שעלתה לגבי מזבח" (רבינו בפי"ה"ם שם).

כ. פֶּלַע קִדְשֵׁי הַקֹּדְשִׁים שְׁאָרַע בָּהֶן פְּסוּל קֹדֶם הַפְּשֻׁטָן - אֵין עוֹרוֹתֵיהֶן לִפְהֵנִים³⁹; לְאַחַר הַפְּשֻׁטָן - עוֹרָן לִפְהֵנִים⁴⁰. וְכָל הָעוֹרוֹת מִחֲלָקִין אוֹתָן אֲנָשִׁי מִשְׁמֵר⁴¹ בִּיגִיחֵן⁴² מֵעֵרֵב שֶׁבֶת לְעֵרֵב שֶׁבֶת⁴³.

39) משנה שם קג: אלא העור כבשר וישוף הכל (ראה פי"ט מהלכות פסולי המוקדשין ה"ט). 40) שם במשנה. הואיל והופשט קודם הפסול, כבר זכו בהן הכהנים. 41) ראה פי"ד מהלכות כלי המקדש ה"ג. 42) ראה שם הלכה כא. 43) תוספתא זבחים פי"א, ומנחות פי"ג: "בראשונה היו מכניסין עורות קדשים ללשכת בית הפרוה, והיו מחלקין אותן בערבין לכל בית אב שבאותו היום, והיו גדולי כהונה (=בעלי זרוע, פסחים נז). באים ונוטלים אותם בזרוע, התקינו שיהיו מחלקים אותם בערבי שבתות לכל משמר ומשמר".

כא. הַמִּתְפִּיֵס עוֹלָתוֹ לְבִדָּק הַבֵּית⁴⁴, וְכֵן הַמִּקְדִּישׁ נְכָסָיו וְהָיוּ בָּהֶן זָכָרִים, שְׁדִינָן שֶׁיִּקְרְבוּ עוֹלוֹת⁴⁵ - אֵין עוֹרוֹתֵיהֶן לִפְהֵנִים; שְׁנֹאֲמַר: עֹלַת אִישׁ - פֶּרֶט לְעוֹלַת הַקֹּדֶשׁ⁴⁶. אֲלָא יִמְכְּרוּ הָעוֹרוֹת וְיַפְלוּ לְבִדָּק הַבֵּית⁴⁷. אֲחָד עוֹלַת אִישׁ אוֹ אִשָּׁה⁴⁸ אוֹ עוֹבֵד כּוֹכְבִים⁴⁹ אוֹ עֶבֶד עוֹרוֹתֵיהֶן לִפְהֵנִים, לֹא נֹאֲמַר 'אִישׁ' אֲלָא לְהוֹצִיא הַהֶקְדֵּשׁ.

44) כלומר, מקדיש עולה לבדק הבית ולא למזבח.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23) שם בגמרא: "אמר רבי יוחנן, ממשמע שנאמר כל הלילה (= היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר) איני יודע שעד הבוקר, מה תלמוד-לומר עד הבוקר, תן בוקר לבקר של לילה" (כלומר, להקדים את הבוקר).

ד. כְּשֶׁמִנְתַּחֲמָה אֵיבָרֵי הָעוֹלָה, מוֹלִיכִין אֶת כָּל הַנְּתִיחִים לְכַבֵּשׁ²⁵ וּמוֹלְחִין אוֹתָם שָׁם²⁶. וְאַחַר כֵּן מַעֲלִין כָּל הָאֵיבָרִים לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ²⁷. וּמִסִּיר גֵּיד הַנֶּשֶׁה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ וּמְשַׁלְּכֵהוּ עַל גְּבֵי הַדָּשָׁן שֶׁבְּאֲמֵצֵעַ הַמִּזְבֵּחַ²⁸. וְזוֹרֵק כָּל הָאֵיבָרִים עַל הָאֵשׁ²⁹, שְׁנֹאֲמַר: הַפֶּשֶׁר וְהָדָם - כְּשֶׁשָּׂם שֶׁהָדָם בְּזִרְיָקָה³⁰, כֵּן כָּל הַפֶּשֶׁר בְּזִרְיָקָה³¹. וְאַחַר שֶׁזִּזְרַקְתָּ חוּזְרָה וְעוֹרָה אוֹתָן עַל הָאֵשׁ³², שְׁנֹאֲמַר: וְעוֹרָה הַכֹּהֵן אֹתָם. וְאֵיבָרִים שֶׁצִּלְצְלוּ וְאַחַר כֵּן הֶעֱלָן לְמִזְבֵּחַ - אֵין בָּהֶם מִשּׁוֹם יְרִיחַ נִיחוּחַ³³.

24) כלומר, כשגמר לנתח. 25) משנה, יומא כה, א: "הפיס השני מי שוחט וכו' ומי מעלה אברים לכבש", וכן הוא במשנה תמיד לא, ב: "הלכו ונתנום מחצי הכבש ולמטה במעברו". וראה להלן ה"ריח: "בכמה מוליכין את האברים לכבש". וגם בפ"ד מהל' תמידין ומוספין ה"ו. 26) במס' תמיד, שם: "הלכו ונתנום מחצי הכבש וכו' ומלחום", וכן בתוספתא מנחות פ"ו (מובאת במנחות כא:): "בשלשה מקומות המלח נתונה, בלשכת המלח ועל גבי הכבש ובראשו של מזבח וכו', על גבי הכבש ששם מולחים את האברים וכו'". וראה גם בפ"ה מהל' איסורי מזבח ה"ג. מקור הדבר, במה שכתוב (ויקרא ב, יג) "על כל קרבן תקריב מלח". וראה בהל' איסורי מזבח שם ה"א.

27) משנה, יומא כו, א: "הפיס וכו' הרביעי מי מעלה אברים מן הכבש למזבח". וכן במשנה תמיד לב, ב: "אמר להם הממונה וכו' בואו והיטו, מי מעלה אברים מן הכבש למזבח". ובוודאי כל העלאה על גבי המזבח היתה דרך זריקה, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' בית הבחירה ה"ג: "ואויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח כדי ליתן האיברים בזריקה" (מרכבת המשנה), וראה גם 'משנה למלך' כאן. 28) דברי רב הונא בחולין ז, ב: "גיד הנשה של עולה חולצו לתפוח" הוא "האפר הצבור באמצע המזבח" (פירוש המשנה, תמיד פ"ב מ"ב). ולמדו זאת (חולין שם) ממה שנאמר (יחזקאל מה, טו) ממשקה ישראל למנחה ולעולה "מן המתור לישראל" (וגיד הנשה אסור לישראל, ולכן אינו מקטיר). ושאלו (שם בבבלי תא) "ומאחר שחולצו למה מעלהו, משום שנאמר (מלאכי א, ח) הקריבנהו נא לפחתך" (וגנאי הוא להביא ירך מפורעת למזבח, ולכך מעלהו כשהירך שלם, ועל המזבח חולצו ומשליכו לדשן, ראה רש"י שם). 29) זבחים קד, א. כרבי אליעזר, שבזה גם רבי יהושע לא חולק עליו, וגם רבי שמעון סובר כמותו (שם סב): וראה ב'לחם משנה'. 30) זבחים, שם. שהרי בדם נאמר מפורש כמה פעמים בתורה "וזרקו", שהוא עומד בארץ וזורק הדם למזבח. 31) שאויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח, כדי ליתן האיברים למזבח בזריקה (למעלה פ"ב מהל' בית הבחירה ה"ג). 32) ב'ספרא' (ויקרא,

הקטרה, מנין לרבות את הראש שכבר התוה בשחיטה, שאף-על-פי שאינו בהפשטה, ישנו בהקטרה וכו', ויש צמר גבובה ערפו אצל ראשו". 7) הפרסות. 8) לבשר חיבור טבעי. 9) משנה, זבחים שם, שנאמר (שם, ט) "והקטיר הכהן את הכל המזבחה", לרבות כל אלו. 10) כלומר, ניתקו מהבשר ואינם מחוברים אליו. 11) שם במשנה. ואף אם עלו - ירדו (פ"ג מהל' פסולי המוקדשין הט"ז). 12) הרי שרק בשר ודם מקטיר, ולא דבר אחר (משנה, שם). ומה שנאמר "והקטיר הכהן את הכל", שנשמע מזה, שמקטיר הכל - שם מדובר במחוברין, אבל אם אינם מחוברים - אינו מקטיר (ברייתא שם פו). 13) משנה, שם פו, א. והיינו בין אלה, שדינם "אם עלו לא ירדו", ובין אלה המחוברים שדינם לעלות כנ"ל (רש"י, שם). 14) עפו. "כמו שאנו רואים במוקדי האש שכל דבר שיש בתוכו לחות, הוא עף מן האש כשמתחיל אותו לחות להתנועע ולצאת" (רבינו בפירוש המשנה, שם). 15) לארץ. אבל אם פקעו על המזבח עצמו - יחזיר, וכמו כן אצל גחלת (מעילה ט:). 16) משנה, שם פו, א. וכן בבבלי תא שם בדברי תנא-קמא של רבי, הממעט ממה שנאמר (שם): "ועשית עולותיך הבשר והדם, לומר לך עיכולי עולה אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר עיכולי גידין ועצמות". אבל צריך עיון, הרי רבי דורש מהפסוק הנ"ל שאם פירשו, אפילו הם בראש המזבח - ירדו, ורבינו פסק כמותו (להלן פ"ג מהל' פסולי המוקדשין הט"ז), ואם כן היאך אפשר ללמוד מזה שגם במחוברים, אם פקעו לא יחזיר. וראה ברש"י שם שפירש "לא יחזיר" "אין צריך להחזיר", ועיי"ש ב'תוספות'. ורבינו העתיק לשון המשנה כצורתה, מבלי לבאר דעתו בזה. 17) גם זה, במשנה שם.

ג. אֵיבָרִים¹⁸ שֶׁפָּקְעוּ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ: אִם יֵשׁ בָּהֶן מִמֶּשׁ, אֲפִלוּ פָּקְעוּ אַחַר חֲצוֹת הַלַּיְלָה¹⁹ - יִחְזִיר, שְׁנֹאֲמַר: עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה; וְאִם אֵין בָּהֶם מִמֶּשׁ, אֲפִלוּ פָּקְעוּ קֹדֶם חֲצוֹת - לֹא יִחְזִיר²⁰. נִתְחַרְךְ הַפֶּשֶׁר²¹ וְיָבֵשׁ עָלֵיהֶן²² פֶּעֶן וּפְקָעוּ: קֹדֶם חֲצוֹת - יִחְזִיר, אַחַר חֲצוֹת - לֹא יִחְזִיר²³.

18) משנה וגמרא, שם. 19) באופן שלענין נתחרך הבשר ויבש, יש הבדל בין קודם חצות לבין אחר חצות (ראה להלן). 20) שם במשנה: "איברים שפקעו מעל גבי המזבח קודם חצות יחזיר וכו', לאחר חצות לא יחזיר", ובגמרא שם אמרו: "אי דאית בהו ממש, אפילו לאחר חצות נמי. אי דלית בהו ממש, אפילו קודם חצות נמי לא. לא צריכא, בשירירי". וביאור הדברים הוא, שאם אין בהם ממש, הרי זה כמו אפר, ונעשתה מצוותן, ואין צורך להחזיר אפילו קודם חצות. אבל אם יש בהם ממש, הרי לא נעשתה מצוותן עדיין, וצריך להחזיר אפילו לאחר חצות, שהרי הוא אומר: "על מוקדה על המזבח כל הלילה". 21) בגמרא (שם): "לא צריכא, בשירירי", ומפרש רש"י: "קשים שנתקשו מחמת האש (שליחכה האש כל לחותן ושלטה ככולן אלא שלא נעשו פחם - שיטה מקובצת)", אלא כעצים יבשים הם מתוכם". 22) כלומר, יבשו פני הבשר למעלה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בו, ר"ל שנוקבו למעלה מהבריכים, במקום צומת הגידין, שאי-אפשר לתלותו ברגליו ממש, שהרי צריך לחתכם עד הבריכים בעוד שאר הבהמה נשאת תלויה בעמוד (תפארת ישראל'). (41) שם. כלומר, לא לזה שקיבל הראש. (42) שם במשנה: "מירק (= גמר) את ההפשט". (43) שם במשנה. שכשהשה צמאה, גונחת בשעת השחיטה, וממשת את הדם מבית השחיטה, והוא הדם הקרוש הנמצא בלב, ודינו כדם שנשפך ולא נתקבל בכלי שפסול למזבח (ראה להלן פ"א מהל' פסולי המוקדשין הכ"ה) - הראש"ש שם. וקריעת הלב היתה דרך בית השחיטה שתוחב ידו עד שמגיע ללב וקורעו ופותחו בעורו מחובר, ואין הכוונה כאן שקרע הלב ממקום חיבורו, שהרי עדיין הבהמה סגורה והיא לפני הקריעה דלהלן, שהרי להלן אמר רבינו: "ואח"כ קורע את הבהמה עד שיגלו את המעינים" (תפארת ישראל', ודלא כהרא"ש). (44) כלומר, חותך שתי הרגלים הקדמיות מן הארכובה עד לכתפיים, שהרי עד לארכובה כבר חתך לפני כן, ראה למעלה "וחותך את הכרעים". ומשום שהידיים סמוכות למקום הלב, חותכן מיד אחר שקרע הלב, לפי שאין מעבירין על המצוות (הראב"ד תמיד, שם). והמפרש שם כתב: משום שעדיין כובד הבהמה ברגלים והבהמה נתלית, משום כך אין חותך את הרגל הימני לפני שחתך את הידיים. (45) "מפני שהקרנן תלוי ונתעסק בו מלמטה אצל החזה והראש, שייך למיתני לשון "עלה", שהוא מגביה ידו כלפי הרגל לחתכו, ויתכן גם שכשהיה צריך להתעסק ברגלים היה עולה גבי מעלה" (הראב"ד, שם). והיינו הרגל האחורית מימין, מן הארכובה ולמעלה עד החיבור בגוף, אבל מן הארכובה ולמטה כבד חתך לפני כן, ראה מה שכתב למעלה: "וחותך את הכרעים". (46) שם במשנה: "ועלה לרגל הימנית חתכה ונתנה למי שזכה בה, וב' ביצים עמה" (שהרי העולה בא לזכר), ולהלן שם במשנה: "נמצאו כולם עומדים בשורה והאברים בידם, הראשון בראש וברגל וכו' הראש בימניו, ורגל הימנית בשמאלו", ועדיין הבהמה נשאת תלויה ברגל שמאל. (47) שם במשנה. "ובדין הוא שהיה לו להתעסק בשני רגלי הכבש שהם מבחוץ ואח"כ לקרוע ולהתעסק בפנים, אבל אם היה חותך שני רגליו לא היה יכול לתלות, ולפיכך על-כרחך היה מניח רגל אחת מלחתך שבה היה תלוי ואח"כ קורע" (ראב"ד). (48) "חלב שעל הקרב" (רא"ש). (49) שם במשנה. והיינו: "לכסות לכלוך מדם השחיטה, ודרש לה מקרא בפ"ב דחולין (כו). דכתיב (ויקרא א, יב) "את ראשו ואת פדרו וערך" (רא"ש). "וזהו דרך כבוד של מעלה" (חולין, שם), שהרי כשהיה נושא את הראש היה הופך בית השחיטה למעלה, ראה להלן הי"א, ולכלוכו הוא גנאי. (50) המעינים. (51) שם במשנה.

ו. הוֹלֵךְ וּמְדִיחֵן בְּמֵים⁵², שְׁנֹאֲמַר: וְהִקְרַב וְהִפְרָעִים יִדְחֵן בְּמֵים - לֹא בְּיָנִין⁵³, וְלֹא בְּמִזְגִּים⁵⁴, וְלֹא בְּשֵׁאֵר מְשָׁקִין⁵⁵. וְכָל הַמֵּימוֹת כְּשֵׁרִין⁵⁶. בְּמָה מְדִיחֵן? הַכֶּרֶס מְדִיחֵן אוֹתָהּ בְּבֵית [הַמְדִיחֵין]⁵⁷ פֶּל צָרְפָה⁵⁸; הַקְרָבִים אֵין פּוֹחֲתִין מְשַׁלֵּשׁ פְּעָמִים⁵⁹. וּמְדִיחֵן אוֹתָן עַל שְׁלֻחָנוֹת שֶׁל שֵׁשׁ שְׁפִין הָעֲמוּדִים⁶⁰.

דיבורא דנדבה פ"ד הי"ב) "ועשית עולותיך הבשר והדם וכו' אף הבשר בזריקה. יכול יהא זורק ורובג (= "פירוש שיתן אחד על אחד כמו מרבג של אבנים" - "ערוך" ערך רבג), תלמוד-לומר וערך הכהן אותם, הא כיצד, זורק ועורך". ולדעת רבינו, כן הוא פירושו: שלא יעריך בעת שזורק מרחוק, אלא זורק ואח"כ עומד ליד המערכה ועורך. ועי' תוספתא זבחים פ"ד (עמ' 485 4). (33) זבחים מו, ב - מימרא של רב. וראה למעלה פ"ד הי"א.

ה. פִּיצַד מְנַתְחִין אֶת הָעוֹלָה? לֹא הִיָּה³⁴ שׁוֹבֵר אֶת הָרְגְלֵי³⁵, אֲלֵא נֹקְבוּ וְתוֹלָה בּוּ וּמְפָשִׁיט³⁶. וְאִם הִיָּה שׁוֹר - מְפָשִׁיטוּ בְּלִי תְּלִיָּה³⁷. וּמְפָשִׁיט עַד שֶׁהוּא מְגִיעַ לְחֹזֶה³⁸. הַגִּיעַ לְחֹזֶה, חוֹתֵךְ אֶת הָרֵאשׁ³⁹ וְנוֹתְנוּ לְכֹהֵן. וְחוֹתֵךְ אֶת הַפְּרָעִים⁴⁰ וְנוֹתְנָן לְאַחֲרָי⁴¹, וּמְשַׁלֵּים אֶת הַהֶפְשֵׁט⁴². וְקוֹרֵעַ אֶת הַלֵּב וּמוֹצִיא אֶת דְּמוֹ⁴³. וְחוֹתֵךְ אֶת הַיָּדַים וְנוֹתְנָן לְאַחֲרָי⁴⁴. עָלָה לְרִגְלֵי יְמִינֵי⁴⁵ - חוֹתְכוּ וְנוֹתְנוּ לְמִי שְׁזָכָה בְּרֵאשׁ, וּשְׁתֵּי בִּיצִים עִמָּה⁴⁶. וְאַחַר כֵּן קוֹרֵעַ אֶת הַבְּהֵמָה עַד שְׁיִגְלוּ הַמְּעִים⁴⁷, וְנוֹטֵל אֶת הַפְּדָר⁴⁸ וְנוֹתְנוּ עַל הָרֵאשׁ מְלַמְעָלָה עַל בֵּית הַשְּׁחִיטָה⁴⁹, וְנוֹטֵל אֶת הַקְרָבִים⁵⁰ וְנוֹתְנָן לְאַחֲרָי⁵¹.

(34) תמיד פ"ד מ"ב. (35) כדרך שהקצבים עושים שחותכים הכרעים קודם הפשט. (36) לפי שגם הכרעים צריכים הפשט לפני הניתוח (תפארת ישראל'). וראה להלן שאע"פ שהם צריכים הפשט - מותר לנתחם לפני שגמר להפשט את כל הבהמה. (37) כך נראה גם להלן פ"ט הי"י, שכתב "אזיהו חזה, כל הרואה את הקרקע למעלה עד הצואר, למטה עד הכרס". ומקורו מהתוספתא חולין פ"ט (ובגמרא חולין מה. היא שנויה להיפך), ואם כן מדובר בשלא תלה, ועל-כרחנו כי בשור הדברים אמורים, ויתכן כי מחמת כובדו לא תלוהו. (38) שם במשנה: "היה מפשיט ויורד עד שמגיע לחזה", כלומר, מתחיל להפשט מן הרגלים ויורד עד לחזה, "ואז הניח מלגמור ההפשט עד שיחתך תחילה הראש וכו' ואם יפשוט תחילה החזה יפול העור ממילא למטה עד סמוך לראש, שהרי הצוואר אין העור מחובר בו (כחולין פ"ט מ"ג) ועל-ידי-זה יהיה קשה לחתוך הראש בצמצום סמוך לצוואר" (תפארת ישראל'). (39) משנה, שם. "עם העור, שאינו בכלל הפשטה, כדאמרינן בחולין כז" (הרא"ש תמיד, שם). ומשום שהראש הוא הראשון להקטרה, לפיכך נאה לחתכו ראשון (המפרש, שם). וממה שנאמר (ויקרא א, ו) "והפשט ונתח", למדו ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ה הי"א) כי ההפשט הוא לפני ניתוח האברים, ולכן אינו חותך הראש לפני התחלת ההפשט (תפארת ישראל'). ומתוך מה שנאמר (שם, ח"ט) נתחים ראש וכרעיים, יש ללמוד שהראש והכרעיים אינם בכלל נתחים, ולפיכך הם נחתכים לפני גמר ההפשט (ה' המוריה' בשם הגר"א). (40) "רגלי הבהמה, ועל שם כריעה נקראים כרעים" (המפרש), ורוצה לומר שחותך ארבע הרגלים (רא"ש ומפרש), עד הארכובה (רא"ש). ומשום כך צריך לפרש מה שכתב קודם אלא נוקבו ותולה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהכוונה שאינו מזיז את הכבד, וכן הוא ב'מאירי' שם. וזהו מה שאמרו במשנה שם: "והכבד תלויה בה", ראה להלן בסוף ההלכה. (65) שם במשנה: "נוקב החזה ונותנו למי שזכה בה", וברא"ש שם: "שעושה כמין ארובה, שחותך את שומן החזה הרואה את הקרקע מראשי הצלעות, ונשאר כמין נקב בין ראשי הצלעות". (66) שם במשנה. "מן הראוי היה לבוא לאלתר אצל הגרה, דהיינו הצואר שהקנה והלב תלויין בו עם אצבע הכבד, שזה היה כסדר, אבל לא יתכן דבר זה לעשות, שכיון שמתעסק בדבר שהוא מצלעות הבהמה כגון החזה, דין הוא שגם בו (= בדופן הימנית) מתעסק קודם הצואר, שאינו מצלעות הבהמה, לפיכך היה חוזר ועולה לדופן הימנית" (ראב"ד, שם). (67) שם במשנה. "כלומר, היה חותך ויורד בעמקו של צלע כלפי השדרה" (ראב"ד, שם). (68) משנה, שם. "כלומר, לא היה חותך השדרה עצמה כלל" (ראב"ד), והיא נשארת כולה שלמה בדופן השמאלי (ראה להלן סוף ה"ח). (69) "היינו שתי צלעות מלמעלה ושתי צלעות מלמטה", כמו שמבואר להלן ה"ח ('הר המוריה')." (70) שם במשנה.

ח. בָּא לִי לְגֵרָה⁷², מְנִיחַ בָּהּ שְׁתֵּי צִלְעוֹת מִפְּאֵן וְשְׁתֵּי צִלְעוֹת מִפְּאֵן⁷³, חוֹתְכָהּ⁷⁴ וְנוֹתְנָה לְאַחֵר, וְהַקְּנָה וְהֵלֵב וְהִרְאָה תְּלוּיִין בָּהּ. בָּא לוֹ לְדַפֵּן הַשְּׂמָאלִית וּמְנִיחַ בָּהּ⁷⁵ שְׁתֵּי צִלְעוֹת רְפוּת מִלְּמַעְלָה⁷⁶ וְשְׁתֵּי צִלְעוֹת רְפוּת מִלְּמַטָּה⁷⁷, וְכֵן הָיָה מְנִיחַ בְּחִבְרָתָהּ⁷⁸. נִמְצָא מְנִיחַ בְּשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת⁷⁹ אַרְבַּע צִלְעוֹת בָּזוּ וְאַרְבַּע צִלְעוֹת בָּזוּ. חוֹתְכָהּ⁸⁰ וְנוֹתְנָה לְאַחֵר, וְהַשְּׂדֵרָה עֲמָה, וְהַטְּחוּל תְּלוּי בָּהּ.

(71) משנה, תמיד שם. (72) לצואר, ונקרא גרה על כי הוא מעלה גרה (כסף-משנה). (73) "שתי צלעות הניח בו כבר כשחתך הדופן הימני, ועכשיו הניח בה שתי צלעות מצד אחר, והן אותן צלעות שהן בדופן אצל חזה, ועדיין לא חתך דופן השמאלי, לכך שייך לומר והניח בה שעדיין הן מחוברות לדופן" (המפרש), כלומר, לוקחן לצלעות עם הצואר כשמחברים לו. (74) לצואר מן הדופן השמאלי. (75) אין כאן הכוונה "ומניח" שהניח שתי הצלעות מחוברות לדופן כמו "מניח" שאצל הצואר, שפירושו מחובר לצואר, אלא רוצה לומר: הניח אצל הדופן שתי צלעות, היינו ששתי הצלעות האלו חסרות מהדופן למטה, וכן למעלה ('תפארת ישראל'). (76) "אותם הנשארים דבוקים עם העוקץ" (רא"ש). אבל הראב"ד מפרש שגם שתי צלעות מלמעלה היו סמוכים לצואר. (77) שכבר נטלו כשהן מחוברים עם הצואר. (78) משנה, שם. היינו שגם בדופן הימני היה מניח שתי צלעות מלמעלה ושתי צלעות מלמטה, ראה למעלה ה"ז. (79) כלומר, אצל שתי הדפנות בשעה שחתכן מהבהמה מניח ארבע צלעות בזו (בימין), שתיים מהן מחוברות לעוקץ ושתיים מהן מחוברות לצואר, וכמו כן ארבע צלעות בזו (בשמאל), גם הן שתיים מחוברות לעוקץ ושתיים מחוברות לצואר, באופן שלעוקץ מחוברות ארבע צלעות, ולצואר - ארבע צלעות. (80) לדופן השמאלית מהבהמה.

(52) שם במשנה. (53) 'ספרא' פ' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ז ה"ד, הובא בזבחים כב, א. (54) יין עם מים ממוזגים יחד, שני חלקי מים ואחד יין (רש"י זבחים, שם). וראה להלן פ"ח ה"ב. (55) שאם מיעטו (שם ושם) "במים וכו' ולא במזוג", כל-שכן שיש ללמוד: במים ולא בשאר משקין. (56) שם ושם: "במים להכשיר את כל המים", ומפרש רש"י בזבחים שם: "ואפילו מכוונסין". (57) במדות פ"ה מ"ג: "לשכת המדיחין, ששם היו מדיחין קרבי הקדשים", והכוונה לכרס "שלא היו רוצין להוציא כל הפרש בעזרה, לכן הוליכו אותו ללשכת המדיחין" (רא"ש), אבל יתר הקרבים מדיחים על שולחנות של שיש שבין העמודים, ראה להלן בהמשך ההלכה, ולמעלה פ"ה מהל' בית הבחירה ה"ז. (58) תמיד, שם. כלומר, בלי קצבה עד שתהא יפה לכל הצורך (רא"ש). (59) שם במשנה: "והקרבים מדיחין שלשה פעמים במעוטה". "עניינו שאין מדיחין אותן במים בפחות משלש פעמים, ומוסיפין על זה כל מה שאפשר להדיחם" (רבינו בפירוש המשנה, שם). (60) שם במשנה: "על שולחנות של שיש שבין העמודים, כמו ששינונו (פ"ו ממש' שקלים מ"ד, הובאה בתמיד לא: "שלשה עשר שולחנות היו במקדש, שמונה של שיש בבית המטבחים שעליהן מדיחין את הקרבים" (ראה גם בפ"ה מהל' בית הבחירה ה"ד). ובגמרא תמיד שם, אמרו: למה עשו השולחנות משיש ולא מכסף וזהב "מפני שהוא מרתיח". כלומר, מחמם את הבשר ומקלקו (רא"ש שם). וב'ירושלמי' (שקלים שם ה"ג) אמרו, שאף-על-פי שאחד הנסים הוא שלא הסריח בשר הקודש מעולם - אין מזכירין מעשה נסים (כלומר, אין סומכין על הנס).

ז. נָטַל אֶת הַסִּפְכִּין⁶¹ וּמִפְּרִישׁ אֶת הָרְאָה מִן הַכֶּבֶד⁶², וְאַצְבַּע הַכֶּבֶד מִן הַכֶּבֶד⁶³, וְאִינוּ מְזִיז הַכֶּבֶד מִמְּקוֹמָהּ⁶⁴, וְנוֹקֵב אֶת הַחֹזֶה וְנוֹתְנוֹ לְאַחֵר⁶⁵. וְעוֹלָה לְדַפֵּן הַיְמִינִית⁶⁶ וְחוֹתְךָ וְיוֹרֵד עַד הַשְּׂדֵרָה⁶⁷, וְלֹא יַעַב בְּשְׂדֵרָה⁶⁸, עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְשְׁתֵּי צִלְעוֹת רְפוּת⁶⁹, חוֹתְכָהּ וְנוֹתְנָה לְאַחֵר, וְהַכֶּבֶד תְּלוּיָהּ בָּהּ⁷⁰.

(61) שם מ"ג. ועד עכשיו לא היה לו צורך לסכין לא בנטילת הפרד ולא בנטילת הקרבים, שהם דברים שנוטלים ומפירדים בלא סכין (המפרש). (62) שם. "לפי שהכבד קרב עם הדופן הימני (ראה בסוף ההלכה) והריאה עם הגרה", ראה להלן ה"ח (הרא"ש ומפרש). (63) שם במשנה, "כי אצבע הכבד היתה קריבה עם העוקץ והכליות (ראה להלן ה"ט). כמו בשאר הקרבנות שנאמר בהם (ויקרא ג, ד, י, טו) "היותרת על הכבד על הכליות יסירנה", ופירש רש"י ז"ל שיהא מעט מן הכבד עם הכליות" (רא"ש). ואצבע הכבד הוא יותרת הכבד, ראה בהקדמת רבינו לסדר קדשים, שכתב וז"ל: "ויותרת הכבד, והוא הקצה התחתון היוצא ממנו כמו הבהן מן היד" (ראה ב'הר המוריה' למעלה פ"א ה"א). (64) שם במשנה: "ולא היה מזיז ממקומה", ומפרש הראב"ד בפירוש ראשון שלא היה מזיז את הריאה. ובפירוש שני כתב, שלא היה מזיז את אצבע הכבד (וכן פירשו המפרש והרע"ב שם), אבל רבינו מפרש,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. השני⁹⁵ - בשתי הידים. של ימין בימינו, ושל שמאל בשמאלו⁹⁶. ובית עורן לחוץ⁹⁷.

95) הכהן השני. 96) שם. "דרך חשיבותן מוליכין אותם למזבח" (מפרש). 97) שם.

יג. השלישי⁹⁸ - בעקץ ובגרגל⁹⁹. העקץ בימינו, והאליה מְדַלְדֶּלֶת בין אצבעותיו¹⁰⁰, ואצבע הכבד ושתי הפליות עמו¹⁰¹. והרגל של שמאל בשמאלו. ובית עורן לחוץ¹⁰².

98) הכהן השלישי. 99) שם, היינו הרגל השמאלית, ראה להלן בהמשך ההלכה, ולמעלה הי"א. 100) האליה דבוקה בעוקץ (מפרש), והיה מניח את ראש העוקץ שהוא עב למעלה בין אצבעותיו, וראשו השני (עם האליה שהיא ארוכה) היה תלוי כדי שלא יעכבו ויוכל להחזיק על פס ידו גם אצבע הכבד ושתי כליות עמו (ראה פירוש הראב"ד). 101) שם. כלומר, עם העוקץ על יד ימין. 102) שם.

יד. הרביעי¹⁰³ - בַּחֲזָה ובגרה¹⁰⁴. החזה בימינו, והגרה בשמאלו, וצלעותיה בין אצבעותיו.

103) הכהן הרביעי. 104) משנה, שם.

טו. החמישי¹⁰⁵ - בשתי דפנות¹⁰⁶. של ימין בימינו, ושל שמאל בשמאלו. ובית עורן לחוץ.

105) הכהן החמישי. 106) משנה, שם.

טז. הששי¹⁰⁷ - בקרבים, נתונין בבד¹⁰⁸, וכרעים על גביהן מלמעלה¹⁰⁹. אם היתה העולה כבש או עז. אבל אם היתה איל - מוליכין הקרבים שנים¹¹⁰. וכן הסלת של נסכיה¹¹¹ ביד אחד¹¹², והיין ביד אחד¹¹³. ואם היה איל¹¹⁴ - הסלת בשנים, והיין בשנים¹¹⁵.

107) הכהן הששי. 108) שם. "בד" היא כף גדולה (ראה במפרש וברע"ב). ורבינו פירש שם "קערה". 109) שם. שנאמר (שם, יג) "והקרב והכרעים ירוחץ במים והקטיר המזבחה", הרי שהכרעים על הקרב, ראה ברא"ש שם. 110) משנה, יומא כו, ב. והטעם הוא: שהאיל גדול וכבד מן הכבש, שהרי הכבש הוא בן שנה והאיל בן שנתיים (ראה למעלה פ"א הי"ד), ואין הכוונה לחלק את הקרבים לשני הכהנים, אלא שניהם נושאים ביחד (תפארת ישראל) יומא פ"ב מ"ו). 111) שלאחר הקטרת אברי העולה, מקטירין מנחתו, דהיינו סולת. 112) שם במשנה: "השביעי בסולת". 113) שם: "התשיעי ביין". ומה שרבינו לא מנה כאן חביתין שמוכא במשנה שם "השמיני בחביתין", משום שהמשניות הנ"ל בתמיד וביומא מדברות בעולת התמיד, אבל רבינו כאן מדבר מקרבן עולה סתם שאין בה מנחת חביתין, אבל בפ"ו מהל' תמידין ומוספין ה"ה שמדבר רבינו בקרבן תמיד, מביא שם גם חביתין (הר המוריה). 114) יומא, שם. 115) משום שסולת הכבש היא עשורן אחד בלול ברביעית ההין שמן, ואילו סולת האיל שני עשורנים בלול בשלישית ההין שמן, ונסכי הכבש הם יין

ט. פא לו לעקץ⁸¹, חותכו ונתנו לאחר⁸², והאליה ואצבע הכבד ושתי פליות עמה⁸³. נוטל את הרגל השמאלית ונתנה לאחר⁸⁴. וכסדר⁸⁵ זה מפשיטין ומנתחין עולת בהמה⁸⁶, ואלו הן הנתחין האמורין בתורה: ונתח אתה לנתחיה.

81) הראב"ד (תמיד לג.) והמפרש (שם, וכן בדף לא.) כתבו שהוא הזנב, ואילו ה'ערוך' (מובא ב'תוספות יום-טוב' שם פ"ג מ"א), כתב שהיא העצה הנזכרת בויקרא (ג, ט) "לעומת העצה", והרא"ש (שם לא:) כתב "שהוא סוף השדרה הסמוך לאליה", וראה רע"ב פ"ג שם. 82) שם לא, א. כלומר, "חתכו אצל הרגל השמאלי שעדיין הבהמה תלויה בו" (המפרש, והראב"ד). 83) שם, במשנה. "וכן שתי הצלעות שמכאן ושתי הצלעות שמכאן, שנשארן מחוברות" (ראה למעלה ה"ח), ולא חש לפרשם "מפני שקטנות וקצרות הן ואינן ניכרין" (תפארת ישראל). 84) שם במשנה: "נטל רגל השמאלי ונתנה למי שזכה בה". ובהגהת 'באר אברהם' על הרמב"ם כתב, שצ"ל "ונונתה לו", כלומר, לזה שקיבל את העוקץ, ראה להלן הי"ג. 85) שנאמר בתמיד שם אצל טלה (שקרבן תמיד הוא טלה). 86) בעולת בקר. וכן הוא ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ה ה"ג) "אין לי אלא עולת בקר, עולת הצאן מנין, ודין הוא: נאמר הבא עולה מן הבקר והבא עולה מן הצאן, מה עולת בקר טעונה הפשטה, אף עולת הצאן תטען הפשטה". י. בכמה מוליכין את האברים לכבש? אם מן הצאן היא העולה - מוליכין אותה ששה⁸⁷.

87) ביומא כז, א: "למדנו לטלה שטעון ששה".

יא. הראשון⁸⁸ - בראש ובגרגל⁸⁹. הראש בימינו⁹⁰, והטמו פלפי זרועו, וקרניו בין אצבעותיו⁹¹, ובית שחיטה למעלה, והפדר עליה⁹². והרגל של ימין בשמאלו⁹³, ובית עורה לחוץ⁹⁴.

88) הכהן הראשון. 89) שם, והיינו רגל הימנית ושתי ביצים עמה, ראה למעלה ה"ה, וכן להלן בהמשך ההלכה. 90) ביד ימינו, "שהראש קודם לכל האברים, שנאמר (ויקרא א, יב) ונתח אותה לנתחיו ואת ראשו ואת פדרו, הילכך הראש בימינו" (מפרש). ועוד, שהרי "הכבד כבד יותר מן הרגל, ולפיכך לוקחו בימינו" (תפארת ישראל). 91) שם במשנה. "כשחוטם הבהמה פונה נגד זרועו, אז קרניו בין אצבעותיו" (מפרש), "כדי שיחזיק בו בטוב שלא יפול" (ראב"ד). 92) שם במשנה. וראה למעלה ה"ה. 93) ביד שמאל (שם במשנה), "ומשום הדולכת אברים למזבח הוה עבודה דלא מעכב כפרה, לכך אין צריכה ימין (כמו ביתר העבודות, שעבודה פסולה בשמאל), ולכך מוליך שני אברים בשתי ידיו ונושא האבר החשוב בימין ואחד בשמאל" (רא"ש). 94) שם. כלומר, "שהרגל במקום חיבורו בגוף אין עליו עור, וקאמר הכא דצד החוץ של הרגל שמפשיטין משם העור יהיה ביד הנושא נמי כלפי חוץ, דהיינו כלפי ראשי אצבעותיו, דהכי שפיר טפין" (תפארת ישראל), כי זה דרך כבוד שלמעלה (ראב"ד).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מלהכות בית הבחירה ה"ז). ואף-על-פי שאמרו (זבחים סה.) "מה הקטרה בראש המזבח, אף מליקה בראש המזבח" - הרי המשך הברייתא שם מוכיח שהסובב דינו כראש המזבח לענין זה (עיי"ש), וטעם הדבר בסוף הסוגיא שאפשר לעשות מערכה על גבי הסובב ולהקטיר שם האימורים. ורק בזמן שהיתה עולת העוף נעשית בקרן מערבית דרומית (להלן פ"ז ה"י), אז היה עולה בראש המזבח ממש, כי לא היה כבש קטן בכבש הגדול לצד מערב, ראה רש"י זבחים סד. ד"ה צבר, ו'תוספות' שם ד"ה יותר, ו'בתוספות יום-טוב' זבחים פ"ו מ"ג. ודלא כ'תפארת ישראל' שם מ"ה אות כח). (128) משנה, שם. והטעמינו בגמרא (שם סד.) משום שהיא קרובה לבית הדשן, שמשליך שם את המוראה והעור עם הנוצה ובני המעיים, ראה להלן הכ"א. וראה להלן פ"ז ה"ז כי בזמן שעולת העוף רבה, ואין קרן דרומית מזרחית מכילה אותה, נפנין לקרן דרומית מערבית. (129) ראה להלן הכ"ג כיצד מולקין. (130) "ערפה" הוא אחורי פני העוף. כלומר, גובה ראש, ו"מול ערפה" הוא למטה, והוא אחורי הצוואר. ראה רש"י זבחים שם, ורע"ב ו'תפארת ישראל' שם. ועולת העוף לא ביאר בה הכתוב "ממול עורף", אבל למדנו (שם סה.) מליקת העולה ממליקת החטאת, "נאמר כאן (בעולה - ויקרא א, טו) "ומלק", ונאמר להלן (בחטאת - שם ה, ח) "ומלק", מה להלן (בחטאת) ממול עורף (כמפורש שם: "ומלק את ראשו ממול ערפו"), אף כאן (עולה) ממול עורף". (131) כלומר, חותך שני הסימנים כדלהלן הכ"ג. אבל העור אינו מעכב (חולין כ: - וראה להלן פ"ז ה"ו, ו'בלחם משנה' שם). ולמדו זאת (זבחים סה.) ממה שנאמר (שם א, טו) "ומלק והקטיר" - מה הקטרה, הראש לעצמו והגוף לעצמו, אף מליקה הראש לעצמו והגוף לעצמו. אבל רבינו (בפירוש המשנה, שם) כתב שממה שנאמר בחטאת העוף (שם ה, ח) "ולא יבדיל", ידענו כי בעולת העוף הוא מבדיל. וראה בתוספות יום-טוב' זבחים שם. (132) שם סד, ב - במשנה "הבדיל בחטאת ולא הבדיל בעולה, פסל". ו'בתוספות' שם (סה: ד"ה הבדיל) הקשו: הניחא בחטאת, כמו שדרשו ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דחובה פי"ח ה"ט) "חטאת, שיהו כל מעשיה לשם חטאת. הוא, פרט למלקו שלא לשמו", ומשם יש ללמוד שכל המשנה בחטאת פוסל. אבל בעולה, קשה - מנלן? ועוד שהרי מהקטרה למדו: מה הקטרה, הראש בעצמו והגוף בעצמו, ואם כן יש לומר גם: מה הקטרה אינה מעכבת, אף הבדלה אינה מעכבת, עיי"ש. ויתכן כי לכך כתב רבינו בפירוש המשניות, שלמדו זאת ממה שכתב בחטאת "ולא יבדיל": בחטאת ולא יבדיל, אבל בעולה מבדיל, והרי זה כמו ששנה עליו הכתוב לעכב, וצריך עיון ('הו המוריה'). (133) שדוחק מקום המליקה שבראש ובגוף לקיר המזבח, שנאמר (שם א, טו) "ונמצה דמו על קיר המזבח", ו'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ז ה"ז) אמרו: "ונמצה דמו, דם כולו אוחו בראש ובגוף ומוצה משניהם". (134) קנים (פ"א מ"א): "עולת העוף נעשית למעלה, ואם שינה פסול". ולמדו זאת (זבחים סה.): "ומלק והקטיר ונמצה דמו (שם), וכי תעלה על דעתך לאחר שהקטיר חזור ומצצה, אלא לומר לך: מה הקטרה בראש

רביעית ההין, ונסכי האיל הם שלישית ההין יין (ראה למעלה פ"ב ה"ד). אולם לא היו מחלקים את הסולת לשני כהנים ואת ההין לשני כהנים, אלא שני כהנים ביחד את הסולת, ושני כהנים אחרים ביחד את ההין ('תפארת ישראל' יומא, שם). וראה למעלה.

יז. נמצאת לַמִּד, שֶׁהַכֶּבֶשׂ או הַעֶז מוֹלִיכִין אוֹתוֹ שְׂמוֹנֶה¹¹⁶ לַמִּזְבֵּחַ, וְהָאֵיל מוֹלִיכִין אוֹתוֹ אֶחָד עֶשְׂרִי¹¹⁷.

(116) כהנים. שנוסף לשישה הנ"ל, ישנם שנים הנושאים הסולת והיין. (117) כהנים. היינו חמשה שעד הלכה טו (והיא בכלל), שנים לקרבים, שנים לסולת ושנים ליין, הרי כאן אחד עשר.

יח. הַשּׁוֹר מוֹלִיכִין אוֹתוֹ אַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים¹¹⁸. הָרֵאשׁוֹן מוֹלִיךְ אֶת הָרֵאשׁוֹ. וְהַשֵּׁנִי וְהַשְּׁלִישִׁי מוֹלִיכִין הַרְגֵל שֶׁל יָמִין. וְהַרְבִּיעִי וְהַחֲמִישִׁי מוֹלִיכִין אֶת הָעֵקֶן. וְהַשְּׁשִׁי וְהַשְּׁבִיעִי מוֹלִיכִין אֶת הַרְגֵל שֶׁל שְׂמָאל. וְהַשְּׁמִינִי מוֹלִיךְ אֶת הַחֹזֶה. וְהַגֵּרָה מוֹלִיכִין אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה, תְּשִׁיעִי וְעֶשְׂרִי וְאֶחָד עֶשְׂרִי. ומוֹלִיכִין שְׁתֵּי הַיָּדַיִם בְּשָׁנַיִם, וְשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת בְּשָׁנַיִם, וְהַקְּרָבִים וְהַפְּסֻלֹת¹¹⁹ וְהַיִּין¹²⁰ בְּשְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה. הֲרִי אַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים.

(118) יומא, שם במשנה. משום שהשור הוא גדול ואיכריו כבדים, לכן יש צורך בכהנים נוספים. (119) שהוא שלשה עשרונים סולת בלול בחצי ההין שמן (ראה למעלה פ"ב ה"ד). (120) שהוא חצי ההין (שם).

יט. וְלָמָּה לֹא יִחְלְקוּ הָאֶבֶר הַגָּדוֹל שֶׁל שׁוֹר לְחֻלְקִים? שְׁנָאֹמַר: וְנִתַּח אֲתָהּ לְנִתְחֶיהָ - וְלֹא נִתְחֶיהָ לְנִתְחִים¹²¹. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים¹²²? בְּעוֹלוֹת הַצֶּבֶר; אֲבָל עוֹלוֹת הַיַּחֲדָי, אִם רָצוּ לְהוֹלִיךְ נִתְחֶיהָ בְּפִחוֹת מְאֹלוֹ אוֹ בְּיֹתֵר - מוֹלִיכִין¹²³.

(121) 'ספרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ה ה"ז. וכן הוא בגמרא חולין יא, א. (122) שצריך מספר זה של כהנים. (123) משנה יומא, שם.

כ. עוֹלַת הָעוֹף פִּיצַד הֵיְתָה נְעִשִׁית¹²⁴? עוֹלָה לְכֶבֶשׂ¹²⁵ וּפְנִיָה¹²⁶ לְסוֹבֵב¹²⁷ וּבֹא לוֹ לְקָרֵן דְּרוֹמִית מְזַרְחִית¹²⁸, וְהֵיָה מוֹלֵק¹²⁹ שָׁם אֶת רֵאשֵׁה מְמוֹל עֶרְפָּה¹³⁰ וּמְבַדִּיל¹³¹. וְאִם לֹא הַבְּדִיל - פְּסוּלָה¹³². וּמְמַצָּה דָם הָרֵאשׁוֹ וְדָם הַגּוֹף עַל קִיר¹³³ הַמִּזְבֵּחַ לְמַעְלָה מִן הַחוּט שֶׁבְּאֲמָצַע הַמִּזְבֵּחַ¹³⁴. וְאִם מְצָה דָם הָרֵאשׁוֹ וְלֹא מְצָה דָם הַגּוֹף - פְּסוּלָה¹³⁵. מְצָה דָם הַגּוֹף וְלֹא מְצָה דָם הָרֵאשׁוֹ - כְּשֶׁרָה.

(124) משנה, זבחים סד, ב. (125) שהרי נעשית למעלה מחוט הסקרא, ראה בהמשך ההלכה. (126) על-ידי הכבש הקטן שבכבש הגדול, ראה למעלה פ"ב מהל' בית הבחירה הלכה יד. (127) הוא הסובב שהזכיר רבינו למעלה (פ"ב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

144) "אינו קורע שני חלקי הגוף זה מזה" (תפארת ישראל). (145) שם במשנה. וכן הוא ב'ספרא' (שם ה"ו): "יכול אם יבדיל פסל, תלמוד-לומר והקטיר" (אור שמח). וב'ספר המצוות' (כלל שמיני) הסביר רבינו, כי "לא יבדיל" זה, לא בא לאזהרות לאו, אלא לפטור מהבדלה, בעבור שאמר בעולת בהמה ונתח אותו ונתחיה, והיה עולה על הדעת שגם עולת העוף כמותה, לכן אמר שאינו צריך להבדיל, אבל ישסעוהו בלבד, ואם הבדיל כשר. (146) שם במשנה. שנאמר (שם ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". (147) שם במשנה. שנאמר (שם א, יז) "והקטיר אותו הכהן המזבח על העצים אשר על האש, עולה הוא אשה ריה ניהוח לה". (148) שם במשנה. וכן הוא ב'ספרא' שם.

כג. פיצד מולקין? קוצץ ויורד 149 **בצפון** 150 **ממול ערף** 151. **אם רצה להוליך ולהביא** 152 - **מוליך ומביא, ואם רצה להיות דורס ויורד בצפון - דורס** 153. **ואם נעקר הסימנים** 154 - **אינו חושש** 155. **וחותף שדרה** 157 **ומפרקת** 158 **בלא רב פשר** 159; **שאם חתף רב פשר - הרי זו כמתה קדם שייגיע לסימניו** 160. **וצריך לחתף שני הסימנים בעולה פשהו יורד** 161. **והמולק בספיין** 162 **או מן הצדדין** 163 - **אינה מליקה, אלא כמי שחנק או נחר. וכל הערף פשר למליקה** 164.

149) חולין כ, א: "אמר רב כהנא, מצות מליקה, קוצץ ויורד וזו היא מצוותה". ומפרש רש"י "בלא הולכה והובאה". כלומר, הוא דוחק וחותך למטה כמי שחותך צנן, והוא דורס שלהלן בהמשך ההלכה (וראה בפ"ג מהל' שחיטה הי"א). 150) ב'ספרא' (שם פ"ז ה"ג, וכן בזבחים סה). אמרו: "יכול ימלקנו בסכין וכו', תלמוד-לומר (שם טו) "הכהן ומלק וכו', שלא תהא מליקה אלא בעצמו של כהן". ובתוספתא זבחים פ"ז, אמרינן: "כיצד מולק בחטאת העוף וכו', היה מולק בצפורן ממול ערפה וכו', כשם שמולק בחטאת העוף, כך מולק בעולת העוף, אלא שבעולת העוף היה מבדיל וכו'". (151) ראה למעלה ה"כ. (152) כלומר, לחתוך בצורת מוליך ומביא (כמו שחותכים לחם) וכדין שחיטה. ראה פ"ב מהל' שחיטה ה"ז. (153) בחולין שם, על דברי רב כהנא שאומר מצות מליקה קוצץ ויורד (= דורס ויורד), אמרו: "סבר רבי אבין למימר: קוצץ ויורד אין, מוליך ומביא לא, אמר ליה רב ירמיה, כל-שכן שמוליך ומביא במליקה כשר, ומאי ז"ו היא מצוותה", אימא: "אף זו היא מצוותה". (154) ראה פ"ג מהל' שחיטה הי"ד: "עיקור כיצד? כגון שנעקרה הגרגרת, והיא הקנה או הוושט, ונשמט אחד מהן או שניהן קודם גמר שחיטה". (155) חולין, שם: "תני רמי בר יחזקאל, אין עיקור סימנין בעוף", ובעמ' ב שם: "אמר רבינא, אמר לי רבין בר קיסי, הא דתני רמי בר יחזקאל וכו' לא אמרן אלא במליקה, אבל בשחיטה יש עיקור", ופירש רש"י "כיון דדרסה וחלדה לא פסלו בה, עיקור סימנים נמי לא פסיל בה". (156) ברייתא, זבחים סה, ב. וחולין כא, א. וכה, א. (157) חוט השדרה, רש"י זבחים שם, וראה פ"ט מהל' שחיטה ה"ג: "עד היכן חוט השדרה, תחילתו מבחוץ לפולין שבתחילת העורף".

המזבח, אף מיצוי בראש המזבח". וראה למעלה הערה כו, שהסובב נקרא גם ראשו של מזבח. (135) זבחים, שם במשנה. וב'ספרא' (שם פ"ט ה"ז, הובא בגמרא שם טו.) "עולה, אע"פ שמיצה דם הגוף ולא מיצה דם הראש, או יכול אע"פ שמיצה דם הראש ולא מיצה דם הגוף, תלמוד-לומר הוא". ובגמרא שם: "אמר רבינא, מסתברא דרוב דמים, בגוף שכיח".

כא. ונטל את הראש ומקיף בית מליקתו למזבח וסופגו במלח 136 **וזרקו על גבי האש** 137. **ובא לו לגוף** 138 **והסיר את המראה** 139 **והעור שעליה פידו עם הנוצה** 140 **ואת פני מעים היוצאין עמה** 141 **ומשליכן לבית הדשן** 142.

136) שם במשנה: "וממצה את דמה על קיר המזבח, נטל את הראש והקיף בית מליקתו למזבח, וסופגו במלח". ופירש שם רש"י: והקיף את בית מליקתו למזבח, סומכו ודחקו בקיר, כדי שיתמצה הדם". וכן פירש הרע"ב שם. אבל לרבינו שכתב למעלה "וממצה דם הראש ודם הגוף", ע"כ כי הקפה זו, כלומר הקרבה זו למזבח אינה לצורך מיצוי שהרי כבר מיצה. (137) שם במשנה. כלומר, על אש המזבח. (138) שם במשנה. (139) "הוא הזפק שבו המאכל, והוא בעוף כנגד האצטומכא באדם" (רבינו בפירוש המשניות). (140) כלומר, מסיר את הזפק עם העור שעליו, ועם הנוצה שעל העור. שם במשנה: "והסיר את המוראה ואת הנוצה", כמו שנאמר (ויקרא א, טז) "והסיר את מוראתו בנוצתה", ומכיון שמסיר את המוראה והנוצה, הרי על-כרחך שהוא מסיר גם את העור שעל המוראה, שהרי הנוצה היא על העור. ומה שכתב רבינו "בידו", הוא כדברי תנא-קמא (זבחים סה). ודלא כתנא דבי רבי ישמעאל, האומר "קודרה בסכין כמין ארובה". ונוצתה היא הנוצה שעליה, והוא חותך אותה עם העור והנוצה שעליה" (רבינו בפירוש המשניות). וכן כתב הרמב"ן (בפירושו לתורה, שם) שנוצה היא נוצה ממש, אבל רש"י (זבחים שם, ובחומש שם) פירש "נוצתה" מלשון פרש ודבר מאוס, כמו "כי נצו גם נעו (איכה ד, טו). (141) שם סד, ב - במשנה, וכדעת אבא יוסי (זבחים סה). האומר: "נוטלה ונטל קורקבנה עמה", ראה בפירוש הרמב"ן על התורה, שם. (142) משנה, שם. כמו שנאמר (ויקרא שם) "והשליך אותה אצל המזבח קדמה, אל מקום הדשן", כלומר למזרחו של כבש ('ספרא' שם פ"ט ה"ג). ושם היו נותנים הדשן לאחר הרמתו (להלן פ"ב מהל' תמידין ומוספין הי"ב).

כב. ושפע אתו בכנפיו - פידו בלא ספיין 143. **ואינו צריך להבדיל** 144, **שנאמר: לא יבדיל. ואם הבדיל - פשר** 145. **וסופגו במלח** 146 **וזרקו על גבי האש** 147. **לא הסיר את המראה ולא את הנוצה ולא את פני מעים ולא ספגה במלח - כל ששונה בה מאחר תמצית הדם פשרה** 148.

143) זבחים סה, ב: "תנו רבנן: ושפע, אין שיסע אלא ביד, וכן הוא אומר (שופטים יד, ו) וישסעוהו כשסע הגדי".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11) משנה בזבחים נג. "ונאכלין לפני מן הקלעים לזכרי כהונה". שנאמר בתורה על החטאת (שם ו, יט) במקום קדוש תיאלל בחצר אהל מועד, והוא עניין לפני מן הקלעים. והעזרה במקדש כנגד לפני מן הקלעים במשכן.
ב. וכיצד מעשה חטאת הנשקפות? שוחט וזרק¹² **דמם כמו שבארנו**¹³, **ואחר כך קורעם**¹⁴ **ומוציא האמורים**¹⁵ **ונזתנן בכלי**¹⁶, **ומזלחין**¹⁷ **וזרקן על גבי האשים**. **ומוציא שאריתן**¹⁸ **חוץ לעיר**¹⁹, **וימנתחין אותן שם פנתחי העולה בעורן**²⁰, **ושורפין אותן שם בבית הדשן**²¹.

12) באצבע (למעלה פרק ה הלכה ט). 13) למעלה בפרק ה הלכות א-ב לענין שחיטה, ובהלכות יא-יב לענין זריקת הדם. 14) ואין מפשיטין אותן, שהרי החטאות הנשרפות נשרפות עם עורן. 15) משנה יומא פז: "קרען והוציא את אימוריהן". 16) כלי שרת. שם במשנה "נתן במגיס", "נראה דהא דבעינן כלי בחטאות הנשרפות טפי משאר זבחים, משום דכתיב בהו לשון הרמה, כדכתיב (שם ו, ג) והרים, והוי בכלי". 17) שנאמר (שם ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". 18) עורו, בשרו, ראשו, כרעיו, קרבו ופרשו (שם ד, יא). 19) חוץ לירושלים, שנאמר (שם יב) "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה", ואמרו: "אל מחוץ למחנה, חוץ לשלוש מחנות, אתה אומר חוץ לשלוש מחנות או אינו אלא מחנה אחת, כשהוא אומר בפר העדה (שם כא) אל מחוץ למחנה שאין צריך לומר, שהרי כבר נאמר (שם) כאשר שרף את הפר הראשון, ליתן לו מחנה שנייה, כשהוא אומר מחוץ למחנה בדשן (שם ו, ד), "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה", שאין צריך לומר, שהרי כבר נאמר (שם ד, יב) על שפך הדשן ישרף - ליתן לו מחנה שלישי". והעזרה היא מחנה שכינה והר הבית, מחנה לווייה וירושלים מחנה ישראל, שהיא מחנה שלישי. 20) כלומר, מוציאן מן העיר כשהן שלמות, ושם מנתחין כנתחי העולה, אבל בלא הפשט העור לפי שנאמר (שם יא-יב) "ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו והוציא". ואמרו (זבחים נ. יומא שם וספרא שם, הלכה ב) "מלמד שמוציאו שלם, יכול ישרפנו שלם, נאמר כאן ראשו וכרעיו ונאמר להלן (בעולה שם א, ח-ט) ראשו וכרעיו, מה להלן אצל עולה על ידי ניתוח (שנאמר שם א, ו) ונתח אותה לנתחיה" אף כאן על ידי ניתוח, אי מה להלן בהפשט (שהרי נאמר שם "והפשט את העולה) אף כאן נמי הפשט, תלמוד לומר וקרבו ופרשו - כשם שפרשו בקרבו כך בשרו בעורו". 21) שנאמר (שם ד, יב) "על שפך הדשן ישרף".

ג. **שלישה מקומות לשרפה**²²: **אחד - בתוך העזרה**²³. **ובו שורפין פסולי המקדש**²⁴, **ואמורי קדשים קלים שנפסלו**²⁵, **ופרים ושעירים של חטאות הנשקפות אם ארע בהם פסול בין לפני זריקה בין לאחר זריקה**²⁶, **כגון שנטמאו או שיצאו חוץ לעזרה עד שלא הגיע זמנן לצאת**²⁷, **או שלן הבשר או לנו האמורין שלהן**²⁸.

158) עצם הצוואר, רש"י שם. 159) המקפת סביב, רש"י שם. 160) שם סה, ב: "כדארמין (חולין כ): נשברה מפרקת ורוב בשר עמה - נבילה, ומטמאה ואפילו מפרסת, הילכך אי הוי חותך רוב בשר קודם הסימן (ובעולה, קודם הסימנים) הויא ליה מתה ולא מהניא בה מליקה, וסימנין הלכה למשה מסיני הן" (רש"י שם). 161) כלומר, שלא תהיה שום שהיה בין סימן אחד לשני, אלא חותך שני הסימנים מיד כשהוא יורד, ואחר-כך חותך הבשר, וכדברי אב"י זבחים סה, ב. 162) משנה, זבחים סח, א. 163) משנה, חולין יט, ב: "השוחט מן הצדדין - שחיטתו כשרה, המולק מן הצדדין - מליקתו פסולה", ו"צדדין" הוא, ששוחט לצד הצוואר (רש"י), ומשום כך מליקתו פסולה, "דבמליקה כתיב ממול ערפו, דהיינו מאחוריו" (רש"י שם). 164) במשנה, חולין שם: "שכל העורף כשר למליקה", כלומר, כל רוחב העורף כשר למליקה, אבל כל האורך אינו כשר, אלא אך ורק מול העורף (שהוא כל אחורי הצוואר), וראה למעלה ה"כ.

~ יום חמישי י"א מנחם-אב ~

פרק שביעי

1) בו תבואר מצות עשיית החטאת, וכיצד היא נעשית, ודין חטאות הנשרפות.

א. מצות עשה לעשות החטאות כמצותן האמורה בתורה². **וכיצד מעשה חטאת הנאכלת? שוחט ונתן הדם כמו שבארנו**⁴, **ומפשיטה**⁵ **ומפריש האמורים**⁶, **ומזלחין**⁷ **וזרקן**⁸ **על גבי האשים**⁹. **ואם רצה לתן את האמורין בכלי פשמוליכן למזבח** - **נותן**¹⁰. **ושאר בשרה נאכל לזכרי כהנה בעזרה**¹¹.

2) שנאמר (ויקרא ו, יח) "זאת תורת החטאת וגו'", ומבואר (שם ד, א-ה) איך יקרב ומה ממנה נקטר ומה יאכל. 3) ראה למעלה פרק א הלכה ט-טז איזו חטאת נאכלת ואיזו נשרפת. 4) למעלה פרק ה הלכה א-ב, לענין שחיטה, ובהלכה ז לענין זריקת הדם. 5) מעורה. 6) כלומר, מוציא את האימורים, ראה למעלה שם הלכה יח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואחר כך מוציאין את אימוריהם, חוץ מחטאות הנשרפות שאין מפשיטין אותם כלל". 7) במנחות כ. על הפסוק "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח" (שם ב, יג) אמרו: "ואין לי אלא קומין (מנחה). מנין לרבות את הלבונה וכו', אימורי חטאת ואימורי אשם וכו', תלמוד לומר (שם) "על כל קרבנך תקריב מלח". 8) למעלה פרק ו הלכה ד כתב כן רבינו בקרבן עולה ולמדה מן הפסוק "ועשית עולותיך הבשר והדם", וצריך עיון מהיכן למדו כן בחטאת[?]. 9) שנאמר (שם ד, ח"י) "ואת כל חלב וגו' שתי הכליות וגו' והקטירים הכהן על מזבח העולה". 10) בתוספתא זבחים פרק א: "הקטר חלבים וכו' ונתנן על גבי האשים בין ביד בין בכלי בין בשמאלו בין בימינו הרי אלו כשירין". ואף על פי שכל מעשה חטאת טעון יד ימין (עיי' זבחים יא). לענין הולכת חלבים ואימורים, שגם בשמאל כשר, מותר גם בכלי.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְשִׁירֵי הַדָּם מִתְמַצִּים עַל הַיְסוּד⁴⁰. שְׁנֵאמַר: וְהַנְּשָׂאָר בְּדָם יִמָּצֵה עַל יְסוּד הַמְזֻבָּח; מִכָּלֵל שֶׁהַנְּתִיבָה עַל קִיר שֶׁהַשְּׂרִירִין שָׁלוּ מִתְמַצִּין אֶל יְסוּד, וְזֶהוּ קִיר הַתְּחִתּוֹן.

34) "יכול ימלקנו בסכין וכו' "הכהן ומלק" וכו' (ויקרא א, טו) מלמד שלא תהיה מליקה אלא בעצמו של כהן". 35) הקנה והוושט. 36) בזבחים סד: במשנה: "חטאת העוף וכו' היה מולק את ראשה ממול ערפה ואינו מבדיל", והיינו, שלא יבדיל הראש מהגוף. 37) כדין כל לאו שיש בו מעשה. 38) משנה זבחים שם. שנאמר (ויקרא ה, ט) "והיזהר מדם החטאת על קיר המזבח". והזאה זו, שאוחז בראש ובגוף (ולא באצבע ולא בכלי) ומזה על קיר המזבח. 39) כלומר, למטה מחוט הסקרא. 40) שם במשנה, ומפרש רש"י שם "שמקיף ומקרב בית מליקתו למזבח ודוחקו בקיר והדם מתמצה ויורד ליסוד".

ז. ומצוי דם חטאת העוף מעֲפָב. ואין למזבֵּחַ בָּה אֶלָּא דְמָה⁴¹, וְהַשָּׂאָר נֶאֱכָל לְזִכְרֵי כֹהֲנֵיהֶם⁴² כִּבְשׂוֹר חֲטָאת הַבְּהֵמָה.

41) משנה שם, משום שלא נאמרו בה אלא הזאה ומיצוי הדם בלבד. 42) ולמדו כן ממה שנאמר "כל קרבנס לכל מנחתם ולכל חטאתם וגו' קדש קדשים לך הוא ולבניך, בקדש הקדשים תאכלנו, כל זכר יאכל אותו קדש יהיה לך" - "ולכל חטאתם, לרבות חטאת העוף" (שנאכלת לזכרי כהונה).

ח. פִּיצַד אוֹחֹז חֲטָאת הָעוֹף בְּשַׁעַת מְלִיקָה? אוֹחֹז שְׂתֵי רִגְלֶיהָ בֵּין שְׂתֵי אֶצְבְּעוֹתָיו⁴³, וּשְׂתֵי אֲגָפֶיהָ בֵּין שְׂתֵי אֶצְבְּעוֹתָיו⁴⁴, וּמוֹתֵת צְנֹאָרָה אֶל רֵחֶב שְׂתֵי אֶצְבְּעוֹתָיו וּמוֹלֵק⁴⁵. וְזוֹ מַעֲבֹדוֹת קְשׁוֹת שֶׁבִּמְקַדְּשׁ⁴⁶. וְאִם שָׁנָה וְאִחֹז בְּכָל מְקוֹם - בְּשָׂרָה.

43) "של יד השמאלית", שהרי ביד ימין מולק. כלומר, "מכניס שני רגליה בין אצבע קטנה (=זרת) לקמיצה" (רש"י שם). 44) כלומר, שתי הכנפיים מכניס בשתי האצבעות האחרות של אותה יד שמאלית, דהיינו "בין אמה לאצבע". 45) כלומר, "העוף על גב ידו לא שיהיה בפנים על הכף ומושך צווארו על הבהן כשיעור רוחב שתי אצבעות ומולק ממול העורף". 46) גם קמיצה וחפינה הן עבודות קשות במקדש.

ט. וְכָל מְקוֹם מִן הַמְזֻבָּח כִּשְׂרָה לְמִלִּיקְתָּהּ, וּבְלִבָּד שְׂנִיָּה דְמָה לְמִטָּה מְאֻמָּצֵע הַמְזֻבָּח⁴⁷. וְאִם הִזָּה כָּל מְקוֹם - בְּשָׂרָה. וְהוּא שְׂוִיתָן לְמִטָּה מְעֻט מִדָּם הַנֶּפֶשׁ.

47) במשנה שם סג. "ובכל מקום הייתה כשרה אלא זה היה מקומה".

י. שְׁלֶשֶׁה דְבָרִים הֵיחָה קָרַן דְּרוֹמִית מְעַרְבִית מְשֻׁמֶשֶׁת לְמַעְלָה⁴⁸, וּשְׁלֶשֶׁה לְמַטָּה⁴⁹. מִלְּמַטָּה: חֲטָאת הָעוֹף, וְהַגִּישַׁת הַמִּנְחֹת⁵⁰, וּשְׂרִירֵי הַדָּם שֶׁל עוֹלוֹת⁵¹ וְחֲטָאוֹת הַנְּאֻכָלוֹת⁵² וְאֲשָׁמוֹת וּשְׁלָמִים⁵³

22) בזבחים קד: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה וכן תני לוי "שלושה בית הדשנין הן" היינו שלושה מקומות לשריפה, אבל בית הדשנים להניח שם הדשן, היו יותר, שהרי חוץ משלושה הנ"ל היה בעזרה מקום להרמת הדשן (ולא מקום שריפה) ששם היו נותנין מוראת העוף ודישון מזבח הפנימי והמנורה, ונקרא בית הדשן, והיה במזרחו של כבש. 23) זבחים שם. והיה במזרחו של מזבח. 24) פסולי קדשי קדשים ולמדו זאת (פסחים כד. ועוד) ממה שנאמר (שם ו, כג) "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף" ודרשו "בקדש באש תשרף", ומכאן למדו לפסולי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים נשרפים בקדש = בעזרה, ופירש רש"י שרק פסולי קדשי קדשים, שאכילתם בעזרה, נשרפים בעזרה. אבל פסולי קדשים קלים, שנאכלים בכל העיר, אף שריפתם בכל העיר. 25) כלומר, "אפילו של קדשים קלים, הואיל והקטרת הכשירין בעזרה, אף שריפת פסוליהם בעזרה". 26) זבחים שם. כי אפילו אחר זריקה, אף שהגיע הזמן לצאת, הואיל ועדיין לא יצאו - נשרפין בעזרה. 27) כלומר, קודם זריקה. 28) שבדבר הנקטר, אין כל ספק שלינה פוסלת. והוא הדין לאימורים שיצאו שוודאי נפסלו וודאי נשרפים בעזרה, שהרי אין סופם לצאת.

ד. וְהַמְקוֹם הַשְּׂנִי - בְּהַר הַבֵּית, וְשָׂמוּ בִּירָה. וְבו שוֹרְפִין חֲטָאוֹת הַנְּשָׂאָרוֹת אִם אֲרַע בְּהֵן פְּסוּל אַחַר צֵאתָן מִן הָעִיר²⁹. וְהַמְקוֹם הַשְּׁלִישִׁי - חוּץ לְירוּשָׁלַיִם, וְהוּא הַנֶּקְרָא בֵּית הַדְּשָׁוֶן³⁰. וְשֵׁם שוֹרְפִין חֲטָאוֹת הַנְּשָׂאָרוֹת בְּזִמְן שֶׁהֵן נִשְׂרָפוֹת כְּמַצּוֹתָן.

29) בגמרא שם: "תני לוי וכו' ובית הדשן היה בהר הבית ששם שורפין פרים ושעירים הנשרפים שאירע בהן פסול ביציאתן", ומפרש רש"י: "ביציאתן, לאחר שיצאו". 30) במשנה שם: "פרים הנשרפים ושעירים הנשרפין בזמן שהן נשרפין כמצוותן נשרפים בבית הדשן". ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא ד, יב) "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה".

ה. וְשִׂרְפַת כָּל הַנְּשָׂאָרִין בְּשָׂרָה בְּזֶר וּבְלִילָה. וְכָל הַנְּשָׂאָרִין חוּץ לְעִזְרָה³¹ - כָּל הַעֲצִים כְּשֶׁרִין לְשִׂרְפָתָן, אֶפְלוּ בְּקֶשׁ וּבַגְּבֻכָא³²; שְׁנֵאמַר: עַל עֲצִים בְּאֵשׁ - אֵשׁ מִכָּל מְקוֹם. וְלָמָּה נֶאֱמַר עֲצִים? לְהוֹצִיא אֶת הַסִּיד וְאֶת הַרְמֵץ³³.

31) אבל הנשרפים בפנים, נשרפין רק בעצים הכשרים למערכה. 32) "זבל השדות". 33) "אפר חם שיש בו שארית מן האש".

ו. חֲטָאת הָעוֹף פִּיצַד הֵיחָה נַעֲשִׂית? מוֹלֵק אוֹתָהּ בְּקָרַן דְּרוֹמִית מְעַרְבִית כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו, וְיִזְרַד בְּצִפְרָנו³⁴ עַד שֶׁיִּחְתָּף הַסִּימָנִין³⁵ אוֹ רַב אֶחָד מֵהֶן, וְאִינוּ מְבָדִיל הָרֹאשׁ מִן הַגּוֹף³⁶. וְאִם הַבְּדִיל - פְּסֹל, וְלוֹקָה³⁷; שְׁנֵאמַר: וּמִלֵּק אֶת רֹאשׁוֹ מִמּוֹל עֲרָפוֹ וְלֹא יְבָדִיל. וּמִזָּה מְדָמָה עַל קִיר הַמְזֻבָּח³⁸ לְמִטָּה מְאֻמָּצֵעוֹ³⁹,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמא תמות בעשן". [שהרי במערבו של הכבש הגדול לא היה כבש קטן לרדת בו אל הסוכב והוצרכו לעלות לראש המזבח ממש.

יב. לפיכך, המנסף מים או יין, כשהוא מקיף את המזבח לא יהיה בידו פלום⁶⁸. ומתחיל ומקיף מקרן דרומית מזרחית למזרחית צפונית, לצפונית מערבית, למערבית דרומית, ולא יהיה בידו פלום. וכשמגיע למערבית דרומית נותנין המים או היין בידו ומנסף. ואם לא הקיף - עולה ופונה על שמאלו, ועושה מלאכתו ויורד.

68 משנה בתמיד לג: "בא לו להקיף את המזבח מהיכן הוא מתחיל מקרן דרומית מזרחית, מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, נתנו לו יין לנסף", ומפרש הרא"ש שם וכן פירש רש"י בזבחים סד. כי משנה זו דווקא בכהן גדול, אבל כהן הדיוט פונה לשמאל לקרן דרומית מערבית, כמבואר למעלה. אבל רבינו כתב בפירוש המשנה: "הקפה זו אינה מיוחדת לכהן גדול, אלא כל המקיף את המזבח כך הוא מקיף", וכן כתב המאירי שם. באופן שהכל תלוי ברצונו של הכהן: רצה לעלות עם הנסכים בידו, עולה דרך שמאל, רצה לעלות בלי הנסכים עולה לימין וכשבא לקרן מערבית דרומית נותנים בידו הנסכים.

~ יום שישי י"ב מנחם-אב ~

פָּרֵךְ שְׁמִינִי

1) יבואר בו דין בגד שניתן עליו מדם חטאת.

א. חָמֵר בַּחֲטָאת הַבְּהֵמָה מִשְׂאֵר קִדְשֵׁי קִדְשִׁים², שְׂדֵם חֲטָאת הַבְּהֵמָה³ שְׁנֵיתוּ מִן הַפְּלִי⁴ שֶׁקָּבַל בּוֹ הַדָּם⁵ קִדְם הַזֵּיהָ⁶ עַל הַבְּגָד - טְעוֹן כְּפוּס⁷ בְּמִים⁸ בְּעֶזְרָה⁹; שְׁנֵי אֲשֵׁר יִזָּה מִדְּמָה עַל הַבְּגָד אֲשֵׁר יִזָּה עֲלֶיהָ הַכֶּבֶס בְּמָקוֹם קִדְשׁ¹⁰.

2) לשון המשנה בזבחים צג: (3) ולא דם חטאת העוף, ראה להלן הלכה ב. (4) שם צג. במשנה. אבל לא שניתן מן הצוואר או מקרן המזבח, ראה להלן הלכה ו. (5) ולא שנשפך מן הצוואר על הרצפה, ואספו בכלי וניתו מן הכלי (משנה שם), וראה להלן הלכה ו. (6) אבל לא הדם שנשאר לאחר ההזיה, ראה להלן הלכה ז. (7) שם במשנה. (8) ראה להלן הלכה י. והנה, בגמרא לא מפורש שהכיבוס במים (ושם צה. אמרו שמעבירים עליו שבעה סממנים). ויתכן כי רבינו למד כן מההיקש שבין כיבוס למריקה ושטיפה (ראה בספרא צו פרק ו הלכה ז, שלמדו מהיקש זה לענין מריקה ושטיפה במקום קדוש, הביאו רבינו להלן הלכה יא), ושם נאמר (ויקרא ו, כא) "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים", כמו כן כיבוס של בגד הוא במים. אלא שיש ספק בדבר אם גם בכיבוס אין להכשיר אלא מים דוקא, ולא יין ולא מזוג, ראה להלן הלכה יב לגבי מריקה ושטיפה. (9) שם צד: במשנה. (10) והיינו בעזרה.

ב. אֶחָד הַבְּגָד וְאֶחָד הָעוֹר הָרַף¹¹ וְאֶחָד הַשֶּׁק¹²

שְׂשׂוּפְכִין עֲלֶיהָ. וְהִשְׁלֹשָׁה שָׁל מַעֲלָה: נְסוּף הַמִּים שְׂמֵנְסִינִין בְּחַג⁵⁴, וְנְסוּף הַיַּיִן שָׁל נְסִיכִים⁵⁵, וְעוֹלַת הָעוֹף⁵⁶ בְּזֵמַן שֶׁהִיא רַבָּה⁵⁷, וְאִם אֵין קָרָן דְּרוֹמִית מְזַרְחִית מְכִילָה אוֹתָהּ - נִפְנִין לְקָרָן דְּרוֹמִית מְעַרְבִית וְעוֹשִׂין אוֹתָהּ שָׁם⁵⁸.

48) מחוט הסקרא שבאמצעו של מזבח. (49) מחוט הסקרא. (50) שם במשנה: "וההגשות", והיינו הגשה אל המזבח. (51) בזבחים נא. למדו כן ממה שנאמר בשעיר נשיא (שם ד, כה) "אל יסוד מזבח העולה" - "תן יסוד למזבח של עולה" היינו שכל הקרבים על מזבח העולה טעונים שפיכת שיריים ליסוד. (52) אבל חטאות הנשרפות שופך דמן על היסוד המערבי. (53) וכל אלו, הנקרבים על המזבח החיצון, נלמדו מהחטאות הנשרפות, שכשם ששפיכת השיריים שלהן היא על היסוד המערבי, מפני שבו הוא פוגע תחילה בצאתו מן ההיכל, כמו כן הנקרבים על המזבח החיצון נשפכים על היסוד שבו הוא פוגע תחילה, והוא היסוד הדרומי הפוגע בו בירידתו מן הכבש שהוא בדרום, ולפי שהיסוד שבדרום לא תפס אלא אמה אחת בלבד - הרי זה קרן מערבית דרומית. (54) חג הסוכות, ש"כל שבעת ימי החג מנסכין את המים על גבי המזבח". (55) אף הם של חג [=הסוכות], אבל נסכים של כל השנה, קרבו למטה כי "בקרן מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חוטמין דקין והם הנקראים שיתין". (56) שעיקר מקום מליקתן הוא בקרן דרומית מזרחית. (57) שיש הרבה כהנים באותה קרן, העסוקין בעולות. (58) משום שקרן זה יותר קרוב לבית הדשן (ששם זורק מוראה ונוצה) מיתר שתי הקרנות.

יא. פֶּל הָעוֹלִין לְמִזְבֵּחַ - עוֹלִין דֶּרֶךְ יָמִין⁵⁹, וּמְקִיפִין וְיוֹרְדִין דֶּרֶךְ שְׂמָאל⁶⁰; חוֹץ מִן הָעוֹלָה⁶¹ לְאֶחָד מִשְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֵלֶּי⁶² שְׁלִמְעֵלָה⁶³ בְּקָרָן זוֹ⁶⁴, שֶׁהֵן עוֹלִין וְנִפְנִין עַל הַשְּׂמָאל לְקָרָן, וְעוֹשִׂין מְלֵאכְתָּן וְחוֹזְרִין לְעֶקֶב⁶⁵. וּמִפְנֵי מָה נִפְנִין לְשְׂמָאל? פְּדֵי שְׂיַפְגְּעוּ בְּקָרָן מְעַרְבִית דְּרוֹמִית תַּחֲלָה; שְׂאֵם נִפְנִין עַל יָמִין וּמְקִיפִין אֶת פֶּל הַמִּזְבֵּחַ עַד שְׂיַגִּיעוּ לְקָרָן דְּרוֹמִית מְעַרְבִית, שְׂמָא יִתְעַשֵּׂן הַמִּים וְהֵינִן⁶⁶ או שְׂמָא יְמוֹת הָעוֹף בְּעֵשֶׂן הַמִּזְבֵּחַ⁶⁷.

59) כלומר, עולין לכבש ומשם פונים לקרן מזרחית דרומית, בצד ימין של כבש, וראה שם סב: "כל פנות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזבח". (60) של כבש. (61) למזבח. (62) ניסוך המים והיין ושיירי הדם. אבל בשלושה הדברים שמקומם למטה מחוט הסקרא, אינו עולה למזבח ואינו מקיף, אלא עומד על הרצפה. (63) מחוט הסקרא. (64) דרומית מערבית. (65) כלומר, מהצד שעלו, ונמצאת פנייתם לימין. (66) שם סד. "אמר רבי יוחנן נסכים שמא יתעשנו בעשן המזבח בשעת סובבו ויפסיד ריחו ואנו צריכים תמימים יהיו לכם ונסכייהם". ויין מעושן פסול למזבח ומיכן שהוא הדין למים מעושנים שהם פסולים. (67) שם המשך דברי רבי יוחנן "ועולת העוף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשמו, כי החטאת שנעשתה במחשבת שינוי השם - פסולה (להלן פט"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א). כגון שקיבלו פסולין וזרקו דמה. שם במשנה, וראה שם ברש"י שלא גרס "וזרקו דמה", שהרי אף דם הכשרה, שניתז דמה לאחר זריקה, אין הבגד טעון כיבוס (ראה להלן הלכה ז), אבל ראה בתוס' ד"ה ושקיבלו פסולין וזרקו את דמה, שכתבו כי איצטריך בפסולין לומר דדם דחוי הוא, ואין הנותר במזרק כשר לזריקה, ולא תימא ויחזור הכשר ויזרוק.

ד. אין טעון כפוס אלא מקום הדים בלבד²³. והוא שיהיה על פלי²⁴ שראוי לקבל טמאה²⁵ וראוי לכפוס²⁶; אבל אם נתז על פלי עין²⁷ או פלי מתכת - אינו טעון כפוס, לפי שאינן ראויין לכפוס, אלא גורדן בלבד²⁸.

23 שם צג: במשנה, ובגמרא (שם צד.) "יכול ניתז על מקצת בגד, יהא כל הבגד טעון כיבוס, תלמוד לומר (שם, כ) אשר יזה, לא אמרתי לך אלא מקום דם בלבד". 24 כלומר, לאו דוקא על הבגד, אלא גם על כל כלי, וכו' יהודה (שם) שמרבה מ"בגד" כל דבר שמקבל טומאה. 25 שם במשנה: "אינו טעון כיבוס אלא מקום הדם, ודבר שהוא ראוי לקבל טומאה". ובגמרא (שם צד.) אמרו: סתמא כרבי יהודה (האומר שם צג: בכרייתא, - "מה בגד הראוי לקבל טומאה, אף כל הראוי לקבל טומאה"). 26 שם במשנה. 27 ראה למעלה הלכה ב. 28 בגמרא (שם צד.) "ראוי לכיבוס למעוטי כלי, דבר גרירה הוא". ומפרש רש"י שאין מכבסין אותו אלא גוררו. וכן בכרייתא שם, לא נחלקו אלא לענין עור. אבל לענין כלי, הכל מודים שמגררו (=מגדרו). [וראה להלן (הלכה ט) שפסק רבינו, שרק בליעת הדם מחייבת כיבוס, ולא הנגיעה. ואם כן, למה הוצרכו למעט כלי מתכת מפני שאינם ראויים לכיבוס, הרי אין הדם נבלע בהם, וצריך עיון].

ה. נתז על עור הדג - אינו טעון כפוס, לפי שאינו ראוי לקבל טמאה²⁹. אבל אם נתז על עור הפהמה: עד שלא הפשט - אינו טעון כפוס³⁰, אחר שהפשט - טעון כפוס³¹; שאף על פי שאינו מקבל טמאה עתה, הרי הוא ראוי לקבל טמאה לאחר שיתעבד³².

29 נלמד ממה שאמרו (שם צג: במשנה, וראה למעלה הלכה ד) כי אינו טעון כיבוס אלא דבר שראוי לקבל טומאה, וראה פי"ז ממסכת כלים משנה יג (ובדברי רבינו להלן פ"א מהלכות כלים הלכות ג-ד), כי כל שבים אינו מקבל טומאה. וראה גם בפ"י ממסכת כלים משנה א, ובדברי רבינו בפכ"א מהלכות טומאת מת הלכה א, משום שנאמר (שם יא, לב) "או בגד או עור", מפי השמועה למדו (בספרא פ' שמיני פרשה ו הלכה י) "מה בגד מין הגדל בארץ, אף עור מין הגדל בארץ" (רבינו בהלכות כלים שם). ולפי מה שכתב רבינו בהלכות כלים שם הלכה ד, כי עור העוף אינו מקבל טומאה, גם עור העוף אם ניתז עליו דם החטאת - אינו טעון כיבוס. 30 זבחים שם במשנה

טעונין כפוס. אבל העור הקשה - הרי הוא פועץ¹³, וגורד הדים מעליו¹⁴. ואחד דם חטאת הנאכלת או דם חטאת הנשרפת¹⁵, אבל לא דם חטאת העוף; שנאמר: תשחט החטאה¹⁶ - בנשחטת הפתוב מדבר, לא בנמלקת¹⁷.

11 שם צג: במשנה: "אחד הבגד ואחד השק ואחד העור טעונין כיבוס". ובגמרא שם הביאו ברייתא: "בגד (שם) אין לי אלא בגד, מנין לרבות עור משהופשט, ת"ל אשר יזה עליה תכבס (שם) וכו' דברי ר' יהודה", וראה להלן הלכה ה, כי דווקא אחר שהופשט טעון כיבוס, ולא לפני ההפשט. 12 "בגד" הוא מצמר או מפשתים, ו"שק" הוא מנוצה של עזים (ראה רש"י שם). 13 ראה להלן הלכה ד כי אם ניתז על כלי עץ או כלי מתכת אינו טעון כיבוס לפי שאינן ראויין לכיבוס, אלא גורדן בלבד. 14 שם צד. פלוגתא בין רבנן ואחרים אם מכבסים את העור, או שמגררים (=מגדרים) אותו. ורבא מעמיד חלוקתם בעור קשה. אבל עור רך, מכבסים אותו לדברי הכל. ורבינו פוסק כרבנן כי העור הקשה אינו בר כיבוס. 15 משנה שם צב. "דם חטאת שניתז על הבגד הרי זה טעון כיבוס, אע"פ שאין הכתוב מדבר אלא בנאכלות, שנאמר (שם ו, יט) במקום קדוש תאכל, אחר הנאכלות ואחד הפנימיות (=הנשרפות) טעונות כיבוס, שנאמר (שם, יח) תורת החטאת, תורה אחת לכל החטאות, וראה גם תוספתא זבחים פ"י (עמ' 495 2). 16 וסמוך לו נאמר (שם, כ) "ואשר יזה מדמה על הבגד אשר יזה עליה תכבס במקום קדוש". 17 זבחים צב. כדברי ריש לקיש בשם בר קפרא.

ג. חטאת שנפסלה - אין דמה טעון כפוס¹⁸, בין שהיתה לה שעת הפשר¹⁹ בין שלא היתה לה שעת הפשר. אי זו היא שהיתה לה שעת הפשר? שללה, ושנמא, ושיצאת חוץ לעזרה²⁰. ואי זו היא שלא היתה לה שעת הפשר? שנפסלה בשחיטה²¹ או בזריקת הדם²².

18 משנה שם, ובכרייתא שם צג. "מדמה (שם) מדם כשרה, ולא מדם פסולה". 19 סתם משנה שם, ובכרייתא (שם צג.) נחלקו בזה: ר' עקיבא אומר היתה לה שעת הכושר ונפסלה, דמה טעון כיבוס. לא היתה לה שעת הכושר ונפסלה, אין דמה טעון כיבוס. ר' שמעון אומר, אחד זה ואחד זה אין דמה טעון כיבוס. מאי טעמיה דר' שמעון, כתיב (שם, כב) אותה (=כל זכר בכהנים יאכל אותה), וכתיב (שם, כ) מדמה, חד להיכא דהיתה לה שעת הכושר (וחד ללא היתה לה שעת הכושר). ופסק רבינו כר' שמעון, וכסתם משנה שם. וראה ב'תוספות יום טוב' שם פי"א משנה ז מה שתמה על דברי רבינו כאן, ממה שכתב להלן הלכה יד. 20 שם במשנה. אבל השחיטה והזריקה היו כדין. ואם כן, לפני שנפסלה היתה לה שעת הכושר. 21 ראה במשנה שם "שנשחטה חוץ לזמנה וחוץ למקומה", כלומר, חשב בשעת שחיטה שיאכלו אותה או יזרקו דמה מחוץ לזמן או מחוץ למקום, וכמו כן אם נשחט שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טעון כפוס⁴²; שְׁשִׁירֵי הַדָּם שְׂפָאֲצָפֶע פְּסוּלִין לְהִזְיָה⁴³.

(41) ראה למעלה פ"ה ה"ט, ש"אין בכל הקרבנות קרבן שטעון הזיית דם באצבעו אלא חטאת בלבד, שנאמר בה וטבל אצבעו בדם" (42) שם צג: והיינו אפילו אם נתן, לא נתן אלא מתנה אחת בלבד שהדם שבמזרק ראוי להזאה, וטעון כיבוס, – הדם הנשאר באצבע אינו טעון כיבוס, ראה להלן. (43) שם. וראה למעלה פ"ה הלכה ח: "וצריך לטבול אצבעו על כל קרן וקרן, וכשגומר הנתינה על הקרן מקנה אצבעו בשפת המזרק, ואחר-כך טובל פעם שניה, ששיירי הדם שבאצבעו פסולין ליתן מהם על קרן אחרת".

ט. נְתַז מִן הַצֹּאֵר עַל הַבְּגָד שְׁנֵי - אֵין הַבְּגָד הַשְּׁנַי טְעוֹן כְּפוּס⁴⁴. נְתַז עַל הַבְּגָד טְמֵא - אֵינוֹ טְעוֹן כְּפוּס⁴⁵. נְתַז דָּם הַחֲטָאֵת עַל הַבְּגָד, וְנְתַז עַל דָּם הַחֲטָאֵת דָּם חֲלִין - טְעוֹן כְּפוּס⁴⁶. אָבַל אִם נְתַז דָּם הַחֲלִין תְּחִלָּה, (או אָפְלוּ דָם עוֹלָה), וְנְתַז עָלָיו דָּם הַחֲטָאֵת - אֵינוֹ טְעוֹן כְּפוּס, שְׁהָרִי לֹא נִבְלַע בּוֹ⁴⁷.

(44) שם צב: "בעי מיניה לוי מרבי, ניתז מבגד לבגד מהו, מבגד קמא אידחי ליה לכיבוס (=שכיון שנוקק לכיבוס, נדחה הוא ממזבח, ואינו ראוי להזאה ואינו טעון כיבוס), או דילמא לא. אמר ליה, זו שאלה (=יפה שאלת – רש"י שם), טעון כיבוס ממה-נפשך, אי אוספו וכשר (ואע"פ שנוקק לכיבוס, אינו בטל מתורת דם כל זמן שלא כיבוס, והרי הוא כנשפך מן הכלי על הרצפה – רש"י, וראה למעלה הלכה ו) הא כשר (וטעון כיבוס) ואם תמצוי לומר (כגירסת רש"י שם) שגם אוספו מן הראשון פסול (משום שהזקק לכיבוס בטיל ליה מתורת דם – רש"י) אנא כר' עקיבא סבירא-לי דאמר היתה לו שעת הכושר ונפסלה, דמה טעון כיבוס (והאי הרי מתחילתו בכלי נתקבל והיתה לו שעת הכושר ואח"כ נפסל בפילתו על בגד ראשון – רש"י שם)". והרי רבינו פוסק תמיד כ"אם תמצוי לומר" שבגמרא, ואם כן דם זה נדחה הוא ופסול, והרי פסק כתנא-קמא (ולא כר' עקיבא), שאפילו אם היתה לה שעת הכושר, אינה טעונה כיבוס (למעלה הלכה ג), לפיכך פסק כאן שאינו טעון כיבוס. ועיין בכסף-משנה. [ואף-על-פי שדם זה שעל הבגד, שטעון כיבוס, נדחה מהזאה, כנ"ל, ואע"פ שיש אומרים שניתז על בגד טמא (שטומאתו והתזתו באין כאחד), אינו טעון כיבוס (ראה להלן), אין לערער על כל דין של דם חטאת שניתז על בגד שטעון כיבוס, ולומר: כיון שטעון כיבוס, נדחה הוא מהזאה, ופסולו והזאתו באין כאחד, ולמה צריך כיבוס? – שאם נפסוק להלכה שאינו צריך כיבוס, שוב אינו נפסל כלל מהזאה, וחוזר חלילה]. (45) שם צג: "בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא, ניתז על בגד טמא מהו וכו', היתה לה שעת הכושר ונפסלה אין דמה טעון כיבוס. הני מילי בזה אחר זה, אבל בבת אחת לא. או דילמא לא שנא. אמר ליה, פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן וכו' בדנין טומאה קדומה מטומאה שבאותה שעה קמיפלגי" (כגון מי חטאת שנטמאו לפני הזאתן, אם אפשר להשוותם להזאה על נדה

לדברי הכל. ובגמרא שם אמרו הטעם, ממה שנאמר (שם) "בגד", מה בגד הראוי לקבל טומאה, אף כל הראוי לקבל טומאה. ועור עד שלא הופשט, אינו ראוי לכלי ואינו מקבל טומאה. (31) שם במשנת כדעת רבי יהודה. (32) כן הוא בשבת מט: ועיין בתוספות שם ד"ה לא אמרו, ובזבחים שם ד"ה מנין. ולדברי רבינו, הכל מיושב אל נכון, וראה בלחם-משנה.

ו. נְתַז מִן הַצֹּאֵר עַל הַבְּגָד³³ או מֵעַל קֶרֶן הַמִּזְבֵּחַ³⁴, או שְׂנִשְׁפָּךְ הַדָּם עַל הַרְצָפָה וְאֶסְפוּ³⁵ וְנְתַז מִמֶּנּוּ עַל הַבְּגָד - אֵינוֹ טְעוֹן כְּפוּס; שְׂנִשְׁפָּךְ: וְאֶשְׂרֵי יָזָה מִדְּמָה - לֹא אִמְרַתִּי אֲלֵא בְּדָם שֶׁנִּתְקַבַּל בְּכָלִי שְׂרֵת, וְרֵאוי לְהִזְיָה³⁶, וְיֵשׁ בּוֹ פְּדֵי הִזְיָה³⁷.

(33) שם צג. במשנה: "ניתז מן הצואר על הבגד, אינו טעון כיבוס". (34) שם במשנה: "מן הקרן ומן היסוד, אינו טעון כיבוס". (35) שם המשנה: "נשפך על הרצפה ואספו, אינו טעון כיבוס", שכיון שנשפך לו מן הצואר על הרצפה, אינו ראוי שוב להזאה, אף-על-פי שיאספוהו אחר-כך בכלי שרת (להלן פ"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כה). אבל אם קיבל מן הצואר בכלי, ואחר-כך נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו, שהדם ראוי לזריקה (להלן בהלכות פסולי המוקדשין שם) אם ניתז על הבגד, טעון הבגד כיבוס. וכן מפורש בספרא פ' צו פ"ו הלכה ה, ועיין בזבחים צב: וברש"י שם ד"ה אי אוספו. (36) שם במשנה: "אין טעון כיבוס אלא דם שנתקבל בכלי וראוי להזאה", ובברייתא שם: "יכול ניתז מן הצואר על הבגד, יהא טעון כיבוס, תלמוד-לומר אשר יזה, לא אמרתי לך אלא בראוי להזאה (=שנתקבל בכלי – רש"י שם)". ואף ניתז מן הקרן מתמעט מהפסוק הנ"ל "אשר יזה", פרט לזה שכבר הוזה (ברייתא שם). (37) אבל אם אין בו כדי הזייה, אינו טעון כיבוס (שם צג:), לפי שפסול להזאה. ראה למעלה פ"ד הלכה ח, ופ"ה הלכה ט.

ז. נְתַז אַרְבַּע הַמִּתְנֹת³⁸ וְאַחַר קֶדֶף נְתַז מִן הַכּוּס עַל הַבְּגָד מִשְׁיֵרֵי הַדָּם - אֵינוֹ טְעוֹן כְּפוּס, אֶף עַל פִּי שְׂעֵדִין לֹא זֶרֶק הַשְּׁיֵרִים עַל הַיְסוּד³⁹. וְכֵן בְּחֲטָאֹת הַנְּשָׁרְפוֹת⁴⁰.

(38) ראה למעלה פ"ה הלכה ז, כי "החטאות הנאכלות, דמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות המזבח החיצון". (39) שם במשנה: "מן הקרן ומן היסוד, אינו טעון כיבוס", ובגמרא (שם לט.) אמרו "מן הקרן, מן היסוד, מן הקרן ממש. מן היסוד, מן הראוי ליסוד (=שיירי הדם הראויין לישפך ליסוד)", ראה רש"י שם במשנה, ובברייתא שם צג. אמרו "יכול ניתז מן הקרן ומן היסוד יהא טעון כיבוס, תלמוד-לומר אשר יזה, פרט לזה שכבר הוזה". (40) לאחר שנתן המתנות הראויות להן, ראה למעלה פ"ה הלכות יב"ג, אין הדם הנשאר מצריך כיבוס לבגד אשר ניתז עליו, ולא כר' נחמיה שסובר (שם לט.) כי שיירי הדם הפנימיים טעונים כיבוס, וראה כסף-משנה ולחם-משנה.

ח. נְתַז מְאֲצָפֶעוֹ⁴¹ אַחַר שְׂנִיצָאת הִזְיָה מִיָּדוֹ - אֵינוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׂבִירָה⁵⁴ פְּעֻזָּה⁵⁵. וְכָלִי מִתְּכֹת שְׁנִתְּפֹשֶׁלָה בּוֹ טְעוֹן מְרִיקָה וְשִׁטְיָה בְּמִים⁵⁶ פְּעֻזָּה⁵⁷. שְׁנֹאֲמַר: וְכָלִי חֲרַשׁ אֲשֶׁר תִּבְשַׁל בּוֹ יִשְׁבֵּר⁵⁸. אָף עַל פִּי שְׁלֹא נֹאמַר כָּאֵן בְּמִקּוֹם קְדוֹשׁ - הֲרִי דִינָן פְּדִין הַכְּבוֹס: מַה כְּבוֹס הַפְּגָד בְּקִדְשׁ, אָף שְׂבִירַת כְּלֵי חֲרָס וְשִׁטְיַת כְּלֵי מִתְּכֹת וּמְרִיקָתוֹ בְּקִדְשׁ⁵⁹. וְאַחַד כְּלֵי שְׂבִישָׁל בּוֹ אוֹ כְּלֵי שְׁהַעֲרָה⁶⁰ לְתוֹכוֹ רוֹתְחִין⁶¹.

54) שנאמר (ויקרא ו, כא) "וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר". ופסוק זה נאמר בחטאת הנאכלת, ואף כי גם הפסוק (שם, כ) "ואשר יזה מדמה על הבגד וגו' תכבס במקום קדוש", נאמר בחטאת הנאכלת, ואעפ"כ כתב רבינו למעלה (הלכה ב) כי אחד דם חטאת הנאכלת ואחד דם חטאת הנשרפת טעונית כיבוס – לענין כיבוס ריבתה התורה בפסוק מיוחד (ראה שם צב. במשנה וצב: בברייתא), אבל לענין מריקה ושיטה (ראה להלן הלכה יג) ולענין שבירת כלי חרס, לא ריבתה התורה. 55) משנה שם צג: 56) שנאמר (שם, כא) "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים", "הכיבוס המופלג עד שמסיר מה שנדבק בכלים יקרא מריקה, ותוספת הנקיות יקרא שטיפה, והוא שיתן מים לתוך הכלי ואינו ממרק בידו הכלי אלא משפשף" (רבינו בפיה"מ צו:). וראה להלן הלכה יב. 57) שם במשנה. 58) וגומר: "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים" הרי שבירה ומריקה ושיטה. 59) ספרא פ' צו פרק ו הלכה ז, וזבחים צד: 60) ששפך. 61) משנה שם צה: "אחד שבישל בו, ואחד שעירה לתוכו רותח", ובספרא שם (פרק ז הלכה א) "אין לי אלא שבישל בה. עירה לתוכה רותח מנין, תלמוד-לומר (שם), אשר תבושל בו ישבר". כלומר, מכיון שנסמך "בו" ל"ישבר" – הרי זה בא ללמדנו שאפילו אם רק נבלע בו – ישבר (רש"י).

יב. מְרִיקָה - בְּחַמִּין, וְשִׁטְיָה - בְּצוּנָן⁶². בְּמִים - לֹא בַיָּין, וְלֹא בְּמִזְגִּים⁶³, וְלֹא בְּשֹׂאֵר מְשָׁקִין. וְהַמְרִיקָה וְהַשִּׁטְיָה - בְּמְרִיקַת הַכּוֹס וְשִׁטְיַת⁶⁴ וְהַשְּׂפוּד⁶⁵ וְהַאֲסִפְלָה⁶⁶ - מְגַעֲלֵן בְּמִים חַמִּים עַל גְּבֵי הָאֵשׁ⁶⁷ וְאַחַר כֵּן מְדִיחִין⁶⁸.

62) כדעת חכמים בברייתא שם צז. ולא כרבי, וכן הוא בסתם משנה שם צו: לפי גירסת רבינו שם: "מריקה בחמין, ושיטה בצונן" (ראה בפירוש המשנה). וכן הוא במשנה שבמשניות. ומריקה בחמין, היינו הגעלה (שם צו: וברש"י שם ד"ה אלא למאן דאמר, ותוספות שם ד"ה לא צריכא). וראה להלן הלכה יד. 63) שם צו: וספרא שם הלכה ג. ומזג הוא תערובת יין ומים, וראה למעלה פ"ו הלכה ו. 64) משנה שם: "מריקה כמריקת הכוס, ושיטה כשיטת הכוס", רוצה לומר, שאינו חייב להפליג עד שיסיר כל הרושם (רבינו בפירוש המשנה שם). 65) ברזל דק שחורזים עליו נתחי בשר וצולים אותם על האש. 66) "שבכה של ברזל שצולין עליה בשר" (רבינו בפירוש המשנה). ורק בקדשים הסתפקו בהגעלה, לפי שבשעת הבליעה היה היתר, אבל שפוד ואסכלא שבלע איסור –

שטומאת המים וההזאה באין כאחד (רש"י), שרבי אליעזר סבר דנין, ורבנן סברי אין דנין. וניתן דם חטאת על בגד טמא, גם כך תלויה בפלוגתת ר' אליעזר ורבנן, שרבי אליעזר אין טעון כיבוס, שטומאה שבשעת נפילה כטומאה שלפני נפילה, ולרבנן לא דמו אהרדין). ולפי זה הגיה ר"י קורקוס (הובאו דבריו בכסף-משנה) בדברי רבינו "ניתו על בגד טמא טעון כיבוס", וכדעת רבנן ולא כדעת רבי אליעזר. ולפי מה שפסק רבינו להלן בסמוך שהבליעה בבגד מחייבת את הכיבוס ולא הנגיעה, נמצא שבניתו על בגד טמא באה הטומאה לפני חיוב הכיבוס, שהרי היא באה משעת נגיעה, ולכן אינו צריך כיבוס לדברי הכל, אפילו לדברי רבנן (חק נתן). 46) שם צח. צח: "אמר רבא, פשיטא לי דם חטאת ודם עולה למעלה (=נפל דם חטאת תחילה על הבגד וחזר וניתו דם עולה על אותו כתם – רש"י) טעון כיבוס (דהא דם חטאת נוגע בבגד ובלוע בו – רש"י)". ורבינו העתיק "דם חולין" לפי שבענין זה אין הבדל בין דם עולה לדם חולין, שהרי זהו החומר שדם חטאת על כל יתר הקרבנות, שרק דמה טעון כיבוס (למעלה הלכה א). 47) שם: "בעי רבא, דם עולה למטה ודם חטאת למעלה מהו, משום נוגע הוא (כלומר, אם כל הדין שדם החטאת בניתו על הבגד שטעון כיבוס הוא משום שהדם נוגע בבגד) והוא נוגע (כלומר, דם החטאת נוגע באופן זה בבגד, שדם עולה נבלע בבגד, וכשנפל דם החטאת עליו נוגע הוא בבגד, אם כי אינו נבלע דהא שבע ליה בלוע דם עולה – ראה רש"י שם), או דילמא משום בלוע הוא (שכל זה, שדם החטאת שניתו על הבגד טעון כיבוס, הוא משום שהדם נבלע בבגד, ואם נוגע ולא נבלע אינו טעון כיבוס) והא לא בלע. הדר פשטה, שאין טעונית כיבוס (שמשום בלוע הוא, והרי נבלע).

ל. לְשִׁמְכֻבְסִין אֵת מְקוֹם הַדָּם⁴⁸ - מְכַבְּסִין אוֹתוֹ בְּמִים⁴⁹ יָפָה יָפָה עַד שְׁלֹא יִשְׂאֵר לוֹ רֶשֶׁם⁵⁰. וְכָל שְׂבָעַת הַסְּמָמִים שְׂמַעְבִּירִין עַל הַתְּהָם⁵¹ מְעַבִּירִין עַל דָּם חֲטָאִת⁵², חוּץ מִמֵּי רְגָלִים, שְׂאִין מְכַנְסִין מֵי רְגָלִים לְמַקְדָּשׁ⁵³.

48) ראה למעלה הלכה ד. 49) ראה למעלה הלכה א. 50) יתכן כי אם לא נשאר שום רושם, אין צורך עוד בשבעה סממנים (מרכבת המשנה פ"ט מהלכות איסורי ביאה הלכה ו). 51) אם נמצא כתם על בגד של אשה, וספק הוא אם זה דם נדה או צבע אדום, מעבירין עליו שבעה סממנים שהם: רוק תפל, לעיסת גריסין של פול, מי רגלים שהחמיצו, בורית, נתר, קימוניא ואשלג, אם עבר או כהה עינו, הרי זה כתם דם וטמאה. ואם עמד כמות שהוא, הרי זה צבע וטהור (פ"ט מהלכות איסורי ביאה הל' לז-לו). 52) זבחים צה. "אמר רבה בר אבוה, דם חטאת ומראות נגעים צריכין שבעת סממנין". 53) שם בברייתא. אבל בגמרא שם אמרו, שמבליעים את מי הרגלים בתוך הרוק התפל. ויתכן כי גם רבינו נתכוין לומר שאין מכניסים מי רגלים לחוד, לבית המקדש, אבל הבלעה ברוק תפל מכניסים אותם (הר המוריה).

יא. כְּלֵי חֲרַשׁ שְׁנִתְּפֹשֶׁלָה בּוֹ הַחֲטָאִת הַנֹּאכֶלֶת טְעוֹן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִתְּכֹת בֵּין כְּלֵי חָרֶס, וּמִמָּרְק וְשׁוֹטְףָּהּ⁸⁰ עַד סוּף אֲכִילָהּ⁸¹.

72) ראה להלן בהערה הסמוכה. (73) שם צה: בעיא שלא נפשטה, ונראה שם שהבעיא היא גם בתנור של מתכת, אם צריך מריקה ושטיפה או לא, וא"כ יש להבין למה כתב רבינו רק תנור של חרס, ולא הזכיר גם תנור של מתכת (ראה לחס-משנה והר-המוריה). (74) שם צה: במשנה "אחר שבישל בו, ואחד שעירה לתוכו רותח". ראה למעלה הלכה יא. (75) משנה שם צה: כדעת חכמים, שאמרו: "אחד קדשי הקדשים ואחד קדשים קלים, טעונין מריקה ושטיפה", ולא כר' שמעון האומר "קדשים קלים אין טעונין מריקה ושטיפה". ובברייתא שם צו: "חטאת, אין לי אלא חטאת, כל הקדשים מנין, תלמוד לומר (ויקרא ו, כב) קודש קדשים היא (= כל זכר בכהנים יאכל אותה, קדש קדשים היא)". יכול שאני מרבה את התרומה, תלמוד-לומר אותה (= כל זכר בכהנים יאכל אותה), פרט לתרומה, דברי ר' יהודה. רבי שמעון אומר, קדשי קדשים טעונין מריקה ושטיפה, קדשים קלים אינן טעונין מריקה ושטיפה וכו'". ופסק כר' יהודה נגד ר' שמעון (ראה בעירובין מ:). וראה הלכה ג ובהגהה שנדפסה בדפוסים חדשים, וכן ב'תוספות יום טוב' זבחים פ"א משנה ז, ובלחם-משנה שם, ובהר-המוריה כאן. (76) כלומר, מיד עם גמר האכילה (כסף-משנה), לפני שיהיה נותר (לחם-משנה), וכדברי חכמים במשנה שם צו: שאמרו "בישל בתחילת הרגל, יבשל בו עד זמן האכילה". ובגמרא שם צו. "מאי קאמר, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבון, ממתין לה עד זמן אכילה, והדר עביד לה מריקה ושטיפה. מנהני מילי, א"ר יוחנן משום אבא יוסי בן אבא, כתיב (שם, כא) ומורק ושוטף, וכתיב (שם, כב) כל זכר בכהנים יאכל. הא כיצד, ממתין לה עד זמן האכילה, והדר עביד לה מריקה ושטיפה". וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "שלא יאחר למרקו אלא כפי זמן האכילה בלבד, וכשתכלה האכילה ממרק אותו", ועיין בראב"ד וברש"י שנוסחתם במשנה ובגמרא שם: "זמן האכילה", ולא "עד זמן אכילה". (77) כן נראה במשנה שם לדברי חכמים (כסף-משנה). (78) [מלה זו מיותרת, שהרי כבר כתב "יגעיל" דהיינו מריקה, ראה למעלה הלכה יא. ואם נפרש כאן על-פי מה שכתב רבינו בפירוש המשנה שם, שמריקה היא שפרכת מים חמים על הכלי לאחר העגלה, יהיה קשה ממה שכתב למעלה הלכה יב "והשפוד והאסכלא מגעילן במים חמים על גבי האש, ואחר-כך מדיחין", הרי שמריקה היינו העגלה. וראה עוד להלן]. (79) והשיג עליו הראב"ד, וז"ל: "ומה שאמר בכלי חרס טעון מריקה ושטיפה, טעות היא בידו. ובהדיא בתוספתא (זבחים פ"י) שאין טעון אלא שבירה, אבל הכל טעון מריקה ושטיפה, פירוש קדשי קדשים וקדשים קלים", ובכסף-משנה כתב "שרבינו מפרש דלא קיימא תוספתא אלא לחטאת בלבד, שהרי לא מציינו שהצריכה תורה שבירה לכלי חרס, אלא בחטאת בלבד. אבל שאר קדשים, אף כלי חרס אינם טעונים אלא מריקה ושטיפה". וראה בברכת הזבח, שמקשה על רבינו ממה שאמרו בפסחים ל: "התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא

טעונים ליבון על האש (פי"ז מהלכות מאכלות אסורות - הלכה ג). (67) במשנה שם צו. "השפוד והאסכלא (=שצלן בהן בשר חטאת) מגעילן בחמין". "ופירוש מגעילן, שיסיר השמנונית שנבלעה בשפוד, שהנפש מואסת אותה מגזירת געלה נפשי (צ"ל: "געלה נפשם" - ויקרא כו, מג) מענין הזה, נשתמשו בכל דבריהם: גיעול, גיעולי גוי, ומגעילן. וזולתן, רוצה לומר להסיר ההגעלה. וסדר המעשה הזה לתת אותן הכלים לתוך המים רותחין כשהן על גבי האש, ושופכין עליהן מאותן המים ושוטפן במים קרים" (=כלומר, זהו מה שאומר רבינו מיד בסמוך "ואחר-כך מדיחין") - פיה"מ שם. וראה בפירוש המשנה בעבודה זרה עו. (68) כלומר, שוטף בצונן, כנזכר לעיל. ונראה שגזירת הכתוב היא, שהרי רק בקדשים אמרו כן ולא בתרומה. וטעם שטיפה זו, ראה בזבחים צו: ובפ"ט מהלכות תרומות הלכה יט. ועוד, שהרי בישראל במקצת הכלי צריך מריקה ושטיפה בכל הכלי, ראה להלן הלכה יג. [ומה שכתב רבינו בפ"ה מהלכות חמין ומצה הלכה כג ששוטף בצונן, אינה אלא חומרא בחמין, שחששו שמא יחזור ויבלע הכלי מהמים החמים (ראה בטור אורח-חיים סימן תנב בשם רב האי גאון ורש"י), אבל בשאר האיסורים לא הזכיר רבינו שטיפה בצונן, ראה בפ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכות ג'ד].

יג. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? שְׂבִשָּׁל בְּהֵן אַחַר שְׁנַזְרַק דְּמָה בְּהַלְקָתוּ; אֲבָל אִם בְּשָׁל קִדְּם זְרִיקָה⁶⁹, או שְׂבִשָּׁל בְּהַ בְּשֵׁר חֲטָאת הַנְּשַׁרְפָּתָה⁷⁰ - אֵינוּ טְעוּן מְרִיקָה וְשִׁטְפָּה. בְּשָׁל בְּמִקְצַת הַכְּלֵי - פְּלוּ טְעוּן מְרִיקָה וְשִׁטְפָּה⁷¹.

69) ברייתא שם צו: "חומר בהזאה מבמריקה ושטיפה וכו' שהזאה ישנה בחטאות החיצוניות ובחטאות הפנימיות וישנה לפני זריקה, מה-שאינ-כן במריקה ושטיפה", וגזירת הכתוב היא כנ"ל. (70) שם בברייתא, וכמו כן ברייתא שם צב: ובספרא פ' צו פרשה ג' הלכה יא. וראה למעלה הלכה יא. (71) שם צו: בעיא שנפשטה, ממה שמפורש בברייתא "חומר מריקה ושטיפה מבהזאה וכו' בישראל במקצת הכלי טעון מריקה ושטיפה כל הכלי, מה-שאינ-כן בהזאה וכו'". ובגמרא שם אמרו "וטעמא מאי, אמר קרא (ויקרא ו, כא) ואם בכלי נחושת בושלה, ואפילו במקצת כלי (=מורק ושוטף כולו)", כי גזירת הכתוב היא, ראה למעלה.

יד. צְלָה הַפְּשֹׁר בְּאוֹר תְּנֹר שֶׁל חָרֶס⁷² - יֵשׁ בְּדָבָר סִפְקָא אִם יִשְׁבֵּר, הוֹאִיל וְנִתְבַּשְׁלָה בּוֹ, אוּ לֹא יִשְׁבֵּר, הוֹאִיל וְלֹא נִגְעָה בּוֹ⁷³. וְלֹא בְּחֲטָאת בְּלֶבֶד, אֲלָא כָּל הַכְּלִים שֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁין בְּהֵן בְּקִדְּשִׁים עַל יְדֵי חֲמִיז⁷⁴, בֵּין קְדָשֵׁי קְדָשִׁים בֵּין קְדָשִׁים קְלִים, טְעוּנִין מְרִיקָה וְשִׁטְפָּה⁷⁵ עֵקֶב אֲכִילָהּ⁷⁶. וְכֵן הַשְּׁפֹד⁷⁷ וְהָאֲסָכְלָה - מְגַעִילֵן עֵקֶב אֲכִילָהּ. וְאֵינוּ מְנִיחִין עַד זְמַן אֲכִילָהּ שְׁנֵגָה, אֲלָא כְּשִׁישְׁלִים לְאָכַל - יִגְעִיל הַשְּׁפֹד וְהָאֲסָכְלָה, וּמִמָּרְק⁷⁸ וְיִשְׁטֹף הַכְּלֵי, בֵּין כְּלֵי מִתְּכֹת בֵּין כְּלֵי חָרֶס; חוּץ מִן הַחֲטָאת שְׂשׁוּבֵר בְּהַ כְּלֵי חָרֶס⁷⁹. וּמִבְּשָׁל וְשׁוֹנָה וּמִשְׁלֵשׁ מִיָּד, בֵּין בְּכֵלֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יז. נָגַע בַּשָּׂרָה בְּרִיקָה⁹³ וְנִבְלַע בְּמִקְצָתוֹ - לֹא נִתְקַדַּשׁ כָּלוּ, אֲלֵא חוֹתָךְ מִקּוֹם הַבְּלָע⁹⁴.

93) "ריקין סופגנין, חררה דקה ורכה" (רש"י בבא בתרא יט:). וראה בתרגום אונקלוס (שמות כט, ב): "וריקי מצות" - "ואיספוגין פטירין", וראה בפירושו המשנה לחלה פ"א משנה ד. 94) משנה שם צז. ובריייתא שם צז:

יח. כָּלִי שֶׁבִשַּׁל בּוֹ קִדְשִׁים וְחֵלְצוֹ אוֹ קִדְשֵׁי קִדְשִׁים וְקִדְשִׁים קָלִים: אִם יֵשׁ בְּהוֹן בְּנוֹתָן טַעַם⁹⁵ - הֲרִי הִכַּל וְאֶבֶל פְּחִמּוֹר שֶׁבְהוֹן⁹⁶, וְטַעֲוֹן הַכָּלִי מְרִיקָה וְשִׁטְפָה⁹⁷, וְהִכַּל פְּחִמּוֹר שֶׁבְהוֹן לְכָל דָּבָר; וְאִם לֹא נָתַן טַעַם זֶה בְּזָהָה⁹⁸ - אֵין הַקְּלִין נִאֲכָלִין בְּחִמּוֹרִים⁹⁹, וְאֵינָן פְּמוֹתָן לְכָל דָּבָר, אֶבֶל הַכָּלִי¹⁰⁰ טַעֲוֹן מְרִיקָה וְשִׁטְפָה¹⁰¹.

95) שאין ששים בחולין נגד הקדשים, וכמו כן אין ששים בקדשים קלים נגד קדשי הקדשים. 96) משנה שם צז. וספרא צו פרק ז הלכה ז. 97) ראה שם במשנה "אם יש בהן בנותן טעם, הרי הקלים נאכלים כחמורים, ואינן טעונין מריקה ושיטפה", ובגמרא שם אמרו: "מאי קאמר, חסורי מחסרא והכי קתני (ראה הגהה שם), אם יש בהן בנותן טעם, הרי הקלין נאכלין כחמורים, וטעונין מריקה ושיטפה, ופוסלין במגע. אין בהם בנותן טעם, אין הקלין נאכלים כחמורים, ואין טעונין מריקה ושיטפה, ואין פוסלין במגע". 98) כגון שבקלים יש ששים נגד הקדשי-קדשים, או בחולין יש ששים נגד הקדשים. 99) שהרי החמורים בטלו בתוך הקלים. 100) כנראה מדברי הראב"ד (למעלה הלכה יד), שבספר הרמב"ם שלו היה כתוב "הכל". ונוסחתנו עיקר (כסף-משנה). 101) שם בגמרא, לפי מה שביארו במשנה, שאם "אין בהם בנותן טעם וכו' אין טעונין מריקה ושיטפה", הקשו: נהי דקדשי-קדשים לא בעי (כלומר, אין צורך במריקה לסוף זמן אכילת קדשי-קדשים, שהם מועטים והם בטלים - רש"י) קדשים קלים ניבעי (= יצטרכו מריקה מחמת קדשים קלים). אמר אביי, מאי אין טעונין דאמר, קדשי קדשים. אבל קדשים קלים, טעונין. רבא אמר, הא מני ר' שמעון היא, דאמר קדשים קלים אין טעונין מריקה ושיטפה, ורבינו פוסק כי טעון מריקה ושיטפה בגלל הקדשים-קלים, לכל הדיעות. אם כדברי אביי, הרי גם דעת המשנה כן. ואם כדברי רבא, הרי המשנה היא כר' שמעון, ורבינו פוסק שלא כר' שמעון, ראה למעלה הלכה יד.

יט. בְּגַד שֶׁנָּתַן עָלָיו דָּם הַחֲטָאת וְיָצָא חוּץ לְעִזָּה - מִתְזַירוֹ לְעִזָּה וּמִכִּבְסוֹ שָׁם¹⁰². נִטְמָא חוּץ לְעִזָּה¹⁰³ - פִּיצַד יַעֲשֶׂה? קוֹרְעוֹ¹⁰⁴ כְּדִי שְׁפִיטָהּ¹⁰⁵, וּמִכְנִיסוֹ וּמִכִּבְסוֹ בְּפָנִים¹⁰⁶. וְצָרִיךְ לְהַנִּיחַ בּוֹ שְׁלָם כְּדִי מַעֲפֶרֶת¹⁰⁷. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּגָד¹⁰⁸, צָרִיךְ לְכַבֵּס בְּגָד¹⁰⁹. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא טְמָא מִדְּבָרֵיהֶם מִפְּנֵי כְּדִי הַמַּעֲפֶרֶת שֶׁנֶּאֱמָרָה בּוֹ, פִּינָן שֶׁנֶּקְרַע רַבּוֹ טְהוֹר מִן הַתּוֹרָה וּמִתָּר לְהַכְנִיסוֹ לְמִקְדָּשׁ לְכַבֵּס הַדָּם¹¹⁰.

102) שם צד: במשנה וספרא פר' צו פרק ו הלכות זח.

מידי דופיו לעולם", הרי שבכל האיסורים הוא טעון שביורה. וראה במעשה רוקח ובהר המוריה. [ואם נאמר שדעת רבינו שמריקה ושיטפה הן לאחר הגעלה, יתכן כי הכוונה כאן שלאחר הכשרו של כלי החרס על-ידי ליבון באש (ראה בפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כב) - הוא טעון מריקה ושיטפה, וראה למעלה]. 80) בספרא פ' צו פרק ז הלכה ב: "ואם בכלי נחושת בושלה, מלמד שמבשל ושונה ומשלש, ובאחרונה מורקו ושוטפו. אין לי אלא כלי נחושת, שמבשל ושונה ומשלש ובאחרונה מורקו ושוטפו. ומנין לכלי חרס שמבשל ושונה ומשלש ובאחרונה שוברה, תלמוד-לומר ישבר ואם בכלי נחושת בושלה", וסבור רבינו כי המדובר רק בחטאת, אבל בקדשים אחרים - אף כלי חרס מורקו ושוטפו (הר המוריה). 81) כלומר, עד סוף זמן אכילה מבשל ושונה ומשלש, וראה הר המוריה.

טו. כָּלִי גָּלִים⁸² וְכָלִי אֲבָנִים וְכָלִי אֲדָמָה⁸³ - אֵינָן טַעֲוִינִין מְרִיקָה וְשִׁטְפָה, אֶפְלוּ בְּחֲטָאת, אֲלֵא הַדָּחָה בְּלִבְד⁸⁴. 85) נֶאֱמַר בְּחֲטָאת: כָּל אֲשֶׁר יִגַּע בְּבִשְׂרָה יְקַדַּשׁ - לְהִיּוֹת כְּמוֹהָ⁸⁶. אִם פִּסּוּלָהּ הִיא - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ פִּסּוּל, וְאִם כְּשֶׁרָה - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ יֵאָכַל כְּמוֹהָ וּבְקִדְשָׁתָהּ⁸⁷.

82) "הם כלים העשויים מרפת בקר והעפר" (פירוש המשנה לכלים פ"י משנה א). 83) שלא נצרפו בתנור ואינם ככלי חרס. 84) תוספתא זבחים פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמוד 14 495). [וראה בשער המלך לפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כג בשם הר"ר יונה]. 85) כאן התחלת הלכה טז. וכן נראה בדפוס רומי. 86) ספרא צו פרשה ג ה"ה, ובריייתא זבחים צז. פסחים מה. ושם נסמן. 87) בבריייתא וספרא, הלשון "ואם כשרה, יאכל כחמור שבה", ומפרש רש"י, שנאכל רק לזכרי כהונה וליום ולילה ובעזרה, כחטאת. והר"ח (ראה תוס' פסחים וחולין שם) גורס: "כחמור שבהן", ואם נבלע החטאת בשלמים שנשחט היום, נאכל כחומר החטאת ואינו נאכל למחר.

טז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁸⁹? כְּשֶׁנִּבְלָעָה בּוֹ; אֶבֶל נִגְיָעָה בְּלֹא הַבְּלָעָה אֵינָה מְקַדְּשָׁתָהּ⁹⁰. וְאֶחָד הַחֲטָאת וְאֶחָד שְׂאֵר קִדְשִׁים, בֵּין קִדְשִׁים קָלִים בֵּין חִמּוּרִים⁹¹; שֶׁנֶּאֱמַר: זֹאת הַתּוֹרָה לְעֹלָה לְמִנְחָה⁹².

88) התחלת ההלכה היא למעלה (הערה פד), וכן נראה בדפוס רומי. 89) ש"כ כל אשר יגע בבשרה יקדש" (למעלה הלכה טו). 90) ספרא ובריייתא בזבחים ופסחים שם "כל אשר יגע (שם), יכול אפילו שלא בלע, תלמוד-לומר (שם) בבשרה, עד שיבלע בבשרה (= כגון המחה שומן חטאת, וסך ממנו צלי של שלמים ונבלע בו - רש"י)". 91) כלומר, קדשי קדשים. 92) זבחים צז: "אשכחן חטאת דמקדשת בבלוע, שאר קדשים מנלן. אמר שמואל משום ר"א, זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים" (שהוקשו כולם זה לזה, ולמידים כולם מחטאת), "מה חטאת מקדשת בבלוע, אף כל מקדשת בבלוע" (שם צח).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זה הוא במעיל שאסור לקרעו, אפילו שלא כדרך השחתה, אבל למעלה הלכה יט לא הביא רבינו שמטבילו, מפני ששם מדובר בבגד שאפשר לקרעו ועל-ידי-זה יטהר גם מטומאה דרבנן, וראה הר המוריה כאן.

כא. כְּלֵי חָרָס שֶׁבְּשָׁל בּוֹ הַחֲטָאת וַיֵּצֵא - מִכְּנֵיסוֹ וְשׁוֹבְרוֹ בְּפָנָיו¹¹⁶. נִטְמָא בַּחוּץ - נּוֹקְבוֹ בְּכַדֵּי שְׂרָשׁ קִטְןָּ קְדִי שְׂיִטְהָר¹¹⁷, וּמִכְּנֵיסוֹ וְשׁוֹבְרוֹ בְּפָנָיו¹¹⁸. וְאִם נִקְבוֹ נֶקֶב גְּדוֹל מְזָה - אֵינוֹ שׁוֹבְרוֹ בְּפָנָיו; שְׁהָרִי אֵינוֹ כְּלֵי¹¹⁹, וְאֵין שׁוֹבְרִין בְּפָנָיו אֲלָא כְּלָיִם¹²⁰. וְכֵן כְּלֵי מִתְכוֹת שֶׁבְּשָׁל בּוֹ וַיֵּצֵא חוּץ לְעִזְרָה - מִכְּנֵיסוֹ וּמִוִּרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ בְּפָנָיו¹²¹. נִטְמָא בְּשִׂינְאָ - פּוֹחֲתוֹ עַד שְׂיִטְהָר וּמִכְּנֵיסוֹ בְּפָנָיו¹²², וְחוּזְר וּמִרְדְּדוֹ עַד שְׂיִסְתָּם הַפְּחָת וַיְחִזֵּר כְּתִבְנִית הַכְּלָיִם, וְאַחַר כֶּן מוֹרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ בְּעִזְרָה¹²³; שְׂנֵאָמַר: וְאִם בְּכָלִי נִחַשְׁתָּ וַגּוֹמַר - אֵין מוֹרְקִין בְּפָנָיו אֲלָא כְּלָיִם¹²⁴.

(116) משנה שם צד: ולמדו זאת מדין כבוס, שמפורש בו "תכבס במקום קדוש", וסמוך לו נאמר "וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר", מה כיבוס במקום קדוש, אף שבייה במקום קדוש, ראה למעלה הלכה יא. (117) שם: "כלי חרס וכו', נטמא חוץ לקלעים, נוקבו ונכנסו ושוברו במקום קדוש". ובגמרא (שם צה.) אמרו "כלי חרס שיצא נוקבו, כלי אמר רחמנא, ולא כלי הוא - שניקב בשורש קטן". וצריך לומר, כי אם ניקב כשורש קטן נטהר מדאורייתא וטמא מדרבנן (ראה תוספות שם סוף ד"ה לא שנו), שעדיין חשוב הוא כלי לקבל זיתים (ראה להלן פי"ט מהלכות כלים הלכה ב) וכדי לקיים מצות שבירה בכלי-חרס, לא אסרו חכמים להכניסו בפנים. ראה למעלה הלכה יט. (118) אף-על-פי שלגבי טומאה הרי הוא ככלי שבור - לענין שבירה במקדש עדיין הוא כלי. (119) צריך להבין, הרי כתב רבינו בהלכות כלים שם, ש"אם ניקב כמציא זיתים טהור, והרי הוא ככלי גללים ואבנים שאין מקבלים טומאה, ועדיין כלי הוא חשוב, להציל בצמיד פתיל עד שיפחת רובו". אם כן, למה אם ניקב נקב גדול מזה של כשורש קטן אינו שוברו בפנים שהרי אינו כלי, הלא הוא נחשב לכלי לענין להציל בצמיד פתיל. ויתכן שהוא רק ככלי גללים וכלי אדמה, ואילו דין כלי חרס ירד ממנו בשעה שניקבו נקב כמוציא זיתים, ולפיכך אינו צריך שבירה. (120) שם צה. כלי אמר רחמנא (=וכלי חרס וגו' ישבר, ויקרא ו, כא) - כשהוא כלי ישבר. (121) שם צד: במשנה. ולמדו כן בהיקש מכיבוס, כמו שלמדו שבירה בכלי חרס. ראה למעלה הלכה יא. (122) שם. "כלי מתכות אינו טהור בנקב כל שהוא, אלא בנקב גדול" (רש"י שם). וראה בפ"א מהלכות כלים הלכות א-ב. (123) שם צה. בגמרא "וזה לאו כלי הוא - דרציף ליה מרציף", ופירש רש"י: "אחר שפוחתו, מכין עליו בקורנס ומחברו וחזר שם כלי עליו". ואף כי אחרי תיקון הכלי, חוזרת טומאתו הישנה (פי"ב מהלכות כלים הלכה א) - אין זה אלא מדברי סופרים (שם הלכה ב) ובמקום מצות מריקה, בפנים לא גזרו, ראה למעלה הלכה יט. (124) שם בגמרא.

(103) שמעתה אסור להכניסו לעזרה (למעלה פי"ג מהלכות ביאת המקדש הלכה טז, וירושלמי נזיר פי"ז הלכה ד). רוב הבגד, ראה להלן בהמשך ההלכה. והמדובר בכלי בגד, בין בגד של חול ובין בבגדי כהונה, וכיון שאינו קורעו דרך השחתה, אינו לוקה, ראה בפ"ט מהלכות כלי המקדש הלכה ג. וראה להלן הלכה כ לגבי מעיל, ובמשנה-למלך שם. (105) ראה בפכ"ג מהלכות כלים הלכה יא. (106) משנה וספרא שם. (107) "כדי רוחב סודר" (רש"י שם). (108) "ואשר יזה מדמה על הבגד". (109) שם בגמרא: "מתקיף לה רבינא, קורעו - בגד אמר רחמנא ולא בגד הוא" (בגד אמר רחמנא, שיהא בגד עליו בשעת כיבוסו) (רש"י - שם) - דמשייר כדי מעפורת". (110) שם בגמרא: "איני, והאמר רב הונא, לא שנו אלא שלא שייר בה כדי מעפורת. אבל שייר בה כדי מעפורת, חיבור הוי (וברש"י שם: והאמר רב הונא בפרק העור והרוטב (חולין קכג): לא שנו דטלית טמאה שהתחיל בה לקורעה, כיון שנקרע רובה טהורה, אלא שלא שייר באותו מיעוט כדי מעפורת. אבל שייר בה כדי מעפורת, חיבור הוי ועדיין הוא בטומאתו). מדרבנן הוא (גזירה דילמא לא אתיא למיקרע רובה, אבל מדאורייתא טהורה, ומותר להכניסה משום מצות כיבוס - רש"י)", כלומר, כדי לקיים מצות כיבוס, לא אסרו חכמים להכניסו בעזרה דבר שהוא טמא מדרבנן. וראה לחם-משנה כאן, ובמשנה-למלך הלכות כלים שם.

כ. מְעִיל¹¹¹ שֶׁנִּמְצָא עָלָיו דָּם חֲטָאת וַיֵּצֵא וְנִטְמָא לְחוּץ - פִּינֵצַד הוּא עוֹשֶׂה? וְהָרִי הַקּוֹרֵעַ אוֹתוֹ - לּוֹקְהָ¹¹², כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו¹¹³. מִכְּנֵיסוֹ פְּחוֹת פְּחוֹת מְשַׁלֵּשׁ אֲצַבְעוֹת וּמְכַסְּפוֹ בְּפָנָיו¹¹⁴, וְאַחַר שְׂיִתְכַבֵּס כָּל הַדָּם מְעַט מְעַט מְטַבְּלִין אוֹתוֹ בַּחוּץ¹¹⁵.

(111) מבגדי הכהן הגדול. (112) אף אם קרעו שלא כדרך השחתה. (113) למעלה פי"ט מהלכות כלי המקדש הלכה ג. (114) שם צה. "אמר ריש לקיש, מעיל שנטמא, מכניסו בפחות משלש על שלש ומכבסו, משום שנאמר (שמות כח, לב) לא יקרע" (=מעיל של בגדי כהונה שניתז עליו דם חטאת, ויצא חוץ לקלעים ונטמא, מכניס מקום הדם לפנים בפחות משלש על שלש, שאינו מכניס שיעור בגד טמא לעזרה, לפי שאי-אפשר לקורעו ולהכניסו, משום שנאמר לא יקרע - רש"י), "ואפילו למאן-דאמר בריש כל הפסולין (שם לב:): ביאה במקצת שמה ביאה, שאני בגד הואיל ויכול לחותכו, לא חשיב כאילו נכנס כולו" (תוספות שם ד"ה מכניסו), כלומר, אין הבגד דומה לאדם. שבאדם, החיות שבו מאחדת את כל האיברים, מה-שאינ-כן בבגד, שאין חיבור פנימי בין חלקיו, ומה שנכנס בפנים אין לו קשר עם מה שנשאר בחוץ, שהרי יכול לחתכו, אע"פ שאסור לעשות כן, ראה בהר המוריה (נאציקלופדיה תלמודית ערך ביאה במקצת, ח"ג עמ' קב). (115) ולהטבילו קודם בחוץ, ואחר-כך להכניסו בפנים לכיבוס אי-אפשר, שהרי שרייתו של בגד במים זהו כיבוסו, ואם כן הרי הוא מכבסו בחוץ, והתורה אמרה "תכבס במקום קדוש", ראה למעלה הלכה א (משנה-למלך להלן פכ"ג מהלכות כלים הלכה יא). וכל

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - שבת קודש י"ג מנחם-אב - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנה לזבח שלמים". וראה למעלה פ"א ה"ד. (17) ראה להלן ה"ה.

ד. וכיצד מעשה שלמי צבור? שוחט וזורק הדם כמו שבארנו¹⁸, ומפשיט ומוציא האמורים¹⁹ ומולחן²⁰ ומקטירין²¹, והשאר נאכל לזכרי פהנה בעזרה²² פחטאת וכאשם, מפגי שהן קדשי קדשים כמו שבארנו²³.

(18) למעלה פ"ה ה"ב-ג לענין שחיטה, ובה"ו שם לענין זריקה. (19) ראה שם ה"ח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואח"כ מוציאין את אימוריהן". (20) מנחות כ, א. ראה למעלה ה"א. (21) שנאמר (שם ג, גה) "והקריב מזבח השלמים אשה לה", את החלב וגו' והקטירו אותו בני אהרן המזבחה". (ולא הביא רבינו כאן דין זריקת האימורים על גבי האישים, וכן הוא להלן ה"א, וראה למעלה ה"א). (22) משנה, זבחים נד, ב. (23) למעלה פ"א ה"ז, ופ"ה ה"ג.

ה. שלמי יחיד שלשה מינין: האחד הוא הבא שלמים בלא לחם, כגון שלמי תגיגה ושמהה²⁴. וזהו הנקרא שלמים. והשני - שלמים הבאים עם הלחם בנדר או נדבה. וזהו הנקרא תודה²⁵. ואותו הלחם נקרא לחם תודה. והמין השלישי - שלמים שפקריב הנזיר ביום מלאת נזרו, והם באים עם לחם²⁶. וזהו הנקרא איל נזיר²⁷.

(24) שהם באים חובה (להלן פ"א מהל' חגיגה ה"א), וישנם גם שלמי נדבה. (25) כמו שכתוב (שם ז, יא"ב) "וזאת תורת זבח השלמים וגו' אם על תודה יקריבנו והקריב על זבח התודה, חלות מצות וגו'". (26) כמו שכתוב (במדבר ו, יד"ט) "ואיל אחד תמים לשלמים, וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן". (27) זבחים נה, א - במשנה.

ו. וכיצד מעשה שלשתן? שוחט וזורק הדם כמו שבארנו²⁸, ומפשיט ומוציא האמורין²⁹, ואחר כך מנתח את הבשר³⁰ ומפריש החזה ושוק הימין, ונותן האמורין עם החזה והשוק³¹ על ידי הבעלים³², וכהן מגיח ידו תחת ידי הבעלים³³ ומניף הפל לפני ה' במזרח³⁴. וכן פל הטעון תנופה - במזרח מגיפין אותו³⁵.

(28) למעלה פ"ה ה"ב לענין שחיטה: "וקדשים קלים שחיטתן וקיבול דמן בכל מקום בעזרה". וראה שם ה"ד: "ומנין ששוחטים קדשים קלים בכל העזרה וכו'". ולענין זריקת הדם, ראה שם ה"ו: "העולה והאשם והשלמים בין של יחיד בין של ציבור זריקת דם שלשתן על גבי המזבח שוה לעולם, וכיצד הוא עושה וכו'". (29) ראה למעלה פ"ה ה"ח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואחר-כך מוציאין את אימוריהם". (30) מנחות עז, ב: "אמר רב חסדא אמר אבימי, שלא ינתח בשר קודם שיטול אימורין".

~ שבת קודש י"ג מנחם-אב ~

פרק תשיעי

(1) תתבאר בו מצות עשיית האשם, וכיצד הוא נעשה.

א. מצות עשה לעשות פל האשמות כמצותן האמורה בתורה². וכיצד מעשה האשמות? בין אשם ודאי בין אשם תלוי - שוחט וזורק הדם כמו שבארנו³, ומפשיט⁴ ומוציא האמורים⁵ ומולחן⁶ וזורקן⁷ על גב האשים⁸. ואם רצה להוליכן⁹ בכלי - מוליך¹⁰. ושאר פשרם נאכל לזכרי פהנה בעזרה¹¹ פחטאת¹².

(2) שנאמר (ויקרא ז, א) "וזאת תורת האשם". וראה ב'ספר המצוות' עשה סה. (3) למעלה פ"ה ה"ב לענין שחיטה, ובה"ו שם לענין זריקה. (4) העור. (5) ראה למעלה שם ה"ח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואחר-כך מוציאין את אימוריהן". (6) במנחות כ, א: "מנין לרבות את הלבונה וכו' ואימורי חטאת ואימורי אשם וכו' ואימורי קדשים קלים וכו' תלמוד-לומר (שם ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". וכן הוא ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ח ה"ג). וראה למעלה פ"ה מהל' איסורי מזבח ה"א. (7) צריך עיון, מהיכן למדו כן באשם, וראה למעלה פ"ז ה"א, ופ"ו ה"ד, ולהלן ה"ד. (8) שנאמר (שם ז, גה) "ואת כל חלבו וגו' את האליה ואת החלב המכסה את הקרב ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן וגו' והקטיר אותם הכהן המזבחה אשה לה' אשם הוא". (9) את האימורים למזבח. (10) תוספתא זבחים פ"א: "הקטר חלבים שנתנן על גבי האישים, בין ביד בין בכלי בין בשמאלו בין בימינו, הרי אלו כשרין". וראה למעלה פ"ז ה"א. (11) משנה, זבחים נד, ב: "ונאכלין לפני מן הקלעים לזכרי כהונה", שנאמר (שם ו, ו) "כל זכר כהנים יאכלנו במקום קדוש נאכל קדש קדשים הוא". (12) ראה למעלה פ"ז ה"א, שנאמר (שם ז) "כחטאת כאשם, תורה אחת להם".

ב. אשם מצרע יש בקבלת דמו שנוי, כמו שיתבאר בהלכות מחסרי פפירה¹³. ואף על פי כן, שאר מעשיו וזריקת דמו על המזבח ואכילתו - פשאר האשמות לכל דבר¹⁴.

(13) פ"ד ה"ב. (14) שהרי נאמר באשם מצרע (שם יד, יג) "ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת וגו' כי כחטאת האשם הוא לכהן קדש קדשים הוא".

ג. עשיית פל שלמים כמצותן - מצות עשה¹⁵. והן ארבעה מינין: האחד שלמי צבור¹⁶, והשלישה שלמי יחיד¹⁷.

(15) שכתוב (שם ג, א) "ואם זבח שלמים קרבנו", ואמר עוד להשלמת המעשה (שם ז, יא"ב) "וזאת תורת השלמים - אם על תודה יקריבנו" (ספר המצוות' עשה סו). (16) והם שני כבשי עצרת, שנאמר (שם כג, יט) "ושני כבשים בני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עשר חלות (להלן ה"ד-יח) והכהן לוקח מן הכל ארבע חלות, אחת מכל מין ומין, והיינו חלק אחד מעשרה. (38) ראה מנחות פא, א: "משום דאיכא ארבע להניף", ומפרש רש"י ד"ה משום, "דאיכא ארבע חלות (תודה) דתרומה שצריך להניף". ואע"פ שלא נאמרה תנופה בפירוש לגבי תודה - למדוה משלמים ('ספרא' צו, פ"ה ה"ד). (39) כלומר, כל הנ"ל מונח על הידים של הבעלים, וככה הוא מונף ע"י הכהן והבעלים. (40) למעלה ה"ו.

ח. וְכִיצַד מְנִיחֵן עַל יְדֵי הַבְּעָלִים? נוֹתֵן אֶת הַחֲלָבִים עַל יְדֵי הַבְּעָלִים, וְחִזָּה וְשׁוֹק לְמַעְלָה, וְשָׂתִי הַפְּלִיּוֹת וְיִוִּתְרֵת הַפָּבֵד לְמַעְלָה מֵהֶם, וְאִם יֵשׁ לָחֶם - מְנִיחוֹ לְמַעְלָה, וּמְנִיף הַפֶּלֶא.⁴¹

(41) ב'ספרא' (שם פט"ז ה"ג): "כיצד הוא עושה, יביא את החלבים על ידי הבעלים, וחזה ושוק למעלה מהם, שתי כליות ויתרת על הכבד למעלה מהם, אם (יש) שם לחם נותן למעלה מהם וכו'".

ט. הָיָה הַקָּרְבָּן אֵיל גְּזִיר - מוּצִיא הָאֱמֹרִין וּמְפָרִישׁ חִזָּה וְשׁוֹק⁴², וּמְבַשֵּׁל שְׂאֵר הָאֵיל בְּעֵזֶר הַנְּשִׂים⁴³, וְלֹאֲקַח הַכֹּהֵן הַזֹּרֵעַ בְּשֵׁלָה מִן הָאֵיל⁴⁴ עִם אֶחָד מֵעֲשָׂרָה מִן הַלָּחֶם הַבָּא עִמּוֹ⁴⁵ עִם הַחִזָּה וְהַשׁוֹק וְהָאֱמֹרִין⁴⁶ וּמְנִיחֵן הַפֶּלֶא עַל יְדֵי הַגְּזִיר, וְהַכֹּהֵן מְנִיחֵן יְדָיו תַּחַת יְדֵי הַבְּעָלִים וּמְנִיף הַפֶּלֶא⁴⁷ כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ⁴⁸.

(42) ראה למעלה ה"ו: "ומפשיט ומוציא האימורים ואחר-כך מנתח את הבשר ומפריש החזה והשוק". (43) ראה פ"ה מהל' בית הבחירה ה"ד-ח, ש"ארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה (של עזרת נשים) וכו' ומה הם משמשות: דרומית מזרחית לשכת הנזירים, ששם מבשלים את בלמיהם וכו'", שכתוב (יחזקאל מו, כד) "ויאמר אלי, אלה בית המבשלים אשר יבשלו שם (בחצר, ראה בפסוקים שם, והיינו עזרה) משרתי הבית את זבח העם" (פי' הרא"ש מדות פ"ב מ"ה). (44) שנאמר (במדבר ו, יט) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל", ומדסתם רבינו דבריו, משמע ששאר האיל היה מבשל כשהזרוע מחוברת בו, ופלוגתא היא וכדעת תנא-קמא של רבי שמעון (חולין צח:) וכלשון הראשון שבגמרא. ועיי"ש ב'תוספות' שם ד"ה מר, כי לתנא-קמא מבשלו כשהזרוע מחובר בו, וכפשוטו לשון הפסוק (כסף-משנה). וראה להלן ה"י "אי זהו הזרוע". (45) ראה להלן הכ"ג כי הנזיר היה מביא עשרים חלות מצות, מהן עשרה רקיקין משוחזין בשמן, ועשר חלות וכו' והכהן לוקח מהן שתי חלות: אחת מכל מין. (46) נלמד ממה שנאמר בשלמים (ויקרא ז, ל - כסף-משנה). (47) שנאמר (במדבר שם, יט-כ) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל, מצה אחת מן הסל ורקיק מצה אחד, ונתן על כפי הנזיר וגו' והניף אותם הכהן תנופה לפני ה' קודש הוא לכהן על חזה התנופה ועל שוק התרומה". וגם אימורים היה מניף עמהם, ראה למעלה ה"ו. (48) למעלה ה"ו. וראה בפ"ח מהל' נזירות ה"ד.

י. אֵי זֶהוּ חִזָּה? כָּל הַרְוָאָה אֶת הַקָּרְקַע, לְמַעְלָה עַד

(31) מנחות סא, א - במשנה: "אלו טעונות תנופה וכו' ואימורי שלמי יחיד, וחזה ושוק שלהן". (32) כלומר, על גבי הידים שלהם. וראה להלן ה"ח: "כיצד מניחין על ידי הבעלים". (33) שם סא, ב: "או אינו אלא זה כהן המקריב (= שהוא מניף, ולא הבעלים) כשהוא אומר (ויקרא ז, ל) "ידיו תביאנה, הרי בעלים אמור, הא כיצד? כהן מניח ידיו תחת ידי הבעלים ומניף". וכתבו ה'תוספות' (שם ד"ה כהן) כי הכוונה בזה שהבעלים אוחזים באוגני הכלי, והכהן אוחז למטה, באופן שאין חציצה כלל. (34) שם במשנה: "תנופה היתה במזרח", כלומר, ממזרח של המזבח. ובגמרא שם אמרינן "לפני ה' (שם יד, כד) במזרח. יכול במערב, אמרי: הני מילי מנחה דאיקרי חטאת, וחטאת טעונה יסוד, וקרן דרומית מזרחית לא היה לו יסוד. אבל הכא, לפני ה' קרינא ביה", ומפרש רש"י: "כלומר, אפילו במזרח קרינן ביה לפני ה' - וכל-שכן במערב". אבל מדברי רבינו נראה, שדווקא במזרח (ראה בכסף-משנה). וכן נראה ב'ספרי' פ' נשא על הפסוק "והניף את המנחה לפני ה'" (במדבר ה, כה) "לפני ה' במזרח, שבכל מקום שנאמר לפני ה', הרי הוא במזרח, עד שיפרוט לך הכתוב" (ובעל 'תורה תמימה' הביא שם את הגמרא בסוטה (גבי הגשת המנחה שהיא במערבית דרומית), ובאמת אין לזה קשר לשם). וראה גם ב'ספרא' פ' צו פט"ז ה"ג. (וצריך לומר ש"לפני ה' " הוא באמת במערב בקודש הקדשים, אלא ששתי דרכים בזה: א. שהוא עומד במזרחו של המזבח ופניו כלפי מערב, ב. שעומד ממש במערב המזבח, אף-על-פי שאין פניו למערב. וזהו מה שאמרו במנחות וב'ספרי' שם, שלעולם לפני ה' הוא במזרח, כלומר, ופניו למערב, וזה עדיף. אבל במקום שפירטה התורה כגון בהגשת מנחה, שצריכה יסוד, על-כרחנו ש"לפני ה'" היינו שעומד במערב. וראה ב'תוספות' מנחות שם ד"ה אבל, ובכסף-משנה כאן). (35) ראה פ"א מהל' תמידין ומוספין ה"א במנחת העומר, ובפ"ג מהל' סוטה ה"ט"ו גבי מנחת סוטה.

ז. וְכִיצַד הוּא מְנִיף? מוֹלִיף וּמְבִיא, מַעְלָה וּמוֹרִיד³⁶. וְאִם הָיָה הַקָּרְבָּן תּוֹרָה - לֹאֲקַח מִן הַלָּחֶם הַבָּא עִמָּה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה³⁷ וּמְנִיחוֹ עִם הַחִזָּה וְהַשׁוֹק וְהָאֱמֹרִים, וּמְנִיף הַפֶּלֶא³⁸ עַל יְדֵי הַבְּעָלִים³⁹ כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ⁴⁰.

(36) במשנה מנחות סא, א: "כיצד הוא עושה, נותן שתי הלחם על גבי שני כבשים, ומניח שתי ידיו למטה, מוליך ומביא מעלה ומוריד, שנאמר (שמות כט, כז) אשר הונף ואשר הורם". ובפירוש המשנה שם, כתב רבינו כי מוליך ומביא לארבע רוחות. (וכן נראה בסוכה לו, ב: "מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו) וכן פירש רש"י במנחות סב, א: "מוליך ומביא לצפון ודרום ומזרח ומערב, כדי לעצור רוחות רעות הבאות מארבעה רוחות, מעלה ומוריד לעצור טללים רעים". ודעת ה'תוספות' שם ד"ה כדי, היא ש"לא בכל תנופות עושים כן, אלא דווקא בתנופה של שתי הלחם דעצרת", אבל רבינו סובר שבכל התנופות עושים כן, וכן נראה ברש"י שם סא, א - במשנה ד"ה שתי. וכן הוא ב'ספרא' צו, פט"ז ה"ג, וב'ספרי' פ' נשא, פ"ה הכ"ה. (37) עם התודה מביא ארבעה מיני לחם, שבכל אחד ואחד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואימורי אשם ואימורי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים וכו' תלמוד-לומר על כל קרבן תקריב מלח". (56) ראה למעלה פ"ז ה"א, ובפ"ה מהל' איסורי מזבח הי"ג. (57) וגו': "לקחתי מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם, ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם מאת בני ישראל". (58) שנאמר (שם ז, טו) "ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל", וב'ספרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פט"ז ה"ב: "שלמים (= משום כך נקראים שלמים) שהכל שלום בהן, הדם והאימורין למזבח, החזה ושוק לכהנים, העור והבשר לבעלים". (59) ברייתא, פסחים נט, ב. ו'ספרא' צו פט"ז ה"ד: "מנין שאין אהרן ובניו זכאים בחזה ושוק אלא לאחר הקטרת חלבים, תלמוד-לומר (שם, לא) והקטיר את החלב המזבחה, ואחר-כך והיה החזה לאהרן ולבניו". וכן הוא בפסחים נט, ב. והוא-הדין שאין הבעלים אוכלים חלקם עד לאחר הקטרת אימורים, וכמו שכתב רבינו בפ"ח מהל' פסולי המוקדשים ה"ז: "והאימורין מתירין את הבשר לאדם".

יב. וכן הלחם שמיני בתודה⁶⁰ ובאיל נזיר⁶¹ והזרוע הבשלה⁶² נאכלין לכהנים, ושאר הלחם⁶³ עם שאר הבשר⁶⁴ נאכל לפעלים. והלחם שמיני עם החזה והשוק - הם הנקראין מורם מתודה; והזרוע בשלה עם החזה והשוק עם הלחם שמיני - הם הנקראין מורם מאיל נזיר⁶⁵.

(60) ראה להלן הכ"א. (61) ראה להלן הכ"ג. (62) שנאמר (במדבר ו, יט) "ולקח הכהן את הזרוע בלה מן האיל". (63) משנה, מנחות עז, ב - בחלות תודה, "והשאר נאכל לבעלים". "ושאר הלחם (שבאיל הנזיר) עם שאר הבשר נאכל לבעלים שלמי תודה שלא נתחדש באיל נזיר אלא זרוע בשלה" (קריית ספר' כאן). (64) ראה למעלה הי"א. (65) בבא-קמא קי, ב. זבחים נה, א. חולין קלג, ב. ותוספתא חלה פ"ב.

יג. הלחם המורם מן התודה ספק תרומה הוא⁶⁶. לפיכך אין חייבין עליו מיתה וחמש תרומה⁶⁷, ואינו קדמע תרומה⁶⁸.

(66) במנחות שם: "בעי רבא, תרומת לחמי תודה חייבין עליהן מיתה וחומש או אין חייבין עליהן מיתה וחומש, כיון דאיתקש לתרומת מעשר (שנאמר בה בויקרא ז, יד "והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה") כתרומת מעשר דמי, או דילמא בו וחמישיתו (= בו, נאמר שם כב, "ומתו בו כי יחלוהו", וחמישיתו, נאמר שם, יד "ויספ חמישיתו עליו") מיעט רחמנא (בו, בתרומת מעשר חייב מיתה ולא בתרומה אחרת, וחמישיתו, בתרומת מעשר חייב חומש ולא בתרומה אחרת), מדמעת או אינו מדמעת, תיקו". ולא הסתפקו אלא במורם מן התודה שנקרא "תרומה", כנ"ל, אבל במורם מאיל נזיר, שלא נקרא תרומה, אין כל ספק. (67) ראה פ"ו מהל' תרומות ה"ו, כי "זר שאכל תרומה בודן וכו' חייב מיתה בידי שמים וכו' ולוקה על אכילתה וכו' ואם אכל בשגגה מוסיף חומש", ואילו כאן במורם מן התודה, כיון

הצואר, למטה עד הפרס⁴⁹. וחותר עמה שתי צלעות אילך ואילך⁵⁰. ואי זהו זרוע? ⁵¹ מן הפרק של ארכובה עד פה של יד, שהם שני איברים מערין זה בזה⁵². והזרוע האמורה היא זרוע של ימין⁵³. ושפנגדה ברגל הוא השוק האמור בכל מקום⁵⁴.

(49) תוספתא חולין פ"ט: "איזה הוא חזה, כל שרואה את הארץ, מלמעלה ועד שמגיע לצואר, מלמטה עד שמגיע לכרס", ובחולין (מה). הובאה להיפך "למטה עד הצואר, למעלה עד הכרס", וזהו כשתולין אותו ברגליו וראשו למטה (עי' רש"י שם). והתוספתא עוסקת בשוק שאין תולים אותו, ראה למעלה פ"ו ה"ה, ועי' ב'הר המוריה'. (50) חולין, שם: "איזהו חזה, זה הרואה את הקרקע וכו' חותר שתי צלעות משתי דפנות אילך ואילך, וזהו החזה הניתן לכהנים". ומפרש רש"י: "וחותר ב' צלעות הקטנות העליונות עמו משתי דפנות, אחד מכאן ואחד מכאן, והן שסביב הקנה", אבל הר"ח (ב'תוספות' ד"ה וחותר) מפרש שחותר שתיים מכאן ושתיים מכאן, וראה למעלה פ"ו ה"ח. (51) ראה פ"ט מהל' ביכורים הי"ח. (52) במשנה חולין קלד, א: "איזהו הזרוע, מן הפרק של ארכובה עד כף של יד והוא של נזיר (= זרוע בשלה, האמור בנזיר)". הידים והרגלים מורכבות משלשה פרקים (= אברים), ומקום החיבור של הפרק הראשון הוא הירך הסמוך לגוף, עם הפרק השני, נקרא "ארכובה עליונה" (ראה פ"ח מהל' שחיטה הי"א) ומקום החיבור של הפרק השני עם הפרק התחתון (שבסופו מחובר עם הפרסה) נקרא "ארכובה הנמכרת עם הראש", וכתב רבינו בפירושו המשנה שם, שהזרוע הוא הפרק התחתון והפרק שלמעלה ממנו מהיד, שהם שני הפרקים המתחילים אחרי הפרק הסמוך לגוף. אבל רש"י מפרש שהכוונה לפרק הסמוך לגוף והפרק שאחריו (= האמצעי). (53) יד ימין, בחולין שם: "תנו רבנן, הזרוע (דברים יח, ג) זה זרוע ימין, אתה אומר זה זרוע ימין או אינו אלא זרוע שמאל, תלמוד-לומר הזרוע, מאי תלמודא, כדאמר רבא הירך המיומנת שבירך, הכי נמי הזרוע המיומן שבורוע". (54) שם במשנה: "וכנגדו ברגל שוק", ולפי פירוש רבינו, שהזרוע הוא שני הפרקים התחתונים, כן גם ברגל, השוק הוא שני הפרקים התחתונים. וראה ברש"י שמפרש שם: "שתי עצמות מן הפרק של ארכובה עד בוקא דאטמא, דהיינו כל הירך", וראה למעלה.

יא. ואחר שמינין מולח האמורין⁵⁵ ומקטירן על גבי המזבח⁵⁶. אכל החזה והשוק נאכל לכהנים, שנקאמר: כי את חזה התנופה ואת שוק התרומה⁵⁷. ושאר השלמים נאכלים לפעלים⁵⁸. ואין לכהנים זוכין בחזה ושוק אלא לאחר הקטר האמורין⁵⁹.

(55) שנאמר בשלמים (ויקרא ז, ל"א) "ידיו תביאנה את אשי ה', את החלב על החזה וגו' להניף אותו תנופה לפני ה', והקטיר הכהן את החלב המזבחה וגו'". הרי שמיניף ואחר-כך מקטיר. וראה במנחות כ, א: "אין לי אלא הקומץ (שטעון מלח), מנין לרבות את הלבונה וכו' ואימורי חטאת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נשים". (75) קידושין שם במשנה: "הסמיכה והתנופות וכו' נוהגים באנשים ולא בנשים, חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות", ובגמרא (שם לו): "אתיא יד יד משלמים, כתיב הכא (אצל סוטה במדבר ה, כא) ולקח הכהן מיד האשה, וכתיב התם (ויקרא ז, ל) ידיו תביאנה, מה כאן כהן, אף להלן כהן. מה להלן בעלים, אף כאן בעלים. הא כיצד? כהן מכניס ידו תחת ידי בעלים ומניף. אשכחן סוטה, נזירה מנלן, אתיא כף כף מסוטה", "לפי שנאמר בסוטה (שם במדבר, יח) ונתן על כפיה את מנחת הזכרון, ונאמר בניזר (שם ו, יט) ונתן על כפי הנזיר, ודין הנזירה והנזיר בענין הקרבן שוה, למה שנאמר בתחילת הפרשה (שם, ב) איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר, והוא מה שאמר אתיא 'כף' מסוטה" (רבינו בפירוש המשנה, קידושין שם). (76) פ"ח מהל' נזירות ה"ד לענין נזירה, ופ"ג מהל' סוטה ה"ט לענין סוטה. (77) משנה, מנחות סא, א: "תנופות קודמות להגשות", "ומנין שהתנופה קודם? דכתיב במנחת סוטה (שם ה, כה) והניף את המנחה לפני ה', ואחר-כך נאמר והקריב אותה אל המזבח" (רש"י במשנה, שם). והיינו במנחת העומר ובמנחת סוטה שטעוונות גם תנופה וגם הגשה (רש"י שם).

יז. כיצד הוא הלחם שמביא עם התודה? לוקח עשרים עשרון⁷⁸ סלת⁷⁹ ועושה מהם עשרה עשרונים חמץ ועשרה מצה⁸⁰. העשרה של חמץ עושה אותם עשר חלות⁸¹.

(78) כלומר, עשרים עשירות מאיפה, שהן שתי איפות, וכל איפה שלש סאין, ראה מ"א בפרק התודה (מנחות עו:). (79) שנאמר (ויקרא ז, יב) "וסולת מורבכת חלות בלולות בשמן", ואמרו ב'ספרא' פרשה צו (פי"א ה"ז): "סולת מורבכת, למדנו לרבוכה שהיא סולת, מניין לכולן שיהו סולת, תלמוד-לומר סולת חלות, מה חלות האמורות ברבוכה סולת, אף חלות האמורות בכולן סולת, והלא ריקקים לא נאמר בהם חלות, ומניין שיהיו סולת, תלמוד-לומר מצות מצות, מה מצות האמורות בחלות סולת, אף מצות האמורות בריקקים סולת", וכן הוא בובחים ג, א. (80) משנה, מנחות שם. וראה להלן בהערה הסמוכה, ולהלן הי"ח, כיצד עושה אותן חמץ. (81) שם. ובגמרא שם עז, ב – למדו זאת ממה שנאמר (שם, יד) "והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה'", "איני יודע מכמה היא (= מכמה חלות נוטל אחת, רש"י). נאמר כאן תרומה, ונאמר בתרומת מעשר תרומה, מה להלן אחד מעשרה, אף כאן אחד מעשרה וכו', למדנו לתרומה שהיא אחד מעשרה, אבל איני יודע מכמה היא חלה (= מכמה סולת עושה חלה אחת, נאמר כאן לחם (= על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו", שם יג), ונאמר להלן בשתי הלחם (שם כג, יז) לחם (= "מושבתיכם תביאו לחם תנופה, שתיים שני עשרונים סולת תהיינה") וכו'. מה להלן עשרון לחלה, אף כאן עשרון לחלה, למדנו עשרה לחמץ (= שחלות החמץ באות מעשרה עשרונים) עשרה למצה, מנין (= שגם חלות המצות באות מעשרה עשרונים), תלמוד-לומר (שם ז, יג) "על חלות לחם חמץ", נגד חמץ – הבא מצה, נמצאו עשרים עשרונות לחמי

שהדבר ספק, אין הזר חייב מלקות בזדון, ואינו מוסיף חומש בשגגה. וראה ב'כסף משנה' ו'משנה למלך'. (68) ראה פי"ג מהל' תרומות ה"א-ב, כי "סאה תרומה שנפלה למאה סאה של חולין ונתערב הכל, מפריש מן הכל סאה אחת ונותנה לכהן והשאר מותר לזרים וכו'. נפלה סאה תרומה לפחות ממאה נעשה הכל מדומע, וימכר הכל לכהנים בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה", ואילו כאן שהדבר ספק, וכל ענין הדימוע אינו אלא מדרבנן, כי מן התורה הכל בטל ברוב (פ"טו מהל' מאכלות אסורות ה"ג), פסק רבינו לקולא כדין ספק דרבנן (ראה 'מרכבת המשנה' כאן). (וכן מפורש בדברי רבינו בפ"ד מהל' תרומות ה"ז "שספק התרומה בטל ברוב החולין").

יד. היה בעל התודה פהן - הרי שאר הלחם נאכל לבעלים פתורת ישראל; שאין הלחם הבא עם התודה או עם איל נזיר קרוי מנחה⁶⁹.

(69) ולפיכך אין דינם כמנחת כהן שמקטירים אותה כליל על המזבח (להלן פי"ב ה"ט). וכן הוא במנחות מו, ב' "אטו תודה ולחמה, מי לא מנדבי כהנים ואכלי להו וכו' לחמי תודה לא איקרו מנחה", ומשם למד רבינו גם ללחם הבא עם איל נזיר, שאינו נקרא מנחה. וראה גם בהקדמת רבינו לפירושו למשנה, מס' מנחות בתוך ד"ה והחלק השלישי.

טו. שנים שהביאו שלמים בשתפות - האחד מניף ברשות חברו. אפלו הם מאה - אחד מניף על ידי פלן⁷⁰. מה שאין בן בסמיכה⁷¹.

(70) משנה, מנחות צג, ב: "חומר בסמיכה מבתנופה וכו' שאחד מניף לכל החברים ואין אחד סומך לכל החברים", ובגמרא שם צד, א – אמרו: "משום דלא אפשר, היכי ליעביד, לינפו כולהו להדדי הדדי קא הויא חציצה (וראה למעלה ה"ו מה שכתבנו בשם ה'תוספות'), ליניף וליהדר וליניף, תנופה אמר רחמנא ולא תנופות" (אבל בסמיכה לא כתוב סמיכה כ"אם "וסמך" סתם, ויכול לסמוך ולחזור ולסמוך, רש"י שם). (71) ראה למעלה פ"ג ה"ט.

טז. היתה אשה בעלת הקרבן - אינה מניפה⁷², אכל הפהן מניף⁷³; שקרבנה טעון תנופה, והיא פסולה לתנופה⁷⁴. ולעולם אין אשה מניפה, אלא הסוטה והנזירה בלבד⁷⁵, כמו שבארנו⁷⁶. ותנופה קודמת להגשה בכל מקום⁷⁷.

(72) משנה, קידושין לו, א. "הסמיכות והתנופות וכו' נוהגים באנשים ולא בנשים", ובגמרא שם, ובמנחות סא, ב – למדו כן ממה שנאמר (שם ז, כט) "דבר אל בני ישראל", בני ישראל מניפים ואין בנות ישראל מניפות. וכן הוא ב'ספרא' פ' צו שם. (73) ברייתא, מנחות סב, ב. ותוספתא מנחות פ"י: "והאשה, כהן מניף על ידיה", וראה גם ב'ספרא' שם. (74) משנה, שם סא, א: "ואימורי שלמי יחיד וחזה ושוק שלהן, אחד אנשים ואחד נשים", ובגמרא (שם סא: "מאי קאמר, אמר רב יהודה, הכי קאמר: אחד אנשים ואחד נשים קרבנן טעון תנופה, ותנופה עצמה בישראל אבל לא בידי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עַל הָאֲלֶפֶסִּים⁹⁴ וְכִי יֵצֵא בּוֹ⁹⁵ פְּדָרָךְ שְׁקוּלִין הַסְּפָגָנִין, וּמִרְבִּין בְּשִׁמְנָה. וְזֶהוּ הַרְבוּף הָאֲמֹר בְּכָל מְקוֹם⁹⁶.

91) "כשנותנין המים הרותחים על הקמח קורים אותו חליטה" (פירוש המשנה, חלה פ"א מ"ו). 92) ב'סיפרא' צו פ"ד ה"ד: "תעשה מורבכת, מלמד שנעשית ברותחין כל צרכה", וכן הוא גם במנחות נג, א. ומפשטות דברי רבינו נראה, שהחליטה היא במים, אולם בפירוש המשנה מנחות פ"ט מ"ג, כתב: "מה שאמרו ב'סיפרא' בפירוש ענין מלת מורבכת, מלמד שכל מעשיה ברותחין, והענין הזה הוא שיהא כל שמן שעושים עמה רותח", וראה ב'הר המוריה' כאן. 93) ראה להלן בפ"ג ה"ג. 94) "מרחשת" (ראה בפירוש המשנה, חלה פ"א מ"ו). 95) "מחבת", ראה להלן שם. 96) שתהיה בו קליה בהרבה שמן, ראה למעלה הערה פט בשם פירוש המשנה, וב'לחם משנה' להלן פ"ג שם בסוף ההלכה.

כ. וּבְכַמָּה שָׁמֶן הוּא עוֹשֶׂה הַשְּׁלִשִׁים חֲלוֹת?⁹⁷ בְּחֲצֵי לֶג שָׁמֶן⁹⁸. וְשֶׁעוֹר זֶה הִלְכָה לְמִשְׁה מְסִינִי⁹⁹. רְבִיעִית מִמֶּנּוּ לְרְבוּכָה, וְשְׁמִינִית לְחֲלוֹת, וְשְׁמִינִית לְרִקְיָקִין¹⁰⁰.

97) של מצה, אבל עשר החלות של חמץ, אינן טעונות שמן. וכן מפורש במנחות פט, א. וב'סיפרא' צו פ"א ה"ו: "מביא חצי לוג שמן וחוצייהו (חציו) לחלות ולריקין, וחציו לרביכה". הרי שחלות של חמץ אינן טעונות שמן. וראה בפירוש המשנה מנחות פ"ז מ"ד. 98) משנה, מנחות פח, א: "חצי לוג, מה היה משמש, חצי לוג מים לסוטה וחצי לוג שמן של תודה". 99) כרבי אלעזר בן עזריה (מנחות פט. ו'סיפרא' שם). 100) מנחות ו'סיפרא' שם.

כא. הַחֲלוֹת¹⁰¹ - לֹחֶת¹⁰² הַסֶּלֶת שֶׁלֶּהֶן בְּשְׁמִינִית שֶׁל שָׁמֶן, וְאַחַר כֵּן לֶשׁ וְאוֹפֶה אוֹתָן¹⁰³. וְהִרְקִינֵן - מוֹשְׁקֵן בְּשְׁמִינִית שֶׁלֶּהֶן אַחַר אֲפִתָּן¹⁰⁴. וְהִפְהֵן לֹקֶחַ מִן הַכֹּל אֶרְבַּע חֲלוֹת, אַחַת מִכָּל מִין וּמִין; שְׁנָאֲמַר: אֶחָד מִכָּל קֶרְבָּן¹⁰⁵.

101) היינו חלות מאפה תנור. ורוצה-לומר: כיצד הן עשויות? 102) מרטיב. 103) בכרייתא מנחות עה, א: "תנו רבנן, סולת כלולה (ויקרא ב, ה) מלמד שנבללת סולת. רבי אומר, חלות בוללן (= בולל אותן לאחר האפיה), שנאמר (שם, ד) חלות כלולות, אמרו לו: והלא לחמי תודה נאמר בהן חלות, ואי אפשר לבוללן כשהן חלות אלא סולת". 104) מנחות, שם. וראה להלן פ"ג ה"ח, שכתב "ויראה לי, שאחר אפיה מושח אותן". 105) משנה, שם עז, ב: "מכולם היה נוטל אחד מעשרה תרומה, שנאמר (ויקרא שם) והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה".

כב. וְלֶחְמֵי תוֹדָה שְׂאֵפָה אוֹתָן אֶרְבַּע חֲלוֹת - יֵצֵא. לֹא נֶאֱמַר אֶרְבַּעִים אֲלָא לְמַצְוָה¹⁰⁶. וְהוּא שִׁיפְרִישׁ הַחֲלָה שֶׁלֶּהֶן¹⁰⁷ אַחַת מִכָּל קֶרְבָּן כְּשֶׁהֵן בְּצֶאֱקָן¹⁰⁸, שְׂאִין מִפְרִישֵׁין פְּרוּסָה¹⁰⁹; שְׁנָאֲמַר: אֶחָד מִכָּל קֶרְבָּן - שְׂאֵל יִטַּל פְּרוּסָה¹¹⁰.

תודה, עשרה לחמץ ועשרה למצה (וראה להלן הי"ח כי מהעשרה עשרונים של מצה עושה שלשים חלות), וראה עוד שם עז, א - במשנה, ובשבועות טו, א. וב'ספרא' אמור פ"ג ה"א.

יח. וְכִיצַד מְחַמְצֵן? מְבִיא שְׂאֹר כְּדֵי חֲמוּצָן⁸² וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הַמִּדָּה⁸³ וּמְמַלֵּא אֶת הַמִּדָּה. אֵף עַל פִּי שְׂסוּפָה לְהִיּוֹת חֲסֵרָה אוֹ יִתְרָה מִפְּנֵי הַשְּׂאֹר, שְׂפָעָמִים יְהִיָּה עֲבָה וְקִשָּׁה⁸⁴ וּפְעָמִים רַךְ⁸⁵ - אֵין מְשִׁיחִין אֲלָא עַל מִדְּתָה עֲתָה, וְהָרִי הוּא מוֹדֵד עֶשְׂרוֹן עֶשְׂרוֹן⁸⁶ שְׁלָמִים⁸⁷. וְהַעֲשֶׂה עֶשְׂרוֹנִים שֶׁל מִצָּה עוֹשֶׂה מִהֵן שְׁלִשִׁים חֲלוֹת שְׁוֹת⁸⁸, עֶשְׂרֵי חֲלוֹת מִכָּל מִין: עֶשְׂרֵי חֲלוֹת מִאֲפֶה תְּנֹר, וְעֶשְׂרֵי חֲלוֹת רִקְיָקִים⁸⁹, וְעֶשְׂרֵי חֲלוֹת מְרֻפְכָּת⁹⁰.

82) כרבי יהודה במשנה, מנחות נב, ב. 83) מדת עשרון. 84) "ומחזיק מן המדה מקום קטן" (פירוש המשנה, שם) "ונמצא העשרון יתר (מאילו היה קמח) לפי שאם לא היה שאור מגובל (עבה וקשה) היה נפחו גדול מעכשיו" (רש"י שם). וראה בגמרא שם נג, ב. 85) "נפוח ורך מחזיק מקום גדול" (רבינו שם). "ונמצא העשרון חסר, שאם לא בשביל המים לא היה מלא" (רש"י שם), וראה בגמרא שם. 86) ראה למעלה פ"ב ה"ח "כשמודדין הנסכים או המנחות וכו' אין מודדין אותן במדה של שלשה עשרונים לפר או של שנים לאיל, אלא מודד הכל בעשרון אחד שהיה במקדש". 87) כלומר, כיון שעכשיו כל עשרון ועשרון הוא מלא, אף כי בסוף יהיה יתר או חסר, אין משגיחין אלא על מדתה עתה. 88) במנחות עז, א - במשנה: "ועשרה למצה, ובמצה שלש מינין: חלות, ריקין ורבוכה, נמצאו שלשה עשרונים ושליש לכל מין ומין ושלוש חלות לעשרון", ובגמרא (שם עז:): "יכול עשרה שבמצה לא יהו כולן אלא ממין אחד, תלמוד-לומר (שם, יב) אם על תודה יקריבנו, והקריב על זבח התודה חלות מצות כלולות בשמן וריקין מצות משוחים בשמן, סולת מורבכת חלות כלולות בשמן, נמצאו שלשה עשרונים ושליש לכל מין ומין, ושלוש חלות לעשרון". 89) "ריקין, סופגנין, חררה דקה ורכה" (רש"י בבא-בתרא יט:). וראה תרגום אונקלוס, וריקין מצות (שמות כט, ב. ויקרא, שם) "ואיספוגין פטירין". וראה בפירוש המשנה, חלה פ"א מ"ד. 90) "רוצה לומר, שקועה בשמן" (פירוש המשנה, מנחות פ"ז מ"א). ושם פ"ט מ"ג, כתב רבינו: "ההמילה הזאת אין לה גזרה כל עיקר ממה שיש בידינו מן הלשון, אמנם נתחזקה דעת בענין רבוכה שהיא ריבוי השמן, מאשר מצאתי מרבית השמן בחביתי כהן גדול ובמין רבוכה מאשר מיני התודה וכו' ודעתנו נוטה, שענין רבוכה היא ענין קליה, כמו שקולין דבר שנקרא בלשון ערב זולאביה, ר"ל, שצפה על פני השמן, שקולין אותה בה, ולכן הוצרך בריבוי שמן, והוא שנאמר בשמן תעשה", וראה להלן הי"ט וה"כ.

יט. וְכִיצַד הִיא הַמְרַפְכָּת? הוֹלְטָה⁹¹ בְּרוֹתְחִין⁹² וְאוֹפֶה אוֹתָהּ מְעֻט⁹³, וְאַחַר כֵּן קוֹלָה אוֹתָהּ בְּשָׁמֶן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

118) ריקיין וחלות (למעלה בהלכה הקודמת). (119) שם כז, א – במשנה. היינו שאם אין לנזיר שני המינים או לבעל התורה ארבעת המינים, אינם מביאים כלום. ונלמד בגמרא (שם) ממה שכתוב בנזיר (שם, כא) "כן יעשה על תורת נזרו", ו"כן יעשה" משמע ככה ולא באופן אחר, ע"י רש"י שם. ותודה הוקשה לנזיר, שנאמר (ויקרא ז, יג) "על זבח תודת שלמיו", וקיבלו חכמים כי "שלמיו" לרבות שלמי נזיר (גמרא, שם). (120) כלומר, גם לישתם וגם אפייתם – חוץ לעזרה, מפני שאין התנור מקדשם, אלא שחיתת הקרבן מקדשתם, כמפורש במנחות עח, ב. עט, א. (ה' המוריה). אבל זה לא מספיק, שהרי גם שתי הלחם של עצרת אינן קדושות אלא בשחיטה (שם מז). ואף-על-פי-כן אפייתן בפנים (שם צה: במשנה). ונראה שמקור דברי רבינו, ממה שאמרו (שם עח:): השוחט את התורה לפניו, ולחמה חוץ לחומת בית פאגי, לא קדש הלחם, אבל אם היה לפניו מחומת בית פאגי, אף-על-פי שהוא חוץ לעזרה – קדש הלחם, וכן הוא באיל נזיר (ראה בפ"ב מהל' פסולי המוקדשין הט"ז"יח) ומכאן שהם נעשים מחוץ לעזרה, וע"י משנה-למלך בשם 'ברכת הזבח'.

כה. כיצד מעשה הבכור והמעשר והפסח? אחר שזורק דמן כמו שבארנו¹²¹ מפשיט ומוציא האמורים¹²² ומולחן¹²³ ומקטירין¹²⁴. ושאר בשר הבכור נאכל לפניהם¹²⁵. ושאר בשר המעשר נאכל לבעלים¹²⁶. ושאר הפסח נאכל למנויו פהלכותיו, כמו שיתבאר בהלכות הפסח.

(121) למעלה פ"ה הי"ז. (122) ראה למעלה שם הי"ח: "וכל הזבחים מפשיטין אותן ואחר-כך מוציין את אימוריהם, ואין מפשיטין אותן עד שזרק הדם וכו' נמצאת אומר זורק תחלה ואח"כ מפשיט וקורע ומוציא את האימורים ומקטירין". (123) שם כ, א. "אין לי אלא הקומץ (שטעון מלח), מנין לרבות את הלבונה וכו' ואימורי חטאת ואימורי אשם ואימורי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים וכו', תלמוד-לומר (ויקרא ב, יג) על כל קרבנך תקריב מלח", וראה פ"ה מהל' איסורי מזבח הי"א. (124) על גבי המזבח, ראה זבחים נו, ב: "דתניא, רבי יוסי הגלילי אומר ("אך בכור שור או בכור כשב וגו') את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר" – במדבר יח, יז) חלבו לא נאמר אלא חלבם, דמו לא נאמר אלא דמם, לימד על בכור ומעשר ופסח שטעונים מתן דמים ואימורים לגבי מזבח". וראה פ"א מהל' קרבן פסח הי"ד, ובהל' בכורות פ"א ה"ב וה"ז, ובפ"ו שם הי"ד. (125) ראה בהל' בכורות פ"א ה"ב. (126) ראה פ"ו שם הי"ד.

(106) כשמואל במנחות עז, א. ולא כרב הונא (שם עז:). (107) כלומר, ארבע החלות שנותן לכהן. (108) שם, וראה בנדרים יב, ב – כי הר"ן והרא"ש סוברים כי עשה עשר חלות מכל מין ומין כשהם בצק, ולאחר שמפריש אחד מכל מין, עשה מכל מין – חלה אחת, אבל ב'תוספות' שם נראה שלא עשה עשר חלות אלא הפריש מן העיסה חלק עשירי, ומהנשאר אפה ד' חלות, חלה חלה מכל מין ומין, וכנראה שגם רבינו סובר כן שמפריש מן העיסה, ואין צורך שבשעת ההפרשה יהיו עשר חלות. (109) כלומר, אין מפרישין חלה חתוכה כ"אם שלימה. (110) מנחות עז, ב. ונדרים, שם.

כג. וכיצד הוא הלחם הפא עם איל נזיר? לוקח ששה עשרונות ושני שלישי עשרון¹¹¹ ועושה מהן עשרים חלות¹¹² שוות, והפל מצה¹¹³. עשרה ריקיין משוחין בשמן, ועשר חלות ליתת הסלת שלהן בשמן, והפל מאפה תנור¹¹⁴. ושמן שלהן רביעית¹¹⁵. ושעור זה הלכה למשה מסיני¹¹⁶. והכהן לוקח מהן שתי חלות, אחת מקל מין¹¹⁷.

(111) משנה, מנחות עח, א: "נזירות היתה באה שתי ידות כמצה של תודה, חלות וריקיין ואין בה רבוכה, נמצא עשרה קבין ירושלמיות שהן ששה עשרונות ועודיין (= שני שלישי)", ובברייתא שם אמרו: "שלמיו (ויקרא ז, יג) לרבות שלמי נזיר לעשרת קבין ירושלמיות ולרביעית שמן, יכול לכל מה שאמור בענין, תלמוד-לומר (במדבר ו, טו) מצות (= וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן וריקי מצות משוחים בשמן). מאי תלמודא, אמר רב פפא, דבר שנאמר בו מצות, לאפוקי רבוכה דלא נאמר בו מצות. דבי רבי ישמעאל תנא, מצות – כלל, חלות וריקיין – פרט, כלל ופרט, אין בכלל אלא מה שבפרט, חלות וריקיין אין, מידי אחריני לא". (112) שהרי למדו חלות נזיר מחלות תודה (מנחות עח). וחלות תודה היו עשר לכל מין ומין. (113) משנה שם, כמפורש בתורה (במדבר, שם). (114) מפורש בויקרא ב, ד. כי חלות וריקיין הם מאפה תנור (כסף-משנה). (115) משנה, מנחות פח, א: "רביעית (= מדת רביעית שהיתה במקדש) מה היתה משמשת, רביעית מים למצורע ורביעית שמן לנזיר". (116) שם פט, א: "חצי לוג שמן לתורה, ורביעית שמן לנזיר, ואחד עשר יום שבין נדה לנדה – הלכה למשה מסיני". (117) שנאמר (במדבר ו, יט-כ) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל וחלת מצה אחת מן הסל וריק מצה אחד וגו' קודש הוא לכהן וכו'". **כד. שני מיני לחם שבנזיר¹¹⁸ וארבעה מיני לחם שבתורה מעפבין זה את זה¹¹⁹. ומעשה הלחם של שניהן חוץ לעזרה¹²⁰.**

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום שלישי ט' מנחם-אב* ~

מצות לא תעשה קמט (קמח**).

מצות עשה קלב.

המצוה הקמ"ט — האזהרה שהזהר מהנהן מלאכול את הבכורים בחוץ (מירושלים) והוא אמרו: "לא תוכל לאכל בשעריך וגו' ותרומת ידך". בא בקבלה (מכות ז'): "ותרומת ידך" — אלו הבכורים. לפי שלא הניח — בפסוק זה דבר הטעון הבאת מקום (לירושלים) שלא הזכירו בפרוש, ואמר בכללם "ותרומת ידך" — הרי אלו הבכורים בלי ספק, שבאר בהם שהם טעונין הבאת מקום, והיאך זהיר על אכילתה בשעריך! ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "לא בא הכתוב אלא לאוכל בכורים שלא קרא עליהם (ראה מצות עשה קלב מה שיש לקרוא עם הבאת הבכורים), שהוא עובר בלא-תעשה". וכבר נתבאר בסוף מכות (ט). שאינו חייב עליהם אלא קדם שנייחם בעזרה; אבל משייחם בעזרה — הרי הוא פטור עליהם, אף-על-פי שלא קרא. וגם בבכורים אותו התנאי שבמעשר שני, כלומר שאין בלמי שאכלם בחוץ חייב עליהם, עד שיראו פני הבית; ואם אכל מהם מי שיאכל אחר שראו פני הבית קדם הנחה בעזרה — חייב מלקות בלבד אם הוא כהן; אבל הישראלי — הרי הוא מחייב מיתה בידי שמים, אם אכל בכורים, אפילו אחר קריאה. ובפרוש אמרו (בכורים פרק ב משנה א): התרומה והבכורים חייבין עליהן חמש ומיתה ואסורין לזרים. אם אכלם בגדון — חייב מיתה בידי שמים ובשגגה מוסיף חמש פדין התרומה. לפי שפיון שקראם תעלה תרומת ידך, חלו עליהם כל-דיני התרומה. וראוי לה' להבין כאן היטב כדי שלא ישתבשו לה' הענינים והוא: שהכהן אם יאכל הבכורים משראו פני הבית קדם הנחה בעזרה — לוקה, ואזהרתיה מ"לא תוכל לאכל בשעריך וגו' ותרומת ידך", כמו שנתבאר בגמרא מכות, כמו ישראל במעשר שני שלוקה על אכילתו חוץ למקום אף-על-פי שהוא שלו; אבל הישראלי שאכל בכורים אחר שראו פני הבית בכל-מקום שיאכלם (בין בירושלים ובין מחוצה לה) — חייב מיתה בידי שמים, ואזהרתיה מן "וכל-זר לא-יאכל קדש" (שם י), כמו שבארנו במצוה קל"ג ממצות אלו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בגמרא מכות.

~ יום ראשון ז' מנחם-אב ~

מצות עשה קיט.

המצוה הקי"ט — הצווי שנוצטוינו שיהא נטע רקעי (פירות שמוציא האילן בשנה רביעית לנטיעתו) כלו קדש, והוא אמרו: "יהיה כל-פרי קדש הלולים לה" (ויקרא יט, כד), ודינו: שיעלה לירושלים ויאכלוהו בעליו שם כמו מעשר שני, ואין לכהנים בו כלום. ולשון ספרי (פרשת נשא): "ואיש את-קדשיו לו יהיו" (במדבר ה, י) — "משך הכתוב כל-הקדשים ונתנם לכהן ולא שיר מהם אלא תודה ושלמים ופסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רקעי שיהיו לבעלים". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות בפרק אחרון ממסכת מעשר שני.

~ יום שני ח' מנחם-אב ~

מצות עשה קלא.

קבה.

המצוה הקל"א — הצווי שנוצטוינו להתודות לפניו תעלה, שהפרשנו את חובת המעשרות והתרומות ולהתנקות מהם (מכל אשמה של התנהגות בלתי ראויה במעשרות, ולהכריז זאת) גם בדיבור, כדרך שהתקינו מלהחזיק בהן בפעל, וזהו הנקרא: "ודי מעשר". והצווי בזה הוא אמרו תעלה: "ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקדש מן-הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה וגו'" (דברים כו, יג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו ואפן הבעור וענינו בפרק אחרון ממעשר שני.

המצוה הקכ"ה — הצווי שנוצטוינו להפריש את-הבכורים (ראשוני פרות ארץ-ישראל משבעת המינים) ולהביאם למקדש, והוא אמרו תעלה: "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך" (שמות כג, ט). ופשוט, שמצוה זו אינה נוהגת אלא בפני הבית, ואינם באים אלא מפרות ארץ ישראל וסוריא ועבר הירדן — ומשבעת המינים בלבד. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת בכורים. ושם (פרק ג משנה יב) נתבאר שהם, כלומר: הבכורים, נכסי כהן (שייכים לכהן).

(* השיעור של תשעה באב — ללמוד במוציא היום. (** בדפוסים שונים.

מתוך מהדורת חזק

(בכור של) חמור בשה דוקא ושל לא יפדה בזולתו — אם לא יפדה אותו בשויו — ויתן אותו השה לכהן, והוא אמרו ותעלה; "ופטר חמור תפדה בשה" (שמות לד, ב). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת בכורות (פרק א) וגם היא אין הלויים חייבים בה.

~ יום שישי י"ב מנחם-אב ~

מצות עשה פב. קלה.

מצות לא תעשה רכ. רבא. רבב.

המצוה הפ"ב — הוא הצווי שנוצטוינו בעריפת (ראשו של) פטר חמור. אם אינו רוצה לפדותו, והוא אמרו ותעלה: "ואם-לא תפדה וערפתו" (שמות לד, ב), וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו במסכת בכורות (פרק א) אפשר למקשה להקשות עלי ולומר: מדוע אתה מונה פדיתו ועריפתו כשתי מצות, ואיך מונה אותן כמצוה אחת, ותהיה עריפתו מהלכות המצוה, כמו שבארתי בכלל השביעי? ה' יודע ועד שהדין היה מחייב פן, לולא מצאנו בענין זה לשון המורה על היותן שתי מצות, והוא אמרם (בכורות יג): "מצות פדיה קודמת (עדיפה) למצות עריפה, ומצות יבוס קודמת למצות חליצה". הינו: כמו שהיבמה עומדת או ליבוס או לחליצה — והיבוס מצוה כמו שהזכיר והחליצה מצוה בפני עצמה — כך פטר חמור עומד או לפדיה או לעריפה, וזו מצוה כמו שאמר.

המצוה הקל"ה — הצווי שנוצטוינו להשבית עבודת האדמה בשנה שביעית, והוא אמרו ותעלה: "בחריש ובקציר תשבית" (שמות לד, כא) וכבר נכפל הצווי בענין זה כמה פעמים ואמר: "שבת שבתון יהיה לארץ" (ויקרא כה, ד), וכבר הזכרנו מקדם (מצות עשה ז) — (להלן שיעור קעד) את דבריהם זכרונם לברכה (שבת כד: ועוד): "האי שבתון — עשה הוא". ואמר ותעלה עוד: "ושבתה הארץ שבת לה" (שם, ב). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת שביעית; ואינה חובה מן-התורה אלא בארץ ישראל.

המצוה המשלימה מאתים ועשרים — האזהרה שהזהרנו מלעבוד את הארץ בשנה שביעית, והוא אמרו ותעלה: "שדך לא תזרע" (שם, ד). והעובר על זה — לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת שביעית.

המצוה הרכ"א — האזהרה שהזהרנו מלעבוד את-האילן בשנה שביעית, והוא אמרו ותעלה: "ונכרמך לא תזמר" (שם). וגם העובר על זה — חייב מלקות. וישן ספרא (תחילת פרשת בהר): "הזרע והזמיר בכלל היו (מלאכות הזריעה והזמירה כבר כלולים באיסור הכללי שלא לעבוד בשביעית), ולמה יצאו? להקיש אליהם, מה

המצוה הקל"ב — הצווי שנוצטוינו לספר חסדיו ותעלה אתנו, ואיך הציילנו מאז ראשית מצבו של יעקב אבינו ומשעבוד המצרים וענוים לנו, ולהודות לה' על פלגה, ולבקש ממנו שיתמיד הברכה — (כל זאת אנו אומרים) בזמן שאנו מביאים את-הבפורים. והוא אמרו ותעלה: "וענית ואמרת לפני ה' אלהיך ארמי אבד אבי" (דברים כו, ה) ושאר פלג-אותה הפרשה. ומצוה זו נקראת "מקרא בפורים". וכבר נתבאר דיניה במסכת בפורים ובפרק ז' מסוטה" (לב): ואינה חובה לנשים.

~ יום רביעי י" מנחם-אב ~

מצות עשה קלג. קמוג. קמד.

המצוה הקל"ג — הצווי שנוצטוינו להפריש חלה מכל-עסה ולתנה לכהן, והוא אמרו ותעלה: "וראשית צרסתכם חלה תרימו תרומה" (במדבר טו, ב). וכבר נתבאר פל-דיני מצוה זו במסכת חלה ובמסכת ערלה (פרק ב משנה א) ואינה חובה מן-התורה אלא בארץ ישראל בלבד.

המצוה הקמ"ג — הצווי שנוצטוינו לתן לכהן את הזרוע והלחיים והקבה מכל-בהמה טהורה שאנו שוחטים, והוא אמרו ותעלה: "וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זבחי הזבח אם שור אם שה" (דברים יח, ג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י' מחלין (קל). ואין הלויים חייבים במצוה זו.

המצוה הקמ"ד — הצווי שנוצטוינו להפריש ראשית הגז (חלק מהצמר הנגזז מהצאן) ולתנו לכהן, והוא אמרו ותעלה: "וראשית גז צאנך תתן-לו" (שם, ד), ומצוה זו אינה נוהגת אלא בארץ ישראל וכבר נתבאר פל-דיני מצוה זו בפרק י"א מחלין (קלה).

~ יום חמישי י"א מנחם-אב ~

מצות עשה פ. פא.

המצוה המשלימה שמנים — הצווי שנוצטוינו לפדות בכור אדם ולתן אותו הפדיון לכהן, והוא אמרו ותעלה: "בכור בניך תתן-לוי" (שמות כב, כח). ופרש א"ך תהיה נתינה זו: שנופדנו מן-הכהן וכאלו כבר זכה בו, ונקנהו ממנו בחמשה סלעים. והוא אמרו ותעלה: "אף פדה תפדה את בכור האדם" (במדבר יח, טו), ומצוה זו היא מצות פדיון הבן, ואין הנשים חייבות בה; אלא היא מצות (של) הבן (המוטלות) על האב, כמו שנתבאר בקדושין (בט). וכבר נתבאר פל-דיני מצוה זו במסכת בכורות (מו).

המצוה הפ"א — הוא הצווי שנוצטוינו לפדות פטר

מתוך מהדורת חזק

דבר זה כמו שאסביר לך: שאמרו "והשביעת תשמטנה ונטשתה" כולל הפקרת כל-הצומח בשנה השביעית: ענבים ותאנים ופפרסקים ורמונים וחסים ושעורים וזיתים. יוצא, שהשמטת הכל — מצות עשה אחר-כך פרט ואמר: "בן-תעשה לך כרמך לזיתך". והרי אלו הם בכלל כל מה-שצומח מן-האדמה — אלא לא בא הצויה הנה בכרם וזית במיוחד, אלא מפני שהזיהר בהם הכתוב במיוחד על אספת תבואת הכרם והוא אמרו: "ואת-ענבי זיתך לא תבצר" (ויקרא כה, ה). הנה כמו הכרם שהפקרתו — מצות עשה, מניעתו (מלהפקיר) — לא-תעשה, כך כל מה-ששתצמיח שנה שביעית שנתבצר שהפקרתו בעשה — תהיה מניעתו בלא-תעשה. אם כן יהיה דין הזית כדין הכרם בעשה ולא-תעשה, ודין זית ודין שאר פרות שנה. הנה נתבאר מכל מה-שקדם — שהשמטת גדולי שביעית מצות עשה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת שביעית, ואינה חובה מן-התורה אלא לפרות ארץ ישראל בלבד.

המצוה הקמ"א — הצויה שנגצונו להשמיט כספים, כלומר כל-המשאות (החובות) בשנת השמטה, והוא אמרו ותעלה: "ואשר יהיה לך את-אחריך תשמט ידך" (דברים טו, א). וכבר נכפל הצויה במצוה זו ואמר: "וזה דבר השמטה שמוט כל-בעל משה ידו" (שם, ב), ולשון התוספתא: "בשתי שמטות הכתוב מדבר: אחת שמטת קרקע ואחת שמטת כספים: ושמטת כספים זו אינה נוהגת מן-התורה אלא בזמן ששמטת קרקע נוהגת, ואז היא נוהגת מן-התורה בכל-מקום". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפירוש אחרון ממסכת שביעית.

המצוה המשלימה מאתים ושלשים — האזהרה שהזנהנו מלתבע את החובות בשנת השמטה, אלא ישמטו לגמרי, והוא אמרו ותעלה: "שמוט כל-בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא-יגש את-רעהו ואת-אחיו" (שם). וזה אינו חובה מן-התורה אלא בארץ ישראל בזמן שיש שם שמטת קרקע, כלומר: היובל. אבל מדרבנן דבר זה חובה בכל-מקום ובכל-זמן ואסור לתבוע החוב שעברה עליו שביעית אלא ישמט. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף מסכת שביעית.

המצוה הרל"א — האזהרה שהזנהנו מלהמנע מלהלות זה לזה בגלל השמטה שלא ישמט החוב, לפי שהכתוב הזהיר מזאת המחשבה ואמר: "השמר לך פן-יהיה דבר וגו'" (שם, ט), ולשון ספרי (שם): "השמר — בלא-תעשה, פן-יהיה — בלא-תעשה", כלומר: שני לאוין אלו באו בענין זה, זה אחר זה לחיוב.

זרע וזמיר מיוחדים שהם עבודה בארץ ובאילן, אף אני אין לי אלא דבר שהוא עבודה בארץ ובאילן". וכבר נתבארו גם דיני מצוה זו במסכת שביעית.

המצוה הרכ"ב — האזהרה שהזנהנו מלקצור מה-שהצמיחה האדמה מעצמה בשנה השביעית כדרך שאנו קוצרים כל-שנה. ופרוש דבר זה, שאנו הזנהנו מעבודת האדמה ועבודת השמטה, כמו שהזכרנו לעיל. והדבר שהצמיחה האדמה ממה-שנזרע בה בשנה הששית והוא הנקרא: ספיח מטר לאכלו (מן התורה) בשנה שביעית, אבל אין מטר לקצרו אלא בשנוי מן-הרגיל. והוא אמרו ותעלה: "את ספיח קצירך לא תקצור" (שם, ה), אין פונתו שלא יקצרו כלל לפי שפבר אמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" (שם, ו), אלא פונתו: לא תקצרו כדרך שקוצרים תבואת שאר שנים, כי אם כמי שקוצר דבר שהוא הפקר, בלי הקנה ובלי התכוננות, כמו שנתבאר.

~ שבת קודש י"ג מנחם-אב ~

מצות לא תעשה רכג.

מצות עשה קלד. קמא.

מצות לא תעשה רל. רלא.

המצוה הרכ"ג — האזהרה שהזנהנו מלאסוף גם מה-שמצמיחים האילנות מן-הפרות בשנה שביעית כדרך שאנו אוספים פרות כל-שנה, אלא נעשה בכך שנוי כדי להראות שהוא הפקר, והוא אמרו ותעלה: "ואת-ענבי זיתך (מלשון הפקר, ואלו פרות שביעית) לא תבצר" (ויקרא כה, ה). בא הפרוש (ספרא פרשת בהר): "לא תבצר כדרך הבוצרים. מכאן אמרו: תאנים של שביעית אין קוצין אותן במקצה (אין שוטחין אותן לייבוש במקום המיועד לכר), אבל קוצה הוא בתרבה: ואין דורכין ענבים בגת (להוציא יין), אבל דורף הוא בערבה: ואין עושין זיתים בבד ובקטבי (מקומות שרגילין לכתוש בהן זיתים): אבל כותש הוא ומכניס לבוידרה" (מסחטה קטנה). וכבר נתבארו דיני מצוה זו עם שלפניה במסכת שביעית.

המצוה הקל"ד — הצויה שנגצונו להפקיר כל מה-שהצמיחה האדמה בשנת השמטה, ולהתיר (להפקיר) כל-צמחי שדותינו והוא אמרו ותעלה: "והשביעת תשמטנה ונטשתה וגו'" (שמות כג, יא), ולשון המכלתא: "והלא הכרם והזית בכלל הנה ולמה יצא? להקיש אליו: מה כרם מיוחד שהוא בעשה, עוברין עליו בלא-תעשה, כך כל שהוא בעשה עוברין עליו בלא-תעשה". וענין

נביאים

הושע פרקב יג

יג והשפתי פל־משוּשָׁה חֲנָה חֲדָשָׁה וְשַׁבְתָּה וְכָל מוֹעֲדָה: יד וְהִשְׁמֹתִי גִפְנֵה וּתְאֵנָתָה אֲשֶׁר אָמְרָה אֲתָנָה הַמָּה לִּי אֲשֶׁר גִּתְנוּלִי מֵאֲהָבִי וְשִׁמְתִים לְיַעַר וְאֶכְלֹתֶם חֵיט הַשְּׂדֵה: טו וּפְקַדְתִּי עָלֶיָה אֶת־יְמֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר תִּקְטִיר לָהֶם וְתַעַד נֹמָה וְחִלִּיתָהּ וּתְלַךְ אַחֲרַי מֵאֲהָבִיהָ וְאֶתִּי שְׂכַחָה נְאֻם־יְהוָה: (ס) טז לָכֵן הִנֵּה אֲנֹכִי מִפְתִּיָהּ וְהִלְכְתִּיהָ הַמְדַבֵּר וּדְבַרְתִּי עַל־לִבָּהּ: יז וְנָתַתִּי לָהּ אֶת־כְּרָמִיָה מִשֶּׁם וְאֶת־עֵמֶק עֶכוֹר לְפֶתַח תְּקוּהָ וְעֵנְתָה שְׁמָהּ פִּימִי נְעוּרֶיהָ וְכִיּוֹם עֲלֹתָהּ מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם: יח וְהָיָה כִּיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה תִּקְרָאִי אִישִׁי וְלֹא־תִקְרָאִילִי עוֹד בְּעָלִי:

רש"י

שנאמר והבאתי אתכם אל מדבר העמים ונשפטי אתכם שם כאשר נשפטי את אבותיכם והבאתי אתכם במסורת הברית וברותי מכם המורדים וגו' והכשרים אקיים וזהו את כרמיה: ואת עמק עכור. עומק הצרות שהן עכורים שם אתן לה לפתח תקוה שמתוך אותן צרות תתן לב לשוב אלי: וענתה שמה. ל' דירה כמו מעון אריות (נחום ב): כימי נעוריה. שישבה במצרים ימים רבים: וכיום עלותה וגו'. שצעקה אלי ממצרים מתוך שיעבור וגאלתי, כן גם עתה: (יח) תקראי אישי וגו'. תעבדוני מאהבה ולא מיראה, אישי לשון אישות וחיבת נעורים: בעלי. לשון אדנות ומורא, ורבותינו פירשו ככלה בבית חמיה ולא ככלה בבית אביה:

(יד) והשמותי. לשון שממה: אתנה. כמו אתנן: ושמתים ליער. שהחיות מהלכות שם ואוכלות הפירות: (טו) ופקדתי עליה. שכר פורענות: ימי הבעלים אשר תקטיר. תמיד להם ול' הווה הוא: ותעד נומה וחליתיה. ל' עדי כזונה המתקשטת לקראת נואפים: וחליתיה. בל' ערבי הוא קישוט: (טז) לכן הנה אנכי מפתיה. משדלה להמשך אחרי לוזאני"ר בלע"ז ומהו הפיתוי והולכתיה המדבר בגולה שהוא לה כמדבר וציה ושם תשיב אל לבה כי טוב לה כשעשתה רצוני מכשמרדה בי: (יז) את כרמיה. ת"י לשון פרנסים ומנהיגים וכן לא יפנה דרך כרמים (איוב כד) וכן כרמי שלי לא נטרתי (שיר א) ד"א והולכתיה המדבר למדבר סיחון ועוג ובסגנון זה נתנבא (יחזקאל כ)

מצודת ציון

(יד) והשמותי. מלשון שממון: אתנה. מלשון אתנן וכן יקרא מתן הזונה כמו אתנן זונה (דברים כ"א): (טו) ופקדתי. מלשון זכרון: ותעד. מלשון עדי קישוט, כמו ועדית עדי (יחזקאל כ"א): נומה. שם עדי כמו נום זהב (משלי כ"ה): וחליתיה. ענין תכשיט מה כמו וחלי כתם (שם). (טז) מפתיה. מלשון פיתוי והסתה: (יז) עכור. ענין השחתה כמו ועמק עכור (ישעיה ס"ה): וענתה. ענינו הרמת קול שירה כמו ותען להם מרים (שמות ט"ז):

לשון הנופל בזונה שמקשטת עצמה להתאהב על הנואפים: ואותי שכחה. לא שמה על לבה לעבור אותי: (טז) לכן. על כי שכחה בי אני אפתנה ואוליכה במדבר במקום שאין שם אנשים ושם אדבר על לבה דברי פיוסים ולפי שהמשילה לאשה שזנתה תחת בעלה אמר לשון הנופל באשה כזאת שהבעל מפתה אותה ללכת אחריו במדבר מקום שאין אנשים למען לא ישמע מי מה ידברו ושם מפיסה בדברים טובים שתעזוב דרכה ור"ל המקום יעורר לבכם לשוב לעבודתו: (יז) משם. מן הליכת המדבר הזה מן האהבה הבאה שמה ר"ל מן הערת הלבב תשוב אלי ואחזיר לה את כרמיה: ואת עמק עכור. העמקים שהיו עכורים ונשחתים בהיותם בגולה תשוב להיות פתח תקוה ר"ל יהיו חמודים כפתח נחמד אשר יקוּו אנשים לבוא בו: וענתה שמה. תרים בכרמים קול שיר כמו ששרתה בימי נעוריה ר"ל עד שלא גלו ממנו: וכיום עלותה. וכמו ששרתה ביום עלותה מארץ מצרים שאז שררו בשמחת לבב שירת הים: (יח) תקראי אישי. תקראי אותי בלשון איש ולא בלשון בעל וזהו לפי ששם הבעל הוא משותף לשם עבודת גלולים (פסל העשוי לצבא השמים) לכן לא ישמע שם זה על פיה:

מצודת דוד

(יד) והשמותי. אעשה שממה מקום הגפנים והתאנים: אתנה. לפי שהמשילה לזונה אמר לשון אתנן ור"ל שאמרה שבה לה מהשפעת מערכת השמים: ושמתים ליער. אעשה הפרדסים מקום הפקר כיער וחית השדה תאכל הפירות ר"ל האויב יקח הכל: (טו) ופקדתי עליה. אזכיר עליה הימים אשר הקטירה לבעלים לשלם הגמול לפי רוב הימים: ותעד. ומה שקשטה עצמה בקשוטה והלכה אחר מאהביה ר"ל מה שעבדה והקטיר למערכת השמים ולפי שהמשילה לזונה אמר

לשון הנופל בזונה שמקשטת עצמה להתאהב על הנואפים: ואותי שכחה. לא שמה על לבה לעבור אותי: (טז) לכן. על כי שכחה בי אני אפתנה ואוליכה במדבר במקום שאין שם אנשים ושם אדבר על לבה דברי פיוסים ולפי שהמשילה לאשה שזנתה תחת בעלה אמר לשון הנופל באשה כזאת שהבעל מפתה אותה ללכת אחריו במדבר מקום שאין אנשים למען לא ישמע מי מה ידברו ושם מפיסה בדברים טובים שתעזוב דרכה ור"ל המקום יעורר לבכם לשוב לעבודתו: (יז) משם. מן הליכת המדבר הזה מן האהבה הבאה שמה ר"ל מן הערת הלבב תשוב אלי ואחזיר לה את כרמיה: ואת עמק עכור. העמקים שהיו עכורים ונשחתים בהיותם בגולה תשוב להיות פתח תקוה ר"ל יהיו חמודים כפתח נחמד אשר יקוּו אנשים לבוא בו: וענתה שמה. תרים בכרמים קול שיר כמו ששרתה בימי נעוריה ר"ל עד שלא גלו ממנו: וכיום עלותה. וכמו ששרתה ביום עלותה מארץ מצרים שאז שררו בשמחת לבב שירת הים: (יח) תקראי אישי. תקראי אותי בלשון איש ולא בלשון בעל וזהו לפי ששם הבעל הוא משותף לשם עבודת גלולים (פסל העשוי לצבא השמים) לכן לא ישמע שם זה על פיה:

כתובים

דברי הימים ב פרק כ בנלד

כג וַיַּעֲמְדוּ בְנֵי עֲמֹן וּמוֹאָב עַל־יִשְׁבֵי הַר־שְׁעִיר לְהַחֲרִים וּלְהַשְׁמִיד וּכְבֹּלוֹתֵם בְּיוֹשְׁבֵי שְׁעִיר עֲזָרוּ אִישׁ־בְּרֵעֵהוּ לְמִשְׁחִית: כד וַיהוָה בָּא עַל־הַמְּצִפָּה לְמַדְבָּר וַיִּפְּנוּ אֶל־הַהַמּוֹן וְהַנֶּגְבִים נִפְלִים אֲרֻצָּה וְאִין פְּלִיטָה: כה וַיָּבֹא יְהוֹשָׁפָט וְעַמּוֹ לָבוּ אֶת־שָׁלְלָם וַיִּמְצְאוּ בָהֶם לָרֵב וּרְכוּשׁ וּפְגָרִים וְכָלֵי חַמְדוֹת וַיִּנְצְלוּ לָהֶם לְאִין מִשָּׂא וַיהִי יָמִים שְׁלוֹשָׁה בְּזֵוּם אֶת־הַשָּׁלַל כִּי רַב־הוּא: כו וּבְיָוִם הַרְבַּעִי נִקְהְלוּ לְעִמְק בְּרֻכָּה פִּי־שָׁם בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרְאוּ אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא עִמְק בְּרֻכָּה עַד־הַיּוֹם: כז וַיֵּשְׁבוּ כָּל־אִישׁ יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם וַיהוֹשָׁפָט בְּרֹאשָׁם לָשׁוּב אֶל־יְרוּשָׁלַם בְּשִׂמְחָה פִּי־שִׂמְחָתָם יְהוָה מְאוּיְבִייהֶם: כח וַיָּבֹאוּ יְרוּשָׁלַם בְּנִבְלִים וּבְכַנְנוֹת וּבְחֻצְצוֹת אֶל־בַּיִת יְהוָה: כט וַיהִי פַחַד אֱלֹהִים עַל כָּל־מַמְלָכוֹת הָאָרְצוֹת בְּשִׂמְעָם כִּי נָלַחַם יְהוָה עִם אוֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל: ל ותַּשְׁקֵט מַלְכוֹת יְהוֹשָׁפָט וַיִּנַּח לוֹ אֱלֹהָיו מִסָּבִיב: (פ) לא וַיִּמְלֹךְ יְהוֹשָׁפָט עַל־יְהוּדָה בֶּן־שְׁלֹשִׁים וְחַמֵּשׁ שָׁנָה כַּמְּלָכוֹ וְעַשְׂרִים וְחַמֵּשׁ שָׁנָה מְלָךְ בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אִמּוֹ עֲזוֹבָה בַת־שִׁלְחִי: לב וַיִּלְךְ בְּדֶרֶךְ אָבִיו אָסָא וְלֹא־סָר מִמֶּנָּה לַעֲשׂוֹת תִּישָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה: לד אֲךָ הַבְּמוֹת לֹא־סָרוּ וְעוֹד הָעָם לֹא־הִכִּינוּ לְבָכָם לְאֱלֹהֵי אֲבֹתֵיהֶם: לו וַיִּתֵּר דְּבָרֵי יְהוֹשָׁפָט הָרְאשֹׁנִים וְהָאֲחֵרִנִים הֵנָּה פְּתוּבִים בְּדְבָרֵי יְהוָה בֶּן־חֲנַנִי אֲשֶׁר הֶעֱלָה עַל־סַפֵּר מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י

ג' כלי שיר כנגד ג' כל איש יהודה וירושלים ויהושפט: (לב) וילך בדרך אביו אסא. מאיזה דבר לא סר מלעשות הישר מדרך הטוב והישר של אביו לא סר אבל מדרכו הרעה של אסא סר כמו שכתוב (לעיל ב' טו) ויוצא אסא כסף וזהב וכל הפרשה אבל יהושפט לא עשה כן אלא בטח כל ימיו בהקב"ה: (לד) בדברי יהוא בן חנני. שאמר אל המלך יהושפט (שם י"ט) הִלְרַשַׁע לַעֲזוֹר:

(כג) ויעמדו בני עמון ומואב על יושבי הר שעיר להחרים ולהשמיד וככלותם ביושבי שעיר עזרו איש ברעהו. הסיבן הקב"ה זה אל זה להשחיתם עד כלותם עד שנפלו ההגרים לארץ לאין פליטה: (כה) לאין משא. מרוב: (כז) נקהלו לעמק ברכה. לאותו עמק שלאחר כן נקרא עמק ברכה על שם המעשה כמו שמפורש בסמוך כדאמר כי שם ברכו את ה' והודו על כל הטובה אשר עשה להם שעזרם מעכומ"ז: (כח) ויבאו ירושלים בנבלים ובכנרות ובחצצרות. הרי

מצודת ציון

(כה) ורכוש. הוא שם כולל לזהב וכסף ומטלטלין: וינצלו. ענין ויקות, כמו וינצלו את מצרים (שמות יב): (כז) נקהלו. נאספו כמו ויקהל משה (שם לה):

מצודת דוד

(כג) על יושבי הר שעיר. כי חשבו שבני המארכ הם מאנשיהם: ביושבי שעיר. להשמיד את כולם: עזרו איש ברעהו. האחד עזר את חברו להיות משחית את הבא כנגדו להלחם בו ואח"כ בא אחר לעזור לאחד מהם להשחית את השני וכן היה הולך וחזור עד כלותם: (כד) על המצפה. על המקום שצופים בה אל המדבר מקום המחנה ההיא: ואין פליטה. לא נשאר בהם שארית: (כה) ופגרים. ר"ל מצאום פגרים מתים ואין מי מוחה מלקחת: וינצלו להם. עשו המקום ריק לקחת הכל לעצמם: לאין משא. עד שלא יוכלו לשאתם מגודל הריבוי: (כו) לעמק ברכה. אמר ע"ש סופו שקראו לה עמק ברכה: (כז) מאויביהם. במה שעזרם מאויביהם: (ל) ותשקוט מלכות יהושפט. לא היה מי מערער על מלכותו: (לא) וימלוך יהושפט. ר"ל קיבלו מלכותו באהבה בראותם הצלחתו: (לב) לעשות הישר. ר"ל בזה הלך בדרכי אביו לעשות הישר כמוהו אבל לא הלך בדרכו מה שלא בטח בה': (לג) הבמות. הנעשים לה' ואסורים הם משנבנה הבית: ועוד העם לא הכינו. ורק הוא לבד הכין לבו לה': (לד) אשר העלה. סיפורי יהושפט העלה במכתב על ספר דברי הימים של מלכי ישראל:

משניות מסכת בבא קמא

ג הפלג והגדי שקפצו מראש הגג ושברו את הפלים – משלם נזק שלם, מפני שהן מועדין. הפלג שנתלם חררה והלך לגדיש, אבל את החררה והדליק את הגדיש – על החררה משלם נזק שלם, ועל הגדיש משלם חצי נזק.

ד איזה הוא תם, ואיזה הוא מועד? מועד – כל שהעידו בו שלשה ימים; ותם – משיחור בו שלשה ימים; דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: מועד – שהעידו בו שלשה פעמים; ותם – כל שיהיו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח.

ה שור המזיק ברשות הנזק, ביצר? נגח, נגף, נשך, רבץ, פגע; ברשות הרבים – משלם חצי נזק; ברשות

פירוש ברטנורא

ג מפני שהן מועדין. לקפוץ. וברשות הניזק קאמר, תולדה דרגל היא: חררה. עוגה שנאפית על גבי גחלים: על החררה משלם נזק שלם. דהוי שן ברשות הניזק; ועל הגדיש משלם חצי נזק. דהוי כמו צרורות, דהלכתא גמורי לה שמשלם חצי נזק:

ד משיחור בו שלשה ימים. שרואה שוורים ואינו נוגח, חוזר לתמותו: שלשה פעמים. ואפילו ביום אחד. ואין הלכה כרבי (מאיר). דלא הוי מועד עד שיעידו בו שלשה ימים: ממשמשים בו. מושכים אותו ומשחקים בו ואינו נוגח. ובהא הלכה (בר"מ) שאין שור מועד חוזר לתמותו עד שיהו תינוקות משחקים בו:

ה נגח נגף וכו'. כולן תולדות קרן הן: דיו לבא מן הדין לחיות כנדון. קרן ברשות הניזק שאתה מכיבא מדין קרן ברה"ר. דקאמרת קרן שהחמיר עליה

משניות מבאורות – קהת

בית דין שישמרנו, הרי זה נעשה מועד מכאן ואילך לחייב את בעליו נזק שלם. אבל אם נגח שלוש פעמים ביום אחד, אף על פי שהתרו בבעליו לאחר כל נגיחה, אינו מועד; ותם – וחוזר השור להיות תם, לאחר שנעשה מועד, משיחור בו שלשה ימים – משראה שוורים שלושה ימים ולא נגחם; דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: מועד – הוא השור, שהעידו בו שלשה פעמים – שנגח שלוש פעמים אפילו ביום אחד והתרו בבעליו לאחר כל נגיחה שישמרנו, ותם – וחוזר הוא להיות תם, כל שיהיו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח – שמושכים אותו ומשחקים בו ואינו נוגח. והלכה כרבי יהודה ב"מועד" וכרבי מאיר ב"תם".

לפי הרמב"ם ההלכה היא כרבי מאיר, שאין שור מועד חוזר לתמותו עד שיהו התינוקות משחקים בו, ואפילו חזר בו שלושה ימים, אבל יש שוכרים, שאפילו כשהתינוקות משחקים בו הוא חוזר לתמותו, ומכל שכן כשחזר בו שלושה ימים (הרא"ש: "יש של שלמה").

~ יום שני ~

באור משנה ה

שור המזיק ברשות הנזק – ששנינו לעיל (א, ד), שהוא מועד מתחילתו, ביצר – כלומר באיזה נזק מדובר ולדעת מי הוא מועד? נגח – השור בקרניו, נגף – בגופו, נשך – נעץ שיניו בבהמה בכונה להזיקה, רבץ – על כלים בכוונה לשברם, פגע – ברגליו, בכוונה להזיק; כל שהזיק באחד מהאופנים הללו, שהם קרן ותולדותיה, ברשות הרבים – והשור הוא תם, משלם – בעל השור, חצי נזק – מגופו, כמו ששנינו בסוף פרק א; ברשות הנזק – ואם הזיק באחד האופנים האמורים, ברשות הניזק, רבי טרפון אומר: נזק שלם – אף על פי שהשור הוא תם, מכל מקום הואיל והזיק ברשות הניזק, חייב בעל השור לשלם נזק שלם. וזהו ששנינו לעיל (א, ד), ששור המזיק ברשות הניזק הוא מועד מתחילתו (לדעת רבי טרפון), כמו שבארנו שם. ותקמים אומרים: חצי נזק – שאין הבדל בנזקי קרן בין רשות הרבים לרשות הניזק, ואפילו הזיק ברשות הניזק,

~ יום ראשון ~

באור משנה ג

הפלג והגדי שקפצו מראש הגג – שהניחום בעליהם בראש הגג הסמוך לחצרו של שכנם, וקפצו לתוך החצר, ושברו את הפלים – שם, בקפיצתם עליהם, משלם נזק שלם – כדן נזקי רגל, מפני שהן מועדין – לקפוץ, שדרכם בכך, והרי זה תולדה של רגל. הפלג שנתלם חררה – עוגה הנאפית על גבי גחלים, והיתה גחלת דבוקה בה, והלך – עם החררה, לגדיש – של בעל החררה, אבל את החררה והדליק את הגדיש – על ידי הגחלת הנזק, שכן דרכו של בעל הכלב, נזק שלם – כדן נזקי שן ברשות הניזק, שכן דרכו של כלב לאכול חררה, אף על פי שגחלים עליה, ועל הגדיש משלם חצי נזק – משום שדומה ל"צרורות". ויש מפרשים הטעם, לפי שהנזק משונה, שאין דרכו של כלב להדליק אש (הרמב"ם בפירושו למשנתנו).

בגמרא נחלקו אמוראים במהות חיובו של אדם על נזקי אש: לדעת רבי יוחנן "אשו משום חיצו", כלומר שאדם חייב על האש משום שהיא באה מכוחו, כאילו בידיו הזיק, ודומה לזרק חץ ומזיק את חברו. ולדעת ריש לקיש "אשו משום ממונו", כלומר שהתורה חייבה את האדם על נזקי האש משום שהאש נעשה כממונו, כשם שהוא חייב על נזקי שורו ובורו. והלכה כרבי יוחנן שאשו משום חיצו. ברם, בניין הגדיש שבמשנתנו האש באה על ידי הכלב, היינו שחיצו הכלב הם, והרי זה דומה ל"צרורות", הלכך חייב על הגדיש חצי נזק. כן מבאר בגמרא, שלדעת ר' יוחנן מדובר כאן כשהניח הכלב את הגחלת על הגדיש כדרכו, שבכונן זה חייב בעל הכלב על מקום הגחלת נזק שלם, ורק על שאר הגדיש חייב חצי נזק כדן צרורות (עיין "תוספות יום טוב").

באור משנה ד

משנתנו באה לפרש מה ששנינו לעיל בפרק א משנה ד: "ישור המועד". איזה הוא תם, ואיזה הוא מועד – כלומר איזה שור נקרא "מועד" לנזקי קרן, ואימתי הוא חוזר להיות תם לאחר שנעשה מועד? מועד – שור מועד הוא: כל שהעידו בו שלשה ימים – שנגח שלוש פעמים בשלושה ימים ולאחר כל נגיחה התרו בבעליו בפני

הנזק – רבי טרפון אומר: נזק שלם, והכמים אומרים: חצי נזק. אומר להם רבי טרפון: ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל ברשות הרבים, שהוא פטור, החמיר עליהם ברשות הנזק לשלם נזק שלם – מקום שהחמיר על הקרן ברשות הרבים לשלם חצי נזק, אינו דין שנחמיר עליה ברשות הנזק לשלם נזק שלם? אמרו לו: דין לבא מן הדין להיות פגדון, מה ברשות הרבים חצי נזק, אף ברשות הנזק חצי נזק. אומר להם: אני לא אדון קרן מקרן; אני אדון קרן מרגל: ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל ברשות הרבים, החמיר בקרן – מקום שהחמיר על השן ועל הרגל ברשות הנזק, אינו דין שנחמיר בקרן? אמרו לו: דין לבא מן הדין להיות פגדון, מה ברשות הרבים חצי נזק, אף ברשות הנזק חצי נזק.

פירוש ברטנורא

ברה"ר אינו דין שנחמיר עליה ברשות הנזק. דין להיות כנדון, כקרן ברה"ר, ולא יהיה חייב ברשות הנזק אלא חצי נזק כמו שהוא חייב ברה"ר: אני לא אדון קרן מקרן. כדאמרן לעיל, אלא קרן מרגל. מקום שהחמיר עליו בשן ורגל אינו דין שנחמיר בקרן: דין לבא מן הדין. דסוף סוף אי לאו קרן ברשות הרבים לא משבחת צד קל וחומר. ורבי טרפון אע"ג דבעלמא אית ליה דין, דמדאורייתא הוא, דכתיב (במדבר יב) הלא תכלם שבעת ימים, קל וחומר לשכינה י"ד יום, אלא דין לבא מן הדין להיות כנדון, הלכך תסגר שבעת ימים ותו לא. מ"מ הכא לית ליה דין, דסבירא ליה לר' טרפון דכי אמרין דין היכא דלא מפרך קל וחומר, כגון התם דשבעת ימים דשכינה לא כתיבי, אתא קל וחומר אייתי ארביסר, אתא דין אפיק שבעה, ואוקי שבעה, אשתכח דאהני קל וחומר להני שבעה דאוקימנא ולא אפרך לגמרי. אבל הכא חצי נזק כתיב בין ברה"ר בין בחצר הניזק, ואתא קל וחומר ואייתי חצי נזק אחרונא ונעשה נזק שלם, אי דרשת דין ותוקמיה אחצי נזק כדמעיקרא, אפרך ליה קל וחומר ולא אהני ולא מידי. ורבנן סביר דאפילו היכא דמפרך קל וחומר אמרין דין. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

התורה, שנאמר בפרשת מרים (במדבר יב, יד): "ואביה ירוק ירוק בפניה, הלא תכלם שבעת ימים, תסגר שבעת ימים", ופירוש הדברים: אילו היה אביה כועס עליה וירוק בפניה לשם נזיפה בה, הלא היתה בושה ונכלמת שבעה ימים, קל וחומר כשהקדוש ברוך הוא כעס עליה ונזף בה, שתחא בנויפתה ארבעה עשר יום, אלא דין לבא מן הדין להיות כנדון, ולכן "תסגר שבעת ימים": מכל מקום בענייננו אין רבי טרפון סובר "דיו", שלדעת רבי טרפון אין אומרים "דיו" אלא במקום שאין הקל וחומר מופרך על ידי "דיו", כגון במרים, שעצם ההסגר אינו כתוב במפורש אלא נלמד בקל וחומר, וכיון שאפשר היה לדון מקל וחומר, שתיסגר ארבעה עשר יום, בא הכתוב ללמד: דין לבא מן הדין להיות כנדון, ולא תיסגר אלא שבעה ימים; אבל כאן על חצי נזק אין צורך בקל וחומר, שהרי מפורש הוא בתורה, אלא באים אנו לדון בקל וחומר שיהא נזק שלם ברשות הניזק, ואם אומרים "דיו", היינו שאינו חייב אלא חצי נזק, נמצא הקל וחומר מופרך לגמרי. הלכך כגון זה אין אומרים "דיו". ומה שהשיב רבי טרפון לחכמים, שלא ידון קרן מקרן אלא קרן מרגל, לא השיב אלא לדבריהם של חכמים, שסוברים כאן "דיו", אבל לדעתו אפשר גם לדון קרן מקרן, כמו שדן בתהילה. וחכמים סוברים, שאומרים "דיו" אפילו במקום שזה מפורך את הקל וחומר, שכן לדעתם אף בפרשת מרים מופרך הקל וחומר על ידי "דיו", שהרי כתוב שם פעמיים על ההסגר של שבעת ימים: א. "תסגר שבעת ימים" (במדבר יב, יד); ב. "ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים" (שם שם, טו); וסוברים חכמים, שבפסוק ראשון מפורש ענין ההסגר לשבעת ימים, ולא בא הקל וחומר אלא ללמד על ארבעה עשר יום, ולפיכך בא הפסוק השני ללמד דין "דיו". ומכאן שאומרים "דיו" אפילו כשמופרך הקל וחומר. ברם, רבי טרפון סובר ששני הפסוקים – "תסגר שבעת ימים", "ותסגר שבעת ימים" – אינם באים אלא ללמד דין דיו: האחד באותו קל וחומר המפורש במרים; והשני, שבכל קל וחומר אומרים "דיו" שכן אפשר היה לומר: דווקא משום כבודו של משה נאמר שם "תסגר שבעת ימים", אבל בקל וחומר אחר אין אומרים "דיו", הלכך בא הכתוב השני להשיענו שדין "דיו" נוהג בכל מקום.

באור משנה ו

אדם – ששינוי לעיל (א, ד) שהוא מועד מתחילתו, מועד לעולם

אם שור תם הוא, אין בעליו משלמים אלא חצי נזק בלבד. אומר להם רבי טרפון – לחכמים: והרי "קל וחומר" הוא שקרן ברשות הניזק משלמת נזק שלם: ומה במקום שהקל – הכתוב – על השן ועל הרגל, היינו ברשות הרבים, שהוא פטור – כלומר: ומה שן ורגל, שברשות הרבים הקל הכתוב עליהן להיות פטור, החמיר עליהם – הכתוב – ברשות הנזק לשלם נזק שלם – כמו שלמדנו לעיל (משניות א-ב בפרקנו), מקום שהחמיר על הקרן ברשות הרבים לשלם חצי נזק – קרן שברשות הרבים החמיר הכתוב עליה לשלם חצי נזק, אינו דין שנחמיר עליה ברשות הנזק לשלם נזק שלם? אמרו לו: אמר להם רבי טרפון – דין לבא מן הדין להיות פגדון – דבר הנלמד ב"קל וחומר" דיו שיהא דינו כדבר המלמד עליו, כלומר הואיל ואתה דן קרן ברשות הניזק מקרן ברשות הרבים, שהרי אמרת: "קרן שהחמיר עליה ברשות הרבים אינו דין שנחמיר עליה ברשות הניזק", לפיכך היה לקרן ברשות הניזק שיהא דינה כקרן ברשות הרבים: מה ברשות הרבים חצי נזק, אף ברשות הנזק חצי נזק – כשם שאם נגח או נגף שור תם ברשות הרבים, אינו משלם אלא חצי נזק, כך גם אם נגח או נגף ברשות הניזק, אינו חייב לשלם אלא חצי נזק. אומר להם – רבי טרפון לחכמים: אני לא אדון קרן מקרן – קרן ברשות הניזק מקרן ברשות הרבים, כמו שזנתי לעיל, אני אדון קרן מרגל – קרן ברשות הניזק משן ורגל ברשות הניזק: ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל, היינו ברשות הרבים, החמיר בקרן – כלומר ומה רשות הרבים, שהקל בה הכתוב על שן ורגל להיות פטור, החמיר בה הכתוב בקרן לשלם חצי נזק, מקום שהחמיר על השן ועל הרגל ברשות הנזק – כלומר רשות הניזק שהחמיר בה הכתוב על השן ועל הרגל לשלם נזק שלם, אינו דין שנחמיר בקרן – לשלם נזק שלם? אמרו לו – חכמים רבי טרפון: דין לבא מן הדין להיות פגדון – אף "קל וחומר" זה אינו דן אלא על יסוד קרן ברשות הרבים, שאילו לא התומרה שהחמירה התורה בקרן ברשות הרבים לשלם חצי נזק, לא היית יכול לדון את הקל וחומר, ונמצא שעיקר הנידון הוא קרן ברשות הרבים, הלכך דין לבא מן הדין להיות כנדון: מה ברשות הרבים חצי נזק, אף ברשות הנזק חצי נזק – בגמרא מבואר שאף רבי טרפון סובר "דין לבא מן הדין להיות כנדון", שכן כלל זה נלמד מן

ו אדם מועד לעולם, בין שוגג, בין מזיד, בין ער, בין ישן. סמא את עין חברו ושבר את הפלים – משלם נזק שלם.

פ ר ק ש ל י ש י

א המניח את הכד ברשות הרבים, ובא אחר ונתקל בה ושברה – פטור. ואם הזק בה – פעל החבית חיבב בנזקו. נשברה פדו ברשות הרבים, והחלק אחר במים, או שלקה בחרסיה – חיבב. רבי יהודה אומר: במתפונ – חיבב; באינו מתפונ – פטור.

פירוש ברטנורא

ו בין ער בין ישן. אם היה ישן ובא אחר וישן בצדו, והזיק שני לראשון, חיבב. ואם הזיק ראשון לשני, פטור. ואם שכבו יחד, כל אחד מהם שהזיק את חברו חיבב. לפי ששניהם מועדים זה לזה: סימא את עין חברו. אפילו בשוגג חיבב בנזק. אבל לא בארבעה דברים, דלא מחייב בארבעה דברים אלא מזיד, או קרוב למזיד:

א המניח את הכד וכו' ושברה פטור. לפי שאין דרך בני אדם להתכונן בדרכים: ואם הזיק בה בעל החבית חיבב. ואפילו הפקירה, שכל המפקיר נזקיו שלא היה לו רשות מתחלה לעשותו, כאילו לא הפקירן: או שלקה בחרסיה חיבב. דסבר נתקל פושע הוא ולא אונס הוא, ולכך חיבב: במתכוון חיבב. אם נתכוון לזכות בחרסיה ובמים אחר שנשברה כדו, חיבב כהזיקו, דהוי ליה כדו שהזיק. ואם לא נתכוון לזכות בהו, הואיל ועיקרו אונס הוא, דסבר נתקל לאו פושע הוא, הרי החרסים והמים הפקר לאחר שנאנס, והלכה כר' יהודה דנתקל לאו פושע הוא. ומאחר דאנוס הוא ולא נתכוון לזכות בחרסיה ובמים, הוי כאילו לא הוי מעולם שלו ופטור על נזקיהם:

משניות מבוארות – קהתי

שהיתה מלאה מים, ונשברה, והחלק אחר במים – במי הכד שנשפכו, ונפל והזוק, או שלקה בחרסיה – שנמצע בחרסי הכד שנשברה, חיבב – בעל הכד בנזקו. ואף על פי שבעל הכד נתקל, סובר התנא שנתקל פושע הוא, כלומר הואיל ונתקל בעל הכד מחוסר זהירות (ולא מחמת תקלה), הרי זו פשיעה ולא אונס, הלכך חיבב. רבי יהודה אומר: במתפונ – אם נתכוון בעל הכד לזכות בחרסים ובמים לאחר שנשברה כדו, חיבב – בנזקיהם, כדן כדו ברשות הרבים; באינו מתפונ – ואם לא נתכוון לזכות בהם, הואיל ואנוס הוא, שכן לדעת רבי יהודה נתקל לאו פושע הוא, הרי החרסים והמים הפקר שלאחר נפילת אונס, וכאילו לא היו מעולם שלו, הלכך פטור – על נזקיהם (ברטנורא). ברם, לדעת תנא קמא הסובר נתקל פושע הוא, אף על פי שהפקיר את החרסים והמים, מכל מקום חיבב, שהמפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה חיבב.

– שהוא משלם נזק שלם בכל נזקיו, בין שוגג – כשהזיק בשוגג, בין מזיד, בין ער, בין ישן – שאפילו הזיק כשהוא ישן, חיבב. בירושלמי מבואר, כגון מי שהיה ישן ובא חברו לישון בצידו והזיקו, הרי הוא חיבב. אבל אם הזיק הראשון לשני, הריהו פטור. ואם שכבו שניהם כאחד, כל המזיק את חברו חיבב, לפי ששניהם מועדים זה לזה (רמב"ם). וכן מי ששכב לישון במקום שהיו מונחים כלים ושיכרם תוך השינה, הרי הוא חיבב. אבל אם הניחו שם כלים לאחר שכבר ישן ושכרם, הריהו פטור. סמא את עין חברו ושבר את הפלים – או שיכר כלים של חברו, משלם נזק שלם – בגמרא מבואר, שמשנתנו באה ללמד, שאם אדם סימא את עין חברו בשוגג דינו כמי ששיכר את כלי חברו, שאינו משלם אלא נזק בלבד; אבל שאר התשלומים של החובל בחברו, שהם צער ריפוי שבת ובושת (כמבואר להלן פרק ח), אינו חיבב אלא אם כן היה מזיד או קרוב למזיד (רש"י; ברטנורא; 'נימוקי יוסף').

~ יום שלישי ~

ב א ו ר מ ש נ ה א

פרק זה מוסיף ללמד באדם המזיק, ששינוי עליו במשנה הקודמת, שמועד הוא לעולם. משנתנו דנה במי שהניח או עשה תקלה ברשות הרבים, אלא שהיא תקלה שדרך בני אדם לעשותה.

המניח את הכד ברשות הרבים – כגון שהיה עיף והניח את כדו שם כדי להניפם (המאירי), ובא אחר ונתקל בה ושברה – ועבר אדם ונכשל בכד ושבר אותה, פטור – הנתקל משלם, לפי שאין דרך בני אדם להתכונן בדרכים כשהם מהלכים, מרוב מחשבותיהם וטרדות ענייניהם (גמרא; 'נימוקי יוסף'; המאירי), והיה לו לבעל הכד לשמור כדו שלא ייכשל בה אדם. ואם הזק בה – הנתקל, כגון שעל ידי שנכשל בכד נפל ונפצע, או שהזוק על ידי שברי הכד, פעל החבית – כלומר בעל הכד, שכן בלשון המשנה "היינו כד היינו חבית" (גמרא). חיבב בנזקו – ואפילו הפקיר את הכד, שהמפקיר נזקיו במקום שאין לו רשות לעשותם מתחילה, חיבב, כאילו לא הפקירם; ואף על פי שהחייב הוא מדין "בור", והרי בנזקי בור נאמר (שמות כא, ג): "ונפל שמה שור", ודרשו: "שור" ולא אדם, לא נאמר כן אלא לענין מיתתו, שאם נפל לתוכו אדם ומת, בעל הבור פטור מכופר, אבל אם הזק בו אדם, הריהו חיבב (גמרא כח. ב). נשברה פדו ברשות הרבים – כגון שנתקל בעל הכד, ונפלה ממנו כדו

בארנו (כפי הרב מברטנורא ו'תוספות יום טוב') בכגון שהזיק אדם במים או בחרסים לאחר נפילת הכד, היינו שהיתה לבעל הכד שהות לסלק את השברים או לייבש את המים, וסובר רבי יהודה, שאם הפקיר בעל הכד את החרסים והמים, הריהו פטור, לפי שנתקל אנוס הוא, והמפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס פטור. ואילו תנא קמא סובר שהוא חיבב, לפי שלדעתו נתקל פושע הוא, והמפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה חיבב. ובגמרא מבואר, שתנא קמא ורבי יהודה נחלקו אף בכגון שהזיק אדם בשעת נפילת הכד, שעדיין לא היתה שהות לבעל הכד לסלק את התקלה, שלדעת תנא קמא חיבב, הואיל ונתקל פושע הוא, ולדעת רבי יהודה במתכוון חיבב – כלומר אם בעל הכד שבר את כדו ככוונה, כגון שהפילה כדי שלא ייזק בה ('נימוקי יוסף'). אף על פי שנתקל, מכל מקום חיבב. אבל באינו מתכוון פטור – כלומר אם לא נתכוון לשבור את הכד אלא להורידה מכתפו, ונתקל ונשברה, הואיל ובעל הכד אנוס הוא, שהרי לדעת רבי יהודה נתקל לאו פושע הוא, לפיכך הוא פטור. מכל מקום לדעת ר' יוחנן עוסקת משנתנו בעיקרה בלאחר נפילה, והיא באה להשמיענו, שלדעת רבי יהודה דווקא בכגון שהפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס הריהו פטור, אבל המפקיר נזקיו סתם הריהו חיבב. ויש דעה אחרת בגמרא, והיא דעת אביי, שמשנתנו עוסקת בשני המקרים: בין בשעת נפילה ובין לאחר נפילה, שכן מדרייק הוא ממה שנקטה המשנה שתי דוגמאות של נזקים: "והחזיק אחד במוט או שלקה בחרסיה". שכוונת המשנה בדוגמה הראשונה להזיק שבשעת נפילה, ובדוגמה השנייה – להזיק שלאחר נפילה; אלא שנחלקו המפרשים בדעתו של אביי, אם בהזק לאחר נפילה מפרש הוא מכל מקום את מחלוקת התנאים כר' יוחנן, או שמפרש בדרך אחרת, וחולק על ר' יוחנן אף לגופה של ההלכה לדעת רבי יהודה (ענין תוספות: הר"ף; ר"א; שו"ת; וענין תוספות רבי עקיבא אגרי).

ב השופך מים ברשות הרבים, והזק בָּהֶן אַחַר – תֵּיב בְּנוֹקוּ. הַמְצַנִּיעַ אֶת הַקּוֹץ וְאֶת הַזְּכוּכִית, וְהַגּוֹדֵר אֶת גְּדָרוֹ בְּקוֹצִים, וְגֵדֵר שֶׁנֶּפֶל לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְהַזְקוּ בָּהֶן אַחֲרֵים – תֵּיב בְּנוֹקוּ.
ג הַמוֹצִיא אֶת תְּבֵנוּ וְאֶת קִשּׁוֹ לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים לְזָבְלִים, וְהַזְק בָּהֶן אַחַר – תֵּיב בְּנוֹקוּ; וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה. רַבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר: כָּל הַמְקַלְקְלֵין בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְהַזְקוּ – תֵּיבֵינוּ לְשֵׁלֶם; וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה. הַהוֹפֵךְ אֶת הַגָּלֶל בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְהַזְק בָּהֶן אַחַר – תֵּיב בְּנוֹקוּ.
ד שְׁנֵי קְדָרִין שֶׁהָיוּ מִהֶלְכִין זֶה אַחֲרֵי זֶה, וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנִפְּלָה, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בְּרִאשׁוֹן – הָרִאשׁוֹן תֵּיב בְּנוֹקוּ הַשֵּׁנִי. הַזֶּה בָּא בְּחֻבּוֹתָיו, וְזֶה בָּא בְּקוֹרְתּוֹ; וְנִשְׁבְּרָה בְּדוֹ שֶׁל זֶה בְּקוֹרְתּוֹ שֶׁל זֶה – פְּטוּר, שֶׁלֹּא רִשּׁוֹת לְהִלְךְ וְלִזְוֶה רִשּׁוֹת לְהִלְךְ. הִיָּה בְּעַל הַקּוֹרֶה רִאשׁוֹן, וּבְעַל הַחֻבּוֹת אַחֲרוֹן; וְנִשְׁבְּרָה הַחֻבּוֹת בְּקוֹרֶה – פְּטוּר בְּעַל הַקּוֹרֶה; וְאִם

פירוש ברטנורא

ב השופך מים ברה"ר. אע"פ דברשות ענבד, כגון בימות הגשמים שמוטר לשפוך מים ברה"ר אפילו הכי אם הזק בהן אחר, חייב בנזקו: המצניע את הקוץ וכו'. וכגון שהצניען ברה"ר. וכן הגודר גדרו בקוצים והפריחן לרה"ר. אבל המצמצם בתוך שלו והזק בהן אחר, פטור. שאין דרך בני אדם להתחכך בכתלים:
ג לזבלים. שירקבו התבן והקש ונעשים זבל לזבל שדות וכרמים: כל הקודם בהן זכה. דקסמינהו רבנן: כל המקלקלים ברה"ר. ואפילו עושים ברשות, כגון בשעת הוצאת זבלים. אם הזיקו חייבים: היה הופך את הגלגל. צואת בקר:
ד הראשון חייב בנזקו שני. וכגון שהיה יכול לעמוד ולא עמד, דפושע הוא. אבל לא היה יכול לעמוד, פטור, דהא קיימא לן נתקל לאו פושע הוא:
ה היה בעל קורה ראשון וכו' פטור. שהיה מהלך כדרכו וזה מיהר ללכת:

משניות מבוארות – קהתי

הפקר, וזה הופך אותו כדי לזכות בו, וְהִזִּק בָּהֶן אַחַר, תֵּיב בְּנוֹקוּ – שהואיל ונתכוון לזכות בו, הריהו שלו, וחייב בנזקו.

באור משנה ד

שְׁנֵי קְדָרִין – עושי קדרות של חרס, שֶׁהָיוּ מִהֶלְכִין זֶה אַחֲרֵי זֶה – בדרך, וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנִפְּלָה, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בְּרִאשׁוֹן – והזק, הָרִאשׁוֹן תֵּיב בְּנוֹקוּ הַשֵּׁנִי – בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שהראשון יכול היה לקום קודם שנתקל בו השני, וכיון שלא קם, הרי מחמת פשיעתו נתקל בו חברו, הלכך חייב הוא בנזקו; אבל אם לא היה יכול לקום, פטור, שהיה נתקל, וההלכה היא שנתקל אינו פושע אלא אנוס; ואף על פי שיכול היה להזהיר את השני, מכל מקום פטור, לפי שטרוד היה בנפשו (דעת ר' יוחנן בגמרא: וכן פוסקים הרי"ף והרמב"ם). ויש דעה בגמרא, שאם יכול היה להזהיר, אף על פי שלא היה יכול לקום, הריהו חייב (דעת רב נחמן בר יצחק; ועיין הרא"ש ותוספות רבי עקיבא איגור). ומכל מקום אינו חייב אלא כשהזק גופו של שני; אבל אם הזוק כליו, פטור, שאין החיוב כאן אלא משום נזקי בור, שכל תקלה תולדת בור היא, ואין אדם חייב על הכלים כבור (רמב"ם הל' נזקי ממון יג, ט).

~ יום חמישי ~

באור משנה ה

זֶה בָּא בְּחֻבּוֹתָיו, וְזֶה בָּא בְּקוֹרְתּוֹ – היה אחד נושא חבית ובא אחר כנגדו כשהוא נושא קורה, ופגעו זה בזה; וְנִשְׁבְּרָה בְּדוֹ שֶׁל זֶה בְּקוֹרְתּוֹ שֶׁל זֶה – כד וחבית היינו הך, כמו שכבר בארנו לעיל (משנה א), פְּטוּר – בעל הקורה, שֶׁלֹּא רִשּׁוֹת לְהִלְךְ וְלִזְוֶה רִשּׁוֹת לְהִלְךְ – שלשניהם רשות להלך ברשות הרבים, והיה לו לבעל החבית להזהיר שלא יזק בקורה. הִיָּה בְּעַל הַקּוֹרֶה רִאשׁוֹן, וּבְעַל הַחֻבּוֹת אַחֲרוֹן – שהיו מהלכים זה אחר זה; וְנִשְׁבְּרָה הַחֻבּוֹת בְּקוֹרֶה, פְּטוּר בְּעַל הַקּוֹרֶה – שהיה לו לבעל החבית להזהיר שלא יתקרב לקורה שלפניו; וְאִם עָמַד בְּעַל הַקּוֹרֶה – כגון שעמד לנוח מכובד משאו (גמרא: רמב"ם), ובעל החבית לא הרגיש בעמידתו, והמשיך בדרכו, ונשברה חביתו בקורתו של זה, תֵּיב – בעל הקורה לשלם, שהיה לו להזהיר את בעל החבית המהלך אחוריו, שיעמוד אף הוא,

באור משנה ב

הַשּׁוֹפֵךְ מֵיִם בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים – אפילו בזמן שרשאי לעשות כן, כגון בימות הגשמים, שמוטר לשפוך מים ברשות הרבים, וְהִזִּק בָּהֶן אַחַר – כגון שהוחלק במים ונפל, תֵּיב בְּנוֹקוּ – מדין נזקי בור. הַמְצַנִּיעַ אֶת הַקּוֹץ וְאֶת הַזְּכוּכִית – ברשות הרבים, ולא הצניעו כראוי שלא יזיקו, וְהַגּוֹדֵר אֶת גְּדָרוֹ בְּקוֹצִים – ובלטו לצד רשות הרבים, וְגֵדֵר שֶׁנֶּפֶל לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים – ולא הפקירו, וכגון שהיה לו פנאי לפנותו ולא פינהו ("יניטוי יוסף"). וְהַזְקוּ בָּהֶן אַחֲרֵים – בקוץ או בזכוּכִית או בקוצים או במפולת הגדר, תֵּיב בְּנוֹקוּ – כרם הגודר את גדרו בקוצים ומצמצם אותם בתוך שלו, אם הזוק בהם אחר, פטור, שאין דרך בני אדם להתחכך בכתלים.

~ יום רביעי ~

באור משנה ג

הַמוֹצִיא אֶת תְּבֵנוּ וְאֶת קִשּׁוֹ לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים לְזָבְלִים – שירקיבו התבן והקש וייעשו זבל לזבל את השדות, וְהִזִּק בָּהֶן אַחַר – כגון שהחליק בו, תֵּיב בְּנוֹקוּ – כדין בורו שהזיק; וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן – הבא ונוטל אותם, זָכָה – שנקטוהו חכמים והפקירו את תבנו ואת קשו, כדי שלא יניחם ברשות הרבים. ואף על פי שהם כהפקר, מכל מקום אם הזוק בהם אדם או בהמה, הרי המוציא חייב לשלם, שהמפקיר נזקיו שלא באונס חייב (יתוספות יוס טוב"ב). רַבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר: כָּל הַמְקַלְקְלֵין בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים – ואפילו עושים ברשות, כגון בשעת הוצאת זבלים לרשות הרבים (רש"י; ברטנורא), כמו ששנו בבבויטא: "בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו לרשות הרבים וצוברו כל שלושים יום, כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה, שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ"; וְהִזִּיקוּ – מכל מקום אם הזיקו, תֵּיבֵינוּ לְשֵׁלֶם – מה שהזיקו; וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה – בתוספות מבואר, שפיסקה זו אינה מוסבה על מה שמבואר לעיל: אפילו עושים ברשות, שהיה אם עושים ברשות, אין מקום לקנסם, אלא דין אחר הוא, ופירושו: וכל הקודם בהן – בזמן שמונחים ברשות הרבים שלא ברשות, כגון לאחר שלושים יום, זכָה – בהם, מהטעם שבארנו לעיל, שנקטוהו חכמים, כדי שלא יקלקלו ברשות הרבים. הַהוֹפֵךְ אֶת הַגָּלֶל – צואת הבקר, בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים – שהגלל הוא

עמד בעל הקורה – חיב; ואם אמר לבעל החבית: עמד! – פטור. היה בעל החבית ראשון, ובעל הקורה אחרון; נשברה החבית בקורה – חיב; ואם עמד בעל החבית – פטור; ואם אמר לבעל הקורה: עמד! – חיב. וכן זה בא בגר, וזה בפשתנו.

ו שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים; אחד רץ ואחד מהלך, או שהיו שניהם רצים, והזיקו זה את זה – שניהם פטורין.

ז המבקע ברשות היחיד והזיק ברשות הרבים; ברשות היחיד והזיק ברשות היחיד אחר – חיב.

ח שני שורים תמים שחבלו זה את זה – משלמים במותר חצי נזק. שניהם מועדים – משלמים במותר נזק

פירוש ברטנורא

ו אחד רץ ואחד מהלך וכו'. מתניתין חסורי מחסרה והכי קתני, אחד רץ ואחד מהלך בערבי שבתות ימים טובים, או שהיו שניהם רצים בשאר ימות השנה, שניהם פטורים. דבערבי שבתות ימים טובים מי שרץ רץ ברשות, שהולך לדבר מצוה להכין לצרכי שבת ויו"ט, ומשום הכי פטור. ובשאר ימות השנה כששניהם רצים, הואיל ושניהם משנים, שניהם פטורים:

ז המבקע. עצים: והזיק ברשות היחיד. של אחרים: ברשות היחיד. שלו: והזיק ברשות היחיד אחר. של אחרים: חיב. ואע"ג דברשותו קעביד ולא שכחו רבים שם דינמא הוה ליה לעיוני, אפילו הכי חיב:

ח במותר חצי נזק. שנין מה הזיקו של זה יותר על נזקו של זה ובאותו מותר משלם מי שהזיק יותר, את החצי: מועד בתם משלם במותר. כלומר אם

משניות מבוארות – קהתי

המהלך. אבל בשאר ימות השנה הרץ חיב, הואיל והוא שינה. ברם, אם היו שניהם רצים, והזיקו זה בזה, אפילו בשאר ימות השנה שניהם פטורים, הואיל ושניהם שינו.

~ יום ששי ~

באור משנה ז

משנתנו באה ללמד במבקע עצים שהזיק, שבין שהיה מבקע ברשותו, בין שלא ברשותו, ובין שהזיק במקום שהרבים מצויים שם, היינו ברשות הרבים, בין במקום שאין הרבים מצויים שם, היינו ברשות היחיד, הריהו חיב, שאדם מועד לעולם. המבקע – עצים, ברשות היחיד – שלו, כגון בחצרו, אף על פי שברשות מבקע שם, והזיק ברשות הרבים – שניתזה בקעת לרשות הרבים והזיקה שם, ברשות הרבים – או שהיה מבקע ברשות הרבים, והזיק ברשות היחיד – של אחרים, אף על פי שאין רבים מצויים שם, ברשות היחיד – או שהיה מבקע ברשות היחיד שלו, והזיק ברשות היחיד אחר – של אחרים, אף על פי שבכגון זה היה מבקע ברשות, ואף אין רבים מצויים במקום הנזק, ולא עלה על דעתו שזיק במעשהו זה, בכל אלו חיב – לשלם בעד הנזק, לפי שאדם מועד לעולם, והיה לו להעלות על דעתו שעלול הוא להזיק על ידי בקעות שיינתזו, ולעשות מעשהו תוך זהירות יתירה.

באור משנה ח

משנתנו דנה: א. בשורים שהזיקו זה את זה; ב. באנשים שחבלו זה בזה; ג. באדם ושור שהזיקו זה את זה.

שני שורים מהלכין ברשות הרבים – זה כנגד זה; אחד רץ ואחד מהלך, או שהיו שניהם רצים, והזיקו זה את זה – כלומר שהזיקו זה בזה, שלא ככוונה (רש"י; תוספות). שניהם פטורין – שכל אחד גרם לעצמו חבלה זו (תוספות). ויש מפרשים משנתנו כפשוטה, שאפילו הזיקו זה את זה ממש, אלא שלא התכוונו להזיק, הואיל ושניהם עשו מעשה, הרי הם פטורים (י"ם של שלמה; הגהות הגר"א בשם הרמ"ה). בגמרא מבואר, שמה ששינו במשנתנו; "אחד רץ ואחד מהלך" היינו דווקא בערבי שבתות ימים טובים (הרמב"ם בפירושו למשנתנו; ברטנורא), שאף הרץ רץ ברשות, שמן הסתם רץ להכין צרכי שבת, או שמדובר בערב שבת בין השמשות, ואפילו כשהוא רץ לשאר עסקיו, הריהו רץ ברשות, שממהר הוא לגמור עסקיו מחמת כניסת השבת (רמב"ם ה"ל חובל ומזיק ו. ט); הלכך אף הרץ פטור בנזקו של

וכיון שלא הזהירו, הרי זה כאילו הזיקו בידים ("נימוקי יוסף"); ואם אמר לבעל החבית: עמד! – שהזהירו בעל הקורה בעוד מועד שיעמוד, פטור – משלם נזק החבית. בגמרא מבואר, שאם עמד בעל הקורה לתקן משאו עליו, הואיל וכך דרכם של נושאי משא, היה לו לבעל החבית להרגיש בכך, לפיכך פטור בעל הקורה בנזקי החבית, ואפילו לא הזהירו שיעמוד, מפני שהוא טרוד ברכו (בבא קמא לא, א; המאירי; רמב"ם ה"ל חובל ומזיק ו. ח). היה בעל החבית ראשון, ובעל הקורה אחרון; נשברה החבית בקורה, חיב – שלעולם על האחרון להזהיר שלא יתקרב לראשון ולא יפגע בו, וכיון שלא נזהר הרי זה כאילו הזיקו בידים ככוונה. ואם עמד בעל החבית – לנזח, פטור – בעל הקורה, לפי שלא הרגיש בעמידתו, וזה לא הזהירו שיעמוד, כמו שבארנו לעיל; ואם אמר לבעל הקורה: עמד! – שהזהירו בעוד מועד שיעמוד, חיב – בעל הקורה. ברם, אם עמד בעל החבית לתקן משאו, אף על פי שלא הזהיר לבעל הקורה, הרי הוא חיב, כמו שבארנו לעיל. וכן זה בא בגר, וזה בפשתנו – ונשרפה פשתנו של זה בנזקו של זה, דינם כדין "זה בא בחביתו וזה בא בקורתו", ואין אומרים שהואיל והזיק זה מצוי, על בעל הנזל להזהיר ביותר, או להיפך על בעל הפשתן להזהיר ביותר, אלא לעולם המהלך אחרון צריך להזהיר, ובלבד שהראשון לא יעמוד פתאום מבלי להזהירו.

באור משנה ו

משנתנו דנה באנשים שפגעו זה בזה תוך ריצה ברשות הרבים.

שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים – זה כנגד זה; אחד רץ ואחד מהלך, או שהיו שניהם רצים, והזיקו זה את זה – כלומר שהזיקו זה בזה, שלא ככוונה (רש"י; תוספות). שניהם פטורין – שכל אחד גרם לעצמו חבלה זו (תוספות). ויש מפרשים משנתנו כפשוטה, שאפילו הזיקו זה את זה ממש, אלא שלא התכוונו להזיק, הואיל ושניהם עשו מעשה, הרי הם פטורים (י"ם של שלמה; הגהות הגר"א בשם הרמ"ה). בגמרא מבואר, שמה ששינו במשנתנו; "אחד רץ ואחד מהלך" היינו דווקא בערבי שבתות ימים טובים (הרמב"ם בפירושו למשנתנו; ברטנורא), שאף הרץ רץ ברשות, שמן הסתם רץ להכין צרכי שבת, או שמדובר בערב שבת בין השמשות, ואפילו כשהוא רץ לשאר עסקיו, הריהו רץ ברשות, שממהר הוא לגמור עסקיו מחמת כניסת השבת (רמב"ם ה"ל חובל ומזיק ו. ט); הלכך אף הרץ פטור בנזקו של

שָׁלֵם. אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד; מוּעֵד בְּתָם – מְשַׁלֵּם בְּמוֹתֵר נֶזֶק שָׁלֵם; תָּם בְּמוּעָד – מְשַׁלֵּם בְּמוֹתֵר חֲצֵי נֶזֶק. וְכֵן שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁחָבְלוּ זֶה בְּזֶה – מְשַׁלְּמִים בְּמוֹתֵר נֶזֶק שָׁלֵם. אִדָּם בְּמוּעָד וּמוּעָד בְּאִדָּם – מְשַׁלֵּם בְּמוֹתֵר נֶזֶק שָׁלֵם. אִדָּם בְּתָם וְתָם בְּאִדָּם; אִדָּם בְּתָם – מְשַׁלֵּם בְּמוֹתֵר נֶזֶק שָׁלֵם; תָּם בְּאִדָּם – מְשַׁלֵּם בְּמוֹתֵר חֲצֵי נֶזֶק. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: אִף תָּם שֶׁחָבַל בְּאִדָּם – מְשַׁלֵּם בְּמוֹתֵר נֶזֶק שָׁלֵם.

מַ שׁוֹר שְׁוֵה מִנֶּה שְׁנֵי שְׁוֵה מִאֲתִים, וְאִין הִנְבְּלָה יָפָה כְּלוּם – נוֹטֵל אֶת הַשּׁוֹר. שׁוֹר שְׁוֵה מִאֲתִים שְׁנֵי שְׁוֵה מִאֲתִים, וְאִין הִנְבְּלָה יָפָה כְּלוּם – אָמַר רַבִּי מְאִיר: עַל זֶה נֶאֱמַר (שְׁמוֹת כ"א, לה): "וּמְכַרְוּ אֶת־הַשּׁוֹר הַחַי וְחִצּוֹ אֶת־פְּסָפוֹ", וְלֹא קִימַתְּ הַחַי וְחִצּוֹ אֶת־פְּסָפוֹ". אָמַר לֹ רַבִּי יְהוּדָה: וְכֵן הִלְכָה; קִימַתְּ וּמְכַרְוּ אֶת־הַשּׁוֹר הַחַי וְחִצּוֹ אֶת־פְּסָפוֹ", וְלֹא קִימַתְּ תָם.

פירוש ברטנורא

הוא הוסיף את התם יותר ממה שהזיקו תם: אדם בתם משלם במותר נזק שלם. דאדם מועד לעולם: ותם באדם משלם במותר חצי נזק, דכתיב (שמות כ"א) או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו, כמשפט שור בשור כך משפט שור באדם, מה שור בשור תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם, אף שור באדם תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם: ר"ע אומר אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם. דרביש כמשפט הזה, לדינא דסליק האי קרא מיניה, דבשור מועד מיירי. והכי קאמר קרא, כמשפט הזה של שור מועד שמשלם נזק שלם. יעשה לו לכל שור שנגח את האדם ואפילו הוא שור תם. ואין הלכה כר"ע:

ט וכן הלכה. ודאי כן הלכה דמנה נתן לו דהיינו חצי נזק. אבל אין זה שור האמור בתורה, דקימת ומכור את השור החי וכו'. ופולגתא דר"מ ורבי יהודה הוא שבשכח נבלה, כגון שבשעת מיתה לא היתה שוה כלום ונתיקרה אחר כך והיא שוה להאכילה לכלבים או למכרה לנכרי, ר"מ סבר שבח נבלה דניזק

משניות מבוארות – קהתי

שֶׁחָבַל בְּאִדָּם, מְשַׁלֵּם בְּמוֹתֵר נֶזֶק שָׁלֵם – שרבי עקיבא סובר: תם שנגח את האדם משלם נזק שלם. בגמרא מבואר טעם מחלוקתם של תנא קמא ורבי עקיבא, שנאמר (שמות כ"א, לא): "או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו", ומפרש תנא קמא: כמשפט שור בשור כך משפט שור באדם, מה משפט שור שחבל בשור – תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם, כך שור שחבל באדם – תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם. ורבי עקיבא מפרש: כמשפט הזה – כדן שור המועד האמור בסוף הענין שלפניו, שכן בשני הפסוקים האחרונים (שם שם, כ"ט-ל) מדובר בשור המועד. ומוסיפה התורה ללמד (בפסוקנו), שאם שור הזיק אדם – "כמשפט הזה" של שור מועד, שמשלם נזק שלם, "יעשה לו" לכל שור הנוגח את האדם, ואפילו הוא תם, שישלם נזק שלם. ומכל מקום אף לדעת רבי עקיבא אין התם משלם אלא מגופו, שרבי עקיבא דורש: "יעשה לו" – מגופו. והלכה כתנא קמא. שתם החובל באדם אינו חייב לשלם אלא חצי נזק.

המועד את התם יותר ממה שהתם הזיק אותו, כגון ששורו של ראובן היה מועד, ושורו של שמעון היה תם, ונמצא שהזיק המועד את התם במאה זו, והתם את המועד בארבעים זו, מְשַׁלֵּם בְּמוֹתֵר נֶזֶק שָׁלֵם – חייב ראובן לשלם את ההפרש כולו שבין נזקיהם, היינו שישים זה (מאה פחות ארבעים): תָּם בְּמוּעָד – ואם הזיק התם את המועד יותר, כגון ששורו של ראובן היה תם ושורו של שמעון מועד, מְשַׁלֵּם בְּמוֹתֵר חֲצֵי נֶזֶק – חייב ראובן לשלם לשמעון את מחצית ההפרש, היינו שלושים זו. כך מפרש הרא"ש את משנתנו. ולפי פירוש זה לשון "במותר" משמעו: במותר החבלה; ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שחייב תשלומו של התם בפני עצמו אינו אלא חצי נזק, מכל מקום כשתם ומועד הזיקו זה את זה כאחד, משלמים (נזק שלם או חצי נזק) במותר החבלות. היינו בהפרש שבין ערכם של נזקי התם והמועד, ולא בהפרש שבין חייבי תשלומיהם (עיין "תוספות יום טוב"). אבל הרמב"ם מפרש: במותר חיוב התשלומים. שכן לדעתו: אם שורו של ראובן היה מועד ושורו של שמעון היה תם, היינו שהזיק המועד את התם במאה זו והתם את המועד בארבעים זו (כדוגמה שהבאנו לענין). משלם ראובן לשמעון שמונים זו, וזהו ששינוי במשנתנו: "מועד בתם משלם במותר נזק שלם" – כלומר ראובן (בעל המועד) משלם לשמעון נזק שלם בניכוי חצי הנזק, שמגיע לו משמעון, היינו מאה פחות עשרים. ואם שורו של ראובן היה תם ושורו של שמעון היה מועד, היינו שהזיק התם את המועד במאה זו והמועד את התם בארבעים זו, משלם ראובן לשמעון עשרה זווים בלבד, וזהו ששינוי: "תם במועד משלם במותר חצי נזק" – כלומר שראובן (בעל התם) משלם לשמעון חצי נזק בניכוי הנזק שחייב לו שמעון, היינו חמישים פחות ארבעים (רמב"ם הל' נזקי ממון ט, יד). וְכֵן שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁחָבְלוּ זֶה בְּזֶה, מְשַׁלְּמִים בְּמוֹתֵר נֶזֶק שָׁלֵם – כמו שבארנו לעיל במועדים שהזיקו זה את זה, שכן אדם מועד לעולם. אִדָּם בְּמוּעָד – אדם שחבל בשור מועד, וּמוּעָד בְּאִדָּם – ושור מועד שחבל באדם, מְשַׁלֵּם בְּמוֹתֵר נֶזֶק שָׁלֵם – כדן שני מועדים שהזיקו זה את זה. אִדָּם בְּתָם וְתָם בְּאִדָּם – אדם שחבל בשור תם, והתם חבל באדם: אִדָּם בְּתָם – אם האדם חבל בתם יותר ממה שהתם חבל בו, מְשַׁלֵּם בְּמוֹתֵר נֶזֶק שָׁלֵם – כמו שבארנו לעיל בדן "מועד בתם", שהאדם מועד לעולם; תָּם בְּאִדָּם – אם התם הזיק את האדם יותר ממה שהאדם הזיק אותו, מְשַׁלֵּם – בעל התם, בְּמוֹתֵר חֲצֵי נֶזֶק – כמו שבארנו לעיל בדן "תם במועד". רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: אִף תָּם

~ שבת קודש ~

באור משנה ט

כתיב בתורה (שמות כ"א, לה): "וכי יגוף שור איש את שור רעהו ומת, ומכרו את השור החי וחצו את כספו וגם את המת יחצו". פסוק זה באל ללמד בשור תם, שמשלם חצי נזק מגופו. וכיצד? על כך דנה משנתנו. שׁוֹר – תם, שְׁוֵה מִנֶּה – מאה זו, שְׁנֵי שְׁוֵה מִאֲתִים – זו, וְאִין הִנְבְּלָה יָפָה כְּלוּם – שמת השור שנחבל, ונבלתו אינה שווה כלום, נוֹטֵל – הניזק, אֶת הַשּׁוֹר – שנגח, שהתם משלם חצי נזק מגופו, והרי שוויו של זה כחצי נזקו. שׁוֹר שְׁוֵה מִאֲתִים – זו, שְׁנֵי שְׁוֵה מִאֲתִים – והמתו, וְאִין הִנְבְּלָה יָפָה כְּלוּם – והרי חצי נזקו כחצי שוויו של השור המזיק, אָמַר רַבִּי מְאִיר: עַל זֶה נֶאֱמַר: "וּמְכַרְוּ אֶת־הַשּׁוֹר הַחַי וְחִצּוֹ אֶת־פְּסָפוֹ" – כלומר בכגון זה הכתוב מדבר, והוא בא ללמדנו, שמזכירים את השור החי, והניזק והמוזיק חולקים ביניהם את כספו, ונמצא הניזק מקבל חצי נזקו. אָמַר לֹ רַבִּי יְהוּדָה – לרבי מאיר: וְכֵן הִלְכָה – באמת כך ההלכה, שמשלם המזיק לניזק מאה זו, שהם חצי נזקו; אבל לא בכגון זה מדבר הכתוב, שהרי לדעתך קִימַתְּ "וּמְכַרְוּ אֶת־הַשּׁוֹר הַחַי וְחִצּוֹ אֶת־פְּסָפוֹ", וְלֹא קִימַתְּ "יָגַם אֶת־הַמֵּת יַחְצוֹן" – כלומר פירשת רק את חציו הראשון של הכתוב: "ומכרו את השור החי וחצו את כספו", אבל לא פירשת את חציו האחרון: "וגם את המת

"וְגַם אֶת־הַמֵּת יִחְצוּן". וְאִיזָהָ? זֶה שׁוֹר שְׁוֶה מֵאֲתִים שֶׁנִּגְנַח שׁוֹר שְׁוֶה מֵאֲתִים, וְהַנְּבִלָה יִפֶּה חֲמִשִּׁים זָוֹ – שְׁוֶה נֹטֵל חֲצֵי הַחַי וְחֲצֵי הַמֵּת, וְזֶה נֹטֵל חֲצֵי הַחַי וְחֲצֵי הַמֵּת. י יֵשׁ חֵיב עַל מַעֲשֵׂה שׁוֹרוֹ וּפְטוּר עַל מַעֲשֵׂה עֲצָמוֹ, פְּטוּר עַל מַעֲשֵׂה שׁוֹרוֹ וְחֵיב עַל מַעֲשֵׂה עֲצָמוֹ. שׁוֹרוֹ שְׁבִישׁ – פְּטוּר; וְהוּא שְׁבִישׁ – חֵיב. שׁוֹרוֹ שְׁפִמָּא אֶת עֵינַי עֲבָדוֹ, וְהִפִּיל אֶת שְׁנֹ – פְּטוּר; וְהוּא שְׁפִמָּא אֶת עֵינַי עֲבָדוֹ, וְהִפִּיל אֶת שְׁנֹ – חֵיב. שׁוֹרוֹ שְׁחָבַל בְּאֲבִיו וּבְאִמּוֹ – חֵיב; וְהוּא שְׁחָבַל בְּאֲבִיו וּבְאִמּוֹ – פְּטוּר. שׁוֹרוֹ שְׁהַדְלִיק אֶת הַגְּדִישׁ בְּשֶׁבֶת – חֵיב; וְהוּא שְׁהַדְלִיק אֶת הַגְּדִישׁ בְּשֶׁבֶת – פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ.

פירוש ברטנורא

הוי, ולא שקול בה מוּזק כלום אלא נתן לו חצי נוק, והיינו דקאמר ר"מ על זה נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו, כלומר, שצריך ליתן לו דמי חצי נוק מדמי שור החי ואינו מנכה לו כלום בעבור השבח שהשביחה הנבלה. ור' יהודה סבר דחצי שבח נבלה דמויק הוי, וכשבא מוּזק לשלם לניזק דמי חצי נוק, מנכה לו חצי שבח שהשביחה הנבלה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, והיינו דקאמר ר' יהודה לרבי מאיר קיימת ומכרו את השור החי ולא קיימת וגם את המת יחצו, שצריך לחלק השבח שהשביח המת ושקל ליה מוּזק פלגא. והלכה כרבי יהודה:

י שורו שבייש פטור. דכתיב איש בעמיתו, ולא שור בעמיתו. אי נמי, אין המכיש חייב אלא כשמבייש בכונה, ושור לאו מכין לבייש הוא: שורו שפימא את עיני עבדו פטור. ואין העבד יוצא בן חרוץ על ידו: והוא שפימא את עיני עבדו חייב. שנאמר (שמות כ"א) לחפשי ישלחנו: שורו שחבל באביו ובאמו חייב. בתשלומי נוק: והוא שחבל באביו ובאמו פטור. מן התשלומין. שאין אדם מת ומשלם: שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב. חצי נוק. דמשונה הוא:

משניות מבוארות – קהתי

מה שאמרנו שבענין פחת נבילה הכל מודים שכולה של ניזק, הטעם הוא, לפי שבמועד נאמר "והמת יהיה לך", ומכאן שבמועד פחת נבילה של ניזק, ואין תשלומי תם חמורים בשום מקום מתשלומי מועד, הלכך אין לחייב את המוּזק בחצי דמי פחת נבילה (בגמרא לד, ב).

באור משנה י

משנתנו באה לפרט הבדלים אחרים שבין שור המוּזק לבין אדם.

יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו – פעמים אדם חייב על מעשה שעשה שורו, ופטור על אותו מעשה כשעשאו הוא עצמו; **פטור על מעשה שורו וחייב על מעשה עצמו** – יש גם להיפך, שפטור על מעשה שעשה שורו, ואם הוא עצמו עשה אותו מעשה הרי הוא חייב. כיצד? **שורו שבייש** – שגרם בושה לאדם, **פטור** – מלשלם בושת, והוא הדין לשאר התשלומים (חוץ מנוזק), כמו ששנו (להלן ח, ב): "זה חומר באדם מבשור, שהאדם משלם נזק צער ויפוי שבת ובושת... ושור אינו משלם אלא נזק", ולמדים זה ממה שנאמר (ויקרא כד, יט): "ואיש כי יתן מום בעמיתו", ודרשו: איש בעמיתו ולא שור בעמיתו; **והוא שבייש, חייב** – בגמרא מבואר, שלפיכך נקטה משנתנו דווקא בושת, כדי להשמיענו, שחייבו של האדם בכבושת הוא בדומה למעשה שורו: מה שורו מתכוון להזיק ואין מתכוון לבייש, אף הוא אם נתכוון להזיק, אף על פי שלא נתכוון לבייש, חייב גם על הבושת. שכל שנתכוון להזיק הרי הוא כמתכוון לבייש. **שורו שפימא את עיני עבדו והפיל את שנו, פטור** – כלומר שאינו חייב לשחרר את עבדו; **והוא שפימא את עיני עבדו והפיל את שנו, חייב** – לשחררו, שנאמר (שמות כ"א, כו-כז): "וכי יכה איש את עין עבדו או את עין אמתו ושחתה, לחפשי ישלחנו תחת עינו. ואם שן עבדו או שן אמתו יפיל, לחפשי ישלחנו תחת שנו". **שורו שחבל באביו ובאמו** – של בעליו, **חייב** – בתשלומי נזק; **והוא שחבל באביו ובאמו, פטור** – מן התשלומים, לפי שהמכה אביו או אמו ועשה בהם תכונה, חייב מיתה, ואין אדם מת ומשלם. **שורו שהדליק את הגדיש בשבת, חייב** – חצי נוק, שמכל מקום משונה הוא, שאין דרכו להדליק גדיש; **והוא שהדליק את הגדיש בשבת, פטור** – מתשלומים, מפני שהוא מתחייב בנפשו – שחייב מיתה על חילול שבת. בגמרא מבואר, שאפילו עשה כן בשוגג, אף על פי שבכגון זה אינו חייב מיתה, הואיל ובמזיד ובהתראה חייב מיתה, ואין אדם מת ומשלם, לפיכך אף בשוגג פטור מתשלומים. דבר זה למדים מן הכתוב (ויקרא כד, כא): "ומכה בהמה ישלמה

יחצו". וְאִיזָהָ – שור הוא האמור בתורה? **זה שור שוה מאתים שנגנח שור שוה מאתים, והנבלה יפה חמשים זוו** – ונמצא הנוזק מאה וחמשים זוו, **שזה נוטל חצי החי וחצי המת, וזה נוטל חצי החי וחצי המת** – היינו שכל אחד מקבל מאה ועשרים וחמישה זוו, ונמצא כל אחד מפסיד שבעים וחמישה זוו, שהם חצי הנוזק. בגמרא מבואר, שלדעת רבי מאיר בא הכתוב "וגם את המת יחצו" ללמד: פחת שפחתה מיתה מחצין בחי, כלומר שהנבלה אינה שייכת אלא לניזק בלבד, ואין בכלל חצי הנוזק אלא מה שנפחת השור בשעת מיתה, ואם פחתה הנבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, הפחת של הניזק הוא; ואף רבי יהודה סובר כן, ולא נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר אלא בשבח נבילה, כגון שבשעת מיתה לא היתה שווה כלום ואחר כך נתייקרה, שלדעת רבי מאיר אף שבח נבילה כולו של הניזק כדין פחת נבילה, וזהו שאמר רבי מאיר במשנתנו: "על זה נאמר "ומכרו את השור החי וחצו את כספו". כלומר שצריך המוּזק ליתן לניזק דמי חצי נוק מדמי השור החי, ואינו מנכה לו כלום בעד השבח שהשביחה הנבילה; ורבי יהודה סובר, שאף המוּזק נוטל בחצי שבח הנבילה, וכשבא לשלם לניזק דמי חצי נוק, מנכה לו חצי שבח שהשביחה הנבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, וזה שמפרש רבי יהודה את הכתוב "וגם את המת יחצו", שזה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת. והלכה כרבי יהודה.

לפי האמור יוצא, שאם שור נגח שור שווה מאתים זוו והמיתה, והנבילה שווה מאה זוו, ואחר כך נתייקרה הנבילה והיתה שווה בשעת העמדה בדין מאה ועשרים זוו, אין המוּזק חייב לשלם לניזק – לדעת רבי יהודה – אלא ארבעים זוו, שהרי בתחילה נתחייב לו חמשים זוו (חצי נוק), והרי הוא מנכה לו עכשיו עשרה זוו, שהם מחצית שבח הנבילה. אבל הרמב"ם כותב, שבכגון זה משלם לו ארבעים וחמישה זווים, שהואיל ובשור מועד שנגח, משלם לו שתיים זוו, שאף במועד מנכים מחצית שבח הנבילה מהנוזק השלם (מאה זוו) שנתחייב לו בתחילה, לפיכך בתם משלם ארבעים וחמישה זוו, שהם החצי מתשלום המועד (ענין תוספות רבי עקיבא איגר: "יש של שלמה").

טעמו של רבי יהודה, שהמוּזק נוטל חלק בשבח הנבילה, מבואר בגמרא, לפי שהתורה חסה על המוּזק שלא ישלם הרבה בעד היוק שורו. ברם, אם השביחה הנבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין כל כך, עד שחצי השבח הוא יותר מהיוק, אין אומרים שהמוּזק יכול מחצית השבח, שנאמר במועד (שמות כ"א, לו): "שלם ישלם", ודרושים: בעלים משלמים, ואין בעלים נוטלים, כלומר מאה המוּזק וכאי בכגון זה להרויח. ומכל מקום פטור הוא בכגון זה מלשלם מה שהיוק שורו.

משניות מבוארות – קהתי

את הגדיש בשבת", אף על פי שבשור אין הברל בין שבת לחול, שכן המשנה באה להשמיענו, שהאדם המדליק גדיש בשבת דינו לענין פיטורו מתשלומים כדין השור לחיובו בתשלומים, היינו אפילו עשה בשוגג (תוספות; "נימוקי יוסף").

ומכה אדם יומת" – "מה מכה בהמה לא חלקת בין שוגג למזיד, בין מתכוון לשאין מתכוון... לפוטרו ממון אלא לחייבו ממון, אף מכה אדם לא תחלוק בו בין שוגג למזיד, בין מתכוון לשאין מתכוון... לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון". ומכאן נקטה המשנה "שורו שהדליק

אגרות קודש

ב"ה, י"ח מנ"א, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

ע"י הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מו"ה ראובן צבי יהודה שי' פייגעלשטאק נודע לי ממצב רוחו, ואשר אומר שקשה לו לקבל תנחומין.

והנה פשיטא על פי אמונה ואפילו על פי שכל, שהנפש הנצחית היא ובפרט נפשו של בן ישראל שהיא חלק אלקה ממעל ממש, מזה מובן גם כן אשר תמיד הנשמה משתוקקת לעלי' ובזמן היותה בגוף גשמי בעולם הזה הרי זה בידה על ידי עשייתה עניני תורה ומצות, מה שאין כן בעלותה מן הגוף, שאז על אלו הרוצים טובתה לעשות לזכות הנשמה על ידי שיוסיפו הם בעניני תורה ומצות לזכותה, ובכדי שיהי' לימוד התורה בסדר וכן קיום המצות, צריכים הם להיות דוקא בשמחה ובטוב לבב, על שזוכים למלאות רצון נותן התורה ועל שזוכים לעשות לעילוי הנשמה, ובאם נמצאים בעצבות אפילו רק במרירות, הרי זה היפך הכוונה, ונגרע על ידי זה מטיב הלימוד וקיום המצוה, ובמילא נגרע גם כן בעליית הנשמה, וכיון שהמדובר בבן יחיד, פשיטא אשר עליו לעשות כפי היכולת לעילוי נשמתו, בהיותו חזק באמונתו, אשר הנשמה ח"י וקיימת, ויכול לעשות גדולות לזכותה, וצריך להיות שמח על יכולת זו, והעצבות ח"ו ואפילו המרירות כנ"ל, הרי זה מוכיח על חלישות האמונה ח"ו בהשארת הנפש וכו'.

והשם יתברך יחזק לבו ומוחו להבין הענינים לאמיתתם ולעבוד את ה' בשמחה ובטוב לבב, והוא וזוגתו שי' יגדלו את בתם שתליט"א לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך בריאות הנכונה.

מהנכון הי' לשכור מי שהוא שיאמר קדיש לע"נ בנו ע"ה, אבל לא שהוא יאמר הקדיש, והוא יפריש בכל יום חול בבקר איזה פרוטות לצדקה לע"נ הבן, וכן יבדקו את המזוזות בדירתו, שכנראה איזה מהן אינן כשרות.

בברכה לבשו"ט בכהנ"ל.

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

חיוזוק. שיתחזק בכל כוחו: דרך ארץ. אומן לאומנתו סותר לסחורתו איש מלחמה למלחמתו:

דף לב עמוד א. הגמרא מוסיפה לדרוש את הפסוק 'קנה אל ה': תננו רבנן, ארבעה דברים צריכין חזוק, שיתחזק בהם האדם תמיד בכל כוחו, ואלו הן, תורה, ומעשים טובים, תפלה, ודרך ארץ - אומונתו של אדם, או שאר דברים שדרכו לעסוק בהם. מבארת הברייתא: תורה ומעשים טובים מנין, שנאמר (יהושע א ז), שהקב"ה אמר ליהושע לאחר מות משה, 'רק חזק ואמץ מאד לשמר (ו) לעשות ככל התורה וגו', ואת הכפילות 'חזק ואמץ' יש לדרוש, 'חזק' בתורה, 'ואמץ' במעשים טובים. הרי למדנו שתורה ומעשים טובים צריכים חיוזוק ואימוץ. ממשיכה הברייתא ומבארת: תפלה מנין, שנאמר (תהלים כו יד) 'קנה אל ה' חזק ואמץ לבך, וקנה אל ה'". הרי למדנו שהתפלה צריכה חיוזוק ואימוץ. דרך ארץ מנין, שנאמר (שמואל ב' י יב), כאשר יצאו יואב שר צבא דוד ואחיו אבישי להלחם בארם ובבני עמון, אמר יואב לאבישי, 'חזק ונתחזק בעד עמנו וגו' ובעד ערי אלהינו וה' יעשה הטוב בעינינו'. הרי שאנשי המלחמה צריכים חיוזוק למלחמתם, וכמו-כן כל אדם צריך חיוזוק לדרך ארץ, והיינו אומן לאומנותו, וסוחר לסחורתו, וכדומה.

ואמר רבי אלעזר, גדולה תענית יותר מן הצדקה. מאי מעמא, זה [תענית] בגופו, וזה [צדקה] בממונו.

הגמרא חוזרת לענין חטא העגל, ודורשת פסוק נוסף שיש בו ענין זה: נאמר בדברי הנחמות, שהקב"ה מדבר לישראל ואומר (ישעיה מט יד), 'ותאמר ציון עזבני ה', וה' שכחני'. שואלת הגמרא: היינו עזובה, היינו שכוחה - הלא 'עזובה' ו'שכוחה' ענין אחד הן, ומהו כפל הלשון. משיבה הגמרא: אמר ריש לקיש, אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, דרך העולם הוא, שכאשר אדם נושא אשה שניה על [לאחר] אשתו הראשונה, עדיין הוא זוכר מעשה הראשונה, ואינו שוכח אותה, ואילו אתה, עזבתני, ובנוסף גם שכחתיני.

השיב הקב"ה לכנסת ישראל, אמר לה הקדוש ברוך הוא, בתי, שנים עשר מזלות [קבוצות גדולות של כוכבים] בראתי ברכיע, ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל - ראשי גייסות וחבורות חלוקות, כלומר שבכל מזל יש שלושים שרים הקרויים חיל, והם ממונים על קבוצות חלוקות של כוכבים, ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלשים לגיון [שם של שרים הממונים על קבוצות חלוקות שבתוך מחנה החיל, והם פחותים במעלה מהחיל], ועל כל לגיון ולגיון בראתי לו שלשים רחטון [שם של שרים הממונים על קבוצות חלוקות שבתוך מחנה הלגיון, והם פחותים במעלה מהלגיונים], ועל כל רחטון ורחטון בראתי לו שלשים קרטון [שרים פחותים במעלה מהרחטון, הממונים על קבוצות בתוך מחנה הרהטון], ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלשים גמטרא [שרים פחותים במעלה מהקרטון, הממונים על קבוצות בתוך מחנה הקרטון], ועל כל גמטרא וגמטרא תליתי בו שלש מאות וששים וחמשה אלפי רבוא פוכבים, פגגד ימות החמה, וכולן לא בראתי אלא בשבילך [בשביל כנסת ישראל], וכיצד את אמרת עזבתני ושכחתיני. כלומר, הלא כל הבריאה נבראה בשבילך, ואיך עלה על דעתך שעזבתך ושכחתיך.

הגמרא ממשיכה ודורשת את תשובת הקב"ה: נאמר בפסוק שאחריו (שם פסוק טו), 'התשפח אשה עולה מרחם בן בטנה, גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך'. דורשת הגמרא: בלשון 'התשפח אשה עולה' יש רמז ל'עולה' וקרבו, שכן אמר הקדוש ברוך הוא לכנסת ישראל, פלוס [זהאם] אשפח את עולות אילים ופטרי רחמים [בכורות הבהמה] שתקרבת לפני במדבר.

אגרות קודש

ב"ה, ח"י מני"א, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

במ"ש אודות מקום החתונה, המנהג ברובו הוא שנעשה במקום צד הכלה, ז.א. במקום שהם רוצים בו, ויהי רצון שיהי בשעה טובה ומוצלחת ולבנין בית חסידותי בכל הפרטים.

בברכה לבשו"ט.

ז"ע נתקבל מכתבו מיי"ז מני"א. וב"חשבון הנפש" שבו - כבר מילתו אמורה בהיום יום כ"ג סיון. ובמש"כ לקשר זה עם מרז"ל קדושין (מט, ב) - יעו"ש: אין אומרים כשמעון כו'. ויתרה מזה - והוא העיקר: כנסה סתם כו'.

- בשאלתו בתו"ש דף קעד ואילך פי' מש"כ שם תיקון ע"י שלימות וכו' - באו שם הדברים שתומים (וכנראה ההנחה חסרה). וכנראה הכוונה לימוד (פנימיות) התורה באופן הכי שלם שבלימוד, שיתגלה כל כח השכל שלו בלימודו וכן עס זאל פארנעמן כל כח השכל שלו. ועיין שו"ע אה"ע סו"ס כג: לדברי האמת שהם אוחות לבב הקדושים.

ב"ה, י"ט מני"א, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה לשאלתו במכתבו

(א) באם ימשיך בלימוד התניא.

ולפלא השאלה והספק בזה ח"ו כי מובן ופשוט שמוכרח לימוד פנימיות התורה אשר בדורנו נתגלתה בתורת החסידות, ועיין בדברי רבנו ר"ח וויטל בהקדמתו לשער ההקדמות ומה שהעתיק מדברי הזהר הק' בזה, דברים מבהילים, וראה ג"כ קונטרס עץ חיים לכ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) אביו של כ"ק מו"ח אדמו"ר - זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, בארוכה עדי"ז, ואפילו אלו שהן מתלמידי תלמידיו של הגר"א הנה זה לשון הגר"א בענין הנ"ל. "וכל זמן שאינו מבין הסוד אפילו הפשט אינו ברור בידו, ומי שהי' יכול להשיג סודות התורה והוא לא השתדל להשיג נידון בדינין קשין ר"ל, והעוסקים ברמו וסדר אין יצר הרע יכול להתגרות בהם" [הועתק בספר אבן שלמה פרק ח' וש"נ].

(ב) מהעצות היעוצות לבלבול מחשבות בתפלה, הוא מיעוט בדברים בטלים במשך היום, כיון שברובא דרובא הם המקור למחשבות בטלות, תפלה ולימוד מבפנים הסיודור והספר, תפלה וגם לימוד בטהרה, ז.א. ע"י זהירות בטבילת עזרא, והפרשה לצדקה קודם תפלת הבקר בימות החול, ולכל לראש בלשון המשנה, יקבל עליו עול מלכות שמים ואחרי כן יקבל עליו עול תורה ומצות, והשפעתו על חבריו בכל האמור, הנה זכות הרבים זו תעמוד לו להצלח בענינים אלו.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

41 לא מְהִימֵן – גם כן אין הבן נאמן שאביו קנה את הדבר, כְּטַעֲמוּ דְרַב
42 כְּהֵנָּה, דְאָמַר רַב כְּהֵנָּה, אִי לֹא דְאוּדִי לִיה – אם לא היה הגזול
43 מודה לגזול, הָיָה מְמַטֵּי לִיה וְלַחֲמַרְיָה לְשִׁחוּר – היה הגזול מוסר
44 אותו ואת חמורו לשלטון, וכיון שאין ראיה מהוראה זו, אין הבן
45 נאמן בטענתו. אך בן בנו של גזול נאמן, אף שבו בטענת אביו, כיון
46 שאביו לא היה גזול.
47 דין נוסף בזה: אָמַר רַבָּא, יֵשׁ פְּעָמִים שְׁאִפְּלִי לְפָן בְּנֵי שְׁל גְזֵלָן נְמִי
48 אֵין לוֹ חֻזְקָה, הֵיבֵי דְמִי, כְּנִין שְׁאִינוּ טוּעֵן שִׁירְשׁוּ מֵאֲבִיו אֵלֶּא דְקָא
49 אֲתִי כְּטַעֲנֵתָא דְרַבָּא דְאֵבִיבָה – טוען שירשו מאבי אביו הגזול, שהוא
50 קנאו מהמערער, ואינו נאמן בכך כיון שאבי אביו הוחזק בגזלות.
51 הגמרא מבארת מי הוא 'גזול' שאין לו חזקה. מבררת הגמרא: הֵיבֵי
52 דְמִי – באיזה אופן נחשב גְזֵלָן, שאין לו חזקה. מבררת הגמרא: אָמַר
53 רַבִּי יוֹחָנָן, כְּנִין שְׁהוּזְקָה עַל שְׂדֵה זוּ כְּנִין לְגִזְלָנָא, שכבר גזלה פעם
54 אחת והשיבה בית דין לבעליה, ועתה שוב נמצאת בידו, ולכן אין
55 לו חזקה על שדה זו. וְרַב הִסְדָּא אָמַר, כְּנִין הַאֲשִׁים דְּבֵית פְּלוּנִי,
56 שְׁהוּרְגִין נְפִשׁוֹת עַל עֲפָקוֹ כְּמוֹן, והוחזקו בגזלות על כל דבר
57 בעולם, ולכן אין להם חזקה על כלום, שהבעלים ירא למחות בהם
58 פן יהרגוהו.
59 הגמרא מביאה ברייתא הדנה בחזקת אומן ואריס ועוד: תְּנִי רַבְּנָן,
60 אֲוִימָן, אֵין לוֹ חֻזְקָה עַל דְּבָרִים שְׁבֵרְשׁוֹת, אבל אם יָרַד מְאֻמְנִיתוֹ,
61 יֵשׁ לוֹ חֻזְקָה עַל הַדְּבַר שֶׁקָּנָא כְּשֶׁהַחֻזֵק בּוֹ אַחַר כֶּךָ. וכן אָרִיס
62 שהחזיק בקרקע שעבד בה כאריס, אֵין לוֹ חֻזְקָה שְׁקָנָא מִבְּעֻלָּה,
63 אך אם יָרַד מְאָרִיסוֹתוֹ, ואחר כך החזיק בשדה שלש שנים, יֵשׁ לוֹ
64 חֻזְקָה. וכן כְּן שְׁחַלֵק – שנפרד מאביו ואינו סמוך על שולחנו, וְאִשָּׁה
65 שְׁנִתְגַּרְשָׁה מִבְּעֻלָּה, הָרִי הֵן כְּשָׂאָר כֹּל אָדָם, ויש לבן חזקה בנכסי
66 אביו שקנאם ממנו, ויש לאשה חזקה בנכסי בעלה שקנאתם ממנו,
67 אף שבזמן שהבן סמוך על שולחן אביו אין לו חזקה בנכסי האב,
68 וכשהאשה נשואה אין לה חזקה בנכסי בעלה, כמבואר לעיל (מב.).
69 הגמרא מבארת את החידוש בברייתא. שואלת הגמרא: כְּשֶׁלְמָא כְּן
70 שְׁחַלֵק, אֵיצְטְרִיךְ – הוצרך התנא לחדש שיש לו חזקה, דִּסְלָקָא
71 דְעִתְרָה אֲמִינָא, אַחֻזְלִי אַחִיל גְּבִיבָה – שאף לאחר שהבן נפרד מאביו,
72 מוחל לו האב על מה שהוא משתמש בנכסיו, ולכן לא ערער, ואין
73 לבן חזקה אף אם החזיק בהם שלש שנים, קָא מְשַׁמַּע לָן דְלֹא, אלא
74 אין האב מוחל לבן, וכיון שהחזיק הבן בנכסיו יש לו ראיה שקנאם.
75 אֵלֶּא אִשָּׁה שְׁנִתְגַּרְשָׁה, פְּשִׁטָא שִׁישׁ לַה חֻזְקָה בְּנִכְסֵי בַעֲלָה, שהרי
76 בעלה שונא אותה ואינו מוחל לה על השימוש בנכסיו, וכיון שאף
77 על פי כן לא מחה בה ודאי קנתה את הנכסים ממנו, ומדוע צריכה
78 הבריתא להשמיענו קנו את השדה ממנו, שהרי העדים
79 מתרצת הגמרא: לֹא צָרִיכָא,

1 אומרת הגמרא: ערב קְפֵלָה, וזהו ערב שאמר למלוה הלוח ללוח
2 ואני אפרע לך את המעות (למק קעד), ודינו שהמלוה יכול לגבות
3 ממנו את החוב אף אם יש גם ללוה נכסים, אָמַרְי לָהּ – יש אומרים
4 שמעיד ללוה על קרקע שברשותו, ששייכת לו ולא לאחר, ובלבד
5 שיש ללוה קרקע אחרת שממנה יוכל המלוה לגבות, וְאָמַרְי לָהּ –
6 ויש אומרים שְׁאִינוּ מְעִיד, ואף אם יש לו קרקע אחרת חוץ מזו.
7 הגמרא מבארת את טעמיהם: אָמַרְי לָהּ שְׁעֵרַב קִבְּלֵן מְעִיד, משום
8 שערב קִבְּלֵן כְּעֵרַב דְמִי – נחשב כערב רגיל לגבי דין זה, שכוין שיש
9 ללוה קרקע אחרת לא יצטרך המלוה לגבות מהערב, ואף
10 שהמלוה יכול לגבות מהערב הקִבְּלֵן לפני שיתבע את הלוה, אינו
11 חושש שיעשה כן, ואינו נחשב נוגע בעדותו. וְאָמַרְי לָהּ שְׁעֵרַב קִבְּלֵן
12 אֵינוּ מְעִיד, כיון דְנִיחָא לִיה דְלָהּוֹ בִּידֵיהּ תְּרַוְּיָהּ – שנחו לו שהיה
13 ביד הלוה שתי הקרקעות, דְכִי אֲתִי בְּעַל חוּב – כדי שכשיבוא
14 המלוה לגבות את חובו מֵאִי דְכַעֵי שְׁקִיל – מה שירצה יגבה, ומתוך
15 כך לא יבוא לערב קִבְּלֵן בטענה שקרקעו טובה יותר מקרקע
16 הלוה.
17 בסוגיות לעיל דנה הגמרא בדיני חזקה באומן ואריס, עתה דנה
18 הגמרא בדיני חזקה בבניהם: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲוִימָן שְׁנִמְצַא חֲפֵץ שֶׁל
19 אַחַר בְּרִשׁוֹת, אֵין לוֹ חֻזְקָה, כְּמַבּוּאָר בְּמִשְׁנָה (מב.), שהרי יתכן
20 שהביא לו את החפץ לתיקון, אבל כְּן שֶׁל אֲוִימָן, שהוא עצמו אינו
21 אומן, יֵשׁ לוֹ חֻזְקָה, כְּטַעַם שִׁבּוּאָר לַהֲלֵן, דִּין נוֹסַף: אָרִיס, שהחזיק
22 שלש שנים בקרקע וטוען שקנאה, אֵין לוֹ חֻזְקָה, כְּמַבּוּאָר בְּמִשְׁנָה,
23 שיתכן שאכל את הפירות מחמת אריסתו, אבל כְּן אָרִיס, יֵשׁ לוֹ
24 חֻזְקָה. דִּין נוֹסַף: גְּזֵלָן – אדם שהוחזק בגזלות, וְכֵן כְּן שֶׁל גְּזֵלָן אֵף
25 שהוא עצמו אינו גזול, אֵין לְהֵן חֻזְקָה, אבל כְּן בְּנֵי שְׁל גְּזֵלָן, יֵשׁ לוֹ
26 חֻזְקָה.
27 מבררת הגמרא: הֵיבֵי דְמִי – באיזה אופן דיבר רבי יוחנן, אִי אֲתוּ
28 כְּטַעֲנֵתָא דְאֵבִיבוֹתוֹן – אם באו הבנים בטענה שהדבר היה של אביהם
29 וירשוהו ממנו, אֲפִילוּ הֵנָּה נְמִי לֹא – גם לאלו, בני האומן והאריס,
30 לא תהא חזקה, כמו שלאומן ולאריס עצמם לא היתה חזקה. וְאִי
31 דְלֹא אֲתוּ כְּטַעֲנֵתָא דְאֵבִיבוֹתוֹן, אלא טענו שהם עצמם קנו את הדבר
32 מן התובע, אֲפִילוּ לְפָן הַגְּזֵלָן נְמִי תהא חזקה, שהרי הוא עצמו לא
33 הוחזק בגזלות, ומדוע אמר רבי יוחנן שאין לו חזקה.
34 מבררת הגמרא: לעולם מדובר שהבן בא בטענת אביו, וְלֹא
35 צָרִיכָא, אלא באופן דְקָא אָמַרְי עֵדִים כְּפִינֵיהּ הוֹדָה לוֹ הַמְּעֵרֵר
36 לאביו של המחזיק שמכר לו את הדבר, ובוזו יש חילוק בין הבנים,
37 הֵנָּה – בני האומן והאריס אֵיכָא לְמִימַר קוּשְׁמָא קָא אָמַרְי – יש לומר
38 שאומרים אמת שאבותיהם קנו את השדה ממנו, שהרי העדים
39 מעידים על הודאת המערער והודאת בעל דין כמאה עדים, אבל
40 הָאִי – בן הגזול, אֵף עַל גַּב דְאוּדִי – אף שהמערער הודה לאביו, נְמִי

אגרות קודש

[א' מני"א, תשי"ח]

בשביעת רצון קבלתי מכתבו מכ"ז תמוז, שכותב מהחלטתו טובה בהנוגע לסדרו לשנה
הבע"ל. והשי"ת יעזור שתראה רוב הצלחה בלימוד תורתנו הקי' שנקראת גם כן תורת חיים,
הכוונה שעל ידה יודעים איך לחיות ועל ידה השי"ת מצליח שהחיים יהיו מאושרים בגשמיות
וברוחניות, והלימוד יהי' כמאמר חז"ל - תלמוד המביא לידי מעשה, ויהי' באופן דמוסיף והולך,
וברכות השי"ת - ג"כ באופן דמוסיף והולך, ואקוה שדוגמתך יפעול על חבריך להוסיף בתורה
ומצות, שאז גם זכות הרבים מסייעתו, וגם בענינים הפרטים.

קבלן — ערב קבלן, שקבל המעות מידו של מלוה ונתן לידו של לווה. והוה דנו
 — דמני שרצה המלוה יפרע תחלה. אבל ערב סתמא — אין תובעין לערב תחלה
 עד שימנע מלוה ללוה ברין ויחייבוהו לשלם, ואין לו מה לפרוע, ואז יגבה מן
 הערב. אמרי לה מעיד — כמו ערב. ואמרי לה אינו מעיד — דאכתי גונג בעדות
 הוא, דניחא ליה דנוקמא תריוהו ארעא
 בידיה הוה, כי הכי דללוה ליה ארעי טובא,
 זיבורית ובינונית. דכי אתא מלוה למגבי
 בינונית דקבלן, כדון בעל חוב שדינו בבינונית
 — לימא ליה: אתן לך בינונית דלוה. והלכך
 הוה גונג בעדות, דאי לא הוה ללוה בינונית
 — לא ליגבי מלוה אלא מבינונית דקבלן,
 דהכי הוה דינא. דלכל מאן דבעי תבע ברשא,
 אבל בערב סתם ליכא למימר הכי, דכל כמה
 דאית ליה ללוה למפרע מידו, ואפילו
 זיבורית — לאו כל כמיניה דמלוה למיחור
 גבי ערב, כדקיימא לן במבילותן (לקמן קעו,
 א): לא יתבע לערב תחלה. ואמון אין לו עסק
 חוקה; כדקתני מנהיגין. אבל בן — של
 אומן, וכגון שאין הבן אומן — יש לו חוקה,
 וכדמפרש לקמן. גולן — לקמן מפרש הכי
 דמי: יש שמפרש שהחוק בגולנות על שדה
 זו, ובהאי שדה הוא דאין לו חוקה. ויש
 שמפרש לקמן כגון רוצח נפשות על עסק
 ממון, והלכך אין לו חוקה על שום קרקע של
 אחרים בעולם. אי דאתו — הנך בניס
 בטענתא דאבוהון, דאמר: אבינו הירשה לנו
 ומשום הכי בן גולן אין לו חוקה, דכי האי
 גונא אין טוענין לירוש. דכיון דמכח גולן
 קאתי, ואיהו לא טענין 'מאבי אני' ירש דונגה
 מינך קמאי דידי, דליחמינה על ידי מיגו
 דמצי אמר 'זבנית מינך', הלכך חוקה שאין
 עמה טענה היא, שררי אין לאבא חוקה, וגם
 הבן הבא מכחו אין חוקתו חוקה. וכיון דמכח
 אבוהון קאתי, אפילו ארז אומן וכן אריס
 — נמי לא ליהוי להו חוקה אלא בטענה
 דנפשיהו — 'אנא זבנתה מינך'. לא צריכא
 — דקאתו בטענתא דאבוהון, וכגון דאמר עדים: בפנינו הודה לו המערער לאביו
 של אלו שמכרו להם. הלכך הנך, בן אריס ובן אומן — איכא למימר קושטא קאמרי
 כשטוענין 'אבינו לקחו ממך', שררי הודה, הודאת בעל דין כמאה עדים. אבל בן
 גולן, אף על גב דאורי האי מערער לאביו — לא מהימן לומר 'לקוח הוא בל
 אבי', ואפילו בחיי אביו, אם נתנו לבן, שררי הוא מתוך חוד הודה לו גולן, כדרכ
 כתנא בו. אבל בן בנו של גולן — יש לו חוקה אי אתי בטענה דאבוה, דטענין
 'מאבי ירשתי, ואבי לא היה גולן', וכי האי גונא טוענין לירוש. דאילו היה אביו
 קיים הוה טענין 'מינך זבנתה' ולא הוה אתי בטענתא דאבוה — אף אנו נטענין
 בשביל הירושה. וירשא דקתני: אומן אין לו חוקה — בדליכא עדי הודאה, דלצדק
 קתני. אי לא אדורי ליה — גולל גולן. הוה מטפי ליה לדידיה ולחמריה לשחורו
 היה מוסר אותו ואת חמורו לפקיד. כדמתרגמינן (במדרב טז) ולא חמור אחד מהם נשאתי
 — 'לא חמרא דחד מנהון שחרית', דסתם גולן גברא אלמא הוא. פעמים שאפילו בן גולן
 יש לו חוקה — ואף על גב דלא אתי בטענה דנפשיה. הכי דמי — כגון דקא אתי בטענתא
 דאבא דאבוה, שטוענין: מאבי אבי אני ירש, ואיהו לא היה גולן. ומיגו דמצי אמר 'זבנתה'
 מינך' — כי אמר נמי 'זכני הירשה לאבא, וזכני הירשתי לאבא' — נאמן, דחוקה שיש עמה טענה
 מעלייתה היא. לשון אחר כתוב בספרי: פעמים שכן בנו של גולן נמי אין לו חוקה ובגין
 דאתי בטענתא דאבא דאבוה — שאבי אביו גולן היה. ושניהם אמת, אבל הראשון נראה
 שאמר רבא, ולא האחרון. הכי דמי גולן — ארתו שאין לו חוקה. על שדה זו — ובהודא
 שדה הוא דאין לו חוקה. אבל בשאר שדות — יש לו חוקה. בגין של בית פלוני שהורגין
 בו' — אנשי רשעים היו, שהיה מכיר הבן רבן כסדא שהורגין נפשות על עסקי ממונ —
 אין לון חוקה בשום קרקע בעולם, כשל אדם ריא למחות בון. וקיימא לן בתריוהי. ויר
 מאומנותו — ושוב מחויב בה — יש לו חוקה. בן שחלק — הפליג מאביו, ואין סמוך עור על שולחנו, כגון שנשא אשה ואין משתדל עוד בבכסי אביו — הרי הן ככל אדם. אף על גב
 דתנן (לעיל מב, א) לא לאיש חוקה בבכסי אשתו, ולא לאשה בבכסי בעלה, ולא האב בבכסי הבן ולא הבן בו. הנך, כיון שהפלוה זו מזה — יש לון חוקה זה על זה. סליקא יתקף
 אמינא אחילי אחיל — האב גבי רבן פירות שאכל בשלש שנים, ולפיכך לא הערע, ולא תיהוי חוקה — קא משמע לן דלא חמיל. אלא אשה שנשתרשה פשימא — דמחוקת בבכסי
 בעלה, וכן בעלה מחויב בבכסיה, שררי שגונאין זה את זה, והיה לון למחות.

פעמים שכן בן גולן אין לו חוקה כגון דקאתי בטענתא דאבא דאבוה — תימה לרבינו
 יצחק: דאמאי אין לו חוקה? הוה טוענין לירוש. הוה ליה למימר: דלמא אי הוה
 אביו קיים, דהיינו בן גולן, הוה טענין 'אנא הדר זבנתה מינך' ונראה לרבינו יצחק דגריס:
 פעמים שכן גולן יש לו חוקה. כגון דקאתי בטענתא דאבא דאבוה דהוא אבי הגולן, וקא
 משמע לן דאף על גב שהיתה ביד מי שאין לו חוקה, דהיינו אביו הגולן — מכל מקום יש לו
 חוקה, כיון שאמר שהיתה של אבי אביו. ויש ליישב גריסא ראשונה 'פעמים דבן בן גולן איך
 לו חוקה', והכי פירושה: כגון דאתא בטענתא דאבא דאבוה. ואומר: שאמר לו אביו, דהיינו
 בן הגולן, שהניחה לו הגולן אביו. דאם איתא איתא דהדר זבנתה מינך — הוה אמר ליה 'אנא
 זבנא'. אי נמי, נראה לרבינו יצחק: דלא טענינן לירוש כי האי גונא. דמילתא דלא שכיחא
 היא. כי הכי דאמר בסוף 'הוכרח את הבית' (בבא בתרא ע. ב) דלא טענינן ליתמי נאנס,
 משום דמילתא דלא שכיחא היא. הא דקאמר לעיל: [ובן בן גולן בן אומן יש לו חוקה —
 היינו דוקא משום דאמר 'בפנינו הודה', ואורבא. משום של להוכיח, דמשמע: הא לאו הכי
 — אין לו חוקה, כיון דמיעיקא בתורת אומנות ואריסות וגולנות אתא לדידה.
ויר מאומנותו יש לו חוקה — מצינו לפרש: מאותן כלים שנתן לו לאחר שישד מאומנותו,
 דומיא דאריס שירד מאריסותו. אי נמי, אפילו אותן כלים שנתנו לו בשרה שהיה עדיין
 אומן, ודוא ששהו אחר אומנותו כל כך שהוא גרילות שנוחזרים לבעלים. ונראה דבן אומן
 נמי דאמר לעיל דיש לו חוקה, כי אמר 'בפנינו הודה' — היינו אחר ששהה אחר מות אביו.
 דאי לאו הכי — אין נראה שיהא נאמן במיגו דאי בעי אמר 'לקוח הוא בידי', דאי טענין נמי
 'לקחתיה ממך' — לא היה נאמן.

מגורשת

מאומנותו — ושוב מחויב בה — יש לו חוקה. בן שחלק — הפליג מאביו, ואין סמוך עור על שולחנו, כגון שנשא אשה ואין משתדל עוד בבכסי אביו — הרי הן ככל אדם. אף על גב
 דתנן (לעיל מב, א) לא לאיש חוקה בבכסי אשתו, ולא לאשה בבכסי בעלה, ולא האב בבכסי הבן ולא הבן בו. הנך, כיון שהפלוה זו מזה — יש לון חוקה זה על זה. סליקא יתקף
 אמינא אחילי אחיל — האב גבי רבן פירות שאכל בשלש שנים, ולפיכך לא הערע, ולא תיהוי חוקה — קא משמע לן דלא חמיל. אלא אשה שנשתרשה פשימא — דמחוקת בבכסי
 בעלה, וכן בעלה מחויב בבכסיה, שררי שגונאין זה את זה, והיה לון למחות.

מגורשת

מגורשת ואינה מגורשת בעלה חייב במזונותיה — וכגון שיחוד לה ארעה אחרית. דאי לאו הכי — אין לו ובספרים ישנים: להו חזקה, דכיון דאית לה מזוני — מזוני הוא דקא אכלה, כדאמרין לקמן.

ראיתון ראייה ומעמידן שדה בידן — נראה לרבינו שמשון בן אברהם דנקט תרוייהו, אידי דבעי למינתי גבי גולן; אכן ראייתו ראייה ואין מעמידין שדה בידו, והתם איצטריך תרוייהו. דאי לא תנא אלא אין ראייתו ראייה — הוה אמנא דאין ראייתו ראייה לגבי הא שאין מעמידין שדה בידו, אבל מעות יש לו. דלא הוה אמנא טעמא "אי לא דאודי ליה הוה ממטי ליה ולחמריה לשחזור", אלא הוה מפרשיטן טעמא — משום דתלייהו חבין לא הוו זבניה זבני, אפילו מנה לו מעות. הלכך קאמרי תרוייהו, דאין ראייתו ראייה כלל, דאפילו מעות אין לו, דטעמא הוא משום ד"אי לא דאודי ליה" כו', הוהי "כולך".

נראה לרבינו שמשון בן אברהם דקאי נמי אבן שלא חלק, ואשה שלא נתגרשה, ואף על גב דאמר לקמן גבי אשה בנכסי בעלה דלגלוי וזוי הוה דבעי, כיון דאוקמינא בהודא — לא שייך בה גלוי וזוי. ועוד: דמשמע לקמן דסבירא להו לרב הונא ולרב נחמן דלא אמר לגלוי וזוי ראייה דבעי. **ומעמידין** שדה בידן — גבי אומן נמי שייך שטר שדה, כגון אם הוא בבני. **אבל** בשטר קנה — אילק מן האיש חזור ולקח מן האשה" נמי קאי, כדמוכח במתניתין ב"הניקין" (גיטין נה, ב.) וקשה דהניא בסוף "מי שהיה נשוי" (כתובות 17 א.) כתב לראשון ולא חתמה לו, לשני וחתמה לו איבדה כתובתה. דוקא משום דלא חתמה לראשון, אבל אי חתמה לראשון — לא איבדה כתובתה, כדמוכח התם, אף על פי שכתבה שטר ונראה לרבינו יצחק: **היא** דקאמר רב בשטר קנה — יש להעמיד בשטר ראייה שאחר הקנין, דכיון שאחר הקנין עשתה שטר, שייפחה כחו כל כך — קנה. והיא דכתובות מיירי בשטר מתנה בלא קנין אחר אלא שטר. אי נמי, חתמה דהתם — לשון גמור, כמו "חתמה" גבי תורה דיניטין, וכמו "תורה חתומה ניתנה" ב"הניקין" (גיטין ס, א), כלומר: שגמרה מקח ונתרצה בעל פה. אי נמי — חתמה ממש, ובשטר של בעל הוא דאמר רב בשטר קנה — שעשתה שטר מכירה בשמה. ומסתבר דטעמא דרב טעמא דשמואל, דאמר ב"הניקין" (שם נה, א): אף בשטר לא קנה עד שכתובו לו אחריות. ושמואל לטעמיה, דאמר בפרק קמא דבבא מציעא (יד, א): אחריות לא טעות סופר בשטרי מקח וממכר. ורב סבר: אחריות טעות סופר הוא, אבל קצת קשה: דלקמן פריך לרב הונא דאמר: תלוייהו חבין זבניה זבני, מהא דאמר שמואל: אף בשטר לא קנה, והאי תלוי הדבר באחריות — מאי קשה ליה משמואל טפי מרבי? **ורב** ביבי מסיים בה כו' — קצת קשה הלשון, דהא רב ביבי פליג, כדאמרין לקמן, ורב הונא לא מיירי בהכי אלא בהודא, ולא במנה.

בבא בתרא. פרק שלישי - חזקת הבתים - דף מז עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) רש"י

מגורשת ואינה מגורשת — כגון זרק לה גט, ספק קרוב לה ספק קרוב לו, דבעלה חייב במזונותיה עד דיחה לה גט ודאי, כרבי ירמיה ואיכא למימר, כיון דמגורשת ואינה מגורשת — אשתו היא, וחייב במזונותיה, והניח לה בעל קרקע זו בידה כדי שתזון מפירותיה, ולא היא חזקה — קא משמע לן דהויא חזקה. דכיון דהתחיל בגירושין, והוא שונא לה — לא יחד לה קרקע למזונותיה, כי בטורח יתן לה מזונות בצמצום, כשיחייבנהו בית דין. **חייב במזונותיה** — דאכתי אנדא ביה. וכולן — אומן ואריס, וכל הניך דלעיל דאמרן אין להו חזקה. ראייה — שטר מכירה, או עדי מכירה. ראייתו ראייה — מילתא דפשיטא היא, ומשום סיפא נקט לה. גולן שהביא ראייה — עדי מכירה או עדי הודאה. אבל מתן מעות לא ראו. **אין ראייתו ראייה** — כדרב כהנא, דאי לאו דאודי ליה או שכתב לו שטר מכירה — הוה ממטי ליה ולחמריה לשחזור. אבל אם נתן לו הגולן מעות בפני עדים — ראייתו ראייה, כדרב הונא לקמיה, דאמר: תלוייהו חבין — זבניה זבני, ואף על גב דרב ביבי מוקי לה לקמן להא אפילו בשנתן מעות הגולן לנגול, ואפילו הכי לא קנה גולן — הוא אמרינן לקמן בשמעתין, דרב ביבי מימרא היא ומימרא לרב הונא לא סבירא ליה, וכדרב הונא קיימא לן בשמעתין. ואין מעמידין שדה בידו — ולא לכל הבא מבחו, כגון בן גולן או לוקח מגולן. **מאי קא משמע לן** — רב הונא, דנגולן וכל הבא מבחו אין ראייתו ראייה ולא קנה: **נתיבא** — במסכת גיטין ב"הניקין. לקח מסיקריקון — מגולן גוי, דהוה נפשות על עסקי ממונן. שאומן לו: שא קרקע זו והניחה. ומתנה זו לא הויא מתנה, דאפילו למאן דאמר תלוייהו חבין זבניה זבני — תלוייהו ויהב לא הויא מתנה. וטעמא מפרש בגיטין: שלש גזירות גזרו, קמייתא — כל דלא קטיל לוקטיל, מציעתא

כל דקטיל לייתי ארבע זוזי, בתריתא — כל דקטיל לוקטילנהו; קמייתא ומציעתא, כיון דקטילי גוים לישראל — אנב אוסיה גמור ומקני. בתריתא, אמרי: האידיא לישיקול, ולמחר תבענא ליה בדינא. והלכך לא קנה הסיקריקון — דהא לא נתן מעות אלא גולה בתנם. והלוקח נמי ממנו לא קנה — דרקע קנה אינה נגולה, ואכתי ברשותא דמריה קמא איתא. ואפילו חור ולקח מבעל הבית, שכתב לו שטר, כדמפרש לקמן, או במתנה או בשטר מכירה בלא מעות. דאילו נתן מעות לבעל הבית — קנה, כרב הונא, דהא אפילו סיקריקון עצמו היה קונה אם נתן לו מעות לנגול. והכי מוכח לקמן בשמעתין גבי מילתיה דרב הונא, דאית ליה תלוייהו חבין כו' — אפילו הכי לא קנה לוקח, דמתחמת פחד דסיקריקון הקנה לו ללוקח. וכיון דאין ראיית הלוקח מגולן ראייה, אפילו כי הדר חבין מבעל הבית — כל שכן דאין ראיית הגולן עצמו ראייה, דמתחמת פחד כתב לו השטר, ומעולם לא קיבל דמים מן הגולן, דנימא זבניה זבני. **ושפשיטא לאפוקי מרדיב** — אתא רב הונא. דאמר רב — עלה דהדיא משנה. **לא שנו** — דחור ולקח מבעל הבית מקחו בטל — אלא דאמר לו בפני עדים "חזק וקני", ומעות לא קיבל

בפני עדים דנימא זבניה זבני כדלקמן, וגם שטר לא כתב לו בעל הבית ללוקח. אבל אם כתב לו שטר — ודאי אקני ליה. ואתא רב הונא למימר דגולן שהביא ראייה, אפילו בשטר — אין ראייתו ראייה, כדשמואל. **אף בשטר לא קנה** — דמאימת סיקריקון כתב לו. ורב ביבי מסיים — כהא מלאת דאמר רב נחמן אמר ליה הונא. משפטי דרב נחמן — שזיה מוסף בה רב נחמן דבר זה מדעתו. ומיהו, רב הונא לא סבירא ליה האי תוספתא, כדלקמן בשמעתין, וכל היכא דאיכא מתן מעות — סבר ליה לרב הונא דהוה זבניה זבני. ולאו אדרב ושמואל קאי, דבמסכת גיטין ב"הניקין" דאיתא לפלוגתיהו לא איירי רב ביבי כלל התם. קרקע אין לו — לגולן, כמו שאמרנו: אין מעמידין שדה בידו. **אבל מעות** — שנתן לו הגולן לנגול בדמי קרקע זו — יש לו, שייחורם לו הגולן, ולא קספין ליה לגולן לאבד מעותיו. ושמעין מהכא דסבירא ליה לרב ביבי תלוייהו חבין לאו זבניה זבני, והיינו דאמרין לקמן דרב הונא לית ליה דרב ביבי, **במה בריהם אמורים** — דמעות יש לו — כגון שאמר עדים "בפנינו מנה לך הגולן לנגול, ונתן לו המעות, ונתן לו ראשיתו בנחל וכו' המעות, דמשום פחד דסיקריקון גולן לא מסהדי וכתבו עדים שיקרא. **אבל אמרו עדים בפנינו הוה לו** — נגול לגולן שקיבל ממנו הדמים, או שכתבו בשטר המכירה. וכך אמר לנו עלי עדים שקיבלתי ממנו הדמים ומכרתי לו — לא יחזור לו מעות לגולן, **כדרב כהנא כו'** — ומסקנא דמילתא דרב ביבי היא. תלוייהו חבין — מי שתלו אותו, או עשו לו יסורין עד שמכר, וקיבל הדמים, ואומר "ירצה אני", זבניה זבני — ולא יוכל לחזור בו, וטעמא מפרש ואזיל. ואית דגרס: תלוייהו חבין ונתן גטא חבין, ודוקא מכר, אבל מתנה — לא הויא מתנה, דכיון דלא מקבל מיד — לא גמר ומקני, וכתבתי לקמן, דאמרין: מודה שמואל היכא דיחה וזוי. **דכל זבנין איניש** — רוב חפצים וכלי ביתו וטליתו שאדם מוכר, אי לאו דאניס דהדיק במעות — לא הוה מוכיב. ואפילו כהו ביה זבניה זבני בעל חרה, אפילו לא גמר ומקני. שלא נתנה תורה חילוק במקח וממכר בין דברים ה"עריכין לו מוכר, לדברים שאין צריכין לו, אלא בלאו קונה לוקח, והכי נמי, אף על גב דאניס מוכר — קונה לוקח, והאיל וקיבל דמים, אף על גב דלא גמר ומקני. **שאני איניס דנפשיה** — שצריך למעות, ומתוך כך מוכר חפציו מדעתו, דהתם איכא למימר גמר ומקני. **מאונסא דאחרני** — שמכריוחן אותו למכור, דהתם לא גמר ומקני.

קריב

42 שעשה כן מפחד הגוי, עד שִׁיבְתוּב לו המוכר שמקבל עליו אֲחֵרִיּוֹת
 43 נְכָסִים, שאם יוציאנה ממנו משום שגזולה בידו ישלם לו תמורת
 44 הקרקע, שזו ודאי הוכחה שמכרה לו ולא עשה כן מחמת פחד
 45 הגוי, שהרי אין הגוי מקפיד על דבר זה.
 46 עד כאן התבאר דברי רב נחמן בשם רב הונא, עתה מבאר
 47 הגמרא את דעת רב נחמן עצמו: וְרַב בִּיבִי מְסִיִּים בְּהַ מְשֻׁמִּיהָ דְרַב
 48 נַחְמָן - רב ביבי מביא שרב נחמן סיים את דבריו, לאחר שהביא
 49 את דברי רב הונא לעיל, שאמנם קָרַע אֵין לו לגולן שהביא ראייה
 50 על המקח, ואף אם הביא עדים שנתן למערער מעות על הקרקע,
 51 כיון שמכר לו רק משום שפחד ממנו, ומכירה באונס אינה מכירה,
 52 אָבֵל את הַמְעוֹת שיש עדים שנתנם למערער יֵש לו, שאין קונסים
 53 את הגולן שיפסיד את מעותיו, אלא צריך המערער להשיבם
 54 לגולן כשמקבל את הקרקע. כְּמֵאֲמָרוֹ עֵדִים בְּמֵה דְבָרִים אֲמָרוֹ שְׂצִירָא לְהַחְזִיר
 55 את המעות, כְּשֵׁאֲמָרוֹ עֵדִים בְּפִנְיֵיהּ מִנָּה לוֹ הַגּוֹלָן אֵת הַמְעוֹת, או
 56 שכתבו כן בשטר, ואין אומרים שהעדים העידו שקר מפחד הגולן,
 57 אָבֵל אם אָמְרוּ הַעֲדִים בְּפִנְיֵיהּ הוֹדָה לוֹ הַמְעָרֵר עַל הַמְכִירָה, או
 58 שכתבו כן בשטר, לֹא יֵשֵׁב לוֹ הַמְעוֹת, שלא הודה לו המערער
 59 על קבלת המעות אלא מתוך שפחד ממנו. וביאר רב ביבי שדין
 60 זה שאמר רב נחמן, היינו פְּטַמְנו דְרַב כְּהֵנָּה, דְאָמַר רב כהנא, אֵי
 61 לָאוּ דְאֹרְיָ לִיָּהּ - אם לא היה מודה בעל הקרקע לאותו גוי שמכר
 62 לו את הקרקע, הָיָה מְמַטֵּי לִיָּהּ לְדִידֵיהּ וְלְתַמְרֵיהּ - היה מוסר אותו
 63 ואת חמורו לְשַׁחְוֹרוֹ - לשלטון.
 64 הגמרא מביאה את דעת רב הונא בענין מכירה באונס: אָמַר רַב
 65 הוֹנָא, תְּלִיזְהוּ וְזָבִין - אם תלו אדם או יסרו אותו כדי שימכור דבר
 66 משלו, עד שנתרצה, וְזִבְיָהּ וְזִבְיָהּ - מכירתו מכירה ואינו יכול
 67 לבטלה. וּמֵאֵי טַעְמָא, דְכָל דְמוֹזְבִין אֵינִישׁ - רוב החפצים וכלי הבית
 68 שהאדם מוכר, אֵי לָאוּ דְאָנִים - אם לא שאננס וזקוק למעות כדי
 69 להוציאם לצרכיו, לֹא הָיָה מוֹזְבִין - לא היה מוכרם, וְאִפִּילוּ קָבִי
 70 וְזִבְיָהּ וְזִבְיָהּ - ואף על פי כן, גם אם לא גמר בדעתו למכור מכירתו
 71 מכירה, כיון שלא חילקה התורה בין מקום שמוכר מתוך רצון
 72 לבין מקום שמוכר מתוך הכרח, והוא הדין אם מוכר מתוך אונס
 73 אחר כגון שתלוהו או יסרוהו מכירתו מכירה ואינו יכול לבטלה.
 74 דוחה הגמרא: וְדִלְמָא, שְׂאֵנִי אוֹנְסָא דִּנְפְשִׁיהּ - והרי יתכן ששונה
 75 אונס של עצמו שמתוך שצריך למעות מוכר את חפציו, שמכירה
 76 זו מדעתו היא שרוצה במעות יותר מבחפציו, מֵאוֹנְסָא דְאֲחֵרֵינִי -
 77 מאופן שאחרים אונסים אותו, שמכריחים אותו למכור להם
 78 חפציו והוא אינו רוצה, ומכיון שלא נתרצה למכור, לא חלה
 79 המכירה.
 80 הגמרא מביאה טעם אחר לכך שמכירה באונס מועילה: אָבֵל
 81 הטעם הוא בְּדִתְנֵיָא בְּרִייתָא,

1 אלא בְּאוֹפֵן שֶׁהָאִשָּׁה מְגוֹרְשָׁתָא וְאֵינָהּ מְגוֹרְשָׁתָא, כלומר ספק
 2 מגורשת וצריכה גט נוסף מבעלה, והיינו טוברים שאין לה חזקה
 3 בנכסי בעלה שגרשה, והטעם הוא בְּדָרְבֵי וְרָא, דְאָמַר רַבִּי וְרָא
 4 אָמַר רַב יְרֵמְיָה בַר אֲבָא, אָמַר שְׂמוּאֵל, כָּל מְקוֹם שֶׁאֲמָרוּ תְּכַמִּים
 5 שֶׁהָאִשָּׁה מְגוֹרְשָׁתָא וְאֵינָהּ מְגוֹרְשָׁתָא, בְּעֵלְהָ עֵדִין תֵּיבִי בְּמוֹזְבִיָּהּ,
 6 ואכילת פירות מקרקע הבעל אינה מוכיחה שמכרה לה, אלא
 7 יתכן שייהרר לה את הקרקע שתאכל ממנה כשיעור המזונות
 8 שחיב לה, וחידשה הברייתא שאין אומרים כן, אלא כיון
 9 שהתחיל לגרשה בודאי הוא שונא אותה, ונותן לה מזונות בטורח
 10 ובצמצום כפי שיחייבוהו בית דין, ואינו מניח לה לאכול פירות
 11 מקרקע המיוחדת לה.
 12 הגמרא מביאה דין נוסף בדיני חזקה המבוארים במשנה (לעיל מב.):
 13 אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר לִי הוֹנָא - הוא רב הונא, חבירו של רב נחמן.
 14 בּוֹלָן - כל אלו שנתבאר במשנה שאין להם חזקה, כאומנים,
 15 שותפים, אריסים וכיוצא בהם, במקרה שֶׁהִבְיָאוּ רָאִיהּ, כעדים או
 16 שטר מכירה, אף שלא הביאו ראייה שנתנו מעות למוכר, רָאִיָּתָן
 17 רָאִיהּ, וּמַעְמִידִין אֵת הַשְּׂדֵה בְּדִין, לפי שאינם צריכים חזקה בצירוף
 18 לראיה. אבל נִזְוָן שֶׁהִבְיָאוּ רָאִיהּ, אֵין רָאִיָּתָן רָאִיהּ, ואֵין מַעְמִידִין
 19 את הַשְּׂדֵה בְּדִין, כיון שהודאת המוכר היתה מתוך פחד, שאם לא
 20 היה מודה לו בפני עדים או שלא היה כותב לו שטר, היה הגולן
 21 מוסרו לשלטון.
 22 שואלת הגמרא: מֵאֵי קָא מְשַׁמְעֵ לָן רַב הוֹנָא בְּדַבְרֵיהּ, שאין ראיית
 23 הגולן מועילה, והרי תְּנִינָא כן במשנה (גיטין נהג), ישראל שֶׁלָּקַח
 24 קרקע שהיתה שייכת לישראל אחר מִסְּקָרְיָקוֹן - מגוי רוצח,
 25 שבעל הקרקע נתנה לו כדי שלא ייהרגו, וְחֹדֵר הַקּוֹנֵה וְלָקַח אֵת
 26 אותה קרקע גם מְבַעַל הַבַּיִת הַיִּשְׂרָאֵלִי שֶׁל קַרְקַע זו, שכתב לו
 27 עליה שטר מכירה, ועדיין לא נתן מעות, מְקַחֵהוּ שֶׁל הַקּוֹנֵה מְטֵל,
 28 כיון שהגולן נטלה מבעליה באונס ואינה שלו, והסכים לכתוב
 29 שטר לקונה רק מפני פחדו מהגוי, וכיון שגם לא נתן לו מעות
 30 נמצא שכתובת השטר נחשבת כמתנה, ומתנה באונס אינה מתנה.
 31 וכיון שמוכח מהמשנה שראיה שמביא הלוקח מן הגולן אינה
 32 ראייה, כל שכן שראיית הגולן עצמו אינה ראייה, ומה חידש רב
 33 הונא במה שאמר שמקחו של הגולן בטל אף אם הביא עליו עדים
 34 או שטר.
 35 מתרצת הגמרא: חידושו של רב הונא הוא כדי לְאִפְזָקֵי מְדַבְרֵיהּ
 36 דְרַב, דְאָמַר רַב, לֹא שְׂנֵנוּ בְּמִשְׁנָה שֶׁהִמְקַח בְּטַל אֵלֵּא בְּאוֹפֵן דְאָמַר לִיָּהּ
 37 הַבַּעֲלִים הָרֵאשׁוֹן לְקוֹנֵה בְּפִנֵי עֵדִים 'לָךְ תִּזְקֵי וְקִנִּי' - 'לך תחזיק
 38 בקרקע ותקנה אותה', שיתכן שאמר כן מחמת פחדו מהגולן, אָבֵל
 39 בְּאוֹפֵן שֶׁכָּתַב לוֹ שְׂטֵר, קִנְיָהּ, שלא היה כותב שטר אם לא היה
 40 מתכוין למכרה לו באמת. קָא מְשַׁמְעֵ לָן רַב הוֹנָא שֶׁלֹּא כְּדַבְרֵיהּ,
 41 אלא בְּדִשְׂמוּאֵל, דְאָמַר שֶׁאֵף בְּכַתִּיבַת שְׂטֵר נָמִי לֹא קִנְיָהּ, שיתכן

אגרות קודש

ב"ה, ה' מנ"א, תשי"ז

מלאכת החנוך וההוראה על טהרת הקודש - בתקופתנו זו - היא מצוה שאי אפשר לעשותה
 ע"י אחרים (כיון "שאין עשית אחרים מספקת" כלל וכלל) וחלים ע"ז כל הדינים שבזה כמבואר
 בשו"ע. וראה הלי' ת"ת לרבנו הזקן פ"ד ס"ג ואילך.

מפסיד כלום בגירושין וכסברת רב הונא, ומה הפעם שאמר
 חכמים שגט שכפודו בעובדי פוכבים פסול, כדי שלא תהא כל
 אחת ואחת שרוצה להתגרש מבעלה, הולכת ותולה את עצמה ביד
 עובדי פוכבים, על ידי שתחניף לו ותנה עמו, עד שיכפה את
 בעלה לגרשה, ובכך מפקעת עצמה מיד בעלה.
 הגמרא מוסיפה להקשות על סברת רב הונא: מותיב רב המנונא,
 שנינו במשנה (גיטין נח), ישראל שלקח קרקע שהייתה שייכת
 לישראל אחר מפיסקרין - מגוי רוצח, שבעל הקרקע נתנה לו
 כדי שלא יהרגו, והיו הקונה ולקח מפעל הפית של קרקע זו,
 מקחו בטל, כיון שמכרה לו המוכר באונס מפחד הגוי. וקשה לרב
 הונא, אמאי מקחו בטל, הרי התם נמי נימא - גם שם נוכל לומר,
 אנב אויביה גמר ומקני - שאנב שאנסוהו למכור, נתרצה למכור
 בלב שלם.
 מתרצת הגמרא: הא אתמר עלה - הרי נאמר על משנה זו (גיטין נח).
 אמר רב, לא שני במשנה שמקחו בטל, אלא דווקא באופן דאמר
 ליה המוכר לקונה לך הניק וקני - לך החזק בקרקע זו, ותקנה
 אותה, שמסתבר שרק מפחד הגוי אמר כך, אבל באופן שכתב לו
 שטר, קנה, משום שכתבת השטר בודאי נעשתה מרצונו, ולא
 מחמת פחדו מהגוי, ואף שמכרה באונס אנב אונסו נתרצה
 להקנותה, וכדברי רב הונא.
 מקשה הגמרא: אמנם מובנת המשנה לשיטת רב, ומכל מקום עדיין
 קשה לשיטת שמואל, דאמר (גיטין שם) שאף בשטר נמי לא קנה, כיון
 שגם את השטר כתב מפחד הגוי, עד שיכתוב בשטר גם שמקבל
 עליו אחריות שאם יוציאנה ממנו ישלם לו, שאז ודאי כוונתו
 להקנות לו, מאי איכא למימר - מה אפשר לתרץ כדי שלא יקשה
 על שיטת רב הונא, הלא אנב אונסו נתרצה למכור את הקרקע
 ומדוע מקחו בטל.
 מתרצת הגמרא: מודה שמואל היבא דהב זוני - כשנתן הקונה
 מעות למוכר, שאנב אונסו והמעות שקיבל התרצה למכור בלב
 שלם, וגם רב הונא אמר שאנב אונסו מותר למכור רק בשקבל
 מעות, שהרי אמר שאם תלוהו ומכר מכירתו מכירה, ולא אמר
 שאם תלוהו ונתן, מתנתו מתנה.
 מקשה הגמרא: ולרב ביבי, דמסיים קה - בדברי רב נחמן בשם רב
 הונא (לעיל נח) שגולן שהביא שטר או עדי מכירה אין ראייתו
 ראייה, והוסיף משמיה דרב נחמן עצמו, שדווקא נרצע אין לו לגולן
 ומוציאים אותה מידו, אבל מעות ששילם על הקרקע יש לו
 ומשיבים לו אותן, ומבואר שגם אם שילם למוכר על הקרקע
 ואנסו למוכרה לו, אין המכירה חלה, מאי איכא למימר, והרי
 מדבריו מוכח שלא כדברי רב הונא, אלא מכירה באונס אינה
 מועילה אפילו במקום שנתן לו מעות.
 מתרצת הגמרא: דברי רב ביבי 'מימרא' הוא - אין זה אלא מאמר
 שהיה אומר בשם אמוראים אחרים, ו'מימרא' זו לרב הונא לא
 קביא ליה - אינו סובר כמותה, שאין זו משנה או ברייתא שצריך
 רב הונא שהוא אמורא לסבור כמותם, אלא לרב הונא מכירה
 באונס מועילה כשנתן דמים.
 רבא פוסק את ההלכה במכירה באונס: אמר רבא, הלכתא כרב
 הונא, שאם תלויהו וזבין - תלו אדם או יסרו אותו עד שנתרצה
 ומכר, וביניה וביני - מכירתו חלה. אמנם רבא מתנה את חלות
 המכירה בכמה תנאים: ולא אמרן שמכירה באונס חלה, אלא

נאמר בתורה לגבי קרבן עולה (ויקרא א) 'זכר תמים יקריבנו אל
 פתח אהל מועד יקריב אתו', והתיבות 'יקריב אתו' מיותרות, שהרי
 כבר כתוב בתחילת הפסוק 'יקריבנו', דורשת הברייתא שהפסוק
 קלמר שבוטל אותו - את הנודר, להקריב את נדרו. ויכול הייתי
 לומר שיקריב בעל קדוהו, תלמוד לומר 'לרצונו', תמחה הברייתא,
 הא כיצד, שכופים אותו ושיקריב לרצונו, ומשיבה, כופין אותו עד
 שיאמר 'רצונו אני'. מבואר מדברי הברייתא שכשמקריב מחמת
 כפייה הרי זו הקרבה 'לרצונו', והוה טעמו של רב הונא, שמכירה
 מחמת כפייה מכירה היא. דוחה הגמרא: ודלמא שאני התם - והרי
 יתכן שבקרבן הדין שונה, כיון דניחא ליה - שטוב לו בהקרת
 הקרבן כדי דתייהו ליה כפירה - שעל ידי כך יתכפר חטאו, ולכן
 אחר שכפודו בודאי התרצה להקריב בלב שלם. אבל במכירה
 באונס יתכן שאינו מתרצה למכור כשכפודו לך.
 הגמרא מנסה להביא טעם לדברי רב הונא מהמשך הברייתא:
 ואלא יש להוכיח מפיסא, שם שנינו, וכדין האמור בקרבנות כן
 אתה אומר אף בגיטין נשים, לגבי אותם שכופים את הבעל להוציא,
 כמוכה שחין (כתובות טז), שבוטל אותו עד שיאמר 'רצונו אני
 לגרשה', ומבואר שאם כפו אדם עד שאמר 'רצונו אני בכך' הרי
 זה כנעשה לרצונו, ואף כאן אם כפודו עד שאמר שרוצה למכור
 נחשב שנתרצה ומכירתו מכירה. דוחה הגמרא: ודלמא שאני התם,
 במקום שחכמים תקנו שכופים אותו להוציא את אשתו, שרוצה
 בגירושין אלו אף שצריך לכפותו לשם כך, משום דמצינה עליו
 לשמוע דברי חכמים שציוו עליו לגרשה.
 הגמרא מביאה טעם אחר לדברי רב הונא: אלא, דין זה שאם
 כפודו למכור ומכר חלה המכירה, קביא הוא, שאנב אונסיה של
 המוכר ומתוך יסוריו, גמר ומקנה - מתרצה למכורו בלב שלם.
 מותיב רב יהודה ממשנה (גיטין פח), גט המעושה - שכפו את הבעל
 ליתנו מחמת שהוא מוכה שחין וכיוצא בזה מאלו שאמרו חכמים
 שכופים אותו לגרש, אם כפודו פדיני ישראל עד שאמר 'רצונו
 אני לגרשה', קשי. ואילו אם כפודו עובדי פוכבים פסול, ובעובדי
 פוכבים - ואם רוצים ישראל לכופו על ידי עובדי פוכבים לתת
 גט באופן כשר, מלמדים אותם שיהיו חוכמין אותו, ואמרין לו
 'עשה מה שישאל אומר לך', וכיון שבמצוות ישראל כפודו לגרש,
 הגט כשר. והבין רב יהודה שהטעם שאם כפודו ישראל או
 שכפודו עובדי פוכבים על פי ישראל הגט כשר, הוא משום
 שכופים אותו לקיים מצוה לשמוע דברי חכמים. אך אם כפודו
 נכרים לגרש מדעת עצמם הגט פסול, כיון שאין מצוה ואינו רוצה
 לגרש, ולכן אם גרש בכפייה כזו אנסו הוא בגירושין והגט פסול.
 וקשה לדעת רב הונא, אמאי הגט פסול, והרי לדבריו גם אם
 אנסוהו למכור חלה המכירה, אף שאין בה מצוה, כיון שמחמת
 יסוריו הוא מתרצה למכור, והתם נמי נימא - גם בגירושין נאמר,
 שאף שאין בזה מצוה, אנב אונסיה שכפודו לגרש גמר בדעתו
 ומקנה בלב שלם, שהרי אינו מפסיד כלום בנתינת הגט, שכן
 האשה שונאת אותו ולא תדור עמו אף בלא גט, ונתתה לה רק
 כדי להתירה לאחרים, ויהיה הגט כשר.
 מתרצת הגמרא: אכן אף שגניית מחמת כפיית עובדי פוכבים
 צריך להיות כשר, כיון שאנב אונסו נתרצה לגרש, ומה שפסלוהו,
 הא אתמר עלה - הרי נאמר על כך טעם מיוחד, דאמר רב
 משמיא, דבר תורה - דין התורה הוא שאפילו גט שכפודו בעובדי
 פוכבים קשר, משום שאנב אונסוהו נתרצה לגרש, שהרי אינו

אהבת ישראל צריכה להיקלט עד מצוי הנפש

היום יום יח מנחם אב

אילימא מהא דתניא יקריב אותו — ואם תאמר: אי מחבא גמר, אפילו תליהו ודיב
נמי מתנה הוי, והויא דסיקריקון מוכח דאינה מתנה ודיה רבינו יצחק רוצה
לתרץ: הדבא הוי כמו מבר, דהא יש לו כפרה תחת הקרבן, וקונה הכפרה. ומגיש נשים
דבעי למיגמר מנייהו הוי נמי כמו מבר, שנעטר על ידי כך משאר כסות ועוונה. אבל

אי אפשר לומר כך, דאם כן גט מעושה שלא
כדן נמי יתא כשר, אבי' דמגושר"ש (גיטין פח. ב)
אמר שמואל דפסול, ותירץ רבינו יצחק: דכל דבר
שהוא מחוייב לעשות — הוי כמו מבר, והכא
הרי הוא מחוייב להביא קרבן, ולקמן נמי מחוייב
הוא לגרש את אשתו, דמיידי בהנהו שכיפון אותו
להוציא. אבל שלא כדן — הוה כמו תליהו
והיב, דלא היא מתנה.

יקריב אותו מלמד שכיפון אותו — לא דמי
להא דאמר בפרק "שור שנגח ארבעה
החמשה" (בבא קמא מ. א): חיבי חטאות ואשמות
אין ממשכנין אותן, משום דכין דלכפרה קאתו —
לא בעי משכנין. דדוקא חטאות ואשמות שבאות
על חטא לא בעי משכנין, שרובא שמונתו חטא
דיה לו כפרה. אבל הכא — נרד או נרבה אינן
מכפרים. והא דקאמר: ניתא ליה דתיהי ליה
כפרה — היינו ממה שגרי, שאם אל ישלם נרדו
עונו ישא. והא דאמר בתורת כהנים ויבוחים (ו,
א) על חטא לאו, לא בעי משכנין, שרובא שמונתו חטא
— הא אמר בפרק קמא ויבוחים (ב, ב) ועולה דרוון
דיא ולא מכפרת — מקופיא מכפרה, מקיבעא
לא מכפרת.

אלא סברא הוא דאגב אונסיה גמר ומקי —
ואם תאמר: כיון דמסברא דיענין דאגב
אונסיה גמר ומקי, אמאי איצטרך קרא גבי קרבן
למכתב דכופין אותו? ויש לומר: דאי לאו קרא
— הוה אמרנא: אף על גב דגמר ומקי, כיון דאינו
מתרצה אל על ידי כפיה — פסול הוא לגבי
מזבח, דזבח רשעים הוא, קא משמע לן שהקרבן
נרצה. **ג** מעושה בישראל כשר בגוים פסול —
בסיפא תסלי: בגוים חובטין אותו ואומרים לו
"עשה מה שישאל אומר לך". ויש מפרשים דהוי
פירושא דרישא: כיצד בגוים פסול — חובטין

אותו ואומרים לו כו'. ואין נראה, דאם כן אפרוך ליה הכא מסיפא — לסייעיה מרישא,
דקתני: ובישראל כשר, דאגב אונסיה גמר ומקי. וכי תימא דבישראל כשר משום דמצוה
לעשות דברי חכמים — דאם כן בגוים נמי, אמאי איצטרך קרא גבי קרבן
כחמים ונראה לרבינו יצחק דחיב קאמר: דבגוים נמי כשר — ובגון שאומר לו "עשה מה
שישראל אומר לך". וכן מפרש בהלכות גדולות. והכי מוכח בתוספתא, דקתני: ובגוים
חובטין אותו ואומר לו "עשה מה שפלוני אומר לך". משמע דעל פי רבי פלוני שהוא חכם
חובטין אותו, וכשר הוא, שהוא אומר להם לחובטו. וכן משמע בירושלמי דגיטין, דקאמר
חכם, רב אמר: ישראל עשעה כמעשה גוים כשר — באומר "איני ון ואיני מפרנס". תנא
גוים חייבי: גוים עששו כמעשה פסול, אמאי פסולי: הוא חובטין אותו ואומרים לו
מתניתין אמרה כן: ובגוים חובטין אותו ואומר לו "עשה מה שישראל אומר לך", ולא
"מה שאני אומר לך". והא דאמר בגיטין (פח, ב): "לפניהם" ולא לפני גוים, כיון שהעשוי
על פי דיני ישראל — לאו היינו לפני גוים, דלפני גוים היינו כשהעשוי נעשה על פי
דיני גוים. **דבר** תורה אפילו בגוים כשר — דכיון דברין מעשים, כאותן שכיפון אותו
להוציא, דבישראל נמי, אי שלא כדן מעשה — פסול, כדאמר שמואל ב"הגושר" (גיטין

פח, ב). ואם תאמר: ומאי נפקא מינה אם תולה בגוי ומפקעת עצמה מיד בעלה? דכיון דברין עבדה, וגם חכמים היו כופין אותו להוציא ויש לומר: דגורו כיון אטו שלא כדן. ואם תאמר:
להווא טעמא דמפרש ב"הגושר" דבגוי פסול דבר תורה, משום "לפניהם" ולא לפני גוים, וגוים לאו בני עישוי ניתו — תקשה ליה לרב הונא: אמאי פסול? נימא דאגב אונסיה גמר
ומגרש ויש לומר: כיון שעל ידי כפיה גוים נתנו — הוי שלא כדן, ושלא כדן הוי כמו מתנה, דכפרשית לעיל. ואם תאמר: ואמאי מייחזי חבא דרב משרשיא? הווא דההם הוה ליה
לאיתוי, דהא אמר הנהו דרב משרשיא ברותא היא ויש לומר: דלפי סברת המקשה, דחשיב גוים בני עישוי, מתרץ לו. ופריך ליה: בגוים אמאי פסול? ואי לאו דבעי עישוי ניתו
— לא הוה פריך לו מדי, דהוי כמו מתנה. ולסברתו משני ליה כדבר משרשיא. **הא** איתמר עלה אמר רב לא שנו — תימה לרבינו שמשון בן אברהם: דמשמע דלא אמר רב הונא
תליהו וכן זבניא זבניא אלא בשטר, אבל ב"לך חוק וקני" — לא. וכיון דאגב אונסיה גמר ומקי — מה לי האי ומה לי האי ועוד הקשה: דקאמר מורדה שמואל הכא ותייב, משמע
דלרב קני אפילו לו ידיו חזי, ואמאי? והא תליהו ויהיב לא הוי מתנה ותייב דבהכי פליגי רב ושמואל, דקסבר רב: דלאו דיהיב וזי — לא הוה עביד שטר. ושמואל סבר: דמחמת
אונס עביד שטר, אבל אחריות לא היה מקבל, כדאמר ב"הנוקש" (שם נח, א): עד שיכתוב לו אחריות נכסים. **אמר** רבא הלכתא תליהו וכן זבניא זבניא — לאו דוקא נקט תליהו,
דאפילו בלא יסורין אלא מחמת אונס מומן, כי הווא מעשה דפרדיסא (לעיל מ, ב) הוה זבניא. ואם מסר מודעא — לא הוה זבניא, דקיימא לן כרב הונא (והכחיון) מדועא זבניא, דפרדש
הקונטרס. ודוקא מבר, אבל מתנה — תליהו ויהיב לא היא מתנה, אפילו לא מסר מודעא, אי ידיעי עדים אנתסי. והכי דמסר מודעא — אפילו לא ידיעי אונסיה כתבינא, וכן בגיטין.
והיבא

יקריב אותו — קרא ויתירא, דהא כתיב לעיל "זכר תמים יקריבנו" ומצי למכתב "יקריבנו
אל פתח אהל מועד לרצונו לפני ה'". מלמד שכופין אותו — להקריב מה שנדר. עד
שיאמר רוצה אני — אלמא: היכא דכופין אותו, עד דאמר מתוך יסורין "רוצה אני" —
קרינא ביה "לרצונו", דגמר בלבו להקריב. והוא הדין לזבניא, אם אמר "רוצה אני" — הוי

זבניא, דגמר בלבו להקנות. ותייהי ליה כפרה —
וכי אמר "רוצה אני" — דאי בלב שלם קאמר.
וכן איתא אוטר בניש נשים — בדרב תנן
(כתובות עו, א): ואלו שכיפין אותו להוציא:
מוכה שחוק, ובעל פוליסוס. דכופין ומכין אותו
עד שיאמר "רוצה אני", ד"נתן" — מדעתו
משמע, דלא — הוה נמי, כי אמר "רוצה אני"
— גמר בלבו לרשעה, דמצוה קעביה, מאחר
שחייבוהו חכמים להוציא. **אלא** — רב הונא
מסברא דדידה קאמר, דמתוך יסורים גמר בלבו
ומקי, הואיל ואיכא תרתי — יסורים ומתן
מעות, דלא מפסיד מדי. נס המעושה — שכיפון
אותו לבעל להוציא. אם בישראל הוא — כשר,
שכפוחו מיד, ובגון דאמר "רוצה אני", בגוים
פסול — ואף על גב דאמר "רוצה אני", וקא
סלקא דעתיה דמקשה דבישראל כשר משום

דמצוה לשמוע דברי חכמים, ובגוי פסול — כיון
דליכא מצוה, אגב אונסיה לא גמר ומקי
ומגרש. וקשיא לרב הונא, דכיון דליכא מצוה —
לא מקני אגב אונסיה, ובגוים — אם אנו רוצים
לכופו על ידי גוים, ויהיה הגט כשר — מלמדים
אנו לגוים שיאמרו לו: עשה מה שישראל אומר
לך. והשטא נמי מצוה לשמוע דברי חכמים.
התם נמי נימא אגב אונסיה גמר ומגרש — דהא
לא מפסיד מדי, דומקן דזבניא, שמקבל מדי
שדהו. דכיון שאשתו שונאתו, ובלא גט נמי לא
תעמוד אצלו, וגט זה אינו אלא להתירה
לאחרים — לא מנסיד כלום אפילו בגוים כשר
— דאגב אונסיה גמר ומגרש, דלא מפסיד מדי,
דכפרשית. פסול — מדרבנן, וצריכה מותר.

ומיהו, אם פשטה ידו וקבלה קדושין מאחר —
צריכה גט מזה ומזה. ותולה עצמה ביד גוי —
להנקה לו ולנות עמו, עד שיכריח את בעלה
לגרשה. **נימא אגב אונסיה** — דסיקריקון, גמר ומקי בעל הבית, כיון דיהיב ליה וזי ולא
מפסיד מדי, דהיינו תליהו וכן. מודה שמואל דהיבא דיהיב ליה וזי — זה הלוקח מן
הסיקריקון, כשחור ולקח מבעל הבית יחב ליה וזי לבעל הבית — דאגב דמקבל וזי גמר
ומקי, דהיינו תליהו וכן. אבל בלא מעות — לא גמר ומקי, דהא רב הונא נמי תליהו
וכין קאמר, אבל תליהו ויהיב — לא הוי מתנה. ולרב כיבי דפסיים לעיל — במילתיה
דרב נחמן, דאמר: גולן שהביא ראה — אין ראייתו ראה, ואין מעמידין שדה בידו. ואוסף
רב ביבה אבל מעות יש לו לגולן שנתן לגולן. אלמא סבירא ליה לרב כיבי דאפילו נתן
הגולן לגולל נתן, לא קנה, ותליהו וכן לא הוי זבניא. והוא הדין לרך משה
דסיקריקון, דאי נתן הוה הסיקריקון אל הלוקח מבעל הבית מעות דמי השדה — לא קנה,
וקשיא לרב הונא. **מיטרא הוא** — שדיה אומר משום אחרים, ואינה לא משנה ולא
בריחא, ואי הוה אמר לה רב כיבי משמה דנפשיה — הוה מהדר גמרא: גברא אגברא
קרמית: בתמייה.

לגרשה. **נימא אגב אונסיה** — דסיקריקון, גמר ומקי בעל הבית, כיון דיהיב ליה וזי ולא
מפסיד מדי, דהיינו תליהו וכן. מודה שמואל דהיבא דיהיב ליה וזי — זה הלוקח מן
הסיקריקון, כשחור ולקח מבעל הבית יחב ליה וזי לבעל הבית — דאגב דמקבל וזי גמר
ומקי, דהיינו תליהו וכן. אבל בלא מעות — לא גמר ומקי, דהא רב הונא נמי תליהו
וכין קאמר, אבל תליהו ויהיב — לא הוי מתנה. ולרב כיבי דפסיים לעיל — במילתיה
דרב נחמן, דאמר: גולן שהביא ראה — אין ראייתו ראה, ואין מעמידין שדה בידו. ואוסף
רב ביבה אבל מעות יש לו לגולן שנתן לגולן. אלמא סבירא ליה לרב כיבי דאפילו נתן
הגולן לגולל נתן, לא קנה, ותליהו וכן לא הוי זבניא. והוא הדין לרך משה
דסיקריקון, דאי נתן הוה הסיקריקון אל הלוקח מבעל הבית מעות דמי השדה — לא קנה,
וקשיא לרב הונא. **מיטרא הוא** — שדיה אומר משום אחרים, ואינה לא משנה ולא
בריחא, ואי הוה אמר לה רב כיבי משמה דנפשיה — הוה מהדר גמרא: גברא אגברא
קרמית: בתמייה.

בשרה

והיבא דבטל מודעא בשעת זביני - מהני ביטול, דאגב אונסיה גמר ומבטל, כדאמרין בפרק "האומר משקלי" (ערכין בא, ב), ובקונטרס הביאה לעיל. ואפילו אמר בשעת מודעא "כל מה שאבטל לא יהא ביטול" - אינו כלום, דמכל מקום לבטלו כשמוכר כל מה שאמר קודם לכן - יהא מבטול, דאגב אונסיה גמר ומבטל. אבל במתנה, אי ידעינן באונסיה - לא מהני ביטול, ולא גמר ומבטל. ומיהו, אי לא ידעינן באונסיה, ומבטל מודעא מודעת - נראה שבטולו ביטול, ולכן כתבין בשטרי מתנה ביטול מודעי.

אבל שדה זו לא - הוא דאמריו נהדרתי לעיל (מ, א). כל מודעא דלא כתב בה "אנא ידענא ביה באונסיה דפלוגי" - לאו מודעא היא, לא משכחת אליבא דרבא לעיל, אלא כי ההוא מעשה דפרדיסא. דבסתם שדה לא מהניא מודעא, ובי"שדה זו" לא צריך מודעא, אלא לידעו אונסיה. ו**אפילו** שדה זו לא אמרינן דלא דלא ארצי זחי - לפי הפסדים גרסינן "לא ארצי ליה", משמע דבעי למימר דכי אמרי עדים "בפנינו מנה לך" - הוי זביני אפילו ב"שדה זו", וכי קאמר רבא דלא הוי זביני - היינו כי אמרו "בפנינו הוה לך", שלא ראו תניית המעות. ואם כן משמע דבשדה סתם, אפילו כי אמרו "בפנינו הוה"י" שלא ראו תניית המעות - הוי זביני. ואין נראה, דבוודאי לא שייך לחלק בין שדה סתם ל"שדה זו", דבתרייהו שייך למימר "אי לא דאדרי ליה הוה מנסי ליה ולחמריה לשחור". על כן נראה דגרסינן "ולא ארצי זחי", ולא גרסינן "ליה". וכן פירש בקונטרס. **תינח** קדוש בכספא - הבא לא קאמר כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש. וכן בפרק "בית שמאי" (יבמות קי, א) גבי עובדא דרשב, דקדשה שהיא קטנה וגולה, ואתא אינוס אחרניא, חספה מיניה, כדאמר בשם תובתא (ג, א) ובי"השולח" (גיטין לא, א), מרש דהבא וברפ"ק "בית שמאי" לא קדש אדעתא דרבנן, כדקאמר: הוא עשה שלא כהוגן. גררין לומר דסבר הבא דיש בח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה, כיון דאפקעיננה רבנן לקדושת מיניה, ואף על גב דלא קדש ערעבם. והכי פירושא: בשלמא קדוש בכספא - מצו רבנן לחפיקי חספה ולתת במתנה לאשה. וקדוש בביאה, אף על גב דיש בח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה - ליהו איכא דליכא עבירה, כגון (בממת פט, א) הווא גרויחא דהדר לטיבילא. אבל ביאה, וכי יעשו חכמים ביאת עבירה: ומשני אין, ודאי דשוויה ביאתה ביאת זנות. ובהדיא דכתובות (שם) ובי"השולח" (שם) לכאורה פליגי אררן דשמעתין, דאיצטרך למימר טעמא דאדעתא דרבנן מקדש, משמע דאי לאו אדעתא דרבנן מקדש - לא היה בח בידם לחפיקי קדושתן. ומיהו, נראה דלא פליגי. ואיצטרך טעמא דאדעתא דרבנן מקדש, משום דהתם כיון דקדושת נעשו כהוגן - לא היה בח לחכמים להפקיעם, אי לאו משום דאדעתא דרבנן מקדש. **קדוש** בביאה מאי איכא למימר - תימה לרבינו משמושן בן אברם: קדוש בביאה, בלא הפקעה - לא להו קדושין, דהוי תליוהו ויהיב, וכגנז גופה שקני לו - אינו נתן לה כלום ודחוק לומר לפי שיש לה הנאת ביאה. ועוד, דאם כן הא דאמר אממיר: תליוהו וקדוש קדושין - לא הוי אלא קדוש בכסף או בביאה, אבל בשטר - לא, דהוי כמו תליוהו ויהיב ויש לומר: וכגנז גופה שקני לו מתחילה שאר כסות ועונה. ואף על גב דפר"ק לעיל גבי גט דלא חשיב זביני מה שהבעל נפטר משאר כסות ועונה - הני מילי גבי בעל, שהיה נותנם ברצון, ולא היה מגרשה.

אמר רב הונא מאן דחתים אמודעא שפיר חתים - הא דרב הונא פליגי אדרבא, דאמר (בבא בתרא מ, ב) דלא כתבין מודעא אוביני. **אמר** רב נחמן עדים שאמרו אמנה היו דברינו אין נאמנין - על כרחיך באין כתב ידם יוצא ממקום אחר איירי. דאי יוצא ממקום אחר - פשיטא, דהכי פריך בפרק שני דכתובות (ט, א) גבי האומר "שטר אמנה הוא זה" - אינו נאמן: דקאמר מאן? אי דקאמרי עדים, אי כתב ידן יוצא ממקום אחר - פשיטא ועוד, דמר בר רב אשי דקאמר "אמנה היו דברינו" אינו נאמן - משום דלא ניתן ליכתב, ואי כתב ידן יוצא ממקום אחר - אפילו ניתן ליכתב אינו נאמן. וקשה: דאמאי לא מהדמינו במגו דאי בעי אמרי "אין זה כתב ידנו"? דהא רב נחמן גופיה אית ליה מיגו לפסול השטר בפרק שני דכתובות (שם), דקאמר: כי אתו לקמן לריגא - אמאי הוה? ולו קיימו שטריהו ודחתי לריגא, ודמינו לומר "פרעו הוא" מיגו דאי בעי אמר "מוחיק הוא", וכל שכן עדים, דאלימי לארועי שטיא. דהכי נאמר בהדיא בפרק "מי שמת" (לקמן קנז, א) ותיק רבינו יצחק: דהיינו טעמא במודעא ואמנה לרב נחמן, הואיל ואמר שהשטר נכתב ונמסר כהלכתו - שוב לא אתי על פה מרע לשטרא אפילו במיגו. ודמי נמי לחוריק ונגדין, הואיל ואמרו שחתמו על השטר כתיב, ומדאורייתא עדים החתומין על השטר נעשה כחוקה? עדותן בבית דין, ומדרבנן הוא דאצרכוהו קיים - דוקא כי טעין מוחיק, אבל

בשדה סתם - שהכריחוהו למכור אחת משדותיו, והוא בירר מעצמו ומכר את זאת, כדיון דמדעתו בירר - רעה שבהן בירר, שאינו חושש בה כל כך, וגמר ומקני. בשדה זו - הכריחוהו למכור שדה זו, ואותה מכר. **דלא ארצי זחי** - לא מנה המעות - גילה דעתו דבעל כרחו מקבל. ואפילו ב"שדה זו" ולא ארצי זחי, לא אמרין דלא הוי זביני, אלא דלא הוה ליה להאי לאישתמוטי מן התולה בשום דריוו שבעולם, כגון "המתן לי דעל למחר", או "עד שתבוא אשתי", או שום דריוו שיכול לטעות בו האנס. והלכתא כבולחו הווי זביניה זביני **ואפילו** בשדה זו - ולא ארצי זחי, ולא הוה ליה לאישתמוטי, דהוי אונס גמור, ובגון דאמר "רוצה אני", דהא אשה - כשמוכרההוה אדם לקבל קדושו ולהתקשר לה. כשדה זו **ורמי** - שאינו חפץ כי אם בה, ואמר אמיר - כלומר קיימא לן הכי. תליוהו וקדוש - קבלה קדושין - קדושה קדושין, דרמי לזביני, משכחת עצמה לזח. **מר בר רב אשי אמר** - במכר מודעא דהווי זביני, אבל גבי אשה - תקון רבנן דלא ליהו קדושין, דהווי עשה שלא כהוגן שהכריחה - לפיכך נעשה עמו שלא כהוגן, שלא כדון, דאף על גב דמן התורה ליהו קדושין - רבנן עקרינהו והפקירו אותן, ועשו מודעא מתנה. ובמקום אחר מפרש דכל מקדש אדעתא דרבנן מקדש, כדת משה וישראל, ורבנן אמרו לא ליהו קדושין - נמצא שלא קדשה זה, שהרי בדיעת חכמים תלה, והם אינם חפצים בקדושין הללו. **תינח קדוש בכספא** - יכולין חכמים לחפיקי קדושין, דהפקר בית דין הפקר גביה, וכאילו קדשה בגול ובחמס דמיא, דלא הווי קדושין, אבל קדיש בביאה, שעשה מעשה בגופה, היאך יאמרו חכמים שלא תהא ביאה? הרי בעל כרחו ביאה היא ואת דמפרש: תינח קדוש בכספא - קדושין כסף דרבנן, הם אמרו והם אמרו, וקדושין דדבריהן יכולין לעקור. אבל קדיש בביאה, דהווי קדושין דאורייתא - מאי איכא למימר? וטעות הוא בידם, דמגויה שוה ילפינן לקדושת כסף במסכת קדושין (ב, א), וגם לכל דבר אתקשו הויתו להדרי. ואמרין בכריתות (ה, א): אל תהו גוירה שוה קלה בעיניך שהרי נותר אחד מגופי תורה, ולא למדה הכותב אלא בגוירה שוה, ועוד, מאי האי דקמחר ליה: שויה רבנן בעילתו בעילת זנות? אלא, כיון דאדעתא דרבנן מקדש - לא הוי קדושין, דאימרו רבנן לא ליהו קדושין, ומתוך כך נמצאת מעצמה בעילת זנות. טבי - גברא אלמא הוי. **תלי לפי** - באילן ששמו כירטא למכור לו שדוה, לישנא אחרניא: תלה אותו בשביל הכניא, שימכרו לו. וזבין - כלומר, וכן עשה, שמכרה לו. **חתם רבא בר רב תנח** - ועד אחר עמו, אמודעא שמסר פפי קודם שנכתב שטר המכירה. **ואאשקלתא** - וגם על שטר המכירה חתם. **מאן דחתם אמודעא שפיר חתם** - דאף על גב דתליוהו וזביני זביני - הני מילי היכא דלא מסר מודעא, אבל המודעא שכתב בה - בתבל המכירה. ו**מאן דחתם אאשקלתא שפיר חתם** - דתליוהו וזבין זביניה זביני, וכדמסיק לקמיה. **רב הונא למעמיא בו** - מהבא שמעינן דכתבין מודעא אוביני אפילו בתליוהו וזבין, ודלא כרבא, דאמר לעיל (מ, ב), לא כתבין מודעא אוביני, כדפרישית בפיירקין לעיל, אלא היכא דאניס במעשה דפרדיסא. והבא חזין עובדא אפילו בתליוהו וזבין, דכתבי מודעא. וגם כן נראין דהרברים, שהרי פסקותיו של רבא לא עמדו, מאי דפסיק לעיל בתליוהו וזבין? ולא אמרין אלא בשדה סתם, שאחר פסק שלו אמר: לא כתבין מודעא אוביני, כדפרישית לעיל. **איני** - כלומר, היאך בטלה מודעא שחתם בה רבא בר רב תנח את האשקלתא שחתם הוא עצמו בה? **והא אמר רב נחמן בו** - והבא נמי רבא בר רב תנח קמסדיה עכשיו על האשקלתא "מודעא היו דברינו", ואמאי נאמן? **קיים** - החתומין בקדוש. **ואמרו אמנה היו דברינו** - לא הלוהו כלום, אלא כתבנו לו, ולכשיצטרך לו - לזה בו. והאמנו לזה למלוה שלא יוציא עליו שטר מלוה זו לגבות הימנו אלא אם כן ילוה לו, וזה שעבר לו נכסיו ומעכשיו אם ילוה אפילו לאחר זמן, ולאו מוקדם היה לטרוף שלא כדון. אין

בשדה סתם, אכל ב"שדה זו" - לא. וב"שדה זו" נמי - לא אמרין אלא דלא ארצי זחי, אכל ארצי זחי - לא. ולא אמרין אלא דלא הוה לאישתמוטי, אכל הוה ליה לאישתמוטי - לא. והלכתא כבולחו דהווי זביניה זביני, ואפילו זביני, ואפילו ז"שדה זו", דהא אשה ב"שדה זו" דמיא, ואמר אמיר: תליוהו וקדושין - קדושו קדושין, מר בר רב אשי אמר: באשה ודאי קדושין לא הווי, הוא עשה שלא כהוגן, לפיכך נעשו עמו שלא כהוגן ואפקעיניהו רבנן לקדושה מיניה. אמר ליה רבינא לרב אשי: תינח דקדוש בכספא, קדוש בביאה מאי איכא למימר? אמר ליה: שויה רבנן לבועלת בעילת זנות. מאי חתים אמודעא - שפיר חתים, ומאן דחתים אאשקלתא - שפיר חתים. מה נפשך? אי מודעא לא אשקלתא, ואי אשקלתא לא מודעא - הכי קאמר: אי לאו מודעא, מאן דחתים אאשקלתא - שפיר חתים; רב הונא למעמיא, דאמר רב הונא: תליוהו וזבין - זביניה זביני, ואינו? והאמר רב נחמן: העדים שאמרו "אמנה היו דברינו" אין

גמרא עם ביאור - מסכת בבא בתרא

39 בעל כרחא, מאי אפי' למימר - מזה אפשר לומר בביאור הטעם
 40 מדוע יכולים חכמים להפקיע את הקידושין, הלא המקדש עשה
 41 מעשה בגוף האשה שאינו תלוי בממון, וכיצד יכולים חכמים
 42 לבטל את קידושיה.
 43 אמר ליה רב אשי לרבינא, הטעם הוא משום שכל אדם המקדש
 44 אשה עושה זאת על דעת כן שחכמים ירצו בדבר, ובאופן כזה
 45 שנהג שלא כהוגן לא התרצו חכמים בדבר, וממילא על ידי חוסר
 46 רצונם שיויה רבנן - עשוה חכמים לבעילתו, בעילת זנות, שאינה
 47 ביאת קידושין, ולכן לא חלו קידושיה.
 48 הגמרא מביאה מעשה בענין מכירה שנעשתה באונס: מעשה
 49 באדם אלים ששמו טאבי, דתלא לפאפי אבינרא - שתלה אדם
 50 ששמו פאפי על עץ הנקרא 'בינרא', כדי להכריחו למכור לו קרקע
 51 מסוימת, ורבין - ואכן מכר לו פאפי את הקרקע. חתם רבה בר בר
 52 חנה יחד עם עד נוסף אמודעא - על שטר 'מודעא' המבטל את כל
 53 המכירות שיעשו באונס לאחר מכן, שכתב פאפי קודם המכירה,
 54 וחתם עם עד נוסף גם אשקלתא - על שטר מכירת הקרקע באונס
 55 שנכתב לאחר מכן.
 56 אמר רב הונא, מאן דחתים אמודעא שפיר חתים - מי שחתם על
 57 שטר המודעא, כראוי חתם, שהרי נכתב קודם המכירה באונס
 58 וביטלו, ומאן דחתים אשקלתא שפיר חתים - ומי שחתם על שטר
 59 המכירה, גם כן חתם כראוי. והבינה הגמרא שכוונת רב הונא
 60 שגם המודעא וגם המכירה חלו, ולכן שואלת הגמרא: מה נפשך,
 61 אי חלה המודעא, הרי שלא חלה האשקלתא - המכירה, ואי חלה
 62 האשקלתא, הרי זה מוכיח שלא חלה המודעא.
 63 מבארת הגמרא: הכי קאמר רב הונא, אי לאו שהיה פאפי מוסר
 64 מודעא, היה הדין דמאן דחתים אשקלתא שפיר חתים, כלומר,
 65 שחלה המכירה אף שנעשית באונס, ורב הונא לטעמיה - לשיטתו,
 66 דאמר רב הונא (מ) אם תליזוהו ורבין עד שמכר מתוך אונסו, ורבין
 67 ורבין, משום שאגב אונסו וקבלת המעות נתרצה למכור. ומשמע
 68 מדבריו שעתה שמסר פאפי מודעא, לא חלה המכירה, אף
 69 שאותם עדים שחתמו על המודעא חתמו על שטר המכירה, כמו
 70 במעשה של פאפי.
 71 מקשה הגמרא: איני - האם אכן כך היא ההלכה, והא אמר רב
 72 נחמן, והלכה כדבריו, העדים שחתמו על שטר הלואה, ואחר כך
 73 אמרו שבאמת לא היתה הלואה בפניהם, אלא אמנתו היו דברינו'
 74 - היה זה שטר שנכתב לפני ההלואה, והאמין הלוח למלוה שלא
 75 יתבענו אלא אם ילוה לו באמת, ולדבריהם השטר פסול,

1 באופן שהכריחוהו למכור שדה קתם משדותיו, ובריר אחת מדין
 2 ומכרה, שאז אומרים שבודאי בחר את הגרועה שבשדותיו, וגמר
 3 בדעתו למכרה, אבל באופן שהכריחוהו למכור דווקא שדה זו
 4 - שדה מסוימת] משדותיו, לא חלה המכירה.
 5 ואף כשהכריחוהו בשדה זו, נמי לא אמרן שלא חלה המכירה,
 6 אמלא באופן דלא ארצי וזו - שלא מנה המוכר את המעות שקיבל,
 7 כדרכם של מוכרים למנות את מעות המקח, וגילה דעתו שבעל
 8 כרחו הוא מקבל את המעות, ואינו חפץ במכירה, אבל אם ארצי
 9 וזו, לא אמרנו שלא חלה המכירה, כיון שמניית המעות מוכיחה
 10 שהתרצה.
 11 ואף כשהכריחוהו למכור שדה זו, ואף לא מנה את המעות, לא
 12 אמרן שלא חלה המכירה, אמלא באופן דלא הוה לאישתמוצי - שלא
 13 היתה לו דרך להשתמש מהמוכרים בשום דחייה שבעולם, אבל
 14 אם הוה ליה לאישתמוצי, לא אמרנו שהמכירה בטילה, כיון שבכך
 15 שלא השתמש גילה בדעתו שנתרצה למכור.
 16 הגמרא פוסקת את ההלכה במכירה באונס שלא כרבא: והלקתא,
 17 ככולהו - בכל האופנים המוזכרים, דהו ורבין ורבין - שמכירתו
 18 מכירה היא, ואפילו באופן שהכריחוהו למכור שדה זו דווקא.
 19 ומוכיחה הגמרא: דהא אשה המתקדשת לבעל, בשדה זו דמיא -
 20 היא נחשבת, שהרי המקדש חפץ דווקא בה, ואמר (אמימר) [מר]
 21 - מקובל בידינו להלכה, שאם תליזוהו וקדיש - אם אדם תלה או
 22 ייסר אשה עד שהסכימה להתקדש לו קדושי קדושי, משום
 23 שאגב יסוריה וקבלת כסף הקידושין התרצתה להתקדש לו, ואף
 24 שלא היתה יכולה להשתמש מלהתקדש לו דווקא. וקידושי אשה
 25 דומים למכירה, כיון שהאשה היא כמוכרת עצמה לבעל תמורת
 26 כסף הקידושין. וגם במוכר שדה זו באונס, אף שלא היה יכול
 27 להשתמש מלמכור שדה זו, אגב אונסו נתרצה למכור.
 28 הגמרא מביאה דעה נוספת לגבי מקדש באונס: מר רב אשי
 29 אמר, אף שאם אנסו אדם למכור, מכירתו מכירה, פאשה
 30 שנתקדשה באונס, ודאי קדושי לא הוה - אין הקידושין חלים. ואין
 31 זה מעיקר הדין, אלא משום קנס, שכיון שהוה עשה שלא כהוגן
 32 בכך שהכריח את האשה להתקדש לו, לפיכך גם חכמים עשו עמו
 33 שלא כהוגן, ואפקעיהו רבנן לקדושיה מיניה - והפקיעו חכמים את
 34 קידושיה.
 35 אמר ליה רבינא לרב אשי, תינח דקדיש ככסףא - אמנם מובן
 36 שקידושי כסף ניתנים להפקעה על ידי חכמים, משום שהפקר בית
 37 דין הפקר, והפקירו חכמים את כסף הקידושין ואינם שלו, והרי זה
 38 כאילו קידשה בגזל ובחמס שאינה מקודשת, אבל אם קדיש כביאה

אגרות קודש

בי"ה, ז' מניא ה'תשי"ז
 ברוקלין, נ.י.
 שלום וברכה!

... ויסביר לאבי המדוברת אשר ענין החינוך הכשר של בני ובנות ישראל בתקופתנו זו הוא עתה מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, כיון כלי רבותינו ז"ל אין עשיתם מספקת כלל וכלל, ומצוה כזו דוחה אפילו מצות תלמוד תורה שהיא שקולה כנגד כל המצוות, ועל אחת כמה וכמה שדוחה חשבונות כספיים וגשמיים.

ויהי רצון אשר בורא עולם המשגיח על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית ינחהו בטוב לפניו בגשם וברוח גם יחד.

בברכה.

34 העדים נאמנים היו דבריני, אין נאמניו, אך אם אמרו מודעא היו
 35 דבריני, נאמניו. ומאי טעמא, שזה - שטר המכירה שעליו נמסרה
 36 המודעא ניתן ליכתב כדי להציל את האנוס מאונסו על ידי
 37 שיכתוב לו שטר על הקרקע שהוא רוצה, וכיון שאינם אומרים על
 38 עצמם שעשו מעשה רשע, נאמנים. וזה - שטר אמנה לא ניתן
 39 ליכתב, כיון שכתוב בשטר שחייב לו ובאמת אינו חייב, ונמצא
 40 שמעידים שחתמו על דבר שקר, ואין אדם נאמן לומר על עצמו
 41 שעשה מעשה רשע.
 42 שנינו במשנה: ולא לאיש חזקה בנכסי אשתו וכו'. מקשה הגמרא:
 43 מדוע צריכה המשנה לומר זאת, פשיטא שאכילת פירות קרקע
 44 אשתו אינה מורה על בעלותו בקרקע, שהרי בין דאית ליה לפירא
 45 - כיון שיש לו זכות לאכול פירות נכסי מלוג, בתקנת חכמים, פירא
 46 הוא דקאכיל - את הפירות שתקנו לו חכמים הוא אוכל, ואין
 47 באכילתו ראייה לבעלותו על הקרקע, ולכן אינה צריכה למחות
 48 בו, כיון שכולם יודעים שמחמת שמגיע לו פירות ירד לקרקע.
 49 מתרצת הגמרא: לא צריכא - לא הוצרכה המשנה לומר זאת,
 50 אלא באופן דכתב לה הבעל, דין ודברים אין לי בנכסייך, שמוותר
 51 על הזכות לאכול פירות נכסיה, ועל אף שאין לו זכות בפירות, אין
 52 אשה רגילה למחות בבעלה כשאוכל פירות נכסיה, אף כשאין
 53 מגיעים לו על פי דין, כיון שזו אותה, ולכן אין באכילתו את
 54 הפירות משום חזקה בקרקע.
 55 מקשה הגמרא: וכי כתב לה דין ודברים אין לי בנכסייך, מאי הוי -
 56 מה בכך, הרי עדיין זכאי לאכול פירות נכסיה, ומביאה ראייה
 57 מברייתא, והתניא, האומר להכירי שהוא שותף עמו, אחת משלש
 58 לשונות אלו, דין ודברים אין לי על שדה זו, ואין לי עסק בה, וידי
 59 מסולקות ממנה, לא אומר כלום, משום שאין זה לשון מתנה, ועל
 60 כרחו נשאת שלו, עד שיאמר בלשון מתנה או מכירה כראוי, או
 61 שיפקירה.
 62 מתרצת הגמרא: אמרי לה דבי - בני בית מדרשו של רבי ינאי,
 63 מתניתין שהעמדתה שכשכתוב לה דין ודברים אין לי בנכסייך
 64 מועילה כתיבתו, ואין לו זכות לאכול פירות נכסיה, מדובר בכותב
 65 לה לשון זו ועודה ארוסה, שעדיין לא זכה בפירות נכסיה, וקדב
 66 בהנא, שאי אפשר לכופ אותו לזכות בזה, דאמר רב בהנא,

1 אין נאמנים לפסול את השטר, והטעם מבואר בכתובות (יה טז),
 2 שכיון שחתמו על השטר הרי זה כאילו העידו על כך בבית דין,
 3 ועתה שאומרים שהוא פסול הרי הם מכחישים את עדותם
 4 הראשונה, ועדים שהעידו בבית דין אינם יכולים לחזור בהם.
 5 ועוד, שאסור לכתוב שטר אמנה, כיון שחותמים בו על שקר,
 6 שהרי באמת לא הלווה, ואין אדם נאמן לומר על עצמו שעשה
 7 מעשה רשע. וכן אם חתמו עדים על שטר מכירה, ואחר כך אמרו
 8 העדים 'מודעא היו דבריני' - המוכר מסר מודעא לפנינו קודם
 9 כתיבת השטר שהוא מוכר מחמת אונס, והראה לנו את אונסו, אין
 10 נאמניו לבטל את שטר המכירה, שאינם נאמנים לחזור בהם
 11 מעדותם. וכיון שחתם רבה בר בר חנה על שטר המכירה, כיצד
 12 הועיל שטר המודעא לבטלו.
 13 מתרצת הגמרא: הני מילי - דברים אלו, שאין העדים נאמנים
 14 לומר מודעא היו דבריני, נאמרו רק כשאמרו כן על פה, משום דלא
 15 אתי על פה, ומרעא לשמרא - אין עדות שבעל פה יכולה לבוא
 16 ולבטל את השטר שחתמו עליו קודם לכן, כיון שעדותם שבשטר
 17 נחשבת כעדות שנחקרה בבית דין, אכל אם העדים חתמו על
 18 המודעא פשיטא לפני המכירה, אתי שמרא ומרעא לשמרא - בא
 19 שטר המודעא ומבטל את שטר המכירה שחתמו עליו אחר כך,
 20 ולכן אף שחתם רבה בר בר חנה על שטר המכירה, הועיל שטר
 21 המודעא שחתם עליו תחלה לבטל את שטר המכירה המאוחר.
 22 הגמרא מביאה מחלוקת בדין זה שאמר רב נחמן: גופא, אמר רב
 23 נחמן, עדים שחתמו על שטר הלוואה, ואחר כך אמרו 'אמנה היו
 24 דבריני' - באמת לא היה מעשה הלוואה, אלא האמין הלוה למלוה
 25 שלא יתבענו בשטר קודם שילונו, אין נאמניו, וכן אם חתמו על
 26 שטר מכירה, ואחר כך אמרו 'מודעא היו דבריני' - המוכר מסר
 27 מודעא לפנינו קודם כתיבת השטר שהוא אנוס במקח זה, ורצונו
 28 לבטלו, אין נאמניו לבטל את המכירה, שאינם יכולים לחזור בהם
 29 מעדותם, ובשטר אמנה יש טעם נוסף, שזהו מעשה רשע, ואין
 30 אדם מרשיע את עצמו.
 31 ומר בר רב אשי אמר, אמירת העדים שהשטר היה אמנה או
 32 מודעא אינה נחשבת כחזרה מעדותם הראשונה, אלא הם
 33 מוסיפים עליה פרט שלא היה ידוע, ולכן הדין הוא שרק אם אמרו

אגרות קודש

בי"ה, א' מני"א, תשי"ח
ברוקלין.

שלום וברכה!

הגיעתני שמועה מוזרה אשר מי שהוא הרים יד עליך בקשר עם עבודתך בקדש חנוך
 עשה"ק... וכפי שהודיעוני, הרי המרים יד, כאילו קנא קנאת הקדש וכו'.

ובודאי לא נפל רוחך עליך, כי בפנימיות הענין הרי לא עליך הרים יד (שגם אז הרי מלתו
 אמורה בדברי רז"ל ע"ד מהותו של המרים יד על בן ישראל), כי בנדון דידן הרי גם הרים יד עלי.
 ואת"ל - בעיקרו עלי ואתה אינך אלא שלוחי. וכמו שהני"ל לא עשה עלי רושם להחליש העבודה
 בכלל, הרי תקותי חזקה שלא יפעול חלישות עליך בעבודתך ואדרבה עוד תוסיף אומץ והתעוררות
 בזה. והשיית יצליחך בהצלחה גדולה, ועיי' יתוסף בכל המצטרך לך מנפש ועד בשר.

בברכה לבשו"ט בכהנ"ל.

1 אבל כשאומר שהשטר נכתב ונסטר כהלכתו — אין נאמן לומר "מודעא ואמנה היו
2 דברינו" במינו דמוחיק. ולא דמי לקטנים ואנוסים היינו" דמתניתין בפרק שני דכתובות
3 (יה, ב), דאין מודין כלל שהשטר נכתב כדון. שאומרים שאנוסים וקטנים ופוסלים היו,
4 ולא נכתב מעולם כדון — הלכך, מינו מנהי, דלא שייך כאן לומר לא אתי על פה

5 ומרע לשטרא, שהרי אינן מודים שהיה שטר
6 כדון. והא דאית ליה בפרק שני דכתובות (יש, ט)
7 א) דנאמן לומר "פרוע הוא" במינו דמוחיק —
8 התם נמי לא מרע לשטרא כלל. ורב הונא
9 דקאמר התם מודה בשטר שכתבו אין צריך
10 לקיימו — סבר דאפילו "פרוע הוא" אינו נאמן
11 לומר במינו, אף על גב דמרע לשטרא
12 אלא אם כן טוען מוחיק. ואם תאמר: כיון
13 דרב נחמן מודה דאין נאמן לומר שהוא שטר
14 אמנה ומודעא. מאי קאמר ליה לרב הונא
15 דאמר אין צריך לקיימו: גנובא גבבי למח לך?
16 אי סבירא לך כרבי מאיר — אימא לאכה
17 כרבי מאיר: דלמא רב הונא נמי הוה שטר
18 ומודעא קאמר דאין צריך לקיימו, ומודה ביה
19 רב נחמן ויש לומר: דרב הונא אפילו אטענת
20 פרוע קאמר דאין צריך לקיימו. מרלא מפליג
21 מידי. והשתא לרב נחמן, אפילו לרבנן דפליגי
22 ארבי מאיר התם באמנה ומודעא — מודה.
23 והוא קמ"ב ברייתא דהניא פרק "מי שמת" (בבא
24 בתרא קנב, ב): האומר דשטר אמנה הוא
25 זה אינו נאמן, ובעי לאוקמה בפלוגתא דרבי
26 מאיר ורבנן — רב נחמן הוה מוקף לה כדברי הכל. **מר** בר רב אשי אמר מודעא
27 היו דברינו נאמנין — דלא דמי לחזרוני ומגיד, שאינם אלא מוסטפין על עדותם. אף על
28 גב דכשכתב ידו יוצא ממקום אור אין נאמנין, ולא אמרינן דמוסטיפין על עדותן הן, מכל
29 מקום כשאין כתב ידו יוצא ממקום אור — נאמנין במינו, האויל ואין חזרוני לגמרי מדעותם.
30 **דכתב** לה דין ודברים אין לי בנכסיך — וצריך לומר דברכת לה נמי "ובפירותיך",
31 כדתנן ב"הכותב" (כתובות פג, א). דאי לא כתב לה אלא "בנכסיך" — אכתי אוכל פירות,
32 ולא מנהי "בנכסיך" אלא שאם מכרה ונתנה קיים. **כתב** לה בעודה ארוסה — והי
33 מצוי למימר שכתב לה בלשון טוב, אי נמי שנתנו לה על מנת שלא לבעול רשות בה, או
34 שנתן לה בעלה, דאמר כקנן: קנתה, ואין הבעל אוכל פירות. **וכבר** כהנא — תימה:
35 דמאי מיייתי ראייה מדרב כהנא? אי דמיייתי דמהני לשון "דין ודברים" אף על פי שהוא לשון
36 גרוע — דלמא כל הנהו דמיייתי מיירי בלשון טוב ועוד: ד"אי אפשי" דמיייתי הוא לשון טוב,
37 כדמוכח בפרק בתרא דכריתות (כד, א) ויש מפרשים: מרקאמרינן "נחלה הבאה לו לאדם"
38 דוקא, ולא "הבאה לו כבר" — מכלל דבלשון גרוע מיירי. דאי בלשון טוב — אפילו "באה
39 לו כבר" נמי, למא לא יוכל להתנות עליה? ולרבינו יצחק נראה דמיייתי ראה, דאף על גב
40 דקיימא לן דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם — מכל מקום יכול להסתלק מרוב שלא
41 בא לעולם. ואם תאמר: בלא רב כהנא מציי מיייתי דמדבר שלא בא לעולם יכול להסתלק,
42 מידי דהוה אשאר כסות ועונה (בבא בתרא קנב, ב) דאמר רבי יהודה: בדבר שבכמנון תנאו
43 קיים. ואפילו רבי מאיר לא פליג אלא משום דקסבר: מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו
44 בטל ויש לומר: שאני התם, שעושה תנאי גמור. אבל הכא מיירי שאינו אומר דרך תנאי,
45 אלא שאומר "דין ודברים אין לי בנכסיך". ועוד, דהכא שאומר מעצמו ואין האשה מבקשת
46 ממנו — סלקא דעתך דהוי פטומי בעלמא, כדאמרינן ב"איהו נטר" (בבא מציעא טו,
47 א) דלאשה איבעי לה לאתנוי, ובעל קא מתני. ומיייתי מדרב כהנא דבסילוק מועיל, ומיייתי
48 נמי כדרכא, כלומר באיזו נחלה מועיל התנאי — באותה שבאה לו על ידי תקנת חכמים
49 כדרכא. אבל בנחלה דאורייתא, גזון "דין ודברים אין לי בירושת אבי" — לא יועיל כלום.
50 ודרב הונא מיייתי דטעמא דיכול להסתלק — משום דכיון דלשכותו תהא ויכול לומר "איני
51 חפץ באותה טובה", אבל בלשון דין ודברים — לא צריך לאיתורי טובה, ויכול הוא להדיבא
52 דלא בא לידו ושייך לשון דין ודברים, כמו בעלמא לישאנ מעליא. והוא דאיצטריך לכרוב
53 כהנא — לאו משום דרבי ינאי איצטריך, דאיהו סבירא ליה ב"ה דאשה רבה" (יבמות צג, א) **דאדם**

1 **אין נאמנים** — לא מבעיא אם כתב ידו יוצא ממקום אחר, דלא מהדימי לעקר, דלאו
2 "הפה שאסר הוא הפה שהתיר" איכא. אלא אפילו הן עצמם מקיימים אותו, ואומרים:
3 התמנו, אבל אמנה היו דברינו — אין נאמנים. דמאורח שהודו שבכשרות נכתב — הרי
4 חתימת השטר באילו העידו בבית דין כל מה שכתוב בשטר שהלוחו מלוה ללוה, וכיון

5 שהגיד — שוב אינו חוזר ומגיד, כדאמרין
6 בכתובות בפרק "האשה שנתארמלה" (יה, ב),
7 אמר ליה רבא: כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.
8 וכי תימא הני מילי על פה, אבל בשטר לא —
9 הא אמר ריש לקיש: עדים החתומים על השטר
10 נעשו כמי שנחקרו עדותן בבית דין. והכי נמי
11 מפרש התם, דטעמא דרב נחמן משום דעקר
12 ליה לשטרא: אדבעא מניה רבא מרוב נחמך;
13 "תנאי היו דברינו" מהו? מודעא ואמנה טעמא
14 מאי אין נאמנים — דקמעקר ליה לשטרא וכו'.
15 ועוד יש טעם אחר גבי "אמנה היו דברינו" אמאי
16 אין נאמנים — כדאמר נמי התם, אמר רב:
17 האומר שטר אמנה הוא זה — אינו נאמן.
18 ואמרין: דקאמר מאן? אלימא דקאמר לוח כו'
19 עד אלא דקאמר עדים. אי דכתב ידו יוצא
20 ממקום אחר — פשיטא דלא מהדימי, ואי דאין
21 כתב ידו יוצא ממקום אחר — אמאי לא מהדימי?
22 והא איכא למימר הפה שאסר הוא הפה
23 שהתיר, דאי בעי אמר "לא התמנו" ומקינן,
24 אמר רב אשי: לעולם דאמרי עדים, ודאין כתב
25 ידו יוצא ממקום אחר. ודקאמר אמאי לא
26 מהדימי — כדרב כהנא. דאמר רב כהנא: אסור
27 ללמוד שישנה שטר אמנה בתוך ביתו,
28 משום שנאמר "אל תשכן באהלך עולה". וכיון דעולה היא — עדים אעולה לא התמי,
29 וכי אמר "התמנו" — אינו נאמן, דאין אדם נאמן בעדות שבמשים עצמו רשע בעדותו. זה
30 כדאמר התם. **מודעא** הוי דברינו — אם שטר מרוב הוא, ואמרו עדים החתומים בו: המוכר
31 מסר מודעא בפנינו, והראינו אנסו, והכרנו בו — אין נאמנין. דתרייהו מודו דשטרא
32 מעליא הוא, ועכשיו באין לבטלו על ידי עדות מודעא. וקריה זה חזרו ומגיד, וכיון שהגיד
33 עדות שבשטר — אינו חוזר ומגיד לבטלו. והכי נמי, אמאי ביטל רב הונא האשקלתא
34 שבטל המודעא? שהרי רבה בר בר חנה הוא העד שאומר "מודעא היו דברינו", ואינו
35 נאמן ומגיד: הני מילי — דאין נאמנין — על פה, שאמרין עושני מודעא היו דברינו
36 וראים לבטל עדות שבשטר, שנעשה כמי שנחקרו עדותן בבית דין משעה שנכתב
37 ונתחם, ואין עדות אחרון מבטל את הראשון. וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד — לא
38 אתא על פה דהשתא ומרע לשטרא דקדים. אבל בשטרא, שנכתב המודעא בשטר ותתמו
39 עליה העדים, כן הי דרבה בר בר חנה שקדמה לאשקלתא — אתי שטרא דמודעא
40 דקדים, ומרע לשטרא דאשקלתא דבתריה. **ומר בר רב אשי אמר אמנה היו דברינו** וכו'
41 **נאמנים** — כדאמר לקמייהו: שלא יתן ליכתב, כדברשיטי לעיל, משום דכתיב: "אל תשכן
42 באהלך עולה", ועדים אעולה לא התמי. ובשמעיד התמתי — אינו נאמן, דאין אדם משים
43 עצמו רשע, והלכך, אפילו אין כתב ידו יוצא ממקום אחר — אין נאמנין, דאין נאמן
44 לעשות עצמו רשע. אבל לעקרית שטר — לא חיש מר בר רב אשי, דאם כן גבי מודעא
45 אמאי נאמנים? **מודעא** הוי דברינו **נאמנים** — שהרי ניתן ליכתב, דמצוה קעבדי, כדי
46 להעלה האנוס מנאנס. ואפילו כתב ידו יוצא ממקום אחר — נאמנין, דאין זה חזרו ומגיד ולא
47 אלא מילתא אחרייתא קמסותיה, כדאמרינן נמי התם: "התמנו, אבל תנאי היו דברינו ולא
48 נתקיים התנאי" דמילתא אחרייתא היא, ונאמנים. שעל השטר מעדיין שכשר, וגם מעידים
49 שאין חיוב לו כלום. והכי דמי חזרו ומגיד — כדתנן התם: "פסולים היינו", "אנוסים היינו",
50 "קטנים היינו", אם כתב ידו יוצא ממקום אחר — אין נאמנים. שהרי פוסלין את השטר
51 לגמרי, דקאמרי בפסלות נחתם — הוא דפסלינן לעדותם משום חזרו ומגיד. **אין לאיש**
52 **חוקק בכניו אשתו** — שם החוקק משוכן באה לידו, ויכול לטעון "לקוח הוא בדי". אבל בנסי
53 בירושה, שלש שנים — אינה חזקה, לומר "מאשתי לקחתי ואבדתי שטרי", דאין דרך
54 אשה למחות על בעלה כשחזוק בנכסיה ואוכל את הפירות, מאחר שן אותה. **פשיטא**
55 — דאין יכול לטעון "לקוח הוא בדי". **דין דאית ליה פריא** — בתקנת חכמים, שתקנו
56 פירות של נכסי אשה לבעל תחת פרקונה — אותן פריה הוא דקאביל, ואין לו בגוף הקרקע
57 כלום, ואין צריכה למחות, שהכל יודיען שבתורת פירות ירד לקרקע זו. ולא דמי למשכנתא דסורא,
58 לא יתו עדים זכורים שבתורת משוכן באה לידו, ויכול לטעון "לקוח הוא בדי". אבל בנסי
59 דין ודברים אין לי — כלומר: לא יאה לי, ואפילו הכי אין לאיש חזקה, דאין אשתו מקפדת אם יאכל
60 חלק בשלי — דעל כרדו הרי הוא שלו, עד שאומר לחבירו "שדי נתונה לך", "שדי מכרה לך", "שדי
61 מופקדת לך כל מי שרצה". פתניתין **בבות** לה — "דין ודברים אין לי בנכסיך".
62 **בעודה ארוסה** — הדיני קודם שיזכה בנכסי אשתו, דאינו זוכה בפירות עד שעת נשואין. וכדמסיק ואויל,
63 הירושות הבאות לאדם בתקנת חכמים יכול לעקוף, אם מתנה עליו קודם
64 הזמן בעוד שלא באו לידו, ואומר: לא יאה לי חלק באותו ממון העתיד לבא לי בתקנת חכמים,
65 דאין מוכין לו לאדם בעל כרחו. **וכרר** כהנא — הוא דמועיל תנאי זה.
66 **נחלה**

1 דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם. אלא משום דלדידן קיימא לן דאין אדם מקנה. ובמילתיה
2 דרבא לחדויה לא טני בלא רב כהנא. ומדרבא לא הוה שמעינן שיוכל להתנות בדבר שלא
3 בא לעולם. דאף על גב דרבא קאי אמונות שלא באו לעולם — תהא אינו חידוש מאי שאין
4 לה מוונתה, דאטו יש לה ליתול מוונת בעל כרחיה דכשרוצה חזרת בה. ולא קא משמע לן
5 רב הונא אלא שיכולה להפקיע מפשה דידיה

6 מבעלה, ואם איתמר, רב, דפסיק בער "כחובת"
7 (כתובות פ, ב) רבין שבען בן גמליאל, דאמר:
8 אם מתה — יירשנה, אפילו כתב לה "דין ודברים
9 אין לי בבסיך בחיך ובמתך". ולא מטעמיה,
10 דאיזו סבר ירושת הבעל דארוימית, ורב סבר
11 ירושת הבעל דרבנן, והכמיש עשו חיזוק לדרביים:
12 כשל תורה — מאי שנה דמפירת יכול להסתלק
13 משום דהוה דרבנן ויש לומר: דשאני ירושה
14 דנפלה קמה ובעל, דירשי האשה בכרבים דם
15 באתה ירושה לגבי בעל, ולכך אין יכול
16 להסתלק, אבל הבא, מנכסי מלוג יכול להסתלק,
17 ששארו בדי מן שחן נכשיו, דהיינו ביד האשה.
18 ועוד מצינן למימר דלא עשו חיזוק אלא בדבר
19 שיש לו חרש מן התורה, כגון ירושה, דאיכא
20 ירושה דארוימית. אבל בדבר דליכא כותיה
21 בדארוימית — לא עבוד רבנן חיזוק, אי נמי, פירות דלא שכחו — לא עבוד חיזוק, כדארמין
22 בריש "אף על פי" (שם נו, ג) לכל יש בתובה ולא לכל יש פירות, דלא שכחו כמי ירושה.

23 דאין לך אשה שאין לה נכסי צאן ברזל שירש הבעל, דאפילו במשיאם יתומה נתן (כתובות
24 סו, א) לא יפחתו לה מנמשם זו — והלכך ירושת צאן ברזל שכחה ולא פלוג רבנן בירושת
25 הבעל, וכל ירושות אין יכול להתנות. אבל פירות, דלא שכחו, דאיכא טובא שאין להם
26 נכסי מלוג — לא עשו חיזוק.

27 **יבולה** אשה שתאמר לבעלה ב"י — פירש בתוספתו: וכי קאמר נמי: איני מקבל פרקנה
28 ואיני חושש בפירות נכסי מלוג שלה שתקנו לי — דמועיל התנאי בעודה ארוסה,
29 שעדיין לא זכה בקרקעותיה לפירות. וקצת היה נראה לרבינו שמשון בן אברהם להביא ראיה
30 לדבריו, מהרמב"ם פרק "עודה שנתפתחה" (כתובות מז, ב): תקנו פרקנה תחת פירות — שמע
31 מינה דפירי עיקר. ויכול לומר, כן, דהא בפרק "אף על פי" (שם נח, ב) פריך אמילתא דרב הונא
32 דהיא מתא דקטני תקנו מוונת תחת מעשה ידיו, ומשני: אימא תקנו מעשה ידיו תחת
33 מוונת. ומכל מקום אומר רבינו שמשון בן אברהם: דאי אפשר לומר כן, דאדרבה פרקנה
34 עיקר, כמו שמדקדק רבינו יצחק בכתובות פרק "נערה" (מז, ב), דאמר: מאי "לפיכך בעל אוכל
35 פירות", מוד דתימא מיכל לא ניבליננה אנוחי נתינינו ב"י, קא משמע לן דהא עדיפא,
36 דיומנין דלא מלו ופריק לה מדידיה. וקאמר נמי התם לעיל: בשלמא בעל תקנו ליה רבנן
37 פירות, לא איתשאני הוויא ליה איבה, וימנעו לא פריש — שממע דלטובת האשה נתקן.
38 בירושלמי פרק "נערה" קאמר בהדיא, אהא דנתן; נשאת יתר עליו הבעל שאוכל פרקנה.
39 בחייה — בעל שאמר "אי אפשר לאכול ולא לפרוק" אין שומעין לו. והא דנתן; פרקנה תחת
40 פירות, אף על גב דפרקנה עיקר — לא תני הבא אלא לאשמעינן שלא תוכל האשה
41 לומר "איני נפרת ואיני נותנת פירות", ואף על גב דלטובתה נתקן, שלא תטמע בין
42 הגויים, ועוד, דלא דמי למונות שיכולה לומר "איני ניונת ואיני עושה", דהוהם לא
43 מפקעת תקנת מעשה ידיו, שאם אינה עושה ואינה ניונת היום — למחר תעשה
44 ותהא ניונת. אבל אם אמרה "איני נפרת ואיני נותנת פירות" — הרי מפקעת לגמרי
45 תקנת פירות, ודפירות של כל ימיה הם תחת פרקנה. אי נמי, שאני פירות משום דידי
46 כידה, שהוא זוכה בגוף הקרקע, אבל מעשה ידיו — היאך יוכה בהן? שאינן בעין,
47 דלא שייך למימר שיכזה בגוף הדיים. וכענין זה מצינו דריש לקיש דפליג ארב הונא
48 בפרק "אף על פי" וסבר דמעשה ידיו עיקר, ואני גמיח הברייתא, אלא תני תקנו
49 מוונת תחת מעשה ידיו כדקתני — אפילו הכי אומר רבינו תם: דאין הבעל יכול
50 לומר לה היכא דלא ספקה "צאי מעשה ידך למונותיך". כדמוכח בהדיא בפרק קמא
51 דגיטין (ע, א) ובריש "המדיר" (כתובות ע, א), דפריך: אי דלא ספקה — הדרא קושיא
52 לדוכחה, כיון דלמעשה בל היכי מצי מדיר לה? **הכי** גרס בפירוש רבינו הגמאל: ואחת
53 שהנכס לה שום משלו — והכי פירוש: אחת שכתב לה כחובתה — במנחה לתרוח מוחן פשיעתי
54 שאדם נתן משלו שייך לשון כתיבה, ולא לשון יחוד, כגון הכותב כל נכסיו לבניו. ואחת
55 שיחד לה כחובתה — תחת הדנויא שהביאה מביא אביה. כי דנויא נמי נקראת כחובתה,
56 דבפרק "נערה שנתפתחה" (שם מז, ב) קתני: קבורתה תחת כחובתה, דהיינו תחת דנויניה,
57 דחתת מנה מאתה לא קאמרינן, בדסוף השו"ת פירקא (נג, א) קאמרינן דארוסה (איחא) לה
58 קבורה, ואחת שהנכס לה שום משלו — שיהא לה שדה כנגד תוספת שהוסף לה משלו על
59 מנה ומאתים. ושלשה עניני ממונו אלו כותבין כחובתה בסדר זה: תחלה מנה ומאתים, ואחר
60 כך דנויא שמוביאה עמה "דנעלה ליה", ואחר כך "וצבי חזן הוסיף לה מדייליה ב"י,
61 ובקונטרס לא פירש בן.

1 נחלה הבאה לו — העתידה לבא לו, כגון נחלה דרבנן, כדמפרש לקמן — אדם יכול
2 להתנות עליה קודם שתבא שלא יירשנה, כגון דקאמר "דין ודברים אין לי על אותה נחלה
3 העתידה לבא לי", כלומר, לא יחא לי דין ודברים. **וכרובא** — כלומר, ובאיוו נחלה מועיל
4 התנאי — בנחלה הבאה לו בתקנת חכמים, כדרבא, אבל בנחלה דארוימית. כגון "דין
5 ודברים אין לי בירושת אבי כשמותי" — לא
6 יועיל התנאי, ובעל כרחו שלו יחא. אלא אם כן

7 יתנה לאחרים בלשון מתנה. **אי אפשי בתקנת
8 חכמים** — שעשו להנאתי. כגון **זאת** — דלקמן,
9 דמרבנן היא. שומעין לו — ובעל כרחו דאיניש
10 לא יזכרוהו חכמים. שאם אין ירושה טובה
11 שעשו לו חכמים — לא יתנו לו בעל כרחו,
12 שלדעתו התקנה חכמים. **מאי גזין זאת** — באיוו
13 תקנת חכמים היו מדברים בבית המדרש, שעליה
14 אמר רבא: כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים
15 כגון זאת התקנה שאנו מדברים בה, שומעין לך
16 בידך הונא אמר רב — כלומר, מתקנת מוונת
17 שהבעל נתן לאשה היו עוסקים בבית המדרש,
18 והוא נוטל מלאכת ידיה תחתיה. ועל זה אמר
19 רבא: כגון זאת התקנה שתקנו חכמים מוונת
20 האשה לטובתה, אם אומרת: אי אפשי בתקנת
21 חכמים בוו התקנה שתקנו לטובתי, דהא לדידי אינה טובה, דמלאכת ידי ערף על מוונתי,
22 און משילי ואעשה מלאכה לעצמי — שומעין לה. ואתא לא אשמעינן כרב הונא אמר רב,
23 שיכולה אשה לומר לבעלה "איני ניונת משלך ואיני עושה מלאכה לך כי אם לעצמי",
24 כדמפרש טעמא בכתובות (נח, ב), כסבור: מזוני עיקר. כלומר, תחלה תקנו עיקר מוונת
25 לאשה מן הבעל בעל כרחו. בין תעשה בין לא תעשה. ואחר כך תקנו מלאכה והיא
26 מוונת, שלא תזידה לה איבה. וכיון דלטובתה נתכונה, לתקן לה מוונת תחלה, והיא
27 עוקרת, לומר: איני פחיצה בתקנה זו, איני חוששת למונותי — הירשות בידה. ובין
28 דעקרה תקנת המוונת — גם תקנת מלאכת ידיה לבעלה בטלה ממילא, דכיון דמונות
29 אין לה — גם הבעל לא יטול מלאכת ידיה. והיינו נחלה הבאה לו לאדם לאחר מנאן —
30 שמונות עתידים לבא בכל יום. והוא הדין לפירות של נכסי מלוג שתקנו חכמים לבעל
31 פירותיה תחת פרקנה — כל שכן וכל שכן שאם אמר "איני מקבל על ידי תקנת פרקנה ואיני
32 חושש בפירות נכסי מלוג שתקנו לי" — דמועיל התנאי בעודה ארוסה, שעדיין לא זכה
33 בקרקעותיה לפירות. והיינו דאצטריך במתניתין למייתי דאין לאיש חזקה בנכסי אשתו
34 לומר "לקוח הוא בידך". דאף על גב דכתב לה בעודה ארוסה שלא יטול כלום בפירותיה
35 — אפילו זכוי שתקף ולא מיתרה לבעלה, דמצי אמרה: נחת רוח עשיתי לבעלי ששתקתי,
36 אבל מעולם לא מכרתיו לו. ומקשי נגמרא **הא ראייה יש** — דקתני ממתניתין אין לאיש חזקה,
37 שאין חזקה מועלת לו לקיים מקוח, אבל ראייתו עדימ או שטר — תועיל לו לקיים
38 מכירתה, דאם מכרה לו אשתו נכסי מלוג שלה — קנה. **תימא נחת רוח עשיתי לבעלי** —
39 שמכרתיו לו, שלא יכעוס עלי, אבל לא היה בדעתי להקנותו דלא דמי לתליוהו וכן
40 דוביניה זבני, דאגב אונסיה גמרו ומקני. אבל הבא, דליכא אונס כל כך — זכא גמרה
41 ואקנייה. **פי לא תנן** — דכי הך טענה יכולה אשה לטעון לאחרים שקנו מבעלה, וכל שכן
42 שכתבה לבעלה עצמו. יקום **איש** — מן הבעל. על כרקעותיו שמועדיהם לכתובה
43 אשתו, והיום ולמחר לא לקיים און אי גרשנה — חטרופן מלקוחות אלא תמצא בני חורין,
44 שכן כתב לה "כל נכסי אחראין וערבאין לכתובתיך". במסכת כתובות (נא, א). וחזר — זה
45 הלוקח ולקח מן האשה. נתן לה דבר מועט, והקנתו לה, כדי שלא חטרופן ממנו חוב
46 כחובתה. מקחו **בטל** — לא בטל בטל ממש, שכל זמן שיחיה הבעל — יאכל זה הלוקח
47 את הפירות, ושדרי המוכר מכו לו כל זמן שלשת התגרש האשה ולא יבא זמן גיבוי
48 הכתובה. שהרי משנה זו בכל נכסים וקרקעות שיש לו לבעל מיירי, כדמוכח לקמן בסמוך,
49 דאמרינן: למעטי מאי? אי לימא למעוטי שאר נכסים בו, ובכולן אי אתה יכול לומר מקוח
50 בטל לגמרי, דאמר בפרק "האשה שנפלה לה נכסים" בסופה: דאי לא תימא הכי, סיפא
51 דקתני לא יאמר אדם לאשתו: "הרי כתובתיך מוונת על השולחן אלא כל נכסי אחראין
52 לכתובתיך" ואי בעי לזבני הכי נמי לא מצי מוזקין בתמייה. משם אנו למדין שהמכר קיים,
53 ואף על פי שמשועבדין לאשה, אלא דלחיב איתנו שעבוד — מתנבל סתרוח מוחן פשיעתי
54 זמנה לגבות כחובתה. הלכך, האי מקחו בטל — אחזר ולקח מן האשה קאי, דהוי בטל
55 לגמרי והוא מקח, וכשכתב לגבות כחובתה — חטרופן ממנו, דמצי אמרה: נחת רוח עשיתי
56 לבעלי, למכור לך קרקע המשועבד לי, ולא גמרתו בלבי להקנות לך. ומשני: **הא איתמר**

57 **על** — דהדיא דחור ולקח מן האשה, אמר רבה בר רב הונא: לא נצרכה למייתי מקחו
58 על פני היכא דחור ולקח מן האשה, אלא באותן שלש שדות המשועבדות לה יותר משאר
59 נכסים, ודעתה סמכא עליווייהו טפי, דהוי מקחן בטל, דרודאי לא גמרה ואקנייה, אלא נחת
60 רוח עשתה לבעלה. ולקמיה מפרש למעוטי מאי דלא ליהויו מקח בטל. **אחת שכתב לה
61 בכחובתה** — כלומר, אחת מן השלש שדות הוא שדה שיעבד לה בפירוש, והוכיזי ההוא
62 שדה בשטר הכתובה ששעבד לה, וסמכא דעתה עליה טפי משאר נכסים. מיהו, כל נכסיו
63 נמנו שעבד לה, שכן כתב לה "כל נכסי אחראין לכתובתיך", ומיהו לא הוכיזי בלא שטר הכתובה כי אם בו בלבד.
ואחת

אילימא

23 מלוג, שכל זמן שלא נשאה לא זכה בקרקעות לפירותיהן, יכול
 24 לומר איני פודה ואיני מקבל פירותיה. ובאופן זה צריכה משנתנו
 25 לומר שאין לאיש חזקה בנכסי אשתו, שעל אף שאין לו מן הדין
 26 פירות, אין לו חזקה, משום שיכולה לומר שעשתה נחת רוח
 27 לבעלה והניחתו לאכול פירות נכסיה, אך מעולם לא מכרתם לו.
 28 מבואר במשנה, שחזקת שלש שנים אינה הוכחה לבעל בנכסי
 29 אשתו. מקשה הגמרא: הא – משמע, שראיה בעדים או בשטר,
 30 שאשתו מכרה לו את השדה, יש, ואם יביא ראיה כזו, וזכה בשדה,
 31 וקשה, תימא – שהאשה תאמר, כלל לא התכוונתי למכור לו,
 32 אלא רק נחת רוח עשיתי לבעלי, כדי שלא יכעוס עלי, מי לא תנן
 33 – וכי לא שנינו (גיטין נה), לְקַח קרקע המשועבדת לאשה בכתובתה
 34 מן האיש, וְחָזַר וְלָקַח את אותה קרקע מן האשה בדמים מועטים,
 35 כדי שלא תגבה את הקרקע חזו בכתובתה, מִקְחוּ מהאשה כְּמִל, ו
 36 ואם מת הבעל או גירשה, יכולה לגבות ממנו את הקרקע
 37 בכתובתה, אֲלֵמָא – מוכח, אֲמַרְהּ האשה, לא התכוונתי למוכרו,
 38 אלא רק נחת רוח עשיתי לבעלי, הָבָא נָמִי – גם כאן, כשמכרה
 39 לבעלה את נכסי המלוג שלה, תימא – (תאמר), נְחַת רוח עֲשִׂיתִי
 40 לְבַעְלִי, ומדוע משמע במשנה שהמקח חל.
 41 מתרצת הגמרא: הָא אִיתְמַר עָלֶיהָ – הרי נאמר בביאור משנה זו,
 42 אֲמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, לֹא נִצְיָקָה המשנה לומר שלא חל המקח,
 43 אֲלֵמָא בְּאוֹתָן שֶׁלֹּשׁ שָׁדוֹת המבוארות להלן. אַחַת מג' השדות היא,
 44 שדה שְׁבַתָּב לָהּ בְּכַתְּוִבְתָּהּ בפירוש שתשעבר לכתובתה,

1 נְחַלָּה הָבָא – ירושה העתידה לבא לו לְאִדָּם מִמְּקוֹם אַחֵר, בתקנה
 2 דרבנן, כגון ירושת אשתו, אִדָּם מְתָנָה עָלֶיהָ קודם שזכה בה, שֶׁלֹּא
 3 יִירָשְׁנָה, על ידי שאומר דין ודברים אין לי על נחלה זו, שמתפרש
 4 שלא יהא לו דין ודברים בה. ומפרשת הגמרא: באיזה מין נחלה
 5 מדובר, וְכִדְרָבָא, דְּאִתְמַר רַבָּא, כָּל הָאִמְרָא אִי אִפְשִׁי וְ– איני רוצה
 6 בְּתַקְנַת חֲכָמִים שתיקנו להנאתי כְּגוֹן זֹאת המבוארת להלן, שוֹמְעִין
 7 לוֹ, שבעל כרחו לא מזכים לו, ואם אינו חושש לטובת עצמו, אינו
 8 זוכה בעל כרחו, שרק לדעתו תיקנה.
 9 שואלת הגמרא: מַאי כְּגוֹן זֹאת, – באיזו תקנה עסקו בבית המדרש,
 10 שעליה נאמרו דברי רבא. עונה הגמרא: היו עסוקים במזונות
 11 שתיקנו חכמים לאשה, ותחתם תיקנו שיטול הבעל את מעשה
 12 ידיה, ועל כך אמר רבא, שבתקנה כגון זאת שתיקנו לטובתה, אם
 13 אומרת שאינה רוצה בה, שומעים לה, ובא להשמיענו שהלכה
 14 בְּדַרְבַּן הוּנָא אֲמַר רַב, הָאִמְרָא רַב הוּנָא אֲמַר רַב, יְכוּלָּה אִשָּׁה שְׁתֵּאמַר
 15 לְבַעְלָהּ, אִינִי נִיּוּנָתָּה עַל יָדְךָ, וְאִינִי עוֹשֶׂה אֶת מַעֲשֵׂי יָדַי לָךְ, כמבואר
 16 הטעם בכתובות (נה), שסובר שתיקנו חכמים שיוון את אשתו בין
 17 משתכרת במעשה ידיה ובין לא, וכנגד זה תיקנו לו מעשה ידיה,
 18 שאם עושה מלאכה ומשתכרת ממון, הבעל זוכה בזה, וכיון
 19 שתקנה זו עיקרה נתקנה לטובתה, הרשות בידה לומר שאינה
 20 חפצה בה ולעוקרה. והזכות לקבל מזונות מהבעל היא נחלה
 21 הבאה לאחר מכאן, כיון שבכל יום יש על הבעל חיוב חדש לזונה,
 22 וסירובה הוא לקבל את חיובו העתידי כלפיה. וכל שכן לגבי נכסי

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז מני"א, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

... מובן אשר למכור עתה השערס של הסטאק שיש לו, שמכירה זו קשורה בהפסד, אין

לזה מקום כלל.

וזכות ההתחייבות שלו למוסדות ליובאוויטש שאודותה מסרו לי הנוסעים שי, בודאי שתעמוד לו בהבטחה דעשר בשביל שתתעשר כפשוטה, זאת אומרת להרחבת הפרנסה, שמזה מובן שיש להתעכב עם מכירת השערס עד כשהיי במכירה זו ריוח.

והרי מתקרבים אנו לימי חדש הרחמים והשמחה, והרי ידוע דאלו"ל ר"ת איש לרעהו ומתנות לאביונים, וידוע דרז"ל איש זה הקב"ה שנאמר ה' איש מלחמה וגוי וקורא הוא לכל אחד מבני ישראל בשם אחים ורעים, ואפילו זה שאינו זוכה לתואר הנ"ל הרי נכנס הוא בסוג השני דמתנות לאביונים, אביון מלשון התאב לכל דבר.

ויהי רצון אשר בשמחה ובטוב לבב יוסיף בעניני תורה ומצוה, ומהם הוספה בקביעות עתים בלימוד תורת החסידות והוספה בעניני צדקה, והרי אתמול נכנסנו ביום שהבטיחו רז"ל כל המוסיף מוסיפין לו.

בברכה לבשו"ט.

39 בְּתַנְיָא דְרַבְּנָן - מחמת תקנת חכמים, וְכַדְרָבִי יוֹסִי בְּרַ חֲנִינְיָא,
 40 דְאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַ חֲנִינְיָא, בְּאוֹשָׁא - כשהיתה הסנהדרין באושא
 41 הַתְּקִינּוּ, שֶׁהָאִשָּׁה שֶׁמְכַרָה בְּנַכְסֵי מְלוּג בְּחַיִּי בַעֲלָהּ, וּמִתָּהּ בְּחַיִּי
 42 בַעֲלָהּ, הֶעֱבֵל מוֹצִיא אֶת הַנַּכְסִים מִיַּד הַלְלוּחֹת, מִשּׁוּם שֶׁהוּא נַחֲשָׁב
 43 כְּלוֹקָח רֵאשׁוֹן, עַל אֵף שֶׁבַחִייה אֵין לָהּ זְכוּיֹת בְּגוֹף הַקְּרָעָה. אֲכָל
 44 הִיבָא דְבִינֵי תְרִוּיָהוּ לְעֶלְמָא - אך אם שניהם מכרו לאחד, הוא את
 45 הפירות והיא את הגוף, אִי נָמִי - וכן, אִם זְבָנָה אִיהִי לְדִידֵיהּ - מכרה
 46 האשה לבעלה, זְבִינָה זְבִינֵי - ממכרה מכר, ואינה יכולה לומר נחת
 47 רוח עשיתי לבעלי, כִּיּוֹן שֶׁבְּנַכְסֵים שֶׁלָּהּ אִינוּ מִקְפִּיד עֲלֶיהָ אִם אִינָה
 48 מוֹכֵרָת. וּמוֹיֹשֵׁב הַדִּיּוֹק בַּמִּשְׁנָתֵינוּ, שָׁאִם יָבִיא הֶבֶל רֵאִיָּה שֶׁמְכַרָה
 49 לֹו אֶת נַכְסֵי הַמְּלוּג שֶׁלָּהּ, מִקְחוּ קִיָּים.
 50 הַגְּמָרָא מְתַרְצָת תִּירוּץ נוֹסֵף: וְאִיִּקְעִיתִי אִימָא - ואם תרצה, אמור
 51 לְתַרְץ, שְׁבִאמַת כּוּוֹנָת אִמְיִמְר שְׁנֵיהֶם אִינֵם יֹכֻלִים לִמְכּוֹר בְּנַכְסֵי
 52 מְלוּג, וְלֹא קְשָׁה עֲלֵיו מִמִּשְׁנָתֵינוּ שֶׁמְבוּאָר שִׁיכּוּלָה הָאִשָּׁה לִמְכּוֹר
 53 בְּנַכְסֵי מְלוּג, מִשּׁוּם דְאָמְרִימְר דְאָמְרִי שְׁאִינֵם יֹכֻלִים לִמְכּוֹר, סוֹבַר
 54 בְּרַבִּי אֶלְעָזָר, וְנַחֲלָקוּ עֲלֵיו חֲכָמִים, כְּדִלְהֵלָךְ, וּמִשְׁנָתֵינוּ כִּרְבָנָן.
 55 דְתַנְיָא, הַמְּכַר אֶת עֲבִדּוֹ הַכּוֹנְעֵנִי לְאַחַר, וְפָסְקָ עִמּוֹ - וסיכם עם
 56 הַלּוֹקָח, שֶׁיִּשְׁמְעֵנּוּ הָעֶבֶד עוֹד שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחַר הַמַּכִּירָה, רַבִּי מֵאִיר
 57 אוֹמְר, תְּרַאשׁוֹן - הַבַּעֲלִים הַרֵאשׁוֹן, שֶׁמְכַרוּ, יִשְׁנּוּ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמִים,
 58 שָׁאִם הִיבָה אֶת הָעֶבֶד מִכֵּת מוֹת, וּמֵת הָעֶבֶד מִחַמַּת הַמַּכָּה, אִם
 59 נִשְׂאָר חַי מַעַת לַעַת, אִינוּ נִהְרַג, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשׁוּעַבַד תְּתִיּוֹ,
 60 וּמִתְקִיָּים בּוֹ הַפְּסוֹק (שְׁמוֹת כ"א ז) יִמָּת 'תַּחַת' דָּו', וְנַחֲשָׁב לְאֲדוֹנּוּ,
 61 וְהַשְּׁנֵי שְׁקָאוּ, אִינוּ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמִים, אֲלֹא הָרִי הוּא כִּשְׂאָר אַנְשִׁים,
 62 וְאִם הִכְהוּ מִכֵּת מוֹת, אֵף אִם מֵת אַחַר שְׁנֵה מִחַמַּת הַמַּכָּה, הוֹרָגִים
 63 אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאִינוּ מְשׁוּעַבַד תְּתִיּוֹ, וְעֶבֶד כּוֹנְעֵנִי דִינוֹ כִּישְׂרָאֵל לְכֹל
 64 דְבָרָיו. מִפְּרֵשֶׁת הַגְּמָרָא אֶת שִׁיתָתּוּ, קָסְבַר רַבִּי מֵאִיר, שֶׁקִּנְיָן פִּירוֹת
 65 שֵׁשׁ לֵאדוֹן הָרֵאשׁוֹן בַּעֲבַד, שְׁעִדִּין שְׁלוֹ הוּא לְתַשְׁמִישׁוֹ, בְּקִנְיָן
 66 הַגּוֹף דְּמֵי - נַחֲשָׁב כְּאִילוֹ גּוֹפוֹ קְנוֹי לוֹ, וְנַחֲשָׁב לְאֲדוֹנּוּ לְכֹל דְּבַר,
 67 וְאִילוֹ הַשְּׁנֵי שֶׁאֵין לוֹ קִנְיָן פִּירוֹת, אִינוּ נַחֲשָׁב לְאֲדוֹנּוּ.
 68 רַבִּי יְהוּדָה אוֹמְר, הַשְּׁנֵי שְׁקָנָאוּ עַבְשִׁיּוֹ, יִשְׁנּוּ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמִים, שָׁאִם
 69 מִתְקִיָּים מַעַת לַעַת אִינוּ נִהְרַג, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּפִשּׁוּ, וְעֲלֵיו אִמְרָה
 70 תּוֹרָה (שְׁמוֹת כ"א ב"א) 'לֹא יָקָם, בִּי כִּסְפּוֹ' הוּא, כִּיּוֹן שֶׁגּוֹפּוֹ קְנוֹי לוֹ,
 71 וְאִילוֹ תְּרַאשׁוֹן שֶׁמְכַרוּ, אִינוּ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמִים, מִחַמַּת שֶׁאִינוּ בְּפִשּׁוּ.
 72 מִפְּרֵשֶׁת הַגְּמָרָא אֶת שִׁיתָתּוּ, קָסְבַר רַבִּי יְהוּדָה, קִנְיָן פִּירוֹת שֵׁשׁ
 73 לְאֲדוֹן הָרֵאשׁוֹן בַּעֲבַד, לְאִי בְּקִנְיָן הַגּוֹף דְּמֵי - אִינוּ נַחֲשָׁב כְּאִילוֹ
 74 גּוֹפוֹ קְנוֹי לוֹ, וְלִכְּן נַחֲשָׁב רַק בַּעֲבָדוֹ שֶׁל הַשְּׁנֵי.
 75 רַבִּי יוֹסִי אוֹמְר,

1 יָאָחַת, הִיא שְׂדֵה שִׁיְחֵד לָהּ בַעַל פּוּה, בְּתַנְיָא דְרַבְּנָן - שתגבה ממנה את
 2 כתובתה, בְּלִי לְכַתּוּב בִּשְׁטַר הַכְּתוּבָה, וְאֵף עֲלֶיהָ סוּמַכַת דַּעַתָּה
 3 יוֹתֵר מִשְׂאָר שְׂדוֹתֶיהּ. יָאָחַת, הִיא שְׂדֵה שֶׁהִקְנִיסָה לוֹ שׁוֹם מְשֻׁלָּה -
 4 שֶׁהִכְנִיסָה אוֹתָהּ מִבֵּית אַבִּיהָ בִּשְׁעַת נִישׁוּאֶיהָ, וְשָׁמָּה אֶת שׁוּיָה
 5 וְכַתּוּבָהּ בִּשְׁטַר כְּתוּבָתָהּ, וְקִיבַל עֲלֵיו הֶבֶעַל אַחֲרֵיתָהּ, וְנִקְרָאת
 6 נַכְסֵי צֶאֱן בְּרוּזָל. וְאֵף שֶׁאִינָה כְּתוּבָה כְּשִׁיעֲבוּד לְכַתּוּבָתָהּ יוֹתֵר
 7 מֵאַחֲרֵים, כִּיּוֹן שֶׁהִכְנִיסָה אוֹתָהּ אִבִּיהָ סוּמַכַת עֲלֶיהָ לַגְּבוּת
 8 מִמָּנָה כְּתוּבָתָהּ יוֹתֵר מִשְׂאָר הַשְּׂדוֹת.
 9 וּמִסִּיָּים לְבַאָר אֶת תִּירוּצוֹ, לְמַעֲוִטֵי מֵאָי - מֵהַ מִמַּעַט רַבָּה בַּר רַב
 10 הוֹנָא בְּאוֹמְרוֹ שֶׁמְדוּבַר רַק בֶּאֱחָת מִשְׁלֶשֶׁת שְׂדוֹת אֵלּוּ, אִילְיָמָא -
 11 אִם נִאמֵר שֶׁבֶּא לְמַעֲוִטֵי שְׂאָר נְכָסִים שֶׁל הֶבֶעַל, שָׁאִם מְכַרָה אֶת
 12 שִׁיעֲבוּדָהּ לֹזֶה שֶׁקָּנָן מִבַּעֲלָהּ, שְׁלָא תִּגְבַּה מִמֶּנּוּ בְּכַתּוּבָתָהּ, אֵין
 13 יֹכֻלָה לֹומֵר נַחַת רֹוח עֲשִׂיתִי לְבַעֲלִי. אִי אַפְשֵׁר לֹומֵר כֵּן, שֶׁהִי אִם
 14 בְּשְׂדוֹת אֵלּוּ, עַל אֵף שֶׁיֵּשׁ לָהּ שִׁיכּוֹת מִיּוּחַדָּת עִמָּם, יֹכֻלָה לֹומֵר
 15 נַחַת רֹוח עֲשִׂיתִי לְבַעֲלִי, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה לוֹ אִיבָה עִמּוֹ, כֹּל שֶׁכֵּן הוּא
 16 דְהוּיָא לִיָּהּ אִיָּבָה - שִׁיחִיהָ לוֹ שְׁנֵאָה עִמָּה, אִם לֹא תַמְכוּר אֶת
 17 שִׁיעֲבוּדָהּ בְּשְׂדוֹת שֶׁאֵין לָהּ שִׁיכּוֹת מִיּוּחַדָּת עִמָּם, מִשּׁוּם דְאָמְרַר לָהּ
 18 הֶבֶעַל, שֶׁהִסִּיבָה שֶׁאֵין מְסַכֵּימָה לְמְכּוֹר אֶת שִׁיעֲבוּדָּךְ, מִשּׁוּם
 19 שֶׁעִינַף דְנִתָּה בְּנִירְשִׁין וּבְמִיתָהּ, וְאֶת רֹוצָה שִׁיחִיהָ לָךְ מִמָּנָה לַגְּבוּת
 20 אֶת כְּתוּבָתְךָ.
 21 אֵלּוּ וְדָאִי שְׂרַבָּה בַּר רַב הוֹנָא בֶּא לְמַעֲוִטֵי נְכָסֵי מְלוּג, שֶׁבַּחֵם אִינָה
 22 יֹכֻלָה לֹומֵר נַחַת רֹוח עֲשִׂיתִי לְבַעֲלִי, כִּיּוֹן שֶׁשְׁלָהּ הֵם, וְיֹכֻלָה לְטַרַב
 23 לְמוֹכְרָם, וְאִם מְכַרֵם הֶבֶעַל וְאֵף הִיא מְכַרָהּ, מִקְחָה קִיָּים. וְאֵף
 24 בַּמִּשְׁנָתֵינוּ שֶׁעוֹסֶקֶת בְּנַכְסֵי מְלוּג, אִינָה יֹכֻלָה לֹומֵר שֶׁמְכַרָה
 25 לְבַעֲלָהּ מִשּׁוּם חֶשֶׁשׁ אִיבָה, וְאִם יָבִיא רֵאִיָּה בַעֲדִים אוֹ בִּשְׁטַר
 26 שְׁקָנָאֵם, מִקְחוּ קִיָּים.
 27 הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עוֹד קוֹשִׁיא עַל מַה שְׁדִּיקְנוּ בַּמִּשְׁנָה, שָׁאִם יָבִיא
 28 הֶבֶעַל רֵאִיָּה, בַּעֲדִים אוֹ שְׁטַר, שֶׁהָאִשָּׁה מְכַרָה לוֹ אֶת הַנַּכְסֵי מְלוּג,
 29 מִקְחוּ קִיָּים: הָאָמַר אִמְיִמְר, אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁמְכָרוּ בְּנַכְסֵי מְלוּג, לֹא עִשּׂוּ
 30 וְלֹא בְּלוּם, כְּלוּמַר, שֶׁלֹא חָל הַמִּקְחַ כְּלָל, וּמִדּוּעַ אִמְרָנוּ שָׁאִם יָבִיא
 31 הֶבֶעַל רֵאִיָּה שֶׁמְכַרָה לוֹ, מִקְחוּ קִיָּים.
 32 מְתַרְצָת הַגְּמָרָא: בִּי אִיתְמַר דְאָמְיִמְר - דְּבָרֵי אִמְיִמְר נִאמְרוּ, דוּקָא
 33 הִיבָא דְבִינֵי אִיהוּ וְיָמִית - בֶּאוּפֵן שֶׁמְכַר הֶבֶעַל אֶת הַשְּׂדֵה, וּמֵת,
 34 אֲתִיָּא אִיהִי וּמִפְּשָׁא - מִגִּיעָה הָאִשָּׁה, וּמוֹצִיאָהּ אֶת הַשְּׂדֵה
 35 מֵהַלְלוּחֹת, אִי נָמִי - וכן, זְבָנָה אִיהִי - אִם מְכַרָה הִיא אֶת הַשְּׂדֵה,
 36 וּמִתָּהּ, אֵף שֶׁשִּׁמְתָהּ שׁוּב אִינוּ זְכָאִי בְּפִירוֹת נַכְסִיהָ, וְיֵשׁ מְקוּם
 37 לֹומֵר שֶׁאִינוּ יוֹרְשָׁהּ, כִּיּוֹן שֶׁמְכַרָה אֶת חֲלֻקָהּ מְחִיָּים, מְכַל מְקוּם
 38 אָתָּא אִיהוּ וּמִפְּשִׁיךְ - מְגִיעַ הֶבֶעַל, וּמוֹצִיא אֶת הַשְּׂדֵה מֵהַלְלוּחֹת.

אגרות קודש

[תמוז תשי"ז]

... במש"כ שרצוני שבכל בכנ"ס חסידיים יפוצו המעינות - פשוט שלא דק כלל וכלל, כי
 עז חפצי ותשוקתי שנזכה לראות ב"ב ממש קיום היעוד שבכל בכנ"ס בניי מבלי הבדל כלל ולמדו
 פנימיות התורה. ומקרא מלא הוא, ופס"ד מפורש (רמב"ם יסוה"ת פ"ב ה"ב: ויראה מהן חכי
 שאין לה ערך כי' לידע השם הגדול כו'. ויעוין רפ"ה מח"פ להרמב"ם ביאור ההלכה שהועתקה גם
 בטושו"ע או"ח סרל"א. דברים נפלאים ומבוארים בהחלט).

ואחת שיחד לה כבתובתה — לא נכתב בתוך השטר, אלא לאחר נישואין ייחד לה אחת משדותיו, ועשאה אפותיקי לגבות ממנה כתובתה. ומיהו, כל שדותיו משועבדים לה בתוך שטר הכתובה, אלא על זה בוטחת יותר, הואיל ויחדו לה בפני עדים. הכי נהיטין: ואחת שהכניסה לו שום משלה — שדה שהכניסה לו מבית אביה, ושמו אותו וכתבו שוויו

בשטר הכתובה, שקבלו עליו הבעל ברמים. וכן נכסי צאן ברזל, שאם פחתו — פחתו לו ואם הותירו — הותירו לו. והיו שבותבים ודא דנוניא דנגעלת ליה מבית אבהו כן וכך ממון סך הכל קיבל עליו החתן בכך וכך דיריך. וגם זה השדה משעבד לה עם שאר נכסיו של בעל, אלא שעל זה בוטחת יותר בשעבודו, הואיל ומבית אביה הכניסוהו. ומשלש שדות הללו, אם חזר ולקח מן האשה — מקחו בטל, דאמרה: נתת רוח עשיתי לבעלי. והמתרץ עצמו מפרש ודולך לסיים תירוץ שלו: למעוטי מאי, כלומר למעוטי מאי נבקט שלש שדות הללו דהוי מקחו בטל, ולא שדה אחרת? אילימא למעוטי שאר נכסים ורקענות של בעל המשועבדין לה, דאם חזר ולקח מן האשה יתא מקחו קיים ולא תאמר "נתת רוח עשיתי לבעלי", והכי קאמר רבה בר רב הונא: לא נערכה בו, כלומר, אין משנה זו מדברת בשאר נכסים, אלא בתוך שלש שדות, דכיון דמשועבדין לה כל כך שחן מיוחדין לה — דבא לא נגרה ואקניה, אלא נתת רוח עשיתה לבעלה. אבל בשאר שדות שאין משועבדין לה כל כך, שאין מיוחדים לה — ודאי נגרה ואקניה, ולא מצית אמרה "נתת רוח עשיתי לבעלי", והווי מקחו קיים: כל שכן — דמצית אמרה "נתת רוח עשיתי לבעלי", דהויא לה איבה — אם לא תמכור לו לזוקק מבעלה, וכל שכך דהוי מקחו בטל, ותטרוף האשה ממנו כתובתה כשתותרש או ימות בעלה. דאי לא

כתבה ליה לזוקק — אמר לה בעלה: עיניך נתת בגירושין או במיתה, וסכורה את לגבות כתובתך כשאמות או אנושך, ולכך אין את מנתת למכור מנכסי כלום. אבל בתוך שלש שדות — לא אמר לה בעל הכי, דמאחר שייחדם לה — דין הוא שתערער במכירתך. והלכך, רבואת הוא דקאמר: לא נערכה האי דתני "מקחו בטל", לא מבניא בשאר נכסים, דמילתא דפרשטא היא דמצית אמרה "נתת רוח עשיתי לבעלי" כדי שלא יאמר "עניך נתת בגירושין ובמיתה". אלא אפילו בתוך שלש שדות, דליכא למימר הכי — אפילו הכי מקחו בטל, דכיון דמכל מקום אינו שלה לגמרי, כי אם של בעל — מצית אמרה "נתת רוח עשיתי לבעלי". אלא ודאי למעוטי נכסי מלוג — אתא רבה בר רב הונא, דבהנהו אמר אם לקח מן האיש חזרו ולקח מן האשה — מקחו קיים. דכיון דשלה חן — עשית גיורא מבעלה, ויכולה למחות לבעלה של אביה, ולא מצית אמרה "נתת רוח עשיתי לבעלי". ומתניתין נמי דקתני: אין לאיש חזקה בנכסי אשתו, הא ראייה יש — בנכסי מלוג מיירי, דכיון דהנכסים שלה לא מצית אמרה "נתת רוח עשיתי לבעלי", הכי נהיטין: והא אמימר בו — וקא סלקא דעתך השתא דהכי קאמר: איש שמכר ואחריו האשה — לא עשו כלום, דמצית אמרה "נתת רוח" בו, וכל שכן אי זבנה לבעלה — דנתת רוח עבדה, ואמאי קדייקא ממתניתין: הא ראייה יש! ומשני: כי אימתר דאמימר — לא שמכר שניהם ביחד, אלא איש או אשה קאמר. כגון היכא דזבין איהו לאחר ומיהו, דאתיא איהו האשה ומפקא מן הלקוחות גוף הקרקע, והפירות מכאן ואילך. שבעל אין יכול למכור אלא הפירות שהן שלו בחייו, וגם הנוף אם תמות אשתו ויישנה הוא, אבל אם ימות הוא — היא תיטול נכסי מלוג שלה. הלכך, האיש שמכר לה עשה ולא כלום לגבי הכי, שאם ימות בחי אשתו היא תחזק נכסי מלוג שלה. אי נמי, אם מכרה היא גוף הקרקע בלא פירות, שהרי הפירות של בעל חן תחת פרקונה, ואחר כך מתה — לא עשתה ולא כלום, ולא נאמר: מאחר שמתה — אין לבעל עוד פירות, שהרי לא יפירה עוד, וגם גוף הקרקע לא ייש משא ומתן אף על פי שבעל יורש את אשתו, שהרי מכרה גוף הקרקע בודיה. אי אפשר לומר כן, אלא אתי בעל ומפקי, כמו שהתקינו באורשא כשהיהו סתורדין לשם באחת משני גלויות שגלהו סנהדרין, כדאייתא בראש השנה (לא, א), וכדדבי יוסי רבי צינא בו. הבעל מוציא מיד הלקוחות — כדמפרש טעמא בבבא קמא (א, ג), דאלמחוהו רבנן לשעבודא דבעל משום איבה, ועשאוהו לזוקק ראשון, ומיהו לחכי אתני מכירת האשה — שאם ימות בעלה בחייה יטלם הלקוח, אבל היכא דזבני תרייהו לעלמא — הוא מכר את הפירות והיא מכרה את הנוף, אי נמי זבנה איהו לירידיה — לבעלה. ובינייהו זבני — ולא מצית אמרה "נתת רוח עשיתי לבעלי", דבשלה לא עבדה נתת רוח, דלא קפיד עליה בעל. והלכך שפיר קדייקא ממתניתין: לא ראייה יש, שאם יש לו שטר או עדים שמכרה לו אשתו נכסי מלוג שלה — הוי המקח קיים. ואי בעית אימא אמימר — כשמכרו שניהם ביחד לאדם אחד קאמר דלא עשו ולא כלום, ואפילו לקח תחלה מן האשה, וכל שכן היכא דמכרה היא לבעלה, דלא תהא מכר. ומיהו, לא חקשי ממתניתין דדייקא דהוי מכר, דאמימר דאמר — רבי אלעזר, וליק טעמא מקראי, דדבר של שני שותפין שהנוף לזה והפירות לזה — אין כח לשניהם למכור, דלא זה קרוי בעל ולא זה קרוי בעליו. ומתניתין — רבנן דפליגי עליה דרבי אלעזר. שישמשנו — למוכר. הראשון — אם הכהו ומת לסוף שני ימים מחמת הכאה זו. ישנו ברין יום או יומים — יעמוד לא יוקם" (שמות כא) ופסור. דאילו מכה לישראל חבירה, אם מחמת מכה זו מתה, אפילו לסוף שנה — נהרג, כדנפקא ליה מ"נזקה המוכה" — מלמד שחובשים אותו בו" (סנהדרין ע"ב, ג), מפני שהוא חתונו — עיניו כל שלשים יום, ובתכי' ומת תחת ידו" (שם) ו"תחת" קרינא ביה. אבל השני, הלווקח — אין ברין יום או יומים אם הכהו ומת, אלא הורגין אותו, דעבר כנכסי ביה ישראל הוא לכל דבריו, דגמר "לה" מאשה. קסבר — רבי מאיר: קרינא ביה. והדייה תמיש עדכ כל שלשים יום. כקנין גיפוף. דכילוי קנה גיפוף. ואותו חזקן לו פירות — אין קנין הדייה, דיש לו עבד כלום, דאין גופו פירות אלא דפירותיו. והלכך ראשון קרוי אדון, רבי יהודה — דייסי דפיק דקרא: "לא יוקם כי כספו חזק" — למי שהוא קנין לנפשו יודי עבד.

אילימא

למכור בנכסי אחיו, פירש הקונטרס דהא דתנן ב"הניקין" (גיטין נה, ב): לקח מן האיש חזרו ולקח מן האשה מקחו בטל — הא אוקמינן בשלש שדות. והקשה רשב"ר רבינו שמואל: דכל שכן בשאר נכסים איירי, כדמשמע הכא לכך נראה לרבינו יצחק

לפרש: מקחו בטל — משנת טריפה, ושלש שדות — לא למעוטי שאר נכסים, ואפילו בשלש שדות

מקחו קיים עד שעת טריפה, ויש ליישב פירוש

הקונטרס ד"מקחו בטל" משמע בטל לאלתר. והכי פירושו: למעוטי מאי, דלא מציא אמרה "נתת רוח עשיתי לבעלי"? אילימא למעוטי שאר נכסים,

דלא דרואי לא איבה. כל שכן דרואי לא איבה. הוא דלא קאמר: למעוטי שאר נכסים דאין מקחו בטל לאלתר — דמשום הא לא היה צריך למימר

"לא נערכה אלא לאותן שלש שדות", דפשיטא הוא דאין מקח בטל אלא באותן שלש שדות,

דהא כל אדם מוכר קרקע המשועבדת. אלא ודאי לא איצטרך לאוקומי באותן שלש שדות,

אלא למעוטי שאר נכסים דלא טרפה כלל. אבל קשיא לרבינו שמשון בן אברהם: והכי מצית

למימר דפשיטא ליה דבשאר נכסים אין מקחו בטל לאלתר? הא מוקמי מדוק לה דבא

שלש שדות הוה סלקא דעתך דמיירי בשאר נכסים, ואף על גב דקתני מקחו בטל. המוכר

דלא נקט המוכר עברו לפירות, כדנקט ב"השולח" (גיטין מז, ב): המוכר שזדה לפירות — משום דאין

דרך למכור עבד כענין זה, אלא משכיר אותו לעשות מלאכה.

ישנו ברין יום או יומים — אין להקשות: השתא בעמידת יום לא יוקם, כל שכן ביומים דרשי

פירש ברפ"ש "ואלא המשפטים": איהו יום שהוא כיומים — הוי אומר מעט לעת. קסבר קנין

פירות כקנין הנוף דמי — דאי משום דרשי "תחתיו" — הכי נמי תיבי "כספרי", ומנא ליה דתחתיו דוקא פני מסכפא אלא משום דסבירא ליה קנין פירות כקנין הנוף דמי.

ואם תאמר: אם כן הוה ליה למימר: שניהם אינן ברין יום או יומים. כדאשכחן ב"הזבול" (בבא קמא פט, ב) דתני חזאי: עבדי מלוג יוצאין בשן ועין לקח אשה אבל לא לאיש, ותניא

אידיך: לא לאיש ולא לאשה, ומסיק: דבולי לעלמא לית לוחו תקנת אושא, ובקנין פירות כקנין הנוף דמי קמפליגי, מר סבר: כקנין הנוף דמי, ומר סבר: לאו כקנין הנוף דמי. אלמא,

הא חדשיב קנין פירות כקנין הנוף דמי — לא מחיני שריצא לאיש, אלא לענין שלא יצא לאשה לרבינו יצחק בר רוחך לא גרס "ובקנין פירות כקנין הנוף דמי קמפליגי", אלא אבל

גרס: דבולי לעלמא לית לוחו תקנה, דמפלוגתא דיהו תנאי בו, והא דקתני: לאשה אבל לא לאיש — רבי יודנה, והדאי רבנן: לא לאיש ולא לאשה — רבי אלעזר. דאמר:

שניהם אינן ברין יום או יומים, ואפילו שניהם יחד אין יכולין לשחרר. ומשום הכי לית

לוח תקנת אושא, דלרבי אלעזר אין מכירתו כלום, הלכך לא שייך לרבי אלעזר תקנת אושא דתקנו שהבעל מוציא מיד הלקוחות. ולדידיה אין כאן מכירה כלל. ויש לתרץ

בדוחק גרסת הספרים, דהתם סבירא הוא שלא יעיל קנין פירות להיות כקנין הנוף אלא לענין שלא יצא בשן ועין לאשה, אבל לענין שריצא לאיש — לא, דלא אלימ להפקיע קנין

פירות

פירות חזקן הנוף דמי — דאי משום דרשי "תחתיו" — הכי נמי תיבי "כספרי", ומנא ליה דתחתיו דוקא פני מסכפא אלא משום דסבירא ליה קנין פירות כקנין הנוף דמי.

ואם תאמר: אם כן הוה ליה למימר: שניהם אינן ברין יום או יומים. כדאשכחן ב"הזבול" (בבא קמא פט, ב) דתני חזאי: עבדי מלוג יוצאין בשן ועין לקח אשה אבל לא לאיש, ותניא

אידיך: לא לאיש ולא לאשה, ומסיק: דבולי לעלמא לית לוחו תקנת אושא, ובקנין פירות כקנין הנוף דמי קמפליגי, מר סבר: כקנין הנוף דמי, ומר סבר: לאו כקנין הנוף דמי. אלמא,

הא חדשיב קנין פירות כקנין הנוף דמי — לא מחיני שריצא לאיש, אלא לענין שלא יצא לאשה לרבינו יצחק בר רוחך לא גרס "ובקנין פירות כקנין הנוף דמי קמפליגי", אלא אבל

גרס: דבולי לעלמא לית לוחו תקנה, דמפלוגתא דיהו תנאי בו, והא דקתני: לאשה אבל לא לאיש — רבי יודנה, והדאי רבנן: לא לאיש ולא לאשה — רבי אלעזר. דאמר:

שניהם אינן ברין יום או יומים, ואפילו שניהם יחד אין יכולין לשחרר. ומשום הכי לית

לוח תקנת אושא, דלרבי אלעזר אין מכירתו כלום, הלכך לא שייך לרבי אלעזר תקנת אושא דתקנו שהבעל מוציא מיד הלקוחות. ולדידיה אין כאן מכירה כלל. ויש לתרץ

בדוחק גרסת הספרים, דהתם סבירא הוא שלא יעיל קנין פירות להיות כקנין הנוף אלא לענין שלא יצא בשן ועין לאשה, אבל לענין שריצא לאיש — לא, דלא אלימ להפקיע קנין

פירות

פירות חזקן הנוף דמי — דאי משום דרשי "תחתיו" — הכי נמי תיבי "כספרי", ומנא ליה דתחתיו דוקא פני מסכפא אלא משום דסבירא ליה קנין פירות כקנין הנוף דמי.

ואם תאמר: אם כן הוה ליה למימר: שניהם אינן ברין יום או יומים. כדאשכחן ב"הזבול" (בבא קמא פט, ב) דתני חזאי: עבדי מלוג יוצאין בשן ועין לקח אשה אבל לא לאיש, ותניא

אידיך: לא לאיש ולא לאשה, ומסיק: דבולי לעלמא לית לוחו תקנת אושא, ובקנין פירות כקנין הנוף דמי קמפליגי, מר סבר: כקנין הנוף דמי, ומר סבר: לאו כקנין הנוף דמי. אלמא,

הא חדשיב קנין פירות כקנין הנוף דמי — לא מחיני שריצא לאיש, אלא לענין שלא יצא לאשה לרבינו יצחק בר רוחך לא גרס "ובקנין פירות כקנין הנוף דמי קמפליגי", אלא אבל

גרס: דבולי לעלמא לית לוחו תקנה, דמפלוגתא דיהו תנאי בו, והא דקתני: לאשה אבל לא לאיש — רבי יודנה, והדאי רבנן: לא לאיש ולא לאשה — רבי אלעזר. דאמר:

שניהם אינן ברין יום או יומים, ואפילו שניהם יחד אין יכולין לשחרר. ומשום הכי לית

לוח תקנת אושא, דלרבי אלעזר אין מכירתו כלום, הלכך לא שייך לרבי אלעזר תקנת אושא דתקנו שהבעל מוציא מיד הלקוחות. ולדידיה אין כאן מכירה כלל. ויש לתרץ

בדוחק גרסת הספרים, דהתם סבירא הוא שלא יעיל קנין פירות להיות כקנין הנוף אלא לענין שלא יצא בשן ועין לאשה, אבל לענין שריצא לאיש — לא, דלא אלימ להפקיע קנין

פירות

פירותיו את קנן גוף ראשה שינאו לו לחרות. אי נמי, דלא דמי בקין פירות דבעל, שלא היה לו בגוף כלום מעולם, לקנן פירות דמוכר עבדו על מנת שישמשנו שלשים יום, שתחלה היה הכל שלו ועדיין לא יצא מתחת ידו, שהפירות שלו, ובעין זה מחליקן גבי בהמת ארנאנו

בפרק קמא דפסחים (א, ו). ומה שהיה קשה עליה מכתובתו — שם מפורש. וכן צריך לומר, דלא למנן כלל דלרבי מאיר דסבר הכא קנן פירות בקנין הגוף דמי, וסבר שם לאיש אבל לא לאשה. דהא ביבמות בפרק "אלמנה" (טו, א) פליגי במכנסת שום כבלעלה, היא אומרת "כלי אני נטול בכתובתי" והוא המגשר אומר "דמי אני נטול בכתובתי". רבי אמי אומר: הדין עמו, רב הדין אמר: הדין עמו. ואמרינן, תניא כותיה דרבי אמי: עבדי צאן ברזל יוצאין בשן ועין לאיש, אבל לא לאשה. ומאי קושיא לרב יהודה? דלמא אף על גב דהדין עמו — ויצאין לאיש ולא לאשה, דקסבר קנן פירות בקנין הגוף דמי דמי, ואפילו בנכסי מלוג נמי הוי דינא הכי לרבי מאיר אלא רבי לא מחגי כלל קנן פירות לחיות בקנין הגוף לצאת לאיש, כדפרישית. **קָנָן** פירות לאו בקנין הגוף דמי בר אשה: דבסוף "השולח" (גיסין מז, א) מסיק אפלוטא דרבי יהודה ורבי שמעון: דבולי עלמא קנן פירות בקנין הגוף דמי ויש להם: וההיא לא קאמר, אלא דמבא ליכא למילף מינה. ובערבין (כו, ב) גרסי: לעולם אימאן לך לרבי שמעון בקנן הגוף, ולא גרסינן "דבולי עלמא". והא דלא מייתי "השולח" היי דהבא — משום דנחיא ליה לאיתווי תנאי היה דפליגי ביה, דהויא דפלווגא דרבי יוחנן ורש לקוש דהתם.

וּסְפָק נפשות להקל — פירש בקונטרס: משום דכתבי "ושפטו העדה" ו"הצילו העדה". ואין נראה, בדלא הכי נמי לא קטלי מספיקא, דאפילו ממונא לא מכפינן מספיקא. **רַב** הקשה רבינו יצחק בן אשר: דהיכי מדמי אמימר מכירה לדין יום או יומים? דאם כן שותפים לא יוכלו למכר לעולם, דהא אמר ב"הרוב" (בבא קמא ג, א). מאן תנא להא דתנו רבנן שחזי עבד חוצין בן חורין, וכן עבד של שני שותפין אין יוצאין בראשי אברים — כמאן כרבי אלעזר. ואם כן הכא נמי, דעדכ של שני שותפין אין יכולים למכרו ויש לומר: דהתם מייזי בשני שותפין בלוח גוף וזהו פירות. דומיא דמוכר עבדו על מנת שישמשנו שלשים יום. וחוצי עבד חוצין בן חורין — כגון שנת כל דמיו, ואינו מעוכב אלא גט שחרור לחיות מותר בבת חורין, דאין לו בגופו כלום. אבל אם מקצת גוף של זה ומקצת של זה — או היה יוצא בראשי אברים, הדיה מפסדי חלקו אם הפיל את שונו או סימא את עינו, כמו שיכול למכרו. והא דקאמר התם: לאו אמר רבי אלעזר כספו המיוחד לו, הכי נמי עבדו המיוחד לו — לאו מניקא יתיב, ובלאו קרא יתיב לראשי אברים מרין או יומים, כי היכי דילפינ לענן מכירה. אלא גמרא דתלמודא קאמר, כלומר: בעינין שיהא עבדו המיוחד לו. **בַּמַּאן** אילימא באחר והאמר רב אין מחזיקין בו — תימה לרבינו שמשון בן אברהם: דמאי קשיא? נמיא לעולם באור, והא דקאמר (צריך) למחות — כשכתב לה "דין ודברים אין לי בנסיכין בפירותיהם" שאין לבעל פירות, ולכך צריכה למחות, שאינה סומכת עליו ונראה לו דמכל מקום סומכת עליו, כיון שכאם מנה וירשה, דאפילו כתב לה "בחייך ובמותך" — קיימא בך כרוב שמעון בן גמליאל, דאם מתה וירשה, בפרק "הכותב" (כתובות פג, ב). **בַּגִּזֵּן** שאכלה מקצת חוקה בחיי הבעל ושלש שנים לאחר מיתת הבעל — אבל מקצת בחיי הבעל ומקצת לאחר מיתת הבעל — לא, ולא דמי לאכילה בפני האב שנה ובפני הבן שתיים (בבא בתרא ג, א), והתם אם היה אובל שלש שנים בחיי האב — היתה חוקה. **מִיָּגוּ** דאי בעי אמר מתיב וזבניה בו — תימה: ומאי נקט כי היא גונא? "זבניה" נחילה וזבנה ניהילי: וההי ליה למימר נגאמן לאומר מתיב וזבניה. דאי גונא דפשיטא היא נמדימן — אם כן השתא נמי מילתא דפשיטא היא דמדימן במיגו.

שניהם ישנו בו' — ופטורין, דספק נפשות דבעלים שהכוחו, ומי נהרג מהם — להקל, דנפקא לן מ'ושפטו העדה" ו"הצילו העדה" (בבבא בתרא, לה). שניהם — כלומר, שניהם שהכוחו נהרגין. זה — אחרון, לפי שאינו תחתי. זה — הראשון, לפי שאינו עכשיו כספו, שהרי מכרו. כי **כספו** הוא — מיתר הוא, דמה תנית טעם זה הוי צריך ליתן דבר ולומר: לא יוקם לפי שסכפו הוא. אי נמי, מדמצי למיכתב "כי כסף הוא", ומשום הכי נמי יתיב אמימר לגבי נכסי מלוג. דכיון דאינו מיוחד לא לאיש ולא לאשה — והלכך, אם מכרו שניהן — מוכר בטל, ויכולין לחזור בהם, כאדם דמוכר דבר שאינו שלו, דלא ליהוי מוכר. וקמתמה נפרא: ולא לאיש חוקה בנכסי אשתו — בתמה. אלמא אינה צריכה למחות כבלעה, הואיל ולית ליה חוקה. אשת איש — שחזיק אור בנכסי מלוג שלה — צריכה למחות, משום דההוא אחר יש לו חוקה, ואם לא מיתחה — הפסידה. במאן — צריכה למחות? מי הוא המחזיק? אילימא באחר — שאינו בעלה. וכל זה סיומ הקשיש הוא. אין מחזיקין בנכסי אשת איש — מדמצי אמרה: על בעלי סמכתי שהוא ימחה ויערע, ולכך שתקתי. ובשאר בני אדם דלא בעל קאמר רב דאין מחזיקין, שכן משמע "אין מחזיקין" — לשון רבים. ועוד, דאי בעל קאמר דאין מחזיקין במתנתין, לאלא לאיש חוקה בנכסי אשתו, ומאי אתא לאשמעינן? אלא לאו בבעל — אלמא: יש חוקה, וקשיא מתניתין לרב. לעולם בבעל — שחזיק בנכסי אשתו, קאמר רב דצריכה למחות, שיש חוקה בה בעל

שְׁנֵיהֶם יִשְׁנֵן בְּדִין יוֹם או יוֹמִים, זֶה מִפְּנֵי שְׁהוּא תַּחְתּוֹ, וְזֶה מִפְּנֵי שְׁהוּא כֶּסֶף; וּמִסְפָּקָא לִיה אֵי קִנְיָן פִּירוֹת כִּקְנֵין הַגּוֹף דְּמִי אֵי לֹא כִּקְנֵין הַגּוֹף דְּמִי, וּסְפָק נְפֻשׁוֹת הִקְלָה; רַבִּי אֱלֶעָזָר אוֹמֵר: שְׁנֵיהֶם אִינן בְּדִין יוֹם או יוֹמִים, זֶה לְפִי שְׁאִינֵנו תַּחְתּוֹ, וְזֶה לְפִי שְׁאִינֵנו כֶּסֶף. וְאָמַר רַבָּא: מַאי מַעְמָא דְּרַבִּי אֱלֶעָזָר? אָמַר קְרָא: "לֹא יָקָם כִּי כֶּסֶף הוּא," כֶּסֶף הַמִּיּוּחָד לוֹ, "וְלֹא לְאִישׁ חוּקָה בְּנַכְסֵי אִשְׁתּוֹ." וְהָאָמַר רַב: אִשְׁתׁ אִישׁ צְרִיכָה לְמִחוּת; בְּמַאי? אִילִימָא בַּאֲחֵר, וְהָאָמַר רַב: אִין מְחִיזִין בְּנַכְסֵי אִשְׁתׁ אִישׁ אֵלָּא לֹא, בְּבַעַל אָמַר רַבָּא: לְעוֹלָם בְּבַעַל, וּכְגוֹן שֶׁחָפַר בַּהּ בּוֹרוֹת, שִׁיחִין וּמְעִירוֹת. וְהָאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בְּרַ אֲבוּהַ: אִין חוּקָה לְגוֹזֵין - אִימָא: אִין דִּין חוּקָה לְגוֹזֵין. אֵי בְּעִית אִימָא: לֹא אִיתְמַר עֲלָהּ, רַב מְרִי אָמַר: בְּקוֹמְרָא, רַב זְבִיד אָמַר: בְּבֵית הַכֶּסֶף? רַב יוֹסֵף אָמַר: לְעוֹלָם בַּאֲחֵר, וּכְגוֹן שֶׁאַכְלָה מְקַצֵּת חוּקָה בְּחַיֵּי הַבַּעַל וְשִׁלֵּשׁ לְאַחֵר מִיּוֹת הַבַּעַל, מִיָּגוּ דְּאֵי בְּעֵי אָמַר לִיה: אֲנָא זְבִינְתָּה מִיָּקָה, כִּי אָמַר לִיה נָמוּ: אַתְּ זְבִינְתָּה לִיה וּזְבִינְתָּה נִיהִלִּי - מְחִיזִין, גּוֹפָא, אָמַר רַב: אִין מְחִיזִין בְּנַכְסֵי אִשְׁתׁ אִישׁ. וְרֵיבִי

ואפילו הכי לא תקשי ליה מתניתין, דרך חוקה דקאמר רב — כגון שחפר בה הבעל בורות שיחין ומערות, דלפירות הוא דאשתעבד ליה נכסי מלוג דאשתו ולא לקלקל הקרקע לפירת בורות, ובגון שדה שאינה עשויה לבורות. והלכך יש לו חוקה, דהוא קאחא מאשתו, והלכך מקלקל לה לרצוה, וכי היא גונא הוא דקאמר רב צריכה למחות. אין חוקה לגוזין — כלומר היכא דמזיק לחבירו — אין יכול לטעון: לקוחה היא בידי, שהרי החוקתה בה שלש שנים בחפירת בורות שיחין ומערות. וכי היא גונא לא דהיא חוקה, דמצי טען אידך: משום דלא אחזקת בדמוצי אינשי לא חשתי למחות. **אימא אין דין חוקה** — להצטרף שלש שנים לגזוק, היכא דחוקתו על ידי נזקין, אלא לאלתר היאי חוקה. דאין אדם רואה (שמחזיקין) קרקע שלו ושותק, אלא מוחה מיד, היכא דלא מוחה — הפסיד. והלכך, אשת איש דקאמר רב צריכה למחות — מיד הוא דצריכה למחות. מאחר שחפר בה שלש שנים בחפירת בורות שיחין ומערות. **וכי היא גונא לא דהיא גונא** — יש לו חוקה. הכי נסינן: **ואי בעית אימא הא איתמר עליה רב מרי אמר בו'** כלומר, ואיבעית אימא: לעולם חוקת שלש שנים בעינן, אפילו היכא דחפר בו בורות, כדאוקימנן למילתיה דרב. והא דקאמר רב נחמן אין חוקה לגוזין — לא בחוקת שלש שנים בקרקע חבירו איירי, אלא בעושה היוק לחבירו אפילו בבית של עצמו, כגון עשן וריח רע. ואתא לאורושי שלא יזיק לחבירו, ופילו החוק ימים רבים — אין חוקה מועלת לו לחוק חבירו. **רב מרי אמר בו'** כבר פירשנו ב"לא יחפור". **רב יוסף אמר** — מתניתין לא תקשי לרב, דמאי דקאמר רב: אשת איש צריכה למחות — לאו בבעל קאמר, דהא אין לאיש חוקה בנכסי אשתו, כדקתני מתניתין, אלא לעולם באחר שחזיק בנכסי קאמר רב דצריכה למחות. ודקשיא לך: האמר רב אין מחזיקין בנכסי אשת איש — לא תקשי, דהני מלי דאין מחזיקין — בחיי הבעל, שאם החזיק בנכסי בחיי הבעל שלש שנים — אינה חוקה. ואינה צריכה למחות. דמצי אמרה: על בעלי סמכתי. אי נמי, ודקא פירות שהיו לבעלי בנכסים שלי אותן מכר לך, אבל הגוף שהוא שלי — לא היית יכול לקנות, שגם הוא אין לו חוקה בנכסי באבילות פרי, דכיון דאית ליה פרי — הכל יודעין

דפרי הוא דקאביל, ולכך לא חשתי למחות. אבל הכא במאי עסקינן — כגון שאכל הלוקח מקצת חוקה בחיי הבעל שמכר לו, ושלש שנים שלימות לאחר מיתת הבעל — כי האי גונא קאמר רב דצריכה למחות. דמפרש טעמא לקמיה. והכי קאמר רב: אשת איש שמכר ליתן נכסי מלוג שלה — צריכה למחות לאחר שיתרו, דסלקא דעתך אמינא: כיון דהכל יודעין שהבעל מכרם לו ולא היה, וכן הוא מודה כמנן כן שהבעל מכרם לו — לא תועיל חוקתו אף לאחר מיתת הבעל כלום. שהרי לא יכול לטעון "לאשת מינך וזבנתה אחר כן ואבלתיה שני חוקה" דכיון דמתחלה הבעל מכר לו, ופירות הוא דהוי ליה לבעל באותה שדה ואותן מכר לזה — הרי זה כאריס שיורד לקרקע באריסות לפירות, שאינו יכול לטעון אחריו כן "לקתיה הימנך", והלכך לא איצטרך למחות. אק משמע לן רב דצריכה למחות לאחר מות בעלה קודם שיחזיק בה ההוא אור שלש שנים. דהוא, אף על פי שמתחלה היתה קנייה לו מן הבעל — יכול לטעון: הבעל מכר לו הגוף אם יירשך, ואם מות קודם לך פירות מיהא קניתי, ומיד כשמתי הרי נשתלקתי ממקדח, ולכך קניתי ממך, שהרי עתה נעשה השדה שלך, והלכך, מיגו דאי אמר "אנא וזבנתה מאר אחר מות בעלי ואבלתיה שני חוקה", כי קאמר: יודע אני זבניתה לבעליך, ואחריו כן וזכי ניהילי — נמי, דהאמר, ולא דמי לאריס שאין יכול לטעון "לקתיה אחריו כן" — משום דסמך אריס אין ומן האריסות, אלא כל הימים בתורת אריסות עומד. אבל אלו חלוקתן מן האיש על מנת שאם מית יפסיד מקדח, שתטול האשה נכסי מלוג שלה — התם ודאי כשמתי הבעל הרי זה כאילו יורד עכשיו מחדש לשדה אשה זו, והיא שותקת שלש שנים — איכא למימר דובוני זבינה

דא

39 אם עשה כן שלש שנים, אינו יכול לומר שהשדה קנויה לו, שכיין
 40 שלא החזיק כדרך שמחזיקים אנשים, שנהנים באכילת פירות
 41 השדה ולא מקלקלים אותה, לא מחה בידו.
 42 מתרצת הגמרא: אימא - אמור בדברי רב נחמן, אין דין חזקה
 43 לזקן, שאין צריך המזיק להחזיק שלש שנים כדי שתהא מוחזקת
 44 בידו, אלא זה חזקה לאלתר, משום שאין אדם רואה שמזיקים את
 45 שדו ושותק.
 46 הגמרא מתרצת תירוץ נוסף: אי בעית אימא - אם תרצה, אמור
 47 לתרץ, לאו אימא עלה - וכי לא נאמר בבית המדרש על דברי רב
 48 נחמן אלו, רב מרי אמר, שדברי רב נחמן נאמרו בקומרא - שעושה
 49 עשן ברשותו, ומגיע הריח לרשות חברו, ורב זכיר אמר, שדברי רב
 50 נחמן נאמרו בבית הכפא שברשותו, הבני על הקרקע, שריחו מגיע
 51 לרשות חברו, שאף אם החזיק בזה ימים רבים, יכול חברו למחות
 52 בידו, ואין מועילה חזקה לזה. אך המחזיק בשדה חברו, אף אם על
 53 ידי שמזיק אותה בחפירת בורות, מועילה חזקת שלש שנים.
 54 הגמרא מביאה תירוץ נוסף ליישוב דברי רב, שאמר שאשת איש
 55 צריכה למחות, עם משנתנו שאין לאיש חזקה בנכסי אשתו: רב
 56 יוסף אמר, לעולם - באמת בעל המחזיק בנכסי אשתו, אף אם חופר
 57 בה בורות שיחין ומערות, אינה צריכה למחות בו, כפי ששנינו
 58 במשנה, ודברי רב הם, שאשת איש צריכה למחות באחר המחזיק
 59 בנכסיה, ואף שאמר שאין מחזיקין בנכסי אשת איש, היינו דוקא
 60 בחיי הבעל, כיון שסומכת על כך שבעלה ימחה, כיון שהפירות
 61 שלו, או שאומרת שהבעל מכר לאיש זה את פירות נכסי המלוג,
 62 ששלו הם, ואינה יכולה למחות בזה שאוכלם. אך יש אופן
 63 שצריכה למחות, ונגזר, שאכלה אותו אחר תקצת שנות חזקה פתני
 64 הפעל, ושלש שנים נוספות אבל את פירות השדה לאחר מיתת
 65 הפעל, ואומר שקנה את השדה מהבעל, שקנה אותה מהאשה,
 66 ונאמן בכך מיגו דאי בעי אמר ליה - מתוך שיכול לטעון, קניתי את
 67 השדה לפירותיה מהבעל לכל ימי חיי, ואם תמות האשה תחילה,
 68 אזכה גם בגוף השדה, אך אם ימות הבעל תחילה, אצטרך להחזיר
 69 לאשה את השדה, וכשמת הבעל רציתי להמשיך להחזיק בשדה,
 70 ולכן אמא ובינתה מינך - אני קניתי את השדה ממך אחר מות
 71 בעלך, ואבד שטרי, ונאמן בכך, כי אמר לה נמי - גם כשאומר
 72 לאשה, את ובינתה ליה, וזבנה ניהלי - את מכרת את שדה הנכסי
 73 מלוג שלך לבעלך, והוא מכרה לי, מהימן, ולכן אם לא מכרה לו,
 74 צריכה למחות בתוך שלש שנים.
 75 הגמרא מביאה שיש חולקים על דברי רב: גופא, אמר רב, אין
 76 מחזיקין בנכסי אשת איש, ואינה צריכה למחות במחזיק בנכסיה,

1 שנייהם - גם המוכר וגם הקונה, ישגן גדין יום או יומים, ואם שהה
 2 מעת לעת, אינם נהרגים על הריגתו, זה - המוכר, מפני שהוא עדיין
 3 תחתיו, וזה - הקונה, מפני שהוא כפשו. מפרשת הגמרא את טעמו,
 4 ומספקא ליה לרבי יוסי, אי קנין פירות בקנין הגוף דמי, ונחשב
 5 כעבדו של הראשון, אי לאו בקנין הגוף דמי, ונחשב כעבדו של
 6 השני, וספק הנוגע לדיני נפשות, אם הוא חייב מיתה או לא, להקל
 7 שלא להרוג, ולכן אינם נהרגים עליו.
 8 רבי אלעזר אמר, שניהם אינן גדין יום או יומים, ואם הכוהו מכת
 9 מות, אף אם התקיים מעת לעת ורק אחר כך מת, נהרגים, זה -
 10 הקונה, לפי שאינו תחתיו, שהרי עדיין משועבד לראשון, וזה -
 11 המוכר, לפי שאינו כפשו, שכבר קנאו השני.
 12 ואמר רבא, מאי טעמא - מה טעמו דרבי אלעזר, משום דאמר קרא
 13 (שמות כא כא), 'אך אם יום או יומים יעמד, לא יקם, כי כפשו הוא',
 14 שאם יעמוד העבד ולא ימות מעת לעת, אין נוקמים בידו
 15 להמיתו, כיון שהעבד כספו הוא. ולבאורה הטעם מיותר, לשם מה
 16 צריך ליתן טעם לדין זה, ומפרש, שצריך שיהיה כפשו המיוחד לו,
 17 ולא שיש לאחרים חלק בו. ומדבריו יש ללמוד, שכל שקנין הגוף
 18 של אחד וקנין הפירות של אחר, שניהם אינם נחשבים לבעלים,
 19 ואינם יכולים למכור, ולכן אמר אמיר, שאיש ואשה שמכרו
 20 בנכסי מלוג, לא עשו כלום. אך משנתנו סוברת כחכמים, ולכן
 21 יכולה האשה למכור את נכסי המלוג לבעלה.
 22 מקשה הגמרא: וכי לא לאיש חזקה בנכסי אשתו, ומחמת כן אינה
 23 צריכה למחות בו, והאמר רב, אשת איש שהחזיק אחר בנכסי מלוג
 24 שלה, צריכה למחות, כיון שלאחר יש חזקה בנכסיה, ואם לא
 25 תמחה, תפסיד. מבררת הגמרא: במאן - במי היא צריכה למחות
 26 כשמחזיק בנכסיה, אילימא - אם נאמר שצריכה למחות באחר
 27 שאינו בעלה, והאמר רב, אין מחזיקין בנכסי אשת איש, כיון
 28 שיכולה לומר שסמכה על בעלה שימחה. אלא לאו על כרחך,
 29 שמה שאמר רב שאשת איש צריכה למחות, היינו בפעל, ומבואר,
 30 שאם לא תמחה יהיה לו חזקה, וקשה על דבריו ממשנתנו,
 31 שמבואר שאין לאיש חזקה בנכסי אשתו.
 32 מתרצת הגמרא: אמר רבא, לעולם מדובר בפעל, ויש אופן שיש לו
 33 חזקה, ונגזר שחפץ בה בשדה שאינה עשויה לבורות, פירות
 34 עגולים, שיחין ארוכים וצרים, ומקורות מרובעות עם תקרות, ויש
 35 להם פתח, וכיון שנכסי מלוג לא השתעבדו לו לקלקלם בחפירת
 36 בורות, ודאי שקנאם ממנה, ואם לא קנה, צריכה היא למחות.
 37 מקשה הגמרא: והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבתי, אין חזקה
 38 לזקן, כלומר, שאם מזיק שדה חברו בחפירת בורות וכיוצא, אף

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו מניא, ה'תשי"ז

ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

הנני מאשר קבלת מכתבו פ"נ מהעשירי למניא עם המוסג"ב, ויהי רצון שיבשר טוב בזה.

ובפרט שנכנסנו לימי הנחמה, נחמה בכפלים, זאת אומרת כפלים לגבי כל העיני והצער וכי' ר"ל שהי' בעבר, וכפלים בקדושה, אשר גם הגוף הישראלי קדוש הוא וכלי רבינו הזקן ובנו בחרת מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם (תניא ספמ"ט). ויומא קא גרים, אשר כידוע מרז"ל אשר מכאן ואילך כל המוסיק מוסיפין לוי.

בברכה לבשורות טובות בכהנ"ל.

59 שקנתה האשה את הקרקע.
60 רב נחמן דוחה את ראיית רב הונא ומבאר את החידוש בדבריו:
61 אָמַר לִיה רב נחמן לרב הונא, וְלֹא אִיתְמַר עָלָה - וכי לא נאמר
62 בבית המדרש על משנה זו, אָמַר שְׂמוּאֵל, לֹא שָׁנִי שאפשר לקנות
63 קרקע בשטר לחוד, אֵלֵּא בְּשֵׁטֶר מִתְּנָה, אֵבֶל בְּשֵׁטֶר מִכֶּר, לֹא קָנָה
64 הלוקח את הקרקע במסירת השטר בלבד, עַד שִׁתֵּן לוֹ - למוכר
65 את הַדְּמִיָּה, לפי שאין המוכר גומר בדעתו להקנות כל זמן שלא
66 קיבל את הכסף, ולכן הוצרך רב נחמן לחדש שהמעט עצמו
67 קונות לאשה את הקרקע, ואין הבעל יכול לטעון שהתכוין לגלות
68 את מעותיו.
69 חור רב הונא והקשה לרב נחמן: וְלֹא מוֹתִיב רַב הֲנֻנְיָא - וכי לא
70 הקשה רב הוננאי על דברי שמואל, ממה ששינוו בברייתא, קניית
71 קרקע בְּשֵׁטֶר, בְּיַצֵּד היא נעשית, בְּתַב לֹא בעל הקרקע עַל הַנְּיָר או
72 עַל הַחֲרִים, אִף עַל פִּי שְׂאֵן בּוֹ - בנייר או בחרט שְׂוָה פְּרוּטָה, לשון
73 זו, שְׂדֵי מְכֻוּרָה לְךָ, או שנתנה לו במתנה וכתב 'שְׂדֵי (קנייה)
74 [נְתוּנָה] לְךָ, ונתן לו את השטר, הֲרִי זוֹ מְכֻוּרָה וְנִתְּנָה, ומשמע
75 ששטר מכר מועיל אף ללא נתינת מעות. ולא כשיטת שמואל
76 ששטר מכר אינו קונה ללא מעות, ואם כן חזרת טענתו של רב
77 הונא. שרין פשוט הוא שקנתה האשה את הקרקע בשטר שבידה,
78 אף אם לא היו המעות שלה.
79 השיב לו רב נחמן: וְלֹא הוּא מוֹתִיב לָהּ וְהוּא מְפָרֵק לָהּ - וכי לא
80 רב הוננאי עצמו שהקשה על שטר מכר קונה אף ללא תשלום מעות,
81 שהמבוואר בברייתא זו ששטר מכר קונה אף ללא תשלום מעות,
82 היינו דווקא בְּמוֹכֵר את שְׂדֵהוּ מִפְּנֵי רִעְוָה - מפני שהיא גרועה,
83 שרצון המוכר שתחול המכירה מיד, כדי שלא יוכל הקונה לחזור
84 בו, אבל סתם מכירת קרקע אינה חלה בנתינת השטר לפני שיקבל
85 את המעות, וכיון שנתקיימו דברי שמואל ששטר מכר אינו קונה
86 ללא מעות, הוצרך רב נחמן לחדש שקנתה האשה את הקרקע,
87 ואין הבעל יכול לטעון שלא היו המעות שלה.
88 תירוצו נוסף ליישב את שיטת שמואל מהברייתא: (רב יבֵּי מְסִיִּים
89 בְּהַ מְסִיִּיָּה דְרַב נַחְמָן) וְרַב אִשִּׁי אָמַר תִּירוּץ אַחַר, שברייתא זו
90 שמבואר בה ששטר לבדו קונה, אינה עוסקת בשטר מכר, שבו
91 אינו קונה עד שיתן את דמיה, ומה ששינוו בברייתא 'שדי מכורה
92 לך' 'שדי נתונה לך' לא מדובר בשני מקרים שונים של מכר ושל
93 מתנה, אלא הכל מקרה אחד, שכתב לו שתי לשונות אלו בשטר
94 אחד, ומפרשים את דבריו, שבְּמִתְּנָה בְּקִשׁ לִתְּנָה לוֹ, ולכן כתב לו
95 לשון 'שדי נתונה לך', וְלִמָּה קָתַב לוֹ גַם בְּלִשׁוֹן מְכָר - 'שדי מכורה
96 לך', כִּי לִישׁוֹת אֵת כְּחוֹשׁ הַמְּקַבֵּל, שאם בעלי החובות של נותן
97 המתנה יגבו מהמקבל את השדה, ישלם לו הנותן את דמי הקרקע
98 כאילו קנאה ממנו בדמים, כדי שלא תהא לו תרעומת עליו.
99 הגמרא מקשה על דברי רב נחמן, שהמוכר שדה לאשתו קנתה
100 ואינו יכול לטעון 'לגלוי וזוי': מִיתְּיָבִי, שנינו בברייתא, אֲדוּן שְׁלוֹה
101 מִן הַעֲבָד הַכְּנַעֲנִי שְׁלוֹ, וכתב לו שטר מלוה ושיעבד לו את נכסיו,
102 ואחר כך שִׁחְרְרוּ, או שלוה הבעל מן האשה ואחר כך בָּרַשָׁה, אֵין
103 לָהּ עָלָיו בְּלוֹם - אין העבד יכול לתבוע את האדון ולא האשה את
104 בעלה. ויש לברר, מֵאֵי מַעְמָא, לֹא מִשׁוּם דְּאִמְרִינָן שְׁלֵא הַכְּבוֹנוּ
105 האדון או הבעל להשתעבד, ומה שלוו מהם, לְגַלְוִי וְזוּי הוּא דְּבַעֲי,
106 וקשה על רב נחמן, מדוע אין אומרים כך גם במוכר שדה לאשתו.
107 מתרצת הגמרא: שְׂאֵין הָתָם - שונה הדין בלוה מן העבד או
108 האשה, שנסתבר שכונתו היתה לגלות את הכסף, כיון דְּלֹא נִיחָא
109 לִיה לְשׁוּוִיָּה נִפְשִׁיהּ עֲבָד לָהּ לְאִישׁ מְלוּה' (משל כד ז), כלומר, אין
110 הבעל רוצה להיחשב כ'עבד' לאשתו, ולא האדון לעבדו, ולכן
111 ברור הדבר שכל מה שלוה מהם היה רק כדי לגלות את מעותיו
112 הטמונים, מה שאין כן באופן שהבעל מכר קרקע לאשתו שלא
113 שייך סברא זו, יש לומר שבאמת הקנה לה, וכדברי רב נחמן.
114 הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין זה: שְׁלָה רַב הוּנָא בְּרַ אֲבִין
115 לתלמידי בית המדרש, הַמְּכֻוּר שְׂדֵה לְאִשְׁתּוֹ, קָנְתָה

1 וְדִבְעֵי גוּלָה - שמואל וקרנא אָמְרוּ, מְחֻיָּקִין בְּנַכְסֵי אִשְׁתּוֹ, ולכן
2 צריכה היא למחות. אָמַר רַב, הַלְּבַת בְּדִבְעֵי גוּלָה, שצריכה למחות.
3 אָמְרוּ לִיה רַב בְּהֵנָּה וְרַב אִשִּׁי לְרַב, הָרַד בֵּיה מִרְמָעֵתֵיהּ - האם
4 חזר בו משמועתו, שאמר שאין מחזיקין, ואינה צריכה למחות.
5 אָמַר לָהּ רַב, באופן שִׁמְסַבְרָא שִׁמְחֻיָּקִין אָמְרוּ - אמרתי שהלכה
6 כדִּבְעֵי גוּלָה, ומפרשת הגמרא, שכונתו היא בְּרַב יוֹסֵף, כפי
7 שהעמיד רב יוסף (לעיל ב), שאם החזיק מקצת שנים בחיי הבעל,
8 ושש שנים אחר מותו, מתוך שנאמן לומר שקנה מהאשה, נאמן
9 גם לומר שקנה מהבעל שקנה מהאשה.
10 שנינו במשנה (לעיל מב): וְלֹא לְאִשָּׁה חוּקָה בְּנַכְסֵי בְּעָלָהּ וְכוּ', דהיינו
11 שאף אם אכלה האשה שלש שנים את פירות הקרקע של בעלה,
12 ובעלה שתק, אין אבילתה ראייה שמכר לה את הקרקע.
13 שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא - הלא פשוט הוא דין זה, דבִּינָן דְּאִיתָּ לָהּ
14 מוּזִינִי - שכיון שיש לאשה זכות לקבל מזונות מבעלה, מוּזִינִי הוּא
15 דְּקָא אֲבָלָה, כלומר, הרי הכל יודעים שהאשה החזיקה בקרקע
16 ואכלה את פירותיה לצורך המזונות המגיעים לה מהבעל, ולכן
17 לא היה בעלה צריך למחות בה, ומה השמיענו התנא בדין זה.
18 משיבה הגמרא: לֹא צְרִיבָא אלא באופן דְּחֵד לָהּ אֲרַעָא אַחֲרֵיהּ
19 לְמוּזְנָה - שיחד לה בעלה קרקע אחרת לצורך מזונותיה, והתחדש
20 במשנה שאף אם החזיקה בקרקע נוספת אין לה בה חוקה, כיון
21 שאין הבעל מקפיד על אשתו כשאוכלת יותר מכפי שמגיע לה
22 מעיקר הדין, ולכן אין חוקה לאשה בנכסי בעלה.
23 הגמרא דנה האם האשה נאמנת באופן שמביאה ראייה: שנינו
24 במשנה, 'אין לאשה חוקה בנכסי בעלה', כלומר שאין באבילתה
25 ראייה שהקרקע שלה, ויש לדייק, הָא ו-אבל) וְאִתָּה, הֲשֵׁ לאשה
26 בנכסי בעלה, כלומר, אם תביא האשה שטר או עדים שקנתה את
27 הקרקע מבעלה, המכירה קיימת. ולכאורה קשה, מדוע באופן כזה
28 המכירה קיימת, הרי לִיבָא - יכול הבעל לומר, שאמנם קיבל ממנה
29 מעות תמורת הקרקע, אך לא היה זה בתורת מקח, כיון שמעות
30 אלו היו שווא, ומה שמכר לה את השדה תמורתם הוא משום
31 דְּלְגַלְוִי וְזוּי הוּא דְּבַעֲי - רצונו היה לגלות היכן מעותיו שהטמינה
32 ממנו, שעל ידי שתחשוב שהוא מוכר לה את הקרקע, תגלה את
33 הכסף שהטמינה, ולא התכוין באמת למכור לה, וכיון ששמע
34 מהמשנה שאין הבעל יכול לטעון כן, אלא אם הביאה האשה
35 ראייה, קנתה, שְׂמַעְתָּ מִיָּה - מוכח מכאן לכאורה כדעת הסובר
36 שבעל המוכר שְׂדֵה לְאִשְׁתּוֹ, קָנְתָה, וְלֹא אִמְרִינָן לְגַלְוִי וְזוּי הוּא
37 דְּבַעֲי, ולהלן יבואר שנחלקו בזה אמוראים.
38 דוחה הגמרא: לֹא - אין הכרח לדייק מהמשנה שכל ראייה תועיל
39 לאשה, אלא אָמַר - דייק את לשון המשנה כך, 'אין לאשה חוקה
40 בנכסי בעלה, הָא וְאִתָּה, הֲשֵׁ לא, והיינו בְּאִפּוֹן שִׁישׁ לָהּ שְׂטֵר מִתְּנָה
41 מבעלה, שאז אין הבעל יכול לטעון שכונתו היתה לגלות את
42 ממונו, שהרי לא קיבל ממנה מעות.
43 הגמרא מביאה שיטות אמוראים בדין מוכר שדה לאשתו: אָמַר
44 לִיה רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָא, לֹא הָיָה מִרְ נַחְמָן בְּתוּחָא - לא
45 היית אמש בבית המדרש שלנו שנמצא בסוף התחום, דְּאִמְרִינָן מִלִּי
46 מְעַלְיָתָא - שאמרנו שם דברים מעולים, אָמַר לִיה רַב הוּנָא, מֵאֵי
47 מִלִּי מְעַלְיָתָא אִמְרִיתוּ - מה הם הדברים המעולים שאמרתי.
48 השיב לו רב נחמן, אמרנו, שבעל המוכר שְׂדֵה לְאִשְׁתּוֹ, קָנְתָה את
49 השדה, וְלֹא אִמְרִינָן לְגַלְוִי וְזוּי הוּא דְּבַעֲי - ואין אומרים שכל כונת
50 הבעל במכירה זו היתה כדי לגלות את המעות שהטמינה ממנו.
51 אָמַר לִיה רַב הוּנָא לְרַב נַחְמָן, כיון שנהגים לכתוב שטר מכר על
52 הקרקע, אם כן פְּשִׁיטָא שקנתה, שהרי אף אם באמת המעות הם
53 שלה, מכל מקום דַּל וְזוּי מְהַבָּא - סלק מכאן את טענת המעות
54 ושאינם יכולים לקנות לה כיון שלטענתה הם שלו וְתִיקְנֵי בְּשֵׁטֶרָא
55 ו-תקנה את השדה בשטר המכר. מוכיח רב הונא את דבריו, מֵי
56 לֹא תֵּנִן - וכי לא שנינו במשנה (קדושין כו), בְּנַכְסֵי שִׁישׁ לְתֵּן אַחֲרֵיוֹת
57 - קרקעות, נְקִינָן בְּכֶסֶף וּבְשֵׁטֶר וְכוּ, הרי ששטר לחוד קונה את
58 הקרקע אף ללא תשלום מעות. ומה החידוש בדברי רב נחמן

1 **הא** ראה יש בשטר מתנה — הוא הדין דהוה מצי למימר בשטר הודאה, דלא שייך ביה
2 גלויי זוהי. **דל** זוהי מהבא ותיקני ליה בשטר — במקום שכתובין שטר הוי, וקאמר
3 בדמקום הוה לא מהניא שמעתיא מידי, אף על גב דמנהיגי במקום שאין כתובין, ומיהו, אף
4 במקום שכתובין שייך למימר דנפקא מינה להיבא דאמר "אי בעינן בשטרא — איקינן, ואי
5 בעינן בכספא — איקינן", דלא בכספא אף על פי
6 שלא כתב לו השטר. אי נמי, בגון שכתב השטר
7 תחלה ואחר כך נתנה דמים, דאי אמר לגלויי זוהי
8 הוה דבעי — לא קתנה.
9 **כתב** לו על הנייר או על החרס — וכן הניא
10 לענין קידושין. כתב לה על הנייר או על
11 החרס, אף על פי שאין בו שוה פרוטה; "בתוך
12 מקודשת לך" כו'. אומר רבינו תם: דאית כרבי
13 אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי. דלרבי מאיר,
14 כיון שצריך שיחתמו עדים בשטר קידושין,
15 כדאמר בפרק שני דקידושין (מח, א), אמר רב
16 רבנן: בגון דקדשה בשטר שאין עליו עדים, ורבי
17 מאיר לטעמיה, דאמר עדי חתימה כרתי — אם
18 כן לא מהניא חתימה על דבר שכולו להודיק,
19 כדנתן בפרק שני דגיטין (בא, ב); איך חותבין לא
20 על הנייר כו'. ואפילו איכא עדי מסירה לא מהני
21 לרבי מאיר, דצריך שיהא מוכיח מתוכו, כדאמר
22 בריש "כל הגט" (שם ב, ד) גבי כתב לגרש את
23 הגדולה, דלרבי מאיר אפילו גדולה לא מצי
24 מגרש. משום דאין מוכיח מתוכו די מגידיה
25 מגרש. ואם תאמר: הוא אמר בפרק שני דגיטין
26 (בב, ב) דלא הכשיר רבי אלעזר אלא בגיטין,
27 ולא הכשיר אלא לאלתר, אבל בשאר שטרות
28 — משמע דלא הכשיר אפילו לאלתר וש לומר:
29 דהכי בעי למימר, דלא הכשיר רבי אלעזר אלא
30 בגיטין ודכותיהו, כמו "שדה מכורה לך" דהבא,
31 וכן התיא דקידושין, דלא נכתבו אלא לקנת
32 שדה האהשה, דומיא דגיטי שאינן עשויין עיקרן
33 לראיה אלא להתגרש. אבל שטרות העומדים
34 לראיה — לא. ועוד יש לומר: דהבא ובקדושין
35 לא איירי אלא בכתב ידו, כדאמר: הוציא עליו
36 כתב ידו, וכן הוה אית אינו להודיק, שדה ניכר
37 שאין זה כתב ידו.
38 **אף** על פי שאין בו שוה פרוטה — תימה: דמאי
39 רבותא הוא שוה פרוטה? בשלמא גבי קדושין נטק
40 כתב לה על הנייר או על החרס אף על פי שאין בו
41 שוה פרוטה — דרבותא דהיא, דאף על פי שאינה
42 מקודשת מתורת כסף, כיון שאין בו שוה פרוטה —
43 מקודשת מתורת שטר. אבל הכא גבי מוכר, אפילו
44 יש בו שוה פרוטה — אינו קונה מתורת כסף. שררי מוכר נתון שטר ולא לוקח, ואין קרקע
45 נקנה אגב כסף
46 **ולמה** כתב בלשון מוכר כדי ליפות את כחו — להיות אחיזות על הנתון כדון מוכר. ופירש
47 הקונטרס: שכתב לו בשטר כל זיו: "שדי מכורה לך וגם שדי נתונה", וכתב לשון
48 מתנה — משום דינא דבר מצרא. וקשה: דאמר ב"המקביל" (בבא מציעא קח, ב) מתנה דאית
49 בה אחיזות — יש בה משום דינא דבר מצרא ועוד קשה לרבינו תם: "שדי" תרי זימני
50 למה ליה ואומר רבינו תם וכן רבינו יצחק: דלא מיירי בשכותב שנידון, אלא בשכותב "מכורה"
51 או "נתונה", וקאמר: אפילו בשכתב מכורה — במתנה בקש ליתנה לו, ודא דהתא בלשון מוכר
52 כדי ליפות את כחו, שמקבל עליו אחיזות. ועוד יש לומר: דשני שטרות כתב לו, ביד
53 לשון מכירה וביחד לשון נתנה, ואם יצטרך לדינא דבר מצרא — יראה של נתנה ולא של
54 מכירה, ואם צריך לאחיזות — יראה של מכירה. ועוד יש לומר: דאפילו כתבי תריזיתו
55 בשטר אחד — ריב כחו מה שכתב בלשון מתנה לענין הא דנתן לקמן ב"המוכר את הבית"
56 (עא, א); במה דברים אמורים — במוכר, אבל בנותן — נותן את כולו. והכי איתא בירושלמי
57 פרק קמא דקידושין, ועוד יש לומר: דנפקא מינה מה שכתב בלשון מתנה — שאין צריך ליתן
58 דמים. ומיהו, קשה לטעם זה, דאמאי בעי בשטרא ב"איקינן" סג. **לזה** מן העבר ושרדוהו כו'
59 — תימה: דמאי רבותא נטק "ושרדוהו", וזוהי? ששטא, דאי אף עליו כלום בעודו
60 תחתיו — וגם כשיוצאין אין להם עליו כלום ויש לומר: דסלקא דעתיה דגמור ומקיני להו,
61 שיקנו לאורו שיתחרר ותתגרש.

לא

1 ודייני גולה — שמואל וקנא, בפרק ראשון דסנהדרין (זו, ב). מחזיקין — והיה לה
2 למחות. **מסתברא אמרי** — היבא דהויא מקצת חזקה בחיי בעלה, ושלא לאחר מיתת
3 הבעל, כמו שפירש רב יוסף לעיל — התם הוא דמסתברא דמחזיקין. דהא רב גופיה
4 הכי קאמר לעיל: אשת איש צריכה למחות, דמשמע דמחזיקין. ומיהו, דייני גולה בכל
5 ענינן פליגי אדרב. **כרדב יוסף** — וגמרא הוא
6 שקיימא דברי רב, אבל רב לא חזיב רב יוסף.
7 שהרי קדם לו רב הרבה דורות. כיון דאית לה
8 טוניה — מהבעל. טוניה הוא ודקאבלה — הכל
9 ודעין דלפירות יורדת, והלכך לא מיחה בעל.
10 דיהי לה — בעל קרקע אחריתו למזונות,
11 ואפילו הכי אף קפיד בעל אי אכלה טפי,
12 והלכך לית לה חזקה. ורייק: חזקה הוא דלית
13 לה — כלא שטר. **הא רביה** ש — אם יש לה
14 שטר מכירה מבעל — הוי מקחה קיים. ליבא
15 — הבעל: אף על פי של הקרקע נקנה בכסף מעות
16 הללו שקבלתי ממנה — לא קני לה הקרקע.
17 לגלויי זוהי **כניטא** — מעות הטמינה ממני,
18 ונתכונתה לגלות לי מעותיה. ובחזקת מעות
19 שלי לקחתים מדה ולא לשם מכר, ולא לדעת
20 קני מכירה קבלתיים, ולא גמרתה והקניתי.
21 **שמעת מינה המוכר כו'** — ופלוגתא דהיא לקמן.
22 **איבא** — דוק הכי. הא רביה ש — אם יש לה
23 שטר מתנה, דהתם גמור נתן לה, דלרבי גלויי
24 זוהי. בתחומא בתי מדרשות שלחן בסוף התחום
25 היו, כדי שיוכלו לבא שם בשבת מן העיריות
26 שסביב. אמר ליה — היבא דאיכא שטר
27 מכירה, אפילו לגלויי זוהי מיכין — בקבלת
28 המעות הוי קנין גמור, דדל זוהי מהבא. ותיקני
29 בשטר מכירה, דגבי מעות הוא דאיכא למימר
30 קבלת מעות הללו לא איקינן, דלגלויי זוהי
31 נתבין, ולעצמא קבלתם. אבל גבי שטר המכירה
32 — לא שייך למימר הכי, אלא הרי הוא כשטר
33 מתנה, דהכל מודין בו לקמן דקתנה. דמה ריח
34 יש לו בכתבית שטר המכירה אלא ודאי גמור
35 ואיקני לה. היבא דלא למימר דאי לא כתב לה
36 שטר לא היה ידבה זוהי, ולגלויי זוהי נתבין גם
37 בכתיבת השטר — דכל כך לא מסיק איניש
38 אדעתיה. מי לא נתן בו' — וקא סלקא דעתיה
39 דאפילו בשטר מכירה קאמר, דקני כלא תנית
40 מעות. רכין דחתב לו שטר מכירה — אין
41 לזכות עוד לרבוה לו בזה, ומעות חייב לו
42 הלוקח למוכר. ולא איתמר עלה — דבשטר
43 מתנה מיירי, אבל שטר מוכר — לא קנה. ואמר
44 ליה רב הונא לרב נתנן: ולא מותיב רב המונטא לשמואל כו', אלמא שטר מוכר נמי
45 קנה, ואכתי מאי מילי מעלייתא הוי זו מכורה או נתונה — ואמר ליה רב נתנן: לאו
46 אמרינן התם בפרק ראשון דקדושין, דרב המונטא מותיב לה וגם מפיק לה, דרך
47 ברייתא דקניי שטר מוכר קונה — במוכר שרדו מפני רעתה. קרקע רעה, דבהאיחא
48 ודאי גמור ומקנה מידי בשטר, ומעות ליהוה מלוה גבי דלוקח עד דתבע ליה, אבל
49 בשאר קרקעות — לא קנו בשטר עד דיהיב זוהי כשמואל, ואכתי איכא מילי מעלייתא.
50 הכי גרסינן במסכת קדושין: רב אשי אמר במתנה ביקש ליתן לו כו' — ואתקפתא
51 דרך ברייתא דהוה קשיא לשמואל וכו'. ובי רב אשי לומר דרך ברייתא לא בשטר
52 מוכר איירי וכליל אלא בשטר מתנה. ודבר הרגיל הוא שכותבין בשטר מתנה לשון
53 מוכר, ליפות כחו דמקבל מתנה, שאם יערערו עליו יבא הנתון לפצותו כדון מוכר,
54 דלא ליהוה תרעומת לעלויה. והכי קאמר: "שדי מכורה לך וגם נתונה תהיה לך", הרי
55 זו מכורה — להיות אחיזות על הנתון כדון מוכר, וגם נתונה היא — ולית בה משום
56 דינא דבר מצרא, דאמרין בבבא מציעא (קח, ב) מתנה לית בה משום דינא דבר
57 מצרא ודייני אכלא בשטר מתנה. ודבר הרגיל הוא שכותבין בשטר מתנה לשון
58 לזה מן העבר — וכתב שטר מלוה, ושיעבר לו נכסיו. לגלויי זוהי הוא — דשיעבר
59 לו נכסיו. **דלא פשו נפשיה בו'** — אגן סהדי דשום אדם לא יהיה ברצונו עבד לזה
60 אם יכול להפטר בשום ענין, והלכך איכא למימר לגלויי זוהי הוא דבעי. אבל גבי מוכר
61 גמור ומקנה, שררי אינו נעשה עבד לזה ברוך שטר מכירה ככלל, ואפילו קבל עליו
62 אחיזות — עתיין לא נטרפה מן הלוקח, ודליוהי "לזה" לגבי לוקח, שלח רב הונא
63 בר **אבא** — לתלמידי בית המדרש.

והבעל

לא נחא ליה דליהו עבד ליה כו' - דרוקא נקט ליה, אבל מבר - לא. ומשום אשה הוא דנקט ליה, אבל גבי עבד - אין חילוק בין ליה לומר, דמה שקנה עבד קנה רבו. [ברם] רבינו הם לא גריס "ברם רבי אבא", אלא גריס: "רבי אבא ורבי אבדו וכל גדולי הדור בו כדי ליפות את כורו". ולא גריס "את כורו", אלא: "ליפות את כורו", ופירש: שיאבל

דוא את הפירות. והשתא מייתי רב הונא בר אבין שיפתא לדבריו, דתימיה הוא לומר שהיה שולח שכל גדולי הדור חולקין עליו - שאם כן אין ממש בדבריו. ואין מתיישב לרבינו יצחק גירסתו, דאם כן מה צריך לומר "במתנה בקש ליתן לה"? ונראה לרבינו יצחק גירסת הספרים "ברם רבי אבא", ו"ליפות כחה". ופליגי עליה, וסביר דמוכר לאשתו לא קנה, דלגלויי וזו הוא דבעי. וסביר כרב הונא. דאמר: דל וזו מדבא ותיקני בשטר. ומה שקנה בשטר - אינו אלא מתנה, כיון דלגלויי וזו הוא דבעי, ולא קנתה בווי. ומה שכתב בלשון מבר - לא כתב אלא ליפות את כחה. ופירוש רבינו הם יש ליישב ולפרש: בקש ליתן לה, ולענין זה שבמתנה נתן את כולו. ועוד יש ליישב פירוש רבינו הם: במתנה בקש בו' - דאפילו למאן דאמר קנתה במוכר לאשתו, ולא אמר לגלויי וזו הוא דבעי, לא קנתה אלא משום דבמתנה נתן לה. דהא אין כאן מבר, שלא נתנה לו כלום. שהדימים הן שלו בלא הכי. ואף על פי שאין יכול להוציא ממנה בדין, מכל מקום אם תקף ממנה או הוציא מידה דרך ערמה הם שלו, כדאמרינן בסמוך, ואם כן השתא שהוציאן דרך מבר הם שלו, ואין כאן מבר. והלכך, למאן דאמר קנתה לא קנתה אלא משום דבמתנה בקש לתת לה, והא דכתב בה בלשון מבר - כדי ליפות את כורו לענין שיאבל הפירות, כי המכר מבטל הקנין, דהא אין כאן מבר כדפירשתי. ולענין שדה היא מתנה וקנתה, ולענין פירות היו מבר ולא קנתה. **במתנה** קנתה ואין הבעל אוכל פירות - חזמה: דאמר בנשין פברק "הווריק" (ע, ב) גבי ההוא שכיב מרע דרביה גט לדיתוחו בחי פניא דמעלי שבתא כו', אהא לקמיה דרבא. אמר: ליקני לה ההוא אתרא דאית בה גיטא כו'. אמר רב

עיליש: מה שקנתה אשה קנה בעלה. איכסיף. ומאי קשיא? והא במתנה אין הבעל אוכל פירות - אם כן לא קנה בעלה ואומר רבינו הם: דאין תלוי באבילת פירות למיקרי חצרה. דהא רבא כרב בריש לקיש (בבא בתרא קלז, ב) דקנין פירות לאו כקנין הנהו דמי, ואפילו יש לבעל פירות - אינו מפקע כח האשה. שהנף שלה, ומתגרשת שפיר. אלא בהא תליא מלתא, דלא מיקרי חצרה לענין זכיה, אלא כשמוכרת ונותנת - קיים. הלכך, כשתנן לה הבעל, אף על גב דאין אוכל פירות, כיון שאם מכרה נתנה אינו קיים - לא מיקרי חצרה, אדעתא דהכי שבמוכר ותנן לא יחיב לה. ומייתי ראיה, דחתם בריש "הווריק" גבי זרק לה בחצרה פרוי: חצרה: מה שקנתה אשה קנה בעלה ומשני: כגון שכתב לה "דין ודברים אי לי בנכסיך", אף על גב דבכתובת לה גמי הכי יש לבעל פרי עד שיכתוב לה "ובפירותיך", כדבבא בתרא (כחובות פג, א). אפילו הכי חשיב חצרה. כיון שאם מכרה ונתנה קיים, כדתנן "ויחבוהו". ומיהו, ראיה דלא עבד מוכרי "ובפירותיך" - הכי עבי למימר, כדאשכחון לעיל גבי אין לאיש חוקה בנכסי אשתו. ואם תאמר: אף על גב דאיתיה יכולה למכור תקני לה לגט, מידי דההא אשכירות, דאמר (מעשר שני פרק חמישי משנה ט) רבין גמליאל: "מעשר (שני) נתון ליהושע ומקומו מושבר, לו" ובי"חמוכר את הספינה" (בבא בתרא פד, ב) מדד ולא משך - לא קנה. ואם היה פיקח - שוכר את מקומו ואומר רבינו הם: דגדול קנינו של שוכר מזה, שאפילו מת בתוך הזמן - המקום מושבר לזירשו עד הזמן. מה שאין כן באשה, שאם מכרה ונתנה - הבעל מוציא מיד הלקוחות. ויורשולימי לא משמע כפירוש רבינו הם, דפרין בריש "הווריק" (גיטין עו, א): ונתנה חצרה אינן משתעבדות ליה לאבילת פירות? ומשני רבי יוחנן בשם רבי יואי: עד שיכתוב לה "דין ודברים אי לי בנכסים ובפירותיך". ומשמע מדפרין מפריות - דבפירות ודברים תלוי, ולא במה שאינה יכולה למכור. ורבינו יצחק אמר: דאפילו תלוי הוביחיה בפירות - מכל מקום פריך שפיר תתן לה מה שקנתה אשה קנה בעלה. שלא היה נתון לה הבעל חוקה גזא משגיל, ודוקא ביכולה לומר "אחריים הבעל אוכל פירות". ועוד אומר רבינו יצחק: דהא דאמר הכא במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות - היינו דוקא שאינו אוכלם. אבל בנכסי מלוג הם אותם פירות. ולקח בהם קרקע ויאכל הפירות. ומשום הכי פריך תתם שפיר: מה שקנתה אשה קנה בעלה.

קבל מן האשה יחזיר לאשה - נראה דאם אמרה האשה "תן פלוני שהם שלי" - דתנן לו, דנאמנת היא, במיגו דאי בעיא שקלה איזי מיניה ויהבה ליה. ואפילו אומר הבעל שהזממן שלי - אין לו כח להוציא מידה, מדקאמר "יחזיר לאשה". דהוה ליה למימר: יודיע לבעל, דאם היה כח ביד הבעל להוציא מידה כשאומר שהוא שלו. והא דמפליגי בסמוך בדבריתו דרבה בר בר חנה בין מהזמנא בין לא מהזמנא - הני מילי בשעת מיתתה, דלית לה מיגו דאי בעי שקלה מיניה ויהבה למי שרוצה, ואם תקבל הבעל מידה - שוב אינה יכולה להוציא מידה ולומר "של פלוני הם", כדאמר לעיל: לזה מן האשה וגרשה - אין לה עליו בשה - ואם היהת נאמנת לומר "של פלוני הם" - תנא נאמנת לומר "שלי הם", במיגו דאי בעי אמרה "אחריים הפקדו בידך", דאינה צריכה לומר מי הם האחרים, וישאר המזמן לעולם בידה. ודוקא במעות טמונות דלוה מן האשה, דלעיל במעות טמונות איירי, מדקאמר: לגלויי וזו הוא דבעי. אבל מעות שאינן טמונות - יש לה עליו. וכן אם תקף - מוציאין מידו. ועוד, מדקאמר רבא דבמעות שאינן טמונות קנתה - משמע דאם תקף מוציאין אותן מידו. דאם אין מוציאין - אמאי קנתה: הא יכול לומר: להוציא מידה בתוכוהי, כי לא יכולתי להוציא מידה בענין אחר, ואפילו בבית דין, ואם היית נשאת ונותנת בתוך הבית - אינה נאמנת לומר "שלי", ולא של פלוני הם", כדאמר לקמן (ב, ב) וכן האשה שהיא נשאת ונותנת כר ואמרה "שלי הם" - עליה להביא ראיה, ולא מהזמנא לזה במיגו דאי בעיא אמרה שהיא נפקדת משל אחרים. ומיהו, היכא שאינה נשאת ונותנת בחי בעלה, וממון בעלה מצוי בידה - יש להסתפק אם חשבינן לה כאילו נשאת ונותנת, אם לא.

והבעל אוכל פירות - דלא גרע מנכסי שפלו לה בירושה. במתנה בקש ליתן לה - ולא יאכל פירות. כדאמרינן לקמן: במתנה - קנתה, ואין הבעל אוכל פירות. ומיהו, במוכר לחבירו אין לומר כן, שאינו אוהבו כל כך. מתיבי בו' - ההיא קשיא דלעיל, ולשני המימרות נקשית בבית המדרש. במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות - דתנן - בעין יפה נותן. ורבינו - רב, שקדם לרבי יוחנן רבו של רבי אלעזר, כדאייתא בשחיטת תולין (צה, ב) דכל זמן שהיה רב קיים היה שלח ליה רבי יוחנן: "לקדם רבינו שבבבל", ועוד, דאמר ליה לריש לקיש שכל אותן הימים היה הוא בשיבוע ואני בעמידה. ועוד, דאמרינן בעירובין (יג, ב) אמר רב: האי דמחודן מחבריה טפי - משום דהויה לרבי מאיר מאחוריה, כושר' - רבי אלעזר, שהיה תלמידו של רבי יוחנן. ואף על גב דרבי אבא ורבי אבדו וכל גדולי הדור חבריהם, דאמרי לעיל: במתנה בקש ליתן לה כו', סבירא להו כרבי אלעזר דאין הבעל אוכל פירות - אינה נמי זוטרי ניתו לגבי רב, שתלמידי רבי יוחנן היו. כרבינו עבדי - רבי יוחנן, שהיה חבירו של רב. תרתי - בתמיה: שני דברים של רבא סותרין זה את זה: לא קנתה - משמע על גוף ולא פירות, דלגלויי וזו הוא דבעי. והבעל אוכל פירות - משמע שקנתה גוף הקרקע, דלא לגלויי וזו הוא דבעי. במעות טמונין - שלא היו ידועין ומפורסמים לבעל - לא קנתה, דלגלויי וזו הוא דבעי. פעות שאין טמונין - קנתה, והבעל אוכל פירות. דליבא גלויי וזו, שהרי גלויין ועומדין הן, לא מן הנשים בו' - דאיכא למימר גבסום לבעליהן ולא נתניהם. ותיקנות נמי, שמא גבסו מבית בעל הבית שהם דרים שם. ואסור לסייע ידי עוברי עברה, וכשלא יקבלו מהם - יחזירו למקום שגבסו שם. יחזיר לאשה - ולא לבעל, דאין לנו להחזיקה בגבתה. יחזיר לבעלה - שאפילו אם ניתן לה ממון זה על מנת שאין לבעלה רשות בה, מכיון שמתה - יורשה בעלה, שהבעל יורש את אשתו. והלכך יחזיר לבעל, דממה נפשך עבישי הרי הוא של בעלה. יחזיר לרבו - דמסתמא כל מה שקנה עבד קנה רבו. ונראה בעיני דהוא הדין אם נשתחרר העבד ואחר כך מת - יחזיר לרבו, שהיה עבד היה כשהפקיד לזה, וסתם עבדים גולתין הן. אבל אם נתגרשה האשה ואחר כך מתה - יחזיר לזרשה ולא לבעלה, דמשנתגרשה אין הבעל יורשה.

קבל מן האשה יחזיר לאשה - נראה דאם אמרה האשה "תן פלוני שהם שלי" - דתנן לו, דנאמנת היא, במיגו דאי בעיא שקלה איזי מיניה ויהבה ליה. ואפילו אומר הבעל שהזממן שלי - אין לו כח להוציא מידה, מדקאמר "יחזיר לאשה". דהוה ליה למימר: יודיע לבעל, דאם היה כח ביד הבעל להוציא מידה כשאומר שהוא שלו. והא דמפליגי בסמוך בדבריתו דרבה בר בר חנה בין מהזמנא בין לא מהזמנא - הני מילי בשעת מיתתה, דלית לה מיגו דאי בעי שקלה מיניה ויהבה למי שרוצה, ואם תקבל הבעל מידה - שוב אינה יכולה להוציא מידה ולומר "של פלוני הם", כדאמר לעיל: לזה מן האשה וגרשה - אין לה עליו בשה - ואם היהת נאמנת לומר "של פלוני הם" - תנא נאמנת לומר "שלי הם", במיגו דאי בעי אמרה "אחריים הפקדו בידך", דאינה צריכה לומר מי הם האחרים, וישאר המזמן לעולם בידה. ודוקא במעות טמונות דלוה מן האשה, דלעיל במעות טמונות איירי, מדקאמר: לגלויי וזו הוא דבעי. אבל מעות שאינן טמונות - יש לה עליו. וכן אם תקף - מוציאין מידו. ועוד, מדקאמר רבא דבמעות שאינן טמונות קנתה - משמע דאם תקף מוציאין אותן מידו. דאם אין מוציאין - אמאי קנתה: הא יכול לומר: להוציא מידה בתוכוהי, כי לא יכולתי להוציא מידה בענין אחר, ואפילו בבית דין, ואם היית נשאת ונותנת בתוך הבית - אינה נאמנת לומר "שלי", ולא של פלוני הם", כדאמר לקמן (ב, ב) וכן האשה שהיא נשאת ונותנת כר ואמרה "שלי הם" - עליה להביא ראיה, ולא מהזמנא לזה במיגו דאי בעיא אמרה שהיא נפקדת משל אחרים. ומיהו, היכא שאינה נשאת ונותנת בחי בעלה, וממון בעלה מצוי בידה - יש להסתפק אם חשבינן לה כאילו נשאת ונותנת, אם לא.

35 רב חסדא, וְאָמַר נָמִי כְּרַבְרָבִי עֲבָדִי – אַף אֲנִי עֲשִׂיתִי כַּגְדוּלֵיכֶם, מִשּׁוֹם
 36 דְּכִי אָתְמָא – (כְּשֶׁהֲגִיעַ) רָבִין מֵאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל לִבְבֵּל אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן
 37 שְׁהִיָּה חֲבִירוֹ שֶׁל רַב, אָחָד זֶה וְאָחָד זֶה – בֵּין הַמוֹכְרֵי שְׂדֵה לְאִשְׁתּוֹ
 38 וּבֵין הַנּוֹתֵן לָהּ בְּמִתְנָה, קָנְתָהּ אֵת הַשְּׂדֵה, וְאִין הִבְעֵל אֹיבֵל פִּירוֹת.
 39 הַגְּמָרָא מְבִיאָה פֶּסֶק הַלְכָהּ בְּעֵנִין זֶה: אָמַר רַבָּא, הִלְכָתָא – הַהֲלָכָה
 40 הִיא, הַמּוֹכֵר שְׂדֵה לְאִשְׁתּוֹ, לֹא קָנְתָהּ, וְהִבְעֵל אֹיבֵל אֵת הַפִּירוֹת, אֵךְ
 41 אִם נִתְּנָה לָהּ בְּמִתְנָה, קָנְתָהּ, וְאִין הִבְעֵל אֹיבֵל פִּירוֹת. תְּמַהָּה
 42 הַגְּמָרָא: תְּרַבִּי – הֲרִי שְׁתֵּי הַהֲלָכוֹת שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּדִין הַרְאֵשׁוֹן שֶׁל רַבָּא
 43 סוֹתְרוֹת זֹו אֵת זֹו, שְׁהָרִי מִמָּה שֶׁאֲמַר הַמוֹכֵר שְׂדֵה לְאִשְׁתּוֹ לֹא
 44 קָנְתָהּ, מִשְׁמַע שְׂלֹא קָנְתָהּ כֻּלָּל, וְאִילוּ מִמָּה שֶׁאֲמַר וְהִבְעֵל אֹיבֵל
 45 פִּירוֹת, מִשְׁמַע שֶׁקָּנְתָהּ אֵת גּוֹף הַקְּרָקַע, וַיֵּשׁ לְבַעַל זְכוּת רַק
 46 בְּאִבֵּילַת פִּירוֹת.
 47 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: לֹא קָשִׁיָּא, כָּאֵן – מָה שֶׁאֲמַר רַבָּא שְׂלֹא קָנְתָהּ,
 48 מְדוֹבֵר בְּמַעֲוֹת שֶׁהֵיוּ מְמוּנִין אֲצֵלָהּ, וְאִינֶם יְדוּעִים לְבַעַל, וְלִכְךָ נֶאֱמַר
 49 הִבְעֵל בְּטַעֲנָתוֹ שֶׁמֹּכֵר כְּדִי לְגַלּוֹתוֹ, וְהַמְכֹּר בְּטֹל. וְאִילוּ כָּאֵן – מָה
 50 שֶׁאֲמַר רַבָּא שֶׁהִבְעֵל אֹיבֵל פִּירוֹת, וּמִשְׁמַע שֶׁגּוֹף הַשְּׂדֵה מְכוּר לָהּ,
 51 מְדוֹבֵר שֶׁשִׁילְמָה לֹו עַל הַשְּׂדֵה בְּמַעֲוֹת שֶׁאִין מְמוּנִין, אֲלֵא הִיוּ
 52 יְדוּעִים לְבַעַל לִפְנֵי כֵן, וְלֹא הוֹצֵרֵךְ לְגַלּוֹתוֹ, וּלְפִיכֵךְ רְדָאֵי כּוּוֹנְתּוֹ
 53 הִיתָה לְמוֹכֵר לָהּ, וְקָנְתָהּ הָאִשָּׁה אֵת גּוֹף הַקְּרָקַע וְהוּא רַק אֹיבֵל
 54 פִּירוֹת.
 55 מְבִיאָה הַגְּמָרָא רֵאִיָּה לְתִירוֹץ זֶה: דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹנָדָה, שִׁילְמָה הָאִשָּׁה
 56 עַל הַשְּׂדֵה בְּמַעֲוֹת מְמוּנִין, לֹא קָנְתָהּ כִּיוֵן שְׂוֹדָאֵי שְׂרַק רִצָּה לְגַלּוֹת
 57 אֵת מַעֲוֹתֶיהָ. אֵךְ אִם שִׁילְמָה בְּמַעֲוֹת שֶׁאִין מְמוּנִין, קָנְתָהּ.
 58 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בְּעֵנִין חֲשֵׁשׁ גְּנִיבָה בְּנָשִׁים עֲבָדִים וְקֻטְנִים:
 59 תְּנִי רַבָּנָן, אִין מְקַבְּלִין פְּקֻדוֹנֹת לֹא מִן הַנָּשִׁים, שְׂמָא גַּבְבוּם
 60 מִבְּעִלְיָהֶם, וְלֹא מִן הַעֲבָדִים הַכְּנַעֲנִים, שְׂמָא גַּבְבוּם מֵאֲדוּנֵיהֶם, וְלֹא
 61 מִן הַתִּינּוֹקוֹת, שְׂמָא גַּבְבוּם מִבֵּית בַּעַל הַבֵּית שֶׁהֵם דְּרִים שִׁם. וּמִכֵּל
 62 מִקּוּם אִם עֵבֵר וְקָבַל מִן הָאִשָּׁה, יְחִידֵי לְאִשָּׁה וְלֹא לְבַעַלָּהּ, מִשּׁוֹם
 63 שֶׁאִין לָנוּ לְהַחֲזִיק בּוֹדָאוֹת שֶׁהֵם מַעוֹת גְּנוּבִים, אֲלֵא אֲנוּ תוֹלִים
 64 שְׁנַתְּנוּם לָהּ עַל מַנְתָּ שֶׁלֹא יֵהִיָּה לְבַעַלָּהּ רִשׁוֹת בָּהֶם, וְאִם מִתְּנָה
 65 הָאִשָּׁה יְחִידֵי לְבַעַלָּהּ, שְׁהָרִי גַם אִם הִיוּ הַמַּעוֹת שְׂלֹא, מְכִיּוֹן שְׂמַתָּה
 66 בַּעַלָּהּ יוֹרְשָׁה. קָבַל מִן הַעֲבָדִי יְחִידֵי לְעַבְדֵי, וְאִם מִתְּנָה יְחִידֵי לְרַבֵּי שְׁהָרִי
 67 מִן הַסְתָּם מַעוֹת אֵלוֹ שֶׁל הָאֲדוֹן, שְׁהָרִי כֵל מָה שֶׁקָּנָה עֲבַד קָנָה רַבּוֹ.

1 וְכַעַל אֹיבֵל אֵת פִּירוֹת הַשְּׂדֵה, כְּדִין כֵּל שֶׁאֵר נִכְסֵי מִלּוּג שֶׁל הָאִשָּׁה
 2 שֶׁהִבְעֵל אֹיבֵל פִּירוֹתֶיהֶם. בְּרַם – אֲבָל, רַבִּי אָמַר, וְרַבִּי אָבְהוּ, וְכֵל
 3 גְּדוּלֵי הַדִּיר אָמְרוּ, שֶׁאִין הִבְעֵל אֹיבֵל פִּירוֹת, כִּיוֵן שֶׁאֵף שֶׁכָּתַב לָהּ
 4 שְׂטֵר מְכַר אֲנוּ מִפְרָשִׁים אֵת דְּבָרֵינוּ שֶׁבְּמִתְנָה בְּקָשׁ לִיתְנֵנוּ לָהּ –
 5 שְׂרַצְנוּ לְתַת לָהּ אֵת הַקְּרָקַע בְּמִתְנָה, וְאִין הִבְעֵל אֹיבֵל פִּירוֹת
 6 מִמִּתְנָה שְׁנָתָן לְאִשְׁתּוֹ, וְלָמָּה בְּאִמַּת כְּתַב לָהּ אֵת הַשְּׂטֵר לְשׁוֹם
 7 – (לְשׁוֹם) מְכָר, כְּדִי לְיַפּוֹת אֵת בָּחָהּ, שֶׁאִם יִטְרַפוּ מִמְנָה אֵת הַקְּרָקַע
 8 יִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם אֵת דְּמִיָּה.
 9 הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל רַב הוּנָא בְּרַב אֲבִין שֶׁסּוֹבֵר שֶׁאִין אֹמְרִים לְגַלּוּי
 10 זְוִי, מִהַבְּרִייתָא שֶׁהוּבָאָה לְעִיל: מִיְתִיבֵי, שְׁנִינוּ בְּבְרִייתָא. לָוֶה כֶּסֶף
 11 מִן הַעֲבָדִי שְׁלוֹ וְשֶׁחֲרָדוֹ, אֹו שְׁלֹוה כֶּסֶף מִן הָאִשָּׁה שְׁלוֹ וְגֵרְשָׁה, אִין לָוֶה
 12 עָלֶיָּו כְּלָוִם – אִין הָעֵבֵד יִכּוֹל לְתַבּוּעַ אֵת הָאֲדוֹן וְלֹא הָאִשָּׁה אֵת
 13 בַּעַלָּהּ. מַאי מְעָמָא, לֹאֹו מְשׁוּם דְּאָמְרֵי וְגַלּוּי זְוִי הוּא דְּבַעַל, וְ
 14 וּבְאִמַּת אִין הַכֶּסֶף שְׁיִיךְ לָהֶם, וְאִם כֵּן קֶשָׁה, מְדוּעַ לֹא נֶאֱמַר כֵּן גַּם
 15 בְּמוֹכֵר שְׂדֵהוּ לְאִשְׁתּוֹ.
 16 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: שְׂאִנֵּי הָתָם – שׁוֹנֵה הַדִּין בְּלוּה מִן הָעֵבֵד אֹו
 17 הָאִשָּׁה, מִשּׁוֹם דְּלֹא (לִישׁוּי) [מְשׁוּי] אִינֵישׁ – שֶׁאִין אָדָם עוֹשֶׂה אֵת
 18 עַצְמוֹ לְגַבִּיָּהֶם עֲבָד לָוֶה לְאִישׁ מְלִיָּחָה (מְשִׁלֵּי כֶּבֶד), וְלִכֵּן בְּרוּר שְׂכוּוֹנְתּוֹ
 19 הִיתָה לְגַלּוֹת אֵת מַעוֹתָיו, אֵךְ כְּשֶׁמוֹכֵר אֵת שְׂדֵהוּ לְאִשְׁתּוֹ אִינוּ
 20 נַעֲשֶׂה בְּכָךְ כַּעֲבַד לְאִשְׁתּוֹ, וְלִכֵּן יֵשׁ לוֹמַר שֶׁבְּאִמַּת מְכַר לָהּ.
 21 הַגְּמָרָא מְבִיאָה שְׁנַחֲלֵקוּ אֲמוּרָאִים בְּדַבְּרֵי: אָמַר רַבִּי, הַמּוֹכֵר שְׂדֵה
 22 לְאִשְׁתּוֹ, קָנְתָהּ אֵת הַשְּׂדֵה, וְהִבְעֵל אֹיבֵל פִּירוֹת כְּשֶׁאֵר נִכְסֵי מִלּוּג
 23 שְׂלָהּ. אֵךְ אִם נָתַן לְאִשְׁתּוֹ אֵת הַשְּׂדֵה בְּמִתְנָה, קָנְתָהּ, וְאִין הִבְעֵל
 24 אֹיבֵל פִּירוֹת, מִשּׁוֹם שֶׁהַנּוֹתֵן בְּעֵינֵי יֵפֶה הוּא נוֹתֵן, וְהַתְּכוּיִן לְהַקְּנוֹתָהּ
 25 לָהּ לְגַמְרֵי. וְרַבִּי אֱלֵעָזָר אָמַר, אָחָד זֶה וְאָחָד זֶה – בֵּין מוֹכֵר שְׂדֵה
 26 לְאִשְׁתּוֹ וּבֵין נוֹתֵן לָהּ בְּמִתְנָה, קָנְתָהּ אֵת הַשְּׂדֵה וְאִין הִבְעֵל אֹיבֵל
 27 פִּירוֹת.
 28 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה בְּעֵנִין זֶה: עֲבָד רַבִּי חֲסִדָּא עֲוִבְדָּא – רַב חֲסִדָּא
 29 עָשָׂה מַעֲשֶׂה בְּדִין תּוֹרָה שְׁבָא לִפְנֵיו, כְּרַבִּי אֱלֵעָזָר, הַסּוֹבֵר שֶׁבַעֲל
 30 הַמוֹכֵר לְאִשְׁתּוֹ שְׂדֵה, קָנְתָהּ וְאִינוּ אֹיבֵל אֵת פִּירוֹתֶיהָ. אָמְרוּ לֵיהּ
 31 רַבִּין עֲוִקְבָא וְרַבִּין נְחֵמְיָה כְּנִי בְּנִתְיָה דְּרַב – (בְּנֵי בְנוֹתָיו שֶׁל רַב) לְרַב
 32 חֲסִדָּא, שְׂבִיבֵי מִן רַבְרָבִי וְעֵבֵדֵי כּוּוֹמְרֵי – וְכִי עוֹבֵב מֵר אֵת שִׁיטַּת
 33 הַגְּדוּלִים, דְּהִיִּינוּ רַב, וְעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה כְּשִׁיטַּת הַקְּטָנִים מִמֶּנּוּ, דְּהִיִּינוּ
 34 רַבֵּי אֲלֵעָזָר, שְׁהִיָּה תְלַמִּידוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן שְׁהִיָּה אַחֲרֵי רַב. אָמַר לָוֶה

אם יסיח דעתו... ויחזק ביטחונו בהשם יתברך הרופא כל בשר ומפליא לעשות שהוא נותן התרה והמצווה, תחול הטבה בדרך ממילא
 ממכתב ט"ז מנחם-אב, תשי"ז

זכות ההתחייבות שלו למוסדות ליובאוויטש... בוודאי שתעמוד לו בהבטחה דעשר בשביל שתתעשר כפשוטה
 ממכתב ט"ז מנחם-אב, תשי"ז

42 אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק, אִישׁוּתְעִי וְ-יָסִירָהּ לִי רַב תַּיִיא מִהוֹרְמַי
 43 אַרְדֵּשִׁיד, דְּאִישׁוּתְעִי לִיה - שִׁסְפִיר לֹר רַב אֶחָא בַר יַעֲקֹב, מִשְׁמִייה דְרַב
 44 נַחֲמָן בַּר יַעֲקֹב, שִׁפְסַק שְׁבַח־לְקוֹ, לֹא. וְהִלְכֵתָא - וְכֵן הִחְלָכָה
 45 שְׁבִאפוֹן שְׁחֵלְקוּ לֹא נִאמְרַ בְּמִשְׁנָה שְׁאִין לְהֵם חֻזְקָה זֶה עַל זֶה,
 46 אֲלֵא יֵשׁ לְהֵם חֻזְקָה.
 47 הַגְּמָרָא מְבִיאָה רֵאזִיה מְבַרִייתָא: תַּנְיָא נְמִי הָבִי - שְׁנִינוּ כֵן בְּבַרִייתָא,
 48 בְּן שְׁחֵלְק וְאַשְׁתֵּי שְׁנַתְנַרְשֵׁת הָרִי הֵן בְּשִׁאָר כָּל אַדָּם.
 49 אַגְבִּי שֶׁהַתְּבֵאָר שְׁאִין לֵאבֵן וְלֵבֵן חֻזְקָה זֶה בְּנַכְסֵי זֶה, מְבִאֲרַת הַגְּמָרָא
 50 דִּין אַחַ הַמַּתְעַסֵּק בְּנַכְסֵי הִירוּשָׁה, וְיֵצֵא שֹׁטֵר עַל שְׁמוֹ, הָאֵם זֶה
 51 שִׁיךְ לֹר אוֹ לְכֹלָם: אִתְקַמַּר - נִאמְרַ בְּבֵית הַמְּדֻרָשׁ, אֶחָד מִן הָאֲחֵין
 52 כְּגוֹן גְּדוֹל הָאֲחֵין, שְׁתֵּיהֶן נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּתוֹךְ הַפֵּית - מִתְעַסֵּק בְּנַכְסִים
 53 הַמְּשׁוּתָפִים שִׁירָשׁוּ מֵאֲבִיהֶם, וְהָיוּ אוֹנֹת - שֹׁטֵרִי קְנִיית קַרְקָעוֹת,
 54 וְשִׁפְרוֹת שֶׁל הַלוֹאוֹת יִצְאִין עַל שְׁמֵי - שְׁשֵׁמוֹ כְּתוּב בְּהוֹן, שְׁקָנָה אוֹ
 55 הַלוֹהָ, וְאָמַר שְׁאִינֵם שִׁיכִים לִירוּשָׁה, אֲלֵא שְׁלִי הֵם, שְׁנַפְלוּ לִי
 56 בִירוּשָׁה מִפֵּית אָבִי אֶמְאָ, וְאִין לְכֵם חֵלֵק בּוֹה, וְהֵאָחִים אִינֵם יוֹדְעִים
 57 אֵם שְׁלוֹ הֵם, אוֹ מִירוּשָׁת אֲבִיהֶם שִׁיכִית גַּם לְהֵם. אָמַר רַב, עָלוּ
 58 - עַל אַחַ זֶה לְהֵבִיא רְאִיָּה שֶׁמִּמּוֹנוּ קָנָה אוֹ הַלוֹהָ, כִּיּוֹן שְׁגַם מַה
 59 שְׁנוֹשָׂא וְנוֹתֵן בְּנַכְסִים הַמְּשׁוּתָפִים נִכְתָּב עַל שְׁמוֹ, אִין לְתַלוּת
 60 שֶׁהִיגַע לֹר מִמּוֹן מִמְקוֹם אַחַר, וְאִינוּ יוֹכֵל לְהוֹצִיא אֶת הַמִּמּוֹן מִחֻזְקַת
 61 נַכְסֵי הָאֵב, עַד שִׁבְיָא רֵאזִיה לְדַבְּרֵיו. וְשִׁמּוּאֵל אָמַר, עַל הָאֲחֵין
 62 לְהֵבִיא רְאִיָּה שְׁאִינֵם שְׁלוֹ, כִּיּוֹן שְׁהוּא מוּחֻזָּק בְּהֵם, וְאֵם לֹא הֵבִיאוּ
 63 רֵאזִיה הָרִי הֵם שְׁלוֹ.
 64 שְׁמוּאֵל מְבֵאָר, שְׁלֵא בְּכָל אֹפְן סוּבַר רַב שֶׁהַנַּכְסִים בְּחֻזְקַת הָאֲחִים:
 65 אָמַר שְׁמוּאֵל, אֵף שֶׁרַב סוּבַר שְׁעַל הָאֵחַ שֶׁהַשְּׁטֵרוֹת כְּתוּבִים עַל
 66 שְׁמוֹ לְהֵבִיא רֵאזִיה שְׁשֵׁלוֹ הֵם, מוֹדָה לִי אֶמְאָ - רַב, שְׁאֵם מֵת הָאֵחַ
 67 הַזֶּה, וְנַפְלוּ נַכְסֵיו לְפָנֵי יוֹרְשֵׁיו, עַל הָאֲחֵין הָאֲחֵרִים לְהֵבִיא רְאִיָּה
 68 שֶׁהַשְּׁטֵרוֹת אִינֵן שְׁלוֹ, כִּיּוֹן שֶׁהִיתוּמִים אִינֵם יוֹדְעִים הֵיכֵן לְחַפֵּשׂ אֶת
 69 הָרֵאוֹת שִׁזְכוּ אוֹתָם, וְהַשְּׁטֵרוֹת שֶׁנִּכְתְּבוּ עַל שֵׁם אֲבִיהֶם מוֹכִיחִים
 70 שְׁשֵׁלוֹ הֵיוּ.
 71 הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל מַה שְׁאֵמַר שְׁמוּאֵל שֶׁרַב מוֹדָה לֹר בֵּיתוּמִים:
 72 מְתַקְּפוּ לֶהָ רַב רַבָּא, כָּלִים מְעַנְיָן לְהוֹ לְיִתְמֵי טִידִי דְלֹא מְעַנְיָן לְהוֹ
 73 אֲבוּהוֹן - וְכִי טוּעֵנִים לִיתוּמִים טַעֲנָה שְׁאֲבִיהֶם לֹא יוֹכֵל הֵיה
 74 לְטַעוֹן, שֶׁהִרִי אֲבִיהֶם הֵיה צָרִיךְ לְהֵבִיא רֵאזִיה כְּדִי לְהַחְזִיק בְּנַכְסִים,
 75 וְכִיצַד נַעֲמִיד אוֹתָם בְּחֻזְקַת יְתוּמִים בְּלִי שִׁבְיָאוֹ רֵאזִיה. וְמוֹכִיחַ אֶת
 76 דְּבָרֵיו, וְהָא רַבָּא אֶפִּיק וּזְנָא דְרַבְרָבָּא וְסַפְרָא דְאַגְדָּתָא מִיְתְּמֵי -
 77 וְהֵלֵא רַבָּא הוֹצִיא מִיתוּמִים מְסַפְרִים שֶׁל סוֹרְקִי בְּגָדִים שְׁגוּזִים
 78 בְּהֵם אֶת הַסְּרַבְלִים, וְסַפְרֵי אַגְדָּה שִׁירָשׁוּ מֵאֲבִיהֶם, כָּלֵא שְׁהִבְיָאוּ
 79 בְּעֵלִיהֶם הָרֵאוּשׁוֹנִים רְאִיָּה שֶׁרַק בְּהַשְׁאֵלָה הִיגִיעוּ לְיַדִּי אֲבִיהֶם. וְלֹא
 80 הַעֲמִידִם בְּחֻזְקַת הִיתוּמִים, אֵף שְׁחֻזְקָה מַה שֶׁתַּחַת יָדוֹ שֶׁל אָדָם
 81 שְׁלוֹ, מִשׁוּם שְׁמֻדוּבַר בְּדָבָרִים הַעֲשׂוּים לְהַשְׁאִיל וְלְהַשְׁכִּיר,

1 ואם עבר וקבל מן הקטן, לא יחזיר לו, שהרי אינו יודע לשמור על
 2 מה שנתנים לו, אלא יעשה לו סגולה [ואוצר] שהוא דבר
 3 המתקיים ואינו נאבד, ואם מת הקטן יחזיר ליורשיו כגון אביו או
 4 אחיו.
 5 וכו' - כל אלו שהוזכרו בברייתא, דהיינו אשה עבד וקטן, שאמרו
 6 בשעת מיתתו על אותם המעות שהפקידו, של פלוני הן, יעשה
 7 הנפקד בפירושן - כפי שאמרו לו המפקידים, ואם לאו, כלומר,
 8 שאין נראה לנפקד שאכן המעות של אותו פלוני, אלא שהם
 9 שייכים לבעל או לאדון או לבעל הבית שהקטן דר אצלו, ונראה
 10 לו שמה שאמרו בשעת מיתתו היה מחמת בושה, שלא יחזקו
 11 כנגבם, יעשה הנפקד פירוש אחר לפירושן, כלומר שלא יחזיר
 12 לאותו פלוני, אלא יחזיר לבעל או לאדון או לבעל הבית.
 13 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: דכיתתהו [ואשתו] דרבה בר בר
 14 חנה, בי קא שכבה אמרה - בשעת מיתתה אמרה, הני ביפי
 15 [עגילים] אלו שברשותי, אינם שלי אלא דמרתא ובני ברתא - של
 16 החכם מרתא, ובני בתו. לאחר מיתתה אמרה לקמיה דרב - בא לפני
 17 רב, אמר ליה רב, אי מהימנא דך - אם נאמנת עליך אשתך במה
 18 שאמרה שאכן עגילים אלו אינם שלה, ולא גנבה ממך ממון
 19 לקנותם, עשה בפירושיה - כאשר אמרה, והחזירם להם. ואי לא,
 20 ואתה חושש שהיא גנבה ממך, עשה פירוש אחר לפירושיה, כלומר,
 21 אתה רשאי ליטול אותם לעצמך.
 22 ואיבא דאמרי, הני אמר ליה - כך פסק לו רב, אי אמירא דך - אם
 23 אותם שאמרה שהם בעלי העגילים נראים בעיניך כאנשים
 24 עשירים, שראוים להפקיד עגילים אלו, עשה בפירושיה, ואי לא,
 25 עשה פירוש אחר לפירושיה, וטול אותם לעצמך.
 26 שנינו בברייתא לעיל: שאם עבר וקבל מן הקטן יעשה לו סגולה.
 27 מבררת הגמרא: מאי סגולה - מה הוא האוצר שצריך לעשות
 28 להם. מבארת הגמרא: רב תהיא אמר, יקנה לקטן ספר תורה, כדי
 29 שיוכל לקרוא בו כל ימיו, והוא פירוטו, והקטן קיימת לעולם. רבה
 30 בר רב הונא אמר יקנה לו דיקלא [עץ דקל] דאכל מיניה תמרי -
 31 שיאכל ממנו הקטן תמרים, והעץ עצמו ישאר קיים לו.
 32 שנינו במשנה: ולא לאב חזקה בנכסי תנן ולא לבן חזקה בנכסי האב.
 33 הגמרא דנה עד מתי אין להם חזקה: אמר רב יוסף, אפילו אם האב
 34 והבן חלקו [נפרדו], ואין הבן סומך על שולחן האב, ואינו מתעסק
 35 בנכסיו, מכל מקום כיון שאינם מקפידים זה על זה, גם אין להם
 36 חזקה זה על זה. ואילו רבא אמר, אם האב והבן חלקו, לא נאמר
 37 דין זה, אלא יש להם חזקה זה על זה.
 38 אמר רב ירמיה מדפתי, עבר רב פפי עובדא - עשה רב פפי מעשה
 39 בדין תורה שבא לפניו, ופסק שבאופן שהוא הבן חלקו, לא נאמר
 40 במשנה שאין להם חזקה זה על זה, אלא יש להם חזקה, כדעת
 41 רבא.

גם הגוף הישראלי קדוש הוא וכלשון רבינו הזקן ובנו בחרת מכל עם
 ולשון הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם
 ממכתב ט"ו מנחם אב, ה'תשי"ז

נכנסנו לימי הנחמה, נחמה בכפליים, זאת אומרת כפליים לגבי
 כל העוגמת-נפש והצער וכו' רחמנא-ליצילן שהיו בעבר, וכפליים
 בקדושה
 ממכתב ט"ו מנחם אב, ה'תשי"ז

1 קבל מן הקטן — לא יחזיר לו, שהרי אין יודע לשמור, ובמשלך לא יבדו דמי מי
2 שהחזיר לו. אלא יעשה לו סגולה — אוצר, עד שיגדל ויחזיר לו. ולקמן מפרש מאי
3 סגולה. ואם מת — קטן, יחזיר לירשיו. וכולן שאמרו — אפילו קטן, בשעת מיתתו —
4 אורחא דמילתא נקט. וכדשון בריאין, אם רוצים להחזיר לבעלים — יטלו שלחן מיד
5 הנפקד, ויחזירו לבעליהן, דמה לחן גלות
6 הדרב? יעשה פירושן — יחזיר הנפקד לאותו
7 פלוני שפירשו אלו. הכי ברסנין; ואם לאו יעשה
8 פירוש לפירושן — כלומר, ואם לא מהימן
9 להחזיר נפקד שהפקדון של אותו פלוני הוא,
10 אלא של בעלים שלהם הוא, ומתוך בושא
11 אינם רוצים לומר שהוא של בעלים, ודא
12 ליתחזק בגולמיס ונגביס — יעשה הנפקד
13 פירוש אחר לפירוש, שיחזור לבעליהן של אלו
14 ולא לאותו פלוני. וכי האי גונא אמרינן בסמוך
15 בהדיא עובדא דביתיהו דרבה בר בר חנה. וש
16 מפרשים: ואם לאו יעשה פירוש לפירושן —
17 כלומר, אם לא פירוש בשעת מיתה, יעשה
18 פירוש למה שהם היו צריכין לפרש, שיחזרו
19 לבעליהן. ולא נהירא, דאם כן היינו ירשאו: ואם
20 מוהו יחזיר לבעליהן, ואם מת יחזיר לרבו.
21 דמיירי בשמת ולא פירש למי יחזיר, וקאמר
22 יחזיר לבעלים, ותרזי זימני למה לזי ואית
23 ספרים דכתב בהו: ואיכא דאמרו יעשה פירוש
24 לפירוש. כלומר, לא יעשה כמה שפירשו, הן
25 אלא יחזיר לבעלים. ולא נהירא, דאם כן רב
26 דאמר: אי מהימן לך כו' — דאמר כמאן? לא
27 כירשא ולא כסיפא. כיפי = עגילים, אנוריש.
28 כדאמרין בעלמא (עירובין צו, ב). כיפי תלא
29 ליה — עגילים תלה באונייהם. דמרתא — שם
30 חכם, אחיו של רבי חייא. כדאמרין (סנהדרין
31 ה, א). מרתא ואיביו וחנא ורבי חייא כו'. וכני
32 ברתא — של מרתא. ושל בני בתו. אי מהימנא
33 לך — שלא גבה ממך כלום. עשה פירוש
34 לפירוש — עכב על עצמך. אי אמריא לך —
35 אותם שהיא אומרת שהם שלהם, אם פירשם
36 הם וראוין להפקיד כיפי ושאר חפצים — עשה
37 כפירוש, והחזירם להם. אי נמי, אי אמריא לך אשתך, שיש לה אהבים שנתנו לה ממון על מנת שלא יתן לה חלק בה, ומתנה זו שנתנת לקרוביה משלה — עשה כפירוש.
38 ספר תורה — ללמדו בה, הרי פירות, והקרן קיים. דאביל מיניה — הקטן תמרי, והקרן קיים. אבל בעיסקא — לא, שמוא ירעה בה דבר תקלה ותאבד. אפילו חלקו — נתפרדו האב
39 והבן, שאין הבן סומך על שולחן אביו ואין הבן נבכסי אביו כלום — אפילו הכי אין מחזיקין זה על זה, דלא קפדי אהדרי. חלקו לא — כלומר, בחלקו לא מיירי מתנתין, אלא
40 כיון דחלקו יש לחן חוקה על זה. הכי ברסנין; עבד רב פפי עובדא חלקו לא — כלומר, כרבא עשה דהיכא דחלקו לא בודי לה שמתנו, אלא בודי לה לחן חוקה. הכי ברסנין
41 בפירוש רבינו חננאל: איתמר אחד מן האחים שהיה נושא ונותן בו' — אחד מן האחים, כגון גדול אחין לאחר מות האב. אויות = שטרי מכירות. לשון "כחי וראשתי אונג" (בראשית
42 מט). ושפירות — של הלואה. יוצאין על שמו — שבשמו נכתבו, שהוא לקח והלוח. שלי חן — ואין לאחי חלק בהן. שנפלו לי הממונות שהלוחתי, וקניתי בהן קרקעות הללו מבית אבי
43 אמאי, ואין אתם יורשים עמי. והלכך נקט "אבי אמאי", דאילו מבית אבא — כולן יורשין בשוה, דבאחין מן האב עסקין, שכולן יורשין ממון של אביהן ביחד, ולא יטול זה יותר מזה,
44 והלכך מאין לו ממון זה לבדו אם לא ירשו מאמנו: ובתן שאינם בני אחת. עליו להביא ראיה — שהממון שן, אף על פי שכתבין השטרות בשמו. דכיון שהיה הוא לבדו נושא
45 ונותן נבכסים שנכתבו על שמו, וכדמפרש לקמיה שאין חלוקין אפילו בעיטתן, דכיון דלא נודע מעולם מאיזה צד יאב לו ממון בלא אדתי — אף תלות השטרות אלא בממון האב,
46 ואינו יכול להוציא ממון מחוקת האב. ולקמן מפרש ראיה במאי. על האחים להביא ראיה — שהשטרות הללו ממון אביהן, דבאורי דכתב בשטר סמכין, ודרי על שמו נכתב. ואף
47 על גב הדלכתא כשמואל בדניו — בהא הלכתא כרב, דתניא לקמן כוותיה, ורב חסדא ורבה ורב ששת נמי כרב סבירא להו, דמפרשי מילתיה לקמן. אמאי — רב. כך היה שמו, כדקרי
48 ליה בשחיתת חוליק (קלז, ב) "אבא אריכא", דאמרין: מאן ריש סדרא בבבל — אבא אריכא. ואמרין במסכת נדה (כד, ב): רב ארוך בדורו היה. והאי דקרי ליה רב — כמו ששוקרן לרבי
49 יהודה הנשיא רבי בארין ישראל קרו ליה נמי בבבל רב. וכן מצאתי בספר ערוך המובא מרומא. שאם פת — ויש לו בנים ליורשו — על האחין להביא ראיה. דכיון דיתמי לאו בני
50 איתוי ראיה ניתנו ואינן יודעין לחפש וכתות, וגם השטר מוכיח שהיה ממון של אביהן — על שכנגדו להביא ראיה. אבל כשמואל עצמו קיים היה מטיל רב עליו להביא ראיה, דאם
51 איתא דשלו הוא ממון זה — יכול לחפש ולמצוא ראיה, ואם לא ימצא ראיה הפסיד. מתקף לה רב פפא — למאי דאמר שמואל: בודי לי אמאי. כלום טענינן ליה ליתמי בו' — בתמיה,
52 אילו היה אביהן קיים — היינו מחזיקין הממון ביד אחין עד שיביא ראיה שאינו שלחן, ולפי שמת יפה כחן של יתומין ממנו, ופיסדו אחין? בתמיה. ואף על גב דאמרין (בבא בתרא
53 מא, ב): טוענין לירוש גבי חוקת שלש שנים, שאף על פי שלא דר בו אביו אלא יום אחד וזה החוקי שלש שנים אחרי כן הוא חוקה, ואף על גב דאבדוהו לא מהניא ליה חוקת שלש
54 שנים לומר "לקוח הוא בידך" אלא אם כן יש עמה טענה "אתה מכרתיו לי, אתה נתתו לי במתנה", וגבי בנו לא בעינן טענה זו. אלא "מאבי ירשתי", אלמא: טענינן ליתמי מאי דלא מצו
55 אבדוהו למטען — לא דמי, דהתם נמי אין טוענין בשביל היתומים אלא שאביהן קנאה מן המערער, כמו שהיה הוא האב יכול לטעון, ולפיכך היא חוקה אף על גב דלא טענו מידי.
56 אבל הכא, האב לא מצו טעון לאחין שיביא ראיה, ואנן היכי נטען במקום היתומים כן? והא רבא אפיק בו' — סימא דאתקפתא דרב פפא היא. וזנא דסרבאל — זוג מספרים של
57 שוקרן בגדים, שגוזזין בהם הסרבלים. בלא ראיה — הבעלים, שהיו להם עדים שהן שלחן, הוציאים מן היתומים בלא ראיה ועדים שעידו שהשאלו לאביהן של תומים. לפי שהן
58 עשוין להשאלו ולהשכיר, שאם אמר אביהן "לקוחים הם בידך" — עליו להביא ראיה. אף היתומין עליון להביא ראיה שלקחן אביהן מן הבעלים, וכיון דלית להו ראיה — החזירים רבא
59 לבעלים, ולא נאמר: כיון שמת האב — על הבעלים להביא ראיה.

ברשלח

41 את דין האשה. משיבה הגמרא: מהו דתיבא - שמא תאמר, אשה
 42 זו, בין דשכיחא לה מילתא - שכבוד הוא לה שביט דין ממנים
 43 אותה אפטרופוס בנכסי היתומים, וכן דאמרי - שאנשים אמרים
 44 בשבחה, קא מרמא קמי יתמי - שטורחת בנכסי היתומים, ולכן לא
 45 גולה מיתמי, ונאמנת לומר שהממון שקנתה קרקע או הלוחה
 46 לאחריה, שלה הוא, קא משמע לן - משמיענו התנא שאינו כן,
 47 אלא הנכסים בחזקת היתומים, ועליה הראיה.
 48 שנינו במשנה (לעיל מב): במה דברים אמורים, במחזיק, אבל כנותן
 49 מתנתו, והאחין שקלקו וכו', והמחזיק בנכסי הגר, נעל וגדר ופרץ
 50 כל שהוא הרי זו חזקה: מקשה הגמרא: אמרו כל הני דאמרינן - וכי
 51 כל הנמנים כאן, לאו בני חזקה נינהו - לא על ידי חזקה של נעל
 52 גדר פרץ הם קונים, ומה כוונת המשנה 'במה דברים אמורים
 53 במחזיק'.
 54 מתרצת הגמרא: חסורי מחסרא והכי תתני - חסר במשנה מילים,
 55 וכך יש לשנות בה, במה דברים אמורים שצריך חזקה שלש שנים
 56 במקום עדים ושטר ראיה, בחזקה שיש עמה מענה - שיש טענות
 57 נגדה, כגון שהמוכר שהשדה היתה שלו אומר, לא מכרתי את
 58 השדה, והלוקח שמחזיק עכשיו בשדה אומר, לקחתי - קניתי
 59 אותה, אבל בחזקה שאין עמה מענה - שאין מערערים נגדה, שאף
 60 הבעלים הראשונים מודה, כגון נותן מתנה, והאחין שקלקו,
 61 והמחזיק בנכסי הגר, דלמקמי בעלמא הוא - שעושה חזקה כדי
 62 לקנות את הקרקע, אם נעל - עשה מנעול בדלת לנעול בו, או
 63 סתם מעט בפתח, וכעת אפשר להיכנס רק בדוחק, או נדר את
 64 הקרקע, או פריץ בגדר שסביב הקרקע, אף אם עשה זאת רק כל
 65 שהוא, הרי זו חזקה, וקנה את הקרקע.
 66 הגמרא מביאה ברייתא בענין חזקה זו: הני - שנה רב הושעיא
 67 ברייתא, שנשנתה בתוספתא על מסכת קדושין דבי לוי - ססדר
 68 לוי, לפרש את מה ששנינו שם (כ). שקרקע נקנית בחזקה, שאם נעל
 69 או נדר או פריץ כל שהוא, כפניו - בפני המוכר, הרי זו חזקה, וקנה
 70 את הקרקע.
 71 מקשה הגמרא: וכי רק אם עשה זאת כפניו של המוכר, אין - הוא
 72 קונה את הקרקע, אך אם עשה זאת שלא כפניו, לא קנה את
 73 הקרקע.
 74 מתרצת הגמרא: אמר רבא, הכי קאמר - כך כוונת הברייתא לומר,
 75 אם החזיק כפניו, לא צריך למימר ליה - לא צריך לומר לקונה 'לך
 76 חזק וקני' - לך תחזיק בקרקע ותקנה אותה, אלא כיון שהתרצו
 77 במעות והחזיק בפניו, הרי זו חזקה, שהרי בשתיקתו גילה המוכר
 78 דעתו שמרוצא מהחוקק עשה הלוקח, ולכך אין המוכר יכול
 79 לחזור בו, והלוקח חייב לשלם דמי מקחו,

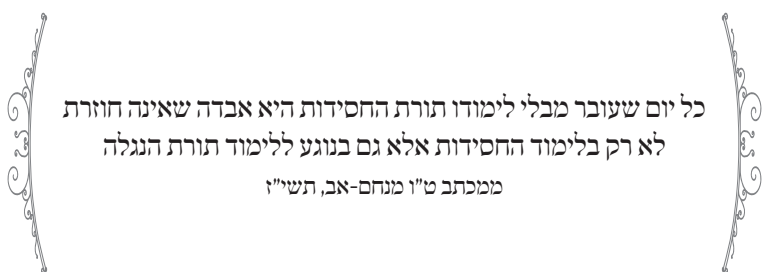
1 ומפרשת הגמרא, שהטעם שמה שזה תחת ידו אינו מוכיח ששלו
 2 הם, כדשלהו - כפי ששלהו רב הונא בר אבין, שדברים של ראובן
 3 העשוין - שרגילים להשאיל ולהשכיר אותם, והם ביד שמעון ואמר
 4 לקוחין הן כדרי - קניתיים מראובן, אינו נאמן, אלא תולים ששאל
 5 או שכר אותם. הרי שעל אף שהמספריים והספריים ביד היתומים,
 6 אין טוענים להם לקוחים הם, כשם שאביהם לא יכול היה לטעון
 7 כן, ומדוע אמר שמואל שרב מודה שאם נפלו הנכסים לפני
 8 היתומים על האחים להביא ראיה, על אף שאביהם צריך להביא
 9 ראיה. ומסקנת הגמרא, קשיא מדוע אמר כך שמואל.
 10 הגמרא מפרשת באיזה אופן אמר רב שהאח שעל שמו השטרות
 11 צריך להביא ראיה: אמר רב הקדא, לא שני - לא נאמר דברי רב,
 12 שאף שהשטרות על שמו עליו להביא ראיה, אלא באופן דאין
 13 חלוקין האחים בנכסיהם כלל, והם שותפים אפילו בעיפתן -
 14 בעיטה שאוכלים ממנה, כיון שאין לנו במה לתלות שהגיעו אליו
 15 נכסים חוץ מהירושה, אבל אם הם חלוקים בנכסיהם, אפילו אם רק
 16 בעיפתן, אימור - יש לומר שמעיפתו קיפין ואכל מעט, ובשאר
 17 הכסף קנה קרקעות והלוה לאחריהם, ועל האחים להביא ראיה
 18 שקנה והלוה מהירושה.
 19 הגמרא מבררת לשיטת רב איזה ראיה על האח להביא שהנכסים
 20 שלו: ראיה כמא - איזה ראיה עליו להביא להוכיח שהקרקע או
 21 החוב שלו. רבא אמר, ראיה בעדים שיעידו שמעיתו קיפין או ירש
 22 מאבי אמו, ומממון זה קנה או הלוה. רב ששית אמר, ראיה בקיום
 23 השטר על ידי בית דין, וודאי שחקרו שהשטר אמת הוא, והרי הוא
 24 כתוב על שמו.
 25 הגמרא מבררת מה ההלכה: אמר ליה רבא לרב נחמן, הא - הרי
 26 לפנינו רב, הסובר שעל האח להביא ראיה, והא - והרי לפנינו
 27 שמואל, הסובר שעל האחים להביא ראיה. הא - הרי לפנינו רבא,
 28 הסובר שלרב צריך ראיה בעדים, והא - והרי לפנינו רב ששית,
 29 הסובר שצריך ראיה בקיום השטר בבית דין. מר - אתה רב נחמן,
 30 כמא סבירא ליה - כמי אתה סובר להלכה.
 31 משיב רב נחמן: אמר ליה רב נחמן לרבא, אמא מתניתא ידענא - אני
 32 יודע ברייתא, שמפורשת בה ההלכה. דתניא, אחד מן האחין שהיה
 33 נותן ונשא בתוך הפית בנכסי הירושה, והיו אונות ושטרות יוצאין
 34 על שמו, ואמר שטרות אלו שלי הן, שקניתי והלויתי מממונות
 35 שנפלו לי מבית אבי אמי, עליו להביא ראיה ששלו הן, כשיטת רב.
 36 ומוסיפה הברייתא, וכן האשה האלמנה שהיא נושאת ונותנת בתוך
 37 הפית בנכסי היתומים, והיו אונות ושטרות יוצאין על שמה, ואמרה
 38 שלי הן, מחמת שנפלו לי בירושה מבית אבי אבא, או מבית אבי
 39 אבא, עליה להביא ראיה.
 40 שואלת הגמרא: מאי - מה בא התנא לומר בתיבת 'וכן' כשמביא

אחת הסגולות . . על-פי מאמר רבותינו ז"ל למאור עיניו של אדם,
 זהירות בקידוש והבדלה על היין
 ממכתב י"ז מנחם-אב, תשי"ז

בטח יודע משלושת השיעורים השווים לכל נפש בחומש תהלים
 ותניא הידועים, וישמור עליהם על-כל-פנים מכאן ולהבא
 ממכתב י"ז מנחם-אב, תשי"ז

45 לקנות על ידה.
 46 שואלת הגמרא עוד: **היא פְּרָצָה** - פירצה זו, שאמרנו שתוספת
 47 כלשהי בה נחשבת לחזקה, **היכי דמי** - באיזה אופן מדובר, **אילימא**
 48 **דמעיקרא הווי עיילי בה** - אם נאמר שגם קודם שהוסיף היו יכולים
 49 להיכנס דרכה, **והשתא נמי עיילי בה** - וגם עתה אחר שהוסיף בה
 50 אפשר להיכנס דרכה, **מאי עבד** - מה עשה שמחמת זה נחשב
 51 שהחזיק בקרקע. **ואילא** נאמר שמדובר באופן **דמעיקרא לא הווי**
 52 **עיילי בה** - שקודם שהוסיף עליה לא היו יכולים לעבור דרכה,
 53 **והשתא קא עיילי בה** - ועתה כשהוסיף עליה יכולים להיכנס
 54 דרכה, מדוע זה נחשב 'פרץ כל שהוא' / הלא **מוכא עבד** - עשה
 55 הרבה, שפרץ פירצה מעולה בגדר.
 56 מתרצת הגמרא: **לא צריכא** - לא הוצרך להשמיענו שפרץ כלשהו
 57 נחשב פרץ, אלא באופן **דמעיקרא הווי עיילי בה פרוקא** -
 58 שמתחילה היו נכנסים דרכה רק ברוחק, **והשתא עיילי בה פרוקא**
 59 - ועתה אפשר להיכנס דרכה ברובה, ומשמיענו התנא, שעל אף
 60 שרק הוסיף על הפירצה, נחשבת תוספת זו לחזקה בקרקע.
 61 הגמרא מביאה אופנים נוספים שנחשבים חזקה כדי לקנות קרקע:
 62 **אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן, נתן צרור** - אבן קטנה או גוש עפר
 63 בחור שבגדר השדה, **והועיל** בסתימת נקב זה לשדה, או **נמל צרור**
 64 מגדר השדה ונוצר חור קטן בגדר, **והועיל** ביצירת נקב זה לשדה,
 65 **הרי זו חזקה לקנות על ידה את השדה**.
 66 מבררת הגמרא: **מאי** - למה הועיל כשנתן צרור, **ומאי** - ולמה
 67 הועיל כשנמל צרור. **אילימא** - אם נאמר שנתן צרור בחור וסבד
 68 **מאי מינה** - ומנע ממים להיכנס לשדה, שראה נהר שוטף ובא
 69 להזיק לשדה, ובסתימת הנקב הציל אותה, וכן **נמל צרור** מגדר
 70 השדה **ואסיק מיא מינה** - ועל ידי יצירת הנקב הוציא ממנה מים
 71 שהציפו אותה, מדוע זה נחשב לחזקה כדי לקנות על ידה, **האי** -
 72 הלא בזה רק **מבריח ארי מנכסיה הברו הוא**, שאין זה תיקון לקרקע
 73 אלא סילוק נזק ממנה, ואין זה חזקה, לפי שכל אחד מישראל
 74 מצווה להציל ממון חבירו, ואין בכך כל הוכחה שעשה זאת כדי
 75 לקנות על ידו.
 76 מתרצת הגמרא: **אלא**, אין מדובר באופן שבנתנת או נטילת
 77 הצרור הוא רק מסיר נזק, אלא החזקה שנאמרה בנתן צרור וסתם
 78 נקב, מדובר באופן **דצמד לה מיא** - שחיבר את המים שבתוכה
 79 אליה, שלא יצאו ממנה, והועיל בזה לשדה שתהא מושקית במים
 80 אלו, וכן **נמל צרור** ועשה נקב בגדר, **וארוח לה מיא** - ופתח פתח
 81 למים להיכנס אליה, ובוזה השקה את השדה והועיל לה, והרי זו
 82 חזקה.
 83 הגמרא מבארת בשמו האם העושה חזקה בשדה אחת קנה
 84 חברתה: **ואמר רב אסי אמר רבי יוחנן, שתי שדות של נכסי הגר**
 85 **שמת, הסמוכות זו לזו, ומצד - שביל אחד מפריד ביניהן, אם החזיק**
 86 **- עשה חזקה, כגון שחפר כלשהו באחת מהן כדי לקנותה, ולא**
 87 **התכוין לקנות גם את חברתה, קנאה לזו שהחזיק בה לחוד, ואת**
 88 **חברתה לא קנה, כיון שהמצד מפריד ביניהן.**

1 אך אם מחזיק שלא בפניו, צריך המוכר לומר ליה - לומר לקונה,
 2 'לך חזק וקני' - לך תעשה חזקה בקרקע, ותקנה אותה, ואם החזיק
 3 בלא שאמר לו זאת, אינה חזקה כלל.
 4 התבאר, שרק אם מוכר הקרקע אומר לקונה 'לך חזק וקני',
 5 מועילה החזקה אף שלא בפני המוכר: **בעי** (ו-הסתפק) **רב**, המקבל
 6 קרקע **במתנה**, ובא להחזיק בה שלא בפני הנותן אחר שאמר
 7 שנותן לו במתנה, **היאך הדין**, האם צריך לומר לו 'לך חזק וקני' או
 8 לא.
 9 **אמר שמואל, מאי תבעי ליה לאבא** - מה מסתפק רב, **השתא** -
 10 נתבונן כעת, **ומה אם במקרה, שהמוכר אינו מפידי, דקא יהיב ליה**
 11 **וזוי** - שהקונה עתיד לתת לו כסף, מכל מקום רק **אי אמר ליה**
 12 **המוכר לקונה לך חזק וקני, אין** - מועילה החזקה שלא בפניו, אך
 13 **אי לא אמר לו כך, לא** - אינה מועילה, **מתנה** שהנותן רק מחסר
 14 ממונו, וכי **לא פל שכן** שאינו קונה בלא שיאמר לו 'לך חזק וקני',
 15 הלא יש לחוש שמא כשיבוא להחזיק כבר חזר בו הנותן.
 16 אך הגמרא מבארת את סברת רב שהסתפק בזה: **ירב שהסתפק**
 17 **בדבר סבר, מאן דיהיב** (ו-מי שנותן מתנה, **בעין ופה הוא יהיב** - נותן
 18 אותה, כיון שמחמת חיבתו למקבל נותן אותה, ואף בלא שאומר
 19 'לך חזק וקני' מסכים שיחזיק בה.
 20 הגמרא חוזרת לבאר את דברי הברייתא לגבי 'נעל גדר ופרץ':
 21 שנינו בברייתא, שכדי לקנות קרקע בחזקה די בנעל גדר פרץ כל
 22 שהוא'. מבררת הגמרא: **וכמה הוא השיעור של 'כל שהוא' כדי**
 23 **לקנות**. משיבה הגמרא: **כדי שמואל** - כפי שאמר שמואל, **דאמר**
 24 **שמואל, גדר גדר שהיה גבוה פחות מעשרה טפחים, והוסיף עליו**
 25 **כל שהוא והשלימו לעשרה טפחים, וכן אם פרץ בפירצה שהיתה**
 26 **בגדר, והרחיבה כל שהוא, ונעשה רוחב הפירצה כדי שיכנס ויצא**
 27 **בה, הרי זו חזקה, וקנה בכך את השדה**.
 28 שואלת הגמרא: **האי גדר** - גדר זו, שאמרנו שתוספת כלשהי בה
 29 נחשבת חזקה, **היכי דמי** - באיזה אופן מדובר, **אילימא דמעיקרא**
 30 **לא הווי סלקי לה** - אם נאמר שקודם שהוסיף לא היו יכולים לעלות
 31 עליה ולעבור אל השדה, **והשתא נמי לא סלקי לה** - וגם עתה אחר
 32 שהוסיף עליה אי אפשר לעבור מעליה אל השדה, **מאי עבד** - מה
 33 עשה לתועלת השדה במה שהוסיף, ומדוע נחשבת תוספת זו
 34 לחזקה כדי לקנות. **ואילא** נאמר שמדובר באופן **דמעיקרא הווי סלקי**
 35 **לה** - שקודם שהוסיף יכלו להיכנס מעליה אל השדה, **והשתא לא**
 36 **סלקי לה** - ועתה אחר שהוסיף אי אפשר להיכנס מעליה אל
 37 השדה, מדוע זה רק 'גדר כל שהוא' / הלא **מוכא עבד** - עשה בזה
 38 הרבה, שעשאה גדר מעולה.
 39 מתרצת הגמרא: **לא צריכא** - לא הוצרך להשמיענו שאף גדר
 40 כלשהו נחשב חזקה, אלא באופן **דמעיקרא הווי סלקי לה פרוקא** -
 41 שמתחילה היו יכולים לעבור מעליה אל השדה באופן מרווח,
 42 **והשתא קא סלקי לה פרוקא** - ועתה אחר שהוסיף על הגדר,
 43 אפשר להיכנס מעליה רק ברוחק, ומשמיענו התנא, שעל אף שלא
 44 סתם באופן שאי אפשר להיכנס כלל, נחשבת תוספת זו לחזקה כדי

1 הזי מילי במזכר ומשכיר לחבירו, דאיכא דמסר ליה דליקני. אבל בבבסי הגר - מאן מסר
 2 ליה דליקני? ואין נראה לרבינו יצחק, בדחדיא אמר בפרק "הפרה" (בבא קמא, נו, א) דלא
 3 קנה במסירת מפתח, ולא מהני מסירת מפתח אלא שלא יצטרך לומר לו "לך חוק וקני",
 4 ודוקא גבי בריקת חמץ הוא דהלי במסירת מפתח, דמי שמפתח בידו עליו לבדוק, לפי
 5 שבדיו ליכנס ולבדוק. דכנס מרע שרי, שלא תסוף

6 בעילת דלת - לא משמע כן בגיטין ב"הוריק
 7 (עו, ב), דקאמר: תיזיל אידי ותיחוד ותפתח.
 8 אלמא, בעילת לחודו קניא. שלא היתה יכולה
 9 לעשות מגעול, דבשבת היה. ואפילו דאסור
 10 לקנות בשבת - בשבטי מרע שרי, שלא תסוף
 11 דעו עליו כדאמר לקמן. ולא דמי בעילת דלת
 12 למכירה ארי, דדוקא נתן צורו דסבר מינה מיא
 13 הוא דאמר בסמוך דהוי מכירה ארי, אבל הכא,
 14 שנעל בפני כל אדם ואין מניח אדם ליכנס -
 15 מוכח מילתא שהבית הוא שלי, וקני בעילה
 16 לחוד. וכן מוכח לקמן (נו, א) גבי האי דתנן: אלו
 17 דברים שיש להן חוקה, ואלו דברים שאין להן
 18 חוקה. ופריך בגמרא: מאי שנא רישא ומאי שנא
 19 סיפא? אמר עולא: כל שאילו בבבסי הגר לא קנה
 20 בו. וקני סיפא: הבניס תרנגולין בתוך הבית -
 21 הרי זה חוקה, וקנה גמי בבבסי הגר. והיני טעמא
 22 דהחם דקנה, משום דמסתמא כשתנן שם
 23 תרנגולין - נעל דלת לשמן. אלמא דקנה
 24 בעילתה. אבל קשה לרבינו שמשון בן אברהם,
 25 דאמר לקמן: הונחה פטרין בבבסי הגר, ובא אחר
 26 החעמיד לתלות - קנה. החם מבייר בעל
 27 דאי לא נעל - אמאי קנה? הא לבני בעלמא הוא
 28 דאריך, כמו קמא שכל אדם יכול ליכנס בשלא
 29 נעל אלא דאי נעל איירי, ומשמע דקא
 30 שהעמיד לתלות, אבל לא העמיד לתלות לא קנה
 31 בעל בעילה. ושייך לעול נב, בו **נעל**
 32 שהוא - פירש הקונטרס: דלא גרסינן "בפני",
 33 משום דבבבסי הגר לא שייך לפני. ואינה קשיא,
 34 דאיכא למימר: משום דנתן מתנה ואחין שחלקו
 35 נקט בפני. ומיחא לא גרסינן ליה, דדייק בגמרא,
 36 אברייתא דרב שריא: בפניו - אף, שלא בפניו - לא. ואמתניתין הוה ליה למידק, ועוד,
 37 דבעי רב: במתנה היאך? תפשוש ממתניתין, דאנתון מתנה קתני "בפני" אי גרס לה. **אמא**
 38 כל הני לא בני חוקה ניתו - פירושו: דמשמע ליה במה דברים אמורים במחוק הוא דבעי
 39 שלש שנים חוקה, כלומר במידי דשייך חוקה. אבל בנתון בו, משום הכי פריך: אטו דני, כגון
 40 נתון מתנה דהאחין שחלקו, לא בני חוקת שלש שנים ניתו?
 41 **אמר** שמואל ומאי תבעי ליה לאבא ומה מבר בו - אף עב גב דשמואל אית ליה סוף פרק
 42 קמא דבבא מציעא (טו, א) דיפה כח מתנה מכח מבר לענין דלא טרף מניה את
 43 השבח - היינו אחר שכבר נתקיימה המתנה, כדפירש הקונטרס. **האי** פריעה היכי דמי
 44 אילימא דמעיקרא לא עיילי בה השתא נמי לא עיילי בה מאי עבד - נראה דלא גרסינן,
 45 דהיכי מצנין למימר "השתא נמי לא עיילי?" **האי** כד שיכנס ויצא בה"א קאמר לכך נראה
 46 כספריים דגרסינן דמעיקרא לא עיילי בה השתא עבד. **אמא** עבד -
 47 ואין זו כל שהוא, אלא בו. ונעל נמי כל שהוא צריך ליישב כעין דהני
 48 ארתה

48 אברייתא דרב שריא: בפניו - אף, שלא בפניו - לא. ואמתניתין הוה ליה למידק, ועוד,
 49 דבעי רב: במתנה היאך? תפשוש ממתניתין, דאנתון מתנה קתני "בפני" אי גרס לה. **אמא**
 50 כל הני לא בני חוקה ניתו - פירושו: דמשמע ליה במה דברים אמורים במחוק הוא דבעי
 51 שלש שנים חוקה, כלומר במידי דשייך חוקה. אבל בנתון בו, משום הכי פריך: אטו דני, כגון
 52 נתון מתנה דהאחין שחלקו, לא בני חוקת שלש שנים ניתו?
 53 **אמר** שמואל ומאי תבעי ליה לאבא ומה מבר בו - אף עב גב דשמואל אית ליה סוף פרק
 54 קמא דבבא מציעא (טו, א) דיפה כח מתנה מכח מבר לענין דלא טרף מניה את
 55 השבח - היינו אחר שכבר נתקיימה המתנה, כדפירש הקונטרס. **האי** פריעה היכי דמי
 56 אילימא דמעיקרא לא עיילי בה השתא נמי לא עיילי בה מאי עבד - נראה דלא גרסינן,
 57 דהיכי מצנין למימר "השתא נמי לא עיילי?" **האי** כד שיכנס ויצא בה"א קאמר לכך נראה
 58 כספריים דגרסינן דמעיקרא לא עיילי בה השתא עבד. **אמא** עבד -
 59 ואין זו כל שהוא, אלא בו. ונעל נמי כל שהוא צריך ליישב כעין דהני
 60 ארתה

לקנות

1 **שלא בפניו צריך למימר בו** - אם בא להחזיק שלא בפניו דמוכר, כגון בעיר אחרת, או
 2 אפילו באותה העיר שלא מדעתו של מוכר - לא היא חוקה, אלא אם כן אמר לו מוכר
 3 ללוקח "לך חוק וקני", ואפילו אם נתן לו מעות - לא קני במעות. כגון בעיר שכותבין
 4 שטר, דאין הכסף מועיל עד שיחזיקו את עד שיכתוב השטר, כדאמרין בפרק קמא דקדושין
 5 (טו, א) עלה דלך משנה: נכסים שיש להם

6 אחריות נקנין בכסף בו, אמר רב: לא שנו אלא
 7 במקום שאין כותבין את השטר, אבל במקום
 8 שכותבין את השטר - לא קנה עד שיכתוב לו
 9 את השטר. ואי פריש - פריש. שפירש בכסף
 10 אקנה, קנין גומר רבא חזק ושהו, אבל מסתמא
 11 - לא קני במעות עד דמוחיק. בני רב - דף
 12 ברייתא הוה שמיעא ליה, דקתני: בפניו, אבל
 13 שלא בפניו - לא היא חוקה, עד דאמר ליה
 14 "לך חוק וקני", וקמבעיא ליה: מי לימא
 15 דבמכירה מילי, אכל במתנה, מכיין שאמר לו
 16 "נתנני לו פרקע וכו'", הולך והחזיק שלא בפניו -
 17 היא חוקה, ואף על גב דלא אמר לו "לך חוק
 18 וקני", וכדמפרש טעמא לקמיה, דנתון בעין יפה
 19 נתון. לא דלמא לא שנא? מאי תיבעי ליה לאבא
 20 במתנה שפיר ממכר קל וחומר הוא דלא קני
 21 עד דאמר ליה "לך חוק וקני", ומה פכר דקיתבי
 22 ליה זוי - לוקח למוכר היום ולמחר לאחר
 23 שיחזיק, שריי על מנת כן הוא מחוק - כד
 24 לפרוע דמים למוכר, דמוכר לא מפסיד כיון
 25 חזיקבל כל ההרמס, אי נמי יחזי ליה מקמי
 26 דמוחיק, וזי לא קנה, כדפרישית לעיל, ובגמ'
 27 במקום שכותבין את השטר, כדנתיב בקדושין
 28 (כו, א) מבר לו עשר שדות בעשר מדינות, כיון
 29 שהחזיק בשדה אחת - קנה כולן, מה שאין
 30 בשניהן. במה דברים אמורים - שנתן לו דמי
 31 כולן בו. אלמא אחר נתינת דמים בעין חוקה,
 32 ואפילו הכי אי אמר ליה מוכר ללוקח "לך חוק
 33 וקני" - הוי חוקה, ואי לא - לא מתנה - דאין
 34 לו כי אם חסרון ממנו - לא כל שכן דצריך
 35 למימר ליה "לך חוק וקני", ולא יהיו חוקה עד
 36 דאמר ליה: דדלמא לבשיריאה לחזיקו - כב חזר בו ממתנתו. ורב - דקבעי ליה, סבר:
 37 איכא למימר מאן דיהב מתנה בעין יפה יחזי, שמחמת חיבה נתן לו. והלכך נידחא ליה
 38 שילך ויחזיק, ואיכא למימר דבמאן דאמר ליה דמי, והלכך מספקא ליה. ושמואל נמי
 39 דשפישט ליה, סבירא ליה: היכא אמרינן בעין יפה נתון - נתי מילי כגון לאחר שהחזיק
 40 ונתקיימה המתנה, הוא דאמרין בעין יפה נתון לו מכל וכל, שלא שייך לעצמו במתנה זו.
 41 דאמרן לעיל (ג, א) דאמר שדוה לאשתו - קתנה דהיבנה אוכל פירות, במתנה - קתנה
 42 ואין הבעל אוכל פירות. אבל כל זמן דמספקא לן אי גמר להקנות המתנה או לא - מספק
 43 אין לנו לומר שנתן את שלו במתנה, עד דמפרש ואומר "לך חוק וקני". **דאמר שמואל גדר**
 44 **גדר** - שהיה בני פחות מעשרה והשלימו לעשרה, לפי שלא יוכלו לעלות עליו וליכנס
 45 בשדה. **פריץ פריעה** - הרחיב הפריעה. **דמעיקרא** - כשהיה פחות מעשרה, לא הוה סלקי
 46 לה - אין יוכלו לעלות דרך עליו ליכנס בשדה, כגון שדוה עשו בשיפוע, או היה בני
 47 על מקום מדרון. **והשתא נמי לא סלקי בה מאי קעביד** - ואמאי הוי חוקה? דכל בנין בלא
 48 צורך לא היא חוקה. **ואלא דמעיקרא הוה סלקי לה** - מיהא בדחוק, השתא שהשלימו
 49 לעשרה לא סלקי לה כלל - טובא עביד, ואין זה ראו לקרות כל שהוא, ואף על פי שבא

50 כל שהוא גדר. **והשתא סלקי לה ברוחא** - היינו "כל שהוא", דכל שהוא אוני, דבא
 51 מעשרה, (והוא) והשתא אוני להכי דסלקי ברוחא. ומעיקרא הוה סלקי לה ברוחא. ואורא ומילתא נקט, דסתם השלימו לעשרה מעיקרא סלקי לה ברוחא והשתא סלקי לה ברוחא.
 52 **והשתא קעילי לה ברווחא** - דפורתא אהני, ולא בעי לתרוצי דמעיקרא לא עיילי כלל, והשתא עיילי לה ברווח - דטובא עבד, דשווייה פתח, וגיב נעל כל שהוא נמי איכא לפירוש
 53 כהאי גוונא - שסתם פתח סתימה כל שהוא, דמעיקרא עיילי לה ברווחא והשתא עיילי לה ברוחא. אי נמי, שקבע מגעול בדלת לעול בו, דהיינו בנין, אבל סבר את הדלת ונעל במפתח
 54 בבבסי הגר - אינה חוקה, דאין זה אלא עושה מנהל לשמור בית חבירו, ומכירא ארי מנכס חבירו הוא כדלקמן בשמעתין, ואף על גב דגבי שכירות בתים אמרינן בבבסי (ה, א) שמסר
 55 ומפתחות הוי בחוקת שוכר, והוא הדין לגבי לקנותו - הני מילי במזכר ומשכיר לחבירו, אבל בבבסי הגר - מי מסר לו מפתחות שיקנה? הלכך צריך בנין כל שהוא. נתן צורו - בחזר
 56 שבגדר השדה, וכולה שמעתין אנכס הגר קאי, והוא הדין לקנה דבר מחבירו. **נפל צורו** - מן הגדר ועשה בו נכס. הרי זה חוקה - וכגון דמתני לשדה, כדמפרש ואילו, **מאי נתן בו**
 57 - למאי אהני? והיא נתנה ותיטלה דלהיו? חוקה? אילימא נתן צורו וסבר מיא - ראה נהר שוטף ורוצה ליכנס דרך נכס, ובא זה וסתם את הנקב בצורו, וסבר את המים מן השדה שלא
 58 יכנס בו, שלא יטשו את השדה. **ואפיק מניה מיא** - שנאספו לה מים בצד האחד, ועשה נקב בצד השני, כדי שיצאו לחוץ. **האי מכריח ארי וכו'** - הא למה זה דומה - למשיב אבידה,
 59 דכל ישראל מצויין להוציל ממון הכריחים מן החזיק, ואין קרוי חוקה אלא דומיא דגדר ופרץ, ששעשה בו בנין או כל תיקון הצריך לו לשדה, כגון משקה מים או זורע או חורש.
 60 **דצמר לה מיא** - כמו "צמדי תפיל" (במדבר טו) ויצמדו לבעל פער" (תהלים ק) - חיבר המים שבתוכו שלא יצאו לחוץ, והוה כמו משקה את השדה, דומיא דחורש, שמתקן את
 61 השדה ומייב בהשקה זו. **דפתח ליה מיא** - על ידי נטילת צורו נכנס המים מן הגדר דרך חורש שבכותל. **ואמר רב אסי אמר רבי יוחנן שתי שדות** - של זה הגר הסמוך וזה לזה, אלא
 62 שיש מצד אחיב בניהון, החזיק **באחת** מן - כגון דרפס בו כדלקמן, ונתכזב ונתקנתה לבריה, ולמחרת לא נתן לב לקנות - קנאה לאותה שדה לבריה. ואי לא היה מצד בניהנים - הה
 63 קנה את כולם מסתמא, בחפיצה כל שהוא.

1 **אותה** קנה חברתה לא קנה — היא דאמרין בפרק קמא דקדושין (כ, א) גבי עשר שדות
2 בעשר מדינות, החוק באחת מהן קנה כולן — התם בנותן לו דמי כולן, והכא בנכסי הגר או
3 במתנה. ואף על גב דאין מחוסרין דמים, מכל מקום לא הוי כמכר שנתן לו דמי כולן.
4 **ליבני** בעלמא הוא דאפיך — ואף על גב דרפך בה פורתא כשבנה סוד — לא מהני מדיד,
5 אלא בקרקע העומד לחרישה. ולא דמי
6 למוצא פלטרין בניין וסד בהן סוד אחד, דקני. ודהתם משבית הוא בנכסי הגר, והיינו פלטרין.
7 אבל הכא, מה זן נכסי הגר — הוא קרקע, והיא
8 לא נשתבחה, שאין ראי לרור שם זמן שאין
9 דלתות. ואם תאמר: הוא יב יב גג, וראוי ליבס
10 בה בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ויש
11 לומר: דמכל מקום לא חויא לרירת קבע כל זמן
12 שאין בה דלתות. דאדרבה, קילקלה, דמעיקרא
13 חויא לרעינה, והשתא לא חויא לרעינה.
14 **המציע** מצעות בנכסי הגר קנה — ודוקא
15 הציע, אבל הלך בבית או שכב —
16 לא קנה. ואפילו מצא מטות מוצעות ושכב עליהם
17 — שומע דלא קנה, והגבהה חשובה בעיני.
18 **הרחיצו** וסכו — בפרק "כירה" (שבת מא, א) ודאמא:
19 הרחץ ולא סך מעיקרא. ולא גריסין
20 "מעיקרא", והכא משמע דסיכה היא בתר רחיצה,
21 דליכא למימר שתי סיכות היו עושין — דאם כן
22 אמאי לא חשבי ליה הכא והיא דקודם רחיצה?
23 ומקרא "דורחצת וסכת" אין ראייה, דהחייא סיכה
24 איכא למימר במיני בשמים, דהחייא סיכה ודאי
25 שהיא להתבשם ולריח טוב היא אחר רחיצה,
26 שלא יעבירו דמים את הבשמים.
27 ארעא
28 **בנכסי הגר** וסד בהן סוד אחד או פיור אחד — קנאו, וכמה? אמר רב יוסף: אמה. אמר
29 רב חסדא: וינגיד הפתח. אמר רב עמרם: האי מילתא אמר לן רב ששת, ואנהריניהו ענין
30 ממתנייהו: המציע מצעות בנכסי הגר — קנה. ואנהריניהו ענין ממתנייהו, מאי היא? דתניא:
31 **ביצד בחוקה? נעל לו מנעלו, או התיר לו מנעלו, או שהוליד פלו או אחריו לבית המרחץ,**
32 **והפשיטו, והרחיצו, סכו, גדרו, והלבישו, והנעילו, והגביהו** — קנאו; אמר רבי שמעון: לא
33 תהא חוקה גדולה מהגבהה, שהגבהה קונה בכל מקום. מאי קאמר? הכי קאמרי: הגביהו
34 לרבו — קנאו, הגביהו רבו לו — לא קנאו; אמר רבי שמעון: לא תהא חוקה גדולה
35 מהגבהה, שהגבהה קונה בכל מקום. אמר רב ירמיה ביראה אמר רב יהודה: האי מאן
36 דשרא
37 משועבד הוא לשרה לשמרו, כמו שהאפסר משמר את הבהמה, ואמרין בקדושין (שם): תדע, אילו מכר לו עשר בהמות באפסר אחד מי לא קנה הבהמות בשביל שמוחיק באפסר?
38 והאי מצר נמי אפסרא דארעא הוא, וכמי שמוחיק בשרות דמי. או דלמא האי לחורית קאי — המצר לגמרי, ולא דמי לאפסר של בהמות כדאמרין נמי בקדושין: מי דמי, התם אגודו
39 בידו, הוא לא אגודו בידו. זה לפנינו מזה — והפנימי יש לו דריסת הרגל על החיצון, לצאת לרשות הרבים דרך עליו. פנימי לא קנה — דאין פנימי משועבד לחיצון כלל דליהני
40 חוקה שלו. הכי גריסין: לקנות אותו ואת החיצון קנה שותקין. לקנות את החיצון — לבדו, לכך החוק בפנימי — אף פנימי לא קנה. קמא לבני בעלמא הוא דאפיך — הפך לבנים
41 בעלמא וסדרן זה על זה. וכל זמן של החוק העליון קעביד? מעיקרא קעביד עיילי ברווחא והשתא נמי עיילי לה ברווחא. דתחלת בנין אינו עיקר, אלא גמרו. וכתרן (לעיל מב, א)
42 נעל וגדר, והיינו העמדת דלתות. אבל בנה כל שהוא — לא קתני. המוצא פלטרין — בניין, ואין חסר כלום, ואין לו מה לחדש בבית שתהיה חוקה. גדולים לא גריסין. סויד — טיח
43 בסיד. כויר — צוירן מחוקק על הקיר. וכמה — הוי ייפו להחזיק, וכנגד הפתח — דרך בניסת פתח הבית כמותל שכנגדו, דשם נראה יותר לנוי. אבל במקום אחר — טפי נאמרה בעי.
44 **הא מילתא** — דלמקן, אמר לן רב ששת מדעתו. ואנהריניהו לעינין ממתנייהו — והאיר עינינו להביא לנו ראייה לדבריו ממתנייהו דלמקן. הציע מצעות — ושכב שם על הקרקע בנכסי
45 הגר — קנה. ואף על גב דלא היינו נעל וגדר ופרץ, שלא תיקן שום תיקון בקרקע, אלא שנהנה גופו מן הקרקע ששמשוהו הקרקע — הוי חוקה. ונראה בעיני דמהכא ילפינן דנפקא לן
46 קרקע נקנה בחוקה בקדושין מהאי קרא "ושבו בעריכם אשן תפשתם", במה תפשתם — בישיבה. ועוד מדכתיב "ורשתם אותה וישבתם בה" במה ירשתם — בישיבה, והיינו בכלל
47 ישיבה כששוכב על הקרקע. ביצד בחוקה — אעבד כנעני, דתנן בקדושין שנקנה בחוקה, קאי. נעל לו — עבד לרבו. ששימש העבד לרבו — חויא חוקה. וכן כולן, אף הציע מצעות,
48 ששמשוהו הקרקע — קנה. והנעילו — היינו נעל לו מנעלו דרישא. ואגב שיטפא דהלבישו אמר נמי הנעילו. נרדו — כמו "ויקח לו חרש להתגרד בו" (איוב ב). והגביהו קנאו — לקמה
49 מפרשי: מי הגביה למי. אמר רבי שמעון ב" — לקמה מפרשי. מאי קאמר — הגביהו דקאמר תנא קמא, מי הגביה למי, ומאי קמורר ליה רבי שמעון? דלפום ריהטא משמע דהיינו תנא
50 קמא. הגביה העבד לרבו — כגון שהיה צריך להגבהה זו, כגון להעלותו למטתו — קנאו לעבד בהגבהה זו, שהרי שימש לרבו שנשמוך עליו. והיינו דומיא דהציע בנכסי הגר, דכין
51 שנשמוך ונשען בשכיבתו על הקרקע קנאה. הגביה רבו לו לא קנאו — דלא שייכא הגבהה כי אם במנטללי, שאין דרך להגביה בני אדם. לא תהא חוקה — דתנעילו והלבישו שותקין
52 והפשיטו, גדולה מהגבהה רב לעבד, וקנה רב לעבד. שהרי הגבהה תמורה היא. דקנה אפילו ברשות מוכר, מה שאין כן במשיכה ומסירה, וגם קנה ברשות הרבים ובסמימא.
53 דשרא

48 אופן אינו חזקה: אָמַר רב נְחֶמְךָן אָמַר רב רַבָּה בר אֲבוּהִי, הַבּוֹנֵה פְּלִמְרִין
 49 ו-ארמונותו גְּדוֹלִים בְּנִכְסֵי הַגֵּר, וְכֵן אֶחָד וְהַעֲמִיד לָהֶן - לארמונות
 50 דְּלִתּוֹת, זה שהעמיד דלתות קִנְיָה את הנכסים. ומפרש, מֵאֵי מַעְמָא
 51 - מה הטעם שהשני קנה ולא הראשון, משום דְּקָמָא - הראשון,
 52 שבנה את הארמונות, לְבָנֵי בְּעֻלְמָא הוּא דְּאִפְיָד - רק הפך לבנים
 53 וסידרם זה על זה, ולא עשה קנין של נעילה או גדידה המשביח
 54 את הקרקע, שהרי גם אחר שבנה את הארמונות אפשר להיכנס
 55 למקום.
 56 הגמרא מביאה אופן נוסף של חזקה: אָמַר רב יוֹסֵף בְּר יוֹסֵף אָמַר
 57 רַבִּי אֲלֵעָזָר, הַמוֹצֵא פְּלִמְרִין - ארמונות בנויים בְּנִכְסֵי הַגֵּר שמת, ואין
 58 מה לחדש ולבנות בהם שיהא חזקה כדי לקנותם, וְכֵן בְּהֵן סִיּוּד
 59 אָחָד, או כייר בהם בְּיַד אָחָד - צייר בהם ציור החקוק בקיר, קִנְיָאן.
 60 מבררת הגמרא: וְכֵן צָרִיךְ לְסַיֵּד או לכייר כדי לקנות. משיבה
 61 הגמרא: אָמַר רב יוֹסֵף, אָמַר על אמה. אָמַר רב חֲסֵדָא, וְאוֹתוֹ אמה
 62 על אמה צריך להיות בְּנֵי - ומולו הַפֶּתַח, ששם זה מעשה חשוב,
 63 כיון שנראה יותר לנוי.
 64 הגמרא מביאה אופן נוסף של חזקה: אָמַר רב עֲמֵרָם, הָאֵי מִלְּתָא -
 65 הדבר שלהלן אָמַר לָן - אמר לנו רב שֵׁשֶׁת מדעתו, וְאִנְהִירְהוּ עֵינֵין
 66 - והאיר את עינינו, כלומר, הוכיח את דבריו, מִמְּתַנִּיתָא -
 67 מברייתא. והדבר שאמר רב ששת הוא, שְׁהַמְצִיעַ מַצְעוֹת - הפורס
 68 סדינים בְּנִכְסֵי הַגֵּר ושכב עליהם על הקרקע, קִנְיָה את הנכסים, ואף
 69 שאין זה תיקון בקרקע, כיון שבנה גופו מנכסי הגר, הרי זו חזקה.
 70 ממשיך רב עמרם לבאר: וְאִנְהִירְהוּ עֵינֵין - והאיר את עינינו
 71 בראיה מִמְּתַנִּיתָא - מברייתא. מֵאֵי הֵיא - מאיזו ברייתא הוכיח
 72 זאת, דְּתַנִּיא, בְּיַד קוֹנִים עבד כנעני בְּחֻקָּה, נָעַל לוֹ העבד את
 73 מְנַעְלֵו, ששימש אותו בזה, או הִתִּיר - פתחו לו מְנַעְלֵו, או שְׁהוֹלִיף
 74 את פְּלִיז אַחֲרָיו לְבֵית הַמְּרַחֵן, וכן אם הִפְשִׁיטוּ מבגדיו, וכן אם
 75 הִרְחִיצוּ, או כִּבּוּ בשמן, או גָּרְדוּ, וכן אם הִלְבִּישׁוּ, וכן אם הִנְעִילוּ
 76 את מנעלו, וכן אם הִנְבִּיחוּ, קִנְיָאן, ששימושים אלו הם חזקת האדון
 77 בעבדו, ואף כאן, מה שהשתמש בקרקע זו חזקה לקנותה.
 78 ממשיכה הברייתא: אָמַר רבִּי שְׁמַעוֹן, לֹא תִּהְיֶה חֻקָּה שְׁקוּנִים בה
 79 עבד גְּדוֹלָה מִהַנְּבִיחָה, שְׁהָרִי הַנְּבִיחָה קִנְיָן חוֹק הֵיא, שהרי קוֹנָה בְּכָל
 80 מְקוֹם אפילו ברשות מוכר, ולכך ודאי שהעבד נקנה אף בהגבהה.
 81 שואלת הגמרא: מֵאֵי קָאָמַר - מה אמר תנא קמא 'הגביהו קנאו',
 82 מי הגביה למי, ומה השיב לו רבי שמעון שהגבהה קונה, הלא גם
 83 תנא קמא אמר כך. משיבה הגמרא: הֵבִי קָאָמַר - כך אמר תנא
 84 קמא. הַנְּבִיחוּ העבד לְרַבּוֹ, כגון שהיה צריך לעלות למיטתו, קִנְיָאן
 85 בהגבהה זו בקנין חזקה, שהרי שימש את רבו, אך אם הַנְּבִיחָה רַבּוֹ
 86 לוֹ - לעבד, כדי לקנותו בקנין הגבהה, לֹא קִנְיָאן, שאין הגבהה
 87 קונה אלא מטלטלין שהדרך להגביהם, ואין הדרך להגביה בני
 88 אדם. ועל כך אָמַר רבִּי שְׁמַעוֹן, לֹא תִּהְיֶה חֻקָּה של הנעיל הלביש
 89 וכיוצא בזה גְּדוֹלָה מִהַנְּבִיחָה של הרב את העבד, שְׁהַנְּבִיחָה חמורה
 90 היא, שהרי קוֹנָה בְּכָל מְקוֹם, אפילו ברשות מוכר, מה שאין כן
 91 משיכה ומסירה, וגם קונה ברשות הרבים ובסטא, ועל כן קונה
 92 היא גם את העבד.
 93 הגמרא מבארת דין נוסף בחזקה בנכסי הגר: אָמַר רבִּי יְרֵמְיָה בִּירְאָה
 94 ו-ממקום ששמו בירי' אָמַר רבִּי יְהוֹדָה, הָאֵי מֵאֵן

1 ואם החזיק באחת כדי לְקַנּוֹת אוֹתָהּ וְאֵת הַכְּרֵתָהּ, אוֹתָהּ שהחזיק
 2 בה קִנְיָה, אך את הַכְּרֵתָהּ לֹא קִנְיָה, כיון שהמצר מפסיק ביניהם,
 3 וחזקה באחת אינה חזקה בחברתה.
 4 ואם החזיק באחת רק כדי לְקַנּוֹת אֵת הַכְּרֵתָהּ, מלבד שלא קנאה
 5 כיון שלא החזיק בה, אָף אוֹתָהּ השדה שהחזיק בה לֹא קִנְיָה, כיון
 6 שאין אדם קונה אלא מדעתו.
 7 הגמרא מביאה ספק בענין קניית שתי שדות ומצר ביניהן: בְּעֵי
 8 ו-שאלו רבִּי יוֹרְאָה, אם הִחִיז בְּאֶחָת מֵהֶן - מהשדות שהמצר מפסיק
 9 ביניהם, כדי לְקַנּוֹת אוֹתָהּ וְאֵת הַמְּצַר וְאֵת הַכְּרֵתָהּ, מֵהוּ - מה הדין,
 10 האם קונה את כולם או לא. וצדדי הספק, מִי אֲמַרְיָן - האם נאמר
 11 שְׁמַצֵּר דְּאִרְעָא הוּא - מצר השדה אחד הוא עמה, וכשהחזיק
 12 בשדה יכול לקנות גם את המצר, וכיון שהמצר סמוך אף לשניה,
 13 נחשב אף כחלק מהשניה, וְקוֹנָה בכך גם את המצר וגם את
 14 השדה הסמוכה, או דְּלָמָא - או שנאמר, דְּהָא לְחֻדְיָה קָאֵי וְהָאֵי
 15 לְחֻדְיָה קָאֵי - המצר עומד לעצמו והשדה עומדת לעצמה, ואינם
 16 נידונים כקרקע אחת, ואינו קונה אותה בקניית השדה, ואף את
 17 השדה הסמוכה אינו קונה. ומסקנת הגמרא, תִּיקוּ - תעמוד
 18 השאלה בספק.
 19 הגמרא מביאה ספק נוסף בזה: בְּעֵי ו-שאלו רבִּי אֲלֵעָזָר, אם הִחִיז
 20 בְּמַצֵּר שבין השדות כדי לְקַנּוֹת את שְׁתֵּיהֶן, מֵהוּ - מה הדין, האם
 21 קונה אותם או לא. וצדדי הספק, מִי אֲמַרְיָן - האם נאמר, שאף אם
 22 נאמר שכשהחזיק בשדה לא קנה את המצר, היינו משום שהמצר
 23 אינו צריך לשדה, ואין בקניית השדה פגיעה בבעלות המצר, ולכן
 24 חזקה בשדה אינה נחשבת לחזקה במצר, אך כשמחזיק במצר, כיון
 25 דְּהָא מַצֵּר אֲפִסְרָא דְּאִרְעָא הוּא - מצר זה שומר את השדה כאפסר
 26 השומר את הבהמה, ומשועבד לשדה לשומרה, וכשקונה את
 27 המצר פוגע בבעלות השדה, וְקוֹנָה - ולכן כשמחזיק במצר הרי זו
 28 גם חזקה בשדות וקונה אותן, או דְּלָמָא - או שנאמר, דְּהָא לְחֻדְיָה
 29 קָאֵי וְהָאֵי לְחֻדְיָה קָאֵי - המצר עומד לעצמו והשדה עומדת
 30 לעצמה, ואינו קונה את השדות בחזקתו במצר. ומסקנת הגמרא,
 31 תִּיקוּ - תעמוד השאלה בספק.
 32 אגב שהתבאר דין חזקה בשדה אחת כדי לקנות את חברתה,
 33 מבארת הגמרא דין חזקה בבית אחד כדי לקנות את השני: אָמַר רב
 34 נְחֶמְךָן אָמַר רַבָּה בר אֲבוּהִי, שְׁנֵי בְּתִים של גר שמת שהיו זה לַפְּנִים
 35 מֵהוּ, וכדי להגיע לפנימי צריך לעבור דרך החיצון, ויש לפנימי
 36 זכות לצאת דרך החיצון לרשות הרבים, אם הִחִיז בבית החיצון
 37 כדי לְקַנּוֹתוֹ, קִנְיָאן. ואם החזיק בו כדי לְקַנּוֹת אוֹתוֹ וְאֵת הַפְּנִימִי, רק
 38 את החיצון קִנְיָה, אך את הַפְּנִימִי לֹא קִנְיָה, כיון שאין בחיצון כל
 39 שייכות לפנימי. ואם החזיק בחיצון כדי לְקַנּוֹת רק אֵת הַפְּנִימִי,
 40 מלבד שלא קנה את הפנימי, אָף את החיצון נָפְי לֹא קִנְיָה, שהרי לא
 41 התכוין לקנותו.
 42 אם הִחִיז בְּפְּנִימִי כדי לְקַנּוֹתוֹ, קִנְיָאן. ואם החזיק בפנימי כדי לְקַנּוֹת
 43 אוֹתוֹ וְאֵת הַחִיצוֹן, קִנְיָה שְׁנֵיהֶן, כיון שלפנימי יש דרך בחיצון לצאת
 44 לרשות הרבים, וקנין בו הוא גם קנין בחיצון. אך אם החזיק בפנימי
 45 כדי לְקַנּוֹת רק אֵת הַחִיצוֹן, אָף את הַפְּנִימִי לֹא קִנְיָה, כיון שלא
 46 התכוין לקנותו, וממילא גם את החיצון אינו קונה.
 47 הגמרא מביאה איזה אופן נחשב חזקה לקנות את נכסי הגר, ואיזה

בוזרה הקדוש קורא לפנימיות התורה נשמתא דאורייתא, מה שאין
 כן לנגלה - בשם גופא דאורייתא . . . ורואים במוחש שחיסרון קטן
 בנשמה נרגש בכל הגוף
 ממכתב ט"ו מנחם-אב, תשי"ז

סוגיית 'בר קמצא'

54 אָמַר נִירוֹן קִיסַר בְּלִיבּוֹ קוֹדֵשׁא בְּרִיךְ הוּא בְּעֵי - רוּצָה לְהַרְוִיב בִּיתִיהּ
 55 וּכְפִי שֶׁהָרָאוּ הַחִיצִים שַׁנְפּוֹל עַל יִירוּשָׁלַיִם, וּבְעֵי לְכַפּוּרֵי יְדִיהּ כִּהְהוּא
 56 נְבָרָא - וּרוּצָה לִקְנַח אֶת יְדִיו וּלְהַטִּיל אֶת הָאֵשָׁמָה עָלָיו וּלְהַעֲנִישׁנֵי,
 57 וּכְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּפִסְקוֹ שֶׁאִמְרַת הַתִּינוּק, עֶרֶךְ - בְּרַח וְאַוֵל וְאִיצִיר -
 58 וְהֵלֵךְ וְהִתְגַּיֵר, וְנִפְקַ מִיְנֵיהּ רֵבִי מַאִיר - וַיְצַא רֵבִי מֵאִיר מִזֹּרְעוֹ.
 59 כֹּאשֶׁר רָאָה הַקִּיסַר שֶׁנִירוֹן קִיסַר בְּרַח, שִׁרְדֵיהּ עֲלוּיָיהוּ לְאַסְפִּינֵינוּם
 60 קִיסַר, אֶתְּאֵ אַסְפִּסְיָנוּס, צֵר עָלֶיהָ תְּלַת שָׁנֵי - עֵשָׂה מַצוֹר עַל
 61 יִירוּשָׁלַיִם שְׁלוֹשׁ שָׁנִים.
 62 הוּוּ כִּהּ הִנְהוּ תְּלַתָּא עֲתִירִי - בִירוּשָׁלַיִם הָיוּ שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים
 63 מוּפְלָגִים, נְקֻדִימוֹן בֶּן גּוּרִיוֹן, וּבֶן פֶּלְכָא שְׁבוּעָה, וּבֶן צִיצִית הַכְּסֵת.
 64 נְקֻדִימוֹן בֶּן גּוּרִיוֹן נִקְרָא כֵן עַל שֵׁם שֶׁנִּקְרָה לּוֹ חֲמַת פְּעֻבָרוֹ - שׁוֹרָחָה
 65 הַשֵּׁמֶשׁ בַּעֲבֻרוֹ. בֶּן פֶּלְכָא שְׁבוּעָה הָיָה נִקְרָא כֵן עַל שֵׁם שֶׁכָּל עֵנִי
 66 הַנִּכְנֵם לְבֵיתוֹ כִּשְׁהוּא רַעֲב כִּכְלֵב, הָיָה יוֹצֵא כִּשְׁהוּא שְׁבַע, בֶּן צִיצִית
 67 הַכְּסֵת הָיָה נִקְרָא כֵן מִשּׁוּם שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ עַל גְּבִי כְּסוּתוֹ, וְהָיָה
 68 צִיצִיתוֹ נִגְרָדָת עַל גְּבִי כְּסוּתוֹ. אִיקָא דְאִמְרֵי - יֵשׁ אֹמְרִים שֶׁשְׁמוֹ הָיָה
 69 בֶּן צִיצִית, וְהַטַּעַם שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ הַכְּסֵת, עַל שֵׁם שֶׁכִּשְׁהָיָה הוֹלֵךְ
 70 לְרוּמֵי הָיָה כְּסוּתוֹ - כְּסֵאוֹ מוּפְלָגֵת בֵּין גְּדוּלֵי רוּמֵי.
 71 עֶשְׂרִי חַד אִמְרֵי לְהוּ, אַנְאֵ וְיִנְאֵ לְהוּ כְּחִימֵי וְשְׁעֵרֵי - אֲנִי אֲנוֹן אֶת
 72 תּוֹשָׁבֵי הָעִיר בְּחִיטִים וְשְׁעוּרִים. וְחַד אִמְרֵי לְהוּ, כְּדִהֲמֵרָא וּבְכִלְמָתָא
 73 וּמְשָׂתָא - יִין מִלַּח וְשֶׁמֶן. וְחַד אִמְרֵי לְהוּ כְּדִיצִיבֵי - עֲצִים לְהַסְקָה.
 74 וְשִׁבְחֵהוּ רַבְּנֵי לְדִיצִיבֵי - וְשִׁבְחֵהוּ כְּחֵמֵי אֶת הָעֶשְׂרִי שִׁסְיֶק עֲצִים, לְפִי
 75 שֶׁהִשְׁמוּשׁ בַּעֲצִים הוּא רַב בִּיּוֹתֵר, דְּרַב חֲסֵדָא אֶת כָּל אֶקְלִידֵי -
 76 מִפְּתַחְתּוֹתָיו הָיָה מְסַר לְשִׁמְעִיָּה - הָיָה מוֹסֵר לְמַשְׁרָתוֹ, כִּרְ מְדִיצִיבֵי
 77 חוּץ מִהַמִּפְתַּחוֹת שֶׁל אוֹצֵר הַחִיטִים, דְאִמְרֵי רַב חֲסֵדָא, אֶכְלָכְא דְחִימֵי
 78 - בְּשִׁבִיל לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹצֵר חִיטִים אֶחָד, כְּעֵי שִׁתִּין אֶכְלָכְבִּי דִיצִיבֵי -
 79 צִרִיךְ שִׁישִׁים אוֹצְרוֹת עֲצִים, שֶׁבָּחָם יִסְיֻקוּ אֶת הַתַּנּוּר וַיֹּאפּוּ
 80 הַמַּחִיטִים פֶּת.
 81 הָיָה לְהוּ לְעֶשְׂרִים אֵלּוֹ אוֹצְרוֹת לְמִין - לֹוֹן אֶת הָעִיר בַּמִּשְׁךְ
 82 עֶשְׂרִים חַד שְׁתָּא - שְׁנַיִם.
 83 הוּוּ כִּהּוּ בִירוּשָׁלַיִם הִנְהוּ כְּרִיזֵי - אֲנִישִׁים רִיקִים וּפְחֻחִים, אִמְרוּ לְהוּ
 84 רַבְּנֵי, נִישּׁוּק וְנִישּׁוּקֵי שְׁלָמָא כְּהִרְוִיחֵי - נִצָּא וְנַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עִם
 85 הָרוּמָאִים, לֹא שְׁבַקְנֵהוּ - לֹא הִנְחִיחָם, אִמְרוּ לְהוּ הַבְרִיּוּנִים נִישּׁוּק
 86 וְנִישּׁוּקֵי קִרְבָּא כְּהִרְוִיחֵי - נִצָּא לְהַלְחֵם בְּרוּמָאִים, אִמְרוּ לְהוּ רַבְּנֵי לֹא
 87 מְסַתְּרֵינָא מִלְּתָא - לֹא נוֹכַח לְנִצְחָם, קָמוּ הַבְרִיּוּנִים, שִׁרְצוּ הַכְּרִיחַ
 88 אֶת תּוֹשָׁבֵי הָעִיר לְהַלְחֵם בְּרוּמָאִים, וּקְלָנְהוּ לְחִנְהוּ אִמְרֵי דְחִימֵי
 89 וְשְׁעֵרֵי - וְשִׁרְפוּ אֶת אוֹצְרוֹת הַתְּבוּאָה וְהַעֲצִים, וְהָיָה כְּפִנְאָ - וְנִהְיָה
 90 רַעֲב.
 91 מְרַתָּא בַת בְּרִיתִים, עֲתִירָתָא דִירוּשָׁלַיִם הָיָה - הִיתָה עֶשְׂרֵת
 92 יִירוּשָׁלַיִם, שִׁדְרָתָה לְשְׁלוּחָה - שְׁלַחָה אֶת שְׁלוּחָה וְאִמְרָה לִיחַ וְיֵל
 93 אִייתֵי לִי סְמִידָא - לֶךְ וּקְנֵה לִי סוּלַת, אֲדֹאֵל - עַד שֶׁהֵלֵךְ, אִידוּבֵי -
 94 נִמְכְּרָה כֹל הַסּוּלַת, אֶתְּאֵ אִמְרֵי לֶה - בֹּא וְאִמְרֵי לֶה סְמִידָא לִיכָא -
 95 אִין סוּלַת, תִּירְתָּא אִיכָא - יֵשׁ עֲזִירִין פֶּת נִקְיָה, אִמְרָה לִיחַ, וְיֵל אִייתֵי
 96 לִי - לֶךְ וְהַבָּא לִי אוֹתָהּ, אֲדֹאֵל אִודְנָן גַּם הַפֶּת הַנִּקְיָה, אֶתְּאֵ וְאִמְרֵי
 97 לֶה, תִּירְתָּא לִיכָא, נוֹשְׁקָרָא אִיכָא - פֶּת נִקְיָה אִין, אֶךְ יֵשׁ פֶּת קִיבֵר.
 98 אִמְרָה לִיחַ, וְיֵל אִייתֵי לִי, אֲדֹאֵל אִודְנָן גַּם פֶּת הַקִּיבֵר. אֶתְּאֵ וְאִמְרֵי
 99 לֶה, נוֹשְׁקָרָא לִיכָא, קְוִימָתָא דְשְׁעֵרֵי - קָמָה שְׁעוּרִים אִיכָא. אִמְרָה
 100 לִיחַ, וְיֵל אִייתֵי לִי, אֲדֹאֵל אִידוּבֵי, מִרְתָּא בַת בִּיתוֹס הָיָה שְׁלִיפָא
 101 מְסַתְּנָא - הִיתָה הוֹלֵכַת בְּלֹא מַנְעֵלִים, אִמְרָה, אִיפּוּק וְאִוּחֵי אִי
 102 מְשַׁכְּתָנָא מִדִּי לְמִיכָל - אֶצַּא לְרֹאוֹת הָאֵם אֲמַצָּא דְבַר מָה לְמֵאכָל,
 103 אִייתֵי לֶה פְּרַתָּא כְּכֻרְעָא - נִבְדַּק לֶה צוֹאֵת בַּהֲמָה בְּרַגְלָה וּמִתָּה
 104 מַחְמַת גּוּעַל. קָרִי עָלֶיהָ רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַבְדִּי אֶת הַפְּסוּק (דְּבָרִים כח נ)
 105 'הַרְבֵּה כָּךְ הִעֲנֵנָה אֲשֶׁר לֹא נִסְתָּה כָּךְ רַגְלָה הֲצַע עַל הָאָרֶץ מִדָּהֲעַנְנָה
 106 וּמִרְבֵּךְ'. אִיכָא דְאִמְרֵי, יְזוּרְוֵת דְרַבִּי צִוּק אֶכְלָה, וְאִינְוִיסָא וּמִתָּה -

1 אָמַר רֵבִי יוֹחָנָן, מַאי דִּכְתִּיב (משלי כח ד) 'אֲשֶׁרִי אִדָּם מְפַחַד תְּמִיד,
 2 וּמְקַשָּׁה לְכוּ יְפִיל בְּרַעְיָה'
 3 פְּסוּק זֶה מְרַמֵּז עַל עוֹבְדוֹת הַבָּאוֹת, אִמְרָמָא וְכִרְ קִמְצָא - בְּגַלְל שְׁנֵי
 4 יְהוּדִים שֶׁנִּקְרָאוּ קִמְצָא וְכִרְ קִמְצָא חֲרוֹב קִמְצָא חֲרוֹב יְרוּשָׁלַיִם. אִתְרַנְגְלוּ
 5 וְתַרְנַגְלוּתָא - בְּגַלְל תְּרַנְגוּל וְתַרנַגְלוֹת חֲרוֹב טוֹר מְלָכָא. אִשְׁקָא
 6 דְרִיפְשָׁךְ - בְּגַלְל דּוּפִן שֶׁל מִרְכַּבַת נְשִׁים חֲרוֹב בִּיתֵר.
 7 אִמְרָמָא וְכִרְ קִמְצָא חֲרוֹב יְרוּשָׁלַיִם, דִּיהוּא נְבָרָא דְרַחֲמֵיהּ - שְׁאוּהַבו
 8 הִיָּה קִמְצָא, וּבְעַל דְּכַבִּיָּה - וְשׁוֹנָא וְהוּא כִרְ קִמְצָא. עֶבֶר סְעוּדְתָא -
 9 עֵשָׂה סְעוּדָה, וְאִמְרֵי לִיחַ לְשִׁמְעִיָּה - לְמַשְׁרָתוֹ וְיֵל אִייתֵי לִי קִמְצָא -
 10 לֶךְ תְּבִיא אֶת קִמְצָא לְסְעוּדַתִּי, אִוֵּל - הֵלֵךְ הַמַּשְׁרָת, וְאִייתֵי לִיחַ -
 11 הִבִּיא לְסְעוּדַתּוֹ אֶת כִרְ קִמְצָא, כֹּאשֶׁר אֶתְּאֵ - בֹּא בַעַל הַסְעוּדָה,
 12 אִשְׁכַּחִיָּה - מַצָּא אֶת כִרְ קִמְצָא דְהָנֹה וְתִיב - שְׁהִיָּה יוֹשֵׁב בַּסְעוּדָה,
 13 אִמְרֵי לִיחַ, מְכָרִי - מֵאַחַר שֶׁהָיָה נְבָרָא - אָדָם זֶה וְכִלְמוֹר אֶתְּוּ,
 14 כְּעַל דְּכָכָא דְהָהוּא נְבָרָא הוּא - אִויבּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם זֶה וְכִלְמוֹר
 15 אִויבּוֹ, מַאי וּבְעַל דְּכַבִּיָּה - מִהּ רַצוּן כָּאֵן בַּסְעוּדַתִּי. קוּם מִמְקוּמֶךָ
 16 פּוֹק - וַצֵּא מִבֵּיתִי. אִמְרֵי לִיחַ כִרְ קִמְצָא, הוּאֵל וְאֶתְּאֵי - הוּאֵל וְכִבֵּר
 17 בֹּא תִי לְסְעוּדַתְךָ, שְׁבַקְךָ - הִנְחִינִי לְהַשָּׂאֵר בַּסְעוּדַתְךָ, וְיַחֲבִיבָנָא לְךָ
 18 דְמֵי מַה דְאִכְלִינָא וְשִׁתִּינָא - וְאִשְׁלֵם לֶךְ אֶת מָה שְׁאוּכַל וְאִשְׁתָּה.
 19 אִמְרֵי לִיחַ בַעַל הַבֵּית, לֹא - אִינְי מַסְכִּים שֶׁתְּשָׂאֵר בַּסְעוּדַתִּי, אִמְרֵי
 20 לִיחַ כִרְ קִמְצָא, וְיַחֲבִיבָנָא לְךָ דְמֵי פְלָגָא דְסְעוּדַתִּיךָ - אִשְׁלֵם לֶךְ חִצֵּי
 21 מֵהוּצָאוֹת סְעוּדַתְךָ, אִמְרֵי לִיחַ בַעַל הַבֵּית, לֹא, אִמְרֵי לִיחַ כִרְ קִמְצָא,
 22 וְיַחֲבִיבָנָא לְךָ דְמֵי בּוּלָה סְעוּדַתִּיךָ - אִשְׁלֵם לֶךְ אֶת כֹּל הוּצָאוֹת
 23 הַסְעוּדָה, אִמְרֵי לִיחַ בַעַל הַבֵּית, לֹא, נִקְמֵיהּ, לֹא, אַחֲזוּ בְנִדְיָה, וְאִוקְמֵיהּ
 24 - הַקִּימוּ מִמְקוּמוֹ וְאַפְקִיָּה - וְהוּצִיאוּ מִבֵּיתוֹ.
 25 אִמְרֵי כִרְ קִמְצָא בְּלִיבּוֹ, הוּאֵל וְהוּוּ וְתִיבֵי רַבְּנֵי - מְכִיּוֹן שֶׁחֲכִמֵי
 26 יִשְׂרָאֵל יֵשֵׁבוּ בַסְעוּדָה, וְלֹא מָחוּ בֵיהּ בַּעַל הַבֵּית, שְׁמַע מִיְנָה קֹא
 27 קוּרָא לְהוּ - הָרִי שְׁהִיָּה נוּחַ לְהֵם בְּבוּיּוּנֵי. אִוֵּיל - אֶלְךָ אִיכּוּל כִּהּוּ
 28 יְהוּצָא כִי מְלָכָא - לְהַלְשִׁינֵם בְּבֵית הַמֶּלֶךְ.
 29 אִוֵּיל - הֵלֵךְ וְאִמְרֵי לִיחַ לְקִיסַר מְרִדּוּ כִדְ יְהוּדָא. אִמְרֵי לִיחַ הַקִּיסַר מֵי
 30 יִימֵר - מִי יִאֲמֵר לִי שְׁתַּחֲוֶה צוּרְךָ, אִמְרֵי לִיחַ כִרְ קִמְצָא, שִׁדְרֵי לְהוּ
 31 קוֹרְבָנָא - שְׁלַח לְהֵם קִרְבַּן, וְהָיוּת אִי מְקַרְבָּן לִיחַ - וְתַרְרָה אִם
 32 יִקְרִיבוּ אוֹתוֹ, אִוֵּיל שִׁדְרֵי כְּרִיָּה עֲנָלָא תְּלָתָא - הֵלֵךְ הַקִּיסַר וּשְׁלַח
 33 בִּידּוֹ עַגְל מוּבַחַר שְׁנוּלָה שְׁלִישִׁי לֵאמֹר.
 34 כְּרִיָּה דְקָתָי - בְּהַיּוֹתוֹ בְּרוּךְ שְׁדָא בֵיהּ מוּקָא - הִטִּיל בּוֹ מוֹם כְּנִיב
 35 שְׁפִתִים - בְּשַׁפְתּוֹ הַעֲלוּנָה. וְאִמְרֵי לֶה - יֵשׁ אֹמְרִים שֶׁהִטִּיל הַמּוֹם
 36 בְּרוּבִין שְׁלִשְׁעוֹן - בְּקִרוֹם הַמִּכְסָּה אֶת הָעֵינַי. שׁוּה בִדְוִקָּתָא דְלִדְרִיזֵי -
 37 בְּמִקּוּם שֶׁלִּשְׁתַּנּוּתוֹ הַיְהוּדִים הָיָה מוּקָא, וְלִדְרִיזָהוּ - הַגּוֹיִים לֹא
 38 מוּקָא הוּא מְכִיּוֹן שְׁאִינוּ מְחוּסַר אֲבָר.
 39 כְּסוּר רַבְּנֵי לְקְרִיבֵיהּ עִם מוּמוֹ, מְשׁוּם שְׁלוֹם מְלָכוּת. אִמְרֵי לְהוּ רֵבִי
 40 זְכִרְיָה בֶּן אֶבְקוֹלָם, אִם יִקְרִיבֻהוּ יִאֲמְרוּ הָרואִים שֶׁכְּעַלִּי מוּמוֹן
 41 קְרִיבִין לְנַפְשִׁי מוּבַחַ. כְּסוּר רַבְּנֵי לְמִיקְטִילִיהּ אֶת כִרְ קִמְצָא, דְלֹא לְיוּזֵל
 42 וְלִימָא - בְּכּוּדֵי שְׁלֹא יֵלֶךְ לְקִיסַר לִמְנַר לוֹ. אִמְרֵי לְהוּ רֵבִי זְכִרְיָה, אִם
 43 נִהְרַגְנוּ יִאֲמְרוּ הָרואִים שֶׁהִמְטִיל מוֹם בְּקֻדְשֵׁי יְהוָה.
 44 אִמְרֵי רֵבִי יוֹחָנָן, עֲנוּתְנוּתוֹ שֶׁל רֵבִי זְכִרְיָה בֶּן אֶבְקוֹלָם, הִתְרִיבָה אֶת
 45 בֵּיתֵנוּ, וְשִׁרְפָה אֶת הִיכְלָנוּ, וְהִגְלִיתָנוּ מְאַרְצָנוּ.
 46 הַבֵּן הַקִּיסַר שֶׁהִיזְרוּדִים מְרִדּוֹ בּוּ, שִׁדְרֵי עֲלוּיָיהוּ לְגִירוֹן קִיסַר - שְׁלַח
 47 עֲלֵיהֶם אֶת נִירוֹן קִיסַר לְמַלְחָמָה, כִּי קָתָי - כֹּאשֶׁר בֹּא נִירוֹן קִיסַר,
 48 עֵשָׂה לְעַצְמוֹ סִימֹן וּקְסָם לְרֹאוֹת אִם יִנְצַח בְּמַלְחַמְתּוֹ, שְׁדָא נִירָא -
 49 זַרְק חֵץ לְמִרְוָה, אֶתְּאֵ - בֹּא חֵץ וּנְפַל בִירוּשָׁלַיִם. זַרְק חֵץ לְמַעְרָב,
 50 אֶתְּאֵ חֵץ וּנְפַל בִירוּשָׁלַיִם. זַרְק חֵץ לְכָל אַחַת מֵאַרְבַּע רִוּחוֹת
 51 הַשָּׁמַיִם, אֶתְּאֵ נְפַל בִירוּשָׁלַיִם. אִמְרֵי לִיחַ נִירוֹן קִיסַר לְיִנְגָּתָא, פְּסוּק אִי
 52 פְּסוּקוֹיךָ - אֲמוֹר לִי אֶת הַפְּסוּק שֶׁלְמַדְתָּ, אִמְרֵי לִיחַ הֵינוּקָא אֶת
 53 הַפְּסוּק (יחזקאל כח ד) 'וְנָתַתִּי אֶת נִקְמָתִי בְּיָדֶיךָ עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְגו'.

59 והכוונה לבית המקדש שמלבין את עוונותיהם של ישראל,
 60 ודקאמרת - וכאשר לטענתך אי מלכא אמא אמאי לא קאחית
 61 לנבאי עד האידנא, הסיבה שלא באתי אליך היא, פרויני דאית בן
 62 לא שבקין - הבריונים שנמצאים בינינו אינם מניחים לנו לצאת,
 63 אמר ליה אספסיינוס, אילו היתה חכית של דבש, ודרקון פרויני עליה
 64 - ונחש דבוק עליה, וכי לא היו שזקין את החכית בשביל שלך
 65 הדרקון, כך גם היה לכם להשוות את חומת העיר ולשורפה באש
 66 כדי להשליך את הבריונים מתוכה. אישתיק רבן יוחנן. קרי עליה
 67 רב יוסף ואיתימא - ויש אומרים שרבי עקיבא קרא עליו כן, משיב
 68 חכמים אחור ודעתם יסבל (ישעיהו מר כח), הקב"ה נטל את חכמתו
 69 של רבן יוחנן, שכן איבעי ליה למימר ליה - היה עליו לומר לו שאין
 70 צריך לשבור את החכית, אלא שקלין צבתא - נוטלים צבת,
 71 ושקלין ליה לדרקון וקפלין ליה, ונוטלים את הדרקון והורגים
 72 אותו, וחכמתא שבקין לה - ואת החכית מניחים ואין צריך
 73 לשבורה, ולכן ציפוינו שאולי נוכל לנצחם ולהוציאם מן העיר ללא
 74 צורך בשבירת החומה, ואחר כך היינו משלימים אתר.
 75 אדהכי אתי פרוסתקא עליה מרומי - בינתים הגיע שליח מרומי,
 76 ואמר ליה לאספסיינוס קום, דמית ליה קיסר - משום שמת הקיסר,
 77 ואמר הנהו חשיבי דרומי לאותיך ברשא - והחליטו חשובי רומי
 78 למנותך לקיסר ולהושיבך בראש.
 79 בזמן ששמע אספסיינוס בשורה זו, הנה פייס חד מסאני - היה נועל
 80 מנעול אחד, וכאשר פנא למסטיקא לאחרינא - רצה לנעול את
 81 מנעולו האחר, לא עייל - לא הצליח להכניס את רגלו למנעול, פנא
 82 למשלפא לאידך - רצה לחלוץ את הנעל הראשונה שנעל כבר, לא
 83 נפק - לא הצליח להוציא את רגלו מהמנעול, לפי שרגלו נתרחבה,
 84 אמר אספסיינוס, מאי האי - מה זה, מדוע קרה לי דבר כזה, אמר
 85 ליה רבן יוחנן בן זכאי, לא תצטער על כך שרגליך התרחבו, לפי
 86 שאין זה מחמת חולי, אלא משום ששמועה מוכה אתאי לך - משום
 87 ששמעת שמועה טובה, ונתדשנו ונתרחבו עצמותיך, וכדכתיב
 88 (משל י טו ז) 'שמועה מוכה תרשן - מרחיבה עינים'.
 89 שאל אותו אספסיינוס, אמר מאי תפנתיה - מה תקנתי, כיצד
 90 אצליח לנעול את מנעולי, אמר לו רבן יוחנן בן זכאי, ליתי איניש
 91 דלא מתבא דעתה מיניה - יביאו אדם שאין דעתך נוחה ממנו,
 92 ולחליף קפה - ויעבור לפניך, ועל ידי כן רגלך תחזור לקדמותה,
 93 וכדכתיב (משל יז ב) 'ורוח נבאה תיבש גרם' - ורוח שבורה תיבש
 94 עצם, ולכן כאשר יעבור לפניך שונאך ורוחך תישבר, תתיבש
 95 רגלך ותהיה צרה כמקודם. עבד הכי - עשה כן אספסיינוס,
 96 והעבירו לפניו אדם ששונאו, ואכן עייל - רגלו השנייה נכנסה
 97 למנעול.
 98 אמר ליה אספסיינוס לרבן יוחנן בן זכאי, ומאחר דתקמיתו בוילי האי
 99 - ומאחר שהינכם חכמים כה מופלגים, מדוע לא התחכמתם ועד
 100 האידנא אמאי לא אתיתו לנבאי - ולא באתם אלי עד עכשיו,
 101 להשלים עמי. אמר ליה רבן יוחנן בן זכאי, וכי לא אמרי לך שלא
 102 יכולתי לבוא מחמת הבריונים, אמר ליה אספסיינוס, אמא נמי אמרי
 103 לך - אף אני ענית לך במשל, שהייתם צריכים להחריב את
 104 החומה ולסלק מכם את הבריונים, ולבוא אלי.
 105 אמר ליה אספסיינוס לרבן יוחנן בן זכאי, מאור שנעשיתי למלך,
 106 מייל אוילינא - הריני הולך לרומי, ששם מקום המלכות, ואיניש
 107 אחרינא משהדנא - ואשלח שר צבא אחר שילחם עם ישראל
 108 ויכניעם, אלא בעי מינאי מידי דאתון לך - תבקש ממני דבר שאותו
 109 אתן לך. אמר ליה רבן יוחנן בן זכאי, שלוש בקשות יש לי ממך: א.
 110 תן לי נבנה ותקמיה שלא תחריבה ולא תהרוג את חכמיה. ב.
 111 ושליחא דרבן נמיאל - אל תהרוג את משפחת רבן גמליאל
 112 הנשיא, ובכך יאר זכר למלכות בית דוד. ג. ואפחותא דמסין ליה
 113 לרבי צדוק - ורופאים מאנשיך תן לי, שירפאו את רבי צדוק,
 114 שנתקצר מעיו מרוב תעניותיו, ולא היה יכול לבלוע אוכל. קרי
 115 עליה רב יוסף, ואיתימא ויש אומרים שרבי עקיבא קרא עליו כן,
 116 משיב חכמים אחור ודעתם יסבל (ישעיהו מר כח), איבעי למימר ליה

1 ומתה מחמת איסטניסותה שלא היתה יכולה לסבול את ריח חוליו
 2 של רבי צדוק. ומבאר הגמרא מה הם גרוגרות דרבי צדוק, דרבי
 3 צדוק ותיב ארבעין שנין בתעניתא דלא ליתרב ויושלים ונעשה גופו
 4 כחוש עד כדי כך דמי הוה אכיל מידי - שכאשר היה אוכל דבר,
 5 הוה מיתתי מאכרא - היה הדבר נראה מחוץ לגרונו, וכי הוה
 6 פריא - וכאשר גמר את תעניתו ורצה להבריא את גופו, מיתתי
 7 ליה גרוגרות - היו מביאים לו תאנים יבשות, מייני מיתו - והיה
 8 מוצץ את מימיהם, ושדי להו - זורק את גוף התאנים, וגרוגרות
 9 אלו זורק רבי צדוק לאחר שמצץ את מימיהם מצאה מרתא. פי
 10 הוה קא ניחא נפשה - כאשר יצאה נשמתה של מרתא בת בייתוס,
 11 אפיקתא לכל דהבא ובספא - הוציאה את כל זהבה ובספה,
 12 ושדיתיה בשווא חוקה אותם בשוק, ואמרה, האי למאי מיבעי לי -
 13 לשם מה אני זקוקה להם. והיינו דכתיב (חוקקא יט) 'כספם כחוצות
 14 ישליכו וזהבם לנדה יהיה, כספם וזהבם לא יוכל להצילם ביום
 15 הצרת ה', נפשמ לא בשבעה, ומעיהם לא ימלאו, פי מכשול עונם
 16 יהיה'.
 17 אמא סקרא ריש פרויני דירושלים, בר אחתיה דרבן יוחנן בן זכאי הוה
 18 - היה בן אחותו של רבן יוחנן בן זכאי, שלח ליה רבן יוחנן בן זכאי
 19 תא בצניעא לנבאי - בא אלי בסתר, אתא - בא אבא סיקרא לרבן
 20 יוחנן בן זכאי, אמר ליה רבן יוחנן בן זכאי, עד אימת עבדיתו הכי -
 21 עד מתי תעשו כך, וקפליתי ליה לעלמא בכפנא - ותהרגו את
 22 הציבור ברעב, אמר ליה אבא סיקרא מאי אעביד - מה אעשה, דאי
 23 אמיתי להו מידי - אם אומר לבריונים דבר, קפלו לי - הם הירגו
 24 אותי, אמר ליה רבן יוחנן בן
 25 זכאי, הוי לי תפנתא לדידי - תמצא לי עצה דאיפיק - שאוכל
 26 לצאת מהעיר, ועל ידי כן אפשי דהוי הצלה פורתא - יתכן שתהיה
 27 הצלה מועטת לעיר, אמר ליה אבא סיקרא, נקוש נפשך בקצרי -
 28 תפרסם שאתה חולה, וליתי בוילי עלמא ולשילוי לך - ויבואו כל
 29 הציבור וישאלו בשלומך ואיתי מידי פרתא - ותביא דבר מסריח,
 30 ואני נפק - ותשכיבו לידך, ולימרו דנה נפשך - ויאמרו שאתה מת
 31 ומסריח, וליעילו לך תלמידך - ויכנסו תלמידך לשאת את מיטתך,
 32 ולא ליעול לך איניש אחרינא - ולא יכנס אצלך איש אחר, דלא
 33 לרגיש לך דקליל את - שלא ירגישו שמיטתך קלה כשל אדם חי,
 34 דאינהו דיעו דתייא קליל מתיא - שיודעים הם שהחי יותר קל
 35 מהמת, ויבחינו שהינך חי, עבדי הכי - עשה כן רבן יוחנן בן זכאי,
 36 ונכנס בו רבי אליעזר לשאת את מיטתו מצד אחד, ורבי יהושע מצד
 37 אחר, כי מטו לפיתקא - כאשר הגיעו לפתח החומה, בעו למקבריה
 38 - רצו הבריונים לקדור את גופו של רבן יוחנן בן זכאי, בבדי
 39 לראות שהוא אכן מת ואינו מערים, אמר להו אבא סיקרא, אם
 40 תעשו כן יאמרו עליכם הרומאים 'רבן דקרו, בעו למדחפיה - רצו
 41 הבריונים לדחוף את גופו של רבן יוחנן בן זכאי לראות אם יצק,
 42 אמר להו אבא סיקרא, אם תעשו כן יאמרו עליכם 'רבן דחפו',
 43 פתחו ליה נבא - פתחו לו את השער, נפק - יצא רבן יוחנן בן זכאי
 44 פי מטא להתם - כאשר הגיע רבן יוחנן בן זכאי לאספסיינוס, אמר
 45 לו רבן יוחנן בן זכאי שלמא עלק מלכא - שלום עליך מלך, וחור
 46 ואמר שלמא עלק מלכא, אמר ליה אספסיינוס, מתיבת תרי קטלא
 47 - הינך חייב שתי מיתות, חדא משום דלאו מלכא אמא - שאיני
 48 מלך, וקא קרית לי מלכא - ולעגת לי בכך שקראת לי מלך. ותו -
 49 ומיתה נוספת הינך חייב משום דאי מלכא אמא, עד האידנא אמאי
 50 לא אתית לנבאי - מדוע עד עכשיו לא באת אלי, אמר ליה רבן
 51 יוחנן בן זכאי דקאמרת לאו מלכא אמא - טענתך שאינך מלך אינה
 52 נכונה, לפי
 53 שאיבדא מלכא את - באמת מלך אתה עתיד להיות, דאי לאו
 54 מלכא את - שלולא שאתה עתיד להיות מלך לא מימקרא ירושלים
 55 בידך - לא היתה ירושלים נמסרת בידך, דכתיב (ישעיהו יד) 'והקלננו
 56 באדיר יפול, ואין אדירי אלא מלך, דכתיב (ירמיהו ל כא) 'והיה אדירי
 57 ממנו וגו' ונשלטו מקרבו יצא, הרי שאדיר הוא מושל, ואין לקנון
 58 אלא בית המקדש, שנאמר (דברים ג כח) 'התר הטוב הזה והקלנו',

59 קלה - מדוע נקרא היתוש בריה קלה, משום דמְעַלְמָא אית לה -
60 שיש לה פה להכניס את האוכל, ומְעַלְמָא לית לה - ואין לה פתח
61 להוציא הרעי, עלה ליבשה, ותעשה עמה מלחמה, ונראה מי ינצח.
62 עלה טיטוס ליבשה, בא יתוש, ונכנס בחוטמו - באפו, ונקר במוחו
63 שבע שנים, יומא חד, הנה קא חליף אבא דבי נפחא - יום אחד,
64 עבר טיטוס לפני פתח של בית נפחים, ושמע היתוש את קל
65 ארופתא - קול דפיקות הקורנס, שהיה הנפח דופק בו, ואשתיק - יש לי
66 ופסק היתוש מלנקר במוחו. אמר טיטוס, איבא תפנתא - יש לי
67 תקנה ודרך כיצד להפסיק את ניקורו של היתוש. כל יומא מיתו
68 נפחא - בכל יום היו מביאים אליו נפח, וקחו קמיה - והיו דופקים
69 לפניו. לנפח נכרי, יהיב ליה - נתן טיטוס בשכרו ארבע זוזי, ולנפח
70 ישראל לא שילם מאומה. ואמר ליה מיסתניד - דיך בשכר זה דקא
71 חיות בסנאד - שאתה רואה את שונאך מצטער. עד תלתין יומין
72 עבר הכי - במשך שלושים יום עשה טיטוס כך, ושחק היתוש
73 מחמת קול דפיקות הקורנס, מפאן ואילף - לאחר שלושים יום שוב
74 לא הועילה תקנה זו, משום שפיון דרש - שהורגל היתוש לקול
75 דפיקות הקורנס, דש - התרגל, ושוב לא פסק מניקורו מחמת קול
76 דפיקות הקורנס.
77 תניא, אמר רבי פנחס בן ערבא, אני הייתי בין גדולי וחשובי רומי,
78 ובשמת טיטוס פגעו את מוחו ופתחוהו, ומצאו בו את היתוש,
79 שהיה גדול בצפור דרוו, והיה במשקל שני סלעים. במתנתא תנא
80 שהיה גדולו של היתוש כגודל בן שנה, והיה במשקל שני ליטרין.
81 אמר אביו נקמיון - קבלה יש בידינו, שפיו היה של חנושה,
82 וצפורינו היו של כנף.
83 כי הוה קא מית - כאשר עמד טיטוס למות, צויה ואמר להו
84 לאנשי, לאחר מיתתי ילקייהו ליהוה נברא - שישרפו את אותו
85 אדם, כלומר אותו, ולקברי לקומיה אשב ימי - ויפזרו את אפרו
86 בשבע ימים, בשביל ללא לשכחיה אלהא דיהודאי, ולקומיה דבינא
87 - שלא ימצאו אלהי היהודים ויעמידו דבין.
88 אונקלוס בר קלונימוס, בר אחתיה לטיטוס הוה - היה בן אחותו של
89 טיטוס, בעי לאינוי - ורצה להתגייר, אול, אסקיה לטיטוס בנגידא
90 - הלך והעלה את טיטוס באוב, ואמר ליה - שאל אונקלוס את
91 טיטוס, מאן חשיב ביהוה עולמא - מי חשוב בעולם הבא. אמר ליה
92 - ענה לו טיטוס, ישראל. חזר אונקלוס ושאל את טיטוס, מהו
93 לאידיבוקי בהו - האם כדאי להדבק בהם, ולהתגייר, אמר ליה
94 טיטוס, לא תוכל לעמוד בכך, שכן מילייהו נפשיש - מצוותיהם
95 מרובות, ולא מצית לקוימניהו - ולא תוכל לקיים. אלא את
96 איעצך, זיל איגרי בהו ביהוה עולמא - לך התגרה בהם בעולם הזה,
97 והוית רישא - ותיעשה לראש, דכתבי (איכה א ה) הו צריה לראש
98 וגו', והיינו שכל המיצר לישראל - העושה צרות לישראל נעשה
99 לראש. אמר ליה - שאל אונקלוס את טיטוס, דיניה דההוא נברא,
100 במאי - מה דינו של אותו אדם, כלומר מה עונשו. אמר ליה טיטוס
101 לאונקלוס
102 עונשו של אותו אדם, כלומר העונש שלי, הוא במאי דפסיק
103 אנפשיה - במה פסק הוא על נפשו בחייו, והיינו שבכל יומא -
104 בכל יום יום, מכנשי ליה לקומיה - אוספים את אפרו, ודייני ליה
105 - ודנים אותו, וקלו ליה - ושורפים אותו, ומבדרו אשב ימי -
106 ומפזרים את אפרו על פני שבעת הימים.
107 אול - הלך אונקלוס, אסקיה לכלעם בנגידא - והעלה את בלעם
108 באוב, אמר ליה - שאל אונקלוס את בלעם, מאן חשיב ביהוה
109 עולמא - מי חשוב בעולם הבא, אמר ליה בלעם, ישראל הם
110 החשובים בעולם הבא, שאל אותו אונקלוס, מהו לאידיבוקי בהו -
111 האם כדאי לדבוק בהם, כלומר להתגייר, אמר ליה בלעם, לא
112 תדרוש שלוקם ומזבחתם של ישראל כל הנמים, אמר ליה אונקלוס
113 לבלעם, דיניה דההוא נברא במאי - עונשי של אותו אדם, כלומר
114 שלך, במה הוא, אמר ליה בלעם, בשכבת דרע רותחת.
115 אול - הלך אונקלוס אסקיה בנגידא - העלה באוב לאחד ממשעי
116 ישראל, אמר ליה - שאל אותו אונקלוס, מאן חשיב ביהוה עולמא

1 - רבן יוחנן בן זכאי היה צריך לומר לקיסר לשכנייהו תדא וימא
2 - שיעזוב את ירושלים בפעם זו. מבארת הגמרא מדוע רבן יוחנן
3 לא ביקש כן מאספיינוס, והוא - רבן יוחנן בן זכאי סבר, דלמא כולי
4 האי לא עביד - אולי אם יבקש בקשה גדולה כזו, לעזוב את
5 ירושלים, לא יעשה אספיינוס את בקשתו. ונמצא שאפילו הצלה
6 פורתא -מועתת) נמי לא הו - גם לא תהא, ולכן ביקש את
7 הדברית האלו, בכדי שלפחות תהא הצלה מועטת.
8 מבררת הגמרא, אפוקתא דמסין ליה לרבי צדוק, מאי היא - כיצד
9 ריפאו הרופאים את רבי צדוק ממחלתו, יומא קמא אשקיה מיא
10 דפארי - ביום הראשון השקוהו מים ששרו בהם טובין, שהם קלים
11 ביותר, שיכול היה רבי צדוק לבלוע. למחר השקוהו מיא דסיפוקא
12 - מים ששרו בהם טובין גסים יותר, וש מעורב בהם קמח. למחר
13 השקוהו מיא דקומיה - מים ששרו בהם קמח, שהם סמיכים יותר,
14 עד דרוח מיניה - עד שמיעו החרבו פורתא פורתא - מעט מעט,
15 והיה יכול לאכול כל מיני מאכל.
16 אול אספיינוס, שדריה לטיטוס - ושלח את טיטוס שילחם עם
17 ישראל.
18 נאמר בתורה (דברים לב לו) 'ואמר אי אלהימו צור חסיו בו' - והיינו
19 שהאויב שיבוא על ישראל יאמר היכן אלוהיהם הזוק שהם
20 חוסים בו, זה הוא טיטוס הרשע, שחירף ונידף כלפי מעלה ואמר
21 שהקב"ה כביכול אינו נמצא.
22 מה עשה טיטוס הרשע, תפש וזנה כידו, ונכנס עמה לבית קרשי
23 הקרשים, והציע ספר תורה תחתיהם, ועבר עליה עבירה וזנה עמה
24 שם, ונמל סוף ו-חרבו ונידף את הפרוכת - וחתך את הפרוכת,
25 ונעשה נס, והיה דם מבעבין ויוצא, ובספור טיטוס הרשע שהרג את
26 עצמו - כביכול את הקב"ה, שנאמר (תהלים עד) 'שאגו צרדיך כקרב
27 מועדיך - שאגו שונאך בתוך בית מקדשך שמו אותם אותות' -
28 וכשבגרה ידם החריבו, אמרו שהסימנים שלהם הם סימנים
29 אמיתיים, וכן היה טיטוס הרשע סבור שסימנו שהרג את עצמו
30 הוא סימן אמיתי.
31 אבא תנן אומר פסוק זה (תהלים ט ט) יש לדרוש על מעשה זה, 'מי
32 כמוך חסין יה', ופירושו 'מי כמוך חסין' - מתאפק וקשה, שאתה
33 שומע את יוצאו ונידופו של אותו רשע, ושזתק.
34 דבי רבי ישמעאל תנא, נאמר בתורה (שמות טו א), 'מי כמכה פאלים
35 ה', ויש לדרוש שהפירוש הוא מי כמכה פאלים שאינם עונים
36 למחרפיהם.
37 הגמרא משיכה לספר את מעשיו של טיטוס הרשע: מה עשה
38 טיטוס הרשע, נמל את הפרוכת, ונשאז כמין גרונתני - סל גדול,
39 והביא את כל הפלים שבמקדש, והניח בהן - בפרוכת, והושיכן
40 בספינה, לילך להשתבח בעירו.
41 הגמרא דורשת על מעשה זה פסוק, שנאמר (קהלת ח ט) 'וכן ראיתי
42 רשעים קברים ובאו, ומקום קדוש והלכו, וישתבחו בעיר אשר בן
43 עשו', ודורשת הגמרא, אל תיקרי 'קבורים' אלא 'קבוצים', ואל
44 תיקרי
45 'וישתבחו' אלא 'וישתבחו', וביאור הפסוק הוא, שהרשעים נקבצו
46 ובאו ממקום המקדש, בכדי להשתבח בעירם על מעשי הגבורה
47 שעשו בבית המקדש. איבא דאמרי - יש שדרשו את התיבה
48 'קבורים' ככתיבתה, והיינו קבורים ממש, דאפילו מילי דמטמין -
49 מטמונם של ישראל שהיה קבור ומוסתר, אינלייא להון - נתגלה
50 להם.
51 בעורו מפליג בספינה, עמד עליו נחשול - רוח סערה שבים ואיימה
52 לזובעו, אמר טיטוס הרשע במדומה אני, שאלהיהם של ישראל
53 אלו, אין גבורתו אלא במים. והראיה, שבא פרעה, טבעו במים של
54 ים סוף, וכא סיסרא, טבעו במים של נחל קישון, ולכן אף הוא עומד
55 עליו כעת, ורוצה לזובעני במים, אם גבור הוא, געלה ליבשה, ונעשה
56 עמי שם מלחמה, ונראה מי ינצח.
57 יצתה בת קול מהשמים, ואמרה לו, רשע בן רשע, בן בנו של עשו
58 הרשע, ברה קלה יש לי פעולמי, ויתוש שמה, אמאי קרי לה ברה

ונעשה לי נס, **הא ויזמא אישקניהו** - אעזוב את היהודים בפעם
 זו, ולא אלחם בהם, **שקניהו ואול** - עזב הקיסר וצבאו את
 היהודים והלך לעירו. מרוב שמחה על כך שעזבם הקיסר, **איזקור**
 - רקדו היהודים, **ואכלו ושתו, ואליקו שרני** - והדליקו נרות, **עד**
דאייתו בליוזא דגושפנקא ברחוק מילא - עד שמרוב הארת הנרות
 שהודלקו, יכלו אנשי חיל הקיסר לראות בליחה צורה המוטבעת
 בטבעת, במרחק של מיל מהעיר. וכשראו כן בליחה **אמר, מיחיא**
קא חרו בי יהודאי - היהודים שמחים ומשחים בכך שלא יכולתי
 לנצחם. **הדר אתא עליהו** - חזר הקיסר ובא עליהם למלחמה.
אמר רבי אסי, תלת מאה אלפי שליפי סיפא - שלש מאות אלף
 חיילים עם חרבות שלופות בידיהם, **עיילו לטור מלכא** - נכנסו
 ובאו להר המלך, **וקמלו בה תלתא יומי ותלתא ליליות** - והרגו
 בה במשך שלשה ימים ושלשה לילות, **וכהה גיסא הלילי וחגי** -
 ובצדה השני היו היהודים מעמידים חופות ומחולות, שהיו שמחים
 על נצחונם שהניחם הקיסר והלך לארצו, **ולא הוו ידעי בני כהני** -
 ולא ידעו האנשים החוגגים שבצד זה, בהריגת אנשי הצד השני.
 נאמר במגילת איכה (א) **למע ח' ולא קמל את כל נאות יעקב, כי**
אתא רבין - כאשר בא רבין מארץ ישראל לבלב **אמר בשם רבי**
יוחנן, נאות יעקב - אלו ששים רבוא עיירות - שש מאות אלף
 עיירות שהיו לו **לינאי המלך בחר המלך, והקב"ה בילע אותם ולא**
חמל עליהם. דאמר רב יהודה, אמר רבי אסי, ששים רבוא עיירות
היו לו לינאי המלך בחר המלך, וכל אחת ואחת מעיירות אלו, היו
דרים בה אנשים הרבה כיוצא מצרים - שהיו שש מאות אלף
 איש, **היו משלש עיירות, שהיו בהן מליון ומאתיים אלף איש, שהם**
בפלים במספר יוצא מצרים, ואלו הן, כפר ביש, כפר שיחללים,
כפר דבראי.
 ומבאר הגמרא מדוע נקראו כן: **כפר ביש נקרא ביש, והיינו רע,**
 משום **דלא יחבי ביתא לאושפיוא** - שלא נתנו בית ומקום לינה
 לאורחים. **כפר שיחללים נקרא כן לפי שהיה תופסתן מן מאכל**
הנקרא שחללים. כפר דבראי, אמר רבי יוחנן, כפר זה היה נקרא
זכריא שהוא בארמית זכרים, לפי שהיו שש עשרות יולדות זכרים
תחלה, ויולדות נקבה אחת באתרונה, ופוסקות מלהוליד.
אמר עולא, לדידי הוי לי - אני בעצמי ראיתי **ההוא אתרא** - את
 אותו מקום הנקרא הר המלך, **ואפילו שיתין ריבונותא קני לא מחזיק**
 - ואינו יכול להכיל בגודלו אפילו שש מאות אלף קנים וכלומר,
 שאינו מקום גדול כלל.
אמר ליה ההוא צדוקי לרבי חנינא - אמר אותו צדוקי לרבי חנינא,
שקורי משקירתי - משקרים הנכם, במה שהנכם אומרים שרר
 המלך היה מקום כה גדול שהיו בו שישים ריבוא עיירות שבכל
 אחת ואחת היו שישים ריבוא איש, שהרי אין בכל גודלו של מקום
 זה בכדי להכיל אפילו שש מאות אלף קנים, **אמר ליה רבי חנינא**
לצדוקי, אכן, בזמן הזה שארץ ישראל חריבה אין מקום זה יכול
להכיל אפילו שישים ריבוא קנים, אולם בזמן ישוב הארץ היו בו
שישים ריבוא עיירות, ואל תתמה על כך, לפי שארץ צב' קתיב
בה - ארץ ישראל נקראת ארץ הצב' (דניאל יא מא), על שם
שחכונותיה כצב, מה צב' זה אין עורו מחזיק את בשרו - כשם
 שהצבי אין עורו בגודל כל בשרו, ומשהופשט ממנו עורו שוב אין
 יכולים לחזור ולכסות את כל גופו על ידי עורו, כך **אף ארץ**
ישראל, בזמן שישראל יושבין עליה, ורוחא - הרי היא מרווחת, ויש
 בה מקום להרבה אנשים, **ובזמן שאין ישראל יושבין עליה, נמדא** -
 הרי היא מתכווצת, ואין מקום להרבה אנשים לגור בה.
רב מניומי בר חלקיה, ורב חלקיה בר טוביה, ורב הונא בר חיאי, הוו
יתבי גבי הדי - היו יושבים יחדיו, ואמרו, אי איכא דשמעי ליה
מילתא מקבר ככניא של מצרים - אם יש מי ששמע אודות אנשי
 כפר סכניא של מצרים, אם אנשים צדיקים היו או רשעים, **לינא**
 - שיאמר. פתח חד מנייהו [אחד מהם] **ואמר, מעשה בארם**
וארוסתו מאנשי כפר סכניא, שנשבו לבין העובדי בוכבים, והשאובם
זה לזה, אמרה לו הארוסה לארוס, בכקשה מקור, אל תפע בי, לפי

מי חשוב בעולם הבא, **אמר ליה, ישראל הם החשובים בעולם**
הבא, שאל אותו אונקלוס, מהו לאדבוקי בהו - האם כדאי לדבוק
 בהם, כלומר להתגייר, **אמר ליה אותו פושע, מוכתם דרוש, דעתם**
לא תירוש' משום שכל הנוגע בהן - בישראל להרע להם ולהצר
 להם, **הרי זה כאלו נוגע נכבד עינו ומזיק לראייתו, כלומר שגורם**
רעה לעצמו, אמר ליה אונקלוס, דיניה דההוא נברא פמאי - מהו
 עונשך בשמים, **אמר ליה אותו פושע, מענישים אותי בצואה**
רותחת. דאמר מר - לפי שאמרו במסכת עירובין (א), כל המלעיג
על דברי חכמים, נידון - מענישים אותו בצואה רותחת.
הא חוי - בא וראה ממעשה זה, **מה בין פושעי ישראל, שאע"פ**
שבחיהם היו פושעים, מכל מקום לאחר מותם הרי הם ממליצים
לעשות טוב עם בני ישראל, לנביאי אומות העולם עובדי עבודה
זרה, שאע"פ שבחיהם נגלית עליהם השכינה ונתנבאו, מכל מקום
הרי הם מרשיעים לדבר כנגד ישראל אפילו לאחר מותם.
תניא בברייתא, אמר רבי אלעזר, בא וראה כמה גדולה כחה של
בושה, שהרי סניע תקדוש ברוך הוא את פר קמצא שביישו בעל
הסעודה, וסייעו הקב"ה לבצע את נקמתו, ותקריב את ביתו ושרף
את היכלו.
 הגמרא מספרת על חורבן הר המלך, ומבאר את מה שאמר רבי
 יוחנן (לעיל ג) **שאתרנגולא ואתרנגולתא חריב טור מלכא** - בגלל
 מעשה שאירע בתרנגול ותרנגולת, נחרב טור מלכא ו-הר המלך.
 וכך היה סיפור המעשה, **דהוו נהני** - שהיו אנשי הר המלך נוהגים,
כי הוו מפקי התנא וכלתא - שכאשר היו מוציאים חתן וכלה
 לחופתם, **מפקי קמיהו תרנגולא ותרנגולתא** - היו מוציאים
 לפניהם תרנגול ותרנגולת, לסימן טוב, **כלומר** - כאומרים לחתן
 ולכלה **פרו ורבו בתרנגולים.**
 מספרת הגמרא, **וימא חד** - יום אחד, כשהיו היהודים מוציאים
 תרנגול ותרנגולת לפני חתן וכלה, **הוה קא מליף גונדא דרומאי** -
 עבר גדול של רומאים באותו מקום, **ושקלינתו מיניהו** - ולקחו
 אנשי הגדוד את התרנגולים מאיתם, **נפלו עליהו** - התנפלו יהודי
 המקום על אנשי הגדוד הרומאים וקנהו - והיכו אותם, **אתו** -
 באו ואמרו **ליה לפוסר, מרדו בה היתאי** - היהודים מרדו בה, כיון
 ששמע הקיסר זאת **אתא עליהו** - בא הקיסר וצבאו למלחמה על
 בני טור מלכא.
הוה בהו - היה ביהודי הר המלך, **ההוא** - אותו אדם הנקרא **פר**
ד'רומא, דהנה קפיץ מילא - שהיה קופץ למרחק של מיל **וקמיל בהו**
והורג ברומאים. שקליה קיסר לתאניה - נטל קיסר רומי את
 בתו, **ואתניה אתאניא** - והניחו על הארץ, **ואמר, ריבוייה דעלמא**
בוליה - אדון כל העולם, **אי ניקא לך** - אם נח הדבר ונכון לפניך,
לא תמסריה לתהוא נברא - אל נא תמסור את אותו אדם, כלומר
 אותי, **לדידיה ולמלכותיה** - אותו ואת מלכותו, כלומר אותי ואת
 מלכותי, **פדיה דחד נברא** - בידי אדם אחד. **אכשליה פומיה לבר**
ד'רומא - פיו של בר דרומא הכשילו לדבר שלא כהוגן **ואמר 'הלא**
אתה אלהים ונתחננו ולא תצא אלהים בצבאותינו' והיינו שאינו
 זקוקים לעזרת האלהים במלחמות צבאינו, ונצח את אויבינו גם
 אם האלהים נח איתנו.
 שואלת הגמרא, מה פגם היה בדבריו של בר דרומא, והרי **דוד נמי**
אמר חגי - דוד המלך אמר גם הוא כך בתהלים (ס"ב), ומדוע היה
 אסור לבר דרומא לומר כן. עונה הגמרא, **דוד באומרו פסוק זה**
בתהלים, לא נתכוין חלילה לומר שאינם זקוקים לעזרת האלהים
במלחמותיהם, אלא אתמותי קא מתמה - אמר כן בלשון תמיחה
 ושאלה, והיינו ששאל את הקב"ה **מדוע זנחת אותנו ואינך יוצא**
בצבאותינו, אולם בר דרומא אמר זאת בניהותא, והיתה כוונתו
 שאף כשאתה אלהים ונתחננו ואינך יוצא בצבאותינו, מנצחים אנו
 את אויבינו. **על לבית הכפא** - כשנכנס בר דרומא לבית הכסא,
אתא דרקונא - בא נחש שמטיה לכרכשיה - וקרע לו את
 החלחולת, **ונח נפשיה** - ומת בר דרומא. כשראה הקיסר שנענתה
 תפלתו ומת בר דרומא, **אמר, הואיל ואיתרשיש לי ניסא** - היות

59 הנשים אשר לה, הלכו עבדיה קצו ארזא ועילו לה - וקצצו עץ
60 ארו ששתל יהודי בלידת בנו והביאו לה, בכדי לתקן את דופן
61 המרכבה, אתו, נפול עליהו מהונחו - באו היהודים, והתנפלו
62 עליהם והכו אותם, אתו אמרו ליה לקיסר קרוו בך יהודאי - באו
63 ואמרו לקיסר שמרדו בו היהודים, אלא עליהו - בא עליהם
64 הקיסר למלחמה.
65 נאמר באיכה (א) צדע פחרי אף כל קרן ישראל, אמר רבי ירמא,
66 אמר רבי אבהו, אמר רבי יוחנן, אלו שמונים [אלף] קרני מלחמה -
67 ראשי גייסות המלחמה, שהיו תוקעים בקרן כדי לאסוף אליהם את
68 אנשי הצבא למלחמה, שנבנסו לכרך ביתר בשעה שלכדוה, והרגו
69 בה אנשים ונשים וטף, עד שהלך דמן ונפל לים הגדול, שפא תאמר
70 קרוכה היתה העיר ביתר לים הגדול, ולכן נפלו דמי אנשי העיר
71 לים הגדול, זה אינו אמת, אלא חרוכה היתה העיר ביתר מהים
72 הגדול מרחק מיל ובכל זאת מפני ריבוי הדם הלך הדם ונשפך בים
73 הגדול.
74 תניא, רבי אליעזר הגדול אומר, שני נחלים יש בקעת דים - במקום
75 הנקרא בקעת דים, נחל אחד מושף את מימיו אילך - לצד אחד,
76 ונחל אחד מושף את מימיו אילך - לצד שני, וכאשר נהרגו אנשי
77 ביתר ונשפך דמם, נפל דמם לנחלים אלו ושפךו חכמים שהיו
78 בנחלים שני נחלים מים ואחד דם - שני שליש מים, ושליש אחד
79 של דם מרוב דם אנשי העיר שנשפך אליהם.
80 במתניתא תנא - בבביתא שנינו, שבע שנים בצרו עוקדי פוכבים
81 את ברמיהו, מדמן של ישראל, בלא שהוצרכו ובל לזבל את
82 הכרמים.
83 הגמרא מספרת שנהרגו רבים מישראל בידי נבוראדן, בימי חורבן
84 בית המקדש הראשון, וזו נקמת ה' על שבציוויו של יואש מלך
85 יהודה הרגו שריו את זכריה בן יהוידע הכהן, בעזרה שבבית
86 המקדש, כאשר הוכיחם שהשתחוו ליואש ועשאוהו אלוה, כמו
87 שנאמר בדברי הימים (ב יד ז-כב).
88 אמר רבי חיאי בר אבין, אמר רבי יהושע בן קרחה, סח לי זמן אחד
89 מאנשי ירושלים, בבקעה זו הרג נבוראדן רב מכותים - שר ההורגים
90 שתחת נבוכדנצר מלך בבל, מאתם ואחת עשרה רבוא - שתי
91 מיליון מאה ועשר אלף נפשות מישראל, וברישלם הרג נבוראדן
92 תשעים וארבע רבוא - תשע מאות וארבעים אלף נפשות מישראל
93 על אבן אחת, עד שהלך דמן של האנשים שהרג נבוראדן ועלה
94 בעזרה שבבית המקדש, ונגע דמם בדמו של יכריה בן יהוידע הכהן,
95 שהרגוהו בעזרה, לקיים מה שנאמר (דושע ד) אלה וכחש ורצח
96 ונגב ונאף פרצו ודמים בדמים נעו, ונגעו הדמים ששפך נבוראדן,
97 בדמו של זכריה הכהן ששפכו ישראל.
98 אשכתייה - מצא נבוראדן לדמיה דכריה - את דמו של זכריה,
99 וראה הנהו קא מרתח וסליק - שהיה דמו רותח ועולה, אמר -
100 שאל נבוראדן את היהודים, מאי האי - מה הסיבה שדם זה רותח,
101 אמרו ליה היהודים, דם זה הוא דם של זכרים דאשתפוך - שנשפך
102 ללא קיום מצוותם בוריקה על המזבח, ולכן הדם רותח, איתיה דמי
103 - הביא דם בהמות ולא אידמו - ולא היה דם בהמות דומה לדם
104 זה. הבין נבוראדן שלא אמרו לו היהודים את האמת איה דם
105 הוא זה, אמר להו נבוראדן ליהודים, אי אמריתו לי - אם תאמרו
106 לי של מי דם זה, הרי מופת, ואי לאו - ואם לא תאמרו לי,
107 מפריקנא לבשרייכו במסרתי דפרולי - אסרוק את בשרכם במסרתי
108 ברול. אמרי ליה היהודים, מאי נימא לך - אין לנו מה לומר לך
109 אלא את האמת נבאי הנה בן - נביא היה בנו דהנה קא מוכח לו
110 במילי דשמיא - שהרגוהו בעניני שמים קמינו עליהו וקמלינו
111 ליה - קמנו עליו שהרגוהו, והא פמה שנין לא קא נית דמיה - וזה
112 כמה שנים מאז שהרגוהו ודמו עדיין לא נת. אמרי להו נבוראדן,
113 אנא מפריקנא ליה - אני אפיס את דמו של זכריה, איתיה - הביא
114 נבוראדן את חכמי סנהדרין גדולה וחכמי סנהדרין קטנה, קטל
115 עילוייה - והרג אותם על דמו של זכריה הכהן, ועדיין לא נת דמו
116 של זכריה והמשך לרותחו. הביא נבוראדן פחויים וכתולות, וקטל

1 שאין לי בתוכה מפה, ואסורה אני לך, ולא נגע בה הארוס עד יום
2 מותו, וכשמת הארוס אמרה להן הארוסה, סיפרו לאדם זה ששפמפט
3 - זלזל בצירו ולא החשיבו, אלא נתגבר עליו, יותר ממה שזלזל
4 יוסף ביצרו, במעשה אשת פוטיפר. בשלשה דברים היה נסיונו של
5 ארוס זה גדול יותר מנסיונו של יוסף: ראילו ביוסף לא הנה אלא
6 יהא שעתא - הנסיון של יוסף לא היה אלא שעה אחת, והאי כל
7 יוסף ויוסא - וארוס זה נתנסה והתגבר על יצרו כל יום ויום, ואילו
8 יוסף לא פחדא ממה - לא שכב עם אשת פוטיפר במטה אחת,
9 והאי פחדא ממה - וארוס זה שכב עם ארוסוה במטה אחת, ולא
10 נגע בה. ואילו לגבי יוסף אשת פוטיפר לאו אשתו היתה, והא אשתו
11 - ואילו כאן ארוסוה היתה, והיה לו שייכות עמה, ובכל זאת לא
12 נגע בה.
13 פתח אידך -[אחר] ואמר, מעשה בכפר סכניא, ועמדו ארבעים
14 מודיות של תבואה פשווי דינר, והיה שובע לפי שהתבואה היתה
15 בולה, ולפתע נחסר השער מודיא אחת - נתיקרה התבואה ומכרו
16 רק שלשים ותשע מודיות בדינר, וכדקו אנשי כפר סכניא מדוע
17 נענשו משמים בהתייקרות התבואה, ומצאו אב וכונו שבאו על
18 נערה מאורקה ביום הפפורים, והביאום לבית דין וסקלום, והורו
19 השער למקומו והוזלה התבואה ושוב יכלו לקנות ארבעים מודיות
20 של חיטים בדינר.
21 פתח אידך -[אחר] ואמר, מעשה בכפר סכניא באדם אחד, שנתן
22 עינו באשתו לנרשה - שרצה לגרש את אשתו, והיתה פתופתה
23 מיובה והסכום שהתחייב לתת לאשתו בתובתה לא גרשה
24 היה סכום גדול, ולא רצה לשלם לה, מה עשה, הלך וזמן את
25 שושבניו - הזמין את חבריו הקרובים, והאכילן והשקן, שיפרן ביין,
26 והשבינו על מיפה אחת יחד עם אשתו, והביא לובן ביצה - החלק
27 החיצון של הביצה, שהוא דומה במראהו לשכבת זרע, והמיל
28 פנינון כדי להוציא קול שבאו על אשתו, והעמיד להן עדים שיראו
29 אותם שוכבים עם אשתו במטה אחת, ונא לבית דין וטען שרוצה
30 לגרש את אשתו לפי שזנחה עם קרוביו, ואינו מחויב באופן זה
31 ליתן לה את כתובתה, היה שם -[בבית הדין] זמן אחד, מתלמידי
32 שמאי הוקן, ונבא בן בומא שמו, אמר להן, כך מקובלני משמאי
33 הוקן, לובן ביצה סולד מן האור - מתייבש ומגליד כאשר שמים
34 אותו קרוב לאש, ושכבת זרע דוחה מן האור - נכנסת ונבלעת
35 בבגד, אך אינה מגלדת, ויש עצה לבדוק האם אכן היה במטה
36 שכבת זרע, או לא, כך דקו ומצאו פדכריו - בדקו כדבריו ומצאו
37 שאין זה שכבת זרע, כי אם לובן של ביצה המגליד באש, והביאוהו
38 לאדם זה שרצה לגרש את אשתו ללא תשלום כתובתה לבית דין,
39 והלקוהו והגבוהו פתופתה ממנו - והכריחוהו לשלם לה את
40 כתובתה.
41 אמר ליה אבני לרב יוסף, ומאחר דהו צדיקים בולי האי - היות והיו
42 אנשי כפר סכניא כל כך צדיקים, מאי מעמא איענוש - מדוע
43 נענשו, שנחרב כפר סכניא, אמר ליה - השיב לו רב יוסף, משום
44 הלא איבול על ירושלים - שלא התאבלו על חורבן ירושלים,
45 דכתיב בישעיה (סו) שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה, שישו
46 אתה משוש כל המתאבלים עליה אבל אלו שאינם מתאבלים עליה
47 לא יזכו לשוש בי אם להחריב.
48 הגמרא מספרת על חורבן העיר ביתר, ומבארת את מה שאמר רבי
49 יוחנן (לעיל נה) אשקא דרספק הריב ביתר - בגלל מעשה שאירע
50 בדופן של מרכבת נשים, נחריבה העיר ביתר, דהו נהיגי - שהיו
51 אנשי ביתר נוהגים, בי הנה מתוליד ינוקא - שכאשר היה נולד להם
52 ינוק זכר, שתלי ארזא - היו שותלים עץ ארז, ואילו כאשר היתה
53 נולדת ינוקא - תינוקת נקבה, שתלי תורניתא - היו שותלים מין
54 עץ ארז נקבה הנקרא שיטה, וכי הו מייכניב - וכאשר היו גישראל
55 בני העיר זה לזו, קייצי להו - היו קוצצים אילנות אלו, ועקדו ונגנא
56 - והיו עושים מהם חופה.
57 יוסא תי הנה קא הלפא ברמיה דקיסר - יום אחד עברה בתו של
58 הקיסר בעיר ביתר, אהבר שקא דרספק - ואשבר דופן מרכבת

59 **בְּבֹלְיָ עֲלָמָא** - סלע אחד ירד ברומי, והסלע השני התחלק בכל
60 העולם. נמצא שברומי יש כמות פז גדולה כמו כל הפז שיש
61 בעולם כולו. ואם כן אין לפרש את כוונת הפסוק שבני ציון היו
62 מיוחדים ומשובחים בתכשיטי הפז שלהם, לפי שלאנשי רומי היה
63 יותר פז. עונה הגמרא, אלא פירוש הפסוק שִׁהְיוּ בני ציון כְּגֵנוּן אֵת
64 הַפֶּז בְּיוֹפֵינוּ - מביא את יופי הפז, מכיון שהם היו יותר יפים ממנו,
65 היה יופי הפז מתבזה לעומתם, כפי שיטופר להלן. **מְשַׁכְּרָא** -
66 בתחילה, הפז החורבן והשיבי דְּרֻמָּאֵי - האנשים החשובים
67 ברומי, כשהיו רוצים שנשותיהם תתעברנה ילדים יפים, הָיוּ נִקְטְמֵי
68 בְּלִינָא דְּגוּשְׁפִּיקָא - היו תופסים צורות נאות עשויות מפז
69 שמוטבעות בטבעותיהם, ומְשַׁמְשֵׁי עֲרִיבְיָהוּ - וכנגדן היו משמשים
70 מיטתם. **מִכְּפָאן וְאַלְיָךְ** - מזמן החורבן ששבו את בני ישראל, מִיְיָתִי
71 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - היו הרומאים מביאים יהודים שהיו יותר יפים, וְאַפְרִי
72 בְּכִרְעֵי דְּפוֹרְיָהוּ - וקושרים אותם בגרלי מיטותיהם, ומְשַׁמְשֵׁי -
73 ומשמשים כנגדם. הרי שיופי היהודים יותר גדול מיופי הפז, והיו
74 מעדיפים את יופים עליו. אֲמַר לִיהָ חַד לְהַכְרִיחָהּ - שאל יהודי אחד
75 את חברו, הֵא - צרה זו וְזִיקָא בְּתִיבָא - היכן כתובה בתורה. אֲמַר
76 לִיהָ, דבר זה נרמז בפסוק (דברים כח טו) **יָצַם כָּל חַלְדִּי וְכָל מִכָּה אֲשֶׁר**
77 **לֹא כְתוּב בְּסֵפֶר תּוֹרָה הָאֵת יַעֲלֶם ה'** עֲלֶיךָ עַד הַשְּׁמֹרֶת; התורה
78 רומזת לצרה זו שהיא דבר מוגנה, ואי אפשר לכתובה בתורה
79 בפירוש. אֲמַר - שאלו שנית, **כְּמָה מְרַחֲקָא מְדוּכָתָא פִּלְן** - כמה
80 המרחק בין המקום שאני ארוח בלימודי, למקום שכתוב בתורה
81 פסוק זה. אֲמַר לִיהָ - השיב לו חברו, אִינְד - מעט המרחק, והוא
82 פוֹסְקָא וְפִלְנָא - דף וחצי בלבד. אֲמַר לִיהָ השואל, אִי מְטָאֵי לְגַבִּיהָ
83 - אם הייתי מגיע לפסוק זה, לֹא אִיצְטְרִיבִי לָךְ - לא הייתי צריך
84 לשאול אותך הייתי יודע מעצמי שצרה זו נרמזה כאן.
85 אֲמַר רב יהודה אֲמַר שְׁמוּאֵל מְשׁוּם רִבְנָן שְׁמַעוֹן בְּנֵן גְּמִלְיָאֵל, מֵאִי
86 דְּבִתְרִיב - מדוע שכתוב באיכה (ג א) **'עֵינֵי עוֹלָלָה לְנַפְשִׁי מִכָּל בְּנוֹת**
87 **עִיר'** - עיני ניוולה את נפשי מרוב בכי על שנשאיתי לבדי מכל
88 בנות עירי. דרש רבן שמעון בן גמליאל פסוק זה על עצמו, שנשאר
89 לבדו מכל התינוקות שהיו בביתו בעת החורבן. מספרת הגמרא,
90 אֲרַבְעַ מְאוֹת בְּתֵי גְּנֻסִיּוֹת הָיוּ בְּכַרְךָ בֵּיתְךָ, וְכָל אַחַת וְאַחַת מִבְּתֵי
91 כְּנַסִּיּוֹת אֵלוֹ הָיוּ בָּהֶן אֲרַבְעַ מְאוֹת מְלַמְדֵי תִינוּקוֹת, וְכָל אַחַד וְאַחַד
92 מִמְּלַמְדֵי תִינוּקוֹת אֵלוֹ, הָיוּ לְפָנָיו אֲרַבְעַ מְאוֹת תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רִבְנָן,
93 וְכַשְׁתָּהִי אוֹיֵב נִכְנָס לָשֶׁם - לכרך ביתו, הָיוּ תִּינוּקוֹת דוֹקְרִין אוֹתָן
94 בְּחוּצוֹתֵיהֶן - במקלותיהם. וְכַשְׁנִכְרַח הָאוֹיֵב עַל אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ, וְלְכָדוּם
95 - ולכדו את התינוקות, כְּרָבִיבָם בְּסַפְרֵיהֶם - עטפו אותם בספרי
96 תלמודם, וְהַצִּיתוּם בָּאֵשׁ - הוציתו באש את הספרים עם הילדים.
97 ולא נשארו מכל התינוקות אלו כי אם רבן שמעון בן גמליאל בלבד
98 תָּנוּ רַבְּנָן, מַעֲשֵׂה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן גִּמְנִיָה, שֶׁחָלַף לְכַרְךָ גְּדוֹל שְׂרָוּמִי.
99 אָמְרוּ לוֹ, תִּינוּק אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, יָפֵה עֵינַיִם
100 וְיָגוּב רֹאֵי - יפה תואר, וְקוֹצוֹצוֹתָיו - שערותיו סדורות לוֹ תִּלְתָּלַיִם.
101 הֶלֶךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה וְעָמַד עַל פֶּתַח בֵּית הָאֲסוּרִים שֶׁבוּ הָיָה
102 שְׁבוּ תִינוּק זֶה, וְרָצָה לְבַדּוֹק אִם תִּינוּק זֶה חָסֵם הוּא, אֲמַר - שאל
103 רבי יהושע בן חנניה בלשון הפסוק (ישעיה מב כד) **'מִי נָתַן לְמִשְׁפָּה**
104 **עֵקֶב וְיִשְׂרָאֵל לְבָזוּיִם'** - מי נתן את עקב למרמס ואת ישראל
105 לאנשים בוזים. עָנָה אוֹתוֹ תִּינוּק וְאָמַר אֵת הַמֶּשֶׁךְ הַפְּסוּק 'הֲלוֹא ה' -
106 זו הַמְטָאֵנוּ לוֹ - חטאינו לה' הם שגרמו את השיסוי והבוזיה, וְלֹא אֲבוּ
107 בְּדַרְכֵי הַלּוֹךְ - וגם שלא רצו אבותינו ללכת בדרכי ה' וְלֹא שְׁמַעוּ
108 בְּתוֹרָתִי. כְּשִׁשְׁמַע רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה אֵת תְּשׁוּבַת הַתִּינוּק אֲמַר
109 מִיִּבְהַטְיָנוּ בּוֹ - בתינוק חכם זה שְׁמוֹרָה הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל. נִשְׁבַּע רַבִּי
110 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, הַעֲבֹדָה - לשון שבועה שְׁאִינִי זוּ מִכְּפָאן עַד
111 שְׁאֲפָדְנִי. מבית האסורים בְּכָל מְזוֹן שֶׁשִּׁפְסְקוֹן עָלָיו - בכל מחיר
112 שִׁירְשׁוּ שׁוּבֵיו. אֲמַר, לֹא זוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה מְשַׁם, עַד שֶׁפָּדְאָו
113 מִבֵּית הָאֲסוּרִים בְּמְזוֹן תְּרִבָּה, וְלֹא הָיוּ יָמִים מוֹעֲמָיִן - ולא עברו
114 מעט ימים עַד שֶׁחֲזָרָה הַתִּינוּק הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְיָמְנוּ - ומיהו תינוק
115 זֶה, רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּנֵן אֱלִישֶׁע.
116 אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַבִּי, מַעֲשֵׂה כְּבָנוּ וְכָבְתוּ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּנֵן

1 בְּרַךְ הוּא עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה שְׁעָלִי לְחוּס וְלֹא לְחַלֵּל אֶת שְׁמוֹ,
2 אֲפַקְדוֹהוּ לְמִיָּקְמָלִיָּה - הוציאוהו להריגה, אֲמַרָה לְהוֹ אִמְיָה - אמרה
3 להם אמו, וְהִבְהוּ נִיחָלִי וְאִינְשִׁיקָה פוֹרְתָא - תנו לי אותו ואנשקוהו
4 מעט. אֲמַר לֹא, בְּנִי, לְכוּ וְאָמְרוּ לְאַכְרֵהֶם אֲכִיבְכֶם, אַתְּהָ עֲקַרְתָּ עַל
5 הַמּוֹנֵה בֵן אַחֵךְ, וְאִנִּי עֲקַרְתִּי שְׁבַע־בָּנִים עַל שְׂכָעָה מְזוֹנָחוֹת. אַף
6 הוּא עֲלֵתָה לָגֵן וְנִפְלָה וְנִמְתָּה, יַצְתָּה בַת קוֹל וְאָמְרָה, אִם הַכְּנִים
7 שְׁמַחָה (תהלים קיג ט).
8 רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוֹ אֲמַר הִסִּיבָה שְׁהוּרְגֵנוּ כֹּל הַיּוֹם זוּ מַצוֹת מִיָּלְהָ,
9 שְׁנִיתָנָה - שמוצותיה למול את התינוק ביום השְׁמִינִי לְלִידָתוֹ,
10 כְּשֶׁעָלָה לְמוֹת וְעַל זֶה נֹאמַר הַפְּסוּק 'כִּי עֲלֶיךָ הִרְגֵנוּ כֹּל הַיּוֹם.
11 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְוִשׁ אֲמַר, כּוּונַת פְּסוּק זֶה עַל אֵלוֹ הַתְּלַמִּידֵי חֲכָמִים,
12 שְׁמַרְאִין הַלְבוּת שְׁחִיטָה בְּעַצְמָן - שמראים על צוארם כיצד צריך
13 לְשׁוּטוֹ, דְּאֲמַר רַבָּא כָּל מִיָּלִי לִיחֻזֵּי אִינִישׁ גְּנַפְשִׁיָּה - כל דבר יכול
14 אֲדוּם לְהֵרֹאֵת עַל עַצְמוֹ, כִּר - חוץ מְשַׁחֲשִׁיחָה שְׁמֵא יִתְקַע הַסִּבְּקִין
15 בְּגוּרָנָה, וְדָבָר אַחֵר - צרעת ונגעים, שְׁעָלוּלִים לְבוֹא עָלָיו כְּשִׁמְרָאָה
16 אוֹתוֹם עַל עַצְמוֹ, וְעַל זֶה נֹאמַר הַפְּסוּק 'כִּי עֲלֶיךָ הִרְגֵנוּ כֹּל הַיּוֹם'.
17 רַב נַחְמָן כִּר יִצְחָק אֲמַר, כּוּונַת פְּסוּק זֶה עַל אֵלוֹ הַתְּלַמִּידֵי חֲכָמִים
18 שְׁמַמְתִּין עַצְמָן עַל דְּבַרֵּי תוֹרָה, וְכִדְרֵי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְוִשׁ. דְּאֲמַר רַבִּי
19 שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְוִשׁ, אִין דְּבַרֵּי תוֹרָה מְתַקְיָמִין אֵילָא כְּמִי שְׁמַמְתִּי עַצְמוֹ
20 עֲלֵיהֶם, שְׁנַאֲמַר 'זֹאת הַתּוֹרָה, אָדָם כִּי יוֹמֵת כְּאֶהֱלֵ גוֹ' - והכוונה
21 שְׁהַתּוֹרָה מְתַקְיָמַת הָאָדָם מִמִּית אֵת עַצְמוֹ עֵבֶרְדָּה בִּאֲהֵלִי
22 תוֹרָה, וְעַל זֶה נֹאמַר הַפְּסוּק 'כִּי עֲלֶיךָ הִרְגֵנוּ כֹּל הַיּוֹם'.
23 אֲמַר רַבָּה כִּר כִּר חֲנֵה אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲרַבְעִים סָאָה
24 שֶׁל קְצוּצֵי תְּפִילִין - בתי תפילין, נִמְצְאוּ בְּרֵאשִׁי הַרוּגֵי בֵּיתְךָ. רַבִּי
25 יֵנְאִי כְּרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אֲמַר, נִמְצְאוּ שְׁלֹשׁ קוֹפּוֹת שֶׁל בְּתֵי תְּפִילִין, שֶׁל
26 אֲרַבְעִים אַרְבָּעִים סָאָה - כל אחת מהקופות היתה במשקל ארבעים
27 סאה. וּמִשְׁקָל־הַכּוֹלֵל שֶׁל בְּתֵי תְּפִילִין הָיָה מֵאָה וְעֶשְׂרִים סָאָה.
28 כְּמַתְנִיתָא תָּנָא - בברייתא שנינו שנמצאו אַרְבָּעִים קוֹפּוֹת שֶׁל בְּתֵי
29 תְּפִילִין, שֶׁל שְׁלֹשׁ סָאָין - ובכל אחת מהקופות היה שלש
30 סאה. גַּם לִפִּי הַבְּרִיתָא מִשְׁקָל־הַכּוֹלֵל שֶׁל בְּתֵי תְּפִילִין הָיָה מֵאָה
31 וְעֶשְׂרִים סָאָה. וְלִכְאוּרָה דְּבָרִים אֵלוֹ שׁוֹנִים מִמֵּה שְׁאִמַר רַבִּי יוֹחָנָן
32 שֶׁנִּמְצְאוּ אַרְבַּעִים סָאָה שֶׁל בְּתֵי תְּפִילִין בְּרֵאשִׁי הַרוּגֵי בֵּיתוֹ. וְלֹא
33 פְּלִיגִי - הברייתא ורבי ינאי שאמרו שנמצאו מֵאָה וְעֶשְׂרִים סָאָה
34 שֶׁל בְּתֵי תְּפִילִין, אִינֵם חֲלוּקִים עַל רַבִּי יוֹחָנָן שְׁאִמַר שֶׁנִּמְצְאוּ
35 אַרְבַּעִים סָאָה שֶׁל בְּתֵי תְּפִילִין בְּרֵאשִׁי הַרוּגֵי בֵּיתוֹ. מְשׁוּם שְׁהָא -
36 דְּבָרֵי הַבְּרִיתָא וְרַבִּי יֵנְאִי בְּדִרְשָׁא - בתפילין של ראש שהם
37 גְּדוּלִים, וְהָא - דְּבָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בְּדִרְשָׁא - בתפילין של יד שְׁטַנְטִים
38 מִתְּפִילִין שֶׁל רֹאשׁ וְלִכֵּן נִמְצְאוּ מִדָּם כְּמוֹת טַנְטָנָה.
39 אֲמַר רַבִּי אַסִּי, אֲרַבְעָה קִבְּוִין מוֹחַ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁנַהֲרָגוּ בְּחוּרְבָן בֵּית
40 רֵאשׁוֹן נִמְצְאוּ עַל אֶבֶן אַחַת. עוֹלָא אֲמַר, תִּשְׁעַת קִבְּוִין שֶׁל מוֹחַ
41 נִמְצְאוּ. אֲמַר רַב כְּהֲנָנִיא, וְאִיתִיבָא - ויש אומרים ששילא כִּר מְרִי
42 אִמַר זֹאת, מֵאִי קָרָאָה - מדוע הפסוק המרמז שהבליים רצצו את
43 רֵאשִׁי יִשְׂרָאֵל עַל אֶבֶן בְּחוּרְבָן בֵּית רֵאשׁוֹן. נֹאמַר (תהלים קלו ח) **'בַּת**
44 **כָּבֵד הַשְּׁדוּדָה אֲשֶׁרִי שִׁשְׁלֶם לָךְ גּוֹ'** אֵת גְּמוּלָךְ שְׁגִמְלַת לָנוּ' - דוד
45 הַמֶּלֶךְ מִקְּלָל אֶת בְּנֵי בָבֶל שֶׁשִּׁיבוּ לָהֶם כְּשִׁמְשִׁיחָה הָרַעִים שֶׁעָשׂוּ
46 לְיִשְׂרָאֵל בִּימֵי הַחֲרוּבָן, וּמִמִּשְׁךְ הַפְּסוּק (שם ט) **'אֲשֶׁרִי שִׁיאֲחֻז וְנִפְּןִי**
47 **אֵת עֲלָלֶךָ אֵל הַפְּלַע'** - מאושר יהיה מי שיאחזו וינפצו את ראשם
48 שֶׁל בְּנֵיךְ הַקְּטָנִים עַל גְּבֵי הַסְּלַע. מִכָּךְ שֶׁהַפְּסוּק מִפְּרֹשׁ שְׁעוֹנֵשׁ זֶה
49 הוּא מֵדָה כְּנֶגֶד מֵדָה, הָרִי זוּ הוֹכַחָה שְׁכָךְ עָשׂוּ בְּנֵי בָבֶל לְיִשְׂרָאֵל
50 בּוֹמֵן הַחֲרוּבָן.
51 נֹאמַר בְּאִיכָה (ד א) **'כִּנֵּי צִיּוֹן תִּקְרִיִם הַמִּסְקָלַיִם בְּפֹו'** - המשובחים
52 בְּפֹו. שְׁוֹאֵת הַגְּמָרָא מֵאִי מִסְקָלַיִם בְּפֹו - מדוע נאמר שהם
53 מְשׁוּבָחִים 'בְּפֹו' שֶׁמִּשְׁמַעוּ שְׁהָיוּ מְשׁוּבָחִים עַל יַדֵּי הַפֶּז, וְלֹא נֹאמַר
54 שְׁהָיוּ מְשׁוּבָחִים 'מִפְּנֵי' שְׁהָיוּ מְשׁוּבָחִים יוֹתֵר מִהַפֶּז. אֵילִיבָא - אם
55 תִּרְצָה לֹאמַר דְּהָיוּ מְחַפֵּי בְּפִינָא - שהיו מכוסים בתכשיטי זהב, וְזֶה
56 הָרָאָה אֵת שְׁבַחֵם וְאֵת עֲרִכְכֶם, וְהָאֲמַרִּי דְּבִי רַבִּי שִׁילָא - והרי אמרו
57 בְּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁילָא, תְּרַמֵּי מְתַקְלֵי אִיסְתִּירִי פִּינָא נְחוּת
58 בְּעֲלָמָא - שני משקלות של סלעי פז ירדו לעולם, תְּרַא בְּרֹאמֵי תְּרַא

1 (רמיה ו כו) 'בת עמי' - עדת עמי הנרי שק, והתפלשי - והתגלגלי
 2 - נפגשו שני האדונים במקום אחד, והיה אדון זה אומר, יש לי עבד
 3 שאין ביופיו ככל העולם, ואדון זה היה אומר, יש לי שפחה שאין
 4 ככל העולם כולו ביופיה, אמרו זה לזה, בוא ונשיאם זה לזה - נחתן
 5 את העבד עם השפחה, ונחלק ביולדות נחלק בינינו את ילדיהם.
 6 הכניסום לחדר - הכניסו את שניהם לחדר אחד על מנת שינשאו
 7 זה לזה, זה יושב בקרן וזית זה - ישב בנו של רבי ישמעאל כהן גדול
 8 בפניה זו של החדר, וזו ישבה בקרן וזית זה - וישבה בתו של רבי
 9 ישמעאל כהן גדול בפניה זו של החדר. זה - בנו של רבי ישמעאל
 10 כהן גדול אומר, אני פה בן בנהים גדולים, כיצד אשא שפחה
 11 לאשה. והיתה זאת - בתו של רבי ישמעאל כהן גדול אומרת, אני
 12 בנהת בת בנהים גדולים, כיצד אשא לעבד. וכבו כל הלילה. בין
 13 שעה עמוד השחר והתחילה השמש לזרוח הכירו זה את זה, ונפלו
 14 זה על זה, ונעו בכבדה, עד שמרוב כביה יצאה נשמתו. ועליהן קונן
 15 ירמיה ואמר את הפסוק (איכה א טו) 'על אלה אני בוכה עיני עיני ירדה
 16 מים'.
 17 אמר ריש לקיש, מעשה באשה אחת, וצפנת בת פניאל היה שמה.
 18 נקראה צפנת על שם שהכל צופין ביופיה, ונקראה בת פניאל על
 19 שם שהיתה בתו של פהן גדול, ששימש לפני ולפנים. שנשבתה ביד
 20 גוי, ותעלה פה השבאי כל הלילה. למחר, הלבישה השבאי שקעה
 21 הלוקים, והוציאה לשוק למוכרה לשפחה, בא אדם אחד שהיה
 22 מכושר ביתר, אמר המכוער לו - לשבאי, הפשיטה והראני את יופיה, אמר לו
 23 השבאי ריקא - אדם ריק שכמותך, אם אתה רוצה ליפח אשה יפה
 24 קח אשה זו, לפי שאין ביופיה ככל העולם כולו. אמר לו המכוער,
 25 אף על פי כן חפץ אני לראות את יופיה, הפשיטה השבאי ששה
 26 הלוקים, ושביעי קרעתה - קרעה אותו האשה ונתפלה באפר -
 27 והתגוללה בעפר, ואמרה לפניו - לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של
 28 עולם, אם עלינו - על כבודנו לא חסתי, על קדושת שמך תגבור למה
 29 לא תחום - למה אינך מראה את גבורתך. ועליה קונן ירמיה ואמר
 30

31 (רמיה ו כו) 'בת עמי' - עדת עמי הנרי שק, והתפלשי - והתגלגלי
 32 באפר, אבל יחיד - על בן יחיד שמת עשי לך מספד תמרורים, כי
 33 פתאם יבא השדר עלינו. מבארת הגמרא את השייכות למעשה,
 34 'עליך' לא נאמר בפסוק אלא 'עלינו', שהקב"ה אומר, בכיבול עלי
 35 ועליך פא השודר וחילל את כבודנו.
 36 אמר רב יהודה אמר רב, מא דכתיב - מהו שכתוב (מכה ב) 'ועשקו
 37 נכר וביתו ואיש ונהלתו', מעשה באדם אחד שנתן עינו באשת רבו
 38 ורצה לישא אותה, ושוליא דנגרי הוה - רבו זה לא היה רבו
 39 ללימוד תורה, אלא ללימוד מלאכת הנגרות. פעם אחת הוצרך
 40 (רבו) ללוח מעות, אמר לו תלמידו, שגר - שלח את אשתך אצלי
 41 ואלוה מעות, שיגר הרב אשתו אצלו, שהה התלמיד עמה - עם
 42 אשת רבו שלשה ימים, קדם התלמיד וכא אצלו - לרבו, אמר לו
 43 הרב, אשתי ששיירתי לך על מנת שתלוה לה מעות, האם ידוע לך
 44 היכן היא. אמר לו התלמיד, אני פטרתיה לאלתר - שלחתי אותה
 45 מיד לאחר שהלויתי לה מעות, ושמעתי שהתינוקות נתעללו פה
 46 בדרך - ובאו עליה. אמר לו הרב, מה אעשה לה. אמר לו התלמיד,
 47 אם אתה שומע לעצתי, נרשה. אמר לו הרב, איני יכול לגרשה לפי
 48 שבתוכה מרובה - נתחייבתי לה סכום גדול בכתובתה, ואין לי
 49 מעות לתת לה כשאגרשנה, אמר לו התלמיד, אני אלוף מעות, ותן
 50 לה מה שהתחייבת בכתיבתה ותגרשנה. עמד זה - הרב ונרשה,
 51 הלך הוא - התלמיד ונשא לאשה. בין שהגיע זמנו של הרב
 52 לפרוע את חובו לתלמיד ולא היה לו מעות לפורעו - את החוב,
 53 אמר לו התלמיד, בא ועשה עמי כחובך - תשרת אותי ומורת החוב
 54 שאתה חייב לי, והיו הם - התלמיד ואשתו, שהיתה מקודם אשת
 55 רבו, יושבים ואוכלים ושותין, והוא - הרב היה עומד ומשקה עליהן,
 56 והיו דמעות של צער נשורות מעיניו, ונפולות בכוסיהן. ועל אותה
 57 שעה נתעורר קטרוג גדול בשמים ונתחתם גור דין של החורבן,
 58 ואמרי לה - ויש אומרים שגור דין החורבן נתחתם על שתי פתילות
 59 בנר אחד - על שני אנשים שבאו על אשה אחת, ועברו על איסור
 60 אשת איש.

אגרות קודש

ב"ה, מוצשיק כ' מניא, תשי"ז
 ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

... וכיון שנכנסנו להימים אשר עליהם אמרו רז"ל שכל המוסיף מוסיפין לו, הנה יה"ר שיוסיף כאו"א בעניי תורה ומצות מוארים במאור שבתורה זוהי תורת החסידות, ויוסיף השי"ת בברכותיו בכל המצטרך לאדם וביתו.

והרי גם מתקרבים אנו לימי חדש הרחמים, הוא חדש אלול, אלול ר"ת איש לרעה ומתנות לאביונים, וידוע דרז"ל איש זה הקב"ה שנאמר ה' איש וגוי וקורא הוא לבני ישראל בשם אחיי ורעיי, ואפילו אלו שאין בהם - בגלוי - עניי הסוג דאח ורע, נכנסים הם ודאי בסוג השני דמתנות לאביונים, אביון - התאב לכל דבר, כי חסר הוא כל דבר - אשר - בלשון רבנו הזקן - בסבר פנים יפות ובפנים שוחקות ימלא השי"ת משאלות לבב כאו"א לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות.

ברכה,

מ. שניאורסאהן

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

י וּפְתַח הָעֵשׂוּי לְכַנְיָהּ וְלִיצִיָּאָה תְּדִיר - מִתֵּר לְנַעֲלוֹ אֶפְלוּ בְּדִלַת שְׂאִין לָהּ הִכָּר צִיר וְהִיא נִגְרַרְת בְּאַרְץ
בְּשִׁפּוֹתְחָהּ, אוֹ אֶפְלוּ שׁוּמְטִין אוֹתָהּ לְגַמְרֵי בְּשִׁפּוֹתְחִין אוֹתָהּ שְׂאִינָה קְשׁוּרָה שָׁם כְּלָל, לְפִי שְׁפִינָן שְׁעֵשׂוּיָה
לְהַפְתַּח תְּדִיר - אֵינּוּ עוֹשֶׂה בְּנִעִילְתָּהּ מִחֻצָּה קְבוּעָה אֶלָּא עֲרָאִי, וְאֵין אֶסּוּר כְּלָל לַעֲשׂוֹת מִחֻצַּת עֲרָאִי בְּשַׁבַּת,
אֶלָּא עַל דֶּרֶךְ שְׂתִיבָאָר בְּסִימָן שִׁמ"ו צמ"א:

חלק ב סימן שיג, טלטול דלת וחלון והמנעול בשבת, סעיף י:

ביאורי הלכה

מזן] כסי' שט"ז - כיון שאף אם היה עושה באמת מחיצה לא היה בזה איסור, כל-שכן שאין לחוש שנראה כעושה מחיצה⁴⁹.

צינונים והוספות

49) כי סוכ"ס לא עושה אפילו מחיצת עראי אלא נועל בסימניו וזמן ארוך נחשב כמוסיף על הבנין או שהוא דלת, וראה לעיל הערה יא לעניין חלון הנפתח תדיר, אם מוסיף ממש.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות ריבית ~

~ יום ראשון ~

לו המנהיגים מכל מקום כיון שיכול לתבוע מהמנהיגים תחלה בדיניהם מדין ערכות יש להם גם כן דין לוח מנכרי) ואין היתר ברור בדבר כי אף שיש שלמדו עליהם זכות לומר שהמנהיגים יש להם דין אפומרופום של יתומים שרשאי ללות ברבית מנכרי בשבילם ולפרוע הרבית מנכסיהם הרי אף ראייתם צריכה ראייה כי מי יגיד לנו שהאפומרופום רשאי לעשות כן ליתומים שמא יש כאן רבית של תורה.

ויש אומרים שיש תקנה למנהיגי הקהל או לאחד מן השותפין ההולך ללות מן הנכרי ברבית שיפרעו הרבית להנכרי מיד ממעות הקהל או השותפות שנמצאו המנהיגים או השותף כשמביאים המעות להקהל או לשאר השותפים הם מלוים להם בלא רבית והרבית שלקחו המנהיגים או השותף ממעות הקהל או השותפות ונתנו לנכרי אין בה איסור כלל כי נתנוה בשליחות הקהל או שאר השותפים ושלוחו של אדם כמותו וכאלו נתנוה הקהל או השותפין בעצמן ליד הנכרי ואף שלא אמרו להנכרי שהן שלוחי הקהל או שאר השותפין אין בכך כלום הואיל ומעות הרבית

סד ...ואפילו שני שותפים שלוח אחד מהם מעות מנכרי ברבית לצורך השותפות ונותן הרבית מן השותפות אסור (אפילו שניהם חתומים בשטר חוב אם הנכרי יכול לתבוע כל המעות מזה שלוח ממנו מדין ערכות). אלא אם כן התעסק והרויח במעות אלו יכול ליטול הרבית מן הרויח תחלה ליתן לנכרי ואחר כך יחלקו הרויח הנשאר כי הרבית נחשבת להפסד מן הרויח לשניהם. כמה דברים אמורים כששניהם מתעסקים בשותפות אבל אם אחד נתן מעות לחבירו להתעסק בהן למחצית שכר ולוה הנותן מעות מנכרי ברבית ונתנו לו אינו רשאי לחשוב לו הרבית להפסד מן הרויח:

סה וכן מנהיגי הקהל שלווין מן הנכרי ברבית לצורך הקהל אף על פי שידע הנכרי שהוא לצורך הקהל כיון שאין לו עסק אלא עם המנהיגים הרי הם לווין שלו ומלוין לקהל ברבית (ואף אם הנכרי יכול לתבוע גם מהקהל כשלא יפרעו

נאנסו ממני המעות או המשכון יתנה עמו שלא יהיה נאמן אלא בעדים.

וצריך שיאמר המלוה להסרסור בשעת הלואה היה אתה שלוחי להוליך מעותי להנכרי להלוותו ולהביא לו המשכון מביתו וכן בשעת פדייה תהיה שלוחי להביא לי מעותי מהנכרי ולהחזיר משכוננו כדי שיעשה הסרסור הכל בשליחותו של ישראל ולא בשליחות הנכרי שאינה מועלת כלום כי אין אומרים שלוחי של אדם כמותו אלא בישראל שנעשה שליח לישראל השלוחי:

סח וכל זה בסרסור הלוה בתחלה לצורך נכרי אבל מי שכבר הלוה לנכרי ברבית ממעותיו על משכון ובא ללות על משכון זה מישראל ברבית שיקח לו מן הנכרי כשיבא לפדות ממנו משכוננו אין מועיל כלום מה שישראל הב' פוטר את הראשון מדין לזה ומדין ערב וכל אחריותו על המשכון לבד לפי שאף שהמשכון הוא ביד ישראל הב' הרי כל הרבית העולה עליו מהיום והלאה מהנכרי הוא של הראשון שהלוה לו ונמצא הב' נוטל מן הנכרי רבית של הראשון.

ואין לו תקנה אלא בדרך מכירה שיאמר הראשון להב' כשלוה ממנו הריני מוכר לך כל כח זכותו ושעבוד שיש לי על משכון זה ואין לי עסק עמך ולא לך עמי ואף אם המשכון שוה הרבה והנכרי לא יפדנו לעולם לא יתחייב ישראל הב' להניחו להראשון שיפדה לו אלא אם כן ירצה מרצונו הטוב ולא בדרך החיוב:

~ יום רביעי ~

סח ומכירה זו צריכה להיות באחד מדרכי ההקנאה שהמשכון שהוא ממטלטלין נקנה בהם. ואם יש לו חוב על נכרי ברבית בלא משכון אפילו יש לו שטר חוב אין דרך להקנות לישראל שילוהו מעות ויקח לו הרבית העולה מן הנכרי מהיום והלאה לפי שחוב של נכרי אינו נקנה בשום קנין בעולם.

ומה תקנתו יאמר ישראל הב' המלוה להראשון אתה תמחול להנכרי ותפטרנהו מכל וכל בעד מעות אלו שאני נותן לך ובמעות אלו אני קונה ממך כל מה שאני יכול להוציא מן הנכרי שאף שחוב של נכרי אינו נקנה בקנין הרי נסתלק ממנו ישראל הא' בתורת מחילה ואין הב' נוטל רבית של הא'.

ובלבד שלא יהא שום אחריות החוב על הא' אפילו אינו ערב קבלן ולא ערב סתם שהוא כשלא ימצא מה לנכות מהנכרי ואפילו אחריות הקן בלבד אסור מדברי סופרים משום קרוב לשכר ורחוק להפסד כמו שנתבאר למעלה במוכר חוב של ישראל. ואם מקבל עליו אחריות הרבית העולה מהנכרי הרי זו רבית גמורה של תורה אפילו הלוה לנכרי על המשכון וחזר ומשכנו לישראל בדרך מכירה שכל שהישראל מקבל

שנותנין לו הן מקופת הקהל או השותפים ונכון לנהוג כן לצאת מידי ספק איסור של תורה:

~ יום שני ~

סו וכל זה בלא משכון אבל מותר ליתן משכון לחבירו ולומר לו לך לזה לי עליו מעות מנכרי ברבית ומותר לשליח ליקח הרבית מישראל וליתן לנכרי כי שלוחו של אדם כמותו וכאילו הלוה נותן לנכרי בעצמו המשכון והרבית ולה ממנו המעות בעצמו ואף שהשליח לא אמר להנכרי שהוא שליח הלוה אין בכך כלום הואיל והמשכון הוא של הלוה ולא של השליח והנכרי הוא סומך על המשכון בלבד וכל אחריות הנכרי ממעותיו אינן על השליח כלל אלא על המשכון בלבד מן הסתם אם הוא משכון טוב. ואם אינו טוב כל כך צריך לומר השליח להנכרי אינני משתעבד לך כלל וכל אחריותך על המשכון זה בלבד. וכשאמר לו כן מותר אף בלא משכון אלא שצריך לומר שהוא שליח הלוה וכל אחריותך על הלוה בלבד ולא עלי כלל וכלל לא מדין לזה ולא מדין ערב קבלן והנכרי מאמינו וסומך על הלוה בלבד.

כמה דברים אמורים כשלוה המעות מהנכרי מתחלה לצורך חבירו אבל אם היה חייב לנכרי מעות מכבר ואמר לו הנכרי תנם לחבירך שמבקש ללותם ממני ברבית והפטר אתה מאחריותם מיד שתתנם לחבירך אסור ליתנם לחבירו מיד ליד מדברי סופרים אפילו נתן חבירו שטר חוב ומשכנות להנכרי שכיון שעד עתה היו באחריותו נראה כמלוהו מעותיו ברבית ואף שלא יתן לו הרבית אלא להנכרי אין זה מועיל כלום כמו שנתבאר למעלה אלא כיצד יעשה יתנם ליד הנכרי או יניחם לפניו ויסתלק ויטלם חבירו משם:

~ יום שלישי ~

סז וכן נכרי הלוה מישראל ברבית על ידי סרסור ישראל דינו כישראל הלוה מנכרי על ידי סרסור וצריך לומר הסרסור להמלוה אינני משתעבד לך כלל לא מדין לזה ולא מדין ערב קבלן וכל אחריותך על הנכרי פלוני. ואפילו מניח אצלו משכון טוב שנתן הנכרי אין להסרסור להכנס בערבות ולומר למלוה אני אפרעך קרן ורבית לזמן פלוני אם לא יפרע הנכרי.

ואפילו אחריות המעות מאונסים בהולכה מבית המלוה לבית הלוה הנכרי ובהובאה מבית הנכרי לבית המלוה כשיגיע זמן פרעון וכן אחריות המשכון בהולכה והובאה משעת הלואה ואילך הכל צריך להיות על המלוה ולא על הסרסור כלל רק אחריות השומרים שומר שכר או שומר חנם אם המלוה אינו נותן לו שכר סרסרותו שאם יהיו אחריות האונסין על הסרסור יצא מכלל סרסור ונכנס בכלל לזה מהמלוה ברבית וחוזר ומלוה לנכרי. ואם חושש שלא יכפור הסרסור ויאמר

הערמתו להלוות על ידי נכרי מועלת כלום הואיל ואין הנכרי לוח לצורך עצמו והרי זה כישראל השוכר לו נכרי או נותן לו חלק בריוח שילוח מעותיו לישראל ברבית שאסור מן התורה הואיל והמעות הן של ישראל ואין אחריותן על הנכרי ואפילו קבל עליו הנכרי אחריות המעות מאונסים כל זמן שהם ברשותו אינו כלום עד שיקבל עליו אחריות החובות אם יאבדו שיפרעם הוא לישראל כדן כל לוח:

~ יום שישי ~

עד ונכרי השוכר לו ישראל שילוח מעותיו לישראל ברבית אף על פי שאין אחריותם על הישראל כלל אסור מפני מראית עין אפילו מודיע ללוח ולעדים שהמעות הן של נכרי אלא אם כן הדבר מפורסם לרבים שאז מותר אם אין אחריותם עליו לענין פרעון החובות בזמנם כדן ערב כדיניהם כמו שנתבאר למעלה:

עה ומצוה מן התורה ליקח רבית מן הנכרי ואסור להלוותו בחנם שנאמר לנכרי תשך כלומר תשךך זו מצות עשה ליקח ממנו נשך ולא להלוותו בחנם כמו שנאמר ולא תחנם לא תתן להם מתנת חנם אלא אם כן הוא נכרי המכירו כמ"ש בהלכות עבודה זרה ועובדיה:

עו מומר שיצא מן הכלל דינו כנכרי לענין רבית שמותר להלוותו ברבית שכיון שעובד עבודה זרה מין הוא ומורידין אותו למיתה וכיון שגופו מופקר ומותר לאבדו כל שכן ממונו ומותר לאבדו והוא הדין ליטלו לעצמו באיזו תחבולה שאפשר ואין לחוש שמא יצא ממנו זרע טוב כיון שנטמע בין הנכרים. ויש אומרים שכל שאינו אדוק בעבודה זרה כגון כומר לעבודה זרה אינו מין ואין מורידין גופו והוא הדין שממונו אינו מופקר. וטוב לחוש לדבריהם אם אפשר להשמט ממנו שלא להלוותו:

עז אבל ללות ממנו ברבית אסור לדברי הכל משום ולפני עור כו' ומשום לא תשךך לאחיך שאף שהמומר אינו נחשב אה אצלינו אנו נחשבים אחים אצלו ומוזהר שלא ליקח ממנו נשך שאף על פי שחטא ישראל הוא והנותן לו נשך עובר בבל תשךך שהיא אזהרה ללוח שלא לגרום למלוח לישךך כל שהמלוח מוזהר עליו:

~ שבת קודש ~

עח וישראל מין שלא נטמע בין הנכרים אלא עובר עבירות להכעיס בקרב ישראל או שכופר בתורה ובנבואה מישראל אף על פי שהוא מן המורידין אסור להלוותו ברבית לדברי הכל שאף על פי שגופו מופקר ממנו אינו מופקר שמא יצא ממנו זרע טוב ויירשנו. ואין צריך לומר למחלל שבתות בפרהסיא ומומר לכל התורה כולה חוץ מעבודה זרה שאינו מן המורידין כלל:

עליו לפרוע הרבית מכיסו אם לא יפרענה הנכרי הרי רבית זו מתרבה על הישראל ואף שלבסוף פורעה הנכרי הרי כשנתרבה נתרבה על הישראל ואסור לישראל השני לימלה מן הנכרי:

ע וכל זה בישראל שיש לו חוב על נכרי ברבית אבל נכרי שיש לו חוב על ישראל ברבית בין במשכון בין באשראי ובא ללות מעות מישראל ולהקנות לו חוב זה עם הרבית העולה לו מישראל הראשון מהיום והלאה אפילו נטלו הנכרי את הרבית מהישראל הראשון ונותנה להשני הרי זו רבית גמורה של תורה כל שהוא בענין שאם היה ישראל הראשון פורע חובו להנכרי היום היה נפטר מהרבית מהיום והלאה שנמצאת הרבית שמהיום והלאה מתרבה להישראל הב' שקנה החוב מהנכרי ולא להנכרי שהרי לא נתחייב בה כלל להנכרי:

~ יום חמישי ~

עא כמה דברים אמורים כשהנכרי הקנה החוב להישראל אבל אם לא הקנה לו אלא שמסר לו משכון של ישראל הראשון שהלוהו עליו ולא מכר הנכרי לישראל הב' הזכות והשעבוד שיש לו במשכון אלא משכנו אצלו סתם ברבית העולה לו מישראל הראשון מהיום והלאה שיטלנה לו הישראל הב' מותר. ויש אוסרים להלות לנכרי ברבית על משכון של ישראל שמשכנו אצל הנכרי ואפילו משכנו אצל הנכרי בלא רבית ואפילו הנכרי בעצמו פודה המשכון אלא אם כן אמר הישראל הראשון להנכרי כשמשכנו אצלו אם לא אפרעך לזמן פרעון יהיה המשכון קנוי לך (מעכשיו) והגיע הזמן ולא פרעו ונקנה המשכון להנכרי ובעל נפש יחוש לדבריהם:

עב וכל זה כשהנכרי הלוח כבר לישראל על המשכון ועכשיו בא ללוות עליו ברבית לצורך עצמו. אבל אסור ליתן משכון לנכרי שילוח עליו מעות מישראל ברבית ובעל המשכון יחזור וילוח המעות מן הנכרי ברבית לפי שמדברי סופרים אומרים גם בנכרי שנעשה שילוח שלוחו של אדם כמותו להחמיר להיות הלוחת הנכרי ברבית בשביל ישראל כאלו לוח הישראל בעצמו. לכן אין להלות לנכרי ברבית על מלבוש שאין הנכרים רגילים בו ומן הסתם הוא של ישראל שנתנו לו ללות עליו:

עג וכן ישראל שהלוח לנכרי ברבית או בלא רבית ואחר כך בא ישראל אחר ומבקש ללות המעות מהנכרי ברבית אסור לישראל הראשון לומר לנכרי להלוותם לו משום איסור שליחות אף על פי שמתחלה הלוח הנכרי לוח לצורך עצמו.

אבל אם הלוח הישראל את הנכרי בתחלה בשביל שילוח הנכרי לישראל ברבית אף על פי שהישראל פורע הרבית להנכרי והנכרי להישראל הרי זו רבית גמורה של תורה ואין

מורידין לפי שאינם כופרים מדעתם אלא אבותיהם הדיחו אותם וגדלו אותם על דתם והרי הם כתינוק ישראל שנשבה ביניהם וגדלוהו על מעותם שאנום הוא:

פ (ויש אומרים שהקראי"ם עכשיו קלקלו מעשיהם ביותר והם כנכרים גמורים ומותר להלוותם ברבית לפי שהם כאלו כופרים בכל התורה ואסור להחיותם ואיסור רבית תלוי במי שמצווין להחיותו שנאמר אל תקח מאתו נשך ותרבית וחי אחיך עמך. והוא הדין לכן המומרת שאסור להחיותו שלא לגדל בן לעבודה זרה מותר להלוותו לפי סברא זו אף על פי שאינו מן המורידין שהרי הנכרים גם כן אינם מן המורידין (ולענין הלכה בשל תורה הלך אחר המחמיר) (1):

עט ומומר לעבודה זרה שיש לו בן מן הנכרית הרי הבן נכרי כמוה ומותר להלוותו וללוות ממנו אף על פי שאינו מן המורידין כמו שמותר להלוות וללוות מן הנכרים.

אבל מומרת שיש לה בן מן הנכרי שהבן מומר כמוה אסור אפילו להלוותו לדברי הכל לפי שהוא כתינוק שנשבה בין הנכרים ואינו דומה למומר שיודע רבונו ומתכוין למרוד בו והרי זה מין לסברא הראשונה אבל זה לא ידע ואף על פי שאחר כך שמע שהוא יהודי וראה היהודים ודתם הרי הוא כאנוס הואיל ונתגדל בין הנכרים על דתם ואינו מן המורידין לדברי הכל.

וכן הקראי"ם אסור אפילו להלוותם ברבית לדברי הכל שאף שכופרים בתורה שבעל פה אין להם דין אפיקורם לענין

~ 'לקוטי תורה' פרשת ואתחנן - הפרשה החסידית ~

וידעת היום [א]¹

ולחבין כל זה, צריך להקדים ביאור ענין דעת וענין אמונה - שהם שתי מצות. פי הגה פתיב: "דע את אלהי אביך וגו'" (בדברי הימים א' כ"ח, ט'), (הרצונו לומר: בחינת דעת והשגה ממש⁴) - וכתוב (בשלה יד, לא): "ויאמינו בהוי"ה"⁵.

והענין:

פי באמת, זה שהעולם קורין בשם "אמונה", להאמין מה שהקדוש ברוך הוא מחיה את פולם, הוא ברא את כל העולמות מאין לישי - מועים הם, שאין צריך לזה אמונה, שהרי זה נרגש בבחינת ראיה; הגם שאינו רואה בעיני בשר, הרי זה כאילו רואה.

ועל זה נאמר (איוב יב, כו) "ומבשרי אצווה אלוה", "אצווה" דייקא, והיינו "מבשרי": "שכמו ב"בשרי", בשביל שרואה חיות הגוף וקיימו - ידע ומרגיש כי נפשו היא בו, שהיא היא המחיה את הגוף ובלעדה אין חיות וקיום לגוף; כך "אצווה אלוה" - מאחר שרואין את העולמות, שהם כמו גוף גדול⁶, "מהארץ לרקיע מהלד ת"ק שנה

"וידעת היום והשבות אל לבבך וגו'" (פרשתנו ד, לה):
הגה יש להבין: הלא כבר נאמר (שם, לה): "אתה הראת לדעת וגו'", ומהו עוד "וידעת"?

גם, מהו "היום"?

אף הגה, אחר מתורתנו שראו "פנים אל פנים", ושמעו בעצמם עשרת הדברות², אמרו (פרשתנו ה, כא-כג): "אם יוספים אנחנו לשמוע וגו', קרב אתה ושמע וגו'". והקדוש ברוך הוא הסכים על ידם ונאמר (שם, כד-כו): "היטיבו כל אשר דברו וגו', לך אמור להם וגו'". וכתוב (שם ג, אג): "וואת המצוה וגו', לעשות בארץ וגו'" - עד: "ארץ ונת חלב ודבש". וכתוב בתריה (שם, דה): "שמע ישראל, הוי"ה אלקינו, הוי"ה אחד. ואהבת וגו'", שהיא המצוה הראשונה שנצטוו אחר עשרת הדברות מפי משה.

וצריך להבין: למה הקדים לומר "וואת המצוה וגו', לעשות בארץ וגו'", דהיא פרשה "שמע" חובת הגוף היא, ונחהת בין בארץ כו'³.

4. ועל דרך זה פירש בשל"ה, בפרק "בעשרה מאמרות", מאמר א'.

5. (וענין ברבות: בשלה, פרשה כ"ג, על פסוק "השירי מראש אמונה". ובשרי השירים רבה, בפסוק (ד, ח): "אתי מלבנו").

6. (ראה אבות דרבי נתן פרק לא. ובמורה נבוכים חלק א' פרק ע"ב).

1. (נאמר שבת פרשת ואתחנן, נחמו, ט"ו מנחם אב תקס"ה. הנחת כבוד קדושת אדמו"ר האמצעי נדפסה בספר המאמרים תקס"ה חלק כ' עמוד תשכח).

2. (פרשתנו ה, ד. ירכי: "פנים בפנים דבר ה' עמכם בחר... בשמעכם את הקול... ותאמרו הן הראנו ה' אלקינו את כבודו ואת גדלו ואת קלו שמענו").

3. ("בין בחיין לארץ". קדישין לו, א).

העולמות אינו פדמיין הנשמה, המתלבשת ממש תוך הגוף, ומתפעלת ממקרי הגוף וממקרי המקום והזמן, קור וחום כו'. אבל לפניו ותברך, הגם שנמצא למטה כמו למעלה, אינו נתפס בגדר מקום חסד ושלוש, ומעלה ומטה שוין. ואין הפירוש 'סובב כל עלמין' שהוא מלמעלה מן העולמות, אלא הוא נמצא בתוך העולמות גם כן, ואף על פי כן הוא בבחינת 'סובב כל עלמין'.

וזהו "ותקדוש בשמים ובארץ"¹⁹: שלפי שהוא קדוש ומובדל, הוא בחינת 'סובב כל עלמין', לכן הוא שונה ממש "בארץ מתחת"²⁰ כמו "בשמים ממעל"²¹ – שאינו בגדר "עלמין", ואין העולמות פועלים בו שום שינוי חסד ושלוש, וכמו מקודם שנבאר העולם.

ובבחינת זו לא שייך דעת והרגשה – שאין נתפס בשום שכל והשגה אף אין שינוי לפניו ותברך, אלא זו היא בחינת אמונה – להאמין בה' שהוא ותברך אינו בגדר "עלמין", ולפניו "כחשיכה כאורה"²²:

ג. והנה פתיב (תהלים לו, א): "שכן ארץ ודעה אמונה". פירוש "ורעה" – מפרנס, שצריך לפרנס ולהמשיך מזון להגדיל את האמונה, עד שתהיה קבועה בלב האדם גם כן בבחינת דעת והרגשה, וכאלו רואה כו'.

וכמו שיהיה לעתיד לבא, פדכתיב (ישעיה יא, ט): ו"מלצה הארץ דעה", פירוש: "הארץ" היא האמונה, שנקראת בשם "ארץ" – שהיא המדרגה התחתונה, שאין בה גילוי אלא אמונה בלבד. פי "נעוץ תחלתן בסופן"²³, שאין גילוי תחלתן אלא בבחינת סופן. ובחינת אמונה זו תהיה מלצה דעה, שתהיה בבחינת הכרה

כו"⁷; וכן אפילו דברים רוחניים, כמו מלאכים ונשמות כו', הן כגוף לגבי החיות שבתוכם מאין-סוף ברוך-הוא המהווה והמחיה אותם ומקיימם, כמו שכתוב (ישעיה מ, כו): "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה". וידעה זו מורגשת כאלו רואה כו', וזהו לשון "אחזה".

ולכן אין זה נקרא בשם "אמונה" בלשון-הקודש, אלא בשם "דעת": פי דעת הוא לשון הכרה והרגשה, וגם דעת הוא העמקת-הלב, שלא יסח דעתו מזה, ויהיה לו לזכרון לפניו תמיד, שלא ישכח ויסור מלבו. מה שאין כן הרהור בעלמא לא עבד מידו, ד"הרהור לאו פדבור דמו"¹⁰.

ב. אף הנה דעת והרגשה זו היא בבחינת 'ממלא כל עלמין' (ולכן נקרא בחינת 'ממלא כל עלמין' בשם 'עלמא-דאתגליא'¹¹). אבל בבחינת 'סובב כל עלמין' פתיב (מלאכי ג, ו): "אני הוי"ה לא שניתי"¹², ו"אתה הוא קודם שנבאר העולם כו"¹³ – שאינו בגדר "עלמין" כלל;

רק בחינת "מלכותך" לבדה היא 'מלכות כל העולמים'¹⁴. דהיינו בחינת זיו והארה ממדת מלכותו ותברך, כמאמר¹⁵: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", שם כבוד מלכותו ולא "מלכותו" עצמה. ועל זה אמרו רז"ל¹⁶: "עד שלא נברא העולם היה הוא וישמו בלבד", שגם "שמו" – היא מדת מלכותו – היא בבחינת "לבדו". וכמו שכתוב¹⁷: "פי נשגב שמו לבדו", רק "הודו" זיוו של שמו "על ארץ כו"¹⁸.

ונקרא הוא ותברך בשם 'סובב כל עלמין' – שאין העולמות תופסים מקום נגדו; שחיותו המתפשט תוך

1. ודבור המתחיל "קחו מאתכם תרוקה" (תורה אור פו, ב). ודבור המתחיל "ביאו לביש מלכות" (תורה אור ג, ג). ודבור המתחיל "ובבאה לפני המלך".
 2. ודבור המתחיל "שיר השירים" (לעיל שיר השירים א, ג). ודבור המתחיל "קול דודי" (לעיל שיר השירים יד, א).
 3. (ברכת "ישתבח": "שתבח שמך לעד מלכנו, האל המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ").
 4. (המשך הפסוק: "ודעת היום והשבת אל לבך פי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד").
 5. ("המלך הגדול" היינו בחינת 'ממלא כל עלמין', התפשטות גדולת מלכותו ותברך. פי "ולגדולתו אין חקר" (תהלים קמה, ג) פתיב, ופתיב (דניאל ג, ו): "אלף אלפים כו' [ישמשוהו] רבו רבון קדמוהו יקומון").
 6. וענין ביהר חלק א': דף רל"ט, א'. ונ"ש, דף ר"ו, עמוד ב'. ויחי, דף רל"ו, א'. חלק ג': דף קע"א, סוף עמוד א').
 7. (תהלים קלט, יב). (וענין מה שנתבאר מזה, דבור המתחיל "וירא ישראל כו' ויאמינו בתוך"ה" (תורה אור בשלח סא, ד ואילך)).
 8. (ספר יצירה פרק א משנה ו).

9. (חגיגה יג, א. וירושלמי ברכות פרק ט הלכה א).
 10. (נפקין לעיל ואתחנן ב, א).
 11. (זהר חלק ג' קה, א).
 12. (ברכות כ, ב).
 13. כמו שנתבאר דבור המתחיל "ונקדשתי בתוך בני ישראל" (לעיל אמור לא, ג).
 14. (וענין זהר חלק ב', סוף פרשת תרומה, קע"א, א'. חלק ג', קל"ו, ב').
 15. (תנא רבי אליהו רבה פרק כא. נחם התפלה "עד שלא נברא העולם").
 16. (תהלים קמה, יג): "מלכותך מלכות כל עלמים".
 17. (פסחים ג, א: "פתח יעקב אבינו ואמר").
 18. (פרקי דרבי אליעזר פרק ג).
 19. (תהלים קמה, יג): "פי נשגב שמו לבדו הודו על ארץ ושמים".
 20. (וענין מזה: דבור המתחיל "לכן אמור לבני ישראל" (תורה אור נו, ב).

וזהו "רואת המצוה וגו', לעשות בארץ וגו', ארץ זבת חלב ודבש" – "שמע ישראל וגו'":

כי הנה ענין פרשת "שמע ישראל" הוא, ש"הוי"ה", 'סוכב כל עלמין', שהוא "אלהינו", שאנחנו מאמינים בו בבהינת אמונה לבדה – יהיה בבהינת "אחד", בבהינת גידול בשבעה רקיעים ובארץ³⁴, בבהינת דעת והרגשה³⁵, להיות ביטול ויחוד אמיתי בבהינת יחודא-עילאה, ביטול במציאות ממש;

ונעשה ונמשך בהינה זו על ידי המשכת המצות לבהינת "ארץ" – היא בהינת אמונה, ואמונה זו היא בהינת "ארץ זבת חלב ודבש":

"חלב" הוא בהינת הגדלת המדות, שתגדל האהבה המסותרת בלב ותצא מהעולם אל הגילוי.

(כי הגדלת המדות הוא על ידי בהינת אמונה מבהינת 'סוכב כל עלמין' דייקא, מה שאין כן מבהינת 'ממלא כל עלמין', לא תתגדל אהבתו ויראתו לה' מפאשר תוכל נפשו שאת³⁶).

"ודבש" הוא בהינת מתיקות ותענוג, כמו שכתוב (ישעיה נח, יד): "אז התענג על ח".

והיינו מבהינת 'סוכב כל עלמין': דהיינו, פאשר יתבונן כי "אני הוי"ה לא שנית" (מלאכי ג, ו), ו"אתה הוא קודם שנברא העולם כו"³⁷, ורק "הודו על וגו'", ועם כל זה, הנה "יירם קרן לעמו" ו"לכני ישראל עם קרובו" ממש – אי לזאת יגיל וישמח לבו ויתענג על ח' ממש.

וזהו "וצדיק באמונתו יחיה" (תקוה ב, ד) – מלשון תענוג, ופיקוח-נפש³⁸: כמו "בורא נפשות רבות, וחסרונם על כל מה שבראת, להחיות בהם נפש כל חי"³⁹: שפירוש "חסרונם" – דבר החסר לאדם לקיום

והרגשה, וכאלו רואה וכו', וכמו שכתוב (ישעיה מ, ה): "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדו כו'".

ותמשכה זו להיות הגדלת האמונה – הוא על ידי תורה ומצות²⁴, שעליהם נאמר (בראשית א, טו): "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו". רמ"ח מצות – הם "רמ"ח אברין דמלפא"²⁵, בהינת "אדם" – "אדמה לעליון"²⁶, שהם הן רמ"ח המשכות מבהינת 'סוכב כל עלמין'.

ודרך כלל נחלקין רמ"ח מצות לג' קוין: ימין ושמאל ואמצע. והם: תורה ועבודה וגמילות חסדים²⁷:

תורה הוא "שמותיו של הקדוש ברוך-הוא"²⁸; "קורא בתורה"²⁹ הוא כמו שקורא בשם וכי³⁰.

וגמילות חסדים – זו צדקה, "להחיות רוח שפלים" (ישעיה נג, טו), על ידי אתערותא-דלתתא – אתערותא-דלעילא³¹ להיות המשכת 'סוכב כל עלמין' בבהינת ירידה והשפלה "להחיות רוח שפלים".

ועבודה – זו קרבנות, בהינת "רשפי אש" שלמטה ליפלל פאש שלמעלה³². וכן בתפלה, שפנגד הקרבנות, תקנו "ברוך שאמר" ופסוקי-דזמרה, להגדיל מודרת האש האהבה שממטה-למעלה, באומרו "ברוך שאמר והיה העולם", דהיינו "במאמר אחד"³³, ואחר כך נפרט על ידי ט' מאמרות כו'; וכן ב"הללויה": "כי נשגב שמו לבדו", רק "הודו וגו', ויירם קרן לעמו וגו', לכני ישראל עם קרובו וגו'" (תהלים קמח, יג-יד); וכיצא בזה משאר פסוקים, שמהם נמשך רשפי-אש והתלהטות הלב, ועל ידי זה "כפום הפנים לפנים וגו'" (משלי כו, ט) – ממשך למטה בהינת 'סוכב כל עלמין', שתהיה אמונה זו קבועה ותקועה בלב ונפש האדם.

31. (ראה וזר חלק א פה, א. קסד, א. רלה, א. רמד, א. ועוד).
 32. (ברכות כו, ב. וראה בראשית רבה פרשה סח, טו).
 33. (אבות ה, א: "בעשרה מאמרות נברא העולם... והלא בפאמר אחד יכול להקראתו". ראה הפירוש בפרד"ש שמואל).
 34. (ספר מצות קטן סימן קד. הובא בבית יוסף אורח חיים ריש סימן סא).
 35. (וכן כתב ב"פר עין חיים", שער הקריאת-שמע, פרק י"א, בענין "הוי"ה אחר", שהוא המשכת הדעת-לעליון כו').
 36. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "באתי לגני", בפירוש "ייני עם חלבי" (לקמן שיר השירים לב, ג). וסוף דבור המתחיל "תכלילי עינים", גבי "רוחצות בחלב" (תורה אור וחי). ובהנה חלק ג/ו, קל"ב, ב.
 37. (תנא רבי אליהו רבה פרק כא. נסח התפלה "עד שלא נברא העולם"). ש"ח"ה ג, ב.
 38. (ראה בטור שלחן ערוך אורח חיים סימן רז).
 39. (נסח ברכת בורא נפשות).

24. (וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "לתיבין ענין הברכות" (תורה אור ג, א). וב"אגרת תקדש" (סי' א), על פסוק "הגדה בעוז מתיקה". וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ואתיה אצלו אמן" (לעיל בפרד"ש י, ד ואילך) – אמן – פרגון. ובדבור המתחיל "משה ודבר", גבי "בצלמנו כדמותנו" (תורה אור יתרו סח, ב).
 25. (ראה תקוני וזר תקון ל).
 26. (ישעיה יד, יד. ש"ח"ה ג, א. שם תורה שבכתב דרוש צאן יוסף שא, ב).
 27. (אבות א, ב).
 28. (וזר חלק ב פו, א. הקדמת הרמב"ן על התורה. יונת אלם פרק כט: "כל הקורא בתורה – פאלו קורא בשמותיו של הקדוש ברוך-הוא").
 29. (ברכות יג, א. ועוד).
 30. ("פירוש: שעל ידי עסק התורה קורא לתקדוש ברוך-הוא לבוא אליו כביכול, כאדם הקורא לחבירו שיבא אליו, וכן קטן הקורא לאביו לבא אליו להיות עמו בצוותא תדא, ולא ליפרד ממנו ולישארו יחיד". תנא סוף פרק לו).

תשובה ומעשים טובים, כי "לכל עת וגו'", "ולאום מלאום יאמין" (תולדות כה, כג) – "בשעה קם כו'; לא נתמלאה צור כו'⁴⁸". ועל כן אל יפול לב האדם עליו בראותו שנופל כו', כי כך הוא סדר תהפוכות הזמן, ויכול הוא לחזור ולשנות את טעמו מרע לטוב. וכל זה הוא בבחינת 'ממלא כל עלמין'.

אך להיות בחינת 'סובב כל עלמין', בבחינת גילוי, בבחינת דעת והרגשה ממש, צריך להיות "ובערת הרע וגו'"⁴⁹ (ראה יג, ו), שעה יהיה לעתיד-לבא, שיקויים "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (זכריה יג, ב).

מה שאין כן בזמן חורבן הבית, שבית-ראשון היו בו נביאי השקר, ובית-שני היה בו שנאת חנם⁵⁰, שהם הם בחינת "זה לעופת זה" (קהלת ג, יד), כנגד בחינת אמונה שהיא למעלה מן הדעת.

והענין:

כי כמו שיש בסטרא-דקדושה – בחינת אמונה, שהיא למעלה מן הדעת, כך היה אז בין ישראל אמונות פוזבות (כמבואר בירמיה, סימן מ"ד, פסוק י"ז-י"ח), והם "זה לעופת זה".

והנה בבית-ראשון, בהתגברות סטרא-דקדושה היה גילוי שכניה, ארון וכפורת. וכך ב"זה לעופת זה", בהתגברות סטרא-דקליפה מחמת החטא, היה התגברות כנגד אמונת אלהות, והנשים שהיו מוכות את התמוז⁵¹ אמרו: מעת הדלנו לקצר למלכת שמים חסרנו⁵² וגו'. וכך היו נביאי השקר (כמו שכתוב בירמיה סימן כ"ו, פסוק י"ד-ט"ו), דתיינו אמונות פוזבות כנביאי להאמין במה שלא דבר ה'.

מה שאין כן בבית-שני, ש'חסרו ה' דברים'⁵³, לא היתה גם כן בלעופת-זה התגברות הקליפה כל כך,

חיותו, "להחיות בהם גפש כל חי" – שאינו אלא להתענג ופיקוח-גפש; וכך "יחיה באמונתו", להשיב את גפשו יותר מכל התענוגים ו"מרוח כל" (תבוא כה, מז). וכמו שכתוב (תהלים עג, כח): "מי לי בשמים, ועמד לא חפצתי וגו'".

(וזהו "ירעה אמונה [...] והתענג על ה'" (תהלים לו, ג-ד), ותינו על ידי "ועשה טוב" (תהלים לד, טו)⁴⁰ :

ד. אך בחינות אלו של "חלב ודבש" עדיין לא הגיעו למעלת ומדרגת ו"מלאה הארץ דעה", שיהיה לעתיד-לבא בבחינת דעת והרגשה ממש, מה שאין כן "חלב ודבש" הם בבחינת האמונה עדיין.

והענין:

כי הנה אנו רואים שה"עולם כמנהגו נוהג"⁴¹, בבחינת 'ממלא כל עלמין', שיש "לכל עת כו'⁴²: כי הנחש הטיל זחמא בחוה⁴³, בחינת פגסת-ישראל; ובמתן-תורה פסקה זחמתון⁴⁴; ואחר כך בחמא העגל חור כו'; ואחר כך בימי יהושע עבדו את ה'⁴⁵; ובימי שפוט השופטים קלקלו; ובימי דוד ושלמה היו במעלה העליונה⁴⁶; ואחר כך בחמא ירבעם כו'; וכך בכל דור ודור נשתנה לפי הענין; וגם בימי התנאים והאמוראים אין זמן אחד דומה לחבירו; וכל העתים משתנים, והזמנים מתחלפין ומתהפכין.

ותינו לפי שהם בבחינת 'ממלא כל עלמין' – שהם בחינת פרצוף: ראש, יד, ורגל, ושאר אברים, שאין אחד דומה לחבירו, ופעולת האברים משתנים, גם לפעמים פואב אחד מהאברים או נחלש כו', וכיוצא בזה שינויים מקרים⁴⁷.

וכן בכל אדם בפרטיות: לפעמים נופל במחשבה, דבור ומעשה – אשר לא טוב; ולפעמים יפול לו ההורוי

40. (ועיין זתר חלק ג, פינחס, דף רכ"ה, ב' – מענין זה. ובפרשת בהר, דף ק"י, עמוד ב'. ובפירוש תרומ' שם – מענין "טוב". חלק ב': תריכות, ק"ע, עמוד א', על פסוק "ממזר לידו ה' רועי". ודף קע"א, א').

41. (על פי עבודה זרה, ג, ב).

42. (קהלת ה, ו: "לכל חפץ יש עת". שם ג, א: "ועת לכל").

43. (שבת קטו, א).

44. (ראה שבת שם. אור החיים ברכה לג, ג).

45. (יהושע כד, לא).

46. (זתר חלק א, קג, א. שמות רבה טו, כו).

47. (ועיין זתר חלק א', ויהי, דף רכ"א, א': "דאשתניאת מנוונא לגוונא". וסוף פרשת אמור, דף ק"ו. זתר חלק ג, תצא, רפ"א, א'. ועיין ב"פרדים",

שער אבי"ע, סוף פרק א').

48. ("בשעה קם זה נופל וכן הוא אמר (יחזקאל כו, ב): "יען אשר אמרה צר על ירושלים כו', אמלאה החרבה" – לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים". רש"י על הפסוק).

49. (וכמו שנתבאר מזה בביאור על פסוק "פי על כל קבוד חופה" (לקוטי תורה שיר השירים מז, ב).

50. (יומא טז, ב. ראה ירושלמי יומא פרק א הלכה א).

51. (יחזקאל ח, יד: "הנשים יסבות מכות את התמוז").

52. (ירמיה מר, יח: "זמן או הדלנו לקצר למלכת השמים והספד לה נסכים, חסרנו כל, ובהרב ובערב תמנו").

53. (יומא כא, ב).

הַאֲלֹהִים: "הוֹי" ה" הוא בחינת גילוי "האֱלֹהִים", בחינת הסתר וצמצום. פי כמו שיש בחינת הסתר וצמצום בבחינת 'ממלא כל עלמין', בחינת עליות וירידות לפי זמנים מתחלפים פנ"ל - פך יש בבחינת 'סוכב כל עלמין', בחינת "הוֹי" ה" - זה גילוי, ובחינת "אֱלֹהִים" היינו הסתר וצמצום, בהתנגדות "זה לעומת זה";

וצריך להיות "יודעת היום והשבות אל לבבך", בבחינת אתפכיא ואתהפכא, שיקויים "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (ויכר' ג, ב), ועל ידי זה תהיה ו"מלאה הארץ דעה וגו'", והארץ תרצה את עונה⁵⁹ דהיינו שזדונות יהיו פוכיות⁶⁰.

(⁶¹ רבות: בפרשה ואתחנן על פסוק ד"יודעת היום, ובפרשה ואת הברכה יא, ה), וסוף פרשה ויקרא, סוף פרשה ו, על פסוק (ה, א) "והוא עד, או ראה או ידע": "או ראה" - "אתה הראת לדעת", "או ידע" - "יודעת היום".

ויש לפרש על פי האמור:

דפסוק "אתה הראת לדעת" - זהו על בחינת 'ממלא כל עלמין', שעל זה נאמר (איוב יב, טו): "ומבשרי אחזה", "שאו מרום עיניכם וראו" (ישעיה מ, כו) - וזהו "או ראה" - "אתה הראת".

אבל פסוק "יודעת היום" קאי על האמונה והדעת בבחינת 'סוכב כל עלמין', מה שאינו בגדר עלמין כלל, ועל זה נאמר "יודעת היום" פנ"ל - וזהו "או ידע כו".

וזהו שיש בפסוק ראשון דקריאת "שמע" ע' רבתי, וכן ד"ד"אחד" - שהוא ענין "עד", דהיינו בחינת "ואתם עדי" (ישעיה מג, יב), כמו שכתוב שם במדרש. והיינו על ידי "אתה הראת לדעת", "יודעת היום כו" וכנ"ל.

וגם יש לומר, ע' רבתי ד"שמע": עין - בחינת ראיה, "הראת לדעת", ו"שמע", לשון הבנה⁶² - בחינת "יודעת".

וזהו "על פי שנים עדים" [..] יקום דבר" (שופטים יב, טו), פי "עדות" - אותיות "דעות"⁶³, ו"שנים עדים" היינו בחינת "או ראה או ידע" הנ"ל. ועל ידי זה "יקום דבר" - הוא בחינת "דבר ה'", ועל זה מרמז 'הר' רבתי ד"אחד":

והיתה האמונה רעה - במיליד עלמא, להאמין באנשי רכיל, לשנוא את חבירו, שהשנאה ההיא היא שנאת חנם, שחבירו לא עשה לו רעה באמת; כי אם לא היה מאמין באנשי רכיל, בוודאי לא היה איש שונא לרעהו כלל. שזה כנגד הטבע שישנא אחד לחבירו חנם - אם יודע באמת שחבירו לא פשע בו. :

וזהו "יודעת היום והשבות אל לבבך וגו'":

פי להיות הידיעה והרגשה בבחינת 'ממלא כל עלמין', כפר נאמר "אתה הראת לדעת וגו'" - כפר "הראת כו". אבל להיות "יודעת" - בבחינת 'סוכב כל עלמין', דהיינו "בשמים ממעל", "שמים" - בחינת סוכב;

כמו השמים שהם פדורים, וכמו הארץ, שהיא בתוך השמים והשמים מקיפין לה⁵⁴ - פך הנה "דבר ה'", הוא בחינת 'ממלא כל עלמין', היא מוקפת בבחינת 'סוכב כל עלמין', שאין דבר חוץ ממנו. וכמשל הדבור בעורו ככת הקפש, שעדיין לא יצא ונפרד כו.

ידיעה זו הוא דוקא "היום", כמו "היום לעשותם" (פרשתנו ג, יא) - ולא למחר בעולם הבא⁵⁵:

שקעולם הבא הוא בחינת 'ממלא כל עלמין', השתלשלות המדרגות מעילה לעלול, מדריגה אחר מדריגה. וכמשל פרצוף - שיש בו ראש, יד, ורגל כו, פך יש מדרגות רבות - גן עדן עליון, וגן עדן תחתון כו. ולכן המעשים ודיבורים ומחשבות נעשו "לבושין צואים" לעולם הבא, ואין יכול לפשוט אותם, וכאלו קשור בשק; אם לא על ידי פתיחולע וכיוצא בזה - להתיר ולהפקיע הקשר וכי⁵⁶;

מה שאין פן "היום": "והשבות אל לבבך" - "בשני יצריך"⁵⁷, בבחינת אתפכיא ואתהפכא כו, ש"היום" יכול לברר ולהפריד הרע על ידי המשכה מבחינת 'סוכב כל עלמין', על ידי "והיו הדברים האלה אשר אנכי" (פרשתנו ג, ו) - "מי שאנכי"⁵⁸, "מצודת היום" דוקא. שהתורה והמצות הם מבחינת 'סוכב כל עלמין'.

ועל ידי זה "יודעת היום" [..] פי הוֹי"ה הוא

59. ("או תרצה הארץ . . כל ימי השמה . . או תשבת הארץ והרצת". בחקותי ב, לד).

60. (ויקא פו, ב).

61. (בנמרא ונפר פסוק "יודעת היום": ראש השנה ל"ב, ב'. גיפני ג'ו, ב'.

62. (כמו שכתוב "דבר פי שמע עבדך". וראה גם פן ברכות יג, א).

63. (פרדים בערכי הפנינים ערך עדות. ראה גם פן מאורי אור אות ע' סעף טא).

54. (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "פי המצוה הזאת", גבי "לא בשמים היא" (לקמן נזכיר מה, ד)).

55. (עבודה זרה, ב).

56. (וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "צו את בני ישראל כו את קרבני לחמי" (לעיל פינחס, עה, ג)).

57. (ראה ברכות פרק ט משנה ה).

58. (במקן לעיל דברים א, ב).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויהי כל הארץ שפה אחת

שבודאי בפנימית לבם ודעתם אין דעתיהם ולבם שוין להסכים על דבר א' עכ"ז מתכללים יחד להסכים על דבר א' כאיש א' ברצון א' כו' כמו בעצה זו לבנות עיר ומגדל כו' כולם הסכימו כא' בדיעה ולב א' מפני בחי' הביטול והכנעה זה לזה שלא יהי' בהן פירוד והתחלקות כלל וכמ"ש ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחרים (כמשי"ת) לפי שכל אחדות והתכללות א"א להיותו כ"א על ידי ביטול והכנעת כל א' שיזון ממקומו ודעתו לגבי זולתו שאם כל א' יהי' בחי' יש ודבר בפ"ע דוקא ויעמוד על דעתו ורצונו ולא יבטל א"ע לזולתו כלל ודאי יהיה ריב ומחלוקת ופירוד גדול היפך האחדות כידוע לפי שא"א יהיו כל הדיעות דרכים שוין ומסכימות לדבר א' כו' וזהו שהיה עצתם בבנין עיר ומגדל זה שיתקבצו לשם להיות כאגוד' אחת שבוה יש דמיון עכ"פ לבחי' היחוד והתכללות האמתית למעלה בשם מ"ה דתיקון הנ"ל שהוא מצד בחי' הביטול האמיתי מכל וכל לה' לבדו שבסטר' דקדושה כנ"ל שעושה היחוד העליון דע"ס דקדושה כנ"ל והם רצו באחדות החיצונית שלהם שיש בזה בחי' ביטול מזה לזה להיות עי"ז בחי' כלי להשרא' אור השפע האלקית דיחוד העליון דשם הוי"ה דקדושה שיומשך להם בחיצונית עכ"פ מחיצונית הכלל' דשם הוי"ה כמו שמאיר בפנימית דשם הוי"ה למעל' גם כמו שהן בבחי' הפירוד מאלקות כנ"ל ונמצא דפי' הפשוט דראב"ע עולה הוא ג"כ ע"ד הסוד והוא ענין מ"ש ונעשה לנו שם שהוא שם מ"ה העליון לנו גם כמו שהן למטה בעולם הפירוד כמו שהוא למעל' בסט' דקדושה מצד האחדות שיהיה בהם תמיד עי"י המגדל הזה כנ"ל וד"ל. אך עדיין יש להפלא זה גופא דמאין יהיה בהם כח האחדות הזאת גם בחיצונית שהוא לבטל א"ע זה לזה כנ"ל מאחר ששרשם למעלה הוא בא מבחי' הפירוד דנקודים דתוהו עד שלמטה הן בבחי' פירוד גמור ואיך יכלו לדמות בעצמן לבחי' הקדושה לעשות בעצמם גם בחי' דמיון להארת שם מ"ה העליון דתיקון אף בחיצונית (מאחר שמבואר למעלה שבבחי' שם הוי"ה דמ"ה גם בכלים החיצונים יותר מאיר כמו בפנימיות האור שלא יוכלו לקבל משם כלל) שהרי אין האור העליון דקדושה שורה רק בבחי' היחוד והביטול במציאות מיש לאין כנ"ל ולא ישכון כלל במקום הפירוד וגפסת דק"ג כו' וד"ל:

(מב) והנה אנשי דור ההפלגה רצו לדמות עצמם לבחי' סמ' דקדושה לעשות להם שם מ"ה הנ"ל כמו שהוא בישראל שה' אלקיו עמו גם בכלי כמו באור כנ"ל והם ג"כ רצו שיאיר להם האור והשפע האלקית מבחי' הפנימית דשם הוי"ה דיחוד העליון בע"ס דקדושה בחי' התקון דשם מ"ה דא"ק כו'. אך א"כ היו צריכים להיות בבחי' הביטול במציאות ברצון ושכל ומדות באור וכלי שהוא גם בגופם לבטל כל רצון זר וזלת לה' לבדו כמו שהי' במ"ת כנ"ל ומפני ששרש נפשם למעלה הוא מבחי' פירוד מאלקות בבחי' יש וגפסת דק"ג ע"כ לא רצו בזה להיות בבחי' הביטול והכנעה והתכללו' מכל וכל באלקי' חיים ע"כ אמרו בנפשם ליתן עצות ע"ז כדי שייגע להם האור ושפע משם מ"ה הנ"ל בחיצונית עכ"פ שהוא כל טוב עוה"ז גם כמו שהן בבחי' הפירוד ליש גמור ולא יצטרכו להיות בבחי' ביטול לאין בכלי שלהם וגם לא בנפשם כמו שהוא בסטר' דקדושה כו' והוא מה שאמרו הכה נבנה לנו עיר ומגדל כו' דהגם שודאי א"א שיאיר ויומשך אור השפע פנימית דשם הוי"ה דקדוש' בבחי' הפירוד והיש וגפסת דק"ג וכמ"ש וכבודי לאחר לא אתן כנ"ל אף לא בהתלבשות בחיצונית השפע (ומטעם הנ"ל שגם מחיצונית הכלים דמ"ה דת"ת לא יוכלו לקבל) אלא דוקא בבחי' היחוד והביטול כנ"ל הנה לזאת עשו עצות בנפשם לבנות עיר ומגדל וראשו בשמים שהיה הכוונה שלהם בזה ע"ד הפשוט כמ"ש הראב"ע שיהא עוצם גובה המגדל שראשו בשמים לאות וסימן להם שלא יתפורו זה מזה בקצה הארץ יותר מדאי עד שלא יוכלו להתחבר לעולם כי יראו את המגדל מרחוק ולא יתרחקו כ"כ אלו מאלו וגם אם יתרחקו ידעו מקום המיוחד להתקבץ שם בעתים מיוחדים והוא אל העיר ומגדל הזה דווק'. ועיקר הכוונ' שהיה בזה להם בעצה עמוקה רק שיהי' ביכולתם לקבל אור השפע הפנימי' דשם מ"ה על ידי שיהיו כולם בקבוץ א' באחדות והתכללות כולם כאיש א' חבירים בכל דבר בלי התחלקו' כלל שהגם שזהו רק בחיצונית דהיינו אהבת ריעים וע"ז לבד ואין בזה בחי' ביטול לאלקות כלל בביטול הרצון כו' עכ"ז מה שמתאחדים ומתכללים גם ב' הפכים וגדולים ושרים יחדיו והיו תמים הרי זהו בא מצד בחי' הביטול וההכנעה של כ"א שמניח ומבטל א"ע לגבי זולתו הגם שהוא היפוכו וכן זולתו מבטל ומכניע א"ע לגבי' אעפ"י

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - קדושים תהיו (תקס"ב)

הבגד לא ינוע ע"פ המחשבה, והוא ההפרש בלה"ק בין התפשטות החיות להתלבשות שבחי' התפשטות החיות הוא כענין חיות הנפש שבנוף שהיו לאחדים ממש וכן הוא ענין התפשטות חיות הנפש בשכל ומדות, שאע"פ שמהות ועצמות הנפש קודם התלבשותה בנוף היא למעלה ממהות שכל ומדות מ"מ היא מתפשטת להיות נמשך ממנה שכל ומדות ע"י התלבשותה כמוה ולב ונמצא מתאחדת ממש עם השכל ומדות משא"כ מודו"מ הם בחי' לבושים לבד, וז"ש בלק"א שהשכל ומדות הם בחי' עצמויות הנפש היינו לפי שבהן התפשטות החיות מהנפש ממש כנשמה שבנוף משא"כ בחי' מודו"מ שהם לבושים לבד שאין חיות הנפש מתאחדת עמהן כלל רק שמתלבשת בתוכן כאדם שלובש בגד כו', והנה מובן מזה שהנפש עצמה היא למעלה משכל ומדות אלא שחיות הנפש נמשך בשכל ומדות ומתפשט ומתאחד עמהן כנשמה בנוף, והנמשל מזה יובן ג"כ למעלה בענין אורות וכלים שהע"ס שהן מהות החב"ד וההג"ת כו' נק' כלים לבד כי באמת אא"ס ב"ה עצמו לאו מכל אינון מדות איהו כלל ולא שייך לומר עליו בחי' חכמה כמ"ש בלק"א ח"ב באריכות, ולכן נק' הספירות גופין לבד במאמר דאליהו כמ"ש חכמה מוחא חסד דרועא כו' כי ערכם לגבי האור הנמשך ומאיר לתוכן מהא"ס הוא רק כמו הגוף לגבי הנשמה ויותר מכן אין ערוך כדלקמן אי"ה, כי הנה האור הוא בחי' גילוי הא"ס ממש אלא שגלוי זה הוא רק כמו זיו השמש לגבי השמש שאין שום התפעלות ושנינו במה' השמש מהתפשטות הזיו כי מאיר ממילא ומאליו כו' ואינו כמשל התפשטות חיות הנפש בנוף שהנפש מתפעלת מהתפשטות זו לפי שמתלבשת ומתאחדת עם הגוף כדלעיל משא"כ היוי המאיר מהשמש שאין השמש עצמה מתלבשת כלל אלא שזיוה זורח על כל הארץ, וכמ"כ למעלה אין שום התפעלות ושנינו כלל במהו"ע ית' ממה שמאיר לתוך כל העולמות להחיותן כי הוא רק כמו זיו והארה לבד ולכן נק' הארה זו בשם אור, ומ"מ הרי האור הוא מעין המאור ולכן הוא א"ס ממש כמו שמהו"ע ית' אינו בבחי' גבול ותכלית כלל ח"ו, ולכן אין ערוך כלל לכלים דאצ"י שהן מהות חב"ד כו' לגבי אור זה וכמו ערך העשי' גופנית ממש, אלא שאעפ"כ הארה מאור זה נמשך ומאיר ומתפשט בתוך הי"ס ע"ד הנ"ל

להבין שרשי הדברים הנ"ל באר היטב כענין ג"פ קדוש שבקדושה יש להקדים מאמר הר"מ פ' אמור צ"ג א' ונקדשתי בתוך בניי וגו' פקודא דא לקדשא לי' בכל יומא לסלקא קדושת' מתתא לעילא כמה דאיהו קדיש לעילא כו' עד דאסתלק ו' רוא דשמים עילאין לעילא כיון דאינון שמים אסתלקו לעילא נהיר ההוא קדיש בהו וכדין אקרי לעילא קדוש, ולבתר נהיר כו' ואינון שמים תיבין לדוכתייהו כדין אקרי קדוש, ולבתר נחית כו' עד דנמיל כולא חד צדיק כו' כדין אקרי קדוש עכ"ל בקצרה, ובפע"ח שער הק"ש רפ"ב ובשער חזרת העמידה רפ"ג נתבאר הענין והוא שהקדוש הא' הוא ת"ת העולה לקבל הארה מחכמה קדוש ב' בת"ת החוזר עם הארה למקומו קדוש ג' להמשיך הארה זו שירדה עם הת"ת להורידה עד נה"י דיד' וז"ס ה' צבאות יסוד ונו"ה ואח"כ הם ממלאים לארץ עליונה היא המל' משפע זה הנק' כבוד ו' והו' מכה"כ עכ"ד ובוה מבוארים ד' הר"מ הנ"ל ע"ד הקבלה, אך להבין ביאור ענין העליה וההמשכה הזאת, הנה יש להקדים תחלה פ' וענין אור א"ס למה נק' אור, וענין אורות וכלים, גם מ"ש בלק"א שהשכל ומדות הוא עצמות הנפש דלכאורה הוא נגד מ"ש במאמר דאליהו דאתקריאו גופין כו', אך הענין דבאמת השכל ומדות הם כלים לבד לעצמות הנפש ולא שהשכל הוא מהות הנפש שהרי נ' בחוש שישכיל האדם איזו שכל פעמים כך ופעמים כך והרי בהנפש עצמה לא שייך שינויים, א"ו שהוא רק הארה מהנפש, ואמנם מ"מ הן בחי' התפשטות החיות מהנפש שמתפשטת בהשכל ומדות ע"ד הגוף הגשמי ב"ו שמתפשט ושורה בו החיות הרוחני שג"כ א"א לומר שהגוף הוא ממהות החיות הרוחני אבל הוא התפשטות החיות מהנפש בהגוף ממש משא"כ בלבושים שמתלבש בהן שאע"פ שהנפש והגוף מתלבשים בכגד שלובש ויש ללבוש קצת אחיזה בהגוף מ"מ אין שום התפשטות החיות מהנפש והגוף בתוכיות הלבוש ממש אלא ששורה בו כאדם השוכן בבית שהבית מלבישו אבל אין מתאחד כלל עמו ולכן ברצותו יפשטנו מעליו כו' ולא כן הוא ענין התפשטות חיות הנפש בנוף שמתקשרים יחד והיו לאחדים ממש ולכן כשיחשוב האדם לכתוב מיד תנוע האצבע לכתוב הרי שמהות המחשבה עצמה נתפשטה בהאצבע והיו לאחדים עמה עד שמאליה תתנועע משא"כ

לכד מאיר ומתלבש בתוך הכלים שהם הי"ם ומחיה אותן כנשמה שמחיה את הגוף ונק' לכך הכלים בשם גופין ומ"מ מה"ט גדלה מעלתן הרבה מהלבושים אף ששניהם אינן בערך האורות כנ"ל מ"מ יש הפרש גדול בין הספירות הנק' גופים לגבי הלבושים, שהגוף הרי הוא כלי מחובר אל הנשמה ומיוחד עמה ביחוד גמור וכמשל שבטילים ומתייראים מפני המלך דהגם שעיקר היראה והביטול הוא מפנימיותו וחיותו ולא מגופו שהרי כשישן אין שום יראה ממנו אעפ"כ הרי לעיני בשר לא נראה רק גופו ומתייראים ובטילים ואומרים זהו המלך על גופו והיינו מפני שהשכל ומדות שלו מיוחדים בתכלית עם הגוף ואין הגוף ניכר לדבר כפ"ע כלל משא"כ הלבושים שהמלך מתלבש בהן הם דבר נפרד ממש אלא ששורה בתוכן כו' וככה ההפרש בין בחי' הי"ם שהם מיוחדים באא"ם ב"ה המאיר לתוכן שמקבלים האור לתוך תוכן ממש וחיים וקיימים ממנו משא"כ בחי' הלבושים הם נפרדים (וע' באגה"ק במאמר המתחיל איהו וחיותו כו' שם נת' ההפרש בין הכלים ללבושים והיכולות), והנה יש ב' בחי' כלים למעלה ונק' פנימיות הכלים וחיצוניות הכלים, והענין דכמו עד"מ בגשמיות יש ב' מיני כלים הא' הוא כלים פשוטים כמו הסכין והגרזן שהן פועלים פעולת החיתוך ונמצא לא נכנס דבר מה בגופן של כלים אלו רק שהן ממוצעים שבהן ועל ידן תעבור פעולת היד שפעולת היד עברה דרך הסכין והגרזן והוא משל ודוגמא לבחי' חיצוני' הכלים למעלה שבחי' כלים אלו היינו שבהן ועל ידן פועל א"ם ב"ה פעולתו כמ"ש כולם בחכמה עשית והוא בחי' חיצוני' כלי החכמה שבה ועמה עשה העולמות שדרך בה עבר הכח והחיות מאלהותו ית' להחיות העולמות, אך הבחי' הב' בהכלים הם כלי קבלה כמו הכוס שאין הכוס פועל מאומה אמנם מקבל הוא דבר מה בתוכו והיא מקבלת אותו דבר ומקפת אותו מכל צד, והוא משל לבחי' פנימי' הכלים דהיינו פנימיות כלי החכמה שבו שורה אא"ם ב"ה, והענין כי פנימי' כלי החכמה הוא בחי' כה מ"ה שהוא כלי השגת הביטול איך שקמו' ית' כולא כלא חשיבי' וכמארז"ל איזהו חכם הרואה את הנולד שרואה איך שנולד מאין ליש רואה ומשיג שהיש כלא חשיבי', והוא בחי' משה ונחנו מ"ה, ולכן שורה הא"ם ב"ה בכלי פנימי דחכמה זו כי א"ם שורה במו שבטל דייקא כמבואר בלק"א והוא בחי' כלי קבלה לקבל האור המאיר ובא מא"ם ב"ה כנ"ל והאור עצמו הוא למעלה מהכלי ואצ"ל האור שאינו מתלבש בכלים כלל ואצ"ל המאור עצמו ב"ה:

בהתפשטות הנשמה בשכל ומדות ובגוף וזהו ענין האורות המתלכדים תוך הכלים שמתאחדים עמהן ג"כ כיחוד הנשמה עם הגוף ועם השכל כנ"ל, אמנם בחי' האור א"ם שאינו מתלבש בהכלים הוא למעלה מעלה עדיין מלהיות נעשה אור לכלי אלא הוא זיו הא"ם ממש הפשוט בתכלית הפשיטות (ועוד זאת נ"ל שאפילו האור המלוכש בהכלים אינו כמשל התפשטות חיות הנפש המלוכש בשכל ומדות ובגוף שאע"פ שהוא מצד עצמו ג"כ למעלה ממהות שכל וממהות גוף מ"מ כשמתלבש בתוכן נקשר עמהן והיו לאחדים ממש שהרי אין ביכולת חיות הנפש להסיר מעליה התקשרותה בגוף כי כבר היו לאחדים אם לא שהש"י יכול להפריד ביניהן, משא"כ אור הא"ם המלוכש בהכלים הרי הוא מיוחד במאור ממש וברצונו מאיר לתוכן וברצונו מסתלק כמאמר כד אנת תסתלק כו' א"כ גם בעודו מאיר לתוכן אע"פ שהוא להן כנשמה לגוף מ"מ אין השינוי קנוי בו באמיתות שהי' נהפך ח"ו להיות כח לכלי ר"ל כח החכמה וכח החסד, כדרך שחיות הנפש המתפשטת כמוח אפשר שנעשה בו תמונה באמיתות להיות כח השכל כו' אלא הוא פשוט בתכלית כמו שהי' לפי האמת אלא שמ"מ הוא מחיה את החכמה והי' דומה לזיו השמש המאיר בזוכית אדומה שנראה גם הוא אדום שאין השינוי קנוי בו באמיתות וכן שינוי המים לפי גוון הכלי כנזכר בפרדס שאין השינוי קנוי בהם באמיתות רק לעיין הרואה כו' ומה"ט יכול להיות אחלופו דוכתייהו אור החסד בכלי הגבורה כו', ומ"מ לגבי הכלים יתכן לומר שמקבלים ממש חיות הא"ם כגוף שמקבל חיות הנפש שהרי אינן כמו הלבוש שאין החיות מתפשטת לתוכו כלל, ונמצא לגבי הכלים דאצ"ל יתכן משל הנ"ל מן הגוף שמתאחדת עם הנפש ולגבי האורות אין המשל מכוון מיהו לפמ"ש בפרדס שער עצמות וכלים פ"ד מבואר שגם בענין התפשטות חיות הנפש שבגוף ג"כ אין נעשה בחיות הנפש שינוי אמיתי ע"ש כמ"ש שאין שינוי בין נפש היד לנפש העיין כו' ולפי"ז מה שאין המשל מכוון כ"כ לנמשל הוא רק מה שאין ביכולת הנפש לחלוץ עצמה מהגוף וד"ל, ולכשיצויר אילו הי' האדם נברא באופן שהי' רואה נשמתו ושהי' ביכולתו לחולצה מהגוף ולחזור להלבישה תוכו כו' שאז הי' מכוון לאו"כ הנ"ל אלא שבאמת אין זה בחק הנברא, כי זהו בחק הבורא וזהו ענין אורות וכלים שלמעלה, אמנם האא"ם שלמעלה מהכלים הוא למעלה מעלה מערך זה שאין בו השינוי כלל וכלל ואצ"ל במאור עצמו) אלא שהארה ממנו

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

כמה מעלות טובות למקום עלינו

והיינו אותיות דתושב"ב ששרשן מחכ' דיו ע"ג קלף דיו וי"ד כו', אבל חוקים זהו כשנמשך בהם מע"י וא"א שזהו ענין גליף גליפו כו' שהאותיות הם מיני' ובי', ועי' במא"א אות ח' סעיף ג"ג חק מצד היסוד כו' חקה נק' המל' הנחקק ע"י היסוד המחוקק אותה עכ"ל. ועמ"ש בפי' באר חפרוה כו' במחוקק בלק"ת פ' חקת דס"ג ע"ב ורס"ד ע"ג ובוח"ג ס"פ וילך דרפ"ו א' במחוקק דא יסוד, ובמא"א מ"ם סעיף פ"ג מחוקק נק' היסוד גימט' רמ"ח חסדים כו' ומחוקק מבין רגליו כו', ובמדרש פ' שמיני ס"פ י"ב ע"פ פן ישתה וישכח מחקק במשלי ל"א ה' ששוכח רמ"ח מ"ע וכו', עכ"פ היסוד נק' מחקק שהטפה מרגישים בה כל הרמ"ח אברים וממשך מאותיות החקיקה שהם האותיות שבעצמות הנפש כי באותיות הדבור נמשך רק הארה מהשכל אבל בהטפה מלוכב עצמות השכל שהרי מוליד בדומה לו ע"ב נק' מחקק שאותיות החקיקה הם מיני' ובי' מעצם כח השכל ממש. ומזה יובן ענין והחוקים שמשיכים בחי' במחקק כו', וע' בה"ז פ' בחקותי. וענין המשפטים עמש"ל סעיף וי"ד ובקיצור סעי' ח'.

ואפ"ל ג"כ עדות דעת, חוקים חכמה שמשם שרש אותיות החקיקה כנודע מענין ערבים עלי דברי סופרים שמבחי' חכמה למעלה מבחי' ספר בינה כו', והמשפטים בינה ששם שורש כ"ד הגדול ברע"מ ס"פ שופטים. ועי' שואל הבן חכם איך ע"י מצות מעשיות ימשיכו כל זה כו', מה ענין וכה תפילין גשמיים מקלף ודיו להמשיך מה שהקב"ה מניח תפילין, ומה ענין החוקים לעורר חוקות שבהם נחקקו שמים וארץ כו', וכן המשפטים כו', וע"פ פשוטו י"ל הקושיא הרי נאמר ואם צדקת מה תתן לו וכי מה איכפת לו להקב"ה בין שוחט מן הצואר כו' ואיך הם המצות צורך גבוה.

קיצור. ענין העדות נובלות חש"מ תורה וחש"מ הם מה שהקב"ה מקיים המצות והוא שהמצות שלמטה הם עדות ורמיזא למצות עליונות, והחוקים שבהם חקקתי שמים וארץ קו המדה בחכ' יסוד כו', גם חק יסוד חקה מל' ע"י במחקק זה רמ"ח אברים מרגישים וממשך מעצם המוחין, ואיך יומשך זה ע"י מצות מעשיות.

(ד) י"ל עוד ענין מה העדות, כי הנה ענין בדרך עדותך ששתי, כי נובלות חכ' של מעלה תורה, ועיקר חכ' של מעלה זהו המצות כמו שהן למעלה הקב"ה מניח תפילין הקב"ה מתעטף בציצית, ונובלות בחי' זו נמשך במצות שלנו, ולכן המצות שלנו שאנו מקיימים הם עדות ורמיזא למצות שלו ית' וזהו אשר קדשנו במצותיו וצונו במצותיו ממש, ומבקשים קדשנו במצותיך ממש, ע' בד"ה ראו כי ה' נתן לכם השבת ובסידור בד"ה ועשו להם ציצית כו' בענין וזכרתם את כל מצות הוי' כו', ועשיתם את כל מצותי כו', ועד"ז יריעות המזבח היו ממשיכים בחי' נוטה שמים כיריעה כו'. ועי' שואל מה העדות אך אפשר שהמצוה גשמיות תהי' עדות לבחי' מה שהקב"ה מניח תפילין כו'.

וכן בענין והחוקים שארז"ל במדר"ר ע"פ אם בחקתי תלכו חוקים שבהם חקקתי את השמים כו', שבהם חקקתי את השמש ואת הירח כו' שבהם חקקתי את הים כו' את החול כו' את התהום כו' יעו"ש כל הפסוקים. וענין חקיקות אלו יובן עפמ"ש בת"א ס"פ מקץ בביאור דמוזיה מימין בענין כל אשר חפץ ה' עשה כולם בחכ' עשית שנברא העולם ע"י החכ' והחפץ וכן ארז"ל ע"פ בחכ' יסד ארץ כו' שהעולם נברא ע"י ג' דברים אלו חכמה ותבונה ודעת והרי כתיב בדבר ה' שמים נעשו, וביאר שיש חומר וצורה והחומר נברא ע"י הדבור אך הצורה נברא ונמשך ע"י חב"ד כו' וזהו ענין ומי צור כאלקינו מי צייר כו', וע"פ הקבלה נק' בחי' זו קו המדה קנה המדה כו', וזהו ענין החוקים שבהם חקקתי את השמים כו', וע' בלק"ת פ' חקת סד"ה זאת חקת התורה בענין אותיות החקיקה, ובד"ה אם בחקותי תלכו ועיין בפרדס ערך חק וערך חקה שפי' כי חקיקת האותיות כבינה ואמר ששם רמוזו החקיקה הנוכח בספר יצירה עכ"ל, ועמ"ש מזה בת"א פ' תצוה בד"ה ועשית ציץ ופתחת עליו פתוחי חותם, עמ"ש בפרדס כי חק ביסוד כמו וחק בשארו שם, וחקת במל', וחוקים הוא מורה על זיווג שניהם עכ"ד, וא"כ פ' החוקים זהו זיווג יסוד ומל' כשנמשך בהם מקור ההמשכה מבחי' אותיות החקיקה גליף גליפו בטה"ע, כי סתם זיווג ושכיבה וישכב עמה כלילה הוא פי' בזה ויצא דקנ"ו סע"ב ודקנ"ז ע"ב ישכב יש כ"ב אתון דאורייתא

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

הללו את ה' כל גוים כו', שבת חול המועד סוכות, תרד"ע

מה שהועמד דבר להעלים ולהסתיר ולהיות מונע כו', וכשעומדים נגד זה ה"ה מתבטל לגמרי כו', וכמ"ש בד"ה וכו' שמתחכם הנ"ל. ומשו"ז יש צד מעלה בנסיונות שכאשר עומדים נגד זה ה"ה מתבטל לגמרי והי' כלא הי' כו', דעם היות שהנסיון הוא לכאורה דבר חזק וכבד לעמוד נגדו וצריכים לזה כח חזק כו', מ"מ כאשר מתגבר בכחו ועומד נגד הדבר נסיון ה"ה מתבטל לגמרי ולא נשאר מזה מאומה כו', משא"כ בדבר חומרי שאינו דבר נסיון צריכים לזה ריבוי עבודה לבטל כו', וע"ה שא"ו דבר חזק כ"כ מ"מ אינו מתבטל ג"כ, שגם אם כופה א"ע וגם ע"י עבודה שפועל חלישות כו', מ"מ אינו מתבטל לגמרי כו', אבל הנסיון כשעומדים כנגד מתבטל לגמרי כו', והיינו מפני שהוא מציאות העדר שאין בו היות פנימו כלל רק בבחי' מקיף לכד כו', וע"כ הם במספר י"א מפני שהחיות נחשב לדבר כפ"ע ע"כ הם במספר י"א, והיינו היו"ד כתרין שהן הע"ם דנוגה (ובזה יש ג"כ עשר ניצוצות דקדושה כנ"ל, אך אינם בבחי' חיות להם כו'), ובחי' הי"א שהוא המקיף דלכונה זכה שזוהו עיקר החיות שלהם שעומד בבחי' מקיף עליהם כו', וע"ז הו"ע י"א סממני הקטורת להעלות ולברר הי"א כתרין כו'. והנה בנה"א ונה"ב הרי הנה"א מתלבש בהנה"ב שמק"נ ואינו עומדת על ראשו בבחי' מקיף לכד כ"א מלוכש בו בבחי' או"פ ממש, שהרי הנה"ב פועל בהכחות דנה"א שבאים בהגשמה ע"י התלבשות זאת להשכיל השכלות גשמי, ובכלל ההשגה היא בהגשמה שא"ז כלל כמו השגת הנה"א בעצם כו', ולהיפך הנפה"א פועל בהנה"ב שגם הוא יבין ענין אלקי ויתברר ע"ז כו', שכ"ז הוא מפני שבא בהתלבשות כו', הרי הגם שהנה"ב הוא מנוגה ונה"א הוא בתכלית הקדושה, ה"ה בבחי' התלבשות ואינה נבלעת בו ח"ו אדרבה יש ככחה למושול עליו ולהכניעו תחת ממשלתו כו'. וצ"ל שזוהו בעוה"ז דוקא שמצד מדרי' הסוכ"ע שנמצא דוקא בעוה"ז יכול להיות התלבשות כזאת דהיינו התחברות טו"ר כו', אבל למע' אין הקדש מתערב בחול ועומד רק בבחי' מקיף כו', רק למטה יכול להיות התחברות הנה"א והנה"ב ע"י או"ס הסוכב כו', אך זהו בהעלם כו'. אמנם יש ג"כ גילוי הסוכב למטה שממשיכים ע"י המצות וכנודע שהמצות הן רצה"ע ונמשך ע"י גילוי בחי' או"ס הסוכב כו', והמצות יש בהם סגולה

(ריא) אך בסט"א אין החיות שלהם בבחי' התאחדות עמהם, דהרי סט"א אינם כלים לאור אלקי כלל וכלל, דהנה ידוע דהכלי לאלקות הוא הביטול דוקא דמה שבטל לאלקות ה"ז כלי לאלקות כו', וזהו הכלל בסט"א דקדושה שהן בבחי' ביטול וע"כ הן בבחי' כלים לאור אלקי כו', ולא מיבעי הכלים דאצי' שהן אלקי' ממש (והביטול שבהם הוא בבחי' ביטול דחיו"ע כו' וכמ"ש במ"א וכמשי"ת), אלא גם בכללות סט"א דקדושה דהכל הוא בבחי' ביטול, ע"כ הם כלי לאלקי' שהאלקי' מתלבש בהם בבחי' פנימו ומתייחד עמהם כו', משא"כ הסט"א שנק' סט"א מפני שהן צד אחר שאינו צד הקדושה, והיינו שאין בהם ביטול ואדרבה הן בתכלית הישות והגסות ודבר נפרד לגמרי שהפירין מאחדותו ית' כו', וכמו פרעה שא' אני ואפסי עור, לי יאורי ואני עשיתיני כו', שזוהו תכלית ההסתר שע"ז הוא הגסות שבהם עד שא' מי הוי', לא ידעתי את הוי'. והנה גם בחי' זו בהכרח שיומשך להם חיות מאווא"ס ב"ה, דאל"כ לא הי' שום מציאות כלל (וי"ל דהחיות שלהם הוא רק לקיום מציאותן דגם מה שהן חיים א"ז בבחי' חיות דהיינו בבחי' אור וגילוי כו', וגם כמשי"ת בסמוך שאינם בבחי' חיות עצמי כו' רק מה שנמצאים במציאות כו'), וכמ"ש ואתה מחי' את כולם גם הקל' וסט"א כו', רק שאם הי' חיותם נמשך להם בקירוב הי' נבלע בהם וכמ"ש נבלע ישראל כו', ולא הי' בהם בבחי' חיות כלל, וכמו ותבלענה ז' פרות כו' ולא נודע כי באו אל קרבנה כו' שלא נעשה להם מזה שום חיות כו'. ובע"ה כ' הטעם מפני שאין הקדש מתערב בחול כו', והיינו ג"כ כנ"ל דמפני שאין בהם ביטול ע"כ אין החיות בהם בבחי' התערבות כו', דענין ההתערבות הוא שמתחברים ומתאחדים וע"ז, דהיינו בכחינת התלבשות פנימו שמאיר בהתגלות ומתאחד כו', משא"כ בסט"א אינו בבחי' התערבות כ"א או שעומד עליהם מובדל מהם או שהוא בבחי' בליעה בהם שהו"ע הגלות כו' וכמ"ש במ"א, ולכן בכדי שלא יובלע בהם החיות דקדושה עומד החיות המחי' אותם בבחי' מקיף על ראשם ומאיר להם מרחוק ואינו מתאחד עמהם כו', וכמ"ש בע"ה שער יו"ד הוא שער המלכים פי"א. ולכן באמת גם בעת חיותם אינם בבחי' חיים באמת אדרבה הן בעצם בבחי' מות ובבחי' העדר כו', וכמ"ש במ"א בענין הנסיונות שאינם דבר אמיתי מצ"ע כ"א

שגם הנה"ב יתברר ויהי בבחי' אה' לאלקות כו', וזהו ע"י כי גבר עלינו חסדו בבחי' גילוי המקף כו', שהגילוי הוא לנה"א, וזהו כי גבר עלינו דוקא, והנה"א הוא שמברר את הנה"ב כו', וזהו הללו את ה' כל גוים לחיות כי גבר עלינו חסדו בחי' גילוי המקף עי"ז גם הנה"ב יהלל וישבח כו'. קיצור. והכלי לאלקות הוא ביטול, שכן הוא בכל סט' דקדושה, אך הסט"א הן בתכלית הישות, ומ"מ נמשך להם חיות לקיום מציאותם, אך לא בבחי' פנימי דאין קדש מתערב ומתאחד בחול, והי' נבלע בהם, כ"א בבחי' מקיף, ולכן הגם שיש בהם חוזה ה"ה בבחי' העדר בעצם, וכמו הנסיון כשעומדים כנגדו מתבטל לגמרי, והחומריות צריך עבודה תמידית, ונה"א בהתלכשות בנה"ב ופועל בו ביטול זהו בעוה"ז בכח אור הסוכ"ע, וע"י מצות וע"י רעו"ד גילוי הסוכב ומהפכי הנה"ב לטוב. וז"ע הע' פרים בירור הע"ש ע"י ענן הקטרת דבסוכות, וזהו הללו ה' כל גוים.

פרטי' להעלות ולקשר הנה"ב לאלקות כו', וכמו"כ המשכת גילוי הסוכב שע"י רעו"ד כמשי"ת שע"ז הוא עיקר בירור הנה"ב בבחי' אתהפכא חשוכא לנהורא כו' וכמשי"ת, וכ"ז הוא ע"י הנה"א דוקא שאם הי' הגילוי להנה"ב הי' מתבטל לגמרי לא בדרך בירור כו' (וכנודע בענין הברכות דיצחק כו'), מפני שאינו כלי לאלקות כו', רק ע"י הנה"א דוקא הוא הבירור דהנה"ב כו'.

וע"פ הנ"ל יובן ענין הקרבת הע' פרים בכה"ס שזהו בירור הע"ש דנוגה כו'. דהנה ידוע דמקיפים דסוכות הן מהענן הקטרת דיוהכ"פ שזהו בירור הי"א כתרין כו', וית' לקמן דקטרת דיוהכ"פ הוא עוד בירור עליון יותר כו', וכת' כי בענן אראה אראה בעצמותי כו', ונמשך בבחי' מקיף בסכך הסוכה כו' (וע"י הד"מ שבלולב נמשך בפנימי' וכמ"ש ולקחתם לכם כו'), ובכח המשכת המקיף מבררים את הע"ש למטה כו'. וזהו הללו את ה' כל גוים כו', וקאי על הנה"ב

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

זאת תורת הבית - ב' ניסן תרפ"ט

הקב"ה למשה אין ישראל נגאלין אלא בזכות אברהם יצחק ויעקב ובזכותך ובזכות אהרן וכתוב שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבך ואמרו"ל א"ל משה לישראל בשבילי נצלחם כלכם, דמשה הוא ראש ישראל ומציל את ישראל, וביאור הענין הוא דהנה כתיב ואתה תצוה את בני' ויקחו אליך שמן כו' למאור להעלת נר תמיד. דהמונן הוא דתכלית ועיקר הכוונה הוא שהנר יהי' תמיד, דלכא' יפלא הדבר איך אפשר דנר שהוא הארה יהי' בו ענין התמידות שמתיחס רק אל המאור, וידוע דנר ומאור ה"ה חלוקים בעצם מהות ענינם, דמהות המאור הוא שאינו צריך לסבות, ומהות ההארה הוא שאינו דבר לעצמו כלל בלא המאור. דבכללות הרי יש כאן שני ענינים הפכי' וסותרים הא' שאומר שמן כו' למאור, דהרי המאור הרי הוא עצמי מצ"ע, וכל שהוא מצ"ע עצמי הרי אינו צריך לסובה כלל וא"כ מהו השמן למאור. והב' באומרו נר תמיד, דהנר הוא הארה, וההארה הרי מצד עצמו אינו עצמי א"כ איך שייך תמידית בנר דהוי דבר והיפוכו דאם הוא נר הרי אינו תמיד, ואם הוא תמיד אינו נר. והנה העלאת הנרות היא מצוה, ומצותו הוא ע"י אהרן דוקא וכמ"ש ובהעלת אהרן את הנרות, דהעלאת הנרות הוא ע"י אהרן

זאת תורת הבית על ראש ההר כל גבולו סביב סביב קדש קדשים הנה זאת תורת הבית, והנה בית זה הוא ביהמ"ק השלישי אשר יבנה כביאת גואל צדק כב"א וצ"ל מהו אומרו זאת תורת הבית דלכא' הרי אינו מבאר בזה פרטי בנין הבית כלל ורק שאומר ענין כללי דמקומו של הבית הוא על ראש ההר ואשר כל גבולו סביב סביב הוא קדש קדשים ומהו"ע הכפל הנה זאת תורת הבית שבא עוד לחזק את הענין. ועוצ"ל מהו פרטי הענינים דהר וראש ההר וגבולו. דלכא' הוא מדרי' אחת שנק' הר ובמילא הרי יש לו ראש וגבול אבל מאריכות הלשון משמע שהם ג' עניני' ולכן הנה חוזר וכופל הנה זאת תורת הבית דבית הזה משתנה משני הכתים הקודמים שהוא בראש ההר ואשר כל גבולו סביב סביב קדש קדשים. והנה ההפרש בין ביהמ"ק השלישי לבית ראשון ושני הוא דשני הכתים הקודמים הם מעשי ידי ישראל ונדבתם וכמ"ש ויקחו לי תרומה כו' הוא יבנה בית לשמי, וכן בבית שני משא"כ הבית מקדש השלישי הוא מעשי ידי הקב"ה היינו דע"י עבודת הבירורים שמבררים עתה בגלות המר בקיום התומ"צ במס"נ הנה נזכה לכיאת הגואל ובנין ביהמ"ק כב"א. ולהבין זה הנה אמרו"ל (מדרי"ש פ"א) א"ל

היינו דהגם דנר הוא הארה ואינו עצמו אבל כאשר ואתה תצוה הנה גם הנר יהי' בו ענין התמידות כמו במאור והוא ע"י שמן למאור הנמשך ע"י משה.

קיצור. יבאר דבית ראשון ושני בנרבת ישראל, ובית השלישי מלמעלה ע"י עבודת הכיוריים דומה"ג דוקא, ויקשה ולמה משה הוא המצוה דהלא העלאת הנרות הוא ע"י אהרן דוקא ולמה הובאת השמן למשה ואיך הוא שמן למאור ונר תמיד שהם הפכים.

א"כ הרי הובאת השמן הי' ג"כ צ"ל לאהרן, ולמה הובאת השמן הוא למשה והעלאת הנרות הוא ע"י אהרן, ועוצ"ל מפני מה נשתנה המצוה דהעלאת הנרות מכל המצות, דברוב המצות נאמר וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני' כו' ובמצוה זו נא' ואתה תצוה, היינו שמשה עצמו יצוה, וצ"ל כמה גדול כחו של משה שהוא יכול לצוה, ומשמע דע"י הציווי דמשה היינו דכאשר ואתה תצוה אז דוקא יהי' שמן המובא למשה שמן למאור ואז יכול להיות להעלת נר תמיד,

~ לקוטי דיבורים - בלה"ק ~

שמחת תורה, תר"ץ - ניו יורק

ז. ידוע לכל, שקיים הבדל גדול בין קידה להשתחוואה.

שלשה אופנים בהשתחוואה:

(א) קידה.

(ב) כריעה.

(ג) השתחוואה.

ואף ששלשתם הם אותו דבר, המראה על ענין הביטול. אך בביטול עצמו ישנן דרגות, ולכל דרגא שיעורה המוגבל.

חשוב לומר, שכל "פועל" בא על פי הכרח חיוב שכלי. כלומר, לכל פועל ישנו טעם מדוע הוא פועל כזה, ממילא מובן שלכל שיעור בביטול ישנו טעם מיוחד, והטעם הוא ההכרח השכלי לאותו ביטול.

בשלשת אופני הביטול, הרי קידה היא הרכנת הראש. שכן, בהרכנת הראש ניכרות כל דרגות הביטול. ביטול היינו הנחת עצמו, וזה ניכר בראשו של האדם. וכאן נפרדים שלשת האופנים בשיעורי הביטול.

האופן הא' בביטול הוא קידה. גופו של האדם נשאר במקומו, הוא רק מרכין את הראש.

האופן הב' בביטול הוא כריעה. ואם כי גם כאן נשאר האדם כולו על עמדו, אך כל קומת האדם מתגמדת, מפני שהוא מעמיד עצמו על ברכיו. ואף כי אופן ביטול זה נעלה מאופן הביטול של קידה, מכל מקום גם ב"כריעה" ניכר ההפרש בין הראש לרגל.

האופן הג' בביטול הוא ההשתחוואה בפישוט ידים ורגלים. הדרגא הגבוהה ביותר של ביטול, שהראש והרגל שווים.

ו. "אמת" היא מדריגה שלמעלה ממדריגת "שפת אמת". משה רבנו נרעש מפני מדת האמת. כתוב¹⁶ "וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו", שואלת הגמרא¹⁷ - מה ראה משה?

שאלה זו - מה ראה משה - שבגמרא, מוקשה קצת, מדוע דוקא בענין זה שואלת הגמרא מה ראה משה. כאשר משה ראה את הסנה והקב"ה מספר על פליאתו הרבה של משה רבנו בראותו את ה"סנה בוער באש והסנה איננו אוכל"¹⁸, ואף על פי כן אין הגמרא שואלת מה ראה משה. כן בזמנים ואירועים שונים כמו בקריעת ים סוף, מתן תורה, הקמת המשכן, אין הגמרא שואלת מה ראה משה, ורק בגילוי י"ג מדות הרחמים שואלת הגמרא מה ראה משה?

ידוע אני שיענו לי על פי פשוט, מפני שכאן נאמר "וימהר משה" לכן שואלת הגמרא מה ראה משה שבגללו מיהר ו"ויקוד ארצה וישתחו". ברם, פירוש זה עצמו יש להבין, ותורת החסידות מסבירה זאת היטב.

משה רבנו הוא במדריגת חכמה דאצילות. על הפסוק¹⁹ "ויהי אור", כתוב בזהר - "דא חכמה". חכמה היא אור, במקום שיש אור רואים כל דבר בבחירות ובזכות. וכשרואים דבר בבחירות, כלומר כשיודעים ומבינים מה שרואים - האדם אז במנוחה ובמתנינות. ואילו כשהאדם בהול, מורה הדבר שהוא נמצא בהתפעלות.

בכל האירועים, אף הגדולים ביותר, היה משה רבנו רגוע ושליו. ואילו בשעת גילוי י"ג מדות הרחמים היה בהול ונמהר. דבר זה מתמיה את הגמרא, מה ראה משה שהביא אותו ל"וימהר ויקוד וישתחו".

(18) שמות ג, ב.
(19) בראשית א, ג.

(16) שמות לב, ת.
(17) סנהדרין קיא, א.

לעצמה. יכול להיות שאדם יהיה בעל השכלה ולא בעל השגה, כפי שאנו רואים במוחש, שאחד יכול להמציא המצאה שכלית, והוא עצמו לא ישיג את הרחבות השכלית העמוקה שבהמצאתו. ויש מי שהוא בעל השגה ואינו בעל המצאה. טעמו של דבר הוא, שכן השכלה והשגה הן שני גילויים נפרדים הבאים משני כוחות שונים, וכל כוח יש לו מקור נפרד.

השכלה והשגה הן גילויים של הכוחות חכמה ובינה. השכלה היא גילוי של כוח החכמה והשגה היא גילוי של כוח הבינה. ולכוחות חכמה ובינה מקורות נפרדים. למרות ששורש החכמה והבינה הוא כוח המשכיל, הרי בכוח המשכיל עצמו יש להם מקורות נפרדים.

ממה שאנו רואים, שיש מי שהוא בעל השכלה שאינו בעל השגה, ויש מי שהוא בעל השגה שאינו בעל המצאה - מבינים אנו שני דברים:

(א) שכך הדבר בכוחות עצמם, שכל אחד מהם כשלעצמו הוא דבר שלם ולא חסרה לו השלמות של השני.

(ב) בכל אחד מהם מן ההכרח שיהיה דבר אחד שיש לו דמיון לדבר השני, ובכך הוא מחליף את הדבר השני. ושני דברים אלה, הם הטעם לכך, שאפשרי הדבר, שההנחה תהיה מוטעית, ואילו ההשגה תהיה רחבה ועשירה בסברות שכליות עמוקות. שכן, ההשכלה אינה שייכת להשגה, הן נפגשו אצלו בטעות. ולטעות סיבות שונות, אבל הפועל היוצא הוא שההשכלה, כלומר ההנחה, היא מוטעית, ואילו התרחבות ההשגה היא טובה מאד בסברות שכליות נאות.

כל אופני הטעות במיפגש ההשכלה וההשגה, שייכים בדרגות "שפת אמת" ו"אמת" בלבד. ואילו בדרגת "אמת לאמיתו", השכל העצמי, אין טעויות כלל. אפשרי אמנם הדבר שבגלל דקות ההשכלה שבשכל עצמי לא תהיה ביכולת ההשגה להסביר את נקודת ההשכלה, אבל בלתי אפשרי הדבר שתהיה טעות בשייכות ההשכלה וההשגה. מכל האמור, שדרגת "אמת לאמיתו" היא הדרגה הגבוהה ביותר בשכל העצמי של השכל האלקי, הרי למרות שזה ענין שכלי, מכל מקום אין הבנין השכלי הזה דומה כלל לבנינו של שכל אנושי. גם הדרגה הנמוכה ביותר בשכל אלקי, "שפת אמת", היא מהות מציאות אחרת לגמרי מאשר שכל אנושי.

כשראה משה רבנו את גילוי י"ג מדות הרחמים, נתבטל בדרגה הגבוהה ביותר של ביטול, השתחווואה, ולכן שואלת הגמרא – מה ראה משה?

ועל כך מביאה הגמרא שתי תשובות המהוות שתי דיעות. ר' חנינא בן גמלא אמר – ארך אפים ראה, ורבנן אמרי – אמת ראה. משראה משה רבנו את מדת האמת – נתבטל בדרגת הביטול הגבוהה ביותר, הביטול של השתחווואה.

ח. כל האמור הוא ביחס לדרגה השניה שב"אמת". ואילו ביחס לדרגה השלישית שבאמת – "אמת לאמיתו" – אין כלל מלים להסבירה. כלומר, המושג של "אמת לאמיתו" הוא מהענינים שנשארים בהגיון הלב, ואינם ניתנים להתבטא במלים.

ברם, גם ביחס לענינים שאינם ניתנים להתבטא במלים, רוצה תורת החסידות שיהיה לאדם מושג שכלי בהם. וזה מה שאמר לי אבי²⁰ במלותיו הקצרות, ששלשת ההבדלים שב"אמת" הרי בספירות הם חב"ד, חג"ת, נה"י. ובעולמות – אצילות, בריאה, יצירה.

בהסבר של ספירות היה עלי להבין את שלשת חילוקי הדרגות שב"אמת". הרי, ביחס לשתי הדרגות הראשונות "שפת אמת" ו"אמת" היה עלי לעמול הרבה, אבל סוף סוף הגעתי לאיזו שהיא ידיעה בהן, ואילו ביחס לדרגה השלישית, "אמת לאמיתו", גם העמל והיגיעה לא עזרו. העדר הידיעה נגע עמוק ללבי, והחלטתי להיכנס אל אבי ל"יחידות", וסידרתי לעצמי את השאלות.

בשעות הערב המאוחרות נכנס אלי החסיד הרי"מ²¹. ראיתי שהוא מרוגש מאד. בהמשך הדיבורים סיפר לי שהיה היום ב"יחידות" אצל אבי, ואמר שאינו רוצה ללמוד, אינו רוצה לעסוק בעבודה מפני שאינו מבין. ענה לו אבי על כך: מה אתה תובע ממני, תבע מעצמך, וכשתתבע מעצמך תתחיל להבין.

בשמעי תשובה זו, שכשאדם תובע מעצמו הוא מתחיל להבין, התעוררתי להמשיך לעמול בביאור ענין "אמת לאמיתו". ולאחרי יגיעה רבה העניק לי השי"ת מתנה טובה בהבנת הענין. מקור החיים של ההבנה היה אצלי בענין "נקודה בהיכלא". היכלא היא בינה, כלומר השגה, ו"נקודה" היא חכמה, כלומר השכלה.

ט. השכלה והשגה שתיהן אמת. אך, הן נבדלות אחת מהשניה. השכלה היא אמת לעצמה והשגה היא אמת

(21) הרה"ח הרה"ג מוהרי"מ מפולטובה.

(20) כ"ק אדמו"ר מוהר"ש.

~ רשימות אדמור מהורני"צ * ~

ה, כו מנחם אב [תרנ"ו, נאות דשא באליווקא]

רבי יהודא אריה שכח את מעשי אהיו משה ותעוועיו, ועם זה הנה גם הוטב מצב בריאותו. אמנם איש אחד הנה בפראג, מופלג בזקנה, והוא מידידי אביו הגאון רבי שמואל צדוק, ובשמעו את הנעשה עם משה בן ידירו התעצב במאד, ובפגשו ברבי יהודא אריה אמר בקול בוכים:

אנכי העידותי באביך הגאון אשר לא הנה בין המקילים בהוראה, ואל יפתח פיו ולשונו על בעלי הקבלה גדולי היראה, והוא הנה שוחק עלי לאמר גם אתה אלימלך בין הרואים מה שאינו נראה, כי כחש בתורת הקבלה, וכא על שפרו בן רשע ובעל תועבה.

ראה, הנה הישיש רבי אלימלך אומר לבן ידירו רבי יהודא אריה, והבט משפטו של הקדוש-ברוך-הוא, כי בדבר אשר ודה אביך הנה בזה ענשו, בעונש של קלון ובושה המר ממנות. אביך הנה גאון מפורסם, שוקד בתורה, ומקיל במצות, ולועג ממנהגרי במצות, והרחיב פיו ולשונו על לומדי תורת הקבלה, וענשו הקדוש-ברוך-הוא בבן גדול בתורה ועובר על כל מצוות ה' ותברך בשאט נפש.

בנוסח הנה הנישיש רבי אלימלך דובר אל רבי יהודא אריה בכל עת פגשו בו, מבלי דעת כי בנפשו של רבי יהודא אריה הוא, וכאשר בעת ההיא חרשו אזניו משמוע ועיניו מלראות, הנה אי אפשר להתדבר עמו אשר לא יצער את רבי יהודא אריה בדבריו. רבי יהודא אריה כיבד במאד את הישיש רבי אלימלך, ובהיותו ידיר אביו הנה מבקרו לעתים קרובות מבלי התחשב עם צערו מנוסחתו של הישיש האמור.

* * *

פעם בהלוף רבי יהודא אריה לבקר את ידיד אביו הישיש רבי אלימלך, הלך גם רבי אברהם משה עם זקנו, ויהי כדבר הישיש אל זקנו את הנוסח הידוע, נזכר רבי אברהם משה על דודו הזקן משה אשר כבר שכחו, ובראותו התוהה השוכנת על פני זקנו לרגלי דיבורו של הישיש תקפהו לחץ לב. ביתר הכאיבו כשמעו אודות אבי זקנו שהנה מקיל בהוראה ולועג מהמקובלים ואנשי מעשה, כי ידע אשר אבי זקנו הנה גאון אדיר ומחדש נפלא, והרבה פעמים הסתייע בחידושי וביאוריו בכמה וכמה סוגיות הפכדות, וביחוד בסדר נשים.

נזכר הוא על אותו המאורע שגמרם לו מלחמה עצומה, לרגלי לימודם אחת הסוגיות ביבמות, וחיביריו לא יכלו לעמוד על בורגם של דברים, והוא בעיונו בחידושי אבי זקנו היתה הסוגיא סדורה בפיו, והתפלאו במאד ויהללוהו, ושמו נתפרסם בין התלמידים. שני ימים לא מצא מנוח לנפשו מן המלחמה אשר התלקחה בלבם אם יאמר האמת אשר ענין הסוגיא למד בחידושי אבי זקנו הגאון המפורסם מורנו רבי שמואל צדוק או לא, גם בלילה לא יכול לישן, וכמעט גמר בדעתו לגלות את הדבר, ומחשבה נפלה ברעיונו הלא קנאת סופרים תרבה חכמה¹⁵, כשחביריו חושבים אשר הוא מעצמו עמד על בורגה של הסוגיא אז הנה קנאתם לו, תגדיל את התשוקה

(*) מתוך לוקטי דיבורים. אוה"ת בראשית ח"א ריח, א ואילך. ח"ב חצר, ב. סה"מ תרנ"ט (15) ב"ב כא, סע"א. כב, ריש ע"ב. זח"ב קכו, ב. וראה ע' רלח.

בלימוד העיוני, אבל כְּאִשֶׁר יִדְעוּ כִּי בִיאור הַסּוּגָיָא הִיא אֶחָד מִחִידוּשָׁיו שֶׁל אֶחָד מֵאֲדִירֵי הַגְּאוּנִים בְּדוֹר שֶׁלִּפְנֵיהֶם, אִזּוֹ לֹא יִפְעוּל עֲלֵיהֶם כְּלוּם בְּעִנְיַן הַתְּשׁוּקָה.

אֲמֵנָם נְקוּדַת הַתּוֹם וְהַיּוֹשֵׁר לֹא נִתְּנָה לוֹ מְנוּחַ, וְיֵהִי כְּמַבּוּלְבָל מִבְּלֵי דַעַת מֵהַ יַעֲשֶׂה, וּבִהְיוֹת כִּי מִסְכַּת סוּטָה הִיְתָה מוּצַחַת לְפָנָיו, אָמַר בְּלִבּוֹ כִּי יִפִּיל גּוֹרֵל, וְאֶפְשָׁר אֶשֶׁר הַמְּאָמֵר הָרִאשׁוֹן אֶשֶׁר יִרְאֶה יִכְרִיעַ אֶת סִפְיָקוֹ. וַיִּתְפַּלֵּל בְּלִבּוֹ אֶל ד' כִּי יִנְחֵהוּ בְּדֶרֶךְ הָאֱמֶת, וַיִּפְתַּח אֶת הַגְּמָרָא, וְהַמְּאָמֵר הָרִאשׁוֹן אֶשֶׁר עָלָה לוֹ: בְּיַי דִּינָא רַבָּה לִיתְפָּרַע מִהֵגִי דְחִפֵּי גּוֹנְדָא, לְבוּשׁ שְׂאִינוּ שְׁלוֹ. וַיְבִין אֶת פְּתוּרֹן שְׂאֵלְתוֹ כִּי צָרִיף לְגַלוֹת אֶת הַדְּבָר בְּאֶשֶׁר הוּא, כִּי בִיאור הַסּוּגָיָא לְמַד בְּחִידוּשֵׁי אָבִי זְקֵנוּ הַגְּאוּן.

בְּלִילָה הַהוּא נִדְדָה נִדְדָה שְׁנָתוֹ מִהַצְעֵר הַגְּדוֹל, כִּי כְּאִשֶׁר יִגְלֶה אֶשֶׁר בִּיאור הַסּוּגָיָא לֹא שְׁלוֹ הוּא כִּי-אִם לְאֶחָד הַגְּאוּנִים בְּדוֹר שֶׁלִּפְנָיו, הִנֵּה חֲבִירָיו יְכוּזִהוּ, וּכְבִשֶׁת גִּבְבֵּי¹⁶ פְּאֶשֶׁר יִתְפַּשׂ מִיַּד יִתְבַּיֵּישׁ, וְכָל הַיּוֹם הָיָה כְּמַבּוּלְבָל, וּכְכֹר פְּעָמִים הַתְּכוּנֵן לְגַלוֹת הַדְּבָר לְחֲבִירָיו אֲבָל לְשׁוֹנוֹ נִדְבַק לְחִכּוֹ וְלֹא יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶף הֶגְהָ, עַד כִּי הִתְגַּבֵּר עַל עֲצָמוֹ וַיִּסְפֹּר לְחֲבִירָיו אֶת הַדְּבָר בְּאֶשֶׁר הוּא, וְחֲבִירוֹ רַבֵּי חַיִּים שְׂמוּאֵל הָיָה הָרִאשׁוֹן אֶשֶׁר הוֹכִיחוֹ עַל אֶשֶׁר בִּיחָד מְקוֹר מוּצָא בִּיאוּרָה שֶׁל הַסּוּגָיָא, וְשָׂאָר חֲבִירָיו נִעְצּוּ עֵינֵיהֶם בּוֹ כְּבוֹז כְּמַתְפָּאָר בְּעוֹשֵׁר גְּנוּב, וְזוֹכֵר הוּא אֶשֶׁר פְּשָׁבוּעִים הָיָה נִשְׁבֵּר וְנִדְבָה מִהַמְּאוּרַע הַהוּא.

* * *

בִּיקוּרוֹ שֶׁל רַבֵּי אַבְרָהָם מִשֶּׁה אֶצֶל הַיְשִׁישׁ רַבֵּי אֱלִימֶלֶךְ וְעֶצְבַת רִוְחוֹ וּמַחְזֵה פָּנָיו הַעֲגוּמִים שֶׁל זְקֵנוּ עָשׂוּ עֲלָיו רוּשָׁם עַז, וּבְאֲזָנוֹ צָלְלוּ דְבָרֵי הַיְשִׁישׁ: אָבִיךָ הָיָה גְּאוּן מְפֹרָסִים אֲבָל מְקִיל בְּמַצּוֹת וְלוֹעֵג מִהַמְּקוּבָלִים, וְעִנְשׁוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּבֵן מוּפְלָג בְּתוֹרָה וּמְפִיר מַצּוֹת ד', וּבִהְיוֹת כִּי כָּבֹר לְמַד סִפְרֵי תִיקוּנֵי תְשׁוּבָה, יָדַע פְּרִטֵי הַעֲנָשִׁים הַקָּשִׁים וּמְרִים לְהַמְזוּלְזָלִים בְּמַצּוֹת, וּמֵה גַם הַיּוֹדְעֵי תוֹרָה אֶשֶׁר עֲנָשָׁם קָשָׁה יוֹתֵר. וַיִּתְעַמַּק לְהַתְּבַוֵּן בְּמַצְבּוֹ שֶׁל אָבִי זְקֵנוּ בְּעוֹלָם הָאֱמֶת, וְאִם כִּי זֶה יוֹתֵר עַל שְׁלֵשִׁים שָׁנָה שְׁנַפְטָר, וּבּוֹדָאֵי כְּבֹר נְפִטָר מִיִּסּוּרֵי גִיְהֵנָם, אֲבָל מִיִּסּוּרֵי נַע וְנָד וְטִלְטוּל הִנֵּה אֶפְשָׁר הַדְּבָר כִּי עוֹד לֹא נִחְלָץ.

וְכָכָה הִגִּיעַ לְלִבּוֹ שֶׁל רַבֵּי אַבְרָהָם מִשֶּׁה מַצְבּוֹ שֶׁל אָבִי זְקֵנוּ בְּעוֹלָם הָאֱמֶת, עַד כִּי שָׁקַד עַל סִפְרֵי הַתִּיקוּנֵי תְשׁוּבָה, לְחַזּוֹר עֲלֵיהֶם כְּמֵה פְּעָמִים. וְלִימוּדוֹ זֶה הִעֲצִיב אֶת רִוְחוֹ בְּיוֹתֵר בְּרִאוֹתוֹ הַעֲנָשִׁים הַמְּיוּעָדִים לְמְקִילִים בְּמַצּוֹת וּמְזוּלְזָלִים בְּהֵם, וּבְפִרְט תְּלִמִיד-חֶכֶם וְיוֹדֵעַ סִפֵּר, וּכְמִמְאָרֵי הַמְּבֹזָה תְּלִמִיד-חֶכֶם אֵין לוֹ רְפוּאָה לְמַפְתּוֹ, דִּיכָא אוֹתוֹ בְּמֵאֵד, וּבּוֹדָאֵי כִּי נִשְׁמַת אָבִי זְקֵנוּ סוּבְלַת צַעַר רַב מִמְּלֶאכֵי חֲבֵלָה פֶת לְצִים הַמְּלַעֲיָגִים מִמְּנָה, מְחַרְפִּים וּמְגַדְפִים אוֹתָהּ עַל אֶשֶׁר לָעַג מִהַמְּהַדְרִים בְּמַצּוֹת, וּכְפִירוּשׁוֹ שֶׁל אֶחָד מִסִּפְרֵי הַמּוֹסֵר אֶת הַמְּאָמֵר כָּל הַמְּבַיֵּישׁ פְּנֵי חֲבִירוֹ, סוּף הוּא מְתַבַּיֵּישׁ, כָּל הַמְּבַיֵּישׁ פְּנֵי חֲבִירוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה, הִנֵּה סוּף, בְּעוֹלָם הַבָּא, הוּא מְתַבַּיֵּישׁ מִן הַפֶת לְצִים דְּמִלְאָכֵי חֲבֵלָה הַמְּבַיֵּישִׁים אוֹתוֹ בְּכָל מִינֵי קְלוּן וְחִרְפָּה.

(ז) סוטה כב, ב.

(ח) ראה ר"ה יז, א. ובמפרשים שם.

(ט) שבת קי"ט, ב.

(י) מס' כלה קרוב לתחלתה¹⁷. וראה שם: ולא עוד אלא כו'.

(17) פ"ב, ד.

(16) ע"פ רימ"י ב, כו.

חֲדָשִׁים מִסְפָּר הֶלֶךְ רַבִּי אַבְרָהָם מִשֶּׁה נְבוּךְ וְעָגוּם בְּחֻשְׁבוֹ אֹדוֹת גּוֹרְלוֹ שֶׁל אָבִי זְקֵנוּ בְּעוֹלָם הָאֵמֶת, וּבְקֶרֶב לְבוֹ הִתְעוֹרְרָה תְּשׁוּקָה גְּדוֹלָה לְעֲשׂוֹת דְּבַר מֵה לְזִכּוּתָהּ שֶׁל נִשְׁמַת אָבִי זְקֵנוּ וְתִיקוּנָהּ, אָבֵל לֹא יָדַע לְשִׁית עֲצוֹת בְּנַפְשׁוֹ בְּמָה יוּכַל לְתַקֵּן נִשְׁמַת אָבִי זְקֵנוּ וּלְהַצִּילָה מִכּוֹר הָעֵינױי. וַיִּחְלִיט כִּי יִפְנֶה אֶל מוֹרוֹ וְרַבּוֹ הַגָּאוֹן רַבִּי אֱלִיהוּ בְּעַל־שֵׁם וּלְשֵׁאוֹל עֲצָתוֹ, וְכָל אֲשֶׁר יֹאמֵר לוֹ יִקְיִים.

בְּאַחַד הַיָּמִים, פָּנָה רַבִּי אַבְרָהָם מִשֶּׁה אֶל מוֹרוֹ וְרַבּוֹ רַבִּי אֱלִיהוּ בְּעַל־שֵׁם, וַיִּפְרֹט לוֹ אֵת דְּבַר שְׂאֵלָתוֹ, בְּמָה יוּכַל לְהַצִּיל נִשְׁמַת אָבִי זְקֵנוּ מִכּוֹר הָעֵינױי וּלְתַקְנָהּ.

וַיַּעֲנֶהוּ רַבִּי אֱלִיהוּ בְּעַל־שֵׁם, כִּי אֹדוֹת תִּיקוּנָהּ שֶׁל נִשְׁמַת אָבִי זְקֵנוּ יִשְׁלַח שְׁלֵשָׁה מִתְלַמִּידָיו עִם סֵדֶר יַחֲוּדִים וְכוּוֹנוֹת עַל קְבָרוֹ בְּלִבּוֹב, וְעָלָיו – רַבִּי אַבְרָהָם מִשֶּׁה – לְדַאֵג אֹדוֹת דּוֹדוֹ הַזְּקֵן – מִשֶּׁה אָחִי זְקֵנוּ – לְעוֹרְרוֹ כִּי יָשׁוּב אֶל קִיּוּם הַמְּצוֹת בְּתִשְׁבּוּכָה גְּמוּרָה.

וַיְסַדֵּר רַבִּי אֱלִיהוּ בְּעַל־שֵׁם סֵדֶר עֲבוּדָה לְרַבִּי אַבְרָהָם מִשֶּׁה, אֵיךְ לְעוֹרְרוֹ בְּתִשְׁבּוּכָה, וַיְמַסּוֹר עַל יְדוֹ כְּוֹנוֹת וַיַּחֲוּדִים, וַיִּצַּו עָלָיו כִּי לֹא יֵאָכֵל וְלֹא יִשְׁתֶּה מִכָּל אוֹכֵל וּמִשְׁקָה הַשְּׂיִיף לְאַחֵי זְקֵנוּ וּמִכָּל הַנִּמְצָא בְּבֵיתוֹ, אִף מִיָּם פְּשׁוּטִים לֹא יִשְׁתֶּה, וַיְכּוֹל הוּא לְרַחוֹץ יָדָיו וּפְנֵיו מִהַמַּיִם אֲשֶׁר בְּבֵיתוֹ. אֵת הַסֵּדֶר 'תִּיקוּן חֲצוֹת' בְּכָל יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ וּתְפִלַּת מְנַחֵה וְעֶרְבִית בִּימֵי הַחַל יְסַדֵּר וַיִּתְפַּלֵּל בְּבֵיתוֹ שֶׁל אָחִי זְקֵנוּ, וַיּוֹם הַשֶּׁבֶת יִהְיֶה בְּהִישׁוּב שֶׁל הַיְהוּדִים הַקְּרוֹב כְּתוּחִים מְאַחֲזוֹת אָחִי זְקֵנוּ. וַיִּתֵּן עַל יְדוֹ מְזוּזָה אֲשֶׁר בִּיּוֹם הַשְּׁנַי לְבוֹאוֹ לְבֵית אָחִי זְקֵנוּ אַחַר תְּפִלַּת שְׁחִירִית יִקְבְּעֶנָה בְּלִי בְּרָכָה בְּפֶתַח הַרְּאוּשׁוֹן, וְאֲשֶׁר לֹא יִגְלֶה לְאַחֵי זְקֵנוּ כִּי נִכְדָּ אָחִיו הוּא, גַּם כֹּאֲשֶׁר יִצְלִיחַ ה' יִתְבַּרְךָ אֵת דְּרָכּוֹ לְעוֹרְרוֹ בְּתִשְׁבּוּכָה.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

<p>שניאורסאהן ע"פ צוויי להמטרה שהודעתיו מכבר, והנני מחכה לתשובתו בהקדם ישר על שמי.</p> <p>ידידו הדו"ש ומברכו</p>	<p>בי"ה, יו"ד סיון, תרח"ץ</p> <p>ידידי הרה"ג ווי"ח אי"א מוהרי"י שי</p> <p>שלום וברכה!</p>
--	---

יֹסֵף יַצְחָק

תמה אני על אשר עד כה לא קבלתי מאתו אישור על המכתב עם המצורף ששלח לו חתני הרב רמ"מ שליט"א

יסוד תורת החסידות, המדגישה עניין דואהבת לרעה כמון בהפצת מעיינותיה חוצה, וכל צעד הנעשה בכיוון זה מקרב קץ הגלות ומקרב אתחלתא דגאולה, גאולה האמיתית והשלימה
 ממכתב ט"ז מנחם-אב, ה'תשי"ט

תפלין שפראש

בפרשת ואתחנן אנו קוראים את פרשת "ואהבת" בה מופיע הצווי על הנחת תפלין. מספר כי בעת מאסרו של אדמו"ר הזקן, כפאשר הביאו אותו לחקירה - הוא נעמד ליד הקיר והניח תפלין. כשסיים להניח תפלין של ראש, הסתובב לעבר החוקרים וכפאשר כון את התפלין במקום - נפל פחד על כל הנוכחים; אלו שעמדו לא יכלו לשבת ואלו שישבו לא יכלו לעמד.

אדמו"ר הזקן הסביר את זה על-פי הדרשה של חכמינו זכרונם לברכה על הפסוק "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" - "אלו תפלין שפראש". שפאשר אמות העולם רואות את התפלין על היהודי, זה מטיל עליהם אימה ופחד.

שאלו את אדמו"ר הזקן: אם כן, למה כפאשר מישוהו אחר הנה מעטר בתפלין לא נפל פחד על אותם גויים?

השיב להם אדמו"ר הזקן: חכמינו זכרונם לברכה מדיקים ואומרים "אלו תפלין שפראש" - דוקא כפאשר התפלין הן לא רק על הראש, אלא בתוך הראש, שהמצנה נכנסת לתוכנו ועושים אותה עם כל הכוח - אז מתקיימת ההבטחה "וראו ממך"...

(מעובד על-פי 'תורת מנחם' חלק כז עמוד 229. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

כיוון שאמרו חכמינו ז"ל אסתכל באורייתא וברא עלמא, הרי אי אפשר ונגד השכל הוא אשר עניינים שבעולם יפריעו וימנעו קיום האמור בתורה
ממכתב, י"א מנחם-אב, ה'תשי"ז

ידוע דאלו"ל ראשי-תיבות איש לרעהו ומתנות לאביונים
ממכתב ט"ז מנחם-אב, תשי"ז

הלכות בית הבחירה

המקדש היה "במעלה ההר" – בעבודת ה'

ריש פרק ו

הַמִּקְדָּשׁ כָּלוּ לֹא הָיָה בְּמִישׁוֹר אֲלָא בְּמַעְלָה הָהָר. כְּשֶׁאָדָם נִכְנָס מִשְׁעַר מְזֻרְחֵי שְׁלֵ הַר הַבַּיִת מְהֵלֵךְ עַד סוֹף הַחֵיל בְּשׂוּהָ. וְעוֹלָה מִן הַחֵיל לְעֶזְרַת הַנְּשִׁים בְּשָׂתַיִם עֲשָׂרָה מַעְלוֹת רוּם כָּל מַעְלָה חֲצִי אֲמָה וְשִׁלְחָה חֲצִי אֲמָה:

שהמקדש מוכרח להיות "במעלה ההר", תניא לעיננו, כי אם שכך היתה המציאות בפועל.³

[דוגמא לדבר: מה שכתוב "וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה'" – "מלמד שבית המקדש גבוה מכל המקומות",⁴ דאין זה דין בה"חפצא" דבית המקדש שצריך להיות "גבוה מכל המקומות", כי אם שכך היא המציאות בפועל].

והטעם שפותח בהקדמה זו (אף שמוכן מאליו מהמשך הדברים) – יש לומר בפשטות – שמודיע תחילה כללות הענין, ואחר כך הפרטים שבו, כדי להקל על הלומד ("בלשון ברורה . . לקטן ולגדול"⁵), וכדרכו ברובו מקומות: להקדים המספר הכללי, לתועלת הזכרון,⁶ וכיוצא בזה.

ב. וביאור ענין הכניסה להמקדש בעבודת האדם ("לתקן הדעות"⁷) – ובהקדם:

כללות עבודתם של ישראל היא "ועשו לי מקדש"⁸, "בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות"⁹, כולל ובמיוחד – הכניסה להמקדש בשביל להקריב בו קרבנות, בן בנוגע לעצמו, "אדם כי יקריב מנחם קרבן לה"¹⁰, וכן בנוגע לחלקו בעולם וכללות העולם, שמברר ומזכך הענינים הגשמיים שבעולם שיתעלו לקדושה על דרך ובדוגמת קרבן¹¹, היינו, שנכנס בעצמו למקדש, ומכניס עמו גם חלקו בעולם, ועד –

א. כתב הרמב"ם: "המקדש כולו לא היה במישור אלא מעלה ההר. כשאדם נכנס משער מזרחי של הר הבית מהלך עד סוף החיל בשוה. ועולה מן החיל לעזרת הנשים בשתיים עשרה מעלות כו' ומהלך כל עזרת הנשים בשוה ועולה ממנה לעזרת ישראל שהוא תחילת העזרה בחמש עשרה מעלות כו' ומהלך כל עזרת ישראל בשוה ועולה ממנו לעזרת הכהנים במעלה גבוהה אמה כו' ומהלך כל עזרת הכהנים והמזבח כו' ועולה משם לאולם בשתיים עשרה מעלות כו' והאולם וההיכל כולו בשוה".

וצריך להבין:

כיון שהולך ומפרט החילוקים בגובה חלקי המקדש, למה הוצרך להקדים ש"המקדש כולו לא היה במישור אל במעלה ההר"?

לכאורה יש מקום לומר, שכוונת הרמב"ם לפסוק הלכה שהמקדש צריך להיות "במעלה ההר" דוקא, אבל על פי זה דרוש ביאור מקורו של הרמב"ם דפרט זה בהמקדש הוי לעיננו¹, ואדרבה, "הדברים שהם עיקר בבנין הבית . . קדש וקדש הקדשים . . אולם . . עזרה" הם בדוגמת המשכן², והרי המשכן היה במישור דוקא, ולא במעלה ההר!?

ולכן, מסתבר לומר שבכתבו "המקדש כולו לא היה במישור אלא במעלה ההר" אין כוונתו לפסוק הלכה

(6) יד מלאכי כללי הרמב"ם אות לד. וראה אגרת תח"מ להרמב"ם (ע' עד – בהוצאת אפחם).
(7) ראה רמב"ם הל' תמורה בסופן.
(8) תרומה כה, ת.
(9) הל' ביהב"ח פ"ו הי"ט.
(10) ויקרא א, ב. וראה לקו"ת ויקרא ב, ב ואילך. ובכ"מ.
(11) ראה גם תניא פל"ד: בקרבנות היה כל החי עולה לה' על ידי בהמה אחת, וכל הצומח ע"י עשרון סולת אחד בלול בשמן כו'.

(1) דאף ש"הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" (דברי הימים א כה, יט), הרי כו"כ פרטים בהמקדש הם למצוה ולא לעיננו (ויתירה מזה מצינו בפועל בכל המקדש, ש"היו הקהל עניים עושים אותם אפילו של בדיל, ואם העשירו עושין אותם של זהב", (רמב"ם הל' ביהב"ח פ"א הי"ט)).
(2) שם פ"א ה"ה. וראה לקו"ת שם ע' 306. וש"נ.
(3) ויומתיק יותר שהמשך ההלכה היא בנוגע לכניסת והליכת האדם להמקדש, ולא בנוגע לאופן הבנין.
(4) פ' שופטים ז, ח ובפרש"י.
(5) הקדמת הרמב"ם לספר הי"ד.

לאחר עליה: משער הר הבית והחיל לעזרת נשים, מעזרת נשים לעזרת ישראל, ומעזרת ישראל לעזרת הכהנים, ששם נכנסין ישראל בשעת צרכיהם¹³.

ומזה מובן גם בנוגע עבודה הרוחנית דביאת מקדש (כללות העבודה) – שסדר העבודה הוא באופן ש"מהלך כו' ועולה כו' מהלך כו' ועולה", ב"מעלה ההר", בעילוי אחר עילוי.

ועוד ועיקר: גם לאחר הביאה המקדש (להמקום הכי נעלה ומקודש שיכול לבוא) בשלימותה – הרי שלימות זו אינה אלא בערך וביחס למעלת המקדש (העבודה הרוחנית) במצב החוה, אבל בערך וביחס לדרגא נעלית יותר במקדש (שבודאי יבוא לזה בעתיד) נחשבת דרגתו בהוה מצב של חסרון, ועד על דרך ובדוגמת מצב דהיפך הטהרה שאינו יכול להיכנס למקדש, ויתירה מזה – שלגבי הדרגא הנעלית בהמקדש (בעתיד) נחשב מצב ההוה לחסרון במציאות המקדש וכליו, ולכן זקוק תחילה לשלימות בבנית ותיקון המקדש וכליו (בדרגא נעלית יותר), ולאחרי זה תהיה ביאת המקדש בשלימות הדרושה¹⁴, וכן בעילוי אחר עילוי, עד אין סוף.

(מישיחת ש"פ בהר ה'תשמ"ט)

כללות העולם, עד שהעולם כולו נעשה לו דירה לו יתברך¹².

ועוד: גם כאשר מעיקר הדין אין הכרח בביאה למקדש "במעלה ההר", "מהלך כו' ועולה כו' מהלך כו' ועולה כו'", וגם בלאו הכי חשיב ביאה למקדש (בשלימות), מכל מקום המציאות היא ש"המקדש כולו לא היה במישור אלא במעלה ההר", ולכן המציאות היא ש"כשהאדם נכנס כו' מהלך כו' ועולה כו'", הן בנוגע לעלית חלקי המקדש עצמו, והן בנוגע לעליה לדרגא נעלית יותר במקדש.

וההסברה בזה:

מלשון הרמב"ם "כשאדם נכנס משער מזרחי של הר הבית מהלך עד סוף החיל בשונה, ועולה מן החיל לעזרת הנשים בשתים עשרה מעלות. . . ומהלך כל עזרת הנשים בשוה, ועולה ממנה לעזרת ישראל שהוא תחילת העזרה בחמש עשרה מעלות. . . ומהלך כל עזרת ישראל בשוה, ועולה ממנו לעזרת הכהנים. . . ומהלך כל עזרת הכהנים והמזבח ובין האולם ולמזבח בשוה, ועולה משום לאולם בשתים עשרה מעלות. . . והאולם וההיכל כולו בשוה" –

נמצא, שהסדר דביאת המקדש היא באופן של עליה

(הל' ביהב"ח ספ"ד וספ"ז) דכניסת האומנין (בתיבות כו') להיכל ולקדש הקדשים "לבנות ולתקן", שבעת הצורך (כשאין אחרים) נכנס אפילו ישראל טמא "לבנות ולתקן" ההיכל וקדש הקדשים. ואעפ"כ ביאה זו אינה בערך לביאת המקדש בשלימותה, כפשוטו.

12) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

13) הל' ביהב"ח פי"ו הי"ט.

14) אף שכבר היה אצלו הענין דביאת המקדש – ביחס לדרגא הקודמת דמקדש, ומעין דוגמא לדבר בביאת המקדש כפשוטו – הדין

אודות ארגון מקהלה מבני חב"ד בניגוני חב"ד, נכון הדבר במאוד מאוד. . . ומהרצוי ביותר שתהיה מאורגנת ככל הדרוש לחודש תשרי הבא עלינו לטובה ואולי גם לח"י אלול

ממכתב כ' מנחם-אב, תשי"ט

חומש לקריאה בציבור

פרשת ואתחנן

ואלו האקלת הבן היא דבר טבעי, שהאב עושה (כאלו) בכת עצמו, אף שבאמת הקב"ה הוא הַזֵּן אֶת כָּל הָעוֹלָם.
(לקוטי שיחות, כרך לו, עמ' 91)

(ישראל) שני ה' ראה | למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני יהוה אלהי לעשות פן בקרב הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה: ושמרתם ועשיתם פי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם-חכם ונבון הגוי הגדול הזה: ופי מייגוי גדול אשר-לו אלהים קרבים אליו ביהוה אלהינו בכל-קראנו אליו: ה ומי גוי גדול אשר-לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום: ע"ב במחנה ע"ב ובהר | רק השומר לד' ושומר נפשו מאד פן תשפח את הדברים אשר-ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך: יום אשר עמדת לפני יהוה אלהיך בחרב באמר יהוה אלי הקהל לי את-העם ואשמעם את-דברי אשר ילמדון ליראה אתי כל-הימים אשר הם חיים על-האדמה ואת-בניהם ילמדון: י ותקרבו ותעמדון תחת ההר וההר בער פאש ער-לב השמים חשך ענן וערפל: י וידבר יהוה אליכם מתוך האש קול דברים אתם שמעים ותמונה אינכם ראים זולתי קול: י ויגד לכם את-בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת הדברים וכתבתם על-שני לוחות אבנים: י ואתי צוה יהוה בעת ההוא ללמד אתכם חקים ומשפטים לעשותכם אתם בארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה: י ונשמרתם מאד

ג ואתחנן אלי-יהוה בעת ההוא לאמר: כ אדני יהוה אתה החלות להראות את-עבדך את-גדלך ואת-ידך החזקה אשר מיראל בשמים ובארץ אשר-יעשה כמעשיך וכגורתך: כ אעברה-נא ואראה את-הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ההר הטוב הזה והלבנון: (ד) ויתעבר יהוה בי למענכם ולא שמע אלי ויאמר יהוה אלי רב-לך אל-תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה: כ עלה | ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפנה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך כילא תעבר את-הירדן הזה: כ וצו את-יהושע וחזקוהו ואמרוהו כי הוא יעבר לפני העם הזה והוא ינחיל אותם את-הארץ אשר תראה: כ ונשב בגיא מול בית פעור: פ ד «ועתה ישראל שמע אל-החקים ואל-המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות למען תחיו ובאתם וירשתם את-הארץ אשר יהוה אלהי אבותיכם נתן לכם: ג לא תספו על-הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו לשמור את-מצות יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם: ג עיניכם הראות את אשר-עשה יהוה בבבל פעור כי כל-האיש אשר הלך אחרי בעל-פעור השמידו יהוה אלהיך מקרבך: ד ואתם הדבקים ביהוה אלהיכם חיים כלכם היום:

~ נקודות משיחות קודש ~

כבר את אביך ואת אמוך

"לכבוד הבורא צוה לכבוד האב, המשפחה ביצירה" (רמב"ן). יש לבאר את הדיקו "ביצירה", ולא כתב גם כפי שכתבו המפרשים ש"השקוהו והאכילוהו והלבישוהו", שכן יצירת הנולד היא שפופת גלויה עם הקב"ה, שנותן בו נשמה;

מַשֵּׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִצְוַת כִּי תִדְרָשׁוּנִי
 בְּכָל־לִבְכֶּךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ: ^א בְּצַר לָךְ וּמִצְאוֹךְ כָּל
 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים וְשִׁבְתָּ עַד־
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי: ^ב כִּי אֵל רַחוּם
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יִשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁפֹּחַ
 אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁפַּע לָהֶם: ^ג כִּי
 שְׁאַל־נָא לַיָּמִים רֵאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לִפְנֵיךָ לְמַן
 הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים | אָדָם עַל־הָאָרֶץ
 וְלִמְקַצֵּה הַשָּׁמַיִם וְעַד־קַצֵּה הַשָּׁמַיִם הַנְּהִיחַ
 בְּדַבַּר הַגְּדוֹל הַזֶּה אוֹ הַנְּשָׁמַע כְּמָהוּ: ^ד הַשְּׁמַע
 עִם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כְּאֲשֶׁר־
 שָׁמַעְתָּ אֶתְּהָ וַיְחִי: ^ה אוֹ | הַנִּפְחָ אֱלֹהִים לְבֹא
 לְקַחַת לוֹ גֹּי מִקְרֵב גֹּי | בְּמַסַּת בְּאֶתֶת
 וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבִיד חֲזָקָה וּבְזוֹע נְטוּיָה
 וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ: ^ו אֶתְּהָ הָרָאִתָּ
 לְדַעַת כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ:
^ז מִן־הַשָּׁמַיִם הַשְּׁמִיעֶךָ אֶת־קוֹל לְיִסְרָךְ וְעַל־
 הָאָרֶץ הָרָאִךְ אֶת־אִשׁוֹ הַגְּדוֹלָה וּדְבָרָיו שָׁמַעְתָּ
 מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: ^ח וְתַחַת כִּי אָהַבְתָּ אֶת־אֲבֹתֶיךָ
 וַיַּבְחַר בְּזָרְעוֹ אַחֲרָיו וַיּוֹצֵאֲךָ בְּפָנָיו בְּכַחוֹ הַגָּדֹל
 מִמִּצְרַיִם: ^ט לְחֹרֵשׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמִים מִמֶּךָ
 מִפְּנֵיךָ לְחַבֵּיאוֹךָ לְתַת־לָךְ אֶת־אֲרָצָם נַחְלָה
 בַּיּוֹם הַזֶּה: ^י וַיְדַעְתָּ הַיּוֹם וְהַשְּׁבַת אֶל־לִבְכֶּךָ
 כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מְפַעַל וְעַל־
 הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד: ^{יא} וְשָׁמַרְתָּ אֶת־חֻקֵּי
 וְאֶת־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר יִטַּב
 לָךְ וּלְבְנֶיךָ אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תִּאָּרֶךְ יָמִים עַל־
 הָאָדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ כָּל־

הַיָּמִים: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

כַּפֵּד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ

יש לשאול, מה בין אב ואם, שחֲבִיבִים בְּכַבֹּדֶם, לְכוּכְבִּים
 וּמְזֻלוֹת, שאֵין ראוי לְכַבֹּדֶם, אֵף שֶׁעַל־יָדֶם מְנַהֵג הַקָּבִ"ה אֶת

לְנַפְשֵׁיכֶם כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל־תְּמוּנָה בַּיּוֹם
 דְּבַר יְהוָה אֵלֵיכֶם בְּחֶרֶב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: ^{יב} פֶּן־
 תִּשְׁחַתּוּן וְעִשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל־סִמּוֹל
 תְּבַנִּית זָכַר אוֹ נִקְבָּה: ^{יג} תִּבְנִית כָּל־בְּהֵמָה אֲשֶׁר
 בָּאָרֶץ תְּבַנִּית כָּל־צִפּוֹר כָּנָף אֲשֶׁר תַּעֲרֹף
 בְּשָׁמַיִם: ^{יד} תְּבַנִּית כָּל־רֶמֶשׂ בָּאָדָמָה תְּבַנִּית
 כָּל־דָּגָה אֲשֶׁר־בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: ^{טו} וּפְנֵי־תִשָּׂא
 עֵינֶיךָ הַשְּׁמַיְמָה וְרְאִיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הַיָּרֵחַ
 וְאֶת־הַכּוֹכָבִים כֹּל צִבְאָ הַשָּׁמַיִם וְגִדְחַתָּ
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וְעַבַדְתֶּם אֲשֶׁר חָלַק יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכֹל הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם:
 - וְאֹתְכֶם לָקַח יְהוָה וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבְּרוֹז
 מִמִּצְרַיִם לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם נַחְלָה בַּיּוֹם הַזֶּה:
^{טז} וַיְהוָה הִתְאַנֶּף־כִּי עַל־דְּבָרֵיכֶם וַיִּשְׁבַּע לְבַלְתִּי
 עֲבָרִי אֶת־הַיָּרֵדִן וּלְבַלְתִּי־בֹא אֶל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה
 אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחְלָה: ^{יז} כִּי אָנֹכִי
 מֵת בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינְנִי עֹבֵר אֶת־הַיָּרֵדִן וְאֹתָם
 עֲבָרִים וַיִּרְשָׁתֶם אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת:
^{יח} הַשְּׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן־תִּשְׁכַּחוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּכֶם וְעִשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל
 תְּמוּנַת כָּל אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^{יט} כִּי יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֲכָלָה הוּא אֵל קָנָא: ^כ כִּי־
 תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶם בָּאָרֶץ
 וְהִשְׁחַתֶּם וְעִשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל וְעִשִׂיתֶם
 הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ: ^{כא} הַעִידְתִּי
 בְּכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי־אֲבַד
 תֵּאבְדוּן מֵהָרַע מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֹתָם עֲבָרִים
 אֶת־הַיָּרֵדִן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תֵאָרִיכּוּ יָמִים
 עֲלֵיהֶם כִּי הַשָּׁמַד תִּשְׁמַדוּן: ^{כב} וְהַפִּיץ יְהוָה אֶתְכֶם
 בְּעַמִּים וּנְשַׂאֲרֶתֶם מִתִּי מִסָּפָר בְּגוֹיִם אֲשֶׁר יַנְהֹג
 יְהוָה אֶתְכֶם שָׁמָּה: ^{כג} וְעַבַדְתֶּם־שָׂם אֱלֹהִים
 מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וְאֶבֶן אֲשֶׁר לֹא־יִרְאוּן וְלֹא
 יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֵאָכְלוּן וְלֹא יִרְיַחוּ: ^{כד} וּבְקַשְׁתֶּם

העולם ומשפיע אלינו. ומבאר על כך בהסידות, שלצבא השמים אין בחירה להשפיע או לא להשפיע, והם רק 'בגרון' ביד החוצב בו'; ואלו הורים בעלי-בחינה הם 'שוטפים' להקב"ה ביצירת הולד, ולכן נצטוינו לכבדם.

(לקוטי שיחות, כרך לו, עמ' 93)

שלישי מאז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש: ^{מב} לנס שמה רוצח אשר ירצח את-רעהו בבלי-דעת והוא לא-שנא לו מתמל שלשם ונס אל-אחת מן-הערים האל והי: ^{מג} את-בצר במדבר בארץ המישר לראובני ואת-ראמת בגלעד לגדי ואת-גולן בפשן למנשי: ^{מד} וזאת התורה אשר-שם משה לפני בני ישראל: ^{מה} אלה העדות והחקים והמשפטים אשר דבר משה אל-בני ישראל בצאתם ממצרים: ^{מו} בעבר הירדן בנאי מול בית פעור בארץ סיחון מלך האמורי אשר יושב בחשבון אשר הפה משה ובני ישראל בצאתם ממצרים: ^{מו} ויירשו את-ארצו ואת-ארץ א עוג מלך-הפשן שני מלכי האמורי אשר בעבר הירדן מזרח שמש: ^{מז} מערער אשר על-שפת-נחל ארנן ועד-הר שיאן הוא חרמון: ^{מט} וכל-הערבה עבר הירדן מזרחה ועד ים הערבה תחת אשדות הפסגה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

כבד את אביך ואת אמך

'רב יוסף, כי הנה שמע קל פרעא דאימיה, אמר: איקום מקמי שכנינה דאתנא' (קידושין לא, ב). יש לבאר דברי רב יוסף על פי המבאר בהסידות, שכלל ההולדה הוא כח בלי גבול, להוליד עד אין סוף, וגם עצם ההולדה הוא כעין יש מאין. וכח זה הרי לא נמצא בנבוא, בעל גבול, מצד עצמו, אלא מצד הקב"ה, שהוא בלי גבול, והוא שקבע כח זה בטבע האדם.

(לקוטי שיחות, כרך לו, עמ' 94)

רבי ה' א ויקרא משה אל-כל-ישראל ויאמר

אלהם שמע ישראל את-החקים ואת- המשפטים אשר אנכי דבר באזניכם היום ולמדתם אתם ושמרתם לעשתם: יהיה אלהינו פרת עמנו פרת פרת בחרב: לא את- אבותינו פרת יהיה את-הפרת הזאת פי אתנו אנחנו אלה פה היום כלנו חיים: פנים | בפנים דבר יהיה עמכם בהר מתוך האש: האנכי עמד בין-יהוה וביניכם בעת ההוא להגיד לכם את-דבר יהוה כי יראתם מפני האש ולא עליתם בהר לאמר: ס * אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים לא יהיה לך אלהים אחרים על-פני לא תעשה-לך פסל | כל-תמונה אשר בשמים | ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים | מתחת לארץ לא-תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבות על-בנים ועל-שלישים ועל-רבעים לשנאי ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי: ס לא תשא את-שם יהוה אלהיך לשוא כי לא ינקח יהוה את אשר-ישא את-שמו לשוא: ס שמור את- יום השבת לקדשו כאשר צוה | יהוה אלהיך ששת ימים תעבד ועשית כל-מלאכתך ויום השביעי שבת | ליהוה אלהיך לא תעשה כל-מלאכה אתה ובנך ובעדך ואת-מדתך ושורך וחמורך וכל-בהמתך וגרד אשר בשעריך למען ינוח עבדך ואת-מדתך פמוך וזכרת פיר-עבד היית | בארץ מצרים ויצאך יהוה אלהיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה על-פני צוה יהוה אלהיך לעשות את-יום השבת: ס כבד את-אביך ואת-אמך כאשר צוה יהוה אלהיך למען | יאריכון ימך ולמען ייטב לך על האדמה

(* במעם עליון)

ב מי־יתן והיה לכם זה להם ליראה אתי ולשמור את כל מצותי פליהמים למען ייטב להם ולבניהם לעלם: כו לך אמר להם שובו לכם לאהליכם: כז ואתה פה עמד עמדי ואדברה אליך את פליהמצוה והחקים והמשפטים אשר תלמדם ועשו בארץ אשר אנכי נתן להם לרשתה: כח ושמרתם לעשות כאשר צוה יהוה אלהיכם אתכם לא תסרו ימין ושמאל: כט בכל הדבר אשר צוה יהוה אלהיכם אתכם תלכו למען תחיון וטוב לכם והארבתם ימים בארץ אשר תירשון: ו וזאת המצוה החקים והמשפטים אשר צוה יהוה אלהיכם ללמד אתכם לעשות בארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה: ד למען תירא את יהוה אלהיך לשמר את כל חקתי ומצותי אשר אנכי מצוה אתה ובנך ובן בנך כל ימי חייך ולמען יארכו ימיך: ז ושמעת ישראל ושמרת לעשות אשר יטב לך ואשר תרבו מאד כאשר דבר יהוה אלהי אבותיך לך ארץ זבת חלב ודבש: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

כפד את אביך ואת אמך

"תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר, שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו . . . ואביו מוחה בו . . . אינו צריך לשמוע לאביו בזה" (שו"ע י"ד ס"מ). ויש לשאול, מדוע מופיעה הלכה זו בהלכות פבוד אב ואם, אף שמקומה, לכאורה, בהלכות תלמוד תורה. ויש לומר, כי גם סימן ברכה לבן בתלמודו, הוא פבוד אב ואם.

(לקוטי שיחות, כרך כב, עמ' 214)

ששי - שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה | אחד: ה ואתהבת את יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאריך: ו יהיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על לבבך: ו ושננתם לבניך ודברתם בם בשבתך בביתך ובכלתך בדברך

אשר יהוה אלהיך נתן לך: ס לא תרצח: ס ולא תנאף: ס ולא תגנב: ס ולא תענה ברעך עד שוא: ס ולא תחמוד אשת רעך: ס ולא תתאוה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמורו וכל אשר לרעך: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

כפד את אביך ואת אמך

כתב הרמב"ם (ממרים ו, ד): "והאב שהיה תלמיד בנו, אין האב עומד מפני הבן, אבל הבן עומד מפני אביו". ועוד כתב (שם יא), ש"אפילו היה אביו רשע . . . מכבדו ומתירא ממנו". ואזיל לשיטתו, שבכבוד אב ואם, אין נפקא מינה מצלתם ודרגתם של ההורים. ונמתק על-פי המבאר בהסידות, שהקשר של אב ובן הוא עצם עם עצם, ואינו משתנה על-ידי שנוי בגלויים.

(לקוטי שיחות, כרך ה', עמ' 310)

חמישי ט את הדברים האלה דבר יהוה אל כל קהלכם בהר מתוך האש הענן והערפל קול גדול ולא יסוף ויכתבם על שני לוחות אבנים ויתנם אלי: כ ויהי בשמעכם את הקול מתוך החשך וההר בער פאש ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם וקנינים: כא ותאמרו הן הראנו יהוה אלהינו את פכדו ואת גדלו ואת קולו שמענו מתוך האש היום הזה ראינו כיידיבר אלהים את האדם וחי: כב ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדלה הזאת אם יוספים | אנחנו לשמע את קול יהוה אלהינו עוד ומתנו: כג כי מי כל בשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך האש פמנו ויחי: כד קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר יהוה אלהינו ואת | תדבר אלינו את כל אשר ידבר יהוה אלהינו אליך ושמענו ועשינו: כה וישמע יהוה את קול דבריכם בדברכם אלי ויאמר יהוה אלי שמעתי את קול דברי העם הזה אשר דברו אליך היטבו פלי אשר דברו:

~ נקודות משיחות קודש ~

כפר את אביך ואת אמך

"עֲשֹׂר מִצְוֹת נְצֻטוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִרְה, שְׁבַע שְׁקָבְלוּ עֲלֵיהֶן כְּגִי נח. . וְכַבֵּד אָב וְאִם" (מנהדרין נו, ב). וְקָשָׁה, מִדּוּעַ נֶעְנַשׁ עַקֵּב אֲבִינוּ עַל שְׁלֹא קָנַם כְּפֹדוּ אָב, וְהָרִי כְּגִי נח לֹא נְצֻטוּ עַל כָּף. וְיֵשׁ לוֹמֵר, דְּהִנֵּה כְּגִי נח נְצֻטוּ עַל הַדִּינִין, וְלִפִּי שִׁיטַּת הַרְמַב"ן נִקְלָלַת בְּמִצְוָה זוֹ כֹּל מִה שְׁנַחֲוִץ לִישׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם; וְהָרִי כְּפֹדוּ אָב נַחֲוִץ לִישׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם.

(לקוטי שיחות, כרך ה, עמ' 155)

שְׁבִיעִי ז א כִּי יִבְיֹאֵךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה כֹּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָשַׁל גּוֹיִם רַבִּים | מִפְּנֵיךְ הַחַתִּי וְהַגְּרִגְשִׁי וְהָאֲמֹרִי וְהַפְּנִעֲנִי וְהַפְּרֹזִי וְהַחֲוִי וְהַיְכֹסִי שְׁבַעֲהָ גּוֹיִם רַבִּים וְעִצּוּמִים מִמֶּךָ: ב וְנִתַּנָּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהַפִּיתָם הַחֶרֶם תַּחְרִיב אֹתָם לֹא־תִכְרַת לָהֶם בְּרִית וְלֹא תִחַנֵּם: ג וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם בְּתוֹךְ לֹא־תִתֵּן לִבְנֵוֹ וּכְתוֹ לֹא־תִקַּח לְבָנֶיךָ: ד כִּי־יִסִּיר אֶת־בְּנֶיךָ מֵאֲחֵרֵי וְעִבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְחָרָה אַף־יְהוָה בְּכֶם וְהִשְׁמִידֶךָ מֵהָר: ה כִּי אִם־פָּה תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבְּחֹתֵיהֶם תִּתְּצוּ וּמִצְבֹּתֵיכֶם תִּשְׁבְּרוּ וְאֲשִׁירֵיהֶם תִּגְדַּעוּן וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרָפוּן כֹּאֲשֶׁר: ו כִּי עַם קְדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּךָ בְּחָר | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְהוֹיֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה: ז לֹא מֵרַבְּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים חָשַׁק יְהוָה בְּכֶם וַיִּבְחַר בְּכֶם כִּי־אַתֶּם הַמְעַט מִכָּל־הָעַמִּים: ח כִּי מֵאֲהַבְתָּ יְהוָה אֶתְכֶם וּמִשְׁמְרוּ אֶת־הַשְּׁבַעֲהָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם בְּיַד חֲזָקָה וַיַּפְדֶּךָ מִבְּיַת עַבְדִּים מִיַּד פְּרַעַה מִלֶּךְ־מִצְרַיִם: ט וַיַּדְעֹתָ כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים הָאֵל הַנְּאֻמָּן שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֲסֵד לְאַהֲבָיו וְלִשְׁמֵרֵי כְּתִיב מִצְוֹתוֹ קְרִי מִצְוֹתָיו לְאַלְפֵי דָוָר: יוּמְשַׁלְּם לְשִׁנְאוֹ אֶל־פְּנֵי הַחֲבִידוֹ לֹא יֵאָחֵז לְשִׁנְאוֹ אֶל־פְּנֵי יִשְׁלֹם־לוֹ: יא וְשִׁמְרָתָ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־

וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: ה וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶיךָ וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל־מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ: ז וְהָיָה כִּי־יִבְיֹאֵךְ | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב לְתַת לָךְ עָרִים גְּדֹלוֹת וְטֹבַת אֲשֶׁר לֹא־בְנִיתָ: ח וּבָתִּים מְלֵאִים כְּלִי־טוֹב־ אֲשֶׁר לֹא־מְלֵאֹתָ וּכְרַת חֲצוּבִים אֲשֶׁר לֹא־חֲצַבְתָּ כְּרַמִּים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא־נִטְעַתָּ וְאִכְלַתָּ וְשִׁבְעַתָּ: ט הַשְּׁמֹר לָךְ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיאֶךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עַבְדִּים: י אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִירָא וְאֵתוֹ תַעֲבֹד וּבְשִׁמּוֹ תִשְׁבַּע: יא לֹא תִלְכֹּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֶיכֶם: יב כִּי אַל קִנְיָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ פֶּן־יִחָרָה אַף־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּךָ וְהִשְׁמִידֶךָ מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה: יג לֹא תִנְסֹו אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כְּאֲשֶׁר נִפְסִיתֶם בְּמִסְפָּה: יד שְׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־ מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְעֲדֹתַי וְחֻקֵּי אֲשֶׁר צִוִּיתִי: טו וְעָשִׂיתָ הַיֵּשֶׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וְכִבֵּאתָ וַיִּרְשֵׁתָ אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם: יז לְהַדְרִיךְ אֶת־כָּל־אֲבוֹתֶיךָ מִפְּנֵיךָ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: יח כִּי־יִשְׁאַלְךָ בְּנֶיךָ מִחֵר לֵאמֹר מָה הָעֲדָתָה וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם: יט וְאָמַרְתָּ לְבְנֶיךָ עַבְדִּים הָיִינוּ לְפְרַעַה בְּמִצְרַיִם וַיִּצִיאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה: כ וַיִּתֵּן יְהוָה אוֹתוֹת וּמִפְּתוֹת גְּדֹלוֹת וְרָעִים | בְּמִצְרַיִם בְּפְרַעַה וּבְכָל־בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ: כא וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הִבִּיא אֶתְנוּ לְתַת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם: כב וַיִּצְנַנּוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־ הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל־הַיָּמִים לְחִיתָנוּ כִּתְיוֹם הַזֶּה: כג וְצִדְקָה תִּהְיֶה־לָנוּ כִּי־נִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לְפָנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כְּאֲשֶׁר צִוָּנוּ: ס

יתיר" (זהר סוף פרשת בחקתי). זהר - מורה על אור וגלוי. בחקתי - מורה על פללות התורה, פי צריכים לקיים את כל התורה, גם המשפטים והעדות, מצד צווי ה', לא מצד הטעם. הרי אומר: החיוב לכבד אב גם לאחר מותו הוא בכל עניני התורה ובאפן של גלוי.

(שיחת ליל שמחת תורה תשמ"ז)

מפטיר ט וידעת כי יהוה אלהיך הוא האלהים האל הנאמן שמר הברית והחסד לאהביו ולשמרי כתיב מצותו קרי מצותיו לאלף דור: ומשלים לשנאיו אלפניו להאבידו לא יאחר לשנאו אלפניו ישלם לו: * ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוה היום לעשתם: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~

כבד את אביך ואת אמך

תעתיק בפסח נזיר את הדבור "כבד את אביך" גו' עד סופו, ויהיה זה בכיסף (לכד בשבת, פמייבן), ומזמן לזמן תקרא אותו. עד חג השבועות, הפא עלינו לטובה.

(מענה לשאלה - לקו"ש לט עמ' 239)

ק"ח פסוקים, עזרא"ל סימן.

החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוה היום לעשתם: פפפ

חצי קדיש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותיה וימליך מלכותיה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בתיבון וביומיון ובחיי דכל בית ישראל, בענלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתגדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושרתא, תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~

כבד את אביך ואת אמך

"כבד את אביך ואת אמך . . . בטר דמית, אי תימא הא פטור מניה הוא, לאו הכי, אף על גב דמית אתחייב ביקריה

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר שם משה לפני בני ישראל:

עניינים היא למחזיקים בה, ותמיה מאשר. דרכיה דרכי נעם, וכל נתיבותיה שלום. ארף ימים בימיה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוצ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם

הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אֲתָהּ יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁחָה עִבְדוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצָדֵק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזיזר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

שי למורא

א אהם הנביאים נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם: ב דברו על-לב ורושלים וקראו אליה כי מלאה צבאה נחמלא וכן גלותה כי נרצה נתכפר עונה על ידי תשובה חזרת וגם כי לקחה פורענות מיד יהוה כפלים גלות קבל וזה הגלות, פעבור בכל-חפאתיה: ג פאלו קול קורא

מכריו במדבר ואמר פנו הרה יהוה להשיב בו בני הגולה ושרו עשו הרה ישר בערבה מסלה לאלהינו כי הוא יחד לפנים: ד כל-גיא עמק ונשא ירום וכל-הר וגבעה ישפלו להיות הרה ישר ושהו והיה הרה העקב העקום, והיה למישור והרכסים הרים תפומים זה לזה, ומתוך סמיכתן מורה שפנייהם וקוף, יהיו לבקעה ארץ חלקה ושהו: ה או פשיצאו מתגלות ונגלה ונלה כבוד יהוה או וראו כל-בשר כלם יחדו כי פי יהוה דבר הואל ותקמו הנחמות: ו קול מאת הקדוש ברוך הוא אמר אלי קרא ותקרו ברבים ואמר רוחי אלו מה אקרא ותקול משיבו זאת קרא כל-הבשר כל העמים שיבואו עם גוג על ורושלים למלחמה ויבואו ויבשו פחציר שהם יבשים במהרה וכל-חסדו ואף מי מהם עשה חסד מה, יהיה פציץ כפרת השדה תופל גם ברוח הנושבת: ז לזה יבש ויתבשו פחציר נבל וכמוש פציץ כי רוח יהוה נשכה בו אכן באמת יהיה פחציר העם שעם גוג: ח העם הזה יבש ויתבש פחציר נבל ציץ וכלם יאבדו ודבר אלהינו שהנטיח על ידי

הפטרה לפרשת ואתחנן לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

בישעיה פרק מ

מ א נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם:

ב דברו על-לב ורושלים וקראו אליה

כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי

לקחה מיד יהוה כפלים בכל-

חפאתיה: ג קול קורא במדבר פנו הרה

יהוה ושרו בערבה מסלה לאלהינו:

ד כל-גיא ונשא וכל-הר וגבעה ישפלו

והיה העקב למישור והרכסים

לבקעה: ה ונגלה כבוד יהוה וראו

כל-בשר יחדו כי פי יהוה דבר: ו קול

אמר קרא ואמר מה אקרא כל-הבשר

חציר וכל-חסדו פציץ השדה: ז יבש

חציר נבל ציץ כי רוח יהוה נשכה בו

אכן חציר העם: ח יבש חציר נבל ציץ

נשלים, כמו "או תרצה הארץ את שבתותיה" (ויקרא 17,10). כי לקחה, כי קבלה עניש. כפלים, שתי גליות, גלות קבל וגלות ארום. ג קול קורא במדבר, קול קורא פציץ שהיא שוממה במדבר. פנו הרה ה, פנו הרה להשיב לארץ הפריש. בערבה, היא ארץ ישראל שהיא נזמן הגלות כמו ערבות מדבר. ד כל גיא עמק ונשא, ירום והרכסים ישפלו, וימכו. כלומר, היום שהיו בגובה יהיו שפלים). העקב, המקום שהוא מעקם ומעוות. והרכסים, הרים תפומים זה לזה, ומתוך כך הניא שפניהם וקוף מאד. לבקעה, לארץ חלקה וישרה. ה ונגלה כבוד ה' וגו', או ונגלה כבוד ה' וכלם יראו כי פי ה' דבר את הנחמות האלה, הואל ותתקמו. ו קול אמר קרא, קול נבואה אמר לנביא, קרא ותקרו ברבים. ואמר מה אקרא, ותנביא שאל ואמר מה אקרא. כל הבשר חציר, וקול הנבואה משיב לנביא, שיאמר, כל הבשר חציר, כלומר, היום שיבואו עם גוג ורושלים למלחמה ויבאו ויבשו פחציר. וכל חסדו פציץ השדה, וכל עניני חסד שעשו בעבה, יהיו נחשבים כפרת השדה שיבל מהר, כיון שבאו לתרע לישראל. (ועל-הרה כתוב "והסד לאמים תפאת" (משלי יד, 17). ז אכן חציר העם, באמת שהעם שעם גוג וינגו ויתבש פחציר. ח יבש חציר וגו', כפל ושלש לחזק הענין. ודבר ה' שהנטיח על ידי הנביאים ותקום לעולם ולא יוכלו לבטל דבריו.

הנביאים יקום לעולם: ט על הר גבה עלי לך להשמיע הקול למרחוק מבשרת ציון הרימי בפה קולך מבשרת ירושלים את ציון המבשרת, הרימי אל תיראי אל תיראי אל תיראי, הרימי את קולך, ואל אחכם ונבדו ושוב לירושלים: י הנה ארני יהוה בחזק בכה ונבדוה יבוא

ט על הר גבה עלי לך, להשמיע הקול למרחוק. מבשרת ציון, ערת הנביאים המבשרים את הנאולה לציון. פרוש אחר, את ציון המבשרת. (וכן הפרושים ב'מבשרת ירושלים'). הרימי אל תיראי, הרימי את קולך, ואל תפחדו מלבשר את הבשורה. הנה אל תיראי, הנה בך את הקב"ה לגאל אתכם.

על האומות לפרע מהם וזרעו משלה לו לא יהיה צורך לענות וזלתי הנה שכוו שימו לבוטחים בו בגלות אלו ופעלתו שכו הפעולה לצדיקים לפניו: יא פרעה טוב שעדרו ירעה בורעו לא במקל יקבץ מלאים ובחיקו ישא עלות הקטנות שבהם ינהל אותם בנחת, פן יולכים המקום בנחת בשוכם מתגולה:

וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם: ט עַל הַר-גִּבְהָהּ עַל־יְלֶךְדְּ מִבְּשַׁרְתִּי צִיּוֹן הָרִימִי בְּפִי קוֹלְךָ מִבְּשַׁרְתִּי יְרוּשָׁלַיִם הָרִימִי אֶל-תִּירְאִי אֶל-תִּירְאִי אֶל-תִּירְאִי הָרִימִי אֶת-קוֹלְךָ, וְאַל-אַחְכְּמוּ וְנִבְדְּוּ וְשׁוּבוּ לִירוּשָׁלַיִם: י הִנֵּה אֲרָנִי יְהוָה בַּחֲזֶק בָּכָה וְנִבְדַּרְתָּ יְבוּא וּזְרַעוּ מִשְׁלָה לּוֹ הִנֵּה שָׂכְרוּ אֶתְּוּ וּפְעַלְתוּ לִפְנֵינוּ: יא פְרַעְיָה עֲדָרְוּ יְרַעְיָה וְיָבִיעוּ אֶתְּוּ מִקְדָּה וְגִדְּלוּ עִפְרַיִם וְשָׂקַל בְּפֶלֶם מִטָּה הַבְּרָזִל הַמִּסְמָן לְדַעַת הַמִּשְׁקָל הָרִים וּגְבַעוֹת בְּמֵאוֹזְנֵים פֶּה הַמִּשְׁקָל: יג מִי־תִכֵּן אֶת־רוּחַ יְהוָה אֶת־רוּחַ יְהוָה אַחַר דַּעְתּוֹ וְאִישׁ מִי הוּא אֲשֶׁר עֲצָתוֹ יוֹדֵעַנּוּ וְיִלְמְדוּהוּ בְּרָדֶךָ הוּא: יד אֶת־כִּי עִם מִי נוֹעֵץ וְנִתְעַן, וּמִי וּבִינְהוּוּ הַשִּׁבְלִי בֵּיתָה וְיִלְמְדוּהוּ לְלֶכֶת בְּאַרְחֵי בְּרָדֶךָ מִשְׁפָּט וּמִי וְיִלְמְדוּהוּ דַעַת וְרָדֶךָ תְּבוּנוֹת וְיִדְעֵנּוּ: טו הֵן גְּבוּרוֹת הַגּוֹיִם נִחְשָׁב לְמוֹלֵךְ כְּמֶרְכָּס כְּסָפָה מִדְּלִי שְׁשׂוֹאֲבִים בּוֹ מִים וּכְשֶׁחָק כְּאֵבֶק הַנִּשְׁחָק מַעֲפֹשׂ מֵאוֹזְנֵים שֶׁל נְחוּשֶׁת נִחְשָׁבוּ הֵן אִיִּים אִי מִים כְּדֶק כְּאֵבֶק דֶּק וְיִטוּל יִשְׁלִיךְ, וְאִם־כֵּן אֵיךְ יַעֲמִדוּ לְמוֹלֵךְ לְמַחֲוֹת בְּרוּ מְלֹחֲצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל מֵחֹקֶם: טז וּלְכַנּוֹן אֵין דִּי עֵצִים

י) בְּחֹזֶק יְבוּא, בְּכַח וְנִבְדַּרְתָּ יְבוּא לְהַפְרַע מִן הַגּוֹיִם. וְזִרְעוּ מִשְׁלָה לּוֹ, כְּלוּמֵר, לֹא יִצְטָרֵךְ לְשׁוּם עֲוֹהָה מוֹזְלָתוֹ. הִנֵּה שָׂכְרוּ אֶתְּוּ, שְׂכַר הַמַּעֲשֶׂה מוֹפָן אֶתוֹ לְשַׁלֵּם לְכָל אֶחָד כְּגִמְלוֹ. וּפְעַלְתוּ לִפְנֵינוּ, וְשְׂכַר הַפְעֵלָה מוֹנֵמֵת לִפְנֵינוּ. (הוּא כִּפֶּל לְשׁוֹן). יא) בְּזַרְעוֹ יִקְבֹּץ מְלָאִים וּבְחִיקוֹ יִשָּׂא, בְּזַרְעוֹ וְלֹא בְּמִקְלֵהוּ יִקְבֹּץ אֶת הַמְּלָאִים שֶׁבָּצָאן וְיִשָּׂאם בְּחִיקוֹ. עֲלוֹת יְנַהֵל, וְהַצֵּאן הַמִּינִיקוֹת יְנַהֵל בְּנַחַת. פן יולכים הקב"ה בנחת בשוכם מתגולה. יב) מִי מְדַד בְּשַׁעֲלוֹ מִים, כְּלוּמֵר, אֵל תִּתְמַדְּוּ אֵיךְ יְהִי וְהִדְבִּירִים הַאֵלֹהִים, שֶׁהִרְיָה הַקַּב"ה שֶׁבָּרָא אֶת הָעוֹלָם מֵאֵין, וְכָל לַעֲשׂוֹת הַכֹּל. לִפְיֶךָ אִמְרוּ, מִי מְדַד כְּקִמְצוֹ מִים, לְהַעֲלוֹת חֵצִים לְמַעַלָּה וְחֵצִים לְמַטָּה, וְשֶׁם אוֹתֶם בְּמִקְוֵים וְיַדַּע מִדָּתָם, וְאִמְרוּ בְּרָדֶךָ מִשָּׁל בְּלִשׁוֹן כִּי אֵדָם שְׁמוֹדִידִים הַמַּיִם. וְשָׂמִים בְּזַרְתִּי תִכֵּן, שְׁנוּחָה אֶת הַשְּׂמִים פְּרִיעָה וְיַדַּע מִדָּתָם, כִּי הוּא בְּרָאם מְנַבְּרָתוֹ כִּי הַתְּקִמָה, וְכֹאֵל מְדַדִּים בְּזַרְתִּי. וְכָל בְּשַׁלֵּשׁ עֶפֶר הָאָרֶץ, וְיַגְדֵּר בְּמִדַּת "שָׁלִישׁ" אֶת גְּדֵל כְּדוֹר הָאָרֶץ. "וְכָל", וְיַגְדֵּר, "וְיִמְדוּ כְּעֶמְר" (שְׁמוֹת טו, יח) תְּרַגְּמוּ "וְכָלִי". "בְּשַׁלֵּשׁ", בְּמִדַּת הַתְּקִרָתָה כֶּךָ, כְּמוֹ "בְּרַמְעוֹת שְׁלִישׁ" (תְּהִלִּים טו, יג). פְּרִישׁ אַחַר, וְיַגְדֵּר אֶת כְּדוֹר הָאָרֶץ בְּשַׁלֵּשׁוֹת,

בְּעַד לְהַכְעִיר בָּהֶם אִשׁ מוֹנְחוֹ וְחִתָּלוֹ שֶׁל לְכַנּוֹן אֵין דִּי מַהֵם לְהַעֲלוֹת עוֹלָה לְכַפֵּר עַל עֲוֹן הָאוֹמוֹת: יז כְּלֵי־הַגּוֹיִם כְּאֵין כְּלֵי דְבַר נְגַדוֹ פְּחוֹת מֵאַפְּסֵם וְהַגְּבַעוֹת כְּמוֹ נִשְׁקָלוּ בְּמֵאוֹזֵים, וְכֵלִים בְּרָאִים בְּשַׁעוֹר טוֹב מְדַה נְבוֹנֵת, כְּמוֹ שֶׁתּוֹכֵי "וְרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וַהֲתָה טוֹב מְאֹד" (בראשית אלא, יג) מִי תִכֵּן אֶת רוּחַ ה', מִי כִּינֵן אֶת רְצוֹנוֹ שֶׁל ה', כְּלוּמֵר, מִי הִפָּה אֶת רְצוֹן ה' אַחַר דַּעְתּוֹ. וְאִישׁ עֲצָתוֹ יוֹדֵעַנּוּ, וְיִדְעוּ אֲשֶׁר יִתֵּן עֲצוֹת לְהַקְב"ה יִדְעוּ אֶת מִי נוֹעֵץ וְיִבְינְהוּוּ, עִם מִי הַתְּעִין לְלַמֵּד מִמֶּנּוּ בֵּיתָה. בְּאַרְחֵי מִשְׁפָּט, בְּרָדֶךָ תְּכִינֵת הָעוֹלָם וְסִדְרֵי תְּהִלָּתוֹ. דַּעַת, לְדַעַת הַעֲמִידוֹת. וְרָדֶךָ תְּבוּנוֹת, בְּרָכִי תְּהַבִּינָה וְאַרְחֻמִּיָּה. טו) הֵן גְּבוּרוֹת כָּל הַגּוֹיִם נִחְשָׁבוּ מִשְׁלֵי הַדְּלִי כְּשֶׁשׂוֹאֲבִים מִים מִן הַבּוֹר, שֶׁהִתְפַּת הוּא דְבַר מוֹעֵט לְלֹא חִשְׁבוֹת נְגַד הַדְּלִי. וְכִשְׁחָק מֵאוֹזְנֵים נִחְשָׁבוּ, בְּעֵיני הַקַּב"ה נִחְשָׁבוּ הֵם כְּמוֹ אֵבֶק הַכָּה מִשְׁחִיקַת קַעְרוֹת הַמֵּאוֹזְנִים, שְׁהוּא דְבַר מוֹעֵט מְאֹד כִּי בְּנִפְתָּה מוֹעֵטָה יֵצֵא מִשָּׁם. הֵן אִיִּים, הִרְיָ אֶת אִי מִים. כְּדֶק יִטוּל, כְּאֵבֶק דֶּק יִשָּׂאם וְיִפְסָם. טז) וּלְכַנּוֹן, שֶׁם יַעֲרֵץ בְּאֵינֵן יִשְׂרָאֵל. אֵין דִּי פְּעַר, אֵין דִּי בְּעֵצֵי לְהַכְעִיר בָּהֶם אִשׁ עַל מוֹנְחוֹ. וְחִתָּלוֹ, תְּהַמְמוֹת וְהַעֲפוֹת שֶׁבַּעֲרֵי תְּלַכְּנוּ. אֵין דִּי עוֹלָה, אֵין דִּי בָּהֶם לְתַקְרִיבֵם עוֹלוֹת לִפְנֵינוּ. יז) כְּאֵין, כְּלֵי דְבַר. מֵאַפְּסֵם וְתַהוּ

שְׁלִישׁ מְדַבֵּר, שְׁלִישׁ יְשׁוּב, שְׁלִישׁ יָצִים וְנִהְרוֹת. וְשָׂקַל בְּפֶלֶם הָרִים, "פֶּלֶם" הוּא מוֹט בְּרָזֶל שְׁמוֹסְמִים עָלָיו נִקְדוֹת לְדַעַת בָּהֶם הַמִּשְׁקָל. וְכָל הַר מֵתָאֵם לְפִי הַאֲדָמָה שֶׁתְּחַתֶּיהָ, הִרְיָ כְּבֹד בְּאֲדָמָה קִשְׁיָה, וְהִרְיָ קַל בְּאֲדָמָה רַבָּה. וּגְבַעוֹת בְּמֵאוֹזְנֵים, וְהַגְּבַעוֹת כְּמוֹ נִשְׁקָלוּ בְּמֵאוֹזֵים, וְכֵלִים בְּרָאִים בְּשַׁעוֹר טוֹב מְדַה נְבוֹנֵת, כְּמוֹ שֶׁתּוֹכֵי "וְרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וַהֲתָה טוֹב מְאֹד" (בראשית אלא, יג) מִי תִכֵּן אֶת רוּחַ ה', מִי כִינֵן אֶת רְצוֹנוֹ שֶׁל ה', כְּלוּמֵר, מִי הִפָּה אֶת רְצוֹן ה' אַחַר דַּעְתּוֹ. וְאִישׁ עֲצָתוֹ יוֹדֵעַנּוּ, וְיִדְעוּ אֲשֶׁר יִתֵּן עֲצוֹת לְהַקְב"ה יִדְעוּ אֶת מִי נוֹעֵץ וְיִבְינְהוּוּ, עִם מִי הַתְּעִין לְלַמֵּד מִמֶּנּוּ בֵּיתָה. בְּאַרְחֵי מִשְׁפָּט, בְּרָדֶךָ תְּכִינֵת הָעוֹלָם וְסִדְרֵי תְּהִלָּתוֹ. דַּעַת, לְדַעַת הַעֲמִידוֹת. וְרָדֶךָ תְּבוּנוֹת, בְּרָכִי תְּהַבִּינָה וְאַרְחֻמִּיָּה. טו) הֵן גְּבוּרוֹת כָּל הַגּוֹיִם נִחְשָׁבוּ מִשְׁלֵי הַדְּלִי כְּשֶׁשׂוֹאֲבִים מִים מִן הַבּוֹר, שֶׁהִתְפַּת הוּא דְבַר מוֹעֵט לְלֹא חִשְׁבוֹת נְגַד הַדְּלִי. וְכִשְׁחָק מֵאוֹזְנֵים נִחְשָׁבוּ, בְּעֵיני הַקַּב"ה נִחְשָׁבוּ הֵם כְּמוֹ אֵבֶק הַכָּה מִשְׁחִיקַת קַעְרוֹת הַמֵּאוֹזְנִים, שְׁהוּא דְבַר מוֹעֵט מְאֹד כִּי בְּנִפְתָּה מוֹעֵטָה יֵצֵא מִשָּׁם. הֵן אִיִּים, הִרְיָ אֶת אִי מִים. כְּדֶק יִטוּל, כְּאֵבֶק דֶּק יִשָּׂאם וְיִפְסָם. טז) וּלְכַנּוֹן, שֶׁם יַעֲרֵץ בְּאֵינֵן יִשְׂרָאֵל. אֵין דִּי פְּעַר, אֵין דִּי בְּעֵצֵי לְהַכְעִיר בָּהֶם אִשׁ עַל מוֹנְחוֹ. וְחִתָּלוֹ, תְּהַמְמוֹת וְהַעֲפוֹת שֶׁבַּעֲרֵי תְּלַכְּנוּ. אֵין דִּי עוֹלָה, אֵין דִּי בָּהֶם לְתַקְרִיבֵם עוֹלוֹת לִפְנֵינוּ. יז) כְּאֵין, כְּלֵי דְבַר. מֵאַפְּסֵם וְתַהוּ

עטרת מרים

ותהו ותלל ריק נחשבורלו למוטו: יה ואלמי תדמיון אל הלא האל לא נמצא לו דמיו כלל ומהדדמות ומהו הדמיון אשר תערכוֹלו תשוו לו: יט וכי תדמו לו את הפסל אשר נסד חרש התיכו ממתכת וצרף בזהב ורקענו ורדרד עליו מפעל ורתקות שלשלאות כסף געשה הצורף למשכו

בהם כי ממקומו לא ימוש: כ המספן העני שאינו יכול להפריש תרומה מכספו על הפסל כמו העשירים, הנה עץ חזק אשר לא ירקב ויבחר חרש חכם ובקשילו להכין פסל שלא ימוט שלא יתפרדו חלקיו: כא הלאו תדעו מדעתכם מי הוא אדון העולם הלאו תשמעו מן המורה אשר חקר מדעתו הלאו הגד מן הפקדה איש מפי איש מראש מקימם קדמונים לכם הלאו הכינותם האם תוכלו להבין מוסדות יסודות הארץ על מה היא עומדת, אם לא בגנות המקום: כב הלא הוא הישב על־חוג הארץ על השמים המסבבים את הארץ וישביה יושבי הארץ הנהו בעניו פחגבים הלא הוא הנוטה כדק פקרום שמים וימתתם פרשם פאהל לשבת תחתיו: כג הוא הנותן רוזנים שרים לאין שפמי ארץ שמתנאים בגדלתם פתהו עשה אותם: כד כל־קר ותנם לאין עד שיאמרו הרי את אף כל כמי שלא נפעו מעולם אף כאלו בל־זרעו מעולם אף כאלו בל בלי שרש בארץ לגזעם ולא יחזרו לקדמותם, וגם נשף בהם בנפיתה קלה ויבשו

וסערה רוח סערה פקש תשאם ממקום: כה ואלמי תדמיוני תוכלו לדמות אותי ואשונה לו יאמר האל הקדוש: כו שאורמרום ענינכם וראו מי־ברא אלה הפוכבים ותפולות המוציא כמספר צבאם בכל יום, לכלם לכל מוכב בשם יקרא עבדו מרב אונים התפולות הפח ואמין והתמדת פח לכן איש לא יעדר אחר מהם כל ימי עולם:

לא נורעו מעולם, שהוא פחות מנטיעה. אף בל שרש בארץ גזעם, לכשיעקרו לא ישריש תנוע בארץ להחליף ענפים. בלומר, לא יחזרו לקדמותם. וגם נשף בהם ויבשו, וגם בנשפת רוח בהם יתבשו ויאבדו. וסערה פקש תשאם, ורוח סערה תשאם ממקומים פתגן הנשוא ברוח. (כה) ואל מי תדמיוני ואשונה יאמר קדוש, הקב"ה שהוא הקדוש והתבדל מכל נשם ומכל דמיון, הוא מצד עצמו יאמר "ואל מי תדמיוני ואשונה", הלא אין לו דמות ודמיון כלל. (כו) מי ברא אלה, מי ברא את כל צבא הפוכבים אשר תראו בפרום. המוציא כמספר צבאם, ומי הוא מוציא בכל יום כמספר את צבא הפרום. לכלם בשם יקרא, בלומר, לכל אחר מהם יקרא שם הראוי לו לפי הדבר שפעבדו ונבא. מרב אונים ואמין פח איש לא יעדר, מרב האון שיש לו וישוא אמין פח, על פן איש מהצבא לא יעדר שלא יקרא לו בשם, וישתהה כל אחר מהם קום כל ימי עולם.

שי למורא

נחשבו לו, הנוים נחשבים לפניו כאלו הם פחות מאפם ותהו יח) תדמיון, תדמו ותשוו. תערכו לו, תחשבו ונגדו. (יט) הפסל נסד חרש, וכי תדמו לו את הפסל אשר האמן התיכו ממתכת. וצרף בזהב ורקענו, ותצורף ורדרד עליו צפוי שקבת זהב. ורתקות כסף צורה, ושרשרות כסף

יחבר לו הצורף. (כ) המספן תרומה, הממחה להפריש ולהקביל בין סוגי העצים. "המספן", המלמד ורגיל מלשון "ההספן הספנת" (במדבר כג.ל). פרוש אחר, "המספן תרומה", המספן ועני שאינו יכול להפריש מכספו לעשות פסל יקר כמו העשירים. לא ימוט, לחזק במסמרים וכיוצא בזה, שלא יתמוטט ויתקלקל. וכאומר, אם מתעורר לחזקו, איד ודמיון לעליון. (כא) הלא הכינותם מוסדות הארץ, הרי גם מבינתכם תוכלו להבין מוסדות הארץ. בלומר, אם יש בכם דעת להבין, תוכלו להבין מוסדי הארץ ומהשמים ופערות הפוכבים, שיש בורא לעולם, ובראו ומנהיגו בסדר מסדר, ולא נפל במוקדה. והאדם שהוא בעל שכל ירש לדעת מי הוא אדון העולם ומה רצונו שנעשה בעולם, כדי שלא יהא לעבד על פקדתו, כי את כל מעשה האדם יביא האלהים במשפט על כל נעלם. (כב) הישב על חוג הארץ, הלא הבורא הוא יושב בשמים שהם כמו העגול הנעשה במוחנה סביב הנקדה שהיא פדור הארץ. ויושביה פחגבים, ויושבי הארץ הם בעניו פחגבים. ואמר בדרך משל, מרדד

האדם היושב מפעל בנבחה רב, שכל מה שמתחתיו נדמה בעניו לקטן. הנוטה כדק שמים, הלא הוא נוטה את השמים פאדם הנוטה ורועה או קרום וימתתם פאהל לשבת, פרש אותם כמו אהל שפורשים בשביל לשבת תחתיו. (כג) הנותן רוזנים לאין, הועשה שרים וגדולים שיהיו לאין ואפם. פתהו עשה, עשה אותם לדיות תהו. (כד) אף בל נפעו, אותם הרזנים והשופטים, הרי הם אפלו כאלו לא נפעו מעולם. אף בל זרעו, ואפלו כאלו לא נורעו מעולם, שהוא פחות מנטיעה. אף בל שרש בארץ גזעם, לכשיעקרו לא ישריש תנוע בארץ להחליף ענפים. בלומר, לא יחזרו לקדמותם. וגם נשף בהם ויבשו, וגם בנשפת רוח בהם יתבשו ויאבדו. וסערה פקש תשאם, ורוח סערה תשאם ממקומים פתגן הנשוא ברוח. (כה) ואל מי תדמיוני ואשונה יאמר קדוש, הקב"ה שהוא הקדוש והתבדל מכל נשם ומכל דמיון, הוא מצד עצמו יאמר "ואל מי תדמיוני ואשונה", הלא אין לו דמות ודמיון כלל. (כו) מי ברא אלה, מי ברא את כל צבא הפוכבים אשר תראו בפרום. המוציא כמספר צבאם, ומי הוא מוציא בכל יום כמספר את צבא הפרום. לכלם בשם יקרא, בלומר, לכל אחר מהם יקרא שם הראוי לו לפי הדבר שפעבדו ונבא. מרב אונים ואמין פח איש לא יעדר, מרב האון שיש לו וישוא אמין פח, על פן איש מהצבא לא יעדר שלא יקרא לו בשם, וישתהה כל אחר מהם קום כל ימי עולם.

עֵינֵיכֶם וְרֵאוּ מִי־בָרָא אֱלֹהֵי הַמוֹצֵי־אֵל בְּמִסְפָּר צְבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא מֶרֶב אוֹנִים
וְאִמְיִן כַּח אִישׁ לֹא נַעֲדָר:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכֹל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצַדִּיק:
נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא
יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מִלֶּךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכֹל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַבְּנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֵד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

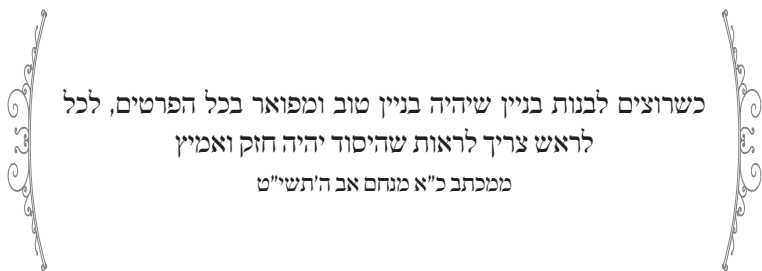
עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֵד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

יִּהְיֶה | עֲקֵב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשַׁפְּטִים הָאֵלֹהִים
וְשִׁמְרַתֶּם וְעִשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמֶר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לָךְ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לְאַבְתָּיִךְ: ^י וְאַהֲבֶיךָ וּבְרַכְךָ וְהִרְבֵּךְ וּבְרַךְ פִּרְיִ
בְּטַנְךָ וּפְרִי־אֲדָמְתֶךָ דִּגְגֶךָ וְתִירְשֶׁךָ וַיִּצְהַרְךָ
שְׁנֵי־אֲלָפִיךָ וְעִשְׂתִּירֵת צִאֲנֶךָ עַל הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיִךְ לָתֵת לָךְ: ^י בְּרוּךְ תִּהְיֶה
מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יְהִיֶּה בְּךָ עֶקֶר וְעִקְרָה
וּבְבִהֶמְתֶּךָ: ^י וְהִסִּיר יְהוָה מִמֶּךָ כָּל־חֲלִי וְכָל־
מְדוּי מַצְרִים הָרְעִים אֲשֶׁר יִדְעַת לֹא יִשִּׁימֶם
כֶּךָ וּנְתַנֶּם בְּכָל־שְׁנָאִיֶּךָ: ^י וְאַכְלַת אֶת־כָּל־
הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא־תַחֲזוּם

פּוֹקֵשׁ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ: ^ח כִּי תֹאמַר בְּלִבְבְּךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֹהִים מִמֶּנִּי אֵיכָה אוֹכַל לְהוֹרִישָׁם: ^ט לֹא תִירָא מֵהֶם זָכַר תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָרְעָה וּלְכָל־מִצְרָיִם: ^י הַמַּסֶּתֶת הַגְּדֹלָת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֵתֶת וְהַמַּפְתִּים וְהִיד הַחֲזָקָה וְהוֹרֵעַ הַנְּמוּיָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּוַעֲשֵׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יָרָא מִפְּנֵיהֶם: ^{יא} וְגַם אֶת־הַצְרָעָה יִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲבֹד הַנְּשֹׂאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים מִפְּנֶיךָ: ^{יב} לֹא תַעֲרַץ מִפְּנֵיהֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא: ^{יג} וְנִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֶיךָ מַעֲט מַעֲט לֹא תוֹכַל פְּלֹתָם מֵהָר פְּנִיתְרֵבָה עֲלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה: ^{יד} וְנִתְּנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָּם מְהוּמָה גְדֹלָה עַד הַשְּׂמָדָם: ^{טו} וְנִתְּן מַלְכֵיהֶם בְּיָדְךָ וְהֶאֱבַדְתָּ אֶת־שְׂמֹם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הַשְּׂמָדָךְ אַתֶּם: ^{טז} פָּסִילִי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרַפּוּן בְּאֵשׁ לֹא־תַחֲמוּד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלִקְחַתָּ לָךְ בֶּן תוֹקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֵבֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא: ^{יז} וְלֹא־תִבְיֵא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתְךָ וְהָיִיתָ חָרֵם כְּמָהוּ שֶׁקֶץ | תִּשְׁקָצְנוּ וְתַעֲב | תִּתַּעֲבֹנוּ

כִּי־חָרַם הוּא: ^ח כִּי פְּלִי־הַמְצִיָּה אֲשֶׁר אֲנִי מַצְוָה הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיִין וּרְבִיתֶם וּבִאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתִּיכֶם: ^ט וְזָכַרְתָּ אֶת־פְּלִי־הַחֲרָד אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּמִדְבָּר לְמַעַן עֲנִתְךָ לְנִסְתְּךָ לְדַעַת אֶת־אֲשֶׁר בְּלִבְבְּךָ הַתִּשְׁמֹר כְּתִיב מִצְוֹתוֹ קְרִי מִצְוֹתָיו אִם־לֹא: ^י וְוַעֲנֶה וִירַעְבְּךָ וַיִּאֲכַלְךָ אֶת־הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעְךָ כִּי לֹא עַל־הַלֶּחֶם לָבֹדוּ יַחִיהַ הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצֵא כִּי־יְהוָה יַחִיהַ הָאָדָם: ^{יא} שְׂמֹלְתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעַלְיֶיךָ וְרִגְלְךָ לֹא בַצָּקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה: ^{יב} וְיִדְעַתָּ עַם־לִבְבְּךָ כִּי פֶּאֶשֶׁר יִיפֹר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹסְרֶךָ: ^{יג} וְשִׁמְרַתָּ אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַבֵּת בְּדַרְכָּיו וּלְיִרְאָה אֹתוֹ: ^{יד} כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֶךָ אֶל־אָרֶץ טוֹבָה אָרֶץ גְּחִלֵי מַיִם עֵינַת וְתַהֲמֹת יֵצְאִים בְּבִקְעָה וּבְחָר: ^{טו} אָרֶץ חֲפָה וּשְׁעָרָה וְגִפְנֵי וְתַאֲנָה וְרִמּוֹן אָרֶץ־זֵית שֶׁמֶן וְדִבְשׁ: ^{טז} אָרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכַּנֹּת תֹּאכַל־בָּהּ לֶחֶם לֹא־תַחֲסֹר כֹּל בְּהֵ אָרֶץ אֲשֶׁר אֲבַנְיָה בְּרוֹל וּמְהַרְרִיָּה תַחֲצֹב נְחֹשֶׁת: ^{יז} וְאֲכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ וּבְרַכְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַתְךָ: ^{יח} עִי"ב כחול

ביאורים לפרקי אבות

פרק ד, משנה ב

בן עזאי אומר: הוֹי רֵץ לְמִצְוָה קְלָה, וּבֹרַח מִן הָעֲבָרָה, שְׂמִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וְעֲבָרָה גּוֹרֶרֶת עֲבָרָה, שְׂשֹׁכֵר מִצְוָה מִצְוָה, וְשֹׁכֵר עֲבָרָה עֲבָרָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

אלא חיות ושמחה בלתי מוגבלות המתאפשרות רק מתוך ביטול נעלה ביותר לקדוש ברוך הוא.

[והסיבה לכך שעל כל אחד מוטל החיוב לרוץ לדבר מצוה – אף שאין הוא בדרגה זו של "יציאה מן הכלים": כיון שההרגל לרוץ לקיום המצוה בחיות ובשמחה, זה עצמו יסייע לו ויקרבו אל הדרגה שבה ה"ריצה" היא במשמעותה האמיתית – חיות ושמחה בלתי מוגבלת בעבודת ה'!].

(לקוטי שיחות ח"י, ע' 371.)

מתוך 'שערי אבות' בהוצאת היכל מנחם)

הפירוש הפנימי ב"שכר מצוה מצוה" הוא שהמצוה עצמה – "מצוה" מלשון "צוותא וחיבור"⁵ – דהיינו החיבור עם הקדוש ברוך הוא שנעשה על ידי קיום המצוה, הוא הוא השכר על המצוה. והנה, מלשון המשנה "הוֹי רֵץ לְמִצְוָה קְלָה", נראה לכאורה כי דוקא על ידי קיום "מצוה קלה" בא לידי ביטוי שכר המצוה בשלימותו – הצוותא והחיבור עם הקדוש ברוך הוא.

כאשר יהודי מבין בשכלו את ההבדל (על פי תורה) בין "מצוה קלה" ל"מצוה חמורה", ובשכלו ("שכל דקדושה") הוא אף יכול למצוא נימוקים הלכתיים לדחות מצוה (קלה) מסויימת, באופן זמני⁶, ועם כל זה הוא איננו "שוקל במצוותיה של תורה", אלא הוא זהיר לקיים "מצוה קלה" זו מתוך "קבלת עול" (לפי שהיא רצון ה') – זהו קיום מצוה בדרגה הנעלית ביותר, התקשרות והתחברות להקדוש ברוך הוא ("צוותא וחיבור").

לכן "הוֹי רֵץ לְמִצְוָה קְלָה" – דוקא הריצה ל"מצוה קלה", שעל פי שכלו ("שכל דקדושה") איננה חמורה כל כך, היא זו שמביאה את התוצאה של "שכר מצוה – מצוה", שלימות הצוותא והחיבור עם הקדוש ברוך הוא.

(99 השיחות תשמ"ט, ע' 646.)

מתוך שערי אבות בהוצאת היכל מנחם)

יש להבין: הלא הלכה פסוקה היא בשולחן ערוך¹ – "מצה לרוץ כשהולך לבית הכנסת וכן לכל דבר מצוה" ומה שייכותו לפרקי אבות שענינו "מילי דחסידותא"? בביאור הענין יש לומר:

ענין הזריזות בכלל לקיום מצוה, מבטא שמחה וחפץ לב "למלאות רצון קונו ולעשות נחת רוח ליוצרו"². וכאשר לא מסתפקים בזריזות אלא קיום המצוה נעשה אף בריצה, הרי זו הוכחה שהשמחה והחיות אצל מקיים המצוה הן למעלה מכל מדידה והגבלה, אין הוא מסתפק בהליכה רגילה, אפילו לא הליכה בזריזות, אלא הוא מתאמץ ורוץ מעל ומעבר לכוחותיו הרגילים.

שמחה וחיות זו, המתבטאת (כאמור) בריצה לדבר מצוה – מאפיינות יהודי שהביא את עצמו לדרגת ביטול גמור לקב"ה, עד שאינו מרגיש את מציאותו שלו. כי אם עדיין הוא מרגיש את ישותו ומציאותו – הרי אף אם יעשה את המצוה בשמחה, תהיה שמחתו מוגבלת – לפי הבנתו והשגתו האישית – ולא תהיה כאן "ריצה" ו"יציאה מן הכלים". רק כאשר הוא רץ לקיים את המצוה, יש בכך הוכחה ששמחתו פורצת גבולות עד לביטולו העצמי (כאשר הוא גם "משפיל עצמו ומיקל גופו"³).

לפי זה, נבין את ההבדל בין ההלכה שנפסקה ב'שולחן ערוך' ולפיה "מצוה לרוץ לבית הכנסת וכן לכל דבר מצוה", ובין הוראת בן עזאי במשנתנו – "הוֹי רֵץ לְמִצְוָה": ב'שולחן ערוך' מדובר על ריצה כפשוטה, כלומר אף מי שאינו בדרגה של יציאה מהגבלותיו ושל ביטול מציאותו, מכל-מקום עליו לרוץ בפועל לכל דבר מצוה בהתאם לחיובות המצוה מצד האמת.

הוראת בן עזאי, לעומת זאת, היא ממדת חסידות והיא איננה שווה לכל נפש⁴. הוראה זו מכוונת לא רק לריצה כפשוטה, אלא בעיקר לתוכנה הפנימי של ה"ריצה", שהיא החיות והשמחה שבקיום המצוה; לא סתם חיות,

(1) אורח חיים סימן צ, סעיף יב. שולחן ערוך רבינו הזקן, שם סעיף יג. על פי ברכות ו, ב. (2) אגרת הקודש סימן כא. (3) לשון הרמב"ם (הלכות לולב, פרק ח הלכה טו) במעלת עבודת ה' בשמחה. (4) ולכן כתב הרמב"ם (הלכות לולב שם) על עבודת ה' בשמחה, שזו היא "עבודה גדולה". (5) לקוטי תורה, בחוקתי מה, ג. (6) אם זו אינה מצוה שהזמן גרמא או מצוה עוברת.

לוח זמנים לשבוע פרשת ואתחנן - שבת נחמו - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
										אדמו"ה ז'		מג"א				
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
19:59	19:02	19:48	19:55	19:21	19:27	13:18	13:19	10:32	10:32	09:24	09:23	08:48	08:46	06:08	06:04	באר שבע (ק)
20:01	18:54	19:50	19:57	19:26	19:32	13:17	13:19	10:31	10:30	09:22	09:21	08:45	08:43	06:05	06:01	חיפה (ק)
19:58	18:46	19:48	19:54	19:25	19:31	13:16	13:18	10:30	10:30	09:22	09:21	08:46	08:44	06:05	06:02	ירושלים (ק)
20:01	19:02	19:50	19:56	19:22	19:29	13:18	13:20	10:32	10:32	09:24	09:22	08:47	08:45	06:07	06:03	תל אביב (ק)
20:55	19:48	20:40	20:52	20:04	20:15	13:34	13:36	10:36	10:34	09:23	09:20	08:31	08:26	05:52	05:44	אוסטרליה, וינה (ק)
18:26	17:28	18:15	18:11	17:48	17:43	12:54	12:55	10:37	10:40	09:41	09:46	09:04	09:08	07:02	07:10	אוסטרליה, מלבורן (ח)
20:52	19:47	20:38	20:49	20:03	20:13	13:36	13:38	10:40	10:38	09:28	09:24	08:38	08:33	05:58	05:51	אוקראינה, אודסה (ק)
20:29	19:22	20:14	20:25	19:38	19:48	13:08	13:10	10:10	10:08	08:57	08:54	08:06	08:00	05:27	05:19	אוקראינה, דוניצ'ק (ק)
20:41	19:34	20:27	20:38	19:50	20:01	13:19	13:21	10:21	10:19	09:08	09:04	08:16	08:10	05:37	05:28	אוקראינה, דניפרופטרובסק (ק)
21:14	20:04	20:58	21:10	20:20	20:31	13:45	13:47	10:45	10:43	09:31	09:27	08:36	08:29	05:58	05:49	אוקראינה, ז'יטומיר (ק)
21:07	19:57	20:51	21:04	20:13	20:24	13:38	13:40	10:38	10:35	09:24	09:20	08:28	08:21	05:50	05:41	אוקראינה, קייב (ק)
19:30	18:35	19:20	19:25	18:55	18:59	12:59	13:00	10:17	10:17	09:10	09:10	08:37	08:36	05:58	05:56	אהוד אמירויות, אבו דאבי (ח)
21:15	20:10	21:01	21:11	20:29	20:39	14:02	14:04	11:07	11:05	09:55	09:52	09:07	09:02	06:27	06:20	איטליה, מילאנו (ק)
18:53	18:03	18:44	18:45	18:21	18:22	12:48	12:49	10:17	10:18	09:14	09:16	08:45	08:46	06:15	06:16	אקוודור, קיטו (ח)
19:03	18:06	18:53	18:49	18:26	18:22	13:28	13:29	11:09	11:12	10:12	10:16	09:37	09:40	07:31	07:37	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
19:49	18:48	19:37	19:32	19:07	19:01	14:19	14:20	12:04	12:07	11:09	11:13	10:29	10:34	08:32	08:40	ארגנטינה, בוליבויה (ח)
20:41	19:42	20:29	20:37	19:58	20:06	13:44	13:46	10:54	10:53	09:44	09:42	09:03	08:59	06:22	06:16	ארה"ב, בולטימור (ק)
20:33	19:33	20:21	20:30	19:50	19:58	13:34	13:36	10:42	10:41	09:32	09:30	08:50	08:46	06:09	06:03	ארה"ב, ברוקלין (ק)
20:34	19:34	20:22	20:30	19:51	19:59	13:34	13:36	10:43	10:42	09:32	09:30	08:50	08:46	06:09	06:03	ארה"ב, גרסי סיטי (ק)
21:14	20:13	21:01	21:11	20:29	20:38	14:11	14:12	11:18	11:17	10:07	10:04	09:23	09:19	06:42	06:36	ארה"ב, דטרויט (ק)
20:37	19:43	20:26	20:32	20:01	20:06	13:58	14:00	11:14	11:13	10:06	10:05	09:30	09:29	06:51	06:47	ארה"ב, הווסטון (ק)
20:15	19:19	20:03	20:11	19:36	19:42	13:29	13:31	10:42	10:42	09:34	09:32	08:56	08:54	06:16	06:11	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
20:30	19:37	20:20	20:25	19:54	20:00	13:57	13:59	11:15	11:15	10:08	10:07	09:34	09:33	06:55	06:52	ארה"ב, מיאמי (ק)
20:31	19:31	20:18	20:27	19:47	19:55	13:30	13:32	10:38	10:37	09:27	09:25	08:44	08:41	06:03	05:57	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
20:57	19:57	20:45	20:53	20:14	20:22	13:58	14:00	11:07	11:06	09:56	09:54	09:14	09:11	06:33	06:27	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
20:31	19:30	20:19	20:28	19:47	19:55	13:29	13:31	10:36	10:35	09:26	09:23	08:42	08:38	06:01	05:55	ארה"ב, שיקגו (ק)
18:57	18:06	18:48	18:47	18:24	18:23	13:06	13:08	10:41	10:43	09:41	09:43	09:10	09:12	06:49	06:52	ברזיל, סאו פאולו (ח)
21:54	20:43	21:38	21:51	20:59	21:11	14:22	14:25	11:21	11:19	10:07	10:03	09:10	09:02	06:32	06:23	בלגיה, אמסטרדם (ק)
21:53	20:42	21:37	21:50	20:58	21:10	14:23	14:25	11:22	11:20	10:08	10:04	09:11	09:04	06:34	06:24	בלגיה, בריסל (ק)
18:25	17:33	18:16	18:14	17:56	17:53	12:41	12:42	10:17	10:20	09:19	09:21	08:47	08:49	06:30	06:35	ברזיל, סאו פאולו (ח)
18:14	17:22	18:04	18:02	17:40	17:38	12:29	12:30	10:05	10:07	09:06	09:09	08:35	08:37	06:18	06:22	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
21:14	20:05	20:57	21:11	20:20	20:31	13:41	13:43	10:39	10:37	09:25	09:21	08:27	08:19	05:50	05:40	בריטניה, לונדון (ק)
21:31	20:19	21:14	21:28	20:32	20:45	13:50	13:52	10:46	10:43	09:30	09:26	08:28	08:19	05:53	05:42	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
21:24	20:11	21:07	21:21	20:28	20:41	13:47	13:49	10:44	10:42	09:29	09:25	08:29	08:21	05:53	05:43	גרמניה, ברלין (ק)
21:33	20:23	21:17	21:30	20:39	20:51	14:05	14:07	11:05	11:03	09:52	09:48	08:57	08:50	06:18	06:09	גרמניה, פרנקפורט (ק)
18:24	17:30	18:14	18:11	17:55	17:53	12:41	12:42	10:19	10:21	09:21	09:24	08:48	08:51	06:34	06:39	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:38	18:47	19:29	19:33	19:05	19:09	13:14	13:16	10:35	10:35	09:29	09:29	08:58	08:57	06:20	06:19	הודו, מומבאי (ח)
19:34	18:43	19:24	19:28	19:00	19:04	13:10	13:12	10:31	10:32	09:26	09:25	08:54	08:54	06:17	06:15	הודו, פנה (ח)
20:42	19:35	20:27	20:38	19:52	20:02	13:23	13:25	10:26	10:24	09:13	09:10	08:22	08:17	05:43	05:35	הונגריה, בודפשט (ק)

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת החוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
טורקיה, איסטנבול (ח)	05:06	05:12	07:50	07:53	08:34	08:36	09:46	09:47	12:40	12:39	19:04	18:56	18:39	19:39
יוון, אתונה (ק)	06:37	06:42	09:20	09:23	10:02	10:04	11:12	11:13	14:05	14:03	20:23	20:15	19:59	20:57
מולדובה, קישינב (ק)	05:57	06:05	08:39	08:45	09:31	09:34	10:45	10:47	13:46	13:44	20:22	20:12	19:55	21:01
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:15	06:17	08:54	08:55	09:26	09:26	10:32	10:32	13:13	13:12	19:06	19:02	18:45	19:36
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	07:23	07:13	09:14	09:09	09:56	09:51	10:50	10:46	13:03	13:02	17:44	17:51	17:32	18:36
נפאל, קטמנדו (ח)	05:32	05:35	08:13	08:15	08:48	08:49	09:56	09:57	12:42	12:40	18:45	18:40	18:23	19:16
סין, בייג'ינג (ח)	05:22	05:28	08:06	08:09	08:49	08:51	10:00	10:01	12:54	12:52	19:16	19:08	18:49	19:51
סנגפור, סנגפור (ח)	07:05	07:04	09:36	09:35	10:05	10:04	11:08	11:07	13:40	13:39	19:15	19:13	18:55	19:45
פולין, ורשא (ק)	05:13	05:23	07:52	08:00	08:55	08:59	10:11	10:14	13:18	13:16	20:08	19:56	19:40	20:53
פרו, לימה (ח)	06:23	06:20	08:46	08:44	09:16	09:14	10:17	10:15	12:43	12:42	18:04	18:04	17:46	18:36
צרפת, ליון (ק)	06:36	06:44	09:19	09:24	10:09	10:12	11:22	11:24	14:22	14:20	20:55	20:45	20:29	21:33
צרפת, פריז (ק)	06:38	06:47	09:20	09:26	10:15	10:18	11:30	11:32	14:32	14:30	21:14	21:03	20:46	21:54
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:53	05:52	08:26	08:25	08:55	08:54	09:59	09:58	12:32	12:31	18:10	18:08	17:50	18:40
קנדה, טורונטו (ק)	06:18	06:25	09:01	09:05	09:48	09:51	11:01	11:02	13:58	13:56	20:29	20:20	20:01	21:03
קנדה, מונטריאול (ק)	05:51	05:58	08:33	08:38	09:23	09:26	10:36	10:38	13:35	13:33	20:08	19:59	19:41	20:45
קפריסין, לינקא (ק)	06:03	06:07	08:46	08:48	09:25	09:26	10:35	10:35	13:25	13:23	19:38	19:31	19:14	20:11
רוסיה, לובאנוויטש (ח)	05:24	05:36	07:58	08:08	09:11	09:16	10:29	10:32	13:39	13:37	20:37	20:24	20:08	21:26
רוסיה, מוסקבה (ח)	04:54	05:06	07:25	07:37	08:42	08:47	10:01	10:04	13:13	13:11	20:17	20:03	19:44	21:04
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:13	05:21	07:55	08:01	08:47	08:51	10:02	10:03	13:02	13:01	19:39	19:29	19:12	20:18
שווייץ, ציריך (ק)	06:17	06:25	09:00	09:05	09:52	09:55	11:06	11:08	14:07	14:05	20:48	20:38	20:17	21:23
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:05	06:05	08:41	08:41	09:12	09:12	10:17	10:17	12:55	12:54	18:42	18:39	18:21	19:11

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וזו, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התועדויות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם רעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל-אויב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוראל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמודות נדרים פלוס

P.P.
שולם
1949
תל אביב

